

ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จริงของเซโนโฟน : การศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง

นาย ประเสริฐ พัฒนาผลไพบูลย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

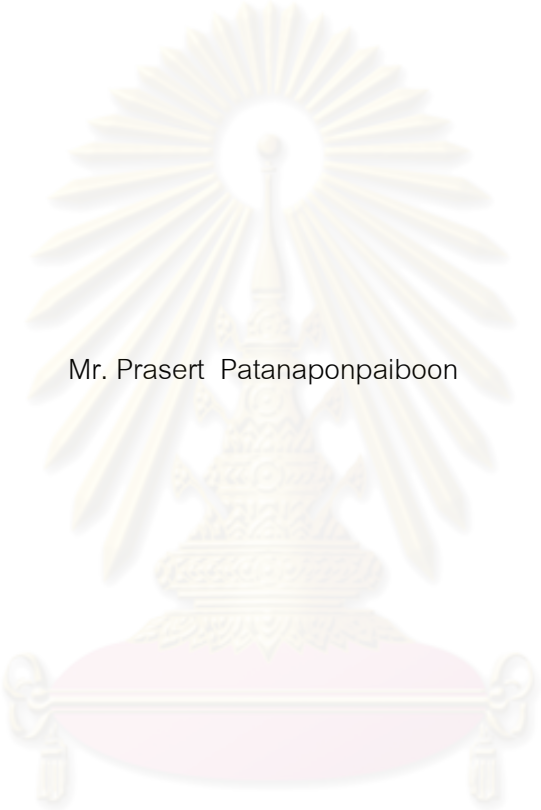
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

XENOPHON'S ART OF POLITICS: A STUDY IN POLITICAL PHILOSOPHY

Mr. Prasert Patanaponpaiboon

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ของเซโนโฟน:การศึกษาเชิงปรัชญา
การเมือง

โดย

นาย ประเสริฐ พัฒนผลไพบูลย์

สาขาวิชา

รัฐศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร

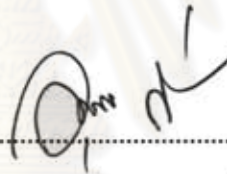
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต

.....คณบดีคณะรัฐศาสตร์

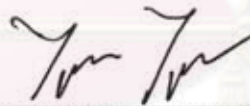
(ศาสตราจารย์ ดร. จรัส สุวรรณมาลา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ ลิมมณี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร)

.....กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ จันทรวงศ์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระ สมบูรณ์)

ประเสริฐ พัฒนผลไพบูลย์ : ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ของเซโนฟอน : การศึกษาเชิงปรัชญาการเมือง. (XENOPHON'S ART OF POLITICS: A STUDY IN POLITICAL PHILOSOPHY)
 อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร. ไชยันต์ ไชยพร, 436 หน้า.

การศึกษาวិเคราะห์ตีความด้วยทหังหมดของเซโนฟอน เพื่อสร้างความเข้าใจในความเป็นทั้งหมดหรือแก่นความคิดของเซโนฟอน(*Corpus Xenophontium*) ได้อาศัยการตีความตามความมุ่งหมายในการเขียนของเซโนฟอนที่ปรากฏเป็นร่องรอยของการตีความในค้วบทต่างๆ ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาแบบปรัชญาการเมืองที่พยายามทำความเข้าใจความคิดของนักปรัชญาการเมืองอย่างทีนักปรัชญาการเมืองคนนั้นปรารถนาจะให้เป็นที่เข้าใจ อันสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของปรัชญาการเมืองในการแสวงหาคำตอบต่อคำถามอันเป็นนิรันดร์ โดยเฉพาะชีวิตที่ดีหรือการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม ที่ในกรอบความคิดของเซโนฟอนก็คือความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ซึ่งเป็นการประสานชีวิตทางปรัชญาเข้ากับชีวิตทางการเมืองภายใต้แนวคิด กนดี (*kalon kagathon*) ที่จะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์, การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ, คุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม, ระบอบการปกครองที่ดี, และผู้ปกครองที่ดี อันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดีงามเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆด้วยการคิดดี พุทธิและทำดี เพื่อประโยชน์ของประเทศบ้านเมือง เนื่องจากความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้เป็นความรู้ที่ยิ่งใหญ่เหนือกว่าความรู้และศิลปะวิทยาการอื่นๆ ทั้งหมด เพราะความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้เป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในการนำพามนุษย์ไปสู่ความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม ทำให้มนุษย์มีศักยภาพเหมาะสมกับกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง ที่สามารถสร้างคุณประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งหมดด้วยการกำหนดระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ต่างๆสำหรับการมีชีวิตอยู่และการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม โดยอาศัยความเหนือกว่า(อำนาจที่เหนือกว่า)ทั้งทางกายภาพและคุณธรรมความดีที่ควบคู่มากับสภาพบังคับ เช่นเดียวกับความสำคัญของคุณธรรมในทางการเมืองการปกครอง(หรือธรรมชาติของผู้ปกครอง)อันหมายถึง การสร้าง, การเพิ่มพูน, การปกป้องรักษา ความสามัคคีและความถูกต้องเที่ยงธรรมในประเทศบ้านเมืองนั้นๆให้เจริญงอกงาม ก็ย่อมมีความสำคัญและอยู่เหนือกว่าสิ่งที่ดีของศิลปะวิทยาการต่างๆ เพราะฉะนั้นความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จึงเป็นความรู้ในสิ่งที่มีคุณ(ประโยชน์)ค่าอย่างแท้จริง ที่จะส่งผลให้ผู้คนรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*) และพยายามเรียนรู้ปลุกฝังให้ตนนั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ อันเป็นระเบียบแบบแผนที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เริ่มต้นจากการปกครองตนเองอย่างดีงามไปสู่การปกครองครอบครัวและมิตรสหายอย่างดีงาม และ ไปสู่การปกครองบ้านเมืองอย่างดีงามในที่สุด

สาขาวิชา.....รัฐศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต.....
 ปีการศึกษา.....2551..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

468 19020 24 : MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEY WORD: XENOPHON / POLITICS / POLITICAL PHILOSOPHY

PRASERT PATANAPONPAIBOON : XENOPHON'S ART OF POLITICS : A STUDY IN POLITICAL PHILOSOPHY. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. CHAIYAN CHAIYAPORN, Ph.D., 436 pp.

The purpose of this study is to understand *Corpus Xenophonticum*, the core or the essential concept of Xenophon, that exists on his whole texts, by using the method of interpretation of political philosophy which emphasize on the perennial question as well as the eternity of order or nature(*phusis*) that related to the Good and justice, which Xenophon quests for. The hermeneutic clues of Xenophon's texts show that a gentleman(*kalonkagathon*), who understand the nature of human being, the association of human being as city-state(*polis*), the order of the good(noble, justice, and good), the good constitution(*politeia*), and the good ruler, is the way of good life by linking between philosophical life and political life together. In other words, a gentleman, who think, speak, and does in a good and noble manner, is the one or a group of suitable people who understand the art of politics, the true political science, that makes human being become noble and good as much as possible in this living world. The art of politics is the most important art(*techne*) or science(*episteme*) because this knowledge possesses "the better" or strength(*kreittonos*) that can provide a good suitable law and order to the public as well as to makes the whole become noble and good by political virtue that lead to harmony(*homonoia*) and justice. Therefore, this knowledge that makes human being become good and noble, by examining themselves or Know Thyself (*gnothi sauton*), is the only beneficial and useful thing for learning and quests for, because only through this knowledge can makes human suitable to rule themselves well, rule their households(and friends) well, and rule their country well.

Field of study.....Political Science.....
Academic Year .....2008.....

Student's signature.....*V. J.*.....
Advisor's signature.....*Chaiyan Chaiyan*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้เพราะได้รับการสนับสนุนจาก ทุนอุดหนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา ประจำปีการศึกษา 2546 และ ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช พ.ศ. 2550 ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นี้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. อนุสรณ์ ลีम्मณี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์, ศาสตราจารย์ ดร. สมบัติ จันทร์วงศ์, รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระ สมบูรณ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความกรุณาในการชี้แนะทั้งทางตรงและทางอ้อมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตัวข้าพเจ้าและวิทยานิพนธ์นี้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ ไชยพร ที่ได้ให้ความกรุณาปลุกฝังชี้แนะข้าพเจ้าให้รู้จักกับปรัชญาการเมือง รวมถึงให้ความเอาใจใส่ในการแสวงหาความรู้ในระเบียบแบบแผนอันดีงามอย่างกรุณาเสมอมา โดยเฉพาะในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เป็นภูมิประเทศและภูมิอากาศอันดีงาม สมบูรณ์ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการเจริญงอกงามของเมล็ดพันธุ์ต่างๆที่เป็นคุณ(ประโยชน์)ค่าต่อเพื่อนพลเมืองและประเทศบ้านเมือง

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ คุณแม่ คุณพ่อ ญาติสนิท มิตรสหาย พี่ๆ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ในฐานะเราเราท่านท่าน ที่ให้กำลังใจและปรารถนาในสิ่งที่ดีงามต่อกันและกันอย่างแท้จริง ด้วยดีเสมอมา โดยการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่มีคุณประโยชน์และมีค่าอย่างมากมาย

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ โสเครติสที่เป็นผู้ริเริ่มการตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามของมนุษย์ ซึ่งมีผลต่อความพยายามของเซโนฟอนในการแสวงหาคำตอบต่อคำถามดังกล่าว ด้วยกรอบความคิดเรื่องความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อันสัมพันธ์กับระเบียบแบบแผนแห่งคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมซึ่งเป็นนิรันดร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.เซโนโฟน(Xenophon)กับความเป็นพลเมืองแห่งโลกของระเบียบแบบแผนที่เป็น นิจนรันดร์.....	1
1.1 เซโนโฟนคนดี(<i>kalon kagathon</i>):ตัวตนและตัวบท.....	1
1.2 เซโนโฟนกับความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้.....	15
1.2.1 การศึกษา“ความเสมือน”กับการส่งเสริมธรรมชาติของมหาชน.....	19
1.2.2 การศึกษา“ความแท้จริง”กับการคลี่คลายธรรมชาติของคนดี.....	22
1.2.3 การแสวงหาความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จากเซโนโฟนคนดี/ ผู้รักในความรู้ทางการเมือง.....	32
2.วิธีการศึกษา.....	35
3.วัตถุประสงค์.....	40
4.ขอบเขตของการศึกษา.....	40
5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	41
บทที่ 2 แนวทางการตีความตัวบทเซโนโฟนในเชิงความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้.....	43
2.1 ตัวบทของเซโนโฟน.....	43
2.1.1 <i>Hellenika</i>	45
2.1.2 <i>Anabasis</i>	46
2.1.3 <i>Cyropaedia</i>	46
2.1.4 <i>Memorabilia</i>	47
2.1.5 <i>Apology</i>	47
2.1.6 <i>Symposium</i>	48
2.1.7 <i>Oikonomikos</i>	49

	หน้า
2.1.8 Hieron.....	50
2.1.9 Agesilaus.....	51
2.1.10 Hipparchikon.....	52
2.1.11 Peri Hippikes.....	53
2.1.12 Kunegetikos.....	53
2.1.13 Poroi.....	54
2.1.14 Lacedaemonian politeia.....	55
2.1.15 Athenian Politeia.....	55
2.1.16 epistles.....	57
2.2 ร่องรอยการตีความกับปรัชญาการเมืองของเซโนฟอน.....	64
2.2.1 เซโนฟอนกับโสฟิสต์และเพลโต : ความมุ่งหมายในการเขียน ของเซโนฟอน.....	64
2.2.2 รูปแบบของการเขียนและผู้ที่เซโนฟอนต้องการสื่อสาร(ผู้ที่เหมาะสม).....	69
2.2.3 คนดี(kalon kagathon)กับกรอบการตีความความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้.....	82
บทที่ 3 ธรรมชาติของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ.....	98
3.1 ธรรมชาติของมนุษย์.....	98
3.1.1 มนุษย์ : กาย(soma)กับจิต(psuchen).....	98
3.1.2 มนุษย์กับร่างกาย(soma)และความพึงพอใจ(hedesthai).....	107
3.1.3 มนุษย์กับจิต(psuchen)และคุณธรรมความดี.....	115
3.1.3.1 จิตแบบทรราช.....	128
3.1.3.2 จิตแบบคนดี.....	143
3.2 การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ.....	156
3.2.1 จิตแบบทรราชในระดับปัจเจกบุคคลและระดับนครรัฐ.....	156
3.2.2 การอยู่ร่วมกันของมนุษย์(koinonian)เป็นธรรมชาติ.....	169
3.2.2.1 ภาษา(logos).....	172
3.2.2.2 ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรและศัตรู: มิตรภาพที่แท้.....	173
3.2.2.3 ความรักในเกียรติ.....	176
3.2.2.4 การแบ่งงานกันทำ.....	176
3.2.2.5 ความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง.....	178

3.2.3 เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ: การมีชีวิตอยู่กับ	
การอยู่อย่างดีงาม.....	181
3.2.3.1 การมีชีวิตอยู่: อาหาร(และสิ่งของที่จำเป็น)กับ	
ความปลอดภัย.....	186
3.2.3.2 การมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม : ระเบียบแบบแผน(<i>nomos</i>).....	192
บทที่ 4 คุณธรรม ความดีงาม และความถูกต้องเที่ยงธรรม.....	202
4.1 ความเข้าใจเบื้องต้นต่อคุณธรรม.....	202
4.2 การเรียนรู้ฝึกฝนจิตและร่างกาย กับ คุณธรรมความดีงาม.....	212
4.2.1 การเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อจิต.....	216
4.2.1.1 การรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์.....	217
4.2.1.2 การจำแนก.....	221
4.2.1.3 ระเบียบแบบแผน(กฎ)และวินัย.....	235
4.2.1.4 คุณธรรมความดี ปัญญาแห่งการปฏิบัติ(<i>phronesis</i>).....	243
4.2.1.5 ความรักในปิตุภูมิ.....	253
4.2.2 การปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกาย.....	255
4.3 ระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม.....	258
บทที่ 5 ระบอบการปกครองที่ดี.....	276
5.1 การแสวงหาระบอบการปกครองที่ดีกับการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครอง...	276
5.2 เกณฑ์จำแนกระบอบการปกครองและธรรมชาติของระบอบการปกครองต่างๆ.....	281
5.2.1 ระบอบทรราช.....	285
5.2.2 ระบอบกษัตริย์.....	306
5.2.3 ระบอบคณาธิปไตย.....	316
5.2.4 ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ).....	325
5.2.5 ระบอบอภิชนาธิปไตย.....	337
บทที่ 6 ผู้ปกครองที่ดี.....	366
6.1 ศักยภาพพื้นฐาน.....	370
6.2 ศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม.....	377
6.3 ศักยภาพในการปกครอง.....	382
6.4 ศักยภาพในการสงคราม.....	396
6.5 การปกครองตามสถานการณ์.....	400

	หน้า
บทที่ 7 บทสรุป.....	405
7.1 ความเป็นทั้งหมดของเซโนฟอน(<i>Corpus Xenophontum</i>)กับความรู้แห่ง ผู้ปกครองที่แท้.....	405
7.2 ข้อเสนอแนะ.....	425
รายการอ้างอิง.....	426
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	436

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ตัวบทของเซโนโฟนฉบับหลักและฉบับสอบทานที่ใช้สำหรับการศึกษาวิเคราะห์ ตีความ.....	60
2.2 แบบแผนการอ้างอิงตัวบทต่างๆของเซโนโฟน.....	63
4.1 แสดงคู่ตรงข้ามระหว่างสิ่งที่ควรปรารถนา กับสิ่งที่ควรละเว้น.....	259

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1.1 แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของแนวทางการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง.....	5
3.1 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างความดีกับจิตและร่างกาย.....	113
3.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับจิตในเชิงการรับรู้สัมผัส.....	114
3.3 แสดงการจำแนกความรักไคร่ปรารถนา(<i>philein</i>)ตามแนวคิดของเซโนฟอน.....	118
3.4 แสดงธรรมชาติของมนุษย์โดยใช้เกณฑ์ความรักไคร่ปรารถนา.....	126
3.5 แสดงธรรมชาติของจิตแบบทรราช.....	129
3.6 แสดงธรรมชาติของจิตแบบคนดี.....	153
3.7 แสดงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จากระดับตนเองไปสู่ระดับนครรัฐ.....	184
4.1 แสดงกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรม.....	215
4.2 แสดงส่วนประกอบของศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข.....	227
4.3 แสดงภาพขณะในสมัยกรีกโบราณอายุราว 500-350 ปี ก่อนคริสตกาล เขียนลวดลาย เกี่ยวกับการล่ากระท่าป่า.....	231
4.4 แสดงความสัมพันธ์ของ 5 ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความฉลาด.....	263
4.5 แสดงระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม.....	267
5.1 แสดงแบบแผนการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองตามแนวคิดของเซโนฟอน.....	280
5.2 แสดงความสัมพันธ์ของระบอบการปกครองต่างๆตามเกณฑ์วิธีการปกครองและ ลักษณะผู้ได้ปกครอง.....	284
5.3 แสดงระบอบการปกครองของสปาร์ต้า.....	342
6.1 แสดงศักยภาพ 4 ส่วนหลักของผู้ปกครองที่แท้.....	366
6.2 แสดงกรอบความคิดผู้ปกครองที่ดีของเซโนฟอน.....	369

บทที่ 1

บทนำ

บทนำจะเป็นการกล่าวถึงประวัติของเซโนฟอนจากมิติของปรัชญาการเมืองที่อธิบายและให้ความสำคัญต่อเซโนฟอนในฐานะผู้รักในความรู้ทางการเมือง(Political Philosopher)ที่มุ่งการแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่เป็นนิจนิรันดร์ อันสัมพันธ์กับความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาการเมืองคลาสสิก โดยจำแนกการวิเคราะห์หรืออธิบายออกเป็นสองส่วนหลักได้แก่ เซโนฟอนคนดี(kalon kagathon):ตัวตนและตัวบท กับ เซโนฟอนกับความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ โดยส่วนที่สองได้จำแนกออกเป็นสามส่วนเพื่อวิเคราะห์อธิบายแนวทางการศึกษาตีความเซโนฟอนที่เกี่ยวข้องกับความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ได้แก่ การศึกษา“ความเสมือน”กับการส่งเสริมธรรมชาติของมหาชน, การศึกษา“ความแท้จริง”กับการคลี่คลายธรรมชาติของคนดี และการแสวงหาความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จากเซโนฟอนคนดี/ผู้รักในความรู้ทางการเมือง โดยลำดับต่อมาจะเป็นการกล่าวถึงวิธีการศึกษาตามแนวทางของปรัชญาการเมือง, วัตถุประสงค์ของการศึกษา, ขอบเขตของการศึกษา และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เซโนฟอน(Xenophon)กับความเป็นพลเมืองแห่งโลกของระเบียบแบบแผนที่เป็นนิจนิรันดร์

1.1 เซโนฟอนคนดี(kalon kagathon) : ตัวตน¹และตัวบท²

เซโนฟอน(Xenophon)ในภาษาอังกฤษปัจจุบัน หรือ เซโนฟอนทอส (ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ) ในภาษากรีกโบราณ(หรือที่เขียนด้วยอักษรกรีกตัวพิมพ์เล็กได้ว่า Ξενοφώντας) หรือ เซโนฟอนติส(Xenophontis)ในภาษาละติน ซึ่งทั้งหมดล้วนหมายถึง เซโนฟอน พลเมืองชาวเอเธนส์ ผู้เป็นสานุศิษย์มิตรสหายและมีศรัทธาต่อโสเครตีส(Σωκράτης)³ บุคคลที่คนส่วนใหญ่ชาวเอเธนส์มี

¹ ตัวตน ณ ที่นี้หมายถึง จิต(psuche)ที่ถูกชี้นำปกครองโดยความรักในความเป็นคนดี เหนือภวกรักในความรู้(philosophon)หรือรักในการเรียนรู้ , ภาวกรักในความสุขหรือการบริโภคร่างกายหรือทรัพย์สินเงินทอง (philochrematon / philokerdēs) และภวกรักในเกียรติยศชื่อเสียงการสรรเสริญ(philotimon) อันสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ตัวตน ณ ที่นี้ ก็คือ ความเป็นคนดีหรือความเป็นผู้รักในความรู้ทางการเมืองที่ยังคงเป็นมนุษย์หรืออยู่ในขอบเขตของร่างกายมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความใกล้เคียงกับสิ่งศักดิ์ใหม่(daimonion)เท่าที่มนุษย์ซึ่งมีธรรมชาติที่เหมาะสมสามารถจะเป็นได้

² ตัวบท ณ ที่นี้ หมายถึง การใช้ศิลปะของการถกทอภาษาอักษรและภาษาคณิตศาสตร์ โดยคนดีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมือง เพื่อให้สื่อถึงโลกของระเบียบแบบแผนแห่งความดีคุณธรรมความถูกต้องเที่ยงธรรม ที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์ ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ควบคู่ไปกับการเปิดเผยสำหรับผู้มีธรรมชาติที่เหมาะสมและปกปิดสำหรับผู้ที่มีธรรมชาติที่ไม่เหมาะสม

³ มิเรื่องเล่าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง เซโนฟอน กับ โสเครตีส ในหลายรูปแบบทั้งความสัมพันธ์แบบห่างๆ ไม่ใกล้ชิด หรือในทางกลับกัน แต่มีอยู่เรื่องราวหนึ่งที่น่าสนใจ อันเป็นการบรรยาย เมื่อเซโนฟอนในวัย

ความเห็นว่าเป็นบุคคลที่สร้างสิ่งศักดิ์ใหม่(*daimonion*)และพรั่กล่าวถึงสิ่งศักดิ์ใหม่ ทั้งๆที่คนส่วนใหญ่ชาวเอเธนส์อีกเช่นกัน กลับมีความเห็นว่า โสเครติส เป็นพลเมืองชาวเอเธนส์ที่เงียบสงบ(*The Quiet Athenian*)⁴ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางโลกหรือทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของเอเธนส์⁵ ซึ่งเรื่องทางโลกหรือการเมืองในระบบประชาธิปไตยของเอเธนส์ต้องอาศัยศิลปะในการพูดหรือแม้แต่ศิลปะของการถ่ายทอดความเห็น ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียง เพื่อโน้มน้าวคนหมู่มากนั้นล้วนเป็นกิจกรรมของกวี, ศิลปินหรือจิตรกรหรือประติมากร, ผู้ขายวิชาการพูดและวิชาความเห็นทางการเมือง(*sophists or intellectuals*) และนักการเมืองหรือผู้ประจบสอพลอคนส่วนใหญ่ที่เก่งกาจ ซึ่งทั้งหมดมีความสามารถในการใช้ภาษา(*logos*)และการลอกเลียนแบบ แต่อย่างไรก็ตามในท้ายสุดความตายของโสเครติสก็มีอาจทำลายสิ่งศักดิ์ใหม่หรือระเบียบแบบแผนลงได้ เนื่องจากสิ่งศักดิ์ใหม่หรือระเบียบแบบแผนนั้นคงที่ สากล เป็นนิรันดร์และไม่ผันแปร อันเป็นโลกที่ไม่สามารถปรากฏในทางโลกได้ และแท้จริงแล้วสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใหม่นั้นมีความใหม่ ก็เพราะโสเครติสเป็นคนแรกที่ค้นพบ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ“โลกของระเบียบแบบแผน”เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ตลอดมาและตลอดไป หากว่าจะถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ไม่เช่นเดียวกันกับพระเยซูเจ้า ที่ได้ทรงกล่าวถึงองค์พระผู้เป็นเจ้าที่ทรงเป็นพระผู้ทรงปัญญาอันสมบูรณ์สูงสุด(*omniscience*)และพระผู้ทรงฤทธานุภาพอันสมบูรณ์สูงสุด(*omnipotence*) หรือ

เขาว่าได้พบกับโสเครติส โดย Diogenes Laertius (ผู้มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ คริสต์ศตวรรษที่ 3) ที่ว่า “...เซโนฟอนเป็นบุรุษที่อ่อนน้อมสุภาพเป็นอย่างยิ่ง และยังมีหน้าตาดีเท่าที่ที่เราจะสามารถจินตนาการได้ คนทั้งหลายเล่ากันว่า โสเครติสได้พบกับเซโนฟอนในทางเดินแคบๆ โสเครติสจึงได้ยกไม้เท้ามาขวางเซโนฟอนไว้มิให้เซโนฟอนเดินผ่านไป พร้อมกับถามเซโนฟอนว่าข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นทั้งหลายนั้นขายอยู่ ณ ที่ใด และเมื่อเซโนฟอนได้ตอบไปแล้วนั้น โสเครติสก็ถามเซโนฟอนอีกว่า ณ ที่ใดกันเล่า ที่จะทำให้นุชนั้นมีคุณธรรมและดีงามขึ้น เซโนฟอนไม่ทราบว่าจะตอบอย่างไรดี โสเครติสจึงได้กล่าวแก่เซโนฟอนว่า ‘เช่นนั้นแล้ว ก็จงติดตามข้าพเจ้ามา แล้วเรียนรู้เสีย’ จากนั้นเป็นต้นมาเซโนฟอนก็เป็นสานุศิษย์มิตรสหายของโสเครติส...” Will Durant , *The Life of Greece* (New York :The Haddon Craftsmen ,1939), p. 489.

⁴ การใช้คำว่า *ชาวเอเธนส์ที่เงียบสงบ*(*The Quiet Athenian*) ณ ที่นี้ เป็นการเน้นย้ำความเป็นปฏิกริยา (ของกลุ่มต่างๆ)ต่อระบอบประชาธิปไตยของเอเธนส์ที่มุ่งให้พลเมืองเอเธนส์แสวงหาทรัพย์สินเงินทองและชื่อเสียงเกียรติยศ จากการศึกษาข้อยยะของคำว่า “*apragmosyne*” โปรดดู L.B. Carter , *The Quiet Athenian* (Oxford : Clarendon Press , 1986).

⁵ สำหรับกรอบความคิดในการอธิบายการกำเนิดของประชาธิปไตยของเอเธนส์ ที่จำแนกออกเป็นสองลักษณะ คือ การปฏิบัติหน้าที่พลเมือง กับ ทัศนคติในการปฏิบัติ รวมไปถึงเป้าหมายที่แท้จริงของการเข้าใจหรือใช้คิดในเชิงอุปมาอุปมัยเพื่อความรู้ที่แท้จริง มากกว่าที่จะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของตนเองของนักการเมืองและนักประวัติศาสตร์ โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร , *บทความปรัชญาการเมืองว่าด้วย : กำเนิดประชาธิปไตยของเอเธนส์ : การเมืองในประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ในการเมือง* (เอกสารอัดสำเนา).

พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงตรัสเทศนาถึงหลักธรรมหรือกฎที่ไม่ผันแปร ซึ่งล้วนเป็นภาพสะท้อนของระเบียบแบบแผนสมบูรณแห่งความดีงามสูงสุดอันเป็นนิรันดร์⁶ นั่นเอง

นอกจากนี้เซโนฟอนยังมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับผู้ปกครองและผู้มีฐานะของลาซีเดมอน (Lacedaemon) หรือสปาร์ต้า(Sparta)ซึ่งมีรูปแบบการปกครองแตกต่างจากเอเธนส์ ในเชิงจำนวน, ระเบียบกฎเกณฑ์และแบบแผนในการดำเนินชีวิต ที่ในขณะนั้นกำลังเป็นคู่แข่งสำคัญของเอเธนส์⁷ ดังนั้นเซโนฟอนจึงแปลกแยกจากคนส่วนใหญ่ชาวเอเธนส์ผ่านเครื่องมือแห่งการพิทักษ์ระบอบ ความเห็นของคนส่วนใหญ่ อันได้แก่ การเนรเทศ(ostracism)จากความเป็นพลเมืองเอเธนส์ ที่ในบางกรณีย่อมรวมถึงการประหารชีวิต และเมื่อพิจารณาอย่างผิวเผินต่อตัวบทบางชิ้นของเซโนฟอน

---

⁶ ในวิทยานิพนธ์นี้จะใช้คำว่า “ นิรันดร์ ” โดยตลอดแทนที่จะใช้คำว่า “อมตะ” เนื่องจากคำว่านิรันดร์ ประกอบขึ้นจากคำสองคำคือ นิจ(นิจิจ)ซึ่งมีความหมายว่า แน่แท้,แน่นอน,สม่ำเสมอ,เป็นเช่นนั้นตลอดไป อันมีนัยยะของการปฏิบัติเช่นเดียวกับการประพฤติกหรือการครองตนในธรรมที่เรียกว่า นิจิตล พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530(กรุงเทพฯ:วัฒนาพานิช,2531), หน้า 285. กับคำว่า นิรันดร์ที่หมายถึง ไม่ตายหรือเป็นอมตะ เพราะฉะนั้นนิรันดร์จึงหมายถึง ความสม่ำเสมอของการปฏิบัติที่ดำรงอยู่อย่างแน่นอนในทุกสถานการณ์ เท่ากับหากใช้เพียงแค่คำว่านิรันดร์หรืออมตะ คำเดียวโดดๆ ก็จะเป็นแค่การระบุว่าสิ่งนั้นดำรงอยู่อย่างยาวนาน แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปมาเช่นเดียวกับอารมณ์ของเทพเจ้าได้ แต่เมื่อเป็นคำว่านิรันดร์ก็เท่ากับเป็นการเน้นย้ำว่าสิ่งนั้นไม่เปลี่ยนแปลงหรือเป็นเช่นนั้นเสมอในทุกกรณี อันสอดคล้องกับระเบียบแบบแผนที่เป็นธรรมชาติ (*phusis*)ซึ่งเซโนฟอนต้องการแสวงหา และคำว่านิรันดร์(นิจิจ)ยังเป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่มนุษย์รักมันได้ แต่ครอบครองมันไม่ได้ เพราะมนุษย์มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นสภาวะของความเปลี่ยนแปลง(อนิจจ) นั่นเอง

⁷ หมายถึงช่วงสงครามเพโลพอนนีเซียน(ปี 431 – 404 ก่อนคริสตกาล)และช่วงเวลาต่อมา ซึ่งเอเธนส์มีรูปแบบการปกครองโดยคนหมู่มาก(the many) ในขณะที่สปาร์ต้ามีรูปแบบการปกครองโดยกลุ่มชนชั้นสูง(the few) แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้วก็จะพบว่าประชาธิปไตยเอเธนส์ เพิ่งเริ่มต้นอย่างเป็นทางการตามนัยยะของการปกครองโดยคนหมู่มากก็เมื่อในปี 508 หรือ 507 ก่อนคริสตกาล เมื่อคลีอัสทีนีส(Kleisthenes)ดึงพลังมวลชนเข้าร่วมในการต่อสู้ทางการเมือง รวมไปถึงการจัดตั้งสภาห้าร้อย และระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์ก็เติบโตรุ่งเรืองสูงสุดในยุคของเพอริคลีส(Pericles) คือปี462 – 429 ก่อนคริสตกาล ซึ่งเมื่อพิจารณาช่วงเวลาก่อนหน้านั้นคือ เมื่อปี 900-700 ก่อนคริสตกาล เอเธนส์ก็ถูกปกครองโดยคนๆเดียวที่เป็นผู้นำในการรบ และมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่กลุ่มชนชั้นสูง ที่เริ่มขึ้นตั้งแต่ราวปี683 ก่อนคริสตกาล ในสมัยของผู้นำที่ชื่อ คลีออน(Kreon) สำหรับการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครองของเอเธนส์(เปลือก)จากระบอบหนึ่งไปสู่อีกระบอบหนึ่ง หรือ การเปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมาของระบอบการปกครองของเอเธนส์โดยละเอียด โปรตดู ไชยันต์ ไชยพร, รายงานการวิจัยเสนอในโครงการ 2500 ปี ประชาธิปไตย กำเนิดและจุดจบของประชาธิปไตยยุคโบราณ-เอเธนส์ : บริบทพฤติกรรมและโครงสร้างทางการเมือง (เอกสารอัดสำเนา). ส่วนแบบแผนการดำเนินชีวิตที่แยกไม่ออกจากความเป็นพลเมืองและอำนาจทางการเมือง(การมีส่วนร่วมกับนครรัฐในฐานะเป็นพลเมือง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ สิทธิและหน้าที่) รวมไปถึงสถานภาพและบทบาทของประชากรอื่นๆภายในนครรัฐ ที่แตกต่างระหว่างเอเธนส์ กับสปาร์ต้า โปรตดู Anton Powell , *Athens and Sparta : Constructing Greek Political and Social History from 478 B.C.* (London : Routledge Taylor & Francis Group,2002), pp. 218 – 403.

ที่กล่าวถึง สิ่งที่คนกรีก (*Hellenas*) เห็นว่าเป็นศัตรู หรือแม้แต่ความเกี่ยวข้องในทางปฏิบัติของ เซโนโฟนต่อผู้มีเชื้อสายของผู้ปกครองแห่งเปอร์เซีย ก็เป็นการเพียงพอดต่อความเห็นที่ว่า เซโนโฟน แปรกแยกจากคนกรีกหรือพลเมืองชาวกรีก เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความแปรกแยกจาก ขนบธรรมเนียม จารีต ศาสนา กฎหมาย ระบบการปกครองและเผ่าพันธุ์ ของชุมชนการเมืองหรือ สังคมต่างๆตามความเห็นของมนุษย์กลุ่มต่างๆ จึงคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุด อันได้แก่

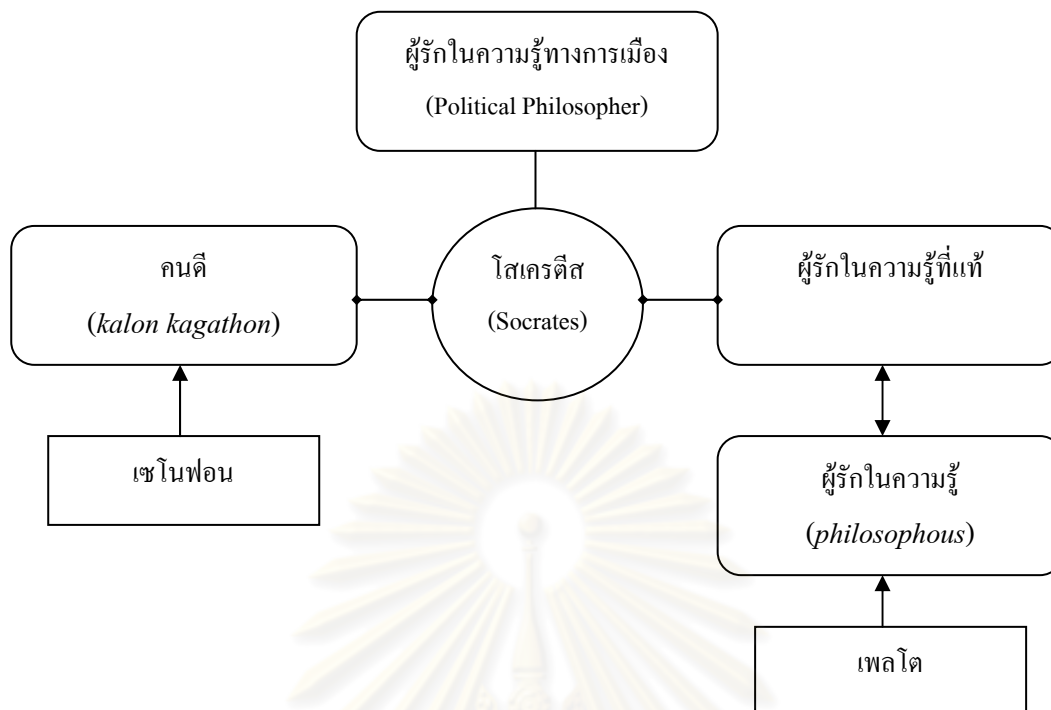
“...ความตายของโสเครตีสที่มีได้เป็นแก่การชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างทางความคิดในเรื่องชีวิตที่ดี ระหว่างปัจเจกชนและชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการบีบบังคับให้ผู้ที่ตระหนักในปัญหานี้ต้องแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่ว่าอะไรคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ผู้ประสงค์จะมีชีวิตที่สมบูรณ์ที่สุด และมนุษย์จะสามารถประสานเป้าหมายนี้ให้เข้ากันกับเป้าหมายอื่นๆของสังคมได้อย่างไรอีกด้วย และนี่ก็ดูเหมือนว่าจะเป็นความจำเป็นอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะไม่มีใครเลยที่สามารถตั้งคำถามว่า ข้าพเจ้าจะมีชีวิตอย่างไร ได้โดยไม่ให้กระทบกระเทือนต่อรากฐานของชุมชนนั้น...”⁸

ความเป็นคนดีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมืองที่มีความชำนาญในการใช้ภาษา(*logos*) สู่ถึงโลกของระเบียบแบบแผน จึงอยู่ในสถานะความแตกต่างทางธรรมชาติของจิตระหว่างคนดีกับคนส่วนใหญ่(*demos*)ที่ดำรงอยู่อย่างเสมอมา เนื่องจากโอกาสแห่งสถานะที่ผู้ปกครองเป็นคนดี หรือคนดีเป็นผู้ปกครอง อันเป็นการประสานที่เรียกว่า “ความเป็นหนึ่งเดียวกันแห่งอำนาจทางการเมืองและความรักในความรู้ทางการเมือง (...*dunamis te politike kai philosophia*...)” นั้น ยากที่จะเกิดขึ้นได้⁹ และแม้ว่าจะเกิดขึ้นได้ก็ดำรงได้อยู่เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง อันเป็นผลมาจากความตายที่เป็นจิตจำกัดของมนุษย์ทุกผู้หนึ่งเอง แต่ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ย่อมเป็นนิจันรันดร์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ลดทอนมาจากระเบียบแบบแผนสมบูรณ์สูงสุดที่ดำรงอยู่เป็นนิจันรันดร์ โดยโครงสร้างความสัมพันธ์ของคำสามคำอันเป็นแนวทางการศึกษาแบบปรัชญาการเมืองที่มีความใกล้เคียงกันอันได้แก่ ผู้รักในความรู้ทางการเมือง(Political Philosopher), คนดี(*kalon kagathon*), และผู้รักในความรู้(*philosophous*) ตามกรอบความคิดของเซโนฟอนนั้นสามารถแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

⁸ สมบัติ จันทรวงศ์, *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น* : บทวิเคราะห์โสเครตีส (กรุงเทพฯ : คบไฟ , 2546) , หน้า 282 .

⁹ ประเด็นถกเถียงเกี่ยวกับรัฐที่ดีสูงสุดที่สถิตอยู่ในโลกของระเบียบแบบแผน กับ รัฐที่ดีที่สามารถสถาปนาขึ้นได้บนโลกนี้ ภายใต้กรอบความคิดของคริสต์ศาสนา อันเป็นการสืบทอดและเพิ่มเติมและลดทอนความคิดมาจาก เพลาโตและอริสโตเติล โปรดพิจารณา ไชยันต์ ไชยพร, *Thomas of Aquino (1225 – 1274)*. โดยเฉพาะหน้า 1 -3

ภาพที่ 1.1 แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ของแนวทางการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง

จากภาพข้างต้นจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ของแนวการศึกษาแบบปรัชญาการเมืองในฐานะเป็นสาขาวิชาที่ให้ความสำคัญแก่การศึกษาวิเคราะห์ตีความตัวของผู้รักในความรู้ทางการเมือง(Political Philosopher)ที่มุ่งแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่เป็นนิรันดร์ อันเป็นประโยชน์ที่ดีงามเป็นที่สุดต่อการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ดั่งนัยยะที่อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า

“...เนื่องด้วยทุกศิลปะวิทยาการมีเป้าหมายคือ ความดี ซึ่งความดีสูงสุดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทั้งในระดับและชนิด อันมีอำนาจเหนือกว่าเป็นที่สุดนั้น ก็เป็นคุณสมบัติของรัฐศาสตร์ เช่นเดียวกับความดีในมิติของรัฐศาสตร์ก็คือ ความถูกต้องเที่ยงธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประโยชน์สากลในวงกว้าง โดยคนส่วนใหญ่มักคิดว่าความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นอะไรบางอย่างที่คล้ายกับความเท่าเทียม เช่นเดียวกับ ที่ในสถานการณ์ต่างๆคนเหล่านี้ก็มักจะเห็นด้วยกับข้อเสนอในทางปรัชญา ที่นำมาซึ่งข้อสรุปต่างๆเกี่ยวกับความถูกต้องเที่ยงธรรม โดยเฉพาะความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับความคิดและตัวคนแต่ละคน และคนเหล่านี้ก็ยึดถือว่า คนที่เท่าเทียมกันเหมือนกันในความเป็นคนและสิ่งต่างๆ ก็ย่อมจะต้องเท่าเทียมกันด้วยในทุกๆด้าน แต่กระนั้น อะไรคือคุณสมบัติหรือลักษณะของความเท่าเทียม ที่สิ่งนี้กำลังหมายถึง? และเป็นความไม่เท่าเทียมในสิ่งใดกัน? ข้อสงสัยดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้อย่าง

ยากลำบากยิ่ง แต่มันก็ถูกทำให้กระจ่างขึ้นโดยสิ่งที่เรียกว่า ความรักในความรู้ทางการเมือง(*philosophian politiken*)...”¹⁰

โดยเมื่อวิเคราะห์ตีความก็จะพบว่า สิ่งทีอริสโตเติลหมายถึงก็คือ องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ที่แท้ ซึ่งสัมพันธ์กับการปฏิบัติไปสู่สิ่งที่ดีงามสูงสุดแก่ส่วนรวม ที่เรียกว่า ความรักในความรู้ทางการเมือง(*philosophian politiken*)หรือความรู้ทางการเมืองการปกครอง ซึ่งก็คือความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้าง, รักษาและเพิ่มพูน ความสามัคคีและความถูกต้องเที่ยงธรรมให้เจริญงอกงามขึ้นในบ้านเมือง นั่นเอง โดยความรู้ทางการเมืองการปกครองอันแยกไม่ออกจากระเบียบแบบแผนของความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมนี้ ก็มีโสเครติสเป็นผู้บุกเบิกริเริ่มหรือเป็นบิดาของปรัชญาการเมือง แต่อย่างไรก็ตามบทบาทของโสเครติสในฐานะนักทฤษฎีและนักปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างให้แก่ผู้อื่น ก็ได้นำไปสู่การแบ่งแยกจุดเน้นที่มีต่อโสเครติส ออกเป็นสองแนวทางคือ ผู้รักในความรู้ที่แท้กับคนดี ซึ่งนัยยะความหมายของผู้รักในความรู้ที่แท้ก็คือ ผู้ที่ปฏิเสธแนวทางของพวกโสฟิสต์ที่ให้ความสำคัญแก่มนุษย์แต่ละคนในฐานะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะคุณธรรมความดีงามที่ขึ้นกับความพึงพอใจของแต่ละบุคคลและไม่สามารถเปรียบเทียบได้ว่าสิ่งที่แต่ละคนยึดถืออยู่นั้น ของใครจะถูกต้องดีงามกว่ากัน สภาวะสัมพัทธนิยมดังกล่าวจึงไม่ต่างอะไรจากสภาวะอนาธิปไตย ดังนั้นผู้รักในความรู้ที่แท้จึงมีจุดมุ่งหมายในการแสวงหามาตรฐานกลางที่เป็นตัวกำหนดความถูกต้องดีงาม เพื่อธำรงรักษาและเพิ่มพูนไว้ซึ่งระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ในการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามของมนุษย์ โดยความหมายของผู้รักในความรู้ที่แท้ดังกล่าวนี้ก็เป็นนัยยะความหมายโดยทั่วไปในหมู่สานุศิษย์ของโสเครติสที่มีต่อโสเครติส ซึ่งต่อมาเพลโต(Plato)หนึ่งในสานุศิษย์ของโสเครติสก็ได้้นำคำดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับความคิดของตน ด้วยการสร้างบทสนทนาต่างๆแล้วกำหนดให้โสเครติสเป็นตัวแทนของผู้รักในความรู้(*philosophous*)ตามความหมายใหม่ของเพลโตเอง ที่นำไปสู่ความไม่พอใจในหมู่สานุศิษย์ของโสเครติสที่ได้สมาคมหรือคุ้นเคยกับโสเครติส¹¹ และถ้าหากระบุว่า คำว่า “ผู้รักในความรู้ที่แท้”และแนวทางของผู้รักในความรู้ที่แท้เป็นปฏิกิริยาที่มีต่อพวกโสฟิสต์นั้นใด คำว่า“คนดี”และแนวทางของคนดีก็เป็นปฏิกิริยาที่มีต่อเพลโต(และแนวความคิดผู้รักในความรู้ของเขา)ฉันนั้น ซึ่งผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกรณีดังกล่าวก็คือ เซโนโฟน ที่ได้นำเสนอโสเครติสในฐานะตัวแทนของคนดี ที่เป็นภาพสะท้อนของการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ อันเป็นประโยชน์ที่ปฏิบัติได้จริงมากกว่าอุดมคติในทางทฤษฎี ตามที่โสเครติสได้ชี้แนะ

¹⁰ Aristotle, *Politics*, trans. H. Rackham. Loeb Classical Library(Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press , 1998), III.vii.1-2.

¹¹ นัยยะดังกล่าวปรากฏอยู่ในจดหมายฉบับที่ 5(V) และ 9(IX) ของเซโนโฟน และโปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นนี้ในหัวข้อที่ 2.2.1 เซโนโฟนกับโสฟิสต์และเพลโต : ความมุ่งหมายในการเขียนของเซโนโฟนในวิทยานิพนธ์นี้

ปลูกฝังศาสนาศิษย์ทั้งหลาย เนื่องจาก“...หนทางที่ได้ผลมากที่สุด, ปลอดภัยมากที่สุด, และดีงามเป็นที่สุด ในการคิดว่าตนนั้นเป็นเลิศ(เก่งกาจ)ในสิ่งใดก็ตามที่ตนนั้นปรารถนา ก็คือการพยายามที่จะเป็นเลิศ(เก่งกาจ)ในสิ่งนั้นอย่างแท้จริง...และเมื่อได้ตรวจสอบสาระของสิ่งเหล่านี้ก็จะพบว่า สิ่งต่างๆที่เรียกว่า คุณธรรมสำหรับมนุษย์นั้น ก็จะถูกทำให้เจริญงอกงามด้วยการเรียนรู้และการปฏิบัติ...”¹²

และแม้ว่าในอดีตจะมีทัศนะอย่างเช่น Bertrand Russell ที่มีต่อตัวของเซโนฟอนว่าเป็น “...การบรรยายของคนเขลาเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ฉลาดกล่าว อันปราศจากซึ่งความเที่ยงตรง ทั้งนี้ก็ด้วยเซโนฟอนแปลสารที่เขาได้รับฟังมานั้นอย่างไร้ความรู้ตัว ไปสู่สิ่งที่เขานั้นสามารถจะเข้าใจ...”¹³ แต่ทัศนะดังกล่าวก็อยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่าชีวิตทางการแสวงหาความรู้ในฐานะผู้ที่ถกเถียงกัน และมีชีวิตเยี่ยงนักบวชในทางศาสนา ซึ่งต้องอาศัยการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพิงทรัพย์สินสมบัติของครอบครัวหรือของบรรพชนหรือของผู้ที่มีน้ำใจ อันถูกปั้นแต่งโดยบทวิของเพลโตที่มีโสเครตีสเป็นผู้กล่าวแทนเพลโตหรือกล่าวในสิ่งที่เพลโตคิดว่าสำคัญ อีกนัยหนึ่งคือ ทัศนะดังกล่าวมีประเด็นในใจ(presupposition)คือ โสเครตีสของเพลโตนั้นเป็นแบบแผนชีวิตที่ดีของมนุษย์ และเป็นชีวิตที่พึงปรารถนาหรือชีวิตที่ดีอันอยู่เหนือกว่าหรือสูงส่งกว่าคนทั่วไป แต่เราก็มีอาจจะยอมรับได้ว่า ผู้ที่ใช้ชีวิตเยี่ยงนี้จะมีประโยชน์อันใดต่อครอบครัว, มิตรสหาย, บ้านเมือง, เผ่าพันธุ์ หรือแม้แต่ตัวเขาเองก็ตาม เพราะมันทำให้ผู้คนอ่อนปวกเปียกและเต็มไปด้วยข้อสงสัยที่ไม่สิ้นสุด ดังที่ Christopher Bruell ได้ชี้ให้เห็นว่า“...ชีวิตในทางปรัชญาที่บริสุทธิ์และราบเรียบนั้น มิใช่ตัวแบบที่เซโนฟอนนั้นปรารถนาจะเป็น และมันก็เป็นการรัดกุมที่จะกล่าวว่า เซโนฟอนเองก็คาดหวังความคิดในแบบเดียวกันนี้จากผู้อ่านทั้งหลายของเขาเช่นเดียวกัน...”¹⁴ นั่นเอง

อันสอดคล้องกับเมื่อพิจารณาในทางประวัติศาสตร์ หากศาสนาบางศาสนามีได้หยิบยกกรอบความคิดของเพลโตและโสเครตีสของเพลโตมาใช้ประโยชน์ในการเสริมแต่งความคิดในศาสนาของตนให้เป็นระบบแล้ว ก็สามารถเชื่อได้ว่าตัวของเพลโตก็คงจะปราศจากตำแหน่งแห่งที่อย่างถาวรที่ถูกทำให้เป็นอยู่เป็นแน่ แม้ว่าการนำไปใช้ในกรณีความคิดทางศาสนานั้นจะเป็นการช่วยให้หลักการที่เป็นคำตอบอันตายตัวแข็งแกร่งต่อการมีชีวิตอยู่ของผู้คน แต่ในขณะที่เดียวกันมันก็ทำให้ผู้คนอ่อนปวกเปียกและละทิ้งชีวิตที่จะคลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์ซึ่งจะปรากฏขึ้นก็เฉพาะแต่ในนครรัฐไปเสีย ดังนั้นทัศนะต่อเซโนฟอนที่กล่าวไว้ข้างต้นจึงไม่ต่างอะไรไปจากศาสนาศิษย์ของเพลโตที่กระทำการปกป้องโสเครตีสของเพลโตและเพลโต และหากประวัติศาสตร์มันเป็นไปในทางกลับกันแล้ว เราก็คงพบศาสนาศิษย์ของเซโนฟอนกระทำการปกป้องโสเครตีสของเซโนฟอน

¹² Xenophon , *Memorabilia*, II.6.39.

¹³ Bertrand Russell, *A History of Western Philosophy* (New York: Simon&Schuster, 1945), p. 83. อ้างถึงใน Eric Buzzetti, “ The Rhetoric of Xenophon and the Treatment of Justice in the *Memorabilia* , ” *Interpretation* 29, No. 1 (2001) : 3.

¹⁴ Christopher Bruell, “Xenophon and his Socrates,” *Interpretation* 16, No.2 (1988-9) : 297.

และเซโนโฟน คงเดียวกัน เพราะฉะนั้นสาระสำคัญจึงอยู่ที่แก่นอันได้แก่โสเครติส ที่หมายถึงการตั้งคำถามแบบโสเครติสและความพยายามในการแสวงหาคำตอบต่อคำถามดังกล่าว ที่จะนำไปสู่การทำให้เรารู้จักตนเอง อันเป็นลักษณะสำคัญของปรัชญาการเมืองคลาสสิก ซึ่งการศึกษาตีความของ Eric Buzzetti ได้ชี้ให้เห็นว่า ตัวบท*Memorabilia* ของเซโนโฟนเป็นการแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่ว่า อะไรคือความถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นคำถามแบบโสเครติสหรือคำถามในทางปรัชญาการเมือง ที่นำไปสู่ “...ผลลัพธ์สำคัญจากการศึกษาในแบบโสเครติสเกี่ยวกับความถูกต้องเที่ยงธรรมก็คือการเคลื่อน ไปสู่การรู้จักตนเองที่มากขึ้น...”¹⁵ และนำไปสู่การมีชีวิตอยู่อย่างดีงามที่มีความพอประมาณและมีความถูกต้องเที่ยงธรรมเท่าที่สามารถจะเป็นได้ บนโลกนี้ อันแสดงผ่านตัวตนของเซโนโฟนในตัวบท *Anabasis* ดังที่ ลีโอ สเตราส์ สรุปว่า “...เซโนโฟนนั้นแตกต่างจากโสเครติส ก็ตรงที่เขานั้นปรารถนาความมั่งมี และแน่นอนว่าต้องเป็นความมั่งมีที่เป็นความพอประมาณ ที่ได้มาด้วยหนทางที่ถูกต้องดีงามเท่านั้น...”¹⁶

โดยเมื่อพิจารณาชีวประวัติ(Biography)¹⁷ ของเซโนโฟนที่นอกเหนือไปจากบุคคลสำคัญ อันเป็นที่กล่าวถึงกันมากในช่วงเวลานั้นหรือเวลาต่อมาที่เซโนโฟนมีความเกี่ยวข้องแล้ว จะไม่เป็นที่แน่ชัดและปราศจากข้อยุติ โดยเฉพาะวันเวลาการเกิด, วันเวลาที่สิ้นชีวิตและเรื่องราวอื่นๆอีกมากมายหรือแม้แต่ตัวตนของเซโนโฟนหรือความเป็นเซโนโฟนก็ตาม แต่จากการตีความและการคาดคะเนของนักประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อในความถูกต้องแม่นยำหรือความแม่นยำแห่งห้วงเวลาและเรื่องราวต่างๆในอดีต อันเป็นความเฉพาะเจาะจงที่หลากหลาย ก็ประมาณได้ว่า เซโนโฟนเกิดระหว่างปี 430 ก่อนคริสตกาล ถึงปี 425 ก่อนคริสตกาล ส่วนปีที่ถูกเนรเทศ(*ostracism*)จากเอเธนส์ก็ไม่แน่ชัดและปีที่สิ้นชีวิตก็น่าจะเป็นหลังปี 355 ก่อนคริสตกาล แต่เป็นที่ชัดเจนตรงกันว่า “...เซโนโฟนเป็นพลเมืองเอเธนส์ เป็นบุตรของกริลลุส (Gryllus) แห่งเดมเออร์เคียล (the deme Erchia)...”¹⁸ โดยในวัยเยาว์จวบจนถึงวัยหนุ่มได้มีโอกาสพบกับโสเครติส บุรุษผู้ที่ไม่ได้เขียนสิ่งใด

¹⁵ Eric Buzzetti, “ The Rhetoric of Xenophon and the Treatment of Justice in the *Memorabilia*, ” *Interpretation* 29, No. 1 (2001) : 31.

¹⁶ Leo Strauss, “Xenophon’s *Anabasis*,” *Interpretation* 4, No. 3 (1975) : 124.

¹⁷ สำหรับชีวประวัติอย่างละเอียดของ เซโนโฟน ที่ผ่านการรวบรวมมาจากเอกสารจำนวนมากทั้งสมัยกรีก-โรมัน และหลังจากนั้น รวมไปถึงจากเนื้อหาในตัวบทต่างๆของเซโนโฟนเอง อันเป็นผลงานของ H. G. Dakyns โปรดดู Xenophon , *The Works of Xenophon : Volume 1* , trans. and introduction. H. G. Dakyns (London : Macmillan , 1890), pp. lxxi – cxlviii.

¹⁸ W. K. C. Guthrie , *Socrates : A History of Greek Philosophy Volume III Part 2* (Cambridge : Cambridge University Press, 2001) , p.13. โดยคำว่า “deme” หรือ “demes” จะหมายถึงเขต(ตำบลหรือหมู่บ้าน) อันเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กสุดของเอเธนส์ ที่อาศัยการจัดแบ่งตามภูมิลาเนาและมีความหมายที่ให้ความสำคัญแก่อำนาจของสามัญชน ซึ่งเกิดขึ้นจากการจัดระเบียบการปกครองของ Kleisthenes (570?-507 B.C.) โดยก่อนหน้านี้นี้หน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดของเอเธนส์ คือ “ naukrariai ” ที่อาศัยการจัดแบ่งตามเครือญาติและมี

ไว้¹⁹ นอกจากนำโลกของระเบียบแบบแผนมาให้เขาทั้งหลายผู้ซึ่งเข้าใจ ผ่านการสนทนาที่มีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ที่แท้จริงที่เป็นความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม และต่อมาในวัยผู้ใหญ่ เซโนฟอนก็ได้เข้าร่วมในกองทหารรับจ้างชาวกรีก ซึ่งจัดตั้งโดยสปาร์ต้า อันมีจำนวนประมาณ 13,000 คน เพื่อไปช่วยเหลือไซรัสผู้เยาว์(Cyrus the younger) ที่มีกำลังพลประมาณ 100,000 คน ในการปราบพวกโจรที่เมืองพิซิดีย(Pisidia) อันเป็นข้ออ้างในการนำกองทัพไปสู่เมืองบาบิโลน(Babylon)เมืองแห่งรัชทายาทของอาณาจักรเปอร์เซีย ที่จะเป็นรากฐานไปสู่เจ้าผู้ปกครองแห่งกรุงเปอร์เซียโพลิส(Persepolis)ต่อไป แต่แล้วไซรัสผู้เยาว์ก็ต้องเผชิญกับกองทัพของกษัตริย์อาตาเซอร์ซีที่สอง(Artaxerxes II)ผู้เป็นพระเชษฐาของไซรัส ซึ่งมีพระนามเดิมว่าอาซาเซส(Arsaces) ที่มีกำลังกองทัพหรือ'ความเหนือกว่า'มากกว่าหลายเท่า ณ สมรภูมิกุนาซา(Cunaxa หรือ Kunaxa)ใกล้กับแม่น้ำยูเฟรติส(Euphrates)ที่นำมาซึ่งความตายของไซรัสในที่สุด²⁰ กองทหารชาวกรีกจึงต้องถอยจากใจกลางของอาณาจักรเปอร์เซีย ไปสู่เอเชียไมเนอร์อันเป็นเขตที่สปาร์ต้าหรือลาซีเดมอน

ความหมายผูกติดอยู่กับเทวสถานและพิธีกรรมที่บ่งชี้ถึงอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของผู้นำชนชั้นสูง โปรตุเกส ไชยันต์ ไชยพร, รายงานการวิจัยเสนอในโครงการ 2500 ปี ประชาธิปไตย กำเนิดและจุดจบของประชาธิปไตยยุคโบราณ-เอเธนส์ : บริบทพฤติกรรมและโครงสร้างทางการเมือง ,หน้า 30-31.

¹⁹ อาจเป็นไปได้ว่า ความตั้งใจที่จะไม่เขียนสิ่งใดไว้เป็นไปเพื่อรักษาความเข้าใจที่มีต่อโลกของระเบียบแบบแผน ให้ไม่ถูกเปิดเผยหรือถูกใช้มนุษย์หมุมมาก เพื่อตอบสนองธรรมชาติของความรักในความสุขและความรักในเกียรติ จากความตายตัวและความไม่สมบูรณ์ของกฎหรือบัญญัติ ที่แสดงผ่านตรรกะ(พหุพจน์ , สระ, พยางค์ และไวยากรณ์)แห่งภาษาอักษร(ภาษาเขียน)ตัวอย่างเช่น กฎหมายทั้งหลายมักมีช่องโหว่อยู่เสมอ อันส่งผลให้แต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถตีความจากถ้อยคำที่ปรากฏ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ตนเองหรือกลุ่มของตน เป็นต้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือภาษาเขียนก็มีข้อจำกัดอยู่มากมายอาทิเช่น ช่วยให้นักเขียนกล่าวทวนในสิ่งที่ผู้อื่นกล่าวไว้ แต่จะไม่ช่วยให้นักเขียนเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัว(จิต) , ภาษาเขียนเป็นสิ่งที่ใครก็ตามที่สามารถอ่านหนังสือออกก็สามารถเข้าถึงได้เท่าเทียมกัน ภาษาเขียนไม่สามารถจะแยกแยะผู้อ่านได้ว่าใครที่ตนประสงค์จะมีความสัมพันธ์ด้วย เท่ากับว่าภาษาเขียนไม่สามารถจะบอกได้ว่า เมื่อไรกับใครจึงควรจะพูด และเมื่อไรจึงควรจะเงียบ, ภาษาเขียนไม่สามารถป้องกันการเข้าใจผิดของผู้อ่านได้และไม่สามารถอธิบายตนเองแก่ผู้อ่านได้ , ภาษาเขียนทำให้นักเขียนหลงคิดว่าตนมีความสามารถที่จะจดอะไรๆเมื่อไรก็ได้ ทั้งๆที่ตามความเป็นจริงแล้วภาษาเขียนไม่ได้ให้ความจำแก่นักเขียน, ภาษาเขียนจะทำให้นักเขียนมีที่ท่าฉลาดกว่าที่เป็นอยู่จริง เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าความตั้งใจที่จะไม่เขียนสิ่งใดไว้ของโสเครตีสนั้น เป็นการเน้นย้ำความเข้าใจที่มีต่อโลกของระเบียบแบบแผน ซึ่งจะต้องเปิดเผยแก่ผู้ที่มีธรรมชาติเหมาะสมเท่านั้น สำหรับประเด็น ภาษาพูดกับภาษาเขียน โปรตุเกส สมบัติ จันทร์วงศ์, *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น : บทวิเคราะห์โสเครตีส* ,หน้า 16 - 23 .

²⁰ สำหรับการศึกที่เกี่ยวข้องกับบันทึกเหตุการณ์ในเชิงประวัติศาสตร์ของการรบที่สมรภูมิกุนาซา(Cunaxa หรือ Kunaxa)และการตายของไซรัส จากตัวบทของเซโนฟอนเปรียบเทียบกับเอกสารในช่วงเวลาเดียวกัน โปรตุเกส J. M. Bigwood , “ The Ancient Accounts of the Battles of Cunaxa ,” *The America Journal of Philology* 104 , No.4 (winter 1983) : 340 – 357. และ Sherylee R. Bassett , “The Death of Cyrus the Younger ,” *The Classical Quarterly* , New Series 49 , No.2 (1999) : 473 – 483 .

แผ่ขยายความเหนือกว่ามาครอบคลุมหลังประสบชัยชนะในสงครามเพโลพอนนีเซียน เพราะฉะนั้น การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของอาณาบริเวณที่กำแพงของนครรัฐหนึ่งๆครอบคลุม หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เส้นเขตแดน จึงปรากฏขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งและเปลี่ยนแปลงในอีกช่วงเวลาหนึ่งเสมอ ดังนั้นสภาวะ มีมหาสมุทรเป็นขอบเขตหรืออาณาจักรแห่งระเบียบแบบแผนสมบูรณ์จึงปรากฏแต่อาณาจักรแห่ง เจตสิกของผู้ซึ่งเข้าใจ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ โลกของระเบียบแบบแผนที่เปิดเผยต่อคนดีเท่านั้น นั่นเอง

ณ บริเวณเอเชียไมเนอร์นี้เอง เซโนโฟนก็ได้เข้าร่วมกับกองทัพของสปาร์ต้า ในการแผ่ ขยายความเหนือกว่าผ่านกำลังทหารและศิลปะในการทำสงครามหรือยุทธศาสตร์ เนื้อเจ้าเมือง (satrap) ของอาณาจักรเปอร์เซีย อันนำมาซึ่งความมั่นคงของสปาร์ต้าและความมั่งคั่งของนายทัพหรือ ผู้ปกครอง(*archon*)อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมไปถึงมิตรภาพระหว่างเซโนโฟนกับกษัตริย์อาจิสลา อุสที่สอง(Agesilaus II) กษัตริย์ของสปาร์ต้าและเป็นแม่ทัพในการสร้างความมั่นคงให้แก่ สปาร์ต้า ในบริเวณที่กำแพงหรือเส้นเขตแดนของสปาร์ต้าติดต่อกับกำแพงของอาณาจักรเปอร์เซีย จนในปี ค.ศ.394 ก่อนคริสตกาล หลังจากได้รับชัยชนะในการสงครามหลายครั้ง อาจิสลาอุสที่สองก็กลับไปสู่สปาร์ต้า เพื่อปกป้องสปาร์ต้าจากศัตรู ที่เป็นการรวมตัวกันระหว่างนครรัฐต่างๆ ซึ่งครั้งหนึ่ง เคยเป็นพันธมิตรของสปาร์ต้าในสงครามเพโลพอนนีเซียนคือ ธีบส์และคอร์รินท์ อันได้แก่ เอเธนส์ (Athens), อากอส(Argos), ธีบส์(Thebes)และคอร์รินท์(Corinth)เป็นกองทัพแห่งมิตร ซึ่งมาทำทลาย ความเหนือกว่าของสปาร์ต้าในฐานะที่เป็นศัตรู ภายได้สงครามคอร์รินท์เทียน(The Corinthian War) อันปรากฏเป็นการรบในสมรภูมิกอร์โรเนีย(Coronea) ณ เขตการปกครองโบโอเทีย(Boeotia) ของ สหนครรัฐโบโอเทีย(The Boeotian League)ที่นำมาซึ่งชัยชนะของสปาร์ต้า และการรบในครั้งนี้เอง เซโนโฟนก็ได้เข้าร่วมกับอาจิสลาอุสที่สอง จนนำมาซึ่งการการถูกเนรเทศ(*ostracism*)จากความเป็น พลเมืองของเอเธนส์ แต่อย่างไรก็ตามผู้ปกครองของสปาร์ต้า ก็มอบฐานันดร อันได้แก่ทรัพย์สิน และที่ดิน รวมไปถึงสิ่งอื่นๆ ให้แก่เซโนโฟน ณ นครรัฐซีลลุส(Scillus) เขตการปกครองเฮลีสหรือ อีลีส(Elis)²¹ อันเป็นเขตการปกครองของสปาร์ต้าที่อยู่บริเวณด้านตะวันตกหรือตะวันตกเฉียงเหนือ ของเพโลพอนนีซอส(Pelopónnisos) หรือ เพโลพอนนีซุส(Peloponnesus) ซึ่งช่วง เวลานี้เองคือ ประมาณปี 389 - 371 ก่อนคริสตกาล ที่ตัวบทต่างๆของเซโนโฟนได้สำเร็จจุลฉงจำนวนมาก โดยเฉพาะตัวบทในแนวทางแบบโสเครตีส(Socratic Writing)หรือที่เกี่ยวข้องกับโสเครตีส ซึ่งสัมพันธ์ โดยตรงกับประเด็นคำถามอันเป็นนิจนิรันดร์ ได้แก่ *Memorabilia (Apomnemoneumata)*,

²¹ เขตการปกครองเฮลีสหรืออีลีส(Elis) มีนครรัฐสำคัญๆได้แก่ อีลีส(Elis) , โอลิมเปีย(Olympia) , ซีลลุส (Scillus) ซึ่งในปัจจุบันเขตการปกครองเฮลีสหรืออีลีส(Elis)ในสมัยกรีกโบราณ อยู่ในเขตของประเทศกรีซที่ เรียกว่าเขตการปกครองไอเลีย(ILIA) ของบริเวณ(ภูมิภาค)กรีซตะวันตก(Western Greece)

Oikonomikos (Oikonomikon) และ *Hieron (Hierona e turannikon)*²² จวบจนในปี 371 ก่อนคริสตกาล อีพามินนอนแดส(Epaminondas)แม่ทัพ(*archon*)ของชาวธีบส์(Thebes) ผู้ได้รับการส่งสอนจากไลซีสแห่งทาเลนทุม(Lysis of Tarentum) ซึ่งเป็นศิษย์ของสำนักพิทาโกรัส(Pythagoras)ที่มีความชำนาญในคณิตศาสตร์ได้นำกองทัพชาวธีบส์(Thebes)แสดงความเหนือกว่าต่อกองทัพของสปาร์ต้า ซึ่งนำทัพโดยคลีออมโบรตุสที่หนึ่ง(Cleombrotus I)ผู้ปกครองและแม่ทัพของสปาร์ต้า ในสมรภูมิลูกทรา(Leuctra) อันนำมาซึ่งความปราชัยของสปาร์ต้า ที่เป็นผลมาจากคุณธรรมความสามารถของอีพามินนอนแดสในการยึดหยุ่นพลิกแพลงในศิลปะของการสงคราม ทั้งๆที่สปาร์ต้ามีกำลังหรือจำนวนทหารมากกว่าก็ตาม การปราชัยครั้งนี้ได้ส่งผลให้กำแพงของสปาร์ต้าลดน้อยถอยลง ในขณะที่กำแพงของธีบส์กลับขยายตัวเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ อันมีศูนย์กลางการปกครองคือ เมืองเมกาโลโพลิส(Megalopolis) ครอบคลุมยิ่งใหญ่มหาอาณาจักรสปาร์ต้าที่เจ็ดจรัสหลังสงครามเพโลพอนนีเซียนไปหมดสิ้น โดยในระหว่างช่วงแห่งความสับสนวุ่นวายนั้นเองคือระหว่างปี 371 – 369 ก่อนคริสตกาล เซโนฟอนก็ได้ย้ายครอบครัวจากนครรัฐซีลลุส(Scillus)ไปที่นครรัฐคอร์รินท์(Corinth)²³ และใช้เวลาตั้งแต่มาอยู่นครรัฐคอร์รินท์จวบจนสิ้นลมหายใจ คือประมาณระหว่างปี 371 – 350 ก่อนคริสตกาล²⁴ ในการถกทอร้อยเรียงด้วยบทต่างๆให้สำเร็จลุล่วง และถึงแม้ว่าเซโนฟอนจะไม่ได้เป็นผู้ปกครองของนครรัฐหนึ่งนครรัฐใดหรือดำรงตำแหน่งนายทัพที่มีความเกี่ยวข้องกับการบังคับบัญชาหรือการปกครองพลเมือง ในช่วงเวลาดังกล่าวก็ตาม แต่อย่างน้อยที่สุดการปกครองจิต(*psuche*)โดยความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์และอาศัยการควบคุมตนเอง(*sophrosune*)มาขัดเกลาคิด รวมไปถึงแก่นหรือความรู้ในธรรมชาติที่แท้จริงทางการเมืองหรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในตัวของเซโนฟอน ก็นับได้ว่าเป็นหัวใจ

²² ตัวบท Hiero (*Hierona e turannikon*) เป็นการใช่วิธีการของโสเครติส(และ irony ของโสเครติส)ที่เป็นคำถามตอบและมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความรู้ที่เป็นความคิดความถูกต้อง ในประเด็นความสุขที่แท้จริง , ธรรมชาติมนุษย์และผู้ปกครอง โดยโสเครติสเป็นผู้ที่รู้ว่า *สิ่งเดียวที่ข้าพเจ้ารู้คือ ข้าพเจ้ารู้ว่าข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย* ดังนั้น *ข้าพเจ้าจึงรักในความรู้* โสเครติสจึงรักที่จะแสวงหาความรู้จากผู้ที่ครอบครองความรู้(หรืออ้างว่าตนรู้) ซึ่งวิธีการของโสเครติสถูกแสดงผ่านซิโมนีดีส(Simonides)ในฐานะเป็นคู่สนทนากับไอเออร์ออน(Hiero) โดยการศึกษาเกี่ยวกับตัวบท Hiero ในฐานะเป็นแนวทางแบบโสเครติส โปรดดู V.J. Gray , “ Xenophon’s Hiero and The Meeting of The Wise Man and Tyrant In Greek Literature,” *Classical Quarterly* 36 , No.1 (1986):115-123. และ การศึกษาตัวบท Hiero อย่างละเอียด โปรดพิจารณา Leo Strauss , *On Tyranny* , revised and expanded edition (Chicago :University of Chicago Press , 2000).

²³ John K. Anderson, “ Xenophon at Corinth,” in *Corinthiaca: Studies in Honor of Darrell A. Amyx*, eds. Mario A. Del Chiaro and William R. Biers (Columbia: University of Missouri Press, 1986), pp. 36-39.

²⁴ ปีที่เซโนฟอนสิ้นลมหายใจ ถัดตามการบันทึกของ Demetrius Magnes และ Diogenes Laertius รวมไปถึงข้อเสนอของ H. G. Dakyns เป็นสำคัญ ซึ่งย่อมจะแตกต่างกันหรือน้อยไปจากข้อเสนอหรือข้อสันนิษฐานอื่นๆ

สำคัญของคนดีที่ต้องเข้าใจตนเองหรือรู้จักตนเอง(Know Thyself) ซึ่งแยกไม่ออกจากความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ที่เป็นแก่น(*corpus*)ของตัวบทของเซโนโฟน²⁵ ดังนั้นความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จึงเป็นคุณสมบัติที่แท้จริงของผู้ปกครองที่แท้ ดังที่ ศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์(Leo Strauss) กล่าวไว้ว่า “...เขาผู้รู้ในศิลปะของการปกครองย่อมเป็นผู้ปกครองที่แท้จริง มากกว่าผู้ที่ปกครองด้วยคุณความดีของบรรพชนที่ได้รับสืบทอดมา หรือด้วยกำลัง หรือด้วยการโกหกหลอกลวง หรือด้วยการเลือกตั้งจากมหาชนที่ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับศิลปะของการปกครอง...”²⁶ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ที่สร้างกระจกส่องผู้ปกครอง(Mirror of Prince)²⁷ หรือการวิพากษ์และชี้แนะการกระทำของผู้ปกครองย่อมจะเข้าใจถึงธรรมชาติของเหล่าผู้ปกครองและธรรมชาติของเหล่าผู้ใต้ปกครอง รวมไปถึงธรรมชาติของกระจก เป็นอย่างดี และเขาเหล่านั้นก็ย่อมเป็นผู้ที่เข้าใจระยะห่างระหว่างผู้ปกครองที่เป็นมนุษย์กับผู้ปกครองในกระจก ที่ไม่สามารถจะเป็นสิ่งเดียวกันได้ ได้เป็นอย่างดีอีกด้วยประการหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสำคัญจึงอยู่ที่ผู้สร้างกระจก ซึ่งมุ่งหมายในการแสวงหาความรู้ที่มีต่อคำถามอันเป็นนิรันดร์ โดยเฉพาะคำถามที่ว่าอะไรคือ ชีวิตที่ดีที่ถูกต้อง , ผู้ปกครองที่ดีที่ถูกต้อง ,ระบอบการปกครองที่ดีที่ถูกต้อง และถ่ายทอดผ่านกระจกให้แก่เขาผู้ซึ่งเข้าใจ และเมื่อพิจารณาคำว่า ตัวบท(text) อันมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินคือ“*textus*”อันหมายถึง วัตถุที่เกิดขึ้นจากการถักทอหรือข้อความที่เกิดจากการประกอบขึ้นของอักษร, พยางค์และคำ ก็อาจกล่าวได้ว่าศิลปะของการร้อยเรียงอักษรเป็นตัวบท จึงเป็นศิลปะการถักทอ(*uphantike* หรือ *texo*)²⁸ ความหลากหลายของอักษร, พยางค์และคำให้กลมกลืนกัน เพื่อเป้าหมายในการแสวงหาระเบียบแบบแผนสมบูรณ์นิรันดร์สากลที่เป็นคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมและความสุขที่แท้จริงนั่นเอง²⁹ อันแตกต่างอย่าง

²⁵ โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับ บทสนทนา “ Statesman”หรือ“ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ [Η ΠΕΡΙ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ, ΛΟΓΙΚΟΣ]” ของเพลโต Plato , *Statesman Philebus Ion* ,trans. Harold N. Fowler and W. R. M. Lamb . Loeb Classical Library (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press ,2001) , 258c – 259d .

²⁶ Leo Strauss , *Thoughts on Machiavelli* (Chicago : The University of Chicago Press, 1978), p. 83. โดยข้อความที่ Leo Strauss ยกมานี้ก็คือ สิ่งที่โสเครตีสของเซโนโฟนในตัวบท *Memorabilia* เป็นผู้กล่าว โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.9.10.

²⁷ โปรดพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับ “กระจกส่องผู้ปกครอง ”จากเชิงอรรถที่ 8 ของคำอุทิศใน นิโคโล มาคิอาเวลลี, *เจ้าผู้ปกครอง* , สมบัติ จันทรวงศ์ แปลและเขียนความนำ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2538), หน้า 93. และ Leo Strauss ,*Thoughts on Machiavelli* , pp. 58 - 59.

²⁸ ความหมายของคำว่า“*texo*”จะเป็นคำกริยาหมายถึงการทอผ้า ,การรวม, การร้อยเรียงอักษร ส่วนคำว่า “*textus*” จะเป็นคำนามหมายถึง ผ้า , ผืนผ้า , ประโยค ,ข้อความ และ ตัวบท(text) Charlton T. Lewis and Charles Short , *A Latin Dictionary* (Oxford : Oxford University Press , 1966) , p. 1865.

²⁹ เป้าหมายของศิลปะการถักทอ ในกรณีของตัวบท(text) ย่อมจะแตกต่างจากเป้าหมายของบรรณารักษ์ที่เกี่ยวข้องกับ‘การจำแนกและจัดกลุ่ม’หนังสือ ผ่านระบบ‘ตัวเลขและตัวอักษร’ในห้องสมุดที่เต็มไปด้วย‘หนังสือมากมายที่หลากหลาย’ ที่เลขหมู่อักษร(ในฐานะเป็นชื่อ ในลักษณะเดียวกันกับเลขประจำตัวประชาชน หรือรหัส

สิ้นเชิงจากภาษาของคนส่วนใหญ่ที่ไม่ต่างอะไรไปจากการส่งเสียงแสดงความพึงพอใจและความเจ็บปวดของเหล่าสรรพสัตว์ เพราะฉะนั้นระยะห่างระหว่างคนดีกับมหาชน จึงปรากฏอย่างชัดเจนจาก *ความแปลกแยกสำคัญ* คือภาษาธรรมกับภาษาคน นั่นเอง จากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบความไม่แน่นอนในชีวิตประวัติของเซโนโฟน โดยเฉพาะความแม่นยำในช่วงเวลาต่างๆที่สัมพันธ์กับเรื่องราวเฉพาะต่างๆของเซโนโฟน ซึ่งความไม่แน่นอนเหล่านี้ย่อมเอื้ออำนวยต่อการให้ความสำคัญแก่นิเวศของตัวบทของเซโนโฟน มากกว่าตัวตนของเซโนโฟนในทางประวัติศาสตร์ เฉกเช่นเดียวกันกับการให้ความสำคัญแก่วิธีการของโสเครตีสที่เป็นการถามตอบและมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความรู้ในธรรมชาติที่แท้จริงซึ่งเป็นความดีความถูกต้อง มากกว่าตัวตนของโสเครตีสในทางประวัติศาสตร์ นั่นเอง

โดยตัวบท(text)ต่างๆของเซโนโฟน ที่หลงเหลือและเป็นที่เปิดเผย จวบจนปัจจุบัน นับว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์มาก เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุด ซึ่งเป็นบันทึกของ Diogenes Laertius³⁰ ผู้มีชีวิตอยู่เมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 3 ที่กล่าวถึงนักปรัชญากรีกคนสำคัญและแนวทางของสำนักคิดต่างๆ อันได้กล่าวถึงเกี่ยวกับเซโนโฟนและตัวบทของเซโนโฟน³¹ ไว้ในเล่มที่สอง ส่วนที่หก ซึ่งเป็นการอาศัยหลักฐานชั้นต้นจาก Demetrius Magnes ผู้มีชีวิตอยู่ในราว 55 ปีก่อนคริสตกาล ที่ระบุว่า ตัวบทของเซโนโฟนมีอยู่จำนวน *ประมาณ* 40 เล่ม แยกออกเป็น 15 เรื่องหรือตัวบท อันได้แก่ *Anabasis* จำนวน 7 เล่ม, *Hellenika* จำนวน 7 ถึง 9 เล่ม, *Cyropaedia* จำนวน 8 เล่ม, *Memorabilia* จำนวน 4 เล่ม, *Symposium* 1 เล่ม, *Oikonomikos* 1 เล่ม, *Apology* 1 เล่ม, *Hieron* 1 เล่ม, *Agesilaus* 1 เล่ม, *Constitution of the Lacedaemonians* 1 เล่ม, *Ways and Means* 1 เล่ม, *The Cavalry Commander* 1 เล่ม, *On The Art of Horsemanship* 1 เล่ม, *On Hunting or Cynegeticus* 1 เล่ม รวมทั้งหมด 14 เรื่อง และมีตัวบทอีกหนึ่งเรื่องที่ถูกระบุว่ามิใช่ตัวบทของเซโนโฟน คือ *Constitution of the Athenians* จากที่กล่าวมาจะพบว่า ตัวบทบางตัวบทที่มีความยาวมากๆ ก็จะถูกแบ่งออกเป็นเล่มย่อยๆ ซึ่งอาจแบ่งแตกต่างกันออกไป ดังเช่นกรณีของตัวบท *Hellenika* ที่

อื่นๆ)เป็นทุกสิ่งทุกอย่างของหนังสือเล่มนั้นๆ ทั้งๆที่เป้าหมายที่แท้จริงของตัวบทควรจะเป็นไปเพื่อการแสวงหาแบบแห่งความดีงามสูงสุดที่มาจากการสนทนากับเนื้อหาสาระของหนังสือ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลก หากจะพบหนังสือที่ทรงคุณค่าทั้งหลาย(the great books)ถูกจัดไว้ในหมวดเดียวกันกับ บทละครของพวกกวี(หรือนักเขียนแบบ)และพวกอื่นๆในประเภทเดียวกัน

³⁰ Diogenes Laertius ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับ แนวทางปรัชญาของสำนักต่างๆในยุกรีก โดยครอบคลุมบุคคลสำคัญ อาทิเช่น Anaximander, Socrates, Xenophon, Aristippus, Plato, Aristotle, Antisthenes, Pythagoras, Parmenides, Zeno of Elea เป็นต้น ไว้ในหนังสือของเขา ที่ชื่อว่า “*Lives and Opinions of Eminent Philosophers*” ซึ่งนับได้ว่าเป็นงานชิ้นสอง(ที่ดีความตัวบทและแนวทางของสำนักต่างๆ) ไว้ได้ครอบคลุมที่สุดในยุคนั้น หรือ อีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นตำราสารานุกรมปรัชญากรีกเบื้องต้น ชิ้นแรกๆ นั่นเอง

³¹ สำหรับบันทึกต่างๆในสมัยกรีก-โรมันที่มีกรกล่าวถึง เรื่องราวของเซโนโฟน โปรดดู H. G. Dakyns, *The Works of Xenophon : Volume 1*, pp. xliii - xlviiii .

ถูกแบ่งออกเป็น 7 ถึง 9 เล่ม ตั้งแต่ในสมัยของ Diogenes Laertius หรือ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 3 เป็นต้นมา และหากสรุปว่าเป็นความจริงที่บันทึกของ Diogenes Laertius ในส่วนของเซโนโฟน ได้ข้อมูลมาจากบันทึกของ Demetrius Magnes แล้ว ก็อาจจะนับได้ว่าจำนวนตัวบทของเซโนโฟนและการแบ่งออกเป็นเล่มย่อยๆ สำหรับตัวบทที่มีความยาวมากนั้น ปรากฏเป็นเช่นนี้มาตั้งแต่สมัย 55 ปีก่อนคริสตกาลเป็นต้นมา โดยตัวบททั้งหมดนี้ได้ผ่านการรักษาและการคัดลอกหรือทำสำเนา จากสมัยของโรมันตะวันตกที่รับเอาวิถีแบบกรีกมาเป็นการแสดงถึงความมีอารยะควบคู่ไปกับการแปลสู่ลาติน ภาษาแห่งเผ่าพันธุ์และระบอบการปกครอง สู่ยุคแห่งโรมันตะวันออก(Byzantine Empire) ที่ใช้ภาษากรีกเป็นภาษาหลักควบคู่ไปกับการรักษาตัวบทเดิมในภาษากรีก และอาจไปสู่ดินแดนอาหรับที่ซ่อนความหมายไว้ในความเป็นศาสนา สู่ยุคแห่งศาสนจักรที่มีห้องสมุดลับอยู่มากมาย สู่ยุคแห่งการแบ่งแยกระหว่างสิ่งที่ในโลกนี้กับสิ่งที่ในโลกหน้า ควบคู่ไปกับการเน้นย้ำความสำคัญของโลกนี้ อันเริ่มต้นที่เมืองฟลอเรนซ์ และแพร่ขยายไปสู่ที่อื่นๆ ดังนั้นตัวบทในอดีตจึงถูกเปิดเผยสู่โลกนี้มากขึ้นเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้จาก การแปลตัวบท Hieron ทั้งตัวบทสู่ภาษาอังกฤษ ในสมัยของสมเด็จพระราชินีนาถอลิซาเบธที่หนึ่ง(Elizabeth I)³² เป็นต้น และในปัจจุบันตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 ก็ได้มีการจัดพิมพ์ตัวบทของเซโนโฟนจำนวน 14 เรื่องและตัวบทเรื่อง *Constitution of the Athenians* ในรูปแบบของต้นฉบับภาษากรีก ซึ่งมีการสอบทานกับสำนวนอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ ควบคู่ไปกับการแปลสู่ภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะการจัดทำของ “Loeb Classical Library” หรือการจัดของทำของสำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด(Oxford University Press) ที่จัดพิมพ์โดยรักษาต้นฉบับเดิมในภาษากรีก ประกอบกับเชิงอรรถอธิบายในประเด็นสำคัญๆ³³ รวมไปถึงการแปลตัวบททั้งหมดของเซโนโฟนสู่ภาษาอังกฤษภายใต้การจัดทำของ H. G. Dakyns และการจัดทำของสำนักพิมพ์เพนกวินคลาสสิก(Penguin Classics) และการแปลตัวบทบางชิ้นของเซโนโฟนในครั้ง

³² แม้ว่าจะมีข้อถกเถียงอยู่มากระหว่างกลุ่มที่เชื่อ ว่าสมเด็จพระราชินีนาถอลิซาเบธที่หนึ่ง ทรงแปลตัวบทด้วยพระองค์เองโดยตลอดจนเสร็จสมบูรณ์ กับ อีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นว่า พระองค์ไม่ได้ทรงแปลด้วยพระองค์ แต่มีผู้อื่นแปล แล้วนำขึ้นทูลเกล้าถวาย อันสังเกตได้จากถ้อยคำที่สละสลวยและราชาศัพท์ สำหรับประเด็นนี้ โปรดดู L. Bradner , “ The Xenophon Translation Attributed To Queen Elizabeth I , ” *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 27(1964): 324- 326.

³³ การจัดทำของสำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด(Oxford University Press) ใช้ชื่อว่า “Xenophontis Opera Omnia (Xenophon Complete Works)” จำนวน 5 ส่วน(เล่ม) ประกอบด้วย Xenophontis Opera Omnia : Historia Graeca : Tomus I , Xenophontis Opera Omnia : Libri Socratici : Tomus II , Xenophontis Opera Omnia : Expeditio Cyri : Tomus III , Xenophontis Opera Omnia : Institutio Cyri : Tomus IV , Xenophontis Opera Omnia : Opuscula : Tomus V ซึ่งทั้งหมดมี E. C. Marchant เป็นบรรณาธิการรวบรวมและจัดทำเชิงอรรถอธิบาย

ล่าสุดโดย“Agora Editions”³⁴ ที่ทั้งหมดล้วนนับได้ว่ามีความครบถ้วนเฉกเช่นในสมัยของ Diogenes Laertius ที่ได้บรรยายไว้หรือก่อนหน้านั้น³⁵ เพราะฉะนั้นการดำรงอยู่ผ่านกาลเวลาและยุคสมัยต่างๆมาอย่างยาวนาน ก็กล่าวได้ว่า ตัวบทของเซโนโฟนต้องมีบางสิ่งบางอย่างอันเปรียบได้กับอนุสาวรีย์อันเป็นอมตะ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือความรู้ในธรรมชาติที่แท้จริงทางการเมืองหรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ปรากฏอยู่เป็นแก่นของตัวบทอย่างปกปิดและเปิดเผย ที่เป็นส่วนหนึ่งของคำถามอันเป็นนิรันดร์ อาทิเช่น ชีวิตที่ดีคืออะไร? , อะไรคือคุณธรรม?, อะไรคือความถูกต้องเที่ยงธรรม? มากกว่าที่จะเป็นเพราะความสละสลวยของศิลปะในการประพันธ์หรือเรื่องราวที่เฉพาะเจาะจงในอดีตในแบบประวัติศาสตร์

1.2 เซโนโฟนกับความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้

มนุษย์ทั้งหมด ในความคิดของกรีกโบราณ ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าองค์หนึ่งองค์ใด หรือหลายองค์ ในฐานะผู้ขอหรือผู้ต้องการเสมอหรือผู้ขาดเสมอ ต่อผู้ให้หรือผู้พิทักษ์รักษาหรือผู้มีซึ่งเมื่อสืบสาวไปเรื่อยๆก็จะพบว่า เทพเจ้าองค์หนึ่งองค์ใดหรือหลายองค์นั้น ก็จะต้องเกี่ยวข้องกับซุส(Zeus)ผู้เป็นประมุขแห่งเทพทั้งหมด ในฐานะเป็นเทวบิดาหรือเป็นลูกหลานของซุสหรือไม่ ก็เป็นสิ่งที่ซุสโปรดปรานหรือสร้างขึ้น เพราะฉะนั้น “ความแปลกแยก” จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ผู้ไม่เข้าใจในปกรณัม(Myth)นำมาใช้ทำร้ายกันและกัน ทั้งๆที่ตามปกรณัมนั้น “มนุษย์ทุกคนเป็นลูกๆของซุส” ความสำคัญจึงอยู่ที่ ความเป็นหนึ่งเดียวที่ดำรงอยู่ในทุกๆที่ มากกว่าลักษณะเฉพาะเจาะจงที่หลากหลายและเป็นความจริงที่ว่า “ความแปลกแยกที่แท้” นั้น ไม่ใช่ความแตกต่างในเชิงรูปลักษณ์ภายนอกหรือภาษาหรือเส้นเขตแดนที่ปรากฏในแผนที่ หากแต่เป็นความแตกต่างในธรรมชาติระหว่างคนดีกับผู้รักในความสุข(ฝั่งตัวผู้³⁶)หรือจิตแบบทรราช, ภาษารวมกับภาษาคน³⁷, ธรรมชาติ

³⁴ สำหรับความจำเป็นและแนวทางการแปลตัวบทของเซโนโฟน ในครั้งล่าสุด ซึ่งจัดทำโดย“Agora Editions” โปรดดู Eric Buzzetti , “ New Development in Xenophon Studies ,” *Interpretation* 30, No.2 (2003) : 157-178.

³⁵ สำหรับตัวบททั้งหมดของเซโนโฟนและการแปลตัวบททั้งหมดสู่ภาษาละติน, เยอรมัน, ฝรั่งเศส, อังกฤษ, อิตาลี และอื่นๆ ตั้งแต่ช่วงปีค.ศ.1600 จนถึงประมาณปีค.ศ.1988 สามารถพิจารณาได้จาก Donald R. Morrison , *Bibliography of Editions , Translations, and Commentary on Xenophon Socratic Writings 1600-Present* (Pittsburgh, Pennsylvania : Mathesis Publications ,1988), pp.21-27.

³⁶ ฝั่งตัวผู้(drone) เป็นสัญลักษณ์ของความรักในความสุขหรือความใคร่ในร่างกาย(การตอบสนองความพึงพอใจของประสาทสัมผัสทางร่างกาย) Xenophon, *Oikonomikos*, XVII.14. เพราะฝั่งตัวผู้ดำรงชีวิตอยู่เพื่อกิน(บริโภคอาหาร)และผสมพันธุ์กับนางพญาผึ้ง เท่านั้น ซึ่งในรังผึ้งหนึ่งๆจะมีฝั่งตัวผู้อยู่ประมาณหลักร้อย ในขณะที่ฝั่งงานที่เป็นฝั่งตัวเมียซึ่งทำหน้าที่หาอาหาร ดูแลตัวอ่อน ปกป้องรักษารัง และสร้างความแข็งแรงให้รัง(ก่อสร้าง , ต่อเติมและซ่อมแซมรัง)จะมีอยู่ประมาณหลักพัน ในขณะที่นางพญาจะมีเพียงตัวเดียวต่อหนึ่งรังและทำหน้าที่ในการออกไข่ เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือแม่ของฝั่งทั้งหมดในรัง นั่นเอง โดยการเปรียบเทียบส่วนต่างๆในสังคมมนุษย์กับการอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิตอื่นๆหรือแม้แต่ส่วนประกอบของเครื่องจักร ในฐานะเป็นอุปมาอุปไมย

(*phusis*) กับจารีตประเพณี (*nomos*) , ความคงที่กับความผันแปร , ความสากลกับความเฉพาะ , ความเป็นนิจนิรันดร์กับความตาย, ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง โดยความเข้าใจที่มีต่อความแตกต่างทั้งหมดนี้จะนำมาซึ่งความแตกต่างที่ดำรงอยู่เสมอระหว่างคนดีกับพลเมืองดี³⁸ รวมไปถึงการจำแนกรูปแบบการปกครองในเชิงคณิตศาสตร์ ซึ่งวางรากฐานอยู่บนระยะห่างระหว่างตัวเลข ที่ความสำคัญไม่ได้ปรากฏเป็นจำนวนอันได้แก่ คนเดียว (*one*), กลุ่มคน (*few*) และคนส่วนใหญ่ (*many*) หากแต่อยู่ที่ผู้ปกครองซึ่งต้องดำรงอยู่เสมอ และในกรณีของผู้ปกครองที่แท้ก็ย่อมแยกไม่ออกจากระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม เนื่องจาก“...หากปราศจากผู้ปกครอง (*archonton*) แล้ว ความงามที่มีคุณค่า (*kalon*) และความดี (*agathon*) ก็มีอาจสัมฤทธิ์ขึ้นได้ ไม่ว่า ณ ที่ใดก็ตาม”³⁹ เสมือน“ต้นปาล์มที่แห้งตายเมื่อยอดถูกตัดออกไปฉันใดฉันนั้น”⁴⁰ และเป็นความจริงที่ว่า ความงามที่มีคุณค่า (*kalos*) ซึ่งมีประโยชน์ (*useful*) ก็ย่อมแยกไม่ออกจากความดี (*agathos*) ในฐานะที่สิ่งใดหรือการกระทำใดๆ จะเป็นความงามที่มีคุณค่า (*kalos*) ซึ่งมีประโยชน์ (*useful*) ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นหรือการกระทำนั้นมีเป้าหมายเพื่อบรรลุความดีหรือมุ่งไปสู่ความดี (*agathos*) ที่เป็นนิจนิรันดร์เท่าที่สามารถจะเป็นไปได้บนโลกแห่งความผันแปรนี้ เพราะฉะนั้นความงามที่มีประโยชน์ จึงเป็นลักษณะสำคัญของความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ และเมื่อพิจารณา“ประโยชน์” อันหมายถึงวิถีแห่งการปฏิบัติที่สอดคล้องกับความดี (*agathos*) ก็ต้องสัมพันธ์โดยตรงกับความถูกต้องเที่ยงธรรมหรือความยุติธรรม (*dikaioyne*) และความเหนือกว่า (*kreittonos*) ในฐานะที่สิ่งแรกเป็นแบบของสรรพสิ่งที่ดีงามหรือระเบียบแบบแผนของความถูกต้องดีงามและสิ่งที่สองเป็นการจำลองแบบไปสู่การปฏิบัติในโลกที่ผันแปร เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งดังกล่าวจึงปรากฏในลักษณะ “ ความ

(*paradeigmata*) เพื่อทำความเข้าใจ “สังคม” หรือ “การอยู่ร่วมกันของมนุษย์” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการทำความเข้าใจต่อองค์กรวม โปรคลู ไชยันต์ ไชยพร , “ ช่าง! ความเป็นไปได้ของสหวิทยาการและการศึกษาในแบบองค์กรวม,” วารสารสังคมศาสตร์ (ปรัชญาการเมือง ๒ : องค์กรวม) ปีที่ 35 , ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2547):199-255.

³⁷ “ สิ่งต่างๆ ที่ในโลกนี้ได้ถูกบรรยายด้วยภาษาสองภาษาเป็นอย่างน้อย นั่นคือ ภาษาคนและภาษาธรรมชาติ คือภาษาคำอธิบายที่คนธรรมดาสามัญเข้าใจและใช้สื่อสารกันทั่วไป ส่วนภาษาธรรมชาติคือ ภาษาคำอธิบายที่ผู้รู้เข้าใจและพยายามที่จะให้เกิดการสื่อสารทั่วไป จะว่าไปแล้วภาษาธรรมชาติก็คือ ภาษาทางทฤษฎีหรือทางปรัชญาของนักคิด ผู้รู้หรือปราชญ์ ” ไชยันต์ ไชยพร, ภาษาคน ภาษาธรรมชาติ(เอกสารงานจุฬาฯวิชาการ '45 คณะรัฐศาสตร์), หน้า 1.

³⁸ ความเป็นพลเมืองดีย่อมสัมพันธ์กับลักษณะรูปแบบหรือวิถีของสังคมนั้นๆ ซึ่งหมายความว่า สิ่งที่กำหนดหรือให้ความหมายของการเป็นพลเมืองดีนั้นมิใช่ธรรมชาติ (*phusis*) แต่ขึ้นอยู่กับประเพณี จารีต คติ กฎหมาย (*nomos*) ที่สังคมนั้นกำหนดและยอมรับปฏิบัติตาม ส่วนความเป็นคนดีย่อมสัมพันธ์กับธรรมชาติ (*phusis*) ของความเป็นคน ที่มีได้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมซึ่งหลากหลายไปตามแต่ละสังคมแต่ละช่วงเวลา โปรคลู ไชยันต์ ไชยพร , ความขัดแย้งระหว่างความเป็นคนดีและพลเมืองดี , (เอกสารอัดสำเนา) .

³⁹ Xenophon, *Anabasis*, III.1.38.

⁴⁰ *Ibid.*, II.3.16.

ยุดิธรรมมิได้เป็นอะไรอื่นนอกจากประโยชน์ของผู้ที่ครอบครองความเหนือกว่า (*phemi gar ego einai to dikaion ouk allo ti e to tou kreittonos xumpheron.*) หรือ ความเหนือกว่าคือความยุดิธรรมที่เป็นประโยชน์สุข (*to tou kreittonos phes xumpheron dikaion einai.*)⁴¹ โดยความสัมพันธ์ระหว่างความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้กับความเหนือกว่าและความยุดิธรรม ที่ต้องประสานกันเพื่อความคิดและความงามที่มีประโยชน์ ก็จะเป็นประโยชน์สุข (*εὐμάρτυρον*)⁴² แห่งความงามต่อสรรพสิ่งอย่างแท้จริง ที่ล้วนก่อให้เกิดความเข้าใจในมาตรฐานหรือเลขศูนย์⁴³ ที่นำมาซึ่งความสุขที่แท้จริง (*eudaimonia*) แห่งจิต (*psyche*) บนโลกนี้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการแสวงหามาตรฐานกลางของความคิดความถูกต้องเที่ยงธรรมนั่นเอง อันสอดคล้องกับวลีที่ว่า “ ที่ใดที่มีทั้งกฎหมายและศีลธรรม ที่เป็นประโยชน์สุข ที่นั้นย่อมมีความเหนือกว่าที่ได้อยู่เสมอ เพราะความเหนือกว่าเป็นวิถีทางไปสู่ระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องดีงาม เท่าที่สามารถจะเป็นได้ บนโลกที่ผันแปร ” เนื่องจากความสมบูรณ์สูงสุดของ ‘ความเหนือกว่า’ ย่อมเกินขอบเขตแห่งสภาวะของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีมนุษย์ผู้ใดที่จะสามารถเป็นผู้แข็งแกร่งกว่าทางปัญญาหรือทางร่างกายได้ ตลอดไป เพราะความตายเป็นขีดจำกัดของมนุษย์ทุกผู้หนึ่ง และแม้ว่าความงามที่มีคุณค่าซึ่งมีประโยชน์ จะมีลักษณะเฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติของสิ่งนั้นๆ หรือการกระทำนั้นๆ อาทิเช่น ความงามที่มีคุณค่าซึ่งมีประโยชน์ของนักรบกับแพทย์ ก็ย่อมแตกต่างกันคือ ชัยชนะกับสุขภาพ

⁴¹ โปรคพิจารณาข้อความที่ว่า “ โดยแท้จริงแล้ว ความยุดิธรรมไม่ว่าจะในความหมายใด ถ้าปราศจากซึ่งอำนาจที่เหนือกว่าเป็นฐานรองรับการบังคับใช้เกณฑ์ ความยุดิธรรมในทุกความหมายย่อมไม่เกิดขึ้นจริงได้ ดังนั้นเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดที่จะกำหนดว่าอะไรคือ ความยุดิธรรมที่แท้จริงก็คือ เกณฑ์แห่งอำนาจที่เหนือกว่า ” ไชยันต์ ไชยพร *ความยุดิธรรม (ตอนที่หนึ่ง)*, หน้า 10- 11.

⁴² “*xumpheron*” (*εὐμάρτυρον*) นอกจากจะหมายถึง ประโยชน์หรือข้อ ได้เปรียบ อันมีนัยยะของการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการหรือที่ไว้วางไว้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การบรรลุสิ่งที่ตนมีความเห็นว่าดี (ซึ่งอาจไม่ใช่สิ่งที่ดีที่แท้จริงก็ตาม) แล้ว ยังมีความหมายในเชิงการรวม ทั้งในรูปแบบของความเหมือน (ความปรองดอง) และความแตกต่าง (ความขัดแย้ง) อีกด้วย ดังนั้นการใช้คำว่า “*xumpheron*” ณ ที่นี้จึงมีนัยยะของความยุดิธรรมในฐานะเป็นผลประโยชน์ของส่วนทั้งหมดหรือนครรัฐ (*polis*) อันมิใช่ผลประโยชน์เฉพาะของผู้หนึ่งผู้ใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด หรือผลรวมของผลประโยชน์เฉพาะทั้งหมดทั้งหมด หากแต่เป็นประโยชน์หรือสิ่งที่ดีทั้งหมดที่แท้จริงต่อทุกๆ ส่วน อันเป็นระเบียบแบบแผนของความถูกต้องดีงาม ที่จำเป็นต้องถูกจำลองมาสู่โลกที่ผันแปร นั่นเอง

⁴³ เลขศูนย์เป็นเลขที่ไม่มีจำนวนค่า และเพราะการไม่มีค่า จึงทำให้เลขศูนย์มีคุณค่า (ประโยชน์) เนื่องจากเลขศูนย์เป็นจุดแบ่งแยกจำนวนลบและจำนวนบวกออกจากกัน และประการสำคัญคือ เลขศูนย์กำหนดระยะห่างของเลขต่างๆ จากเลขศูนย์ อาทิ 2 ห่างจากศูนย์อยู่สอง, 24 ห่างจากศูนย์อยู่ยี่สิบสี่ เป็นต้น ทำให้สามารถคิดคำนวณด้วยการบวก, ลบ, คูณ, และหาร จำนวนต่างๆ ได้ เช่นเดียวกันกับการกำหนดความสูงระดับน้ำทะเลที่ศูนย์, องศา (อุณหภูมิ) ที่ศูนย์, องศาหรือพิกัด (ละติจูดและลองจิจูด) ที่ศูนย์, น้ำหนักที่ศูนย์, หรือแม้แต่ศูนย์กลางในการปกครองและแผ่นดินกลาง (จุดศูนย์กลาง) ทั้งในกรณีของกรีกโบราณและจีน ดังนั้นศูนย์ในฐานะเลขที่ไม่มีจำนวนค่า จึงมีคุณค่าประโยชน์และมีค่าในการดำรงตำแหน่งเป็นจุดอ้างอิงหรือมาตรฐานกลาง นั่นเอง

สมบูรณ์แข็งแรง ตามลำดับ , ความงามที่มีคุณค่าซึ่งมีประโยชน์ของโลกกับหอก ก็ย่อมแตกต่างกันคือ การป้องกันกับการโจมตี ตามลำดับ เป็นต้น แต่ความเฉพาะทั้งหลายก็มิได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากสรรพสิ่งอื่นๆ ดังจะพบได้จากการใช้คำว่า“ความงามที่มีคุณค่า(kalos)ซึ่งมีประโยชน์” ในการกล่าวถึงความงามเฉพาะต่างๆ เฉกเช่นเดียวกันกับ อาธีน่า(Athena), ซุส(Zeus), แฮร์เดส(Hades), โพไซดอน(Poseidon)และแฮร์เมส(Hermes)ที่แม้ว่าจะถูกเรียกขานต่างกันตามลักษณะเฉพาะ แต่ทั้งหมดก็ล้วนเป็นเทพเจ้า(theos)ที่มีคุณสมบัติในความเป็นอมตะความเป็นนิรันดร์และเมื่อพิจารณาโดยอาศัยแนวทางข้างต้นก็จะพบว่าความงามที่มีคุณค่า(kalos)ซึ่งมีประโยชน์ ที่เป็นความรู้ที่สำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์ ก็คือ ชีวิตที่ดี(Good Life)ที่คนดี ผู้ซึ่งถึงด้วยปัญญาและความสุขุมรอบคอบ , การจำแนก⁴⁴ กับการถักทอหรือการรวมเส้นด้ายทั้งหมดเข้ากันเป็นผืนผ้า และการทำให้เกิดความเข้าใจหรือการนำสารหรือการสนทนาอย่างฉันทมิตรที่มีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาความรู้ที่แท้จริงที่เป็นความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คนดีเป็นผู้แสวงหาเพื่อที่จะค้นพบความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ที่ต้องสัมพันธ์กับความดี นั่นเอง และอาจกล่าวได้ว่า ต้นไม้แห่งความรู้ที่แท้ที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์และมีผลเป็นความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ก็ปรากฏแต่ในสวนแห่งโลกของระเบียบแบบแผน ที่จะเปิดเผยต่อคนดีหรือพลเมืองแห่งโลกของระเบียบแบบแผน ซึ่งจะเป็นผู้นำผลของต้นไม้ดังกล่าวลงมาสู่โลกที่ผันแปร และปลูกเมล็ดพันธุ์นั้น(phusis)แก่คนดีหรือผู้ที่มีธรรมชาติเหมาะสมแก่สิ่งแวดล้อมที่ดี(nomos)ให้เจริญเติบโตในหมู่สหาย(homoion)ผู้ซึ่งเข้าใจ ผ่านช่วงเวลาหนึ่งไปสู่ช่วงเวลาหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะ

“ ... เซโนฟอนและไอโสคราติส เพลโตและอริสโตเติล ทั้งหมดล้วนเป็นทายาทผู้สืบทอดระเบียบแบบแผนของโสเครติส ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ในระดับที่มากหรือน้อย ที่ทั้งหมดล้วนมีฐานคติประการสำคัญร่วมกันคือ นครรัฐดำรงอยู่เพื่อชีวิตที่ดี และเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรมของสมาชิกทั้งหลายของนครรัฐนั้น โดยคุณธรรมดังกล่าวขึ้นอยู่กับความรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งถูกเรียนรู้ปลูกฝังด้วยกระบวนการเรียนรู้ มากกว่าด้วยข้อจำกัดของกฎหมายบ้านเมือง เพราะคุณสมบัติของผู้ปกครองที่แท้ก็คือปัญญา และ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴ อันหมายถึงการแบ่งวงกลมแห่งธรรมชาติของมนุษย์ออกเป็นสามส่วนคือ ความรักในความสุขหรือการบริโภคทางร่างกายหรือทรัพย์สินเงินทอง, ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง และความรักในความรู้หรือความรักในการเรียนรู้ ที่แต่ละส่วนไม่สามารถมีพื้นที่เท่ากันได้และไม่สามารถมีเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงส่วนเดียว เพราะวงกลมที่มีสามส่วนเท่ากันจะนำมาซึ่งความสมดุลหยุดนิ่งและแตกสลาย หรือ มีเพียงส่วนใดส่วนเดียวก็ย่อมเป็นคุณสมบัติของเหล่าเทพเจ้า อันมิใช่คุณสมบัติของมนุษย์ในโลกที่ผันแปร เพราะฉะนั้นในโลกที่ผันแปรนี้จึงปรากฏมีสี่สันหลักสามสี่ โดยในแต่ละสี่มีความเข้มต่างกันออกไป อันแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากความเห็นที่แบ่ง‘ความเหนือกว่า’ออกเป็นสามส่วนเพื่อสิ่งๆที่เรียกว่า‘การถ่วงหรือการถ่วงดุล’

สิ่งเดียวที่เหมาะสมอย่างแท้จริงต่อการดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองก็คือ
ความรู้ที่แท้”⁴⁵

ซึ่งการศึกษาแสวงหา(the quest)ในครั้งนี้จะมุ่งพิจารณา สิ่งแวดล้อมที่ดีซึ่งเป็นระเบียบแบบ
แผนอันได้แก่ตัวบทของเซโนโฟน เพื่อความเข้าใจใน “ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้” ที่เป็นส่วนหนึ่ง
แต่มีความสำคัญยิ่งของคำถามที่เป็นนิรันดร์ เป็นสำคัญ

1.2.1 การศึกษา“ความเสมือน”กับการส่งเสริมธรรมชาติของมหาชน

โดยเมื่อพิจารณาแนวทางการศึกษาที่มีต่อ ความเสมือนของความรู้ในธรรมชาติที่
แท้จริงทางการเมืองหรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ หรือ ความเสมือนของอนุสาวรีย์อันเป็นอมตะ ใน
ตัวบทของเซโนโฟนก็ปรากฏเป็นรูปแบบของการประพันธ์และการบันทึกเหตุการณ์ของ ฟาร์วีอุส
แอร์ริอานุส (Flavius Arrianus) หรือ แอร์ริอัน(Arrian) ผู้มีชีวิตอยู่ราวคริสต์ศตวรรษที่สอง ซึ่ง
บันทึกและประพันธ์เรื่องราวเกี่ยวกับอเล็กซานเดอร์มหาราช(Alexander the Great) ภายใต้ชื่อเรื่อง
“Anabasis of Alexander”⁴⁶ เป็นต้น รวมไปถึงการใช้การรับรู้ที่มีต่อตัวตนของเซโนโฟนในฐานะ
นักปฏิบัติ อันเป็นสิ่งที่แสดงผ่านตัวบท*Anabasis* และการใช้ตัวบทบางตัวบท อันได้แก่ *Cyropaedia*
ที่กล่าวถึงไซรัสมหาราชปฐมกษัตริย์ของเปอร์เซียที่ถูกทักทอร้อยเรียงโดยเซโนโฟน เป็นแนวทาง
ลอกเลียนเพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ตนโดยซีปิโอ(Scipio) หรือแม้แต่วิถีทางบางส่วนของไซรัสที่
ปรากฏอยู่ในตัวบทดังกล่าว ในการได้มาซึ่งสถานะผู้ปกครองและการครองตนเป็นผู้ปกครอง จาก
เขาผู้ซึ่งเข้าใจไปสู่เจ้าผู้ปกครอง เพื่อสนับสนุนวิถีทางและระเบียบแบบแผนใหม่(*modi ed ordini
nuovi*)ตามแนวทางของ นิโคโล มาคิอาเวลลี(Niccolo Machiavelli) ซึ่งเลือกที่จะกล่าวถึง เซโนโฟน
และไซรัสของเซโนโฟนอย่างเปิดเผย รวมไปถึงเรื่องราวของไอเออร์ออน(Hieron) อีกด้วย⁴⁷ หรืออีก
นัยหนึ่งก็คือ มาคิอาเวลลี เลือกใช้เพียงบางด้านของเซโนโฟน มากกว่าที่จะเข้าใจ“ความเป็นทั้งหมด
ของเซโนโฟน(*Corpus Xenophonticum*)” ดังที่ศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ ได้กล่าวไว้ว่า “...สำหรับ
เขา(มาคิอาเวลลี)ตัวแทนที่เป็นเลิศ(*par excellence*)ของปรัชญาการเมืองคลาสสิกคือ เซโนโฟน ผู้ที่
เขาได้กล่าวถึงงานเขียนอยู่อย่างบ่อยๆมากกว่าเพลโต อริสโตเติลและซีเซโร รวมกันเสียอีก รวมไปถึง
ถึงคนอื่นๆอีกด้วย เว้นก็แต่ *Livy* ... แต่มาคิอาเวลลีก็อ้างอิงถึงก็เฉพาะแต่ *Hiero* และ *the Education*

⁴⁵ J.B. Bury , S.A. Cook , and F.E. Adcock ,editor, *The Cambridge Ancient History : Volume VI
Macedon 401-301 B.C.* (Cambridge : Cambridge University Press,1953), p. 515.

⁴⁶ Ibid. , p. 18 .

⁴⁷โปรดพิจารณา ตัวบทเจ้าผู้ปกครอง(The Prince) บทที่ 6 และบทที่ 14 โดยเฉพาะย่อหน้าสุดท้าย รวม
ไปถึงตัวบท The Discourses (Discourses On Livy) II 2.1 , II 13.1 , III 20 , III 22.4 , III 22.5 , III 39.1 , และ III
39.2 รวมไปถึงการตีความการใช้เซโนโฟนในตัวบทของมาคิอาเวลลี โปรดดู Leo Paul de Alvarez , *The
Machiavellian Enterprise : A Commentary on The Prince* (Illinois : Northern Illinois University Press,1999) ,
pp.25-31 and pp. 64 - 71.

of Cyrus มีได้กล่าวถึง *the Oeconomicus* หรือตัวบทอื่นใดของเซโนโฟนในแนวทางแบบโสเครติสเลย ความคิดและตัวบทของเซโนโฟนมีสองด้านคือ ไชรัสกับโสเครติส ในขณะที่มาคิอาเวลลีให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อไชรัส เขากล่าวหลังลิมโสเครติส...⁴⁸ อย่างไรก็ตามแม้ว่า มาคิอาเวลลีจะเลือกใช้สาระสำคัญเพียงบางส่วนจากตัวบทบางชิ้นของเซโนโฟน แต่ มาคิอาเวลลีก็กล่าวถูกต้องในการเชื่อมโยงความเหนือกว่าเข้ากับความรู้แห่งเจ้าผู้ปกครองที่แท้ ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจในการจำลอง “ระเบียบแบบแผน” หรือ คุณธรรม(virtu)แห่งจิตใจของเขาผู้ซึ่งเข้าใจตามกรอบความคิดของมาคิอาเวลลี ไปสู่การปฏิบัติหรือให้ดำเนินไปในโลกที่ผันแปร(fortuna) นอกจากนี้ความเสมือนของอนุสาวรีย์อันเป็นอมตะในตัวบทของเซโนโฟนก็ยังปรากฏเป็นแนวทางสำคัญสำหรับศาสตร์ทางการบริหารหรือทางการจัดการ จนมีการกล่าวว่าเซโนโฟนเป็นบิดาของการจัดการในเชิงวิทยาศาสตร์(“...Xenophon justly be called the father of scientific management.”)⁴⁹ โดยเฉพาะประเด็นภาวะผู้นำ(leadership)ดังที่ ปีเตอร์ เอฟ. ดรักเกอร์(Peter F. Drucker) กล่าวไว้ว่า “หนังสือที่เป็นระบบเล่มแรกเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ก็คือ *kyropaidia* (Cyropaedia)ของเซโนโฟนถึงแม้ว่าตัวเขาจะไม่ใช่ผู้ปกครอง แต่หนังสือเล่มดังกล่าวก็ยังคงเป็นหนังสือที่ดีที่สุดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ”⁵⁰ หรือ “...หนังสือที่เป็นระบบเล่มแรกเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และบางทีอาจเป็นหนังสือที่ดีที่สุดถูกเขียนขึ้นโดยเซโนฟอนนักประวัติศาสตร์ชาวกรีก...”⁵¹ ซึ่งหมายถึงตัวบท *Cyropaedia* และ

⁴⁸ Leo Strauss, *Thoughts on Machiavelli*, p. 291. รวมไปถึงข้อความที่ว่า “...เขา(มาคิอาเวลลี)ได้อ้างอิงถึงเพียงแค่ตัวบทสองชิ้นของเซโนโฟนคือ *The Education of Cyrus* และ *Hiero* เท่านั้น เขามีได้ให้ความใส่ใจต่อตัวบทอื่นๆของเซโนโฟนในแนวทางแบบโสเครติสเลย ทั้งๆที่โสเครติสเป็นอีกด้านหนึ่งที่สำคัญของระเบียบแบบแผนแห่งคุณธรรมในความคิดของเซโนโฟน อันเป็นครั้งหนึ่งของเซโนโฟน ที่ในมุมมองของเซโนโฟนเห็นว่าเป็นครั้งที่ดีกว่า ซึ่งได้ถูกละเลยไปโดยมาคิอาเวลลี...” Leo Strauss, *Studies in Platonic Political Philosophy* (Chicago: The University of Chicago Press, 1986), p.227.

⁴⁹เซโนโฟนถูกระบุว่าเป็นบิดาของการจัดการ(Management)และเศรษฐศาสตร์ โดยมีผลงานครอบคลุมในหัวข้อต่างๆ อาทิ human resources management, leadership, supply and demand, optimal usage, division of labor, incentives, fund raising, public administration and financing เป็นต้น โปรดพิจารณาทัศนะดังกล่าวนี้ได้ ใน Stelios H. Zanakis, Stavros Theofanides, Antony N. Kontaratos, and Theodosios P. Tassios, “Ancient Greeks’ Practices and Contributions in Public and Entrepreneurship Decision Making,” *Interfaces* 33, No.6 (2003): 72-88.

⁵⁰ Peter F. Drucker, *The Practice of Management* (New York: Harpers & Brothers Publishers, 1954), p.159. รวมไปถึงทัศนะของดรักเกอร์ที่เห็นว่า ภาวะผู้นำ(leadership) มีความสำคัญต่อการจัดการองค์กร แต่ก็เป็นสิ่งที่ยากลำบากต่อการศึกษาริบายและปลูกฝังถ่ายทอดไปสู่บุคคลต่างๆ เพราะเสมือนเป็นคุณสมบัติที่ติดตัวมาเฉพาะบุคคล

⁵¹ Robert W. Enzenauer, “Leadership Insights of Xenophon,” *Physician Executive* 30, No.4 (2004): 34.

Anabasis ตามลำดับ ภายใต้มุมมองของการแสวงหาเครื่องมือในการพัฒนาผู้นำขององค์กร เพื่อเป้าหมายในการแสวงหากำไรสูงสุดขององค์กร⁵² หรือเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมสำหรับการบริหารงานหรือการจัดการภาครัฐ⁵³ ซึ่งแยกไม่ออกจากบริการหรือสินค้าที่มีคุณภาพ โดยมีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่ประชาชนต้องจ่ายไปให้น้อยที่สุด รวมไปถึงจิตใจที่มุ่งบริการประชาชน ในฐานะที่ประชาชนเป็นผู้เสียภาษีอันเป็นรายได้หลักของรัฐให้แก่รัฐ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายของความเสมือนของอนุสาวรีย์อันเป็นอมตะ ในตัวบทของเซโนโฟน ได้แก่ ความงามทางวรรณศิลป์ , การบรรลุความยิ่งใหญ่ของเจ้าผู้ปกครองตามคุณธรรมแห่งตน , ผลกำไรของผู้ใดผู้หนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และการสนองตอบต่อความเห็นแก่ตัวของมนุษย์⁵⁴ ซึ่งล้วนควบคุมมาด้วยชื่อเสียง , เกียรติยศ , ทรัพย์สินเงินทอง , และการบริโภคทางร่างกาย อันเป็นการส่งเสริมเร่งเร้าธรรมชาติของความรักในกำสุขหรือเงินทอง และความรักในเกียรติให้มีปริมาณรุนแรงยิ่งขึ้น แทนที่จะควบคุม⁵⁵ ธรรมชาติในลักษณะดังกล่าวไว้ โดยอาศัยคุณธรรม(*arete*)อันได้แก่ การควบคุมตนเอง (*sophrosune*) ควบคู่ไปกับส่งเสริมธรรมชาติในการแสวงหาความรู้ที่เป็นนิรันดร์ ที่เป็นความดีและความถูกต้อง ในเวลาเดียวกัน อย่างที่ควรจะเป็น

⁵²การศึกษาเกี่ยวกับตัวบท*Anabasis*(`Aváβασiv) เพื่อสร้างทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำ โปรดดู Robert W. Enzenauer , “ Leadership Insights of Xenophon ,” *Physician Executive* 30 , No.4 (2004) : 34 – 37.

⁵³ การศึกษาเกี่ยวกับตัวบท *Cyropaedia* (Κύρου Παίδεια)เพื่อการประยุกต์ใช้ในทางการบริหารงานภาครัฐ โปรดดู Jennifer O’Flannery , “Xenophon ’s (The Education of Cyrus) and Ideal Leadership Lessons for Modern Public Administration ,” *Public Administration Quarterly* 27 , No.1/2 (2003): 41-64 .

⁵⁴ เพราะเมื่อมนุษย์สูญเสียสิ่งที่ตนคิดว่าเป็นของตนไปให้แก่คนหนึ่งคนใดหรือส่วนหนึ่งส่วนใดแล้ว ก็ต้องคาดหวังว่าตนเองจะได้รับสิ่งอื่นๆจากคนหนึ่งคนใดหรือส่วนหนึ่งส่วนใดนั้นๆ กลับมาสู่ตนในปริมาณและคุณภาพ ที่มากกว่าหรืออย่างน้อยก็เท่าเทียม กับสิ่งที่ตนสูญเสียให้ไป มิเช่นนั้นก็จะถือว่าเสียหรือให้ในสิ่งที่คิดว่า เป็นของตนไปเพื่ออะไร

⁵⁵ การใช้คำว่า “ควบคุม” ข้อมหมายถึงความว่า ไม่สามารถขจัดสิ่งเหล่านี้ให้สูญสลายไปจากความเป็นมนุษย์ได้ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ และบุคคลใดที่อ้างว่าตนขจัดสิ่งเหล่านี้ได้ บุคคลนั้นก็มิใช่มนุษย์ทั่วไป หากแต่เป็นผู้มีวิชาการพูดที่เก่งกาจ ดังนั้นการควบคุมความใคร่(*Eros*)ที่มีต่อสิ่งๆต่าง ให้อยู่ขอบเขตของทางสายกลาง(*sophrosune* or *metrion*)คือไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป จึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแบบสมบูรณแห่งความดีสูงสุด ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยความรักและความรู้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และความรักก็เป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ นั่นเอง สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างความรักกับความรู้ โปรดดู ธเนศ วงศ์ยานนาวา , “ความรัก/ ความรู้/ความตาย : เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง,” *วารสารสังคมศาสตร์ (ฉบับ ความรัก/ ความรู้/ ความตาย)* ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 : 1-25. และ จักรพันธ์ พรนิมิต , “ความรักกับการเมือง : ศึกษาปรัชญาการเมืองของเพลโต,” *วารสารสังคมศาสตร์ (ฉบับ ความรัก/ ความรู้/ความตาย)* ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 : 48 - 72.

1.2.2 การศึกษา“ความจริง”กับการคลี่คลายธรรมชาติของคนดี

ความรู้ในธรรมชาติที่แท้จริงทางการเมืองหรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ หรือความเป็นอนุสาวรีย์อันเป็นอมตะในตัวบทของเซโนโฟน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความสัมพันธ์ของแก่นหรือสาระสำคัญ อันเป็นหัวใจของตัวบทของเซโนโฟน ที่มีต่อคำถามอันเป็นสากลนิจันรันด์ (*philosophia perennis*) ซึ่งย่อสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะและจุดมุ่งหมายของคำถามของโสเครติส ที่มุ่งแสวงหาธรรมชาติของสรรพสิ่งโดยเฉพาะมนุษย์ , การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ , ผู้ปกครอง , ระบอบการปกครอง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชีวิตที่ดีที่ควรจะเป็นและสามารถจะเป็นไปได้ในโลกแห่งความผันแปรนี้ อันควบคู่มาด้วยหรือเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมาย(*telos*)ในคุณธรรม(*arete*)ความดี (*agathos*)และความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaioisune*)เป็นสำคัญนั้น สามารถกล่าวได้ว่าเริ่มต้นที่ศาสตราจารย์ ลีโอ สตราสส์(Leo Strauss) ที่กล่าวอย่างเปิดเผย ถึงสาระหลักหรือโวหาร(*rhetoric*)ในตัวบทของเซโนโฟน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ วิธีการของโสเครติสอันมีเป้าหมายเพื่อคุณธรรมความดีที่ปรากฏเป็นวิถีในการแสวงหาความรู้และถ่ายทอดของเซโนโฟน อันเป็นวิถีของผู้รักในความรู้ที่แท้ซึ่งเป็นการแยกแยะระหว่างสิ่งที่เปิดเผยกับสิ่งที่ปกปิด(*exoteric-esoteric distinction*)ในตัวบทดังข้อความที่ว่า

“โวหารของเซโนโฟนมิใช่โวหารธรรมดาสามัญทั่วไป แต่เป็นโวหารแบบโสเครติส โดยรูปแบบโวหารของโสเครติสนั้น มิได้จะกลายเป็นความชัดเจนที่เพียงพอจากการชี้ประเด็นต่างๆที่กระจัดกระจายอย่างเป็นเหตุเป็นผลดังที่ปรากฏในงานของเพลโตและเซโนโฟน หากแต่ด้วยการวิเคราะห์ในรายละเอียดของผลลัพธ์ ซึ่งผลลัพธ์ที่สมบูรณ์ที่สุดของโวหารแบบโสเครติสก็คือ บทสนทนา ... ด้วยการทำความเข้าใจต่อศิลปะของเซโนโฟน เราก็จะได้ตระหนักถึงคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นจะต้องถูกเติมเต็ม เช่นเดียวกับเมื่อตีความบทสนทนาใดๆก็ตามของเพลโต คุณสมบัติพื้นฐานที่ในปัจจุบันได้ถูกเติมเต็มเพียงน้อยนิดและเขาเหล่านั้น(*aestheticist*⁵⁶)ย่อมที่จะไม่เข้าใจ ...

⁵⁶ พวกนิยมความสุนทรีย์หรือสุนทรียศาสตร์(‘*aestheticist*’ หรือ ‘*aesthetician*’) ที่ปรากฏตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อในการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสของมนุษย์ที่มีต่อสรรพสิ่ง โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นความงาม(ซึ่งไม่ได้หมายถึงหรือเกี่ยวข้องกับ ‘*kalos*’ อันเป็นความงามที่แท้ แต่อย่างใด) ผ่านสิ่งที่กลุ่มนี้เรียกว่า (หรือแขนงวิชาที่ลงท้ายด้วยคำว่า) “ศิลปะ(*Arts*)” ซึ่งย่อรวมไปถึงแขนงวิชาที่เป็นศิลปะของงานประพันธ์(ภาษาอักษรหรืองานศิลปะอื่นๆอีกด้วย ที่ล้วนเป็นการลอกเลียนเปลือกนอก(หรืออย่างมากก็แก่น) ซึ่งมิใช่แก่น)ของสิ่งที่ลอกเลียนมาจากระเบียบแบบแผน(*eidos*)หรือมีคุณสมบัติของระเบียบแบบแผนอยู่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นอีกทอดหนึ่ง ดังนั้นการลอกเลียนโดยการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส จึงห่างไกลจากแบบสมบูรณ์ที่งดงามสูงสุด มากที่สุดหรือบิดเบือนไปจากระเบียบแบบแผนสมบูรณ์ที่งดงามสูงสุด มากที่สุด นั่นเอง รวมไปถึงสิ่งที่ลอกเลียนมาจากสิ่งที่ลอกเลียนมาจากระเบียบแบบแผน อีกทอดหนึ่งนั้น ก็ยังส่งเสริมความเห็น(*doxa*)ที่เกี่ยวข้องกับการสนองตอบต่อ

โวหารของโสเครตีสได้ถูกทำให้มีความหมายในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้สำหรับความรักในความรู้ เพราะมันมีวัตถุประสงค์ในการนำพาผู้ที่มีศักยภาพที่จะเป็นผู้รักในความรู้ไปสู่ความรักในความรู้ ทั้งในมิติของการฝึกฝนเขาเหล่านั้นและปลดปล่อยเขาเหล่านั้นจากสิ่งยั่วยวนต่างๆที่เป็นเครื่องกีดขวางต่อความเพียรในทางความรักในความรู้ เช่นเดียวกันกับที่เป็นการป้องกันการเข้าไปสู่ความรักในความรู้โดยบรรดาผู้ที่ไม่เหมาะสม โวหารของโสเครตีสจึงถูกต้องที่ขงธรรมเป็นที่สุด ด้วยเป็นการจำลองจิตที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่บนฐานคติที่ว่า มันมีความไม่สอดคล้องกันระหว่างการแสวงหาความจริงที่ไม่สามารถประนีประนอมได้ กับ ความต้องการของสังคม หรือที่ว่า มิใช่ความจริงทั้งหลายจะไม่เป็นอันตรายเสมอไป...⁵⁷

จากความเป็นวิธีการของโสเครตีสในตัวของเซโนฟอน ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ก็นำไปสู่สถานะคู่ตรงข้ามที่เป็นนิรันดร์ระหว่างคนคิดหรือผู้รักในความรู้ที่แท้ที่มุ่งแสวงหาธรรมชาติ(*phusis*) ของสรรพสิ่งทางการเมืองที่เป็นหนึ่งเดียวนิรันดร์ อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อคุณธรรมความดีความเที่ยงธรรมถูกต้อง กับ มหาชนที่มุ่งสนองตอบต่อธรรมชาติของความรักในกามสุขหรือเงินทองและความรักในเกียรติ และพอใจกับขนบธรรมเนียม(*nomos*)ต่างๆเป็นสำคัญ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ สถานะคู่ตรงข้ามระหว่างพลเมืองแห่งโลกของระเบียบแบบแผนที่เป็นนิรันดร์สมบูรณ์ กับ พลเมืองของ

ธรรมชาติมนุษย์ในภาคความรักในกามสุขและภาคความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ให้รุนแรงมากยิ่งขึ้นอีกด้วยดังข้อความที่วิพากษ์แนวทางการตีความในเชิงศิลปะหรืออาศัยความเป็นศิลปะ(*Arts*)ที่เป็นเพียงแต่ความเห็น(*doxa*) มาใช้ตีความสรรพสิ่ง ที่ว่า “...มันเป็นกฎเกณฑ์ของการวิเคราะห์ตามแบบสมัยใหม่ที่ถูกทำให้แยกโดยบรรดาผู้ที่ทำการตีความซึ่งถูกรอบงำโดยอคติของพวกเขานิยมความสุนทรีย์ เช่นนั้นแล้วการที่เพลโตขับไล่บรรดากรีกออกไปจากนครรัฐที่ดีที่สุดก็เป็นการสมควรเพียงพอสำหรับการป้องปรามวิถีทางใดๆก็ตามของพวกเขานิยมความสุนทรีย์...” Leo Strauss, *On Tyranny*, revised and expanded edition(Chicago : University of Chicago Press,2000),p. 27.

⁵⁷ Leo Strauss, *On Tyranny*, pp. 26-27. และ ประโยคที่ว่า “ โวหารของเซโนฟอนคือ โวหารแบบโสเครตีส ” ก็ปรากฏใน Leo Strauss , “ The Origin of Political Science and the Problem of Socrates : Six Public Lectures,” *Interpretation* 23 : 160. และนอกจากนี้แนวทางของศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ก็ยังคงปรากฏเป็นแนวทางของคณะผู้แปลสำหรับการแปลตัวบทบางชิ้นของเซโนฟอนครั้งล่าสุด อันเป็นความร่วมมือระหว่าง Cornell University Press กับ Agora series อีกด้วย ดังข้อความที่ว่า “ ...อิทธิพลการชี้แนะของลีโอ สเตราส์นั้นได้ปรากฏอยู่ในการแปลตัวบทของเซโนฟอนครั้งนี้โดยตลอดในทุกๆเล่ม และเช่นเดียวกับสเตราส์ บรรดาผู้แปลได้ให้ความสำคัญแก่เซโนฟอนในฐานะนักคิดที่ตรึงตรองจริงจังและเป็นสานุศิษย์ที่แท้ของโสเครตีส ที่มีความเข้าใจในแก่นของสิ่งที่โสเครตีสชี้แนะปลุกฝัง...” Eric Buzzetti , “ New Development in Xenophon Studies, ” *Interpretation* 30, No.2 (2003) : 157. ซึ่งเป็นการแปลที่ให้ความสำคัญแก่คำสำคัญ รวมไปถึงความต่อเนื่องของคำสำคัญนั้นตลอดตัวบท

อาณาจักรบนโลกนี้ที่ผันแปร หรือ สภาวะคู่ตรงข้ามระหว่างความเป็นคนดี(หนึ่งเดียว)กับความเป็นพลเมืองดี(ต่างๆ)นั่นเอง ดังข้อความที่ว่า

“ ข้าเข้าใจว่า ท่านหมายความว่านครรัฐที่ได้ถูกสถาปนาขึ้นอย่างที่เราได้บรรยายไปนั้น เป็นนครรัฐที่สถิตอยู่ในเจตสิก(*logos*) เพราะข้าคิดว่ามันไม่สามารถปรากฏขึ้นได้ ณ ที่ใดบนโลกนี้”

“ ไซ่แล้ว บางทีมันคงมีรูปแบบ(*paradeigma*)ของนครรัฐดังกล่าว สถิตอยู่ในดวงสวรรค์สำหรับคนที่ปรารถนาจะไตร่ตรองถึงมันและพิจารณาตัวเป็นพลเมืองของนครรัฐนั้น และมันก็จะไม่มีความแตกต่างว่ามันจะดำรงอยู่ในปัจจุบันหรือจะปรากฏขึ้นในอนาคต ด้วยกิจกรรมทางการเมืองการปกครองของนครรัฐดังกล่าวจะเป็นของเขาเท่านั้น มิใช่ของคนอื่นใด”⁵⁸

ความเข้าใจในเบื้องต้นที่มีต่อสภาวะคู่ตรงข้ามดังกล่าว ก็สามารถพบปรากฏเป็นข้อสรุปจากการศึกษาตัวบท*Cyropaedia*ในเชิงรูปแบบการปกครอง(*politeia*) จากมหาชนรัฐ(*Republic*)ไปสู่อาณาจักร(*Empire*) โดยคริสโตเฟอร์ นาดอน(Christopher Nadon) ที่ว่า “...เซโนโฟน ด้วยการชี้ให้เราเห็นถึงแก่นแท้ของสรรพสิ่งทางการเมืองที่ว่า ในทุกระบบการปกครองมันมีข้อจำกัดในการบรรลุถึงความถูกต้องเที่ยงธรรม ทำให้เราสามารถป้องกันตนเองจากการมอภายฉวยชีวิตอย่างหมดหัวใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด และนี่ก็คือการเรียนรู้จากนัยยะอันชาญฉลาด ในตัวบท*Education of Cyrus*.”⁵⁹ ซึ่งก็เป็นการเน้นย้ำระยะห่างระหว่างโลกของแบบสมบูรณนิรันดร์ กับ โลกที่ผันแปร ที่เสมือนว่าเป็นคู่ตรงข้ามที่ไม่สามารถจะประสานเข้ากันได้ ทั้งๆที่การประสานนั้นปรากฏในการเป็นพลเมืองแห่งโลกของระเบียบแบบแผนที่เป็นทั้งคนดีและพลเมืองดีในเวลาเดียวกันของเหล่าผู้รักในความรู้ทางการเมือง ที่แม้ว่าจะใกล้เคียงกับเทพเจ้า ในเชิงคุณสมบัติของการเข้าถึงสิ่งที่เป็นนิรันดร์ มากที่สุดเท่าที่มนุษย์สามารถจะกระทำหรือเป็นได้ แต่เหล่าผู้รักในความรู้ก็ยังคงเป็นมนุษย์เฉกเช่นมนุษย์ทั้งมวลอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น การเดินทางของจิตในการแสวงหาความรู้ที่แท้ โดยเฉพาะความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ จึงเป็นภาพสะท้อนของอาณาจักรทางเจตสิก ที่ปรากฏผ่านวิธีการของโสเครติส ดังสอดคล้องกับสิ่งที่ มิเชล เดอ มงทราซ์(Michel De Montaigne)กล่าวถึงโสเครติสว่า “... มีสิ่งอื่นใดที่โสเครติสจะปฏิบัติด้วยความใส่ใจเป็นพิเศษมากกว่าตัวของเขาเองอีก หรือ และมีสิ่งอื่นใดที่โสเครติสมักจะนำพาสานุศิษย์มิตรสหายให้กระทำมากกว่าการสนทนา

⁵⁸ Plato, *Republic*, trans. Paul Shorey. Loeb Classical Library (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press: 2000, rpt), 592a – b.

⁵⁹ Christopher Nadon, “From Republic to Empire: Political Revolution and the Common Good in Xenophon’s *Education of Cyrus*,” *American Political Science Review* 90, No.2 (1996): 373.

เกี่ยวกับตัวพวกเขาเหล่านั้นเองอีกหรือ ซึ่งเป็นสนทนาที่มีใจเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาอ่านมาจากหนังสือ หากแต่เกี่ยวกับธรรมชาติและเคลื่อนที่ของจิต...”⁶⁰ และอาจกล่าวได้ว่าโสเครตีสของเซโนโฟนหรือแม้แต่วิธีการของโสเครตีสที่แสดงผ่านชื่ออื่นๆในตัวของเซโนโฟน ก็เป็นปรัชญาพยานแห่งการเดินทางของจิตในการแสวงหาความรู้ที่แท้ อันเป็นสิ่งที่ลุดทอนมาจากระเบียบแบบแผนสมบูรณ์นักรัศแห่งคุณธรรมความดีงาม ที่กล่าวได้ว่าเริ่มต้นที่โสเครตีส นั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ผู้ศึกษาแสวงหาความรู้ในธรรมชาติที่แท้จริงทางการเมืองหรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในตัวบทของเซโนโฟนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็คือ แนวทางการทำความเข้าใจตัวบททั้งหมดของเซโนโฟนหรือตัวบทชิ้นสำคัญของเซโนโฟน ซึ่งโดยการตีความของสาธุศิษย์ของศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ ที่มีต่อข้อเขียนของศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ ที่ศาสตราจารย์ สเตราส์ มักจะกล่าวถึง การจำแนกออกเป็นสองระหว่างโสเครตีสกับไซรัส ในความเป็นทั้งหมดของตัวบทของเซโนโฟน(*Corpus Xenophonticum*) ดังข้อความที่ว่า “ ตัวบทในแนวทางการแบบโสเครตีสนั้นเป็นด้านหนึ่งของงานทั้งหมดของเซโนโฟน ในขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้นก็ถูกเติมเต็มด้วยตัวบท *Education of Cyrus* ”⁶¹ ซึ่งย่อมนำไปสู่การแบ่งแยกชีวิตทางปรัชญา(philosophical life)หรือชีวิตในการแสวงหาความรู้ที่แท้จริงในธรรมชาติของสรรพสิ่งทางการเมือง ออกจากชีวิตทางการเมือง(political life)หรือทางนครรัฐ ทั้งๆที่ในความเป็นจริงแล้วปรัชญาย่อมแยกไม่ออกจากการเมือง มิเช่นนั้น เอเธนส์ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องประหารโสเครตีส หรือ ผู้ที่สามารถหลุดจากพันธนาการในถ้ำและออกมาออกถ้ำ ได้เห็นแสงจากดวงอาทิตย์ ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องกลับไปในถ้ำ ฉะนั้น⁶² ก็เช่นเดียวกับเซโนโฟนก็ไม่มี ความจำเป็นต้องเน้นย้ำว่า ที่ซึ่งคนดีจะได้แสดงความเป็นเลิศออกมามากที่สุดคือ การเมืองการปกครองหรือการใช้อำนาจรัฐนั้น⁶³ โดยแนวทางการจำแนกออกเป็นสองระหว่างโสเครตีสกับไซรัส ในความเป็นทั้งหมดของตัวบทของเซโนโฟนนั้น ก็ปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อ คริสโตเฟอร์ บรูเอลล์(Christopher Bruell) กล่าวถึงเซโนโฟนว่า

⁶⁰ Michel De Montaigne , *The Complete Essays* , trans. M. A. Screech (London : Penguin Classic , 1991) , p. 425. (II:6 On practice)

⁶¹ Leo Strauss , “The Origin of Political Science and the Problem of Socrates : Six Public Lectures,” *Interpretation* 23 : 161 . ซึ่งครอบคลุมความคิดนี้ที่ปรากฏอยู่ในการศึกษาตีความตัวบท*Cyropaedia*ของ John Ray เช่นเดียวกัน John Ray, “The *Education of Cyrus* as Xenophon’s “Statesman”,” *Interpretation* 19, 3(1992): 241. และโปรดดู หน้าที่ 19-20 รวมไปถึงเชิงอรรถที่ 48 ในวิทยานิพนธ์บทที่ 1 นี้ประกอบ

⁶² โปรดพิจารณาเล่มที่ 7 ในบทสนทนา Republic ของเพลโต ที่กล่าวถึงอุปมาอุปมัยเรื่องถ้ำ

⁶³ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, II.6.24-26.

“...ในคัมภีร์ *Cyropaedia* เซโนโฟนได้นำเสนอความคิดของเขาเกี่ยวกับคุณสมบัตินของผู้ปกครองที่ดีเลิศ เช่นเดียวกับการบรรลุจุดสูงสุดของชีวิตทางการเมือง ส่วนคัมภีร์ในแนวทางแบบโสเครติส ซึ่งมีคัมภีร์ *Memorabilia* เป็นหลักนั้น ได้ถูกอุทิศให้แก่ความเป็นเลิศของผู้รักในความรู้และชีวิตในการแสวงหาความรู้แบบผู้รักในความรู้ ที่เซโนโฟนได้สัมผัสมาด้วยตนเองจากการแสวงหาของโสเครติส ดังนั้น ‘ไซรัส’ กับ ‘โสเครติส’ จึงเป็นประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นถึงทางเลือกสองหนทางที่เซโนโฟนนั้นประทับใจ ซึ่งเขานั้นคิดว่าทางเลือกทั้งสองด้านเข้าด้วยกันนั้น สามารถเป็นไปได้สำหรับมนุษย์ที่มีศักยภาพ (ดังเช่น ชีวิตกึ่งสาธารณะของผู้ดี) ที่พบได้และเป็นแบบอย่างสำหรับผู้ที่ปรารถนาจะเข้าใจ โดยในคัมภีร์ *Anabasis* หนทางทั้งสองด้านถูกประสานเชื่อมโยงกันด้วยเซโนโฟน ศาสนิกษ์ของโสเครติส ที่หลีกเลี่ยงโสเครติสด้วยการปฏิเสธคำชี้แนะของโสเครติส เพื่อไปร่วมรณรงค์สงครามที่ถูกก่อขึ้นโดยไซรัสผู้เยาว์...”⁶⁴

จากข้อความที่กล่าวมานี้ จึงเป็นประจักษ์พยานสำคัญของแนวทางในการทำความเข้าใจคัมภีร์ทั้งหมดของเซโนโฟนที่จำแนกออกเป็นสองด้าน รวมไปถึงการเน้นย้ำถึงความสำคัญของคัมภีร์ *Anabasis* ในฐานะเป็นตัวเชื่อมชีวิตทางปรัชญากับชีวิตทางการเมืองเข้าไว้ด้วยกัน ภายใต้วัดตนของเซโนโฟนในคัมภีร์ดังกล่าว อันมิใช่ตัวตนของเซโนโฟนในทางประวัติศาสตร์แต่อย่างใด ซึ่งแนวทางข้างต้นนี้ก็ปรากฏอย่างชัดเจนในการศึกษาของ ริชาร์ด เอส รูเดอร์แมน (Richard S. Ruderman) โดยใช้ชื่อว่า “ The Rule of a Philosopher-King : Xenophon 's *Anabasis* ”⁶⁵ ที่เป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อสรุปในประเด็นธรรมชาติของมนุษย์และกฎเกณฑ์ทางการเมืองที่ว่า “...เซโนโฟนได้ชี้ให้เราเห็นเกี่ยวกับรากฐานความคิดที่ลึกซึ้งอันถูกปกปิดไว้ของเราทั้งหลายในการทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ทางการเมือง กล่าวคือ เราทุกคนทั้งอัจฉริยะและหยาบช้าในเสรีภาพของผู้ปกครองที่ยิ่งใหญ่ เรานั้นอัจฉริยะชื่อเสียงและความรุ่งโรจน์ รวมถึงคุณธรรมทั้งหลายที่ผู้ปกครองได้ปฏิบัติและมีความสุขไปกับมัน แต่ในขณะที่เดียวกันเรานั้นก็หวาดกลัวการปกครองหรือแม้แต่พบเห็นผู้อื่นปกครองโดยปราศจากอำนาจสูงสุดใดๆมากำกับควบคุม...”⁶⁶ รวมไปถึงการชี้ให้เห็นบทบาทของผู้ปกครองหรือเซโนโฟนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ *Anabasis* ในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิต

⁶⁴ Christopher Bruell , “ Xenophon ,” in *History of Political Philosophy* , eds. Leo Strauss and Joseph Cropsey , 3rd ed. (Chicago : University of Chicago Press ,1987) , p.92.

⁶⁵ Richard S. Ruderman , “ The Rule of a Philosopher-King : Xenophon 's *Anabasis* ,” in *Politikos II Educating the Ambitious : Leadership and Political Rule in Greek Political Thought* , ed. Leslie G. Rubin (Pittsburgh , Pennsylvania : Duquesne University Press , 1992) , pp. 127 -143.

⁶⁶ Ibid., p. 142 .

(strength of soul)อันได้แก่ ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์หรือเรื่องราวของมนุษย์ ที่ต้องถูกจัดการ หรือชักใยโดยมนุษย์⁶⁷ มากกว่า คติที่ว่ามนุษย์เป็นหุ่นกระบอกที่ถูกชักใยโดยเทพเจ้าหรือโชคชะตา ซึ่งผู้ปกครอง ณ ที่นี้ย่อมแยกไม่ออกจากมนุษย์ที่แท้(*andres*) ในขณะที่คนส่วนใหญ่เป็นแค่เพียงคน (*anthropoi*)ที่ต้องถูกปกครอง และผู้ปกครอง ณ ที่นี้ต้องมีคุณสมบัติสำคัญคือ ศิลปะในการใช้ โวหาร เพื่อสร้างความไว้วางใจ(*trust*)ระหว่างมนุษย์ที่แท้กับผู้คนทั้งหลาย และศิลปะในการพูด ก็เป็นการกล่าวอย่างอ้อมๆ ต่อคนในถ้าที่ถูกพันนาการไว้ให้เห็นเพียงแต่เงาบนผนัง ซึ่งไม่เคยเห็น แสงอาทิตย์หรือดวงอาทิตย์แต่อย่างใด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการศึกษาตีความของ ริชาร์ด เอส รูเดอร์แมน ที่มีต่อตัวบท*Anabasis*ข้างต้นนี้ ในบางประเด็น แม้ว่าจะช่วยให้เข้าใจความหมายในตัวบทได้ รอบด้านยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันบางส่วนก็เป็นการละเลยต่อคุณธรรม(*arete*)ในฐานะเป็นความดี (*agathon*)ความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaiosune*) อันเป็นทั้งเป้าหมายที่ดีและวิถีทางที่ดีในตัวเองหรือ เป็นระเบียบแบบแผนที่ดีงามสูงสุด โดยการตีความให้ความหมายแก่คุณธรรม ในเชิง*arete*สมัยกรีก โบราณก่อนโสเครติสหรือแบบ โอดิซิอุส ในฐานะเป็นเครื่องมือของผู้ปกครองในการบรรลุความปรารถนาของตนเองตามธรรมชาติในความรักในความสุขหรือเงินทองและความรักในเกียรติ หรืออีก นัยหนึ่งก็คือ คุณธรรม(*virtu*)ที่สามารถควบคุมโชคชะตา(*fortuna*)ในกรอบความคิดแบบมาคิอา เวลลิ นั่นเอง เพราะฉะนั้นก็สามารถกล่าวได้ว่าวิถีดังกล่าว ที่ริชาร์ด เอส รูเดอร์แมนตีความนี้เป็นวิถี ของผู้ปกครองที่มีเป้าหมายเพื่อความรักในเกียรติกับความรักในความสุขเป็นสำคัญ ซึ่งย่อมไม่ใช่ ระบอบการปกครองที่ดีงามสูงสุดของคนดีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมืองแต่อย่างใด โดยเป้าหมาย ที่แท้จริงของการอยู่ร่วมกัน(*koinonian*)ของมนุษย์ ย่อมเป็นไปเพื่อชีวิตที่ดีและความถูกต้องเที่ยง ธรรม(*dikaiosune*)เป็นสำคัญ ดังการศึกษาของจาคอบ ฮอว์แลนด์(Jacob Howland) ที่ชื่อว่า “Xenophon’s Philosophic Odyssey : On the *Anabasis* and Plato’s *Republic*”⁶⁸ ซึ่งเป็นการตีความ ตัวบท*Anabasis* เพื่อตอบคำถามสำคัญสองประการคือนครรัฐที่ดีจะปรากฏขึ้นบนโลกนี้ได้อย่างไร? และ ความรักในความรู้กับอำนาจทางการเมืองหรือความเหนือกว่า(*kreittonos*)จะประสานหรือเป็น สิ่งเดียวกันได้อย่างไร? อันเป็นคำถามในลักษณะเดียวกันกับที่ปรากฏอยู่ในตัวบท *Republic* (ΠΟΛΙΤΕΙΑ Η ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ)ของเพลโต เท่ากับว่าสถานะของตัวบททั้งสองจาก การตีความของจาคอบ ฮอว์แลนด์ ย่อมเป็นการตอบคำถามเดียวกันและมีรูปแบบหรือนัยยะสำคัญที่

⁶⁷ โปรดเปรียบเทียบกับคำกล่าวที่ว่า “โสเครติสเป็นคนแรกที่น่าปรัชญาการเมืองจากสวรรค์มาสู่โลก” นอกจากนี้ก็จะพบว่าการตีความของ Richard S. Ruderman ในประเด็นเรื่องราวของมนุษย์ที่จะต้องจัดการโดยตัว ของมนุษย์เองมากกว่าการร้องขอจากเทพเจ้านั้น ก็มีความสอดคล้องกับการตีความตัวบท *Cyropaedia* โดย John Ray เป็นอย่างยิ่ง โปรดดู John Ray, “The Education of Cyrus as Xenophon’s “Statesman”,” *Interpretation* 19, 3(1992): 232.

⁶⁸ Jacob Howland , “Xenophon’s Philosophic Odyssey : On the *Anabasis* and Plato’s *Republic*,” *American Political Science Review* 94 , No. 4 (2000) : 875 – 889 .

เปิดเผยและปกปิด เพื่อเป้าหมายอันได้แก่ การคลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์ของธรรมชาติของความรัก ในความรู้(*philosophia*)สำหรับบุคคลที่มีธรรมชาติที่ดีที่เหมาะสม เพราะท้ายสุดสิ่งที่เขาผู้เข้าใจ ได้รับจากการอ่านตัวบท *Anabasis* ก็คือการเดินทางขึ้นและลง หรือการเข้าไปสู่โลกของระเบียบแบบแผน (โลกที่คงที่ไม่ผันแปร) และการออกจากโลกของระเบียบแบบแผน เพื่อกลับมาสู่โลกมนุษย์ (โลกที่ผันแปร) หรือ “*Anabasis*” (การเดินทางขึ้นหรือการเข้าไปสู่บางสิ่ง) และ “*Katabasis*” (การเดินทางลงหรือออกจากบางสิ่ง) ซึ่งย่อหมายถึงการเดินทางทั้งของเซโนฟอนในตัวบท *Anabasis* หรือ เซโนฟอน ผู้ถ่ายทอดความรู้ผ่านตัวบท *Anabasis* และเขาผู้ซึ่งเข้าใจ เพื่อแสวงหาความเข้าใจในตนเองหรือรู้จักตนเอง (Know thyself) หรือธรรมชาติของมนุษย์ รวมไปถึงการขัดเกลาหรือควบคุมตนเองโดยอาศัย ความปรารถนาในความรู้ (*philosophical passion*) มาเป็นผู้ปกครอง ทั้งจิตและนครรัฐ อันแยกไม่ ออกจากการแสวงหาระเบียบแบบแผนของการอยู่ร่วมกันหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การที่เราควรจะมี ชีวิตอยู่อย่างใด นั่นเอง⁶⁹ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่แปลกหากหัวข้อการศึกษาของ จาคอบ ฮอว์ แลนด์ จะใช้ชื่อในส่วนแรกของการศึกษาของเขาว่า “*Xenophon’s Philosophic Odyssey*” ที่ควบคู่มา กับการเน้นย้ำความสำคัญในการนำทางของแสงอันเป็นนิมิตจากซุส (Zeus) ในความฝันของเซโน ฟอนในตัวบท *Anabasis* เช่นเดียวกันกับดวงอาทิตย์ในตัวบท *Republic* ในส่วนเล่มที่ 6 ของเพลโต หรือแม้แต่สิ่งศักดิ์ (*daimonion*) ที่โสเครติสพรั่ำกล่าวถึง⁷⁰ และเมื่อพิจารณาจากการตีความของจา คอบ ฮอว์แลนด์ ซึ่งเน้นย้ำถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบท *Anabasis* ของเซโนฟอนกับตัวบท *Republic* ของเพลโต ที่มีความคล้ายคลึงกันในการแสวงหาระเบียบแบบแผนหรือระเบียบที่ถูกต้องดีงาม สูงสุดของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ที่เริ่มต้นจากสภาวะการถกเถียงสนทนาในบ้านของเซฟาลุส (Cephalus) หรือความจำเป็นในสถานการณ์แห่งความโดดเดี่ยวของกองทัพชาวกรีก ที่อยู่ในดินแดน ที่ห่างไกลจากดินแดนที่ตนเป็นพลเมืองหรือในดินแดนของศัตรูโดยปราศจากแม่ทัพ อันเป็นผลมา จากความเหนือกว่าของจำนวนคนและยุทธวิธี ซึ่งก็คือการประนีประนอมเชื้อเชิญหรือการรับฟัง ใน กรณีของโพลีมาคัสที่มีต่อโสเครติส และ อาตาเซอร์ซีสที่สอง (Artaxerxes II) ที่มีต่อกองทหาร ชาวกรีก ตามลำดับ เท่ากับเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของความเหนือกว่า (*kreittonos*) ที่ทั้งสองตัว บทได้สื่อถึง เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าการแสวงหาระเบียบแบบแผนหรือระเบียบที่ถูกต้องดีงาม สูงสุด ย่อมเกิดขึ้นหรือบังเกิดขึ้น โดยปัจจัยสำคัญคือสภาวะที่ขาดหรือไม่สมบูรณ์ ที่ควบคู่มา

⁶⁹ โปรดเปรียบเทียบการขึ้นหรือการเดินทางจากทะเลไปสู่พื้นดิน (*ascent* or *Anabasis*) และการลงหรือ การเดินทางจากพื้นดินไปสู่ทะเล (*descent* or *Katabasis*) ดังกล่าวกับการสนทนากับบทสนทนาต่างๆของเพลโต ที่ นำพาเขาผู้ซึ่งเข้าใจไปสู่โลกของแบบและกลับมาสู่โลกแห่งความผันแปร ในเบื้องต้นโปรดพิจารณาบทสนทนา Euthyphro ของเพลโต ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบบทสนทนา อันสะท้อนถึงประเด็นดังกล่าวนี้ได้อย่างชัดเจน

⁷⁰ Jacob Howland, “Xenophon’s Philosophic Odyssey : On the *Anabasis* and Plato’s *Republic*,” *American Political Science Review* 94, No. 4 : 887.

การดำรงอยู่หรือการมีอยู่ของผู้รักในความรู้ทางการเมือง นั่นเอง⁷¹ แม้ว่านครรัฐบนโลกนี้จะเป็นได้แค่เพียงเมืองสำหรับหมู , เมืองที่ทรูหรา , ระบอบแบบไทโมเครซี(timocracy), ระบอบคณาธิปไตย(oligarchy), ระบอบของมหาชนข้างมาก(democracy) และ ระบอบการปกครองของคนแต่ละคน(tyranny)ที่ทำเพื่อสนองต่อธรรมชาติของความรักในความสุขหรือเงินทองและความรักในเกียรติหรือระบอบการปกครองจิตวิญญาณของคนส่วนใหญ่(anthropoi)นั่นเอง ซึ่งระบอบการปกครองทั้งหมดนี้เป็นผลมาจากลักษณะความโน้มเอียงของจิตวิญญาณที่แบ่งออกเป็นสามภาค(the tripartite soul) ซึ่งในตำบพ*Anabasis* ได้แสดงผ่าน เมโน(Meno) , คลีอาคัส(Clearchus) และ โพรเซนุส(Proxenus) ตามลำดับ กล่าวคือ เมโนเป็นตัวแทนของจิตที่ถูกนำไปโดยหรือถูกปกครองโดยความรักในความสุขหรือความปรารถนาในการบริโภค, ทรัพย์สินความมั่งคั่งทั้งวัตถุสิ่งของและเงินทอง ส่วนคลีอาคัสเป็นตัวแทนของจิตที่ถูกนำไปโดยหรือถูกปกครองโดยภครักในเกียรติยศ ชื่อเสียง การสรรเสริญ เป็นที่ยกย่องโดยผู้อื่น รวมไปถึงการนิยมชมชอบการสงครามเป็นอย่างที่สุด(warlike and a lover of war to the ultimate degree)อีกด้วย ในขณะที่โพรเซนุสเป็นตัวแทนของจิตที่มีความโน้มเอียงไปในทางที่ยึดถือภาษา(logos)อันเป็นตรรกะลักษณะหนึ่ง ที่ไม่ต่างอะไรไปจากการคำนวณในทางคณิตศาสตร์ และเป็นที่น่าสังเกตมิใช่น้อยว่า เซโนฟอนได้ระบุว่า โพรเซนุสเป็นศิษย์ของกอร์เกียส(Gorgias) ผู้มีความชำนาญในการใช้ภาษาเป็นที่สุดคนหนึ่ง และภาษาสำหรับคนส่วนใหญ่(anthropoi)แล้ว ก็เป็นเพียงเครื่องมือไปสู่จิตแบบเมโนหรือคลีอาคัสเท่านั้น นอกจากนี้ถึงแม้ว่าทั้งสามคนคือ เมโน , คลีอาคัส และ โพรเซนุส จะเป็นตัวแทนของสิ่งที่ต่างกัน แต่ทั้งหมดก็เป็นตัวแทนของสิ่งเดียวกันสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า“*All men(anthropoi) are created equal.*”⁷² หรืออีกนัยหนึ่งก็คือธรรมชาติของคนส่วนใหญ่ นั่นเอง ในทางกลับกัน เซโนฟอนในตำบพ*Anabasis*เป็นผู้เดียวในตำบพเล่มนี้ที่สามารถก้าวข้ามผ่านระเบียบแบบแผนเฉพาะต่างๆ ไปสู่ธรรมชาติที่แท้จริง โดยความกล้าหาญในทางความรักในความรู้ ดังคำอธิบายของจาคอบ ฮอว์แลนด์ที่ว่า “ เซโนฟอนเป็นผู้เดียวที่สามารถก้าวข้ามผ่านเส้นของประเพณีกฎเกณฑ์(nomos)ที่จำกัดความคิดความอ่านของบุคคลต่างๆ มิใช่เฉพาะแต่ Clearchus หากรวมไปถึง Meno และ Proxenus อีกด้วย... เซโนฟอนนั้นมีจุดยืนที่แตกต่างจากแม่ทัพทั้งสามซึ่งได้เสียชีวิตไป ก็เพราะเซโนฟอนนั้นสามารถเห็นไปได้ไกลกว่าขอบเขตของประเพณีกฎเกณฑ์ ซึ่งก็คือการเข้าไปสู่ธรรมชาติของสิ่งต่างๆ การปกครองของเขานั้นเป็นภาพสะท้อนของความรู้ทั้งในด้านธรรมชาติทางจิตของมนุษย์

⁷¹ โปรดพิจารณา Plato , *Statesman* , trans. Harold N. Fowler and W. R. M. Lamb . Loeb Classical Library(Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press , 2001), 271c – 272d.

⁷² โปรดพิจารณา คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา(Declaration of Independence) เทียบเคียงกับเอกสารความคิดทางการเมืองอเมริกัน (The Federalist Papers) หมายเลข 10

และในด้านธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ” ⁷³ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เซโนโฟนในคัมภีร์ *Anabasis* มีธรรมชาติของมนุษย์ที่แท้ (*andres*) ที่สิ่งามถูกต้อง ซึ่งจิตถูกปกครองโดยภครักในความรู้ หรือความปรารถนาในความรู้ (*philosophical eros*) ที่ควบคุมมากับการควบคุมส่วนอื่นๆ ของจิตและ จินาจิตไปสู่ระเบียบแบบแผนที่ดีงาม (*agathos* และ *kalos*) ที่ถูกต้องเที่ยงธรรม (*dikaioisune*) ผ่าน ภาษาโดยอ้อม (*Noble Lie*) ที่สื่อถึงระเบียบแบบแผนสำหรับเหล่าผู้รักในความรู้ และสื่อถึงที่สิ่ง พอจะเป็นไปได้บนโลกที่ผันแปรสำหรับผู้คน (*anthropoi*) ซึ่งทั้งการปกครองจิตและการปกครอง นครรัฐ ย่อมแยกไม่ออกจากความเหนือกว่า (*kreittonos*) ในการจำลองระเบียบแบบแผนไปสู่การ ปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่า การตีความจิตวิญญาณของมนุษย์ในคัมภีร์ *Anabasis* ข้างต้นนี้ ย่อมมีความ คล้ายคลึงกับธรรมชาติของจิตวิญญาณที่ปรากฏในคัมภีร์ *Republic* (*ΠΟΛΙΤΕΙΑ Η ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ*) ของเพลโตอยู่มาก แต่อย่างไรก็ตาม จุดเริ่มต้นของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในคัมภีร์ ทั้งสอง ก็มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากหลักพื้นฐานที่ว่า ความถนัดเฉพาะตาม ธรรมชาติของกลุ่มบุคคล (“*one man one task*” ⁷⁴ หรือประโยคที่ว่า “...that it is impossible for one man to do the work of many arts (*techne*) well...” ⁷⁵) กับ การอยู่ร่วมกันเพื่อความอยู่รอด หรืออีกนัย หนึ่งก็คือ ความกลัวที่มีต่อความตายในการสูญเสียชีวิต ⁷⁶ แต่ถึงกระนั้นทั้งสองหลักการก็นำมา ในความสำคัญเดียวกันคือ การคลี่คลายไปสู่ความต้องการที่จำเป็นและไม่จำเป็นของผู้คน (*anthropoi*)

⁷³ Jacob Howland , “Xenophon ’s Philosophic Odyssey : On the *Anabasis* and Plato’s *Republic*,” *American Political Science Review* 94 : 886 .

⁷⁴ Plato, *Republic* , trans. Paul Shorey , 370a- 370b .

⁷⁵ *Ibid.*, 374a – 374b .

⁷⁶ ความกลัวที่มีต่อความตายในการสูญเสียชีวิตที่ผสมผสาน ไปด้วยความกลัวที่มีต่อการสูญเสียทรัพย์สิน หรือแม้แต่ความกลัวที่มีต่อการสูญเสียที่จะแสวงหาความสุขจากทรัพย์สินหรือร่างกาย(การรับรู้ผ่านประสาท สัมผัสทั้งหลาย) นั้น ล้วนเป็นหลักการพื้นฐานในการก้าวข้ามจากสภาวะตามธรรมชาติ (*state of nature*) ไปสู่ สังคมพลเมือง (*civil society*) ในแนวคิดของ โทมัส ฮอบส์ (*Thomas Hobbes*) ซึ่งความกลัวตายที่รุนแรงก่อให้เกิด ความยุติธรรมคือการรักษาสัญญา (*covenant*) ที่ทุกคนทำต่อทุกคนขึ้น (มิใช่ทุกคนทำต่อองค้อธิปไตย องค์กรธิปไตยจึง มิใช่คู่สัญญาแต่อย่างใด) ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดของ นิโคโล มาคิอาเวลลี (*Niccolo Machiavelli*) ที่เข้าสู่ปกครอง ในฐานะเป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักร (ดินแดนบนโลกนี้) ของตน โดยคุณธรรม (*virtu*) ซึ่งคลี่คลายมาจากความ ปรารถนาความยิ่งใหญ่หรือรุ่งเรืองของจิตใจ สามารถใช้ความกลัวให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในด้านความมั่นคง ในขณะที่ตนเอง(เข้าสู่ปกครอง)ควรกลัวแต่เพียงว่า “ อย่าหลงระเริงกับความสุขหรือเชื่อมั่นในความสามารถของ ตนจนเกินไปนัก ” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “ *ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท* ” นั่นเอง และอาจกล่าวได้ว่า ความกลัว จึงเป็น *สภาวะปกติ* ที่ดำรงอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นในสภาวะธรรมชาติหรือนครรัฐหรือรัฐ โดยเข้าสู่ปกครองก็ตาม โปรด ดู สมบัติ จันทรวงษ์ , “ มาคิอาเวลลี: บิดาของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ” ใน *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่*, สมบัติ จัน ทรวงษ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521), หน้า 23-52. และ John P. McCormick , “Fear , Technology , and the State : Carl Schmitt , Leo Strauss , and the Revival of Hobbes in Weimar and National Socialist Germany ,” *Political Theory* 22 , No.4 (1994) : 619- 652.

นั่นเอง นอกจากนี้เมื่อพิจารณาตีความจาก สถานการณ์ที่เซโนโฟนต้องแก้ต่างข้อกล่าวหาถึงสาม ครั้ง ในเล่มที่ 5 หรือในเล่มที่ 7 ของตัวบท *Anabasis* หรือแม้แต่การเริ่มต้นโดยความปรารถนาของ ไชริสผู้เยาว์และจบลงด้วยการสลายกองทัพเข้าร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับกองทัพของสปาร์ต้า เพื่อทำ สงครามขยายและรักษา ดินแดนของสปาร์ต้าในบริเวณเอเชียไมเนอร์ต่อไปนั้น ก็เป็นการเน้นย้ำถึง ระยะห่างในธรรมชาติที่เป็นนิรันดร์ระหว่างผู้ที่สามารถออกไปนอกถ้ำและได้เห็นแสงจากดวง อาทิตย์หรือนิมิตจากซุส กับ ผู้ที่ถูกพันธนาการไว้ในถ้ำ ซึ่งเห็นแต่เงาของสรรพสิ่ง ที่เป็นผลมาจากแสง ของกองไฟ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความแปลกแยกอันเป็นนิรันดร์ระหว่างพลเมืองแห่งโลกของแบบ กับพลเมืองของอาณาจักรบนโลกนี้ที่ผันแปร นั่นเอง ดังนั้นระบอบการปกครอง (*politeia*) บนโลกนี้ จึงผันแปรไปเป็นทรราชที่มุ่งส่งเสริมธรรมชาติของความรักในกำสุหรือเงินทองและความรักใน เกียรติ โดย คนๆเดียว (*one*), กลุ่มคนจำนวนน้อย (*few*) และ กลุ่มคนจำนวนมาก (*many*) เสมอๆ และ คนส่วนใหญ่ก็มีความเห็น (*doxa*) ที่มั่นคงเสมอว่า ผู้ที่มีความสุขสมบูรณ์คือ คนผู้เดียวที่มีอำนาจ สูงสุดเหนือสรรพสิ่งในอาณาจักรบนโลกบริเวณใดบริเวณหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งและสามารถตอบสนอง ธรรมชาติของความรักในกำสุหรือเงินทองและความรักในเกียรติได้มากกว่าคนทั้งมวล ทั้งในเชิง ปริมาณหรือระดับ (*degrees*) และชนิด (*kinds*) ซึ่งลักษณะทั้งหมดนี้ปรากฏเป็นนัยยะในย่อหน้าแรก สุดของตัวบท *Cyropaedia* ที่ว่า

“ ภาพสะท้อนนี้ได้ประจักษ์ต่อเราว่า มีระบอบประชาธิปไตย (*demokratiai*) จำนวน เท่าใดที่ถูกล้มล้างโดยผู้ที่ปรารถนาวิธีการปกครองอื่น มากกว่าที่จะอยู่ภายใต้วิถีทาง ในระบอบประชาธิปไตย มีระบอบกษัตริย์ (*monachiai*) และมีระบอบคณาธิปไตย (*oligarchiai*) จำนวนเท่าใดที่ถูกล้มล้างโดยมหาชน (*demon*) รวมไปถึงมีคนเท่าใดที่ พยายามสถาปนาการปกครองแบบทรราช (*turannein*) ขึ้น ซึ่งบางคนในหมู่นั้นเหล่านั้น ต้องพินาศล้มสลายอย่างสิ้นซาก ในขณะที่บางคนซึ่งสามารถดำรงตนเป็นผู้ปกครอง อยู่ได้ ไม่ว่าจะเป็ระยะเวลาเท่าใดนั้น ก็จะถูกขึ้นชมในฐานะเป็นผู้มีปัญญาและเป็น ผู้ที่โชคดี (*eutucheis andres*)...”⁷⁷

เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าความแตกต่างระหว่างทรราชผู้ที่มีอำนาจเด็ดขาด (*turannein*) กับ คนทั้งหลาย (*anthropoi*) ณ ที่นี้จึงเป็นเพียงความแตกต่างระหว่างผู้ที่ครอบครองความเหนือกว่าที่ มากกว่าผู้อื่นเป็นที่สุด (ณ ช่วงใดช่วงหนึ่ง และ ณ อาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ซึ่งไม่คงทนถาวร เนื่องจาก มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญกับความตายอย่างเสมอกัน) กับผู้คนที่ทั้งหลายที่ครอบครองความเหนือกว่าน้อยกว่า ผู้ที่ครอบครองความเหนือกว่ามากเป็นที่สุดผู้นั้น ซึ่งหาใช่ความแตกต่างในธรรมชาติระหว่างผู้ที่มี

⁷⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, I.i.1.

อำนาจเคียดแค้นกับมนุษย์ทั้งหลายไม่ เนื่องจากธรรมชาติที่แท้จริงหรือจิตของทั้งสองประเภทคือสิ่งเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ทั้งสองประเภทที่ภายนอกแลดูต่างกัน แต่แก่นแท้กลับไม่ต่างกันนั่นเอง ดังนั้นความแตกต่างที่แท้จริงจึงเป็นความแตกต่างอันเป็นนิรันดร์ระหว่างพลเมืองชาวเอเธนส์กับโสเครตีส ซึ่งก็อาจตีความได้ว่าวิธีการของโสเครตีสในคัมภีร์ *Anabasis* ก็คือ เซโนโฟนในคัมภีร์ *Anabasis* และเซโนโฟนที่ร้อยเรียงถ้อยคำในคัมภีร์ *Anabasis* รวมไปถึงการสนทนาอย่างฉันทมิตรระหว่าง เขาผู้ซึ่งเข้าใจหรือมนุษย์ที่แท้ (*andres*) ซึ่งเป็นคนดี กับ เซโนโฟนในคัมภีร์ *Anabasis* และเซโนโฟนผู้ถ้อยความผ่านคัมภีร์ *Anabasis* ที่ล้วนมีเป้าหมายเพื่อแสวงหาธรรมชาติของสรรพสิ่งทางการเมือง อันควบคู่มากับคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าการสนทนาอย่างฉันทมิตรเป็นกระบวนการของการเดินทางของจิตและการรู้จักตนเอง (*A journey of the soul or a voyage of self-discovery*) ซึ่ง ณ ที่นี้เซโนโฟนทั้งในคัมภีร์และผู้ถ้อยความร้อยเรียงคัมภีร์จึงเป็นสื่อกลางไปสู่อาณาจักรทางจิตสิกของคนดี หรือโลกของระเบียบแบบแผน นั่นเอง

1.2.3 การแสวงหาความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จากเซโนโฟนคนดี/ผู้รักในความรู้ทางการเมือง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจะพบว่าการแสวงหาความรู้ในธรรมชาติที่แท้จริงทางการเมืองหรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในคัมภีร์ของเซโนโฟน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสวงหาอนุสาวรีย์อันเป็นอมตะในคัมภีร์ของเซโนโฟนนั้น ได้ปรากฏแนวทางการแสวงหาออกเป็นสอง หรืออีกนัยก็คือ การจำแนกออกเป็นสองระหว่างโสเครตีสกับไซรัส ในความเป็นทั้งหมดของคัมภีร์ของเซโนโฟน (*Corpus Xenophonticum*) ที่อาศัยความแตกต่างภายนอกหรือ ตัวตนของทั้งโสเครตีสและไซรัส ในเชิงการรับรู้ถึงบทบาทหรือสถานะ อันเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปในทางประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่การจำแนกโดยอาศัยการแบ่งออกเป็นชีวิตทางการเมืองกับชีวิตทางปรัชญา ที่เสมือนว่าไม่สามารถจะประสานเข้ากันได้ โดยจุดเชื่อมหรือสิ่งที่ประสานทั้งสองด้านเข้าด้วยกันก็คือเซโนโฟน ดังปรากฏเป็นแนวทางการศึกษาของทั้ง ริชาร์ด เอส รูเดอร์แมน (Richard S. Ruderman) และ จากอบ ฮอว์แลนด์ (Jacob Howland) ซึ่งคนที่สองนี้ ข้าพเจ้าได้ตีความการศึกษาของเขา เพื่อประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจการศึกษาในครั้งนี้ นอกจากนี้การประสานชีวิตสองด้านเข้าด้วยกัน ก็เสมือนเป็นแนวทางสำคัญที่ศาสตราจารย์ ลีโอ สตราสส์ (Leo Strauss) ได้เสนอไว้อีกด้วย ดังข้อความที่ว่า

“ ... มันมีความแตกต่างกันอย่างสุดขั้วระหว่างไซรัสกับโสเครตีส ทั้งๆที่ทั้งสองล้วนเป็นผู้ปกครองที่ดีเลิศ ซึ่งความแตกต่างในเชิงประจักษ์เป็นการพิสูจน์ถึงสภาวะคู่ตรงข้าม โดยเซโนโฟนเองก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างดังกล่าวด้วยวิธีการที่เรียบง่ายเป็นที่สุด ด้วยการละเว้นไม่กล่าวถึงความกล้าหาญหรือคุณธรรมในการสงคราม ว่าเป็นหนึ่งในคุณธรรมทั้งหลายของโสเครตีส เช่นเดียวกับศิลปะทาง

การเมืองการปกครองที่ไซรัสนั้นลงมือปฏิบัติ ในขณะที่โสเครตีสนั้นไม่ ทั้งนี้ก็เพราะ ไซรัสปราบปรามอย่างแรงกล้าที่จะลงมือปฏิบัติ ในขณะที่โสเครตีสไม่ปราบปรามที่จะปฏิบัติ เพราะฉะนั้นมันจึงปรากฏเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างไซรัสกับโสเครตีส ซึ่ง จำเป็นต้องเชื่อมโยงไซรัสกับโสเครตีสเข้าไว้ด้วยกัน โดยสิ่งที่เชื่อมโยงคู่ตรงข้าม ดังกล่าวก็คือ ตัวเซโนฟอนเอง...”⁷⁸

แต่เมื่อพิจารณาข้อความข้างต้นอย่างละเอียด ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า คำถามบางประการได้ ปรากฏขึ้น กล่าวคือตัวเซโนฟอนในฐานะเป็นสิ่งที่เชื่อมหรือประสานสองขั้วเข้าด้วยกันนั้น ไม่แน่ ชัดว่าศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ จะหมายถึง ตัวตนของเซโนฟอนในทางประวัติศาสตร์ หรือ เซโนฟอนที่ปรากฏอยู่ในตัวบทบางตัวบทจากตัวบททั้งหมด 16 ตัวบท หรือ เซโนฟอนที่ปรากฏอยู่ ในตัวบททั้งหมด หรือ ความเป็นเซโนฟอนที่แสดงผ่านชื่อของผู้อื่นในตัวบทบางตัวบท จากตัวบท ทั้งหมด 16 ตัวบท หรือ ความเป็นเซโนฟอนที่แสดงผ่านชื่อของผู้อื่นในตัวบททั้งหมด หรือ เซโน ฟอนในฐานะคนดีหรือผู้รักในความรู้ที่แท้ผู้ถกถอร้อยเรียงตัวบททั้งหมด หรือ เซโนฟอนในฐานะ คนดีหรือผู้รักในความรู้ที่แท้ผู้สนทนาอย่างฉันทมิตรกับเขาผู้ซึ่งเข้าใจ หรือ แม้แต่เซโนฟอนที่เป็น สิ่งที่สะท้อนจิตของเขาผู้ซึ่งเข้าใจ กันแน่? คำถามหรือข้อสงสัยนี้เสมือนว่าจะไม่มีคำตอบ แต่สิ่งที่ พอลจะกล่าวได้อย่างชัดเจนก็คือ การที่ศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ มีความชื่นชมอย่างเปิดเผยต่อ โสเครตีสในตัวบทของเซโนฟอน ได้แก่ตัวบท *Memorabilia*, *Oikonomikos*, *Symposium* และ *Apology* เป็นหลักใหญ่ รวมไปถึงตัวบทอื่นๆอีกด้วย เนื่องจากโสเครตีสเป็นผู้นำความงามที่แท้จริง (*kalos*) ที่มีคุณค่าสากลอันเป็นความรู้ซึ่งเป็นประโยชน์สุขแก่สรรพสิ่ง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการนำ ความรู้ในธรรมชาติหรือโลกของระเบียบแบบแผนที่มีเป้าหมายเพื่อคุณธรรมความดีความถูกต้อง เทียงธรรมมาสู่คนดีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมือง โสเครตีสจึงเป็น“ผู้ที่ปกครองโดยไม่ปกครอง” ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ ที่ว่า

“...ไซรัสถูกเซโนฟอนนำเสนอในฐานะตัวแบบของผู้ปกครอง โดยเฉพาะแม่ทัพ แต่โสเครตีสของเซโนฟอนนั้นเป็นผู้ครอบครองการชี้นำที่แท้จริงตามแบบสมบูรณ์ ของศิลปะแห่งแม่ทัพ ดังที่เซโนฟอนได้แสดงให้เห็น โดยเมื่อพิจารณาตามหลักการ ของทั้ง โสเครตีสของเซโนฟอนและโสเครตีสของเพลโต ก็จะพบว่าสิ่งที่จำเป็นและเป็นเงื่อนไขพื้นฐานสำหรับการเป็นแม่ทัพที่สมบูรณ์ก็คือการครอบครองการชี้นำที่ แท้จริงตามแบบสมบูรณ์ของศิลปะแห่งแม่ทัพ เช่นนั้นแล้วโสเครตีสของเซโนฟอนก็ เป็นแม่ทัพที่สมบูรณ์เช่นเดียวกัน...”⁷⁹

⁷⁸ Leo Strauss , “The Origin of Political Science and the Problem of Socrates : Six Public Lectures,” *Interpretation* 23 : 162 .

⁷⁹ Ibid.

และเมื่อพิจารณาจากคำสำคัญที่ศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์ใช้คือ “ การชี้หน้าที่แท้จริงตามแบบสมบูรณ์ที่ดั่งงามสูงสุดและถูกต้องเที่ยงธรรม(Perfect Command)” ก็สามารรถตีความได้ว่า การครอบครองของโสเครตีสในตัวบทของเซโนฟอนก็คือ การดำรงสถานะความเป็นสื่อกลาง ที่เชื่อมระหว่างระเบียบแบบแผนแห่งคุณธรรมความดั่งงามสูงสุดกับความรู้อันการปกครอง และ ระหว่างความรู้ในการปกครองกับการปฏิบัติในโลกที่ผันแปร กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้ในการปกครองที่แท้เป็นสิ่งที่ลดทอน, ถูกชี้หน้า, ถูกกำกับและควบคุม, และได้รับอานิสงค์มาจากระเบียบแบบแผนแห่งคุณธรรมความดั่งงาม โดยผู้ที่นำความรู้ในการปกครองที่แท้ไปสู่ปฏิบัติที่แท้จริง หรืออีกนัยหนึ่งคือ ผู้สร้างหรือ“*The First Cause*” หรือการก่อให้เกิดการคลี่คลายธรรมชาติของความปรารถนาในความรู้ของผู้เหมาะสมไปสู่การปกครองจิตและไปสู่เป้าหมาย(*telos*)ตามธรรมชาติซึ่งก็คือความเป็นพลเมืองแห่งอาณาจักรทางเจตสิกหรือพลเมืองแห่งโลกของระเบียบแบบแผนให้แก่คนดีหรือผู้รักในความรู้ที่แท้ก็คือ โสเครตีส ในฐานะเป็นอภิสิทธิ์ชนทางปัญญาผู้กุมความรู้ความจริง⁸⁰ โดยเฉพาะ “ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ” ที่เป็นการประสานระหว่างความรู้ในการปกครองที่แท้กับผู้ปกครองที่แท้ ที่ไม่สามารถแยกสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เฉกเช่นการใช้วิธี *diairesis*(διαίρεσις) ซึ่งเป็นการจำแนกสิ่งย่อย(*genos*)จากทั้งหมดหรือสิ่งใหญ่(*eidos*)ออกเป็นสองที่มีเป้าหมายสำคัญเพื่อความเข้าใจในสิ่งทั้งหมด⁸¹ โดย ณ ที่นี้ก็คือ“ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้”

⁸⁰สำหรับประเด็น“อภิสิทธิ์ชนทางปัญญาผู้กุมความรู้ความจริง(*philosopher*)”โดยพิจารณาจากการคลี่คลายการครอบครองหรือการกุมความรู้ความจริงตั้งแต่ปกรณัมเกี่ยวกับเทพเจ้า(*myth*)จวบจนมาสู่ความสามารถในการใช้ตรรกะ(*logos*)มนุษย์ โปรดพิจารณาจาก ไชยันต์ ไชยพร , งานวิจัยเรื่องจารีตและวิถีคิดของนักคิดโบราณในธรรมเนียมตะวันตก:กรณีของสังคมกรีกโบราณ ในช่วงศตวรรษที่ 5 และที่ 4 ก่อนคริสตกาล : ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของกระบวนการความคิดและนักคิดในโลกตะวันตก “ ผู้ควบคุมความรู้ความจริง : the Masters of Truth : จากมือเทพเจ้าถึงมือมนุษย์ : จากคนทรงเจ้าถึงพ่อค้าความรู้และอภิสิทธิ์ชนทางปัญญา” (เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ วิถีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ : อดีต ปัจจุบัน อนาคต ”) . และ ไชยันต์ ไชยพร, “ประวัติศาสตร์:วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า,”วารสารธรรมศาสตร์ 19, 2(2537): 53-73.

⁸¹ สำหรับการจำแนกและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวมในกรอบความคิดของเซโนฟอนโปรดดู หัวข้อที่ 4.2.1.2 ในวิทยานิพนธ์นี้ และโปรดพิจารณาข้อความที่ชายแปลกหน้าในบทสนทนา *Statesman* ของเพลโต กล่าวว่า “ That when there is a class of anything, it must necessarily be a part of the thing of which it is said to be a class ; but there is no necessity that a part be also a class. Please always give this , rather than the other , as my doctrine.” Plato , *Statesman* ,trans. Harold N. Fowler and W. R. M. Lamb . Loeb Classical Library (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press , 2001) ,263b. อันมีนัยยะของความสำคัญที่ส่วนรวมหรือทั้งหมด มีเหนือกว่าส่วนย่อยหรือส่วนประกอบ เพราะเมื่อมีส่วนรวมก็ต้องมีส่วนย่อยเสมอ แต่ไม่จำเป็นที่เมื่อมีส่วนย่อย จะต้องมีส่วนรวม เท่ากับว่าเป้าหมาย(*telos*) ของ *dialectic* (διάλογος)อันประกอบด้วย *diairesis*(διαίρεσις)และอุปมาอุปมัย(*παράδειγμα*) จึงอยู่ที่ความเข้าใจในสิ่งทั้งหมด(εἶδος)ผ่านวิธีการ

นั่นเอง และเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบแล้ว โสเครตีสในคำพูดของเซโนฟอน(Xenophon 's Socrates)หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เซโนฟอนในฐานะคนดีหรือผู้รักในความรู้ที่แท้ผู้รักทอร้อยเรียงตัวบททั้งหมด ก็คือสิ่งที่สะท้อน ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์สากลอันเป็นการก้าวข้ามผ่านตัวตนในทางประวัติศาสตร์ที่ดำรงอยู่จริง(ถ้าหากประวัติศาสตร์ที่แม่นยำปราศจากข้อถกเถียงมีอยู่จริง)ของบุคคลต่างๆไม่ว่าจะเป็น ไซรัสปฐมกษัตริย์ของเปอร์เซีย(Cyrus the great), ไฮเออร์ออน(Hiero), ซิโมนีดีส(Simonides), อาจิสลาอูส(Agesilaus), โสเครตีส(Socrates) หรือแม้แต่ตัวตนทางประวัติศาสตร์ของเซโนฟอน(Xenophon)เองก็ตาม เพื่อไปสู่สิ่งที่ถูกทักทอร้อยเรียงโดยเซโนฟอนหรืออีกนัยหนึ่งก็คือตัวบท(*textus*)ที่ต้องอาศัยการสนทนาอย่างฉันทมิตรหรือการตีความตัวบทอย่างรอบคอบเพื่อคลี่คลายระหว่างสิ่งที่ปกปิดหรือเปิดเผยในตัวบท อันเป็นตัวแทนของเซโนฟอน กับ เขาผู้ซึ่งเข้าใจและปรารถนาในความรู้ ไปสู่การแสวงหาความรู้ที่สำคัญเหนือความรู้(*episteme*)อื่นๆและศิลปะ(*techne*)อื่นๆทั้งหมด อันได้แก่ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้⁸² ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งของระเบียบแบบแผนอันสมบูรณ์นิรันดร์แห่งคุณธรรม(*arete*)ความงามที่มีคุณค่า(*kalos*)ความดี(*agathos*)และความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaioisume*)ที่นำมาซึ่งความสุขที่แท้จริง(*eudaimonia*)โดยทั้งหมดนี้ย่อมเป็นภาพสะท้อนสำคัญของความเป็นนิรันดร์ของคำถามอันเป็นนิรันดร์ อันแยกไม่ออกจาก “ชีวิตที่ดี” หรือ “การที่เราควรมีชีวิตอยู่อย่างไร” นั่นเอง

2. วิธีการศึกษา

การศึกษาในแนวทางปรัชญาการเมืองหรือความรักในความรู้ที่แท้จริงอันเป็นนิรันดร์ทางการเมือง(Political Philosophy) จำเป็นที่จะต้องอาศัยกระบวนการไดอะเล็กติก(*dialogoi*)ซึ่งเป็นมากกว่าการสนทนาหรือการโต้แย้งหรือการถามตอบ(ปจฺฉา-วิสนฺชา)โดยทั่วไป กล่าวคือ “กระบวนการไดอะเล็กติกเป็นวิธีการหรือเครื่องมือของผู้รักในความรู้ทางการเมือง(Political Philosopher) ที่อาศัยการถาม-ตอบ ระหว่างผู้ร่วมสนทนา เพื่อแสวงหาความรู้ในเรื่องระเบียบแบบแผนที่เป็นนิ

จำแนกส่วนย่อยหรือส่วนประกอบ(*γενοϋς*)ออกจากส่วนรวม ควบคู่ไปกับผ่านวิธีการรวมหรือการถักทอส่วนย่อยหรือส่วนประกอบ(*γενοϋς*)ทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกัน

⁸² การวิเคราะห์ตีความของข้าพเจ้าข้างต้นที่ว่า ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ เป็นหัวใจสำคัญของความรู้ อันเป็นเป้าหมายที่เซโนฟอนต้องการถ่ายทอดผ่านตัวบทต่างๆนั้น ก็สอดคล้องกับความเห็นบางส่วนของ Sarah B. Pomeroy ซึ่งมีต่อจุดร่วมของตัวบทต่างๆของเซโนฟอน ความว่า “...ความสนใจของเขา(เซโนฟอน)ที่มีต่อเนื้อหาสาระของสรรพสิ่งต่างๆที่ปฏิบัติได้จริง (อาทิ การจัดหาทรัพยากรต่างๆในการมีชีวิตอยู่สำหรับทหารในปกครองของเขา) ก็ปรากฏประจักษ์หลักฐานชัดเจนในตัวบท *Oeconomicus* โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับศิลปะการปกครอง (หรือภาวะผู้นำ)นั้น ก็เป็นจุดร่วมสำคัญที่ตัวบทต่างๆให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น ตัวบท *Oeconomicus*, ตัวบท *Cyropaedia*, ตัวบท *Hiero*, ตัวบท *Cavalry Commander* และตัวบท *Agesilaus* ที่ล้วนเป็นความรู้อันมีแหล่งที่มาโดยตรงจากเซโนฟอนเอง และในตัวบท *Anabasis* เขา(เซโนฟอน)ก็ได้บรรยายถึงประสบการณ์ของเขาในฐานะผู้นำทางทหาร...”Sarah B. Pomeroy, *Xenophon Oeconomicus: A Social and Historical Commentary*(Oxford: Clarendon Press, 2002), p.3.

นิรันดร์”⁸³ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การสนทนาอย่างฉันทมิตร โดยมีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาหรือค้นพบความรู้(*episteme*)ในธรรมชาติ(*phusis*) อันแยกไม่ออกจากระเบียบแบบแผนและความดีสูงสุด ซึ่งย่อมจะไม่ใช่การสนทนาที่มีเป้าหมายเพื่อการเอาชนะกัน อย่างการโต้ว่าที่หรือสิ่งที่พวกประจบสอพลอประชาชนมักกระทำกัน เพราะฉะนั้นกระบวนการตั้งข้อสงสัย(*thaumazein*)กับสิ่งต่างๆ(*being or things*)ที่เป็นอยู่ เพื่อที่จะค้นคว้าแสวงหา(*quest*)ธรรมชาติที่แท้จริง (*phusis*)ของสิ่งต่าง ๆ นั้น อันจำเป็นต้องอาศัยพลังความรักที่จะรู้หรือความรักในการเรียนรู้หรือความรักความรู้เป็นแรงผลักดันที่สำคัญ⁸⁴ จึงเป็นสาระสำคัญของปรัชญาการเมือง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก ธรรมชาติต้องเป็นสิ่งที่ถูกค้นพบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญของการค้นพบธรรมชาติจะปราศจากความหมาย ถ้าเราเข้าใจธรรมชาติว่าหมายถึงปรากฏการณ์ทั้งหมด เพราะอันที่จริงแล้วการค้นพบธรรมชาติหมายถึงการแยกแยะปรากฏการณ์ทั้งหมดออกเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติและปรากฏการณ์ที่มีใช้ธรรมชาติ เพราะ “...ก่อนที่จะมีการค้นพบธรรมชาตินั้น ได้มีสิ่งที่เรียกว่าขนบธรรมเนียมประเพณี (*nomos*) อยู่ก่อนแล้ว การแยกแยะระหว่างธรรมชาติและขนบธรรมเนียมประเพณี จึงเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการค้นพบธรรมชาติและการเกิดของปรัชญา”⁸⁵ อันกล่าวได้ว่า ความรักในความรู้ที่แท้ซึ่งเป็นนิรันดร์ทางการเมืองหรือปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) เป็นการมุ่งค้นคว้าหาธรรมชาติที่แท้(*phusis*)ของสรรพสิ่งทางการเมือง โดยแยกสิ่งที่เป็นธรรมชาติ(*phusis*)ออกจากขนบธรรมเนียมประเพณี (*nomos*) นั่นเอง

ดังนั้นปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) ก็คือ “...การศึกษาค้นหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ทางการเมืองและรัฐศาสตร์ หรือความรักในความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมืองและรัฐศาสตร์...”⁸⁶ และเมื่อพิจารณา“...ความหมายของคำว่า การเมือง ที่ว่า การกระทำทางการเมืองทั้งปวงย่อมมุ่งจะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาไว้ เมื่อมุ่งจะเปลี่ยนแปลงก็ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เมื่อมุ่งที่จะรักษาก็ต้องรักษาส่งที่ถือเอาไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เลวลง กิจกรรมทางการเมืองของมนุษย์จึงต้องมีความรู้เรื่องสิ่งที่ดีสิ่งที่เลวเป็นเครื่องชี้ทาง แต่เราจะรู้ได้ว่าอะไรดีขึ้นหรือเลวลง เราก็ต้องรู้เสียก่อนว่าอะไรคือความดีและชีวิตที่ดีของมนุษย์ได้แก่ชีวิตอย่างไร ตลอดจน

⁸³ Robert Audi , *The Cambridge Dictionary of Philosophy* .2nd ed (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), pp. 232 – 233.

⁸⁴ โปรดพิจารณานัยยะของ “ความรักความรู้” ใน ไชยันต์ ไชยพร , ความเข้าใจเบื้องต้นต่อ “ปรัชญาการเมือง” ปรัชญาการเมืองตามนัยแบบ Plato (เอกสารอัครธานา , 2536), หน้า 1- 6 .

⁸⁵ Leo Strauss, *Natural Right and History*(Chicago: The University of Chicago Press, 1968), p.82. อ้างถึงใน สมบัติ จันทร์วงศ์ , *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น : บทวิเคราะห์โทเกรติส*, หน้า 3.

⁸⁶ ไชยันต์ ไชยพร , ความเข้าใจเบื้องต้นต่อ “ปรัชญาการเมือง” ปรัชญาการเมืองตามนัยแบบ Plato , หน้า 7 .

สังคมที่นั่นคือสังคมอย่างไร...”⁸⁷ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสวงหามาตรฐานกลาง(*metriou*)ทางการเมืองที่ถูกต้องดีงาม ด้วยเหตุนี้“ปรัชญาการเมืองจึงมิใช่เป็นเพียงความพยายามที่จะทดแทนความเห็น(*doxa*)ในเรื่องธรรมชาติของการเมืองด้วยความรู้(*episteme*)ในสิ่งที่เป็นธรรมชาติของการเมืองเท่านั้น แต่หากเป็นความพยายามที่จะรู้ทั้งธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมืองและระเบียบทางการเมืองที่ถูกต้องที่ดีด้วย”⁸⁸ สอดคล้องกับข้อความที่ว่า “ปรัชญาการเมืองนั้นสนใจให้ความสำคัญเกี่ยวกับระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องที่เที่ยงธรรมที่ดีงามสูงสุดของบ้านเมือง ซึ่งดีงามสูงสุดโดยธรรมชาติหรือถูกต้องที่เที่ยงธรรมในทุกหนแห่งหรือเป็นสากลเช่นนั้นเสมอ ในขณะที่การเมืองนั้นสนใจให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือสิ่งที่ดี ที่เฉพาะของบ้านเมืองนั้นบ้านเมืองนี้(นครรัฐ, ประเทศ, อาณาจักร)ซึ่งดำรงอยู่อย่างเฉพาะเจาะจงในบริบทสถานที่และกาลเวลาหนึ่งๆ”⁸⁹ โดยผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งปรัชญาการเมืองหรือผู้ที่ซิเซโร(Cicero)เห็นว่า“...เป็นคนแรกที่น่าปรัชญาจากสวรรค์มาสู่โลกก็คือโสเครตีส(Socrates)...”⁹⁰ เนื่องจากโสเครตีสเป็นผู้เริ่มตั้งคำถามประเภทอะไรคือความดี? อะไรคือความกล้าหาญ? อะไรคือความยุติธรรม? ชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร? ธรรมชาติมนุษย์มีลักษณะอย่างไรบ้าง? ระเบียบการปกครองรวมถึงวิธีการดำเนินชีวิตอันควรของมนุษย์เป็นอย่างไร? ขึ้น และทำให้มนุษย์ต้องถามคำถามเกี่ยวกับชีวิต ศีลธรรม สิ่งที่ดี และสิ่งที่ชั่ว ซึ่งคำถามในลักษณะดังกล่าวนี้มีลักษณะความเป็นสากล ไม่ผูกพันกับบริบทสถานที่และเวลา กล่าวได้ว่าเป็นคำถามที่เป็นอมตะเป็นสัจจะธรรมหรือที่เรียกว่า “ *philosophia perennis* ” หรือ “*perennial question*”⁹¹ และการตั้งคำถามของโสเครตีสในลักษณะดังกล่าว ย่อมโยงไปถึงการแสวงหา(quest)ระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองที่ดีที่สุด อันเป็นความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อย่างหลีกเลี่ยงมิได้

โดยวิธีการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาในแนวทางปรัชญาการเมืองที่กล่าวมาข้างต้น ก็คือการวิเคราะห์ตีความตัวบทตามเจตนาของผู้รักในความรู้ทางการเมือง ซึ่ง“...เน้นการหาความหมายโดยดูจากความตั้งใจหรือเจตนาของตัวปรัชญาเมธีเป็นสำคัญ...”⁹² ที่เปรียบเสมือนเป็น

⁸⁷ Leo Strauss , *What is Political Philosophy? and Other Studies*(New York : The Free press , 1959) , p. 10 .

⁸⁸ *Ibid* . , p. 12 .

⁸⁹ Leo Strauss , *Studies in Platonic Political Philosophy* (Chicago: The University of Chicago Press , 1986) , p.29.

⁹⁰ Marcus Tullius Cicero , *Tusculance Disputationes*, vol.4 , p.10 , อ้างถึงใน สมบัติ จันทรวงศ์ , *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น : บทวิเคราะห์โสเครตีส* , หน้า 1 .

⁹¹ ไชยันต์ ไชยพร , *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาในแนวประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง แนวปรัชญาการเมืองและแนวทฤษฎีการเมือง* (เอกสารอัดสำเนา) , หน้า 13- 14 .

⁹² สมบัติ จันทรวงศ์ , *ตัวบท(The Text)กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง* (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527), หน้า 12.

กระบวนการไดอะเล็กติก(*dialogoi*)ระหว่างผู้ศึกษาในฐานะที่ตระหนักว่า “ สิ่งเดียวที่ข้าพเจ้ารู้ คือ รู้ว่าข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย ดังนั้นข้าพเจ้าจึงรักในความรู้ ” กับ ตัวบท(text)ในฐานะเป็นงานหลัก(Great Books)ที่

“...เนื้อหาหรือคำถามซึ่งงานหลักเหล่านี้ได้ตั้งหรือเสนอไว้ ไม่ถูกจำกัดด้วยบริบทของสถานที่และกาลเวลา นี่หมายถึงการยอมรับว่า มีโอกาสที่งานเขียนสำคัญๆที่ปรัชญาเมธีเอก(ผู้รักในความรู้ทางการเมือง)หลงเหลือไว้ให้เรานั้น อาจจะซ่อนความจริงหรือสิ่งที่จะทำด้วยคำถามพื้นฐานของมนุษย์อยู่ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นกรยอมรับว่า ปรัชญาเมธีเหล่านั้นรู้มากกว่าตน หรือกล่าวง่ายๆก็ว่า เราสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่สำคัญที่สุดจากงานเขียนเหล่านี้ได้ โดยหนทางเดียวที่จะเรียนรู้ความจริงจากงานเขียนเหล่านี้ได้ จึงน่าจะได้แก่ความพยายามที่จะเข้าใจงานเขียนเหล่านี้อย่างที่ปรัชญาเมธีทั้งหลายได้ตั้งใจจะให้เป็นที่เข้าใจกัน...”⁹³

ซึ่งก็คือ “ การตีความซึ่งเข้าใจความคิดของนักปรัชญาเหมือนกับที่เขาเข้าใจตัวเอง ”⁹⁴ ควบคู่ไปกับวิธีการศึกษาตีความผลงานของผู้รักในความรู้ทางการเมืองด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องในการแยกแยะระหว่างสิ่งที่เขียนอันเปิดเผย กับ ข้อเขียนอันปกปิดซึ่งอยู่ในผลงานชิ้นเดียวกันของผู้รักในความรู้ทางการเมืองคนนั้นๆ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการตั้งข้อสงสัยในสรรพสิ่งทางการเมืองหรือข้อเสนอมที่มีต่อคำถามพื้นฐาน(*perennial question*) ย่อมนำไปสู่สภาวะความไม่สอดคล้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ระหว่าง ระเบียบของชุมชนการเมืองที่ตนดำรงอยู่ซึ่งผันแปร กับ ระเบียบของชุมชนการเมืองที่ดีที่สุดซึ่งคงที่ โดยผู้รักในความรู้ทางการเมืองที่ตระหนักถึงสภาวะดังกล่าวนี้ “ จึงต้องมีวิธีการเขียนแสดงความเห็น(ที่ตนคิดว่าเป็นสิ่ง)ออกมาในรูปที่จะเปิดโอกาสให้คนเพียงไม่กี่คนได้เข้าใจ โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อความเชื่อของคนหมู่มากที่มีต่อความเห็นหลักของสังคม ซึ่งเป็นรากฐานการดำรงอยู่ของสังคมนั้นๆ”⁹⁵ นั่นเอง

เพราะฉะนั้นการเน้นย้ำความสำคัญของ ตัวบท(text) ตามแนวทางปรัชญาการเมือง ดังวลีที่ว่า “text , and nothing but the text.”⁹⁶ จึงเท่ากับเป็นการลดทอนความสำคัญของบริบท(context) แห่งความเฉพาะทางสถานที่และกาลเวลา ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากผู้รักในความรู้ทางการเมืองทั้งหลาย

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁹⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ , บทสนทนาของ Plato และ The Prince ของ Machiavelli ในฐานะจุดเริ่มต้นของการศึกษาปรัชญาการเมือง (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527) , หน้า 42 .

⁹⁵ สมบัติ จันทร์วงศ์ , ตัวบท(The Text)กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง , หน้า 29 .

⁹⁶ ไชยันต์ ไชยพร , ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาในแนวประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง แนวปรัชญาการเมืองและแนวทฤษฎีการเมือง , หน้า 18 .

หรือปรัชญาเมธี มุ่งตั้งข้อสงสัยในสรรพสิ่งทางการเมืองหรือเสนอข้อเสนอมที่มีต่อคำถามพื้นฐาน (perennial question) ที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์อย่างเดียวกัน และ “...ความสัมพันธ์ได้ตอบกันระหว่างงานเขียนหลักของปรัชญาเมธีเหล่านั้นนี่เอง ที่ชี้ให้เห็นความต่อเนื่องอันเป็นนิรันดร์ของคำถามที่ถาวรที่ปรัชญาเมธีเหล่านั้นพยายามจะตอบ...”⁹⁷ ดังนั้นบริบท(context) จึงไม่ได้เป็นตัวกำหนดหลักหรือเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดตัวบท(text)อย่างที่ปรากฏเป็นพรรณณะของสำนักประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง(History of Political Thought)แต่อย่างใด เพราะฉะนั้นการทำความเข้าใจต่อบริบทก็เปรียบได้กับการทำความเข้าใจในภาษาอักษรทั้งหลาย ที่ทำให้เราไม่หลงผิดคิดว่า เปลือก(nomos)เป็นแก่น(phusis) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ทำให้เราเข้าใจความแตกต่างระหว่างแก่น(phusis)กับเปลือก(nomos)ได้ดียิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นความสำคัญของวิธีการศึกษาแบบการวิเคราะห์ดีความด้วยตามเจตนาของผู้รักในความรู้ทางการเมือง จึงไม่ได้อยู่ที่ความสนใจในลักษณะเฉพาะทั้งหลายหรือภาษาอักษรทั้งหลาย แต่กลับอยู่ที่เนื้อหาสาระอันเป็นเจตนาของผู้รักในความรู้ทางการเมืองที่ต้องการจะสื่อสารกับผู้อ่าน ผ่านกระบวนการใดอะเล็กติกระหว่างผู้ศึกษากับตัวบท(text) ที่เป็นกระบวนการถามตอบ หรือ การสนทนาอย่างฉันทมิตร โดยมีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาหรือค้นพบความรู้(episteme)ในธรรมชาติที่แท้จริง(phusis)อันแยกไม่ออกจากระเบียบแบบแผนและความดีสูงสุดเป็นสำคัญ ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะต้องคุยกับตัวบทให้เหมือนคุยกับนักคิด ผู้เป็นเจ้าของตัวบทนั้นให้ได้ เท่ากับว่าเมื่อใดที่เกิดข้อสงสัยประเด็นต่างๆในตัวบท ผู้ศึกษาก็จะต้องสมมติตัวเองเป็นนักคิดคนนั้น และพยายามตอบข้อสงสัยที่ผู้ศึกษามี เมื่อได้คำตอบที่ผู้ศึกษาตอบตัวเองแล้ว ผู้ศึกษาก็จะต้องตรวจสอบคำตอบนั้นต่อไปในลักษณะของการแสวงหาและการตรวจสอบ กลับไปกลับมา จะเห็นได้ว่าในท้ายสุด วิธีการศึกษาแบบการวิเคราะห์ดีความด้วยตามเจตนาของผู้รักในความรู้ทางการเมือง ก็จะนำพาผู้ศึกษาไปสู่สถานะของผู้แสวงหา อันประสงค์จะเข้าใจในคำถามพื้นฐานสากล(perennial question) , ตระหนักถึงการดำรงอยู่อันเป็นนิรันดร์ของระเบียบแบบแผน, รู้จักตนเอง(Know thyself) และ เข้าใจสภาวะกลาง(Metaxy)แห่งตน

นอกจากการศึกษาในครั้งนี้จะอาศัยวิธีการศึกษาแบบการวิเคราะห์ดีความด้วยตามเจตนาของผู้รักในความรู้ทางการเมืองเป็นแนวทางหลักแล้ว ยังได้อาศัยการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวบท ทั้งในรูปแบบของ หนังสือ, บทความในหนังสือ, บทความในวารสาร และเอกสารอื่นๆ ที่เป็นการตีความด้วยตัวของเซโนฟอนและเชิงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือบริบทมาประกอบด้วย โดยมุ่งเน้นความสำคัญของความหมายและเนื้อหา ที่เปิดเผยและปกปิดของตัวบท ซึ่งเป็นการแสวงหาคำตอบต่อคำถามที่เป็นนิรันดร์ มากกว่าที่จะมุ่งเน้น ความตรง(validity)และความเที่ยง(reliability)ทางประวัติศาสตร์แบบประสาทสัมผัส ที่สอดคล้องกับสมมติฐานและทดสอบซ้ำ

⁹⁷ Allan Bloom , “ The Study of Text ,” in Political Theory and Political Education , ed. Melvin Richter (Princeton : Princeton University Press, 1980),pp. 123-124 , อ้างถึงใน สมบัติ จันทรวงศ์ , ตัวบท(The Text)กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง ,หน้า 27 .

ได้ ซึ่งวางรากฐานอยู่บนปัจจุบัน, วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ, และธรรมชาติของมหาชนที่ถูกชี้นำโดยจิตแบบทรราช

3. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแสวงหา(the quest) ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ที่เป็นการประสานระหว่างตัวความรู้ในการปกครองที่แท้กับตัวผู้ปกครองที่แท้ ที่ไม่สามารถแยกสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกจากกันได้ อย่างเด็ดขาด จากตัวบท(textus)ที่ถูกถักทอร้อยเรียงโดยเซโนฟอน(Xenophon) อันเป็นส่วนหนึ่ง (genos)แต่มีความสำคัญยิ่งของคำถามอันเป็นนิรันดร์(philosophia perennis)ที่เป็นทั้งหมดหรือระเบียบแบบแผนอันสมบูรณ์(eidos) ทั้งนี้ก็เนื่องจากความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้หรือศาสตร์ในการปกครองที่แท้ เป็นการถักทอร้อยเรียงสรรพสิ่งหรือศาสตร์ที่เป็นแกนหลักที่แท้จริงทั้งหมดทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกัน รวมไปถึงมีความเหนือกว่า(kreittonos)ในการนำพาสรรพสิ่งมุ่งไปสู่เป้าหมายที่เป็นระเบียบแบบแผนอันสมบูรณ์นิรันดร์แห่งคุณธรรม(arete)ความงามที่มีคุณค่า(kalos)ความดี(agathos)และความถูกต้องเที่ยงธรรม(dikaiosune)เท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ในโลกที่ผันแปรนี้ สำหรับคนดีหรือผู้รักในความรู้ที่แท้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความพยายามทดแทนความเห็น(doxa)ที่มีต่อการมีชีวิตอยู่ ด้วยความรู้(episteme)แห่งธรรมชาติ(phusis)ของ “การที่เราควรมีชีวิตอย่างไร?” หรือ “ชีวิตที่ดีที่ถูกต้องเที่ยงธรรม” นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความตระหนักในความสำคัญของคำถามอันเป็นนิรันดร์ และระยะห่างระหว่างโลกที่เป็นนิรันดร์สมบูรณ์คงที่ไม่ผันแปร กับ โลกที่ผันแปรไม่สามารถสมบูรณ์ได้ ซึ่งทั้งหมดย่อมแยกไม่ออกจากการรู้จักตนเอง(know thyself)และความพอประมาณ(sophrosune) เพราะฉะนั้นการศึกษาแสวงหาจึงเป็นการเดินทางขึ้นไปสู่(Anabasis)และกลับลงมาสู่(Katabasis)ของจิตที่ถูกปกครองชี้นำโดยความรักในธรรมชาติ(phusis)ที่แท้จริงที่ถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นความสุขที่แท้จริง(eudaimonia)

4. ขอบเขตของการศึกษา

‘ ภาษา ’ ในฐานะเป็นตรรกะ ซึ่งตรรกะที่มีประโยชน์คุณค่า ต้องเป็นตรรกะที่สัมพันธ์กับความดีความถูกต้องและก่อให้เกิดความเข้าใจที่มีต่อคุณลักษณะของสิ่งนั้นๆ เพราะฉะนั้นการใช้คำว่า “ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ของเซโนฟอน : (Xenophon’s Art of Politics) ” หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “ Xenophon’s βασιλική τέχνη ” นั้น ก็ย่อมหมายถึงก่อให้เกิดความเข้าใจที่มีต่อคุณลักษณะหรือธรรมชาติของความรู้ในการปกครองที่แท้ ที่แยกไม่ออกจากผู้ปกครองที่แท้ ซึ่งอยู่บนหลักการพื้นฐานของการจำแนกออกเป็นสองส่วนหรือ diametros (διάμετρος) ที่เป็นการจำแนกควบคู่ไปกับนัยยะของการรวม โดยความสำคัญของความเป็นทั้งหมดหรือส่วนทั้งหมด(the whole)ย่อมสำคัญกว่าส่วนย่อย(the part)ซึ่งความเป็นทั้งหมดนี้ ย่อมสัมพันธ์โดยตรงกับระเบียบแบบแผนแห่งคุณธรรมความดีงาม อันแตกต่างจากการใช้คำว่า “politike(πολιτική)” ที่ส่วนใหญ่จะแปลว่า “Political Science(or the science of Politics)” ที่อาจทำให้คาดคะเนไปได้ว่า เป็นตัวความรู้ในการปกครอง ที่ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากระเบียบแบบแผนและผู้ครอบครองความรู้ในการปกครอง

รวมไปถึงอาจมีความเห็นไปได้ว่าเป็นความรู้ในฐานะของเครื่องมือ ที่ดำเนินตามวิธีการสังเกตและการวัดแบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ที่เริ่มต้นโดยเซอร์ ไอแซค นิวตัน(Sir Isaac Newton) ที่มุ่งเน้นการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองมากกว่าการรู้จักตนเอง อีกด้วยประการหนึ่ง เพราะฉะนั้นการใช้คำว่า “Art of Politics” ที่หมายถึงความรู้ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และการครอบครองความเหนือกว่า ประกอบกับรากศัพท์ของคำว่า‘Politics’ที่มาจากคำว่า‘πόλις’ในภาษากรีกโบราณ จึงสะท้อนความเข้าใจที่มีต่อแนวทางการศึกษาแสวงหา ณ ที่นี้ได้ชัดเจนยิ่งกว่าและเป็น การเน้นย้ำว่า ศิลปะวิทยาการทางการเมืองการปกครองที่แท้จริง(Art of Politics)ก็คือ การชี้แนะปลูกฝังศาสตร์ในการเป็นผู้ปกครองที่แท้ ให้แก่ผู้ที่มีธรรมชาติที่เหมาะสมเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นคนดีที่สามารถปกครองตนเอง,มิตรสหาย,ครอบครัวและประเทศบ้านเมือง ให้ดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อีกนัยหนึ่งคือการบรรลุชีวิตที่ดีในนครรัฐ นั่นเอง และเมื่อพิจารณาการใช้คำว่า ‘ความแท้’ก็ย่อมมีเพียงหนึ่งเดียวทั้งหมดและเป็นนิรันดร์ จึงมีอาจเป็นสิ่งที่เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งหรือถูกครอบครองโดยผู้ใดผู้หนึ่ง ทั้งนี้ก็เนื่องจากมนุษย์ทุกคนต้องตาย อันเป็นขีดจำกัดของมนุษย์ทุกผู้ทุกคนที่มีร่วมกับสัตว์อื่นๆ ซึ่งแตกต่างจากคุณสมบัติของเทพเจ้า ดังนั้น ‘ความแท้’ ณ ที่นี้ จึงเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของคำถามที่เป็นนิรันดร์(philosophical perennis)มากกว่าที่จะมุ่งเน้นคำตอบที่เป็นนิรันดร์และเมื่อพิจารณาตัวบทของเซโนฟอน ซึ่งหลงเหลือตกทอดและเป็นที่เปิดเผยมาจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน ก็เป็นประจักษ์พยานแห่งความปรารถนาในความรู้ที่แท้ ที่มีต่อคำถามที่เป็นสากลนิรันดร์ แต่อย่างไรก็ตาม “ ความเป็นทั้งหมดของเซโนฟอน (*Corpus Xenophonticum*) ” ก็หมายถึง การรวมสรรพสิ่งทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเซโนฟอนเข้าไว้ด้วยกัน อันเกินกว่าภาษาทั่วไป จะพรรณนาผ่านตัวบทที่หลงเหลืออยู่และเป็นที่เปิดเผยได้ทั้งหมด ดังนั้นวิถีแห่งความเข้าใจ จึงดำรงอยู่ผ่านคำถามที่เป็นนิรันดร์ อันเป็นขอบเขตแห่งความเข้าใจ ที่ปราศจากจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด โดยเฉพาะ “ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้” ซึ่งสัมพันธ์กับตัวบท(อันเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็น)ของเซโนฟอน ที่เป็นการพยายามโดยตรงหรือเป็นแก่น(*Corpus*) ในการแสวงหาคำตอบที่มีต่อคำถามที่เป็นนิรันดร์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือปรัชญาการเมืองของเซโนฟอนที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญในทางปรัชญาการเมืองตามกรอบความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อันได้แก่ ธรรมชาติมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ, คุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม, ระบอบการปกครองที่ดี และผู้ปกครองที่ดี นั่นเอง

5.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ความเข้าใจในความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จากตัวบท(*textus*)ทั้งหมดที่ถูกถักทอร้อยเรียงโดยเซโนฟอน(Xenophon)สำหรับเขาผู้ซึ่งเข้าใจ ที่เป็นการพยายามในการแสวงหาสิ่งที่ใกล้เคียงมากที่สุดกับคำตอบที่มีต่อคำถามอันเป็นนิรันดร์(*philosophia perennis*)ควบคู่ไปกับการเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของคำถามอันเป็นนิรันดร์ ผ่านกระบวนการสนทนาอย่างฉันทมิตร(*dialogoi*)ระหว่างผู้ศึกษากับตัวบทของเซโนฟอน หรือกับ เซโนฟอนในฐานะคนดีหรือผู้รักใน

ความรู้ที่แท้ผู้ถกทอร้อยเรียงด้วยททั้งหมด หรือกับ เซโนฟอนในฐานะคนดีหรือผู้รักในความรู้ที่แท้ ผู้สนทนาอย่างฉันทมิตรกับเขาผู้ซึ่งเข้าใจ หรือแม้แต่กับ เซโนฟอนที่เป็นสิ่งที่สะท้อนจิตวิญญาณ (psyche) ของเขาผู้ซึ่งเข้าใจ ซึ่งทั้งหมดย่อมแยกไม่ออกจาก การรู้จักตนเอง (know thyself) และความพอประมาณ (sophrosune) อันมีเป้าหมายที่เป็นระเบียบแบบแผนสมบูรณ์นิรันดร์แห่งคุณธรรม (arete) ความดี (agathos) ความงามที่มีคุณค่า (kalos) และความถูกต้องเที่ยงธรรม (dikaiosune) ที่นำมาซึ่งความสุขที่แท้จริง (eudaimonia) แห่งจิตเท่าที่สามารถจะเป็นได้สำหรับเขาผู้ซึ่งเข้าใจบนโลกที่ผันแปรนี้ รวมไปถึงการเข้าไปสู่พรมแดนที่ต้องถูกค้นพบ ที่เสมือนว่าจะครอบครองได้ แต่แท้จริงแล้วเป็นอาณาจักรแห่งเจตสิกหรือโลกของระเบียบแบบแผน ที่สามารถเข้าใจผ่านการสนทนาอย่างฉันทมิตร จากตัวบทที่ถูกถกทอร้อยเรียง โดยเซโนฟอน ไปสู่ตัวบทที่ถูกถกทอร้อยเรียง โดยเหล่าผู้รักในความรู้ที่แท้คนอื่นๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความสัมพันธ์โต้ตอบกันหรือความต่อเนื่องระหว่างงานเขียนหลักของเหล่าปรัชญาเมธีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมือง อันเป็นประจักษ์พยานของความต่อเนื่องอันเป็นนิรันดร์ของคำถามที่ถาวรที่ปรัชญาเมธีเหล่านั้นพยายามจะตอบ ซึ่งย่อมหมายถึงความสำคัญถาวรของคำถามอันเป็นนิรันดร์ที่เป็นสากล

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการทำความเข้าใจต่อความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ที่ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้ในการปกครองกับตัวผู้ปกครอง ที่ต้องถูกกำกับด้วยความถูกต้องเที่ยงธรรมและความดีหรือหลักทางจริยธรรม จากระดับการปกครองตนเอง ระดับการปกครองครอบครัว จนถึงระดับการปกครองนครรัฐหรือประเทศ ซึ่งเป็นการสร้างความชัดเจนและก่อให้เกิดความเข้าใจในความเชื่อมโยงอย่างมีเหตุผลและความสำคัญของ “ความรู้คู่คุณธรรม” ภายใต้อริบทขององค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ ที่มีใช่เพียงแต่มุ่งอธิบายตีความปรากฏการณ์ทางการเมือง หากแต่ต้องสามารถชี้แนะและเป็นแหล่งอ้างอิงถึงสิ่งที่ควรจะเป็นหรือการมีชีวิตที่ดีที่ถูกต้องเที่ยงธรรม แก่ผู้คนที่ทั้งหลาย นอกจากนี้กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาวิจัยของวิทยานิพนธ์นี้ ยังเป็นการพัฒนาการศึกษาตีความ เซโนฟอนในฐานะผู้รักในความรู้ทางการเมือง (Political Philosopher) ที่มุ่งแสวงหาสิ่งที่เป็นสากลทางการเมือง ภายใต้อริบทของแนวการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การขยายขอบเขตขององค์ความรู้และแนวการศึกษาแบบปรัชญาการเมือง ไปสู่นักคิดทางการเมืองคนสำคัญที่ถูกลืมนำไปด้วยอิทธิพลของการศึกษารัฐศาสตร์ในแนวปฏิฐานนิยม นอกจากนี้การศึกษาในครั้งนี้ยังเป็นการบุกเบิกการศึกษาตีความตัวบทของเซโนฟอนอย่างเป็นระบบครั้งแรกในประเทศไทย อีกด้วยประการหนึ่ง

บทที่ 2

แนวทางการตีความตัวบทเซโนโฟนในเชิงความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้

บทที่สองจะเป็นการวิเคราะห์แนวทางการตีความตัวบทของเซโนโฟนในเชิงความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ซึ่งได้แบ่งการอธิบายออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการศึกษาอธิบายเกี่ยวกับที่มาที่ไปและตัวบทต่างๆจำนวน 16 ตัวบทในภาพรวม รวมไปถึงแบบแผนของการอ้างอิงตัวบทต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในเบื้องต้นต่อตัวบททั้งหมดของเซโนโฟน ในขณะที่ส่วนที่สองจะเป็นการวิเคราะห์ตีความเจตนาหรือจุดมุ่งหมายในการเขียนตัวบทของเซโนโฟน เพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์ตีความที่สอดคล้องกับความตั้งใจของเซโนโฟนเป็นสำคัญ โดยจำแนกการวิเคราะห์ตีความออกเป็นสามหัวข้อได้แก่ เซโนโฟนกับโสฟิสต์และเพลโต : ความมุ่งหมายในการเขียนของเซโนโฟน, รูปแบบของการเขียนและผู้ที่เซโนโฟนต้องการสื่อสาร(ผู้ที่เหมาะสม), และ คนดี(*kalon kagathon*)กับกรอบการตีความความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ตัวบทของเซโนโฟน

หลักฐานซึ่งเก่าแก่ที่สุดที่กล่าวถึง ตัวบทของเซโนโฟน อันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ก็คืองานของDiogenes Laertius(*Diogenous Laertiou*)ผู้ที่มีชีวิตอยู่เมื่อราวครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 3 ที่มีชื่อว่า “*Lives of Eminent Philosophers (bion kai gnomon ton en philosophiai eudokimesanton ton eis deka to ekton)*” ในเล่มที่สอง ส่วนที่ 56-57 ที่กล่าวถึงตัวบทของเซโนโฟนว่ามีทั้งหมด 14 ตัวบท ซึ่ง Henry Graham Dakyns(H.G. Dakyns)มีความเห็นว่า “...ข้อมูลดังกล่าวนี้ Diogenes Laertius ได้สืบค้นมาจากบันทึกของ Demetrius of Magnesia ผู้มีชีวิตอยู่เมื่อราว 55 ปีก่อนคริสตกาล...”¹ อันสอดคล้องกับความเห็นของSarah B. Pomeroy ที่ว่า “...Diogenes Laertius ได้อาศัยข้อมูลในการเขียนเรื่องราวของเซโนโฟนจากบันทึกของ Demetrius of Magnesia และจากเนื้อหาสาระในตัวบทของเซโนโฟนเองเป็นสำคัญ...”² แต่อย่างไรก็ตามตัวบทสุดท้ายที่ Diogenes Laertius กล่าวถึงคือ *The Constitution of Athens and Sparta(Athenaion kai Lakedaimonion Politeian)* นั้น ก็สามารถจำแนกออกเป็นสองตัวบทอันได้แก่ *Constitution of The Lacedaemonians (Lakedaimonion Politeia)* กับ *Constitution of The Athenians(Athenaion Politeia)* ซึ่งตัวบทลำดับที่สองนี้ ก็มีข้อถกเถียงถึงสถานะในการเป็นผลงานที่แท้ของเซโนโฟนอยู่ตลอดมา จึงมีการระบุผู้แต่ง

¹ H.G. Dakyns, *The Works of Xenophon Vol. I* (London: Macmillan and Co., 1890), p. xlvi.

² Sarah B. Pomeroy, *Xenophon Oeconomicus : A Social and Historical Commentary* (Oxford: Oxford University Press, 2002), p. 1.

โดยใช้เครื่องหมายวงเล็บ “[Xenophon]” หรือในบางกรณีจะใช้คำว่า “The Old Oligarch”³ แทนการใช้คำว่าเซโนฟอน

โดยเมื่อได้ตรวจสอบการรวบรวมตัวบทของเซโนฟอนที่หลงเหลือมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมต้นฉบับในภาษากรีกพร้อมกับการแปลในภาษาละติน ในยุคกลางที่สืบต่อมาถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ที่มีการระบุว่าตัวบททั้งหมดของเซโนฟอนมีอยู่จำนวน 16 ตัวบท⁴ โดยตัวบทที่เพิ่มขึ้นจากที่ Diogenes Laertius ได้บันทึกไว้ ก็คือ จดหมายของเซโนฟอน (Epistles) และเมื่อพิจารณา “...ต้นฉบับตัวบทของเซโนฟอนที่ดีที่สุดในภาษากรีก ในเชิงความครบถ้วนของเนื้อหาและความแม่นยำของภาษา ก็คือ ฉบับของ Schneideri et Zeunii (Johann Gottlob Schneider and Johann Carl Zeune) ที่มีการจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สำคัญๆ คือ Lipsiae ปี ค.ศ. 1775 ค.ศ. 1805 ค.ศ. 1815, Oxford ปี ค.ศ. 1810, และ Edinburgh ปี ค.ศ. 1811...”⁵ ที่มีทั้งตัวบทในภาษากรีกและการแปลไปสู่ภาษาละตินทุกตัวบทโดยใช้ชื่อว่า “XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE” ซึ่งในระหว่างนั้นและต่อมา Johann Gottlob Schneider ก็ได้รวบรวมตัวบทต่างๆ ของเซโนฟอน พร้อมด้วยบทวิเคราะห์ตีความ (ทั้งของตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ) และเชิงอรรถในประเด็นต่างๆ แล้วจัดพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวน 6 เล่ม หรือ 6 ภาค (6 Tomus) ที่ใช้ชื่อในภาษากรีกว่า “Xenophontos ta Sozomena” และในภาษาละตินว่า “XENOPHONTIS QUAE EXTANT” ซึ่งต่อมา FRIDERICVS AVGVSTVS BORNEMANN (Frederick Augustus Bornemann) ได้เพิ่มเติมรายละเอียดในประเด็นต่างๆ เพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ก็ยังรักษาการจัดพิมพ์ในชื่อและแบบแผนของ Johann Gottlob Schneider อยู่ดังเดิม โดยจัดพิมพ์ขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1815-1840 ในนามของสำนักพิมพ์ Lipsiae ซึ่งการรวบรวมของ Johann Gottlob Schneider and Johann Carl Zeune ในช่วงแรกเริ่มได้นำไปสู่ฉบับของ Weiskii (Benjamin Weiske) ในเวลาต่อมา ที่จัดพิมพ์ระหว่างปี ค.ศ. 1798-1802 อันสอดคล้องสำหรับการค้นคว้าจากพจนานุกรมสำคัญคือ Lexicon Xenophonticum ที่จัดทำโดย Sturz (Friedrich Wilhelm Sturz) ในปี ค.ศ. 1801 นอกจากนี้

³ บุคคลแรกที่บัญญัติคำว่า “The Old Oligarch” เพื่อกล่าวถึงผู้เขียนตัวบท *Athenian Politeia* ก็คือ ศาสตราจารย์ Gilbert Murray เมื่อปี ค.ศ. 1898 โปรดดู Gilbert Norwood, “The Earliest Prose Work of Athens,” *The Classical Journal* 25, 5 (February 1930): 373.

⁴ รายละเอียดของการรวบรวมต้นฉบับในภาษากรีก, การแปลเป็นภาษาต่างๆ และการจัดพิมพ์ ตัวบทของเซโนฟอน ทั้งฉบับสมบูรณ์ (Opera omnia) และบางตัวบท จากประมาณปี ค.ศ. 1500 จนถึง ค.ศ. 1836 โปรดดู Samuel Friedrich Wilhelm Hoffmann, *Lexicon Bibliographicum sive index editionum et interpretationum Scriptorum Graecorum tum sacrorum tum profanorum : Tomus Tertius L-Z* (Lipsiae: Sumptibus J.A.G. Weigel, 1836), pp. 772 – 819.

⁵ Thomas Frognall Dibdin, *An Introduction to the Knowledge of Rare and Valuable Editions of the Greek and Latin Classics*, 4th ed. (London: Pall-Mall East and G.B. Whittaker, 1827), p. 570.

ต้นฉบับตัวบทที่สำคัญอีกสองฉบับก็คือ ฉบับของ Loeb Classical Library ซึ่งมีทั้งตัวบทในภาษากรีกและภาษาอังกฤษ ที่มีผู้แปลและเรียบเรียงได้แก่ E. C. Marchant, G. W. Bowersock, Carleton L. Brownson, John Dillery และฉบับของ Oxford Classical Texts ที่มีผู้แปลและเรียบเรียงคือ E. C. Marchant (Edgar Cardew Marchant) หากแต่สองฉบับนี้กลับมิได้รวมจดหมายของเซโนโฟนไว้แต่อย่างใด ในขณะที่ตัวบททั้งหมดของเซโนโฟนที่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยไม่มีตัวบทในภาษากรีกพิมพ์ควบคู่กันไปแล้วเล่มสำคัญคือ The Whole Works of Xenophon ซึ่งจัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1833 ที่มีคณะผู้แปลหลายคน อาทิ Ashley Cooper, Spelman, Smith, Fielding เป็นต้น รวมไปถึงตัวบทของเซโนโฟนที่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษฉบับสำคัญอีกฉบับคือ The Works of Xenophon ที่แปลและเรียบเรียงโดย Henry Graham Dakyns ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1890-1897 และการแปลโดยผู้ที่มีความรู้อีกจำนวนมากโดยเฉพาะการจัดพิมพ์ของสำนักพิมพ์ Penguin Classics และ Agora Edition, Cornell University Press. ซึ่งลำดับหลังนี้ถูกริเริ่มขึ้นโดย Allan Bloom ศาสนิกษย์คนสำคัญคนหนึ่งของ Leo Strauss โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในเบื้องต้นของทั้ง 16 ตัวบท เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาและการทำความเข้าใจ ดังต่อไปนี้

2.1.1 *Hellenika*

(ในภาษาละติน ‘historia Graecam’, ‘Historia Graeca’ ; ในภาษาอังกฤษ ‘Xenophon’s History of the Affairs of Greece’, ‘Hellenica’) เป็นตัวบทที่มีลักษณะเป็นการบันทึกเหตุการณ์ของนครรัฐกรีกที่ต่อเนื่องจาก Peloponnesian War ของ Thucydides ซึ่ง“...สามารถจำแนกตัวบทออกได้เป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง Book I – II เป็นการบันทึกเหตุการณ์ระหว่างปีค.ศ. 411-403 ก่อนคริสตกาล, ส่วนที่สอง Book II.iii.2 – V.i.36 เป็นการบันทึกเหตุการณ์ระหว่างปีค.ศ. 404-387 ก่อนคริสตกาล และส่วนที่สาม Book V.ii – VII.v.27 เป็นการบันทึกเหตุการณ์ระหว่างปีค.ศ. 387-362 ก่อนคริสตกาล โดยหลังจากส่วนที่สามก็ยังมีกรบันทึกเรื่องราวของชาวเทสซาลี(Thessaly)จนถึงปี ค.ศ. 359...”⁶ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า“...มีเพียงส่วนที่หนึ่ง(Book I – II)เท่านั้นที่มีรูปแบบของการเขียนในแบบวิธีการเดียวกันกับThucydides ในขณะที่ส่วนเหลือมีความเฉพาะในลักษณะของเซโนโฟนทั้งในรูปแบบของการเขียน, การใช้คำและการอธิบาย...”⁷ แต่อย่างไรก็ตามเซโนโฟนก็ไม่ได้เป็นนักประวัติศาสตร์ที่บันทึกเหตุการณ์ในปีต่างๆอย่างละเอียดโดยปราศจากอคติในแบบที่นักวิชาการประวัติศาสตร์เน้นย้ำ เพราะ“...เมื่อพิจารณาจากตัวบท *Hellenika* แล้ว ก็จะพบว่าเซโนโฟนเลือกที่จะอธิบายบางเหตุการณ์และละเว้นไม่กล่าวถึงบางเหตุการณ์...”⁸ ดังที่เซโนโฟนแสดงจุดมุ่งหมาย

⁶ H.G. Dakyns, *The Works of Xenophon Vol. I*, pp. lviii-lx.

⁷ *Ibid.*, pp. lx-lxi.

⁸ Xenophon, *The History of My Times (Hellenika)*, trans. Rex Warner (London: Penguin Classics, 1979), pp. 33-35.

ในการบันทึกเหตุการณ์ไว้ว่า“...ข้า(เซโนฟอน)จะกล่าวถึงก็แต่สิ่งต่างๆ(เหตุการณ์ต่างๆ)ที่ควรค่าแก่การบันทึกจดจำ ในขณะที่สิ่งต่างๆ(เหตุการณ์ต่างๆ)ซึ่งไม่ควรค่าแก่การเอ่ยถึง ข้าก็จะข้ามมันไป...”⁹ ซึ่งย่อมมีผลต่อผู้อ่านให้เกิดความสงสัยและเป็นการสร้างความประทับใจในบางประการตามที่เซโนฟอนมุ่งหมาย¹⁰ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ เซโนฟอนจึงมีอาจเป็นนักประวัติศาสตร์(แบบวิทยาศาสตร์) หากแต่เป็นผู้ที่เลือกใช้ประวัติศาสตร์อย่างมีความหมาย

2.1.2 Anabasis

(ในภาษาละติน ‘Anabafin’, ‘ de Cyri Expeditione libri septem’ , ‘de Cyri minoris expeditione’, ‘Expeditio Cyri’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘The Historie of Xenophon of the Retreat of the 10,000’, ‘The Expidition of Cyrus’, ‘Xenophon’s Anabasis’) เป็นตัวบทที่เซโนฟอนกำหนดให้ตนเองมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องที่เป็นเหตุการณ์อิงประวัติศาสตร์คือการเดินทางไปทำสงครามเพื่อช่วยไซรัสผู้เยาว์ช่วงชิงบัลลังก์กษัตริย์เปอร์เซียจากพระเชษฐาของพระองค์ และการเดินทางกลับจากใจกลางของอาณาจักรเปอร์เซียเพื่อมาสู่นครรัฐของชาวกรีก ที่เป็นนัยยะของความรู้ในการสงครามและการปกครองที่แสดงผ่านเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการอธิบายกรอบความคิดเกี่ยวกับความรู้แห่งผู้ปกครองและการเป็นคนดีผ่านเรื่องราวในอคิดของเซโนฟอน นอกจากนี้ตัวบท*Anabasis*ยังเป็นตัวบทสำคัญที่มุ่งอธิบายวัตถุประสงค์ของการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์อีกด้วย

2.1.3 Cyropaedia (Kurou Paideian)

(ในภาษาละติน ‘significet Cyropaediam’ , ‘de Cyri Institutione Libri octo’, ‘de Cyri disciplina libri’ ; ในภาษาอังกฤษ ‘The Education of Cyrus’, ‘Cyropaedia’) เป็นตัวบทที่ผนวกรวมแขนงของความรู้ในการปกครอง ที่ปรากฏอยู่ในตัวบทต่างๆของเซโนฟอน มาอธิบายผ่านตัวตนของไซรัสมหาราชผู้รวบรวมแว่นแคว้นต่างๆเข้ามาเป็นอาณาจักรเปอร์เซียที่ยิ่งใหญ่ ผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้ในการปกครองที่แท้ ที่ไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากษัตริย์Agesilausในตัวบท*Agesilaus* แม้แต่น้อย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือตัวบท *Cyropaedia* ได้ชี้ให้เห็นถึงความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ตามกรอบความคิดของเซโนฟอนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นการเน้นย้ำธรรมชาติของปรัชญาการเมืองคลาสสิกที่มุ่งเน้นคุณธรรมและคุณสมบัติของผู้ปกครองที่ดีอันควบคู่มากับการจัดสถาบันการปกครองที่ดี มากกว่าที่จะมุ่งเน้นกลไกสถาบันทางการเมืองเพียงอย่างเดียวตามธรรมชาติของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่

⁹ Xenophon, *Hellenika*, IV.8.1.

¹⁰ Xenophon, *Hellenika Book I-IV*, trans. Carleton L. Brownson (Cambridge, Massachusetts: Harvard

2.1.4 Memorabilia (Apomnemoneumata)

(ในภาษาละติน ‘memorabilia Socratis’, ‘de dictis & factis memorabilibus Socratis libri’, ‘Memorabilium Socratis dictorum libri’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘Memoirs of Socrates’, ‘Xenophon’s Memorabilia of Socrates’, ‘Memorabilia’) เป็นตัวบทที่กล่าวถึงโสเครตีสในสถานะของตัวแบบแห่งผู้ดีหรือคนดีที่แท้ (*kalon kagathon*) ผู้มีความถูกต้องเที่ยงธรรมและมีความสุขอย่างแท้จริงที่สุด อันแสดงผ่านการนำพาคนที่สมาคมหรือสนทนาด้วยโสเครตีสไปสู่คุณธรรมความดี ซึ่งเป็นประโยชน์ที่แท้จริงในกรอบความคิดของเซโนโฟน¹¹ โดยตัวบท *Memorabilia* นี้คาดว่าจะเกิดจากการรวบรวมสิ่งที่โสเครตีสกล่าวในโอกาสต่างๆและประเด็นสำคัญต่างๆเท่าที่สามารถจะรวบรวมได้มาเรียบเรียงและขยายความเพื่อให้ประจักษ์ชัดถึงศักยภาพของโสเครตีสที่สามารถนำพาคนที่สมาคมด้วยซึ่งในที่นี้ก็คือ ผู้ที่อ่านตัวบท *Memorabilia* ไปสู่คุณธรรมความดีและความเป็นคนดีที่แท้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นความรู้หรือศิลปะในการไล่ล่าคุณธรรมความดี นั่นเอง

2.1.5 Apology (Apologian te Sokratous)

(ในภาษาละติน ‘Apologiam Socratis’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘Socrates’s Defence’ , ‘Apology’) ตัวบท *Apology* เป็นตัวบทที่มีความสำคัญในการแสดงให้เห็นว่า โสเครตีสเหนือกว่ามนุษย์แต่มีถึงขั้นของเทพเจ้า รวมไปถึงวิธีการแบบโสเครตีสที่ชัดเจน ซึ่งเซโนโฟนก็ตระหนักดีว่ามีผู้ที่เขียนเกี่ยวกับการพูดที่ใหญ่โต (*megalegoria*) ของโสเครตีสไว้บ้างแล้ว หากแต่จุดมุ่งหมายของเซโนโฟนคือ การทำให้เกิดความชัดเจนของเหตุผลที่โสเครตีสเลือกที่จะตายอย่างเป็นที่จดจำ อันแสดงผ่านวิธีการพูดของโสเครตีส ดังนั้นก็อาจเป็นได้ว่า “...ตัวบท *Apology* คือส่วนขยายความของ *Memorabilia* IV.8. ที่มีเนื้อหาสาระในประเด็นข้างต้นนี้...”¹² โดยบุคคลที่เซโนโฟนได้กำหนดให้เป็นผู้เล่าเรื่องและเป็นคู่สนทนาของโสเครตีสก็คือ เฮอร์โมจีนีส (Hermogenes) ผู้เป็นสานุศิษย์ที่โสเครตีสยกย่องอย่างแท้จริงในความเป็นคนดี (*kalon kagathon*) ดังที่โสเครตีสกล่าวไว้ว่า “...เฮอร์โม

¹¹ มีเรื่องเล่าที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเป็นตัวแบบของคนดีของโสเครตีสในตัวบท *Memorabilia* ของเซโนโฟน ที่มีอิทธิพลต่อคนในรุ่นต่อมาอย่าง Zeno of Citium (333-264 ก่อนคริสตกาล) ผู้ก่อตั้งสำนักสโตอิก ดังปรากฏว่า “...เซโนแห่งคิตียม (Zeno of Citium) เกิดที่เมืองคิตียม เกาะไซปรัส ท่านประกอบอาชีพค้าขายจนมีฐานะมั่งคั่งตั้งแต่ยังหนุ่ม เดินทางไปกรุงเอเธนส์เมื่ออายุ 21 ปี เรื่องที่ท่านโดยสารไปได้อับปางที่ชายฝั่งใกล้กรุงเอเธนส์ ท่านขึ้นบกเข้ากรุงเอเธนส์อย่างคนสิ้นเนื้อประดาตัว วันหนึ่งขณะที่เซโนกำลังอ่านหนังสือของเซโนโฟน เรื่องชีวิตประวัติของโสเครตีส (*Ξενοφωτος Ἀπομνημονεύματων*) เล่มที่สอง ที่ร้านขายหนังสือแห่งหนึ่งในกรุงเอเธนส์ ท่านรู้สึกประทับใจบุคลิกลักษณะของโสเครตีสเป็นอย่างมากถึงกับปรารถนาออกมาว่า ‘ทุกวันนี้เราจะหาคนอย่างนี้ได้ที่ไหน...’” พระราชวรมุนี (ประยูร ฐมมจิตโต), *ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2540), หน้า 287. และ Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers Books VI-X* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2005), VII.2.

¹² H.G. Dakyns, *The Works of Xenophon Vol. III Part. I* (London: Macmillan and Co., 1897), p. xlv.

จีนีส ใครกันเล่าในหมู่พวกเราที่มีได้ล่วงรู้เลยว่าเขานั้นได้หลอมรวมไปกับความรักในความเป็นคนดี ที่เป็นอะไรซึ่งเราสามารถเรียกเขาได้ พวกท่านมิเห็นคิ้วที่จริงจังของเขา ดวงตาที่แน่วแน่นมั่นคง การพูดจาที่รอบคอบระมัดระวัง น้ำเสียงอันสุภาพไพเราะ และบุคลิกอันปิติยินดี ของเซอร์โมจีนีสหรือ หรือ และถึงแม้ว่าเขาจะสมาคมกับเหล่าเทพเจ้าในฐานะมิตรสหาย พวกท่านก็เห็นมิใช่หรือว่าเขา นั้นมิได้มีความรู้สึกถูกคุกคามพวกเรที่เป็นมนุษย์...”¹³ จึงอาจเป็นไปได้ว่าเซโนโฟนต้องการให้คนทั้งหลายเข้าใจโสเครติสที่แท้จริง ผ่านปากของบุคคลที่ดำเนินตามสิ่งที่โสเครติสสอนได้อย่างชัดเจนที่สุด อันมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่แบบอย่างของคุณธรรมสำหรับคนที่ปรารถนาจะแสวงหาความรู้ในคุณธรรมสำหรับมนุษย์ ดังเจตนาของเซโนโฟนที่ว่า “...ข้าพเจ้า(เซโนโฟน)ได้วางแผนที่จะรวบรวมเกี่ยวกับการพูดคุยสนทนาและการกระทำทั้งหลายของโสเครติส ที่เป็นคำแก้ต่างที่ดีที่สุดของโสเครติส เพื่อประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต มิใช่ในศาลที่ชาวเอเธนส์ใช้ตัดสินคดีความ หากแต่สำหรับทุกคนที่ตรึกร่องแสวงหาคุณธรรมความดีงามสำหรับมนุษย์...”¹⁴

2.1.6 Symposium (Sumposion)

(ในภาษาละติน ‘Symposium’, ‘Convivium’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘The Banquet of Xenophon’, ‘The Dinner-Party’, ‘Symposium’) เป็นคำศัพท์ที่เซโนโฟนกำหนดบรรยากาศให้เป็นการสนทนากันในหมู่มิตรสหาย อันได้แก่ Callias, Autolycus, Lycon บิดาของ Autolycus, Niceratus, Socrates, Critoboulus, Hermogenes, Antisthenes, Charmides, และคนแปลกหน้าจากซีราคิวส์ รวมไปถึงการแสดงของ Phillipus the jester และคณะ ที่เสมือนว่าบรรยากาศจะเป็นงานเลี้ยงสังสรรค์และมีการแสดงให้ตื่นตาตื่นใจหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การล้อเล่นหรือความเปลิดเพลิน(*paidiais*) ซึ่งไม่น่าจะสอดคล้องกับการกระทำที่จริงจังเคร่งครัด(*spoudes*)ของคนดี(*kalon kagaton andron*) ดังนั้นด้วยบท *Symposium* จึงเป็นความพยายามของเซโนโฟนที่มุ่งชี้ให้เห็นถึงการล้อเล่นหรือความเปลิดเพลินของคนดี ซึ่งแท้จริงแล้วก็แยกไม่ออกจากการกระทำที่จริงจังเคร่งครัด อันได้แก่การสนทนาเพื่อแสวงหาความงาม, ความถูกต้อง, ความดี ที่เป็นประโยชน์ รวมไปถึงการแนะนำโน้มน้าวโดยภาษาหรือการชี้แนะสิ่งที่ดีงามแก่มนุษย์ที่มีจิตที่รักในเกียรติยศชื่อเสียงให้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักคุณธรรมอันเป็นความงามที่แท้ เพราะแม้แต่นักแสดงของ Phillipus ที่แสดงละครเป็นคู่รักตามท้องเรื่อง ในท้ายสุดก็ก่อครัดกันเป็นคู่รักกันในชีวิตจริง อันเท่ากับว่าเรื่องราวของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ต้องจริงจังเคร่งครัดอยู่เสมอ มิใช่จะกระทำอย่างเล่นๆได้ โดยด้วยบท *Symposium* นี้เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาและตัวละครที่ร่วมอยู่ในการสนทนาแล้ว ก็เป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ในฤดูร้อนของปี

¹³ Xenophon, *Symposium*, trans. Robert C. Bartlett (Ithaca: Cornell University Press, 2006), VIII.3. และ สำหรับสิ่งที่ Hermogenes คิดว่าเป็นความดีงาม(*kalos*)ที่ตนยึดถือปฏิบัติ โปรดดู Ibid., IV.46-49.

¹⁴ Xenophon, *Epistles*, trans. Thomas Stanley (London: Jones & Co., 1833), V.

ค.ศ. 421 ก่อนคริสตกาล หลังจากเทศกาล Great Panathenics Games ที่จัดอุทิศแด่เทพีอาธีน่า¹⁵ แต่ตัวบทนี้คาดว่าเซโนโฟนได้เขียนขึ้นในช่วงราวปีค.ศ. 380 ก่อนคริสตกาล

2.1.7 *Oikonomikos (Oikonomikon)*

(ในภาษาละติน ‘Oeconomicum’ ; ในภาษาอังกฤษ ‘Xenophon’s treatise of Household’, ‘Xenophon’s Oeconomics or the Science of good Husbandry’, ‘The Estate-Manager’, ‘Oeconomicus’, ‘Oikonomikos’) เป็นตัวบทที่กล่าวถึงความรู้ในการจัดการครัวเรือนเพื่อนำไปสู่ความมั่งคั่งในทรัพย์สินสมบัติ (*chremata* หรือ *Chrema*) ที่แท้จริงอันได้แก่ความรู้ในการปกครองและคุณธรรมความดี อันเป็นการครอบครอง (*ktemata*) ที่นำมาซึ่งความสุขที่แท้จริงและประโยชน์ที่แท้จริง (*ophelima*) แก่ผู้ครอบครอง ซึ่งแสดงผ่านความเข้าใจในศิลปะของการเพาะปลูก (*georgias*) ที่เป็นการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไครโตบูลุส (Critoboulus) และเรื่องเล่าของโสเครตีสอันเป็นการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไอโซมาคัส (Ischomachus) ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ดีและเป็นผู้รู้ในศิลปะของการเพาะปลูก โดยเมื่อพิจารณาจากการเลือกไครโตบูลุสเป็นคู่สนทนาหลักของโสเครตีสในประเด็นความมั่งคั่ง, ทรัพย์สิน, และการจัดการครัวเรือน แล้ว ก็มีความสอดคล้องเป็นอย่างยิ่งกับจดหมายฉบับที่ 2 ของเซโนโฟนที่เขียนถึงไครโต (Crito) บิดาของไครโตบูลุส อันมีใจความว่า

“...โสเครตีสมักกล่าวแก่เราทั้งหลายอยู่เสมอว่า ผู้ที่มอบทรัพย์สินสมบัติความมั่งคั่งอย่างมากมาย (*echosin ousian*)¹⁶ ให้แก่ลูกของตน แต่กลับละเลยที่จะทำให้ลูกของตนนั้นดีงามขึ้นด้วยคุณธรรม (*ina de kaloi kagathoi genontai amelountes*) ก็ไม่ต่างอะไรไปจากคนที่บำรุงบำเรอม้าอย่างมากมายและไม่เคยฝึกฝนให้มันนั้นใช้งานได้หรืออยู่ในความควบคุม ด้วยวิธีการดังกล่าวม้าจึงดีขึ้นในแง่หนึ่ง แต่กลับไม่สามารถใช้งานได้ เพราะสิ่งที่ดีงามของม้าที่ควรสรรเสริญมิใช่การมีร่างกายที่อ้วนท้วนสมบูรณ์ หากแต่เป็นการใช้งานได้ในทางสงคราม ความผิดพลาดข้างต้นจึงเหมือนกันกับผู้ซื้อที่ดินให้แก่ลูกๆ แต่กลับละเลยไม่ใส่ใจในตัวลูกๆ สิ่งที่ถูกๆ ครอบครองนั้นจึงมีมูลค่ามหาศาล แต่ตัวลูกๆ เองกลับไร้ค่า ทั้งๆ ที่จริงแล้วนั้นตัวเจ้าของที่ดินควรจะได้รับความเกียรติยศและการสรรเสริญมากกว่าตัวที่ดินและตัวทรัพย์สินสมบัติที่เขาครอบครองอยู่ ดังนั้นใครก็ตามที่เลี้ยงดูปลูกฝังลูกของตนมาเป็นอย่างดี แม้ว่าจะทิ้งทรัพย์สินสมบัติไว้ให้แก่ลูกเพียงน้อยนิดก็เท่ากับเป็นการให้อ่างมากมาย ซึ่งจิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์รู้สึกยิ่งใหญ่มีค่าหรือด้อยค่าไร้ค่า เพราะฉะนั้นอะไรก็ตามที่มนุษย์ครอบครอง หากมันสัมพันธ์กับ

¹⁵ Xenophon, *The Banquet*, trans. O. J. Todd (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2002), p 531-532.

¹⁶ ἔχουσιν οὐσίαν อาจแปลให้ชัดเจนขึ้นได้ว่า ความมั่งคั่งทางทรัพย์สินที่เป็นวัตถุโดยเฉพาะที่ดิน

ความดีก็ย่อมเป็นความพอเพียง แต่หากมันสัมพันธ์กับความหยาบช้าแล้วก็ย่อมเป็นความไม่รู้จักพอ(ละโมภ) ท่าน(ไครโต)ได้ทิ้งสิ่งต่างๆไว้ให้แก่ลูกๆของท่านไม่มากเกินไป ความต้องการที่จำเป็น และลูกๆของท่านก็ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาอย่างดี อันเป็นที่ยกย่องกันไปทั่ว และถึงแม้ว่าความไม่รู้(*amathesi*)จะไม่ปรากฏเป็นปัญหาในปัจจุบัน ก็มีใ้เชื่อว่าจะไม่เป็นที่น่าหวั่นเกรงสำหรับอนาคต...”¹⁷

นอกจากนี้ตัวบท *Oikonomikos* ก็ยังเป็นที่ยกย่องโดย Marcus Tullius Cicero(106-43 ก่อนคริสตกาล)นักปรัชญาการเมืองและรัฐบุรุษชาวโรมัน ในฐานะเป็นตัวบทที่กล่าวถึงวิถีทางที่เที่ยงธรรมในการจัดการรักษาและเพิ่มพูนทรัพย์สิน และซีเซโรเองก็ได้แปลตัวบทดังกล่าวจากภาษากรีกสู่ภาษาลาตินอีกด้วย¹⁸

2.1.8 *Hieron (Hierona e Turannikon)*

(ในภาษาลาติน ‘libellum de Hierone vel potius de tyranno’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘Xenophon’s Hiero or the Condition of a Tyrant’, ‘Hiero: on the Condition of Royalty’, ‘Hiero the Tyranny’, ‘Hiero’) ตัวบท *Hieron* หรือ “...ที่มีชื่อเต็มในภาษากรีกว่า *Ieron e Turannikos* ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวบทเพียงชิ้นเดียวของเซโนฟอนที่มีคำคุณศัพท์ขยายชื่อบุคคลหรือสิ่งที่ตัวบทได้กล่าวถึง...”¹⁹ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการให้ความสำคัญแก่การพิจารณาหรือการแสวงหาความจริงเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นทรราชที่แยกไม่ออกจากธรรมชาติของความเป็นทรราช(หรือวิถีทางในการเป็นทรราช)และเป้าหมายของทรราช ซึ่งอยู่ภายใต้บริบทของความสุข , ความพึงพอใจ และ ความทุกข์ ที่เป็นแก่นของการสนทนาระหว่างกวีไซโมนีดีสแห่งซีออส(Simonides of Ceos) กับไอเออร์ออนทรราชแห่งซีราคิวส์ โดยตัวบท *Hieron* เป็นตัวบทที่คาดว่าจะถูกเขียนขึ้นเมื่อประมาณปี ค.ศ.360 ก่อนคริสตกาล และมีข้อสันนิษฐานในเชิงประวัติศาสตร์บางประการที่เห็นว่า “...ตัวบทชิ้นนี้ของเซโนฟอนเป็นการอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ระหว่างกวีไซโมนีดีสแห่งซีออสกับไอเออร์ออนทรราชแห่งซีราคิวส์ กับ ความสัมพันธ์ระหว่างเพลโตกับไดโอนีซุสผู้เยาว์(Dionysius the Younger; มีชีวิต

¹⁷ Xenophon, *Epistles*, trans. Thomas Stanley, II. และ Xenophontis, “EK THΣ ΞΕΝΟΦΟΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΚΡΙΤΩΝΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ,” in *Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus X*, eds. Schneideri et Zeunii (Edinburgh: Impensis Gulielmi Laing ,1811), pp. 271-273.

¹⁸ Cicero, *On Duties(De Officiis)*, trans. Walter Miller(Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press,2001),II.87.และสำหรับการวิเคราะห์ตีความตัวบท*Oikonomikos* โดยCicero โปรดดูIO. Car. Zeunius(Johann Karl Zeune), *Xenophontis Oeconomicus, Apologia Socratis, Symposium, Hiero, Agesilaus, Epistolarum Fragmenta recensuit et bachii suisque notis explicauit* (Lipsiae: Sumtibus Caspari Fritsch, 1782), pp.xxi-xxvi.

¹⁹ Leo Strauss, *On Tyranny* , revised and expanded edition(Chicago : University of Chicago Press , 2000), p.31.

อยู่ราวปีค.ศ.397-343 ก่อนคริสตกาล)พระราชแห่งซีราคิวส์...”²⁰ อันเป็นเหตุการณ์ร่วมสมัยกับเซโนฟอน และในบางกรณีก็มีข้อสันนิษฐานว่า “...เซโนฟอนต้องการสอนไดโอนิซิอัสผู้เยาว์ในการเป็นผู้ปกครองที่ดี หลังจากที่ไดโอนิซิอัสได้ขึ้นเป็นผู้ปกครองของซีราคิวส์ในปี ค.ศ. 367 ก่อนคริสตกาล อันไม่เกี่ยวข้องกับการวิพากษ์เพลโตแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังมีข้อสันนิษฐานอีกประการหนึ่งที่คาดว่าตัวบทนี้เป็นการเตือนบุตรของเจสันแห่งพีเรีย(Jason of Pherae)ที่ขึ้นมามีอำนาจในเทสซาลี (Thessaly) หลังปีค.ศ. 359 ก่อนคริสตกาล อันมีเนื้อหาสาระคล้ายกับจดหมายของไอโสเครตีส (Isocrates) ที่แสดงเจตนาในลักษณะดังกล่าว...”²¹ แต่อย่างไรก็ตามตัวบท *Hieron* ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นตัวบทที่แสดงถึงลักษณะการตั้งคำถามแบบโสเครตีส รวมไปถึงการสร้างถ่อมตนแบบโสเครตีสที่ชัดเจน จน“...มีการคาดเดาไปได้ว่ากวีไซโมนีดีสแห่งซีออสก็คือโสเครตีส...”²² แต่จากการวิเคราะห์ดีความก็จะพบว่า แท้จริงแล้วไซโมนีดีสเป็นตัวแทนของพระราชที่ฉลาดกว่าพระราชทั่วไป “...เพราะไซโมนีดีสเป็นที่เลื่องลือว่าเป็นผู้ที่ละโมบอย่างถึงที่สุด...”²³ และการที่ไอเออร์ออนเน้นย้ำถึงความลำบากและความทรามของการเป็นพระราชเมื่อเทียบกับการเป็นคนธรรมดาสามัญ ก็เพื่อป้องกันมิให้ไซโมนีดีสทำการแย่งอำนาจไปจากตน ด้วยไซโมนีดีสมีความรู้ว่าการเป็นพระราชที่ดำรงตนอยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนานนั้นจะต้องปฏิบัติเช่นใด ดังนั้นเซโนฟอนจึงไม่ใช่ชื่อของโสเครตีสและชื่อของตนเองเป็นคู่สนทนาของไอเออร์ออน ด้วยเหตุผลที่ว่าทั้งโสเครตีสและเซโนฟอนมิใช่ ผู้ที่ชี้แนะให้ผู้อื่นเป็นพระราชหรือปรารถนาอำนาจเด็ดขาดแบบพระราช อีกนัยหนึ่งคือหากใช้ชื่อโสเครตีสและชื่อของเซโนฟอนเองก็เท่ากับเป็นการยอมรับว่า โสเครตีสได้ชี้แนะในสิ่งที่ทำให้เยาวชนเสียดคน อันเป็นข้อกล่าวหาของสภานครรัฐเอเธนส์ที่มีต่อโสเครตีส ทั้งๆที่ในความเป็นจริงแล้วนั้น โสเครตีสได้ชี้แนะให้สานุศิษย์มิตรสหายของตนสามารถควบคุมความใคร่ในร่างกาย และใช้ความปรารถนาในเกียรติยศชื่อเสียงไปเพื่อการทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมือง

2.1.9 Agesilaus (Agesilaon)

(ในภาษาลาติน ‘encomium Agefilai’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘Agesilaus’)เป็นตัวบทที่เป็นการสรรเสริญพระเกียรติยศแห่ง Agesilaus กษัตริย์แห่งสปาร์ต้า ผู้ซึ่งมีความใกล้ชิดกับเซโนฟอน ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ Agesilaus ไปทำศึกที่เอเชียไมเนอร์ระหว่างปี 396-395 ก่อนคริสตกาล โดยเซโนฟอนได้เดินทางกลับจากเอเชียไมเนอร์มาพร้อมกับAgesilaus และในฤดูร้อนของปี 394 ก่อนคริสตกาล

²⁰ Xenophon, *Hiero the Tyrant and Other Treatises*, trans. Robin Waterfield (London: Penguin Books, 2006), p. 4.

²¹ Xenophon, *Scripta Minora*, trans. E.C. Marchant and G.W. Bowersock (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2000),pp. xiv-xv.

²² V.J. Gray, “Xenophon’s Hiero and the Meeting of the Wise Man and Tyrant in Greek Literature,” *The Classical Quarterly* 36, 1(1986): 115.

²³ Leo Strauss, *On Tyranny*, p.33.

เซโนฟอนก็อยู่ร่วมรบกับ Agesilaus ในสมรภูมิกอโรเนีย (Battle of Coronea) อันเป็นสาเหตุให้เซโนฟอนถูกเนรเทศจากความเป็นพลเมืองเอเธนส์ “หลังจากสงครามดังกล่าวสิ้นสุดด้วยชัยชนะของกษัตริย์ Agesilaus เซโนฟอนจึงได้อาศัยอยู่ที่สปาร์ต้าและต่อมาจึงได้ย้ายไปครอบครองฐานันดรที่นครรัฐ Scillus โดยการประทานของกษัตริย์ Agesilaus”²⁴ แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่ง ก็จะพบว่าคุณธรรมทั้งหลายที่เซโนฟอนกล่าวสรรเสริญกษัตริย์ Agesilaus ก็คือคุณธรรมหรือคุณสมบัติของผู้ปกครองที่แท้ของเซโนฟอน ซึ่งถูกกล่าวถึงและเน้นย้ำในตัวบทอื่นๆของเซโนฟอน และสอดคล้องกับชื่อของตัวบท *Agesilaus* ในภาษากรีกบางฉบับก็ปรากฏมีการใช้ชื่อเต็มของตัวบทนี้ว่า “*Xenophontos Logos eis Agesilaon ton Basilea*”²⁵ โดยตัวบท *Agesilaus* คาดว่า “...จะถูกเขียนขึ้นในปี 360 ก่อนคริสตกาล อันเป็นปีที่กษัตริย์ Agesilaus สิ้นพระชนม์ระหว่างเดินทางกลับจากการทำสงครามที่อียิปต์เพื่อต่อต้านพวกเปอร์เซีย โดยมีพระชนมายุ 83 พรรษา...”²⁶

2.1.10 *Hipparchikon*

(ในภาษาละติน ‘de praefecto fivie magifitro equitum’, ‘de Equitum magistro’, ‘hispanicarum’ ; ในภาษาอังกฤษ ‘How to be a good Cavalry Commander’, ‘The Cavalry Commander’) เป็นตัวบทที่กล่าวถึงความรู้หรือศิลปะในการปกครองดูแลม้าหรือคุณสมบัติในการเป็นผู้บัญชาการทหารม้า อันเป็นความรู้ที่ต่อยอดมาจากความรู้หรือศิลปะในการจัดการม้า (ตัวบท *Peri Hippikes*) และความรู้หรือศิลปะในการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข (ตัวบท *Kunegetikos*) โดยเฉพาะในเรื่องการวางแผนที่ครอบคลุม ความเข้าใจในกำลังของฝ่ายตน (ความพร้อมของไพร่พลและม้า, อาวุธ, เสบียง, และขวัญกำลังใจ), กำลังของฝ่ายศัตรู, ภูมิประเทศ และความเคารพต่อเทพเจ้า หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้หรือศิลปะในการสงคราม (The Art of War) นั่นเอง ซึ่งคุณธรรมประการสำคัญของผู้บัญชาการทหารม้าที่เซโนฟอนกล่าวเน้นย้ำในตัวบทนี้ก็คือ *Phronimo* ที่จะเป็หัวใจในการปรับใช้ความรู้หรือหลักการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งในการสงครามคือชัยชนะและการดำเนินชีวิตคือความสุขที่ได้ใช้ความเพียร (กำลังกายและปัญญา) ภายใต้หลักคุณธรรมผ่านสัญลักษณ์ของเทพเจ้าในการเพิ่มพูนขวัญกำลังใจของเหล่าทหาร (มหาดชน)

²⁴ Xenophon, *Scripta Minora*, trans. E.C. Marchant and G.W. Bowersock, p. xviii.

²⁵ IO. Car. Zeunius (Johann Karl Zeune), *Xenophontis Oeconomicus, Apologia Socratis, Symposium*, Hiero, *Agesilaus, Epistolarum Fragmenta recensuit et bachii suisque notis explicavit*, p.270.

²⁶ สำหรับชีวประวัติของกษัตริย์ Agesilaus อันที่ขอมรับโดยทั่วไป โปรดดู Plutarch, *Greek Lives*, trans. Robin Waterfield (Oxford: Oxford University Press, 1998), pp. 260-305. และ Plutarch, *The Lives of the Noble Grecians and Romans : Britannica Great Books Vol. 14*, ed. Robert Maynard Hutchins (Chicago: William Benton, 1952), pp. 480-499.

2.1.11 Peri Hippikes

(ในภาษาละติน ‘librum de re equeftri’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘The Art of Riding’, ‘Xenophon’s Rules for the Choice, Management, and Training of Horses’, ‘On The Art of Horsemanship’, ‘On Horsemanship’) เป็นตัวบทที่กล่าวถึงความรู้หรือศิลปะในการจัดการม้า ตั้งแต่การคัดเลือกม้าที่มีลักษณะอันดีเหมาะสมสำหรับการใช้งาน โดยพิจารณาจากลักษณะภายนอกหรือร่างกาย(*soma*)และความเข้มแข็งของจิต(*psyche*)ที่อาศัยการทดสอบต่างๆ รวมไปถึงการฝึกฝนม้าสำหรับการใช้งานในโอกาสต่างๆ ทั้งในชีวิตประจำวัน, งานเทศกาลสำคัญ หรือแม้แต่การสงคราม โดยตัวบทชิ้นนี้นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับม้าหรือเลี้ยงม้า เพราะเนื้อหาสาระของตัวบทเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน²⁷ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ“ความรู้หรือศิลปะในการจัดการม้าของเซโนฟอนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงตลอดมา”²⁸ เท่ากับว่าเซโนฟอนเป็นผู้ที่มีความรู้ในการจัดการม้าที่แท้จริงเพราะสามารถปฏิบัติและถ่ายทอดให้ผู้ที่ไม่มีความรู้(*idiotes*)ในช่วงเวลาเกือบ 2,400 ปี ให้เป็นผู้ที่มีความเข้าใจในความรู้ในการจัดการม้าและปฏิบัติได้จริง ตัวบทของเซโนฟอนจึงมีประโยชน์ที่แท้จริง โดยตัวบท *Peri Hippikes* นี้คาดว่าจะถูกเขียนขึ้นพร้อมๆกับตัวบท *Hipparchikon* หรือหลังจากนั้นไม่นานนัก ทั้งนี้ก็เพราะในส่วนสุดท้ายของตัวบท*Peri Hippikes* นี้มีการกล่าวว่า“...เรื่องราวเกี่ยวกับกับความรู้ในการปกครองดูแลม้าหรือคุณสมบัติของผู้บัญชาการทหารม้า นั้น ข้า(เซโนฟอน)จะไม่ขอกล่าวถึงในตัวบทนี้ เพราะได้กล่าวไว้ในอีกตัวบทหนึ่งแล้ว...”²⁹

2.1.12 Kunegetikos

(ในภาษาละติน ‘de venatione’, ‘Cynegeticus’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘Essays on Sporting’, ‘Sportmanship’, ‘On Hunting’) เป็นตัวบทที่กล่าวถึง ความรู้หรือศิลปะในการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขที่ถูกคิดค้นโดยเทพอพอลโล(Apollo)ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพของชาวกรีกผ่านโหราพยากรณ์แห่งเดลฟี(Delphic Oracle) และ เทพีอาทีมิส(Artemis)ผู้ซึ่งคิดค้นและนำความรู้หรือศิลปะดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเซโนฟอนก็มีความศรัทธาต่อเทพีอาทีมิสเป็นอย่างมาก ดังสามารถสังเกตได้จาก“การที่เขาสร้างวิหารเพื่ออุทิศแด่เทพีอาทีมิส อันเป็นความเห็นพ้องต้องกันของเซโนฟอนและมิตรสหาย”³⁰ โดยตัวบท*Kunegetikos* นี้ชี้ให้เห็นถึงวิธีการจำแนกเพื่อความเข้าใจในสรรพสิ่งของเซโนฟอนที่ชัดเจนคือ การจำแนกสิ่งที่มีชีวิตออกจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต แล้วพิจารณาสิ่งที่มีชีวิตตามลักษณะ

²⁷ ความรู้หรือศิลปะในการจัดการม้าของเซโนฟอนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างในปัจจุบัน จนถึงขั้นที่มีการตั้งโรงเรียนสอนขี่ม้า, โรงเรียนฝึกม้าและมูลนิธิที่เกี่ยวกับม้าโดยมีชื่อ Xenophon ประกอบอยู่ และตัวบท *Peri Hippikes* ก็ยังเป็นตำราพื้นฐานสำหรับผู้ขี่ม้า, ผู้ฝึกม้า และผู้สนใจเกี่ยวกับม้า อีกด้วย

²⁸ Xenophon, *Scripta Minora*, trans. E.C. Marchant and G.W. Bowersock, p. xxxiii.

²⁹ Xenophon, *Peri Hippikes*, XII.14.

³⁰ Xenophon, *Epistles*, VI and VII. และ Xenophon, *Anabasis*, V.3.7-13.

ทางร่างกาย(soma)และจิต(psyche) ในขณะที่พิจารณาสิ่งที่ไม่มีชีวิตตามลักษณะทางธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ รวมไปถึงวิธีการใช้สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์(สิ่งที่เป็นเป้าหมายของการล่าและสภาพภูมิประเทศ)หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้ในการจัดการ,วางแผนและดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย อันเป็นหลักการสำคัญสำหรับการสงคราม นอกจากนี้เนื้อหาในคัมภีร์Kunetikos โดยเฉพาะบทที่XII-XIII ยังได้ชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของเซโนฟอนในการเขียนสิ่งที่เป็นคุณธรรม ความถูกต้องและเป็นประโยชน์ สำหรับผู้ที่มีธรรมชาติที่เหมาะสม อันแตกต่างจากจุดมุ่งหมายของพวกเขาโสฟิสต์(Sophists)ที่มุ่งขายศิลปะในการใช้โวหารแก่บุคคลใดก็ได้ที่มีเงินจ่าย และแตกต่างจากเพลโตที่ปฏิเสธกวีแต่กลับเขียนคัมภีร์ในลักษณะของกวี

2.1.13 *Poroi*

(ในภาษาละติน ‘de re ditibus siue vectigalibus’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘Discourse upon improving the Revenue of the State of Athens’, ‘On Revenue’, ‘Ways and Means’) คัมภีร์นี้ในบางฉบับที่ตกทอดมาจากยุคกลางและยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการมีการใช้ชื่อเต็มว่า “*Poroi e Peri Prosodon*”³¹ อันหมายถึง ที่มาของรายได้และการเพิ่มพูนรายได้ของนครรัฐ หรือว่าด้วยการคลังสาธารณะ ซึ่งเนื้อหาของสาระของคัมภีร์ *Poroi* เป็นการกล่าวถึงแนวทางการจัดความยากจนของนครรัฐเอเธนส์ โดยอาศัยการจัดการทางเศรษฐกิจการคลัง³² อันประกอบไปด้วย การจัดการทางด้านเกษตรกรรม(พืชผล,ปศุสัตว์และประมง), การจัดการกับคนต่างด้าว(การเก็บภาษีและการทหาร), การจัดการด้านพาณิชย์กรรม(การส่งสินค้าออก,การเดินเรือและคลังสินค้า), การทำเหมืองแร่เงิน(การจัดการแรงงานและการป้องกันเหมือง)ในฐานะเป็นที่มาของรายได้และสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การรักษาเสถียรภาพความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองและสันติภาพระหว่างนครรัฐ อันเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อจัดความยากจน โดยคัมภีร์*Poroi*นี้มีข้อสันนิษฐานว่าเป็นคัมภีร์ชิ้นสุดท้ายของเซโนฟอน เนื่องจากมีการกล่าวถึงเหตุการณ์การสิ้นสุดสงครามระหว่างเอเธนส์กับพันธมิตรที่เคยร่วมกันต่อต้านจักรวรรดิของสปาร์ต้า เนื่องจากเอเธนส์พยายามสถาปนาตนเป็นจักรวรรดิเสียเอง ทิ้งๆที่สปาร์ต้าได้เสื่อมอิทธิพลลงหลังปี 371 ก่อนคริสตกาลเป็นต้นมา นครรัฐหลายนครรัฐจึงปฏิเสธการใช้อำนาจของสมาพันธ์ที่นำโดยเอเธนส์โดยการแยกตัวของจากสมาพันธ์และล้มล้างระบอบประชาธิปไตยในนครรัฐของตนที่ถูกจัดตั้งโดยเอเธนส์ ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในปี 357-355 ก่อนคริสตกาลและมีชื่อเรียกว่า ‘Social War(357-355 B.C.)’ อันเป็นเหตุการณ์

³¹โปรดดู Xenophon, *Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus I*, eds. Schneideri et Zeunii, p.18. และ Xenophon, *Xenophontis Opera Omnia Tomus V Opuscula*, ed. E.C. Marchant (London: Oxford University Press, 1957).

³² ความรู้ในการจัดการทางเศรษฐกิจการคลังและการงบประมาณ ที่ครอบคลุมประเด็นย่อยต่างๆที่เซโนฟอนกล่าวถึงในคัมภีร์*Poroi*นี้ เป็นความรู้ที่สำคัญแขนงหนึ่งของความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ Xenophon, *Memorabilia*, III.6.

ที่เกิดขึ้นใหม่ที่สุดที่เซโนฟอนกล่าวถึงและเหตุการณ์นี้ก็ได้ปรากฏในตัวบทอื่นใดของเซโนฟอน เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปได้ว่าตัวบท *Poroi* นี้เขียนขึ้นในระหว่างปี 357-355 ก่อนคริสตกาลหรือหลังจากนั้น จึงนำไปสู่ข้อสันนิษฐานโดยทั่วไปว่าเซโนฟอนมีชีวิตอยู่จนถึงประมาณปี 355-350 ก่อนคริสตกาล

2.1.14 Lacedaemonian Politeia (Lakedaimonion Politeian)

(ในภาษาละติน ‘librum de Lacedaemoniorum republica’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘The Constitution of the Lacedaemonians’ , ‘The Constitution of Sparta’) เป็นตัวบทที่กล่าวถึงระเบียบทางการปกครองหรือการสร้างระเบียบของความสัมพันธ์ภายในนครรัฐ(*politeia*)ของชาวสปาร์ต้า อันครอบคลุมประเด็นสำคัญคือ ระบบการศึกษา(ตามช่วงอายุ), การจัดการด้านการทหารและการสงคราม, แบบแผนของการดำเนินชีวิตกับการปลูกฝังคุณธรรม และพระราชอำนาจของกษัตริย์ ที่ถูกกำหนดและวางรากฐานขึ้นโดย Lycurgus(มีชีวิตอยู่ราวศตวรรษที่ 7 ก่อนคริสตกาล) ตัวบทชิ้นนี้จึงเป็นการแสวงหาคำตอบต่อความเข้มแข็งและความสำเร็จอันเป็นที่ประจักษ์ของชาวสปาร์ต้าหรือนครรัฐสปาร์ต้าจากผู้ที่ออกแบบระเบียบทางการปกครองของสปาร์ต้า³³ โดยเฉพาะประเด็นการเคารพต่อกฎระเบียบ(*nomos*)และความเป็นระเบียบ(ความเหมาะสมตามตำแหน่งแห่งที่) อันเป็นหัวใจในหลักการปกครองที่เซโนฟอนมุ่งเสนอ เพราะฉะนั้น“จึงปรากฏว่าเซโนฟอนเลือกที่จะกล่าวถึงแค่บางแง่มุมของระเบียบทางการปกครองของสปาร์ต้า เพื่อมาสนับสนุนกรอบความคิดของตน”³⁴ มากกว่าที่จะ“จดบันทึกหรือบรรยายรายละเอียดอย่างที่นักประวัติศาสตร์ในปัจจุบันกระทำกัน”³⁵ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาสาระในตัวบทก็แสดงให้เห็นว่า “ตัวบทชิ้นนี้น่าจะถูกเขียนขึ้นระหว่างปี 378-371 ก่อนคริสตกาล”³⁶

2.1.15 Athenian Politeia (Athenaion Politeian)

(ในภาษาละติน ‘de republica Athenienfium’ ;ในภาษาอังกฤษ ‘The Constitution of the Athenians’ , ‘Xenophon’s Defence of the Athenian Democracy’)ตัวบท *Athenian Politeia* เป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมาเป็นเวลานาน ด้วยเหตุผลแห่งความไม่เป็นของเซโนฟอน³⁷ ไม่ว่าจะเป็น

³³ เสมือนกรณีของนครรัฐเอเธนส์ที่ต้องย้อนกลับไปหาระเบียบที่กำหนดโดย Draco และ Solon

³⁴ Xenophon, *Scripta Minora*, trans. E.C. Marchant and G.W. Bowersock, pp. xxiii-xxiv.

³⁵ J.M. Moore, *Aristotle and Xenophon On Democracy and Oligarchy* (California: University of California Press, 1986), p.68.

³⁶ Xenophon, *Scripta Minora*, trans. E.C. Marchant and G.W. Bowersock, p. xxii.

³⁷ การปฏิเสธตัวบท *Athenian Politeia* ว่ามิใช่ผลงานของเซโนฟอนนั้น ปรากฏจากหลักฐานที่เก่าที่สุดคืองานของ Diogenes Laertius(ผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงคริสตศตวรรษที่ 3)ที่อ้างถึงความเห็นของ Demetrius of Magnesia(ผู้มีชีวิตอยู่เมื่อราว 55 ปีก่อนคริสตกาล) Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers Books I-V* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2000), II.57. และสำหรับความเห็นที่ปฏิเสธตัวบท *Athenian Politeia* ว่า

รูปแบบของการเขียน(ที่แตกต่างไปจากรูปแบบของเซโนฟอนที่มีอยู่ประมาณ 3 แบบ) ,เนื้อหาที่เป็นเหตุการณ์ที่น่าจะเกิดขึ้นก่อนที่เซโนฟอนจะเกิด³⁸ และจุดมุ่งหมายของตัวบทซึ่งเป็นการเปิดเผยหรือกล่าวอย่างตรงไปตรงมาในการวิพากษ์ *demos* จากจุดยืนของ *oligarch* แต่อย่างไรก็ตาม“ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ทั้งหมดก็มีความเห็นตรงกันว่า ตัวบท *Athenian Politeia* มิใช่ผลงานของเซโนฟอน”³⁹ แต่ถูกจัดรวมเข้ามาอยู่ใน *Corpus Xenophonticum* ก็เพราะ“...ตัวบทชิ้นนี้เซโนฟอนคงได้รับคททอดมาจากบิดาและรักษาไว้ โดยหลังจากการเสียชีวิตของเซโนฟอนจึงมีการรวบรวมตัวบททั้งหมดของเซโนฟอนขึ้นและได้ผนวกรวมตัวบท *Athenian Politeia* เข้าไว้ในผลงานของเซโนฟอนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา”⁴⁰ และสำหรับข้าพเจ้านั้น มีความเห็นว่าตัวบท *Athenian Politeia* มิใช่ผลงานของเซโนฟอนด้วยเหตุผลในเนื้อหาของตัวบทที่แบ่งแยกสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง(ความดี)ออกจากสิ่งที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง(ความชั่ว) โดยอาศัยเกณฑ์ในการจำแนกจากสถานะทางสังคม, ชชาติกำเนิด และ ทรัพย์สินที่ควบคู่มากับการศึกษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คนรวยและเกิดในตระกูลที่มีชื่อเสียงอันสามารถใช้เงินซื้อวิชา(ความเห็น)ได้เป็นคนดี ส่วนคนจนที่เกิดในตระกูลสามัญและไม่มีเงินไปซื้อวิชา(ความเห็น)เป็นคนไม่ดี การอ้างเกณฑ์แบบนี้จึงเป็นในลักษณะของ หมูที่ผิวพรรณขาวชมพูนุ่มนวลในคอกที่ถูกเลี้ยงให้อ้วนกับหมูป่าซึ่งมีผิวพรรณคล้ำหยาบกระด้างที่หากินในป่าด้วยความยากลำบาก ซึ่งถ้าหากยอมรับเกณฑ์ข้างต้นนี้เท่ากับว่าการศึกษาโดยอาศัยเงินซื้อวิชา(ความเห็น)สามารถเปลี่ยนหมูป่าไปเป็นหมูในคอกได้(แม้ว่าผิวพรรณอาจจะไม่ขาวชมพูก็ตาม) และเท่ากับเป็นการขัดแย้งกับแนวทางของเซโนฟอนที่เน้นย้ำว่า การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อความดีและคุณธรรมโดยเฉพาะการควบคุมตนเอง ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากความสุขสบายภายในคอกที่ทำด้วยไม้, อิฐ หรือหิน โดยเฉพาะในกรณีของคนเลี้ยงหมูคนเดียวที่หาความสุขไม่ได้ เมื่อเทียบเคียงกับหมูจำนวนมากที่สุขสบาย และเป็นความ

มิใช่ผลงานของเซโนฟอน อันมีอิทธิพลต่อการศึกษาตัวบทชิ้นนี้ในปัจจุบันเป็นผลมาจากความเห็นของ Johann Gottlob [Theaenus] Schneider(ค.ศ.1750-1822) ผู้รวบรวม,เรียบเรียง,แปลและวิเคราะห์ตีความ ตัวบททั้งหมดของเซโนฟอนและถือกันว่าเป็นฉบับมาตรฐานสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับตัวบทของเซโนฟอน ที่จัดพิมพ์หลายครั้งในนามของสำนักพิมพ์ต่างๆ โปรดดู Gilbert Norwood, “The Earliest Prose Work of Athens,” *The Classical Journal* 25, 5 (February 1930): 379. และ Xenophon, *Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus I*, eds. Schneideri et Zeunii, p.18.

³⁸ การวิเคราะห์เหตุการณ์ที่ปรากฏอยู่ในตัวบท *Athenian Politeia* เพื่ออธิบายถึงสถานะของตัวบทว่ามีผลงานของเซโนฟอน โปรดดู Gilbert Norwood, “The Earliest Prose Work of Athens,” *The Classical Journal* 25, 5 (February 1930): 377-378.

³⁹ Xenophon, *Scripta Minora*, trans. E.C. Marchant and G.W. Bowersock, pp.461-473. และ G. W. Bowersock, “ Pseudo-Xenophon, ” *Harvard Studies in Classical Philology*71(1967):33-55. และ Harold B. Mattingly, “The Date and Purpose of Pseudo-Xenophon Constitution of Athens,” *The Classical Quarterly*, New Series 47, No.2(1997):352-357.

⁴⁰ J.M. Moore, *Aristotle and Xenophon On Democracy and Oligarchy*, p.20.

จริงที่ว่าความรู้ไม่สามารถแลกมาด้วยทรัพย์สิน แต่สามารถเข้าใจได้ผ่านการสนทนาอย่างฉันทมิตร ดังเช่นที่ โสเครตีสกล่าวกับเซโนฟอนว่า ‘ เช่นนั้นก็จงตามข้าพเจ้ามา แล้วเรียนรู้เสีย(Follow me , then , and learn.)’นั่นเอง อันเป็นการศึกษาที่แท้จริง ตามแนวทางของโสเครตีสเพราะ“...เซโนฟอน ได้บอกแก่พวกเราอย่างเป็นเหตุเป็นผลว่า โสเครตีสคือผู้ชี้แนะปลูกฝัง และเป็นผู้ชี้แนะปลูกฝังที่ สมบูรณ์เป็นที่สุด โดยเมื่อเป็นผู้ชี้แนะปลูกฝังก็จะต้องมีสานุศิษย์ ซึ่งการสมาคมกันระหว่างผู้ชี้แนะ ปลูกฝังกับสานุศิษย์ก็คือสถาบันการศึกษา มากกว่าที่จะหมายถึงตึกอาคาร...”⁴¹ ตามความหมายของ

“ ... ลักษณะเฉพาะของการเป็น“ผู้เรียน”ที่โสเครตีสเป็นผู้ริเริ่ม เพราะกระบวนการ แสวงหาความจริงของโสเครตีสหรือ“การศึกษา”อย่างที่เรากำลังจะเรียกกันในปัจจุบันนี้ จริงๆแล้วก็คือกระบวนการ แยกตนเองออกจากสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตนมากที่สุดนั่นคือการรู้ว่าตนไม่รู้อะไรของโสเครตีสนั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็คือการกล้าที่จะตั้งคำถามด้วย ปัญญาอย่างจริงจังกับอคติของตนซึ่งหล่อหลอมมาโดยครอบครัว ศาสนา การเมือง สังคม ฯลฯ ว่ากันจริงๆแล้วตนไม่รู้อะไร? การเป็นผู้เรียนของโสเครตีสจัดได้ว่าเป็น การริเริ่มที่สำคัญก็เพราะคนส่วนใหญ่เกิดมาเป็นทาสของอคติเหล่านี้ และคนส่วนใหญ่พร้อมที่จะเป็น“ผู้สอน”อคติเหล่านี้สืบต่อไป มากกว่าที่จะหยุดและสงสัยใน คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่ตนรับถ่ายทอดมา ส่วนโสเครตีสพยายามจะเปลี่ยนตนเองจาก สภาพของผู้สอนมาเป็นผู้เรียน ทั้งๆที่นั่นหมายถึงการผ่านกระบวนการอันทุลักทุเล เพื่อที่จะได้ตระหนักว่าอคติที่ตนมีอยู่นั้นรุนแรงและมีปัญหาอย่างไร...”⁴² นั่นเอง

2.1.16 epistles (Epistolai)

(ในภาษาละติน ‘epistolae’, ‘epistolae’, ‘epistolarum Xenophontis Fragmenta’ ;ใน ภาษาอังกฤษ ‘epistles’) จดหมายของเซโนฟอนที่มีการรวบรวมไว้และหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน ปรากฏอยู่จำนวน 9 ฉบับ โดยมีอยู่สามฉบับคือ ฉบับที่ 5, 6 และ 7 ที่ไม่ได้ระบุหรือปรากฏชัดว่า เป็นการเขียนถึงผู้ใด แต่เนื้อความของจดหมายได้แสดงถึงความมุ่งหมายของเซโนฟอนในการเขียน ตัวยกที่แตกต่างจากเพลโต รวมไปถึงความศรัทธาของเซโนฟอนที่มีต่อเทพีอาทีมีส(Artemis) ผู้คิดค้นศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้สุนัข(Kunegetikos)โดยการสร้างวิหารอุทิศแด่เทพีอาทีมีส⁴³

⁴¹ Leo Strauss , “The Origin of Political Science and the Problem of Socrates : Six Public Lectures,” *Interpretation* 23 , No. 2 (1996) : 153.

⁴² สมบัติ จันทรวงศ์, *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น : บทวิเคราะห์โสเครตีส* , หน้า 283-284.

⁴³ เนื้อความในจดหมายฉบับที่ 6 และ 7 ของเซโนฟอนที่กล่าวถึงการสร้างวิหารอุทิศแด่เทพีอาทีมีสนั้น มีความสอดคล้องกับเนื้อหาในตัวยก *Anabasis* ที่กล่าวถึงเรื่องราวดังกล่าวที่เกิดขึ้นเมื่อเซโนฟอนอาศัยอยู่นครรัฐ

ในขณะที่จดหมายฉบับที่ 1 เป็นการเขียนถึง Aeschines หรือที่รู้จักกันในนาม Aeschines Socraticus ผู้มีชีวิตอยู่ราวปี ค.ศ. 425-350 ก่อนคริสตกาล และเป็นสานุศิษย์คนสำคัญคนหนึ่งของโสเครตีส หลังจากการเสียชีวิตของโสเครตีส Aeschines ก็ได้เขียนด้วยท โดยมิโสเครตีสเป็นผู้พูดหลักหรือกล่าวในสิ่งที่สำคัญ จำนวน 7 ด้วยท⁴⁴, จดหมายฉบับที่ 2 เป็นการเขียนถึงไครโต(Crito) สหายของโสเครตีสและเป็นบิดาของไครโตปูลุส(Critoboulus) ผู้ซึ่งเซโนฟอนกล่าวถึงในด้วยท *Oikonomikos Symposium* และ *Memorabilia* , จดหมายฉบับที่ 3 เป็นการเขียนถึง Sotira ซึ่งไม่แน่ชัดว่าเป็นใครหรือเมืองใด แต่เนื้อหาของจดหมายมีการกล่าวถึงบุตรชายฝาแฝดคนหนึ่งของเซโนฟอนคือ Gryllus ที่เสียชีวิตในปี ค.ศ. 362 ก่อนคริสตกาล จึงคาดคะเนได้ว่าจดหมายฉบับนี้ถูกเขียนขึ้นในปีหรือหลังจากปี ค.ศ. 362 ก่อนคริสตกาล , จดหมายฉบับที่ 4 เป็นการเขียนถึง Lamprocles บุตรชายคนโตของโสเครตีสกับนางแซนทิปปี้(Xantippe), จดหมายฉบับที่ 8 เป็นการเขียนถึง Xantippe ภริยาของโสเครตีส อันเป็นการเขียนเมื่อเซโนฟอนอยู่ที่เมืองMegara⁴⁵ อันเป็นเมืองท่าที่สำคัญ ที่อยู่ทางตอนเหนือของคอแห่งคอร์รินท์(Isthmus of Corinth)⁴⁶ และจดหมายฉบับที่ 9 เป็นการเขียนถึง Cebes กับ Simmias ชาวเมืองทีปส์(Thebes)สานุศิษย์ของโสเครตีส ซึ่งเซโนฟอนเองก็ได้กล่าวถึงทั้งสองไว้ในด้วยท *Memorabilia* ที่ชี้ว่าทั้งสองนั้นติดตามไปกับโสเครตีสอยู่เสมอ⁴⁷ และเพลโตก็ได้กำหนดให้ทั้งสองเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในด้วยท *Phaedo*⁴⁸ โดย“ทั้ง Cebes และ Simmias เองก็ได้เขียนด้วยทเอาไว้จำนวน 3 และ 23 ด้วยทตามลำดับ”⁴⁹ โดยเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาที่ปรากฏ

Scillus โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, trans. Carleton L. Brownson (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2001), V.3.7-13.

⁴⁴ สำหรับประวัติและรายละเอียดด้วยทของ Aeschines โปรดดู Diogenes Laertius, *Live of Eminent Philosophers Books I-V* , II.60-64.

⁴⁵ เมืองMegaraเป็นเมืองท่าที่สำคัญซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของคอแห่งคอร์รินท์ โดยมีท่าเรือPegaeเพื่อขนส่งสินค้าทางตอนเหนือ(อ่าวคอร์รินท์)และท่าเรือNisaeaเพื่อขนส่งสินค้าทางตอนใต้(อ่าวซาโรนิค) รวมไปถึงที่ตั้งของเมืองMegaraที่อยู่ระหว่างกลางของเส้นทางคมนาคมทางบกในสมัยกรีกโบราณระหว่างนครรัฐเอเธนส์กับนครรัฐคอร์รินท์ เมืองMegaraจึงเจริญรุ่งเรืองด้วยการค้าทางทะเลและทางบก

⁴⁶ Isthmus of Corinth เป็นแผ่นดินช่วงที่แคบที่สุดที่เชื่อมคาบสมุทรPeloponeseเข้ากับกรีกแผ่นดินใหญ่ โดยในปีค.ศ. 1893 มีการขุดคลองทับคอดังกล่าวซึ่งมีความยาวประมาณ 6.3 กิโลเมตรเพื่อการคมนาคมขนส่ง จึงส่งผลให้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาPeloponese จึงกลายเป็นเกาะอย่างสมบูรณ์ และสำหรับแผนที่ในอดีตที่แสดงที่ตั้งเมืองMegara ที่ชัดเจนรวมไปถึงถนนโบราณที่เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างนครรัฐต่างๆ โปรดดู H.G. Dakyns, *The Works of Xenophon Vol. I* , p.xlii .

⁴⁷ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.48. and III.11.17.

⁴⁸ นอกจากนี้เพลโตก็ยังได้กล่าวถึง SimmiasและCebes ใน Crito 45b, Phaedrus 242b และ Epistle XIII 363a. อีกด้วย

⁴⁹ Diogenes Laertius, *Live of Eminent Philosophers Vol. I* , II.124-125.

อยู่ในจดหมายทั้ง 9 ฉบับแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าจดหมายทั้งหมดถูกเขียนขึ้นในหรือหลังจากปี ค.ศ. 399 ก่อนคริสตกาล หรืออีกนัยหนึ่งก็คือหลังจากปีที่โสเครตีสเสียชีวิตนั่นเอง รวมไปถึงจดหมายเหล่านี้ก็เป็นประจักษ์พยานสำคัญของความใกล้ชิดระหว่างเซโนฟอนกับโสเครตีส ที่แสดงออกผ่านการกล่าวถึงอย่างชื่นชมต่อโสเครตีสและความห่วงใยอย่างฉันทมิตรต่อภริยาและบุตรของโสเครตีส นอกจากนี้จดหมายก็ยังชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างเซโนฟอนกับสานุศิษย์ของโสเครตีส หรือบุคคลที่ชื่นชมคุณธรรมของโสเครตีส และความแตกต่างในจุดมุ่งหมายของการเขียนระหว่างเซโนฟอนกับเพลโตที่ชัดเจน อีกด้วย

โดยเมื่อพิจารณาจากช่วงเวลาที่เซโนฟอนทำการเขียนตัวบททั้ง 16 ตัวบทที่สามารถสรุปได้ว่าเป็นช่วงที่เขาอาศัยอยู่ ณ นครรัฐซีลลุส(Scillus) เขตการปกครองเฮลีสหรืออีลิส(Elis)ระหว่างปี 389-371 ก่อนคริสตกาลและช่วงเวลาต่อมาที่ย้ายจากนครรัฐซีลลุสไปสู่นครรัฐคอร์ินท์(Corinth)คือระหว่างปี 371-354 ก่อนคริสตกาลโดยประมาณ จึงสันนิษฐานได้ว่าตัวบทต่างๆของเซโนฟอนย่อมมีความเชื่อมโยงกันหรือมีความสัมพันธ์กันในเชิงกรอบความคิดหลักทางปรัชญาการเมืองที่เซโนฟอนต้องการเน้นย้ำ เพราะเป็นการเขียนตัวบทในช่วงเวลาที่เซโนฟอนเป็นผู้ใหญ่ที่มีเวลากลับกลองสิ่งที่ตนเขียนหรืออีกนัยหนึ่งก็คือมีเวลาสำหรับการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ว่าครอบคลุมและเป็นไปตามความมุ่งหมายของตนเองมากน้อยเพียงใด รวมไปถึงการเสนอแนะและวิพากษ์จากมิตรสหายที่ได้อ่านตัวบทของเซโนฟอน ที่นำไปสู่การปรับปรุงตัวบทให้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงสำหรับคนที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาอย่างดีให้ปรารถนาในคุณธรรมความดีงาม ดังปรากฏในจดหมายของเซโนฟอนฉบับที่ 1 ซึ่งกล่าวถึงตัวบทของเซโนฟอนเองที่ได้เขียนเกี่ยวกับโสเครตีสความว่า “...และสิ่งที่ข้า(เซโนฟอน)ได้เขียนไว้จำนวนมาก ณ ที่อื่น ซึ่งข้าหวังว่ามันจะไม่เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาสำหรับเจ้า(Aeschines) แม้ว่าเจ้าได้รับรู้เรื่องราวของมันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ขอจงอ่านตรวจสอบอย่างละเอียดลออ...”⁵⁰ และจดหมายฉบับที่ 6 ความว่า

“...ข้า(เซโนฟอน)ได้แต่งเรียบเรียงบันทึกเรื่องราวต่างๆของโสเครตีส และเมื่อมันเสร็จสมบูรณ์ท่านก็จะได้ครอบครองมัน อริสตีปุส(Aristippus)กับเฟโด(Phaedo)ก็ไม่สามารถที่จะคิดเห็นขัดแย้งได้ และยังคงชื่นชมข้า(เซโนฟอน)ด้วยนามของไซมอน(Simon)ช่างทำรองเท้าหนัง(skutotomos)เช่นเดียวกันกับที่ต้องชมเชยว่า เขาผู้นั้นได้สืบสานกรอบความคิดของโสเครตีส ที่มีได้ถูกบิดเบือนไปด้วยความปรารถนาหรือการแสวงหาผลกำไรจากความรักในความรู้ อย่างที่ปรากฏในกรณีของคนอื่นๆที่ไม่มีความสามารถที่จะเข้าใจและชื่นชมกรอบความคิดประเภทดังกล่าว รวมไปถึงผลลัพธ์ของมัน...”⁵¹

⁵⁰ Xenophon, *Epistles*, trans. Thomas Stanley, I.

⁵¹ *Ibid.*, VI.

ซึ่งการเปรียบเทียบเซโนโฟนกับไซมอน(Simon)ช่างทำรองเท้า(ช่างทำเครื่องหนัง) ก็ย่อมหมายถึงเซโนโฟนได้บันทึกเรื่องราวของโสเครตีสตามที่มันเป็นจริงอย่างที่สุดในรูปแบบของการสนทนา เพราะ“...ไซมอนชาวเอเธนส์ ผู้มีอาชีพเป็นช่างทำรองเท้า(ช่างทำเครื่องหนัง) เป็นบุคคลแรกที่ทำกรบันทึกการสนทนาของโสเครตีส(หรือระหว่างโสเครตีสกับตัวเอง)ในประเด็นต่างๆและเขียนบันทึกเหล่านั้นในรูปของบทสนทนา...”⁵² ดังนั้นจึงสามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่า ตัวบทของเซโนโฟนถูกเขียนขึ้นอย่างกึ่งกลองและมีจุดมุ่งหมาย โดยรายละเอียดของตัวบทที่ถูกใช้เป็นฉบับหลักและฉบับสอบทานทั้งในส่วนของภาษาอังกฤษและภาษากรีกสำหรับการศึกษาวិเคราะห์ตีความสามารถแสดงได้ด้วยตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 ตัวบทของเซโนโฟนฉบับหลักและฉบับสอบทานที่ใช้สำหรับการศึกษาวิเคราะห์ตีความ

ฉบับ / ตัวบท	ภาษาอังกฤษ			ภาษากรีก	
	ฉบับหลัก	สอบทาน 1	สอบทาน 2 และ 3 (ถ้ามี)	ฉบับหลัก	สอบทาน
1. Hellenica	Rex Warner (Penguin Classics, 1979)	Carleton L. Brownson (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
2. Anabasis	Robin Waterfield (Oxford World's Classics,2005)	Carleton L. Brownson(Loeb Classical Library,1998)	Rex Warner (Penguin Classics, 1972) and H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
3. Cyropaedia	Wayne Ambler (Agora Editions,2001)	Walter Miller (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
4. Memorabilia	Amy L. Bonnette (Agora Editions,2001)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library)	Hugh Tredennick & Robin Waterfield (Penguin Classics) and H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts

⁵² Diogenes Laertius, *Live of Eminent Philosophers Vol. I*, II.122-124. สำหรับอิทธิพลของโสเครตีสที่มีต่อ Simon โปรดดู John Sellars, “Simon the Shoemaker and the Problem of Socrates,” *Classical Philology* 98, 3(July 2003): 207-216.

ฉบับ / ตัวบท	ภาษาอังกฤษ			ภาษากรีก	
	ฉบับหลัก	สอบทาน 1	สอบทาน 2 และ3 (ถ้ามี)	ฉบับหลัก	สอบทาน
5. Apology	Andrew Patch (In Xenophon the Shorter Socratic Writings)	Hugh Tredennick & Robin Waterfield (Penguin Classics) and H.G. Dakyns	O.J. Todd (Loeb Classical Library)	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
6. Symposium	Robert C. Bartlett (In Xenophon the Shorter Socratic Writings)	O.J. Todd (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns and Hugh Tredennick & Robin Waterfield (Penguin Classics)	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
7. Oikonomikos	Carnes Lord (In Xenophon the Shorter Socratic Writings)	Sarah B. Pomeroy (Oxford, 2002)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library) and H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
8. Hieron	Marvin Kendrick ; revised by Seth Bernardete (In Leo Strauss, On Tyranny)	Robin Waterfield (revised edition 2006)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
9. Agesilaus	Robin Waterfield (revised edition 2006)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
10. Hipparchikos	Robin Waterfield (revised edition 2006)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
11. Peri Hippikes	Robin Waterfield (revised edition 2006)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns and Morris H. Morgan	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts

ฉบับ / ตัวบท	ภาษาอังกฤษ			ภาษากรีก	
	ฉบับหลัก	สอบทาน 1	สอบทาน 2 และ 3 (ถ้ามี)	ฉบับหลัก	สอบทาน
12. <i>Kunetikos</i>	Robin Waterfield (revised edition 2006)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns and A.A. Phillips & M.M. Willcock	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
13. <i>Poroi</i>	Robin Waterfield (revised edition 2006)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
14. <i>Lacedaemonian Politeia</i>	J.M. Moore (ค.ศ.1986)	E.C. Marchant (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
15. <i>Athenian Politeia</i>	J.M. Moore (ค.ศ.1986)	G. W. Bowersock (Loeb Classical Library)	H.G. Dakyns	- XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE - XENOPHONTIS QUAE EXTANT	Loeb Classical Library และ Oxford Classical Texts
16. <i>Epistles</i>	Thomas Stanley (In the Whole Works of Xenophon)	-	-	XENOPHONTIS QUAE EXSTANT OPERA GRAECE & LATINE *	IO. Car. Zeunius (Johann Karl Zeune) "Epistolarum" * (ค.ศ.1782)

หมายเหตุ: * หมายถึง ต้นฉบับจดหมายของเซโนฟอนในภาษากรีกและลาตินที่ปรากฏอยู่และสามารถค้นคว้ามาได้ในปัจจุบันมีอยู่เพียงจำนวน 4 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1-4 อันนำไปสู่แบบแผนการอ้างอิงจดหมายฉบับต่างๆของเซโนฟอนสำหรับการศึกษาวเคราะห์ตีความ โดยจะระบุเพียงจดหมายฉบับที่ด้วยเลขโรมันเท่านั้น ไม่ระบุไปถึงวรรคหรือประโยคที่ของจดหมายฉบับนั้นๆ

นอกจากนี้การศึกษาวเคราะห์ตีความคำสำคัญในทางปรัชญาการเมืองในภาษากรีกจากตัวบทของเซโนฟอนจะอาศัยการค้นคว้า ความหมายโดยทั่วไปจาก H.G. Liddell and R. Scott , *Greek-English Lexicon*, 9th ed. (Oxford: Clarendon Press, 1996). และความหมายเฉพาะที่ถูกต้องใช้โดยเซโนฟอนจาก Friedrich Wilhelm Sturz, *Lexicon Xenophonticum* (Lipsiae:Apud Joh. Ambrosium Barth,1801).เพื่อความเข้าใจที่รอบด้านอีกด้วย โดยการศึกษาวิเคราะห์ตีความในวิทยานิพนธ์นี้จะใช้แบบแผนการอ้างอิงตัวบทจำนวน 16 ตัวบทของเซโนฟอน อันสามารถแสดงได้ด้วยตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 แบบแผนการอ้างอิงตัวบทต่างๆของเซโนโฟน

ตัวบท	ตัวอย่างการอ้างอิง	ตำแหน่งและความหมาย		
		ตำแหน่งแรก	ตำแหน่งที่สอง	ตำแหน่งที่สาม
1. <i>Hellenica</i>	II.2.5.	เล่มที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	บทที่(ของเล่มนั้นๆ)	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)
2. <i>Anabasis</i>	IV.3.4.	เล่มที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	บทที่(ของเล่มนั้นๆ)	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)
3. <i>Cyropaedia</i>	III.3.1.	เล่มที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	บทที่(ของเล่มนั้นๆ)	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)
4. <i>Memorabilia</i>	I.4.6.	เล่มที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	บทที่(ของเล่มนั้นๆ)	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)
5. <i>Apology</i>	12.	วรรคหรือประโยคที่ของ ตัวบท	-	-
6. <i>Symposium</i>	VIII.43.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
7. <i>Oikonomikos</i>	XX.1.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
8. <i>Hieron</i>	IX.7	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
9. <i>Agesilaus</i>	I.1.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
10. <i>Hipparchikos</i>	V.2.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
11. <i>Peri Hippikes</i>	II.4.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
12. <i>Kunegetikos</i>	XIII.9.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
13. <i>Poroi</i>	IV.50.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
14. <i>Lacedaemonian Politeia</i>	XIII.3.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
15. <i>Athenian Politeia</i>	II.5.	บทที่(ของตัวบทนั้นๆ) แทนด้วยเลขโรมัน	วรรคหรือประโยคที่ (ของบทนั้นๆ)	-
16. <i>Epistles</i>	V.	จดหมายฉบับที่	-	-

2.2 ร่องรอยการตีความกับปรัชญาการเมืองของเซโนฟอน

2.2.1 เซโนฟอนกับโสฟิสต์และเพลโต : ความมุ่งหมายในการเขียนของเซโนฟอน

การทำความเข้าใจด้วยตัวของผู้รักในความรู้ทางการเมือง (Political Philosopher) ตามแนวทางการวิเคราะห์ตีความด้วยบทตามเจตนาของผู้รักในความรู้ทางการเมือง ก็ต้องเริ่มต้นจากการพิจารณาร่องรอยการตีความ(Hermeneutic Clues)จากด้วยตัวของผู้รักในความรู้ทางการเมืองคนนั้นๆ โดยเฉพาะความมุ่งหมายของการเขียนหรือด้วยตัวของผู้รักในความรู้ทางการเมืองที่จะเป็นแนวทางสำหรับการทำความเข้าใจกรอบความคิดโดยรวมของผู้รักในความรู้ทางการเมืองคนนั้นๆตามความตั้งใจที่เขาปรารถนาจะสื่อถึง อีกนัยหนึ่งคือ “การทำความเข้าใจต่อเจตนาของผู้รักในความรู้ทางการเมืองจากด้วยบททั้งหลายของผู้รักในความรู้ทางการเมืองคนนั้นๆ”⁵³ ดังนั้นจึงมีโอกาที่เจตนาหรือจุดมุ่งหมายในการเขียนของเซโนฟอนจะปรากฏอยู่ในด้วยบทต่างๆของเขา อันเป็นร่องรอยการตีความที่สำคัญในการทำความเข้าใจด้วยบททั้งหมดของเซโนฟอน ตามเจตนาหรือตามความตั้งใจของเซโนฟอน ซึ่งเป็นการตีความอย่างที่เขาเข้าใจและปรารถนา(มุ่งหมาย)จะให้ เป็น โดยจากการศึกษาวิเคราะห์ก็พบว่า เซโนฟอนได้กล่าวอย่างชัดเจนต่อความมุ่งหมายในการเขียนด้วยบทของเขาอันปรากฏอยู่ในด้วยบท *Kunegetikos* ดังข้อความที่ว่า

“...ภาษาในการเขียนของข้า(เซโนฟอน)อาจดูเรียบง่าย ด้วยข้ามิได้มุ่งหมายจะประดับประดาในแบบของพวกโสฟิสต์(*sesophismenos lego*) ข้าพยายามที่จะใช้ถ้อยคำซึ่งเป็นประโยชน์ อันเป็นที่ต้องการสำหรับคนที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังให้มีความคิดที่เหมาะสมคู่ควรต่อคุณธรรม ทั้งนี้ก็เพราะการเรียนรู้ปลูกฝังที่แท้จริงมิใช่การมอบผ่านภาษา แต่มอบผ่านความคิด ที่จะทำให้เขาเหล่านั้นดีงาม ... อย่่างไรก็ตาม ข้าได้เขียนในแบบวิธีการของข้า ก็เพราะข้ามีเป้าหมายที่จะเขียนด้วยบทซึ่งมีประโยชน์ อันเป็นด้วยบทที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้และคุณธรรมของผู้คน ซึ่งมีใช้ทักษะในการเป็นโสฟิสต์ของเขาเหล่านั้น ข้าปรารถนาให้มันเป็นประโยชน์ มิใช่แค่ดูเหมือนว่าจะมีประโยชน์ เพราะการมีประโยชน์อย่างแท้จริงนั้น มันจะไม่สามารถถูกปฏิเสธได้เลย...”⁵⁴

⁵³ สมบัติ จันทรวงศ์, *ด้วยบท(The Text) กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง* (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 10-12.

⁵⁴ Xenophon, *Kunegetikos*, XIII. 5-7. และโปรดพิจารณาเทียบเคียงการกระทำของเซโนฟอนในการเขียนด้วยบท กับ การกำหนดระเบียบแบบแผนของกนดี ในบทที่ 5 ส่วนที่สอง ของวิทยานิพนธ์นี้

จากข้อความข้างต้นจะพบว่า เซโนโฟนไม่ต้องการที่จะเขียนในลักษณะแบบพวกโสฟิสต์ (*sesophismenos lego*) กระทำกันคือ

“...ข้อเขียนจำนวนมากเกี่ยวกับสิ่งที่ไร้สาระไร้ประโยชน์ไร้จุดหมาย (*mataion polla autois gegraptai*) ซึ่งนำเยาวชนและผู้อ่านไปสู่ความพึงพอใจที่ลุ่มหลงมัวเมา อันปราศจากคุณธรรม (*arete*) โดยการอ่านข้อเขียนของพวกโสฟิสต์เพื่อหวังที่จะเรียนรู้บางสิ่งบางอย่างนั้น ก็เป็นการเสียเวลาอย่างที่สุด ทั้งนี้ก็เพราะพวกโสฟิสต์คิดคนทั้งหลายออกจากกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสอนถึงความชั่วร้าย รูปแบบของการเขียนของพวกโสฟิสต์จึงควรถูกตำหนิจากข้า(เซโนโฟน)ว่าเป็นการกล่าวเพื่อเอื้อถึงสิ่งที่เกินความเป็นจริง โดยปราศจากการยึดถือความคิดหลักการ (*gnomai*) แห่งความถูกต้อง (*orthos*) อันเป็นสิ่งที่เยาวชนต้องถูกชี้แนะปลูกฝังฝึกฝนเพื่อมุ่งไปสู่คุณธรรม (*arete*)...”⁵⁵

อันรวมไปถึง“...วิธีการหรือทักษะของพวกโสฟิสต์ในการหาข้อบกพร่องจากงานเขียนของผู้อื่นเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ที่กระทำได้อย่างง่ายดายนั้น ก็สมควรถูกตำหนิและไม่ให้ความสนใจเนื่องจากพวกโสฟิสต์มีแค่เพียงคำพูดที่ปราศจากความคิดความเข้าใจ (*noemasin*)...”⁵⁶ จึงกล่าวได้ว่าความแตกต่างระหว่างข้อเขียน(ตัวบท)ของเซโนโฟนกับพวกโสฟิสต์ที่สำคัญก็คือ เซโนโฟนมุ่งหมายจะเขียนในสิ่งที่มีประโยชน์ ซึ่งก็คือคุณธรรมอันเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ด้วยการปลูกฝังสิ่งนี้ผ่านความคิดความเข้าใจให้แก่เยาวชนหรือผู้ที่มีธรรมชาติอันเหมาะสม ในขณะที่โสฟิสต์มุ่งเขียนในสิ่งที่ไร้สาระและตกแต่งมันด้วยถ้อยคำที่เพ้อเจ้อ ที่ไม่ได้ก่อให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งสิ่งที่ดีหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีงาม แต่กลับทำให้เยาวชนนั้นแย่งลง

จากการที่เซโนโฟนปฏิเสธรูปแบบการเขียนของพวกโสฟิสต์และวิพากษ์โสฟิสต์ ก็ย่อมหมายความว่าเซโนโฟนมิได้ปรารถนาที่จะเป็นโสฟิสต์ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าผู้รักในความรู้ที่แท้เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับโสฟิสต์ ก็เท่ากับว่าเซโนโฟนปรารถนาที่จะเป็นผู้รักในความรู้ที่แท้ ผู้ซึ่งสมาคม (*koimoi*) กับคนทั้งหลายด้วยมิตรภาพ (*philoii*) อันแตกต่างจาก“พวกโสฟิสต์ที่มุ่งล่าผู้มั่งคั่งและเยาวชน”⁵⁷ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากประโยคแรกของ *Kunetikos* บทที่ 13 ที่เริ่มต้นด้วยความสงสัย (*Thaumazo*) อันมีต่อความหมายของคำว่า “โสฟิสต์ (*sophistas*)” ที่หมายถึงผู้ครอบครองความรู้ที่สามารถสั่งสอนเยาวชนไปสู่คุณธรรม แต่ในความเป็นจริงกลับมิได้เป็นเช่นนั้น ก็จะเห็นได้ว่าการ

⁵⁵ Xenophon, *Kunetikos*, XIII. 2-3.

⁵⁶ Ibid., XIII. 6.

⁵⁷ Ibid., XIII. 9.

เริ่มต้นโดยการสงสัยอันเป็นวิถีทางของผู้รักในความรู้ปรากฏอย่างชัดเจน รวมไปถึงการแสวงง่อมตน(irony)ในแบบวิธีการของโสเครติส ผู้ซึ่งรู้มากกว่าที่ตนกล่าว ก็ปรากฏอย่างเด่นชัดเมื่อเซโนโฟนกล่าวว่า “ข้าพเจ้าเป็นเพียงคนธรรมดาสามัญผู้ไม่รู้(ego de idiotis men eimi)...”⁵⁸ เพราะถ้าหากว่าเซโนโฟนเป็นแค่เพียงคนธรรมดาสามัญผู้ไม่รู้(idiotes)ที่เป็นคู่ตรงข้ามกับทรราช, ผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจ, ผู้ที่มีทักษะความรู้ในเรื่องต่างๆ(หมอ,ช่างไม้,ช่างตีเหล็ก), ผู้บัญชาการทหาร(strategos)และผู้รักในความรู้ แล้ว เซโนโฟนจะเขียนด้วยบทต่างๆอาทิเช่น *Hieron, Peri Hippikes, Kunegetikos, Hipparchikos* และ *Oikononikos* เป็นต้น ที่เป็นการสนทนาในประเด็นความสุขระหว่างทรราชกับคนธรรมดาสามัญ, ที่เป็นการสอนผู้ที่ปราศจากความรู้ในศิลปะของการดูแลและจัดการม้า ให้เป็นผู้ที่มีความรู้และสามารถปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวได้ถูกต้อง, ที่เป็นการสอนผู้ที่ปราศจากความรู้ในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้สุนัข ให้เป็นผู้ที่มีความรู้และสามารถปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวได้ถูกต้อง, เป็นการสอนผู้ที่ปราศจากความรู้ในการเป็นผู้บัญชาการทหารม้า ให้เป็นผู้ที่มีความรู้และสามารถปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวได้ถูกต้อง และที่เป็นการสอนผู้ที่ปราศจากความรู้ในการจัดการหรือการปกครองครัวเรือน ให้เป็นผู้ที่มีความรู้และสามารถปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวได้ถูกต้อง ตามลำดับได้อย่างไร เท่ากับว่าแท้จริงแล้วเซโนโฟนนั้นแสวงง่อมตนตามแบบวิถีทางของผู้รักในความรู้ อันแตกต่างจากพวกโสฟิสต์ที่โอ้อวดสิ่งที่ตนหลงคิดว่าตนรู้

แต่อย่างไรก็ตามการชื่นชมต่อผู้รักในความรู้ที่แท้ของเซโนโฟนก็ได้หมายความว่า ผู้รักในความรู้ที่แท้จะเป็นกรอบความคิดหลักในปรัชญาการเมืองของเซโนโฟน เนื่องจากคำว่าผู้รักในความรู้(Philosopher)ได้ถูกใช้โดยเพลโตในความหมายเฉพาะ ดังที่ไซซันต์ ไชยพร ได้อธิบายไว้ว่า

“...คำว่า ‘philosopher’ ในความหมายที่ Plato ใช้เรียกคนบางคน บางกลุ่มและรวมถึงตัวของเขาเองนั้น ถือกำเนิดขึ้นมาในสมัยของเขา และถ้าพิจารณาตามหลักฐานที่มีอยู่จะพบว่า Plato น่าจะเป็นผู้ให้ความหมายใหม่ที่มีนัยสำคัญทางสังคมที่พิเศษแตกต่างจากความหมายเดิมที่เคยมีอยู่ก่อน ความหมายใหม่ของคำว่า ‘philosopher’ ที่มีผลกระทบต่อเอเธนส์จะไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าไม่มีปรากฏการณ์ทางสังคมของพวกโสฟิสต์เกิดขึ้นมาก่อน...”⁵⁹

⁵⁸ Ibid., XIII. 4.

⁵⁹ ไชซันต์ ไชยพร, งานวิจัยเรื่องจารีตและวิถีคิดของนักคิดโบราณในธรรมเนียมตะวันตก: กรณีของสังคมกรีกโบราณในช่วงศตวรรษที่ 5 และที่ 4 ก่อนคริสตกาล: ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของกระบวนการความคิดและนักคิดในโลกตะวันตก: “ผู้ควบคุมความรู้ความจริง: the Master of Truth: จากมือเทพเจ้าถึงมือมนุษย์จากคนทรงเจ้าถึงพ่อค้าความรู้และอภิสิทธิ์ชนทางปัญญา”, หน้า 32.

เท่ากับว่าเพื่อประโยชน์ในการหลีกเลี่ยงความสับสนของผู้คนและเป็นการปฏิเสธแนวคิดของเพลโต (โดยเฉพาะการแต่งเติมโสเครตีสให้มีชีวิตชีวาตามแบบนักกวี) ดังนั้นเซโนฟอนจึงใช้คำว่า ‘คนดี’ (*kalon kagathon*) หรือผู้รักในความรู้ทางการเมือง (Political Philosopher) ที่เป็นนัยยะของผู้รักในความรู้ที่แท้ อันเป็นการแสดงจุดยืนที่แตกต่างและตรงข้ามกับเพลโต อีกนัยหนึ่งคือ เป็นปฏิกริยาของเซโนฟอนและมิตรสหาย ที่มีต่อแนวทางของกลุ่มผู้รักในความรู้ของเพลโต เช่นเดียวกับที่โสเครตีส, เซโนฟอน, สานุศิษย์คนอื่นๆ, และเพลโตมีต่อแนวทางของกลุ่มโสฟิสต์ เท่ากับว่าในกรอบความคิดของเซโนฟอนผู้รักในความรู้ (ตามแบบเพลโต) จึงเป็นแค่คนจำพวกหนึ่งที่มีได้ดีเด่นอะไร เสมือนเป็นคนที่ประกอบอาชีพหนึ่ง เช่นคนอื่นๆ ดังที่เซโนฟอนบรรยายถึงนครรัฐที่มีความสงบปลอดภัยที่จะทำให้ผู้คนมีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพและทำธุรกิจต่างๆ ไม่ว่าจะในช่วงฝีมือนี่ที่มีความชำนาญในด้านต่างๆ เหล่าโสฟิสต์และบรรดาผู้รักในความรู้ กวีทั้งหลาย และผู้กำกับการแสดง ฯลฯ⁶⁰ และเมื่อพิจารณาจากธรรมชาติของมนุษย์ตามกรอบความคิดของเซโนฟอนก็จะพบว่าความรักในความรู้เป็นแค่ส่วนประกอบหนึ่งของ ความรักในความเป็นคนดี เนื่องจากความรักในความเป็นคนดีจะเป็นสิ่งที่ชี้นำปกครองทั้งกายและจิตของมนุษย์และคน เพื่อให้บุคคลนั้นๆ ด้งามมากที่สุดเท่าที่เขาจะเป็นได้⁶¹ เพราะฉะนั้นคนดีตามความคิดของเซโนฟอนจึงเป็นผู้ที่ดำรงอยู่ร่วมกับมนุษย์คนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดีและให้ประโยชน์ในทางที่ด้งามแก่ผู้อื่น มากกว่าบรรดาผู้รักในความรู้ในสำนักของเพลโต

จากการวิเคราะห์ตีความจึงพบว่าเซโนฟอนไม่ได้มีความชื่นชมต่อเพลโตและตัวบทของเพลโต ซึ่งมีโสเครตีสเป็นผู้มีบทบาทหลักในการสนทนาหรือกล่าวในสิ่งที่สำคัญๆ ที่ถูกถือกันว่าเป็นงานของผู้รักในความรู้อันสืบทอดและขยายความมาจากสิ่งที่โสเครตีสสอน ภายใต้บริบทของกลุ่มผู้รักในความรู้ที่ถูกใช้โดยเพลโต เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเซโนฟอนกับเพลโตก็เป็นไปในลักษณะของกลุ่มแข่งขันในการเป็นศิษย์เอกของโสเครตีส (หรือผู้สืบทอดความคิดของโสเครตีส) เสียมากกว่า⁶² ดังจะเห็นได้จากการที่เซโนฟอนวิพากษ์วิธีการเขียนและจุดมุ่งหมายของเพลโตไว้ในจดหมายฉบับที่ 5 ความว่า

⁶⁰ Xenophon, *Poroi*, V.3-4.

⁶¹ โปรดดู ภาพที่ 3.4 แสดงธรรมชาติของมนุษย์โดยใช้เกณฑ์ความรักใคร่ปรารถนา ในบทที่ 3 ส่วนที่ 1 ของวิทยานิพนธ์นี้

⁶² ดังข้อสรุปที่ว่า “...และก็ไม่ใช่ว่าเพลโตจะเป็นที่ละเลยจากความเป็นปฏิปักษ์ในหมู่มานูศิษย์มิตรสหายของโสเครตีสเซโนฟอนผู้ซึ่งเพลโตมิเคยได้เอ่ย แต่เซโนฟอนกลับเอ่ยถึงเพลโตอยู่ครั้งหนึ่ง ก็ถูกบรรยายในลักษณะว่าเป็นคู่แข่งกัน...” E.N. Tigerstedt, *Interpreting Plato* (Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1977), p.38.

“ ... แม้แต่ตอนนี้ในมือของข้าก็มีงานเขียนบางชิ้นของเพลโตที่เขาได้ใช้นามของโสเครตีส และงานเขียนบางชิ้นเหล่านั้นก็ไม่น่าพอใจเอาเสียเลย เราทั้งหลายต้องป่าวประกาศว่าเราไม่ได้ยืมสิ่งเหล่านี้และเราก็จะไม่กระทำการเขียนงานในลักษณะดังกล่าว ด้วยเรามีช่างกรออย่างเพลโต ถึงแม้ว่าเพลโตจะปฏิเสธบทกวีก็ตามที เพราะเพลโตได้ใช้ผู้คนที่งดงามในการบันทึกของเขา เขายืนยันว่าสิ่งที่ดำรงอยู่นี้มันมีใช้บทกวีแต่อย่างไร หากแต่เป็นโสเครตีสที่ดูหนุ่มงดงามมีชีวิตชีวา...”⁶³

อันเป็นการชี้ให้เห็นว่าจุดมุ่งหมายของการเขียนของเซโนฟอนนั้นต้องการเขียนถึงสิ่งที่เป็นจริงและเป็นคุณธรรม สำหรับผู้ที่ไตร่ตรองในคุณธรรมของมนุษย์ อันเป็นสิ่งที่มิตรสหายซึ่ง ณ ที่นี้ก็คือสานุศิษย์ของโสเครตีสควรกระทำต่อโสเครตีส มีช่างกรออย่างเพลโต โดยแนวทางของเซโนฟอนข้างต้นก็สอดคล้องกับเนื้อความในจดหมายฉบับที่ 9 ของเซโนฟอนที่เขียนถึง Cebes และ Simmias ความว่า

“...สหายที่รักยิ่ง ข้า(เซโนฟอน)รู้ว่า งานเขียนเมื่อมันได้แพร่ไปสู่คนส่วนใหญ่แล้วก็ยากที่จะแก้ไขหรือเรียกคืนมาได้ เพลโตได้รับการชื่นชมในงานเขียนต่างๆของเขาเป็นอย่างมากทั่วทั้งอิตาลีและซีซีลี แม้ว่าเขาจะไม่ได้อยู่ ณ ที่เหล่านั้นก็ตาม แต่เราทั้งหลายก็ไม่สามารถถูกโน้มน้าวให้เห็นว่างานเขียนเหล่านั้นควรค่าแก่การเรียนรู้แม้แต่น้อย ข้ามิใช่แค่เพียงระมัดระวังต่อการสูญเสียความมานะพยายามในการเรียนรู้ หากแต่รวมไปถึงการเขียนและความรักผูกพันที่มีต่อโสเครตีส ข้าจึงต้องป้องกันมิให้คุณความดีของโสเครตีสถูกแปดเปื้อนไปด้วยอคติและความเขลาของข้าในการสัมผัสถึงคุณความดีนั้น เช่นเดียวกันกับที่ข้าคิดว่าสิ่งนี้⁶⁴ เป็นการหมิ่นประมาทหรือมิได้สรรเสริญอย่างเต็มที่ต่อผู้ที่เราเขียนถึง Cebes และ Simmias นี่ก็คือสิ่งที่ข้าวิตกกังวลในขณะนี้ จนกว่าข้าจะได้ตัดสินใจเป็นอย่างอื่น...”⁶⁵

เท่ากับว่าเซโนฟอนต้องการเขียนเกี่ยวกับคุณธรรมความดีของโสเครตีสอันควรค่าแก่สรรเสริญอย่างแท้จริง อันเป็นความงดงาม(*kalos*) ซึ่งหมายถึงการใช้เวลาอย่างมากในการไตร่ตรองและเขียนในสิ่งที่ควรเขียน ไม่ให้ขาดตกบกพร่อง รวมไปถึงการปรับปรุงแก้ไขด้วยบทให้สมบูรณ์จากคำวิจารณ์ของมิตรสหายที่ได้อ่านตัวบทก่อนที่จะเผยแพร่ตัวบทออกไป โดยความตั้งใจในการ

⁶³ Xenophon, *Epistles*, V.

⁶⁴ สิ่งนี้ หมายถึง งานเขียนที่มาจากอคติและความเขลา

⁶⁵ Xenophon, *Epistles*, IX.

เขียนของเซโนฟอนในลักษณะดังกล่าว ก็ปรากฏอยู่ในตัวบท *Agesilaus* ดังความว่า “ข้า(เซโนฟอน)ตระหนักดีถึงความยากลำบากในการเขียนเกี่ยวกับความประทับใจที่มีต่อกษัตริย์อาจิลลาอัส ที่จะมีค่า(*axion*)คู่ควรกับคุณธรรม(*aretas*)และความรุ่งโรจน์(*doxes*)ของพระองค์ ถึงกระนั้นความพยายามดังกล่าวเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ ด้วยมิใช่ว่าการเป็นมนุษย์ที่ดี(*aner agathos*)จากความสมบูรณ์(*teleos*) ควรที่จะไม่ต้องได้รับการสรรเสริญ(*epainon*)ที่เป็นของกำนัล อย่างเหมาะสม”⁶⁶ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาข้อความในจดหมายฉบับที่ 5 ของเซโนฟอนที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ยังแสดงให้เห็นว่า เซโนฟอนย่อมต้องได้อ่านจดหมายฉบับที่ 2 ของเพลโตที่เพลโตกล่าวถึง“การทำให้โสเครติสในตัวบทของเขางดงามและหนุ่ม(มีชีวิตชีวา)”⁶⁷ อีกด้วย และอาจเป็นไปได้ว่าจากเหตุผลของเซโนฟอนนี้เองจึงส่งผลให้“ลักษณะตัวบทของเซโนฟอนมีความโน้มเอียงไปในทางปฏิบัติ ในขณะที่ตัวบทของเพลโตมีความโน้มเอียงไปในทางทฤษฎี”⁶⁸ ภายใต้กรอบความคิดเรื่องคนดีของเซโนฟอน กับ ภายใต้กรอบความคิดเรื่องผู้รักในความรู้ของเพลโต ตามลำดับ

2.2.2. รูปแบบของการเขียนและผู้ที่เซโนฟอนต้องการสื่อสาร(ผู้ที่เหมาะสม)

จากการวิเคราะห์ตีความข้างต้น จะเป็นการชี้ให้เห็นว่าแนวทางในการเขียนตัวบทของเซโนฟอนนั้นแตกต่างจากแนวทางของโสฟิสต์และเพลโต อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ในลำดับต่อไปว่าอะไรคือรูปแบบการเขียนของเซโนฟอน และตัวบทของเซโนฟอนต้องการสื่อสารกับคนกลุ่มใด ที่ย่อมสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายหรือเจตนาของเซโนฟอน โดยเมื่อพิจารณาประโยคที่สองจากตัวบท *Kunetitikos* ที่ยกมาข้างต้นอันมีใจความว่า “ข้าพยายามที่จะใช้ถ้อยคำซึ่งเป็นประโยชน์ อันเป็นที่ต้องการสำหรับผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังให้มีความคิดที่เหมาะสมคู่ควรต่อคุณธรรม (*on de deontai eis areten oi kalos pepaideumenoi orthos egnosmena zeto legein.*)” ก็จะพบว่า ความสำคัญของประโยคนี้สามารถจำแนกออกเป็นสองส่วนคือ หนึ่ง รูปแบบหรือแบบแผนของความเข้าใจในความถูกต้อง(*orthos egnosmena*) ซึ่งจะเป็นที่ต้องการ(ปรารถนา)สำหรับส่วนที่สองคือ ผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ชี้แนะปลูกฝังมาเป็นอย่างดีในคุณธรรม(*areten oi kalos pepaideumenoi*) เพราะฉะนั้นสิ่งที่เซโนฟอนต้องทำให้เกิดขึ้นก่อนก็คือ การการเรียนรู้ชี้แนะปลูกฝังอย่างดีในคุณธรรมที่จะนำไปสู่การแสวงหาความเข้าใจในความถูกต้อง เช่นเดียวกันกับการจุดไฟที่แรกเริ่มอาจปราศจากความร้อน แต่ต่อมาเมื่อไฟติดขึ้นแล้วแสงสว่างก็ควบคู่มากับความร้อนประหนึ่งเป็นสิ่งเดียวกัน และยิ่งสว่างมากก็ยิ่งร้อนมากฉันใด ความสัมพันธ์ระหว่างการแสวงหาความเข้าใจในความถูกต้องกับความปรารถนาของผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาเป็นอย่างดีในคุณธรรม ก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันฉันนั้น ซึ่งจุดมุ่งหมายของการเขียนของเซโนฟอนก็คือการก่อให้เกิดการเรียนรู้

⁶⁶ Xenophon, *Agesilaus*, I.1.

⁶⁷ Plato, *Epistles*, trans. R.G. Bury(Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press,1999), 314C.

⁶⁸ Sarah B. Pomeroy, *Xenophon Oeconomicus: A Social and Historical Commentary*, p.25.

ปลูกฝังหลักการความคิดการตัดสินใจ(*gnomai*) ที่ควบคุมมาด้วยความคิดความเข้าใจ(*noemasin*) อันแตกต่างจากการอบรมสั่งสอนที่ใช้ชื่อ(*onoma*)แทนสิ่งต่างๆโดยไม่เข้าใจคุณสมบัติหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เพราะเมื่อไม่เข้าใจคุณสมบัติของสิ่งนั้นๆก็ไม่สามารถใช้หรือได้ประโยชน์อย่างใดจากสิ่งนั้นๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเมื่อไม่มีความรู้ที่แท้จริงในสิ่งนั้นๆ ก็ย่อมนำมาซึ่งความเสียหายต่อตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องนั่นเอง เช่นเดียวกันกับคำว่าโสฟิสต์ที่กล่าวไปข้างต้น⁶⁹

การวิเคราะห์ตีความจึงแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ รูปแบบหรือแบบแผนของความเข้าใจในความถูกต้อง(*orthos egnosmena*) กับ ผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาเป็นอย่างดีในคุณธรรม(*aretē oi kalos pepaideumēnoi*) โดยส่วนแรกอันได้แก่รูปแบบหรือแบบแผนของความเข้าใจในความถูกต้องนั้นสามารถวิเคราะห์ตีความได้จากประโยคต่อมาในคัมภีร์ *Kunegetikos* ที่ว่า “ข้าได้เขียนในแบบวิธีการของข้า ก็เพราะข้ามีเป้าหมายที่จะเขียนคัมภีร์ซึ่งมีประโยชน์ อันเป็นคัมภีร์ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้และคุณธรรม(*sophous kai agathous*)ของผู้คน ซึ่งมีใช้ทักษะในการเป็นโสฟิสต์ของเขาเหล่านั้น ข้าปรารถนาให้มันเป็นประโยชน์(*chresima*) มิใช่แค่ดูเหมือนว่าจะมีประโยชน์ เพราะการมีประโยชน์อย่างแท้จริงนั้น มันจะไม่สามารถถูกปฏิเสธได้เลย”อันหมายความว่า เซโนฟอนมุ่งหมายที่จะเขียนคัมภีร์ที่ถูกต้องเที่ยงธรรม(*orthos*) แต่คำถามย่อมเกิดขึ้นว่า คัมภีร์นั้นจะเป็นความถูกต้องเที่ยงธรรมอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งคืออะไรคือความถูกต้องเที่ยงธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ ซึ่งเซโนฟอนเองก็ตระหนักในข้อสงสัยนี้ดีจึงระบุต่อไปว่า คัมภีร์ที่ถูกต้องเที่ยงธรรมไม่ได้ทำให้มนุษย์มีลักษณะแบบโสฟิสต์ หากแต่ต้องก่อให้เกิดปัญญาและความดี อันเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ตลอดกาล เท่ากับว่าจุดมุ่งหมายของเซโนฟอนในการเขียนคัมภีร์เพื่อปัญญาและความดี อันเป็นประโยชน์ที่แท้จริง และการปฏิเสธไม่ได้ตลอดกาลนั้นก็ย่อมหมายถึง ความเป็นนิรันดร์ของปัญญาและความดี ที่เป็นประโยชน์สำหรับมนุษย์ทุกยุคทุกสมัยนั่นเอง อันกล่าวได้ว่าความรู้ในปัญญาและความดีก็คือ ประโยชน์ที่แท้จริงนั่นเอง โดยจุดมุ่งหมายนี้ของเซโนฟอนก็ได้ถูกเน้นย้ำผ่านชิรอน(*cheiron*)และसानุคิซซึ่งเป็นที่สรรเสริญในคุณธรรมความดี เช่นเดียวกันกับการสรรเสริญและจดจำคุณธรรมความดีของกษัตริย์ *Agesilaus* ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ *Kunegetikos* และ *Agesilaus* ตามลำดับ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเป็นอมตะหรือนิรันดร์ของปัญญาคุณธรรมความดีที่ยิ่งใหญ่และสำคัญยิ่งยกว่าอนุสาวรีย์หรือรูปเคารพใดๆ ดังเช่น กษัตริย์ *Agesilaus* ที่ถึงแม้ว่าจะมีผู้คนมากมายยินดีที่จะสร้างรูปเหมือนของท่านโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ ท่านก็ปฏิเสธที่จะสร้างรูปเหมือนตลอดมา เนื่องจากท่านคิดเห็นว่า “รูปเหมือนของร่างกายเป็นงาน

⁶⁹ การใช้ชื่อแทนสิ่งต่างๆโดยไม่มีความรู้ในสิ่งนั้นๆ ปรากฏอยู่ทั่วไปในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ดังเช่น คำว่า“หนังสือ”ที่คนส่วนใหญ่รับรู้ว่าเป็นกระดาษที่เขียนรวมกันเป็นเล่มและมีตัวอักษรหรือรูปภาพประกอบปรากฏอยู่ ซึ่งคนในอดีตรับรู้ว่าเป็น หนังสือที่มีตัวอักษรหรือภาพวาดปรากฏอยู่ ซึ่งแท้จริงแล้วหนังสือก็คือ ความรู้หรือศิลปะทักษะที่ถูกบันทึกไว้เพื่อถ่ายทอดและเพื่อป้องกันการหลงลืมจากความชรา และถ้าหากพิจารณาตามนิยามนี้แล้ว สิ่งที่คนส่วนใหญ่เรียกว่าหนังสือก็อาจไม่มีคุณสมบัติของการเป็นหนังสือ อีกต่อไป

ของช่างปั้นหรือช่างแกะสลัก(*andriantopoion*) ในขณะที่ความทรงจำต่อจิตวิญญาณ(*psuches*)ของท่านอันแสดงผ่านการตัดสินใจ คำพูดและการกระทำนั้น ท่านได้กระทำตลอดมา ทั้งนี้ก็ด้วยผู้มั่งคั่งในทรัพย์สมบัติ(*plousion*)ปรารถนาที่จะทิ้งรูปเหมือนให้เป็นที่จดจำ แต่ผู้มีคุณธรรมความดี(*agathon*)ปรารถนาที่จะทิ้งจิตวิญญาณที่ดีให้เป็นที่จดจำ⁷⁰ และในกรณีของซีรอนและสานุศิษย์ก็คือการกระทำในสิ่งที่ยิ่งใหญ่จำนวนมากและเป็นที่สรรเสริญในคุณธรรม⁷¹ เพราะฉะนั้นความรู้ที่มีประโยชน์ที่แท้จริงนั้น หาใช่ความมั่งคั่งทางทรัพย์สมบัติทั้งในเชิงปริมาณหรือระดับและเชิงชนิดหรือความหลากหลายหรือความรู้ที่เป็นเครื่องมือไปสู่สิ่งดังกล่าวไม่ หากแต่ต้องเป็นปัญญาหรือความรักในความรู้ในคุณธรรมความดี ดังที่โสเครตีสในตำบ *Oikonomikos* ได้พยายามสั่งสอนไครโตบูลุส(*Critoboulus*)ให้เข้าใจในลักษณะของความมั่งคั่งอันเป็นประโยชน์ที่แท้ ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อความในจดหมายฉบับที่ 2 ของเซโนฟอนที่เขียนถึงไครโต(*Crito*)บิดาของไครโตบูลุส รวมไปถึงจดหมายที่เซโนฟอนเขียนถึงแลมโปรคลีส(*Lamprocles*) บุตรชายของโสเครตีสซึ่งมีใจความว่า

“ ... เหนือสิ่งอื่นใด เจ้า(*Lamprocles*)จงยอมรับการเน้นย้ำที่ดีเลิศของโสเครตีสที่ว่า ความร่ำรวยมั่งคั่งถูกวัดโดยคุณสมบัตินในการใช้งาน(*plouton metrein chresei*) โสเครตีสไม่เรียกการครอบครองทรัพย์สมบัติจำนวนมาก(*upermetron ktesin*)ว่าเป็นความมั่งคั่งร่ำรวย แต่การครอบครองมากพอเท่าที่จำเป็นและมีความคิดการตัดสินใจที่ไม่หลอกลวงคดโกงผู้อื่นต่างหากที่เป็นความร่ำรวยที่แท้จริง คนทั้งหลายจึงมีแต่ความยากจนด้วยการลงแรงทำงานหนักภายใต้ความคับแคบไร้ความสามารถของจิต (*psuches*) มิใช่ด้วยทรัพย์สมบัติ(*kteseos*)...”⁷²

อันเป็นการเน้นย้ำประโยชน์ในทางปฏิบัติของความรู้ในคุณธรรมความดี ที่เป็นความมั่งคั่งที่แท้ของจิตวิญญาณ นั่นเอง จากการวิเคราะห์ที่ดีความข้างต้นนี้ แม้ว่าจะให้ความกระจ่างขึ้นในจุดมุ่งหมายของการเขียนตำบของเซโนฟอน แต่ในขณะเดียวกันก็ได้นำไปสู่ข้อสงสัยประการสำคัญคือ เราควรจะเริ่มวิเคราะห์ดีความความรักในความรู้ในคุณธรรมความดีของเซโนฟอนจากตัวบทใดหรือประเด็นใด ที่จะทำให้สามารถเข้าใจเซโนฟอนอย่างที่เราเข้าใจเซโนฟอนปรารถนาให้เป็นที่เข้าใจซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์ดีความในส่วนที่สองอันได้แก่ ผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาเป็นอย่างดีใน

⁷⁰ Xenophon, *Agesilaus*, XI.7.

⁷¹ โปรดดู Xenophon, *Kunetetikos*, I.5.

⁷² Xenophon, *Epistles*, IV. และ Xenophontis, “EK THΣ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΠΙΡΟΣ ΛΑΜΠΡΟΚΛΕΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΗΝ ΠΙΕΡ ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΤΩ ΞΕΝΟΦΑΝΕΙ ΑΝΑΤΙΘΕΑΣΙ,” in *Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus X*, eds. Schneideri et Zeunii (Edinburgh: Impensis Gulielmi Laing, 1811), pp. 276-277.

คุณธรรม อันมีเงื่อนไขสองประการเกิดขึ้นคือ ผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังเป็นอย่างดีในคุณธรรมนั้น มิใช่คนทุกคนจะสามารถเป็นได้ ทั้งนี้ก็เพราะต้องขึ้นกับเงื่อนไขประการที่สองคือ การเรียนรู้ปลูกฝังอย่างดีในคุณธรรม ที่มีใช้วิธีการแบบโสฟิสต์ ซึ่งเท่ากับว่าผู้ใดได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังจากพวกโสฟิสต์ก็ย่อมมิใช่ผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังเป็นอย่างดีในคุณธรรม หากแต่เป็นคนที่ชั่วร้าย ดังนั้นการพิจารณาเงื่อนไขประการที่สองคือ วิธีการเรียนรู้ที่ถูกต้อง อันเป็นรากฐานของเงื่อนไขประการที่หนึ่งจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง อันสามารถพิจารณาได้จากข้อความที่เซโนโฟนกล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ที่ถูกต้องว่า

“...ข้า(เซโนโฟน)เป็นแค่เพียงคนธรรมดาสามัญผู้ไม่รู้(*idiotes*) แต่ข้าก็รู้ว่าหนทางที่ดีเลิศที่สุด(*kratiston*)ในการเรียนรู้เกี่ยวกับความดีงาม(*agathon didaskesthai*)ก็คือ ธรรมชาติของบุคคลนั้นๆ(*autes tes phuseos*) และหนทางที่ดีเลิศในลำดับต่อมาคือการไปพบผู้ที่รู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับสิ่งที่ดีงาม มากกว่าที่จะไปพบผู้ที่ชำนาญการหลอกลวง...”⁷³

จากวิเคราะห์ข้อความก็จะพบว่า การเรียนรู้ปลูกฝังในคุณธรรมความดีในแบบวิธีการที่เป็นเลิศที่สุดก็คือ ธรรมชาติของคนนั้นๆหรือการเรียนรู้ปลูกฝังในสิ่งที่เหมาะสมกับธรรมชาติของคนนั้นๆ อันจำเป็นต้องเริ่มจากความเข้าใจหรือการพิจารณาในธรรมชาติของมนุษย์หรือ“Know Thyself(*gnothi sauton*)” เพราะหากไม่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์เป็นปฐมแล้ว จะสามารถเรียนรู้ปลูกฝังในสิ่งที่เหมาะสมกับมนุษย์ได้อย่างไร และวิธีการที่เป็นเลิศในลำดับต่อมาก็คือ ไปพบผู้ที่มีความรู้อย่างแท้จริงในความดี ซึ่งมีใช้โสฟิสต์ผู้เชี่ยวชาญทักษะในการหลอกลวง กล่าวคือ ความเข้าใจหรือการพิจารณาในธรรมชาติของมนุษย์หรือ“Know Thyself(*gnothi sauton*)” ก็คือการย้อนกลับมาพิจารณาตนเอง(*examine one's self*)หรือการสำรวจตรวจสอบตนเอง แต่การสำรวจตนเองตรวจสอบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากบุคคลนั้นๆหลงระเริงหรือเชื่อมั่นภูมิใจในสิ่งที่ตนคิดว่าตนเป็นหรือครอบครองอยู่ เพราะฉะนั้นกระบวนการตรวจสอบสิ่งที่บุคคลนั้นๆคิดว่าตนรู้หรือเชี่ยวชาญหรือเชื่อมั่น เพื่อชี้ให้บุคคลนั้นๆเข้าใจว่าแท้จริงแล้วเขาไม่ได้รู้อย่างแท้จริงในสิ่งนั้นหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ สิ่งที่บุคคลนั้นๆรู้หรือเชี่ยวชาญหรือเชื่อมั่น ก็คือ ความไม่รู้(*amathian*)นั่นเอง ซึ่งแบบวิธีการนี้ก็ปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อโสเครติสได้พิสูจน์ให้ยูโดติมุส(*Euthydemus*) ผู้ซึ่งสะสมงานเขียนจำนวนมากของกวีและโสฟิสต์ ที่ทำให้เขารู้สึกภาคภูมิใจในสติปัญญาและภาพลักษณ์อันสง่างามของตน อันเหนือกว่าคนทั้งหลายทั้งในการพูดและการกระทำ ได้ตระหนักว่า สิ่งซึ่งเขาคิดว่าเขารู้หรือมั่นใจว่าเขารู้ แท้จริงแล้วเขากลับไม่มีความรู้ในสิ่งนั้นเลย อันแตกต่างจากโสเครติสผู้ซึ่ง

⁷³ Xenophon, *Kunetetikos*, XIII.4-5.

ตระหนักว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้สิ่งใด นอกจากรู้ว่าข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย(*eidēnai men meden plēn auto touto [eidēnai]*)”⁷⁴ ซึ่งการตระหนักที่ว่า ตนไม่รู้ ของโสเครติสย่อมสัมพันธ์โดยตรงกับการแสวงหาสิ่งที่เป็นความรู้ที่แท้ที่เป็นความดีความถูกต้อง เพราะ“สิ่งเดียวที่เป็นความดีความถูกต้องความงามที่แท้คือความรู้ที่แท้(*epistēmēn*)ในขณะที่สิ่งเดียวที่เป็นความชั่วร้ายก็คือความไม่รู้(*elege de kai en monon agathon einai, ten epistēmēn, kai en monon kakon, ten amathian.*)”⁷⁵ แต่อย่างไรก็ตามโสเครติสก็หาใช่ผู้ที่มุ่งทำให้ผู้อื่นสูญเสียความเชื่อมั่น แล้วจากไปโดยทิ้งความหุดหู่ต่อแท้หรือความโกรธที่มีต่อโสเครติสที่ทำให้ตนขายหน้าหรือได้รับความอับอายแต่อย่างใดไม่ ในทางกลับกันโสเครติสได้พยายามชี้ให้ยูคลิดิมุสตระหนักเห็นว่า “ความไม่รู้(*amathian*)ที่ส่งผลให้บุคคลนั้นสมควรถูกเรียกว่าทาส(*andrapododeis*)ก็คือ ความไม่รู้ในความงามความดีและความถูกต้องเที่ยงธรรม(*kala kai agatha kai dikaiā*)”⁷⁶ ซึ่งหนทางที่จะหลุดพ้นจากความเป็นทาสดังกล่าวก็คือ การแสวงหาความรักในความรู้ในคุณธรรมความดี และเมื่อเข้าใจในความรู้แล้วก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นเป็นคนดี(*kalokagathias*) ความพยายามของโสเครติสนี้ได้ส่งผลให้ยูคลิดิมุส เกิดความเข้าใจในเบื้องต้นต่อประเด็นนี้ แม้ว่าเขาจะมีนัยยะของความทะนงตนปรากฏอยู่ เมื่อเขากล่าวว่า “...โสเครติส ด้วยคำพูดของข้า ข้ามันรู้สึกมั่นใจว่า ข้าเป็นสานุศิษย์ของความรักในความรู้(*philosophēin philosophian*)”⁷⁷ อันเป็นสิ่งที่ได้มอบการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในทุกๆสิ่งที่จะต้องการเป็นคนดี(*kalokagathias*)ให้แก่ข้า ท่าน(โสเครติส)ลองจินตนาการเกี่ยวกับความผิดหวังหุดหู่ของข้าดูสิท่าน เมื่อในความเจ็บปวดทั้งหลายข้ามันไม่สามารถที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่คนต้องรู้ มิหนำซ้ำยังไม่สามารถค้นพบหนทางที่จะนำข้าไปสู่ความก้าวหน้าขึ้นได้อีกด้วย...”⁷⁸ อันเป็นการเน้นย้ำถึงสถานะของความรักในความรู้ในคุณธรรมความดีที่มีใช้การครอบครองความรู้อย่างกรณีของผู้รู้หรือโสเฟิสต์ อันเท่ากับเป็นการเน้นย้ำถึงสถานะของความรักในความรู้ในคุณธรรมความดีในการเป็นสิ่งเดียวที่เป็นการเรียนรู้ปลูกฝังที่ดีที่สุดในทุกสิ่งที่จะต้องจำเป็นสำหรับการเป็นคนดี อันจำเป็นต้องเริ่มต้นจากการรู้จักตนเองหรือ“Know Thyself(*gnōthi sauton*)”ซึ่งปรากฏเป็นข้อความ ณ วิหารที่เดลฟี(Delphi) ดังที่โสเครติสกล่าวไว้

⁷⁴ Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers Volume I*, trans. R. D. Hicks, Loeb Classical Library (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 2000 rpt.), II. 32.

⁷⁵ Ibid., II. 31.

⁷⁶ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.22.

⁷⁷ สานุศิษย์ของความรักในความรู้ สามารถแปลได้ว่า สานุศิษย์ที่มีความรักต่อความรักในความรู้ อันหมายถึง การคงสถานะความเป็นผู้แสวงหาความรักในความรู้ มากกว่าที่จะเป็นผู้ที่ครอบครองความรักในความรู้ หรือผู้รักในความรู้ เท่ากับเป็นการเน้นย้ำถึงสถานะของการเป็นผู้เรียนรู้ที่ไม่สิ้นสุดนั่นเอง

⁷⁸ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.23.

“โสเครตีสกล่าว ‘ยูโดติมุส บอกข้าพเจ้าที่ ว่าเจ้านั้นเคยได้ไปที่เดลฟี(Delphi)หรือยัง’
ยูโดติมุสกล่าว ‘แน่นอน สองครั้งแล้ว ชุสเป็นพยาน’

โสเครตีสกล่าว ‘เช่นนั้นเจ้าก็จะต้องได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ถูกเขียนไว้ที่วิหาร ที่ว่า ‘Know thyself.’(gnothi sauton)’ ”

ยูโดติมุสกล่าว ‘แน่นอน ข้าได้เรียนรู้มา’

โสเครตีสกล่าว ‘แล้วข้อความดังกล่าวมิได้ทำให้เจ้าสนใจตรึกตรองใดๆเลย หรือว่ามันทำให้เจ้าเปลี่ยนแปลงจิตของเจ้าไปสู่ความพยายามที่จะตรวจสอบตัวเจ้าเองว่าเจ้าคือใคร’ ”⁷⁹

และสำหรับคนทั่วไปแล้วการรู้จักตนเองก็เป็นเรื่องที่สามัญที่สุด เพราะการรู้จักตนเองก็คือการรู้จักชื่อของตนเอง ซึ่งโสเครตีสได้ชี้ให้เห็นว่าการรู้ในลักษณะนี้มีใช้ความหมายที่แท้จริงของ “Know Thyself(gnothi sauton)” ทั้งนี้ก็เพราะการรู้จักตนเองที่แท้จริงก็คือความเข้าใจหรือการพิจารณาในธรรมชาติของมนุษย์ ที่สัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากมนุษย์ ณ ตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์ และรู้ในศักยภาพความสามารถ(dunamin)ของตน อันเปรียบได้กับ “ผู้ที่ซื้อม้าต้องทำการพิจารณาตรวจสอบม้าว่า เชื่อฟังหรือไม่เชื่อฟัง แข็งแรงหรืออ่อนแอ วิ่งได้เร็วหรือช้า รวมไปถึงคุณสมบัติอื่นๆที่จะส่งผลให้ม้าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมสำหรับการใช้งาน”⁸⁰ ซึ่งการตรวจสอบดังกล่าวจำเป็นที่จะต้องพิจารณาจากด้านจิตวิญญาณ(psuchen)ที่อาศัยการทดสอบในบริบทต่างๆ และด้านร่างกาย(soma)ที่อาศัยการพิจารณาจากลักษณะภายนอก โดยการใช้เกณฑ์พิจารณาจากด้านจิตวิญญาณ(psuchen)และด้านร่างกาย(soma)ก็เป็นแนวทางที่เซโนโฟนใช้เมื่อพิจารณาธรรมชาติของม้าในคัมภีร์ Peri Hippikes⁸¹ รวมไปถึงธรรมชาติของมนุษย์(net-keeper)และธรรมชาติของสุนัขในคัมภีร์ Kunegetikos⁸² จึงอาจกล่าวได้ว่า การรู้จักตนเองตามกรอบความคิดของเซโนโฟนก็คือการใช้เกณฑ์จิต(psuchen)และกาย(soma)มาเป็นแนวทางในการพิจารณา ควบคู่ไปกับเงื่อนไขของ

⁷⁹ Ibid., IV.2.24.

⁸⁰ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.25.

⁸¹ การพิจารณาธรรมชาติทางร่างกายของม้า(กีบ,เท้า,ขา,เข่า,หัวไหล่หรือน่อง,คอ,ศีรษะ,คาง,ดวงตา,ปาก,ขนที่แผงคอ,หู,ตะโพกม้า-withers,ข้างลำตัว,กลางลำตัวหรือท้อง,สันหลัง,ลักษณะทั่วไปของกระดูก)โปรดดู Xenophon, *Peri Hippikes*, trans. Robin Waterfield, I.1-16. ส่วนการพิจารณาธรรมชาติทางจิตวิญญาณของม้า จะอาศัยการทดสอบในสถานการณ์หรือภูมิประเทศต่างๆทั้งในเมืองและนอกเมือง และสถานการณ์สงครามที่จำลองขึ้นว่าม้ามีความเข้มแข็งอดทนทางจิตและมีความแข็งแรงทางร่างกายหรือไม่ โปรดดู Ibid., III.7-9. รวมไปถึงการฝึกฝนม้าให้คุ้นเคยกับมนุษย์(การกระทำของมนุษย์ต่อม้า เช่น การขึ้นลงม้า)และอุปกรณ์(การใส่สายบังเหียนและการควบคุมสายบังเหียน-การออกคำสั่ง, การใส่อานม้า) โปรดดู Ibid., V.1-10. and VI.3-16. นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาม้าอีกด้วย โปรดดู Ibid., IV.1-5. and VI.1-2.

⁸² การพิจารณาธรรมชาติของผู้ที่ทำหน้าที่ถือดาบชาย(net-keeper) โปรดดู Xenophon, *Kunegetikos*, II.3 ส่วนการพิจารณาธรรมชาติของสุนัขที่ใช้ในการล่าสัตว์ โปรดดู Xenophon, *Kunegetikos*, III.1- IV.11.

ความเหมาะสมสำหรับการใช้งาน แต่อย่างไรก็ตามการรู้จักตนเองหรือรู้จักธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตก็มีใช้แค่การตระหนักรู้ในประเด็นข้างต้นเพียงเท่านั้น หากรวมไปถึงการให้การดูแลและฝึกฝนซึ่งก็คือการดูแลร่างกายและการเรียนรู้ปลูกฝังแกจิตวิญญาณในทางที่เหมาะสมอีกด้วย เพราะฉะนั้น

“การรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*)จะส่งผลให้คน(*anthropoi*)ไปสู่สิ่งที่ดียิ่งขึ้น ในขณะที่การหลอกตัวเองจะส่งผลให้มนุษย์ไปสู่สิ่งที่ชั่วร้ายยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้ที่รู้จักตนเองรู้ว่าสิ่งใดเหมาะสมกับตนและรู้จักแยกแยะระหว่างสิ่งใดที่ตนมีศักยภาพ(*dunantai*)กับสิ่งใดที่ตนไม่มีศักยภาพ รวมไปถึงการกระทำในสิ่งที่ตนเข้าใจ(*epistantai*)ว่าต้องทำอย่างไรที่จัดหาหรือได้มาในสิ่งที่ต้องการอย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ตนไม่เข้าใจที่จะคงรักษาตนให้พ้นจากความผิดพลาดและการกระทำอันชั่วร้าย ซึ่งศักยภาพในการรู้จักตนเองจะทำให้ผู้นั้นสามารถตรวจสอบ(*dokimazein*) มนุษย์คนอื่นๆ ได้อย่างดีเช่นเดียวกับที่ตรวจสอบตนเอง และทำให้การปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่นๆ นั้น ตนได้รับในสิ่งที่ดีและป้องกันตนจากสิ่งที่ชั่วร้าย”⁸³

อันเท่ากับว่าการรู้จักตนเองนั้นมีใช้แค่เพียงการตระหนักรู้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ครอบคลุมไปถึงการปฏิบัติที่สอดคล้องกับการตระหนักรู้ดังกล่าว ซึ่งเป็นความเชื่อมโยงระหว่างปัญญาและการปฏิบัติ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้แห่งการปฏิบัติ อันเป็นลักษณะของความรู้ที่แท้จริง โดยเมื่อพิจารณาจากการศึกษาความหมายและที่มาที่ไปของ “*Γνωθι σαυτόν (gnothi sauton)*” ในงานเขียนกรีกและลาติน โดย Eliza Gregory Wilkins⁸⁴ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเซโนฟอนแล้ว ก็จะพบว่า Wilkins ได้จำแนกการรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*)ออกเป็น 5 ส่วนอันได้แก่ การรู้จักการทำให้เทพเจ้าพึงพอใจ ซึ่งก็คือการเคารพปฏิบัติตามกฎระเบียบประเพณีของบ้านเมือง(*nomopoleos*), การรู้จักเกณฑ์การประเมินตนเองว่ามีความถูกต้องมากน้อยเพียงใดคือ สูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง ซึ่งการตระหนักรู้ดังกล่าวก็จะเกิดขึ้นเมื่อได้พบกับคนที่เหนือกว่าตนในด้านคุณธรรม การสงครามและความรักในปิตุภูมิ, การรู้จักในศักยภาพของตนเองว่า สิ่งใดที่ตนสามารถกระทำได้และสิ่งใดที่ตนไม่สามารถกระทำได้, การรู้จักตำแหน่งแห่งที่ของตน ที่จะส่งผลให้ตนหลีกเลี่ยงการกระทำที่วิปริต(*mania*)และผิดพลาดอันได้แก่ การไม่รู้ในสิ่งที่ตนคิดว่าตนรู้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการคิดว่าตนมีความรู้ แต่แท้จริงแล้วกลับไม่มีความรู้เลย, และส่วนสุดท้ายก็คือการรู้จักจำกัดแห่งปัญญา(*sophia*)ของตน จากการศึกษาของWilkinsที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าจะมีส่วนช่วยในการทำ

⁸³ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.26.

⁸⁴ Eliza Gregory Wilkins, “Know Thyself” in *Greek and Latin Literature* (Chicago; Ares Publishers Inc, 1917).

ความเข้าใจต่อความหมายของการรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*)แต่ก็ควรพึงระลึกว่า ย่อมมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์ตีความความหมายเฉพาะของนักคิดแต่ละท่าน ซึ่งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ อันเป็นผลมาจากการศึกษาที่พยายามครอบคลุมนักคิดที่ยิ่งใหญ่ชาวกรีก ชาวโรมัน และช่วงต้นของคริสตจักรที่มุ่งให้เห็นภาพรวมของแนวคิดการรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*) โดยเมื่อพิจารณาจากมิติการรู้จักในศักยภาพของตนเอง, การรู้จักตำแหน่งแห่งที่ของตน และการรู้จักขีดจำกัดแห่งปัญญาของตน ก็มีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ตีความของข้าพเจ้าก่อนหน้า⁸⁵ ส่วนการรู้จักเกณฑ์การประเมินตนเองว่ามีความถูกต้องมากน้อยเพียงใดนั้น ก็ย่อมเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความเข้าใจในสามมิติข้างต้น เพราะการตระหนักว่าแท้จริงตนนั้นไม่มีความรู้หรือศักยภาพความสามารถ จะเป็นได้ก็ต่อเมื่อได้พบและสยบต่อคนที่มีความรู้ที่แท้จริงหรือมีศักยภาพในสิ่งนั้นๆหรือการกระทำนั้นๆ ดังเช่น โครเอสซุส(Croesus) ได้พบและสยบต่อไซรัสมหาราช(Cyrus the Great)⁸⁵ และกลุ่มการเมืองที่สยบต่ออาร์ไซบูลุส(Thrasylbulus)⁸⁶ ที่ทั้งสองกรณีเป็นผลมาจากการสงคราม แต่ผู้ชนะในสงครามกลับมิได้เข่นฆ่าผู้แพ้หรือกดขี่ผู้แพ้ลงเป็นทาส หากมุ่งสั่งสอนให้ผู้แพ้ได้ตระหนักในศักยภาพของตนเองหรือการไม่หลงตน รวมไปถึงให้ตระหนักถึงสิ่งที่ทำให้ตนหลงลืมตนเองซึ่งก็คือความมั่งคั่งทางทรัพย์สินและเกียรติยศชื่อเสียง อันควรทำความเข้าใจเพื่อไม่ให้ตนตกเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้ การกระทำของผู้ชนะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับการสั่งสอนแนะนำของโสเครตีสในตัวของเซโนฟอนที่ได้วิเคราะห์ตีความมาก่อนหน้าเป็นอย่างยิ่ง

และถึงแม้ว่า Wilkins จะไม่ได้กล่าวถึงการรู้จักตนเองจากตัวของเซโนฟอนในมิติของมนุษย์ที่ต้องตายอันมิใช่เทพเจ้าที่เป็นอมตะก็ตาม แต่จากการวิเคราะห์ตีความตัวของเซโนฟอนก็จะพบว่า เซโนฟอนให้ความสำคัญแก่การรู้จักตนเองในมิติดังกล่าว ดังเช่น ในตัวของ *Kunegetikos* ที่กล่าวถึง “ ชีรอนผู้เป็นกึ่งเทพที่ได้รับมอบความรู้หรือศิลปะในการล่าสัตว์โดยใช้(ฝูง)สุนัข จากเทพเจ้าโอโพลโลและเทพีอาทีมิส อันเป็นผลมาจากธรรมชาติที่เหมาะสมของชีรอนคือมีความถูกต้องเที่ยงธรรม ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายไปได้ รวมไปถึงสาธุศิษย์ของชีรอนที่ล้วนทำคุณประโยชน์แก่มิตรสหายหรือครอบครัวหรือบ้านเมืองหรือชาวกรีกทั้งหมด แม้ว่าจะได้รับการสรรเสริญอย่างกว้างขวาง ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายไปได้เช่นเดียวกันเพราะความตายเป็นธรรมชาติของมนุษย์(*thaumazeto de medeis, oti oi polloi auton areskontes theois omos eteleutesan· touto men gar e phusis· all oi epainoi auton megaloi egenonto·*)”⁸⁷ รวมไปถึงจดหมายฉบับที่ 3 ของเซโนฟอนซึ่งเขียนถึง Sotira(Σώτειρα) ที่กล่าวเกี่ยวกับประเด็นความตายไว้อย่าง

⁸⁵โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, VII.2.15-26.

⁸⁶โปรดดู Xenophon, *Hellenica*, II.4.39-42.

⁸⁷Xenophon, *Kunegetikos*, I.3.

ชัดเจน อันเป็นการเน้นย้ำถึงการเลือกที่จะตายอย่างดีเพื่อคุณธรรม โดยผู้ที่ได้รับการสั่งสอนอบรมมาอย่างดี ที่เป็นที่ยืนชมของเทพเจ้า ดังมีใจความว่า

“...ความตาย(*thanatos*)ในความเห็นของข้า(เซโนฟอน)มิใช่สิ่งทั้งงดงาม(*kalon*) หรือน่าหดหู่(*aischron*)⁸⁸ ด้วยจุดจบของชีวิตนั้นทุกคนย่อมไม่เหมือนกัน จากความแข็งแรงหรืออ่อนแอแต่กำเนิด ช่วงเวลาของการมีชีวิตของคนทั้งหลายจึงไม่เท่าเทียมกัน บางครั้งความตายก็มาอย่างฉับพลันด้วยสาเหตุต่างๆไม่ว่าจะเป็นสาเหตุที่ดีหรือเลวทรามก็ตาม และอีกเช่นกันที่ไม่เหมาะสมหากเราเสรีโศกเสียใจอย่างมากมายต่อความตาย เพราะเราว่าการกำเนิดเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทาง ความตายคือจุดสิ้นสุด เขาได้ตายเฉกเช่นคนทั้งหลาย ถึงแม้ว่าจะไม่เต็มใจก็ตาม แต่มันก็ต้องเป็นไป อย่างไรก็ตามการตายอย่างดี(*telos de thanaton*) เป็นส่วนสำคัญของผู้ที่เต็มใจและได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาอย่างดี(*to de kalos, ekontos te ergon, kai a chre paideuthentos.*) ความสุขเป็นของกริลลุส(*Grullos*)⁸⁹ และคนอื่นๆที่มิได้เลือกชีวิตที่ยืนยาว แต่เลือกชีวิตที่มีคุณธรรม(*aretas*) อย่างที่สุด อันเป็นที่พึงพอใจของเทพเจ้า แม้ว่ามันจะแสนสั้นก็ตาม...”⁹⁰

โดยเมื่อวิเคราะห์ตีความเนื้อหาในจดหมายก็จะพบว่า การเลือกที่จะตายอย่างดีหรืออย่างมีจุดมุ่งหมายที่ต้องบรรลุนั้น มิใช่สิ่งที่คนทั่วไปจะสามารถกระทำได้ หากแต่ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังในสิ่งที่เป็นความงามความถูกต้องและเต็มใจเผชิญกับงานหรือการกระทำที่ยากลำบากหรือเท่ากับว่ามีความเต็มใจกระทำในสิ่งที่ต้องใช้ความอดสาหะพากเพียร ซึ่งมีความหมายรวมถึงการกระทำที่ยากลำบากทั้งปวงและการสงคราม โดยความยากลำบากก็เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่

⁸⁸ *aischron*(αἰσχρόν)สามารถแปลได้ว่า น่าละอาย, ไร้เกียรติไร้ศักดิ์ศรี,ไม่สมควรไม่เหมาะสม ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับ *kalon* ที่สามารถแปลได้ว่า งดงาม, สง่างาม, ถูกต้องสมควร ในฐานะที่ทั้งสองคำเป็นคู่ตรงข้ามกัน

⁸⁹ Gryllus และ Diodorus เป็นบุตรชายฝาแฝดของเซโนฟอน ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้คนในสมัยนั้น จนมีคำเรียกทั้งคู่ว่า Dioscuri(Διόσκουροι) ซึ่งแปลได้ว่า พี่น้องฝาแฝดผู้ยิ่งใหญ่ H.G. Dakyns, *The Works of Xenophon Vol. I*, p. lxxi. โดย Gryllus และ Diodorus ได้ย้ายจากCorinthกลับไปอยู่ที่เอเธนส์หลังจากการยกเลิกการเนรเทศเซโนฟอน ประมาณปีค.ศ. 369 ก่อนคริสตกาล และทั้งคู่ได้เข้าร่วมในกองทหารม้าของเอเธนส์ โดย Gryllus ได้เสียชีวิตในสงครามสมรภูมิ Mantinea ในปีค.ศ. 362 ก่อนคริสตกาล

⁹⁰ Xenophon, *Epistles*, III. และ Xenophontis, “EK THΣ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΣΩΤΕΙΡΑΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ.,” in *Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus X*, eds. Schneideri et Zeunii (Edinburgh: Impensis Gulielmi Laing ,1811), pp. 274-275.

เห็นว่าควบคุมมากับการกระทำในสิ่งที่เป็นคุณธรรมความดี ที่ให้ผลลัพธ์ไม่ชัดเจน อย่างความพึงพอใจทางประสาทสัมผัส⁹¹

นอกจากนี้แม้แต่โสเครตีสผู้ซึ่งเทพเจ้าอโพลโลระบุไว้ว่า “...ไม่มีมนุษย์ผู้ใดจะเป็นอิสระบริสุทธิ์, ถูกต้องเที่ยงธรรม, รู้จักการควบคุมตนเอง มากไปกว่าโสเครตีสอีกแล้ว(*Apollon medena einai anthropon emou mete eleutherioteron mete dikaioteron mete sophronesteron.*)”⁹² ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายไปได้ดังบทสนทนาระหว่างอพอลโลโดรุส(*Apollodorus*)กับโสเครตีสที่ว่า

“และอพอลโลโดรุสผู้ซึ่งแสดงว่าเขานั้นเป็นสานุศิษย์ที่มีความรักอย่างแรงกล้าต่อโสเครตีส แต่เป็นผู้ที่ไร้เดียงสา กล่าวว่า ‘โสเครตีส แต่อย่างน้อยข้าได้อดทนแบกรับสิ่งนี้ด้วยความยากลำบากเป็นยี่งัก ที่ต้องเห็นท่านตายอย่างไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม (*adikos apothneskonta*)’

หลังจากที่โสเครตีสได้ฟัง เขาก็ได้ใช้มือลูบศีรษะของอพอลโลโดรุสและกล่าวว่า ‘อพอลโลโดรุสที่รัก เจ้าปรารถนาที่จะเห็นข้าพเจ้าตาย ไม่ว่าจะด้วยหนทางของความเที่ยงธรรมหรือไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม กระนั้นหรือ’ และในเวลาเดียวกันเขาก็หัวเราะ ”⁹³

เพราะฉะนั้นการเลือกที่จะตายอย่างเป็นที่จดจำและการกระทำสิ่งที่เป็นคุณธรรมเมื่อมีชีวิตอยู่ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความรักในความรู้ในคุณธรรมความดี ก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับเทพเจ้าเท่าที่มนุษย์จะเป็นได้⁹⁴ อันเป็นคุณสมบัติของผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังเป็นอย่างดีในคุณธรรมความงาม นั่นเอง และสิ่งที่สำคัญคือการเน้นย้ำของเซโนฟอนในความเป็นนิรันดร์ของคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรมและปัญญา เพราะสิ่งที่ทั้งคนดีและเทพเจ้าสรรเสริญหาใช้ร่างกายไม่ หากแต่เป็นคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรมและปัญญา ที่แสดงผ่านจิตที่ออกมาเป็นความคิดการตรึกตรอง คำพูดและการกระทำ เท่านั้นที่คู่ควรจะเป็นที่จดจำและสรรเสริญ

⁹¹ นัยยะดังกล่าวนี้โปรดพิจารณาจาก Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.22-34. และ Xenophon, *Kunegetikos*, XII.15-22.

⁹² Xenophon, *Apology*, 14. และ Xenophon, *Epistles*, V.

⁹³ Xenophon, *Apology*, 28.

⁹⁴ นัยยะดังกล่าวโปรดดู Ibid., 15.

โดยเมื่อพิจารณาการรู้จักตนเองในมิติการรู้จักการทำให้เทพเจ้าพึงพอใจ อันได้แก่ “การเคารพปฏิบัติตามกฎระเบียบประเพณีของบ้านเมือง(*nomos poleos*)”⁹⁵ ซึ่งย่อมไม่ได้หมายถึงการปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ได้อำนาจการปกครองมาด้วยการใช้กำลังอาวุธช่วงชิง ภายใต้บริบทสากลของการเลือกตั้ง หรือ กฎหมายของผู้ที่สืบตระกูลกันมา หากเซโนฟอนมุ่งจะหมายความถึงกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนหรือหลักสากลทั่วไปหรือกฎธรรมชาติที่เปิดโอกาสให้มนุษย์เคารพเทพเจ้าตามศักยภาพความสามารถของตน ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การบริจาคตริพย์สินตามควรแก่สถานะของตน แต่รวมไปถึงการรับใช้เทพเจ้าหรือการได้รับความช่วยเหลือจากเทพเจ้า⁹⁶ ซึ่งในแง่นี้เซโนฟอนย่อมไม่ได้จะหมายถึง การร้องขอจากเทพเจ้าโดยที่มนุษย์ไม่กระทำสิ่งอื่นใด เพราะ“ผู้คนที่ร้องขอเงินทองหรือลักษณะแบบทรราชหรือสิ่งอื่นๆในทำนองเดียวกันจากเทพเจ้า ก็ไม่ได้ต่างอะไรไปจากเล่นพนันลูกเต๋าที่ให้ผลลัพธ์ไม่แน่นอน”⁹⁷ ในทางกลับกันเซโนฟอนต้องการเน้นย้ำถึง “... การใช้ความเพียร(*ponou*)และความขยันตั้งใจมั่น(*epimeleias*) ทั้งทางกายและจิตหรือปัญญาในการบรรลุสิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง, ครอบครัว, มิตรสหายและนครรัฐหรือบ้านเมือง อันจะส่งผลให้มนุษย์ผู้นั้นเป็นผู้ที่ใช้ความอดสาหะในการดำเนินชีวิต(*ergaten*)ที่เปี่ยมไปด้วยความดีในสิ่งที่เป็นความงามและสูงส่งยิ่งใหญ่(*sphodra an se ton kalon kai semnon ergaten agathon genesthai*)”⁹⁸ ทั้งนี้ก็เนื่องจาก“เป็นกฎธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เทพเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมาให้เป็นเช่นนั้น เพราะเมื่อปราศจากความเพียร(*ponou*)และความตั้งใจมั่น(*epimeleias*)แล้ว เทพเจ้าก็ประทานเฉพาะแต่สิ่งที่ปราศจากความดี(*agathon*)และความงาม(*kalon*)ให้แก่มนุษย์”⁹⁹ ดังนั้นมนุษย์จึงควรกระทำอย่างเต็มกำลังในส่วนที่ตนพึงกระทำอันเป็นส่วนของความแน่นอน ในขณะที่ความไม่แน่นอนนั้นย่อมเป็นส่วนที่เทพเจ้าจะดำเนินการให้กลายเป็นความแน่นอน ดังเช่น “ในการสงครามที่ทั้งสองฝ่ายต่างวางแผนเตรียมการมาเป็นอย่างดีด้วยกำลังกายและสติปัญญา แต่ก็ยากที่จะมีผู้ใดล่วงรู้ถึงผลลัพธ์ เว้นก็แต่เทพเจ้า อันเท่ากับว่าการได้รับพรหรือการดำเนินกิจกรรมร่วมกับเทพเจ้า(*to sun theo prattein*)”¹⁰⁰ ก็คือ การที่มนุษย์ได้ใช้ความเพียรและความตั้งใจมั่นกระทำในสิ่งที่ตนกระทำได้อย่างสุดความสามารถ เพื่อเป้าหมายในสิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง, ครอบครัว,

⁹⁵ Xenophon, *Memorabilia*, IV.3.16.

⁹⁶ ดังตอนที่ไซรัสมหาราชได้เตรียมกองทัพเพื่อไปทำสงครามกับกษัตริย์แห่งAssyrian โดยไซรัสให้ความสำคัญแก่การสักการบูชาบรรดาเหล่าเทพเจ้าเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จ Xenophon, *Cyropaedia*, I.5.6 and I.5.14.

⁹⁷ Xenophon, *Memorabilia*, I.3.2. และสำหรับลักษณะแบบทรราช(จิตแบบทรราช) โปรดดูรายละเอียดในหัวข้อที่ 3.1.3.1 ของวิทยานิพนธ์นี้

⁹⁸ *Ibid.*, II.1.27.

⁹⁹ *Ibid.*, II.1.28.

¹⁰⁰ Xenophon, *Hipparchikos*, IX.8-9.

มิตรสหายและนครรัฐหรือบ้านเมือง โดยไม่กังวลต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น ดังเช่น เฮอร์คิวลีส (Heracles) นั่นเอง ซึ่งเป็นความหมายของการรู้จักตนเองในมิติการรู้จักการทำให้เทพเจ้าพึงพอใจ ดังที่ Cambyses กษัตริย์แห่งเปอร์เซียได้กล่าวชี้แนะไซรัสมหาราชโอรสของพระองค์ ก่อนที่ไซรัส จะออกไปทำสงคราม ความว่า

“Cambyses กล่าว ‘ไซรัส เจ้าจดจำได้ไหมว่าครั้งหนึ่งเราได้ตัดสินใจว่า มันมีสิ่งต่างๆที่เหล่าเทพเจ้าได้อนุญาตให้แก่มนุษย์ที่เรียนรู้แสวงหาประสบการณ์เป็นอย่างดี มากกว่าจะอนุญาตแก่คนที่ไม่เข้าใจ เช่นเดียวกับที่เหล่าเทพเจ้าอนุญาตให้แก่ผู้ที่ลงแรงทำงานได้ประสบความสำเร็จมากกว่าพวกที่จับจรรักความสบาย และเช่นเดียวกับที่เหล่าเทพเจ้าอนุญาตให้แก่ผู้ที่ระมัดระวังรอบคอบได้รักษาความปลอดภัยยิ่งขึ้นไป มากกว่าพวกที่ละเลยไม่เตรียมการป้องกัน อันนำไปสู่การที่เราตัดสินใจว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นที่จะร้องขอสิ่งที่ดีงามทั้งหลายจากเหล่าเทพเจ้าก็ต่อเมื่อหลังจากที่เราได้ปฏิบัติตนหรือกระทำในสิ่งที่เราควรจะทำ เพราะเหตุใด?’

ไซรัสกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน ไซแล้ว ข้าจดจำคำพูดดังกล่าวของพระองค์ท่านได้อย่างชัดเจน และมันก็เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับข้าที่จะเชื่อฟังข้อสนทนาดังกล่าวนอกจากนี้ข้าก็ยังรู้ว่าท่านได้เพิ่มเติมด้วยว่า มันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องสำหรับผู้ที่ไม่เคยเรียนรู้การขี้อ้อน จะร้องขอต่อเทพเจ้าให้เป็นผู้ชนะในการทำสงครามด้วยทหารม้า เช่นเดียวกับมันเป็นการไม่ถูกต้องที่ผู้ซึ่งไม่รู้วิธีการยิงธนูจะอยู่เหนือกว่าผู้ที่รู้จักใช้มัน เช่นเดียวกับมันเป็นการไม่ถูกต้องที่ผู้ซึ่งไม่รู้ว่าการเป็นกัปตันเรือจะต้องเป็นเช่นใด จะร้องขอให้เรือนั้นอยู่รอดปลอดภัย เช่นเดียวกับมันเป็นการไม่ถูกต้องที่ผู้ซึ่งไม่ได้เพาะปลูกพืชจะร้องขอพืชผลให้เจริญงอกงาม เช่นเดียวกับมันเป็นการไม่ถูกต้องที่ผู้ซึ่งไม่เตรียมพร้อมสำหรับการสงครามจะร้องขอความปลอดภัย เพราะสิ่งที่หมดเหล่านี้มันตรงข้ามกับกฎเกณฑ์ที่เทพเจ้ากำหนดขึ้น ท่านได้กล่าวว่ามันเป็นความจริงที่บรรดาผู้ซึ่งร้องขอในสิ่งที่ไม่ถูกต้องนี้ ได้กระทำผิดต่อเหล่าเทพเจ้า เช่นเดียวกับมันเป็นความจริงที่บรรดาผู้ซึ่งร้องขอในสิ่งที่ขัดต่อระเบียบแบบแผน ก็ได้นำความไร้ระเบียบมาสู่มวลมนุษย์’ ”¹⁰¹

โดยเมื่อย้อนกลับมาพิจารณาด้วยท *Memorabilia* ในการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับ ยูไดติมุส ในประเด็นการรู้จักตนเอง (*gnothi sauton*) ก็พบว่าเซโนฟอนได้ชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในศักยภาพความสามารถของมนุษย์ในการรู้จักตนเองหรือเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ที่แสดงผ่านการปฏิบัติหรือการกระทำ ดังข้อความที่ว่า

¹⁰¹ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.5-6.

“ ผู้ที่รู้จักสิ่งใดก็ตามที่ตนกำลังทำอยู่ ก็จะเป็นผู้ที่มีภาพลักษณ์อันดีและเป็นที่ยอมรับสรรเสริญ เพราะเขาได้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนได้กระทำ รวมไปถึง มิใช่แค่คนที่ทั้งหลายที่เหมือนกับพวกเขาจะปฏิสัมพันธ์กับพวกเขาด้วยความยินดี หากแต่ผู้ที่ลี้มเหลวในเรื่องราวของตนเองก็ต่างปรารถนาให้พวกเขาไปตริกรองตัดสติใจ (*bouleuesthai*) ในนามของพวกเขาคน หรือแม้แต่ไปควบคุมขึ้นมา (*proistasthai*) พวกเขาคน โดยฝากความหวังในสิ่งที่ดีต่างๆไว้ที่พวกเขา และด้วยสิ่งนี้คนทั้งหลายจึงชื่นชมพวกเขาเป็นที่สุด

ในทางกลับกัน ผู้ที่ไม่รู้จักสิ่งใดก็ตามที่ตนกำลังทำอยู่ ก็จะถูกตำหนิตงโทษมิใช่แค่สิ่งที่กำลังทำอยู่เท่านั้น แต่รวมไปถึงการถูกนับว่าเป็นผู้ที่ไร้ความคิด ไร้สาระ และมีชีวิตที่เต็มไปด้วยการคูหมิ่นเหยียดหยามและไร้เกียรติ เพราะเขาเหล่านั้นได้เลือกในสิ่งที่เลวและลี้มเหลวในสิ่งที่เขาพยายาม เช่นเดียวกันกับบ้านเมืองต่างๆ (*poleon*) ที่บางบ้านเมืองด้วยความละเลยในอำนาจของตน จึงเข้าสู่สงครามกับผู้ที่มีพลังมากกว่า (*kreittosi*) บ้านเมืองจึงต้องพินาศและบางบ้านเมืองที่เคยดำรงอยู่อย่างเสรี (*eleutheron*) ก็กลับตกเป็นทาส (*doulai*)”¹⁰²

ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ตีความข้อความข้างต้นนี้ ก็จะพบว่า มนุษย์ถูกจำแนกออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่มีศักยภาพความสามารถในการรู้จักตนเอง ซึ่งกระทำสิ่งใดก็สำเร็จลุล่วง กับ กลุ่มที่ไม่มีศักยภาพความสามารถในการรู้จักตนเอง ซึ่งกระทำสิ่งใดก็ลี้มเหลว โดยผู้ที่มีศักยภาพความสามารถในการรู้จักตนเองเหมือนกันก็จะปฏิสัมพันธ์กันหรือให้ประโยชน์แก่กันเป็นความพึงพอใจ และก็หาใช่ว่ากลุ่มคนที่รู้จักตนเองนี้จะกดขี่หรือเอาประโยชน์จากกลุ่มที่ไม่มีศักยภาพความสามารถในการรู้จักตนเอง อย่างเช่นกรณีความสัมพันธ์ระหว่างนายทาส (*turannon*) กับทาส (*andrapododeis*) หรือผู้ที่มีพลังมากกว่ากับผู้ที่ยอ่อนแอกว่า หรือผู้ชนะกับผู้แพ้ เพราะ“ศัตรูที่เป็นคนดี (*kaloi kagathoi*) ซึ่งทำให้ผู้อื่นเป็นทาส (*katadoulosontai*) ของตนนั้น ก็ได้บังคับ (*enagkasan*) เขาเหล่านั้นให้ดีขึ้น (*beltious*) โดยการควบคุมตนเอง (*sophronisantes*) และทำให้เขาเหล่านั้นมีชีวิตที่ดีกว่า ในเวลาที่เหลืออยู่”¹⁰³ เท่ากับว่าผู้ที่รู้จักตนเองอันจะคลี่คลายไปสู่การเป็นคนดีนั้น จะต้องช่วยผู้ที่ยอ่อนแอกว่าตน อันสอดคล้องกับข้อความที่ขมมาข้างต้นซึ่งกล่าวถึงผู้ที่ไม่มีความสามารถในการรู้จัก

¹⁰² Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.28-29. กรณีของบ้านเมืองที่ไม่รู้จักตนเองอันส่งผลให้ต้องพินาศหรือตกเป็นทาสก็มีเนื้อความสอดคล้องกับสิ่งที่กษัตริย์ Cambyses พระชนกของ ไซรัสมหาราช กล่าวชี้แนะไซรัสก่อนที่ไซรัสจะไปทำสงครามว่า“...เจ้า(ไซรัสมหาราช)จงนำเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาเป็นบทเรียนเตือนใจ กล่าวคือสำหรับคนส่วนมากโดยเฉพาะผู้ที่ดูเหมือนจะฉลาดเป็นที่สุดนั้น ก็ได้ทำผิดพลาดในการชักจูงนครรัฐให้จับอาวุธต่อสู้กับนครรัฐอื่นๆ ผลก็คือนครรัฐดังกล่าวจึงพินาศล้มสลาย...” Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.45.

¹⁰³ Xenophon, *Oikonomikos*, I.23.

ตนเองที่ปรารถนาให้ผู้รู้จักตนเองหรือเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์มาช่วยคิดตรึกตรองแทนตนและปกครองดูแลตน รวมไปถึงฝากความหวังในสิ่งที่คิดงมงายไว้ที่ผู้รู้จักตนเอง¹⁰⁴

นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์ข้อความที่ข้อมาข้างต้นก็จะพบว่า เซโนโฟนได้เชื่อมโยงการรู้จักตนเองจากระดับตนเองไปสู่การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นซึ่งจำแนกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่มีศักยภาพความสามารถในการรู้จักตนเองที่จะให้ประโยชน์แก่กันหรือไม่แข่งขันกัน(ทำร้ายกันและกัน)และกลุ่มที่ไม่มีศักยภาพความสามารถในการรู้จักตนเอง ซึ่งผู้ที่จะรู้จักตนเองจะต้องช่วยผู้ที่ไม่รู้จักตนเองไปสู่สิ่งที่ดีหรือชีวิตที่ดี โดยการรู้จักตนเองในระดับการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นก็จะคลี่คลายไปสู่การรู้จักตนเองในระดับนครรัฐหรือบ้านเมือง ซึ่งบ้านเมืองใดที่ไม่รู้จักหรือละเลยต่อกำลังอำนาจของตน แต่กลับไปก่อสร้างกับบ้านเมืองที่แข็งแกร่งกว่า ก็จะนำพาบ้านเมืองไปสู่การล่มสลาย หรือในบางกรณีจากที่เคยมีอิสระก็จะถูกกดลงเป็นทาส ซึ่งเซโนโฟนย่อมไม่ได้หมายความว่า บ้านเมืองจะสามารถรู้จักตนเองได้เอง หากแต่จะมุ่งหมายถึงผู้ปกครองหรือผู้ที่มีอำนาจการปกครองในบ้านเมืองนั้น ต้องรู้จักบ้านเมืองที่ตนปกครองเสมอด้วยการรู้จักตนเองและการรู้จักผู้อื่นที่ตนปฏิสัมพันธ์ด้วย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การรู้จักธรรมชาติของมนุษย์และการรู้จักบ้านเมือง¹⁰⁵ ที่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายในการไปสู่ชีวิตที่ดีหรือคุณธรรมความดีความงามความถูกต้องเที่ยงธรรม อันจะส่งผลให้มนุษย์ผู้นั้นเป็นคนดี ที่เป็นผู้ปกครองที่ดี ซึ่งความรู้ในการรู้จักตนเองนี้ก็คือพื้นฐานสำคัญของความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อันสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในลำดับต่อไปได้จากการไปพบคนดีหรือผู้ที่มีความรู้อย่างแท้จริงตามแนวทางที่เซโนโฟนได้กล่าวไว้¹⁰⁶

2.2.3.คนดี(kalon kagathon)กับกรอบการตีความความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้

โดยการไปพบผู้ที่มีความรู้อย่างแท้จริงในความดีก็คือ การใช้จิตผ่านประสาทสัมผัสเพื่อสร้างความเข้าใจในโสเครติสผู้ซึ่งเป็นแบบอย่างของคนดีที่แท้จริงและมีความสุข ในความเป็นมนุษย์ เพราะโสเครติสของเซโนโฟนคือ

“...สำหรับคนทั้งหลายที่รู้จักโสเครติสว่า ท่านเป็นคนเช่นใดนั้น ทุกคนล้วนต่างปรารถนาในคุณธรรม(aretas) แม้ในปัจจุบันก็ยังคงปรารถนาโสเครติสเป็นที่สุด ด้วยเหตุผลที่ว่า โสเครติสให้ประโยชน์(ophelimotaton)อย่างมากที่สุดต่อการเข้าถึงคุณธรรม ในความเห็นของข้า(เซโนโฟน) มั่นใจได้ว่าโสเครติสมีคุณสมบัติเป็นอย่างดี

¹⁰⁴ กรอบความคิดผู้ที่แข็งแกร่งกว่า(ทางปัญญา)ต้องช่วย(ปกครอง)ผู้ที่อ่อนแอกว่า(ทางปัญญา) เพื่อไปสู่สิ่งที่ดีหรือชีวิตที่ดี ไม่ว่าจะโดยการโน้มน้าวหรือการบังคับ ก็ปรากฏอยู่ในแนวคิดของเพลโตเช่นเดียวกัน โปรดดู Plato, *Republic*, trans. Paul Shorey (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 1999), 346a-354c. และ ไชยันต์ ไชยพร, *ความยุติธรรม: ตอนที่หนึ่ง* (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 20.

¹⁰⁵ การรู้จักบ้านเมืองก็คือ ความเข้าใจในระบอบการปกครองที่ดีหรือการจัดความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ภายในนครรัฐที่ดี เช่นเดียวกับความเข้าใจในเป้าหมายของการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ

¹⁰⁶ นัยยะดังกล่าวโปรดดู Xenophon, *Kunetetikos*, XIII.4-5.

ข้ากำลังจะกล่าวถึงอย่างที่สุด ไม่ว่าจะเป็ ความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์(*eusebes*)ที่ท่านจะไม่ทำสิ่งใดโดยไม่ได้รับการตัดสินใจจากเทพเจ้า, ความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaios*)ที่ท่านจะไม่ทำร้ายผู้ใด แม้เพียงน้อยนิด และท่านยังให้ประโยชน์อย่างมหาศาลต่อผู้ที่สมาคมด้วยท่าน(*ophelein de ta megista tous chromenous auto*), การควบคุมตนเอง(*egkrates*)ท่านมีเคยเลยที่จะเลือกสิ่งที่น่าสนใจซึ่งความพึงพอใจ(*hedion*)ที่มากกว่า มาแทนที่สิ่งที่ดีกว่า(*beltionos*), ปัญหาแห่งการปฏิบัติ(*phronimos*) ท่านมีเคยผิดพลาดในการตัดสินใจว่าสิ่งใดดีกว่า(*beltio*)หรือสิ่งใดแยกกว่า(*cheiro*) โดยไม่จำเป็นต้องฟังฟังคนอื่น เพราะตัวท่านนั้นเพียงพอสำหรับการคิดตัดสินใจ นอกจากนี้ท่านยังมีความสามารถในการพูดและให้นิยามของสิ่งต่างๆด้วยถ้อยคำ เช่นเดียวกันกับที่ท่านมีความสามารถในการตรวจสอบผู้อื่นและปฏิเสธโต้แย้งคนเหล่านั้นเมื่อพบว่าคนเหล่านั้นกระทำผิดพลาด และทำให้คนเหล่านั้นมุ่งไปสู่คุณธรรมและความเป็นคนดี(*areten kai kalokagathian*)เพราะท่านนั้นเป็นมนุษย์ที่ดีงามที่สุดและมีความสุขอย่างแท้จริงเท่าที่มนุษย์จะเป็นได้ (*edokei toioutos einai, oios an eie aristos te aner kai eudaimonestatos.*) และหากว่าสิ่งที่ข้ากล่าวมานี้มิได้ถูกใจใครบางคน ก็ขอให้เขาผู้นั้นตัดสินใจด้วยการเปรียบเทียบลักษณะของคนอื่นๆกับสิ่งที่ข้าได้กล่าวมาข้างต้น”¹⁰⁷

ดังนั้นความรู้ที่มีประโยชน์ที่แท้จริงหรือประโยชน์ที่แท้จริงก็คือ ปัญญาหรือความรักในความรู้ในคุณธรรมความดี อันเป็นประโยชน์แห่งการปฏิบัติ(*pragmati*)ที่ได้จากการสมาคมด้วยโสเครติส เพราะ“ไม่มีอะไรจะเป็นประโยชน์เท่ากับการสมาคมด้วยโสเครติส ใช้เวลากับโสเครติสในที่ต่างๆในสาระเรื่องราวต่างๆ แม้แต่การจดจำโสเครติสทั้งที่เขาไม่มีชีวิตอยู่ ก็หาได้เป็นประโยชน์เพียงน้อยต่อผู้ที่คุ้นเคยสมาคมด้วยโสเครติสและผู้ที่เปิดใจรับการชี้แนะปลูกฝังจากโสเครติสไม่ และในความเป็นจริงแล้วเมื่อโสเครติสล้อเล่นเปลิดเพลิน(*paizon*) เขาก็มิได้ให้ประโยชน์แก่ผู้ที่ใช้เวลากับเขาน้อยไปกว่าเมื่อเขาจริงจัง(*spoudazon*)”¹⁰⁸ อันสอดคล้องกับแนวทางของตัวบท *Symposium* ที่ชี้ให้เห็นถึงการสมาคมด้วยผู้รักในความรู้ในคุณธรรมความดีหรือคนดี ทั้งในเวลาจริงจังและล้อเล่นเปลิดเพลิน ซึ่งตัวบท *Symposium* ก็เคยมีชื่อเดิมว่า “*sumposion philosophon* (ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ)”¹⁰⁹ ที่ชี้ให้เห็นถึงนัยยะของเซโนโฟนที่ต้องการนำเสนอวิธีการหรือ

¹⁰⁷ Xenophon, *Memorabilia*, IV.8.11.

¹⁰⁸ *Ibid.*, IV.1.1. และลักษณะดังกล่าวก็ปรากฏอยู่ในตัวกษัตริย์ Agesilaus ด้วยเช่นกัน โปรดดู Xenophon, *Agésilau*, VIII.2.

¹⁰⁹ Xenophontis, *Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus I*, eds. Schneideri et Zeunii (Edinburgh: Impensis Gulielmi Laing, 1811), p.18. และ Johann Albert Fabricius, *Bibliotheca Græcæ*

รูปแบบของการสมาคมของผู้รักในความรู้ในคุณธรรมความดีหรือคนดีหรือโสเครติส ต่อกลุ่มคนภายใต้บรรยากาศของการสังสรรค์ ที่นำไปสู่การล้อเล่นที่จริงจัง อันได้แก่ การสนทนาในประเด็นเรื่องความดีความงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ที่โสเครติสเป็นผู้โน้มน้าวให้ผู้ร่วมสนทนาสนใจมากกว่าที่จะสนใจความสุขที่ได้รับจากการบริโภคทางร่างกายอันได้แก่ อาหาร, เครื่องดื่ม, คนตรี, คำสรรเสริญ, การแสดง หรือความรื่นเริงบันเทิงต่างๆ ดังที่โสเครติสกล่าวไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย คนเหล่านี้ (นักแสดง, นักดนตรี, นักกายกรรม) ดูเหมือนว่าจะมีความสามารถทำให้เราพึงพอใจ แต่ข้าพเจ้ารู้ว่าเราทั้งหลายถือว่าเรานั้นเหนือกว่า (*beltiones*) คนพวกนี้ มันไม่ใช่สิ่งที่น่าละอายหรือหากว่าเราไม่แม้แต่จะพยายาม เมื่อเราอยู่ร่วมกันในการให้ประโยชน์และความเพลิดเพลินแก่กัน”¹¹⁰ ซึ่งความสุขที่ได้จากการสนทนาในเรื่องความดีความงามความถูกต้องเที่ยงธรรมก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับผู้ที่มีศักยภาพความสามารถในการรู้จักตนเองที่จะให้ประโยชน์แก่กันหรือไม่แข่งขันกัน อันเป็นการช่วยกันคลี่คลายจิตวิญญาณไปสู่ความเข้าใจในคุณธรรมหรือปัญญา¹¹¹ เท่าที่คนนั้นๆจะเป็นได้ ตามความเหมาะสมในธรรมชาติของแต่ละบุคคล โดยเมื่อพิจารณาคำตอบของโสเครติสต่อคำถามที่ว่าสิ่งใดที่โสเครติสคิดว่ามีคุณค่ากว่าภาคภูมิ ซึ่งโสเครติสตอบว่า งานที่เกี่ยวกับการจัดหาหญิงและชายไว้ให้บริการ (*mastropou*) หรือผู้จัดหา¹¹² โดย “ผู้จัดหาที่ดีจะต้องนำเสนอหญิงและชายในแบบวิธีอันจะเป็นที่พอใจหรือต้องตาต้องใจของผู้ที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นมม, เครื่องแต่งกาย, สายตา, น้ำเสียง, คำพูด ที่ต้องฝึกฝนชี้แนะปลุกฝัง (*didaskoi*) ในแบบที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความพึงพอใจ ซึ่งผู้จัดหาดังกล่าวจะเป็นผู้จัดหาที่ดีที่เป็นแบบอย่าง (*agathos mastropos*) ถ้าหากเขาสามารถนำเสนอหญิงและชายในแบบวิธีการที่นครรัฐทั้งนครรัฐพึงพอใจหรือต้องตาต้องใจ (*arestous*) เพราะฉะนั้นผู้ใดที่สามารถจัดการสิ่งที่กล่าวมานี้ให้เกิดขึ้นได้จากสิ่งที่เขาดูแลอยู่ จะไม่เป็นการถูกต้องเหมาะสมหรือหากว่าเขาจะภาคภูมิใจในศิลปะของเขาและได้รับเงินจำนวนมากเป็นการตอบแทน”¹¹³ โดยคำตอบของโสเครติสนี้ก็มีลักษณะของการล้อเล่น, จริงจังและน่าทึ่งสนทนาศัพท์ผสมปนคละกันไป จึงไม่น่าแปลกที่ Antisthenes ซึ่งร่วมอยู่ในวงสนทนาด้วยจะรู้สึกโกรธไม่พอใจ

Liber III (Hamburgi: Sumptu Christiani Liebezeit, 1716), p.75. ที่ในภาษาลาตินแปลว่า “Convivium Philoophorum”

¹¹⁰ Xenophon, *Symposium*, III.2.

¹¹¹ ประเด็นผู้ที่มีศักยภาพในการรู้จักตนเองที่ต้องช่วยเหลือกัน โดยไม่แข่งขันกัน รวมไปถึงช่วยผู้ที่อ่อนแอกว่าหรือผู้ที่ไม่มีความสามารถในการรู้จักตนเอง ก็ปรากฏอยู่ในแนวคิดของเพลโตเช่นเดียวกัน หากจะถือว่าผู้รู้จักตนเองในกรอบความคิดของเซโนฟอนก็คือผู้รักในความรู้ (*Philosopher*) ในกรอบความคิดของเพลโต โปรตุส ไชยันต์ ไชยพร, *ความยุติธรรม: ตอนที่หนึ่ง*, หน้า 26-27.

¹¹² ที่ในภาษาของมหาชนก็คือ ศิลปะของการเป็นแม่เลี้ยงหรือพ่อเลี้ยง นั่นเอง

¹¹³ Xenophon, *Symposium*, IV.56-60.

เมื่อโสเครตีสกล่าวว่า คนที่เป็นตัวอย่างของศิลปะข้างต้นนี้ก็คือAntisthenes¹¹⁴ แต่พอเมื่อโสเครตีสได้อธิบายถึงศิลปะของนายหน้าหรือคนกลาง(*proagogeian*)ในกรณีของ Antisthenes ที่ทำให้Callias ผู้ซึ่งปรารถนาในความรักในความรู้และมีทรัพย์ได้มาพบกับProdicusผู้รู้หรือ โสฟิสต์ที่ต้องการเงินรวมไปถึงกรณีอื่นๆที่ทำให้คนซึ่งไล่ล่าตามหากันเหมือนสุนัขในการล่าสัตว์ได้มาพบกันและอำนวยความสะดวกให้แก่กันและกัน อันต้องอาศัยความสามารถของ Antisthenes ซึ่งมีความจำที่แม่นยำและเข้าใจ(ความต้องการของ)คนแต่ละคน ที่ส่งผลให้Antisthenes เป็นผู้ที่มีศิลปะของนายหน้าหรือคนกลาง แล้วนั้น Antisthenes ก็กลายเป็นความโหดลงไปได้¹¹⁵

จากการวิเคราะห์ตีความก็จะพบว่า คำตอบของโสเครตีสมีนัยยะสองประการที่สำคัญคือ ประการแรกงานที่เกี่ยวกับการจัดหาหญิงและชายไว้ให้บริการ(*mastropou*)มิใช่สิ่งเดียวกันกับศิลปะของนายหน้าหรือคนกลาง(*proagogeian*) และประการที่สองความหมายที่แท้จริงของงานที่เกี่ยวกับการจัดหาหญิงและชายไว้ให้บริการในกรณีของโสเครตีสเมื่อเทียบกับพวกโสฟิสต์ในเชิงอุปมาอุปมัย กล่าวคือประการแรกจะพบว่า การใช้คำในภาษากรีกเมื่อโสเครตีสกล่าวถึงสิ่งที่ตนคิดว่ามีคุณค่า น่าภาคภูมิคือ *mastropou*(μαστροπου)ที่หมายถึงงานที่เกี่ยวกับการจัดหาหญิงและชายไว้ให้บริการ ในขณะที่เมื่อโสเครตีสยกตัวอย่างผู้ที่มีลักษณะดังที่ตนได้กล่าวไปคือAntisthenes ที่โสเครตีสได้ใช้

---

¹¹⁴ Antisthenes มีชีวิตอยู่ระหว่างราวปี 446-366 ก่อนคริสตกาล เป็นมิตรที่ชื่นชมโสเครตีสดังที่ปรากฏว่า "...เขา(Antisthenes)ได้สนิทสนมกับโสเครตีส และได้รับประโยชน์มากมายจากโสเครตีส โดยเขามักจะแนะนำให้สานุศิษย์ของเขาไปเป็นสานุศิษย์มิตรสหายของโสเครตีสอย่างที่เขาเป็น เขาอาศัยอยู่ที่เปิร์ซ (Peiraeus)และทุกๆวันเขาก็จะเดินทางประมาณ 5 ไมล์ ไปที่เอเธนส์เพื่อสนทนากับโสเครตีสหรือฟังสิ่งที่โสเครตีสกล่าว สิ่งที่เขาได้เรียนรู้จากโสเครตีสคือ ความอดทนและการไม่ใส่ใจต่อการรับรู้ทางประสาทสัมผัส อันเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตแบบซินิก(Cynic)ที่เขาเป็นผู้ริเริ่ม เขาได้ชี้ให้เห็นว่าความเจ็บปวดเป็นสิ่งที่ดีโดยยกตัวอย่างของเฮอรัคลีสและไซรัส ที่ตัวอย่างแรกเป็นตัวอย่างที่มาจากชาวกรีกและตัวอย่างที่สองมาจากคนที่มีเชื้อชาวกรีก" Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers : Book VI-X*, trans. R.D. Hicks (Cambridge, Massachusetts:Harvard University Press,2005),VI.2. และเป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งเซโนฟอนและAntisthenes ได้อาศัยเฮอรัคลีสและไซรัสมาเป็นตัวแบบในการแสวงหาคำตอบต่อชีวิตที่ดีเหมือนกัน โดยAntisthenesเสนอแนวคิดของการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายไม่หรูหราฟุ่มเฟือยหรือมุ่งเน้นการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียงตามธรรมชาติที่ถือว่าเป็นคุณธรรม รวมไปถึงปฏิเสธการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกายอันเป็นวัฒนธรรมของสิ่งที่เรียกว่าอารยะธรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่อันเป็นสิ่งจอมปลอม ซึ่งแนวคิดของAntisthenesถือว่าเป็นฐานคิดสำคัญของสำนักCynicที่มีDiogenes of Sinope(412-323BC.)สานุศิษย์ของAntisthenesเป็นผู้นำในเวลาต่อมา Robert Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, 2nd ed.(Cambridge: Cambridge University Press, 2001),p.200. นอกจากนี้เมื่อพิจารณางานดัวบทของAntisthenes ที่ให้ความสำคัญแก่HeraclesและCyrusแล้วก็อาจถือได้ว่าเป็นตัวแบบที่ละม้ายกับกรณีของเซโนฟอน และอาจสันนิษฐานได้ว่าทั้งHeraclesและCyrus อาจเป็นบุคคลที่โสเครตีสหยิบยกมาเป็นตัวอย่างในการสนทนากับมิตรสหายและสานุศิษย์อยู่เสมอๆก็เป็นได้

¹¹⁵ โปโรดดู Xenophon, *Symposium*, IV.62-64.

คำว่า *proagogeian*(προαγωγείαν) อันหมายถึงศิลปะของนายหน้าหรือคนกลาง ซึ่งหากพิจารณาอย่างไม่มีระดับระวังก็จะไม่ตระหนักถึงความแตกต่างในความหมายของคำที่โสเครตีสใช้ อันมีความหมายละม้ายคล้ายกันจนในบางครั้งอาจเรียกรวมๆได้ว่า นายหน้าจัดหาหญิงและชายไว้ให้บริการ แต่เมื่อวิเคราะห์อย่างละเอียดในลักษณะของงานหรือการกระทำของทั้งสองสิ่งแล้วก็จะพบความแตกต่างที่ชัดเจนคือ *mastropou*(μαστροπού)จะเป็นบุคคลที่ปกครองดูแลชี้นะปลุกฝังฝึกฝน การคิด,การตัดสินใจ,การพูด,การกระทำ,ท่าทาง,การแต่งกายของหญิงและชายที่ตนดูแล เพื่อให้เกิดความงามเป็นที่ต้องตาต้องใจของบุคคลทั้งหลายที่ได้พบเจอ ในขณะที่ *proagogeian* (προαγωγείαν)เป็นผู้ที่เชื่อมคนสองคนที่มีอุปสงค์และอุปทานสอดคล้องกันให้มาพบเจอกัน การค้าจึงเกิดขึ้น เท่ากับว่างานของ *proagogeian* ไม่เกี่ยวข้องกับการชี้นะปลุกฝังดูแลในเรื่องความงามของสิ่งที่ตนปกครองดูแล แต่เป็นการอาศัยความจำเป็นความต้องการของบุคคลต่างๆและรู้จักคนจำนวนมากเป็นสำคัญ โดยผู้ที่ครอบครองศิลปะของนายหน้าหรือคนกลาง(*proagogeian*)นั้นก็ไม่สามารถที่จะเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ขึ้นกับตนเองได้ เพราะต้องขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้อื่นอันได้แก่บุคคลสองฝ่ายที่มีความต้องการสอดคล้องกันในเชิงอุปสงค์และอุปทานหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ*proagogeian* (προαγωγείαν)ไม่สามารถขัดเกลา โนม่น้ำว คลี่คลาย และกดบังค้ำชูธรรมชาติของบุคคลที่ตนเกี่ยวข้องได้ แต่ *mastropou* (μαστροπού) สามารถคัดเลือกหญิงชายที่ตนจะนำมาชี้นะปลุกฝังฝึกฝนได้ และสามารถขัดเกลา โนม่น้ำวคลี่คลายกดบังค้ำชูธรรมชาติของบุคคลให้มุ่งไปสู่ความงามได้ ซึ่งนัยยะดังกล่าวนี้ก็ปรากฏอยู่ในคำกล่าวของAntisthenes เอง¹¹⁶

โดยเมื่อวิเคราะห์ตีความการใช้คำว่า *mastropou*(μαστροπού) ที่หมายถึงงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาหญิงและชายไว้ให้บริการแล้ว ก็จะพบว่าโสเครตีสของเซโนโฟน ไม่ได้ใช้คำนี้อย่างลอยๆเพื่อการล้อเล่นเพลิคเพลิน, จริงจังและน่าฉงนสนเท่ห์ผสมปนคละกันไปหรือกล่าวขึ้นอย่างหาสาระอันใดมิได้ไม่ เนื่องจากการใช้คำว่า*mastropou*(μαστροπού)เป็นอุปมาอุปมัยเพื่อเปรียบเทียบในเชิงลักษณะของงานของคนดีกับลักษณะของพวกโสฟิสต์ ที่แตกต่างกัน อันเป็นความสำคัญประการที่สองของคำตอบของโสเครตีสที่มีต่อสิ่งที่โสเครตีสคิดว่าน่าภาคภูมิใจ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากข้อความที่โสเครตีสตอบAntiphonผู้เป็นโสฟิสต์¹¹⁷ ที่เห็นว่าการใช้ชีวิตในทางปรัชญาแบบโสเครตีสนั้นไร้ค่าและลำบากยากแค้น ว่า

“ ‘แอนติฟอน(Antiphon) ในหมู่เราทั้งหลายยึดถือว่า ความสดใสของหนุ่มสาว (*oran*)และปัญญา(*sophian*)เป็นสิ่งที่ถูกนำเสนอให้อย่างดีงาม(*kalon*) หรือเป็นสิ่งที่ถูก

¹¹⁶ สังเกตได้จากคำกล่าวที่Antisthenesกล่าวถึงตนเองและที่กล่าวถึงโสเครตีส โปรดดู Xenophon, *Symposium*, IV.43-44.

¹¹⁷ สำหรับแนวคิดของAntiphon ที่ปรากฏอยู่ในตัวบทเอกสารต่างๆ โปรดดู Robin Waterfield, *The First Philosophers : The Presocratics and The Sophists* (New York: Oxford University Press, 2000), pp.258-269.

นำเสนอให้อย่างน่าละอาย(*aischron*) เพราะหากว่าใครบางคนที่ต้องการขาย (*pole*)ความเขว่วัยของตนให้แก่ใครก็ได้ เพื่อเงินทอง(*arguriou*) คนทั้งหลายก็จะเรียกคนผู้นั้นว่า โสเภณี(*pornon*) แต่หากว่าใครบางคนสร้างมิตรภาพกับคนที่ตนนั้นตระหนักรู้ว่าเป็นคู่รัก(*erasten*)ที่ทั้งดีและงาม หรือเป็นคนดี(*kalon te kagathon*) เราก็จะถือว่าคนผู้นั้นอยู่ในสภาวะทางสายกลางของการควบคุมตนเอง(*sophrona*) เช่นเดียวกันกับบรรดาผู้ที่ขายความรู้แก่ใครก็ตามที่ปรารถนาจะซื้อ ก็จะถูกเรียกว่า โสพิสต์ เสมือนว่าคนพวกนี้เป็นโสเภณี(*sophistas osper pornous*) ในขณะที่ใครก็ตามที่สร้างมิตรภาพด้วยการชี้แนะสิ่งใดก็ตามที่ดี(*agathon*)ที่เขาครอบครองให้แก่บุคคลที่เขาตระหนักรู้ว่าคนผู้นั้นมีธรรมชาติที่ดี(*euphua*) เราก็จะถือว่าเขา นั้นได้กระทำในสิ่งที่เหมาะสมสำหรับการเป็นพลเมืองที่เป็นคนดี(*touton nomizomen a to kalo kagatho polite prosekei*)

แอนติฟอน ดังนั้นแล้วก็เหมือนกับคนอื่นๆที่มีความพึงพอใจ(*hedetai*)จากม้าที่ดี สุนัขที่ดี นกที่ดี สำหรับตัวข้าพเจ้า(โสเครติส)แล้วยังมีความพึงพอใจที่มากขึ้นจากมิตรสหายที่ดี(*philois agathois*) และหากว่าข้าพเจ้าครอบครองบางสิ่งที่ดี ข้าพเจ้าก็จะชี้แนะปลูกฝัง(*didasko*)สิ่งที่ดีเหล่านั้นให้แก่มิตรสหาย และข้าพเจ้าก็จะแนะนำให้มิตรสหายของข้าพเจ้าไปพบกับผู้ที่ข้าพเจ้าเชื่อว่า มิตรสหายของข้าพเจ้าจะได้รับประโยชน์ที่มีต่อความเข้าใจในคุณธรรม(*areten*)¹¹⁸ และด้วยการอ่านอย่างร่วมมือกันกับมิตรสหาย ข้าพเจ้าได้ก้าวเข้าไปสู่สมบัติอันมีค่าทั้งหลายของเหล่าผู้มีปัญญาในอดีต(*thesaupous ton palai sophon andron*) ที่ท่านเหล่านั้นได้เขียนและถูกทิ้งไว้ในม้วนกระดาษ(*bibliois*)¹¹⁹ ซึ่งหากเราพบเจอบางสิ่งที่ดี เราก็จะหยิบมันออกมา และด้วยสิ่งนี้ เราจึงได้ยึดถือว่ามันเป็นเมล็ดพันธุ์อันดีเลิศ ถ้าหากเราเป็นมิตรสหายต่อกันและกัน' เมื่อข้า(เซโนฟอน)ได้ฟังสิ่งเหล่านี้ ข้าก็เกิดความคิดที่ชัดเจนว่าโสเครติสนั้นเป็นผู้ที่มีความสุขความเจริญยิ่ง(*makarios*)และท่านก็ได้นำพาคนทั้งหลายที่รับฟังท่านไปสู่ความเป็นคนดี(*kalokagathian*)..."¹²⁰

¹¹⁸ เนื้อความในย่อหน้านี้สอดคล้องกับสิ่งที่เซโนฟอนกล่าวถึงโสเครติสใน Xenophon, *Memorabilia*, IV.7.1. และ Xenophon, *Oikonomikos*, II.14-16.

¹¹⁹ การเน้นย้ำถึงความสำคัญของปัญญาในอดีตก็ปรากฏในตัวบท *Cyropaedia* ที่ไซรัสมหาราชตรัสก่อนจะสิ้นพระชนม์ความว่า "...สำหรับตอนนี้ ข้าได้ชี้แนะพวกเขาไปเพียงพอแล้ว ในสิ่งที่พวกเขาควรปฏิบัติต่อกันว่าจะต้องกระทำเช่นใด แต่หากว่ามันไม่เพียงพอ ก็ขอให้เจ้าทั้งสองเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต เพราะการเรียนรู้ในลักษณะนี้ดีเลิศเป็นที่สุด..." Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.vii.24.

¹²⁰ Xenophon, *Memorabilia*, I.6.13-14.

จากข้อความข้างต้น ก็จะพบว่าแท้จริงแล้วโสเครติสของเซโนโฟนได้อาศัยอุปมาอุปมัย *mastropou*(μαστροπου)เพื่อเปรียบเทียบกับโสภณิ(*pornon*) อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติที่แตกต่างกันระหว่างคนดีที่รักในความรู้ที่เป็นศุภมิตรในความเป็นคนดี(*kalokagathian*) โดยการชี้แนะปลูกฝังต่อผู้ที่มีธรรมชาติที่ดีที่เหมาะสม กับพวกโสฟิสต์ที่ขายความรู้ให้แก่บุคคลใดก็ได้ที่มีเงินจ่ายเสมือนหนึ่งเป็นโสภณิ เพราะฉะนั้นเมื่อวิเคราะห์ดีความความงาม(*kalon*) ซึ่งในบริบทของ *mastropou*(μαστροπου)หมายถึงการทำให้เป็นที่ต้องตาต้องใจของบุคคลทั้งหลายที่ได้พบเจอไม่ว่าจะเป็นผม, เครื่องแต่งกาย, สายตา, น้ำเสียงและคำพูด ที่เป็นลักษณะภายนอก ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนมาสู่ความหมายในบริบทของความเป็นคนดี อันได้แก่ความงามที่แท้หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นการชี้แนะปลูกฝังต่อจิตเป็นสำคัญ โดยผู้ที่สามารถควบคุมตนเอง (*sophrona*)อันเป็นคนดีนั้นสามารถสร้างมิตรภาพด้วยการชี้แนะในสิ่งที่เป็นความดีต่อผู้ที่มีธรรมชาติที่ดีที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการกระทำที่คู่ควรต่อความเป็นพลเมืองที่เป็นคนดี(มิใช่พลเมืองดี) เท่ากับว่าในกรอบความคิดของเซโนโฟนนั้น สภาวะของคนดีและพลเมืองสามารถเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกันได้ โดยตัวแบบของคนดีก็คือ โสเครติส ที่มีความปิติด้วยศุภมิตร ซึ่งหากโสเครติสครอบครองสิ่งที่ดีเขาก็ยินดีที่จะสอนต่อมิตร และแนะนำให้มิตรไปพบกับคนที่ตนเชื่อว่าสามารถจะให้ประโยชน์ในวิถีทางที่ไปสู่คุณธรรมแก่มิตรของตนได้¹²¹ รวมไปถึงการอ่านอย่างเป็นหมู่คณะหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “การสนทนาต่อข้อเขียนของผู้มีปัญญาในอดีต ที่จะให้ประโยชน์ต่อตนเองและมิตรสหายในการมีชีวิตที่ดี อันเป็นการเรียนรู้ที่แท้จริงที่ให้ความสำคัญแก่ตัวมนุษย์มากกว่าสถานที่”¹²² ดังนั้น โสเครติสจึงเป็นแบบอย่างของคนดีที่มนุษย์ผู้มีธรรมชาติอันเหมาะสมต้องการเลียนแบบหรือต้องการเป็นไม่วั้นแม้แต่เซโนโฟน เท่ากับว่าตัวบทของเซโนโฟนที่เต็มไปด้วยข้อเขียนของผู้มีปัญญาในอดีตจึงเปรียบได้กับการแนะนำให้ผู้อ่านไปพบกับคนที่เซโนโฟนเชื่อว่าสามารถจะให้ประโยชน์ในวิถีทางที่ไปสู่คุณธรรมและการมีชีวิตที่ดี

และเมื่อวิเคราะห์ดีความการชี้แนะปลูกฝังเพื่อทำให้หญิงชายเป็นที่ต้องตาต้องใจของทั้งนครรัฐ ซึ่งทำให้ผู้จัดหาผู้นั้นเป็นผู้จัดหาที่ดีที่เป็นแบบอย่างแล้ว ในกรณีของโสเครติสของเซโนโฟนก็ย่อมหมายถึงการสั่งสอนคุณธรรมความดีอันเป็นความงามที่แท้ให้แก่ผู้ที่มีธรรมชาติที่ดีที่เหมาะสม เพื่อให้เขาเหล่านั้นซึ่งเป็นคนดีและพลเมืองที่เป็นคนดี ได้ก้าวไปสู่การเมืองการปกครองต่อไป ซึ่งแอนติโฟน(*Antiphon*)ในฐานะเป็นโสฟิสต์ที่อ้างตัวเองว่า สามารถสั่งสอนในสิ่งที่

¹²¹ สิ่งที่เซโนโฟนกล่าวถึงโสเครติส ณ ที่นี้ ก็สอดคล้องกับหลักการการสั่งสอนคุณธรรมความดีของเซโนโฟนเอง ที่เริ่มต้นจากลำดับแรกคือการรู้จักตนเองหรือเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ และลำดับต่อมาคือการไปพบผู้ที่มีความรู้ในความคิดที่แท้จริง ซึ่งปรากฏอยู่ใน Xenophon, *Kunetetikos*, XIII.4-5. อันเป็นที่มาของการวิเคราะห์ดีความโสเครติสในสถานะผู้ที่มีความรู้ในความคิดที่แท้จริง นั่นเอง

¹²² Leo Strauss , “The Origin of Political Science and the Problem of Socrates : Six Public Lectures,” *Interpretation* 23 , No. 2 (1996) : 153.

เป็นประโยชน์ในการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองอันได้แก่ ศิลปะของการใช้โวหาร ก่อคิดที่จะสงสัยไปไม่ได้ว่าโสเครตีสผู้ซึ่งไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองในความหมายของคนทั่วไปคือการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือดำรงตำแหน่งที่ได้รับคำตอบแทนจากรัฐ จะสามารถทำให้ผู้อื่นเหมาะสมคู่ควรในการก้าวไปสู่การเมืองการปกครองได้อย่างไร หรือถ้าหากโสเครตีสมีความรู้ในเรื่องการเมืองอย่างแท้จริงแล้วเหตุใดโสเครตีสจึงไม่ไปเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในทางการเมือง เสมือนหนึ่งว่าความรู้ที่โสเครตีสมีอยู่นั้นไม่ใช่ความรู้ที่มีประโยชน์ในทางการเมืองหรือเท่ากับโสเครตีสรู้ไม่จริง ซึ่งโสเครตีสได้ตอบแอนติฟอนว่า “แอนติฟอน หนทางใดกันเล่าจะเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง(*politika*)ที่มากกว่ากัน ระหว่างการข้าพเจ้าเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยลำพัง กับ การที่ข้าพเจ้าเข้าไปสู่การเมืองด้วยการทำให้คนที่มีความสามารถจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ได้เข้าไปสู่การเมืองการปกครอง”¹²³ อันเท่ากับว่าการไปเกี่ยวข้องกับทางการเมืองการปกครองของโสเครตีสก็คือ การสร้างคนที่มีศักยภาพให้มีจำนวนมากที่สุดเท่าที่ตนสามารถจะกระทำได้ เพื่อให้คนเหล่านั้นเข้าไปสู่การเมืองในความหมายของคนทั่วไป ซึ่งการชี้แนะปลูกฝังของโสเครตีสก็จะต้องเริ่มจากการชี้แนะให้รู้จักตนเองหรือการควบคุมตนเอง(*sophronein*)ก่อนที่จะสอนเรื่องการเมืองการปกครอง(*politika*) โดยเซโนฟอนเห็นว่า“ผู้ชี้แนะปลูกฝังจะต้องเป็นแบบอย่างทั้งการปฏิบัติในสิ่งที่ตนสอนและใช้วาจาโน้มน้าว(*logo prosbibazontas*)ให้ผู้ถูกชี้แนะปลูกฝังเข้าใจและปฏิบัติตาม ซึ่งโสเครตีสเองก็ได้แสดงตนเป็นแบบอย่างของคนดี(*kalon kagathon*) และสนทนาอย่างฉันทมิตร อันเป็นการสนทนาที่งดงามเกี่ยวกับคุณธรรมและเรื่องราวของมนุษย์ (*dialegomenon kallista peri arōtes kai ton allon anthropinon*)”¹²⁴ เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าเซโนฟอนต้องการเน้นย้ำความสำคัญของการชี้แนะปลูกฝังคุณธรรมความดีอันเป็นพื้นฐานของการสร้างคนดี และให้คนดีนั้นได้ปกครองบ้านเมือง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คุณธรรมปัญญาต้องอยู่เหนืออำนาจทางการเมือง และ คุณธรรมปัญญาแยกไม่ออกจากอำนาจทางการเมือง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์กิจกรรมทางการเมืองของโสเครตีสซึ่งก็คือ การสนทนาอย่างฉันทมิตร อันเป็นการสนทนาที่งดงามเกี่ยวกับคุณธรรมและเรื่องราวของมนุษย์แล้ว ก็จะพบว่า สิ่งที่โสเครตีสสนทนานั้นมิใช่ความสนใจแบบผู้ที่สนใจในธรรมชาติของสรรพสิ่งหรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ, ดาราศาสตร์และคณิตศาสตร์ อันเป็นกระแสหลักของปรัชญากรีกในช่วงระหว่างปี 600-450 ก่อนคริสตกาล ดังที่เซโนฟอนระบุว่า

“โสเครตีสไม่ได้สนทนาเกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง(*peri tes ton panton*) ในรูปแบบที่คนส่วนใหญ่กระทำกันคือ การตรวจสอบสิ่งที่พวกโสฟิสต์เรียกว่าระเบียบแบบแผนของจักรวาล(*kosmos*)ว่ามันเป็นเช่นใด แล้วสิ่งต่างๆที่เป็นมวลสาร

¹²³ Xenophon, *Memorabilia*, I.6.15.

¹²⁴ *Ibid.*, I.2.17-18.

ของสรรพสิ่งต่างๆบนท้องฟ้ามันเกิดขึ้นมาอย่างไร เพราะท่าน(โสเครตีส)แสดงโดยเปิดเผยว่า บรรดาคนที่ครุ่นคิดหมกมุ่นใส่ใจอยู่กับสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผู้โง่เขลา (*morainontas*) เนื่องจากเมื่อโสเครตีสได้ตรวจสอบบรรดาคนเหล่านี้ที่ลึ้นหมกมุ่นในเรื่องราวดังกล่าว ก็พบว่าคนเหล่านี้ยึดถือว่าพวกเขาเหล่านั้นรู้เรื่องราวต่างๆของมนุษย์อย่างเพียงพอ หรือไม่ก็พากันเชื่อว่าพวกเขาเหล่านั้นกระทำในสิ่งที่เหมาะสมในการละเลยเรื่องราวของมนุษย์แล้วหันมาใส่ใจตรวจสอบเรื่องราวอันเป็นของลึกลับลึกลับ (*daimonia*) ท่านจึงอดที่จะสงสัยไม่ได้ว่า คนเหล่านี้ยังไม่ประจักษ์อีกหรือ ว่ามันเป็นไปไม่ได้เลยที่มนุษย์จะค้นพบสิ่งเหล่านี้ และท่านก็คิดว่าในหมู่บรรดาคนที่ภาคภูมิใจในตนเองเกี่ยวกับการพูดในเรื่องราวเหล่านี้ ก็ไม่ได้มีความเห็นสอดคล้องกัน แต่กลับพยายามลี้ลี้กันประหนึ่งคนวิกลจริต(*mainomenois*)...”¹²⁵

จึงเท่ากับว่าการกระทำของผู้ที่สนใจในธรรมชาติของสรรพสิ่งเป็นการเป็นการละเลยต่อทั้งลึกลับลึกลับที่เป็นตัวแทนของคุณธรรมความดีและเรื่องราวของมนุษย์เอง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการละเลยต่อการมีชีวิตที่ดีที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมความดี อันเป็นเรื่องราวที่มนุษย์ควรสนใจอย่างที่สุด เพราะการเป็นคนดีนั้นย่อมสำคัญกว่าดวงดาวเกิดขึ้นมาได้อย่างไรหรือไก่อกับไข่อะไรเกิดก่อนกันหรือผักตบชวาควรจะมีชีวิตอยู่อย่างไรหรืออะไรคือคุณธรรมสำหรับหมีแพนด้า นอกจากนี้ “การละเลยดังกล่าวยังอาจนำไปสู่การหลงตนของผู้ที่สนใจในธรรมชาติของสรรพสิ่งที่อาจคิดไปได้ว่าเมื่อตนเข้าใจธรรมชาติแล้วตนจะสามารถควบคุมหรือสร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นได้เองไม่ว่าจะเป็นลม,ฝน, ฤดูกาลและสิ่งอื่นๆในประเภทเดียวกัน”¹²⁶ โดยอาจกล่าวได้ว่า “การกระทำของผู้ที่สนใจในธรรมชาติของสรรพสิ่งจึงเป็นลักษณะของคนที่ถูกเสลลึกลับลึกลับหรือเทพเจ้าทั้งปวง อันเป็นแยกกฎทางธรรมชาติออกจากการควบคุมหรือแทรกแซงโดยเทพเจ้า ที่เท่ากับเป็นการบุกเบิกแนวทางของพวกโสเฟิสต์ในเวลาต่อมา”¹²⁷ รวมไปถึงคนกลุ่มนี้ยังไม่สนใจต่อความหมายของการรู้จักตนเอง

¹²⁵ Ibid., I.1.11-13.

¹²⁶ Ibid., I.1.15.

¹²⁷ W.K.C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy Volume III : The Fifth-Century Enlightenment* (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), pp. 14-15. และ Robin Waterfield, *The First Philosophers : The Presocratics and The Sophists* , p. xxiii. สำหรับวิวาทะระหว่างอำนาจของเทพเจ้ากับอำนาจของมนุษย์ในยุคกรีกโบราณ โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร, *ผู้ควบคุมความรู้ความจริง: the Master of Truth: จากมือเทพเจ้าถึงมือมนุษย์ จากคนทรงเจ้าถึงพ่อค้าความรู้และอภิสิทธิ์ชนทางปัญญา*, เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “วิถีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ:อดีต ปัจจุบัน อนาคต” ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543. และ ไชยันต์ ไชยพร, “ประวัติศาสตร์:วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า,” *วารสาร*

(*gnothi sauton*) ที่ปรากฏอยู่ ณ วิหารที่เคลฟี อันแตกต่างจากคนที่มิมีธรรมชาติที่ดีซึ่งสนใจแสวงหาความหมายดังกล่าวเพื่อนำไปปฏิบัติ ที่เป็นการกระทำด้วยความเพียรซึ่งสอดคล้องกับเทพเจ้า ซึ่งเซโนโฟนหมายถึงการที่มนุษย์ได้ใช้ความเพียรและความตั้งใจมั่นกระทำในสิ่งที่ตนกระทำได้อย่างสุดความสามารถ เพื่อเป้าหมายในสิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง, ครอบครัว, มิตรสหายและนครรัฐหรือบ้านเมือง โดยไม่กังวลต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นหรือไม่กลัวต่อความตายและการสูญเสียนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตามเซโนโฟนก็ไม่ได้ปฏิเสธความรู้ในวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ, ดาราศาสตร์ และคณิตศาสตร์อย่างสิ้นเชิง หากแต่ต้องจำกัดขอบเขตของการเรียนรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและไม่เป็นการขัดขวางต่อการเรียนรู้ในสิ่งอื่นๆที่เป็นประโยชน์ ดังจดหมายฉบับที่ 1 ของเซโนโฟนที่เขียนถึง Aeschines อันมีใจความว่า

“... Aeschines มิครั้งใดกันบ้างเล่าที่มีผู้ใดเคยได้ยิน โสเครติสอธิบายและสนทนาเกี่ยวกับสรวงสวรรค์ หรือ ชี้นำให้สานุศิษย์มิตรสหายไปกระทำกิจกรรมการทดลองทางคณิตศาสตร์ เราต่างรู้ว่าโสเครติสเข้าใจคนตรีไม่เลยเถิดไปไกลกว่าหู เพราะโสเครติสหมักอธิบายและสนทนากับสานุศิษย์มิตรสหายอยู่อย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับสิ่งที่งาม(*kalon*) ความกล้าหาญ(*andria*)คืออะไร อะไรคือความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaiosune*) รวมไปถึงคุณธรรมต่างๆ(*allai aretai*) สิ่งเหล่านี้โสเครติสยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเหมาะสมสำหรับมนุษย์ (*anthropina gar auta agatha ekalei*) ส่วนสิ่งอื่นๆที่นอกเหนือจากนี้โสเครติสกล่าวว่า คนก็ไม่ควรให้ความสนใจใส่ใจ ด้วยมันอยู่ในตระกูลเดียวกันกับตำนานเรื่องเล่าต่างๆอันเกี่ยวกับสิ่งที่ไร้สาระซึ่งถูกสอนโดยโสเฟิสต์ที่อวดรู้(*sophiston*)...”¹²⁸

ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่เซโนโฟนกล่าวถึงแนวทางของโสเครติสต่อความรู้ในลักษณะข้างต้นนี้ที่ว่า

“...ท่าน(โสเครติส)ได้กล่าวว่าเราควรที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเรขาคณิต(*geometrian*)จนมีความสามารถ เพื่อในยามที่จำเป็นจะได้ใช้ความรู้ในการรับสืบทอด การโอน และการรังวัดขนาดของที่ดินได้อย่างถูกต้อง รวมไปถึงการจัดแบ่งงานต่างๆในที่ดิน และท่านยังได้กล่าวอีกด้วยว่า มันเป็นการง่ายที่จะเรียนรู้ว่า ผู้ซึ่งมีความเข้าใจในการวัดจะรู้เป็น

ธรรมชาติ 19, 2(2536): 53-74. ซึ่งวิวาทะดังกล่าวนี้ก็มีลักษณะเป็นนิรันดร์และก้าวข้ามบริบทเช่นเดียวกันกับวิวาทะระหว่างโบราณกับสมัยใหม่

¹²⁸ Xenophon, *Epistles*, I. และ Xenophontis, “EK THS EENOFONTOS PPOΣ AIXINH H EPISTOLAHS.”

in *Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus X*, eds. Schneideri et Zeunii, pp. 267-270.

อย่างที่ว่าที่มีที่ติดอยู่จำนวนเท่าใด ขณะเดียวกันก็จะเข้าใจว่าที่ดินเหล่านั้นถูกวัดอย่างไร แต่ท่านไม่เห็นด้วยกับการเรียนรู้เรขาคณิตจนถึงขั้นรูปทรงทางคณิตศาสตร์ (diagrammaton) ที่เข้าใจได้ยาก เพราะท่านไม่เห็นว่าจะให้ประโยชน์อันใด(แม้ว่าท่านจะไม่ได้รู้ประสบการณ์ในคณิตศาสตร์ก็ตาม)แถมยังเป็นการเผาผลาญชีวิตของมนุษย์ไปโดยเปล่าประโยชน์และเป็นการขัดขวางมนุษย์จากการเรียนรู้ในสิ่งอื่นๆที่มีประโยชน์ โสเครตีสยังเน้นว่าเราต้องเรียนรู้เกี่ยวกับดวงดาว(astrologias)จนถึงขั้นมีความสามารถที่จะจำแนกช่วงเวลาออกเป็นกลางคืน เดือน ปี เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง การเดินเรือ การรักษาความปลอดภัย รวมไปถึงสิ่งต่างๆที่ถูกกระทำโดยกลางคืน เดือน ปี เพื่อใช้ในเป็นจุดอ้างอิงในการจำแนกช่วงเวลา เพราะสิ่งนี้เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่ายจากพรานที่ล่าสัตว์ในตอนกลางคืน กับต้นเรือ และคนอื่นๆอีกมากที่รู้เรื่องนี้เป็นอย่างดี แต่โสเครตีสก็ห้ามปรามอย่างรุนแรงต่อการเรียนรู้ดาราศาสตร์จนถึงขั้นที่จะต้องรู้ว่า สรรพสิ่งต่างๆมิได้มีเส้นทางการเปลี่ยนแปลงที่คงที่ ไม่ว่าจะเป็นดวงเคราะห์หรือดาวฤกษ์ หรือ การแสวงหาอย่างเอาเป็นเอาตายเกี่ยวกับระยะห่างระหว่างโลกกับดาวอื่นๆ การโคจรของดวงดาว และสาเหตุต่างๆในการกำเนิดขึ้นของสิ่งเหล่านี้ เพราะท่านไม่เห็นว่าจะให้ประโยชน์อันใด(แม้ว่าท่านจะไม่ได้อ่อนด้อยในเรื่องนี้ก็ตาม)แถมยังเป็นการเผาผลาญชีวิตของมนุษย์ไปโดยเปล่าประโยชน์และเป็นการขัดขวางมนุษย์จากการเรียนรู้ในสิ่งอื่นๆที่มีประโยชน์ ท่านยังชี้แนะให้คนละทิ้งจากความหมกมุ่นเกี่ยวกับการแสวงหาหนทางในการที่เทพเจ้าสร้างสรรค์(mechanatai) สิ่งต่างๆขึ้นมา เพราะท่านเห็นว่าสิ่งเหล่านี้มีสามารถถูกค้นพบได้โดยมนุษย์ ด้วยท่านนั้นเชื่อว่าใครก็ตามที่พยายามจะค้นหาสิ่งที่เทพเจ้ามีปรารถนาจะทำให้มีความชัดเจน ก็เท่ากับเป็นการหลอหลวงเทพเจ้า และท่านยังกล่าวอีกว่า ใครก็ตามที่หมกมุ่นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ก็เสี่ยงที่จะกลายเป็นคนเสียดสีที่มีด้อยไปกว่าAnaxagoras(Ἀναξαγόρας)¹²⁹ ที่

¹²⁹ Anaxagoras มีชีวิตอยู่ราวปี 500-427 ก่อนคริสตกาล เป็นชาวเมืองClazomenae โดยมีความสนใจในการแสวงหากฎหรือทฤษฎีในการอธิบายจักรวาล(จักรวาลวิทยา)และสภาวะของสสาร อันปรากฏเป็นแนวคิดสำคัญๆ อาทิ “nous(mind or reason)”, “Homoeomereity”, “Portion”, “air and aither”อันเป็นนิรันดร์ ไม่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด, “Seeds”,และ แนวคิดเกี่ยวกับดวงอาทิตย์ดวงจันทร์และดวงดาว(The Sun, the moon and all the stars are red-hot stones which the rotation of the aither carries round with it.)เป็นต้น โดยAnaxagoras ได้เดินทางมาเอเธนส์เพื่อเผยแพร่แนวคิดของตนเมื่อประมาณปี 480 ก่อนคริสตกาลและได้เป็นสหายของ Pericles ซึ่งต่อมาจากแนวคิดของเขาที่เป็นการทำลายต่อแนวคิดแบบปกรณัมที่มุ่งเน้นอิทธิพลของเทพเจ้า ประกอบกับความสัมพันธ์กับPericles ได้ส่งผลให้เขาถูกเนรเทศจากเอเธนส์ Anaxagorasจึงได้ไปใช้ชีวิตอยู่ที่เมือง Lampsacus จนกระทั่งเสียชีวิตในปี 427 ก่อนคริสตกาล G.S. Kirk and J.E. Raven, *The Presocratic Philosophers* (London:

ไว้สติสัมปชัญญะ(*parephronesen*)ผู้ซึ่งภูมิใจเป็นนักหนาในการอธิบายเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ของเทพเจ้า เพราะเมื่อเขากล่าวว่าไฟ(*pur*)และดวงอาทิตย์(*elion*)คือสิ่งเดียวกัน เขาก็ได้ละเลยความจริงที่ว่ามนุษย์สามารถมองไฟได้ แต่ไม่สามารถมองดวงอาทิตย์ได้โดยตรงได้ และผู้ที่ได้รับแสงแดดส่องถึงตัวก็จะมีสีผิวที่คล้ำขึ้น แต่ในกรณีของไฟมิเป็นเช่นนั้น นอกจากนี้เขายังละเลยความจริงที่ว่า ไม่มีสรรพสิ่งใดที่เติบโตจากพื้นดินจะสามารถเจริญงอกงามได้โดยปราศจากแสงอาทิตย์(*eliou auges*) แต่สรรพสิ่งก็ถูกเผาผลาญทำลายด้วยความร้อนจากไฟ และเมื่อเขายืนยันว่าดวงอาทิตย์คือก้อนหินดวงใหญ่ที่ส่องแสง เขานั้นก็ละเลยความเป็นจริงที่ว่า ก้อนหินในกองไฟไม่สามารถส่องแสงได้หรือมีแสงจากกองไฟได้นาน ในขณะที่ดวงอาทิตย์นั้นดำรงอยู่อย่างเป็นนิรันดร์และส่องแสงอย่างที่สุด(*elios ton panta chronon panton lamprotatos on diamenei.*)¹³⁰

โดยเมื่อวิเคราะห์ตีความเกี่ยวกับแสง(*auges*)ที่นำมาซึ่งความสว่างไสว(*lamprotatos*)อันเป็นประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ที่เป็นอาหารของสัตว์และมนุษย์ รวมไปถึงประโยชน์ต่อสรรพสิ่งอื่นๆแล้ว ก็จะพบว่า“เทพเจ้าผู้สถิตอยู่ ณ ที่สูงได้ประทาน(*parechousin*)แสง(*phos*) อันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์”¹³¹ ซึ่งนัยยะของแสงดังกล่าวก็คือนิมิตความฝัน(*lachon eiden onar*)เกี่ยวกับสายฟ้าของซุสที่ผ่าลงมาที่บ้านบิดาของเซโนฟอนจนไฟลุกท่วม ซึ่งเซโนฟอนในดวบท *Anabasis* ตีความว่าเป็นแสงที่ยิ่งใหญ่จากซุส(*phos mega ek Dios*)ที่หมายถึงการที่เขาต้องนำพาสาวกรีกให้รอดพ้นจากกองทัพของกษัตริย์เปอร์เซีย แทนที่จะรอความตายที่กษัตริย์เปอร์เซียจะหิบบิ้นให้¹³² หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเป็นผู้ปกครองหรือผู้นำของชาวกรีก ประกอบกับเมื่อพิจารณาจากการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไครโตปูลุสในประเด็นเรื่องความงาม ที่ไครโตปูลุสกล่าวว่า “...เช่นนั้นแล้วท่าน(โสเครตีส)ก็จงชี้แนะพวกเราเถิด หากว่าท่านมีบางสิ่งที่เป็นปัญหา(*sophon*)ที่จะกล่าว ว่าท่านมีความงาม(*kallion*)มากกว่าตัวข้า(ไครโตปูลุส)อย่างไร จงให้ใครก็ได้ช่วยนำโคมไฟ(*lamptera*)มาใกล้ๆ...”¹³³ โดยการนำโคมไฟหรือคบไฟ(แสง)มาส่องก็เพื่อให้เห็นชัดเจนถึงลักษณะภายนอกในกรณีความงามของไครโตปูลุส แต่นัยยะของโสเครตีสของเซโนฟอนก็คือ การ

Cambridge University Press, 1971), pp. 362-394. และ Robin Waterfield, *The First Philosophers : The Presocratics and The Sophists* , pp. 116-132.

¹³⁰ Xenophon, *Memorabilia*, IV.7.2-7.

¹³¹ Xenophon, *Symposium*, VI.7.

¹³² โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, III.1.11-47.

¹³³ Xenophon, *Symposium*, V.2.

ต้องให้ชัดเจนถึงความงามที่แท้ที่เป็นคุณธรรมอันเป็นปัญญา ดังนั้นจากนัยยะทั้งหมดของแสงที่ปรากฏอยู่ในตัวบทของเซโนโฟนจึงหมายถึง การแสวงหาปัญญาของผู้ปกครองที่ควบคู่มากับความเข้าใจในความงามที่แท้ที่เป็นคุณธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อันสอดคล้องกับสิ่งที่โสเครติสของเซโนโฟนตระหนักกว่าเป็นสิ่งที่มิประโยชน์อย่างแท้จริง

โดยสิ่งที่โสเครติสนั้นสนใจเพราะมีคุณค่าประโยชน์อย่างแท้จริงก็คือคุณธรรมความดีและเรื่องราวของมนุษย์ซึ่งเป็นความรู้ที่จะทำให้มนุษย์เป็นคนดี ดังที่เซโนโฟนกล่าวว่า

“...โสเครติสมักจะสนทนาเกี่ยวเรื่องราวของมนุษย์อยู่เสมอไม่ว่าจะเป็น การตรวจสอบ(*skopon*)ว่าอะไรคือศาสนาธรรม(*eusebes*) อะไรคือสิ่งที่ขัดกับศาสนาธรรม(*asebes*) อะไรคือความงาม(*kalon*) อะไรคือความน่าละอาย(*aischron*) อะไรคือความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaion*) อะไรคือความไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม(*adikon*) อะไรคือความพอประมาณ(*sophrosune*) อะไรคือความบ้า(*mania*) อะไรคือความกล้าหาญ(*andreia*) อะไรคือความซื่อสัตย์(*deilia*) อะไรคือนครรัฐ(*polis*)อะไรคือผู้ปกครอง(*politikos*) อะไรคือการปกครอง(หรือระบอบการปกครอง)เหนือหมู่มนุษย์(*arche anthropon*) อะไรคือผู้ปกครองที่มีทักษะความรู้ที่ปกครองเหนือหมู่มนุษย์ (*archikos anthropon*) เช่นเดียวกันกับสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นความรู้ ซึ่งโสเครติสเชื่อว่าจะทำให้คนเป็นคนดี(*kalous kagathous*)ในขณะที่ผู้ใดก็ตามซึ่งละเลย(*agnoountas*)สิ่งเหล่านี้ ก็เหมาะสมที่จะถูกเรียกว่าทาส(*andrapododeis*).”¹³⁴

ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ตีความก็จะพบว่า การตรวจสอบและทำความเข้าใจในแบบวิธีการของโสเครติสจะให้ความสำคัญแก่การพิจารณาหลักคุณธรรมความดีและสรรพสิ่งทางการเมืองอันได้แก่ ธรรมชาติของมนุษย์, นครรัฐ, ผู้ปกครอง, ระบอบการปกครอง, ผู้ที่มีทักษะความรู้ในการปกครองที่ทั้งหมดล้วนเป็นเหตุปัจจัยของการเป็นคนดีและพลเมืองที่เป็นคนดีหรืออีกนัยหนึ่งก็คือการมีชีวิตที่ดีนั่นเอง

จากการวิเคราะห์ตีความร่องรอยการตีความ(Hermeneutic Clues)ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวบทของเซโนโฟนที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ความตั้งใจของเซโนโฟนในการเขียนตัวบทก็คือ การเขียนในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงและปฏิบัติได้โดยไม่ถูกจำกัด โดยบริบทสถานที่และกาลเวลาซึ่งก็คือ ความรู้ในคุณธรรมความดีหรือปัญญา ควบคู่ไปกับการกล่อมเกลาผู้ที่มีธรรมชาติที่ดีที่เหมาะสมให้เป็นผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังฝึกฝนเป็นอย่างดีในคุณธรรม หรืออีกนัย

¹³⁴ Xenophon, *Memorabilia*, I.1.16. โดยข้อความข้างต้นนี้ได้ถูกเน้นย้ำอย่างย่อๆอีกครั้งใน Ibid., IV.2.22.

หนึ่งก็คือการกล่อมเกล่าให้เกิดความปรารถนาหรือความรักในความรู้ในคุณธรรมความดีหรือปัญญา ผ่านตัวบทของเซโนโฟนที่เต็มไปด้วยข้อเขียนของผู้มีปัญญาในอดีต อันเปรียบได้กับการแนะนำให้ผู้อ่านไปพบกับคนที่เซโนโฟนเชื่อว่าสามารถจะให้ประโยชน์ในวิถีทางที่ไปสู่คุณธรรมและการมีชีวิตที่ดี ที่ต้องเริ่มจากการรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*)หรือรู้จักธรรมชาติของมนุษย์ เช่นเดียวกับ“ศิลปะของการเพาะปลูก(*geogrgias*)ที่ต้องเริ่มต้นจากการรู้จักธรรมชาติของผืนดินว่ามีศักยภาพ(*dunatai*)เหมาะสมสำหรับการหว่านเมล็ดพันธุ์หรือการปลูกพืชชนิดใด ก็ควรหว่านหรือปลูกพืชชนิดที่เหมาะสมกับผืนดินนั้นอันเป็นความถูกต้อง”¹³⁵ ซึ่งการรู้จักตนเองก็จะนำไปสู่การตรวจสอบตนเองและการตรวจสอบผู้อื่น ที่ต้องถูกกำกับด้วยหลักคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรมทั้งปวงหรือความเข้าใจที่มีต่อหลักคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรมทั้งปวง รวมไปถึงความเข้าใจต่อนครรัฐหรือระบอบการปกครองที่ดีและผู้ปกครองที่ดี ตามแนวทางของโสเครตีสในฐานะเป็นตัวแทนของคนดี(*kalon kagathon*)เพราะฉะนั้นผู้ที่มีธรรมชาติที่ดีที่เหมาะสมจึงจำเป็นต้องได้รับการกล่อมเกล่าปลูกฝังให้เกิดความปรารถนาหรือความรักในความรู้ในคุณธรรมความดี เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง มิตรสหาย ครอบครัวและนครรัฐ(บ้านเมือง) ในฐานะที่เป็นคนดีที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ในความดีและการปฏิบัติที่ดี

โดยความรู้ตามลักษณะข้างต้นที่กล่าวมานี้“...เป็นความรู้ที่เซโนโฟนเน้นย้ำและถือว่าเป็นคุณธรรมอันงามสง่าที่สุด (*kallistes arōtes*) และเป็นความรู้ที่ยิ่งใหญ่เหนือกว่าความรู้ทั้งปวง (*megistes ephiesai technes*)ซึ่งก็คือ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้(*basileke*)”¹³⁶ อันเป็น“ความรู้ที่เป็นความสุขที่แท้(*eudaimonian*)”¹³⁷ ที่“นำไปสู่ความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaion agathon*) และเป็นศาสตร์ที่ทำให้มนุษย์เหมาะสมกับกิจกรรมทางการเมือง, เหมาะสมสำหรับการปกครองครัวเรือน, มีศักยภาพความสามารถในการปกครอง รวมไปถึงสร้างคุณประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งหมด”¹³⁸ เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าความตั้งใจของเซโนโฟนก็คือ การสร้างความเข้าใจต่อศาสตร์แห่งผู้ปกครองที่แท้อันเป็นความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม เพื่อให้คนเป็นคนดี(*kalon kagathon*)เป็นสำคัญ นั่นเอง

ดังนั้นจากการวิเคราะห์ตีความความมุ่งหมายในการเขียนตัวบทของเซโนโฟนที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จึงนำไปสู่การสร้างกรอบการศึกษาตีความตัวบทของเซโนโฟนที่สามารถจำแนกออกเป็นหัวข้อสำคัญตามลำดับอันได้แก่ ธรรมชาติมนุษย์(การรู้จักตนเองและรู้จักผู้อื่น)และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ(บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์นี้), ระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม

¹³⁵ Xenophon, *Oikonomikos*, XVI.1-5.

¹³⁶ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.11.

¹³⁷ *Ibid.*, II.1.17.

¹³⁸ *Ibid.*, IV.2.11. และ Xenophon, *Oikonomikos*, XXI.2-12.

ความถูกต้องเที่ยงธรรม(บทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์นี้), ระเบียบการปกครองที่ดี(บทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์นี้) และผู้ปกครองที่ดี(บทที่ 6 ของวิทยานิพนธ์นี้)ซึ่งทั้งหมดก็คือ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อันสอดคล้องกับสิ่งที่โสเครตีสของเซโนโฟนสนใจให้ความสำคัญ และการแสวงหาความเข้าใจในประเด็นข้างต้นผ่านตัวบทของเซโนโฟนก็เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่แท้ที่ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะ พยายามหรือความเพียรสำหรับผู้ที่มีความรักในความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมือง ที่ครอบคลุมประโยชน์ต่อตนเอง มิตรสหาย ครอบครัวและนครรัฐ อันเป็นแก่นของวิชารัฐศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ที่แท้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ที่ความความเข้าใจต่อปรัชญาการเมืองของไชยันต์ ไชยพร ที่ว่า

“ การที่เราจะรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดีสำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราจำเป็นที่จะต้องรู้ธรรมชาติของสิ่งนั้นเสียก่อน...ฉะนั้นเราจะรู้ว่าอะไรคือ ความดีที่แท้จริงสำหรับมนุษย์ได้ เราต้องสามารถตอบตัวเราได้เสียก่อนว่า ธรรมชาติของมนุษย์เรานั้นเป็นอย่างไร นั่นคือ มนุษย์จะต้องรู้จักเข้าใจธรรมชาติของตัวเอง(Know thyself) ก่อนถึงจะตอบได้ว่าอะไร เป็นสิ่งที่ดีสำหรับตัวเรา ดังนั้นแก่นของวิชารัฐศาสตร์ คือ การที่จะต้องศึกษาค้นคว้าหาความหมายของธรรมชาติมนุษย์เสียก่อน และจึงจะสามารถรู้ได้ว่าความดีที่แท้สำหรับธรรมชาติมนุษย์นั้นคืออะไร แล้วจึงจะสามารถนำความรู้ดังกล่าว ไปนำสังคม และแก้ไขพัฒนาปรับปรุงสังคมหรือมนุษย์โดยส่วนรวมได้ และความรู้รัฐศาสตร์อันมีรากฐานจากความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์และความดีที่แท้จริงสำหรับมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง จะเป็นรัฐศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้ได้ทุกหนทุกแห่ง เพราะมนุษย์ในสังคมใดก็ตามย่อมมีธรรมชาติเหมือนกัน ”¹³⁹

และเมื่อแก่นของวิชารัฐศาสตร์อยู่ที่การแสวงหาความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์และความดีที่แท้จริงสำหรับมนุษย์แล้ว การศึกษาตีความตัวบทของเซโนโฟนในทางปรัชญาการเมืองจึงเป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในการค้นพบแก่นดังกล่าว อันเป็นลักษณะของปรัชญาการเมืองคลาสสิกที่มีความใกล้ชิดกับชีวิตทางการเมืองของมนุษย์มากที่สุด เพราะเป็นการแสวงหาคำตอบต่อคำถามประเภทอะไรคือความดี ความถูกต้องเที่ยงธรรม ผู้ปกครองที่ดี และระเบียบการปกครองที่ดี มากกว่าที่จะสนใจใน“...วิธีการศึกษาแบบรัฐศาสตร์(Political Science) ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความเป็นศาสตร์ที่ถูกกำหนดโดยวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ(Natural Science)...”¹⁴⁰ที่มุ่งเน้นเครื่องมือ

¹³⁹ ไชยันต์ ไชยพร, ความเข้าใจเบื้องต้นต่อ “ปรัชญาการเมือง” : ปรัชญาการเมืองตามนัยแบบ Plato (เอกสารอัดสำเนา), หน้า 18.

¹⁴⁰ Janet Buttolph Johnson and Richard A. Joslyn, *Political Science Research Method*(New Delhi: Prentice Hall of India, 1987), p.12.

ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองมากกว่าตัวตนและการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ทั้งนี้ก็เพราะคำถามอันเป็นความสนใจของปรัชญาการเมืองคลาสสิกเป็นคำถามที่ปรากฏอยู่เสมอในหมู่มนุษย์ และไม่ถูกจำกัดโดยบริบทของสถานที่และกาลเวลา รวมไปถึง“วิธีการของปรัชญาการเมืองคลาสสิกที่แสดงผ่านลักษณะชีวิตทางการเมืองของมนุษย์ ที่เป็นการโต้แย้ง(ข้อพิพาท)ระหว่างกันในเรื่องที่ตนเชื่อและคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สมควรต่อตนเองและบ้านเมือง ในนามของความดีความถูกต้องและความเที่ยงธรรม ซึ่งต้องการการตัดสินที่เป็นปัญหาว่าฝ่ายใดสมควรได้สิ่งใดเพื่อจัดข้อโต้แย้งระหว่างกัน โดยบุคคลที่เหมาะสมสำหรับเป็นผู้ตัดสินดังกล่าวก็คือ คนดีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมือง(Political Philosopher) ผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ของความเป็นพลเมืองดีที่แท้จริงในการระงับข้อพิพาทของพลเมืองและสร้างข้อตกลงร่วมกัน(สมานฉันท์หรือความสามัคคี)ในหมู่พลเมืองด้วยการโน้มน้าว”¹⁴¹ เพราะ“ความสามัคคีเป็นสิ่งที่ดีสูงสุดสำหรับนครรัฐ(*alla men kai homonoia gemegiston te agathon dokei tais polesin einai*)”ที่มีได้หมายถึงการที่พลเมือง(*politas*)จะต้องชอบหรือพึงพอใจในสิ่งเฉพาะอย่างเดียวกัน หากแต่หมายถึงการเคารพและปฏิบัติตามกฎของบ้านเมือง (*nomois peithontai*) อันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็ง (*ischurotatai*) และความสุขออย่างแท้จริง (*eudaimonestatai*)ของนครรัฐ เพราะเมื่อปราศจากความสามัคคี(*homonoia*)แล้ว บ้านเมืองก็ไม่สามารถถูกปกครองอย่างเจริญผาสุกเรียบร้อยเช่นเดียวกับครัวเรือนที่มีอาจจัดการได้อย่างดีงามเหมาะสม(*out an polis eu politeuthein out oikos kalos oikethein*)”¹⁴² อันเท่ากับว่ากิจกรรมทางการเมืองของคนดีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมืองมิได้เป็นการละเมิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของนครหรือปฏิเสธการดำรงอยู่ของนครรัฐ ในทางกลับกันกิจกรรมของคนดีหรือผู้รักในความรู้ทางการเมืองกลับเป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในนครรัฐที่ดีที่คนดีสามารถเป็นพลเมืองที่เป็นคนดีได้ ดังนั้นจากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าการตีความตัวบทของเซโนโฟนตามความมุ่งหมายของเซโนโฟนจึงเป็นปรัชญาการเมือง ที่นำไปสู่ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ตามแนวทางของปรัชญาการเมืองคลาสสิกที่มุ่งเน้นการบรรลุชีวิตที่ดีในนครรัฐหรืออีกนัยหนึ่งก็คือรัฐศาสตร์ที่แท้ นั่นเอง

¹⁴¹ โปรดดู Leo Strauss, *What is Political Philosophy and Other Studies* (Chicago: The University of Chicago Press, 1988), pp.78-82.

¹⁴² Xenophon, *Memorabilia*, IV.4.16.

บทที่ 3

ธรรมชาติของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ

บทที่สามจะแบ่งการวิเคราะห์ดีความออกเป็นสองส่วนคือ ธรรมชาติของมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ โดยส่วนที่หนึ่งจะเป็นการอธิบายธรรมชาติของมนุษย์โดยอาศัยเกณฑ์การแบ่งแยกกาย(soma)กับจิต(psuchen)ในการจำแนก ควบคู่ไปกับการเปรียบเทียบกับลักษณะของสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่นำไปสู่การพิจารณาความสัมพันธ์ในสองลักษณะคือ ร่างกายกับความพึงพอใจและจิตกับคุณธรรมความดี โดยสามารถจำแนกธรรมชาติของมนุษย์ได้สองประเภทคือ จิตแบบทรราช กับ จิตแบบคนดี อันเป็นสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรมที่ความรักในความเป็นคนดีจะปกครองร่างกาย ในขณะที่ส่วนที่สองจะเป็นการวิเคราะห์ดีความการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐที่เริ่มต้นจากการอธิบายธรรมชาติของจิตแบบทรราชในระดับปัจเจกบุคคลและระดับนครรัฐ ไปสู่การอธิบายถึงเหตุผลของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์(koinonian)นั้นเป็นธรรมชาติ จากเหตุผล 5 ประการอันได้แก่ ภาษา(logos), ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรและศัตรู: มิตรภาพที่แท้, ความรักในเกียรติ, การแบ่งงานกันทำ, และความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง ซึ่งเมื่อการอยู่ร่วมกันเป็นธรรมชาติแล้ว ก็ต้องมาพิจารณาถึงเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐที่จำแนกออกเป็นการมีชีวิตอยู่กับการอยู่อย่างดิงาม โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของหัวข้อต่างๆดังต่อไปนี้

3.1 ธรรมชาติของมนุษย์

3.1.1 มนุษย์: กาย(soma)กับจิต(psuchen)

การทำความเข้าใจต่อธรรมชาติของมนุษย์ตามหลักการจำแนกของเซโนโฟน จำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นจากลักษณะภายนอกหรือร่างกาย(soma) ที่สัมพันธ์กับประโยชน์เฉพาะหรือศักยภาพของส่วนต่างๆของร่างกาย อีกนัยหนึ่งคือ ตำแหน่งแห่งที่ของส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นมนุษย์ โดย“มนุษย์จัดอยู่ในพวกเดียวกับสิ่งมีชีวิตหรือสัตว์(zoa)ที่มีความรู้สึกหรือประสาทสัมผัส(emphrona)และสามารถเคลื่อนไหวกระทำสิ่งต่างๆได้(energa) อันเป็นความตั้งใจของซุสที่ต้องการให้มีฉายา(รูปลักษณ์และคุณสมบัติ)เป็นเช่นนั้น” ซึ่งเมื่อเป็นความตั้งใจ(gnomes)ที่ควบคู่มากับประโยชน์ที่ชัดเจน(phaneros ep ophelia)อันมิใช่ความบังเอิญหรือโอกาส(tuche)ที่ควบคู่มากับความไม่ชัดเจนไม่แน่นอนคลุมเครือ ก็เท่ากับว่าการบังเกิดขึ้น(gignomena)ของสิ่งที่มีฉายา(รูปลักษณ์และคุณสมบัติ)ที่เป็นประโยชน์นั้น เป็นกิจกรรมของความตั้งใจ¹ อันจำเป็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่า อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับประโยชน์ กล่าวคือ มนุษย์เกิดมาและดำรงอยู่เพื่อสิ่งใด

¹ Xenophon, *Memorabilia*, I.4.4.

หรือ อะไรคือจุดมุ่งหมายของมนุษย์ อันเป็นคำถามหลักของการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ ซึ่งเซโนโฟน ได้กล่าวถึงฉายา อันได้แก่รูปลักษณ์และคุณสมบัติของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับประโยชน์ไว้ กล่าวคือ

“ การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส(*aisthanontai*)ต่างๆ อันได้แก่ ดวงตาสำหรับเห็นในสิ่งที่สามารถจะเห็นได้, หูสำหรับฟังหรือได้ยินในสิ่งที่สามารถได้ยินได้, จมูกสำหรับได้กลิ่นในสิ่งที่มิกลิ่น, ลิ้นสำหรับการรับรู้รสชาติ แต่อย่างไรก็ตามการจัดวางสิ่งต่างๆ ข้างต้นนี้ก็ต้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังเช่น ดวงตาที่บอบบางก็ถูกปกป้องด้วยหนังตา ที่จะเปิดออกเมื่อต้องการใช้ดวงตาและปิดเมื่อยามนอนหลับ ขนตาสำหรับป้องกันฝุ่นละอองและลม ก็สำหรับป้องกันเหงื่อที่จะไหลลงมาสู่ดวงตา และในกรณีของสัตว์ที่มีฟันหน้าอันแหลมคมสำหรับการกัดฉีกและฟันกรามอันแข็งแรง สำหรับการขบเคี้ยว รวมไปถึงการจัดวางปากจมูกและดวงตาไว้ใกล้กันเพื่อการรับรู้ในการบริโภค ในขณะที่ของเสียจากร่างกายอันไม่เป็นที่ต้องการก็ได้ถูกจัดวางให้ออกจากร่างกายในส่วนที่ไกลที่สุดจากประสาทสัมผัสอื่นๆเท่าที่จะเป็นไปได้ เป็นต้น นอกจากนี้เทพเจ้าก็ได้ปลุกฝังเพาะปลูก(*emphusai*)ความปรารถนาหรือความรัก(*erota*) ในการสืบพันธุ์ ความรักที่แม่มีต่อลูก ความปรารถนาในการมีชีวิตและการกลัวความตายของเด็ก(มนุษย์) ซึ่งลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดนี้มนุษย์กับสัตว์อื่นๆก็ไม่แตกต่างกัน อันกล่าวได้ว่าเป็นธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต(*zoa*)”² นั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็มีความแตกต่างที่ชัดเจนจากสัตว์อื่นๆ โดยเฉพาะการคิดอันเป็นการกระทำของจิตใจ(*noun*)ที่เป็นคุณลักษณะของมนุษย์ ที่มีใช้การสัมผัสด้วยประสาทสัมผัส หากเป็นการสัมผัสด้วยจิต(*psuchen*) ดังปรากฏเป็นนัยยะจากการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับอริสโตดีมุส ซึ่งโสเครตีสของเซโนโฟนได้พยายามโน้มน้าวให้อริสโตดีมุสเข้าใจลักษณะของการสัมผัสด้วยจิตต่อปัญญา(*phronimon*) ผ่านรูปแบบของการรับรู้ต่อเทพเจ้าหรือการจัดวางที่เป็นเหตุเป็นผล ว่า

“ ‘...และในความเห็นของเจ้า(อริสโตดีมุส) เจ้าคิดว่าเจ้ามีการสัมผัสด้วยจิตต่อปัญญา(*phronimon*) หรือไม่’

‘ถ้าเจ้า(โสเครตีส)ถามข้าพเจ้า ถึงอย่างไรเสีย ข้าพเจ้าก็จะตอบ’

‘เจ้า(อริสโตดีมุส)คิดว่า สิ่งที่มีการสัมผัสด้วยจิตต่อปัญญา(*phronimon*)นั้น ไม่ได้ดำรงอยู่กระนั้นหรือ ทั้งๆที่เจ้าก็รู้ว่าองค์ประกอบของร่างกายเจ้านั้น ประกอบขึ้นจากเศษเสี้ยวเล็กๆของพื้นดินอันกว้างใหญ่ไพศาลที่ดำรงอยู่ และจากเศษเสี้ยวเล็กๆ

² Ibid., I.4.5-7.

ของน้ำปริมาณมหาศาลที่ดำรงอยู่ จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่าองค์ประกอบร่างกายของ
เจ้านั้น ประกอบขึ้นจากเศษเสี้ยวของสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าทั้งหลาย ฉะนั้นนั่น เจ้าคิดว่า
การคิดอันเป็นการกระทำของจิตใจ(*noun*) โดยตัวของมันเองปราศจากรูปร่างหน้าตา
และหากเจ้าโชคดีก็สามารถครอบครองมันได้กระนั้นหรือ หรือแม้แต่ระเบียบเป็น
ลำดับชั้นของสิ่งที่มีมวลมหาศาลและมีจำนวนเป็นอนันต์นั้น เป็นผลลัพธ์ของความ
ไร้สาระไร้จุดมุ่งหมายไร้เหตุผล(*aphrosunen*) กระนั้นหรือ'

‘ซุสเป็นพยาน ทั้งนี้ก็เพราะข้าพเจ้า(อริสโตเติล)ไม่เห็นประจักษ์ในผู้ที่มิ
อำนาจ(*kurious*)ทั้งหลายเหล่านั้น อย่างที่ข้าพเจ้าประจักษ์ในผลงานของช่างผู้ชำนาญ
ในศิลปะวิทยาการต่างๆ’

‘เช่นนั้น เจ้า(อริสโตเติล)ก็คงไม่เห็นประจักษ์ในจิตของเจ้า ที่มีอำนาจปกครอง
เนื้อร่างกาย(*Oude gar ten sauton suge psuchen oras, e tou somatos kuria
estin*)อีกด้วย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ อย่างน้อยมันก็เป็นไปได้ที่เจ้าจะกล่าวว่า เจ้ากระทำการ
ต่างๆมิใช่ด้วยความตั้งใจ(*gnome*) หากเป็นด้วยความบังเอิญและโอกาส(*tuche*)’

อริสโตเติลจึงกล่าวกับโสเครตีสว่า ‘โสเครตีส โดยส่วนตัวแล้วข้าพเจ้านั้น
มิได้เจตนาจะลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์(*to daimonion*) หากแต่ข้าพเจ้าเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น
สูงศักดิ์ยิ่งใหญ่ เกินกว่าที่จะต้องการการรับใช้ของข้าพเจ้า เป็นการเพิ่มเติม’

‘เช่นนั้น สิ่งที่สูงศักดิ์ยิ่งใหญ่ที่กรุณาอย่างที่สุดต่อเจ้า(อริสโตเติล) ก็ควรได้รับ
การสรรเสริญอย่างที่สุด’³

โดยความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับการคิดอันเป็นการกระทำของจิตใจ(*noun*)ของมนุษย์ ที่
เชื่อมโยงกับคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม ซึ่งก็คือ จิตในฐานะเป็นผู้ปกครองของร่างกาย
รวมไปถึงความเชื่อมโยงของการดำรงอยู่ระหว่างจิตกับร่างกาย ก็ปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อ ไชรัส
มหาราชในคัมภีร์ *Cyropaedia* กล่าวถึงเสียดและสั่งสอนพระโอรสทั้งสองก่อนที่จะทรงสิ้นพระชนม์
ความว่า

“เหล่าบรรพชนและบรรพบุรุษที่ทรงเป็นพยาน โอรสทั้งสองของข้า เจ้าจง
เคารพซึ่งกันและกัน และหากเจ้าใส่ใจที่จะสักการบูชาข้า แต่อย่างน้อยก็เป็นที่แน่นอน
ว่ามีบางสิ่งเจ้าไม่มั่นใจว่าเจ้านั้นรู้อย่างทะลุปรุโปร่ง ซึ่งก็คือ ข้านั้นจะไม่ดำรงอยู่อีก
ต่อไปเมื่อข้าจบชีวิตลงหรือแม้แต่ขณะนี้เจ้าก็ไม่สามารถมองเห็นจิตของข้าได้ แต่
ขอให้เจ้าจงถือว่า จิตนั้นสถิตอยู่ผ่านการกระทำที่ได้กระทำลงไปแล้วสิ้น เจ้าไม่เคย
ตรึกตรองเกี่ยวกับความน่ากลัวของผู้ที่ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมที่

³ Ibid., I.4.8-10.

มีต่อผู้ซึ่งเปื้อนไปด้วยโลหิตของพวกเขา โดยการล้างแค้นผู้ที่หยาบช้ำเหล่านั้นหรือ? เจ้าคิดว่าเกียรติยศและการสรรเสริญที่มีต่อผู้เสียชีวิตจะยังคงดำเนินสืบเนื่องต่อไปอีกหรือ หากว่าจิตของเขาเหล่านั้นมิได้เป็นเจ้าของ(kuriai)เหนือสรรพสิ่ง โอรสของข้า อย่างน้อยข้าก็ได้ถูกโน้มน้าวให้เห็นว่า จิตนั้นดำรงอยู่ตราบเท่าที่มันสถิตอยู่ ณ ร่างกายที่ไม่จีรัง และเมื่อใดก็ตามที่มันเป็นอิสระจากร่างกายมันก็จะสลายไป เพราะสำหรับข้ามันเห็นว่า ตราบเท่าที่จิตนั้นสถิตอยู่ ณ ร่างกาย จิตก็ได้ทำให้ร่างกายมีชีวิตขึ้นมา นอกจากนี้ข้าก็ได้ถูกโน้มน้าวให้เห็นว่า จิตจะกลายเป็นสิ่งที่ไร้สาระไร้เหตุผลเมื่อมันแยกออกจากร่างกายที่ไร้สาระไร้เหตุผล เพราะเมื่อความคิดอันเป็นการกระทำของจิต(noun)ถูกแยกออกไปให้บริสุทธิ์มีถูกเจือปน เมื่อนั้นความคิดก็จะกลายเป็นปัญญาแห่งการปฏิบัติ(phronimotaton)อย่างที่สุด โดยเมื่อมนุษย์ต้องสลายไป สิ่งต่างๆที่ประกอบขึ้นเป็นมนุษย์ ก็จะกลับไปสู่สถานะตามธรรมชาติของมัน เว้นก็แต่จิตเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น ที่มีอาจจะเห็นได้ ณ กาลปัจจุบันและกาลในภายภาคหน้า จงตรึกตรองดูว่าความเป็นมนุษย์นั้น มิมีสิ่งใดที่ใกล้เคียงความตายเท่ากับการนอนหลับ แต่เป็นที่แน่นอนว่า จิตของมนุษย์นั้นมีลักษณะใกล้เคียงกับเทพเจ้ามากที่สุดและสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้อย่างเป็นอิสระ โดยไม่ถูกพันชนการไว้ด้วยร่างกาย...”⁴

เพราะฉะนั้นจากข้อความข้างต้นจึงวิเคราะห์ตีความได้ว่า จิตเป็นสิ่งที่ปกครองร่างกายและรับรู้ได้แม้ว่าจะแยกออกจากกาย โดยการคิดอันเป็นการกระทำของจิตใจ(noun)ที่สมบูรณ์ที่สุด ย่อมเป็นการสัมผัสด้วยจิตต่อปัญญา(phronimon)หรือปัญญาแห่งการปฏิบัติ(practical wisdom)ที่สามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ แต่อย่างไรก็ตามปัญหาความเป็นนิรันดร์ของจิต ก็เป็นคำถามที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยจิตเป็นปฐมเหตุแห่งการกระทำของร่างกายตามการวิเคราะห์ตีความข้างต้นที่จิตเป็นผู้ปกครองของร่างกาย เพราะฉะนั้นผลลัพธ์ของการกระทำที่แสดงผ่านร่างกายก็ย่อมส่งผลในทางที่ดีหรือไม่ก็ทางที่เลวร้ายต่อจิต ดังนั้นหากจิตแตกสลายหรือสิ้นสุดไปพร้อมกับร่างกาย ผลลัพธ์ของการกระทำที่ดีและการกระทำที่เลวร้าย จะยังคงมีคุณค่าหรือประโยชน์จริงๆอยู่หรือ รวมไปถึงสถานะการดำรงอยู่ของคุณธรรมความดี หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ต้องรับโทษ”⁵ ทั้งนี้ก็เพราะการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมความดีไม่ได้เป็นหลักประกันที่จะนำมาซึ่งความสุขความพึงพอใจตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ ในทางกลับกันการ

⁴ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.17-21. โดยการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ในภาษาปัจจุบันก็คือ วิสัยทัศน์ นั่นเอง

⁵ วลีนี้หมายถึงการกระทำที่เป็นความดีและผลลัพธ์ที่ดีจริงๆ กับ การกระทำที่ชั่วร้ายและผลลัพธ์ที่ชั่วร้ายจริงๆ อันแตกต่างจากวลี “ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วได้ดีมีถมไป” เพราะวลีที่สองนี้มีนัยยะของสิ่งที่ดี อันมิใช่คุณธรรมความดี หากแต่เป็นความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติและความพึงพอใจทางร่างกาย ซึ่งเป็นสิ่งที่เซโนฟอนปฏิเสธ

ปฏิบัติตามความชั่วร้ายต่างหากที่สามารถนำมาซึ่งความสุขความพึงพอใจตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ได้อย่างชัดเจนและแน่นอนกว่า ดังเช่น “พระราชที่สามารถมีความสุขทั้งในทางปริมาณและความหลากหลายของประเภทหรือชนิดของสิ่งต่างๆมากที่สุด ควบคุมไว้กับ มีความทุกข์หรือเจ็บปวดต่อสิ่งต่างๆน้อยที่สุด ตามความเห็นของคนส่วนใหญ่”⁶ เป็นต้น จากการวิเคราะห์ตีความก็พบว่า เซโนโฟนได้ให้แนวทางคำตอบต่อปัญหาดังกล่าวไว้ 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรก จิตนั้นคงอยู่เป็นนิรันดร์ไม่สูญสลายไปพร้อมกับร่างกาย และ ลักษณะที่สอง จิตนั้นสลายไปพร้อมกับร่างกาย แต่เทพเจ้าและความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้นดำรงอยู่เสมอและสามารถให้ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามกล่าวคือ

ลักษณะแรก จิตนั้นคงอยู่เป็นนิรันดร์ไม่สูญสลายไปพร้อมกับร่างกาย เพราะฉะนั้นผลลัพธ์ของการทำความดีและความช่วยเหลือปรากฏอย่างชัดเจน ดังเช่น ไชรัสมหาราช ที่ทรงตรัสว่า “หากจิตของข้าพเจ้าไม่สูญสลายไปพร้อมกับร่างกายของข้าพเจ้า ก็ขอให้เจ้า(พระโอรส)ทั้งสองปฏิบัติอย่างที่ข้าพเจ้าร้องขอ เพื่อเป็นการเคารพต่อจิตของข้าพเจ้า”⁷ ซึ่ง“สามารถส่งให้พระองค์ได้ไปสถิต ณ สถานที่อันสงบ ปราศจากการทนทุกข์จากสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง”⁸ โดยสิ่งที่พระองค์ทรงร้องขอก็คือ ความปรองดองไว้เนื้อเชื่อใจกันระหว่างพี่น้องและการปกครองที่คำนึงถึงประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นสำคัญ อันวิเคราะห์ตีความได้ว่า การสอนของไชรัสมหาราชต่อพระโอรสทั้งสอง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของบุตรที่จะมีผลผูกพันต่อบิดา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การกระทำของลูกหลานในปัจจุบันย่อมส่งผลถึงบรรพชนัตริย์หรือบรรพชนของตนผู้ล่วงลับ เช่นเดียวกับ การกระทำของบรรพชนัตริย์หรือบรรพชนในอดีตที่ย่อมส่งผลถึงลูกหลานในปัจจุบัน เท่ากับว่าความสำคัญของการดำรงอยู่ของจิต ไม่สำคัญเท่ากับความเป็นนิรันดร์ของการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมความดี นั่นเอง

อันสอดคล้องกับลักษณะที่สอง ที่จิตนั้นสลายไปพร้อมกับร่างกาย ดังที่ ไชรัสมหาราชทรงตรัสแก่พระโอรสทั้งสองของพระองค์ว่า “...ถ้าหากจิตของข้าพเจ้าต้องสูญสลายไปพร้อมกับร่างกาย เช่นนั้นแล้วเจ้าจงเกรงกลัวในเหล่าเทพเจ้าผู้เป็นนิรันดร์ ผู้รู้แจ้งในสรรพสิ่ง ผู้ทรงไว้ซึ่งฤทธานุภาพอันสมบูรณ์ ผู้ซึ่งควบคุมรักษาระเบียบของสรรพสิ่งทั้งมวลเอาไว้ด้วยกัน ให้ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยสมบูรณ์ เหนือกาลเวลา ไร้ข้อบกพร่อง อันไม่สามารถพรรณนาถึงความงามและขอบเขตได้ นอกจากนี้เจ้าทั้งสองจงอย่ากระทำหรือคิดที่จะกระทำในสิ่งที่ขัดกับศาสนธรรม (anosion)หรือเป็นการหมิ่นต่อเทพเจ้า(asebes)”⁹ อันเท่ากับว่า“มนุษย์อยู่ภายใต้การสังเกตควบคุม

⁶ Xenophon, *Hieron*, I.8-9.

⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.22.

⁸ *Ibid.*, VIII.7.27.

⁹ *Ibid.*, VIII.7.22.

ของเทพเจ้าตลอดเวลา ซึ่งย่อมไม่มีการกระทำและการคิดใดของมนุษย์ไม่ว่าจะในที่ลับหรือที่แจ้ง ณ สถานที่หรือเวลาใด จะสามารถรอดพ้นจากสายตาของเทพเจ้าไปได้”¹⁰ อีกนัยหนึ่งคือ การให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ ตามระดับและประเภทของการกระทำที่ย่อมสามารถเกิดขึ้นได้ตามความประสงค์ของเทพเจ้า ที่ให้ผลในเชิงปฏิบัติมากกว่ากฎหมายที่เขียนขึ้นโดยมนุษย์ เพราะเมื่อมนุษย์อยู่คนเดียวโดยปราศจากคนอื่นแล้วกฎหมายก็ขาดความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจบังคับอย่างสิ้นเชิง อันแตกต่างจากกฎหมายศีลธรรม(เทพเจ้า)ที่คงไว้ซึ่งอำนาจบังคับใช้ในทุกสถานที่และกาลเวลา¹¹ ดังนั้นผลที่เกิดจากการกระทำย่อมปรากฏอย่างชัดเจนในชาติปัจจุบัน ดังที่ไซรัสมหาราชตรัสแก่พระโอรสทั้งสองว่า“...จงเคารพต่อมนุษย์ทุกเชื้อชาติ(*anthropon to pan genos*)และลูกหลานของเขาเหล่านั้นที่จะถือกำเนิดขึ้นมาอย่างสืบเนื่อง เพราะเทพเจ้ามิได้ซ่อนเจ้าไว้ในความมืด จึงจำเป็นที่การกระทำของเจ้าจะเป็นที่ประจักษ์ชัดต่อได้หล้า ซึ่งหากเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์(*kathara*)และปราศจากความไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม(*exo ton adikon*) เจ้าก็จะมีอำนาจเหนือมนุษย์ทั้งปวง แต่ถ้าหากเจ้าคิดและกระทำในสิ่งที่เป็นความไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม เพื่อมุ่งร้ายแก่กันและกัน เจ้านั้นก็ได้ทำลายความไว้วางใจ(*axiopistoi*)ที่มนุษย์ทั้งปวงมีต่อเจ้า เพราะไม่มีมนุษย์คนใดที่จะสามารถเชื่อใจเจ้าได้อีกต่อไป แม้แต่คนที่เคยกระตือรือร้นในมิตรภาพของเจ้า หลังจากที่ได้ประจักษ์ถึงการกระทำที่ไม่เที่ยงธรรมของเจ้าต่อคนใกล้ชิด”¹² เช่นเดียวกันกับ“ผู้ที่ปกครองแบบทรราชเหนือผู้ที่ไม่เต็มใจถูกปกครองทั้งหลาย ที่ต้องมีชีวิตอยู่อย่างทรมานต่อความกลัวที่มีต่อความตายครั้งที่สองอย่างไม่รู้จบ เจกเช่นแทนทาลุส(*Tantalus*)ที่ถูกจองจำในนรก(*Hades*) บนโลกนี้”¹³

¹⁰ Xenophon, *Memorabilia*, I.4.19.

¹¹ ดังที่คลีอาร์คัส(*Clearchus*) แม่ทัพใหญ่ของกองทหารชาวกรีกที่ไปร่วมรบกับไซรัสผู้เยาว์ กล่าวไว้ความว่า“...ข้าไม่เห็นว่ามีผู้ใดที่เป็นปฏิปักษ์กับเหล่าเทพเจ้าจะสามารถวิ่งได้อย่างรวดเร็วเพียงพอเพื่อหลบหนี หรือจะสามารถหาป้อมปราการที่ปลอดภัยไว้หลบภัยได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในทุกหนแห่งต่างขึ้นอยู่กับเหล่าเทพเจ้า และเหล่าเทพเจ้าก็มีอำนาจในการควบคุมสรรพสิ่ง...” Xenophon, *Anabasis*, II.5.7.

¹² Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.23.

¹³ Xenophon, *Oikonomikos*, XXI.12. โดย แทนทาลุส(*Tantalus*)เป็นกษัตริย์ของนครรัฐลิเดีย(*Lydia*)ที่เป็นสหายนิกของซุส ถึงขนาดที่ซุสเชิญไปทานอาหารร่วมโต๊ะกับเหล่าเทพเจ้าเป็นประจำ จนครั้งหนึ่งแทนทาลุสได้ขโมยอาหารของเหล่าทวยเทพกลับลงมาที่โลกมนุษย์ เพื่อแบ่งปันกับสหายนิกที่เป็นมนุษย์ และก่อนที่ซุสจะสืบสาวราวเรื่อง แทนทาลุสก็ได้เชิญเหล่าทวยเทพลงมารับประทานอาหารที่ตนจัดขึ้น ณ ยอดเขาซีปิลุส(*Sipylos*)และเพื่อที่จะทดสอบความรู้แจ้งของซุส เขาจึงได้นำบุตรชายของตนคือ เปลอปัส(*Pelops*)มาฆ่าแล้วตัดออกเป็นชิ้นๆและนำมาปรุงอาหารเลี้ยงแก่เหล่าทวยเทพ เพื่อที่เหล่าทวยเทพจะมีความคิดไม่ต่างจากตน ดังนั้นจากการกระทำที่ชั่วร้ายของแทนทาลุส จึงได้ส่งผลให้เขาถูกซุสลงโทษโดยอาญาจักรล่มสลายและตนก็ต้องตกนรกอย่างทุกข์ทรมาน คือ ถูกตรึงไว้โดยมีเพียงศิระเข้านั้นที่อยู่พ้นระดับน้ำ และใกล้ๆก็มีต้นไม้ที่มีผลไม้หลากหลายชนิด ซึ่งมีกิ่งโน้มเอียงมาใกล้กับศิระเข้านั้นที่อยู่พ้นระดับน้ำ และใกล้ๆก็มีต้นไม้ที่มีผลไม้น้ำ ระดับน้ำก็จะลดลงเหลือแต่โคลน และหากใช้มือตักน้ำขึ้นมา น้ำก็จะไหลผ่านมือไปจนหมด เช่นเดียวกันกับ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เซโนโฟน ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่การพิสูจน์ความเป็นนิรันดร์ของจิตเท่ากับการรู้ว่า“จิตของมนุษย์นั้นมีอยู่และเชื่อมโยงกับเทพเจ้า โดยจิตเป็นผู้ปกครอง(*basileuei*)ของร่างกาย”¹⁴ กล่าวคือร่างกายเป็นแค่สิ่งที่รองรับความเข้มแข็งของจิตเท่านั้น¹⁵ และที่สำคัญคือจิตของมนุษย์เท่านั้นที่สามารถก่อให้เกิดการคิดอันเป็นการกระทำของจิตใจ(*noun*)ที่เป็นการสัมผัสด้วยจิตต่อปัญญา(*phronimon*)อีกนัยหนึ่งคือ จิตของมนุษย์เท่านั้นที่จะเป็นสะพานเชื่อมไปสู่คุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรมที่จะกำกับการปฏิบัติทางร่างกายให้สอดคล้องกับหลักคุณธรรมความดีอันจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีงามในชาติปัจจุบันคือ“คนดีที่คิดดี(*noein*)พูดดี(*legein*)ทำดี(*prattein*)”¹⁶ เป็นสำคัญ

โดยเมื่อวิเคราะห์ตีความตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์เทียบกับสัตว์อื่นๆ ตามแนวคิดของเซโนโฟนก็จะพบว่า มนุษย์มีความเหนือกว่าสัตว์อื่นๆ ทั้งในส่วนของจิตและร่างกาย กล่าวคือ “จิตของมนุษย์เท่านั้นที่สามารถรับรู้ได้ถึงการเมืองของเทพเจ้า ผู้ซึ่งกำหนดและรักษาไว้ซึ่งระเบียบแบบแผนของสิ่งที่ยิ่งใหญ่(*megista*)และดิ่งงาม(*kallista*)ทั้งปวง และเมื่อรับรู้ถึงการมีอยู่ของเทพเจ้าได้ก็สามารถรับใช้เทพเจ้าได้ นอกจากนี้ก็มีเพียงจิตของมนุษย์เท่านั้นที่ทำให้มนุษย์พร้อมอดทนต่อความหิว ความกระหาย ความหนาวเย็น ความร้อน สามารถช่วยรักษาอาการเจ็บป่วยและสร้างความแข็งแรงให้แก่ร่างกาย(*romen*) รวมไปถึงใช้กำลังกายและจิตใจเพื่อเรียนรู้(*mathesin*)และจดจำในสิ่งที่ได้ยินได้เห็นหรือที่ได้เรียนรู้ไป”¹⁷ ส่วนร่างกายของมนุษย์ก็เหนือกว่าสัตว์อื่นๆ “... โดยเฉพาะการที่สามารถยืนตัวตรง(*anthropon orthon anestesan*) ซึ่งทำให้มองเห็นสิ่งตรงหน้าได้กว้างและมองเห็นสิ่งที่อยู่เหนือขึ้นไปได้ชัดเจน ควบคู่ไปกับความเจ็บปวดน้อยที่สุดจากสิ่งที่ชั่วร้าย และในขณะที่สัตว์อื่นๆ มิเท่าไว้สำหรับการเดินเหิน แต่มนุษย์กลับมีทั้งเท่าไว้สำหรับเดินเหินและมีมือ(*cheiras*)ที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อันเป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่ได้ นอกจากนี้ก็มีเพียงกลิ่นของมนุษย์เท่านั้นที่สามารถสัมผัสริมฝีปากแล้วก่อให้เกิดเสียง อันเป็นการสื่อสารระหว่างกันในเรื่องที่ตนปรารถนา รวมไปถึงความต้องการทางเพศของมนุษย์ก็ไม่ได้ถูกจำกัดเป็นฤดูกาลเยี่ยงสัตว์อื่นๆ...”¹⁸

เวลาที่แทนทาลุสพยายามเอื้อมเพื่อเด็ดหรือทานผลไม้ กิ่งไม้ที่มีผลไม้มีอยู่เต็มนั้นก็จะมีสูงชันเรื่อยๆ จนเขาไม่สามารถเอื้อมถึง แทนทาลุสจึงทรมาณด้วยความหิวและกระหายอย่างที่สุด ทั้งๆที่สิ่งที่จะมาบรรเทาความหิวกระหายอยู่ตรงหน้า แต่กลับไม่สามารถดื่มกินได้ นอกจากนี้ก็ยังยังมีหินผาขนาดใหญ่ที่แขวนอยู่บนต้นไม้ อันคอยแกลงไปมาใกล้กับศีรษะของแทนทาลุส เพื่อสร้างความหวาดวิตกกังวลให้กับแทนทาลุสตลอดเวลา Robert Graves, *The Greek Myths Complete Edition* (London: Penguin Books, 1960), 108a-k.

¹⁴ Xenophon, *Memorabilia*, IV.3.14.

¹⁵ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Agesilaus*, XI.14. และ Xenophon, *Oikonomikos*, XVII.7.

¹⁶ เป้าหมายดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Hipparchikos*, I.1. และ Xenophon, *Kunegitikos*, I.18.

¹⁷ Xenophon, *Memorabilia*, I.4.13.

¹⁸ *Ibid.*, I.4.11-12.

ดังนั้นจากลักษณะของมนุษย์ข้างต้น “มนุษย์จึงเหมาะสมที่จะปกครองและใช้ประโยชน์จากสัตว์ทั้งปวง”¹⁹

นอกจากนี้ความเหนือกว่าทางจิตและร่างกายที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ก็ทำให้มนุษย์ใช้ชีวิตเฉกเช่นเทพเจ้าเมื่อเทียบกับสัตว์อื่นๆ²⁰ ซึ่งลักษณะของเทพเจ้าก็คือ การคิดและการสัมผัสด้วยจิตใจเกี่ยวกับคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นความสามารถของจิตที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ และร่างกายก็สามารถฝึกฝนให้มีความอดทนแข็งแรง โดยเซโนโฟนไม่ได้ให้ความสำคัญแก่จิตอยู่เหนือร่างกายหรือร่างกายอยู่เหนือจิต หากแต่ทั้งจิตและร่างกายย่อมต้องเกี่ยวพันกัน ดังเนื้อหาสาระที่ว่า “สิ่งที่มีร่างกายแบบวัวแต่กลับมีการคิดตัดสินใจ (*gnomen*) แบบมนุษย์ก็ไม่สามารถกระทำในสิ่งที่ตนต้องการได้ฉันใด สิ่งที่มีมือแบบมนุษย์แต่กลับปราศจากความคิด (*aphrona*) ก็ไม่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ได้ฉันนั้น”²¹ ดังนั้นการเรียนรู้เพื่อสร้างธรรมชาติอันเหมาะสม สำหรับการแสวงหาคุณธรรมความดีหรือความเป็นคนดี อีกนัยหนึ่งคือการสร้างคนดีนั้นจำเป็นต้องฝึกฝนทั้งกายและจิตควบคู่กันไป

โดยการฝึกฝนดังกล่าวต้องอาศัยเครื่องมือสำคัญ อันเป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ ซึ่งก็คือ ภาษาที่สื่อถึงสิ่งที่ควรกระทำและควรละเว้น อันอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมความดี กล่าวคือ การเรียนรู้ผ่านภาษา (*logou emathomen* หรือ *logou manthanei*) เป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ที่แตกต่างจากม้าและสัตว์อื่นๆ เพราะ “มีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่สามารถใช้ภาษา (*logo*) ซึ่งแนบปลุกฝังในสิ่งที่ควรกระทำได้ ในขณะที่การสั่งสอนม้าต้องอาศัยการให้รางวัลเมื่อม้าปฏิบัติได้เหมาะสม ควบคู่ไปกับการลงโทษเมื่อม้าไม่เชื่อฟังคำสั่ง อันเป็นหลักสำคัญของศิลปะในการฝึกฝนม้า”²² ดังนั้นการเรียนรู้ในสิ่งที่ดีงามต่างๆ ของมนุษย์ต้องอาศัยภาษาเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับ “ผู้ชี้แนะที่ดีและผู้ที่มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในสิ่งที่จริงจัง (*spoudaiotata*) ที่สนทนาอย่างดีงาม ซึ่งต้องมีความชำนาญในการใช้ภาษาเป็นอย่างดี”²³ โดยการใช้ภาษาเป็นอย่างดีก็หมายถึง “...ความสามารถในการอธิบาย (*ermeneian*) หรือการชี้แนะปลุกฝังที่เป็นการแบ่งปันและสร้างความเข้าใจร่วมกันในสิ่งที่ดีงามทั้งปวง ที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (*koinonoumen*) การสร้างระบบกฎหมาย (*nomous tithemetha*) และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของนครรัฐ (*politeuometha*)...”²⁴ แต่อย่างไรก็ตาม ความเห็นที่ไม่ตรงกันของมนุษย์หรือสภาวะการสนทนาในภาษาที่แตกต่างกัน ซึ่งมีที่มาจาก

¹⁹ Ibid., IV.3.10.

²⁰ นัยยะดังกล่าวโปรดดู Ibid., I.4.14.

²¹ Ibid.

²² Xenophon, *Peri Hippike*, VIII.13-14. และ Xenophon, *Oikonomikos*, XIII.6-9.

²³ Xenophon, *Memorabilia*, III.3.11.

²⁴ Ibid., IV.3.12.

ยึดถือสิ่งที่ตนเห็นว่าดีแตกต่างกันนั้น ก็ได้นำไปสู่การผันแปรของรูปแบบการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ อีกนัยหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบบหนึ่งไปสู่อีกระบบหนึ่ง อันเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสังคมมนุษย์ที่แตกต่างจากฝูงสัตว์ทั้งปวง²⁵

แต่กระนั้นสิ่งที่ไม่ผันแปรและเป็นระเบียบหรือกฎที่คงที่ ซึ่งเซโนโฟนเน้นย้ำผ่านตรรกะของภาษาก็คือ คุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม ดังที่ปรากฏเป็นนัยยะจากการสนทนา ระหว่างโสเครตีสกับไอโซมาคุสความว่า“...ข้าพเจ้าพบว่ากะลาสีที่ทำหน้าที่ดูแลเรือ นั้น มีความรู้เป็นอย่างดีว่าสิ่งของต่างๆที่เขาถ่าวถึงนั้นอยู่ ณ ที่ใดบนเรือและมีจำนวนอยู่เท่าใด ทั้งๆที่สิ่งของเหล่านั้นไม่ได้อยู่ตรงหน้าเขา ซึ่งความรู้ดังกล่าวก็ไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ที่มีความรู้ในอักษรที่สามารถบอกถึงจำนวนและลำดับของตัวอักษร ในคำว่า‘โสเครตีส’ ได้อย่างถูกต้อง”²⁶ อันสอดคล้องกับการสนทนา ระหว่างโสเครตีสกับฮิปปิอัส(Hippias) ที่โสเครตีสต้องการชี้ให้ฮิปปิอัสผู้ซึ่งกล่าวอ้างว่าสามารถสอนในสิ่งที่ใหม่ๆอยู่เสมอ ได้ตระหนักถึงความเป็นนิรันดร์ของความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaion*)ความว่า “...ถ้าใครคนหนึ่งถามเจ้า(ฮิปปิอัส)ว่า มีจำนวนตัวอักษรอะไรบ้างและมีจำนวนเท่าใดในคำว่า‘โสเครตีส’ เจ้าจะสามารถตอบแตกต่างไปจากที่เจ้าเคยตอบได้ กระนั้นหรือ เช่นเดียวกันกับ ถ้ามีใครถามเจ้าเกี่ยวกับตัวเลขว่าสองเท่าของห้าเท่ากับสิบ เจ้าก็ต้องตอบเหมือนที่เจ้าเคยตอบมามิใช่หรือ...”²⁷ ดังนั้นเหตุผลที่เป็นตรรกะทั้งภาษาอักษรและภาษาคณิตศาสตร์ จึงเป็นการพิสูจน์ถึงการดำรงอยู่อย่างคงที่ไม่ผันแปรของความถูกต้องเที่ยงธรรม รวมไปถึงวิธีการในการรับรู้สัมผัสความถูกต้องเที่ยงธรรมผ่านเหตุผลทางภาษา²⁸ เท่ากับว่ามีเพียงจิตของมนุษย์เท่านั้นที่มีศักยภาพในการคิดคำนวณแบบเป็นเหตุเป็นผลโดยอาศัยภาษาอักษรและการคำนวณ²⁹ อันจะนำไปสู่การจำแนกเพื่อเข้าใจส่วนย่อยและส่วนรวม รวมไปถึงตำแหน่งแห่งที่และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ซึ่งในการพิจารณาธรรมชาติของมนุษย์ก็คือ การจำแนกกายและจิตเพื่อเข้าใจตัวตนของมนุษย์ อันสัมพันธ์กับความถูกต้องเที่ยงธรรม นั่นเอง

²⁵ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, I.1.1-2.

²⁶ Xenophon, *Oikonomikos*, VIII.14.

²⁷ Xenophon, *Memorabilia*, IV.4.7.

²⁸ กรอบความคิดที่ว่าภาษาอักษรและภาษาคณิตศาสตร์เป็นตรรกะที่สื่อถึงแบบแผนของคุณธรรมความดี ก็ปรากฏอยู่ในกรอบความคิดของเพลโต(Plato)และอริสโตเติล(Aristotle)เช่นเดียวกัน โปรดดู Gail Fine, “Plato on Naming,” *The Philosophical Quarterly* 27, 109(October 1977): 289-301. และ W. von Leyden, “Time, Number, and Eternity in Plato and Aristotle,” *The Philosophical Quarterly* 14, 54(January 1964): 35-52.

²⁹ โดยลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับจิตของมนุษย์ในฐานะที่มีศักยภาพในการคิดคำนวณผ่านภาษาอักษรและคณิตศาสตร์นี้ ก็ปรากฏอยู่ในความคิดของเพลโตเช่นเดียวกัน John G. Gunnell, *Political Philosophy and Time* (Connecticut: Wesleyan University Press, 1968), p.140. และ โปรดดูPlato, *Republic*, 602d, 603a, and 603d.

3.1.2 มนุษย์กับร่างกาย(*soma*)และความพึงพอใจ(*hedesthai*)

การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส(*aisthanontai*)เป็นองค์ประกอบสำคัญของร่างกาย ที่สามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ส่วนสำคัญคือ ดวงตาสำหรับการมองเห็นสิ่งต่างๆ, หูสำหรับการได้ยินเสียง, จมูกสำหรับการรับกลิ่น, ปากสำหรับรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม, และความรู้สึกทางเพศ(การสังวาส) ซึ่งการที่เซโนฟอนไม่ได้ระบุว่าอวัยวะส่วนใดที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทางเพศ ก็สามารถกล่าวได้ว่า การสังวาสนั้นสัมพันธ์กับร่างกายทั้งร่างกายที่ต้องอาศัยประสาทสัมผัสทั้งหมด รวมไปถึงจิตอีกด้วย เพราะ“ความสำราญจากการสังวาสนั้นมีแนวโน้มเป็นอย่างมากที่จะก่อให้เกิดความปรารถนาแบบทรราช”³⁰ หรือจิตแบบทรราชขึ้น โดยตามความเห็นของคนส่วนใหญ่บุคคลที่สามารถมีความพึงพอใจทางร่างกายมากที่สุดทั้งในเชิงปริมาณและความหลากหลายของชนิดก็คือทรราช ผู้เป็นตัวแบบของความมั่งคั่งโดยอาศัยทุกวิถีทางในการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งความมั่งคั่ง(*chremata*)ก็เป็นจุดมุ่งหมายของชีวิตที่ดีในความเห็นของคนส่วนใหญ่ เพราะ“...มันเป็นความสุขที่แท้ที่จะมี(เงินทอง)มากมายมหาศาลและใช้ได้อย่างมากมายมหาศาล...”³¹ โดยลักษณะดังกล่าวแสดงผ่าน“ตัวตนของไครโตบูลุส(*Critoboulus*)ผู้ปรารถนาจะเป็นคนที่หาเงินได้เก่งที่สุด(*deinon chrematisten*)”³² เพราะเงิน(*argurion*)อันเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสามารถนำมาซึ่งสิ่งของต่างๆที่หายาก หรุหราราคาแพง เพื่อมาสร้างคามพึงพอใจแก่ร่างกาย อีกนัยหนึ่งคือ การบำรุงบำเรอการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส(*aisthanontai*)นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามความกลัวอันเป็นธรรมชาติสำคัญของมนุษย์ ได้ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ต่อความมั่งคั่งในสองทางคือ การแสวงหาความมั่งคั่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุดกับการปฏิเสธความมั่งคั่งหรือยอมรับเอาความจนตามความเห็นของคนส่วนใหญ่ มาเป็นความพึงพอใจ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับการได้รับความพึงพอใจจนกว่าจะสิ้นชีวิตกับเป็นเกราะป้องกันตนหรือเป็นภูมิคุ้มกันตนเองจากผู้ที่ไล่ล่าผู้มั่งคั่งและความไม่แน่นอนของการบรรลุความมั่งคั่ง ตามลำดับ

โดยคู่ตรงข้ามดังกล่าวก็คือไครโตบูลุส(*Critoboulus*)ผู้เป็นตัวแทนของความมั่งคั่งทางร่างกายทั้งรูปสมบัติและทรัพย์สินสมบัติกับคามิดีส(*Charmides*)ผู้เป็นตัวแทนของความยากจน กล่าวคือ ไครโตบูลุส(*Critoboulus*)เป็นผู้ที่คิดว่าตนนั้นมีดีด้วยความงามจากรูปร่างหน้าตาของตน³³ เสมอด้วยความรักของตนที่มีต่อมนุษย์ทั้งดงาม³⁴ รวมไปถึงปริมาณของทรัพย์สินอันมีมหาศาลของตน แต่เมื่อถูกโสเครตีสตรวจสอบและตั้งข้อสังเกต ไครโตบูลุสจึงรู้สึกหวาดหวั่นและไม่มั่นใจ

³⁰ Xenophon, *Hieron*, I.26.

³¹ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.3.45.

³² Xenophon, *Oikonomikos*, II.18.

³³ โปรดดู Xenophon, *Symposium*, V.1-10.

³⁴ โปรดดู *Ibid.*, IV.10-29.

กับปริมาณทรัพย์สินสมบัติที่ตนครอบครองอยู่ และปรารถนาที่จะเป็นคนที่หาเงินได้เก่งที่สุด เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ความมั่งคั่งของตน ดังการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไครโตปูลุสความว่า

“ โสเครตีสกล่าว...สำหรับข้าพเจ้านั้นไม่ต้องการความมั่งคั่งใดๆมาเพิ่มเติมอีก ด้วยข้าพเจ้านั้นร่ำรวยเพียงพอแล้ว ชุสเป็นพยาน เจ้าต่างหากละไครโตปูลุส ที่ช่างยากจนขึ้นแค้นเหลือเกิน จนข้าพเจ้าอดเวทนาไม่ได้’

ไครโตปูลุสหัวเราะและกล่าวว่า ‘เทพเจ้าเป็นพยาน โสเครตีส ท่านคิดว่าสิ่งที่ท่านครอบครองอยู่จะขายได้ราคาสักเท่าใดกันเชียว เมื่อเทียบกับของข้า’

โสเครตีสกล่าว ‘ข้าพเจ้าคิดว่า บ้านและทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ น่าจะได้อาณาสิทธิ์ห้าไมนา หากข้าพเจ้าเจอผู้ซื้อที่ใจป้ำ และข้าพเจ้าก็รู้อย่างแน่นอนว่า ทรัพย์สินสมบัติที่เจ้าครอบครองอยู่นั้น ย่อมมีราคามากกว่าของข้าพเจ้าหลายร้อยเท่า’

ไครโตปูลุสกล่าว ‘โสเครตีส เมื่อท่านเข้าใจดังนี้แล้ว เหตุใดท่านยังเชื่อว่าตัวท่านนั้นไม่ต้องการทรัพย์สินสมบัติใดๆมาเพิ่มเติมอีก ในขณะที่ท่านกลับมาตบตาชาวเวทนาข้า’

โสเครตีสกล่าว ‘สิ่งที่ข้าพเจ้าครอบครองอยู่นั้นมันเพียงพอต่อข้าพเจ้า แต่ภาพลักษณ์และตัวตนของเจ้าที่โอ้อ่าหรูหราฟุ่มเฟือยนั้น ต่อให้เจ้ามีทรัพย์สินสมบัติมากกว่าที่เจ้ามีอยู่ตอนนี้ถึงสามเท่า ข้าพเจ้าก็คิดว่า มันก็ยังไม่เพียงพอสำหรับเจ้าอยู่ดี’

‘อย่างไรกัน โสเครตีส’ไครโตปูลุสกล่าว

โสเครตีสกล่าว ‘ลำดับแรก ก็เพราะเจ้าถูกบังคับให้ทำการสักการบูชาที่ยิ่งใหญ่อยู่เสมอๆ แม้แต่เทพเจ้าและมนุษย์ก็ยังคงปฏิเสธที่จะกระทำ เช่นเดียวกับที่เจ้านั้นต้องต้อนรับชาวต่างชาติผู้มาเยี่ยมเยียนอยู่เสมอๆ ด้วยความเหมาะสมและอสังการ และเจ้านั้นก็ต้องบำรุงบำเรอเลี้ยงดูพลเมืองเป็นอย่างดี เพื่อที่จะไม่ปราศจากซึ่งพันธมิตรและการสนับสนุนจากพลเมือง เช่นเดียวกับที่ข้าพเจ้าทราบมาว่า นครรัฐได้สั่งให้เจ้ากระทำการต่างๆให้สำเร็จอีกมากมาย(อันเป็นการใช้เงินและทรัพย์สินสมบัติของเจ้าทั้งสิ้น) ไม่ว่าจะเป็น การผสมพันธุ์ม้า การฝึกนักร้องในการแสดง(choruses) การสนับสนุนยิมเนเซีย(gymnasia) และ การจัดการสาธารณะอื่นๆ และหากเมื่อใดที่นครรัฐเข้าสู่สงคราม ข้าพเจ้าก็รู้ว่านครรัฐจะมีบัญชาให้เจ้าสนับสนุนยุทธโศปกรณ์ โดยเฉพาะเรือรบ รวมไปถึงเสียสละสิ่งต่างๆอย่างมากมาย เกินกว่าที่เจ้าจะสามารถตอบสนองได้ และเมื่อใดก็ตามที่เจ้าไม่สามารถจัดหาหรือบริจาคสิ่งต่างๆที่นครรัฐต้องการได้อย่างเพียงพอ เมื่อนั้นชาวเอเธนส์ก็จะลงโทษเจ้าไม่ต่างอะไรไปจากเมื่อพวกเขาจับโจรที่ขโมยของของผู้อื่นได้ นอกจากนี้ข้าพเจ้ายังเห็นว่าการที่เจ้าคิดว่าตัวเจ้านั้นเป็นผู้ร่ำรวย ได้ส่งผลให้เจ้าละเลยวิถีทางการแสวงหาความมั่งคั่ง มัวแต่ไข

ความคิดอ่านไปกับเรื่องรักๆใคร่ๆ จากเหตุผลต่างๆที่ข้าพเจ้ากล่าวมา ข้าพเจ้าจึงเวทนาเจ้า ที่เจ้าจะต้องทุกข์ทรมานกับสิ่งชั่วร้ายซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และต้องจบชีวิตลงด้วยความยากจน ในขณะที่ข้าพเจ้าหากต้องการสิ่งใดเพิ่มเติม ข้าพเจ้าและแม่แต่เจ้าเอง ก็รู้ว่ามีคนซึ่งพร้อมจะช่วยเหลือหยิบยื่นให้ข้าพเจ้า ด้วยการให้เพียงเล็กน้อย แต่ก็ เป็นสิ่งที่มากมายยิ่งสำหรับข้าพเจ้า³⁵ ในทางกลับกัน มิตรสหายของเจ้านั้น ย่อมคิดว่า สิ่งที่เราครอบครองอยู่นั้นเพียงพอแค่สำหรับการดำเนินชีวิตของพวกเขา มากกว่าที่จะเพียงพอสำหรับเจ้า มิหนำซ้ำยังคาดหวังความช่วยเหลือจากเจ้าในฐานะเป็น จุมทรัพย์ที่ให้ประโยชน์ อีกด้วย’

โครโตปูลุสกล่าวว่า ‘โสเครตีส สิ่งที่ท่านกล่าวมา ข้าไม่ขอตอบใดๆ เพราะตอนนี้เป็นเวลาที่ท่านจะมาปกครอง(*prostateuein*)ซึ่งเนะข้า ก่อนที่ข้าจะกลายเป็นที่นาเวทนาจริงๆ’...³⁶

ในขณะที่คามิดีส(Charmides)กลับเป็นผู้ที่คิดว่าตนนั้นมีดีด้วยความยากจน(*penia*)ดังที่ปรากฏเป็นเหตุผลและการอธิบายของเขาที่ว่า

“...เป็นการดีที่มีความกล้าหาญแทนที่จะมีความหวาดกลัว เป็นการดีที่เป็นอิสระแทนที่จะตกเป็นทาส เป็นการดีที่ได้รับการดูแลแทนที่จะต้องไปดูแลผู้อื่น เป็นการดีที่จะถูกไว้เนื้อเชื่อใจโดยบ้านเกิดเมืองนอน(*patridos*)แทนที่จะถูกสงสัยว่าทรยศไม่ภักดี เพราะในอดีตเมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าเป็นผู้มั่งคั่งคนหนึ่ง ในเอเธนส์นั้น ข้าพเจ้าเคยต้องหวาดกลัวว่าจะมีโจรบุกเข้ามาในบ้านของข้าพเจ้าเพื่อขโมยทรัพย์สินเงินทองและประทุษร้ายแก่ชีวิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเคยต้องเลี้ยงดูพวกข่มขูรีดใต้(*Sukophantas*)³⁷

³⁵ ข้อความเกี่ยวกับการช่วยเหลือด้วยการหยิบยื่นของมิตรสหายนี้สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงของเซโนโฟน เมื่อเขาเขียนจดหมายไปถึง ซิปีสกับซิมมิอัส โปรครุ Xenophon, *Epistles*, IX.

³⁶ Xenophon, *Oikonomikos*, II.2-9.

³⁷ *Sukophantas* (συκοφάντης) หรือ Sycophants ในภาษาอังกฤษ หมายถึง คนในนครรัฐเอเธนส์ที่เลี้ยงชีพด้วยการหาเหตุต่างๆ แม้แต่การร้องเรียนหรือการจับผิดผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่มั่งคั่ง เพื่อฟ้องร้องกล่าวหาในศาลประชาชน เพราะหากผู้กล่าวหาถูกตัดสินให้ชนะคดีโดยเสียงข้างมาก เขาก็จะได้รับผลตอบแทนจำนวนมาก ในทางกลับกันหากข้อกล่าวหาที่ผู้กล่าวหาข่มขูรีดใต้ได้รับเสียงสนับสนุนไม่ถึงหนึ่งในห้า ผู้กล่าวหา ก็จะต้องถูกปรับ 1,000 ดรักมาและห้ามนำประเด็นในลักษณะดังกล่าวมาฟ้องร้องต่อศาลอีก ดังนั้นจึงมีคนมีใช้น้อยที่ใช้ช่องทางดังกล่าวเป็นอาชีพ นอกจากนี้คำว่า *Sukophantas* ยังหมายความรวมถึงพวกที่ก่อความรำคาญให้แก่คนดี (*kaloi kagathoi*) อีกด้วย A.W.H. Adkins, “Polu pragmosune and “Minding One’s Own Business”: A Study in Greek Social and Political Values,” *Classical Philology* 71, 4 (October 1976): 307-308. เพราะฉะนั้นการที่คามิดีสเลี้ยงดูพวก *Sukophantas* ก็เพราะความกลัวที่คนพวกนี้จะไปหาเหตุกล่าวหาเขาในศาลประชาชนนั่นเอง

ทั้งๆที่ตระหนักว่าคนพวกนี้สามารถนำมาซึ่งความทุกข์ทรมานแก่ข้าพเจ้า มากกว่าที่ข้าพเจ้าจะกระทำต่อพวกเขา นอกจากนี้ครรัฐยังได้เรียรายเงินของข้าพเจ้าไปใช้ในกิจกรรมต่างๆอยู่เสมอและข้าพเจ้าก็ไม่มีโอกาสได้เดินทางไปนครรัฐอื่น แต่ในปัจจุบันนี้ที่ทรัพย์สินของข้าพเจ้าในนครรัฐอื่นร่อยหรอลงและทรัพย์สินที่บ้านก็ไม่สามารทำให้ประโยชน์อันใดได้ รวมไปถึงข้าวของเครื่องใช้ต่างๆภายในบ้านนั้น ข้าพเจ้าก็ได้ขายทิ้งไปเสีย ข้าพเจ้าจึงสามารถออกเขนถอนกลับได้อย่างสบายใจ และข้าพเจ้าก็เป็นทีไว้นือเชื่อใจโดยบ้านเกิดเมืองนอน รวมไปถึงไม่ถูกข่มขู่จากพวกกริดไถ่ มีหน้าข้าพเจ้าเองต่างหากที่จะไปรีดไถผู้อื่น และข้าพเจ้าก็สามารถเดินทางไปทีต่างๆได้อย่างเสรีทั้งในนครรัฐและต่างนครรัฐ นอกจากนี้ผู้มั่งคั่งตามถนนหนทางทั้งหลายก็ถูกจากที่นั้งและหลีกทางให้แก่ข้าพเจ้าอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงใกล้เคียงกับทรราชทั้งทีในความเป็นจริงแล้วข้าพเจ้าเป็นเพียงแค่ทาส ในอดีตนั้นข้าพเจ้าต้องจ่ายภาษีเพื่อพลเมือง แต่ปัจจุบันครรัฐต้องจ่ายเงินเพื่อช่วยเหลือข้าพเจ้า และในอดีตเมื่อตอนที่ข้าพเจ้ามั่งคั่งนั้นคนทั้งหลายก็ประณามข้าพเจ้าเนื่องจากข้าพเจ้าสมาคมด้วยโสเครติส แต่ในปัจจุบันที่ข้าพเจ้าเป็นคนยากจนนั้นก็ไม่มีผู้ใดสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับข้าพเจ้าอีกต่อไป นอกจากนี้ในอดีตเมื่อข้าพเจ้ามั่งคั่งอยู่นั้น ข้าพเจ้าก็มักจะสูญเสียทรัพย์สินสมบัติไปเพื่อนครรัฐและในวาระโอกาสต่างๆอยู่เสมอ แต่ปัจจุบันข้าพเจ้ากลับไม่ต้องสูญเสียสิ่งใด ทั้งนี้ก็เพราะข้าพเจ้าไม่มีอะไรให้สูญเสีย และข้าพเจ้าก็ได้แต่หวังอยู่เสมอว่าจะได้รับสิ่งของต่างๆไปวันๆ...”³⁸

โดยจากการวิเคราะห์ตีความก็จะพบว่า เซโนโฟนไม่ได้สนับสนุนแนวทางที่สุดโต่งของทั้งไครโตบูลุส(Critoboulus)และคามิดีส(Charmides)ที่ภายนอกแลดูแตกต่างกัน แต่กลับมีสาเหตุมาจากสิ่งเดียวกันคือความกลัวต่อความไม่แน่นอนของความพึงพอใจทางร่างกายหรือความมั่งคั่ง อีกนัยหนึ่งก็คือความกลัวที่จะต้องสูญเสียทรัพย์สินสมบัติความมั่งคั่งไป อันเป็นความวิตกกังวลที่แสดงออกอย่างชัดเจนผ่านการถอนกลับ เพราะ“...ไม่มีผู้มั่งคั่งร่ำรวยคนใดเลยที่จะมีความสุขกับการถูกทำให้นอนไม่หลับด้วยความใคร่ปรารถนาของพวกเขา และสำหรับผู้ที่สูญเสียบางสิ่งไป ท่านก็จะไม่พบเห็นว่าคุณเขานั้นสามารถถอนกลับได้ ด้วยสาเหตุจากความเจ็บปวด...”³⁹ โดยทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าวต้องใช้ทางสายกลาง(*metrios*) อันหมายถึงการควบคุมตนเองและความพอประมาณ(*sophrosune*) เพราะ“คนธรรมดาสามัญที่ครองตนด้วยทางสายกลาง(*metrios diagonton idioton*)ก็ประสบความพึงพอใจได้มากกว่าทรราช รวมไปถึงประสบกับความทุกข์

³⁸ Xenophon, *Symposium*, IV.29-32.

³⁹ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.3.42.

ทรมานน้อยกว่าทรราช”⁴⁰ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตัวบทของเซโนโฟนแล้ว คำตอบของเฮอร์โมจีนีส (Hermogenes) ในฐานะ “ผู้ที่ตอบคำถามของเซโนโฟนเกี่ยวกับเป้าหมายของความรักในความรู้ในลักษณะเดียวกันกับโสเครตีส”⁴¹ ต่อสิ่งที่เขาคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่เขายึดถือปฏิบัติ นั้น ก็เป็นจุดเริ่มต้นที่เหมาะสมในการทำความเข้าใจต่อทางสายกลางหรือการควบคุมตนเองและความพอประมาณ (*sophrosune*) กล่าวคือเฮอร์โมจีนีสเป็นมิตรกับเทพเจ้าผู้หยั่งรู้ในทุกอย่าง โดยเฉพาะสิ่งที่ถูกต้องดีงามผ่านการเอาใจใส่ของเทพเจ้า “...เพราะไม่มีการคิดหรือการกระทำใดที่จะรอดพ้นจากการสังเกตของเทพเจ้าไม่ว่าจะในเวลากลางคืนหรือกลางวันและในที่ลับหรือที่แจ้งก็ตาม โดยเทพเจ้าได้ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำ ผ่านเสียง ความฝัน และนิมิตต่างๆ เมื่อใดที่ข้าพเจ้า (เฮอร์โมจีนีส) ปฏิบัติตามก็ไม่เคยต้องผิดหวังเสียใจและหากเมื่อใดที่ข้าพเจ้าไม่เชื่อฟังก็ต้องประสบเคราะห์กรรม ซึ่งการมีเทพเจ้าเป็นมิตรสหายนั้นไม่จำเป็นต้องใช้เงินแม้แต่ penny หากแต่ต้องสังเวचनाด้วยการพูดดี (*euphemo*) เท่าที่จะสามารถกระทำได้และไม่เคยตั้งใจที่จะ โทกหก เมื่อมีเหล่าเทพเจ้าเป็นพยาน...”⁴² ซึ่งคำตอบของเฮอร์โมจีนีสก็สอดคล้องกับคำสั่งเสียของไซรัสมหาราชที่ได้กล่าวถึงความจำเป็นอันริ้นคร้ของความคิดความถูกต้องเที่ยงธรรมหรือกฏศีลธรรมในช่วงต้นของการวิเคราะห์ในบทนี้ อันสามารถกล่าวได้ว่าความเชื่อมโยงระหว่างความคิดกับเทพเจ้าและเทพเจ้ากับมนุษย์ (ที่เหมาะสม) และมนุษย์กับการปฏิบัติที่ดี หรืออีกนัยหนึ่งคือ “ความเข้าใจในความคิดความถูกต้องและการปฏิบัติที่สอดคล้องกับความเข้าใจดังกล่าว เป็นหัวใจสำคัญของความเป็นคนดีหรือความรักในความเป็นคนดี (*kalokagathia*)”⁴³ ที่ต้องเข้าใจในทางสายกลางแห่งการปฏิบัติที่เหมาะสมคือไม่มากหรือน้อยจนเกินไป รวมไปถึงตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์ที่อยู่เหนือกว่าสัตว์แต่ต่ำกว่าเทพเจ้า ซึ่งการวิเคราะห์ในรายละเอียดของหลักทางสายกลางจะได้กล่าวถึงในบทที่ 4 ต่อไป

โดยเมื่อวิเคราะห์ตีความตัวบทของเซโนโฟนในประเด็นร่างกายกับความพึงพอใจ ก็จะพบว่าเซโนโฟนได้ระบุตำแหน่งแห่งที่ของร่างกายกับจิตที่สัมพันธ์กับความดีไว้ ดังปรากฏในตัวบท *Hieron* ความว่า

“ ข้าพเจ้า (Simonides) ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วน (*katamemathekenai*) พบว่าคนธรรมดาสามัญ (*idiotas*) นั้นรับรู้ถึงความพึงพอใจ (*hedomenous*) และความทุกข์ใจ (*achthomenous*) ด้วยการมองเห็นผ่านดวงตา, ด้วยเสียงผ่านหู, ด้วยกลิ่นผ่านจมูก, ด้วยอาหารและเครื่องดื่มผ่านปาก, และการสังวาสผ่านในสิ่งที่เราทั้งหลายรู้จักกันดี ส่วน

⁴⁰ Xenophon, *Hieron*, I.8.

⁴¹ Xenophon, *Epistles*, I.1.

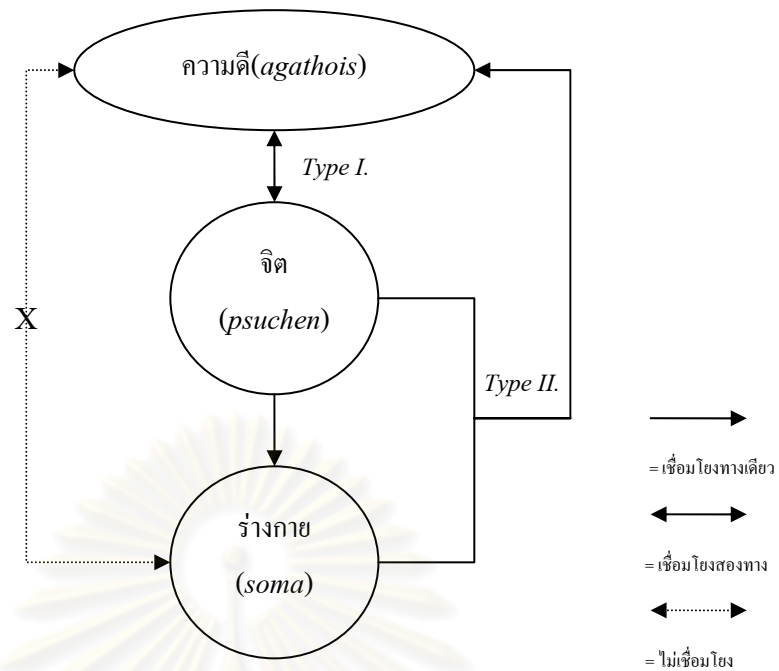
⁴² Xenophon, *Symposium*, IV.47-49. สอดคล้องกับคำกล่าวของโสเครตีสเกี่ยวกับ *daimonion* และความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใน Xenophon, *Apology*, 13. และ Xenophon, *Memorabilia*, I.1.1-20.

⁴³ Xenophon, *Symposium*, IV.49 and VIII.3.

ความเย็นกับความร้อน ความแข็งกับความอ่อนนุ่ม ความหนักกับความเบา เราจำแนกคู่ตรงข้ามเหล่านี้และรับรู้ถึงความเพิดเพลิน(*hedesthai*)และความเศร้าหมอง(*lupeisthai*)ผ่านร่างกายทั้งร่างกาย ในขณะที่เรารับรู้ถึงความเพิดเพลิน(*hedesthai*)และความเศร้าหมอง(*lupeisthai*)เกี่ยวกับความดี(*agathois*)และความชั่วร้าย(*kakois*) บางวาระด้วยจิตเพียงอย่างเดียว แต่ในบางวาระก็ทั้งร่างกายและจิต นอกจากนี้เรายังรับรู้ถึงความพึงพอใจจากการนอนหลับ ซึ่งข้าพเจ้าตระหนักว่ามันมีอยู่ แต่มันเป็นความพึงพอใจด้วยอะไร หรือวิธีการอย่างไรและเกิดขึ้นเมื่อใดนั้น ข้าพเจ้าก็มีอาจจะล่วงรู้ได้ บางทีก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่าสิ่งต่างๆเมื่อเรานั้นสามารถรับรู้ได้ชัดเจนมากกว่าสิ่งต่างๆยามนอนหลับ”⁴⁴

จากข้อความที่กล่าวมานี้จึงเป็นการระบุตำแหน่งแห่งที่ของร่างกายและจิตที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจและความดีอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถจำแนกได้ออกเป็นสี่ส่วนสำคัญ อันได้แก่ส่วนแรก การรับรู้ทางประสาทสัมผัสของส่วนต่างๆของร่างกายที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งสัมพันธ์กับความพึงพอใจ(*hedomenous*)และความทุกข์ใจ(*achthomenous*)เฉพาะที่, ส่วนที่สอง ลักษณะการณต่างๆ เช่น ความร้อน ความเย็น ความหนัก ความเบา ความแข็ง ความอ่อนนุ่ม ที่รับรู้ด้วยร่างกายทั้งร่างกาย อันสัมพันธ์กับความเพิดเพลิน(*hedesthai*)และความเศร้าหมอง(*lupeisthai*), ส่วนที่สาม จิตเพียงอย่างเดียวกับทั้งจิตและร่างกายในการรับรู้ถึงความเพิดเพลิน(*hedesthai*)และความเศร้าหมอง(*lupeisthai*)เกี่ยวกับความดี(*agathois*)และความชั่วร้าย(*kakois*) และส่วนสุดท้ายคือความพึงพอใจจากการนอนหลับ อันเท่ากับว่า การสัมผัสรับรู้ถึงความดีด้วยการคิดเป็นศักยภาพความสามารถของจิต(Type I.)หรือจิตเป็นประธานของร่างกาย(Type II.) ในขณะที่การสัมผัสถึงความพึงพอใจทางร่างกายผ่านประสาทสัมผัสต่างๆนั้นเป็นศักยภาพความสามารถของร่างกายเป็นสำคัญ ดังนั้นความเชื่อมโยงระหว่างความดีกับมนุษย์ จึงต้องมีจิตเป็นตัวกลาง อีกนัยหนึ่งคือ ร่างกายเพียงอย่างเดียวไม่มีศักยภาพความสามารถในการรับรู้ถึงความดี นั่นเอง อันปรากฏตามภาพต่อไปนี้

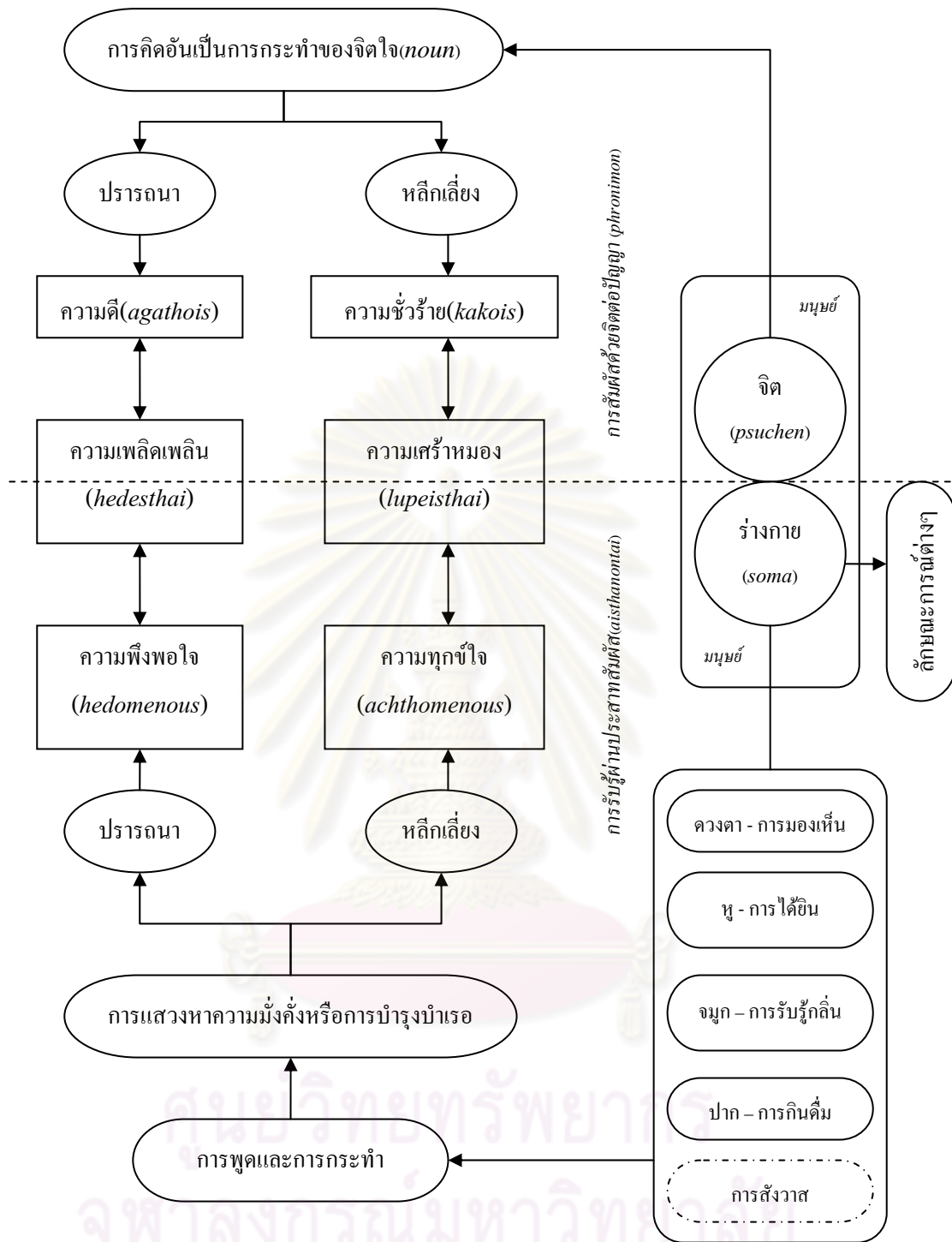
⁴⁴ Xenophon, *Hieron*, I.4-6.

ภาพที่ 3.1 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างความดีกับจิตและร่างกาย

โดยสิ่งที่เป็นความเชื่อมโยงระหว่างจิตกับกายก็คือ ความเพลิดเพลิน (*hedesthai*) และความเศร้าหมอง (*lupeisthai*) ที่เป็นรูปแบบของการรับรู้ด้วยร่างกายทั้งร่างกายและด้วยจิต ซึ่งความเชื่อมโยงดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับจิตในเชิงการรับรู้สัมผัส

จากแผนภาพข้างต้น ธรรมชาติของมนุษย์ได้ถูกจำแนกออกเป็นสองส่วนสำคัญคือ จิตกับกาย โดยอาศัยการรับรู้ที่มีต่อความเพลิดเพลิน(hedesthai)และความเศร้าหมอง(lupeisthai)เป็นจุดแบ่งและเชื่อมโยง ซึ่งในส่วนของร่างกายสัมพันธ์กับการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส(aisthanontai) ในขณะที่ส่วนของจิตสัมพันธ์กับการสัมผัสด้วยจิตต่อปัญญา(phronimon) ทั้งนี้เซโนโฟนไม่ได้มุ่ง

หมายที่จะให้ความสำคัญแก่จิตโดยละเอียดร่างกาย เช่นเดียวกันกับให้ความสำคัญแก่กายโดยละเอียด จิต หากแต่ทั้งจิตและกายต้องทำงานควบคู่กันไปตามศักยภาพความสามารถของตน โดยมีจิตในฐานะที่มีศักยภาพในการรับรู้ถึงคุณธรรมความดีเป็นประธาน ทั้งนี้เนื่องจากการให้ความสำคัญแก่จิตโดยละเอียดร่างกายหรือในทางกลับกันนั้น ก็เป็นความไม่ชัดเจนของการรับรู้ในลักษณะเดียวกันกับความพึงพอใจจากการนอนหลับต่างๆที่ตื่นอยู่ นั่นเอง

3.1.3 มนุษย์กับจิต(*psuchen*)และคุณธรรมความดี

จิตของมนุษย์มีธรรมชาติประการสำคัญที่นอกเหนือไปจากความสามารถในการรับรู้ถึงคุณธรรมความดี ซึ่งก็คือ ความรักหรือความปรารถนาในสิ่งต่างๆ รวมไปถึงความปรารถนาที่จะเป็นที่ถูกรักโดยสิ่งที่ตนรักหรือปรารถนา อีกนัยหนึ่งคือ ความมุ่งหมายให้สิ่งที่ตนรักหรือปรารถนานั้น มีความกรุณาต่อตนเป็นพิเศษ(รักตอบ)หรือดำรงอยู่กับตนตลอดไป แต่การที่มนุษย์จะรักหรือปรารถนาสิ่งใดนั้น ก็ย่อมอยู่บนฐานคติทางธรรมชาติที่ว่า “เขาเหล่านั้นรักใคร่ปรารถนา(*philein*)ในสิ่งต่างๆ ที่เขาเชื่อว่ามีประโยชน์ต่อตนเอง”⁴⁵ เพราะฉะนั้นความรักใคร่ปรารถนาของมนุษย์นั้นๆ ก็ย่อมเป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่เขาคิดว่าดีงามเหมาะสมหรือเป็นประโยชน์ต่อการมีชีวิตอยู่(ชีวิตที่ดี)ของเขา อันสอดคล้องกับการตรวจสอบความปรารถนา(*oregomenous*)ของมนุษย์ต่อสิ่งที่ดีงาม ว่ามนุษย์มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เขายึดถือปฏิบัติมากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นการเปิดเผยตัวตนของมนุษย์นั้นๆต่อจิตของตนเองหรือการรู้จักตนเอง โดยเฉพาะในกรณีของความรักใคร่ปรารถนา(*philein*)ที่แสดงออกมาในการสนทนาระหว่างหมู่มิตรซึ่งเป็นการล้อเล่นที่จริงจัง ดังข้อสรุปของโสเครติสต่อสิ่งที่มิตรในวงสนทนาคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่ว่า

“...ดีแล้วท่านทั้งหลาย เมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์(*daimonos*)ที่ยิ่งใหญ่ได้แสดงตนออกมา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์เฉกเช่นเทพเจ้าอื่นๆแต่มีความเขว้าว้ายในรูปลักษณะมากที่สุด สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมสรรพสิ่งทั้งหมดแต่สถิตอยู่ในจิตของมนุษย์ ข้าพเจ้า(โสเครติส)กำลังหมายถึง อีรอสเทพแห่งความรักใคร่(*erotos*) ซึ่งเป็นการเหมาะสมสำหรับพวกเราที่จะไม่ลืมนิรันดร์เจ้าองค์นี้ โดยเฉพาะเมื่อเราเป็นผู้ที่สักการบูชาต่อท่าน และข้าพเจ้าเองก็ไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่า มีช่วงเวลาใดในชีวิตของข้าพเจ้าที่มีได้ติดอยู่ในบ่วงรักกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่ง ข้าพเจ้ารู้ว่าคามิดิส(Charmides)ซึ่งอยู่ ณ ที่นี้ ครอบครองคนรักไว้จำนวนมากและก็มีบางคนเป็นที่ต้องการของเขา ไครโตบูลุส(Critoboulus)ผู้ซึ่งอยู่ ณ ที่นี้ ก็มีสถานะเป็นที่รักและเขาก็ต้องการผู้อื่น นอกจากนี้มีนิเซราตุส(Niceratus)ผู้ซึ่งอยู่ ณ ที่นี้ด้วยนั้น ข้าพเจ้าก็ทราบมาว่า เขารักภรรยาของเขาและเขาก็ถูกรักตอบ และสำหรับเฮอร์โมจีนิส(Hermogenes)ผู้

⁴⁵ Xenophon, *Oikonomikos*, XX.29.

อยู่ในหมู่พวกเรานั้น ไม่ได้ตระหนักว่าเขานั้นได้หลอมรวมไปกับความรักในความเป็นคนดี ไม่ว่าสิ่งนี้จะเป็นอย่างใดก็ตาม พวกเรายังไม่ประจักษ์ถึงลักษณะของกวีที่จริงจังดวงตาที่แวววาวมั่นคง คำพูดที่ผ่านการคิดตรอง ความสุขของน้ำเสียงและบุคลิกที่ยินดีของเซอร์โมจีนีส อีกหรือ และถึงแม้ว่าเขานั้นจะสมาคมในฐานะมิตรกับเหล่าเทพเจ้าที่ทรงฤทธานุภาพ เขาก็ไม่มีความรู้สึกที่จะถูกละเลยหรือถูกมองข้ามโดยเราที่เป็นมนุษย์แต่อย่างใด...”⁴⁶

เพราะฉะนั้นความรักใคร่จึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์และข้อความที่ยกมาข้างต้นยังชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของความรักใคร่(erotos)สองประการคือ ความรักใคร่สัมพันธ์กับการคงอยู่ของร่างกายในฐานะเป็นตัวคนของมนุษย์ อันเป็นประธานหรือกรรมของความรัก อีกนัยหนึ่งคือ สถานะในการรักผู้อื่นและการเป็นที่รัก(หรือถูกรัก)โดยผู้อื่น ตามแต่ละสถานการณ์ทั้งกรณีรักที่ต่างฝ่ายต่างรักต่อกันและกรณีรักข้างเดียว ส่วนประการที่สองคือความรักใคร่ต้องอาศัยการแสดงออกทางร่างกาย ซึ่งก็คือการพูดและการกระทำ เพราะฉะนั้นร่างกายจึงเป็นทาสของความรักใคร่ ไม่ว่าจะอยู่ในกรณีของใคร โทบูลุสที่รักใคร่ต่อคลีอีนิอัส(Cleinius)⁴⁷ หรือในกรณีของเซอร์โมจีนีสที่รักในความเป็นคนดี ก็ตาม

แต่กระนั้น ปัญหาหรือข้อสงสัยสำคัญเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกรักหรือความรักใคร่ที่มีต่อคนใดคนหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ก็เป็นสิ่งที่เซโนฟอนพยายามตอบว่าแท้จริงแล้วมนุษย์นั้นรักใคร่อะไรกันแน่ ซึ่งปรากฏขึ้นเมื่อโสเครตีสสนทนากับแอนทิสทีนีส(Antisthenes)และคัลลีส(Callias)โดยจำแนกความรักใคร่ออกเป็นสองลักษณะคือทางร่างกายกับทางจิต ดังบทสนทนาที่ว่า

“...แอนทิสทีนีส(Antisthenes)คงมีเพียงแต่เจ้ากระมังที่ไม่ได้รักใคร่ผู้ใด’

‘เทพเจ้าเป็นพยาน’ แอนทิสทีนีสกล่าว ‘ข้าพเจ้ารักใคร่ท่านเป็นอย่างมากโสเครตีส’

โสเครตีสกล่าวอย่างติดตลกปนอาลัยว่า ‘เจ้าอย่าเพิ่งรีบด่วนเข้า เจ้ามิเห็นหรือหรือว่าข้ามีสิ่งอื่นที่ต้องกระทำ’

แอนทิสทีนีสได้กล่าวตอบไปว่า ‘ชัดเจนหรือยังละ วิธีการแบบที่โสเครตีสกระทำอยู่เสมอ การนำเสนอตัวเองให้เป็นที่ต้องตาต้องใจ(mastropé sautou) เพราะเมื่อ

⁴⁶ Xenophon, *Symposium*, VIII.1-3.

⁴⁷ โปรตตุ Ibid., IV.12-26.

โสเครตีสไม่ยอมสนทนากับข้า โสเครตีสก็มักจะใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเขาเป็นข้ออ้าง หรือในบางครั้งก็จะกล่าวอ้างว่า เขากำลังแสวงหาบางสิ่งบางอย่างอยู่⁴⁸

โสเครตีสกล่าวว่า ‘แอนทีสตีนีส ในนามของเทพเจ้าทั้งหลายเจ้าจงอย่าได้กระแนะกระเหนข้าเลย การกระแนะกระเหนทั้งหลายของเจ้านั้น ข้าได้อุดทนและยังคงจะอดทนต่อไปด้วยวิถีทางของมิตรสหาย แต่กระนั้นก็ให้เราปกปิดความรักใคร่ของเจ้าไว้ เพราะมันไม่ได้เป็นความรักใคร่ที่มีต่อจิตของข้า หากแต่เป็นความรักใคร่ที่มีต่อร่างกายอันงดงามของข้า’

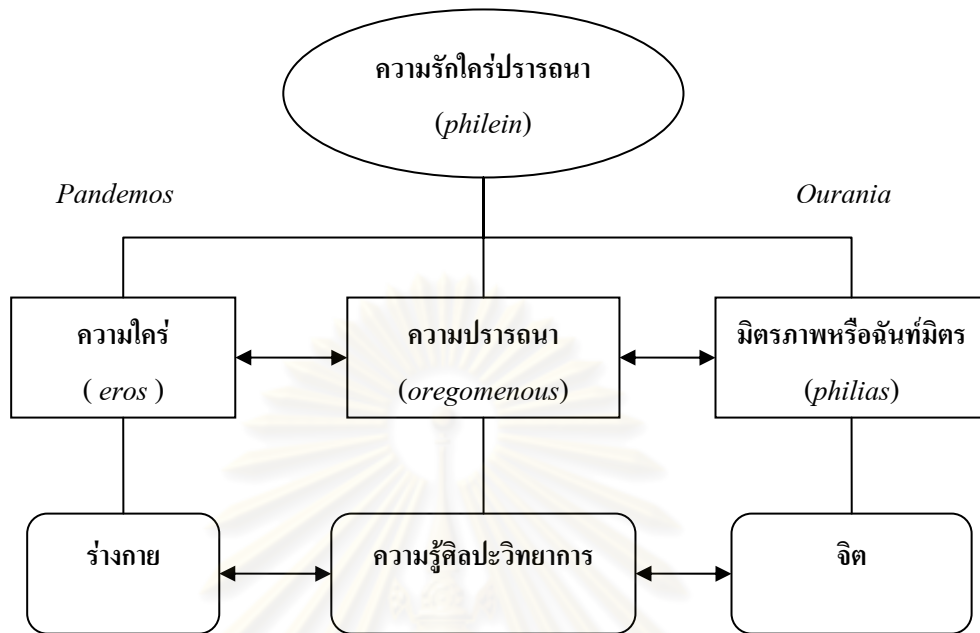
‘และสำหรับเจ้าคลิลีส ข้าคิดว่าทั้งบ้านทั้งเมือง แม้แต่ชาวต่างชาติ ก็รู้ว่าเจ้านั้นรักใคร่ต่อออร์โตไลคัส(Autolycus) นี้ก็เพราะว่าบิดาของเจ้าทั้งคู่นั้นเป็นผู้มีชื่อเสียง และเจ้าเองก็เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ข้าพเจ้าเองก็ชื่นชมในธรรมชาติของเจ้าอยู่เสมอ และยิ่งชื่นชมมากขึ้นเมื่อข้าพบว่าเจ้านั้นได้รักใคร่คนที่มิได้นอบน้อมต่อความหุหุราฟุ่มเฟือยหรืออรชอนอ่อนแอต่อความละมุนละไมต่างๆ แต่กลับเป็นคนที่เข้มแข็งอดทน กล้าหาญ(*andreian*)และรู้จักควบคุมตนเองหรือยึดทางสายกลาง(*sophrosunen*) ความรักใคร่ของเจ้าดังกล่าวจึงเป็นลักษณะที่แท้จริงแห่งธรรมชาติของผู้ที่เป็นที่รัก’
..⁴⁹

ความรักใคร่จึงจำแนกออกได้เป็นสองลักษณะคือ ความรักใคร่ต่อร่างกายกับความรักใคร่ต่อจิต โดยความรักใคร่ต่อจิตแท้จริงแล้วก็คือ ความรักที่มีต่อคุณสมบัติหรือคุณธรรมความดีที่แสดงผ่านการพูดและการกระทำ อีกนัยหนึ่งคือ คุณธรรมความดีที่อาศัยร่างกายของมนุษย์เป็นเครื่องมือ นั่นเอง โดยเซโนโฟนได้อาศัยคำสองคำในการจำแนกความรักใคร่ตามลักษณะข้างต้น อันได้แก่ ความใคร่(*eros*)สำหรับความรักใคร่ต่อร่างกาย และ มิตรภาพหรือฉันทมิตร(*philiias*)สำหรับความรักใคร่ต่อจิต โดยอธิบายผ่านปกรณัมเกี่ยวกับ ‘เทพีอโฟรไดท์(*Aphrodite*)ที่จำแนกออกเป็นสองภาคคือ เทพีอโฟรไดท์แห่งความสามานย์(*Pandemos*)ผู้หยาบซ่าไม่บริสุทธิ์ ที่ประทานความรักในร่างกาย กับ เทพีอโฟรไดท์แห่งความกล้าเลิศ(*Ourania*)ผู้บริสุทธิ์ดั่งงาม ที่ประทานความรักในจิต

⁴⁸ วิธีการแบบโสเครตีสดังกล่าวสอดคล้องกับความเห็นในเชิงคำาหมายของฮิปปีอัส(Hippias)ที่มีต่อวิธีการสนทนาของโสเครตีสดังความว่า “ ชุสเป็นพยาน อย่างน้อยท่านจะไม่ได้รับฟังความเห็นใดๆของข้า จนกว่าท่านจะยอมอธิบายว่าอะไรคือความถูกต้องเที่ยงธรรมที่ท่านยึดถือ เพราะมันเพียงพอแล้วสำหรับการที่ท่านทำให้ผู้อื่นดูไร้สาระน่าขบขัน ด้วยวิธีการถามและโต้แย้งทุกคน ในขณะที่ท่านเองกลับไม่เคยต้องการที่จะช่วยอธิบายสิ่งต่างๆ ให้แก่ใครหรือแม้แต่ประกาศจุดยืนหรือความเห็นของท่านให้ผู้อื่นได้ล่วงรู้...” Xenophon, *Memorabilia*, IV.4.9.

⁴⁹ Xenophon, *Symposium*, VIII.3-8.

มิตรภาพ(*philia*)และการกระทำที่งดงามทั้งปวง(*kalon ergon*)⁵⁰ โดยการจำแนกความรักใคร่ปรารถนา(*philein*)ตามแนวคิดของเซโนโฟนสามารถแสดงด้วยภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3.3 แสดงการจำแนกความรักใคร่ปรารถนา(*philein*)ตามแนวคิดของเซโนโฟน

ดังนั้นความปรารถนาในความรู้ศิลปะวิทยาการจึงเป็นสถานะที่อยู่ตรงกลางและเชื่อมโยงความใคร่ทางร่างกายกับมิตรภาพเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเท่ากับว่าความปรารถนาในความรู้เป็นทั้งเครื่องมือหรือวิถีทางและเป้าหมายในการบรรลุความเพลิดเพลินและสิ่งที่งดงามต่อทั้งกายและจิต⁵¹ อย่างไรก็ตามศิลปะความรู้ที่ควรค่าแก่การปรารถนาของผู้ที่เหมาะสมกลับมิใช่ศิลปะของช่างฝีมือ (*banausikai*) และศิลปะที่จะทำให้กลายเป็นคนที่หาเงินได้เก่งที่สุดเพราะ “...ศิลปะของช่างฝีมือเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อร่างกายด้วยการบังคับให้นุชย์ต้องนั่งทำงานอยู่กับที่เป็นเวลานานๆ ภายในบ้านและในบางกรณีก็ใช้ชีวิตทั้งวันด้วยแสงไฟ เมื่อร่างกายถูกทำให้อ่อนแอลง จิตก็ยิ่งเจ็บป่วยลงตามไปด้วย มีหน้าซำศิลปะของช่างฝีมือก็ได้ก่อให้เกิดสภาวะที่ปราศจากซึ่งเวลาในการไปมีส่วนร่วมกับการเรื่องราวของมิตรสหายและบ้านเมือง อีกด้วย...”⁵² เพราะฉะนั้นผู้เป็นช่างฝีมือจึงแตกต่างจากคนที่มีความมุ่งมั่นและมีเวลาอย่างเอนที่สตินี้สที่เดินทางทุกวันจากปีเอรุสมาที่เอเรนส์ เพื่อสนทนากับโสเครติส และยังคงแตกต่างจากผู้มั่งคั่งอย่างคัลลิสหรือโครโตปูลุสที่มีเวลาเหลือเพื่อ

⁵⁰ Ibid., VIII.9-10.

⁵¹ เช่นเดียวกับในการทำสงครามที่จะต้องให้ความสนใจใส่ใจแก่ศิลปะในการสงคราม ร่างกายที่แข็งแรงของเหล่าทหาร และจิตใจที่ฮึกเหิม Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.41.

⁵² Xenophon, *Oikonomikos*, IV.1-3.

และมักใช้ไปในทางที่เปล่าประโยชน์ อาทิ การจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ที่ฟุ่มเฟือย, การบริโภค ศิลปะการแสดงและการดนตรี, ความคลั่งไคล้ในวรรณศิลป์, การแสวงหาของที่หรูหราราคาแพง, การอยู่ในห่วงวงค์วิตกเกี่ยวกับความใคร่หรือความรักในความหมายของคนทั่วไป, การพนัน(การ ทอยลูกเต๋า) เป็นต้น เพราะฉะนั้นจึงปรากฏว่าการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับช่างฝีมือจะเกิดขึ้นโดย โสเครตีสเองเป็นผู้เดินทางไปสนทนากับช่างฝีมือเหล่านั้นถึงที่ทำงานหรือที่บ้าน(...*Eiselthon men gar pote pros...*) ดังเช่น ไซมอนช่างทำเครื่องหนังหรือรองเท้าหนัง หรือแม้แต่ในดัวบท *Memorabilia* ที่กล่าวถึงการที่โสเครตีสได้ไปพบปะสนทนากับพาราซิอุส(Parrasius)ผู้เป็นจิตรกร, คลีโอตอน(Cleiton)ผู้เป็นช่างแกะสลัก และพิสตัส(Pistias)ผู้เป็นช่างทำชุดเกราะ โดยโสเครตีสได้ พยายามชี้ให้เห็นว่าการเลียนแบบทั้งในกรณีการวาดภาพและการแกะสลัก แท้จริงแล้วเป็นการ เลียนแบบจิตที่แสดงผ่านร่างกายมากกว่าที่จะเป็นร่างกายเพียงสิ่งเดียว ส่วนการทำชุดเกราะก็ต้อง คำนึงถึงความเหมาะสมพอดีของผู้ใส่ เพราะหากหลวมจนเกินไปก็จะเทอะทะทำอะไรก็ไม่ถนัด หากแน่นกระชับจนเกินไปก็จะทำให้ผู้สวมใส่บาดเจ็บได้ รวมไปถึงชุดเกราะจะเป็นประโยชน์ก็ ด้วยความเหมาะสมพอดีหาใช่ชุดเกราะที่ตกแต่งอย่างสวยงามหรือทำจากทองคำแต่อย่างใดไม่ ดังนั้นความเหมาะสมพอดีของแต่ละบุคคลจึงเป็นสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์⁵³ เช่นเดียวกันกับการ รู้จักธรรมชาติของผืนดิน ภูมิประเทศและภูมิอากาศว่ามีศักยภาพที่จะรองรับพืชชนิดใด นั่นเอง

ส่วนศิลปะที่จะทำให้อายุยืนยาวได้แก่สิ่งที่สำคัญที่สุดอย่างที่เราได้กล่าวถึงก็คือ การซื้อที่ดินขายไปแพง โดยอาศัยการพัฒนา การแปรรูปและการขนส่ง อันเป็นหัวใจสำคัญของการค้าและพาณิชย์กรรมทั้งปวง ดังปรากฏในการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไอโซมาคัสเกี่ยวกับ บิดาของเขาผู้ที่เขาเห็นว่าเป็นผู้ที่มีความรักในศิลปะการเพาะปลูก ความว่า

“...บิดาของข้า(ไอโซมาคัส)ทั้งปฏิบัติและสอนข้า เกี่ยวกับวิถีทางที่มีผลอย่าง ที่สุดในการทำเงินทำทองจากการเพาะปลูก ท่านไม่เคยอนุญาตให้ข้าซื้อที่ดินซึ่งได้ เพาะปลูกไว้แล้ว หากแต่ท่านมักจะสนับสนุนให้ข้าซื้อที่ดินที่ถูกปล่อยให้รกร้างมิได้ เพาะปลูก อันเป็นผลมาจากการละเลยหรือไร้ความสามารถของผู้ที่ครอบครองมัน บิดา ของข้าเคยพูดไว้ว่าที่ดินซึ่งได้เพาะปลูกไว้แล้วนั้นมีราคาแพงและไม่สามารถพัฒนาได้ อีก ท่านถือว่าอะไรก็ตามที่ไม่สามารถพัฒนาได้อีก มีอานนำมาซึ่งความพึงพอใจจาก การกระทำสิ่งนั้นๆได้ ท่านจึงเห็นว่าการครอบครองใดๆและสรรพชีวิตใดๆ ที่อยู่ใ นวิถีทางไปสู่สิ่งที่ดียิ่งขึ้นไปนั้นย่อมนำมาซึ่งความพึงพอใจที่มากกว่า และก็ไม่มีสิ่งใด ที่จะแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่ยิ่งใหญ่เท่ากับที่ดินรกร้างซึ่งถูกทำให้อุดมสมบูรณ์ขึ้น โสเครตีสท่านก็รู้ดีมิใช่หรือว่า จวบจนปัจจุบันนี้เราได้ทำให้ที่ดินหลายแหล่งมี

⁵³ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.10.1-15.

มูลค่าเพิ่มมากขึ้นหลายเท่าตัวจากมูลค่าเดิมในอดีต ... บิดาของข้าเคยพูดไว้ว่าท่านต้องการที่ดินแบบนี้ก็เพราะว่าท่านนั้นรักในการเพาะปลูก(*philogeorgian*)และรักในความอดสาหัสพยายาม(*philoponian*) เพื่อที่จะมีอะไรให้ทำและในเวลาเดียวกันก็รู้สึกถึงความพึงพอใจเมื่อได้รับประโยชน์ โสเครตีสท่านประจักษ์หรือยังล่ะว่าในสายตาของข้ามัน บิดาของข้าเป็นชาวเอเธนส์ที่รักในการเพาะปลูกอย่างที่สุดโดยธรรมชาติ'

และเมื่อข้าพเจ้า(โสเครตีส)ได้ยินสิ่งที่ไอโซมาคุสกล่าวมา จึงได้ถามเขาไปว่า 'ไอโซมาคุส บิดาของท่านนั้นได้รักษากรรมสิทธิ์ในที่ดินซึ่งท่านได้ลงแรงไป หรือว่าท่านได้ขายมันไปหากได้ราคาดี'

'ซุสเป็นพยาน บิดาของข้าได้ขายที่ดินเหล่านั้นไปและท่านก็จะไปซื้อที่ดินรกร้างอื่นๆมา เพราะท่านนั้นรักในการลงแรงทำงาน(*philoergian*)'

'ไอโซมาคุส ตามที่เจ้าได้กล่าวมานั้น ธรรมชาติของบิดาของเจ้ามิได้มีความรักในการเพาะปลูกยิ่งหย่อนไปกว่าพ่อค้าที่มีความรักต่อเมล็ดข้าว(เมล็ดพืช)เลยแม้แต่น้อย เพราะพ่อค้าที่มีความรักต่อเมล็ดข้าว(เมล็ดพืช)อย่างเปี่ยมล้นนั้นได้แล่นล่องไปในทะเลเอเจียน(Aegean) ทะเลยูซีนี(Euxine หรือทะเลดำ)และทะเลของซิซิลี(Sicily) เพื่อเสาะแสวงหาสถานที่หรือแหล่งซึ่งเขาได้ยินมาว่ามีเมล็ดข้าวอยู่อย่างมากมาย และเมื่อพ่อค้าเหล่านี้ได้เมล็ดข้าวมากมายอย่างสุดความสามารถเท่าที่จะทำได้ ก็จะนำเมล็ดข้าวข้ามน้ำข้ามทะเลไปกับตนโดยเก็บไว้อย่างดีในเรื่องของตนเอง โดยเมื่อใดก็ตามที่ต้องการเงินก็จะนำออกขาย ณ สถานที่ที่ได้ยินมาว่าเมล็ดข้าวมีราคาแพงและเป็นที่ต้องการ ซึ่งหาใช่สถานที่ที่บังเอิญไปพบตามยถากรรมไม่ การแลกเปลี่ยนระหว่างเงินกับเมล็ดข้าวจึงเกิดขึ้น เช่นนี้แล้วบิดาของเจ้าก็ดูเหมือนกับผู้ที่รักในศิลปะของการเพาะปลูก'

ไอโซมาคุสได้กล่าวตอบว่า 'ท่านกำลังล้อเล่นอยู่แน่ๆโสเครตีส แต่ข้าก็ยังยึดถือว่าคนที่ขายบ้านซึ่งเขาเป็นผู้สร้างและต่อจากนั้นก็สร้างบ้านเพิ่มอีก มิใช่ผู้ที่มีความรักอย่างน้อยนิดต่อบ้านเลย' ⁵⁴

จากการชี้แนะของโสเครตีสในข้อความข้างต้น จึงเท่ากับว่าความรักในการเพาะปลูกแบบบิดาของไอโซมาคุส ก็เฉกเช่นคนที่อ้างว่าตนนั้นรักต้นไม้ อาทิ กกล้วยไม้ บอนไซ โป๊ยเซียน กุหลาบ ซึ่งพยายามดูแลเอาใจใส่เลี้ยงดูต้นไม้ให้สวยงามแล้วขายไปในราคาแพงๆแก่ผู้ใดก็ได้ที่มีเงินจะซื้อหรือให้ราคาสูง อีกนัยหนึ่งก็คือสนใจแต่เงินหรือผลกำไร โดยไม่จำเป็นที่จะต้องสนใจลักษณะอื่นๆของผู้ที่ซื้อไปหรือสิ่งที่ซื้อ ไปนั้นจะเป็นประโยชน์และเหมาะสมแก่ผู้ซื้อหรือไม่ก็ตาม เพราะฉะนั้น

⁵⁴ Xenophon, *Oikonomikos*, XX.22-29.

ความรักในการเพาะปลูกหรือความรักในที่ดินแบบบิดาของไอโซมาคุสแท้จริงแล้วก็คือ ความรักในความมั่งคั่ง อันเป็นเป้าหมายของคนส่วนใหญ่ ที่อ้างอิงกับหลักชื่อมาถูกขายไปแพง ซึ่งตัวบท *Oikonomikos* ก็ได้เน้นย้ำผ่านปากของไอโซมาคุสอย่างสม่ำเสมอว่า “ศิลปะการเพาะปลูก(แบบบิดาของเขา)ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาอย่างมากมายเพื่อทำความเข้าใจและพัฒนาผลงานให้ออกมาดีในระดับที่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพหรือการสร้างสรรค์ผลงานให้ออกมาในระดับที่ขายได้อย่างเช่นศิลปะอื่นๆ เพราะศิลปะการเพาะปลูกนั้นเพียงแค่สังเกตผู้อื่นที่ลงมือกระทำหรือรับฟังจากผู้อื่นเพียงเล็กน้อย ก็สามารถสั่งสอนผู้อื่นได้ และดูเหมือนเป็นเรื่องที่ทุกคนตระหนักรู้อยู่แล้ว”⁵⁵ ดังนั้นศิลปะหรือศาสตร์ในการค้ากำไร จึงไม่จำเป็นต้องถึงขั้นมหาบัณฑิต เพราะเปรียบเสมือนการฝึกให้โสเกณีสที่อ่อนหัดกลายเป็นโสเกณีสที่ชำนาญ ทั้งนี้ก็ด้วยความสนใจต่อเป้าหมายคือเงินเป็นสำคัญ อันมิใช่ความมั่งคั่งมากในกามคุณหรือลีลาและการช่วยวนที่เปรียบได้กับแผนกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ เพราะโสเกณีสอาจมิได้มีความพึงพอใจจากกามคุณเท่ากับการครอบครองเงินจำนวนมากหรือความมั่งคั่งที่นำไปสู่ความพึงพอใจทางร่างกายหรือการบำรุงบำเรอความสุขสบายทางร่างกาย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการกระทำของบิดาของไอโซมาคุสในฐานะพ่อค้าหรือนุรักษ์สามัญคนหนึ่ง ขอบเขตของการขายก็เป็นเพียงที่ดินเล็กน้อย แต่ถ้าหากการกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นของผู้ปกครองหรือผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมืองสิ่งที่ถูกขายไปเพื่อความมั่งคั่งส่วนตน ก็คงต้องเป็นบ้านเมืองที่ถูกขายให้กับศัตรูหรือผู้ใดก็ได้ที่มีเงินจะซื้อ ในขณะที่ความหายนะทั้งปวงก็ตกแก่พลเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะฉะนั้นเมื่อศิลปะของช่างฝีมือและศิลปะที่จะทำให้เกิดกลายเป็นคนที่หาเงินได้เก่งที่สุด มิใช่ศิลปะความรู้ที่ควรค่าแก่การปรารณาแล้ว ก็ไม่มีความรู้อื่นใดที่ควรค่าแก่การปรารณานอกเสียจาก ศาสตร์แห่งผู้ปกครองหรือความปรารณาในความเป็นคนดี ที่ใช้จิตอันสัมพันธ์กับคุณธรรมความดีมาปกครองควบคุมร่างกาย ทั้งนี้ก็ด้วย“ความรักใคร่ต่อจิตนั้นเหนือกว่า(*kreitton*)ความรักใคร่ต่อร่างกายก็เพราะความรักใคร่ที่สัมพันธ์กับลักษณะภายนอกโดยเฉพาะความเยาว์วัยนั้นย่อมเหือดหายไปอย่างรวดเร็วพร้อมๆกับการมาเยือนของความชรา ในขณะที่จิตเมื่อสัมพันธ์กับปัญญา(*phronimoteron*)แล้ว ก็ยิ่งสูงค่าคู่ควรแก่การรัก”⁵⁶ อันกล่าวได้ว่า ความรักใคร่ในสิ่งที่เป็นนิรันดร์ไม่ผันแปรซึ่งก็คือคุณธรรมความดี ย่อมเหนือกว่าความรักใคร่ในสิ่งที่ต้องตายและผันแปร ซึ่งสอดคล้องกับการสรรเสริญที่มีต่อการกระทำของคนดี โดยสิ่งอันถูกสรรเสริญนั้นหาใช่ร่างกายไม่ หากแต่เป็นคุณธรรมความดีที่จิตสัมพันธ์(การคิด)และอาศัยร่างกายคือ การพูดและการกระทำ ให้ปรากฏในเชิงประจักษ์ โดยศาสตร์แห่งผู้ปกครองหรือความปรารณาในความเป็นคนดี ก็เป็นสิ่งที่แสดงผ่านโสเครติส ผู้ชี้แนะปลูกฝังฝึกฝนศิลปะของการเป็นคนดี ให้แก่ผู้ที่เหมาะสมเพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถปกครองตนเอง ครอบครัวและบ้านเมืองอย่างคิงาม ซึ่งก็คือการทำให้คุณธรรม

⁵⁵ Xenophon, *Oikonomikos*, XV.10., XVIII.9-10., and XIX.17.

⁵⁶ Xenophon, *Symposium*, VIII.12-14.

ความดีเป็นที่ประจักษ์ต่อคนทั้งหลาย เฉกเช่นศิลปะในการจัดหาหญิงชายไว้ให้บริการอย่างที่โสเครตีสกล่าวว่าเป็นสิ่งที่ตนภาคภูมิใจ ซึ่งต้องอาศัยการชี้แนะปลูกฝังฝึกฝนให้หญิงชายเหล่านั้นเป็นที่ต้องตาต้องใจของนครรัฐ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การปลูกฝังคนให้เป็นทั้งคนดีและพลเมืองที่เป็นคนดี ที่คิดดีพูดดีทำดีและรักในผืนแผ่นดิน อันเป็นกำไรที่แท้จริง นั่นเอง

โดยสิ่งแรกอันเป็นรากฐานของการปลูกฝังดังกล่าวก็คือ การทำความเข้าใจต่อความรักใคร่ปรารถนา ที่จำแนกออกเป็นสองประเภทได้แก่ มิตรภาพ(*philia*)หรือความรักในจิต กับ ความใคร่(*eros*)หรือความรักในร่างกาย ซึ่งการแสดงออกด้วยความเสน่หาของทั้งสองประเภทไม่แตกต่างกันมากนัก แต่โดยเนื้อแท้แล้วเป็นคนละชนิดกัน กล่าวคือ มิตรภาพ(*philia*)หรือความรักในจิต เป็นคุณสมบัติของคนดีที่ให้ความสำคัญแก่คุณธรรมอันเป็นความมั่งคั่งของผู้เป็นที่รักมากกว่าความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสของตนเอง ทั้งนี้ก็ด้วย

“มิตรภาพนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สูญสลายหรือจืดจางลงไปพร้อมกับรูปลักษณ์

ภายนอกที่ต้องตาลดน้อยถอยลงตามสังขารและการเจ็บป่วย เพราะสำหรับคนที่มีมิตรภาพต่อกัน(ต้องใจหรือถูกใจกัน)นั้นย่อมรู้สึกดีต่อกัน สนทนากันด้วยความปรารถนาดีต่อกัน ไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน ช่วยกันคิดตรองในเรื่องราวของมิตรสหาย ร่วมกันยินดีในการกระทำที่ดีงามและร่วมกันแบ่งปันความเศร้าโศกเมื่อยามประสบเคราะห์กรรม ดังนั้นคนที่มีมิตรภาพต่อกันหรือคนที่มีความรักในมิตรภาพจึงดำเนินชีวิตในครรลองของความสุขุมคือไม่หลงระเหิดไปกับความพลัดพลินจากความสำเร็จและการครอบครองสิ่งที่ตนปรารถนา หรือ ไม่ทุกข์ระทมอย่างแสนสาหัสเมื่อเวลาที่ต้องเผชิญกับสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา ไม่ว่าจะในยามที่มิตรสหายมีสุขภาพแข็งแรงหรือยามที่มิตรสหายเจ็บป่วย และห่วงใยกันเมื่อไม่ได้พบเจอ”⁵⁷

โดยการแสดงออกซึ่งมิตรภาพที่ชัดเจนก็คือ ความปรารถนาดีต่อกันหรือให้ประโยชน์แก่กัน ดังบทสนทนาระหว่างไครโตปูลุสกับโสเครตีสเกี่ยวกับศาสตร์ในการปกครองครัวเรือน ความว่า

“...ไครโตปูลุสได้เอ่ยขึ้นว่า ‘อย่างไรเสีย โสเครตีส ท่านก็ได้พยายามอย่างที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงที่จะให้ประโยชน์ใดๆแก่ข้า ในการจัดการเรื่องราวที่จำเป็นต่อข้าให้ง่ายขึ้น’

โสเครตีสได้ตอบไปว่า ‘ซุสเป็นพยาน ข้าพเจ้ามิได้เป็นเช่นนั้นเลยไครโตปูลุส ในทางกลับกัน ข้าพเจ้าต่างหากที่ เป็นผู้พยายามอย่างถึงที่สุดในการอธิบายสิ่งต่างๆที่

⁵⁷ Ibid., VIII.17-18.

ข้าพเจ้ารู้แก่ใจว่า เถกเช่นว่า เจ้ามาหาข้าด้วยว่าเจ้านั้นต้องการไฟและปรากฏว่าข้าไม่มี เจ้าจะตำหนิข้าหรือไม่ หากข้าจะพาเจ้าไปสู่สถานที่ซึ่งเจ้าจะได้มันมา หรือในกรณีที่ เจ้าร้องขอข้าด้วยว่าเจ้านั้นต้องการน้ำและปรากฏว่าข้าไม่มี ข้าจึงพาเจ้าไปสู่สถานที่ซึ่ง เจ้าจะได้มันมา ข้ารู้ว่าเจ้าคงไม่ตำหนิข้าเช่นเดียวกัน และหากเจ้าปรารถนาที่จะเรียน คนตรีจากข้า โดยที่ข้าได้นำเสนอผู้คนซึ่งมีความชำนาญในศิลปะการคนตรีมากกว่าตัว ข้าเองแก่เจ้า ซึ่งมันจะเป็นการดีต่อเจ้าหากเจ้าจะเรียนรู้ศิลปะการคนตรีจากพวกเขา เจ้า จะตำหนิการกระทำของข้าหรือไม่ละ 'ไครโตปูลุส'

'ไครโตปูลุสตอบว่า' ข้าไม่สามารถจะตำหนิท่านได้เลย 'โสเครติส' ⁵⁸

อันสอดคล้องกับเนื้อความในจดหมายของเซโนโฟนซึ่งกล่าวถึงโสเครติสว่า "...เขา(โสเครติส)มักจะสนทนากับมิตรสหายเกี่ยวกับความดีงาม ความกล้าหาญ ความถูกต้องเที่ยงธรรม และคุณธรรมอื่นๆอยู่เสมอๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่โสเครติสถือว่าเป็นความดีอันเหมาะสมสำหรับมนุษย์" ⁵⁹ โดยที่เซโนโฟนเองก็ปรารถนาที่จะเขียนด้วยบทเกี่ยวกับคุณธรรมความดีงาม ที่โสเครติสได้กล่าวถึงและประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นตัวตนของโสเครติส ⁶⁰ อัน"...เป็นประโยชน์ต่อผู้เหมาะสมหาไม่แล้วก็จะผิดต่อทั้งมิตรภาพและความจริง..." ⁶¹ เท่ากับว่าความปรารถนาดีหรือประโยชน์ที่มิตรสหายมอบให้แก่กันนั้นเป็นทั้งความห่วงใยและช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะการสนทนาหรือพิจารณาข้อเขียนของมิตรสหายที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในคุณธรรมความดีหรือชีวิตที่ดีสำหรับมนุษย์ ซึ่งลักษณะของมิตรภาพดังกล่าวก็ปรากฏอยู่ในจดหมายที่เซโนโฟนเขียนถึงซีบีสกับซิมมัสความว่า "มักมีการกล่าวกันโดยทั่วไปว่า ไม่มีสิ่งใดที่จะร้ายไปกว่าคนจนอีกแล้ว ข้าพเจ้า(เซโนโฟน)พบว่า คำกล่าวนี้เป็นสิ่งที่จริงสำหรับข้าพเจ้าผู้ซึ่งมีไม่มาก แต่กลับมีมิตรสหายเช่นท่านคอยห่วงใย ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าประหนึ่งผู้ครอบครองสิ่งต่างๆอย่างมากมาย และเป็นความกรุณายิ่ง เมื่อท่านได้ช่วยเหลือข้าพเจ้าทุกครั้งทั้งที่ข้าพเจ้าได้เขียนถึง เช่นเดียวกันกับการพิจารณาข้อเขียน(ด้วยบท)ของข้าพเจ้า..." ⁶² ดังนั้นความรักที่ปรารถนาให้คู่รักหรือ มิตรสหายของตนได้ประโยชน์จากสิ่งที่ดีอย่างแท้จริงจากผู้รู้จริง โดยเฉพาะความรู้ในความเป็นคนดีจึงเป็นลักษณะสำคัญของมิตรภาพ นั่นเอง

⁵⁸ Xenophon, *Oikonomikos*, II.14-16.

⁵⁹ Xenophon, *Epistles*, I.

⁶⁰ นัยยะดังกล่าววิเคราะห์ได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, I.3.1.

⁶¹ Xenophon, *Epistles*, V.

⁶² Xenophon, *Epistles*, IX.

ส่วนความใคร่(eros)หรือความรักในร่างกาย เป็นคุณสมบัติของมนุษย์ที่มุ่งสนองต่อความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงสิ่งทีน่าละอายต่างๆที่จะเกิดขึ้นต่อผู้ที่ตนรักจากการกระทำของตน และความอยากครอบครองผู้ที่ตนรักเอาไว้แต่ผู้เดียว อีกนัยหนึ่งคือ

“ การแยกผู้ที่ตนรักออกจากญาติมิตรสหายของเขา โดยเฉพาะการใช้การโน้มน้าวแทนที่ใช้กำลัง อันเป็นสิ่งที่ยิ่งน่าเกลียดชัง ทั้งนี้ก็เพราะการใช้กำลังเพื่อสนองต่อความพึงพอใจของตนนั้นเป็นการแสดงออกซึ่งความเลวร้ายของคู่รัก ในขณะที่การใช้การโน้มน้าวกลับเป็นการทำให้จิตของคู่รักที่สมยอมเพื่อสนองต่อความพึงพอใจของตนนั้นเลวลง ความรักระหว่างคู่รักที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ขายความเยาว์วัยกับอีกฝ่ายที่เป็นผู้ชื่อนั้น ก็เปรียบได้กับความรักของมนุษย์ที่ขายของในตลาด ซึ่งมีต่อผู้ที่ซื้อสินค้าของตน นอกจากนี้ผู้ที่ขายความเยาว์วัยก็อาจจะรู้สึกได้ถึงความเสนาหาแห่งมิตรภาพ ทั้งนี้ก็ด้วยสาเหตุจากการสมาคมด้วยมนุษย์ที่ไม่มีความรักในมิตรภาพเป็นประการหนึ่ง ด้วยสาเหตุจากการที่ตนนั้นรูปร่างหน้าตาดี ในขณะที่คู่รักของตนนั้นไม่หรือเคยเป็นในอดีต(แต่ในปัจจุบันนั้นไม่)เป็นอีกประการหนึ่ง และด้วยสาเหตุจากตนนั้นไม่เคยตกหลุมรัก ได้สมาคมกับผู้ที่ตกหลุมรักเป็นประการสุดท้าย ดังนั้นผู้ที่ขายความเยาว์วัยจึงไม่สามารถเข้าใจถึงความพึงพอใจจากการสังวาสที่ชายหญิง(ซึ่งรักกัน)มีต่อกันได้”⁶³

เพราะฉะนั้นมนุษย์ที่มีความรักในร่างกายทั้งในแง่ของผู้ที่ซื้อหาความพึงพอใจและผู้ที่ขายความเยาว์วัยเพื่อเงินนั้น ต่างก็ไม่สามารถที่จะรู้จักตนเองหรือคุณธรรมความดีได้ อีกนัยหนึ่งคือเข้าใจแต่ความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้าบริการกับเงินทอง ที่นำไปสู่ความรักในความมั่งคั่งหรือกำไรในท้ายสุด โดย“...ผู้ที่รักใคร่ปรารถนาในร่างกายก็ควรถูกปฏิบัติเฉกเช่นขอลาน ที่ร้องขอและมีความต้องการการจูบและการกอดสัมผัสที่ไม่จบไม่สิ้น...”⁶⁴

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาโดยอาศัยเกณฑ์การทำความเข้าใจต่อธรรมชาติของมนุษย์จากศิลปะการเพาะปลูก ก็จะพบว่า“ผู้ที่จิตมีความโน้มเอียงไปสู่ลักษณะภายนอกหรือความรักในร่างกายนั้น เหมือนกับผู้ที่เช่าที่ดินของผู้อื่นเพาะปลูก กล่าวคือ ไม่ได้ให้ความสนใจดูแลผืนดินหรือทำให้ผืนดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น หากแต่มุ่งเก็บเกี่ยวผลผลิตให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ในทางกลับกันคนที่มีความโน้มเอียงไปสู่จิตและคุณธรรมความดีหรือมิตรภาพนั้นเหมือนกับคนที่ครอบครองผืนดินของครอบครัว ที่ต้องพยายามนำสิ่งของจากทุกหนแห่งที่สามารถนำมาได้มาทำให้ผืนดินอันเป็นที่รักนั้น

⁶³ Xenophon, *Symposium*, VIII.19-21.

⁶⁴ *Ibid.*, VIII.23. เช่นเดียวกับกับการปฏิบัติของคลีติอัส(Critias)ต่อยูไดดีมุส(Euthydemus) ในสถานะของคู่รักที่แสวงหาประโยชน์จากร่างกาย เฉกเช่นขอลาน โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, I.2.29-30.

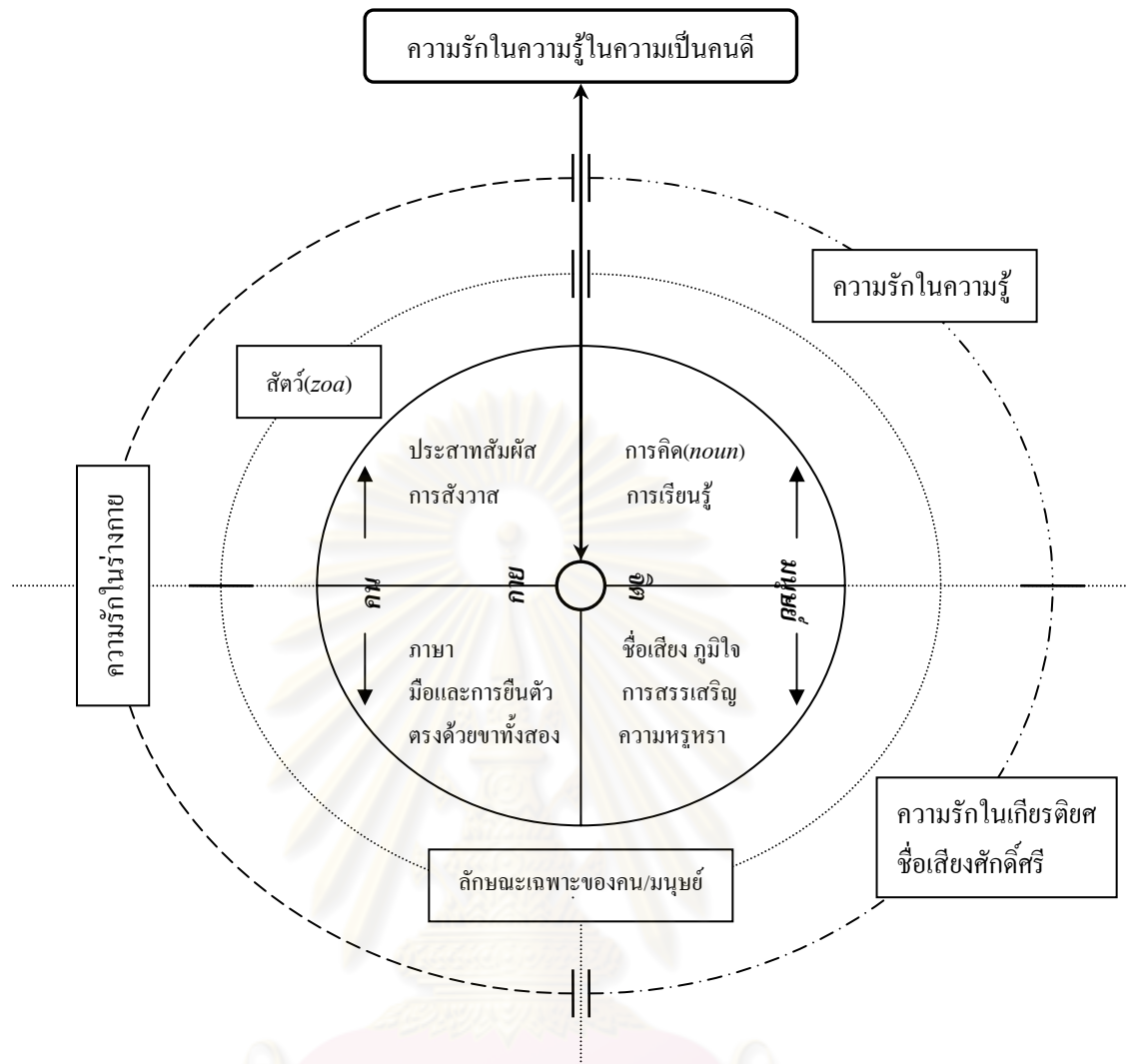
อุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป”⁶⁵ ความแตกต่างระหว่างความรักในร่างกายกับความรักในจิตหรือมิตรภาพ จึงปรากฏอย่างชัดเจน เนื่องจากความรักในร่างกายได้นำไปสู่สถานะของการกอบโกยตัดดวงเงินทอง อีกนัยหนึ่งก็คือการแสวงหาความมั่งคั่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ที่แม้แต่ผู้ซึ่งดำเนินชีวิตในลักษณะดังกล่าวก็ไม่อาจตอบตนเองได้ว่าอะไรคือความสุขที่แท้จริง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเผชิญกับสถานะของการไม่รู้จักตนเองนั่นเอง รวมไปถึง“คู่รักที่ใช้ร่างกายปรนเปรอความรักใคร่หรือครอบงำคู่รักของตนนั้น ก็เป็นบ่อเกิดของความเลวร้ายด้านอื่นๆที่จะตามมา”⁶⁶ ทั้งต่อประธานและกรรมของการกระทำ ในขณะที่“ความรักในจิตหรือมิตรภาพได้นำไปสู่ความรักในผืนแผ่นดิน/ปิตุภูมิ (*patrisin*)และความรักในประเทศบ้านเมือง(*philopolin*) เนื่องจากคู่รักที่ตระหนักว่าตนนั้นไม่สามารถรักขามิตรภาพไว้ได้ นอกเสียจากว่าเราจะเป็นคนดี(*kalos kagathos*)ที่เอาใจใส่ต่อคุณธรรม (*aretas*)นั้น ก็จะต้องมุ่งหมายปฏิบัติคุณธรรมเพราะเป็นสิ่งที่มีความดีที่ยิ่งใหญ่(*megiston d agathon*)ที่ควรปรารถนาเพื่อให้คู่รักของตนกลายเป็นมิตรที่ดี(ศุภมิตร)”⁶⁷ โดยคุณธรรมอันเป็นความดีที่ยิ่งใหญ่ก็คือความรักในความรู้ในความเป็นคนดีอันประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครั้ว มิตรสหาย และประเทศบ้านเมือง ดังการประพฤติปฏิบัติของ โสเครติส, เฮอรัควิลีส, อาจิสตาอูส, ไชรัส มหาราช และสานุศิษย์ของซีรอน จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในกรอบความคิดของเซโนฟอนที่จำแนกออกเป็นกายกับจิต ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสัตว์อื่นๆควบคู่ไปกับลักษณะบางประการที่มีร่วมกันกับสัตว์อื่นๆนั้น สามารถอธิบายให้ชัดเจนขึ้นโดยอาศัยกรอบความคิดความรักใคร่ปรารถนา(*philein*)ซึ่งเป็นธรรมชาติประการสำคัญของมนุษย์มาเป็นเกณฑ์ในการจำแนก ดังแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁵ Xenophon, *Symposium*, VIII.25.

⁶⁶ *Ibid.*, VIII.26.

⁶⁷ *Ibid.*, VIII.26-27.

ภาพที่ 3.4 แสดงธรรมชาติของมนุษย์โดยใช้เกณฑ์ความรักใคร่ปรารถนา

จากภาพข้างต้นจะพบว่า ธรรมชาติของสิ่งที่เป็นรากฐานสำคัญสำหรับความเข้าใจในศาสตร์การปกครอง หรืออีกนัยหนึ่งคือ ธรรมชาติของมนุษย์นั้น ได้จำแนกออกเป็นสองส่วนอันได้แก่ ร่างกายกับจิต โดยร่างกายของมนุษย์มีทั้งส่วนที่เหมือนกับสัตว์อื่นๆ(ประสาทสัมผัสและการสังวาส)และส่วนที่เป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์(ภาษา, มือ, การยืนตัวตรงด้วยขาสองขา) ในขณะที่จิตของมนุษย์นั้นมีศักยภาพความสามารถในการคิดการเรียนรู้ และมีศักยภาพความสามารถตระหนักรู้เกี่ยวกับชื่อเสียงเกียรติยศการสรรเสริญการเป็นที่นับหน้าถือตา จึงมีแต่มนุษย์เท่านั้นที่รู้สึกภาคภูมิใจเสมอด้วยความรู้สึกเสียหน้า เพราะแม้แต่ผู้ที่กล่าวว่าผู้อื่นเป็นคนหยิ่งโสมมคตินั้น ผู้กล่าวก็ต้องรู้สึกว่าเขาคนนั้นสมควรแก่การสรรเสริญและรู้ในสิ่งต่างๆที่ควรได้รับการชื่นชมมากกว่าผู้ที่ถูกตนกล่าวถึงเป็นแน่ เช่นเดียวกับกับความภูมิใจในการใช้ชีวิตแบบยากของคามิดิส ที่คนทั่วไปเห็นว่าไม่น่าภาคภูมิใจเลยแม้แต่น้อย ดังนั้นจึงมีเพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่ประหัดประหารทำร้ายกันด้วย

มีสาเหตุมาจากการถูกดูหมิ่นเหยียดหยามตนหรือสิ่งที่ตนเห็นว่าสำคัญ ในขณะที่สัตว์อื่นๆต่อผู้กันก็ด้วยสาเหตุจากทรัพยากรที่เกี่ยวกับการบริโภคทางร่างกายเป็นสำคัญ ธรรมชาติของมนุษย์จึงสามารถจำแนกออกเป็นสองส่วนตามความโน้มเอียงและการอธิบายคือ คน(*anthropon*)กับมนุษย์ (*aner*)ซึ่งหากกล่าวในเชิงสถานะความเป็นศาสตร์ที่ถูกกำหนดโดยวิทยาศาสตร์ธรรมชาติแล้ว การอธิบายโดยใช้คำว่าคนก็คือความรู้ทางด้านชีววิทยาหรือสรีรวิทยาที่เน้นศึกษาโครงสร้างของอวัยวะต่างๆ ส่วนการอธิบายโดยใช้คำว่ามนุษย์ก็คือความรู้ทางด้านจิตวิทยาที่เน้นศึกษามูลเหตุหรือพลังที่ขับเคลื่อนมนุษย์ให้แสดงพฤติกรรมหรือระบับ(ละเว้น)พฤติกรรม แต่สำหรับปรัชญาการเมืองคลาสสิกแล้วความเข้าใจที่มีต่อองค์รวมของสารัตถะทางการเมืองหรืออีกนัยหนึ่งคือ ความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์ นั้น มีความสำคัญมากกว่าความสนใจในเรื่องมือที่มีได้เลือกผู้ที่จะใช้มัน เจกเช่น ชนิดและปริมาณอาหารแบบเดียวกันที่ให้ต่อ คนผอมกับคนอ้วน หรือ คนเจ็บป่วยกับคนที่แข็งแรง หรือ เด็กกับผู้ใหญ่ ซึ่งมีความสามารถทำให้คุณสมบัติของทั้งสองสิ่งดีขึ้นในเวลาเดียวกันได้ฉันท การเพาะปลูกพืชโดยไม่มีความรู้เกี่ยวกับชนิดของพืชและลักษณะภูมิประเทศ ก็สามารถปลูกพืชให้เหมาะสมงอกงามได้ฉันทนั้น

ซึ่งลักษณะสำคัญของ“...ความเป็นมนุษย์(*aner*)ก็คือ ความปรารถนาในการจะเป็นที่ถูกเคารพสรรเสริญหรือกระทำในสิ่งที่จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจต่อตนเอง อีกนัยหนึ่งก็คือเกียรติยศชื่อเสียง(*time*)โดยมีความเพียรพยายามหรือความวิริยะอุตสาหะ(*ponos*)เพื่อให้ได้สิ่งนี้มา แม้จะต้องเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตรายนานัปการ รวมไปถึงประสบกับความทุกข์ทรมานก็ตาม”⁶⁸ เพราะฉะนั้นเกียรติยศชื่อเสียงจึงเป็นคุณสมบัติที่จำแนกมนุษย์ออกจากคนและสัตว์ ดังที่ ซิโมนีดีส อธิบายสั่งสอนต่อไอเออร์ออนความว่า

“...มนุษย์(*aner*)นั้นแตกต่างจากสัตว์ทั้งปวง(*zoon*)ก็ด้วยความอยากกระหายในเกียรติยศชื่อเสียง เพราะสัตว์ทั้งหลายได้รับความพึงพอใจ(*hedesthai*)จากอาหาร การกินดื่ม การนอนหลับพักผ่อนและการสังวาส ซึ่งความรักในเกียรติยศชื่อเสียง (*philotimia*)ก็ไม่ได้ถูกปลูกขึ้นในสัตว์ที่ไร้ภาษาทั้งหลาย(*alogois*)และคนทั้งหลาย (*apasin anthropois*) ดังนั้นผู้ที่รักในเกียรติยศชื่อเสียงและการสรรเสริญจึงแตกต่างอย่างมากจากฝูงสัตว์ และเชื่อได้ว่าผู้นั้นคงมิใช่คน หากแต่เป็นมนุษย์(*andres or aner*) จากที่กล่าวมาข้างเข้าจึงคิดเห็นว่า การที่ท่าน(ไอเออร์ออน)สามารถอดทนต่อสิ่งต่างๆที่ท่านแบกรับในสถานะของทรราชได้นั้น ก็ด้วยท่านนั้นเป็นที่สรรเสริญและมีเกียรติยศชื่อเสียงเหนือผู้คนทั้งปวง เนื่องจากไม่มีความสุขสบาย(*hedone*)ใดของผู้คนที่ใกล้เคียงกับเทพเจ้าเสมอด้วยความรื่นเริงที่สัมพันธ์กับเกียรติยศชื่อเสียง...”⁶⁹

⁶⁸ Xenophon, *Hieron*, VII.1. และ Xenophon, *Symposium*, VIII.37.

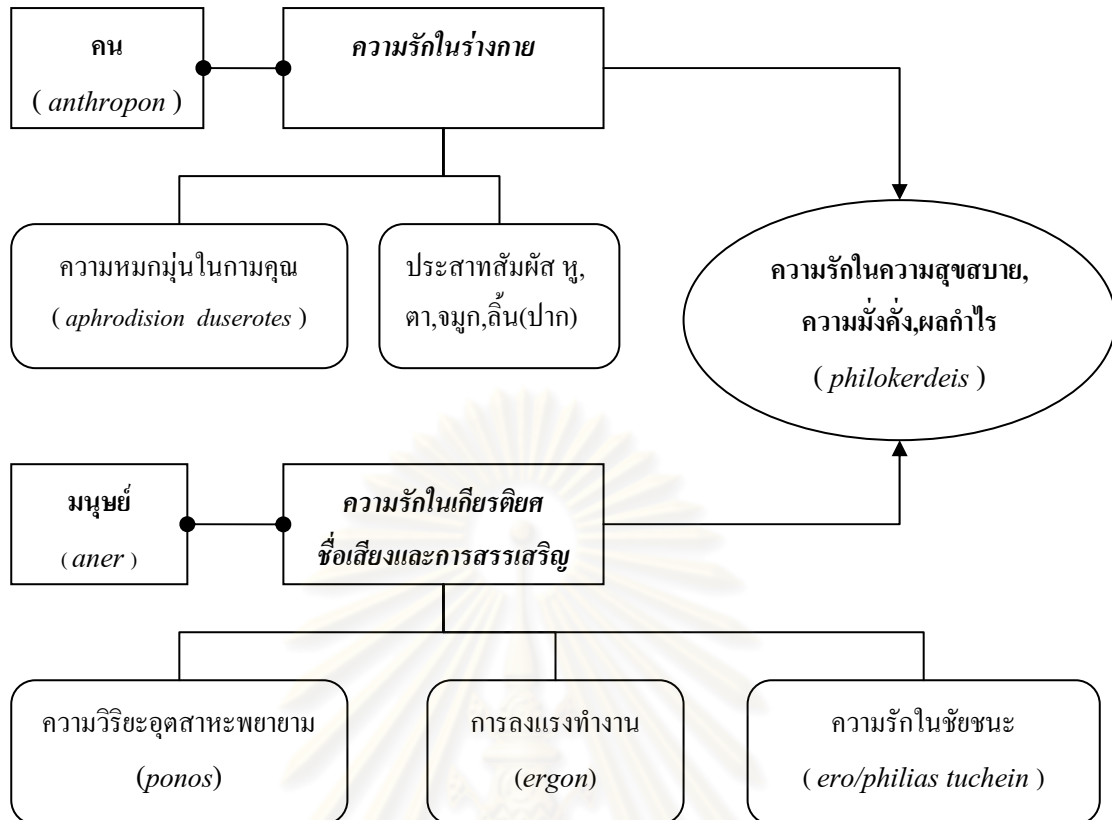
⁶⁹ Xenophon, *Hieron*, VII.3-4.

นัยยะของข้อความนี้ก็คือ ความรักในเกียรติยศชื่อเสียงเป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์ซึ่งมีจิตที่เหนือกว่าคนซึ่งมีแต่ความรักในร่างกาย นั่นเอง

3.1.3.1. จิตแบบทรราช

แต่อย่างไรก็ตามความรักในร่างกายกับความรักในเกียรติยศชื่อเสียงก็สามารถประสานกันได้ด้วยความรักในความรู้(ความรักในการเรียนรู้)หรือความรักในศิลปะวิทยาการที่เชื่อมโยงกิจกรรมและเป้าหมายของร่างกายกับจิตเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ศิลปะวิทยาการเป็นผลลัพธ์จากกระบวนการคิดโดยใช้จิตที่ทดลองผิดถูกจากการปฏิบัติ และการเรียนรู้ก็ต้องใช้ทั้งร่างกายในการปฏิบัติและจิตในการคิดจดจำ โดยศิลปะวิทยาการที่เรียนรู้ไปย่อมสัมพันธ์กับอาชีพ หรือการหารายได้เพื่อมาเลี้ยงชีพบำรุงบำเรอร่างกาย ควบคู่ไปกับการปรุงแต่งให้คนมีหน้ามีตาในสังคม และบางกรณีอาชีพบางชนิดก็นำมาซึ่งความมีหน้ามีตาในตนเองโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อสิ่งต่างๆมาปรุงแต่งมากนัก เพราะฉะนั้นมหาชนจึงให้ความสำคัญแก่ศิลปะวิทยาการที่สามารถตอบสนองต่อความรักในร่างกายกับความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ทั้งในเชิงความหลากหลายของชนิดหรือประเภทและระดับหรือปริมาณของสิ่งที่มาตอบสนอง อีกนัยหนึ่งคือ ศิลปะวิทยาการที่นำไปสู่ความมั่งคั่งหรือศิลปะที่จะทำให้กลายเป็นคนที่หาเงินได้เก่งที่สุดอย่างที่เคย โครโตบูลุส(Critoboulus)ปรารภว่า นั่นเองซึ่งแท้จริงแล้วก็คือ ความรักในความมั่งคั่งและผลกำไร เพราะศิลปะวิทยาการที่คนเหล่านี้ปรารภว่าเป็นแค่เพียงเครื่องมือที่นำไปสู่ความมั่งคั่งมากกว่าที่จะเป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในตนเอง ตัวอย่างที่ชัดเจนในกรณีนี้ก็คือ ศิลปะของการแสดงและการร้องเพลง การขายศิลปะแต่ไม่ขายตัว รวมไปถึงศิลปะหรือศาสตร์ในการค้ากำไร ที่มีหลักการสำคัญคือการกดราคารับซื้อให้ถูกควบคู่ไปกับการโก่งราคาขายให้แพง และการมุ่งเน้นความพึงพอใจของผู้มารับบริการ ที่เป็นการสร้างหลักประกันของการได้มาซึ่งเงินทองอย่างยั่งยืน เจกเช่นพยาธิในร่างกายมนุษย์ โดยตัวแบบของผู้ที่มั่งคั่งและสามารถแสวงหาสิ่งต่างๆทั้งในเชิงปริมาณที่มากและในเชิงความหลากหลายของชนิดเพื่อมาบำรุงบำเรอต่อความรักในร่างกายกับความรักในเกียรติยศชื่อเสียงได้มากที่สุดในความเห็นของคนส่วนใหญ่ก็คือ ทรราช อันเป็นภาพสะท้อนของจิตแบบทรราช ดังแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3.5 แสดงธรรมชาติของจิตแบบทรราช

จากแผนภาพข้างต้นจะพบว่า จิตแบบทรราช ที่ไม่ได้จำกัดขอบเขตเพียงผู้ปกครอง หากรวมไปถึงผู้ใต้ปกครอง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือเป็นลักษณะหรือแบบแผนธรรมชาติมนุษย์นั้น สามารถจำแนกออกได้เป็นสองภาคตามความโน้มเอียงของจิตคือ ความรักในร่างกายและความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ที่ล้วนนำไปสู่ความรักในความสุขสบาย, ความมั่งคั่ง, ผลกำไร (*philokerdeis*) อันเป็นแบบแผนความรักของจิตแบบทรราช โดยการบำรุงบำเรอความสุขสบายทางร่างกายก็หมายถึง การบำรุงบำเรอประสาทสัมผัส อันได้แก่ การได้ยินสิ่งที่ไพเราะชวนฟังน่าเพลิดเพลิน, การได้เห็นสิ่งต่างๆ ที่สวยงามและแปลกตา น่าตื่นตึ่งน่าหลงใหล, การได้สูดกลิ่นอันหอมหวานรื่นจวนใจน่าเคลิบเคลิ้มหลงใหล, การได้สัมผัสกับอาหารและเครื่องดื่มอันเลิศรส แต่กระนั้นก็มีได้มีสิ่งใดที่สามารถก่อให้เกิดความลุ่มหลงเท่ากับการจุ่มพิตและการสัมผัส ดังที่โสเครติสได้กล่าวถึงบ่อเกิดของความรักในกรณีของไครโตปูลุสซึ่งมีต่อคลีอีนิอัส (Cleimias) ว่า

“...ในความเห็นของข้าพเจ้า(โสเครติส)อย่างน้อย ไครโตปูลุสคงจะได้จุ่มพิตกับคลีอีนิอัสแล้ว ซึ่งไม่มีสิ่งใดที่น่าหวานหวานว่าจะเป็นการจูดประกายของความใคร่ (*erotos*) เสมอด้วยการจุ่มพิตอีกแล้ว เพราะมันนำมาซึ่งความต้องการและความลุ่มหลงอันไม่มีที่สิ้นสุด บางทีการจุ่มพิตเมื่อเทียบกับการกระทำอื่นๆแล้ว ก็เป็นสิ่งที่น่าขบถ

ชะเหลือเกิน เนื่องจากการสัมผัสผู้อื่นด้วยริมฝีปากนั้นมีความหมายอย่างเดียวกันกับ มิตรภาพ นี่จึงเป็นสาเหตุว่าทำไมข้าพเจ้าจึงยืนกรานอยู่เสมอว่า มันเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับผู้ที่สามารถควบคุมตนเอง(*sophronein*)ได้ ที่ต้องละเว้นจากการจุมพิตบรรดาผู้ที่ สวยสดงดงาม...”⁷⁰

นัยยะของข้อความดังกล่าวมิได้จะหมายถึงการจุมพิตหรือสัมผัสผู้ที่ไม่สวยสดงดงามจะไม่ ก่อให้เกิดความลุ่มหลงขึ้น หากแต่จะหมายถึงการละเว้นหรือการข่มใจต่อการจุมพิตหรือสัมผัสผู้ที่ สวยสดงดงามนั้นเป็นการกระทำที่ยากกว่าการข่มใจต่อผู้ที่ไม่สวยสดงดงาม ซึ่งถ้าสามารถละเว้น จากความลุ่มหลงที่มีต่อผู้ที่สวยงามได้แล้ว ผู้ที่ไม่สวยงามก็ไม่อยู่ในสายตาอีกต่อไป เช่นเดียวกันกับ การฝึกม้าพยศและแซนทิปปี้(*Xanthippe*)ผู้หญิงที่เจ้าปัญหามากที่สุดโลก

“...เพราะผู้ใดก็ตามที่ปรารถนาจะเป็นผู้ชำนาญในการเลี้ยงดูแลม้า ไม่ควรฝึกม้าที่ถูก ฝึกมาให้เชื่อง แต่ควรเป็นม้าที่พยศนั้นใด ข้าพเจ้า(โสเครตีส)ผู้ที่ปรารถนาจะสมาคม ด้วยมนุษย์ทั้งหลาย ก็ควรฝึกฝนและอดทนต่อแซนทิปปี้ผู้นั้น ทั้งนี้ก็เพราะหาก สามารถฝึกม้าที่พยศให้เชื่องได้ ก็ย่อมเป็นการง่ายมากที่จะฝึกม้าทั้งหมด เช่นเดียวกัน กับ หากสามารถฝึกฝนและอดทนต่อแซนทิปปี้ได้ ก็ย่อมเป็นการง่ายมากที่จะสมาคม ด้วยมนุษย์ทั้งหมด...”⁷¹

โดยการสัมผัสอันก่อให้เกิดความลุ่มหลง ก็เปรียบได้กับเหล็กในที่ปักอยู่ในจิต อันสร้าง ความเจ็บปวดทรมาน และเป็นการยากที่จะบ่งมันออกมา ซึ่งปรากฏเป็นนัยยะที่คามิตีสได้กระแนะ กระเหน โสเครตีสที่เสมือนว่าชี้แนะให้ผู้อื่นละเว้นจากการจุมพิตและสัมผัส แต่ตนกลับทำเสียเอง ดังบทสนทนาระหว่างคามิตีสกับโสเครตีสที่ว่า

“คามิตีสกล่าวว่า‘ทำไมสิ่งต่างๆในโลกจึงเป็นดังนี้เล่าโสเครตีส ท่านได้กล่าว ต่อเราบรรดาผู้เป็นมิตรสหายของท่านให้ละเว้นจากผู้ที่ไม่สวยสดงดงาม แต่ข้าพเจ้ากลับ เห็นด้วยตา เทพอพอลโลเป็นพยาน ว่าท่านกับใครโดปูลุสเมื่อตอนคั่นคว่ำบางอย่าง จากหนังสือเล่มเดียวกัน ณ ยิมเนเซียม (*gymnasium*)อยู่นั้น ท่านทั้งสองเอาครีษะและ ไหล่มาแนบชิดกัน มิใช่หรือ’

⁷⁰ Xenophon, *Symposium*, IV.25-26.

⁷¹ *Ibid.*, II.10.

โสเครตีสกล่าวว่า ‘ อืม! มิน่าล่ะ! ทำไมข้าพเจ้าจึงรู้สึกเหมือนถูกกัดด้วยสัตว์ป่าและรู้สึกเจ็บปวดที่ใหญ่มากรกว่าห่าวันแล้ว และเพราะเหตุใดข้าพเจ้าจึงคิดว่ามีบางสิ่งซึ่งเหมือนกับเหล็กในปักอยู่ที่หัวใจของข้าพเจ้า ตอนนี้อยู่หน้าพยานทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอประกาศห้ามให้เจ้า(โครโตปูลุส)มาสัมผัสข้าแม่แต่ปลายนิ้ว จนกว่าหวอดเคราของเจ้าจะยาวเท่ากับผมบนหัวเจ้า’ ”⁷²

แม้ว่าโสเครตีสจะตอบคำถามดีอย่างไรที่เล่นที่จริงหรือล้อเล่น แต่ก็แฝงไปด้วยความจริงจัง โดยเฉพาะลักษณะของการสัมผัสต่างๆทางร่างกายอันก่อให้เกิดความลุ่มหลง ที่แม้แต่โสเครตีสผู้เป็นตัวแบบของคนดีก็ยังมีความรู้สึกแต่สามารถอดทนควบคุมตนไม่ให้ถลาลึกลงไปได้ ในขณะที่มนุษย์ส่วนใหญ่เมื่อถูกสัมผัสหรือจุมพิต โดยเฉพาะจากผู้ซึ่งมีรูปลักษณะอันงดงามก็ย่อมบังเกิดความเอ็นดูลุ่มหลงถวิลหาวิงวอนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันนำไปสู่ความทุกข์ทรมานดังภายิตที่ว่า ที่ได้มีรักที่นั่นมีทุกข์ หรือเกิดความมึนงงในเรื่องเนื้อคู่หรือมนุษย์ที่ถูกแยกออกเป็นสองส่วนซึ่งต้องถวิลหาส่วนที่ขาดของตนจนกว่าจะเจอ ทั้งที่จริงแล้วแม้เป็นเนื้อคู่กันท้ายสุดก็ต้องตายจากกันหรือพรากจากกันอยู่ดี มนุษย์จึงอยู่ในสภาวะที่ขาดอยู่เสมอ⁷³ เพราะฉะนั้นสำหรับผู้ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองไม่ให้ลุ่มหลงไปกับความรัก(ในความหมายของมนุษย์ทั่วไป)ได้ ก็ควรหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่สวยงามอันเป็นสิ่งที่จุดประกายความรักขึ้นเสียแต่แรกเริ่มดังคำแนะนำของโสเครตีสต่อเซโนฟอนและโครโตปูลุสความว่า

“ ...โสเครตีสชี้แนะว่าเราควรแน่วแน่ละเว้นการสังวาส(การจุมพิตการสัมผัส) ด้วยผู้ทั้งงดงาม เพราะมันไม่ใช่เรื่องง่ายที่ผู้ซึ่งได้สัมผัสสิ่งนี้จะสามารถควบคุมตนเองได้ ในความเป็นจริงเมื่อโสเครตีสได้ทราบที่โครโตปูลุสบุตรชายของโครโตได้จุมพิตกับลูกทั้งงดงามของอัลซีไบดีส(Alcibiades) โสเครตีสจึงได้ถามเซโนฟอน โดยที่โครโตปูลุสก็อยู่ ณ ที่นั่นด้วยว่า ‘ เซโนฟอน จงบอกข้าพเจ้าที่ว่าเจ้านั้นถือว่าโครโตปูลุสเป็นผู้ที่สามารถควบคุมตนเองได้มากกว่าที่จะเป็นมนุษย์ทั้งหลายที่หุนหันพลันแล่น เช่นเดียวกันกับเป็นผู้ที่สุขุมรอบคอบมากกว่าที่จะเป็นผู้ที่บุ่มบ่ามขาดความยังคิด เช่นนั้นใช่หรือไม่’

‘เป็นเช่นนั้นแน่นอน’ เซโนฟอนกล่าว

⁷² Ibid., IV.27-28.

⁷³ สภาวะที่ไม่เต็มของมนุษย์ก็คือ องค์ขาด ที่ไขว่คว้าหาความสมบูรณ์หรือองค์รวมอยู่ตลอดเวลา สภาวะของการขาดหรือไม่เต็มกับความสมบูรณ์ย่อมเป็นของคู่กันเสมอ โปรครุ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “องค์รวม/องค์ขาด/องค์อนันต์,” วารสารสังคมศาสตร์ ปรัชญาการเมือง๒:องค์รวม 35, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2547): 63-66.

โสเครตีสจึงได้กล่าวว่า ‘ ดีแล้ว ถ้าเช่นนั้นนับแต่นี้ไปจงถือว่าใคร โศปุตสเป็น ผู้ที่หุนหันพลันแล่นบุ่มบ่ามขาดความยั้งคิดและขาดความเอาใจใส่ เขาจะกระทำแม้แต่ การตีหลังกาม้วนตัวไปสู่วิมิตหรือกระโจนเข้าไปสู่กองเพลิง’

‘ท่านได้ไปพบเห็นการกระทำใดของเขาหรือ จึงทำให้ท่านตัดสินเขาใน ลักษณะนี้’ เซโนฟอนกล่าว

‘ เขามีได้อาจอัญญาไปจุมพิตลูกผู้ดงามและเยาว์วัยของอัลซีไบติสหรือ’ โสเครตีส กล่าว

เซโนฟอนตอบโสเครตีสไปว่า‘หากการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ บุ่มบ่ามขาดความยั้งคิดแล้ว ข้าเห็นว่า ข้าก็เป็นคนหนึ่งละ ที่จะยอมเสี่ยง’

‘บัดชบ! เจ้าคิดบ้างหรือไม่ว่าเจ้าจะทุกข์ทรมานอย่างไรหลังจากที่ได้จุมพิตผู้ ที่ ดงาม เจ้าจะกลายเป็นทาสแทนที่จะเป็นอิสระในทันที เจ้าต้องอยู่กับความพึงพอใจที่ เดือดร้อนอันตราย และ เกิดความเกียจคร้านเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็น คุณธรรมความดีงามทั้งปวง นอกจากนี้เจ้าก็จะถูกบังคับให้จริงจังในสิ่งที่แม้แต่คนบ้า ไม่ถือเป็นเรื่องเป็นจัง’ โสเครตีสกล่าว

‘เฮอร์คิวลีส ช่วย! มันช่างเป็นอำนาจที่น่ากลัวยิ่งนักสำหรับการจุมพิตที่ท่าน กล่าวถึง’เซโนฟอนกล่าว

‘มันเป็นเรื่องที่น่าสงวนสำหรับเจ้าหรือเซโนฟอน เจ้าก็รู้มิใช่หรือว่าแมงมุมที่มี พิษซึ่งมีขนาดไม่ถึงครึ่ง โอปอล(obol)แต่กลับสามารถกัดต่อยให้มนุษย์เจ็บปวดและ วิกลจริตได้ เพียงแค่มนุษย์สัมผัสกับปากของพวกมัน’ โสเครตีสกล่าว

เซโนฟอนกล่าว ‘ ชุสเป็นพยาน! เป็นดังที่ท่านกล่าวมา เพราะแมงมุมมันจะ ปล่อยบางสิ่งผ่านเหล็กใน’

‘เวลาเสียจริง! เจ้าคิดว่าเมื่อผู้ที่ดงามจุมพิต พวกเขามีได้ปล่อยบางสิ่งออกมา เพียงเพราะเจ้าไม่เห็นมันแค่นั้นหรือ เจ้าไม่รู้เลยหรือว่าสัตว์ที่เราเรียกว่าดงามและ เยาว์วัยนั้น น่ากลัวกว่าแมงมุมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็ด้วยแมงมุมจะปล่อยบางสิ่งออกมา ก็ต่อเมื่อเราสัมผัสกับมัน แต่สัตว์ที่ดงามและเยาว์วัยนั้น แม้ว่าเราจะไม่ได้อสัมผัสมัน เพียงแค่มองเท่านั้น มันก็จะปล่อยบางสิ่งจากที่ห่างไกลซึ่งก่อให้เกิดอาการคลุ้มคลั่งได้ บางทีความรักจึงถูกเรียกว่านักธนูด้วยเหตุที่ว่าผู้ที่ดงามนั้นสามารถสร้างบาดแผลที่ ทนทุกข์ทรมานได้จากที่ห่างไกล⁷⁴ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงขอแนะนำเจ้า(เซโนฟอน)ว่าเมื่อใด ก็ตามที่เจ้าพบผู้ที่ดงาม จงรีบวิ่งหนีอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องมองย้อนกลับมา และ

⁷⁴ ความคลุมหลงที่มีต่อผู้ที่ดงาม แม้ว่าจะเป็นแค่เพียงการมองจากที่ห่างไกลนี้ ก็ได้ถูกกล่าวถึงอยู่เสมอ ในตัวบทของเซโนฟอน โปรตตุ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.31. และ Xenophon, *Cyropaedia*, V.1.16.

ข้าพเจ้าขอแนะนำเจ้า(โครโตปูลุส)ว่า จงรีบออกจากนครรัฐนั้นเสียโดยไม่ต้องกลับมาอีกเป็นปีๆ เพราะบางทีระยะเวลาที่ยาวนานจะช่วยรักษาอาการจากเหล็กในที่ฝังอยู่ได้ โสเครตีสกล่าว ...”⁷⁵

เพราะฉะนั้นความลุ่มหลงในร่างกายหรือกามตัณหาหรืออานาภาพแห่งความรัก(ในความหมายของคนทั่วไป)ที่เปรียบได้กับเหล็กในซึ่งเมื่อถูกฝังเข้าไปแล้วก็ยากแก่การบ่งมันออกมานั้น ดังที่ภาษาของคนส่วนใหญ่เรียกว่า รักแบบปักใจหรือรักแบบฝังใจนั้น ก็ได้ นำพามนุษย์ไปสู่การกระทำที่แม้แต่คนบ้ายังไม่คิดที่จะกระทำ ดังคำพูดและการกระทำของโครโตปูลุสผู้ซึ่งหลงรักคลีโอนีส(Cleinius)ซึ่งเป็นประจักษ์พยานที่ชัดเจนของผู้ที่หลงในกามตัณหา ความว่า

“...ณ ตอนนี้ข้าพเจ้าพอใจอย่างยิ่งในคลีโอนีส มากเสียยิ่งกว่าสรรพสิ่งอื่นใดทั้งดงามในหมู่มนุษย์ ข้าพเจ้าจะมีคบคิดต่อทุกสิ่งดังคิดว่าจะมีคบคิดต่อคลีโอนีส ข้าต้องแบกรับความทุกข์ทรมานในเวลากลางคืนและยามนอนหลับ เพราะข้าไม่ได้เห็นคลีโอนีส ในขณะที่ข้าชอบคุณอย่างที่สุดต่อเวลากลางวันและดวงอาทิตย์เพราะมันเปิดเผยคลีโอนีสให้ข้าได้เห็น...และถึงแม้ว่าการครอบครองเงินทองจะเป็นความสุข แต่อย่างน้อยสำหรับข้าแล้วก็จะมีความสุขเป็นยิ่งนักที่จะมอบทรัพย์สินสมบัติที่ข้ามีให้แก่คลีโอนีส แทนที่ข้าจะได้รับมาเพิ่มเติมจากผู้อื่น ข้าเต็มใจและยินดีที่จะเป็นทาสแทนที่จะเป็นอิสระ หากคลีโอนีสเต็มใจที่จะปกครองดูแลข้า และข้าเองก็เต็มใจอุทิศสหายพยายามเพื่อเขาได้อย่างง่ายดายมากกว่าที่จะทำเพื่อคนอื่นๆ เช่นเดียวกันกับที่ข้ายินดีที่จะเสี่ยงอันตรายเพื่อเขา แทนที่จะมีชีวิตอย่างปลอดภัย...”⁷⁶

และถึงแม้ว่าการสนทนาข้างต้นในหมู่มิตรสหายที่มีโสเครตีสอยู่ด้วยนั้น โสเครตีสจะพยายามโน้มน้าว ซึ่งเหมือนจะสูญเปล่า ให้โครโตปูลุสกลับมาสู่การทำ ความเข้าใจต่อความงามที่แท้ ซึ่งก็คือคุณธรรมความดี ที่จะทำให้มนุษย์เป็นคนดี ผ่านการเตือนสติด้วยปกรณัมเกี่ยวกับปารีสหรืออเล็กซานเดอร์ ที่ต้องตัดสินว่าเทพีทั้งสามคือ เฮรา, อาธีน่า และ อโฟรไดท์ เทพีองค์ใดงามที่สุด โดยเทพีทั้งสามต่างสัญญากับปารีสว่าหากเลือกตน ตนนั้นจะมอบ อำนาจความมั่งคั่ง, ปัญญาและชัยชนะ และผู้หญิงที่งามที่สุดในโลกมนุษย์คือเฮเลน ตามลำดับ ให้แก่ปารีส ซึ่งปารีสก็เลือกเฮเลนตามที่อโฟรไดท์ประทานให้ อันนำมาซึ่งเรื่องราวที่สำคัญคือสงครามกรุงทรอย ที่จบลงด้วยการล่มสลาย ความตายและการพลัดพรากของคู่รัก ครอบครัว มิตรสหาย พลเมือง และบ้านเมือง นัยยะของ

⁷⁵ Xenophon, *Memorabilia*, I.3.8-13.

⁷⁶ Xenophon, *Symposium*, IV.12-14.

ปรกณัมก็คือความลุ่มหลงในร่างกายหรือกามตัณหา จะนำไปสู่ความเสื่อมและความพินาศ ที่ไม่ได้จำกัดแก่ผู้ที่ลุ่มหลง หากแต่รวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายด้วย โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นกรกระทำของผู้ปกครองที่มีผลโดยตรงต่อพลเมืองและบ้านเมือง

แต่กระนั้นผู้ที่ลุ่มหลงในกามตัณหาอย่างไร โครโตปูลุสก็สามารถเข้าใจความหมายของโสเครติสได้ เนื่องจากถูกเหล็กในปีกผึ้งติก เพราะเมื่อโสเครติสได้พยายามให้โครโตปูลุสเข้าใจความงามผ่านการเปรียบเทียบตัดสินระหว่างเขากับโครโตปูลุส โครโตปูลุสก็ได้อาศัยลักษณะภายนอกของร่างกายมาเป็นเกณฑ์ตัดสิน⁷⁷ เช่นเดียวกันกับการใช้เกณฑ์จำนวนผู้ที่ปรารภจะจุมพิตด้วย⁷⁸ ซึ่งโครโตปูลุสก็เสนอให้คลีโอนีสเป็นผู้รับผิดชอบตัดสิน อันเป็นการแสดงถึงความลุ่มหลงจนไม่ลืมหูลืมตาของโครโตปูลุส จนทำให้โสเครติสต้องดำเนินอย่างตรงไปตรงมาดังการสนทนาระหว่างโสเครติสกับโครโตปูลุสที่ว่า

“...โสเครติสกล่าว ‘เจ้าหยุดนึกถึงคลีโอนีสซะทีจะได้ไหม!’

โครโตปูลุสกล่าว ‘หากข้ามิได้เอื้อชื่อของเขา ท่านคิดว่าข้าก็จะเรียกเขาในใจลดน้อยลงไปหรือ? ท่านรู้หรือไม่ว่าข้ามีภาพที่ชัดเจนของเขายู่ในจิตของข้า หากข้าเป็นช่างปั้น ช่างแกะสลักหรือจิตรกร ข้าก็จะสามารถสร้างผลงานที่มองดูแล้วเหมือนกับตัวจริงของคลีโอนีสทุกประการ’

โสเครติสจึงได้กล่าวตอบไปว่า ‘ถ้าเจ้าครอบครองผลงานที่เหมือนมีชีวิตดังที่เจ้าว่ามา เหตุใดเจ้าจึงทำให้ข้าต้องมาแบกรับเรื่องราวเหล่านี้ด้วย หรือแม้แต่ถูกเจ้าลากไปในที่ต่างๆเพื่อจะได้พบกับคลีโอนีส’

‘โสเครติส ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อข้าเห็นตัวจริงของเขาแล้ว ความพึงพอใจของข้าก็ถูกเติมเต็ม ในขณะที่การมองแต่รูปเหมือนของเขามีได้ตอบสนองความพึงพอใจของข้าเลย กลับยังเป็นการปลุกความรักใคร่ที่ทวียิ่งขึ้นให้แก่ข้า’ โครโตปูลุสกล่าวตอบ ”⁷⁹

ดังนั้น สิ่งที่โครโตปูลุสพูดและกระทำจึงเป็นตัวแทนของผู้ที่ลุ่มหลงในกามตัณหาอย่างไม่ลืมหูลืมตา ซึ่งหลงคิดไปว่าสิ่งที่ตนคิด พูด และกระทำ เป็นความกล้าหาญความถูกต้องคุณธรรมหรือความดีงาม ทั้งๆที่ในความจริงเป็นแล้วแต่คนบ้ายังไม่ยึดถือสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่จริงจัง เนื่องด้วยคนบ้านั้นหาได้หมายถึงผู้ที่ขาดความเข้าใจในสรรพสิ่งต่างๆไม่ แต่หมายถึง“ผู้ที่ไม่รู้จักตนเองหรือละเลยต่อตนเองในสิ่งที่ตนไม่มีความรู้ความเข้าใจ แต่กลับยืนยันและคิดว่าตนนั้นมีความรู้

⁷⁷ สำหรับรายละเอียดโปรดดู Ibid., IV.19.

⁷⁸ สำหรับรายละเอียดโปรดดู Ibid., V.1-10.

⁷⁹ Ibid., IV.21-22.

ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆอย่างถ่องแท้ ผู้ที่นั้นจึงใกล้เคียงมากที่สุดกับคนบ้า”⁸⁰ และคนส่วนใหญ่มักจะคิดว่า“...ผู้ที่กระทำในสิ่งที่ผิดแยกไปจากสิ่งที่คนทั่วไปไม่รู้ มิใช่คนบ้า แต่หากกระทำสิ่งที่ผิดแยกไปจากสิ่งที่คนทั่วไปรู้ต่างหากจึงจะเรียกว่าบ้า และไม่ถือว่าความผิดแยกเพียงเล็กน้อยจะถูกเรียกว่าบ้า เพราะฉะนั้นคนทั่วไปจึงเรียกความปรารถนาอย่างไม่ลืมหูลืมตา(*ischuran epithumian*)ว่า ความใคร่(*erota*) เช่นเดียวกับที่เรียกความผิดแยกอย่างมาก(*megalen paranoian*)ว่า ความบ้า(*manian*)”⁸¹ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว หากจะยึดถือตามสิ่งที่คนทั่วไปเชื่อหรือเข้าใจซึ่งก็คือ ความมั่งคั่งที่ไม่มีที่สิ้นสุดและความรัก(ในความหมายของคนทั่วไป)ที่ยิ่งใหญ่ซึ่งใจ ก็เท่ากับว่าความปรารถนาอย่างไร โต้ปูลุสมิใช่เรื่องที่ผิดแยกนอกรีตหรือนอกกลุ่มนอกรทาง ในขณะที่โสเครติสต่างหากที่ดูจะผิดแยกจากผู้อื่นในสายตาของคนทั่วไป เพราะโสเครติสได้ชี้ให้เห็นว่าความมั่งคั่งในทรัพย์สินสมบัติเงินทองและความรักอย่างลุ่มหลงมิใช่เป้าหมายของชีวิตที่ดี และวิถีทางที่จะหลุดพ้นจากสภาวะของคนบ้าผู้หลงคิดว่าตนรู้ในสิ่งที่แท้จริงแล้วนั้นตนไม่มีความรู้เลย ก็คือ การเรียนรู้จากผู้ที่รู้จริงในเรื่องนั้นๆ⁸² เพื่อให้ตนเป็นผู้ที่รู้จักตนเองหรือสามารถควบคุมความรักของตนเอง ไม่ให้กลายเป็นความบ้าคลั่งหรือลุ่มหลงในรัก

แต่อย่างไรก็ตาม การชี้แนะของโสเครติสต่อเซโนฟอนและโครโตปูลุสผู้มีความโน้มเอียงที่จะลุ่มหลงต่อความมั่งคั่งของร่างกาย ให้วิ่งหนีอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องมองย้อนกลับมาและรีบออกจากนครรัฐนั้นเสียโดยไม่ต้องกลับมาอีกเป็นปีๆ เมื่อพบเจอกับผู้ที่ตั้งคำถาม ตามลำดับนั้น ในความเป็นจริงก็ได้หมายถึงให้หนีไปที่อื่น เพราะการไปที่อื่นนั้นก็ไม่มีหลักประกันว่าจะไม่พบเจอกับผู้ที่ตั้งคำถาม อันสามารถทำให้ลุ่มหลงได้มากกว่าผู้ที่เราหลบหลีกหนีมา กล่าวคือมนุษย์สามารถตกหลุมรักหรือลุ่มหลงในสิ่งที่ได้พบเจอใหม่ๆอยู่เสมอ ถ้าเช่นนั้นหากปฏิบัติตามคำชี้แนะของโสเครติสอย่างเคร่งครัดก็จะต้องหนีไปอย่างไร้จุดหมายหรือไม่ก็ต้องออกไปใช้ชีวิตโดดเดี่ยวตามลำพังในป่าหรือที่ซึ่งไม่มีมนุษย์เข้าไปถึง เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาจากโสเครติสผู้เป็นตัวแบบของคนดีและตัวตนของเซโนฟอนแล้ว ก็มิได้หมายถึงการแยกตัวออกไปจากนครรัฐหรือมิตรสหาย แต่หมายถึงการเผชิญหน้ากับความรักในร่างกายของตนเอง โดยการใช้อยู่ที่นั่นคือการควบคุมตนเอง ที่สัมผัสได้ด้วยจิต มาควบคุมปกครองร่างกาย แต่สำหรับมนุษย์ทั่วไปแล้ว การเผชิญหน้ากับความรักในร่างกายที่มีกำลังอำนาจมากก็คือ การยอมรับความรักในร่างกายมาเป็นผู้ปกครองตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งคือ การยอมตกเป็นทาสของความลุ่มหลงในร่างกายและการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกาย นั้นเอง เช่นเดียวกันกับการเหมายในไวน์ ดังที่โสเครติสของเซโนฟอนกล่าวว่า

⁸⁰ Xenophon, *Memorabilia*, III.9.6.

⁸¹ Ibid., III.9.7.

⁸² นัยยะของความหมายระหว่างความไม่รู้($\alpha\mu\alpha\theta\iota\alpha$)กับความบ้า($\mu\alpha\upsilon\iota\alpha$)ดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, I.2.49-50. เทียบเคียงกับ Ibid., III.9.6-7.

“...เป็นการดียิ่งนัก ท่านทั้งหลาย ที่เราจะนึกถึงการดื่ม เพราะธรรมชาติของไวน์ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้แก่จิต แต่ในขณะที่เดียวกันมันก็สร้างความทุกข์ทรมานอย่างที่สุด เจกเช่นแมนตราโกร่า(*mandragoras*)กระทำต่อมนุษย์ ทั้งนี้ก็เพราะมันได้ปลุกความลุ่มหลงในร่างกายของจิตให้ตื่นขึ้น เหมือนกับน้ำมันที่ก่อให้เกิดเปลวไฟขึ้น และในความเห็นของข้าพเจ้า(โสเครตีส)นั้น ร่างกายของมนุษย์ก็ต้องประสบกับสิ่งต่างๆเช่นเดียวกับพืชที่เจริญเติบโต ณ ผืนดิน เพราะเมื่อเทพเจ้าประทานฝนให้ตกลงมา มากจนเกินไป ต้นไม้ก็ไม่สามารถที่จะตั้งยืนตรงหรือแม้แต่จะสูดอากาศในยามรุ่งอรุณได้ แต่เมื่อต้นไม้ได้รับน้ำอย่างพอเพียงตามความเหมาะสม มันก็จะเจริญเติบโตยืดอกตั้งตรงตระหง่าน แดกกิ่งก้านสาขา ชูช่อ ผลิดอกออกผล ในที่สุด ฉันทิ มนุษย์ที่ดื่มจนเมามาย ก็ไม่สามารถหายใจหรือพูดในสิ่งที่มีแก่นสารได้ รวมถึงทั้งกายและจิตต่างก็โซเซรวนเร ฉันทิ...”⁸³

ดังนั้นการเมามายในไวน์ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการมัวเมาลุ่มหลงในความรักในร่างกาย ที่ส่งผลเสียต่อทั้งร่างกายและจิต อีกนัยหนึ่งคือ การคิด การพูดและการกระทำ ที่รวนเรบิดเบือนไปจากระเบียบแบบแผนของสิ่งที่ถูกต้องที่ควรจะเป็น โดยเมื่อพิจารณาจากการเปรียบเทียบไวน์กับแมนตราโกร่า(*mandragoras*)ที่เป็นการปลุกความลุ่มหลงในร่างกายของจิตมนุษย์ให้ตื่นขึ้น ก็สอดคล้องกับความเชื่อของกรีกในยุคโบราณก่อนเฮโรโดตัสที่นับถือว่า เทพือโฟโรไดท์(*Aphrodite*) เป็นพระแม่ธรณี ที่ผู้คนเชื่อว่ารูปลักษณ์ของพระนางสำหรับการบูชาเคารพคือ ต้นแมนตราโกร่า อันเป็นคติที่ชาวกรีกรับมาจากผู้คนบริเวณเกาะไซปรัสและแถบลิแวนต์(Levant)อันเป็นพื้นที่บริเวณฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน⁸⁴ จึงกล่าวได้ว่าแมนตราโกร่าในที่นี้ ก็คือ เทพือโฟโรไดท์แห่ง

⁸³ Xenophon, *Symposium*, II.24-26. อันสอดคล้องกับสิ่งที่ไซรัสมหาราชกล่าวไว้เกี่ยวกับการเมามายในไวน์ความว่า“ซุสเป็นพยาน ข้า(ไซรัส)ได้พบเห็นพวกท่าน(ที่มามาย)ได้กระทำสิ่งที่ผิดพลาดมากมาย ทั้งต่อร่างกายและความคิดการตัดสินใจ ลำดับแรกนั้น พวกท่านได้กระทำในสิ่งที่พวกท่านไม่อนุญาตให้เราซึ่งเป็นเยาวชนกระทำ ด้วยพวกท่านต่างพร้อมใจตะโกนกันเสียงดังและก็ไม่มีใครในหมู่พวกท่านจะสามารถเข้าใจกันได้เลย ต่อจากนั้นพวกท่านก็ร้องเพลงอย่างไร้สาระโง่เง่าเป็นที่สุด และแม้ว่าในหมู่พวกท่านจะไม่มีใครเลยที่ฟังสิ่งที่นักร้องกำลังร้องอยู่ แต่พวกท่านทั้งหมดกลับสาบานว่านักร้องคนนั้นร้องเพลงได้ไพเราะเป็นเลิศที่สุด ต่อมาพวกท่านก็จะกล่าวโอ้อวดความแข็งแรงและความสามารถของตน และเมื่อท่านจะลุกขึ้นยืนเพื่อเดินรำ พวกท่านก็ไม่สามารถยืนให้ตัวตรงได้ พวกท่านล้มตัวพวกท่านเองจนหมดสิ้นว่า ตัวท่านนั้นเป็นกษัตริย์ ส่วนคนอื่น ๆ นั้นมีท่านเป็นผู้ปกครองของพวกเขา ดังนั้นข้า(ไซรัส)จึงได้เรียนรู้เป็นครั้งแรกว่า สิ่งที่ท่านทั้งหลายได้ฝึกฝนปฏิบัติมาคือเสรีภาพในการพูด เพราะอย่างน้อยพวกท่านนั้นก็ไม่เคยเงียบ...” Xenophon, *Cyropaedia*, I.3.10.

⁸⁴ โปรครุ W. Sherwood Fox, “Aphrodite: Mother Earth,” *The American Journal of Philology* 41, 3(1920): 283-286. และ Review Works, “Picus, Who Is Also Zeus by Rendel Harris ; The Ascent of Olympus by Rendel Harris,” *The Journal of Hellenic Studies* 40, Part 1 (1920): 131. และ T. F. Crane, “Review Works:

ความสามานย์(*Pandemos*)ผู้หยาบซ่าไม่บริสุทธ์ ที่ประทานความรักในร่างกาย ตามกรอบความคิดของเซโนโฟนที่ได้นำคติก่อนยุคของเขามาใช้ในการอธิบาย นั่นเอง เช่นเดียวกันกับการเปรียบเทียบการใช้เงินทองไปแสวงหาความสุขจากโสเภณี(และโสฬิสต์) กับ การทานต้นเฮนบินที่ทำให้คุ้มคลั่งดังปรากฏในการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไครโตปูลุสในประเด็นเกี่ยวกับมนุษย์ส่วนใหญ่ที่ใช้เงินไม่เป็น ที่ว่า

“ โสเครตีสกล่าว‘สำหรับข้าพเจ้าแล้ว เจ้า(ไครโตปูลุส)ดูเหมือนจะยอมรับว่าอะไรก็ตามที่สามารถให้ประโยชน์แก่ผู้หนึ่งผู้ใดได้นั้น ย่อมเป็นทรัพย์สินสมบัติหรือความมั่งคั่ง ดีแล้ว ถ้าเช่นนั้นหากใครบางคนใช้เงินของเขาไปซื้อบริการจากโสเภณีและด้วยโสเภณินั้นทำให้เขาแย่งทั้งทางร่างกายและจิต รวมไปถึงแย่งในการดูแลครัวเรือนของเขา ทางไหนกันเล่าที่เงินจะยังคงมีประโยชน์ต่อเขาผู้ครอบครองมัน’

ไครโตปูลุสกล่าว‘ไม่มีทางแน่นอน โสเครตีส เว้นแต่เราจะถือว่าพืชที่เรียกกันว่าเฮนเบน(*henbane or uoskuamon*)⁸⁵ อันนำมาซึ่งความคุ้มคลั่งต่อทุกคนที่ได้ทานมันนั้น เป็นประโยชน์’ ”⁸⁶

เพราะฉะนั้นความมัวเมาลุ่มหลงที่เกิดจากไวน์ แมนคาโกร่าและ เฮนเบน ก็คืออุปมาอุปมัยของความรักในร่างกายอันเป็นความลุ่มหลง ที่นำผู้ซึ่งตกอยู่ในห้วงภวังค์ดังกล่าวไปสู่ความเป็นทาสของความรักในร่างกาย ที่แสดงผ่านตัวแทนของความใคร่คือเทพีโพโรไคท์แห่งความสามานย์(*Pandemos*)ผู้หยาบซ่าไม่บริสุทธ์ ที่ประทานความรักในร่างกายให้แก่มนุษย์⁸⁷ อีกนัยหนึ่งก็คือสตรี

The Origin of the Cult of Aphrodite. by J. Rendel Harris ; Jacob and the Mandrakes. by J.G. Frazer ; Der Alraun. Ein Beitrag zur Pflanzensagenkunde by Adolf Taylor Starck” *Modern Language Notes* 33, 7(November 1918): 419.

⁸⁵ เฮนเบน(*Henbane*) และแมนดรากอรา(*Mandragora*) เป็นพืชที่อยู่ใน Family เดียวกันคือ *Solanaceae* แต่ต่าง Genus กันคือ *Mandragora* กับ *Hyoscyamus* ตามลำดับ ซึ่งมีลักษณะดอกเป็นรูปห้าเหลี่ยมเต็มและมีส่วนที่เป็นพิษ โดยแมนดรากอรานั้นเป็นพิษทุกส่วน ในขณะที่ใบและเมล็ดของต้นเฮนเบนเท่านั้นที่มีพิษ แต่ก็สามารถนำมาปรุงเป็นยาบรรเทาอาการปวดและยาสลบสำหรับคนไข้ที่ต้องผ่าตัดได้ Lyman Benson, *Plant Classification* (New Delhi: Oxford & IBH Publishing CO, 1970), p. 226.

⁸⁶ Xenophon, *Oikonomikos*, I.13.

⁸⁷ ตามความเชื่อโดยทั่วไปแล้วลักษณะสำคัญของเทพีโพโรไคท์ก็คือ“...พระนางเป็นเทพที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้หลอกลวงทั้งเทวดาและมนุษย์ และมักหัวเราะเยาะความรัก ผู้ใดที่ลุ่มหลงในความรัก จะได้รับการเขี่ยหยันจากเธอ หรือกล่าวอีกที ผู้ที่ตกอยู่ในห้วงแห่งความรัก มักจะลุ่มหลงในความรักจนโง่เขลาต่อสิ่งอื่น ๆ นั้น มักจะปักใจแต่ ในระยะนี้ความรักถ้าถูกล่อลวงก็จะได้โดยง่าย เพราะเขี้ยวเล็บแห่งความฉลาดเขาได้ถอดออกหมดแล้ว...” พลุลวง, *เทพโลก* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2538), หน้า 160. และโปรดเปรียบเทียบกับความลุ่มหลงของไครโตปูลุสที่มีต่อคลีนีอัธ

แห่งความชั่วร้ายหรือทรานี(*despoinai*) ดังที่โสเครตีสชี้แนะไครโตปูลุสเกี่ยวกับความสงสัยของไครโตปูลุสที่มีต่อบุคคลซึ่งเหมือนจะเพียบพร้อมทั้งทรัพยากรและความรู้ สำหรับการลงแรงสร้าง ความเจริญให้แก่ครอบครัว แต่กลับไม่เต็มใจที่จะกระทำ ความว่า

“โสเครตีสกล่าว ‘ไครโตปูลุส เจ้าต้องการสนทนากับข้าพเจ้าในเรื่องทาสใช่หรือไม่’

ไครโตปูลุสกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน ข้ามิได้จะหมายถึงตัวข้าเองนะโสเครตีส แต่กำลังหมายถึงผู้ที่เกิดในครอบครัวที่มั่งคั่งมีชื่อเสียง ข้าเห็นว่าคนเหล่านี้บางกลุ่มก็มีความรู้เกี่ยวกับการสงคราม ในขณะที่บางกลุ่มก็มีความรู้เกี่ยวกับความสงบสันติ แต่ทั้งคู่กลับไม่เต็มใจที่จะใช้ความรู้ไปในการลงแรงทำงาน ข้าคิดว่าที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคนเหล่านี้ไม่มีผู้ปกครอง(*despotas*)ปกครองดูแลระมัดระวัง’

‘คนเหล่านี้ไม่มีผู้ปกครองอย่างไร ทั้งๆที่ในความเป็นจริงแล้วคนเหล่านี้สวดอ้อนวอนขอความสุข และปรารถนากระทำในสิ่งที่เขาคิดว่าจะนำมาซึ่งสิ่งที่ดีสำหรับตัวเขาเหล่านั้น เจ้าคิดว่าความตั้งใจของคนเหล่านี้จะถูกขัดขวางโดยผู้ที่ปกครอง (*archonton*) พวกเขาอยู่กระนั้นหรือ’ โสเครตีสกล่าว

ไครโตปูลุสกล่าว ‘เช่นนั้นแล้ว ใครกันเล่าที่เป็นผู้ปกครองซึ่งมองไม่เห็นของคนเหล่านี้’

โสเครตีสกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน ผู้ปกครองเหล่านี้หาได้มองไม่เห็นไม่ แต่กลับประจักษ์ชัดเจนยิ่ง และเป็นที่น่าอนว่ามันไม่สามารถรอดพ้นจากการสังเกตของเจ้าไปได้ว่า ผู้ปกครองเหล่านี้ชั่วร้ายสามานย์เป็นที่สุด หากเจ้ายึดถือว่าความเกียจคร้าน ความอ่อนปวกเปียกของจิตและความไม่รู้ ล้วนเป็นความชั่วร้ายสามานย์ นอกจากนี้ยังมีทรานีผู้ชำนาญการหลอกลวงซึ่งแสวงว่าคนนั้นคือความพึงพอใจ อาทิ การเล่นทอยลูกเต๋า(การพนัน)และการสังสรรค์เฮฮามั่วสุมที่หาประโยชน์อันใดมิได้ ที่เมื่อเวลาผ่านไปแล้วแม้แต่ผู้ซึ่งถูกหลอกลวงก็ยังรู้สึกเจ็บปวดทรมานคละเคล้าไปกับความพึงพอใจอันจอมปลอมเกินจริง โดยเมื่อสิ่งเหล่านี้ปกครองควบคุมมนุษย์ มันก็จะพรากรมมนุษย์ออกจากกิจกรรมที่เป็นประโยชน์’

‘แต่บางคนที่ไม่ถูกพรากจากการลงแรงทำงานด้วยสิ่งที่ท่านกล่าวมา มีหน้าซำกลับสามารถทำงานได้อย่างกระตือรือร้นและสามารถหาช่องทางได้เงินมาเพิ่มเติม รายได้ แต่ในขณะที่เดียวกันคนเหล่านี้กลับนำความล้มจมมาสู่ครอบครัวและขัดสนอยู่เสมอๆ เพราะเหตุใดกัน โสเครตีส’ ไครโตปูลุสกล่าว

โสเครตีสกล่าว ‘คนเหล่านี้ก็เป็นทาสอีกเช่นกันและเป็นทาสของนายซึ่ง โหดร้ายรุนแรง ไม่ว่าจะเป็น ตะกระตะกรมในการกินดื่ม มักมากในกามคุณ นักเลงสุรา ใจเฝ้าไร้สาระ รักในเกียรติยศชื่อเสียงในสิ่งที่ทรูหราราคาแพง นายทาสเหล่านี้ปกครองควบคุมและบังคับมนุษย์ซึ่งตกเป็นทาสอย่างโหดร้ายทารุณ เมื่อทาสเหล่านี้อยู่ในวัยที่สามารถลงแรงทำงานได้ นายทาสก็ได้บังคับให้ทาสเหล่านี้ใช้จ่ายสิ่งต่างๆหรืออะไรก็ตามที่ได้มาจากการลงแรงทำงาน เพื่อบำรุงบำเรอความใคร่ของตน แต่เมื่อทาสเหล่านี้อายุมากและไม่สามารถทำงานได้ นายทาสก็จะละทิ้งพวกเขาให้เผชิญกับวัยชราอย่างทุกข์ยากน่าสมเพชยิ่งขึ้น ในขณะที่นายทาสก็ไปแสวงหาผู้อื่นมาเป็นทาสต่อไป’⁸⁸

การอธิบายลักษณะของทรานีหรือเทฟิอโพรไดท์แห่งความสามานย์ (*Pandemos*) ข้างต้นก็มีความสอดคล้องกับลักษณะสตรีแห่งความชั่วร้ายที่บำรุงบำเรอตนเองทางร่างกายและความสบายอย่างถึงขนาด จนสวຍเกินความเป็นจริง⁸⁹ ซึ่ง ‘พยายามหลอกล่อเฮอรัคลีสให้เลิกดำเนินชีวิตตามวิถีทางแห่งความสุขสบายในความเห็นของคนส่วนใหญ่คือ การกินดื่มของเลิศรส การสนุกสนานไปกับงานรื่นเริงบันเทิง การได้สัมผัสกับสิ่งที่เย้ายวนใจ การได้สูดดมกลิ่นอันรื่นรมย์ การได้ยินสิ่งที่เสนาะไพเราะ การได้เห็นสิ่งที่สวยงามบันเทิงตาบันเทิงใจ การนอนหลับอย่างเป็นสุข โดยทั้งหมดนี้สามารถบรรลุได้ด้วยวิถีทางที่ไม่ลำบากต่อทั้งกายและจิต ซึ่งก็คือวิถีทางกอบโกยประโยชน์ทุกอย่างจากทุกหนแห่งที่สามารถจะกอบโกยตัดดวงได้’⁹⁰ โดยหนทางแห่งความสุขสบายข้างต้นนี้นับว่าเป็นความสุขจอมปลอม เช่นเดียวกับสตรีแห่งความชั่วร้ายที่สวຍเกินความเป็นจริง อันนำมาซึ่งความทนทุกข์ทรมานต่อผู้ที่ได้สมาคมด้วยนางหรือตกเป็นทาสของนาง แม้แต่การได้มองนางจากระยะไกลก็เสมือนเป็นการถูกเหล็กในฝังจนลุ่มหลงถอนตัวไม่ขึ้น เพราะฉะนั้นการที่ไอโซมาคัส (*Ischomachus*) ภายใ้การชี้แนะด้วยคำถามของโสเครตีส ที่ร่วมกันแสวงหาความหมายที่แท้จริงของศาสตร์ในการปกครองครัวเรือน จึงไม่เห็นด้วยกับการที่ภรรยาของเขาแต่งหน้าให้ดูขาวและมีแก้มอมชมพูกว่าความเป็นจริง เช่นเดียวกับการใส่รองเท้าที่ทำให้สูงกว่าความเป็นจริง เพราะเท่ากับเป็นลักษณะทางธรรมชาติของผู้ที่รักในสิ่งภายนอกคือ ทรัพย์สมบัติของคู่รัก มากกว่าร่างกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพดีของคู่รัก⁹¹ แต่อย่างไรก็ตามจุดยืนของไอโซมาคัสต่อชีวิตที่ดีก็ยังคงเน้นย้ำความมั่งคั่งทางทรัพย์สมบัติเฉกเช่นคนทั่วไป เพียงแต่ต้องเป็นปริมาณที่แท้จริงของทรัพย์สมบัติ

⁸⁸ Xenophon, *Oikonomikos*, I.17-22.

⁸⁹ โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับการทำศัลยกรรมและใช้เครื่องประตึนผิวต่างๆของสตรีในปัจจุบัน

⁹⁰ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, II.1.24-25.

⁹¹ โปรดดู Xenophon, *Oikonomikos*, X.2-5.

มากกว่าที่จะวาดฝันลมแล้งๆอย่างคนทั่วไปที่ทำการลงทุนหรือเล่นการพนัน โดยคิดว่าตนนั้นจะได้กำไรและรวยอย่างฉับพลัน⁹² ซึ่งทรัพย์สินสมบัติก็จะไร้ประโยชน์หากไม่สามารถเสกสุกจากทรัพย์สินนั้นได้ ดังนั้นการรักษาร่างกายให้แข็งแรงและมีสุขภาพที่ดีจึงเป็นสิ่งทีโอโซมาคุสเน้นย้ำในลำดับต่อมา อันแตกต่างจากโสเครตีสที่ถือว่าความรู้ในการปกครองครัวเรือนเป็นทรัพย์สินที่สำคัญที่สุด ที่ควรค่าแก่การแสวงหา

โดยผู้ที่ตกเป็นทาสของสตรีแห่งความชั่วร้าย ก็ยากแก่การชี้แนะปลูกฝังฝึกฝนให้มีความขยันหมั่นเพียร(*epimele*)อันเป็นคุณธรรมสำคัญแรกเริ่มประการหนึ่งที่ต้องควบคู่มากับเจตนาที่ดีได้ กล่าวคือ การมีเจตนาที่ดีเพียงอย่างเดียวนั้นไม่อาจกระทำการให้สำเร็จลุล่วงโดยตลอดเพราะมีอุปสรรคคือความจับจดเกียจคร้านไม่เอาใจใส่ ดังนั้นจึงต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรเป็นแรงผลักดันสำคัญ โดยผู้ที่ลุ่มหลงใคร่ในร่างกายนี่ไม่เหมาะสมสำหรับการชี้แนะปลูกฝังให้มีความขยันหมั่นเพียรก็คือ “...นักเลงสุรา, ผู้ที่ชอบนอนหลับ และผู้ที่มักมากในกามคุณ ทั้งนี้เพราะนักเลงสุราจะเผลอมาตลอดเวลาจนลืมทุกสิ่งที่จะต้องกระทำ ผู้ที่ชอบนอนหลับก็มีอาการกระทำในสิ่งที่ต้องกระทำได้ในยามนอนหลับและผู้ที่มีมักมากในกามคุณก็สนใจแต่สิ่งทีเกี่ยวกับผู้ที่ตนปรารถนาจะเสพสังวาสด้วยเท่านั้น จนไม่กระทำสิ่งอื่นที่ต้องกระทำ...”⁹³ เพราะฉะนั้นผู้ตกเป็นทาสของสตรีแห่งความชั่วร้ายข้างต้น จึงเป็นผู้ที่มีธรรมชาติไม่เหมาะสมสำหรับการชี้แนะปลูกฝังความรักในความเป็นคนดีนั่นเอง ซึ่งเปรียบได้กับ“ฝั่งตัวผู้(*kephenes*)ที่ไร้ประโยชน์ วันๆเอาแต่สวาปามกับอาหารที่ฝั่งตัวอื่นๆหามาเพื่อเลี้ยงตัวอ่อนและรังผึ้ง เช่นเดียวกับวัชพืช(*ule*)ที่ขึ้นมาแย่งอาหารจากพืชผลที่ปลูกไว้ ซึ่งต้องถูกลื้อออกจากรังและถูกกำจัด(ถอนทิ้ง)ตามลำดับ”⁹⁴ เพราะมันนำมาซึ่งความเสียหายและความน่าละอายแก่ส่วนรวม⁹⁵ นอกจากนี้ผู้ที่มีธรรมชาติไม่เหมาะสมยังรวมไปถึง“ผู้ที่ใช้ชีวิตด้วยการขโมย การปล้น การขมทาน อันเป็นผลมาจากความไม่สนใจในศิลปะของการเพาะปลูกหรือศิลปะของการเลี้ยงชีพด้วยการหารายได้(การประกอบอาชีพ)อีกด้วย”⁹⁶ ดังนั้นผู้ตกเป็นทาสของสตรีแห่งความชั่วร้ายดังกล่าวจึงสมควรถูกพันธนาการไว้ด้วยมนุษย์ที่มีความรู้ความเข้าใจในการควบคุมตนเอง(*sophrosune*)หรือคนดี เพราะคนดีนั้นถูกปกครองควบคุมด้วยคุณธรรมความดีที่เหนือกว่า จึงเป็นการถูกต้องเที่ยงธรรมที่คนดีจะมีอำนาจเหนือกว่าผู้ที่ไม่สามารถปกครองตนเองได้ อีกนัยหนึ่ง

⁹² คนทั่วไปเมื่อคิดจะลงทุนในสิ่งใดหรือแม้แต่เล่นการพนัน ก็ย่อมคาดหวังว่าตนจะได้รับประโยชน์ผลกำไรจากการลงทุนหรือการเล่นพนันนั้น เพราะฉะนั้นคงไม่มีใครที่อื่นกรานจะลงทุนหรือเล่นการพนันนั้น ทั้งๆที่รู้ว่าสิ่งที่ตนลงทุนไปนั้นต้องสูญเปล่า เป็นแน่

⁹³ Xenophon, *Oikonomikos*, XII.7-14.

⁹⁴ *Ibid.*, XVII.14.

⁹⁵ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Cyropaedia*, II.2.25.

⁹⁶ Xenophon, *Oikonomikos*, XX.15.

คือ ให้คนดีมาปกครองควบคุมมหาชนที่ลุ่มหลงรักใคร่ในร่างกายและกามคุณ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ควบคุมไปกับการปกครองปลูกฝังความเข้าใจในคุณธรรมความดีให้แก่ผู้ที่มีธรรมชาติที่เหมาะสม นั่นเอง⁹⁷

โดยเมื่อพิจารณาความลุ่มหลงอย่างไม่ลืมหูลืมตาหรือการตกหลุมรักต่อผู้หนึ่งผู้ใด ก็จำแนกออกได้เป็นสองมิติคือ ความลุ่มหลงต่อร่างกาย อันเป็นความรักใคร่ต่อร่างกายหรือประสาทสัมผัสทางร่างกาย กับ ความลุ่มหลงต่อความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติ อันเป็นความรักใคร่ต่อสิ่งที่มาปรุงแต่งบุคคลนั้นๆ โดยเฉพาะเงินทอง และในบางกรณีอาจเป็นความลุ่มหลงต่อทั้งสองมิติก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามความลุ่มหลงต่อเงินทองของผู้คนทั้งหลาย ก็สามารถเป็นเครื่องมือในการขึ้นารับรองสิ่งที่ผู้มีเงินทองจะแจกจ่ายเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่เหมาะสมได้ โดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตยทางตรงแบบเอเธนส์ ที่เน้นการลงคะแนนเสียงในทางลับ เพื่อตัดสินกิจการต่างๆของนครรัฐทั้งบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ เช่นเดียวกันกับ“โครโตปูลุส ที่ความมั่งคั่งของเขาส่งผลต่อเยาวชนทั้งชายและหญิงที่ลงคะแนนเสียงข้างมากให้เขาชนะหรือดีกว่าโสเครตีสในเรื่องความงาม ซึ่งโสเครตีสเห็นว่าเป็นการทำให้เยาวชนเสียคน”⁹⁸ ทั้งนี้ก็เพราะ โครโตปูลุสใช้เสียงข้างมากมารับรองความชอบธรรมของสิ่งที่โครโตปูลุสเห็นว่าเป็นความงามซึ่งก็คือ ความลุ่มหลงในร่างกายหรือกามตัณหา ที่ส่งผลโดยตรงต่อเยาวชนที่จะพากันยึดถือว่าความลุ่มหลงในร่างกายเป็นแบบแผนของชีวิตที่ดี และการใช้ความมั่งคั่งชักจูงก็ยิ่งเป็นการปลูกฝังความรักในความมั่งคั่งให้แก่เยาวชนอีกด้วย อันเท่ากับเป็นการเพิ่มจำนวนคนที่ทำในสิ่งที่แม่แต่คนบ้าไม่ถือเป็นจริงเป็นจังให้เพิ่มจำนวนมากขึ้นหรืออีกนัยหนึ่งคือทำให้ແ່ລงในเชิงคุณสมบัตินั้น เช่นเดียวกันกับ“...ระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์ที่ใช้เงินจ้างมหาชนเพื่อมาเข้าประชุม ที่สัมพันธ์กับการรับเบี้ยแต่ไม่ทำงานและมุ่งแต่ขึ้นเงินเดือนตนเอง จนเป็นที่มาของบทละครสุขนานุกรมของอริสโตฟานีสที่เสียดสีธรรมชาติของประชาธิปไตยเอเธนส์ดังกล่าว...”⁹⁹ ดังนั้นการใช้เงินหรือความมั่งคั่งจึงนำไปสู่ลักษณะเงินมากลากไป อันส่งผลให้ระเบียบแบบแผนต่างๆก็就会被เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอๆเพื่อประโยชน์(ส่วนตน)ตามผู้ที่มีความมั่งคั่งปรารถนาต้องการและผู้คนที่ปรารถนาในความมั่งคั่ง¹⁰⁰ ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการ

⁹⁷ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, I.2.48-50.

⁹⁸ Xenophon, *Symposium*, V.8-10.

⁹⁹ แพทย์ พิจิตร, “จ่ายเงินให้ประชาชนไปใช้สิทธิทางการเมืองผิดหรือไม่? (3),” *มติชนสุดสัปดาห์* (8-14 มิถุนายน 2550): 41.

¹⁰⁰ ลักษณะธรรมชาติของมหาชน(ชาวเอเธนส์)คือ“ขามที่อำนาจทางการเมืองอยู่ในมือของdemos มหาชนคนส่วนใหญ่เหล่านี้ก็จะมุ่งแต่ผลประโยชน์ของพวกเขา และก็จะกลายเป็นผลประโยชน์เฉพาะหน้า เพราะคนเหล่านี้อยู่ในสภาวะที่ยากไร้ หิวโหย จึงไม่สามารถที่จะมีวิสัยทัศน์หรือมุ่งผลประโยชน์ในระยะยาวได้ มหาชนคนส่วนใหญ่เหล่านี้จะใช้เสียงข้างมากเป็นเครื่องมืออันชอบธรรมในการกำหนดกฎเกณฑ์กิจการสาธารณะ ให้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของพวกเขาเท่านั้น และโดยมากก็ยากที่จะคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเท่ากับผลประโยชน์ของ

สนทนาเพื่อแสวงหาฉันทานุมติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ตามแบบวิธีการของ “โสเครตีส ที่ไม่รับเงินค่าจ้างเพราะการรับเงินค่าจ้างหรือแม้แต่ของกำนัลจากผู้หนึ่งผู้ใดย่อมหมายถึงการเป็น ทาสของผู้นั้น”¹⁰¹ ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนจากพวกโสฟิสต์ที่ได้ล้าผู้มั่งคั่งและมุ่งตอบสนองความพึง พอใจของลูกค้าและเอาใจ(ตามใจ)ลูกค้า เนื่องด้วยหวังว่าจะได้รับเงินจำนวนมากจากลูกค้ามากกว่าที่ จะชี้แนะปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้แก่ผู้ที่สมาคมด้วย

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับเซโนฟอนแล้ว การแจกจ่ายเงินให้แก่ผู้อื่นหรือแม้แต่การมอบความ มั่งคั่งให้แก่คนในครอบครัวนั้น ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าผู้ได้รับเงินไปจะปฏิบัติตามหรือปฏิบัติ ตอบต่อผู้ให้ แม้ว่าผู้ให้จะมีเจตนาที่ดีก็ตาม ดังเช่น คัลลิสตัสผู้มั่งคั่งที่แจกจ่ายเงินให้ผู้อื่น โดยมีเจตนา ว่าผู้ได้รับเงินไปนั้นจะมีเงินใช้สอยในสิ่งที่จำเป็นและไม่ต้องไปก่ออาชญากรรมหรือกระทำการที่ชั่ว ร้ายให้เป็นที่วุ่นวายต่อนครรัฐและผู้อื่น แต่ผลลัพธ์กลับเป็นว่าผู้ที่ได้รับเงินจากเขาไป ไม่มีใครเลยที่ คิดตอบแทนเขาด้วยเงินทองหรือสำนึกในบุญคุณ มิหนำซ้ำกลับยังเป็นปฏิปักษ์ต่อเขามากยิ่งขึ้นกว่า แต่ก่อน¹⁰² เช่นเดียวกันกับ“...บิดาที่มอบความมั่งคั่งมากมายให้แก่บุตร แต่ละเลยในการปลูกฝัง คุณธรรม บุตรของเขาจึงไม่ต่างอะไรไปจากม้าที่ถูกขุ่นให้อ้วน แต่ไร้ประโยชน์ในยามสงคราม”¹⁰³ ซึ่งสาเหตุของทั้งสองกรณีก็คือ การขาดความรู้ในการใช้เงิน กล่าวคือ มิใช่ทุกคนจะรู้จักใช้เงินให้ เป็นประโยชน์¹⁰⁴ และโดยมาก“...บรรดาผู้คนที่ไม่สามารถยอมรับที่จะมีชีวิตอยู่อย่างพึงพอใจกับสิ่ง ที่ตนมี(หรือส่วนที่ตนได้รับ) ด้วยเพราะว่าเขาเหล่านั้นปรารถนาที่จะครอบครองทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ก็ ได้พบกับความสูญเสียไม่เว้นแม้แต่สิ่งที่ตนเคยมีอยู่ เช่นเดียวกันกับบรรดาผู้คนที่บรรลุซึ่งความมั่ง

พวกตน...” แพทย์ พิจิตร, “ชนชั้นกลางกับการเมือง ไทย (1),” มติชนรายสัปดาห์ (20 ตุลาคม 2549): 76. และ John Creed, “Aristotle and Democracy,” in *Polis and Politics: Essays in Greek Moral and Political Philosophy*, eds. Andros Loizou and Harry Lesser (Aldershot: Avebury, 1990), p.28.

¹⁰¹ Xenophon, *Apology*, 16. และ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.6 and I.2.60. รวมไปถึงยังสอดคล้องกับ สิ่งที่เซโนฟอนในดัวบท *Anabasis* ได้กล่าวไว้โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, VII.7.46 เพราะโสเครตีสถือว่า “...ผู้ ที่รับเอาความมั่งคั่งมาจากคนที่เขาพบโดยบังเอิญนั้น ก็เท่ากับเป็นการเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างนายทาส กับทาสขึ้น...” Xenophon, *Memorabilia*, I.5.6.

¹⁰² สำหรับรายละเอียดโปรดดู Xenophon, *Symposium*, IV.1-5. และ สอดคล้องกับคำกล่าวของบิดา (Cambyses) ของไซรัสมหาราชที่ชี้แนะไซรัสว่า“...คนจำนวนมากด้วยมือของเขาได้ทำให้นครรัฐและปวงชนคน ธรรมดารุ่งเรืองขึ้น แต่หลังจากที่นครรัฐและผู้คนเหล่านั้นรุ่งเรืองขึ้นแล้ว คนเหล่านี้ก็ต้องประสบเคราะห์กรรม ด้วยสิ่งที่ชั่วร้ายสามานย์ต่างๆอย่างที่สุด...” Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.45.

¹⁰³ Xenophon, *Epistles*, II.

¹⁰⁴ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Oikonomikos*, I.12. และ โปรดดู ไชยันต์ ไชยพร, “ปรัชญาความรวย : ทรัพย์คืออะไร?,” *กรุงเทพธุรกิจ* (4 มิถุนายน 2550): 7.

คั่งอันได้มาอย่างไม่เหมาะสม ก็ถูกทำให้พินาศลงด้วยความมั่งคั่งดังกล่าว...”¹⁰⁵ เพราะฉะนั้นการปลุกฝังซึ่งเนาะความเข้าใจต่อสิ่งที่มีประโยชน์ที่แท้ ซึ่งก็คือความรู้ในคุณธรรมความดีหรือความรักในความเป็นคนดีนั้น จะช่วยให้มนุษย์ผู้นั้นสามารถปกครองดูแลการใช้เงินและควบคุมความรักในความมั่งคั่งให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง ครอบครัว มิตรสหายและบ้านเมือง มิใช่ใช้เงินไปเพื่อบำรุงบำเรอความใคร่ในร่างกายของคนอย่างถึงขนาดหรือแสวงหาความมั่งคั่งอย่างบ้าคลั่งโดยหนทางที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม

3.1.3.2. จิตแบบคนดี

แม้ว่าจิตแบบทรราชจะนำไปสู่การแสวงหาความมั่งคั่งหรือประโยชน์ส่วนตน โดยเฉพาะการบำรุงบำเรอความใคร่ในร่างกาย แต่ส่วนประกอบด้านหนึ่งของจิตแบบทรราชซึ่งก็คือความรักในเกียรติยศชื่อเสียงกลับเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการปลุกฝังคุณธรรมความดีกล่าวคือ จิตแบบทรราชสามารถจำแนกตามความโน้มเอียงได้สองประเภทได้แก่ จิตแบบทรราชที่มุ่งเน้นความรักใคร่ในร่างกายกับจิตแบบทรราชที่มุ่งเน้นเกียรติยศชื่อเสียง โดยประเภทแรกนั้นมุ่งตอบสนองความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสและกามคุณ เฉกเช่นฝังตัวผู้ที่มัวเมาลุ่มหลงในความพึงพอใจทางร่างกาย ในขณะที่ประเภทที่สองกลับให้ความสำคัญแก่เกียรติยศชื่อเสียง การเป็นที่สรรเสริญและความภาคภูมิใจ ซึ่งแตกต่างจากความสุขสบายทางร่างกาย เนื่องด้วยต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะพยายาม(*ponos*) การลงแรงทำงาน(*ergon*)และความรักในชัยชนะ(*ero/philiās tuchein*)ที่ควบคู่มากับความเหนื่อยยากลำบากของกายและจิต ในความเห็นของมหาชน ดังเช่น “ออโตไลคัส (*Autolykus*)ที่ขอมตรากตรำกับงานที่ยากลำบากและอดทนต่อความเจ็บปวดต่างๆ เพื่อจะได้เป็นผู้นำในการแข่งขันกีฬาในเทศกาลแพนคราเทียม(*Pankratium*)”¹⁰⁶ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการเป็นที่สรรเสริญภาคภูมิใจในสิ่งที่ทำเพื่อตนเองย่อมเทียบไม่ได้กับความภาคภูมิใจที่ได้จากการกระทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ต่อครอบครัว มิตรสหายประเทศบ้านเมือง และเผ่าพันธุ์¹⁰⁷ ซึ่งก็คือความเป็นวีรบุรุษ เพราะฉะนั้น“การซึ่งเนาะปลุกฝังฝึกฝนผู้ที่มีธรรมชาติรักในความสุขสบาย(*philoponian*) รักในการลงแรงทำงาน(*philoergian*)และรักในชัยชนะ(*ero/philiās tuchein*)อันเป็นผู้ที่มีธรรมชาติที่ดีงามเหมาะสม(*agathon gar phusei*) ให้แสวงหาคุณธรรมอย่างมุ่งมั่น(*arctes philotimos*)”¹⁰⁸ หรือนำความเข้าใจในคุณธรรมมาเป็นเครื่องชี้นำการประพฤติปฏิบัติ จึงเป็นหัวใจสำคัญในการปลุกฝังจิตแบบคนดีให้เจริญเติบโตงอกงามขึ้น ดังเช่น “การซึ่งเนาะของโสเครติสต่อคัลลิสตัสผู้ซึ่งรักในเกียรติยศให้เอาเยี่ยงอย่างสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองจากสิ่งทีThemistoclesรู้ ที่สามารถช่วยให้ชาว

¹⁰⁵ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.45.

¹⁰⁶ Xenophon, *Symposium*, VIII.37.

¹⁰⁷ นัยยะประโยชน์เพื่อเผ่าพันธุ์สามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Kunēgetikos*, I.17.

¹⁰⁸ Xenophon, *Symposium*, VIII.41.

กรีกไม่ตกเป็นทาส, จากสิ่งที่Periclesรู้ ที่จะเป็นคำแนะนำที่มีประโยชน์สำหรับปิตุภูมิ, จากการตรวจสอบสิ่งที่Solonตระหนักรู้ ที่ทำให้เขาสามารถวางระบบกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อนครรัฐ, จากสิ่งที่ชาวLacedaemoniansปฏิบัติ ที่ทำให้พวกเขาเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่”¹⁰⁹ รวมไปถึงการชี้แนะของไซโมนีดีสต่อไอเออร์ออนผู้ซึ่งรักในเกียรติยศ ให้ตระหนักใน“ความสุขที่แท้จริงจากการปกครอง อันเป็นความภาคภูมิใจที่ได้ทำให้ผู้ได้ปกครองหรือผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าตนมีความสุข”¹¹⁰ และสร้างความสดีตสภาพรรณเป็นสุขให้เกิดขึ้นแก่นครรัฐและผู้ได้ปกครอง¹¹¹ ที่ทั้งสองกรณีล้วนเน้นย้ำถึงความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่รู้กับประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมือง และเผ่าพันธุ์ เท่ากับว่าความรู้ใดๆก็ไม่สำคัญเท่ากับรู้ในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความรู้ในคุณธรรมทางรัฐศาสตร์หรือคุณธรรมทางการปกครอง เป็นเป้าหมายสำคัญของคนดีที่ต้องแสวงหาและนำมาประพฤติปฏิบัติ ดังการสนทนาระหว่างโสเครติสกับคัลลิอัส หลังจากทีคัลลิอัสได้รับฟังการชี้แนะจากโสเครติส ความว่า

“...คัลลิอัสกล่าวว่า ‘แน่นอน โสเครติส การกระทำของท่านช่างเหมือนกับผู้จัดหาหญิงชายไว้บริการ ที่ทำให้ข้ามีใจปฏิบัติต่อบ้านเมือง ดังนั้นข้าก็ควรที่จะรับผิดชอบงานต่างๆของบ้านเมืองและยินดีรับใช้บ้านเมืองอยู่เสมอ ใช่หรือไม่’

‘ซุสเป็นพยาน แน่แน่นอนคัลลิอัส หากเจ้าเอาใจใส่ต่อคุณธรรมอย่างแท้จริง มิใช่เสแสร้งว่าเป็น เพราะภาพลักษณ์อันจอมปลอมในไม่ช้าก็จะถูกเปิดเผยจากการทดสอบ ในขณะที่คุณธรรมของวีรบุรุษที่แท้จริง(*alethes andragathia*)จะช่วยหนุนนำให้เกียรติยศความภาคภูมิใจจรัสยิ่งๆขึ้นไป เมื่อยามประพฤติปฏิบัติ’ โสเครติสกล่าว ”¹¹²

เพราะฉะนั้นความรักในเกียรติยศและความภาคภูมิใจ ที่เป็นคุณธรรมของวีรบุรุษ ก็คือ การทำประโยชน์เพื่อบ้านเมือง แต่อย่างไรก็ตามมิใช่ทุกคนจะสามารถเป็นวีรบุรุษได้ แม้ว่าโดยธรรมชาตินั้นมนุษย์ทุกคนปรารถนาในคุณธรรมความดีก็ตาม¹¹³ ทั้งนี้ก็มาจากเหตุผลสองประการที่เชื่อมโยงกันคือ ประการแรก ทั้งสตรีแห่งความชั่วร้ายอันเป็นตัวแทนของความรักในร่างกายและสตรีแห่งคุณธรรมอันเป็นตัวแทนของความรักในความเป็นคนดี อีกนัยหนึ่งคือเทพีโอโฟรโดท์แห่งความสามานย์(*Pandemos*)ผู้หยาบซ่าไม่บริสุทธ์ ที่ประทานความรักในร่างกาย กับ เทพีโอโฟรโดท์

¹⁰⁹ Ibid., VIII.39-40.

¹¹⁰ Xenophon, *Hieron*, VIII.3-5.

¹¹¹ สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว โปรดดู Ibid., IX.1-XI.15.

¹¹² Xenophon, *Symposium*, VIII.42-43.

¹¹³ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Kunetikos*, XII.18.

แห่งความกล้าเลิศ(*Ourania*)ผู้บริสุทธิ์คิงาม ที่ประทานความรักในจิต มิตรภาพ(*philiias*)และการกระทำที่คิงามทั้งปวง(*kalon ergon*) ที่ผู้คนต่างไม่สามารถมองเห็นรูปลักษณ์ของนางทั้งสองได้ด้วยตาเปล่า(ประจักษ์)¹¹⁴ มนุษย์จึงเลือกที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ดวงตาสามารถเห็นได้ซึ่งก็คือ ความสุขสบายกับความยากลำบาก ที่เป็นตัวแทนของสตรีแห่งความสุขของคนทั่วไป(สตรีแห่งความชั่วช้า)¹¹⁵ กับสตรีแห่งคุณธรรมตามลำดับ อันเป็นเหตุผลประการที่สอง โดยเซโนโฟนได้อธิบายประเด็นนี้ไว้ความว่า

“...เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนยิ่งว่ามนุษย์ทุกผู้ล้วนปรารถนาคุณธรรม แต่เนื่องจากต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหพยายาม(*ponon*)เพื่อบรรลุผล มหาชนจึงละทิ้งวิถีทางดังกล่าว ทั้งนี้ก็เพราะการบรรลุคุณธรรมนั้นถูกซ่อนไว้ด้วยอุปสรรคขวากหนามนานับประการ ในขณะที่ความเพียรพยายามที่แยกไม่ออกจากนางนั้นเป็นที่ประจักษ์ชัดซึ่งหากว่ารูปลักษณ์ของนางสามารถมองเห็นได้แล้วไซ้ มนุษย์คงจะละเลยต่อนางลดน้อยถอยลงเป็นแน่ ด้วยรู้ว่านางเห็นพวกเขาอย่างแจ่มแจ้งเช่นเดียวกับที่พวกเขาเห็นนาง เพราะสำหรับมนุษย์ทุกผู้แล้ว เมื่อถูกจ้องมองด้วยบุคคลอันเป็นที่รักของตน ก็จะพยายามทำตนให้สูงส่งและหลีกเลี่ยงการพูดการกระทำที่น่ารังเกียจและหยาบช้ำ ด้วยความกลัวว่าคู่อริของตนจะประจักษ์ในสิ่งเหล่านี้ที่ไม่ดีไม่งาม แต่ในกรณีการสถิตของคุณธรรม มนุษย์กลับกระทำสิ่งที่ชั่วร้ายหยาบช้ำต่าง ๆ ด้วยคาดเดาว่า พวกเขาจะไม่เป็นที่สังเกตของนาง เพราะพวกเขาไม่เห็นนาง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วนั้นนางสถิตอยู่ ณ ทุกหนแห่ง เนื่องจากนางเป็นเทพผู้เป็นนิรันดร์ นางจะสรรเสริญผู้ที่กระทำความดีต่อนาง และกำจัดผู้ที่กระทำชั่ว ดังนั้นหากมนุษย์รู้ว่านางสังเกตพวกเขาอยู่ พวกเขาก็จะอุทิศเสียสละตัวตนของพวกเขาอย่างไม่ลังเล ในการทำสิ่งซึ่งยากลำบาก รวมไปถึงการฝึกฝนปลูกฝังในสิ่งที่จำเป็นทั้งปวง เพื่อทำสิ่งที่ยากลำบากที่เป็นการสัมผัสกับนาง ซึ่งรางวัลของพวกเขาก็คือ คุณธรรม”¹¹⁶

โดยเมื่อพิจารณาข้อความข้างต้นที่ว่า “...มนุษย์ทุกผู้ล้วนปรารถนาคุณธรรม แต่เนื่องจากต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหพยายาม(*ponon*)เพื่อบรรลุผล มหาชนจึงละทิ้งวิถีทางดังกล่าว...” ควบคู่ไปกับเงื่อนไขธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญอีกประการคือ “มนุษย์จะรักปรารถนาในสิ่งที่ตน

¹¹⁴ สำหรับสตรีแห่งความช้วนนั้น เราไม่สามารถมองเห็นรูปลักษณ์ของนางได้ด้วยตาเปล่า หากแต่สามารถเข้าใจตัวตนของนางได้ผ่านการกระทำ โปรดพิจารณาจาก Xenophon, *Oikonomikos*, I.16-23.

¹¹⁵ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, II.1.26.

¹¹⁶ Xenophon, *Kunetikos*, XII.18-22.

เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองแล้ว”¹¹⁷ ก็เท่ากับการที่มนุษย์ส่วนใหญ่ละทิ้งคุณธรรมก็มาจากเหตุผลที่ว่า ความวิริยะอุตสาหะและความยากลำบาก ไม่ใช่สิ่งที่ดีที่มีประโยชน์ในความคิดความเชื่อของมหาชน ในทางกลับกันความสุขสบายและการบำรุงบำเรอร่างกาย รวมไปถึงการเป็นที่นับหน้าถือตาต่างหาก ที่เป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์หรือชีวิตที่ดีในความเชื่อของมหาชน เพราะฉะนั้นการปลูกฝังซึ่งเนะคุณธรรมความดีให้แก่ผู้ที่มีธรรมชาติที่เหมาะสม ก็จะต้องเริ่มต้นจากการเน้นย้ำความเป็นนิรันดร์ของคุณธรรมความดี ที่การคิดการพูดการกระทำเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ อีกนัยหนึ่งคือสตรีแห่งคุณธรรมจับจ้องมนุษย์ทุกผู้อยู่ในทุกหนแห่งและทุกเวลา แม้ยามนอนหลับหรือในความคิด ซึ่งหมายถึงการทำสิ่งที่ดีต้องได้รับความดีเป็นการตอบแทน ในขณะที่หากทำความชั่วต้องได้รับการลงโทษเป็นการตอบแทน¹¹⁸ นัยยะดังกล่าวก็ปรากฏอยู่ในการสั่งเสียของไซรัสมหาราชต่อพระโอรสทั้งสอง ที่เน้นย้ำความเป็นนิรันดร์ของจิตและคุณธรรมความดีในเชิงผลลัพธ์ของการประพฤติปฏิบัติ¹¹⁹ ซึ่งได้กล่าวถึงในส่วนต้นของบทที่ 3 นี้แล้ว โดยลำดับต่อมาก็ต้องชี้ให้ผู้ที่เหมาะสมเห็นว่า ความวิริยะอุตสาหะและความยากลำบาก เป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การสรรเสริญและประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการยกย่องความหรือวลีของบุคคลอื่นเป็นรู้จักแพร่หลายในหมู่มหาชนมาสนับสนุน ซึ่งได้แก่ เฮซิออต(Hesiod)¹²⁰ และอีปีคาร์มุส(Epicharmus)¹²¹ ความว่า “เป็นการง่ายดายที่

¹¹⁷ Xenophon, *Oikonomikos*, XX.29. ความคิดของนักปรัชญาการเมืองในรุ่นหลังลงมาอย่างอริสโตเติล (Aristotle) ก็มีลักษณะสอดคล้องกับกรอบความคิดดังกล่าวของเซโนโฟน ดังความว่า “ความดีเป็นเป้าหมายของสรรพสิ่ง” Aristotle, *Nicomachean Ethics*, trans. H. Rackham(Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2003), 1094a.1-5. ที่เป็นการระบุว่า มนุษย์กระทำสิ่งนั้นๆก็เพราะเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีสำหรับตัวเอง

¹¹⁸ กรอบความคิดของเซโนโฟนนี้ ก็ปรากฏอยู่ในความคิดของเพลโต(Plato)เช่นกัน ผ่านอุปมาอุปไมยที่ประยุกต์จากตำนานบรรพชนของGygesชาวลิเดียเรื่องแหวนวิเศษที่เมื่อสวมใส่แล้วจะทำให้ล่องหนได้ โดยโสเครตีสได้ตั้งคำถามว่า ผู้ที่เที่ยงธรรมกับผู้ที่ไม่เที่ยงธรรมจะแตกต่างกันหรือไม่ในการกระทำ หากทั้งคู่ได้ครอบครองและสวมใส่แหวนดังกล่าว อีกนัยหนึ่งคือ คนนี้จะยังทำความดีอยู่อีกหรือเปล่า หากทำชั่วแล้วไม่มีใครรู้และไม่ต้องรับโทษใดๆ โปรดดู Plato, *Republic*, trans. Paul Shorey(Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1999), 359b-360d.

¹¹⁹ โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.17-21.

¹²⁰ เฮซิออต(Hesiod)ผู้มีชีวิตอยู่ราวปี 700 ก่อนคริสตกาล เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากชาวกรีกในระดับเดียวกับโฮเมอร์กวีผู้แต่ง Iliad และ Odyssey โดย เฮซิออตมีผลงานสองชิ้นสำคัญที่รู้จักกันแพร่หลายคือ Theogony ซึ่งกล่าวถึงวงศวานของเหล่าเทพเจ้า กับ Works and Days ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวของมนุษย์ การเปลี่ยนผ่านของมนุษย์ยุคหนึ่งไปสู่ยุคหนึ่ง ที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิต จากยุคทอง, ยุคเงิน, ยุคทองแดง, ยุคเทพวิรบุรุษ ไปสู่ยุคเหล็กอันเป็นยุคสุดท้าย ถ้าหากจะถือว่า Theogony เป็นการอธิบายประวัติศาสตร์ของเทพเจ้าแล้ว Works and Days ก็คือการอธิบายประวัติศาสตร์อารยธรรมของมนุษย์ นั่นเอง J.B. Bury, S.A. Cook, and F.E. Adcock, *The Cambridge Ancient History Volume IV The Persian Empire and The West*(Cambridge: Cambridge University Press, 1953), p. 476.

จะเลือกทางแห่งความชั่วร้ายต่างๆซึ่งมีอยู่อย่างมากมาย เพราะหนทางของมันช่างราบเรียบและอยู่ไกลเพียงแค่อ้อม แต่กระนั้นเหล่าเทพเจ้าผู้เป็นอมตะก็ได้วางความเหน็ดเหนื่อยไว้เป็นปราการของคุณธรรม หนทางที่จะไปถึงนั้นช่างยาวไกลสูงชันและขรุขระในตอนแรก แต่เมื่อได้ไปถึงบนยอดสูงแล้ว การเดินทางก็เป็นเรื่องที่ย่ายดาย ถึงแม้ว่ามันจะยากลำบากก็ตาม”¹²² และ “เทพเจ้าชายสิ่งที่ดีงามให้แก่มนุษย์ด้วยราคาของความวิริยะอุตสาหพยายาม...ผู้ที่ชั่วร้ายมิได้ปรารถนาความสุขสบาย แต่เพื่อมิให้ต้องประสบกับความลำบากอย่างมากมาย”¹²³ ตามลำดับ

นอกจากนี้เซโนฟอนยังได้อาศัยปกรณัมการเลือกวิถีการดำเนินชีวิตของเฮอรัคลีส ที่เล่าโดยโปรดิคัส(Prodicus)¹²⁴ มาประยุกต์สนับสนุน ดังที่เซโนฟอนกล่าวผ่านปากของโสเครตีสว่า “...โปรดิคัสได้จัดการให้การศึกษาของเฮอรัคลีสอยู่ในมือของสตรีแห่งคุณธรรม ในทำนองเดียวกันกับที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมา แต่กระนั้นเขาก็ได้ตกแต่งเนื้อหาสาระด้วยถ้อยคำที่วิจิตรบรรจงกว่าที่ข้าพเจ้าใช้อยู่ ณ ตอนนี้...”¹²⁵ ซึ่งเรื่องเล่าดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่โปรดิคัสได้กล่าวไว้จริงๆหรือไม่นั้นไม่ใช่จุดมุ่งหมายที่ต้องให้ความสนใจ¹²⁶ เท่ากับการที่เซโนฟอนเลือกปกรณัมดังกล่าวมาเป็นต้นแบบของวีรบุรุษ เพราะ“...เฮอรัคลีสคือต้นแบบของผู้ที่ใช้ความวิริยะอุตสาหพยายามในการปฏิบัติสิ่งต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง แม้ว่าตนจะต้องประสบกับโศกนาฏกรรมต่างๆที่เทพีเฮ

¹²¹ อีปิคาร์มุส(Epicharmus)ผู้มีชีวิตอยู่ราวปี 540-450 ก่อนคริสตกาล เป็นผู้รักในความรู้, แพทย์, นักกวี, และนักแต่งบทละคร เขาเป็นผู้ที่ชื่นชมแนวคิดของPythagorasและHeracleitus โดยเขามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากบทประพันธ์ประเภทสุภาษิต Will Durant, *The Life of Greece*(New York: Simon&Schuster, 1939), p.420.

¹²² Xenophon, *Memorabilia*, II.1.20.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ โปรดิคัส(Prodicus)เป็นชาวซีออส(Ceos) ผู้มีชีวิตอยู่ราวศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล เขาเป็นผู้ที่เก็บเงินค่าสอนแพงที่สุดคนหนึ่งในยุคนั้น มีเรื่องเล่ากันว่างานตำราของเขามีอยู่สองระดับคือ ราคา50ดริกมา กับ ราคา1ดริกมา เวลาที่โปรดิคัสต้องการให้ผู้ฟังสนใจเขา ก็มักจะกล่าวว่า ‘เอาตำราราคา50ดริกมาออกมาให้พวกเขา’ โปรดิคัสเป็นที่เลื่องลือในการใช้คำที่เหมาะสมและสามารถจำแนกคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันออกจากกันได้ อย่างชัดเจน รวมไปถึงมีความคิดปฏิเสธเทพเจ้าในแบบความเชื่ออย่างมง่าย และเน้นย้ำความสำคัญของสิ่งที่มีประโยชน์ว่าเป็นเทพเจ้าแทน Robert Audi, editor, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, 2nd ed.(Cambridge, Cambridge University Press, 2001), p.864. ซึ่งสิ่งที่มีประโยชน์ในความคิดของโปรดิคัสก็คงหนีไม่พ้น เงินทอง อันเป็นเทพเจ้าที่เขาสักการบูชา นั่นเอง

¹²⁵ Xenophon, *Memorabilia*, II.1.34.

¹²⁶ ในความเป็นจริง สิ่งที่ผู้คนรับรู้เกี่ยวกับปกรณัมทางเลือกของเฮอรัคลีส ที่เชื่อกันว่าเป็นผลงานของโปรดิคัสนั้น ก็ล้วนมีที่มาหรือแหล่งอ้างอิงจากตัวบท *Memorabilia* ของเซโนฟอนทั้งสิ้น แต่ก็มีบางคนเห็นว่าเนื้อหาในตัวบท Symposium 177b ของเพลโตที่กล่าวถึง โปรดิคัสผู้แต่งบทสรรเสริญเฮอรัคลีสนั้น อาจเป็นคนๆเดียวกับที่เซโนฟอนกล่าวถึงก็เป็นได้ W.K.C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy Volume III The Fifth-Century Enlightenment* (Cambridge: Cambridge University Press, 1969), pp. 277-278.

ว่าเป็นผู้สร้างขึ้น เฮอร์คิวลีสจึงเปรียบได้กับผู้ปกครองและวีรบุรุษ หรือพระเจ้าผู้ช่วยให้รอด(Messiah) ที่ดำเนินชีวิตเพื่อสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าร่างกาย ซึ่งก็คือคุณธรรมความดีงามนั่นเอง...”¹²⁷ โดยเซโนโฟน ได้เน้นย้ำความสำคัญของความรักในสิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง ครอบครัว มิตรสหายและบ้านเมือง อันสูงส่งกว่า ความรักในความสุขสบายทางร่างกาย ความว่า

“...เมื่อเฮอร์คิวลีสได้ก้าวข้ามจากวัยเด็กไปสู่วัยหนุ่ม เขาเกิดความสับสนขึ้นว่าจะเลือกวิถีทางแห่งคุณธรรมหรือวิถีทางแห่งความชั่ว และในระหว่างที่เขากำลังสับสนอยู่นั้นเอง สตรีรูปร่างสูงสองคนได้ปรากฏกายต่อหน้าเขา สตรีคนหนึ่งที่มีบารุงบำเรอตนเองทางร่างกายและความสบายอย่างถึงขนาด ผิวพรรณของเธอก็ดูจะขาวและชมพูกว่าความเป็นจริง ท่วงท่าการเคลื่อนไหวก็ดูแข็งทื่อ ดวงตาเปิดกว้าง และเธอก็สวมใส่อาภรณ์ภัณฑ์ที่อวดโฉมของเธออันเป็นที่โดดเด่นแปลกตา เธอมักจะมองดูตัวเองอยู่บ่อยๆ มองไปรอบๆตัวเธอว่ามีใครที่มองเธออยู่ และมักมองเงาของตัวเองอยู่เสมอ สตรีผู้นี้ได้วิ่งเข้าไปหาเฮอร์คิวลีสและกล่าวต่อเฮอร์คิวลีสว่า

‘เฮอร์คิวลีส ฉันรู้ว่าตอนนี้เธอกำลังสับสนว่าควรที่จะเลือกวิถีทางใดดี สำหรับชีวิตของเธอ ถ้าเธอมาเป็นเพื่อนกับฉัน ฉันจะนำเธอไปสู่วิถีทางแห่งความพึงพอใจทางร่างกายอย่างถึงที่สุดและเป็นวิถีทางที่ไม่ลำบาก เธอจะไม่พลาดในการดื่มด่ำหรือลิ้มรสของความสุขสนานรื่นเริงใดๆและเธอก็จะดำเนินชีวิตไปอย่างรอดพ้นจากประสบการณ์แห่งความยากลำบากทั้งปวง เธอนั้นจะไม่เป็นกังวลต่อการสังครามและกิจกรรมใดๆ แต่เธอกลับจะได้เที่ยวเตร่ไปอย่างไร้จุดหมาย ในการชิมลิ้มลองอาหารและเครื่องค้ำมรสเลิศ ได้ความพึงพอใจจากการเห็นและการได้ยิน ได้สุดคมและสัมผัสสิ่งที่น่ารื่นรมย์ ความพึงพอใจในสิ่งที่เธอโปรดปรานเมื่อเธอได้ปฏิสัมพันธ์ด้วยและการนอนหลับอย่างสุขสบาย รวมไปถึงการได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ด้วยความยากลำบากที่น้อยนิด และถ้าหากเธอบังเกิดข้อสงสัยในที่มาหรือแหล่งของสิ่งเหล่านี้ว่ามีอยู่อย่างจำกัดขาดแคลน เธอก็อย่าได้เป็นกังวลว่าฉันจะนำพาเธอให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้สำหรับเธอด้วยการลงแรงและความยากลำบากต่อทั้งทางกายและทางจิตวิญญาณ แต่เธอกลับสามารถจะใช้วิธีการอะไรก็ได้ อย่างที่คนอื่นๆเขาใช้กัน เพื่อบรรลุเป้าหมายเหล่านี้และละเว้นจากสิ่งที่ไร้ประโยชน์ไร้ผลกำไร เพราะสำหรับฉันแล้ว ฉันปรนเปรอมิตรสหายของฉันด้วยการอนุญาตในการแสวงประโยชน์จากหนแห่งใดก็ได้ ตามแต่เขาเหล่านั้นปรารถนา’

¹²⁷ Andrew Runni Anderson, “Heracles and His Successors: A Study of a Heroic Ideal and the Recurrence of a Heroic Type,” *Harvard Studies in Classical Philology* 39 (1928): 8-9.

และหลังจากที่เฮอร์คิวลีสได้รับฟังสิ่งเหล่านี้แล้วจึงได้ถามไปว่า ‘เธอนั้น มีชื่อ
ว่าอะไร?’ สตรีคนนั้นจึงได้ตอบว่า ‘มิตรสหายของฉันเรียกฉันว่า ความสุข แต่คนที่
รังเกียจฉันให้นายฉันว่า ความชั่ว ’ และในตอนนั้นเองสตรีอีกคนหนึ่งที่อยู่เป็น
ธรรมชาติและไม่ตกเป็นทาส(เป็นอิสระ) ร่างกายของเธองามบริสุทธิ์ ดวงตาสงบนิ่ง
ท่วงท่าการเคลื่อนไหวดูพอเหมาะพอควรและเธอสวมใส่ชุดสีขาว ได้เข้ามาใกล้
เฮอร์คิวลีสและกล่าวว่า

‘เฮอร์คิวลีส ฉันได้มาหาเธอก็ด้วยฉันรู้ว่าใครเป็นบิดาของเธอและธรรมชาติ
ของเธออันพิจารณาได้จากสิ่งที่เธอได้เรียนรู้ถูกอบรมมา เพราะฉะนั้นฉันจึงหวังว่าเธอ
จะเลือกเดินตามวิถีทางที่ฉันจะกล่าวต่อไปนี้ อันจะส่งผลให้เธอเป็นผู้ที่ใช้ความ
อดสาหะในการดำเนินชีวิต(ergaten)ที่เปี่ยมไปด้วยความดี ในสิ่งที่เปี่ยมความงามและ
สูงส่งยิ่งใหญ่ และสำหรับฉันก็ยังคงเป็นที่สรรเสริญและเคารพยำเกรงในความดีทั้งปวง
ฉันไม่ได้ให้ลอคลวงเธอด้วยอารมณ์เกี่ยวกับความสุขหรือความพึงพอใจ หากแต่เป็น
การพรรณนาความจริงเกี่ยวกับลักษณะธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เทพเจ้าเป็นผู้สร้าง
ขึ้นมาให้เป็นเช่นนั้น เพราะเมื่อปราศจากความวิริยะอดสาหะ(ponou)และความขยัน
ตั้งใจมั่น(epimeleias)แล้ว เทพเจ้าก็ประทานเฉพาะแต่สิ่งที่ปราศจากความดีและความ
งามให้มนุษย์ แต่หากเธอปรารถนาให้เทพเจ้าเมตตา เธอก็ต้องรับใช้เทพเจ้า หากเธอ
ปรารถนาจะเป็นที่รักและห่วงใยโดยมิตรสหาย เธอก็ต้องกระทำสิ่งที่ดีต่อมิตรสหาย
หากเธอปรารถนาจะเป็นสรรเสริญจากบ้านเมือง เธอก็ต้องสร้างคุณประโยชน์เพื่อ
บ้านเมือง หากเธอคิดว่าเธอคู่ควรที่จะได้รับการชื่นชมในคุณธรรมจากชาวกรีกทั้งปวง
เธอก็ต้องพยายามจะก่อให้เกิดความดีแก่ชาวกรีกทั้งปวง หากเธอปรารถนาให้ผืนดิน
ให้ผลผลิตอย่างมากมาย เธอก็ต้องรับใช้ผืนดิน หากเธอคิดว่าเธอจะมีทรัพย์สินขึ้นจาก
ฝูงปศุสัตว์ เธอก็ต้องเอาใจใส่ต่อฝูงปศุสัตว์ หากเธอตั้งใจเพื่อความก้าวหน้าโดยการ
สงครามและปรารถนาในความสามารถที่จะทำให้มิตรสหายเป็นอิสระควบคู่ไปกับ
การควบคุมศัตรู เธอก็ต้องเรียนรู้ศิลปะของการสงครามทั้งปวงจากผู้ตั้งใจมั่น
เช่นเดียวกันกับ การฝึกฝนปฏิบัติศิลปะของการสงครามทั้งปวง หากเธอปรารถนาจะมี
ความเหนือกว่า(ความแข็งแกร่งกว่า)ทางร่างกาย เธอก็ต้องทำให้ร่างกายคุ้นเคยกับการรับ
ใช้ต่อการตัดสินใจ(gnome) ควบคู่ไปกับการฝึกฝนด้วยความอดสาหะ(ponois)และ
ความเหน็ดเหนื่อย(idroti)’

สตรีแห่งความชั่วได้ขัดจังหวะและกล่าวว่า ‘ซัดเจ็งหรือยังละ เฮอร์คิวลีส เป็น
ความยากลำบากและช่างยาวไกลซะเหลือเกิน สำหรับหนทางไปสู่ความพึงพอใจทั้ง
ปวงที่สตรีผู้นี้พรรณนาให้เธอฟัง ในขณะที่ฉันนำพาเธอผ่านหนทางที่สะดวกสบาย
และสั้นไปสู่ความสุข ’

สตรีแห่งคุณธรรมจึงกล่าวขึ้นว่านางตัวร้าย! เจ้าคิดว่าเจ้ามีคุณค่าอะไร หรือ เจ้ารู้ว่าอะไรคือสิ่งที่น่าพึงพอใจ ทั้งๆที่เจ้าไม่ได้ต้องการกระทำสิ่งใดเพื่อบรรลุ คุณค่าและความพึงพอใจเลย เจ้าไม่เคยแม้แต่รอคอยความปรารถนาต่อความพึงพอใจ แต่เจ้ากลับบารุงบำเรอเต็มเต็มตัวเจ้าด้วยสิ่งต่างๆก่อนที่เจ้าจะปรารถนามันซะ ด้วยซ้ำ เจ้าบริโภคนกก่อนที่เจ้าจะหิว เจ้าดื่มก่อนที่เจ้าจะกระหาย และในความเป็นจริง เพื่อที่จะบริโภคนกอย่างมีความสุข เจ้าจึงปรุงแต่งและจัดแต่งอาหารอย่างหรูหราวิจิตร เพื่อที่จะดื่มอย่างมีความสุขเจ้าจึงบารุงบำเรอตนเองด้วยไวน์ราคาแพงและในฤดูร้อนก็ ต้องเสาะหาน้ำแข็ง และเพื่อที่จะนอนหลับอย่างมีความสุขเจ้าจึงบารุงบำเรอตนเองไม่เพียงผ้าคลุมเตียงที่อ่อนนุ่ม หากแต่รวมไปถึงเตียงที่ประดับด้วยลวดลายและสามารถโยกไปมาได้ และสำหรับเจ้านั้นปรารถนาที่จะนอนหลับมิใช่ด้วยเจ้าทำงานหนัก หากแต่เพราะเจ้าไม่มีอะไรจะทำ เจ้าบังคับให้ตัวเองตอบสนองกามรมณ์ทั้งๆที่เจ้ายัง ไม่มีความต้องการ ด้วยสิ่งต่างๆและปฏิบัติต่อบุรุษเยี่ยงสตรี ประพฤติตัวหยวนช้าเสื่อมทรามจงหองอวดดี(อัสตซ์ทรชน)ในช่วงเวลากลางวันและนอนหลับในช่วงเวลาที่เป็นประโยชน์ที่สุดของวัน นี่แหละคือสิ่งที่เจ้าสั่งสอนมิตรสหายของเจ้า

และถึงแม้ว่าเจ้าจะเป็นอมตะ เจ้าก็ถูกปฏิเสธจากหมู่มวลชนเจ้าและขาดการเคารพศรัทธาจากมนุษย์ที่ดีงาม เจ้าจะไม่เคยได้ยินเสียงอันน่าอภิมรณยิ่ง นอกจากการสรรเสริญเยินยอตัวเจ้าเอง เช่นเดียวกับ เจ้าจะไม่เคยได้เห็นสิ่งที่สวยงามเป็นที่สุด เพราะสำหรับตัวเจ้าเองผู้ซึ่งไม่เคยกระทำในสิ่งดีงามใดๆ หากเจ้าพูดสิ่งใดออกไป จะมีผู้ใดกันเล่าที่จะเชื่อถือคำพูดของเจ้า หากเจ้าปรารถนาสิ่งใด จะมีใครกันเล่าที่จะช่วยเหลือหีบยื่นให้เจ้า ดังนั้นผู้มีสติปัญญาผู้ใดกันที่จะกล้าสักการบูชาเจ้า เจ้าผู้ซึ่งทำให้ผู้เคารพบูชาเจ้ามีร่างกายที่อ่อนปวกเปียกเมื่อเยาว์วัยและปราศจากความคิดในจิตเมื่อยามชรา เช่นเดียวกับที่เจ้าทำให้ผู้เคารพบูชาเจ้ามีความสุขสบายโดยไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยเมื่อยามเยาว์ แต่กลับผลัดภาระความยากลำบากและความเหน็ดเหนื่อยไปสู่วัยชรา ผู้ซึ่งละอายในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปในอดีตและต้องแบกรับความทุกข์ทรมานในสิ่งที่ตนต้องทำในปัจจุบัน อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ที่ไล่ล่าความพึงพอใจความสำราญในวัยเยาว์ และทิ้งความยากลำบากไว้ให้ตนแบกรับในยามชรา นั่นเอง¹²⁸

แต่ฉัน(สตรีแห่งคุณธรรม)เป็นมิตรสหายของปวงเทพเจ้าและเป็นมิตรสหายของมนุษย์ที่ดีงาม ไม่มีการกระทำที่ดีงามใดไม่ว่าจะเป็น เทพหรือมนุษย์ เกิดขึ้นโดยปราศจากฉัน ฉันเป็นที่สรรเสริญอย่างที่สุดในหมู่เทพเจ้าและในหมู่มนุษย์ผู้ที่ควรค่าแก่การสรรเสริญ และฉันก็เป็นผู้ช่วยที่มีค่าสำหรับผู้ชำนาญศิลปะวิทยาการ เป็นผู้

¹²⁸ เนื้อหาสาระของย่อหน้านี้สอดคล้องกับที่กล่าวถึงใน Xenophon, *Oikonomikos*, I.22.

พิทักษ์ที่ไว้ใจได้สำหรับผู้ปกครองครัวเรือน เป็นผู้ช่วยอย่างเต็มใจสำหรับผู้ใช้แรงงานในครัวเรือน เป็นผู้ช่วยที่ดีสำหรับการสร้างความสงบสุข เป็นมิตรที่เชื่อใจได้สำหรับกิจกรรมทางการสงคราม และเป็นหุ้นส่วนที่ดีเลิศในมิตรภาพ ท่ามกลางมิตรสหายของฉันทน์ ความสุขที่ได้รับจากอาหารและเครื่องดื่มเป็นความสุขและปราศจากความลำบากอย่างแท้จริง ก็เพราะเขาเหล่านั้นหลีกเลี่ยงหรือระงับจากสิ่งเหล่านี้ได้ จนกว่าเขาจะต้องการมัน ความสุขที่ได้จากการนอนหลับของเขาเหล่านั้นก็มีมากกว่าคนที่ไม่อดุสหาหะ และเมื่อเขาเหล่านั้นไม่ได้นอนหลับ ก็ไม่ได้ถูกรบกวนจากความง่วงหรือละเลยผลต่อการทำงานในสิ่งที่ถูกที่ควร คนหนุ่มสาวมีความสุขเมื่อถูกชมเชยโดยผู้อาวุโส ในขณะที่ผู้อาวุโสก็มีความสุขเมื่อได้รับการเคารพจากคนหนุ่มสาว พวกเขาระลึกถึงการประพฤติปฏิบัติของตนที่ผ่านมาอย่างมีความสุขและยินดีที่จะกระทำสิ่งที่ดีในปัจจุบัน คือฉันทน์ ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ผู้เป็นที่รักและเอาใจใส่โดยมิตรสหาย และเป็นที่สรรเสริญโดยประเทศบ้านเมือง และเมื่อใดก็ตามที่จุดปลายของชีวิตซึ่งธรรมชาติกำหนดไว้มาถึง เขาเหล่านั้นก็จะไม่ถูกฝังอย่างไร้การสรรเสริญและถูกลืมเลือน หากแต่จะเป็นที่จดจำอย่างกว้างขวางในบทสรรเสริญตราบนานเท่านาน เฮอรัคลีสบุตรแห่งผู้ปกครองที่ดิงาม เมื่อเจ้าดำเนินชีวิตด้วยความวิริยะอดุสหาหะในการกระทำทุกสิ่ง เมื่อนั้นก็เป็นไปได้ที่เจ้าจะครอบครองความสุขความเจริญอย่างถึงที่สุด... ”¹²⁹

กล่าวได้ว่า ปรัชญาการเลือกวิถีทางการดำเนินชีวิตของเฮอรัคลีสข้างต้นเป็นการชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการจำแนกความรักในร่างกายอันเป็นลักษณะของสตรีแห่งความชั่วร้าย กับ ความรักในเกียรติยศชื่อเสียงที่ถูกชี้นำไปโดยความรักในความเป็นคนดี ซึ่งเฮอรัคลีสผู้เป็นตัวแทนของวีรบุรุษให้ความสำคัญแก่ประโยชน์ของบ้านเมืองมากกว่าความพึงพอใจของตนเอง อันเป็นลักษณะของสตรีแห่งคุณธรรม เช่นเดียวกับ “คนดีที่สรรเสริญวิถีชีวิตที่ต้องเหนื่อยยากและการกระทำในสิ่งที่ดีงาม อันเป็นวิถีชีวิตที่คลี่คลายไปสู่ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ที่โสเครติสถือว่าเป็นความสุขอย่างแท้จริง”¹³⁰ โดยการเลือกของเฮอรัคลีสหรือผู้ที่มีธรรมชาติที่เหมาะสมจึงเป็นไปได้ในลักษณะรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่แท้จริงอันเป็นความสุข แล้วจึงค่อยรัก มิใช่คนทั่วไปที่รักลุ่มหลงก่อน แล้วทุกอย่างจึงดีไปเสียหมด สอดคล้องกับวลีที่ว่า “ดีแล้วจึงรัก มิใช่รักแล้วจึงดี” ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของการวิเคราะห์ตีความความแตกต่างระหว่างคุณธรรมกับความชั่วร้ายในบทถัดไป เช่นเดียวกับ รายละเอียดของการปลูกฝังคุณธรรมผ่านศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะของการล่า

¹²⁹ เรียบเรียงจาก Xenophon, *Memorabilia*, II.1.21-33.

¹³⁰ Leo Strauss, *Xenophon's Socrates* (Indiana: St. Augustine's Press, 1998), p.37-38.

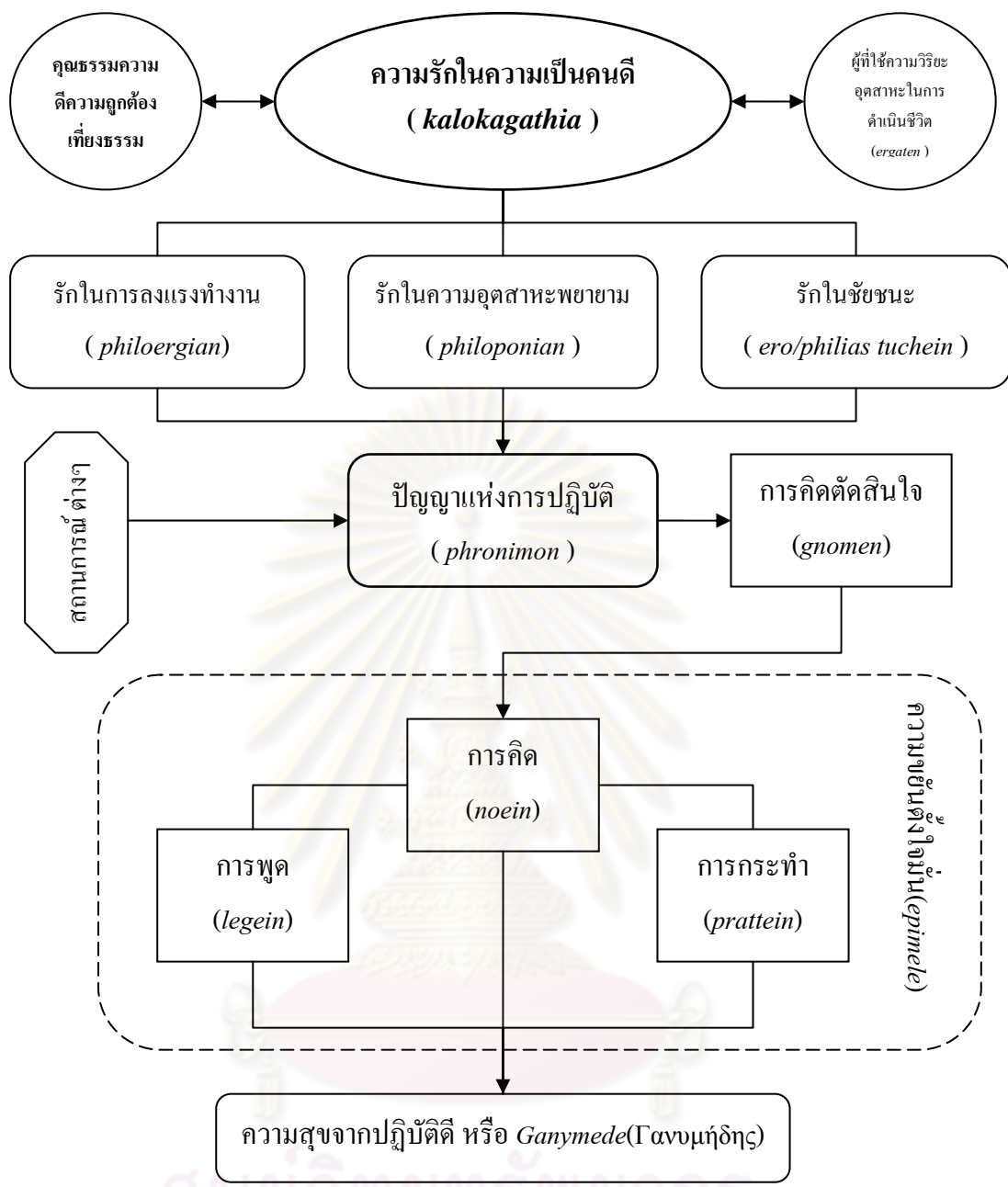
สัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข อันเป็นศิลปะพื้นฐานของการสงคราม เพราะสิ่งที่ฮอร์คิวลีสของเซโนโฟน ต้องการเป็นคือ “ผู้ที่ใช้ความอดสาหัสในการดำเนินชีวิต(*ergaten*)ที่เปี่ยมไปด้วยความดี ในสิ่งที่เปี่ยม ความงามและสูงส่งยิ่งใหญ่” ซึ่งคำว่า ผู้ที่ใช้ความวิริยะอดสาหัสในการดำเนินชีวิต(*ergaten*)ก็มีความหมายครอบคลุมทั้งผู้ที่ชำนาญศิลปะในการเพาะปลูกและผู้ที่ชำนาญในศิลปะของการสงคราม ที่ตัวบท*Oikonomikos*บทที่สี่ได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะทั้งสองผ่านไชรัสกษัตริย์ แห่งเปอร์เซีย หรืออีกนัยหนึ่งคือ ศิลปะทั้งสองเป็นพื้นฐานของการสร้างคนดีให้เจริญงอกงามขึ้น ดังที่ไลแซนเดอร์(*Lysander*)หลังจากที่ได้ฟังไชรัสอธิบายถึงศิลปะทั้งสอง จึงกล่าวชื่นชมไชรัสว่า “ไชรัส เป็นความถูกต้องเที่ยงธรรม(*Dikaios*)แล้วที่ท่านจะเปี่ยมไปด้วยความสุข(*eudaimon*) เพราะท่านนั้นมีความสุขเมื่อท่านเป็นวีรบุรุษ(*agathos gar on aner eudaimoneis*)”¹³¹

จากที่กล่าวทั้งหมดข้างต้น จึงสามารถกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆที่ประกอบกัน ขึ้นเป็นจิตของคนดี ได้ดังภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³¹ Xenophon, *Oikonomikos*, IV.25.

ภาพที่ 3.6 แสดงธรรมชาติของจิตแบบคนดี

ภาพข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของจิตแบบคนดี ที่อาศัยการปลูกฝังฝึกฝนความรักในความเป็นคนดีที่ประกอบด้วยสองส่วนสำคัญคือ ความเข้าใจในคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรมกับลักษณะของผู้ที่ใช้ความวิริยะอุตสาหะในการดำเนินชีวิต ให้แก่ผู้ที่มีธรรมชาติที่เหมาะสมคือ ผู้ที่รักในเกียรติยศชื่อเสียง เพื่อเป็นการบ่มเพาะปัญหาแห่งการปฏิบัติ (phronimon) ขึ้นในจิตของผู้ที่เหมาะสม อันจะเป็นสิ่งที่ช่วยกำหนดการประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ที่นำไปสู่การตัดสินใจที่ดีที่ถูกที่ควรต่อการประพฤติปฏิบัติทางตัวของ

มนุษย์คือ การคิด การพูด และการกระทำ ซึ่งต้องอาศัยความขยันตั้งใจมั่นมาเป็นแรงผลักดันให้การประพฤติปฏิบัติต่างๆสำเร็จลุล่วง อันจะนำมาซึ่งความสุขทางจิตใจจากการปฏิบัติที่ดีที่เหมาะสม ต่อตัวเอง มิตรสหาย ครอบครัวและประเทศบ้านเมือง

โดยการประพฤติปฏิบัติผ่านการคิด การพูด และการกระทำ เป็นหัวใจสำคัญที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรักในความรู้ในความเป็นคนดีกับการปฏิบัติปฏิบัติชอบ ซึ่งเท่ากับเป็นความรู้แห่งการปฏิบัติ ที่เป็นลักษณะของความรู้ที่แท้จริง และกรอบความคิดของเซโนฟอนที่จำแนกการปฏิบัติออกเป็นสามลักษณะข้างต้น ก็เป็นแนวทางศึกษาสำคัญที่ศาสตราจารย์ ลีโอ สเตราส์(Leo Strauss)ใช้ในการวิเคราะห์ตีความตัวของเซโนฟอน อีกด้วย ดังที่เขากล่าวว่า

“ เซโนฟอน ได้จำแนกการปฏิบัติของมนุษย์ โดยเฉพาะโสเครตีสออกเป็น สิ่งที่เขาพูด สิ่งที่เขากระทำ และสิ่งที่เขาคิดหรือตรึกตรอง การจำแนกนี้เป็นหลักการพื้นฐานที่เซโนฟอนใช้เพื่อแบ่งตัวบทสามชิ้นในกลุ่มตัวบทแบบโสเครตีส ที่ถูกกำหนดไว้แต่แรกเริ่ม มากกว่าที่จะใช้จำแนกตัวบท *Memorabilia* กล่าวคือ ตัวบท *Oeconomicus* เป็นการพูดหรือการสนทนาของโสเครตีส ส่วนตัวบท *Symposion* เป็นการกระทำที่จริงจัง(การล้อเล่นที่จริงจัง) และตัวบท *Apology of Socrates* เป็นการคิดตรึกตรอง(ในสิ่งที่เฉพาะ) ดังนั้นตัวบท *Oeconomicus* จึงเป็นตัวบทที่กล่าวถึงการใช้ภาษา เหตุผลหรือการสนทนาอย่างดีงามของโสเครตีสของเซโนฟอน ”¹³²

แม้ว่าแนวทางข้างต้นของศาสตราจารย์ลีโอ สเตราส์ จะช่วยให้การจำแนกตัวของเซโนฟอนเพื่อทำความเข้าใจง่ายขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็นำไปสู่การพิจารณาแบบแยกส่วนต่างๆที่การปฏิบัติทั้งสามลักษณะต่างผสมกลมกลืนกันในทุกตัวของเซโนฟอน กล่าวคือ การใช้ภาษาในตัวบทหรือแม้แต่การยกบทสนทนาและวลีต่างๆขึ้นมา ได้แสดงให้เห็นถึงสิ่งทีบุคคลหนึ่งๆ ควรจะพูดหรือควรที่จะละเว้นในวาระต่างๆ ผ่านการดำหน้อย่างตรงไปตรงมาและการชักจูงโน้มน้าวให้เข้าใจในสิ่งที่ถูกที่ควรที่งาม อันเป็นภาพสะท้อนของการกระทำที่จริงหรือการล้อเล่นที่จริงจัง รวมไปถึงการกระทำสิ่งทีงามต่อบุคคลต่างๆอย่างเหมาะสมแก่บุคคลนั้นๆ ที่ล้วนสื่อกับความคิดของผู้อ่านให้ต้องคิดตรึกตรองเกี่ยวกับตนเอง หากคนต้องไปอยู่ในสถานการณ์ต่างๆตามที่ตัวบทได้กล่าวถึง อันเป็นการคลี่คลายให้ผู้อ่านรู้จักตนเองผ่านการตรวจสอบตนเอง ที่นำไปสู่การปลูกฝังต่อการคิด การพูดและการกระทำของผู้อ่าน ให้ถูกต้องดีงาม ซึ่งก็คือ การปลูกฝังจิตแบบคนดี นั่นเอง

¹³² Leo Strauss, *Xenophon's Socratic Discourse An Interpretation of the Oeconomicus* (Indiana: St. Augustine's Press, 1998), p.86.

เพราะฉะนั้นลักษณะธรรมชาติของจิตแบบคนดี จึงเป็นการฝึกฝนให้ร่างกายคือ การคิด การพูดและการกระทำ รัับใช้จิต ซึ่งเป็นประธานของมนุษย์ อีกนัยหนึ่งก็คือ การให้จิตที่สัมผัสกับความรักในความเป็นคนดีมาปกครองร่างกายของมนุษย์ นั่นเอง เช่นเดียวกับ มนุษย์ที่รักกลุ่มหลงมัวเมาในร่างกาย ต้องถูกปกครองด้วยคนดี เพราะ“คนดีที่ทำให้ผู้อื่นขาดความเป็นอิสระ(ทางร่างกาย) ก็ได้ควบคุมบังคับให้เขาเหล่านั้นดิ่งมัจฉิน ด้วยการควบคุมตนเองและทำให้พวกเขามีความสุขยิ่งขึ้นในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่ อันแตกต่างจากทรานีหรือสตรีแห่งความชั่วร้ายที่นางนั้นไม่เคยหยุดหย่อนในการแพร่ความชั่วช้าสามัญต่อร่างกาย จิตและครอบครัวของมนุษย์ トラบเท่าที่นางปกครองพวกเขาอยู่”¹³³ และ“ผู้คนที่ถูกพระนางปกครองหรือตกเป็นทาสของพระนาง ก็ควรสวดร้องขอต่อเทพเจ้าให้ประทาน นายที่ดี(*despoton agathon*)มาให้แก่ตน”¹³⁴ เพราะฉะนั้นจึงเป็นความถูกต้องที่ขงธรรมที่คนดีซึ่งเป็นผู้ที่รักในความเป็นคนดี อันเป็นความเหนือกว่าและประโยชน์ที่แท้จริง จะมาปกครองควบคุมคนที่กลุ่มหลงมัวเมาในความรักในร่างกายทั้งหลาย และ“...เป็นความเที่ยงธรรมที่คนทั้งหลายจะเชื่อถือเชื่อฟังผู้ที่ดีกว่าและเหนือกว่าตน เช่นเดียวกับ คนไข้ที่เชื่อถือและเชื่อฟังในแพทย์ผู้ชำนาญ, บนนาวาที่ถูกเรือเชื่อถือและเชื่อฟังกับต้นผู้ชำนาญ และในการเพาะปลูกที่เชื่อถือและเชื่อฟังผู้ชำนาญในศิลปะของการเพาะปลูก...”¹³⁵

ดังนั้นการสมาคมด้วยคนดี ผู้ซึ่งมีความเป็นเลิศที่สุดในกิจกรรมทางการเมือง ก็คือ “มิตรภาพที่ผูกพันมิตรสหายทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเป้าหมายคือการสร้างคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง”¹³⁶ ซึ่งในกรณีของผู้ที่มีธรรมชาติที่เหมาะสมก็คือ ความรักในความเป็นคนดี ที่ตนแสวงหา ทำความเข้าใจและประพฤติปฏิบัติ ต่อตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น ในขณะที่ผู้ที่มีธรรมชาติซึ่งไม่เหมาะสมหรือผู้ที่มัวเมาหลงในความรักต่อร่างกาย ก็คือ การแสวงหากคนดี มาช่วยปกครองตนเอง เช่นเดียวกับ “คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” ที่ผลก็คือประโยชน์อันเป็นคุณธรรมความดีต่อทั้งคนดีและคนที่ถูกปกครอง รวมไปถึงประโยชน์ต่อประเทศบ้านเมือง เพราะฉะนั้นผู้ที่มีธรรมชาติซึ่งไม่เหมาะสม ก็ควรแสวงหาไล่ล่าคนดีมาเป็นมิตรสหายของตน แทนที่จะไล่ล่าความมั่งคั่งผลกำไร ดังที่โสเครตีสได้ชี้แนะ โคร โดปูลุส ผู้ที่กลุ่มหลงมัวเมาในร่างกาย ความว่า

“...โสเครตีสกล่าวว่า ‘ใคร โดปูลุส เจ้าจงเชื่อมั่นและพยายามที่จะเป็นในสิ่งที่ดีงาม หากเจ้าเป็นได้ดังนี้ เมื่อนั้นเจ้าก็จะไล่ล่าคนที่ดีงามทั้งหลาย และด้วยซ้ำพเจ้า (โสเครตีส) นั้นก็เป็นผู้มีประสบการณ์ลุ่มหลงมาก่อน บางทีข้าพเจ้าอาจช่วยเจ้าได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งในการไล่ล่าคนดีงาม เพราะสำหรับมนุษย์ใดก็ตามที่ข้าพเจ้า

¹³³ Xenophon, *Oikonomikos*, I.23.

¹³⁴ Xenophon, *Memorabilia*, I.5.5.

¹³⁵ Ibid., III.3.9.

¹³⁶ Ibid., II.6.26.

ปรารถนารักใคร่ ข้าพเจ้าก็หวังอย่างแรงกล้าว่าข้าพเจ้าจะเป็นที่รักตอบโดยพวกเขา เช่นเดียวกับ ที่ข้าพเจ้าปรารถนาในพวกเขา และหวังว่าพวกเขาจะปรารถนาข้าพเจ้าดุจเดียวกัน รวมไปถึง การที่ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับพวกเขาและหวังว่าพวกเขาจะปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับข้าพเจ้า เช่นเดียวกัน

ข้าพเจ้าเห็นว่าเจ้า(โคร โทปูลุส)ก็ต้องการสิ่งเหล่านี้เช่นกัน ในยามใดก็ตามที่เจ้าปรารถนามิตรภาพจากผู้คน ดังนั้นเจ้าจงอย่าปิดบังข้าพเจ้าอีกเลยว่า ใครหรือสิ่งใดกันที่เจ้าต้องการเป็นมิตรด้วย เพราะสำหรับข้าพเจ้าผู้ซึ่งยินดีอย่างแรงกล้าต่อผู้ใดก็ตามที่ยินดีต่อข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าคิดว่าข้าพเจ้ามิได้อ่อนด้อยประสบการณ์ในการไถ่ล้ามนุษย์เลย¹³⁷

ซึ่งแท้จริงแล้ว การไถ่ล้าคนดีมาเป็นมิตรสหายก็คือ การแสวงหาคุณธรรมความดีหรือความรักในความเป็นคนดี มาเป็นมิตรสหายของตน นั่นเอง

3.2 การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ

3.2.1 จิตแบบทรราชในระดับปัจเจกบุคคลและระดับนครรัฐ

การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ย่อมสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีความเฉพาะอันแตกต่างจากสัตว์อื่นที่มาอยู่ร่วมกันเป็นฝูงหรือเป็นกลุ่มและมีขอบเขตอาณาบริเวณเช่น รั้งหรือพื้นที่หากิน เพราะมนุษย์มีภาษาและมีมือที่ใช้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ประกอบกับลักษณะของมนุษย์ที่ปรารถนาจะเป็นผู้ที่ถูกนับถือยกย่อง มีเกียรติยศชื่อเสียง มีศักดิ์มีศรี อีกนัยหนึ่งคือ ปรารถนาที่จะยิ่งใหญ่เหนือกว่าผู้อื่นนั้น ก็ได้ส่งผลให้มนุษย์มิได้แสวงหาแต่เฉพาะการดำรงชีวิตอยู่ด้วยการบริโภคและมีความปลอดภัยในชีวิตเพียงสัตว์อื่นๆ หากแต่รวมไปถึงต้องการการบริโภคอย่างหรูหราวิจิตรและการครอบครองสิ่งต่างๆ ที่หรูหราไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือนและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์เป็นผู้กำหนด(มูลค่า)ว่ามีค่ามากหรือน้อย โดยอาศัยมาตรฐานกลางคือ เงินทอง ควบคู่ไปกับ ความยากง่ายในการได้สิ่งนั้นๆมา อันสัมพันธ์กับปริมาณของสิ่งนั้นที่มีอยู่และความต้องการในสิ่งนั้นๆของผู้คน กล่าวคือสิ่งที่มีปริมาณอยู่น้อยแต่กลับมีความต้องการในสิ่งนั้นๆมาก สิ่งนั้นก็จะมีค่ามาก ในทางกลับกัน สิ่งที่มีปริมาณอยู่มากแต่กลับมีความต้องการในสิ่งนั้นๆน้อย สิ่งนั้นก็จะมีค่าน้อย โดยเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นนครรัฐแล้วนั้น ผู้คนก็ย่อมแสวงหาความมั่งคั่ง ซึ่งความมั่งคั่งอันเป็นคุณประโยชน์มากที่สุดในการเห็นของคนทั่วไปก็คือ การครอบครองเงินทองจำนวนมากๆ ยังมีปริมาณมากเท่าใดก็ยิ่งดี ด้วยหนทางที่ไม่ยากลำบากหรือด้วยหนทางที่สะดวกสบายรวดเร็ว ดังเช่นกรณีของโคร โทปูลุสที่ปรารถนาจะเป็นผู้ที่หาเงินได้เก่งที่สุด โดยหนทางในการได้มาซึ่งความมั่งคั่ง

¹³⁷ Ibid., II.6.28-29.

นั่นก็มักจะเป็นการค้าขาย¹³⁸ และการยอมเป็นคนต่างด้าวในนครรัฐอื่น ที่ตนมิได้เป็นพลเมือง เพื่อประโยชน์ในการทำการค้า แต่อย่างไรก็ตามหลักประกันในการได้มาและการปกป้องรักษาความมั่งคั่งทางทรัพย์สินเงินทองและเกียรติยศชื่อเสียงที่จะบรรลุได้ในปริมาณและมีความหลากหลายมากที่สุด ก็คือ การครอบครองอำนาจรัฐ อีกนัยหนึ่งก็คือ การดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองในความเห็นของคนส่วนใหญ่ นั่นเอง แม้ว่าการครอบครองอำนาจรัฐจะต้องตราครุฑกับความยากลำบากทั้งปวงก็ตามที่โดยเฉพาะเมื่อต้องลงจากอำนาจหรือหมดวาระการดำรงตำแหน่ง เพราะการครอบครองอำนาจรัฐเป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในการคลี่คลายจิตแบบทรราชไปสู่จุดสมบูรณ¹³⁹ ซึ่งเซโนโฟนได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวผ่านการอธิบายถึงลักษณะตามธรรมชาติของโปรเซนุส(Proxenus)และเมนเนียน(Mennon)แม่ทัพนายกองชาวกรีกที่ไปร่วมรบกับไซรัสผู้เยาว์ ความว่า “...โปรเซนุสชาวโบโอเทีย ยึดมั่นตั้งแต่เขาเป็นเยาวชนในความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นผู้สามารถจัดการรับผิดชอบและทำในสิ่งที่ยิ่งใหญ่ต่างๆ และด้วยความปรารถนาของเขานี้ เขาจึงจ่ายเงินให้แก่กอร์เกียสแห่งลืออนทีนี หลังจากที่เขาได้ศึกษาภายใต้การสอนสั่งของกอร์เกียส จวบจนเขาสรุปว่าตนนั้นมีศักยภาพที่จะไปปกครอง ด้วยการมอบมิตรภาพของเขาต่อบุคคลที่มีชื่อเสียงและด้วยการแสดงว่าตนนั้นมีประโยชน์ เขาจึงได้มอบสิ่งที่เขามีเหล่านี้ให้แก่ไซรัส โดยหวังว่าจากสิ่งนี้เขาจะมีชื่อเสียงโด่งดัง มีอำนาจบารมี และได้รับความมั่งคั่งอย่างมหาศาล เป็นการตอบแทน...”¹⁴⁰ เพราะ “...โปรเซนุสยึดถือว่าไซรัสนั้นมีค่าด้วยสามารถให้คุณ(ผลประโยชน์)แก่ตัวเขาได้มากกว่านครรัฐที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอน(ปีตุภูมิ)ของโปรเซนุสเอง...”¹⁴¹ และถึงแม้ว่าโปรเซนุสมีความปรารถนาเหล่านี้ เขาก็ไม่ใช่วิธีการอันไม่เที่ยงธรรมเพื่อให้ได้มันมา ซึ่งแตกต่างจาก “...เมนเนียนชาวเทสซาลีที่กระหายในความมั่งคั่งอย่างแรงกล้า อยากจะมีอำนาจเหนือผู้อื่นเพื่อที่จะได้เพิ่มพูนความมั่งคั่งและอยากที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียงเพื่อที่จะเพิ่มพูนสิ่งที่ตนได้รับ นอกจากนี้ยังปรารถนาที่จะเป็นมิตรกับผู้คนที่มีอำนาจบารมีเพื่อที่ตนจะสามารถกระทำการอันไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมทั้งหลายโดยปราศจากความทุกข์ทรมานจากการลงโทษ ซึ่งในการได้สิ่งต่างๆที่ใจเขา

¹³⁸ ที่หมายถึง การซื้อของราคาถูกลงจากที่หนึ่ง แล้วขายไป ณ อีกที่หนึ่งซึ่งให้ราคาสูงหรือราคาแพง ไม่ว่าจะเป็นที่ดินหรือสินค้าต่างๆ โปรดดู ธรรมชาติของบิดาของไอโซมาคัส อันเป็นตัวแทนของลักษณะดังกล่าวใน Xenophon, *Oikonomikos*, XX.22-29.

¹³⁹ ดังที่ไซรัสมหาราชกล่าวว่า “...คนบางคน แม้แต่มิตรสหายของเรา ต่างพากันยึดถือว่า ผู้ปกครองนั้นจะต้องแตกต่างจากผู้ได้ปกครองในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การรับประทานที่หรูหราฟุ่มเฟือย การครอบครองทองคำจำนวนมากที่บ้าน การนอนหลับที่ยาวนานและมากกว่า และสามารถใช้เวลาไปกับสิ่งต่างๆโดยปราศจากการลงแรงทำงาน(ไม่ต้องเหนื่อย) ที่ทั้งหมดล้วนแตกต่างกับผู้ได้ปกครองอย่างสิ้นเชิง...” Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.8.

¹⁴⁰ Xenophon, *Anabasis*, II.6.16-18.

¹⁴¹ Ibid., III.1.4-5.

ปรารณานามัน เขาจะอาศัยหนทางที่ง่ายที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ค้ำยันค้ำเสาบัน การโกหกและการหลอกลวง...”¹⁴² กล่าวได้ว่าธรรมชาติของทั้งโปรเซนุสและเมนนอนจึงไม่แตกต่างอะไรไปจากทหารชาวกรีกที่มาร่วมรบในฐานะทหารรับจ้าง ที่พร้อมยินดีและกล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงก็เพื่อความมั่งคั่งทางทรัพย์สินเงินทอง ดังจะเห็นได้จากการเรียกร้องค่าจ้างเพิ่มเติมจากที่ตกลงกันไว้ในตอนแรกจากนายจ้างคือไซรัสผู้เยาว์ ในปริมาณที่มากพอซึ่งคุ้มค่ากับการเผชิญอันตรายและความยากลำบาก เมื่อรู้ว่าต้องเดินทางไกลขึ้นและเมื่อต้องเผชิญกับกองทัพของกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย¹⁴³ โดยไม่ได้สนใจว่าการรับจ้างไซรัสผู้เยาว์จะเป็นการทำให้นครรัฐที่ตนเป็นพลเมืองและชาวกรีกทั้งหมดได้รับผลกระทบจากการเป็นปฏิปักษ์กับกษัตริย์แห่งเปอร์เซียและเจ้าเมืองต่างๆ ที่ขึ้นกับกษัตริย์แห่งเปอร์เซียแต่อย่างใดไม่ เช่นเดียวกันกับชาวมิเลตุส(Miletus)ที่ถูกเนรเทศจากเมืองของตนโดยทิสซาเฟอนีส(Tissaphernes)เจ้าเมืองผู้ปกครอง(Satrap)แห่งลิเดียและคาเลีย ผู้ภักดีต่อกษัตริย์แห่งเปอร์เซียและแข่งขันช่วงชิงความเป็นใหญ่กับไซรัส โดย“ไซรัสได้สัญญากับชาวมิเลตุสที่ถูกเนรเทศซึ่งมาเข้าด้วยไซรัสเพื่อช่วยไซรัสรบว่า หลังจากที่เขาประสบความสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้แล้ว เขาจะไม่หยุดจนกว่าเขาจะได้สถาปนาชาวมิเลตุสที่ถูกเนรเทศ ให้กลับสู่สถานภาพความเป็นใหญ่ ณ บ้านเมืองของพวกเขาเดิม”¹⁴⁴ ทั้งนี้ก็เพราะ“แม่ทัพนายกองชาวกรีก ทหารชาวกรีกและผู้คนที่หลายที่เข้าร่วมกับไซรัสต่างเชื่อมั่นว่า ไซรัสสามารถให้ประโยชน์แก่พวกเขาได้มากกว่ากษัตริย์แห่งเปอร์เซียนั่นเอง”¹⁴⁵ ซึ่งประโยชน์ในที่นี้ก็คือความมั่งคั่ง เกียรติยศ และอำนาจทางการเมือง ในปริมาณที่มหาศาล¹⁴⁶ หากไซรัสสามารถช่วงชิงอำนาจมาจากพระเชษฐาของพระองค์ได้สำเร็จแล้วปราบดาภิเษกตนขึ้นเป็นกษัตริย์ ซึ่งไซรัสเองก็แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าเขานั้นสามารถให้ประโยชน์อย่างมากมายแก่ผู้ที่มาเข้าด้วยเขาหรือลงแรงทำงาน(หนัก) ให้เขา ดังที่เขาได้แก้อธิษฐานต่อชาวลิเดียของเหล่าทหารที่ว่า หากไซรัสบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้แล้วไซรัสก็คงจะหลงลืมพวกเขาเหล่านั้นที่มาร่วมรบเพื่อไซรัส และในกรณีที่ไซรัสไม่หลงลืมพวกเขา

¹⁴² Ibid., II.6.21-22.

¹⁴³ รายละเอียดของประเด็นดังกล่าวโปรดดู Ibid., I.3.18-19. รวมไปถึงการที่ไซรัสให้เงินพิเศษเพิ่มเติมสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางกลับบ้านเมืองของแต่ละคนเมื่อเสร็จงาน ทั้งๆที่โดยทั่วไปแล้วระบบการจ้างจะจ่ายค่าจ้างเป็นรายเดือนหรือจ่ายเป็นงวด2-3เดือนต่อครั้ง ในเฉพาะระหว่างการทำงานจนงานเสร็จตามเป้าหมายที่ตกลงกันไว้เท่านั้น Ibid., I.4.11-13.

¹⁴⁴ Ibid., I.2.2.

¹⁴⁵ Ibid., I.9.29-30.

¹⁴⁶ ความปรารถนาในความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติเงินทองของทหารชาวกรีก ก็ได้ถูกกล่าวถึงอีกหลายแห่งในคัมภีร์*Anabasis* โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่จะต้องตัดสินใจร่วมมือกับผู้หนึ่งผู้ใด อันเกี่ยวพันโดยตรงกับปัจจัยหลักคือปริมาณของ(ผล)ประโยชน์หรือทรัพย์สินสมบัติเงินทองที่ตนหรือพวกตนจะได้รับ โปรดดูIbid.,V.6.21-26. ลักษณะดังกล่าวจึงไม่ต่างอะไรไปจากใครโคปูลุสและบิดาของไอโซมาคุสในคัมภีร์*Oikonomikos*

เหล่านั้น ไชรัสก็คงไม่มีทรัพย์สินสมบัติมากพอที่จะมอบให้พวกเขาเหล่านั้นตามที่สัญญาไว้ ดังความว่า “ดีแล้ว ท่านทั้งหลาย อาณาจักรของพระชนกของข้าพเจ้านั้น ทางใต้ครอบคลุมไปจรดบริเวณที่มนุษย์ไม่อาจอาศัยอยู่ได้ ด้วยเหตุผลจากความร้อน ทางเหนือก็ครอบคลุมไปจรดบริเวณที่มนุษย์ไม่อาจอาศัยอยู่ได้ ด้วยเหตุผลจากความหนาวเย็น และบริเวณทั้งหมดที่อยู่ระหว่างขอบเขตทั้งสอง ก็คือที่ซึ่งเหล่ามิตรสหายของพระเจ้าของข้าพเจ้านั้นอยู่ในฐานะเจ้าเมือง(Satrap) ซึ่งหากว่าเราได้รับชัยชนะ เราก็จะแต่งตั้งมิตรสหายทั้งหลายของเรา ให้ไปปกครองเมืองต่างๆเหล่านั้น ดังนั้น ข้าพเจ้านั้นมิใช่ข้าพเจ้านั้นมีทรัพย์สินสมบัติไม่มากพอที่จะแจกจ่ายให้แก่หมู่มิตรสหายหากเราประสบความสำเร็จ หากแต่กลับเป็นว่าหมู่มิตรสหายที่ข้าพเจ้านั้นมีจำนวนไม่มากพอสำหรับสิ่งต่างๆที่ข้าพเจ้ามอบให้ และสำหรับชาวกรีกทั้งหลาย ข้าพเจ้ามอบมงกุฎมาลัยทองคำให้แก่เจ้าทุกคน...”¹⁴⁷ เท่ากับว่าผู้ที่เข้าหาไชรัสและปรารถนาที่จะรับใช้ไชรัส อีกนัยหนึ่งก็คือปรารถนาในความเป็นมิตรสหายจากไชรัส ก็เพื่อความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติ อำนาจ เกียรติยศชื่อเสียง ที่แม้แต่ตัวของไชรัสเองก็ปรารถนาที่จะยิ่งใหญ่เหนือผู้อื่น ในฐานะของกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย(megalou basileos)ผู้มั่งคั่งเป็นที่สุด ครอบครองทรัพยากรต่างๆอย่างมากมาย มีดินแดนที่กว้างใหญ่ไพศาลและมีทรัพย์สินสมบัติที่วิจิตรหรูหราที่สุด รวมไปถึงมีกองทัพที่มีกำลังพล(ในเชิงปริมาณ)ทั้งทางบกและทางทะเลมากที่สุดในโลก แต่ไชรัสก็ประสบความล้มเหลว อันมีสาเหตุมาจากการปล่อยปละละเลยของไชรัสเอง ที่ให้กองทัพเดินทัพอย่างไม่เป็นระเบียบวินัยและอาวุธยุทธโศปกรณ์ของทหารก็อยู่ในรถบรรทุกแทนที่จะติดไว้ประจำกาย ซึ่งก็คือการละเลยที่จะทำให้ทหารอยู่ในสภาพที่พร้อมรบอยู่เสมอ ทั้งๆที่อยู่ในดินแดนของศัตรู รวมไปถึงการวางกำลังเพื่ออารักขาตนเองก็มีความหละหลวมเพราะวางกองหน้าไว้เพียงจำนวนน้อย ทั้งนี้ก็เพราะไชรัสขาดความขยันตั้งใจมั่นและความรอบคอบ อันเป็นผลมาจากความประมาทและความเชื่อมั่นในตนเองของไชรัสว่ากองทัพของกษัตริย์แห่งเปอร์เซียไม่น่าจะรวมพลและเคลื่อนทัพมาเผชิญหน้ากับตนได้รวดเร็วถึงเพียงนี้¹⁴⁸ และเมื่อต้องเข้าสู่สนามรบไชรัสก็เร่งรีบจนลืมที่จะสวมหมวกเหล็กเพื่อป้องกันศีรษะของตนเอง¹⁴⁹ อันนำไปสู่การที่ไชรัสถูกทำให้บาดเจ็บด้วยการโจมตีอย่างรุนแรงได้ดวงตาด้วยหอกของฝ่ายตรงข้าม และเกิดการตะลุมบอนกันขึ้นระหว่างทหารของกษัตริย์เปอร์เซียที่มีจำนวนมากกว่า กับไชรัส(ที่บาดเจ็บ)และทหารม้าที่ติดตามมาไม่กี่คน จนท้ายสุดไชรัสก็เสียชีวิตลงพร้อมกับมิตรสหายผู้ติดตามของเขา¹⁵⁰

โดยเมื่อพิจารณาในกรณีที่ว่า หากไชรัสประสบความสำเร็จในการช่วงชิงบัลลังก์มาจากพระเจ้าของพระองค์ได้แล้ว ไชรัสยังจะคงปฏิบัติตามสัญญาในการให้ประโยชน์เป็นความมั่งคั่ง

¹⁴⁷ Ibid., I.7.6-8.

¹⁴⁸ สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว โปรดดู Ibid., I.7.19-20.

¹⁴⁹ Ibid., I.8.6-7.

¹⁵⁰ Ibid., I.8.25-29.

เกียรติยศชื่อเสียงและอำนาจ แก่ผู้ที่มาร่วมรบกับตน อีกนัยหนึ่งคือให้ประโยชน์แก่มิตรสหายของตนตามที่ได้สัญญาและตามความคาดหวังของผู้คนทั้งหลายที่มาเข้าด้วยไซรัสหรือไม่นั้น เมื่อวิเคราะห์ตีความคำตอบของเฮโรโตนต่อประเด็นดังกล่าว ก็จะพบว่า เฮโรโตนได้ใช้กรณีของซูทิส(Seuthes)¹⁵¹ชาวเทรส(Thrace)มาเป็นคำตอบ กล่าวคือ ซูทิสมีบิดาเป็นผู้ปกครองอาณาจักรโอดีเซีย(Odrysia)¹⁵²ที่ถูกขับไล่ออกจากอำนาจและอาณาจักร จนล้มป่วยและเสียชีวิตในเวลาต่อมา โดยที่ซูทิสต้องอาศัยอยู่ในราชฐานของเมโดคัส(Medocus) ผู้ปกครองคนใหม่ของอาณาจักร อย่างไรก็ตามคิ้วและปรารถนาอยู่เสมอที่จะหวนกลับคืนสู่อำนาจ เขาจึงได้ร้องขอม้าและไพร่พลให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้จากเมโดคัส เพื่อไปอยู่ยังชายแดนคือบริเวณทางตอนเหนือของทะเลโพรพอนติส ซึ่งเมื่อเขาได้ทราบข่าวว่ากองทัพหมื่นคนชาวกรีก(the ten thousand)ที่นำโดยเฮโรโตน มาถึงบริเวณช่องแคบบอสฟอรัส เขาจึงได้ส่งทูตมาเจรจาเพื่อให้กองทัพชาวกรีกไปเข้าด้วยเขา เพื่อเขาจะได้ใช้กองกำลังนี้สร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ตน ด้วยการช่วงชิงอำนาจและดินแดนของบิดาคืนจากเมโดคัส ซึ่งซูทิสได้เสนอให้เงินค่าจ้างจำนวนมากแก่ทหารชาวกรีกตามตำแหน่งการบังคับบัญชา นอกจากนี้ยังมอบดินแดนให้แก่กองทัพชาวกรีกตามที่พวกเขาต้องการและยังมอบอุปกรณ์การเพาะปลูก รวมไปถึงอนุญาตให้ทหารชาวกรีกสามารถสร้างค่ายทหารถาวรขึ้นได้บริเวณริมชายฝั่งทะเลอีกด้วย และสำหรับตัวเฮโรโตนเองซูทิสก็ปรารถนาที่จะเป็นที่เป็นที่นั่งกับเฮโรโตน ให้เกียรติเฮโรโตนด้วยการร่วมโต๊ะรับประทานอาหารด้วยกัน ร่วมแบ่งปันสิ่งที่มีค่าและความยิ่งใหญ่ต่างๆที่จะได้รับมาซึ่งกันและกัน และยังมีลูกสาวของตนให้แก่เฮโรโตน ซึ่งหากเฮโรโตนมีลูกสาวเขาก็ปรารถนาที่จะแต่งงานกับนาง นอกจากนี้ซูทิสยังได้มอบบ้านพักอันสวยงามที่สุดให้แก่เฮโรโตนอีกด้วย¹⁵³ ในขณะที่สิ่งที่เฮโรโตนจะมอบให้แก่ซูทิสก็คือ“...ตัวของเขา(เฮโรโตน)และมิตรสหาย อันจะเป็นเพื่อนผู้ซื่อสัตย์ต่อซูทิส ที่ไม่ได้เป็นการบังคับ แต่เป็นเจตน์จำนงของทหารชาวกรีกเองที่ปรารถนามิตรภาพจากซูทิสมากกว่าตัวเฮโรโตนด้วยซ้ำ โดยทหารเหล่านี้ต่างยินดีที่จะอดทนเผชิญกับความยากลำบากและอันตรายเพื่อซูทิส และด้วยทหารชาวกรีก ท่าน(ซูทิส)ก็จะได้มาซึ่งดินแดนอันกว้างใหญ่ ฟื้นฟูทวงคืนสิ่งอันเป็นของบิดาท่านและยังจะได้สิ่งอื่นๆมาอีกมากมาย รวมไปถึงม้าจำนวนมาก ผู้คนจำนวนมาก และสตรีที่เลอโฉม โดยสิ่งต่างๆเหล่านี้ท่านไม่จำเป็นต้องปล้นชิงเพื่อให้ได้มันมา แต่มิตรสหายของข้า(เฮโรโตน)ด้วยพันธะแห่งมิตรจะนำสิ่ง

¹⁵¹ หมายถึง กษัตริย์ซูทิสที่สอง(Seuthes II)แห่งอาณาจักร โอดีเซีย ที่ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ระหว่างปี 405-391 ก่อนคริสตกาล

¹⁵² ในปัจจุบันคือประเทศบัลแกเรีย และบางส่วนของประเทศตุรกี อันเป็นแผ่นดินทางด้านซ้ายของทะเลยูเซนี(ทะเลดำ)ไหลลงมาถึงช่องแคบบอสฟอรัส(Bosphorus) ตลอดทางเหนือของทะเลโพรพอนติส(Propontis) ผ่านช่องแคบเฮลสปอนต์(Hellespont) และแผ่นดินทางตอนเหนือของทะเลอีเจียน(Aegean) จนบรรจบกับอาณาเขตของมาเซโดเนีย

¹⁵³ Xenophon, *Anabasis*, VII.2.31-38.

เหล่านี้มามอบให้แก่ท่านเป็นของกำนัล...”¹⁵⁴ และก็เป็นจริงดังที่เซโนโฟนได้สัญญาไว้กับซูทิส โดยกองทัพทหารหมื่นคนชาวกรีกได้ทำสงครามรวบรวมชนเผ่าต่างๆ นำดินแดน ทรัพยากรและความมั่งคั่งยิ่งใหญ่มาสู่ซูทิส ทำให้ชื่อเสียงของซูทิสเป็นที่กล่าวขานยกย่องจึงมีผู้คนมาสวามิภักดิ์กับซูทิสจำนวนมาก จนทำให้ซูทิสมีกองทัพโอดิเซียของตนเองใหญ่กว่ากองทัพชาวกรีก และยังมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ จากผู้ที่ปรารถนามิตรภาพจากซูทิส และนับจากนั้นเป็นต้นมาซูทิสก็เริ่มไม่จ่ายเงินให้แก่กองทัพชาวกรีกตามที่เคยสัญญาไว้และเพิกเฉยในมิตรภาพที่เคยมีต่อเซโนโฟน เมื่อเซโนโฟนต้องการพบเพื่อหารือ ซูทิสก็มักปฏิเสธโดยอ้างว่ามีเรื่องราวที่เขาต้องจัดการมากมาย¹⁵⁵ เมื่อพิจารณาเทียบเคียงกับกรณีของไซรัสผู้เยาว์แล้ว หากไซรัสสามารถชิงบัลลังก์ได้สำเร็จ กองทัพทหารหมื่นคนชาวกรีก ก็คงได้รับความมั่งคั่งเป็นการตอบแทนและแม่ทัพบางคนก็คงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมือง(Satrap)หรือกุมอำนาจทางการทหาร(บกและ/หรือทะเล)บริเวณเอเชียไมเนอร์ และก็มีทหารบางส่วนเดินทางกลับบ้านเมืองของตนเพื่อไปพบครอบครัว เช่นเดียวกับที่คงมีทหารบางส่วนติดตามไปกับแม่ทัพชาวกรีกที่ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับการเชื้อเชิญจากไซรัสให้รับใช้ตน เหมือนกับซูทิสที่จัดงานเลี้ยงใหญ่โตแก่กองทัพทหารหมื่นคนชาวกรีก แต่ไม่นานเมื่อไซรัสมีกองทัพเปอร์เซียที่เข้มแข็งและทำสงครามผนวกดินแดนหรือปราบปรามผู้คนที่ไม่สวามิภักดิ์กับตนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงทหารชาวกรีกอีกต่อไป จึงต้องหาทางกำจัดหรือรับอำนาจคืนหรือไม่ก็แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งระดับสูงที่มีเกียรติแต่ไร้อำนาจ อันสอดคล้องกับกรณีของซูทิสที่ไม่ยอมจ่ายเงินให้แก่กองทัพชาวกรีกตามที่สัญญาและเพิกเฉยไม่ใส่ใจเจกเช่นเมื่อก่อน ดังที่เซโนโฟนกล่าวว่า

“...ทหารทั้งหลาย ข้า(เซโนโฟน)คิดว่า ยิ่งข้าช่วยชายผู้นี้(ซูทิส)แบกรับเผชิญกับความลำบากยากจนอย่างที่เขาเคยประสบมาได้มากเท่าใด เขาจะยิ่งเป็นมิตรกับข้ามากยิ่งขึ้น เมื่อเขาได้เป็นใหญ่มีอำนาจ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ในไม่ช้าข้าก็ประจักษ์ว่าเขานั้นเพิลิดเพิลินสำราญไปกับความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่หรรษา เช่นเดียวกันกับประจักษ์ในธรรมชาติที่แท้จริงของเขา บางคนอาจจะกล่าวว่า‘เซโนโฟนท่านไม่ละอายใจบ้างหรือที่ถูกหลอกลวงอย่างโง่เขลา?’ ชุสเป็นพยาน ข้าสมควรที่จะละอายใจเป็นแน่แท้ หากข้าถูกหลอกลวงโดยผู้ซึ่งเคยเป็นศัตรู แต่สำหรับผู้ซึ่งเป็นมิตรสหาย การหลอกลวงนั้นข้าเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าละอายมากกว่าการถูกหลอกลวง และหากว่ามันมีการป้องกันระแวงระวังต่อมิตรสหายแล้ว ข้าก็เห็นว่าเราควรป้องกันระแวงระวังในทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้ซูทิสหาช่องทางที่ดูมีเหตุมีผล ในการปฏิเสธการจ่ายเงินตามที่ตกลงสัญญาไว้

¹⁵⁴ Ibid., VII.3.30-32.

¹⁵⁵ Ibid., VII.5.15-16.

กับเรา เพราะเราไม่ได้กระทำผิดสิ่งใดต่อซูทิส หรือจัดการภารกิจต่างๆของซูทิสอย่างผิดพลาด หรือหลบเลี่ยงเคียงคนชี้ขาดจากการปฏิบัติงานต่างๆที่ซูทิสมอบหมายให้เรา...”¹⁵⁶

กล่าวได้ว่าเจตนาของเซโนโฟนที่เริ่มต้นด้วยท *Anabasis* ด้วยเรื่องราวของไซรัสในช่วงต้น (I-II) แล้วให้พื้นที่ในช่วงบทสุดท้าย(VII.1-7)เป็นเรื่องราวของซูทิส จึงเป็นภาพสะท้อนของจิตแบบทรราชของผู้คนที่ปรารถนาในความมั่งคั่งและความยิ่งใหญ่เหนือผู้อื่น ที่ในระดับปัจเจกบุคคลก็คือทรราชที่แข่งขันกับทรราชช่วงชิงความเป็นใหญ่ดังเช่น กรณีไซรัสกับอาทาเซอร์ซีสมัทธิแห่งเปอร์เซีย และ กรณีของซูทิสกับเมโดคัส เป็นต้น โดยทรราชที่ยิ่งใหญ่ที่แข็งแกร่งกว่าหรือมีความปรารถนาแบบทรราชในระดับที่สูงกว่าคนทั่วไปคือ ปรารถนาตั้งตัวเป็นผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจของนครรัฐหรือ ณ เขตพื้นที่หนึ่งๆก็สามารถปกครองทรราชที่อ่อนแอกว่าหรือคนทั่วไปที่มีความปรารถนาแบบทรราชในระดับธรรมดาสามัญคือ อยากมั่งคั่งหรืออยากรวย อยากมีชื่อเสียงเป็นที่เคารพนับถือยกย่อง มีตำแหน่งไว้ไ้อวดได้ ดังเช่น ไซรัสกับกองทัพชาวกรีกที่มาเข้าร่วมกับเขาเพื่อมุ่งหมายความมั่งคั่ง เกียรติยศและอำนาจ อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตแบบทรราชที่มีต่อจิตแบบทรราช ที่แม้ว่าจะสามารถร่วมมือกันในฐานะมิตรสหายได้เมื่อยามทุกข์ยาก(เมื่อยังไม่บรรลุเป้าหมาย)แต่กลับมีอาจร่วมสุขได้เมื่อประสบผลสำเร็จ(ความมั่งคั่งและอำนาจความยิ่งใหญ่อย่างที่สุด) ทั้งนี้ก็เพราะจิตแบบทรราชย่อมควบคู่มากับความหวาดกลัวหวาดระแวงผู้ที่มีอำนาจและผู้ถืออาวุธซึ่งมีความใกล้ชิดตน ที่จะสังหารตนเพื่อช่วงชิงความมั่งคั่งและอำนาจไปจากตน ซึ่งเป็นความกลัวว่าตนนั้นจะสูญเสียอำนาจและความมั่งคั่งที่จะไว้ใช้ทำร้ายและชักจูงผู้อื่นไป อันจะส่งผลให้ผู้ที่ตนเคยประกอบอาชญากรรมไว้จะหวนกลับมาทำร้ายตน รวมไปถึงทรราชที่เก่งกว่าตนจะมาช่วงชิงอำนาจไป โดยที่ตนนั้นไม่สามารถตอบโต้พวกเขาเหล่านั้นได้¹⁵⁷ เนื่องจาก

“มันเป็นชะตากรรมที่ยากลำบากยิ่งนัก ที่จะกลายเป็นผู้ยากไร้หลังจากที่เคยเป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย มากกว่าที่จะไม่เคยเป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวยมาก่อนเลย และมันจะยังเป็นความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสเมื่อพบว่าตนนั้นต้องกลายเป็นผู้ได้ปกครอง(ราชครู)หลังจากที่เคยเป็นผู้ปกครอง(กษัตริย์) มากกว่าที่จะไม่เคยเป็นผู้ปกครอง(กษัตริย์)มาก่อนเลย...”¹⁵⁸

¹⁵⁶ Ibid., VII.6.20-22.

¹⁵⁷ โปรดดู Xenophon, *Hieron*, VII.10-13.

¹⁵⁸ Xenophon, *Anabasis*, VII.7.28.

ดังนั้นจิตแบบทรราชจึงต้องมุ่งกอบโกยอำนาจและความมั่งคั่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด รวมไปถึงการประกอบอาชญากรรมต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกันความอยู่รอดของตนเอง เช่นเดียวกันกับการแสวงหาอำนาจของจิตแบบทรราชของปัจเจกบุคคลที่สามารถสรุปได้อย่างสั้นๆ ดังที่เฮโนโฟนกล่าวไว้เกี่ยวกับกรณีซีนาดอน(Ciandon)ซึ่งรวบรวมสมัครพรรคพวกก่อกบฏขึ้นที่สปาร์ต้า ด้วยเหตุผลและวัตถุประสงค์ที่ว่า “...ข้า(ซีนาดอน)ปรารถนาที่จะไม่เป็นรองหรืออยู่ใต้ผู้ใดในลาเซเดมอน”¹⁵⁹ อีกนัยหนึ่งก็คือ อยากเป็นใหญ่เหนือผู้อื่น นั่นเอง

ซึ่งการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ ก็มีลักษณะธรรมชาติของจิตแบบทรราช อีกนัยหนึ่งคือ จิตแห่งนครรัฐก็เหมือนกับปัจเจกบุคคล ที่แสวงหาความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่เหนือนครรัฐอื่นๆ ทั้งในหมู่เผ่าพันธุ์เดียวกันและต่างเผ่าพันธุ์ โดยความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่ก็คือ การเป็นนครรัฐที่มีเกียรติยิ่งใหญ่เป็นที่เคารพนบถจากนครรัฐอื่นๆ เป็นที่ถูกกล่าวขาน มีนครรัฐทั้งหลายไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ปรารถนาที่จะมาเป็นพันธมิตร, มีอาณาเขตที่กว้างใหญ่ไพศาล, มีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์, มีพิชพรรณธัญญาหารและปศุสัตว์ที่บริบูรณ์, มีกองทัพที่แข็งแกร่งที่มีกำลังพลจำนวนมากมายมหาศาลทั้งทางบกและทางทะเล, มีความมั่งคั่งทางเงินทองทรัพย์สินสมบัติต่างๆ, เป็นจุดศูนย์รวมของการค้าขายจากทั่วสาธุทิศ, มีสถานที่บ้านเรือนและวิหารอันใหญ่โตหรูหราซึ่งตกแต่งด้วยสิ่งของอันมีค่า, มีข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่ตกแต่งอย่างวิจิตรบรรจง ฯลฯ อันกล่าวได้ว่าจิตของนครรัฐก็เป็นจิตอันมีธรรมชาติแบบเดียวกันกับจิตของปัจเจกบุคคล เพียงแค่แตกต่างกันในเชิงของระดับหรือขอบเขตปริมาณของสิ่งต่างๆ เท่านั้น โดยภาพสะท้อนของจิตแห่งนครรัฐแบบทรราชก็ปรากฏชัดเจนทั้งในกรณีของเอเธนส์, สปาร์ต้า และทีปส์ รวมไปถึงอาณาจักรเปอร์เซีย โดยในกรณีของนครรัฐกรีกก็จะสามารถพบข้อความที่ถูกเน้นย้ำในคัมภีร์ *Hellenika* อยู่เสมอๆ เมื่อตอนที่เอเธนส์มีอำนาจในช่วงต้นถึงกลางของสงครามเพโลพอนนีเซียน, ในตอนที่สปาร์ต้าขึ้นมาเป็นนครรัฐที่มีอำนาจหลังจากสิ้นสุดสงครามเพโลพอนนีเซียน, และในตอนที่ยิบส์ขึ้นมาเป็นอำนาจหลังจากชนะสปาร์ต้าในสมรภูมิลูกทาร์(Battle of Leuctra ปี 371 ก่อนคริสตกาล) ดังเช่นในกรณีของสปาร์ต้าความว่า “...จงยึดถือว่ามีใครเป็นมิตรและเป็นศัตรูเช่นเดียวกันกับที่ลาเซเดโมเนีย(สปาร์ต้า)ยึดถือ จงติดตามเชื่อฟังไปในทุกหนแห่งที่ลาเซเดโมเนียจะนำไป และจงเป็นพันธมิตรกับลาเซเดโมเนีย”¹⁶⁰ รวมไปถึงการให้นครรัฐที่เข้ามาเป็นพันธมิตรหรือถูกพิชิตนั้น มีเจตน์จำนงของตัวเอง(มีอำนาจอธิปไตย)ในการตัดสินใจเรื่องราวกิจการต่างๆและการปกครองนครรัฐ อันเป็นเนื้อหาสาระที่มักปรากฏใช้ในบริบทของการชนะศึกต่อนครรัฐอื่นๆหรือการตกลงเจรจาสงบศึก รวมไปถึงการทำสนธิสัญญาระหว่างกัน ซึ่งข้อความดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนสำคัญของจิตแบบ

¹⁵⁹ Xenophon, *Hellenika*, III.3.11.

¹⁶⁰ *Ibid.*, II.2.20. and V.3.26. ในกรณีของยิบส์โปรดดู *Ibid.*, VII.1.42.

พระราชที่ชัดเจนที่สุด ดังคำวิจารณ์ของออโตครีส(Autocles)ชาวเอเธนส์ ที่มีต่อแนวทางดังกล่าวของสปาร์ต้า เมื่อเอเธนส์และสปาร์ต้าแสวงหาข้อยุติความขัดแย้งระหว่างกัน ความว่า

“ ...ชาวลาเซเดโมเนียนทั้งหลาย สิ่งที่กำลังจะพูดนี้อาจไม่ตรงกับความรู้สึกพอใจของท่านทั้งหลาย ข้ามิใช่ไม่ตระหนัก แต่ข้าคิดว่าคนที่ปรารถนาในมิตรภาพอันจะถูกสถาปนาขึ้นให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานนั้น ควรที่จะชี้ให้อีกฝ่ายประจักษ์ชัดในสาเหตุของสงครามระหว่างกัน พวกท่านมักกล่าวว่า‘บ้านเมือง(นครรัฐ)ทั้งหลาย ต้องมีเจตน์จํานงเสรีของตนเอง’ แต่พวกท่านเองที่เป็นอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ต่อหนทางการมีเจตน์จํานงเสรีของบ้านเมืองทั้งหลาย ด้วยข้อสัญญาของท่านที่กระทำต่อนครรัฐต่างๆ ที่เป็นพันธมิตรของท่าน ที่ระบุให้นครรัฐต่างๆ ต้องติดตามเชื่อฟังไปในทุกหนแห่งที่พวกท่านจะนำไป แล้วมันจะเป็นสิ่งสอดคล้องกับหลักการมีเจตน์จํานงเสรีได้อย่างไรกัน และพวกท่านก็ตัดสินใจกันเองว่าใครเป็นศัตรูของพวกท่าน โดยปราศจากการปรึกษาหารือกับนครรัฐทั้งหลายที่เป็นพันธมิตรของท่าน และพวกท่านก็นำพานครรัฐที่เป็นพันธมิตรไปรณรงค์สงครามกับศัตรูเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงมักปรากฏอยู่เสมอๆว่า นครรัฐทั้งหลายที่ถูกยึดถือว่ามีเจตน์จํานงเสรีของตนเอง จึงถูกบังคับให้เข้าสู่สมรภูมิเพื่อทำสงครามกับผู้ที่เป็นมิตรสหายใกล้ชิดของพวกเขาเหล่านั้น นอกจากนี้มันก็ไม่มียะไรในโลกนี้ที่จะขัดแย้งกับหลักการมีเจตน์จํานงเสรีของนครรัฐต่างๆ เท่ากับการที่พวกท่านสถาปนาระบอบการปกครองของคณะ 10 คนขึ้น ณ ที่นี้ และคณะ 30 คนขึ้น ณ ที่นั้น และพวกท่านก็ไม่ได้สนใจว่าคณะผู้ปกครองเหล่านี้จะปกครองตามระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์หรือไม่ หากสนใจเพียงแต่ว่าคณะผู้ปกครองเหล่านี้จะต้องสามารถรักษาอำนาจของตนในนครรัฐนั้นๆเอาไว้ให้ได้เป็นสำคัญ แม้ว่าจะต้องใช้กำลังก็ตามที เพราะฉะนั้นแล้ว พวกท่านจึงป่าวประกาศอย่างเปิดเผยว่าพวกท่านมีความสุขสำราญกับลักษณะแบบทรราชมากกว่าระบอบการปกครองที่มีเจตน์จํานงเสรี...”¹⁶¹

ที่ในความเป็นจริงแล้ว เมื่อวิเคราะห์ตีความจากตัวบทของเซโนโฟนก็จะพบว่า การกระทำของนครรัฐเอเธนส์ก็ไม่ได้ต่างอะไรไปจากการกระทำของนครรัฐสปาร์ต้าที่ออโตครีส(Autocles) ได้วิพากษ์ไว้ เพราะเอเธนส์ก็ปรารถนาให้นครรัฐที่มาเป็นพันธมิตรกับตนนั้น ยึดถือว่านครรัฐใดเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูเช่นเดียวกับที่ตนยึดถือ และให้นครรัฐที่เป็นพันธมิตรกับตนติดตามตนไปทำสงครามในที่ต่างๆตามที่ตนจะนำไป รวมไปถึงหากสปาร์ต้าได้สถาปนาระบอบคณาธิปไตยขึ้นใน

¹⁶¹ Ibid., VI.3.7-8.

นครรัฐต่างๆ ด้วยกลุ่มคนที่เป็นพลเมืองของนครรัฐนั้นๆซึ่งอาศัยอยู่ในนครรัฐนั้นๆหรือถูกเนรเทศไปที่อื่น(อันอาจมาพำนักอยู่กับสปาร์ต้า) ที่ปรารถนาในระบอบการปกครองอื่น(คณาธิปไตย,ทราชเสียงข้างน้อย)มากกว่าระบอบที่เป็นอยู่(กษัตริย์,ประชาธิปไตย) หรือปรารถนาจะหวนคืนสู่อำนาจและฟื้นฟูระบอบเก่า สปาร์ต้าก็จะแต่งตั้งบุคคลเหล่านี้เป็นองค์คณะจำนวน 10 – 30 คน เพื่อให้ปกครองนครรัฐนั้นๆและกวาดล้างเนรเทศผู้คนที่นิยมในระบอบการปกครองอื่นๆให้พ้นจากนครรัฐนั้นๆไปเสีย รวมไปถึงสนับสนุนด้านกำลังทางการทหาร(กองทหารสปาร์ต้าประจำการในนครรัฐนั้นๆ)และเงินทอง เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและชักจูงผู้คนในนครรัฐนั้นๆนั้นใด¹⁶² เอเธนส์ก็ได้สถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในนครรัฐต่างๆ ด้วยคนหรือกลุ่มคนที่เป็นพลเมืองของนครรัฐนั้นๆซึ่งอาศัยอยู่ในนครรัฐนั้นๆหรือถูกเนรเทศไปที่อื่น(อันอาจมาพำนักอยู่กับเอเธนส์) อันเป็นผู้มีวาทีลึบในการหลอกล่อฝูงชนและเป็นทีคลังโคลของพลเมืองส่วนใหญ่ในนครรัฐนั้นๆ และมีความปรารถนาในระบอบการปกครองอื่น(ประชาธิปไตย,ทราชเสียงข้างมาก)มากกว่าระบอบที่เป็นอยู่(คณาธิปไตย,กษัตริย์) หรือปรารถนาจะหวนคืนสู่อำนาจและฟื้นฟูระบอบเก่า เอเธนส์ก็จะแต่งตั้งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้นำในสภาของพลเมืองของนครรัฐนั้นๆ ควบคุมไปกับสถาปนาสภาของพลเมืองที่ประกอบขึ้นจากสมาชิกซึ่งเป็นพลเมืองของนครรัฐนั้นๆจำนวนหลายร้อยคนขึ้น เพื่อให้ปกครองนครรัฐนั้นๆและกวาดล้างเนรเทศผู้คนที่นิยมในระบอบการปกครองอื่นๆให้พ้นจากนครรัฐนั้นๆไปเสีย รวมไปถึงสนับสนุนด้านกำลังทางการทหาร(กองทหารเอเธนส์ประจำการในนครรัฐนั้นๆ)และเงินทอง เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและชักจูงผู้คนในนครรัฐนั้นๆนั้นนั้น¹⁶³ โดยการแข่งขันกันการสถาปนาระบอบการปกครองที่เอื้อประโยชน์กับนครรัฐของตนนั้น ปรากฏชัดเจนที่สุดในกรณีของ“นครรัฐโรด (Rhodes)ซึ่งสปาร์ต้าได้พยายามสถาปนาระบอบคณาธิปไตยขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือกับชนชั้นสูง ในขณะที่เอเธนส์ได้อาศัยความร่วมมือจากมหาชนในการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้น”¹⁶⁴ จึงกล่าวได้ว่าเซโนโฟนมีเจตนาที่จะชี้ให้เห็นถึงจิตแบบทรราชของนครรัฐที่ปรารถนาในความยิ่งใหญ่เหนือนครรัฐอื่นๆ ในระบบสองชั่วอำนาจ(ทรราชแข่งขันกับทรราช มิได้แข่งขันกับพลเมืองของตนเอง) ที่เข้าแทรกแซงเจตน์จำนงเสรี(อำนาจอธิปไตย)ของนครรัฐต่างๆที่ถูกพิชิตด้วยการสงครามหรือมาสวามิภักดิ์ด้วยความเกรงกลัว ผ่านวิธีการสถาปนาระบอบการปกครองที่สอดคล้องและเอื้อประโยชน์กับนครรัฐของตนมากที่สุด ซึ่งก็คือการครอบงำนครรัฐอื่นๆ เพื่อสร้างหลักประกันในความยั่งยืนของการดำรงอยู่ในอำนาจหรือความเป็นมหาอำนาจของนครรัฐตนเอง เพราะการลงนาม

¹⁶² กรณีการสถาปนาระบอบคณาธิปไตยขึ้นในนครรัฐต่างๆ โดยสปาร์ต้า จากระบอบที่เป็นอยู่เดิม โดยเฉพาะระบอบประชาธิปไตย โปรดดู Ibid., II.3.1-2. and II.3.46.

¹⁶³ กรณีการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในนครรัฐต่างๆ โดยเอเธนส์ จากระบอบที่เป็นอยู่เดิม โดยเฉพาะระบอบคณาธิปไตย โปรดดู Ibid., IV.8.27.

¹⁶⁴ Ibid., IV.8.20.

ให้สัตยาบันในสนธิสัญญาระหว่างกันนั้น มิได้เป็นหลักประกันที่มั่นคงเท่ากับการสถาปนาคนหรือกลุ่มคนที่มีความเห็นในการปกครองนครรัฐในลักษณะเดียวกันกับตนและต้องอาศัยกองกำลังทหารจากตน ให้เป็นใหญ่มีอำนาจการปกครองในนครรัฐนั้นๆ

โดยเมื่อย้อนกลับมาวิเคราะห์ตีความความปรารถนาที่จะเป็นใหญ่ของนครรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างนครรัฐต่างๆ ในบริบทจากตัวบทของเซโนโฟนแล้ว ก็จะพบว่า นครรัฐที่มีบทบาทหลักในการช่วงชิงแข่งขันความเป็นผู้นำของชาวกรีกก็คือสองขั้วอำนาจหลัก อันได้แก่ เอเธนส์กับสปาร์ต้า ที่แข่งขันกันผ่านการทำสงคราม, การเจรจาต่อรอง และการสถาปนาระบบการปกครองที่เอื้อประโยชน์แก่นครรัฐของตนขึ้น ณ นครรัฐต่างๆ อีกนัยหนึ่งคือ การครอบงำหรือการแทรกแซงเจตน์จำนงเสรี(อำนาจอธิปไตย)ในการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆของนครรัฐทั้งหลาย นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามตัวแสดงที่ปรากฏบทบาทหลัก อันมีอิทธิพลต่อชัยชนะของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็คือ กษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ที่มีธรรมชาติของจิตแบบทรราชเดียวกันกับนครรัฐต่างๆของชาวกรีก ที่แสวงหาความยิ่งใหญ่ให้แก่บ้านเมืองของตนเอง ด้วยการเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีให้แตกต่างจากสมัยก่อนที่มุ่งส่งกองทัพจำนวนมหาศาลไปทำสงครามในกรีก มาเป็นยุทธวิธีสนับสนุนทางการเงินในการใช้จ่ายต่างๆ โดยเฉพาะการจ้างทหารรับจ้างมาสร้างเป็นกองกำลัง, ทรัพยากรต่างๆ, เสบียง และยุทธโศปกรณ์ทั้งทางบกและทางทะเล อย่างลับๆต่อนครรัฐกรีกบางรัฐ เพื่อให้นครรัฐของชาวกรีกทั้งหลายเต็มไปด้วยความขัดแย้งและทำสงครามกันเอง อันจะส่งผลให้ไม่มีนครรัฐของชาวกรีกนครรัฐใดเข้มแข็งจนเกินไปและเป็นการง่ายที่เปอร์เซียจะเข้าแทรกแซง¹⁶⁵ เพื่อ“กดชาวกรีกทั้งหลายลงเป็นทาสของเปอร์เซีย”¹⁶⁶ ดังจะเห็นได้จาก กษัตริย์ดาร์อุสที่สอง(Darius II)ที่ส่งไซรัสผู้เยาว์ ซึ่งเป็นโอรสของพระองค์มาสนับสนุนช่วยเหลือสปาร์ต้าในบริเวณเอเชียไมเนอร์ ตอนช่วงปลายของสงครามเพโลพอนนีเซียน ที่นำไปสู่ชัยชนะของสปาร์ต้าเหนือนครรัฐเอเธนส์และพันธมิตรของเอเธนส์ ซึ่งเปอร์เซียได้ทำการสนับสนุนด้วยเงินทองและทรัพยากรแก่สปาร์ต้าอย่างมากมายดังที่ไซรัสดกล่าวว่า “หากเงินที่พระบิดาของไซรัส(กษัตริย์ดาร์อุสที่สอง)ให้มานั้นไม่เพียงพอสำหรับการณรงค์สงครามแล้ว ไซรัสถกียินดีจะทำลายบัลลังก์ที่ไซรัสนั่งประทับอยู่ทิ้ง เพื่อลอกเงินลอกทองมันออกมาใช้เพื่อช่วยสปาร์ต้าในการทำสงคราม”¹⁶⁷ อันสอดคล้องกับคำแนะนำของไซรัสต่อไลแซนเดอร์(Lysander)แม่ทัพของสปาร์ต้า ในการทำสงครามทางทะเลกับเอเธนส์ว่า “จงอย่าได้ทำการรบกับเอเธนส์จนกว่าจะมั่นใจว่าสปาร์ตานั้นมีจำนวนเรือรบมากกว่าเอเธนส์หลายเท่าตัว เพราะทั้งกษัตริย์แห่งเปอร์เซียและไซรัสเองมีเงินทองจำนวนมหาศาล รวมไปถึงทรัพยากรอื่นๆ ที่สามารถสนับสนุนสร้างกองทัพเรือของสปาร์ต้าให้มีจำนวนและแสนยานุภาพมากกว่าเอเธนส์ และ

¹⁶⁵ Ibid., I.5.9.

¹⁶⁶ Xenophon, *Agesilaus*, VII.7.

¹⁶⁷ Xenophon, *Hellenika*, I.5.2-3.

พร้อมที่จะทำสงครามยืดเยื้อ”¹⁶⁸ โดยหลังจากที่สปาร์ต้าเป็นผู้ชนะในสงครามเพโลพอนนีเซียนและเริ่มมีอำนาจอิทธิพลมากขึ้น เปอร์เซียก็หันมาสนับสนุนทางการเงินแก่นครรัฐเล็กๆต่างและเอเธนส์ เพื่อให้ทำการรวมตัวกันต่อต้านสปาร์ต้า จนเป็นสงครามที่จบลงด้วยการแทรกแซงของกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย(อาทาเซอร์ซีส พระเชษฐาของไซรัส)อย่างเปิดเผยชัดเจนต่อเจดน์จ้านงเสรี(อำนาจอริปไตย)ของชาวกรีกทั้งหมด ซึ่งก็คือ สัญญาสันติภาพของกษัตริย์(แห่งเปอร์เซีย)หรือสัญญาสันติภาพของแอนแทลซิดีส(Antalcidas) ที่ภายนอกอาจดูเหมือนว่า สปาร์ต้าจะเป็นฝ่ายที่ได้รับประโยชน์เพราะแอนแทลซิดีสผู้ที่ไม่พอใจกษัตริย์แห่งเปอร์เซียยอมเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการยุติสงครามนี้ เป็นแม่ทัพของชาวสปาร์ต้าซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าเมืองต่างๆ(Satrapes)ของเปอร์เซียในบริเวณเอเชียไมเนอร์ แต่เมื่อพิจารณาข้อตกลงในสัญญาดังกล่าวก็จะพบเงื่อนไขประการต่างๆที่กษัตริย์แห่งเปอร์เซียเป็นผู้เสนอนั้นเป็นประโยชน์โดยตรงต่อเปอร์เซียเองคือ “เมืองต่างๆในเอเชียและเกาะทั้งหลายในบริเวณใกล้เคียง รวมไปถึงเกาะไซปรัส(Cyprus)จะต้องเป็นของพระองค์, นครรัฐกรีกทั้งหลายไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ จะต้องถูกลบปล่อยให้เจดน์จ้านงเสรีในการปกครองตนเอง, และหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด(ระหว่างสปาร์ต้าและพันธมิตรกับเอเธนส์และพันธมิตร)ปฏิบัติที่จะให้สัตยาบันในสนธิสัญญานี้ พระองค์ก็จะร่วมกับฝ่ายที่ให้สัตยาบันในสนธิสัญญา ทำสงครามกับอีกฝ่ายหนึ่งทั้งทางบกและทางทะเล ด้วยกองเรือและด้วยเงินทองความมั่งคั่งที่พระองค์มี”¹⁶⁹ ที่นับได้ว่าเป็นการประสบความสำเร็จของการมีอำนาจเหนือชาวกรีกโดยอาณาจักรเปอร์เซีย เนื่องจากการบังคับให้เมืองต่างๆและเกาะบริเวณเอเชียไมเนอร์ต้องมาเป็นของพระองค์ ก็เท่ากับว่านครรัฐกรีกโดยเฉพาะเอเธนส์กับสปาร์ตานั้น จะต้องสูญเสียแหล่งทรัพยากร, ดินแดนและพันธมิตรของตนไป อีกนัยหนึ่งคือ เป็นการลดทอนอำนาจความยิ่งใหญ่ของทั้งสปาร์ต้าและเอเธนส์ที่เป็นสองขั้วอำนาจหลักของกรีกกลาง อันสอดคล้องกับการให้นครรัฐกรีกทั้งหลายไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่สามารถมีเจดน์จ้านงเสรีในการปกครองตนเอง ที่เท่ากับเป็นการลดทอนอำนาจของสปาร์ต้าและเอเธนส์ที่มาจากแทรกแซงด้วยการสถาปนาระบบการปกครองผ่านคนหรือกลุ่มคนที่เอื้อประโยชน์ต่อสปาร์ต้าและเอเธนส์ลง ที่ส่งผลโดยตรงต่อการสูญเสียพันธมิตรของทั้งสองขั้วอำนาจ ซึ่งก็คือ การทำให้นครรัฐกรีกแตกออกเป็นนครรัฐย่อยๆที่ไม่สามารถรวมตัวกันเพื่อมาต่อกรกับเปอร์เซียได้อีกนั่นเอง รวมไปถึงความขัดแย้งในหมู่ชาวกรีกจะต้องพึ่งพาอำนาจ(ทางการเงินและการทหาร)ของเปอร์เซียที่เหนือกว่าเข้ามาจัดการต่อไป ด้วยนครรัฐกรีกไม่สามารถสะสมความมั่งคั่งและทรัพยากรเพื่อทำสงครามระยะยาวได้เหมือนในอดีต ไม่ว่าจะเป็นเอเธนส์หรือสปาร์ตาก็ตาม

ต่อจากนั้นกษัตริย์เปอร์เซียก็หันมาสนับสนุนพวกที่บัสจันส่งผลให้ชิปส์เป็นมหาอำนาจที่มารุกรานต่อทั้งสปาร์ต้าและเอเธนส์ จนสปาร์ต้ากับเอเธนส์ต้องมารวมมือกันเพื่อฉีกกำลังทั้ง

¹⁶⁸ Ibid., II.1.13-14.

¹⁶⁹ Ibid., V.1.30-31.

ทางบกและทางทะเลเพื่อต่อต้านพวกที่บงกชอำนาจนั้นได้ในที่สุด แต่ก็สูญเสียทั้งไพร่พลและทรัพย์สินของทุกฝ่ายไปไม่น้อย อาจกล่าวได้ว่าอาณาจักรเปอร์เซียก็ปรารถนาที่จะยิ่งใหญ่เป็นมหาอำนาจไม่ต่างจาก ความปรารถนาของสปาร์ต้า, เอเธนส์, ซิซิลี และบ้านเมืองอื่นๆ และแม้ว่าเปอร์เซียจะสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในระดับระหว่างบ้านเมืองคือ ไม่ให้มีนครรัฐของชาวกรีกนครรัฐใดเข้มแข็งจนเกินไป เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของอาณาจักรเปอร์เซียและเป็นการง่ายที่เปอร์เซียจะเข้าแทรกแซง แต่ในอาณาจักรเปอร์เซียเองหรือระดับภายในบ้านเมือง กลับต้องประสบกับการแย่งชิงความเป็นของเจ้าเมืองต่างๆ(Satrap)ที่ทำสงครามกัน เพื่อปรารถนาช่วงชิงดินแดนของเจ้าเมืองที่ใกล้เคียงและบรรลุความยิ่งใหญ่ความมั่งคั่ง ดังเช่น กรณีไซรัสผู้เยาว์กับทิสซาเฟอนีส(Tissaphernes)และฟาร์นาเบซุส(Pharnabazus) หรือระหว่างทิสซาเฟอนีส(Tissaphernes)กับฟาร์นาเบซุส(Pharnabazus) หรือแม้แต่กรณีของไซรัสผู้เยาว์ที่ปรารถนาจะช่วงชิงบัลลังก์กษัตริย์แห่งเปอร์เซียจากพระเชษฐาของพระองค์ ซึ่งไซรัสได้รับการสนับสนุนอย่างลับๆ และเปิดเผยจากเจ้าเมืองต่างๆ รวมไปถึงกรณีของชนเผ่าต่างๆที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรเปอร์เซียที่ก่อกบฏและแยกตัวเป็นอิสระโดยที่กองทัพของเปอร์เซียไม่สามารถปราบปรามได้ อาทิ “ชนเผ่าคาอูเซียน(Carduchian)ที่อาศัยอยู่บริเวณต้นแม่น้ำไทกริส ที่สังหารกองทัพจำนวน120,000คนของเปอร์เซียที่ส่งไปปราบปรามได้อย่างสิ้นซาก โดยไม่มีทหารเปอร์เซียคนใดมีชีวิตรอดกลับมา”¹⁷⁰ กล่าวได้ว่ากรณีต่างๆข้างต้นได้นำมาซึ่งความสูญเสียทางทรัพยากรและไพร่พลของอาณาจักรเปอร์เซียเอง และนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าเมืองต่างๆ อันเป็นประจักษ์พยานถึงความแตกแยกภายในของอาณาจักรเปอร์เซียที่ต้องเผชิญกับความปรารถนาที่อยากจะเป็นใหญ่อยากจะมีอำนาจของชนชั้นสูงและของชนเผ่าอื่นๆในอาณาจักรเปอร์เซีย ซึ่งไม่ต่างอะไรไปจากสิ่งที่นครรัฐกรีกต้องเผชิญ

เพราะฉะนั้นกิจกรรมทั้งในระดับระหว่างนครรัฐ(บ้านเมือง)ต่างๆและในระดับนครรัฐ(บ้านเมือง)หนึ่งๆ ในการแข่งขันช่วงชิง จึงเป็นภาพสะท้อนของจิตแบบทรราช ที่ปรารถนาความเป็นใหญ่ ความมั่งคั่ง เกียรติยศชื่อเสียง ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อความอย่างสั้นๆได้ว่า “แพ้เป็นข้า(ผู้ได้ปกครอง) ชนะเป็นเจ้า(ผู้ปกครอง)”¹⁷¹ ที่มีได้หมายความว่า เซโนโฟนจะสนับสนุนกฎเกณฑ์ดังกล่าวในทางกลับกันเซโนโฟนได้ชี้ให้เห็นว่า ผลลัพธ์ของการแข่งขันช่วงชิงความเป็นใหญ่กันนั้น มันไม่ส่งผลดีใดๆเลยต่อนครรัฐต่างๆและเผ่าพันธุ์ “...เพราะมันไม่สามารถกล่าวได้ว่า การได้มาซึ่ง

¹⁷⁰ Xenophon, *Anabasis*, III.5.16. เซโนโฟนเองก็ยอมรับในความสามารถทางการสงครามของชาวคาอูเซียนที่อาศัยอยู่ประเทศอันเป็นหุบเขา ช่องเขา เทือกเขา เนินเขา ให้เป็นประโยชน์ในการสร้างความเสียหายให้แก่ศัตรู ดังที่กองทัพหมีนคนชาวกรีกต้องประสบ ซึ่งเซโนโฟนบรรยายไว้ว่า “...การเดินทางตลอดเจ็ดวันที่ผ่านมาในดินแดนของชาวคาอูเซียน เราทั้งหลายต้องต่อสู้มาโดยตลอดและต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบากแสนสาหัสมากกว่าที่เราทั้งหลายได้ประสบมาเมื่อครั้งเผชิญกับกษัตริย์แห่งเปอร์เซียและทิสซาเฟอนีส รวมกันเสียอีก...” Ibid., IV.3.2.

¹⁷¹ Xenophon, *Hellenika*, VII.5.26.

ดินแดนต่างๆ นครรัฐต่างๆและอำนาจความยิ่งใหญ่ จะส่งผลให้นครรัฐนั้นๆดึงามเจริญรุ่งเรืองขึ้นกว่าแต่ก่อน ในทางกลับกันหลังจากสงคราม มันได้นำไปสู่ความยุ่งเหยิงไร้ระเบียบที่มากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ในหมู่ชาวกรีกทั้งหมด...”¹⁷² ซึ่งเฮโรโดตัสได้จำกัดขอบเขตแค่เพียงสงครามแมนทีเนีย (Battle of Mantinea ปี 362 ก่อนคริสตกาล)ที่ข้อความข้างต้นกล่าวถึงและเป็นสงครามที่บุตรชายคนหนึ่งของเขาได้เสียชีวิตไปจากการร่วมรบในกองทหารม้าของชาวเอเธนส์เท่านั้น เพราะข้อความดังกล่าวเป็นข้อความที่อยู่ในย่อหน้ารองสุดท้ายของตัวบท *Hellenika* อันเป็นตัวบทที่เฮโรโดตัสได้เน้นย้ำว่าเขานั้นจะกล่าวถึงแต่สิ่งที่ควรค่าแก่การกล่าวถึง และจะละเลยในสิ่งไม่ควรค่าที่จะกล่าวถึง ประกอบกับเมื่อวิเคราะห์ตีความเทียบกับเจตนาในการเขียนตัวบทต่างๆของเฮโรโดตัส ที่ได้ตีความไว้ในบทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์นี้ ก็สามารถสรุปได้ว่า เฮโรโดตัสได้แสวงหาคำตอบต่อความหมายของจิตแบบทรราช เพื่อเป็นความเข้าใจเบื้องต้น ในการหาทางออกหรือการทำให้สิ่งต่าง ๆ นั้นดึงามขึ้นเท่าที่มันจะเป็นได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล(คนดี)และระดับนครรัฐ(ระบอบการปกครองที่ดี) เพราะหากไม่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของนครรัฐเป็นปฐมแล้ว ก็มิอาจเข้าใจได้ว่าควรจะต้องแก้ไขในสิ่งใดประการใด เพื่อให้สิ่งนั้นๆดึงามขึ้น นั่นเอง

3.2.2 การอยู่ร่วมกันของมนุษย์(koinonian)เป็นธรรมชาติ

ดังนั้นจากเหตุผลที่ว่า จิตแบบทรราชทั้งในระดับระหว่างนครรัฐ(บ้านเมือง)ต่างๆและระดับภายในนครรัฐ(บ้านเมือง)หนึ่งๆ ที่เมื่อแข่งขันช่วงชิงกันอย่างรุนแรงก็จะนำไปสู่ความวุ่นวายไร้ระเบียบ และความเสื่อมถอยลงของส่วนรวม ซึ่งในกรณีนี้ก็คือ ชาวกรีกทั้งหมดนั้น¹⁷³ จึงนำไปสู่การคำถามสำคัญที่ว่า เมื่อมนุษย์(โดยส่วนใหญ่)และนครรัฐบ้านเมืองต่างๆโดยมาก มักมีธรรมชาติในลักษณะจิตแบบทรราชแล้ว ในสภาวะหรือบริบทใดๆที่ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งและการแข่งขันช่วงชิง ที่นำมาซึ่งความไร้ระเบียบความวุ่นวายเสมอมิใช่หรือ ดังนั้นการอยู่ร่วมกันของมนุษย์แท้จริงแล้วก็มีอาจจะอยู่ร่วมกันได้ เปรียบได้กับสภาวะสงครามระหว่างคนทุกคนต่อคนทุกคน(war of everyone against everyone)ในกรอบความคิดของ โทมัส ฮอบส์ ไซหรือไม่ว่า จากคำถามข้อสงสัยดังกล่าว เมื่อวิเคราะห์ตีความในระดับระหว่างนครรัฐ(บ้านเมือง)ต่างๆก็จะพบว่า การร่วมมือกันและการแข่งขันต่อสู้กันของนครรัฐ(บ้านเมือง)ต่างๆ มีเป้าหมายอยู่ที่การแสวงหาความเป็นใหญ่ อำนาจ ความมั่งคั่ง และเกียรติยศชื่อเสียง ผ่านการช่วยเหลือกันและกันในกรณีที่เป็นมิตรสหาย(พันธมิตร) เช่นเดียวกับที่มุ่งทำร้ายกันและกันในกรณีที่เป็นศัตรู แต่อย่างไรก็ตามจากตัวบท *Hellenika* ได้สะท้อนให้เห็นว่า ไม่มีมิตรแท้และศัตรูถาวร ในกิจกรรมระดับระหว่างนครรัฐ(บ้านเมือง)ต่างๆ ดัง

¹⁷² Ibid., VII.5.27.

¹⁷³ โดยหากว่าเฮโรโดตัสมีอายุยาวนานอีกไม่กี่สิบปีต่อมาก็จะพบว่า คำกล่าวของเขานั้นเป็นจริง เพราะมหาอำนาจอย่างสปาร์ต้า, เอเธนส์, ธีบส์ หรือแม้แต่เปอร์เซีย ที่ล้วนเคยยิ่งใหญ่ในอดีต ต่างก็ถูกพิชิตโดยอเล็กซานเดอร์มหาราชแห่งมาเซโดเนีย

จะพบได้ว่า สงครามเพโลพอนนีเซียนเป็นสงครามระหว่างสองขั้วอำนาจหลักคือเอเธนส์กับสปาร์ต้า ซึ่งในช่วงปลายของสงครามกษัตริย์แห่งเปอร์เซียได้ให้การสนับสนุนสปาร์ต้าจนชนะ ต่อมาเมื่อสปาร์ต้าเริ่มสะสมอำนาจมากขึ้น นครรัฐต่างๆที่เคยเป็นพันธมิตรกับสปาร์ตาก็หันไปร่วมมือกับเอเธนส์เพื่อต่อต้านอำนาจของสปาร์ต้า จนเกิดเป็นสงครามคอร์ริินท์เทียน ที่สปาร์ต้าได้รับชัยชนะ ต่อมากษัตริย์แห่งเปอร์เซียจึงได้ให้การสนับสนุนเอเธนส์และนครรัฐต่างๆของกรีก เพื่อให้ต่อต้านอำนาจของสปาร์ต้า จนทำให้สปาร์ต้าไม่มีกำลังเพียงพอที่จะแบ่งไปรักษานครรัฐต่างๆที่ขึ้นกับตน บริเวณเอเชียไมเนอร์ จึงต้องเจรจากับกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย อันนำไปสู่การยุติสงครามที่ควบคุมมาด้วยการแทรกแซงของกษัตริย์แห่งเปอร์เซียที่มีต่อนครรัฐกรีกทั้งหลาย ภายใต้สัญญาสันติภาพของกษัตริย์(แห่งเปอร์เซีย) หลังจากนั้นกษัตริย์แห่งเปอร์เซียก็ให้การสนับสนุนที่ปลั่งยิ่งใหญ่ อันนำไปสู่การที่ขั้วอำนาจหลักของกรีกที่ขัดแย้งกันตลอดมาอย่างเอเธนส์กับสปาร์ต้าหันมาตกลงร่วมมือกันเป็นพันธมิตร เพื่อต่อต้านอำนาจของชิปส์ จนได้รับชัยชนะในที่สุด ซึ่งนอกจากด้วยบท *Hellenika* จะได้ชี้ให้เห็นว่า ไม่มีมิตรแท้และศัตรูถาวร ในกิจกรรมระดับระหว่างนครรัฐ(บ้านเมือง) ต่างๆแล้ว ก็ยังชี้ให้เห็นว่า ไม่มีนครรัฐหรือบ้านเมืองใดที่จะเป็นผู้ที่แข็งแกร่งที่สุดได้ตลอดไป นครรัฐจึงมีความกลัวที่ไม่ต่างอะไรไปจากทรราชที่กลัวการลงจากอำนาจ ดังที่เซโนโฟนบรรยายถึงความกลัวของนครรัฐเอเธนส์เมื่อยามที่ทราบข่าวว่ากองทัพเรือของตนพ่ายแพ้อย่างย่อยยับต่อกองทัพเรือของสปาร์ต้าที่นำโดยไลแซนเดอร์ และไลแซนเดอร์ก็ได้นำทัพเรือทั้งหมดของสปาร์ต้าและพันธมิตรมุ่งหน้ามาที่เอเธนส์ เพื่อปิดล้อมทางทะเลควบคุมไปกับกองทัพบกของสปาร์ต้าและพันธมิตรก็ได้เดินทางไปตั้งค่ายอยู่ที่อะคาเดมี(Academy)เพื่อปิดล้อมทางบก อันหมายถึงนครรัฐเอเธนส์ถูกปิดล้อมทั้งทางบกและทางทะเล โดยปราศจากพันธมิตรและปราศจากกองทัพขนาดใหญ่ที่จะสามารถณรงค์สงครามกับสปาร์ต้าและพันธมิตรได้ เอเธนส์จึงคงเหลือแต่ทหารราบบางส่วนในนครรัฐและกำแพงเมืองที่เป็นปราการสุดท้ายเท่านั้น นครรัฐเอเธนส์จึงกลัวว่าตนจะถูกกระทำเยี่ยงที่ตนได้กระทำต่อนครรัฐเล็กๆต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการถูกฆ่าอย่างเหี้ยมโหด, การถูกจับไปเป็นทาส, การถูกขายไปในฐานะทาส, การถูกเนรเทศ, การสังหารหมู่ เป็นต้น¹⁷⁴ นครรัฐจึงเหมือนกับทรราชที่ต้องแสวงหาอำนาจความมั่งคั่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อเป็นหลักประกันการมีชีวิตรอดของตน ซึ่งหากพิจารณาในระดับระหว่างนครรัฐแล้ว แม้ว่าการร่วมมือกันจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือบริบทเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามนครรัฐ(บ้านเมือง)ต่างๆ ก็มีธรรมชาติที่จะสามารถรวมตัวกันเป็นพันธมิตรที่จำแนกออกเป็นสองขั้วได้เสมอ ภายใต้คู่ตรงข้ามระหว่างมิตรกับศัตรู รวมไปถึงในขณะที่อยู่ในสถานภาพผู้ที่แข็งแกร่งกว่าซึ่งก็คือการเป็นนครรัฐมหาอำนาจ มิได้กระทำความหยาบช้ำเอาไว้ เมื่ออำนาจลดน้อยลงก็ต้องกลัวเกรงว่าจะถูกผู้อื่นกระทำสิ่งที่หยาบช้ำ เพราะการปฏิบัติสิ่งที่ดีสอดคล้องกับระเบียบแบบแผนของความถูกต้องเที่ยงธรรมจะเป็นเครื่องป้องกันคนที่ดีที่สุด เท่ากับ

¹⁷⁴ สำหรับรายละเอียดในประเด็นดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Hellenika*, II.2.5-15.

ว่าการแสวงหาความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่มิได้เป็นเป้าหมายที่แท้จริงของนครรัฐ ดังเช่นในกรณี เอเธนส์และพันธมิตรที่มาเจรจาตกลงสงบศึกกับสปาร์ต้าและพันธมิตร ที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ปรารถนา ที่จะยุติสงครามและร่วมมือกันเป็นพันธมิตร ซึ่งสามารถสำเร็จลุล่วงได้ก็เพราะทั้งสองฝ่ายมิได้ กระทำการอันหยาบเข้าหรือประกอบอาชญากรรมที่รุนแรงต่อกันไว้ในยามที่มีสงคราม¹⁷⁵ และใน กรณีของเซโนฟอนที่เมื่อกองทัพชาวกรีกหมิ่นคนได้ตั้งศาลขึ้นเพื่อตัดสินความผิดต่างๆทั้งใน อดีตและปัจจุบัน เซโนฟอนก็ถูกกล่าวหาว่า เมื่อครั้งที่เร่งรีบเดินทัพหนีศัตรู เซโนฟอนได้เขียนตี ทหารผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นการกระทำด้วยความยโสทะนงตนของเซโนฟอน อันเป็นข้อกล่าวหาที่รุนแรง เช่นเดียวกับแม่ทัพนายกองคนอื่นๆที่ถูกกล่าวหาในข้อหาต่างๆและถูกลงโทษ แต่เมื่อเซโนฟอนได้ กล่าวชี้แจงว่า เขาได้เขียนคนผู้นั้นก็เพราะว่า เขาได้มอบหมายให้ผู้ที่กล่าวหาเขานั้นเป็นผู้ดูแลและ เคลื่อนย้ายทหารที่บาดเจ็บจากการสู้รบและอากาศที่หนาวเย็น แต่มันผู้นั้นกลับขุดหลุมเพื่อที่จะฝัง ทหารที่บาดเจ็บเหล่านั้นทั้งๆที่คนเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ เขาจึงได้เขียนตีมัน เมื่อทหารทั้งหลายได้ ทราบถึงความจริงต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าเซโนฟอนนั้นกระทำถูกต้อง มิหนำซ้ำยังลงโทษมัน ผู้นั้นเบาเกินไป ไม่สาสมกับการกระทำของมัน¹⁷⁶ เป็นต้น

นัยยะดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นภาพสะท้อนสำคัญของทั้งระดับนครรัฐและระดับปัจเจก บุคคล ที่มีความสามารถตามธรรมชาติในการจำแนกมิตรและศัตรู ซึ่งสัมพันธ์กับประโยชน์ใน ความเห็นของคนส่วนใหญ่อันได้แก่ ความมั่งคั่งเงินทองเกียรติยศชื่อเสียง ที่เชื่อมโยงไปสู่การ รวมกันเพื่อแสวงหาเพิ่มพูนและรักษาไว้ซึ่งสิ่งที่มีประโยชน์เหล่านี้จากศัตรูซึ่งมีความปรารถนาไม่ แตกต่างจากพวกตนที่จะมาแย่งชิง แต่สิ่งเหล่านี้คนส่วนใหญ่ก็ตระหนักว่ามันไม่ใช่สิ่งที่มีประโยชน์ ที่แท้จริงในยามที่ตนหรือนครรัฐนั้น มิได้เป็นผู้ที่แข็งแกร่งที่สุดหรือแข็งแกร่งกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ ผู้อื่นและนครรัฐอื่นๆอย่างที่เคยเป็น ดังในกรณีของเซโนฟอนในคัมภีร์ *Anabasis* ที่ได้แย้งข้อ กล่าวหาและผู้คนทั้งหลายก็ประจักษ์ว่าการกระทำของเซโนฟอนนั้นถูกต้องเที่ยงธรรม อันหมายถึง ว่าทั้งเซโนฟอนและคนทั้งหลายต่างตระหนักรู้หรือมีความสามารถที่จะเข้าใจได้ว่าอะไรคือการ กระทำที่ถูกต้องเที่ยงธรรม ดังนั้นเจตนาของเซโนฟอนจึงแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากฮอบส์ เพราะ สำหรับเซโนฟอนนั้นมนุษย์มีความสามารถในการรวมกันตามธรรมชาติและยังมีความสามารถในการ แยกแยะผิดชอบชั่วดี โดยอาศัยภาษาในยามที่จะต้องคิดตรองตัดสินใจดังในกรณีของการที่ จะตัดสินลงโทษความผิดแก่บุคคล อันเท่ากับว่ามนุษย์โดยธรรมชาตินั้นมีความสามารถที่จะอยู่ ร่วมกันและรับรู้ถึงความถูกต้องเที่ยงธรรม เพียงแต่มีอุปสรรคสำคัญที่มาบดบังทำให้หลงมัวเมา ก็คือ ความสุขสบายด้วยหนทางที่ไม่ยากลำบากและการบำรุงบำเรอร่างกาย โดยเมื่อทำการวิเคราะห์ ดีความข้อสนับสนุนตามกรอบความคิดของเซโนฟอนในการระบุว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้น

¹⁷⁵ สำหรับรายละเอียดโปรดดู Ibid., VI.3.2-20.

¹⁷⁶ Xenophon, *Anabasis*, V.8.1-12.

เป็นธรรมชาติ ก็มาจากเหตุผล 5 ประการหลักตามธรรมชาติของมนุษย์อันได้แก่ ภาษา(*logo*), ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรและศัตรู, ความรักในเกียรติ, การแบ่งงานกันทำ(ส่วนย่อยกับองค์กรวม), และความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.2.1 ภาษา(*logo*)

การได้มาซึ่งสิ่งที่ตนนั้นปรารถนาต้องการ ในกรณีของสัตว์ต่างๆ ก็จำเป็นที่จะต้องใช้สิ่งที่ตนมีตามธรรมชาติในการต่อสู้แย่งชิงเพื่อให้ได้มา ไม่ว่าจะเป็น กรงเล็บ, เขี้ยว, เขา, และสิ่งอื่นๆอันเป็นส่วนประกอบของร่างกาย แต่ในกรณีของมนุษย์ที่มีภาษาเป็นลักษณะตามธรรมชาตินั้น การบรรลุสิ่งซึ่งตนปรารถนาก็สามารถใช้วาจาในการเจรจา, เกลี้ยกล่อม, ต่อรอง หรือแม้แต่ข่มขู่เพื่อให้ได้สิ่งเหล่านั้นมา ดังปรากฏชัดเจนในตัวบท *Hellenika* ที่ภาษามีความสำคัญมากกว่าการใช้กำลังประกอบกับเงื่อนไขที่ว่า มนุษย์นั้นปรารถนาจะได้ในสิ่งที่ตนต้องการมาด้วยวิถีทางที่ไม่ยากลำบาก ซึ่งก็คืออยากได้มาด้วยวิธีการที่ง่ายและรวดเร็ว ในปริมาณที่มากๆ โดยหลีกเลี่ยงการสูญเสียทั้งทรัพยากรที่ตนมีอยู่และที่จะได้มา¹⁷⁷ ดังเช่น กษัตริย์แห่งเปอร์เซียที่มีกำลังทหารทั้งทางบกและทางทะเลจำนวนมาก แต่ก็ใช้การเจรจาท่อรองกับสปาร์ต้าและชาวกรีกเป็นสำคัญ ในตอนสัญญาสันติภาพของกษัตริย์(แห่งเปอร์เซีย) หรือ ในกรณีของฟาร์นาเบซุส(Pharnabazus)เจ้าเมือง(Satrap)ที่ขยายดินแดนของตนด้วยการเจรจากับเมืองต่างๆในเอเชียไมเนอร์ มากกว่าที่จะใช้กำลังทหารทำสงคราม ซึ่งส่งผลให้เมืองต่างๆมาเข้าด้วยเขาจำนวนมาก¹⁷⁸ เป็นต้น มนุษย์จึงไม่ได้อยู่ในสถานะสงครามแห่งการแย่งชิงหรือการฆ่าล้างกันเยี่ยงสัตว์อื่นๆ เพราะมนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้ตามธรรมชาติ ด้วยการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนนั้นเห็นว่าเป็นประโยชน์ ผ่านการใช้ภาษาในการสร้างความเข้าใจในสิ่งที่ตนต่างปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีความคิดตรงกันหรือสิ่งที่มีความคิดแตกต่างกันก็ตาม เพื่อให้ตนได้สิ่งที่ปรารถนามา เพราะฉะนั้นกิจกรรมใดๆของมนุษย์ย่อมแยกไม่ออกจากการใช้ภาษา ประเด็นจึงอยู่ที่ว่า ภาษานั้นได้ถูกทำให้สื่อถึงสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันมากขึ้นเพียงใด เพราะหากว่าภาษามุ่งแต่สื่อถึงความพึงพอใจทางร่างกายและเงินทองเป็นสาระสำคัญหลักแล้ว มนุษย์ก็ย่อมใช้วาจานั้นเป็นเครื่องมือในการบรรลุความมั่งคั่งยิ่งใหญ่หรือผลประโยชน์ในความหมายของคนทั่วไปในลักษณะจิตแบบทรราชที่ควบคู่มากับการใช้กำลังความรุนแรง(สงคราม) แทนที่จะมุ่งไปสู่ระเบียบแบบแผนของความดีงามตามหน้าที่อันแท้จริงของภาษา ดังที่โสเครตีสชี้แนะมิตรสหายที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นแม่ทัพให้เข้าใจและตระหนักในความสำคัญของภาษา ความว่า

¹⁷⁷ โปรตุ ดู กรวิเคราะห์ตีความในบทที่ 3 ส่วนที่หนึ่ง ซึ่งเกี่ยวกับสตรีแห่งความชั่วร้ายสามานย์ ที่เน้นย้ำการบรรลุความพึงพอใจทางร่างกายด้วยวิถีทางที่ไม่ยากลำบาก

¹⁷⁸ Xenophon, *Hellenika*, IV.8.1-3.

“ โสเครตีส ท่านกำลังกล่าวว่า สิ่งที่ยุปัญญาการทหารม้าจะต้องมีความสามารถ เพิ่มจากคุณสมบัติทั้งหลายที่ท่านได้กล่าวไปแล้ว ก็คือ การเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้วาจาเป็นอย่างดี ใช่หรือไม่ ”

โสเครตีสกล่าว ‘แล้วเจ้าคิดว่า เจ้าควรที่จะปกครองทหารม้าด้วยความเยือกเย็นหรือ เจ้าน่าจะไตร่ตรองความจริงได้ว่า ด้วยวาจาทำให้เรียนรู้สิ่งต่างๆ อันเป็นสิ่งที่ดีงามที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบแบบแผน และเกี่ยวกับวิถีทางในการมีชีวิตอยู่ และหากว่าใครเรียนรู้สิ่งที่ดีงามอื่นใด เขาผู้นั้นก็ย่อมต้องเรียนรู้ผ่านภาษา นอกจากนี้ผู้ที่เป็นเลิศในการชี้แนะ ก็คืออาศัยภาษาเป็นหลัก และผู้ที่มีความเข้าใจเป็นอย่างดีในสิ่งที่จริงจึงเป็นที่สุคนั้น ก็ต้องสนทนอย่างดีงาม’¹⁷⁹

3.2.2.2 ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรและศัตรู: มิตรภาพที่แท้

การวิเคราะห์ตีความความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับศัตรู โดยเฉพาะจากเหตุการณ์ที่เซโนโฟนได้กล่าวไว้ในตัวบท *Hellenika* อันนำไปสู่ข้อสงสัยที่ว่า มนุษย์ไม่จำเป็นจะมีความสามารถในการอยู่ร่วมกันตามธรรมชาติได้นั้น เมื่อตรวจสอบจากตัวบท *Memorabilia* ก็จะพบว่า ข้อสงสัยข้างต้นของเรา ก็ไม่ต่างจากความสงสัยของไครโตปูลุส ที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับศัตรู ดังที่เขาสงสัยว่า

“ ...หากคนที่เลวทรามไม่ได้รับมิตรภาพจากคนดี แล้วมันจะเป็นการง่ายดายจริงหรือที่คนดีจะมีมิตรภาพต่อคนดีด้วยกัน ทั้งที่ๆในระดับปัจเจกบุคคล มนุษย์ที่เราเรียกว่าเป็นคนดี ก็มักจะทะเลาะเบาะแว้งกันและปฏิบัติต่อกันอย่างรุนแรง มากกว่าคนธรรมดาสามัญเสียอีก เช่นเดียวกันกับในระดับนครรัฐที่ให้ความสำคัญมากที่สุดแก่ความดีงามต่างๆและสัมพันธ์น้อยที่สุดกับสิ่งที่น่าละอาย ก็มักจะเป็นศัตรูระหว่างกัน อยู่เสมอๆมิใช่หรือ นอกจากนี้คนที่มีความสมบัติหยาบช้าต่างๆไม่ว่าจะเป็น ออกตัญญู, ปล่อยปละละเลย, ละโมบ, เชื้อถือมิได้ และไม่สามารถควบคุมความใคร่ทางร่างกายของตนเองได้ ก็ย่อมไม่สามารถเป็นมิตรกับผู้ใดได้ มิหนำซ้ำยังเป็นศัตรูตามธรรมชาติอย่างสมบูรณ์ต่อผู้อื่นมิใช่หรือ รวมไปถึงมนุษย์ที่ถูกปลูกฝังในคุณธรรมความดีงามก็มักจะแก่งแย่งกันเป็นผู้นำของนครรัฐ อันนำไปสู่ความอิจฉาริษยาและความเกลียดชังต่อกันที่รุนแรง คนเหล่านี้จะเป็นมิตรสหายต่อกันได้อย่างไร ดังนั้นในความเห็นของข้า(ไครโตปูลุส)ในหมู่มนุษย์จะมีสิ่งใดกันเล่าที่เป็นความปรารถนาดีต่อกันและความไว้เนื้อเชื่อใจกัน...”¹⁸⁰

¹⁷⁹ Xenophon, *Memorabilia*, III.3.11. และ *Ibid.*, IV.3.12.

¹⁸⁰ *Ibid.*, II.6.16-20.

ซึ่งโสเครตีสก็ได้ชี้ให้โครโตปลุส เข้าใจถึงองค์ประกอบตามธรรมชาติของมนุษย์ที่จำแนกออกเป็นสองส่วน ความว่า“...ธรรมชาติของมนุษย์นั้น ด้านหนึ่งก็มีความโน้มเอียงไปสู่ความเป็นมิตร กล่าวคือ มนุษย์นั้นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีความสงสาร สัมฤทธิ์ประโยชน์ทั้งหลายแก่กัน ในฐานะผู้ร่วมมือ ด้วยการรับรู้ถึงสิ่งนี้มนุษย์จึงเกี่ยวคู่ซึ่งกันและกัน แต่ในอีกด้านหนึ่งก็มีความโน้มเอียงไปสู่ความเป็นศัตรู เพราะเมื่อมนุษย์ยึดถือสิ่งต่างๆอย่างเดียวกันว่าเป็นสิ่งที่ดีและเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ มนุษย์ก็จะต่อสู้เพื่อให้ได้สิ่งเหล่านั้นมา และเมื่อใดที่มนุษย์มีการตัดสินใจที่แตกต่างกัน มนุษย์ก็จะแบ่งเป็นฝักฝ่าย ทั้งคู่แข่งและความโกรธต่างก็นำไปสู่ความโน้มเอียงในการเป็นศตวรรษ นอกจากนี้ความมักมากในความใคร่ทางกามรมย์ก็นำไปสู่ความเป็นปฏิกิริยา เช่นเดียวกับความอิจฉาริษยาที่นำไปสู่ความเกลียดชัง...”¹⁸¹ คำตอบของโสเครตีส หากพิจารณาอย่างผิวเผินก็เท่ากับเป็นการเน้นย้ำคู่ตรงข้ามระหว่างมิตรกับศัตรูอันเป็นความโน้มเอียงตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่เมื่อวิเคราะห์ดีแล้วก็จะพบว่า ความโน้มเอียงที่ทำให้มนุษย์เป็นศัตรูต่อกันก็คือ ฐานคติที่เหมือนกันและแตกต่างกันเกี่ยวกับ ‘สิ่งที่ดีและสิ่งที่น่าพึงพอใจ’ซึ่งก็คือ‘ชีวิตที่ดี’ นั่นเอง ซึ่งประเด็นนี้สามารถจำแนกการวิเคราะห์ได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนแรก มนุษย์นั้นมีฐานคติที่ต่างกัน ในสิ่งที่ดีและสิ่งที่น่าพึงพอใจ มนุษย์จึงเป็นศัตรูต่อกัน โดยเมื่อพิจารณาจากธรรมชาติมนุษย์ที่สามารถมีการสัมผัสด้วยจิตต่อปัญญาหรือสามารถคิดได้ อันเป็นการรับรู้ถึงระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงาม ที่ทำให้มนุษย์เหนือกว่าสัตว์ทั้งปวงและใกล้เคียงกับเทพเจ้ามากที่สุดแล้ว ก็เท่ากับว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการถูกปลูกฝังชี้แนะให้เข้าใจถึงระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงามอันมีหนึ่งเดียวแบบเดียวอันเป็นชีวิตที่ดีที่แท้จริง และสามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนแห่งความดีงามหนึ่งเดียวดังกล่าวได้ ด้วยการควบคุมตนเองเป็นเบื้องต้น เพราะฉะนั้นเมื่อมนุษย์รับรู้เข้าใจในระเบียบแบบแผนที่เป็นหนึ่งเดียวซึ่งมีเพียงหนึ่งเดียว และปฏิบัติตามด้วยการควบคุมตนเองแล้ว มนุษย์จะยังมีความแตกต่างกันในฐานคติหรือแบบแผนของชีวิตที่ดีอยู่อีกหรือ เท่ากับความโน้มเอียงในการเป็นศัตรูอันมาจากความแตกต่างทางฐานคติย่อมหายไป อันนำไปสู่การวิเคราะห์ในส่วนที่สองที่ว่า เมื่อมนุษย์นั้นมีฐานคติที่เหมือนกันในสิ่งที่ดีและสิ่งที่น่าพึงพอใจ มนุษย์จึงเป็นศัตรูต่อกัน ด้วยการต่อสู้กันเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมา ซึ่งหากพิจารณาจากมิติของทรัพย์สินสมบัติสิ่งของต่างๆและตำแหน่งฐานะ โดยเฉพาะการดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง ก็ย่อมก่อให้เกิดความเป็นศัตรูต่อกัน แต่ในมิติของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงามแล้ว มันมิใช่สิ่งที่มีความเป็นรูปธรรมให้ช่วงชิงแย่งทรัพย์สินสมบัติและมันก็ไม่ได้ให้ยศศักดิ์เครื่องประดับเยี่ยงตำแหน่งฐานะ เพราะมันให้ประโยชน์ที่เหมาะสมแก่ผู้ปฏิบัติตนเองตามระเบียบแบบแผนดังกล่าว คือเป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในตัวของมันเอง ที่เป็นความสุขต่อทั้งจิตและกาย ความสำคัญของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงามจึงต้องเริ่มต้นจาก

¹⁸¹ Ibid., II.6.21.

ตนเองเป็นสำคัญ โดยผู้ที่เข้าใจและสามารถครองตนในระเบียบแบบแผนดังกล่าวในฐานะของคนดี ผู้ที่รู้จักตนเองก็สามารถร่วมมือกันและปรารถนาสิ่งที่ดีงามให้แก่กันในฐานะของมิตรสหาย ในกรอบของมิตรภาพที่แท้ ดังที่โสเครตีส กล่าวอธิบายต่อโครโตปูลุสในข้อสงสัยของเขามีสื่อความ เป็นปฏิปักษ์กันในหมู่มนุษย์ข้างต้นว่า

“...มิตรภาพเป็นสิ่งที่ทำให้หลุดจากสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ด้วยเพราะมิตรภาพได้ผนวก รวมผู้คนที่ดีที่งามทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกัน และด้วยคุณธรรมของเขาเหล่านั้น พวกเขาจึง เลือกลงที่จะครอบครองทรัพย์สมบัติอย่างพอประมาณ ไม่ต้องไขว่คว้า มากกว่าการทำ สงครามเพื่อให้เป็นเจ้าแห่งสรรพสิ่ง และพวกเขาก็สามารถแบ่งปันอาหารและน้ำดื่ม โดยปราศจากความเจ็บปวดใดๆ ถึงแม้ว่าพวกเขาจะหิวและกระหายก็ตามที พวกเขา ยังสามารถควบคุมความใคร่ทางร่างกายของตนเองที่มีต่อผู้ซึ่งงามได้ ในแบบวิธีที่ ไม่ก่อให้เกิดการรบกวนที่ไม่เหมาะสมต่อผู้อื่น นอกจากนี้ในกรณีของความมั่งคั่งก็ เป็นเช่นเดียวกัน มิใช่แค่พวกเขาจะสามารถแบ่งปันได้อย่างถูกต้องตามระเบียบแบบ แผนและละเว้นจากความละโมภที่ทั้งปวง แต่พวกเขายังสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อย่างถูกต้องอีกด้วย พวกเขาสามารถจัดการคู่แข่งทั้งหลายมิใช่แค่ปราศจากซึ่งความ เจ็บปวดใดๆ หากแต่รวมไปถึงยังให้ประโยชน์แก่กันและป้องกันความโกรธมิให้ เพิ่มพูนจนกลายเป็นสาเหตุของความเสียใจ¹⁸² รวมไปถึงขจัดความอิจฉาริษยาให้หมด สิ้นไป ด้วยการมอบทรัพย์สมบัติที่พวกตนมีให้เป็นทรัพย์สมบัติของมิตรสหายและ ยึดถือว่าทรัพย์สมบัติทั้งหลายของมิตรสหายเป็นทรัพย์สมบัติของพวกเขา...”¹⁸³

เพราะฉะนั้นในกรอบของมิตรภาพที่แท้ ก็เท่ากับว่าความโน้มเอียงในการเป็นศัตรูที่แท้จริง คือ การต่อสู้หรือเป็นศัตรูกับความหยาบช้าตามลักษณะของสตรีแห่งความชั่วร้ายหรือเทพีโพร ไคท์แห่งความสามานย์ อันนำไปสู่ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรสหายต่อกันของมนุษย์ เพื่อสร้าง ความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงาม ผ่านการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็น นครรัฐซึ่งประโยชน์ที่แท้จริงต่อทั้ง ตนเอง มิตรสหาย คริวเรือนและบ้านเมือง ดังนั้นเมื่อความโน้ม เอียงทั้งสองเป็นธรรมชาติของมนุษย์แล้ว การอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงเป็นธรรมชาติเช่นกัน

¹⁸² มิตรภาพที่แท้ต่อคู่แข่งเป็นไปในลักษณะที่ทำให้คู่แข่ง(ศัตรู)ของตนนั้นตั้งงามขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ข้อความว่า“...เพราะศัตรูที่เป็นคนดี ซึ่งทำให้ผู้อื่นเป็นทาสของตนนั้น ก็ได้บังคับเขาเหล่านั้นให้ตั้งงามขึ้น โดยการ ควบคุมตนเอง(*sophrosune*)และทำให้เขาเหล่านั้นมีชีวิตที่ดีกว่า ในเวลาที่เหลืออยู่” Xenophon, *Oikonomikos*, I.23. และ Xenophon, *Memorabilia*, II.2.2.

¹⁸³ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.22-23.

3.2.2.3 ความรักในเกียรติ

ความปรารถนาในการเป็นที่สรรเสริญ เคารพนับถือ ยกย่อง อันเป็นธรรมชาติของมนุษย์นั้น ย่อมสัมพันธ์โดยตรงกับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น เพราะหากอยู่ลำพังเพียงผู้เดียวแล้ว มนุษย์ก็ย่อมไม่สามารถบรรลุความปรารถนาอันเป็นธรรมชาติในส่วนนี้ได้ เนื่องจากความพึงพอใจจากการถูกสรรเสริญเยินยอและการเป็นที่เคารพนับถือยกย่องนั้น เป็นสิ่งที่มนุษย์คนอื่นๆกระทำต่อตัวเรา มิใช่สิ่งที่เรากระทำต่อตัวเอง เช่นเดียวกันกับความรู้สึกโกรธเมื่อถูกผู้อื่นด่าทอเลียดสีและดูหมิ่นดูถูกเหยียดหยาม ซึ่งธรรมชาติดังกล่าวของความรักในเกียรติ แม้แต่ในระดับสูงอย่างความปรารถนาที่จะเป็นวีรบุรุษ ก็คืออาศัยการเล่าผ่านภาษา(*logo*)ในรูปของบทกวี บทสรรเสริญ เรื่องเล่า อันสืบต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งก็คือการสรรเสริญจากผู้อื่นในจำนวนเล็กน้อย แตกต่างกันไป เช่น เป็นที่สรรเสริญจากพลเมืองในนครรัฐ และเป็นที่สรรเสริญในหมู่ชาวกรีก (เผ่าพันธุ์) เป็นต้น¹⁸⁴ เพราะฉะนั้นธรรมชาติของความรักในเกียรติย่อมสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกจากมนุษย์ผู้อื่น เช่นเดียวกันกับความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติเงินทองและความหรรษาต่างๆ ที่ต้องอาศัยการเปรียบเทียบกับมนุษย์ผู้อื่นอยู่เสมอ โดยประจักษ์พยานที่ชัดเจนของธรรมชาติความรักในเกียรติและความมั่งคั่ง ที่สัมพันธ์กับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ก็คือ ระบอบทรราชที่เป็นรูปแบบการปกครองซึ่งไม่น่าจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้มากที่สุด ดังที่ไอเออร์ออนทรราชแห่งซีราคิวส์เน้นย้ำว่า แม้ตนจะเกรงกลัวผู้ได้ปกครองของตนว่าเขาเหล่านั้นจะทำร้ายตนทั้งในที่แจ้งและในที่ลับ มากมายสักเพียงใดก็ตาม อันมิสาเหตุมาจากการช่วงชิงและการประกอบอาชญากรรมของตน แต่ตนก็ไม่สามารถจะฆ่าหรือกำจัดผู้ได้ปกครองให้หมดสิ้นไปได้ เพราะหากฆ่าหมดแล้วจะเหลือผู้ใดให้ปกครอง และที่สำคัญคือจิตแบบทรราชย่อมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้หากไม่มีผู้อื่นที่ด้อยกว่าหรือต่ำกว่าตนเป็นข้อเปรียบเทียบว่าตนนั้นเหนือกว่า¹⁸⁵ ไม่ว่าจะเป็น ความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติเงินทองในรูปของความรวยกับความจน, ความหรรษากับความธรรมดาหยาบกระด้าง และการเป็นที่ยกย่องจากคนจำนวนมากในความสูงศักดิ์สว่างงามกับการเป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามในความต่ำด้อยไร้ค่า ดังนั้นเมื่อความรักในเกียรติเป็นธรรมชาติของมนุษย์แล้ว การอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงเป็นธรรมชาติ

3.2.2.4 การแบ่งงานกันทำ

เซโนฟอนผ่านโสเครติสได้อาศัยปรณัมเกี่ยวกับกษัตริย์อากาเมนนอน มากกล่าวถึงความเชื่อมโยงเกี่ยวกับลักษณะของผู้ปกครองที่ดี ด้วยอุปมาอุปมัยเกี่ยวกับผู้ดูแลฝูงแกะอันเสมือนกับแม่ทัพ ที่ต้องดูแลความปลอดภัยและเสบียงอาหารให้แก่ฝูงแกะและเหล่าทหาร ตามลำดับ เช่นเดียวกับที่อากาเมนนอนเป็นพลหอกที่แข็งแกร่ง อันมิได้หมายความว่าเขาโดยลำพังสามารถต่อสู้

¹⁸⁴ การเป็นที่สรรเสริญในฐานะวีรบุรุษ โปรดดู Xenophon, *Kunegetikos*, I.1-18.

¹⁸⁵ Xenophon, *Hieron*, VI.15-VII.4.

กับศัตรูอย่างเก่งกาจเท่านั้น แต่ยังมีหมายถึงเขาสามารถทำให้กองทัพทั้งกองทัพกระทำได้เช่นเขาอีก ด้วย เช่นเดียวกับที่เขาเป็นกษัตริย์ที่ดี ที่มีไว้แค่เขาสามารถปกครองตนเองได้อย่างดีงาม หากแต่เขายังจะต้องรับผิดชอบต่อความสุขของผู้ใต้ปกครองอีกด้วย¹⁸⁶ ซึ่งในการวิเคราะห์ที่ความเกี่ยวกับผู้ปกครองที่ดีจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในบทที่ 6 ต่อไป แต่ในเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับหลักการอันส่งผลให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นธรรมชาตินั้น เมื่อวิเคราะห์ที่ความก็จะพบว่า ปกรณัมดังกล่าวเป็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้ปกครองบ้านเมืองหรือแม่ทัพ กับนครรัฐหรือกองทัพ ซึ่งเมื่อพิจารณานัยยะความหมายของกองทัพที่เซโนโฟนใช้อยู่เสมอ ก็จะเป็นภาพสะท้อนของการจำแนกหมวดหมู่ของไพร่พลชนิดต่างๆอันมีหน้าที่แตกต่างกันตามความชำนาญหรือความถนัดเฉพาะ อาทิ ผู้บังคับบัญชาที่จำแนกออกเป็นลำดับชั้นต่างๆ , ทหารที่โจมตีระยะประชิดซึ่งจำแนกออกเป็นทหารราบหนักและทหารราบเบา, ทหารที่โจมตีระยะไกลซึ่งจำแนกออกเป็นพลธนู พลขว้างหิน พลหอก, ทหารม้าที่โจมตีแบบรวดเร็ว, กองสนับสนุนที่จำแนกออกเป็น คนสัตว์ที่ถือสัมภาระ รถที่ใช้บรรทุก เสบียงและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น ที่ต้องอาศัยการใ้ช้งานให้เหมาะสมตามแต่ละสถานการณ์เพื่อเอาชนะศัตรู กองทัพจึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงการจำแนกหมวดหมู่ประเภทตามความถนัดเฉพาะ ที่ถูกจัดไว้อย่างมีระเบียบแบบแผนสำหรับการใ้ช้งาน และเมื่อจัดระเบียบแล้วก็ต้องมีการรักษาระเบียบที่จัดเอาไว้ ซึ่งก็คือวินัย เพราะฉะนั้นกองทัพจึงเป็นองค์รวมของหมวดหมู่ต่างๆที่เป็นส่วนย่อย ที่แยกไม่ออกจากส่วนใหญ่อันใด นครรัฐก็เป็นองค์รวมของหมู่เหล่าต่างๆที่เป็นส่วนย่อย ฉะนั้น¹⁸⁷ ด้วยทหารประเภทเดียวย่อมไม่สามารถเรียกว่าได้ว่าเป็นกองทัพ¹⁸⁸ คนเพียงอาชีพเดียวหรือครัวเรือนเดียวก็ย่อมไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นนครรัฐเช่นเดียวกัน ดังนั้นเซโนโฟนเมื่อมีกองทัพ(همینคนชาวกรีก)ที่มีทหารครบทุกประเภทจึงคิดที่จะสร้างเมืองใหม่ขึ้นริมทะเลยูเซนนี่เพื่อความยิ่งใหญ่ของชาวกรีก¹⁸⁹ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการแบ่งงานกันทำเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เพราะ “...มันเป็นไปได้ที่มนุษย์จะลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆที่มีความซับซ้อนและหลากหลายให้สำเร็จ ลุล่วงเป็นอย่างดีได้ในทุกๆกิจกรรมในเวลาเดียวกัน...”¹⁹⁰ ประกอบกับเมื่อพิจารณาจากเหตุผลเกี่ยวกับความโน้มเอียงไปสู่ความเป็นมิตรที่เห็นว่า มนุษย์นั้นต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีความสงสาร สัมฤทธิ์ประโยชน์ทั้งหลายแก่กันในฐานะผู้ร่วมมือ ด้วยการรับรู้ถึงสิ่งนี้มนุษย์จึงถือถือซึ่ง

¹⁸⁶ Xenophon, *Memorabilia*, III.2.1-2.

¹⁸⁷ สำหรับรายละเอียดของระเบียบแบบแผนในการจำแนก จัดประเภทหมวดหมู่ การรักษาระเบียบที่จัดเอาไว้ การใ้ช้งานตามสถานการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวม โปรดดุ บทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์นี้

¹⁸⁸ กองทัพจะต้องมีทหารครบทุกประเภทและอยู่ในสภาพพร้อมใ้ช้งานเสมอ จึงจะเข้มแข็งสามารถป้องกันตนเองและเอาชนะข้าศึกได้ เพราะฉะนั้นเซโนโฟนจึงมักกล่าวอยู่เสมอๆถึงสาเหตุของการปราชัยในการทำรบ อันมาจากมีทหารไม่ครบทุกประเภทจึงเสียเปรียบ โปรดดุ Xenophon, *Anabasis*, VI.3.6-9.

¹⁸⁹ สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว โปรดดุ Xenophon, *Anabasis*, V.6.15-16.

¹⁹⁰ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.2.5.

กันและกัน รวมไปถึงเหตุผลเกี่ยวกับความรักในเกียรติที่ต้องอาศัยผู้อื่นแล้ว จึงสรุปได้ว่ามนุษย์นั้น โดยธรรมชาติมีความชำนาญเฉพาะตามหลักการแบ่งงานกันทำ เท่ากับว่ามนุษย์ไม่สามารถทำอะไรด้วยตนเองอีกนัยหนึ่งก็คือมนุษย์ไม่สามารถอยู่เพียงลำพังได้ เพราะมนุษย์คนหนึ่งๆ ไม่สามารถที่จะมีความชำนาญในทุกสิ่งทุกอย่างได้ เช่นเดียวกันกับทหารประเภทต่างๆ ที่มีความชำนาญแตกต่างกันออกไป มนุษย์จึงต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น¹⁹¹ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นจึงเป็นธรรมชาติ เพราะแม้แต่โสเครตีสที่เป็นอิสระที่สุด ก็ต้องเที่ยงธรรมที่สุดและมีความพอประมาณเป็นที่สุดในหมู่มนุษย์ก็ ยังต้องอยู่ร่วมกับมนุษย์อื่นในนครรัฐ¹⁹²

3.2.2.5 ความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง

หลักการการแบ่งงานกันทำและการเกื้อกูลกัน อันเป็นพื้นฐานที่สุดของการมาอยู่ร่วมกันเป็นนครรัฐก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิง ที่ทำให้มนุษย์นั้นสมบูรณ์ขึ้น ดังที่ไอโซมาคุสได้เล่าเรื่องที่เขาได้เห็นได้กล่าวแก่ภรรยาของเขาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาที่ต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ซึ่งโสเครตีสก็ได้เห็นแย้ง ความว่า

“ไอโซมาคุสกล่าว ‘ จงบอกข้าเถิด ภรรยาข้า ว่าเจ้านั้นเคยคิดบ้างหรือไม่ว่า เพราะเหตุใดข้าจึงขอเจ้ามา และบิดามารดาของเจ้าก็มอบเจ้าให้แก่ข้า แน่แน่นอนว่าทั้งเจ้าและข้าต่างรู้ว่า มันย่อมไม่ใช่เหตุผลที่มาจากความต้องการใครบางคนมาร่วมหลับนอนด้วยเป็นแน่ เพราะเมื่อข้าตริกรองสำหรับตัวข้าและบิดามารดาของเจ้าตริกรองสำหรับตัวเจ้า เราก็ย่อมจะนึกถึงและเลือกผู้ที่จะมาเป็นผู้ที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน(koinonon)อย่างดีที่สุดสำหรับครอบครัว(ครัวเรือน)และลูกๆ ข้าจึงเลือกเจ้าเช่นเดียวกันกับบิดามารดาของเจ้า ที่เลือกข้าจากบุคคลทั้งหลายที่สามารถ และหากเทพเจ้าได้ประทานลูกๆ ให้แก่เราทั้งสอง เราก็คงจะได้ตริกรองเกี่ยวกับการเลี้ยงดูปลูกฝังพวกเขาในแบบวิธีการที่ดีที่สุด ซึ่งเราจะสามารถกระทำได้ อันเป็นสิ่งที่ดีงามร่วมกันของเรา ที่จะมิมิตรสหายและผู้สนับสนุนเกื้อกูลที่ดีที่สุดในยามชรา แต่สำหรับในปัจจุบันครอบครัวนี้เป็นสิ่งที่

¹⁹¹ โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดปัจเจกนิยมในปัจจุบัน ซึ่งแท้จริงแล้วในปัจจุบันนั้นต้องพึ่งพาผู้อื่นมากกว่าในสมัยกรีกโบราณเสียอีก เพราะมีความหลากหลายและความสลับซับซ้อนของสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่ประกอบขึ้นจากวัตถุดิบที่ผ่านกระบวนการซับซ้อนหลายขั้นตอนและมาจากหลายประเทศในโลก จนคนๆ เดียวมิสามารถที่จะดำเนินกระบวนการทั้งหมดหรือมีความชำนาญในกระบวนการทั้งหมดได้ด้วยตนเอง หรือสามารถครอบครองทรัพยากรได้ครบทุกประเภท

¹⁹² นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Apology*, 14.

ร่วมกันของเรา(*nun de de oikos emin ode koinos estin*)¹⁹³ เพราะสำหรับข้าแล้ว ทุกอย่างที่เป็นของข้านั้นก็เป็นที่ของครอบครัว(ครัวเรือน)เช่นเดียวกันกับเจ้า ที่ของทุกอย่างซึ่งเจ้านำมานั้นก็ย่อมเป็นที่ของครอบครัว(ครัวเรือน) มันไม่มีความจำเป็นใดๆเลยที่จะต้องมาคิดคำนวณว่าเราทั้งสอง ใครกันที่มอบทรัพย์สินสมบัติเป็นที่ของครอบครัวมากกว่ากัน แต่มันจำเป็นที่เราจะต้องรู้เป็นอย่างดีว่า ใครที่เป็นผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่ดีกว่า ก็ย่อมต้องมอบสิ่งต่างๆที่มีคุณค่ามากกว่า' หลังจากนั้นโสเครตีส ภรรยาของข้าก็ตอบข้าว่า 'ข้าจะต้องทำอะไรเพื่อช่วยเจ้า ข้านี้มีศักยภาพอันใด เพราะทุกอย่างนั้นขึ้นอยู่กับเจ้า(ไอโซมาคัส) หน้าที่ของข้าก็เป็นอย่างที่มารดาของข้าบอกข้าว่า ต้องพอประมาณยึดทางสายกลาง' ข้าจึงตอบภรรยาไปว่า 'ซุสเป็นพยาน ภรรยาของข้าบิดาของข้าก็บอกข้าอย่างเดียวกัน แต่ผู้ที่มีความพอประมาณยึดทางสายกลางนั้น ทั้งผู้ชายและผู้หญิงก็เหมือนกัน คือไม่ใช่เพียงแต่รักษาทรัพย์สินสมบัติต่างๆให้อยู่ในสภาพที่ดีเท่านั้น หากต้องเพิ่มพูนทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้นเท่าที่สามารถจะกระทำได้ด้วยหนทางที่ดีงามและถูกต้องเที่ยงธรรม' ภรรยาของข้าจึงได้กล่าวตอบว่า 'แล้วอะไรกันคือสิ่งที่ข้าจะช่วยเหลือเกื้อกูลให้ครอบครัว(ครัวเรือน)นั้นเจริญงอกงามขึ้น' ข้าจึงได้ตอบไปว่า 'ซุสเป็นพยาน เพียงแค่เจ้านั้นพยายามกระทำสิ่งต่างๆที่เทพเจ้าประทานให้เจ้ามีศักยภาพตามธรรมชาติที่จะกระทำและสิ่งต่างๆที่ระเบียบแบบแผนยกย่อง ด้วยวิธีการที่ดีที่สุดซึ่งเจ้านั้นสามารถจะกระทำได้' ภรรยาของข้าจึงได้ถามว่า 'แล้วสิ่งต่างๆเหล่านี้คืออะไรกัน' ข้าจึงได้ตอบไปว่า 'สำหรับตัวข้าฉันคิดว่าสิ่งนี้มีคุณค่ามิใช่น้อยเลย นอกเสียจากว่างานที่นางพญาผึ้งต้องกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ไร้คุณค่า' ภรรยาของข้า ข้าเห็นว่าสิ่งนี้ที่เทพเจ้าได้ใช้ความคิดอย่างยิ่งใหญ่ในการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเป็นคู่ระหว่างชายกับหญิงนั้น เป็นประโยชน์อย่างหาที่สุดมิได้ต่อเขาเหล่านั้นเองและในการอยู่ร่วมกัน...' ”¹⁹⁴

คำกล่าวของไอโซมาคัสข้างต้น จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีธรรมชาติที่ไม่สมบูรณ์ในตนเอง จึงเป็นธรรมชาติที่ผู้ชายและผู้หญิงจะต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว(ครัวเรือน) เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เพราะผู้ชายไม่สามารถทำอะไรได้ทุกอย่างเช่นเดียวกันกับผู้หญิงที่ไม่สามารถทำอะไรได้ทุกอย่างหรือมีความสามารถศักยภาพในทุกๆอย่าง แต่เซโนโฟนก็มีได้

¹⁹³ สอดคล้องกับคำกล่าวของโครเอสอัส(Croesus)ที่กล่าวต่อไซรัสมหาราชเกี่ยวกับภรรยาของเขาว่า “...ไซรัส ภรรยาของข้าฉัน ได้ร่วมแบ่งปันสิ่งต่างๆที่ดีงามและน่าพึงพอใจของข้าอย่างเท่าเทียมกับข้า...” Xenophon, *Cyropaedia*, VII.2.28.

¹⁹⁴ Xenophon, *Oikonomikos*, VII.10-18.

หมายความว่า ผู้ชายจะเหนือกว่าผู้หญิง หรือ ผู้หญิงจะเหนือกว่าผู้ชาย เนื่องจาก“...ผู้หญิงที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเป็นอย่างดีในครอบครัว(ครัวเรือน) ก็เหมาะสมเทียบเท่ากับผู้ชาย ในการบรรลุสิ่งที่ดี”¹⁹⁵ เพราะ“...สตรีนั้นมีธรรมชาติที่มีได้ด้อยกว่าบุรุษเลย หากแต่พวกเธอนั้นขาดซึ่งความแข็งแรง(ทางร่างกาย)และการตัดสินใจ(*gnomen*)”¹⁹⁶ อันหมายความว่า ผู้หญิงนั้นมีความโน้มเอียงที่จะเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์ โชคลางและความสวยงามของรูปลักษณ์มากกว่าบุรุษ ดังที่โสเครตีสได้ชี้แนะที่โอโดเต้(Theodote)สตรีที่ดงาม ด้วยการให้การสนทนาให้นางเข้าใจถึงหลักของการแสวงหามิตรที่ดีงาม ซึ่งมีได้อาศัยความสวยงามภายนอกเป็นเครื่องมือ แต่ที่โอโดเต้กลับสนใจที่จะเรียนรู้เวทมนต์คาถาในการทำให้นุชย์มาเป็นมิตรสหายกับตน มากกว่าเนื้อหาสาระที่โสเครตีสได้ชี้แนะเธอไป¹⁹⁷ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในด้านจิตแบบทรราชแล้ว ก็จะพบว่าสตรีนั้นสามารถเป็นทรราชที่เก่งกาจสามารถกว่าทรราชทั่วไปที่เป็นบุรุษ ดังเช่น กรณีมานียา(Mania)ที่สถาปนาตนขึ้นเป็นเจ้าเมือง(Satrap)ของเมืองดาร์ดานุส(Dardanus)หลังจากสามีของตนที่เป็นเจ้าเมืองได้เสียชีวิตลง ที่สามารถสร้างความสงบเรียบร้อย ทำให้เมืองของตนนั้นมั่งคั่งและทำสงครามขยายดินแดนไปสู่เมืองต่างๆตามชายฝั่ง ด้วยทหารรับจ้างชาวกรีกที่แต่งกายอย่างหรูหรางดงามเป็นที่สุด รวมไปถึงช่วยกษัตริย์เปอร์เซียในการปราบปรามชนเผ่าต่างๆที่เป็นศัตรู¹⁹⁸ เท่ากับว่าจิตแบบทรราชที่ปรารถนาความยิ่งใหญ่ความมั่งคั่งนั้น ครอบคลุมธรรมชาติของมนุษย์ทั้งชายและหญิง

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงนั้น ต้องเกื้อหนุนช่วยเหลือกันและกันตามธรรมชาติ เพราะไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสมบูรณ์ในตนเอง¹⁹⁹ อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวที่เป็นธรรมชาติ และครอบครัวก็เป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็นนครรัฐ ที่ประกอบขึ้นจากรอบครัว(ครัวเรือน)จำนวนมาก โดย“ความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงในบริบทของครอบครัวก็มีหน้าที่สำคัญในการดำรงเผ่าพันธุ์(การมีลูก), การสะสมทรัพยากรต่างๆและปลูกฝังสิ่งที่ดีงามซึ่งเป็นรากฐานให้แก่พลเมืองของนครรัฐ”²⁰⁰ อันสำคัญต่อการคงอยู่ของนครรัฐ เท่ากับว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงเป็นธรรมชาติด้วยเช่นกัน

¹⁹⁵ Ibid., III.15.

¹⁹⁶ Xenophon, *Symposium*, II.9. สำหรับตำแหน่งแห่งที่ของการตัดสินใจ(*gnomen*)ในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องเที่ยงธรรม โปรดดูหัวข้อที่ 4.3

¹⁹⁷ สำหรับรายละเอียด โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.11.15-18.

¹⁹⁸ Xenophon, *Hellenika*, III.1.10- 14.

¹⁹⁹ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงที่ต้องเกื้อหนุนกันนั้น โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะของการเพาะปลูกกับศิลปะของการสงครามที่จะต้องเกื้อหนุนกัน ทั้งในระดับตนเองที่เป็นการปลูกฝังเรียนรู้เพื่อที่จะเข้าใจระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงาม และในระดับนครรัฐที่เป็นการสร้างความสำเร็จให้แก่นครรัฐ ในบทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์นี้

²⁰⁰ Xenophon, *Memorabilia*, II.2.3-6.

ดังนั้นจากเหตุผล 5 ประการข้างต้น ที่มีรากฐานมาจากธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ในตนเอง มนุษย์จึงต้องเกื้อกูลเกื้อหนุนกันตามธรรมชาติ จากในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงในระดับครัวเรือน ผู้การแบ่งงานกันทำในระดับนครรัฐ โดยธรรมชาติความรักในเกียรติของมนุษย์จะสามารถบรรลุได้ก็ต่อเมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นเท่านั้น เช่นเดียวกันกับภาษาและการคิด ประกอบกับความปรารถนาในความสุขสบาย อยากได้สิ่งต่าง ๆ มาด้วยวิธีการที่ง่าย ๆ และรวดเร็วหรือไม่อยากเผชิญกับความยากลำบาก อันเป็นลักษณะเฉพาะตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่ส่งผลให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้น มิใช่การเข่นฆ่ากันหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกันตลอดเวลา เพราะมนุษย์สามารถใช้ภาษาในการบรรลุประโยชน์ที่ตนนั้นปรารถนาได้ และหากภาษาเป็นภาษาอย่างคิงามที่แท้แล้ว มันก็สามารถทำให้มนุษย์เข้าใจถึงมิตรที่แท้ที่ควรค่าแก่การปรารถนา (ระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องคิงาม) กับศัตรูที่แท้ (จิตแบบทรราชที่ปรารถนาในความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่เป็นเป้าหมายโดยไม่สนใจวิธีการ) ที่ต้องถูกควบคุม จากเหตุผลทั้งหมดจึงนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (*koinonian*) เป็นธรรมชาติ

3.2.3 เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ: การมีชีวิตอยู่กับการอยู่อย่างคิงาม

ข้อสรุปที่ว่า การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นธรรมชาติ ได้นำไปสู่การจำแนกระดับของการอยู่ร่วมกันออกเป็นสามระดับได้แก่ ระดับตนเองที่ประกอบขึ้นจากจิตกับร่างกาย, ระดับครอบครัว (ครัวเรือน) ที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยคือชายกับหญิง และระดับนครรัฐที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยคือครอบครัว (ครัวเรือน) จำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามนครรัฐก็ไม่ใช่องค์รวมอันเป็นที่สุด เพราะสิ่งที่เชื่อมโยงนครรัฐต่างๆ ที่สำคัญกว่าการแต่งงาน, การค้าขาย, การพึ่งพิงทรัพยากรต่างๆ, ความร่วมมือ, ความขัดแย้ง, และสภาพภูมิศาสตร์ ก็คือ การมีบรรพชนร่วมกันหรือความเป็นคนกรีกหรือชาวกรีกที่ได้รับการโปรดปรานเป็นพิเศษจากเทพเจ้า ซึ่งช่วยให้ความกล้าหาญของชาวกรีกสำเร็จลุล่วงในการเอาชนะชาวเปอร์เซียที่นำกองทัพมหาศาลมารุกราน เพื่อพิทักษ์รักษาเจดีย์จันงเสรี (อำนาจอธิปไตย) ของนครรัฐทั้งหลายไว้ ทำให้ "...คนกรีกเกิดและเติบโตอย่างมีเสรี เพราะไม่มีมนุษย์คนใดที่ชาวกรีกต้องมาแสดงความเคารพจงรักภักดีในฐานะนายทาส (*despoten*) นอกจากเหล่าเทพเจ้า..."²⁰¹ อันสอดคล้องกับสิ่งที่ไซรัสผู้เยาว์กล่าวชื่นชมต่อทหารชาวกรีกที่มาร่วมรบกับเขาว่า “ชาวกรีกทั้งหลาย มันไม่ใช่เพราะข้ามีคนที่มิใช่ชาวกรีกทั้งหลาย (*barbaroi*) มากไม่พอ จึงต้องนำพวกท่านมา ณ ที่แห่งนี้เพื่อทำการรบให้ข้า แต่เพราะข้าเชื่อมั่นว่าท่านทั้งหลายมีความกล้าหาญและความเหนือกว่า (*kreittous*) มากกว่าคนที่มิใช่ชาวกรีกทั้งหลายซึ่งมีจำนวนมาก ประกอบกับเหตุผลที่ว่าพวกท่านนั้นเป็นผู้ที่มีคุณความสุขด้วยความมีเสรีที่พวกท่านครอบครอง อันเป็นสิ่งที่ข้า

²⁰¹ Xenophon, *Anabasis*, III.2.11-13.

ชื่นชมในพวกท่านเป็นที่สุด²⁰² ท่านทั้งหลายจงมั่นใจได้ว่าข้าพเจ้านั้นยินดีที่จะเลือกความมีเสรีมากกว่าที่จะเลือกสิ่งทั้งหลายจำนวนมากที่ข้าครอบครอง...”²⁰³ เท่ากับว่าความมีเสรีเป็นคุณสมบัติสำคัญของชาวกรีก ที่ทำให้ชาวกรีกสามารถมีเจตน์จำนงเสรีของตนเองในการแสวงหาสิ่งที่ตนนั้นคิดเห็นว่าเป็นดี และสิ่งที่ตนนั้นครอบครองหรือได้มาจากการแสวงหา ก็ย่อมเป็นทรัพย์สินสมบัติของตนเอง อันแตกต่างจากคนที่มิใช่ชาวกรีกทั้งหลาย(*barbaroi*) โดยเฉพาะ“...คนทั้งหลายที่ต้องอยู่ภายใต้กษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ซึ่งถูกบังคับให้ทำสิ่งต่างๆที่กษัตริย์เห็นว่าดีสำหรับกษัตริย์ด้วยการใช้เส้ไบเบี่ยนตี...”²⁰⁴ กล่าวคือความแตกต่างระหว่างกองทหารชาวกรีกที่มาร่วมรบกับไซรัส กับกองทัพทาสของกษัตริย์แห่งเปอร์เซียนั้น เป็นความแตกต่างของการมีเสรี(ในการเลือกและการกระทำ)ที่จะบรรลุความปรารถนาความยิ่งใหญ่มั่งคั่งของชาวกรีกแต่ละคนเอง กับพวกทาสที่ถูกบังคับให้บรรลุความปรารถนาความยิ่งใหญ่มั่งคั่งของกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายทาสกับทาสในระดับครัวเรือน ที่เคลื่อนไปสู่ระดับของบ้านเมือง เพราะฉะนั้นความมีเสรี(*eleutherian*)ในความหมายข้างต้นของเฮโรโดตัส จึงมิได้หมายถึงการมีเสรีภาพอย่างไร้ขอบเขตไร้ระเบียบ แต่หมายถึงการไม่ตกเป็นทาสของมนุษย์ผู้ใดในแง่ของการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำการต่างๆเพื่อบรรลุครอบครองสิ่งที่ตนคิดเห็นว่าเป็นดี(มีคุณค่า) อย่างคนที่มิใช่ชาวกรีกทั้งหลาย(*barbaroi*)เกิดมาเป็น โดยเฉพาะในกรณีของเปอร์เซีย²⁰⁵ แต่อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์ตีความก่อนหน้านี้ ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ชาวกรีกในระดับตนเองและในระดับนครรัฐ อย่างกรณีของเมเนอันกับนครรัฐต่างๆของชาวกรีกซึ่งมีความปรารถนาที่จะบรรลุจิตแบบทรราชแล้ว ก็ย่อมนำไปสู่การบังคับและการกระทำที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมต่อผู้อื่นและนครรัฐอื่นเยี่ยงทรราชหรือนายทาสแห่งเปอร์เซีย เท่ากับว่าชาวกรีกนั้นได้ตกเป็นทาส โดยการเป็นทาสที่แท้จริงในความหมายของเฮโรโดตัสก็คือ การเป็นทาสของความใคร่ในร่างกายและความมั่งคั่งหรูหรา อีกนัยหนึ่งก็คือการเป็นทาสของสตรีแห่งความชั่วหรือเทพีโพรไคท์แห่งความสามานย์ ซึ่งตัวแบบของผู้ที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจทางร่างกายได้ในปริมาณและมีความหลากหลายของชนิดมากที่สุดก็คือ ทรราช โดยทรราชหรือนายทาสที่มั่งคั่งที่สุดในความเห็นของเฮโรโดตัสก็คือ กษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ดังนั้นความมีเสรีใน

²⁰² ความสำคัญของการมีเสรีของชาวกรีกสอดคล้องกับคำกล่าวของกษัตริย์อากิซิลาลุส(Agesilaus)แห่งสปาร์ต้าที่ว่า “...ในความเห็นของข้า(กษัตริย์อากิซิลาลุส)การเป็นผู้มีเสรีนั้น เป็นคุณประโยชน์(หรือมีคุณค่า)ที่สูงค่าเสมอด้วยการครอบครองสิ่งต่างๆ...” Xenophon, *Hellenika*, IV.1.35.

²⁰³ Xenophon, *Anabasis*, I.7.3-4.

²⁰⁴ Ibid., III.4.26.

²⁰⁵ เพราะแม้แต่ไซรัสผู้เยาว์ที่เป็นพระเชษฐาของกษัตริย์อาทาเซอร์ซีสแห่งเปอร์เซีย ก็ยังถูกนับว่าเป็น “ทาส” ของกษัตริย์ Ibid., I.9.29. ดังนั้นทั้งราชินีและขุนนางผู้สูงศักดิ์ทั้งหลายของเปอร์เซีย ที่ดูหรูหรายิ่งใหญ่กว่าทาสที่รับใช้ในระดับครัวเรือน แท้จริงแล้วก็มีสถานะไม่ต่างจากทาสเหล่านั้นที่จะอยู่หรือตาย จะได้รับรางวัลหรือการลงโทษ ก็ขึ้นอยู่กับความพอใจหรือเจตน์จำนงของนายทาสคือกษัตริย์แห่งเปอร์เซียเป็นสำคัญ

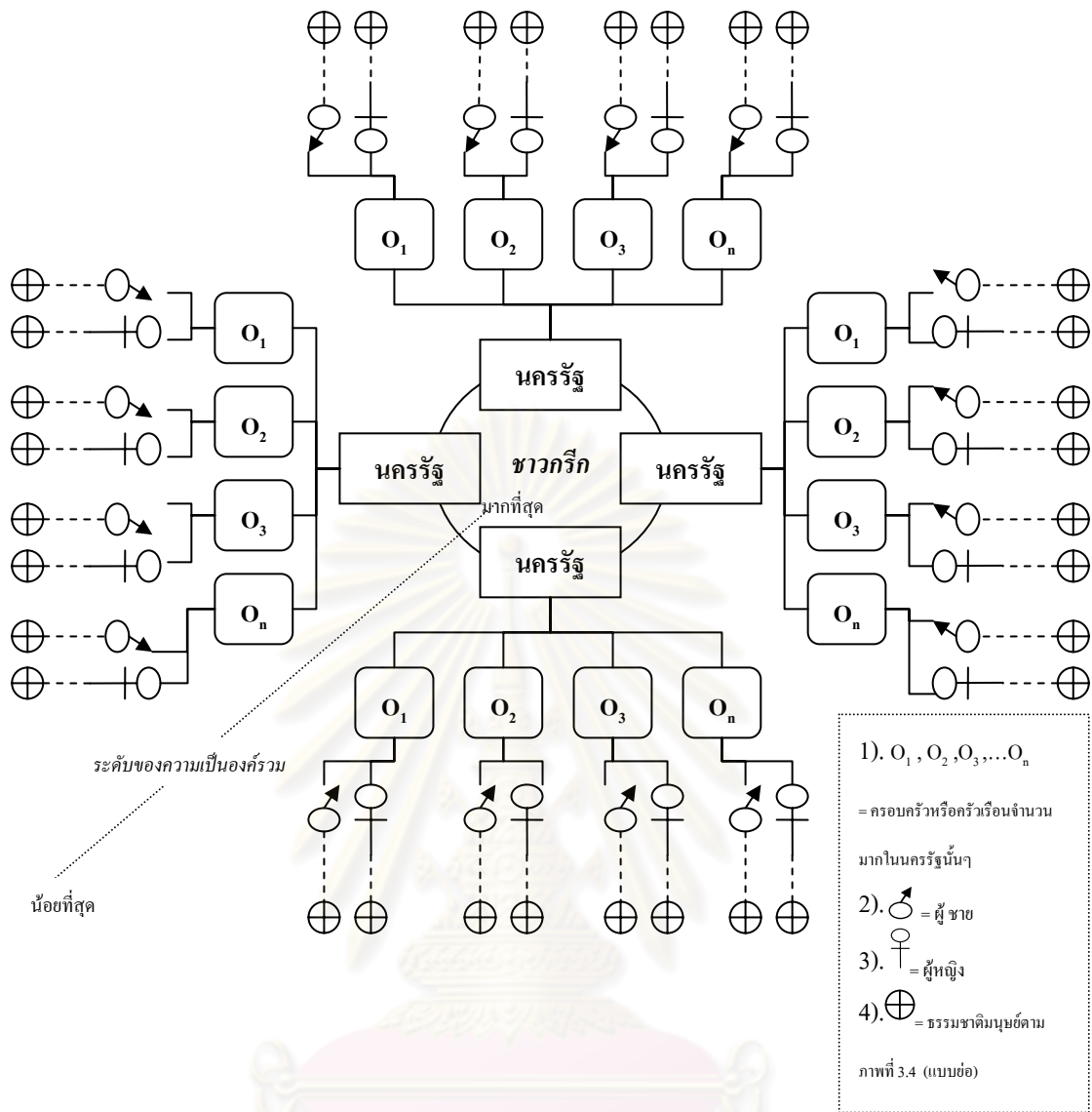
ความหมายของเซโนโฟนก็ย่อมจะหมายถึงความมีเสรีของชาวกรีกที่จะไม่ตกเป็นทาสของสตรีแห่งความชั่ว²⁰⁶ โดยอาศัยการต่อสู้ด้วยการควบคุมความปรารถนาของตนเอง ผ่านการปลูกฝังเรียนรู้ ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม รวมไปถึงกำหนดระเบียบแบบแผน(*nomos*)ในทางการเมืองการปกครองให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนดังกล่าว อันเป็นความมีเสรีที่เหนือกว่าอย่างแท้จริงของชาวกรีก(*hellenes*)

โดยเมื่อพิจารณารากฐานของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ อันมีเหตุผลมาจาก 5 หลักการสำคัญอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์คือ ภาษา(*logo*), ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรและศัตรู, ความรักในเกียรติ, การแบ่งงานกันทำ, และความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง ที่เป็นการยืนยันว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติ ประกอบกับความเชื่อมโยงระหว่างส่วนรวมกับส่วนย่อย จากระดับจิตและกายของมนุษย์แต่ละคน ไปสู่ระดับครอบครัวหรือครัวเรือน ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิง และจากครอบครัว(ครัวเรือน)จำนวนมากรวมกันเป็นนครรัฐ โดยนครรัฐต่างๆเชื่อมโยงสัมพันธ์กันด้วยเส้นพันธุ์ ดังสามารถแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁰⁶ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Oikonomikos*, I.22-23.

ภาพที่ 3.7 แสดงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จากระดับตนเองไปสู่ระดับนครรัฐ

จากแผนภาพข้างต้นจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จากส่วนที่มีระดับของความเป็นองค์รวมน้อยที่สุดคือจิตและกายของมนุษย์ ไปสู่สิ่งที่มีความเป็นองค์รวมมากที่สุดก็คือชาวกรีก อีกนัยหนึ่งคือเผ่าพันธุ์ แต่สิ่งที่อยู่เหนือกว่าและยิ่งใหญ่กว่าเผ่าพันธุ์อย่างแท้จริง ก็คือระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงามที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ อย่างแท้จริง โดยระเบียบแบบแผนดังกล่าวก็สัมพันธ์กับจิตและกายของมนุษย์ อันเป็นส่วนเล็กที่สุดของมนุษย์ ในฐานะเป็นแบบแผนในการปลูกฝังการเรียนรู้ให้มนุษย์นั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นจะเป็นได้ ซึ่งก็คือความรักในความเป็นคนดี ทั้งนี้ก็เพราะระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงามเปรียบได้กับเหล่าเทพเจ้าที่ดำรงอยู่อย่างเป็นนิรันดร์ในทุกบริบทสถานที่และกาลเวลา และเมื่อพิจารณาการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ ที่สัมพันธ์กับการแบ่งงานกันทำ ก็พบว่า นครรัฐต่างๆสามารถจำแนกผู้คนในรัฐออกได้เป็น 2 กลุ่มประเภท คือ ผู้ปกครองกับผู้ได้ปกครอง ที่ผู้ปกครองจะต้องดำรงอยู่เสมอไม่ว่าผู้ปกครองเหล่านั้นจะเป็นคนๆเดียว, กลุ่มคน, หรือ

คนส่วนใหญ่ก็ตาม เพราะ“...หากปราศจากซึ่งผู้ปกครองแล้ว ก็ไม่มีสิ่งที่เป็นความดีความงามใดๆ จะสำเร็จลุล่วงได้ ไม่ว่าจะเป็นในกรณีใดๆ ที่ไม่จำกัดอยู่แค่การสงคราม...”²⁰⁷ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองก็สามารถจำแนกออกได้เป็น ความสัมพันธ์ในลักษณะผู้ปกครองกับพลเมือง กับ ความสัมพันธ์ในลักษณะผู้ปกครองกับราษฎร(นายทาสกับทาส) ที่แตกต่างกันด้วยเป้าหมายระหว่างเจตน์จำนงของมนุษย์ที่ปรารถนาความยิ่งใหญ่ความมั่งคั่งเหนือผู้อื่นกับกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงามที่ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่แท้จริงต่อเผ่าพันธุ์, นครรัฐ, ครอบครัว, มิตรสหาย และตนเอง ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือความแตกต่างระหว่างการปกครองโดยผู้ปกครองที่มีจิตแบบทรราชกับผู้ปกครองที่มีจิตแบบคนดี นั่นเอง โดยรายละเอียดของความแตกต่างดังกล่าวจะได้กล่าวถึงในบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์นี้ต่อไป

นอกจากนี้ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเชื่อมโยงผ่านการรับรู้ร่วมกันในสิ่งที่เทียบเท่าหรือยิ่งใหญ่กว่าเผ่าพันธุ์ ซึ่งก็คือ เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของนครรัฐ ที่จะช่วยให้ผู้คนในนครรัฐนั้นๆ มีความรู้สึกถึงความร่วมกัน(ความสามัคคี) ทั้งในมิติของนามธรรมอันได้แก่ การสวดอ้อนวอนต่อ, การคิดคำนึง, การสังเวทเช่นสรวง, การสักการบูชา, และนิมิต กับมิติทางรูปธรรมอันได้แก่ รูปปั้น, สัญลักษณ์(อักษร, นาม, เครื่องหมาย, เครื่องราง)ในสถานที่ต่างๆ และที่นำติดตัวไว้ โดยในกรณีชาวสปาร์ต่าก็คือ การเคารพบูชาเฮอร์คิวลีสที่เป็นบรรพบุรุษของพวกเขา เช่นเดียวกับความเคารพในแคส เตอร์(Castor)กับโพลีเดิวซีส(Polydeucesหรือพอลลักซ์ Pollux)ที่เชื่อกันว่าเป็นบุตรฝาแฝดของซุสที่มาจากเกรอาซินีลีดา(Leda)แห่งสปาร์ต่า และในกรณีของชาวเอเธนส์ก็คือ การเคารพบูชาเทพีอาธีน่า ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตัวบท *Anabasis* ก็จะพบว่า จุดร่วมกันของกองทัพชาวกรีกอันมีที่มาจากหลากหลายนครรัฐก็คือ ซุสประมุขแห่งเทพทั้งมวลของชาวกรีก ดังจะเห็นได้จากการสักการบูชาหรือการเช่นสังเวทเมื่อจะทำกิจกรรมสำคัญของกองทัพ รวมไปถึงนิมิตของเซโนโฟนที่มีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจของกองทัพชาวกรีก²⁰⁸ ที่ล้วนกล่าวถึงหรือมีที่มาจากซุสทั้งสิ้น เพราะเทพทั้งหลายของชาวกรีกย่อมเกี่ยวพันไม่ทางใดก็ทางหนึ่งกับซุสเสมอ ดังนั้นจึงพบการกล่าวถึงซุสในฐานะพระเจ้าผู้ช่วยให้รอดอยู่เสมอๆ และในบางครั้งก็ควบคู่ไปกับการกล่าวถึงเฮอร์คิวลีสในฐานะผู้ช่วยนำทางและเทพเจ้าองค์อื่นๆ²⁰⁹ นอกจากนี้การสร้าง

²⁰⁷ Xenophon, *Anabasis*, III.1.38.

²⁰⁸ ดังปรากฏในตอนตอนที่เมื่อกองทัพของไซรัสผู้เยาว์ ได้วางกำลังเป็นแนวรบเพื่อเผชิญหน้ากับแนวรบของกองทัพกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ที่ไซรัสได้ขี้ม้ามที่กองทัพชาวกรีกเพื่อถามว่า การสักการะได้ให้นิมิตที่ดีต่อพวกเราหรือไม่ เซโนโฟนได้นำคำที่ทหารในแถวบอกต่อกันมาบอกแก่ไซรัสว่า “ซุส พระผู้ช่วยให้รอด พระผู้ชนะ” Ibid., I.8.15-17. โดยเซโนโฟนก็ได้ฝันเป็นนิมิตจากซุส ในยามที่กองทัพเผชิญกับสภาวะวิกฤติคือ ตอนที่ไซรัสผู้เยาว์ได้เสียชีวิตและแม่ทัพนายกองชาวกรีกก็ถูกกษัตริย์แห่งเปอร์เซียกับทิสซาเฟอนีส หลอกไปสังหารหมู่ โดยอ้างการเจรจาสงบศึกเป็นการบังหน้า โปรดดู Ibid., III.1.11-14.

²⁰⁹ Ibid., IV.8.25. and VI.5.25.

เข้าใจหรือการรับรู้ร่วมกันในเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามลักษณะข้างต้น ก็มีได้จำกัดอยู่เพียงในหมู่ชาวกรีกเท่านั้น เพราะเมื่อกองทหารหมื่นคนชาวกรีกภายใต้การปกครองของเซโนโฟนได้เข้าร่วมกับซุทีสชาวเทรส(Thrace)ก็ได้เปลี่ยนจากการสักการบูชาซุสและเทพเจ้าอื่นๆของชาวกรีกมาสู่การสักการะเทพีอาธีน่า(อันเป็นเทพีแห่งนครรัฐเอเธนส์)พระองค์เดียว²¹⁰ ทั้งนี้ก็เพราะซุทีสมีบรรพชนคือ เทริอูสหรือเทเรส ที่ได้แต่งงานกับโพรคีนะ ลูกสาวของกษัตริย์แพนดิออนแห่งเอเธนส์ เท่ากับว่า สิ่งที่จะทำให้คนกลุ่มต่างๆเชื่อมโยงกันได้อย่างมั่นคงก็คือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์กับเผ่าพันธุ์ นั่นเอง แต่ในกรณีของคนดีตามกรอบความคิดของเซโนโฟน สิ่งที่เชื่อมโยงคนดีทั้งหลายเข้าด้วยกันก็คือ ระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงาม อันสัมพันธ์โดยตรงกับมิตรภาพหรือความปรารถนาที่จะเกื้อกูลกันเพื่อให้แต่ละคนสามารถบรรลุสิ่งที่ดีงามได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ควบคู่ไปกับการช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าตนให้สามารถควบคุมปกครองความใคร่ในร่างกายของเขาเหล่านั้นได้ โดยการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ย่อมสัมพันธ์กับเป้าหมายสองประการคือ การมีชีวิตอยู่และการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม ซึ่งเป้าหมายประการแรกย่อมเป็นพื้นฐานของเป้าหมายประการที่สอง เนื่องจากการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เลยหากไม่มีชีวิตอยู่เป็นปฐม อันจะได้อ้างถึงรายละเอียดของเป้าหมายทั้งสองประการดังต่อไปนี้

3.2.3.1 การมีชีวิตอยู่: อาหาร(และสิ่งของที่จำเป็น)กับความปลอดภัย

ตัวบท*Anabasis* ในเล่มที่สาม ได้เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงสถานการณ์ที่โดดเด่นและไร้จุดมุ่งหมายของกองทหารชาวกรีก หลังจากที่ไซรัสผู้เยาว์ในฐานะนายจ้างได้เสียชีวิตในสนามรบ รวมไปถึงแม่ทัพนายกองชาวกรีกก็ถูกกษัตริย์แห่งเปอร์เซียกับทิสซาเฟอนีสล่อลวงไปสังหารหมู่ โดยอ้างว่าปรารถนาที่จะเจรจาสงบศึกต่อกัน ดังความว่า

“...ชาวกรีกทั้งหลายต่างตกอยู่ในสภาวะสับสน ด้วยประจักษ์ว่าเขาเหล่านั้นอยู่ไม่ห่างจากเมืองหลวงของกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย และรอบๆตัวของพวกเขานั้นก็เต็มไปด้วยชนเผ่าและเมืองต่างๆที่เป็นศัตรู...พวกเขาที่อยู่ไกลจากกรีกเป็นอย่างมาก และก็ปราศจากผู้ที่ช่วยนำทาง มิหนำซ้ำยังถูกตัดขาดจากเส้นทางที่จะเดินทางกลับกรีกด้วยแม่น้ำและยังถูกคนที่มิใช่ชาวกรีกทั้งหลายที่มาร่วมรบกับไซรัสมุทขยหักหลัง ทอดทิ้งกองทหารชาวกรีกไว้โดยลำพัง...ความสับสนและความหมองเศร้าหุดหู่ท้อแท้ ทำให้มีเพียงบางคนที่มิกระจัดกระใจทานมื้อค่ำ บางคนก็จุดกองไฟ ซึ่งคนส่วนใหญ่ในค้ำคืนนั้นไม่ได้พักผ่อนในที่พักของทหาร แต่กลับเอนกาย ณ ที่ต่างๆตามแต่โอกาส โดยไม่สามารถที่จะนอนหลับได้เนื่องจากความหมองเศร้าสิ้นหวังและความปรารถนา

²¹⁰ Ibid., VII.3.39. and VII.2.31.

ที่จะกลับไปสู่บ้านเกิดเมืองนอน ไปพบพ่อแม่ ภรรยาและลูกๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่พวกเขาคิดว่าคงจะไม่ได้พบกันอีก...”²¹¹

สถานการณ์ดังกล่าวนี้จึงเป็นบริบทที่เอื้ออำนวยให้ชาวกรีกและมนุษย์ทั้งหลายคิดตรึกตรองถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการมาอยู่ร่วมกัน ซึ่งก่อนหน้าถูกบังคับด้วยความปรารถนาในความมั่งคั่ง เกียรติยศชื่อเสียง ที่คาดหวังว่าจะได้รับจากไซรัสผู้เยาว์ผู้เป็นตัวแทนของบุรุษที่มั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติและอำนาจ อีกนัยหนึ่งคือ มนุษย์ทั้งหลายต่างปรารถนาที่จะตอบสนองความพึงพอใจในร่างกายของตน ทั้งในระดับปริมาณที่มากและมีความหลากหลายของชนิด ที่ในบางกรณีคละเคล้าไปกับความปรารถนาในเกียรติยศชื่อเสียง ซึ่งความคาดหวังนี้ไม่สามารถที่จะบรรลุได้เนื่องจากไซรัสผู้ที่จะมอบสิ่งเหล่านี้ให้แก่กองทัพชาวกรีกได้เสียชีวิตลงไปแล้ว เช่นเดียวกันกับแม่ทัพนายกองชาวกรีกที่เป็นผู้ที่จะตัดสินใจกำหนดทิศทางของกองทัพชาวกรีกก็ล้วนถูกสังหารไปสิ้น แต่อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ข้างต้น กลับไม่มีชาวกรีกคนใดในกองทัพที่มีความสุขจากการไร้ผู้ปกครอง(แม่ทัพนายกอง)หรือมีความสุขไปกับสถานการณ์ที่ต่างคนต่างไปได้ อีกนัยหนึ่งคือไม่มีผู้ใดปรารถนาสถานะไร้รัฐ ซึ่งเป็นสถานะที่ไม่มีอยู่จริง เท่ากับว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความสามารถในการอยู่ร่วมกัน หากแต่ถูกบังคับไปด้วยความปรารถนาในลักษณะของจิตแบบทรราช ที่ปรารถนาในความยิ่งใหญ่ความมั่งคั่ง ดังที่เฮโรโดตัสได้สรุปไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของตัวบท*Hellenika* ที่หมายถึง หากนครรัฐกรีกทั้งหลายต่างปรารถนาความยิ่งใหญ่ความมั่งคั่ง จนมุ่งแต่ทำสงครามกันแล้ว ก็จะไม่เหลือที่ชนะหรือผู้ที่แพ้อย่างแท้จริง คงจะมีแต่ความสับสนไร้ระเบียบที่จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่ความตกต่ำของเผ่าพันธุ์ชาวกรีกโดยรวม

โดยวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการมาอยู่ร่วมกันก็ย่อมสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ ก็คือการบริโภคอาหาร(และน้ำ)และการใช้ข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ ที่มีผลโดยตรงต่อการมีชีวิตอยู่ ซึ่งก็คือความอยู่รอด นั่นเอง โดยในระหว่างที่กองทัพชาวกรีกเดินทางไปพร้อมๆ กันกับกองทัพของไซรัสผู้เยาว์ ทางกองทัพก็ได้จัดเสบียงไว้ให้แก่กองทัพชาวกรีกเพราะได้จ่ายเงินเดือนค่าจ้างในราคาที่สูง ในขณะที่ทหารชาวเปอร์เซีย(ทาส)ได้รับเงินเดือนค่าจ้างแต่ถูกเกณฑ์มาจึงต้องจัดเสบียงไว้ให้ด้วยเงินของไซรัสและเจ้าเมืองที่คุมกำลังเหล่านั้นมา ทหารชาวกรีกในระดับจึงต้องจัดการวางแผนการใช้จ่ายเงินค่าจ้างที่ได้รับมาจากไซรัส โดยส่วนหนึ่งเก็บไว้และอีกส่วนหนึ่งนำไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากพ่อค้าทั้งหลายที่เป็นกองคาราวานนำสินค้ามาจำหน่าย และในบางกรณีก็อาจเป็นกลุ่มพ่อค้าในเมืองต่างๆที่กองทัพเดินทางไปถึง ก็จะนำสินค้ามาจำหน่ายตามแต่เจ้าเมืองนั้นๆจะอนุญาต และเป็นที่น่าอนว่ายิ่งกองทัพเดินทางเข้าไปสู่แผ่นดินที่ห่างไกลจากเมืองท่าและเมืองต่างๆมากขึ้นเท่าใด หรืออยู่ในพื้นที่ซึ่งเดินทางเข้าถึงได้ลำบากด้วยมีภูมิ

²¹¹ Ibid., III.1.1-3.

ประเทศภูมิอากาศเป็นอุปสรรค ราคาของสินค้าก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วยเท่านั้น ดังเช่น “ตอนที่กองทัพเดินทางออกจากเมืองคอร์โซเต้(Corsote)แล้วมาถึงไพเรีย(Pylae) ราคาของสินค้าที่พ่อค้านำมาขายสูงกว่าราคาปกติที่ซื้อ ณ กรุงเอเธนส์ ถึง 50 เท่าตัว”²¹² เพราะฉะนั้นเงินทองจึงเป็นสิ่งกลางในการแลกเปลี่ยนที่สำคัญ แต่อย่างไรก็ตามการแลกเปลี่ยนกับคนในท้องถิ่น(พื้นเมือง)นั้นๆ ในบางกรณีก็สามารถเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างกันด้วยสิ่งของที่ต่างฝ่ายต่างต้องการก็ได้ และในการหาสิ่งของเพื่อการบริโภคก็อาจหาตามธรรมชาติได้ อาทิ แหล่งน้ำตามธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ, ลำธาร และโอเอซิส และการล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นอาหาร เป็นต้น

ซึ่งในกรณีของการมาอยู่ร่วมกันเป็นนครรัฐ ก็คือ การทำให้พลเมืองประกอบอาชีพมีงานทำ และมีรายได้พอเพียง การเพิ่มรายได้หรือเงินทองให้แก่พลเมืองและการส่งเสริมให้ผู้คนขยันทำงาน ทำมาหากินในทางที่เหมาะสม จึงเป็นสิ่งที่เซโนโฟนให้ความสำคัญ เขาจึงเขียนด้วยบท *Poroi* ขึ้น เพราะ“...แม้แต่พระราชผู้ที่ปรารถนาในความมั่งคั่งมากที่สุดในหมู่มนุษย์และปกครองตามเจตน์จำนงของตนหรือปกครองตามลักษณะจิตแบบทรราชมากที่สุด หากปรารถนาจะอยู่ในอำนาจอย่างยาวนาน ก็จะต้องให้ความสำคัญแก่การส่งเสริมการค้าขายโดยการให้รางวัลแก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้คนอื่นๆ ขยันทำมาหากิน...”²¹³ อันสอดคล้องกับสิ่งที่โสเครตีสกล่าวชี้แนะต่อโกลคอน(Glaucon)ผู้ปรารถนาที่จะมีอำนาจในการปกครองนครรัฐ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการทำให้พลเมืองในนครรัฐมีรายได้มากขึ้น ที่จะส่งผลต่อฐานะทางการคลังของนครรัฐที่มั่นคง เพราะหากไม่เข้าใจและไม่สามารถปฏิบัติในเรื่องนี้ได้ ก็มีอาจจะเป็นผู้ปกครอง(ที่ล้ม)ได้²¹⁴ แต่การเพิ่มรายได้ให้แก่พลเมืองที่แท้จริงนั้น มิได้อาศัยการให้รางวัลและการใช้จ่ายเงินของนครรัฐเป็นรากฐาน เพราะรากฐานที่แท้จริงของการทำให้พลเมืองมีงานทำ มีสิ่งของในการบริโภค และมีเงินทองไว้ใช้สอย ก็คือ ศิลปะของการเพาะปลูก ที่หมายความรวมถึงการเกษตรและการปศุสัตว์ ที่ให้วัตถุดิบแก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังที่โสเครตีสในด้วยบท *Oikonomikos* กล่าวยกย่องศิลปะของการเพาะปลูก ความว่า“...เพราะการฝึกฝนปฏิบัติศิลปะของการเพาะปลูก ก็เท่ากับเป็นการได้รับความเพลิดเพลิน เป็นการเพิ่มทรัพย์สมบัติแก่ครัวเรือน และเป็นการฝึกฝนร่างกาย อันจะส่งผลให้ผู้นั้นสามารถกระทำการสิ่งใดๆก็ตามที่เหมาะสมสำหรับคนที่ไม่ตกเป็นทาส ซึ่งในลำดับแรกนั้นผืนดินจะให้อาหารที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่แก่ผู้ที่ลงแรงทำงานบนผืนดิน รวมไปถึงให้ความพึงพอใจจากอาหารเหล่านั้น ผืนดินนำมาซึ่งสิ่งที่สวยงามทั้งเทวสถานและเทวรูป และประดับประดาสิ่งเหล่านี้อย่างงดงาม ด้วยกลิ่นไอและทิวทัศน์อันน่าอภิรมย์เป็นที่สุด ผืนดินยังให้เครื่องปรุงส่วนผสมต่างๆของทั้งพืชผักและเนื้อสัตว์ นอกจากนี้ศิลปะของการเลี้ยงสัตว์ก็ยิ่งเชื่อมโยงกับศิลปะ

²¹² Ibid., I.5.6.

²¹³ Xenophon, *Hieron*, IX.9-11.

²¹⁴ สำหรับรายละเอียดในประเด็นนี้โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.6.4-6.

ของการเพาะปลูก เพราะมันให้สัตว์สำหรับการใช้งาน เช่นเดียวกับไว้มั่งเวบภูเขาพรจากเทพเจ้า...”²¹⁵ เท่ากับว่าศิลปะของการเพาะปลูกได้มอบสิ่งที่จำเป็นต่างๆต่อการดำรงชีวิตให้แก่มนุษย์ผู้ที่ยืนตั้งใจลงแรงทำงานและเอาใจใส่ในสิ่งที่ตนปลูก(และเลี้ยง)ไว้จนผลิดอกออกผล ในขณะที่ผู้ที่ไม่ใส่ใจและไม่ประกอบอาชีพอื่นใด ก็มักประกอบความหยาบช้าต่อผู้อื่นไม่ต่างจากวัชพืชที่ต้องถูกกำจัด อันสอดคล้องกับสิ่งที่ไอโซมาคุสกล่าวไว้เกี่ยวกับธรรมชาติของศิลปะการเพาะปลูก ความว่า

“...ข้าเห็นว่ามีคนเข้าใจผู้ที่เลวทรามและเกียจคร้าน ด้วยการให้สิ่งที่สามารถเรียนรู้เข้าใจได้ง่าย เพราะมันเป็นไปไม่ได้สำหรับศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะวิทยาการอื่นๆ ที่ผู้ซึ่งไม่กระทำทำงานหรือปฏิบัติ จะใช้ความรู้ของตนเป็นข้อแก้ตัว เนื่องด้วยทุกคนต่างรู้ว่าผืนดินจะเจริญงอกงามเมื่อมันถูกปฏิบัติเอาใจใส่อย่างดี ความเกียจคร้านต่อผืนดินจึงเป็นข้อแก้ตัวที่ชัดเจนของจิตที่ชั่วร้ายสามัญ เพราะไม่มีใครที่จะโน้มน้าวตนเองให้เชื่อว่ามนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งจำเป็นต่างๆ ซึ่งผู้ที่ไม่รู้ทั้งศิลปะของการหาเงิน(การหาเลี้ยงชีพ)อื่นๆและก็ไม่เต็มใจที่จะทำการเพาะปลูกนั้น ก็ชัดเจนว่าเป็นผู้ที่มุ่งหมายจะดำรงชีพโดยการขโมย การปล้นและการขอ อันเป็นความเขลาอย่างแท้จริง...”²¹⁶

เพราะฉะนั้นศิลปะของการเพาะปลูกจึงเป็นรากฐานสำคัญของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการมาอยู่ร่วมกันอีกประการหนึ่ง อันสัมพันธ์อย่างเกี่ยวพันกับศิลปะของการเพาะปลูกก็คือ ศิลปะของการสงคราม ซึ่งในความหมายอย่างกว้างหมายถึง การปกป้องรักษาสิ่งต่างๆไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินสมบัติหรือพืชผลปศุสัตว์ที่ได้ทำการปลูกหรือเลี้ยงดูไว้จากผู้ที่จะมาปล้นชิงและขโมย และที่สำคัญคือการปกป้องรักษาชีวิต เพราะฉะนั้น การพิทักษ์รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่างๆ จึงเป็นวัตถุประสงค์ของการมาอยู่ร่วมกัน²¹⁷ อันต้องอาศัยทั้งคุณธรรมและอาวุธควบคู่กัน เพราะหากขาดสิ่งใดไปอีกสิ่งก็จะไร้ประโยชน์²¹⁸ ซึ่งหมายความว่า การใช้คุณธรรมเพียงอย่างเดียว(ใช้แต่ปัญญา)หรือการใช้อาวุธเพียงอย่างเดียว(ใช้แต่กำลัง) มิได้นำไปสู่ความดีงามใดๆ ด้วยความมีประโยชน์ความดีงามจะต้องใช้ทั้งสองสิ่งประกอบกัน ในระดับที่มาก

²¹⁵ Xenophon, *Oikonomikos*, V.1-3.

²¹⁶ Ibid., XX.14-15.

²¹⁷ ดังที่เฮโรโตนเน้นย้ำต่ออพอลโลนีดีส ชาวโบโอเทียว่า สิ่งที่เป็นเป้าหมายของกองทหารชาวกรีกก็คือ การปกป้องรักษาตนเอง จากกองทัพกษัตริย์แห่งเปอร์เซียที่ไม่รักษาสัญญาและไม่สามารถใช้การโน้มน้าวได้ Xenophon, *Anabasis*, III.1.29-30.

²¹⁸ โปริคดู Ibid., II.1.12.

น้อยตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ แต่ในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากันและสภาวะโศกเลี้ยวอย่างในกรณีของกองทหารชาวกรีกต้องประสบนั้นการอาศัยอาวุธเพื่อปกป้องชีวิตย่อมดีกว่าการใช้การโน้มน้าว²¹⁹ ด้วยกษัตริย์แห่งเปอร์เซียนั้นไม่มีสัจจะ ชาวกรีกจึงต้องต่อสู้เพื่อปกป้องรักษาชีวิตของเหล่าทหารชาวกรีกเอง²²⁰ เช่นเดียวกันกับการจัดรูปแบบของการเดินทางทัพ(การจัดกระบวนทัพ)ที่ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสำคัญ²²¹ เท่ากับว่าวัตถุประสงค์ของการมาอยู่ร่วมกันก็คือ การพิทักษ์รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินต่างๆ โดยเมื่อพิจารณาจากมิติของนครรัฐแล้วกำแพงเมืองที่ปกป้องบ้านเรือน(อันเป็นกำแพง)ของพลเมืองแต่ละครัวเรือนจำนวนมากภายในนครรัฐนั้นๆ ก็คือสัญลักษณ์ของความปลอดภัยในการมาอยู่ร่วมกันเป็นนครรัฐ โดยเฉพาะเมื่อมีศัตรูมารุกราน²²² อันสัมพันธ์โดยตรงกับการอาศัยอยู่อย่างถาวรเป็นหลักแหล่งหรืออย่างน้อยก็นานกว่าการเดินทางของกองทัพและการรวมตัวเป็นกองทัพในพื้นที่หรือเขตแดนหนึ่งๆดังเช่น กรณีกองทหารหมื่นคนชาวกรีก ที่ต้องอาศัยอาวุธและเครื่องป้องกันประจำกายเป็นสิ่งที่ช่วยรักษาชีวิตของตน เพราะจำเป็นที่จะต้องเดินทางอยู่ตลอด และอย่างมากก็ได้แค่เพียงสร้างค่ายทหารที่ทำจากไม้เพื่อป้องกันเหล่าทหารและกองทัพจากศัตรูเป็นการชั่วคราว ในขณะที่นครรัฐย่อมมีกำแพงและป้อมปราการที่แข็งแรงคงทนกว่า เพื่อป้องกันพลเมืองจากศัตรู โดยเมื่อพิจารณาศิลปะของการสงคราม ที่ต้องอาศัยศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขเป็นพื้นฐาน ก็จะพบว่า ผู้ที่มีความรักในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขเป็นผู้ที่เหมาะสมในการพิทักษ์รักษาบ้านเมือง ดังที่เซโนโฟนกล่าวว่า

“...บางคนมักกล่าวอ้างว่า การมีความรักในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข เป็นหนทางที่ผิด ด้วยพื้นฐานความคิดที่ว่า ศิลปะดังกล่าวทำให้บุคคลละเลยต่อการจัดการครัวเรือนของตน อย่างไรก็ตามคนเหล่านี้กลับไม่เข้าใจว่า คนทุกคนที่ทำประโยชน์แก่บ้านเมืองและมิตรสหาย ล้วนได้ให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อการจัดการครัวเรือนของตนให้เป็นอย่างดี และหากว่าผู้ที่รักในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขได้เรียนรู้ฝึกฝนตนเองเพื่อรับใช้บ้านเมืองในเรื่องราวที่สำคัญเป็นที่สุดแล้ว เขาเหล่านั้นก็จะไม่ละทิ้งครัวเรือนของตน เพราะตระหนักดีว่าชะตากรรมของครัวเรือนของทุกคนนั้นขึ้นอยู่กับพวกตนที่จะพิทักษ์รักษาให้นครรัฐดำรงอยู่รอดปลอดภัยหรือปล่อยให้ละเลยให้นครรัฐล่มสลายลง เพราะฉะนั้นผู้ที่รักในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูง

²¹⁹ Ibid., III.2.8.

²²⁰ Ibid., III.2.15.

²²¹ Ibid., III.2.36.

²²² Xenophon, *Hieron*, II.10.

สุนัขจะปกป้องพิทักษ์รักษาครวเรือนของพลเมืองทุกคนในนครรัฐ เสมอด้วยการ
ปกป้องครวเรือนของตนเอง...”²²³

ทั้งนี้ก็เพราะผู้ที่มีความรักในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขไม่ว่าจะเป็น ผู้ปกครอง, ทหาร และพลเมืองทั้งหลาย ต่างล้วนเป็นผู้ที่มีจิตและกายที่เหมาะสมในการใช้ความรักในเกียรติยศ ชื่อเสียงไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม นั่นเอง นอกจากนี้การสร้าง, รักษาและเพิ่มพูนความปลอดภัยในแง่ของความสงบ(ไม่วุ่นวาย)ก็เป็นเงื่อนไขเบื้องต้น ที่จะทำให้แหล่งที่มาของรายได้ของ นครรัฐมีศักยภาพในการเสียภาษีให้แก่นครรัฐมากที่สุด ด้วยการค้าขายก็จะเฟื่องฟู สินค้าจากหลาย แหล่งก็จะถูกนำมาแลกเปลี่ยน กิจการน้อยใหญ่ก็จะได้รับประโยชน์คนก็จะมีอาชีพมีงานทำมีรายได้ มากขึ้น รวมไปถึงคนหลากหลายอาชีพจากทั่วสาธุทิศก็จะเดินทางมาที่นครรัฐเพื่อนำเสนอ แลกเปลี่ยนศิลปะวิทยาการความสามารถกัน²²⁴ เท่ากับว่าการพิทักษ์รักษาความปลอดภัยและความ สงบเรียบร้อย จึงเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง, มิตรสหาย, ครอบครัว(ครวเรือน)และบ้านเมือง(นครรัฐ)

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดหลักสอง ประการคือ อาหาร(และสิ่งของที่จำเป็น)กับความปลอดภัย(การปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน) อันทำให้มนุษย์ นั้นมีชีวิตอยู่ได้ เพราะหากไม่สามารถมีชีวิตอยู่เป็นปลumulแล้ว การมีชีวิตอยู่อย่างดีงามก็ย่อมไม่ สามารถเกิดขึ้นได้เลย สอดคล้องกับสิ่งที่โสเครตีสกล่าวถึงหน้าที่ของผู้ปกครอง(ที่ดี)เป็นลำดับไว้ ความว่า

“...เจ้าคิดว่าโฮเมอร์มีเป้าหมายอันใดที่ระบุว่า อากาเมนนอนเป็น ‘ผู้ดูแลฝูง แกะแห่งประชา’ ทั้งนี้ก็เพราะว่า ผู้ดูแลฝูงแกะควรที่จะเอาใจใส่ความปลอดภัยของฝูง แกะและอาหารการกิน(และข้าวของต่างๆ)รวมไปถึงเป้าหมายที่เรารักษาพวกมันไว้ ได้ สำเร็จลุล่วง เช่นเดียวกันกับที่แม่ทัพต้องเอาใจใส่ต่อเหล่าทหารในแง่ของความ ปลอดภัยและอาหารการกิน(และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ)รวมไปถึงเป้าหมายของการ ปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายสำเร็จลุล่วง ไข้หรือไม่ และด้วยการปฏิบัติภารกิจที่ สามารถมีชัยชนะเหนือศัตรู ก็จะทำให้พวกเขามีความสุข

และทำไมโฮเมอร์จึงได้สรรเสริญอากาเมนนอนในลักษณะที่ว่า ‘เขาเป็นทั้ง กษัตริย์ที่ดีและเป็นพลหอกที่แข็งแกร่ง’ ทั้งนี้ก็เพราะ มิใช่แค่เขาโดยลำพังสามารถต่อสู้ กับศัตรูอย่างเก่งกาจกล้าหาญเท่านั้น แต่ยังหมายถึงเขาสามารถทำให้กองทัพทั้ง กองทัพกระทำได้เช่นเขาอีกด้วย เช่นเดียวกับ ที่เขาเป็นกษัตริย์ที่ดี ที่มีใจแก่เขา

²²³ Xenophon, *Kunetetikos*, XII.10-11.

²²⁴ สำหรับรายละเอียดของประเด็นนี้ โปรดดู Xenophon, *Poroi*, V.1-4.

สามารถปกครองตนเองได้อย่างดีงาม หากแต่เขายังจะต้องรับผิดชอบต่อความสุขของ
ผู้ได้ปกครองอีกด้วย มิใช่หรือ...”²²⁵

เพราะฉะนั้น เมื่อรากฐานของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ขึ้นอยู่กับอาหาร(และสิ่งของที่จำเป็น)
กับความปลอดภัย(การปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน)แล้ว ผู้ปกครองจึงมีหน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่จัดการ
เรื่องราวดังกล่าวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่อย่างไรก็ตามหากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไป
เพียงเพื่ออาหาร(และสิ่งของที่จำเป็น)กับความปลอดภัย(การปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน)เท่านั้นแล้ว มนุษย์ก็
ย่อมมีชีวิตอยู่ด้วยการปล้นชิง หลอกหลวงและกระทำความหยาบช้าต่างๆ ดังเช่น กองทหารชาวกรีก
ในคัมภีร์*Anabasis*ที่มีความจำเป็นในการทำให้อันมีชีวิตอยู่ จึงต้องปล้นชิงเสบียงอาหาร(และสิ่งของ
ที่จำเป็น)โดยใช้กำลังที่เหนือกว่าหรือแข็งแรงกว่าโน้มน้าวข่มขู่บังคับ ควบคุมไปกับการจัดเวรยาม
รักษาความปลอดภัยและการเดินทัพที่เข้มงวดระวางระวังตลอดเวลา หรือในกรณีที่มีเสบียงสะสม
ไว้มากเพียงพอและมีความปลอดภัยจากศัตรูที่จะมารุกราน ก็จะเป็นการมีชีวิตอยู่ด้วยการเสพสุข
บำรุงบำเรอร่างกายอย่างถึงขนาดด้วยสิ่งของต่างๆที่หรูหราวิจิตรและสิ่งสวยงามต่างๆ²²⁶ อีกนัยหนึ่ง
ก็คือ ชีวิตที่สำราญสุขสบาย(กินๆนอนๆ)อย่างที่มนุษย์ส่วนใหญ่ปรารถนา แต่ในมิติของระเบียบแบบ
แผนที่ถูกต้องดีงามแล้วนั้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องถูกควบคุมเพื่อมิให้เกิดความลุ่มหลง ซึ่งมิใช่การ
กำจัดหรือขจัดไปเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ หากขจัดได้มนุษย์ผู้นั้นก็ย่อมมิใช่มนุษย์
อีกต่อไป ดังนั้นการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์จำเป็นที่จะต้องเชื่อมโยงไปสู่ระดับการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม

3.2.3.2 การมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม : ระเบียบแบบแผน(*nomos*)

การมีชีวิตอยู่อย่างดีงามย่อมสัมพันธ์กับการมีชีวิตอยู่ด้วยความปลอดภัยที่เป็น
รากฐาน ซึ่งเป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในตนเอง ดังที่เซโนโฟนกล่าวชื่นชมสปาร์ต้าที่สามารถทำ
สงครามมีชัยชนะเหนือนครรัฐทั้งหลายว่า “...ในท้ายสุดลาเซเดโมเนีย(สปาร์ต้า)ก็ได้สถาปนาเขต
การปกครองอันกว้างใหญ่อย่างดีงามและปลอดภัยเป็นที่สุดขึ้น...”²²⁷ โดยเมื่อพิจารณาจากคัมภีร์
Anabasis ในช่วงท้ายของเล่มที่ 4 ก็จะเป็นการกล่าวถึงสถานการณ์ที่กองทหารหมื่นคนชาวกรีกได้
รอดพ้นจากการติดตามของกองทัพเปอร์เซีย มาถึงเมืองทาร์ปีซุส(Trapezus)ริมทะเลยูซีนี(Euxine
หรือ ทะเลดำ) อันเป็นสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการตรึงตรองถึงวัตถุประสงค์ของการมาอยู่ร่วมกัน
หรือการมีชีวิตอยู่ว่าจะเป็นไปได้เพียงแก่การมีชีวิตอยู่ ที่มีโอกาสนำไปสู่การประกอบความหยาบช้า
ต่างๆ(การปล้นชิง การหลอกหลวง) หรือจะเป็นไปเพื่อการอยู่อย่างดีงามมีระเบียบแบบแผน(มีชื่อมีแป)อัน
ที่ปรารถนาของบ้านเมืองอื่นๆและผู้คนที่ทั้งหลายในมิตรภาพ ดังที่เซโนโฟนในคัมภีร์*Anabasis* เมื่อ

²²⁵ Xenophon, *Memorabilia*, III.2.1-2.

²²⁶ สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, III.2.25.

²²⁷ Xenophon, *Hellenika*, V.3.27.

เผชิญกับสภาวะความแตกแยกและความละโมภของเหล่าทหาร ก็ได้ยกเรื่องราวเกี่ยวกับคลีอาเรตุส (Clearetus) นายทหารคนหนึ่งของกองทัพมหันคนชาวกรีก ที่วางแผนจะทำการปล้นชิงข้าวของทรัพย์สินสมบัติของคนท้องถิ่นที่เป็นมิตรกับชาวกรีก ซึ่งดูเหมือนมิได้ทำการป้องกันอย่างเข้มแข็ง มาเป็นของตนแล้วจะหนีไปทางเรือโดยไม่กลับเข้ามาพร้อมกับกองทัพชาวกรีกอีก แต่ปรากฏว่าคนท้องถิ่นได้รับพุงอย่างเข้มแข็งจนคลีอาเรตุสและลูกน้องหลายคนได้เสียชีวิตในสนามรบ²²⁸ เท่ากับว่าเซโนโฟนต้องการใช้อุทาหรณ์เกี่ยวกับเรื่องราวของคลีอาเรตุสมาเตือนสติให้เหล่าทหารมิให้ลุ่มหลงไปกับความละโมภอยากปล้นฆ่าผู้ที่อ่อนแอกว่าเพื่อกอบโกยทรัพย์สินสมบัติมาเป็นของตน เช่นเดียวกันกับมิให้ละโมภหรือสนใจแต่ความมั่งคั่งจนลืมมิตรภาพและสิ่งที่ควรกระทำ เพราะการปล้นชิงทำร้ายผู้อื่นเพื่อที่ตนนั้นจะได้มีชีวิตอยู่ ย่อมเป็นสิ่งที่หยาบช้าและห่างไกลจากสิ่งที่ดีงามเป็นที่สุด ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ตีความจากสิ่งที่เซโนโฟนในคัมภีร์ *Anabasis* เล่มที่ 5 ได้กล่าวถึงการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามแล้ว ก็สามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามออกได้เป็น 4 วัตถุประสงค์คือ การสะสมเพิ่มพูนวัตถุประสงค์พื้นฐานในการมีชีวิตอยู่, การมีระเบียบแบบแผน (มีชื่อมีแป), ความสามัคคี และ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง กล่าวคือ การสะสมเพิ่มพูนวัตถุประสงค์พื้นฐานในการมีชีวิตอยู่ ก็คือการสะสมเพิ่มพูนอาหารเสบียงและข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ รวมไปถึงจัดเตรียมเส้นทางและอุปกรณ์ในการคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางน้ำ เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง (การเคลื่อนย้ายคน) และการขนส่งสินค้า ควบคู่ไปกับการพิทักษ์รักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวดตลอดเวลาและจัดเวรยามคอยออกตรวจตรา นอกจากนี้ยังจะต้องทำทะเบียนผู้คนที่มียู่ว่ามีจำนวนเท่าใด (คนที่ปกติคนที่เจ็บป่วยคนที่เสียชีวิต) ตามแต่ละหมวดหมู่ เพื่อประโยชน์ในการปกครองจัดการและการให้ความช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง²²⁹

ส่วนการมีระเบียบแบบแผน (มีชื่อมีแป) อันเป็นวัตถุประสงค์ประการต่อมา ก็คือ “การมีศาลหรือตุลาการสำหรับลงโทษผู้ที่กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนวินัย เพราะหากปล่อยให้ผู้คนที่เต็มไปด้วยความหวาดระแวงหรือความกลัวว่าผู้อื่นจะมาทำร้ายตน (ทั้งในแง่ชีวิตและทรัพย์สิน) ตนจึงชิงลงมือกระทำร้ายต่อผู้อื่นก่อน ทั้งๆ ที่คนที่ถูกตนทำร้ายอาจไม่มีเจตนาที่คิดร้ายต่อตนเลยก็ตาม”²³⁰ ก็จะเป็นสภาวะที่ผู้คนต่างทำร้ายกันเองและเต็มไปด้วยความหวาดระแวงกันและกัน เช่นเดียวกันกับหากปล่อยให้ผู้คนแก้แค้นด้วยความรุนแรงกันเองแล้ว ความวุ่นวายก็จะเกิดขึ้นไม่จบสิ้น ดังเช่นกรณีดีซิปปุส (Dexippus) ที่ขโมยเรือหนีมาจากกองทัพมหันคนชาวกรีก พอเหล่าทหารได้เจอกับดีซิปปุสอีกครั้งจึงมีเรื่องทะเลาะวิวาทกัน แต่ดีซิปปุสมีกำลังคนมากกว่าจึงได้จับกุมและลงโทษพลทหารจากกองทัพมหันคนชาวกรีกที่ก่อเรื่อง แม้ทัพนายกองชาวกรีกเมื่อได้ทราบข่าวจึงได้รับไปช่วย

²²⁸ สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, V.7.13-17.

²²⁹ Ibid., V.1.5-13.

²³⁰ Ibid., II.5.5-6.

ทหารของตน แล้วเหล่าทหารทั้งหลายก็รุมจับตีชิบปัสผู้กระทำการหยาบช้า, ชี้ขาด, เห็นแก่ตัว มาสำเร็จโทษด้วยการปาหินใส่จนเสียชีวิต²³¹ จากเหตุผลในทั้งสองกรณีก็เท่ากับว่าการปล่อยให้มีการทำร้ายกันด้วยความหวาดระแวงหรือมีการใช้กฎหมายในการพิพากษาเพื่อการล้างแค้นอย่างรุนแรงตามอารมณ์แล้ว ก็จะมีแต่ความไร้ระเบียบเกิดขึ้นซึ่งก็คือ สภาวะไร้ชื่อไร้แป(anomian) และเมื่ออยู่ในสภาวะไร้ชื่อไร้แปก็จะมีแต่ถูกประณามจากผู้คนทั้งหลายและบ้านเมืองต่างๆ และก็ไม่มีบ้านเมืองใดหรือคนผู้ใดจะกล้ามาสมาคมติดต่อด้วย อีกนัยหนึ่งก็คือเป็นที่น่ารังเกียจและไม่เชื่อมั่นของคนทั้งหลายที่จะมาสมาคมด้วย ดังนั้นสิ่งที่จะทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นก็คือการมีศาลที่ตุลาการมาจากการเลือกตั้งหรือฉันทานุมัติของคนในบ้านเมืองนั้นๆหรือกองทัพนั้นๆ²³² เพื่อพิจารณาตัดสินคดีความหรือความผิดทั้งหลายด้วยการไต่สวน เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสชี้แจงตอบโต้ข้อกล่าวหาจากฝ่ายโจทก์ เพราะแม้แต่ในกรณีของ“...ดิชิบปัสที่เขานั้นเป็นคนหยาบช้าที่สุด ก็ไม่สมควรที่จะต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง แต่เขาควรจะได้รับการไต่สวนและมีโอกาสได้ชี้แจงก่อนที่จะถูกตัดสินลงโทษอย่างสาสม...”²³³ จึงกล่าวได้ว่าการมีระเบียบแบบแผน(มีชื่อมีแป)ในเบื้องต้นก็คือ การมีรูปแบบของกระบวนการในการตัดสินคดีความที่เป็นการเปิดโอกาสให้มีการชี้แจงโต้แย้ง ก่อนที่จะทำการตัดสินลงโทษ แต่ความสำคัญที่แท้จริงกลับอยู่ที่เนื้อหาของระเบียบแบบแผน อันหมายถึง“...การลงโทษที่จะกระทำเฉพาะต่อผู้ที่ไม่มีวินัยหรือไร้ระเบียบ เพื่อรักษาควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยของทั้งส่วนรวมและปัจเจกบุคคล และยังเป็นการกระตุ้นให้คนขยัน มีใจอ่อนปวกเปียก เท่ากับว่าการลงโทษก็เป็นไปเพื่อทำให้ผู้ได้ปกครองหรือผู้คนที่หลายดีงามขึ้นเฉกเช่น ผู้ชี้แนะกระทำต่อสานุศิษย์ บิดากระทำต่อบุตร และแพทย์กระทำต่อคนไข้ นั่นเอง...”²³⁴ แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาของระเบียบแบบแผนที่เป็นเกณฑ์หรือบรรทัดฐานในการตัดสินที่ปรากฏอยู่ในทุกๆบ้านเมืองต่างก็ล้วนมีข้อปัญหาในตนเองที่สำคัญซึ่งต้องเผชิญก็คืออะไรคือระเบียบแบบแผนที่ดีที่แท้จริง เพราะระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ต่างๆเกี่ยวกับสิ่งที่ควรกระทำ(ข้อบังคับ)กับสิ่งที่ไม่ควรกระทำ(ข้อห้าม)ย่อมถูกกำหนดขึ้นโดย คนๆเดียว, กลุ่มคน หรือคนส่วนใหญ่ ที่มีอำนาจรัฐหรืออำนาจในการปกครองอันสัมพันธ์กับรูปแบบการปกครองคือ ทหารราช, กษัตริย์, คณาธิปไตย และประชาธิปไตย ตามลำดับ อันหมายความว่าผู้ที่มีอำนาจย่อมรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดี(ที่ควรกระทำกับไม่ควรกระทำ)แล้วจึงกำหนดขึ้นเป็นกฎเกณฑ์เพื่อให้คนทั้งหลายในบ้านเมืองนั้นๆประพฤติปฏิบัติ โดยกฎเกณฑ์ดังกล่าวมีสภาพบังคับก็เพราะมันถูกกำหนดขึ้นจากผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมืองนั้นๆ จึงสามารถกล่าวได้ว่าระเบียบแบบแผนที่ปฏิบัติกันอยู่ในบ้านเมืองต่างๆนั้น

²³¹ สำหรับรายละเอียดของกรณีดิชิบปัส(Dexippus) โปรดดู Ibid., VI.6.5-24.

²³² Ibid., V.8.34-35.

²³³ Ibid., VI.6.25-26.

²³⁴ โปรดดู Ibid., V.8.13-26.

แท้จริงแล้วก็คือกฎเกณฑ์ของผู้มีอำนาจ(หรือกฎเกณฑ์ของผู้ที่แข็งแกร่งกว่าเหนือกว่า) อันกล่าวในภาษาทั่วไปได้ว่า อำนาจคือธรรม นั้นเอง แต่อย่างไรก็ตามกฎเกณฑ์ต่างๆที่ถูกกำหนดขึ้นโดยผู้มีอำนาจ ก็ต้องอาศัยการโน้มน้าวให้ผู้คนในบ้านเมืองเห็นคล้อยปฏิบัติตาม หากไม่อาศัยการโน้มน้าวก็เท่ากับเป็นการใช้ความรุนแรงและเป็นความไร้ชื่อแป²³⁵ ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือวิวาทะระหว่างผู้มีอำนาจ(ผู้ปกครอง)กับผู้ที่ไม่มีความเห็น(ผู้ถูกปกครอง)เกี่ยวกับสิ่งที่ดี(สิ่งที่ควรกระทำและสิ่งที่ควรละเว้นกระทำ) หรือระเบียบแบบแผนของสิ่งที่ดีที่มีความเห็นแตกต่างกัน เพราะผู้ที่ไม่มีความเห็น(ผู้ถูกปกครอง)ไม่ว่าจะเป็นคนส่วนน้อย(ในกรณีของระบอบประชาธิปไตย)หรือคนส่วนใหญ่(ในกรณีของระบอบทรราชและระบอบกษัตริย์)ก็ต้องการให้สิ่งที่ตนคิดเห็นว่าจะดีงามถูกต้องถูกนำไปกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ จึงปรารถนาให้ผู้ที่มีอำนาจปกครองรับฟังความคิดเห็นของตนผ่านการเน้นย้ำถึงการนำกฎเกณฑ์(ที่กำหนดโดยผู้มีอำนาจ)มาปฏิบัติด้วยการโน้มน้าว ในขณะที่ผู้ที่มีอำนาจ(ผู้ปกครอง)ก็ย่อมเน้นย้ำว่ากฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดขึ้นจากตนนั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมถูกต้อง เพราะตนนั้นรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดี แล้วเหตุใดตนจะต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่ถูกปกครองที่ไม่รู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดีด้วยเล่า เพราะฉะนั้นความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง จึงเป็นความขัดแย้งของความเชื่อในระเบียบแบบแผนที่ดีงาม(ที่ถูกที่ควร)ซึ่งแตกต่างกัน โดยต่างฝ่ายต่างเชื่อว่าความเห็นของตนนั้นเป็นสิ่งที่ดียิ่งแท้จริง ที่ท้ายสุดก็ย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเพื่อที่ผู้ได้ปกครองจะขึ้นมาเป็นผู้ปกครองและผู้ที่เคยเป็นผู้ปกครองก็จะกลายเป็นผู้ได้ปกครอง กลับไปกลับมาเช่นนี้ อันเป็นการแข่งขันต่อสู้ที่เป็นวัฏจักรที่ไม่จบสิ้น²³⁶ เพราะหากพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วก็จะพบว่า สิ่งที่คุณทั้งหลายต่างแข่งขันช่วงชิงแสวงหาก็คือ อำนาจทางการเมืองการปกครอง เพื่อที่จะได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้เป็นไปตามสิ่งที่ตนมีความเห็นว่าเป็นดี อันเป็นการเน้นย้ำความสำคัญของประโยคที่ว่า อำนาจคือธรรม ตามลักษณะของจิตแบบทรราช ซึ่งทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าวก็คือการทำความเข้าใจว่าอะไรคือระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องดีงามอย่างแท้จริง เพราะแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงามมีแบบเดียว เป็นหนึ่งเดียวและเป็นนิรันดร์ เพื่อที่จะทำให้กฎเกณฑ์ต่างๆเป็นระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ที่ดีงามอย่างแท้จริงมากกว่าจะเป็นแค่เพียงกฎของผู้มีอำนาจ โดยรายละเอียดของระเบียบแบบแผนที่ถูกต้องดีงามจะได้วิเคราะห์ตีความต่อไปในบทที่ 4 และบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

²³⁵ ประเด็นข้อถกเถียงระหว่างกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจการปกครองกับการต้องอาศัยการโน้มน้าวผู้คนในบ้านเมืองให้เห็นคล้อยตามดังกล่าว เป็นการสนทนากันระหว่างเพอสิคีส(Pericles)กับอัลซีไบดีส(Alcibiades)ที่มุ่งไปสู่ข้อสรุปที่ว่า พวกตนอันได้แก่เพอสิคีสกับอัลซีไบดีสที่มั่งคั่งกว่าคนส่วนใหญ่ นั้นฉลาดกว่าผู้คนส่วนใหญ่ที่ยากจน พวกตนนั้นจึงเหมาะสมที่จะเป็นผู้ปกครองและเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆของบ้านเมืองโปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, I.2.40-47. อันเป็นการสนทนาที่ชี้ให้เห็นถึงจิตแบบทรราชและลักษณะของระบอบเศรษฐกิจโดย(Plutocracy)ที่เน้นถึงระบอบการปกครองโดยผู้ที่มีมั่งคั่งร่ำรวยได้เป็นอย่างดี

²³⁶ โปรดดูรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในบทที่ 5 ของวิทยานิพนธ์นี้

โดยวัตถุประสงค์ประการต่อมาก็คือ ความสามัคคี(*homoioi*) โดยในตำรา *Anabasis* ได้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อกองทหารชาวกรีกหมื่นคนได้รอดพ้นปลอดภัยจากกองทัพกษัตริย์แห่งเปอร์เซียและมีความมั่นคงจากการสะสมเสบียงอาหาร(และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ)และอาวุธยุทโธปกรณ์ รวมไปถึงมีระเบียบแบบแผนในการลงโทษตัดสินข้อพิพาทต่างๆ ก็ต้องประสบกับปัญหาสำคัญต่อมาคือ การจับกลุ่มแบ่งเป็นพรรคเป็นพวกในกองทหาร ซึ่งมีที่มาจากความเห็นที่ขัดแย้งกัน อันสัมพันธ์กับความปรารถนาในความยิ่งใหญ่ที่ควบคู่มากับความแตกต่างกันในความเป็นพลเมืองของนครรัฐ ที่กลุ่มนั้นๆเป็นสมาชิก อันทำให้กองทหารชาวกรีกถูกแบ่งแยกออกเป็นสามกลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่งชาวลาเซเดโมเนีย(สปาร์ต้า)ที่ร่วมกับชาวเพโลพอนนีเซียน, กลุ่มที่สองชาวเอเธนส์กับนครรัฐที่เป็นมิตร, และกลุ่มที่สามชาวอาเคียนที่ร่วมกับชาวอาคาเดียน²³⁷ โดยแต่ละกลุ่มก็ตัดสินใจจะดำเนินการต่างๆตามความเห็นของกลุ่มตน แต่เมื่อเซโนฟอนทราบข่าวว่ากลุ่มที่สามคือชาวอาเคียนที่ร่วมกับชาวอาคาเดียน ซึ่งขาดความรู้ในภูมิประเทศประกอบกับมีทหารไม่ครบทุกประเภท ได้พ่ายแพ้ต่อกองทัพของชาวอาร์เจียนและกำลังถูกปิดล้อมโจมตีอย่างหนัก เซโนฟอนจึงได้นำของกองทัพของกลุ่มตนคือชาวเอเธนส์กับนครรัฐที่เป็นมิตร ไปช่วยเหลือด้วยเหตุผลที่ว่า “...ในใจของพวกเราจงตระหนักว่ามันเป็นการกระทำที่ดีงามและเป็นการตายอย่างดี หากเราทั้งหลายได้ช่วยชีวิตชาวกรีกไว้ให้มากที่สุด...”²³⁸ เท่ากับว่า เซโนฟอนได้ชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายของส่วนรวม(ชาวกรีก)ที่อยู่เหนือกว่าและมีความสำคัญมากกว่าเป้าหมายของส่วนย่อยๆต่างๆ(ความเป็นพลเมืองของนครรัฐต่างๆ) และท้ายสุดจึงนำไปสู่ “...การรวมตัวกันอีกครั้งของทั้งสามกลุ่มเป็นกองทหารหมื่นคนชาวกรีก ที่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ห้ามแบ่งแยกกองทหารหมื่นคนชาวกรีกออกเป็นกลุ่มต่างๆอีก หากผู้ใดกระทำหรือเสนอให้กระทำ เขาผู้นั้นก็ต้องถูกลงโทษด้วยการประหาร...”²³⁹ อันเป็นการใช้กฎเกณฑ์ที่ควบคู่กับความกลัวมาเป็นเครื่องมือโน้มน้าวข่มขู่บังคับให้ผู้คนทั้งหลายสามัคคี แต่อย่างไรก็ตามกฎเกณฑ์ดังกล่าวถือเป็นการบังคับจากภายนอกอีกนัยหนึ่งคือ สภาพการดำรงอยู่ของกฎขึ้นอยู่กับความสามารถในการบังคับใช้กฎโดยเฉพาะการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน รวมไปถึงการคงอยู่ของผู้ที่มีอำนาจซึ่งเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์นั้นๆ เท่ากับว่ากฎเกณฑ์ดังกล่าวมิได้ก่อให้เกิดความสามัคคีที่ยาวนาน อันแตกต่างจากการประสานเป้าหมายย่อยๆทั้งหลายไปสู่เป้าหมายของส่วนรวม ที่ทุกคนล้วนตระหนักในประโยชน์ร่วมกันเพราะต่างได้ทำในสิ่งที่ตนคิดเห็นว่าดีตามธรรมชาติของแต่ละคน อันจะส่งผลให้เกิดความตั้งใจและขยันมั่นเพียรเพื่อให้เป้าหมายของส่วนรวมสำเร็จลุล่วง ดังเมื่อตอนที่กองทหารชาวกรีกตัดสินใจที่จะเดินทางให้รอดพ้นจากกองทัพกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย โดย

²³⁷ Xenophon, *Anabasis*, VI.2.16.

²³⁸ Ibid., VI.3.15. และ สำหรับการตายอย่างดีเพื่อเผ่าพันธุ์(ชาวกรีก)ก็เฉกเช่นวีรบุรุษทั้งหลายที่เซโนฟอนกล่าวถึงในตำรา *Kunegitikos* และในจดหมายฉบับที่สามของเซโนฟอน

²³⁹ Xenophon, *Anabasis*, VI.4.11.

อาศัยเส้นทางที่มุ่งไปทางทิศเหนือเพื่อไปสู่บริเวณทะเลดำ(ทะเลยูเซนี) ที่เซโนโฟนชี้ให้เห็นทหารชาวกรีกตระหนักให้การบรรลุเป้าหมายของส่วนรวมในการรักษาชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัย ความว่า

“...ใครก็ตามในหมู่พวกท่านที่ปรารถนาจะได้พบมิตรสหายทั้งหลายของท่านอีก ก็ขอให้ท่านเหล่านั้นจงจดจำไว้ว่าต้องแสดงว่าคนนั้นเป็นผู้กล้าหาญ เพราะไม่มีหนทางอื่นใดอีกที่จะช่วยให้ความปรารถนาดังกล่าวสามารถบรรลุผลได้ และอีกเช่นกัน ใครก็ตามที่ปรารถนาจะรักษาชีวิตตนให้รอด ก็ขอให้เขาเหล่านั้นจงต่อสู้ดิ้นรนฝ่าฟันเพื่อชัยชนะ เพราะผู้ชนะเท่านั้นที่จะเป็นผู้ฆ่า ในขณะที่ผู้แพ้จะต้องเป็นผู้ถูกเข่นฆ่า และหากใครก็ตามปรารถนาในความมั่งคั่ง ก็ขอให้เขาเหล่านั้นจงต่อสู้ดิ้นรนฝ่าฟันเพื่อเป็นผู้พิชิต เพราะผู้พิชิตมิใช่แค่เพียงสามารถรักษาสິงต่างๆที่ตนครอบครองไว้ได้เท่านั้น หากแต่ยังได้รับทรัพย์สินสมบัติของผู้ถูกพิชิตมาเป็นของตนอีกด้วย...”²⁴⁰

การประสานเป้าหมายตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลจึงนับได้ว่ามีความยั่งยืนมากกว่าการออกกฎเกณฑ์ เพราะเป็นการสร้างความสมัครใจจากภายในของแต่ละคน ที่สัมพันธ์กับเป้าหมายของส่วนรวม แต่กระนั้นทั้งสองกรณีที่กล่าวมาคือ การออกกฎเกณฑ์ที่เป็นการบังคับจากภายนอกกับการสร้างความตระหนักในเป้าหมายของส่วนรวมผ่านความสมัครใจในสิ่งที่ตนเชื่อว่าดีตามธรรมชาติของแต่ละบุคคลนั้น ก็ล้วนมิใช่การปลุกฝังความเข้าใจในความสามัคคีที่แท้จริง เนื่องจากไม่ได้มุ่งปลุกฝังธรรมชาติของมนุษย์ให้ตั้งมั่นขึ้นด้วยการใช้ระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องเที่ยงธรรมมาควบคุมชี้นำ แต่กลับทำให้ลักษณะของจิตแบบทรราชได้คลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นดังเช่น การใช้ความกลัวและความรุนแรงมาจัดการผู้คนในกรณีของกฎเกณฑ์ และการคลี่คลายความปรารถนาในความมั่งคั่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้นในกรณีของการต่อสู้เพื่อสิ่งที่ตนเห็นว่าดี เป็นต้น โดยการสร้างความเข้าใจในความสามัคคีที่แท้จริงก็คือ การมีความตระหนักในความสำคัญของส่วนรวมที่เป็นผลรวมทั้งหมดของส่วนย่อยต่างๆ ความเจริญรุ่งเรืองและความเสื่อมโทรมของส่วนรวมย่อมสัมพันธ์โดยตรงกับความเจริญรุ่งเรืองและความเสื่อมโทรมของครัวเรือน (ครอบครัว) และมนุษย์แต่ละคนอย่างแยกออกจากกันมิได้ ควบคู่ไปกับการคลี่คลายความปรารถนาที่จะทำงานหนักกล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงเพื่อส่วนรวมให้แก่ผู้ที่เหมาะสม เจกเช่นคนที่มีความรักในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ซึ่งก็คือการโน้มนำความปรารถนาในเกียรติยศชื่อเสียงให้ไปสู่การทำประโยชน์เพื่อบ้านเมือง(ส่วนรวม)ที่จะนำมาซึ่งการสรรเสริญที่ยิ่งใหญ่และ

²⁴⁰ Ibid., III.2.39.

เป็นความภูมิใจที่แท้จริง เสมอด้วยวีรบุรุษคนดีทั้งหลายของชาวกรีก²⁴¹ และในทางการเมืองการปกครองคนดีเหล่านี้ก็จะร่วมมือกันในฐานะมิตรสหายเพื่อทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองและช่วยเหลือผู้อื่นที่อ่อนแอกว่าตน²⁴² อันจะนับได้ว่าเป็นความสามัคคีที่แท้จริง ซึ่งผ่านความเข้าใจและการเรียนรู้ปลูกฝังในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ที่สอดคล้องกับการชี้แนะของโสเครตีสต่ออปีปโตสเกี่ยวกับธรรมชาติของระเบียบแบบแผน ความว่า

“...ความสามัคคีเป็นสิ่งที่ดีงามสูงสุดในความเห็นของบ้านเมือง ทั้งสภาผู้อาวุโสของบ้านเมืองและชนชั้นสูงต่างเน้นย้ำต่อพลเมืองทั้งหลายให้อยู่อย่างสามัคคี และในทุกหนแห่งของกรีกก็มีการกำหนดกฎเกณฑ์ให้พลเมืองต้องทำสัตยาบันว่าจะอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี และในทุกหนแห่งคนทั้งหลายก็ได้ให้สัตยาบันดังกล่าว ซึ่งสำหรับข้าพเจ้า(โสเครตีส)แล้วเห็นว่าสิ่งต่างๆเหล่านี้มิได้เป็นไปในลักษณะที่ว่า พลเมืองทุกคนควรจะตัดสินใจชื่นชมคอรัสคนเดียวกัน หรือ พลเมืองทุกคนควรจะสรรเสริญคนเป่าขลุ่ยคนเดียวกัน หรือ พลเมืองทุกคนควรจะเลือกนักกีคนเดียวกัน หรือ พลเมืองทุกคนควรมีความพึงพอใจในสิ่งอย่างเดียวกัน หากแต่เป็นไปในลักษณะที่ว่าพลเมืองทุกคนควรจะเคารพเชื่อฟังกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนต่างๆ เพราะเมื่อพลเมืองยึดถือสิ่งนี้ บ้านเมืองก็จะเข้มแข็งและมีความสุขอย่างที่สุด และหากปราศจากซึ่งความสามัคคีแล้วไซ้ บ้านเมืองก็ไม่อาจถูกปกครองอย่างดีงาม เช่นเดียวกันกับ คราวเรือนที่ไม่อาจถูกจัดการอย่างดี...”²⁴³

โดยกฎเกณฑ์หรือระเบียบแบบแผนที่เป็นหนึ่งเดียวและเป็นนิรันดร์ที่มีประโยชน์และควรค่าแก่การยึดถือปฏิบัติ ก็คือระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมนั่นเอง ส่วนวัตถุประสงค์ประการสุดท้ายคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ที่เมื่อนุษย์อยู่ร่วมกันแล้วก็จำเป็นต้องมีผู้ปกครอง ที่แบ่งชั้นกันลงไปตามลำดับเพื่อนำกฎเกณฑ์ต่างๆ ไปสู่การบังคับใช้ปฏิบัติและควบคุมดูแลผู้คนในส่วนต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง เช่นเดียวกันกับกองทัพที่มีลำดับการบังคับบัญชาลดหลั่นกันไป เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความมีวินัย²⁴⁴

²⁴¹ การเป็นที่สรรเสริญจากการทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมืองในฐานะวีรบุรุษ โปรดคู Xenophon, *Kunagetikos*, I.1-18. and XII.7-11.

²⁴² Xenophon, *Memorabilia*, II.6.26.

²⁴³ *Ibid.*, IV.4.16.

²⁴⁴ สำหรับการแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาาระดับต่างๆ ที่ลดหลั่นกันไป เพื่อแก้ไขปัญหาคความไม่เป็นระเบียบกองทัพ โปรดคู Xenophon, *Anabasis*, III.4.19-23.

เท่ากับว่าผู้ปกครองจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ช่วยกันปกครองบ้านเมือง ซึ่งก็คือการแบ่งแยกอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนย่อยๆ เพราะแม้แต่กษัตริย์แห่งเปอร์เซียผู้ยิ่งใหญ่ก็ยังจำเป็นต้องอาศัยเจ้าเมือง(Satraps)และขุนนางทั้งหลายช่วยกันปกครองบ้านเมือง อันหมายความว่า แท้จริงแล้วการปกครองโดยคนๆเดียวนั้น ในทางปฏิบัติย่อมเป็นไปได้ ด้วยข้อจำกัดของศักยภาพความสามารถของมนุษย์ ที่ไม่สามารถมีความชำนาญได้ในทุกอย่างและไม่สามารถทำทุกอย่างให้ลุล่วงเป็นอย่างดีได้พร้อมกันในเวลาเดียวกัน เพราะฉะนั้นกิจกรรมทางการเมืองการปกครองจึงต้องอาศัยมิตรที่เป็นคนดีมาช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อบรรลุประโยชน์ มิตรที่เป็นคนดีจึงเป็นสิ่งที่มีความมากที่สุด แต่ในความเห็นของคนทั่วไปแล้วสิ่งที่มีความมากที่สุดกลับเป็นความยิ่งใหญ่และความมั่งคั่ง ดังนั้นเมื่อคนทั่วไปมีโอกาสได้ขึ้นมาเป็นผู้ปกครองก็จะแสวงหาความมั่งคั่งเกียรติยศชื่อเสียงอย่างละโมภ ควบคู่ไปกับอาศัยความละโมภของผู้ใต้ปกครองมาเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวให้คล้อยตามตน ดังเช่นไทเมไซออน(Timasion)กับโทร์เร็กซ์(Thorax)ที่ใช้ปริมาณมูลค่าของเงินทองทรัพย์สินสมบัติความมั่งคั่งและความอุดมสมบูรณ์ของเมืองที่เขาจะเดินทางไป มาชักจูงเหล่าทหารให้ติดตามตนไป เป็นต้น²⁴⁵ อันแตกต่างจากเซโนโฟนที่มุ่งสร้างความตระหนักในการควบคุมความปรารถนาในความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่ของเหล่าทหาร ผ่านการใช้ภาษา(*logos*)ให้เหล่าทหารไม่ลุ่มหลงไปกับเงินทองความมั่งคั่ง จนประกอบสิ่งที่หยาบช้าต่างๆ(การปล้นชิง การเข่นฆ่า การกอบโกยตักตวง)หรืออาศัยความมั่งคั่งมาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ เพราะสิ่งที่สำคัญที่สุดที่แท้จริงก็คือระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ที่สัมพันธ์กับมิตรภาพ อันหมายความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง จะต้องมีความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกัน เฉกเช่นมิตรสหายที่ปรารถนาดีต่อกัน ด้วยการช่วยให้มิตรของตนดีงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นจะสามารถเป็นได้ ผ่านการควบคุมความใคร่ในร่างกายและความปรารถนาในความยิ่งใหญ่(ความมั่งคั่งและเกียรติยศ)เพราะคนทั้งหลายต่างมีความปรารถนาในคุณธรรม แต่ด้วยความลำบากที่เห็นประจักษ์จึงละทิ้งคุณธรรมไปหาความพึงพอใจที่ง่ายดายนกว่า เท่ากับว่าผู้ปกครองจะต้องช่วยผู้ใต้ปกครองให้เขาเหล่านั้นสามารถควบคุมความใคร่ในร่างกายและความปรารถนาในความยิ่งใหญ่ได้ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ปลูกฝังให้ผู้ใต้ปกครองเข้าใจและสามารถปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ถูกที่ควร อันหมายถึง การแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาในปริมาณที่ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป(ทางสายกลาง)ด้วยวิธีการที่เหมาะสมถูกต้องดีงาม เพราะเมื่อเป็นดังนี้แล้ว การแสวงหาอันทานุมิตรร่วมกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองในการตัดสินใจต่างๆทั้งต่อส่วนร่วมและส่วนย่อยๆ ก็สามารถเป็นไปได้ด้วยทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองสามารถเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามที่เป็นหนึ่งเดียวกันได้ เนื่องจากผู้ปกครองที่เป็นคนดีได้ช่วยให้ผู้ใต้ปกครองไม่ลุ่มหลงไปกับสตรีแห่ง

²⁴⁵ สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว โปรดดู Ibid., V.6.21-26.

ความชั่วร้าย โดยสามารถควบคุมนาง ควบคุมไปก็สามารรถเข้าใจและปฏิบัติตามสิ่งที่สตรีแห่งคุณธรรมชี้แนะได้โดยตลอด อันเป็นความสุขที่แท้จริง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นในบทที่ 3 ส่วนที่สอง อันเป็นการวิเคราะห์ดีความเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐในกรอบความคิดของเซโนโฟน ที่เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนกันของลักษณะของจิตแบบทรราชในระดับปัจเจกบุคคลและระดับนครรัฐ ที่นำไปสู่การแสวงหาเหตุผลหรือหลักการที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นธรรมชาติ อันแยกไม่ออกจากเป้าหมายในการมีชีวิตอยู่(หรือการดำรงอยู่)ของมนุษย์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีชีวิตที่ดีที่มีระเบียบแบบแผน โดยสิ่งต่างๆที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ก็ไม่แตกต่างจากนครรัฐในมิติของประเภท เพราะนครรัฐที่แข็งแกร่งย่อมต้องอาศัยทรัพยากรต่างๆเป็นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็น ที่ดินอันอุดมสมบูรณ์, เสบียงอาหารที่บริบูรณ์(และผลผลิตจากการเพาะปลูกกับการเลี้ยงสัตว์), ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆที่เพียงพอต่อการใช้งาน, แรงงาน, เงินทอง(เงินคกงคลังและราชรับ) และเครื่องนุ่งห่มเครื่องประดับสวยงามต่างๆ²⁴⁶ รวมไปถึง“...การมีศักยภาพความสามารถในการปกป้องทรัพยากรต่างๆที่ครอบครองไว้ให้ปลอดภัยและเพิ่มพูนด้วยวิธีการที่ถูกต้องเที่ยงธรรม นครรัฐจึงจำเป็นที่จะต้องทำสงครามเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น...”²⁴⁷ แต่อย่างไรก็ตามเซโนโฟนก็ได้มุ่งหมายที่จะจำกัดวัตถุประสงค์ของการอยู่ร่วมกันแค่ในระดับพื้นฐาน เพราะหากจำกัดวัตถุประสงค์ให้อยู่เพียงระดับนี้แล้วก็เท่ากับเป็นการทำให้จิตแบบทรราชได้คลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์ ซึ่งไม่ต่างอะไรจากเรื่องราวที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ *Hellenika* อันจะมีแต่ความวุ่นวายและความไร้ระเบียบ ที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของเผ่าพันธุ์โดยรวม ดังนั้นการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงต้องเป็นไปเพื่อชีวิตที่ดีงามมากกว่าที่จะแค่มีชีวิตอยู่เฉยๆเยี่ยงฝูงตัวผู้หรือวัชพืช อันหมายความว่า การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ต้องเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน

โดยระเบียบแบบแผนที่เซโนโฟนมุ่งหมายอธิบายให้เกิดความตระหนักและความเข้าใจก็คือ ระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม กับ ระเบียบแบบแผนทางการปกครอง(ระบอบการปกครองที่ดี) ที่ทั้งสองระเบียบแบบแผนต้องอยู่ภายใต้ระเบียบแบบแผนของคนดี

²⁴⁶ ดังที่เซโนโฟนชี้ให้เห็นในเชิงเปรียบเทียบระหว่างกองทหารหมื่นคนชาวกรีกกับกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย โปรดคูล Ibid., III.1.19-20.

²⁴⁷ Xenophon, *Memorabilia*, IV.4.14.

อันเป็นขอบเขตที่จำกัดเฉพาะหมู่คนดี ผู้ซึ่งมีศักยภาพความสามารถเข้าใจในระเบียบแบบแผนที่เป็น
 ธรรมชาติ เพื่อที่จะร่วมมือกันในฐานะมิตรสหายเข้าไปสู่การเมืองการปกครอง(การใช้อำนาจรัฐ)²⁴⁸
 เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่อ่อนแอกว่าด้วยการกำหนดระเบียบแบบแผนที่จะเป็นประโยชน์ต่อมหาชน
 โดยมุ่งหวังให้เขาทั้งหลายเหล่านั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพราะคนดีไม่สามารถทำให้ทุกคน
 กลายเป็นคนดีได้ทั้งหมด นั่นเอง

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴⁸ กรอบความคิดเรื่องการมีมิตรสหายที่เป็นคนดีซึ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางการเมืองการปกครองใน
 แนวคิดของเซโนโฟน ก็ปรากฏอยู่ในความคิดของเพลโตด้วยเช่นกัน ดังนี้ข้อความในจดหมายฉบับที่ 7 ของเพลโต
 ความว่า “ ...ดั่งนั้นเมื่อข้า(เพลโต)ได้ตรึกรตรองถึงสิ่งต่างๆเหล่านี้ และลักษณะของผู้ที่ปกครองบ้านเมือง ทั้งในแง่
 ของกฎเกณฑ์ทั้งหลายและระเบียบแบบแผนต่างๆของผู้ที่ปกครองบ้านเมือง ยิ่งข้าตรึกรตรองมากเท่าใด ข้าก็ยัง
 เจริญเติบโตมากขึ้นเท่านั้น ความยากที่มากมายปรากฏต่อข้าโดยเฉพาะการปกครองบ้านเมืองให้ถูกต้องดีงาม
 เพราะมันเป็นไปได้เลยที่จะกระทำกรโดยปราศจากมิตรสหายที่ไว้เนื้อเชื่อใจ และสิ่งนี้ก็ไม่ได้หาได้ง่ายอย่าง
 ลับปล้นในมือ...ในขณะที่การแสวงหามิตรสหายใหม่ๆด้วยความสะดวก ก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเป็นไปได้”

Plato, *Epistle*, VII.326b-c.

บทที่ 4

คุณธรรม ความดีงาม และความถูกต้องเที่ยงธรรม

บทที่สี่จะเป็นการวิเคราะห์ดีความระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมตามกรอบความคิดของเซโนโฟน โดยแบ่งการวิเคราะห์ดีความออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ความเข้าใจเบื้องต้นต่อคุณธรรม, การเรียนรู้ฝึกฝนจิตและร่างกายกับคุณธรรมความดีงาม, และระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม โดยในส่วนของสองซึ่งกล่าวถึงการเรียนรู้ฝึกฝนจิตและร่างกายกับคุณธรรมความดีงามก็สามารถจำแนกออกเป็นสองส่วนคือ การเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อจิต และการปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกาย โดยในส่วนของ การเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อจิตนั้น เป็นการปลูกฝังความคิดความเข้าใจที่เหมาะสม 5 ประการ ได้แก่ การรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์, การจำแนก, ระเบียบแบบแผน(กฎ)และวินัย, คุณธรรมความดี ปัญญาแห่งการปฏิบัติ(*phronesis*) และความรักในปิตุภูมิ โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ความเข้าใจเบื้องต้นต่อคุณธรรม

คุณธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ปลูกฝังให้แก่ผู้ที่มีธรรมชาติเหมาะสม ซึ่งก็คือ “...มนุษย์ที่จิตรักในเกียรติยศชื่อเสียง(*philotimos*) ซึ่งละเว้นจากความมั่งคั่ง(ผลกำไร)อันเป็นเป้าหมายของคน โดยทั่วไปที่รักในความมั่งคั่ง(*philokerdous*) แต่กลับให้ความสำคัญแก่ความวิริยะอุตสาหพยายาม และยินดีที่จะลงแรงทำงาน เผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงและภัยอันตรายต่างๆ เพื่อให้บรรลุชัยชนะและการสรรเสริญ...”¹ โดยชัยชนะและการสรรเสริญที่ยิ่งใหญ่ที่ควรค่าแก่การปรารถนาก็คือประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมือง อันเป็นคุณธรรมทางรัฐศาสตร์หรือการปกครองที่สำคัญยิ่ง เพราะ “สิ่งที่ผู้คนสรรเสริญไม่ใช่ร่างกายที่ต้องตายตามธรรมชาติ หากแต่เป็นคุณธรรมความดี ที่เป็นนิรันดร์และเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้เจริญรอยตาม ดังเช่นสานุศิษย์ของซีรอนผู้เป็นวีรบุรุษของชาวกรีก ได้แก่ Cephalus, Asclepius, Meilanion, Nestor, Amphiarus, Peleus, Telamon, Meleager, Theseus, Hippolytus, Palamedes, Menestheus, Odysseus, Diomedes, Castor, Polydeuces, Machaon, Podaleirius, Antilochus, Aeneas และ Achilles”² โดยวีรบุรุษเหล่านี้“ได้ช่วยจัดเกทภัยทุกข์เข็ญ ใ้เห็นครรัฐกรีกและเจ้าผู้ครองนครรัฐต่างๆ เมื่อต้องเผชิญกับภัยอันตรายทั้งปวง และเมื่อเกิดสงครามหรือข้อพิพาทระหว่างชาวกรีกทั้งมวลกับชาวต่างชาติ คนเหล่านี้ก็ได้นำชัยชนะมาสู่ชาวกรีกและทำให้กรีกนั้นเข้มแข็งเกรียงไกร”³ เท่ากับว่าประโยชน์ต่อบ้านเมืองคือเป้าหมายสำคัญของคุณธรรม นั่นเอง โดยเมื่อพิจารณาศิลปวิทยาการที่วีรบุรุษเหล่านี้มีความรู้ ก็คือ ศาสตร์แห่งการ

¹ Xenophon, *Oikonomikos*, XIV.10.

² Xenophon, *Kunetetikos*, I. 1-2.

³ *Ibid.*, I.17.

สงคราม ที่มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่ การวางแผน การใช้อุบาย การเจรจา การจารกรรม การปฏิบัติการตามแผนที่ได้วางไว้ การประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ มากกว่าที่จะจำกัดขอบเขตแค่ การใช้กำลังอย่างที่คนทั่วไปรับรู้ แต่กระนั้นก็มีวีรบุรุษอยู่สามคน ที่เฮโรโตนให้ความสำคัญมากกว่าวีรบุรุษคนอื่น อันได้แก่ Asclepius , Amphiarus และ Palamedes ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการทำความเข้าใจต่อคุณธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความเข้าใจที่ได้จากการตรวจสอบตนเอง ในความรู้ที่มีต่อวีรบุรุษในชีวิตจริง อันมิใช่วีรบุรุษในบทประพันธ์ของนักกวี เพราะชีวิตจริงกับบทกวีนั้นแตกต่างกัน ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวจะส่งผลให้ผู้ที่ลุ่มหลงในความสุขทุกข์ของกวี หลุดพ้นจากสถานะคนธรรมดาสามัญผู้ไม่รู้ (*idiotes*) ดังกล่าว มาเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติคุณธรรมแบบวีรบุรุษได้ในชีวิตจริง⁴ ด้วยเหตุผลที่ว่า “คุณธรรมจะส่งผลให้เกิดยศความภาคภูมิใจจรัสยิ่งขึ้น ไปก็ต่อเมื่อประพฤติปฏิบัติ เช่นเดียวกับความเสแสร้งจอมปลอมหรือความไม่รู้จริงก็จะถูกเปิดเผยออกเมื่อต้องถูกทดสอบจากการปฏิบัติ”⁵ ดังจะเห็นได้จากกรณีของนิเซราตุส (*Niceratus*) ผู้ซึ่งคิดว่าสิ่งที่ดีสำหรับตนเองและเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจก็คือ การจดจำบทกวีของโฮเมอร์ได้ขึ้นใจ ที่จะส่งผลให้เขาเป็นผู้รู้ในศิลปวิทยาการต่างๆ และเป็นวีรบุรุษในชีวิตจริง อันนำมาซึ่งความขบขันของมิตรสหายที่ร่วมสนทนาด้วย เมื่อเขาถูกทดสอบ ดังความว่า

“นิเซราตุสกล่าวว่า ‘ข้าปรารถนาให้พวกท่านทั้งหลาย ได้รับฟังสิ่งที่จะทำให้พวกท่านดีขึ้นในด้านต่างๆเมื่อสมาคมด้วยข้า ไม่ต้องสงสัยเลยว่าท่านทั้งหลายก็รู้ว่าโฮเมอร์ผู้ทรงปัญญา ได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆของมนุษย์ไว้จนเกือบหมดสิ้น ใครก็ตามในหมู่พวกท่านที่ปรารถนาจะเป็นผู้ที่มีทักษะความรู้ในการจัดการครัวเรือน (*oikonomikos*), เป็นนักการเมืองที่มีชำนาญในการใช้คำพูดหลอกล่อฝูงชน (*demegorikos*), เป็นนักการทหารผู้เชี่ยวชาญ (*strategikos*) หรือปรารถนาที่จะเป็นวีรบุรุษอย่าง อากิลีส, อาเจกซ์, เนสตอร์ และ โอคีสซิดุส ก็ขอให้เขาเชื่อมั่นในข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าเข้าใจสิ่งเหล่านี้เป็นอย่างดี’

แอนทิสตินีสกล่าวว่า ‘เช่นนั้นแล้ว เขาก็เข้าใจว่าผู้ปกครองเขาปกครองบ้านเมืองกันอย่างไร แน่แน่นอน เพราะโฮเมอร์ได้สรรเสริญอากาเมนอนอนว่าเป็นผู้ปกครองที่ดีและเป็นพลหอกที่แข็งแรง’

นิเซราตุสกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน ไซ่แล้ว และสำหรับข้ายังรู้อีกด้วยว่า ผู้ที่ขบรดม้าศึก จะต้องเลี้ยวใกล้กับหลัก ดังที่โฮเมอร์กล่าวไว้ว่า

⁴ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ดีความได้จาก Xenophon, *Oikonomikos*, III.7-9.

⁵ Xenophon, *Symposium*, VIII.43.

เขาจะต้องเอียงตัวไปอย่างช้าๆจากพื้นกลางรถ ไปด้านซ้าย ในขณะที่ม้าจะอยู่ด้านขวา ลงส้นและบังคับให้ตลอด กลายมือให้หลวมพอประมาณ ปล่อยสายบังเหียนไม่ให้กระชับจนเกินไป

นอกจากนี้ข้ายังมีสิ่งที่คุณอย่างหนึ่งที่ท่านทั้งหลายสามารถทดสอบได้ทันที โสเมอร์กล่าวไว้ ณ สักแห่งหนึ่งว่า ต้นหอมเป็นเครื่องปรุงแต่งสำหรับการขี่ม หากตอนนี้มีใครนำต้นหอมมา ท่านทั้งหลายก็จะได้รับประโยชน์อย่างมากในทันที จากการขี่มอย่างพึงพอใจ'

คามิดีสกล่าวว่า 'ท่านทั้งหลาย นิเซราตุสต้องการมีกลิ่นต้นหอมในยามกลับบ้าน เพื่อที่ภรรยาของเขาจะได้เชื่อว่า ไม่มีผู้ใดแม้แต่คิดที่จะจุมพิตเขา นั่นเอง' ”⁶

และเมื่อวิเคราะห์กรณีของนิเซราตุสแล้ว ก็จะพบว่าไม่แตกต่างจากผู้ที่ยังว่า ตนจดจำหากาพย์รามายณะหรือสามก๊ก ได้เป็นอย่างดี และมักใช้คำกล่าวของตัวละครหรือสถานการณ์ในบทกวีมาปรุงแต่งให้ตนเป็นเสมือนผู้รอบรู้ และในบางกรณีก็หลงคิดว่าตนนั้นเป็นวีรบุรุษในบทกวีที่ออกมาโลดแล่นในชีวิตจริงได้ ดังนั้นการตรวจสอบคุณธรรมของวีรบุรุษที่แท้จริง จึงต้องย้อนกลับมาพิจารณาวีรบุรุษสามคนของเซโนโฟน ที่ได้ถูกยกย่องในตัวบทอื่นๆนอกเหนือไปจากที่ปรากฏในตัวบท *Kunegitikos* และถูกเปรียบเทียบกับโสเครติส ผู้เป็นต้นแบบของคนดีคือ Asclepius, Amphiaraus และ Palamedes ว่าอะไรคือคุณธรรมที่แท้จริง กล่าวคือ Asclepius กับ Amphiaraus เป็นที่ยกย่องในหมู่ชาวกรีกเสมอเหมือนเทพเจ้าในคุณงามความดีในการรักษาผู้ที่เจ็บป่วยให้เป็นปกติสุข จนมีการสร้างวิหารไว้สักการบูชาท่านทั้งสอง โดยเซโนโฟนได้ใช้ตรรกะของการเปรียบเทียบ ซึ่งในที่นี้ก็คือการเทียบเคียงความร้อนกับความเย็นของน้ำ ระหว่างน้ำในวิหารของแอสคลีปิอุส(Asclepius) กับ วิหารของแอมเฟียราอุส(Amphiaraus) เพื่อทำความเข้าใจต่อมาตรฐานกลางหรือแบบแผนของคุณธรรมความดี ดังที่โสเครติสได้กล่าวต่อผู้ที่คิดว่าน้ำดื่มที่บ้านของตนนั้นอุ่นเกินไป ความว่า

“...โสเครติสกล่าว ‘เช่นนั้นแล้ว เมื่อใดก็ตามที่เจ้าต้องการอาบน้ำอุ่น เจ้าก็สามารถมีน้ำอาบได้ทันทีเลยมิใช่หรือ’

ชายผู้นั้นกล่าว ‘แต่มันก็เย็นเกินไปสำหรับการอาบน้ำ’

โสเครติสกล่าว ‘แล้วคนรับใช้ที่บ้านของเจ้า เป็นวิตกังวลด้วยลักษณะของน้ำเมื่อพวกเขาจะใช้ดื่มหรือจะใช้อาบ เช่นเจ้าหรือเปล่า’

⁶ Ibid., IV.6-8.

ชายผู้นั้นกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน ข้าเองก็อดสงสัยไม่ได้ เกี่ยวกับความพึงพอใจ (hedeos) ที่พวกเขาได้รับเมื่อใช้น้ำนั้นทั้งเพื่อการดื่มและการอาบ’

โสเครตีสกล่าว ‘เจ้าคิดว่า น้ำที่อุ่นพอเหมาะแก่การดื่ม คือ น้ำที่บ้านของเจ้า หรือว่าน้ำในวิหารของแอสคลีปิอุส’

ชายผู้นั้นกล่าว ‘ก็ต้องเป็นน้ำในวิหารของแอสคลีปิอุส สิ’

โสเครตีสกล่าว ‘แล้วเจ้าคิดว่า น้ำที่เย็นพอเหมาะแก่การอาบ คือ น้ำที่บ้านของเจ้า หรือว่าน้ำในวิหารของแอมเฟียราอุส’

ชายผู้นั้นกล่าว ‘ก็ต้องเป็นน้ำในวิหารของแอมเฟียราอุส สิ’

โสเครตีสกล่าว ‘เช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ตรึกตรองเห็นว่า เจ้านั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้ที่พึงพอใจได้ยาก มากกว่าคนรับใช้น้ำในบ้านของเจ้าหรือคนที่เจ็บไข้ได้ป่วย’ ”⁷

นัยยะของข้อความข้างต้นนี้ ก็คือ ประโยชน์ของสิ่งต่างๆ ไม่ได้อยู่ที่ความรู้สึกตามประสาทสัมผัสของแต่ละบุคคล(ความอุ่น-เย็นของน้ำ)หรือแม้แต่ความพึงพอใจ(hedeos)ที่ได้รับจากลักษณะของน้ำ แต่อยู่ที่มาตรฐานกลางเช่นเดียวกับน้ำในวิหารของแอสคลีปิอุสกับน้ำในวิหารของแอมเฟียราอุสที่เป็นเกณฑ์สำหรับการเทียบเคียงกับสิ่งอื่นๆ โดยมาตรฐานกลางจะสัมพันธ์โดยตรงกับประโยชน์ต่อมนุษย์ซึ่งก็คือ การช่วยคนที่อ่อนแอกว่าและการรักษาการมีชีวิตของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การทำให้มนุษย์นั้นดีขึ้นในเชิงคุณสมบัติและปริมาณ ซึ่งในกรณีนี้ก็คือ การเข้าใจการมีอยู่จริงของแบบแผนของคุณธรรมความดีผ่านความเข้าใจที่ได้จากตรรกะในการเปรียบเทียบ นั่นเอง เพราะฉะนั้นการสร้างความสำเร็จเบื้องต้นที่มีต่อการมีอยู่จริงของแบบแผนหรือมาตรฐานกลาง จึงเป็นหัวใจสำคัญของการตระหนักว่า คุณธรรมความดีนั้น มีอยู่จริงและเป็นนิรันดร์ โดยรูปธรรมที่ชัดเจนอันเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีก็คือ “ตัวอักษร, การนับจำนวน, ระบบเงินตรา, มาตรฐานการแลกเปลี่ยน และการชั่งตวงวัด อันเท่ากับเป็นการกำหนดมาตรฐานกลาง ผ่านการใช้ตรรกะของภาษาอักษรและภาษาทางคณิตศาสตร์ ที่นำมาซึ่งประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์และการดำรงอยู่ของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพราะหากปราศจากมาตรฐานกลางเหล่านี้แล้วมนุษย์ก็ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีระเบียบเรียบร้อย โดยสิ่งเหล่านี้ชาวกรีกเชื่อว่าพาลามีดีส(Palamedes) เป็นผู้ค้นพบและประดิษฐ์ขึ้น”⁸ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์มักต้องประสบกับจุดจบที่ไม่ดีในความเห็นของคนส่วนใหญ่ หรืออีกนัยหนึ่งคือความยากลำบากทั้งปวงเฉกเช่นวีรบุรุษอย่างเฮอร์คิวลีสได้ประสบพบเจอ แม้แต่ความตายที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมซึ่งตนต้องอดทนแบกรับและกล้าเผชิญ ดังเช่น โสเครตีสของเซโนโฟนที่เทียบเคียงตนกับพาลามีดีส ความว่า

⁷ Xenophon, *Memorabilia*, III.13.3.

⁸ Robert Grave, *The Greek Myths Complete Edition* (London: Penguin Books, 1992), 162.s.

“...ข้าพเจ้าได้ตายอย่างไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม แต่สิ่งนี้มิได้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกต่ำต้อย และก็มีไม่ใช่สิ่งที่น่าละอายต่อตัวข้าพเจ้า ในทางกลับกันมันเป็นสิ่งที่น่าละอายต่อผู้ที่กล่าวหาหรือประณามข้าพเจ้า พาลามีดิสผู้ที่ตายในลักษณะเดียวกันนี้ ได้ช่วยปลดปล่อยประโลมข้าพเจ้า เพราะในปัจจุบันเขายังคงเป็นที่สรรเสริญด้วยถ้อยคำที่ดั่งงามทั้งปวงมากกว่าโอดิซิอุสผู้ซึ่งฆ่าเขาอย่างไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม...”⁹

โดยการตายของพาลามีดิส ก็มีสาเหตุมาจาก “ความรู้สึกเสียหน้าของโอดิซิอุส ที่ถูกพาลามีดิสรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของตน ที่แกล้งเสียดสีเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการไปร่วมรบที่กรุงทรอย เพราะเทพพยากรณ์ได้ทำนายไว้ว่า หากโอดิซิอุสไปร่วมรบในสงครามครั้งนี้เขาจะต้องพรากจากบ้านเมืองของตนเป็นเวลาถึง 20 ปี พาลามีดิสจึงได้นำตัวบุตรของโอดิซิอุสมาเพื่อที่จะสังหาร ด้วยเหตุผลว่าคนที่เสียดสียอมจำไม่ได้และไม่ใส่ใจว่า เด็กที่กำลังจะถูกฆ่านั้นคือลูกของตน โอดิซิอุสจึงยอมเดินทางไปร่วมรบในครั้งนี้”¹⁰ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาโอดิซิอุสก็พยายามหาทางแก้แค้นพาลามีดิส และเขามีโอกาสเหมาะ ในตอนที่กองทัพกรีกล้อมกรุงทรอยอยู่นั้น “โอดิซิอุสได้ใฝ่ความว่าพาลามีดิสเป็นไส้ศึกให้กับฝ่ายทรอย จนพาลามีดิสถูกตัดสินให้ประหารด้วยการปาด้วยก้อนหินจนตาย”¹¹ อาจกล่าวได้ว่า เซโนฟอนมีเจตนาที่จะเปรียบเทียบการตายของโสเครตีสกับการตายของพาลามีดิสที่ถูกใฝ่ความโดยผู้ที่มีธรรมชาติที่เจ้าเล่ห์และรักในความมั่งคั่ง ซึ่งถูกฉีกหน้ากากออกหรือทำให้สูญเสียความมั่นใจหรือรู้เท่าทัน โดยพาลามีดิสในกรณีของโอดิซิอุส และโดยโสเครตีสในกรณีของโจทก์ผู้ยื่นฟ้องโสเครตีส, มหาชนชาวเอเธนส์ที่รู้สึกลัวโสเครตีสฉลาดกว่าพวกตนและยอมรวมไปถึงโสเฟสต้อีกด้วย ดังนั้นหลักฐานหรือข้อกล่าวหาที่มีต่อโสเครตีสจึงถูกยกขึ้นเช่นเดียวกับที่พาลามีดิสได้ประสบมา หากแต่ความแตกต่างประการสำคัญระหว่าง โสเครตีสกับพาลามีดิส ก็คือการเลือกที่จะตายโดยเจตนาของตนเอง กับ การถูกบังคับให้ยอมรับความตายหรือการไม่มีทางเลือกตามลำดับ ดังนั้นเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่เซโนฟอนได้เน้นย้ำ ในตัวบท *Apology* ที่ว่า “...ด้วยความเคารพต่อโสเครตีส ข้า(เซโนฟอน)เห็นว่าเราควรระลึกถึงว่า โสเครตีสได้ตรึกรตรองเกี่ยวกับการแก้ข้อกล่าวหาและการจบชีวิตของท่าน เมื่อท่านถูกนำตัวไปศาลไว้อย่างไร ซึ่งในปัจจุบันก็มีคนอื่นๆที่ประทับใจและได้เขียนเกี่ยวกับการพุดจาใหญ่โต (*megalegoria*) ของโสเครตีสที่เขาได้กระทำให้ผู้คนที่ทั้งหลายได้ประจักษ์ แต่คนเหล่านี้ก็ไม่ได้ให้ความกระจ่างว่า โสเครตีสเชื่อว่าความตายเป็นสิ่งที่ท่านนั้นปรารถนาต่อชีวิตของท่าน จึงส่งผลให้การพุดจาใหญ่โตของท่านเสมือนเป็นสิ่งที่ไร้สาระขาดความขึงคืด (*aphronesteria*) แต่อย่างไรก็ตามเฮอรัโมจีนีส บุตรของ

⁹ Xenophon, *Apology*, 26.

¹⁰ Robert Grave, *The Greek Myths Complete Edition*, 160.f.

¹¹ *Ibid.*, 162.p-162.r.

ฮิปโปนีคัส ผู้เป็นมิตรของโสเครตีส ได้อธิบายให้ความกระจ่างว่า การพูดจาใหญ่โตของโสเครตีส นั้นสอดคล้องกับเป้าหมายของเขา...”¹² เพราะสำหรับโสเครตีสของเซโนโฟนแล้ว “...อย่างน้อยมันก็จะเป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจบนโลกนี้ อันเปิดเผยต่อเจ้าว่า การกระทำที่สมควรตายถูกกระทำโดยข้าพเจ้า(โสเครตีส)...”¹³ และหาก“เทพเจ้าได้ประทานให้พาลามีดีส สามารถแก้แค้นหลังความตายอย่างที่ไม่เคยมีมนุษย์ผู้ใดเคยได้รับมาแล้ว”¹⁴ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของโสเครตีส(*daimonion*)ก็ได้ประทานให้มิตรสหายของโสเครตีส โดย ณ ที่นี้ก็คือเซโนโฟน ได้แก้ต่างเพื่อความเข้าใจต่อโสเครตีสที่ถูกต้องสำหรับผู้ที่เหมาะสม นั่นเอง และขอมารวมไปถึงมิตรสหายคนอื่นๆของโสเครตีสและผู้ที่ได้รับอิทธิพลหรือแรงบันดาลใจจากโสเครตีส หรือแม้แต่คนที่ไม่เห็นด้วยไม่พอใจกับโสเครตีสก็ตาม ที่ทั้งหมดล้วนต้องย้อนกลับมาตรวจสอบความเข้าใจของตนเองที่มีต่อความถูกต้องเที่ยงธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากความประหลาดใจและความสงสัยต่อความตายที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมที่โสเครตีสได้รับ อันเท่ากับว่าโสเครตีสเป็นมนุษย์ ที่มนุษย์ทั้งหมดต้องกล่าวถึงอย่างที่ไม่เคยมีมนุษย์ผู้ใดเคยได้รับมา และเป็นจุดเริ่มต้นของการตรวจสอบและแสวงหาความหมายของความถูกต้องเที่ยงธรรมที่แท้จริง หรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็นการแก้แค้นหลังความตาย ที่สำคัญที่สุดของคุณธรรมความดีนั่นเอง

เพราะฉะนั้น ปัญญา(*sophia*)ในคุณธรรมความดี อันเป็นการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองและพลเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความรักในความเป็นคนดีจะยังคงเป็นสิ่งที่น่าปรารถนาอยู่หรือ หากมันนำมาซึ่งความยากลำบากทั้งปวง รวมไปถึงความตายที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม โดยลักษณะของปัญญาที่ควบคู่มากับความยากลำบากนั้น ก็ได้ถูกเน้นย้ำในการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับยูไคดีมุส(Euthydemus)ความว่า

“ยูไคดีมุสกล่าวว่า...โสเครตีส ถึงอย่างไรก็ตามปัญญาก็เป็นสิ่งที่ดีงาม ซึ่งไม่สามารถโต้แย้งได้ไม่ว่ากรณีใดๆ เพราะมันยอมเป็นการดีที่จะเป็นผู้ทรงปัญญามากกว่าที่จะเป็นผู้ที่โง่เขลามิใช่หรือ?”

โสเครตีสกล่าว ‘แล้วในกรณีของเดลดาลุส(Daedalus)ล่ะ เจ้าเคยได้ยินเรื่องราวของเขามาบ้างไหมว่า เขาถูกจับกุมตัวไปโดยไมนอส(Minos)เพราะปัญญาของเขา เขาถูกกีดบังคับลงเป็นทาสและพรากรจากปิตุภูมิ รวมไปถึงสูญเสียอิสรภาพในเวลาเดียวกัน โดยเมื่อเดลดาลุสพร้อมด้วยบุตรพยายามหลบหนีจากไมนอส เขาก็ต้องสูญเสียบุตรของตนไปและไม่สามารถหลบหนีต่อไปได้ จนท้ายสุดก็ถูกจับกลับไปเป็นทาสอยู่กับคนเถื่อนเหล่านั้นอีกครั้ง ’

¹² Xenophon, *Apology*, 1.

¹³ Ibid., 25.

¹⁴ Xenophon, *Kunegetikos*, I.11.

ยูโดติมุสกล่าว ‘ ชุสเป็นพยาน กล่าวกันว่าเรื่องราวเป็นเช่นนั้น ’

โสเครตีสกล่าว ‘ และเจ้าเคยไม่เคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับความทุกข์ทรมานของพาลามีดีส ผ่านบทสรรเสริญต่างๆ ที่เขาถูกประหารด้วยน้ำมือของโอดิซึอัส ผู้ซึ่งอธิบายปัญหาของพาลามีดีส หรือทหรือ? ’

ยูโดติมุสกล่าว ‘ เรื่องนี้อีกเช่นกัน ที่มีการกล่าวถึงดังที่ท่านว่า ’

โสเครตีสกล่าว ‘ เจ้าคิดว่ามีผู้คนอีกจำนวนเท่าใด ที่ถูกลากตัวไปให้ผู้ปกครอง เพื่อให้เป็นทาส อันมีสาเหตุมาจากปัญหาของเขาเหล่านั้น ’¹⁵

เท่ากับว่า ผู้ทรงปัญญาจะต้องอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ที่อ่อนด้อยทางปัญญากว่าตน และยินดีรับภาระความยากลำบากทั้งปวง เช่นนั้นหรือ ings ที่จิตใจของคนดีที่สัมพันธ์กับความรักในความเป็นคนดี ย่อมเหมาะสมและถูกต้องเที่ยงธรรมที่จะปกครองจิตของมหาชนที่สัมพันธ์กับความรักในความมั่งคั่งหรือผลกำไร มิใช่หรือ ความสงสัยนี้หากพิจารณาจากกรณีเฮอรัคลีสผู้เป็นวีรบุรุษในการเลือกวิถีทางแห่งคุณธรรม อันได้กล่าวถึงในบทที่ 3 ก็จะพบว่า “การที่เฮอรัคลีสไปรับใช้กษัตริย์ยูไรท์ที่อูส(Eurystheus)แห่งไทรินท์(Tiryns)เป็นเวลา12 ปี ings ที่รู้ว่า กษัตริย์ยูไรท์ที่อูสอ่อนด้อยกว่าตัวเองและตัวเองก็มีความรู้สึกลึกซึ้งที่จะกระทำการดังกล่าว แต่กระนั้นเขาก็ต้องไปรับใช้ยูไรท์ที่อูสด้วยเป็นพระประสงค์ของชุส บิดาของเขาที่แสดงผ่านเทพพยากรณ์แห่งเดลฟี”¹⁶ ซึ่งสำหรับเซโนโฟนมิได้จะหมายความว่า คนจะต้องฟังฟังคำพยากรณ์(แห่งเดลฟี)เป็นสารัตถะหลักในการดำเนินชีวิต โดยที่ตนไม่สามารถคิดตัดสินใจใดๆได้ เพราะในความเป็นจริงแล้วการตัดสินใจอยู่ที่ตัวเอง ดังเช่น การตัดสินใจครั้งสำคัญในชีวิตของเซโนโฟนที่เดินทางไปร่วมรบกับไซริสผู้เยาว์ ที่เซโนโฟนไม่ได้ถามเทพพยากรณ์ว่า เขาควรเดินทางไปร่วมรบในครั้งนี้หรือไม่ หากแต่กลับถามเทพพยากรณ์ว่า เขาควรจะสักการบูชาเทพองค์ไหนดี ที่จะส่งผลให้การเดินทางในครั้งนี้ปลอดภัยและสำเร็จลุล่วง อันหมายความว่า เซโนโฟนได้ตัดสินใจเองแต่ต้นแล้วว่าตนจะร่วมเดินทางในครั้งนี้ ดังที่โสเครตีสได้ชี้ให้เขาประจักษ์¹⁷ ดังนั้นการตัดสินใจของผู้ทรงปัญญาที่เป็นคนดีนั้น ย่อมหมายถึงการยินดีที่จะเผชิญกับภาระความยากลำบากทั้งปวง ในฐานะของผู้ชี้แนะและมิตรสหาย มิใช่ในฐานะของทาสรับใช้ เพราะผู้ชี้แนะและมิตรสหายย่อมมุ่งหมายในสิ่งที่ดีงามอันเหมาะสมแก่ผู้ที่ตนสมาคมด้วย ตามแบบแผนของคุณธรรมความดี ซึ่งเป็นความหมายของการปกครอง ที่จำแนกออกเป็นสองลักษณะคือ การชี้แนะในฐานะผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาต่อผู้ซึ่งเป็นผู้ปกครองอยู่แล้ว ดังเช่น ไชโมนีดีสชี้แนะไฮเออร์ออน กับ การชี้แนะและเรียนรู้ปลูกฝังให้คนเป็น

¹⁵ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.33.

¹⁶ Robert Grave, *The Greek Myths Complete Edition*, 122.d.

¹⁷ สำหรับรายละเอียดในประเด็นนี้โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, III.1.5-7.

คนดี เพื่อให้คนดีนั้นไปปกครองบ้านเมืองหรือเข้าไปสู่การใช้อำนาจ ดังเช่น โสเครตีสสั่งสอน ซีนีแอะซานุกิซึมิตรสหาย¹⁸ โดยความหมายของการปกครองทั้งสองกรณีล้วนเน้นย้ำหลักสำคัญที่ว่า คุณธรรมความดีเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ปลูกฝังกันได้

โดยไม่ว่าจะเป็นผู้ซึ่แอะหรือผู้ปกครองบ้านเมือง ที่เป็นคนดี ก็ย่อมต้องมีความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดี เสมอด้วยการใช้กำลังอำนาจ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ปัญญาในคุณธรรมความดีจะต้องควบคู่มากับอำนาจ ในฐานะเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกัน โดยความสัมพันธ์ระหว่างปัญญากับอำนาจ ก็ปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อเซโนโฟน¹⁹ ในค้วบท *Anabasis* กล่าวตอบ ฟาลีนุส (Phalinos) ชาวกรีกผู้เป็นทูตจากกษัตริย์เปอร์เซีย ที่มาเจรจากับกองทหารชาวกรีกซึ่งมาร่วมรบกับไซรัสผู้เยาว์ ให้ยอมจำนนวางอาวุธและยอมเป็นเชลยกลับไปเมืองหลวงของเปอร์เซีย หลังจากที่กองทัพของไซรัสผู้เยาว์ได้พ่ายแพ้ต่อกองทัพของกษัตริย์เปอร์เซีย โดยไซรัสผู้เยาว์ได้เสียชีวิตในสนามรบ อันเป็นสถานการณ์ที่ยากลำบากยิ่ง ที่เซโนโฟนและชาวกรีกต้องเผชิญ ความว่า

“...ฟาลีนุส ท่านก็เห็นชัดว่า ในเวลานี้พวกเราไม่มีสิ่งที่ดี(*agathon*)อื่นใดนอกจากอาวุธ (*opla*)และคุณธรรมความกล้าหาญ(*arete*) トラบเท่าที่เรารักษาอาวุธไว้ เราก็สามารถใช้ความกล้าหาญของเราได้ แต่หากเราวางอาวุธ เราทั้งหลายก็อาจจะต้องสูญเสียชีวิตของพวกเราเช่นกัน ดังนั้นจงอย่าคิดฝันว่าเราจะยอมมอบสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียวของเราให้แก่เจ้า หากไม่แล้วเราก็พร้อมที่จะใช้อาวุธต่อสู้กับเจ้าและแย่งเอาสิ่งที่เป็นของเจ้ามาจากเจ้าเสีย...”²⁰

ดังนั้นคุณธรรมซึ่ง ณ ที่นี้ก็คือ ความกล้าหาญ ก็คืออาศัยอำนาจซึ่ง ณ ที่นี้ก็คือ อาวุธ ในการเกี่ยวพันกัน เช่นเดียวกันกับการทำความเข้าใจศาสตร์แห่งการปกครอง อันเป็นปัญญาที่แท้ ที่ต้องเข้าใจทั้งคุณธรรมความดี(บทที่ 3 และ 4)และการใช้อำนาจหรืออาวุธ(บทที่ 5 และ 6) โดยมุ่งประโยชน์แก่มนุษย์ซึ่งก็คือ การช่วยผู้ที่อ่อนแอกว่าและการรักษาการมีชีวิตของมนุษย์ อันเป็นลักษณะของคนดีหรือวีรบุรุษ ที่กล้าหาญเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติที่อาจนำมาซึ่งความตายต่อเผ่าพันธุ์หรือสังคมการเมืองหนึ่ง(หรือนครรัฐและกองทัพหนึ่งๆ)อันเป็นความยากลำบากที่แท้จริง ใน

¹⁸ นัยยะดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, I.2.17, I.2.64, and I.6.14-15.

¹⁹ ในต้นฉบับภาษากรีกบางฉบับได้ระบุว่า Theopompus อันหมายถึง ผู้ที่ได้รับอานิสงค์มาจากเทพเจ้า เป็นผู้กล่าวข้อความที่ยกมา แต่ส่วนมากก็ได้ระบุว่า เซโนโฟนเป็นคนกล่าว ทั้งนี้มีแนวคิดอันเป็นที่ถกเถียงกันว่า Theopompus เป็นนามแฝงของเซโนโฟน ซึ่งนักวิชาการบางท่านเห็นว่า มีหลักฐานไม่พอเพียงที่จะสรุปว่า Theopompus เป็นนามแฝงของเซโนโฟน Xenophon, *The Expedition of Cyrus*, trans. Robin Waterfield (Oxford: Oxford University Press, 2005), pp. 204-205.

²⁰ Xenophon, *Anabasis*, II.1.12.

ฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองหรือแม่ทัพนายกอง ที่ยินดีจะตายอย่างมีเกียรติอย่างตั้งงามเพื่อพิทักษ์รักษา ผู้ได้ปกครอง ให้รอดพ้นจากอันตราย อันเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่แท้จริง ดังเช่นวีรกรรมที่กองทัพชาวกรีก ต้องเผชิญ ซึ่งเซโนโฟนในคัมภีร์ *Anabasis* ได้แสดงให้เห็นถึงแบบแผนของวีรบุรุษคนดีที่คิดตรึกตรองตัดสินใจ แล้วจึงใช้การพูด ที่นำไปสู่การกระทำอันเป็นที่สรรเสริญตามลำดับ กล่าวคือ ในขณะที่สถานการณ์หลังจากที่กษัตริย์แห่งเปอร์เซียได้ส่งทูตมาเจรจาให้กองทัพกรีกยอมจำนนนั้น ทุกคนต่างสับสนและหวั่น เซโนโฟนเองก็เช่นกัน แต่ท้ายสุดเขาก็ผลอหลับไป และซุสก็มาให้นิมิตในความฝันของเขา ที่เป็นสายฟ้าผ่าลงมาที่บ้านบิดาของเซโนโฟนจนไหม้หมดสิ้น เขาจึงตื่นขึ้น และคิดตรึกตรองเชื่อมโยงนิมิตกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่า

“เหตุใดข้าจึงมานอนอยู่ ณ ที่แห่งนี้ ท้องฟ้าถูกปกคลุมด้วยยามค่ำคืน และในยามรุ่งอรุณก็ราวกับว่าศัตรูจะติดตามมาถึงเรา หากเราต้องตกอยู่เงื้อมมือของกษัตริย์ เราคงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการตายอย่างไร้เกียรติไปได้ หลังจากประจักษ์ชัดถึงภาพที่สยดสยอง น่าสะพรึงกลัว เกินกว่าผู้ใดจะจินตนาการได้ รวมไปถึงการรับความทุกข์อย่างแสนสาหัสจากการทรมานที่สยดสยอง ถึงกระนั้นก็ไม่มีความเสี่ยงที่จะคิดตรึกตรองหรือเตรียมการสำหรับการปกป้องชีวิตของพวกเรา หากกลับนอนอยู่ ณ ที่แห่งนี้ราวกับว่าเรากำลังแสวงหาความสำราญ แล้วตัวข้าเองล่ะ ข้าจะมัวแต่ตั้งความหวังรอแม่ทัพจากนครรัฐอื่นมาจัดการสิ่งเหล่านี้หรือ เหตุใดข้าจะต้องร้องรอเช่นนี้ อายุเท่าใดกันข้าจึงจะเหมาะสมเป็นได้ ข้าคงไม่มีวิญญูณ์เพิ่มขึ้นแน่หากในวันนี้ข้ายอมแพ้ต่อศัตรู”²¹

จะเห็นได้ว่า การคิดตรึกตรองของเซโนโฟน จึงเป็นการตัดสินใจว่า เขาจะอาสาตัวเป็นแม่ทัพนายกอง เพื่อปกป้องเหล่าทหารชาวกรีก ให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง ที่นำไปสู่การพูดของเขาต่อเหล่าทหารและมิตรสหาย ให้เกิดความสามัคคีและฉันทานุมัติ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม²² และหากจะต้องตายก็จะเป็นการตายอย่างมีเกียรติ ดังที่ เซโนโฟนกล่าวว่า “...ในนามของเหล่าทวยเทพ เราทั้งหลายจงอย่าได้รอคอยผู้อื่นที่จะมาช่วยเราและระดมให้เรากระทำในสิ่งที่ตั้งงามเลย แต่เราจงนำพาตัวเองและปลุกขวัญให้คนทั้งหลายมีความกล้าหาญ จงแสดงให้เห็นว่าท่านนั้นเป็นนายกองที่ดีเลิศ และควรค่าแก่การเป็นแม่ทัพ มากกว่าตัวแม่ทัพเอง และสำหรับข้าพเจ้า(เซโนโฟน) หากท่านทั้งหลายเลือกที่จะดำเนินการตามนี้ ข้าก็พร้อมที่จะติดตามพวกท่านไป และถ้าหากพวกท่าน

²¹ Xenophon, *Anabasis*, III.1.13-14.

²² ความสามัคคี($\sigma\omicron\mu\omicron\nu\omicron\acute{\iota}$) เป็นสิ่งที่ตั้งงามที่สุดของนครรัฐหรือเป็นเป้าหมายที่ทุกนครรัฐปรารถนา อันสัมพันธ์โดยตรงกับการเคารพกฎหมายของบ้านเมือง ที่อยู่บนพื้นฐานของหลักคุณธรรมความดี เพราะหากปราศจากความสามัคคีแล้วบ้านเมืองก็จะไร้ระเบียบ การปกครองก็จะเสื่อมทราม เช่นเดียวกับคร่าวเรือนที่ไม่ถูกจัดการอย่างตั้งงาม Xenophon, *Memorabilia*, IV.4.16.

มอบหมายให้ข้าพเจ้าเป็นผู้นำ ข้าก็จะไม่ใช่ความเขว้าวายเป็นข้อแก้ตัว ด้วยข้าเชื่อว่าตัวข้านั้นมีกำลังความสามารถที่จะเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงได้...”²³ เพราะ “...หากปราศจากผู้นำแล้ว ก็ไม่มีสิ่งที่ดีงามหรือสิ่งที่มีประโยชน์อันใดจะสำเร็จลุล่วงไปได้ ไม่ว่าในกรณีใดๆหรือกิจกรรมใดๆของมนุษย์ ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การสงครามเท่านั้น เพราะระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่ยุติธรรมให้มนุษย์ปลอดภัย และหากปราศจากสิ่งนี้แล้วก็ย่อมนำมาซึ่งความพินาศทั้งปวง...”²⁴ ซึ่ง “...จากประสบการณ์ของข้า (เซโนฟอน) ข้าได้พบว่า ในยามสงครามผู้ที่กระตือรือร้นที่จะรักษาชีวิตของตนโดยอาศัยทุกวิถีทางที่ตนสามารถ คือผู้ที่มักจะต้องตายอย่างสามัญและน่าอดสูเป็นที่สุด ในขณะที่ผู้ซึ่งตระหนักว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดาและไม่มียุทธศาสตร์ผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงได้²⁵ ก็จะเป็นผู้ที่พยายามกระทำอย่างสุดความสามารถเพื่อให้ตายอย่างมีเกียรติ และมักจะเป็นผู้ที่อยู่ถึงวัยชราและประสบกับความสุขยิ่งเมื่อมีชีวิตอยู่²⁶ ดังนั้นขอให้เราทั้งหลายจดจำสิ่งนี้ให้ขึ้นใจ เพราะมันเหมาะสมกับสถานการณ์ที่วิกฤติซึ่งเรากำลังเผชิญอยู่ ท่านทั้งหลายจงทำให้ตนเป็นผู้เข้มแข็งกล้าหาญและมีเกียรติ เช่นเดียวกันกับปลุกขวัญให้มีมิตรสหายและเหล่าทหารมีความเข้มแข็งกล้าหาญ”²⁷

จากที่กล่าวมาข้างต้นก็จะพบว่า การคิดตรึกตรองตัดสินใจ รวมไปถึงคำพูดของเซโนฟอนในคัมภีร์ *Anabasis* เป็นการแสดงให้เห็นถึง ลักษณะของคณิศรที่เป็นผู้นำหรือปกครอง ที่เริ่มจากการปกครองตนเองไปสู่การปกครองผู้อื่น ซึ่งกล้าหาญเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง อันเป็นการประสานกันระหว่างคุณธรรมกับอำนาจ ตามแบบแผนของคณิศรหรือวีรบุรุษ ดังที่เคลียโรโซฟุส (Cheirisophus) สรรเสริญเซโนฟอนในคัมภีร์ *Anabasis* ความว่า

“...เซโนฟอน ก่อนหน้านั้นข้ารู้จักเจ้าเพียงแค่ว่าได้ยินมาว่า เจ้านั้นเป็นชาวเอเธนส์ แต่ตอนนี้ข้าขอสรรเสริญชื่นชมเจ้าทั้งการพูดและการกระทำของเจ้า และข้าก็จะรู้สึกยินดีมากหากเราจะมีคนเช่นเจ้าหลายคน เพราะมันจะทำให้กองทัพของเราสถาพรยิ่งขึ้นไป...”²⁸

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้ชี้แนะ(ที่ปรึกษา) หรือ ผู้ปกครอง ก็ล้วนต้องมีความเข้าใจในคุณธรรม ความดีงามเช่นเดียวกับความเข้าใจในการใช้อำนาจ ที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกัน อันส่งผลให้มนุษย์คนๆ นั้น เป็นคณิศรที่คิดตรึกตรองตัดสินใจดี พูดดีและกระทำดี ต่อตนเอง มิตรสหายและประเทศบ้านเมือง โดยคณิศรหรือวีรบุรุษย่อมมิได้อาลัยแก่ชีวิตและไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคความยากลำบากทั้งปวง อีกนัยหนึ่งคือ กล้าเผชิญกับความยากลำบาก นั่นเอง เพราะฉะนั้นการฝึกฝนให้ผู้ที่เหมาะสมเข้า

²³ Xenophon, *Anabasis*, III.1.24-25.

²⁴ Ibid., III.1.38.

²⁵ เนื้อความในประโยคนี้สอดคล้องกับเนื้อความใน Xenophon, *Kunegetikos*, I.3.

²⁶ เนื้อความในประโยคนี้สอดคล้องกับเนื้อความใน Xenophon, *Memorabilia*, II.1.33.

²⁷ Xenophon, *Anabasis*, III.1.43-45.

²⁸ Ibid., III.1.45-46.

ใจความยากลำบากและมีความกล้าที่จะเผชิญทั้งทางร่างกายและจิต รวมไปถึงการคิดอย่างมีระเบียบแบบแผนและตระหนักถึงการมีอยู่จริงของคุณธรรมความดีงาม จึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมความดี อันสามารถเรียนรู้ได้จากศิลปะวิทยาการอันทรงเกียรติสองศิลปะคือ ศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะของการสงคราม ที่จะส่งผลให้คนผู้นั้นเป็นผู้ที่ใช้ความอุตสาหะในการดำเนินชีวิต(ergaten)ที่เปี่ยมไปด้วยความดี

4.2 การเรียนรู้ฝึกฝนจิตและร่างกาย กับ คุณธรรมความดีงาม

การฝึกฝนร่างกายและจิตเพื่อความเข้าใจในคุณธรรมความดีสำหรับผู้ที่มีธรรมชาติเหมาะสม จำเป็นต้องอาศัยศิลปะวิทยาการอันทรงเกียรติสองศิลปะ ที่ควรค่าแก่การให้ความสนใจอย่างยิ่งขาด ซึ่งก็คือ “ศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะของการสงคราม อันเป็นศิลปะที่ไซรัสมหาราชยกย่องและให้ความสำคัญ”²⁹ ดังที่โสเครตีสได้ชี้แนะให้ใคร่โศปูลุสเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของศิลปะทั้งสองซึ่งไซรัสมหาราชยกย่อง ความว่า

“...เราเห็นพ้องกันว่าพระองค์ได้ทรงให้ความสนใจอย่างหนักแน่นแข็งขันต่อกิจกรรมทางสงคราม ดังจะเห็นได้จาก การที่พระองค์มีบัญชาให้เจ้าประเทศราชที่ส่งเครื่องบรรณาการมาถวาย ให้บำรุงดูแลรักษากองทหารม้า พลธนู พลขว้างหิน และทหารราบให้เพียงพอพร้อมเพรียงสำหรับการรักษาระเบียบความเรียบร้อยในบ้านเมืองและป้องกันบ้านเมืองหากมีศัตรูมารุกราน นอกจากนี้พระองค์ได้วางกองทหารประจำตามป้อมค่ายต่างๆ และมีบัญชาให้เจ้าประเทศราชจัดหาสิ่งของมาบำรุงดูแลกองทหารเหล่านั้น โดยในทุกๆปี ไซรัสก็จะตรวจความพร้อมของผู้ที่มีหน้าที่ทางการทหาร รวมไปถึงกองทหารรับจ้าง(ทหารอาสา) ตามจุดรวมพลในท้องที่ต่างๆ ยกเว้นกองทหารที่ประจำการตามป้อมค่าย ซึ่งหากจุดรวมพลอยู่ใกล้กับพระราชฐานก็จะเสด็จไปตรวจตราด้วยพระองค์เอง แต่หากจุดรวมพลอยู่ในที่ห่างไกลพระองค์ก็จะส่งขุนนางที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยไปตรวจตรา ซึ่งถ้าเหล่าผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นแม่ทัพนายกองและเจ้าเมือง(satrap)ใด ที่มีกองทหารเพียบพร้อมสมบูรณ์ตามพระบัญชา ทั้งกำลังคนและยุทธโศปกรณ์(ม้าและอาวุธ) พระองค์ก็จะทรงพระราชทานเกียรติยศและของขวัญที่ล้ำค่าให้แก่พวกเขา แต่หากทรงตรวจสอบพบว่าผู้ปกครองใดละเลยต่อกองทหารและมัวสนใจแต่แสวงหาประโยชน์ส่วนตน คนเหล่านี้ก็จะถูกลงโทษอย่างแสนสาหัสและถูกถอดออกจากตำแหน่ง โดยจะทรงแต่งตั้งผู้ที่ขยันมั่นเพียรมาปฏิบัติหน้าที่แทน สิ่งต่างๆเหล่านี้ที่ทรงกระทำ ทำให้เรามีอาจโต้แย้งพระองค์ในความสนใจต่อกิจการสงครามได้เลย เช่นเดียวกับการที่พระองค์เสด็จไปในพื้นที่ต่างๆของบ้านเมืองและ

²⁹ Xenophon, *Oikonomikos*, IV.4.

ตรวจตราสิ่งต่างๆอย่างละเอียดด้วยตัวเอง แต่หากพื้นที่ใดไม่ได้เสด็จด้วยตัวเอง ก็
จะทรงขุนนางที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยไปตรวจตรา ซึ่งถ้าเหล่าผู้ปกครองใด ที่
พระองค์ทรงทราบว่าจะสามารถทำให้พลเมืองตั้งรกรากอยู่อาศัยอย่างเหมาะสมและทำ
ให้ผืนดินมีผลผลิตอันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารผลหมากรากไม้ต่างๆ
พระองค์ก็จะทรงพระราชทานที่ดินใหม่เพิ่มเติมให้ รวมไปถึงการพระราชทาน
ของขวัญและตำแหน่งแห่งเกียรติยศให้³⁰ ในขณะที่เหล่าผู้ปกครองใด ที่พระองค์ทรง
ทราบว่า เขาเหล่านั้นปล่อยให้ผืนดินรกร้างว่างเปล่าและพลเมืองก็เบาบาง ไม่ว่าจะด้วย
ความโหดร้าย ความขี้ขลาด หรือการปล่อยปละละเลย พระองค์ก็จะทรงลงอาญาเขา
เหล่านั้นและถอดออกจากตำแหน่ง โดยจะทรงแต่งตั้งผู้ที่ขยันมั่นเพียรมาปฏิบัติหน้าที่
แทน สิ่งต่างๆเหล่านี้ที่ทรงกระทำ ทำให้พระองค์ดูเหมือนว่าให้ความสนใจต่อผืน
แผ่นดินที่ให้ผลผลิตจากผู้ที่ตั้งรกรากอาศัยอยู่ น้อยกว่าการที่มันถูกพิทักษ์รักษาอย่างดี
ด้วยกองทัพ กระนั้นหรือ”³¹

อาจกล่าวได้ว่า ศิลปะวิทยาการทั้งสองเป็นที่ควรค่าแก่การเรียนรู้ก็เพราะ ศิลปะทั้งสองมีจุด
ร่วมที่สำคัญ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของคุณธรรมความดีคือ ระเบียบแบบแผน, การจำแนกและการจัด
วางตำแหน่งแห่งที่อันเหมาะสม, การรักษาและการเพิ่มพูนประโยชน์แก่บ้านเมืองทั้งในด้านผืนดิน
(ดินแดน) กำลังคน และผลผลิตทางการเกษตร อันเป็นกิจกรรมของความตั้งใจที่จริงจังที่ควบคู่มา
กับประโยชน์ที่ชัดเจน ซึ่งมีใช่ความบังเอิญหรือโอกาสหรือการล้อเล่นแบบขบขัน³² นอกจากนี้การให้
รางวัลและการลงโทษของไซรัสมหาราชต่อขุนนาง ก็เป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของการทำดี
ย่อมได้รับผลดีตอบ เช่นเดียวกับ การทำชั่วย่อมได้รับการลงโทษ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ทำดีได้ดี ทำชั่ว
ได้ชั่ว อันเป็นหลักสำคัญของคุณธรรมนั่นเอง โดยหัวใจอันเป็นเป้าหมายของศิลปะวิทยาการทั้ง
สองก็คือการรอบความคิดเรื่องการรักษาและการเพิ่มพูน ซึ่งในระดับครัวเรือนก็คือ การรักษาและการ
เพิ่มพูนทรัพย์สินให้แก่ครัวเรือน หากเป็นระดับบ้านเมืองก็คือ “การรักษาและการเพิ่มพูนทรัพย์สิน

³⁰ การให้รางวัลด้วยที่ดินและหมู่บ้าน(เขตการปกครอง) แก่ผู้ปกครองหรือขุนนางที่สามารถเพาะปลูกให้
ผืนดินอุดมสมบูรณ์นั้น จะเป็นการช่วยให้เกิดความเจริญขึ้น ทั้งด้านการคลังและคุณธรรมโดยเฉพาะการควบคุม
ตนเอง อันเป็นหลักการปกครองที่ไซมอนดีสซึ้นเนตต่อ ไอเออร์ออน Xenophon, *Hieron*, IX.7-8. และเป็นหลักการ
ที่ไซรัสผู้เยาว์ได้นำไปปฏิบัติในเขตการปกครองของเขาด้วยเช่นกัน Xenophon, *Anabasis*, I.9.19.

³¹ Xenophon, *Oikonomikos*, IV.5-9.

³² ความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจกับประโยชน์ที่ชัดเจน ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับ ความบังเอิญหรือโอกาส
ที่ควบคู่มาด้วยความไม่ชัดเจนไม่แน่นอนคลุมเครืออื่นนั้น ก็ปรากฏอยู่ในการอธิบายตำแหน่งแห่งที่ของส่วนประกอบ
ของร่างกายมนุษย์(Xenophon, *Memorabilia*, I.4.4.) รวมไปถึงจิตที่มีอำนาจปกครองเหนือร่างกาย(Xenophon,
Memorabilia, I.4.8-10.) ที่ล้วนเน้นย้ำถึงการดำรงอยู่ของระเบียบแบบแผนที่เป็นนิรันดร์

โดยเฉพาะที่ดิน(อาณาเขต)และความอุดมสมบูรณ์ จากการใช้อำนาจสองด้านคือกลาโหม(ฝ่ายทหาร) กับมหาดไทย(ฝ่ายปกครอง) ที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของประเทศบ้านเมือง ผ่านการเกื้อหนุนตรวจสอบระหว่างอำนาจทั้งสอง”³³ โดยกรอบความคิดดังกล่าวนี้เมื่อมาประยุกต์ใช้กับระดับตัวตนของมนุษย์แล้ว ก็คือกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ตนเองหรือการรู้จักตนเอง อันหมายถึง การรักษาดนมีให้ลุ่มหลงไปกับความใคร่ในร่างกาย ซึ่งก็คือ การควบคุมตนเอง ควบคู่ไปกับการเพิ่มพูนปัญญาหรือความเข้าใจในคุณธรรมความดีแก่จิตและการสร้างความแข็งแรงอดทนแก่ร่างกาย อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติดีทั้ง คิฉิ(มโนกรรม) พุฉิ(วจิกรรม) และทำดี(กายกรรม) เท่ากับว่ากระบวนการรู้จักตนเองดังกล่าวก็คือลักษณะของความรักในความเป็นคนดี นั่นเอง

เพราะฉะนั้นการปลูกฝังคุณธรรม จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นผ่านการศึกษาเรียนรู้ศิลปะวิทยาการทั้งสอง ซึ่งในส่วนศิลปะของการสงคราม(การทหาร)ก็ต้องอาศัยพื้นฐานจาก“...ความรู้ในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข(Kunetetikos)อันเป็นการเรียนรู้ฝึกฝนที่ดีสำหรับการสงคราม”³⁴ และ“เป็นศิลปะแรกที่ผู้ข้ามผ่านวัยเด็กมาสู่วัยหนุ่มต้องเรียนรู้ ก่อนที่จะไปศึกษาศิลปะอื่นๆ”³⁵ อันสอดคล้องกับการศึกษาที่ไซรัสมหาราชและชาวเปอร์เซียในตำบ *Cyropaedia* ได้รับ เพราะวัยเด็กซึ่งมีอายุระหว่าง1-16 ปี ต้องเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมความดีผ่านเรื่องเล่าและการจำลองสถานการณ์ต่างๆ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้การใช้ภาษาอักษรและคณิตศาสตร์³⁶ โดยเมื่อเข้าสู่วัยหนุ่ม(*ephebois*)ที่มีอายุระหว่าง 16-26 ปี หรือ 17-27 ปี ก็ต้องเน้นการเรียนรู้ศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ควบคู่ไปกับการประพฤติปฏิบัติคุณธรรมความดีอย่างสม่ำเสมอ อันเป็นประโยชน์ต่อทั้งร่างกายและจิต ทั้งนี้ก็เพราะการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขนั้นเป็นแบบจำลองสถานการณ์ของสงครามนั่นเอง³⁷ นอกจากนี้ศิลปะของการสงครามก็ยังสัมพันธ์กับศิลปะวิทยาการอีกสองสาขาสำคัญคือ ศิลปะของการเลี้ยงดูแลม้า(*Peri Hippikes*) กับ ศิลปะของการเป็นผู้บัญชาการทหารม้า(*Hipparchikos*)อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าการเรียนรู้ปลูกฝังสามารถกระทำได้ในวัยที่เหมาะสม ดังที่โสเครติสกล่าวเน้นย้ำต่อไครโตปูลุส ความว่า “...ข้าพเจ้า(โสเครติส)เห็นว่า ทั้งคนและม้าต่างก็มีช่วงวัย(อายุ)ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ฝึกฝนให้มีศักยภาพความสามารถเช่นเดียวกับมีประโยชน์สำหรับการใช้งานเมื่อต้องการ...”³⁸ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมสำหรับผู้ที่มีธรรมชาติเหมาะสมและเป็นเด็กเยาวชนต่อตัวบทของเซโนฟอน ก็คือ การเริ่มต้นจากเรื่องเล่าและ

³³ Xenophon, *Oikonomikos*, IV.9-11.

³⁴ Xenophon, *Kunetetikos*, XII.1.

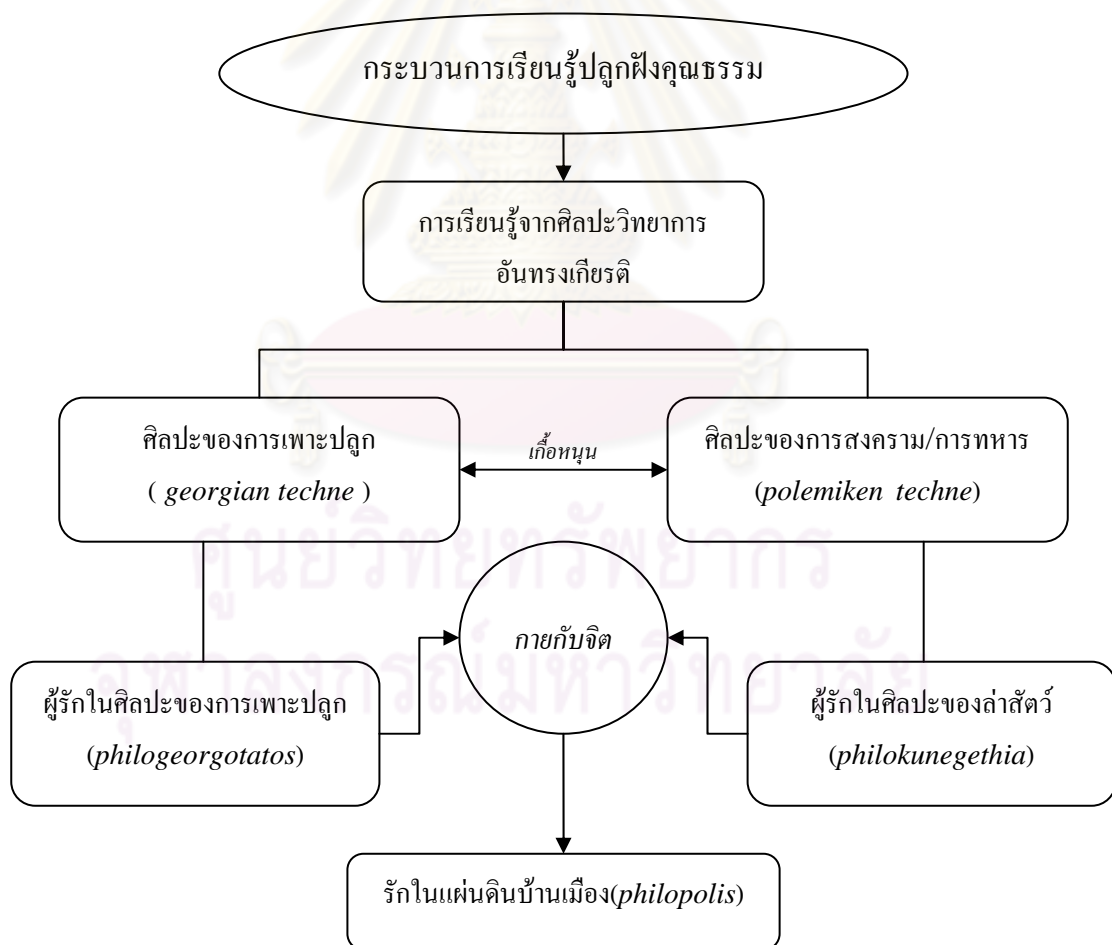
³⁵ *Ibid.*, II.1.

³⁶ Xenophon, *Cyropaedia*, I.2.6.

³⁷ *Ibid.*, I.2.9-10.

³⁸ Xenophon, *Oikonomikos*, III.10.

การจำลองสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะการเลือกวิถีทางแห่งคุณธรรม(สตรีแห่งคุณธรรม)ของเฮอรัคิว ลีสวีรบุรุษของชาวกรีก ที่ยินดีเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง เพื่อประโยชน์แก่ประเทศบ้านเมือง และเผ่าพันธุ์(ชาวกรีก) จนได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความวิริยะอุตสาหะในการดำเนินชีวิต ตามแบบแผนของ คุณธรรมความดี รวมไปถึงการจำลองสถานการณ์การสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไครโตปูลุส ที่ โสเครตีสยกตัวอย่างศิลปะของการเพาะปลูกขึ้นมา เพื่อให้ไครโตปูลุสได้เรียนรู้และตระหนัก เกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของความมั่งคั่งในทางคุณธรรมความดี ที่เป็นการรักษาควบคุมตนให้มี ตกเป็นทาสของความใคร่ในร่างกาย ควบคู่ไปกับเพิ่มพูนความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของ คุณธรรมความดี ที่ต้องอาศัยระยะเวลา อันสอดคล้องกับการเรียนรู้ในวัยหนุ่มเกี่ยวกับศิลปะของการ ล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ที่เป็นการคลี่คลายไปสู่ความเข้าใจในการปฏิบัติและการประยุกต์ใช้คุณธรรม ความดีในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม เฉกเช่นการล่าสัตว์ชนิดต่างๆและอุบายในการ สงคราม ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมสามารถแสดงได้ด้วยแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.1 แสดงกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรม

จากแผนภาพจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมที่ต้องอาศัยศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะของการสงคราม ซึ่งเกี่ยวพันกัน อันจะส่งผลให้คนนั้นๆเป็นผู้รักในศิลปะของการเพาะปลูกและผู้รักในศิลปะของการล่าสัตว์ ตามลำดับ ที่มีจิตกับกายที่เหมาะสมเพื่อเป้าหมายสำคัญซึ่งก็คือประโยชน์เพื่อบ้านเมือง ครอบครัว มิตรสหาย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ความรักในแผ่นดินบ้านเมืองนั่นเอง การเรียนรู้ปลูกฝังจึงต้องกระทำต่อทั้งจิตและกาย เพราะ“...ผู้ที่ไม่ได้เรียนรู้ฝึกฝนร่างกายก็ย่อมไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมทางร่างกายได้ฉันใด ผู้ที่ไม่ได้เรียนรู้ฝึกฝนจิตก็ย่อมไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมทางจิตได้ฉันนั้น เขาเหล่านั้นจึงไม่สามารถกระทำในสิ่งที่ควรกระทำได้เช่นเดียวกับไม่สามารถละเว้นหลีกเลี่ยงสิ่งที่ควรละเว้นได้...”³⁹ โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อจิตและการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกาย ดังต่อไปนี้

4.2.1 การเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อจิต

จิตของมนุษย์เท่านั้นที่สามารถคิดได้ ซึ่งเป็นธรรมชาติประการสำคัญที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นๆ แต่การคิดดีหรือคิดให้งามหรือคิดให้ถูกต้องเหมาะสม(*noun*)ย่อมเป็นผลมาจากการเรียนรู้ปลูกฝังในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดี ผ่านศิลปะอันทรงเกียรติทั้งสอง หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่อย่างเป็นนิรันดร์ของคุณธรรมความดี ที่จะส่งผลให้คนนั้นๆเป็นผู้ที่มีธรรมชาติรักในเกียรติยศในทางที่ถูกที่ควรหรือ“เป็นผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังเป็นอย่างดีในคุณธรรม(*aretē oi kalos pepaideumenoi*) ที่มุ่งแสวงหาความความเข้าใจในความถูกต้อง (*orthos egnosmenā*)”⁴⁰ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างความรักในเกียรติกับศิลปะทั้งสอง ก็ปรากฏอย่างชัดเจนดังคำตอบของไซรัสผู้เยาว์ต่อคำถามของไลแซนเดอร์(Lysander)ที่ชื่นชมในความงามของสวนสวรรค์(*paradeisoi*)และสงสัยว่าไซรัสเป็นผู้ปลูกต้นไม้ต่างๆด้วยมือของตนเองจริงหรือ ความว่า “...ท่านสงสัยในสิ่งนี้หรือไลแซนเดอร์ ข้าสาบานต่อท่านด้วยมิทธรอส(Mithras)เทพแห่งความดีงามความจริงและแสงสว่าง⁴¹ เป็นพยาน ตราบเท่าที่ข้ามีสุขภาพดี ข้าจะไม่รับประทานอาหารค่าจนกว่าจะได้ทำงานหรือออกกำลังกาย ไม่ว่าจะด้วยการฝึกฝนปฏิบัติเกี่ยวกับการสงครามหรือการเพาะปลูก อีกนัยหนึ่งคือ ด้วยการทุ่มเทความรักในเกียรติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างสม่ำเสมอแน่นอน...”⁴² เท่ากับว่าผู้ที่มีธรรมชาติรักในเกียรติยศอันเป็นธรรมชาติที่เหมาะสม จะต้องอาศัยศิลปะทั้งสองเพื่อเรียนรู้ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี(วีรบุรุษ) ซึ่งในด้านจิตก็คือการคิดอย่างถูกต้องดีงาม ที่ประกอบขึ้น

³⁹ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.19.

⁴⁰ Xenophon, *Kunegetikos*, XIII.5.

⁴¹ เทพมิทธรอส(Mithras)ที่ชาวเปอร์เซียเคารพบูชา มีลักษณะคล้ายกับเทพอะเคนาตอน(Ikhnaton)เทพแห่งดวงอาทิตย์ที่ชาวอียิปต์เคารพบูชา การสักการบูชาเทพทั้งสองจึงใช้ไฟเป็นสัญลักษณ์เหมือนกัน Will Durant, *Our Oriental Heritage: The Story of Civilization Part I* (New York: Simon and Schuster, 1954), p.370. และโปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับเซโนโฟนที่ใช้แสงเป็นตัวแทนของความดี ในบทที่2ของวิทยานิพนธ์นี้

⁴² Xenophon, *Oikonomikos*, IV.24.

จากการเรียนรู้เข้าใจในการรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์, การจำแนก, ระเบียบแบบแผน(กฎ), ธรรมชาติของคุณธรรมความดีและปัญญาแห่งการปฏิบัติ, และความรักในประเทศบ้านเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1.1 การรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์

ความสัมพันธ์ในคุณสมบัติตามธรรมชาติระหว่างศิลปะของการเพาะปลูกกับศิลปะของการสงครามเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเกี่ยวพันระหว่างการรักษาและการเพิ่มพูนที่ชัดเจนที่สุด เพราะ“...มันเป็นหลักการพื้นฐานที่ว่า การเพาะปลูกไม่สามารถให้ประโยชน์อย่างมากมาได้ หากปราศจากผู้ชำนาญการสงครามเป็นผู้ปกป้องรักษา เช่นเดียวกับผู้ที่มีความกล้าหาญก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้หากปราศจากผลผลิตและกำลังคนจากการเพาะปลูก...”⁴³ อีกนัยหนึ่งคือการเพาะปลูกจะให้ผลผลิตสำหรับเลี้ยงดูพลเมืองและทหารให้อยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการปกป้องผลผลิตทรัพยากร ในขณะที่เดียวกันการเพาะปลูกก็ต้องอาศัยการทหารที่ต้องใช้กำลังคนและผลผลิตเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยให้การเพาะปลูกดำเนินไปได้อย่างดี รวมไปถึงการเพิ่มพูนผลผลิตทรัพยากรให้มากขึ้นอีกด้วย เท่ากับว่าความพร้อมของการทหารกับความพร้อมของผลผลิตทรัพยากร จะต้องสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน หากด้านหนึ่งด้านใดอ่อนด้อยลง อีกด้านก็จะอ่อนด้อยลงตามกันไปด้วย เพราะฉะนั้นการรักษาสมดุลทั้งในเชิงการรักษาระดับและการเพิ่มระดับของทั้งสองด้านซึ่งก็คือขนาดของกองทัพและปริมาณผลผลิตจากการเพาะปลูก จะต้องสัมพันธ์กันเสมอ โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นสำคัญ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำงานในสองลักษณะที่เกี่ยวพันกัน อีกนัยหนึ่งคือ ความสามัคคี นั่นเอง

ความสามัคคีจึงเป็นกระบวนการของความสมดุล ที่เป็นทั้งการรักษาและการเพิ่มพูน อันเปรียบได้กับการเพาะปลูก ดังที่ไซริสกล่าวต่อผู้ที่มารับรางวัลจากการเพาะปลูกกับการทหาร ความว่า “...ข้าพเจ้าเป็นเลิศ ทั้งการเพาะปลูก ณ ฝืนดิน และปกป้องรักษาสิ่งที่ข้าพเจ้าปลูกไว้...”⁴⁴ ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับโสเครติส ในฐานะเป็นตัวแทนของคนดีแล้ว การรักษาและการเพิ่มพูนก็ไม่ได้หมายถึง การรักษาและเพิ่มพูนความมั่งคั่งทางทรัพย์สมบัติเงินทอง เพราะการมีเงินทองนั้นยังมีมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความไม่แน่นอนต่างๆ อันนำไปสู่ความลุ่มหลงในความมั่งคั่ง หรือความปรารถนาที่จะเป็นผู้ที่หาเงินได้เก่งที่สุดในกรณีของไครโตปูลุส ในขณะที่การรักษาและการเพิ่มพูนของโสเครติสกลับให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้ฝึกฝนจิตและกายมิให้ตกเป็นทาสของความใคร่ในร่างกาย หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเรียนรู้ในคุณธรรมความดี ที่จะส่งผลให้ผู้นั้นเป็นคนดี ซึ่งสามารถเพิ่มพูนความรู้ในความคิดควบคู่ไปกับการปกป้องรักษาตนเองมิให้ตกเป็นทาสของความชั่วร้ายทั้งปวง ดังจะเห็นได้จากกรณีดำเนินชีวิตตามแบบโสเครติส ที่โสเครติสกล่าวว่า

⁴³ Ibid., IV.15.

⁴⁴ Ibid., IV.16.

“...เฮอร์โมจีนีส เจ้ารู้จักใครที่เป็นทาสของความใคร่ในร่างกายน้อยกว่าข้าพเจ้าอีก หรือ เช่นเดียวกับที่เจ้ารู้จักใครที่เป็นอิสระมากกว่าข้าพเจ้าอีกหรือ ข้าพเจ้าผู้ซึ่งไม่รับของขวัญหรือค่าจ้างจากผู้ใด เจ้าเองก็เชื่อว่าผู้ที่ใช้สิ่งที่เขาครอบครองอย่างดี โดยไม่ต้องการสิ่งของของผู้อื่นมาเพิ่มเติม ย่อมเป็นผู้ที่ถูกต้องเที่ยงธรรมมิใช่หรือ เป็นสิ่งที่ควรแล้วมิใช่หรือที่จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปัญญาเพราะเมื่อตอนที่ข้าพเจ้าเข้าใจสิ่งที่สนทนากันอยู่นั้น ข้าพเจ้าก็ได้หยุดที่จะแสวงหาและเรียนรู้สิ่งต่างๆที่ดิ่งมอย่างสุดความสามารถของข้าพเจ้า สิ่งต่างๆที่กล่าวมานี้ สำหรับเจ้าแล้วมิได้เป็นประจักษ์พยานของความอุตสาหพยายามของข้าพเจ้าหรือหรือ โดยเฉพาะการที่พลเมืองชาวเอเธนส์ที่ปรารถนาในคุณธรรมและชาวต่างชาติจำนวนมาก ต่างเลือกที่จะมาสมาคมด้วยข้าพเจ้ามากกว่าที่จะไปสมาคมกับผู้อื่น...”⁴⁵

ดังนั้นการเรียนรู้ปลูกฝังเกี่ยวกับคุณธรรมความดี หรือความรักในความเป็นคนดีจึงเป็นประโยชน์ต่อการรักษาปกป้องตนจากความชั่ว ควบคู่ไปกับการเพิ่มพูนความเข้าใจหรือการแสวงหาสิ่งที่ดิ่งมต่างๆ อันเป็นกระบวนการที่เริ่มจากการตรวจสอบตนเอง ว่าตนรู้หรือไม่รู้สิ่งใด หากไม่รู้ก็ต้องเรียนรู้จากผู้ที่เข้าใจในสิ่งนั้นๆ อันจะนำไปสู่การตรวจสอบผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้หรือผู้ที่ชำนาญในสิ่งนั้นๆ แล้วย้อนกลับมาตรวจสอบสิ่งที่ตนนั้นเข้าใจ ในลักษณะกลับไปกลับมา อีกนัยหนึ่งคือการเกี่ยวพันกันทางปัญญา นั่นเอง โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจะรุ่งเรืองถึงวัยผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นนั้น ก็ไม่เหมาะสม เพราะร่างกายที่ชราอ่อนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ดังที่โสเครติสกล่าวว่า “...ข้าพเจ้ารู้ว่า หากข้าพเจ้ามีอายุมากขึ้น ข้าพเจ้าก็จำเป็นจะต้องเสียสิ่งต่างๆไปให้กับความชรา ไม่ว่าจะเป็นการเห็นและการได้ยินที่แยลง การเรียนรู้ที่กระทำได้ยากลำบากยิ่งขึ้น มีหน้าซำยังหลงลืมสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้วอีกด้วย และหากข้าพเจ้ารู้ว่าตนนั้นจะต้องแยลงและพบข้อผิดพลาดต่างๆ ข้าพเจ้าจะยังคงมีชีวิตอย่างมีความสุขได้อีกหรือ...”⁴⁶ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จึงต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก จวบจนวัยชรา อีกนัยหนึ่งคือ การเรียนรู้แสวงหาคุณธรรมเป็นกิจกรรมของการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั่นเอง

โดยเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์ ก็ย่อมหมายถึงการทำให้สิ่งนั้นๆดีขึ้น ทั้งการรักษาปกป้องสิ่งที่ดีหรือควบคุมมิให้แยลง ควบคู่ไปกับการเพิ่มพูนสิ่งที่ดี ซึ่งประโยชน์อันเป็นสิ่งที่ดีในระดับตนเองที่สำคัญก็คือ การลงแรงทำงานด้วยความอุตสาหพยายาม และยินดีที่จะเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง ตามแบบของจิตที่รักในเกียรติยศ ดังที่โสเครติสได้ชี้

⁴⁵ Xenophon, *Apology*, 16-17.

⁴⁶ *Ibid.*, 6.

ให้ใครโตะปลุกเข้าใจประโยชน์ของศิลปะของการเพาะปลูก ที่จะส่งผลให้เขามีตกเป็นทาสของ ความมั่งคั่งและความไม่รู้(ความบ้า) ความว่า

“...เพราะการฝึกฝนปฏิบัติศิลปะของการเพาะปลูก ก็เท่ากับเป็นการได้รับความ เพลิดเพลิน เป็นการเพิ่มทรัพย์สมบัติแก่ครัวเรือน และเป็นการฝึกฝนร่างกาย อันจะ ส่งผลให้ผู้นั้นสามารถกระทำสิ่งใดๆก็ตามที่เหมาะสมสำหรับคนที่ไม่ตกเป็นทาส ซึ่ง ในลำดับแรกนั้นผืนดินจะให้อาหารที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่แก่ผู้ที่ลงแรงทำงานบนผืน ดิน รวมไปถึงให้ความพึงพอใจจากอาหารเหล่านั้น ผืนดินนำมาซึ่งสิ่งที่สวยงามทั้ง เทวสถานและเทวรูป และประดับประดาสิ่งเหล่านี้อย่างงดงาม ด้วยกลิ่นไอและ ทิวทรรศอันน่าอภิรมย์เป็นที่สุด ผืนดินยังให้เครื่องปรุงส่วนผสมต่างๆของทั้งพืชผัก และเนื้อสัตว์ นอกจากนี้ศิลปะของการเลี้ยงสัตว์ก็ยังเชื่อมโยงกับศิลปะของการ เพาะปลูก เพราะมันให้สัตว์สำหรับการใช้งาน เช่นเดียวกับไว้ส่งเวญูชาพรจากเทพเจ้า และถึงแม้ว่าผืนดินจะให้สิ่งที่ดีต่างๆอย่างมากมาย แต่ผืนดินก็ไม่ได้คลี่คลายให้คนที่ ลงแรงทำงานเป็นพวกที่อ่อนปวกเปียก แต่กลับทำให้เขาเหล่านั้นเคยชินและอดทนต่อ ความหนาวเย็นในฤดูหนาวและความร้อนในฤดูร้อน ผืนดินยังได้ฝึกฝนให้คนใช้มือ ของตนเองในการทำงาน อันเป็นการสร้างความเข้มแข็ง เช่นเดียวกับที่สร้างความเป็น วีรบุรุษ แก่ผู้ที่ใส่ใจในศิลปะของการเพาะปลูกเท่านั้น เพราะศิลปะนี้ทำให้คนต้องตื่น แต่เช้าและบังคับให้ร่างกายต้องเคลื่อนไหวอย่างขยันขันแข็ง ด้วยในชนบทก็เหมือนใน เมืองที่งานซึ่งสำคัญๆมีช่วงเวลาที่เหมาะสมของมัน...”⁴⁷

เท่ากับว่าการจะได้สิ่งที่ดีต่างๆมานั้น ก็จะต้องลงแรงทำงานด้วยความอดสาหพยายามและ ยินดีเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง อันเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้ได้จากศิลปะการเพาะปลูก ณ ผืนดิน ที่ จะส่งผลให้จิตที่เหมาะสม ซึ่งรักในเกียรติยศนั้นได้คลี่คลายไปสู่ความเป็นวีรบุรุษที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่นเดียวกันกับศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ที่จะต้องอาศัยความอดสาหพยายามในการไล่ ล่าและต้องกล้าเผชิญกับความยากลำบากของภูมิประเทศต่างๆ รวมไปถึงกล้าเผชิญกับภัยอันตราย จากสัตว์ต่างๆที่ดุร้ายอาทิเช่น หมูป่า เป็นต้น โดยเมื่อพิจารณาประโยชน์ตามธรรมชาติของทั้งศิลปะ การเพาะปลูกและศิลปะของการสงครามแล้วก็จะพบว่า ประโยชน์ที่แท้จริง ที่เป็นประโยชน์ต่อ ตนเอง ครัวเรือน มิตรสหายและบ้านเมือง ก็คือ ศาสตร์แห่งการปกครอง ดังที่ไอโซมาคุสได้ตั้ง ข้อสังเกตไว้ โดยที่โสเครติสมิได้เห็นแย้ง ความว่า “...อะไรคือสิ่งที่มีร่วมกันในการกระทำเหล่านี้ ไม่ว่าจะ เป็น การเพาะปลูก การเมือง การจัดการครัวเรือน และ การสงคราม ข้าพหยาความถึงการ

⁴⁷ Xenophon, *Oikonomikos*, V.1-4.

ปกครอง(*archikon*)...”⁴⁸อันหมายถึง การทำให้สิ่งถูกปกครองนั้นดีขึ้นในเชิงคุณสมบัติ ทั้งในมิติของการรักษาและการเพิ่มพูน ซึ่งก็คือการคลี่คลายธรรมชาติของจิตซึ่งรักในเกียรติยศให้สมบูรณ์ทั้งในมิติของการลงแรงทำงานด้วยความอุตสาหพยายามและยินดีเผชิญกับความยากลำบากอันตรายทั้งปวง ดังเช่นลักษณะของแม่ทัพที่ปกครองกองทัพอย่างดี ที่สามารถ

“...จุดประกายความรักในการลงแรงทำงานด้วยความอุตสาหพยายามในหมู่ทหารให้เกิดขึ้น อันจะส่งผลให้ทั้งกองทัพที่อยู่ภายใต้การปกครองของผู้ปกครองที่ดีนั้น ถูกผลักดันไปด้วยความรักในการลงแรงทำงานด้วยความอุตสาหพยายามเช่นเดียวกับความรักในเกียรติยศ เพื่อกระทำการที่ดั่งมภายใต้การควบคุมดูแลของผู้ปกครองนั้น ผู้ปกครองที่มีผู้ใต้ปกครองซึ่งเต็มใจอุทิศตนนี้ ก็นับได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้ปกครองที่แข็งแกร่งที่สุด ชุสเป็นพยาน ซึ่งหาใช่ผู้ที่ทำให้ร่างกายของเหล่าทหารดีขึ้น หาใช่ผู้ที่เก่งกาจในการพุ่งหอกหรือยิงธนู หาใช่ผู้ที่ครอบครองอาชาที่เป็นเลิศ และก็หาใช่ผู้ที่กล้าเสี่ยงตายในแถวหน้าของกองทหารม้าหรือทหารราบ หากแต่เป็นผู้ที่สามารถสร้างขวัญกำลังใจให้เหล่าทหารเต็มใจที่จะติดตามเขาไปลุยน้ำลุยไฟและเผชิญหน้ากับความตาย เป็นการถูกต้องเที่ยงธรรมที่จะเรียกสิ่งนี้ว่า จิตที่ยิ่งใหญ่เกรียงไกรและคนส่วนใหญ่อันติดตามก็เข้าใจสิ่งนี้ ผู้ปกครองเช่นนี้สมควรที่จะเรียกว่า เดินทัพไปกับอาวุธที่แข็งแกร่ง เพราะจิตของเขานั้นมีอาวุธจำนวนมากมาเต็มใจที่จะรับใช้ และเขาเองก็เป็นวีรบุรุษที่แท้จริงที่สามารถกระทำการที่ยิ่งใหญ่ได้ด้วยจิต มากกว่าที่จะใช้ความแข็งแรง(ทางกาย) โดยในการจัดการครัวเรือนก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ เพราะพ่อบ้านหรือผู้ดูแลที่สามารถทำให้คนงานขยันขันแข็ง ทำงานอย่างเต็มที่ทุ่มเทและมีใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำนั้น ก็นับได้ว่าบรรลู่สิ่งที่ดีเลิศและสร้างผลผลิตให้เพิ่มพูน...”⁴⁹

เพราะฉะนั้นศาสตร์แห่งการปกครองทั้งในระดับตนเอง ครัวเรือน และนครรัฐ จึงมีธรรมชาติเหมือนกันที่จะต้องใช้การรักษาและเพิ่มพูนจิตซึ่งรักในเกียรติยศให้คลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์ นั่นเอง โดยจุดสมบูรณ์นี้ย่อมแยกไม่ออกจากเป้าหมายคือ การเสียดสละเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง(ส่วนรวม) อันเป็นผลมาจากการสร้างความสามัคคีและปลุกขวัญกำลังใจของผู้ปกครอง⁵⁰

⁴⁸ Ibid., XXI.2.

⁴⁹ Ibid., XXI.6-9.

⁵⁰ การปลุกขวัญกำลังใจนี้ ก็เป็นธรรมชาติของผู้ปกครองที่มีบารมี(charisma)อันเป็นลักษณะเฉพาะบุคคล ที่ทำให้ผู้ใต้ปกครองรู้สึกหัวใจพองโตเมื่อสมาคมด้วย และยินดีที่จะอุทิศชีวิตแรงกายอย่างอุตสาหพยายามโดยไม่เกรงกลัวต่ออันตรายใดๆ เพื่อผู้ปกครอง ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจที่คงทนยั่งยืนที่สุด มากกว่าอำนาจตามประเพณี(tradition)และอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่(legality) Max Weber, “ Politics as a Vocation,” in *From Max*

ซึ่งเป้าหมายทั้งในการรักษาและเพิ่มพูนดังกล่าวนี้ ก็เป็นผลผลิตจากการเรียนรู้ในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขเช่นกัน ดังที่เซโนโฟนได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการปกป้องรักษาความว่า “...ผู้คนที่หลายที่สร้างคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองของคุณและมีตรสหายของคุณนั้น ย่อมเป็นผู้ที่ปกครองดูแลครัวเรือนของคุณได้เป็นอย่างดี หากผู้ล่าสัตว์ได้รับการฝึกฝนตนเองมาเพื่อรับใช้บ้านเมืองของคุณ ในแบบวิธีการอันสำคัญที่สุดแล้ว เขาเหล่านั้นก็จะไม่ละทิ้งกิจกรรมของตนเอง เนื่องจากเข้าใจว่า ครัวเรือนของทุกคนนั้นขึ้นอยู่กับดำรงอยู่อย่างปลอดภัยและการล่มสลายของบ้านเมืองที่ตนนั้นเป็นผู้ปกป้องรักษา ดังนั้นแล้วผู้รักในการล่าสัตว์จึงพิทักษ์รักษากิจกรรมต่างๆของพลเมืองทุกคนในบ้านเมือง ได้เป็นอย่างดีเสมือนเป็นกิจกรรมของตนเอง...”⁵¹ โดยผู้ที่รักในการล่าสัตว์“...ได้แสดงให้เห็นในแบบที่เป็นเลิศว่าตนและสิ่งที่ตนครอบครองนั้น มีไว้สำหรับประโยชน์ส่วนรวมของเพื่อนพลเมือง...”⁵² เช่นเดียวกับการเพิ่มพูนชัยชนะเกียรติยศให้แก่บ้านเมือง ดังที่เซโนโฟนกล่าวไว้เพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้บัญชาการทหารม้าความว่า “...ชัยชนะในการสงครามนำมาซึ่งเกียรติยศชื่อเสียงที่มากกว่าชัยชนะในการแข่งขันมวยปล้ำ ประเด็นมันอยู่ที่ว่า แม้ทั้งสองกรณีจะเป็นการได้รับเกียรติยศชื่อเสียงจากชัยชนะเหมือนกัน แต่ชัยชนะในการสงครามนั้นเหล่าเทพเจ้าได้สวมมงกุฎให้แก่ครรัฐด้วยความเจริญรุ่งเรือง อย่างไม่เปลี่ยนแปลง...”⁵³

4.2.1.2 การจำแนก

การทำความเข้าใจต่อสรรพสิ่งจำเป็นต้องอาศัยการจำแนกเพื่อจัดหมวดหมู่ของสิ่งต่างๆให้อยู่ ณ ตำแหน่งแห่งที่อันเหมาะสมสำหรับการใช้งานในสถานการณ์ต่างๆ และในความเป็นจริงแล้ว กระบวนการจำแนกก็คือกระบวนการสร้างความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เพราะหากไม่เข้าใจธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้นๆแล้ว เราก็ไม่สามารถจำแนกสิ่งนั้นออกจากสิ่งอื่นๆที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้เช่นเดียวกับไม่สามารถจัดกลุ่มประเภทของสิ่งที่มีลักษณะร่วมกันได้ ซึ่งเมื่อไม่สามารถจำแนกและจัดกลุ่มประเภทได้ เราก็ไม่สามารถทำให้สิ่งนั้นๆดีขึ้นหรือ

Weber: *Essays in Sociology*, trans. and eds. H. H. Gerth and C. Wright Mills (New York: Oxford University Press, 1958), pp.78-79. และในทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์แล้ว การปลุกขวัญกำลังใจตามที่เซโนโฟนเน้นย้ำก็สอดคล้องกับแนวคิด *Esprit de Corps* ของ Henri Fayol อันเป็นหลักการจัดการที่มุ่งเน้นความสามัคคีในองค์กรที่จะนำมาซึ่งความแข็งแกร่งขององค์กร จากสมาชิกในองค์กรที่มุ่งมั่นอุทิศสละทำงานหนักเพื่อองค์กร โดยอาศัยการสื่อสารโน้มน้าวด้วยภาษาพูดของฝ่ายจัดการหรือผู้บริหารเป็นสำคัญ Henri Fayol, “General Principles of Management,” in *Classics of Organization Theory*, eds. Jay M. Shafritz and J. Steven Ott, 5th ed. (New York: Harcourt College Publishers, 2001), p.59.

⁵¹ Xenophon, *Kunegetikos*, XII.10-11.

⁵² *Ibid.*, XIII.11.

⁵³ Xenophon, *Hipparchikos*, VIII.7.

ใช้ประโยชน์ได้ ดังที่โสเครตีสได้ชี้ให้ยูโดคิมุสเห็นถึงการจำแนกระหว่างคนที่ใช้จิตสัมผัสคุณธรรมกับมนุษย์ที่พึงพอใจในการตอบสนองความต้องการของร่างกาย ความว่า

“ ยูโดคิมุสกล่าว ‘โสเครตีส ในความเห็นของข้าพเจ้า ท่านกำลังกล่าวว่าไม่มีคุณธรรมใดๆเลย ซึ่งเป็นของมนุษย์ที่ถูกครอบงำโดยความพึงพอใจจากร่างกาย’

โสเครตีสกล่าว ‘ยูโดคิมุส เช่นนั้นแล้ว มนุษย์ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จะแตกต่างอะไรจากสัตว์ป่าซึ่งปราศจากความรู้อย่างที่สุดเล่า แล้วผู้ที่ไม่ได้สำรวจตรวจสอบว่าจะอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุด แต่กลับไขว่คว้าทุกวิถีทางเพื่อที่จะทำในสิ่งที่น่าพึงพอใจเป็นที่สุดนั้น จะแตกต่างอะไรไปจากฝูงสัตว์ที่ปราศจากความคิดเล่า ดังนั้นสิ่งที่เหมาะสมจะเป็นไปได้ก็เฉพาะผู้ที่สามารถควบคุมตนเอง(*egkratesi*) ที่สามารถจะสำรวจตรวจสอบสิ่งที่ดีที่สุดของสิ่งต่างๆหรือกิจกรรมต่างๆ ด้วยการจำแนก(*dialeontas*)ตามประเภท(*gene*) โดยภาษาและการกระทำ เพื่อที่จะเลือกสิ่งที่ดีงามและละเว้นจากสิ่งที่ชั่วร้ายเลวทราม’”⁵⁴

โดยการจำแนก(*dialeontas*)ก็เป็นหัวใจสำคัญในการแสวงหาสิ่งที่ดีงาม อีกนัยหนึ่งคือการจำแนกเป็นวิถีทางหรือเครื่องมือของคนดีหรือมนุษย์ที่สามารถควบคุมตนเองได้ เพื่อใช้ในการแสวงหาคุณธรรมความดีงาม ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือ กระบวนการไดอะเล็กติกหรือการสนทนาอย่างฉันทมิตรของโสเครตีส นั่นเอง ดังที่เซโนโฟนได้อธิบายถึงความสำคัญของวิธีการจำแนกของโสเครตีสไว้ ความว่า

“โสเครตีสได้กล่าวว่า ด้วยแบบแผนวิธีการข้างต้นนี้(การจำแนก)จะทำให้คนนั้นดีงามอย่างที่สุด(*aristous*)และมีความสุขอย่างที่สุด(*eudaimonestatous*) เช่นเดียวกับที่มีทักษะในการสนทนา และโสเครตีสก็ยังได้ระบุอีกว่า การสนทนาอย่างฉันทมิตร(*dialegethai*)นั้นได้ถูกใช้ในความหมายของการไตร่ตรองร่วมกันของคนที่มาสมาคมกันเพื่อจำแนก(*dialeontas*)สิ่งต่างๆตามประเภท(*gene*) เพราะฉะนั้นเราจึงควรพยายามเตรียมความพร้อมของตนเองอย่างเต็มความสามารถสำหรับกิจกรรมดังกล่าว เช่นเดียวกับที่ให้ความสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวอย่างเต็มที่ อันจะส่งผลให้คนนั้นเป็นผู้ที่ดีงามอย่างที่สุด(เป็นเลิศ)และเหมาะสมสำหรับการเป็นผู้ปกครอง เช่นเดียวกับที่มีทักษะความสามารถในการสนทนา”⁵⁵

⁵⁴ Xenophon, *Memorabilia*, IV.5.11.

⁵⁵ *Ibid.*, IV.5.12. รายละเอียดของการสนทนาอย่างฉันทมิตร ก็ปรากฏดังที่โสเครตีสของเซโนโฟนกล่าวว่า “...เช่นเดียวกับผู้อื่นที่พึงพอใจกับม้าที่ดีหรือสุนัขหรือนก ข้าพเจ้า(โสเครตีส)นั้นจะพึงพอใจมากยิ่งขึ้นด้วย

เท่ากับว่าการจำแนกตามแนวคิดของเซโนโฟนเป็นวิธีการในการแสวงหาธรรมชาติของสรรพสิ่งหรือการแสวงหาความจริง ซึ่งเมื่อเป็นกิจกรรมร่วมกันของมิตรสหายที่เป็นคนดีมาสนทนากัน เพื่อแสวงหาธรรมชาติหรือความจริง โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นคุณธรรมความดีงามและเรื่องราวต่างๆ ของมนุษย์ อันจะทำให้มนุษย์นั้นดีขึ้น ก็จะถูกเรียกว่า การสนทนาอย่างฉันทมิตรหรือกระบวนการไดอะเล็กติก นั่นเอง เพราะสิ่งที่ทำให้คนนั้นมีปัญญาก็คือ สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์⁵⁶ โดยกระบวนการจำแนกตามนัยยะของการสนทนาอย่างฉันทมิตรก็คือ การสำรวจตรวจสอบตนเองว่า อะไรคือธรรมชาติของมนุษย์ รวมไปถึงตรวจสอบสิ่งที่ตนยึดถือปฏิบัติว่าเป็นสิ่งที่ดีงามถูกต้องหรือไม่ เช่นเดียวกับที่ตรวจสอบผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ⁵⁷ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การแสวงหาคุณธรรมความดีที่จะทำให้มนุษย์นั้นดีขึ้นและการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นเป็นไปเพื่อสิ่งที่ดีงาม หรืออีกนัยหนึ่งคือ การทำให้มนุษย์นั้นเป็นคนดีที่สามารถปกครองตนเองและผู้อื่น เช่นเดียวกับที่ทำให้คนทั้งหลายนั้นเป็นพลเมืองที่ดี ภายใต้อุปการที่ดีและระบอบการปกครองที่ดี ดังนั้นการจำแนกและการสนทนาอย่างฉันทมิตรจึงเป็นวิธีการซึ่งมนุษย์ที่ปรารถนาจะเป็นคนดีจะต้องเรียนรู้ฝึกฝน นั่นเอง⁵⁸

มิตรสหายที่ดี และหากข้าพเจ้าครอบครองบางสิ่งที่ดี ข้าพเจ้าก็จะปลุกฝังถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ เช่นเดียวกับการชี้แนะให้เขาเหล่านั้นไปพบกับผู้ที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าจะสามารถทำให้เขาเหล่านั้นได้รับประโยชน์บางประการเกี่ยวกับคุณธรรม และด้วยการอ่านอย่างร่วมกันกับมิตรสหาย ข้าพเจ้าได้เข้าไปสู่ทรัพย์สมบัติของผู้ที่ทรงปัญญาในอดีต ที่ท่านเหล่านั้นได้เขียนไว้ในตัวบทต่างๆ ซึ่งหากเราพบว่ามันบางอย่างที่ดี เราก็จะจำแนกมันออกมา เราถือว่าเป็นผลลัพธ์ที่ยิ่งใหญ่หากเราสามารถให้ประโยชน์ดังกล่าวแก่กันและกันได้...” Ibid., I.6.14.

⁵⁶ นัยยะดังกล่าวพิจารณาได้จาก Ibid., IV.6.7-8.

⁵⁷ การจำแนกตรวจสอบดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักการของเซโนโฟนที่ว่า “...วิธีการที่ดีที่สุดในการเรียนรู้ปลุกฝังเกี่ยวกับความดีงาม ก็คือ ธรรมชาติของคนนั้นๆ และวิธีการที่ดีในลำดับถัดมาก็คือ ไปพบผู้ที่รู้จักในเรื่องนั้นๆ...” Xenophon, *Kunegetikos*, XIII.4-5.

⁵⁸ การเน้นย้ำความสำคัญของไดอะเล็กติกในฐานะเป็นกระบวนการในการแสวงหาคุณธรรมความดี ก็ปรากฏอยู่ในแนวคิดของเพลโตเช่นเดียวกัน เพราะ“ไดอะเล็กติก(dialectic)ซึ่งหากแปลตรงตัวก็ย่อมจะหมายถึง การโต้แย้ง ,การถกเถียง,การสนทนา ,การพูดคุย แต่สำหรับเพลโตแล้ว ไดอะเล็กติก เป็นมากกว่าการสนทนากันอย่างธรรมดาๆ กล่าวคือ ไดอะเล็กติก เป็นวิธีการหรือเครื่องมือของผู้รักในความรู้(philosopher) ที่อาศัยการถาม-ตอบ ระหว่างผู้ร่วมสนทนา เพื่อแสวงหาความรู้ในเรื่องแบบ” Robert Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, 2nd ed.(Cambridge: Cambridge University Press, 2001), pp. 232 – 233. อีกนัยหนึ่งคือ การสนทนาอย่างฉันทมิตร โดยมีเป้าหมายเพื่อการแสวงหาหรือค้นพบความรู้อันแยกไม่ออกจากแบบและความดีสูงสุดนั่นเอง อันเป็นสิ่งถูกเน้นย้ำผ่านตัวบท *Statesman* ของเพลโตกล่าวคือ ไดอะเล็กติก ทั้งในรูปของ *diairesis*, *paradeigmata* และ *metrion* นั้น เป็นวิธีการจำแนกส่วนย่อยหรือส่วนประกอบ(*genos*) ออกจากส่วนรวม ควณคู่ไปกับ วิธีการรวมหรือถกทอส่วนย่อยหรือส่วนประกอบทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกันนั้น โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ ความเข้าใจในสิ่งทั้งหมด (*eidōs*) หรือ อีกนัยหนึ่งก็คือแบบ นั่นเอง

การจำแนกและการสนทนาอย่างฉันทมิตรจึงเป็นวิถีทางในการเรียนรู้เข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่ง โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ที่เมื่อเข้าใจแล้วก็สามารถเรียนรู้ปลูกฝังให้แก่ผู้อื่นได้⁵⁹ โดยการจำแนกจะเป็นการสร้างความเข้าใจในองค์รวมและส่วนประกอบ(ส่วนย่อย) ที่สัมพันธ์กับประโยชน์ในการใช้งานตามความเหมาะสมของสิ่งนั้นๆ ดังกรณีของ “อาวุธยุทธโศปกรณ์ที่จำแนกออกเป็นอาวุธสำหรับป้องกันเช่น ชูดเกราะและโล่ กับอาวุธสำหรับการต่อสู้ที่มแทงกวัดแกว่งพุ่งไปอย่างรวดเร็วเช่น หอกและดาบ”⁶⁰ เท่ากับว่าการจำแนกอาศัยเกณฑ์ประโยชน์ที่อิงตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ และความเหมาะสมตามสถานการณ์ เพราะ

“...สิ่งที่ดีสำหรับคนที่หิวโหยย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ดีสำหรับคนที่เจ็บป่วย และสิ่งที่ดีสำหรับคนที่เจ็บป่วยย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ดีสำหรับคนที่หิวโหย เช่นเดียวกับสิ่งที่ดีสำหรับการวิ่งย่อมเป็นสิ่งที่น่าละอายต่อการเล่นมวยปล้ำ และสิ่งที่ดีสำหรับการเล่นมวยปล้ำย่อมเป็นสิ่งที่น่าละอายต่อการวิ่ง เพราะสำหรับสิ่งต่างๆแล้วจะเป็นสิ่งที่ดีงามต่อสิ่งที่มีนเหมาะสม และจะเป็นสิ่งที่แย่น่าละอายต่อสิ่งที่มีนไม่เหมาะสม...”⁶¹

เพราะฉะนั้น“การจำแนกจะอาศัยเกณฑ์ความเหมาะสมในการใช้งานของสิ่งนั้นๆเป็นสำคัญ เพื่อประโยชน์ในการใช้งานอย่างดีงาม”⁶² แต่อย่างไรก็ตามการจำแนกตามประเภทของความเหมาะสมในการใช้งานในสถานการณ์ต่างๆนั้น ไม่ได้หมายความว่าจะเป็น“การแยกกันอย่างสิ้นเชิงหรือการจับตัวเป็นกลุ่มเป็นเหล่า(เป็นพรรคเป็นพวก)เพื่อสร้างศัตรูจำนวนมากให้แก่มิตรของตน”⁶³ แต่หมายถึงการสร้าง ความเข้าใจในส่วนประกอบย่อยๆที่เกี่ยวพันกันเป็นองค์รวม เช่นเดียวกับอาวุธทั้งสองประเภทคือ อาวุธสำหรับป้องกันและอาวุธสำหรับการต่อสู้โจมตีที่มแทง ที่ต้องใช้ร่วมกันในยามสงคราม หรือในกรณีของกลาโหม(ฝ่ายทหาร)กับมหาดไทย(ฝ่ายปกครอง)ที่ต้องเกี่ยวพันกัน เพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง เช่นเดียวกับกองทัพที่ประกอบขึ้นจากทหารฝ่ายต่างๆ ที่ต้องมีระเบียบวินัยและความสามัคคี นั่นเอง เท่ากับว่าความเข้าใจในองค์รวมเป็นสิ่งสำคัญที่เรียนรู้ผ่านกระบวนการจำแนก ดังเช่น ความสำคัญของบ้านที่ประกอบขึ้นจากส่วนหรือห้องต่างๆภายในบ้านที่จัดแบ่งประเภทตามการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ(ปริมาณลมและแสงแดด)และข้าวของ

⁵⁹ Xenophon, *Memorabilia*, IV.6.1.

⁶⁰ Ibid., III.8.4. และ Xenophon, *Peri Hippike*, XII.1-13.

⁶¹ Xenophon, *Memorabilia*, III.8.7.

⁶² Ibid., IV.6.9.

⁶³ Ibid., II.6.4.

เครื่องใช้ ดังที่ไอโซมาคุสเล่าให้โสเครตีสฟังเกี่ยวกับการจำแนกส่วนต่างๆหรือห้องหับต่างๆภายในบ้านที่เขาอธิบายให้ภรรยาของเขาฟัง ความว่า

“...โสเครตีส บ้านนั้นไม่ได้ถูกประดับประดาด้วยของตกแต่งต่างๆ ในทางกลับกันห้องหับต่างๆถูกกำหนดและสร้างขึ้นอย่างเรียบง่าย ด้วยฐานคติที่ว่า ห้องหับต่างๆจะเป็นประโยชน์อย่างที่สุดสำหรับข้าวของเครื่องใช้ที่จะถูกเก็บหรือถูกจัดวางไว้ภายในห้องนั้นๆ เช่นเดียวกับการใช้ประโยชน์จากห้องหับนั้นๆ อันจะนำไปสู่การเรียกชื่อห้องหับต่างๆอย่างเหมาะสม เช่น ห้องนอนอันอยู่ส่วนในของบ้าน ก็จะมีผ้าปูเตียงที่มีค่าและเครื่องนอนต่างๆ ส่วนที่แห้งของบ้านก็จะไว้เก็บเมล็ดพืชและธัญญาพืชต่างๆ ส่วนที่เย็นก็จะไว้สำหรับเก็บไวน์ และส่วนที่มีแสงแดดส่องถึงอย่างดีก็จะจัดเป็นที่ทำงานและอุปกรณ์ต่างๆที่ต้องการแสงแดด นอกจากนี้ข้ายังได้อธิบายให้ภรรยาของข้าเข้าใจว่า พื้นที่สำหรับการใช้ประโยชน์ในทุกๆวันสำหรับมนุษย์นั้น จะต้องมีโอกาสที่เย็นสบายในฤดูร้อนและอบอุ่นในฤดูหนาว เช่นเดียวกับบ้านทั้งหลายที่เปิดกว้างสู่ทิศใต้ เพื่อที่จะรับแสงแดดอย่างดีในฤดูหนาวและบังแดดในฤดูร้อน รวมไปถึงจะต้องจัดแบ่งที่พักสำหรับคนรับใช้ผู้หญิงและคนรับใช้ผู้ชายออกจากกัน เพื่อป้องกันสิ่งที่ไม่บังควร...”⁶⁴

และเมื่อจัดแบ่งห้องหับต่างๆภายในบ้านแล้ว ถัดมาก็ต้องจำแนกข้าวของเครื่องใช้ต่างๆดังที่ไอโซมาคุสกล่าวว่

“...เริ่มต้น เราต้องจำแนกทรัพย์สินสมบัติของเราตามประเภท(*gene*) ด้วยการรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมบวงสรวง หลังจากนั้นจึงแยกแยะออกเป็นเครื่องประดับสำหรับสตรีในเทศกาลต่างๆ, เครื่องแต่งกายสำหรับผู้ชายในเทศกาลต่างๆและการสงคราม, ผ้าปูเตียงสำหรับที่พักของผู้ชาย, ผ้าปูเตียงสำหรับที่พักของผู้หญิง, รองเท้าสำหรับผู้ชาย และรองเท้าสำหรับผู้หญิง นอกจากนี้ยังจำแนกทรัพย์สินสมบัติตามประเภทเป็นกลุ่มต่างๆได้แก่ อาวุธยุทธโศปกรณ์, อุปกรณ์สำหรับการปั่นด้าย, อุปกรณ์สำหรับการทำขนมปัง, อุปกรณ์สำหรับการประกอบอาหาร, อุปกรณ์สำหรับการชำระล้างร่างกาย, อุปกรณ์สำหรับนวดแป้ง, อุปกรณ์ที่ใช้บนโต๊ะอาหาร โดยทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้ยังถูกจำแนกออกเป็นทรัพย์สินสมบัติสำหรับการใช้งานในชีวิตประจำวัน

⁶⁴ Xenophon, *Oikonomikos*, IX.2-5.

กับการใช้งานในเทศกาลอีกด้วย...เมื่อเราต้องการหาสิ่งของต่างๆที่เราครอบครอง เราก็สามารถหาได้ตามประเภทและตำแหน่งแห่งที่อันเหมาะสมที่ได้ถูกจัดไว้...”⁶⁵

เพราะฉะนั้นกระบวนการจำแนกจึงเป็นทั้งการรวบรวมและการแยกแยะ สิ่งต่างๆออกเป็นประเภท อันหมายถึงการเข้าใจองค์รวม ซึ่งก็คือประโยชน์เฉพาะของสิ่งต่างๆและประโยชน์ของส่วนรวม เช่นเดียวกับประโยชน์ของบ้าน ที่มีประโยชน์เฉพาะของห้องหับต่างๆกับประโยชน์เฉพาะของข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่แยกไม่ออกจากประโยชน์โดยรวมของบ้านในฐานะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่อย่างดี นั่นเอง โดยการจำแนกจะอาศัยเกณฑ์ประโยชน์สำหรับการใช้งานเป็นสำคัญ เท่ากับว่าเป็นการเตรียมสิ่งๆต่างให้พร้อมสำหรับการใช้งานในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเมื่อความจำเป็นมาถึงก็สามารถหยิบออกมาใช้ได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตามการจำแนกที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นการจำแนกสิ่งที่ไม่มีชีวิต ซึ่งในกรณีของสิ่งที่มีชีวิตแล้วจำเป็นที่จะต้องใช้เกณฑ์การจำแนกกายกับจิตมาพิจารณา ควบคู่ไปกับประโยชน์สำหรับการใช้งาน ดังจะเห็นได้จากการเลือกม้าที่ดี อีกนัยหนึ่งคือ การจำแนกม้าที่ดีที่เหมาะสมสำหรับการใช้งานออกจากม้าที่เลวที่ไร้ประโยชน์ นั่นเอง ซึ่งปรากฏเป็นหลักการในคัมภีร์ *Peri Hippike* ที่พิจารณาทั้งธรรมชาติทางร่างกายของม้า(กีบ,เท้า,ขา,เข่า,หัวไหล่หรือน่อง,คอ,ศีรษะ,คาง,ดวงตา,ปาก,ขนที่แผงคอ,หู,ตะโหงกม้า,ข้างลำตัว,กลางลำตัวหรือท้อง,สันหลัง,ลักษณะทั่วไปของกระดูก)⁶⁶และพิจารณาธรรมชาติทางจิตของม้า ซึ่งจะอาศัยการทดสอบในสถานการณ์หรือภูมิประเทศต่างๆทั้งในเมืองและนอกเมือง และสถานการณ์สงครามที่จำลองขึ้นว่าม้ามีความเข้มแข็งอดทนทางจิต(กล้าเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตราย)และมีความแข็งแรงทางร่างกายหรือไม่⁶⁷ โดยเมื่อจำแนกม้าที่มีคุณสมบัติที่ดีและเลวออกจากกันได้แล้ว ก็จะต้องฝึกฝนม้าที่มีคุณสมบัติที่ดีให้คุ้นเคยกับมนุษย์(การกระทำของมนุษย์ต่อม้า เช่น การขึ้นลงม้า)และอุปกรณ์(การใส่สายบังเหียนและการควบคุมสายบังเหียน-การออกคำสั่ง, การใส่อานม้า)⁶⁸ รวมไปถึงการดูแลรักษาม้าให้พร้อมสำหรับการใช้งานอีกด้วย⁶⁹

โดยกระบวนการจำแนกที่เป็นการประสานระหว่างเกณฑ์การจำแนกสิ่งที่ไม่มีชีวิตกับเกณฑ์การจำแนกสิ่งที่มีชีวิต ควบคู่ไปกับเกณฑ์ประโยชน์และความเหมาะสมสำหรับการใช้งานในสถานการณ์ต่างๆ ก็ปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อเซโนโฟนได้อธิบายเกี่ยวกับศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข(*Kunetiktos*) โดยจำแนกออกเป็นอุปกรณ์สำหรับการล่ากับชนิดของสัตว์ที่จะถูกล่า

⁶⁵ Ibid., IX.6-8.

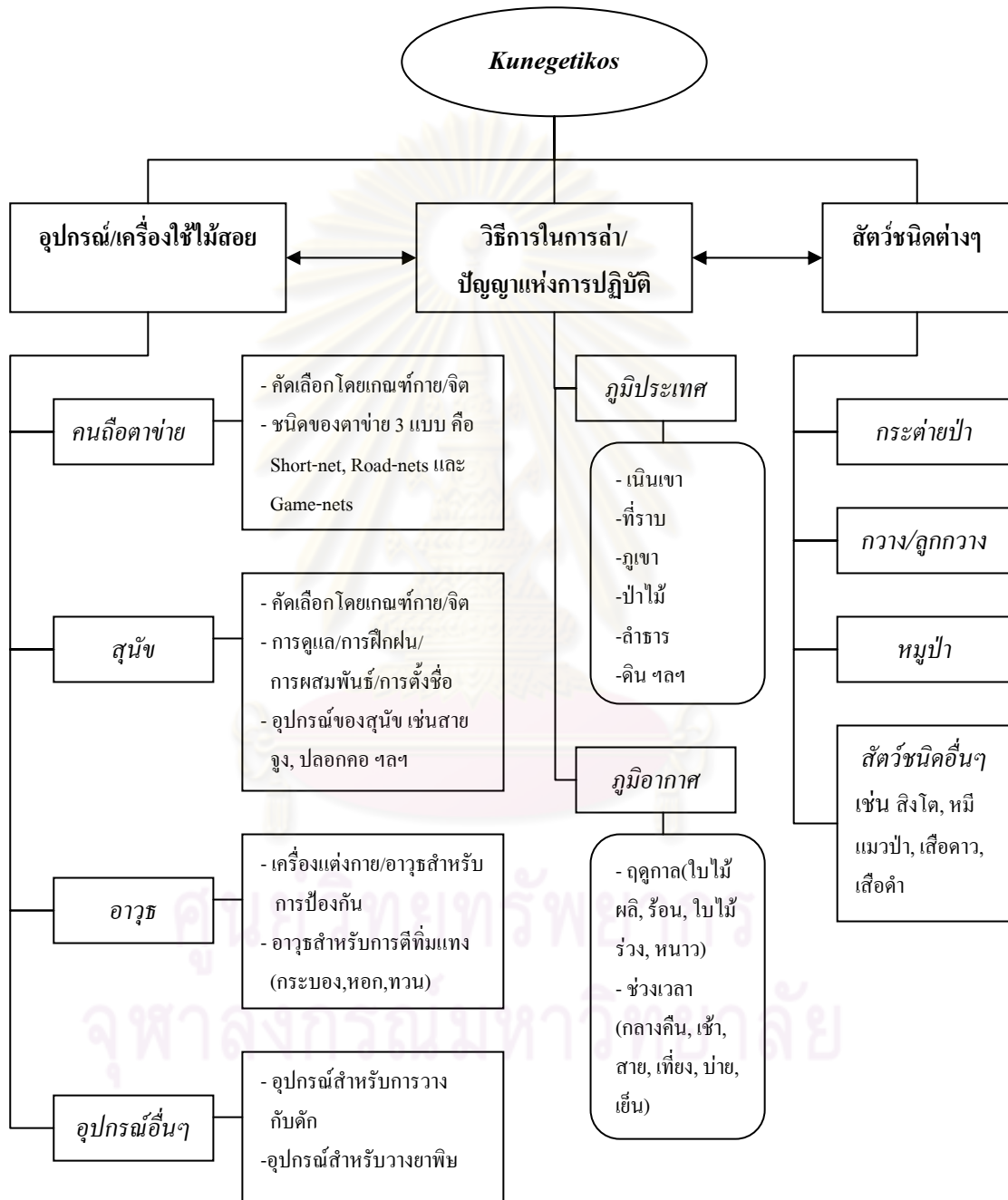
⁶⁶ Xenophon, *Peri Hippikes*, I.1-16.

⁶⁷ Ibid., III.7-9.

⁶⁸ Ibid., V.1-10. and VI.3-16.

⁶⁹ Ibid., IV.1-5. and VI.1-2.

กล่าวคือ อุปกรณ์สำหรับการล่าจะจำแนกออกเป็นตาข่ายชนิดต่างๆ, คนที่ถือตาข่ายในการล่าสัตว์⁷⁰, และสุนัข⁷¹ ส่วนสัตว์ที่จะถูกล่าก็จะจำแนกออกเป็นกระต่ายป่า, ลูกกวาง/กวาง, หมูป่า และสัตว์อื่นๆ ที่แสดงให้เห็นภาพรวมของศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขและลักษณะเฉพาะของส่วนต่างๆ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.2 แสดงส่วนประกอบของศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข

⁷⁰ Xenophon, *Kunegetikos*, II.3

⁷¹ *Ibid.*, III.1- IV.11.

จากภาพจะพบว่าส่วนประกอบของศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขสามารถจำแนกออกเป็นส่วนสามส่วนคือ อุปกรณ์/เครื่องมือใช้ไม้สอย, วิธีการในการล่า/ปัญญาแห่งการปฏิบัติ, และสัตว์ชนิดต่างๆ(เป้าหมายของการล่า) โดยในส่วนของอุปกรณ์/เครื่องมือใช้ไม้สอยก็จำแนกออกเป็น4ประเภท ได้แก่ คนถือดาบ(คุณสมบัติของคนถือดาบทั้งด้านกายและจิต กับ คุณสมบัติของดาบชนิดต่างๆ), สุนัข (คุณสมบัติของสุนัขทั้งด้านกายและจิต การดูแลฝึกฝน และอุปกรณ์สำหรับสุนัข), อาวุธ(สำหรับการป้องกันและสำหรับการโจมตีที่มุ่ง) และ อุปกรณ์อื่นๆ(สำหรับทำกับดักและวางยาพิษ) ในขณะที่สัตว์ที่เป็นเป้าหมายของการล่าก็จะถูกจำแนกออกเป็น4ประเภท ตามความแตกต่างตามธรรมชาติคือ กระต่ายป่า, กวาง/ลูกกวาง, หมูป่า และสัตว์อื่นๆ(สิงโต, แมวป่า, เสือดาว, เสือดำ, หมี) โดยวิธีการในการล่าสัตว์แต่ละชนิดก็ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เพื่อที่จะได้เลือกใช้อุปกรณ์และช่วงเวลาของการล่าได้เหมาะสม เพราะฉะนั้นการจำแนกจึงทำให้เข้าใจภาพรวมของศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข อันสัมพันธ์กับความเข้าใจในธรรมชาติของอุปกรณ์ต่างๆ รวมไปถึงการดูแลรักษาให้พร้อมสำหรับการใช้งาน ควบคู่ไปกับความเข้าใจในธรรมชาติของสัตว์ที่เป็นเป้าหมายของการล่า เพราะหากไม่เข้าใจธรรมชาติของสัตว์ที่ต้องการล่าและธรรมชาติของอุปกรณ์แล้ว ก็เท่ากับไม่สามารถเลือกใช้อุปกรณ์ให้เหมาะสมสำหรับการล่าสัตว์ชนิดนั้นๆได้ การล่าก็จะประสบกับความล้มเหลว โดยศักยภาพในการเลือกสิ่งของให้เหมาะสมกับสถานการณ์นี้(สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ) ก็คือ ปัญญาแห่งการปฏิบัติ(*phronesis*)ที่สามารถเรียนรู้ได้จากการทำความเข้าใจในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ดังจะเห็นได้จากการอธิบายของเซโนโฟนเกี่ยวกับล่ากระต่ายป่าที่ต้องอาศัยความเข้าใจจากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่สัมพันธ์กับความเข้าใจในธรรมชาติของกระต่ายป่า(สิ่งที่เป็นเป้าหมายของการล่า)ที่เป็นร่องรอยและแนวทางสำหรับการวางแผนไล่ล่า ประกอบกับต้องอาศัยความเข้าใจในธรรมชาติของอุปกรณ์ในการล่าและขั้นตอนการปฏิบัติในการล่า อีกด้วย

โดยเซโนโฟนได้อธิบายถึงความเข้าใจจากการวิเคราะห์สถานการณ์(สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ)ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติของกระต่ายไว้ ความว่า“...กลิ่น(ร่องรอย)ของกระต่ายป่า จะดำรงอยู่อย่างยาวนาน ในฤดูหนาวที่มีเวลากลางคืนที่ยาวนาน เช่นเดียวกับที่ดำรงอยู่อย่างสั้นๆในฤดูร้อนด้วยเหตุผลที่มีเวลากลางคืนที่สั้น แต่อย่างไรก็ตามในช่วงเช้าของฤดูหนาวนั้น กลิ่นของกระต่ายป่าก็ยังไม่ฟุ้งกระจาย ด้วยผืนดินถูกหิมะและน้ำแข็งปกคลุม ซึ่งช่วยปกป้องความร้อนและกลิ่นของกระต่ายไว้ด้วยเกราะของน้ำแข็ง... ลักษณะดังกล่าวจึงส่งผลให้จมูกของสุนัขที่ใช้ในการล่า จึงเย็นชาไปด้วยความเย็น ประชากรรับรู้กลิ่นจึงใช้งานไม่ได้ จึงมีแต่เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นเท่านั้นที่ช่วยปลดปล่อยกลิ่นของกระต่ายให้สุนัขได้รับรู้ น้ำค้างหรือละอองน้ำที่มากก็เป็นอุปสรรคต่อการล่ากระต่ายป่า เพราะมันได้ชะล้างกลิ่นของกระต่ายป่าไปสิ้น...เช่นเดียวกับลมใต้ที่พัดพาความชื้นมาทำให้กลิ่นของกระต่ายนั้นเจือจางลง ในทางกลับกันลมเหนือจะช่วยรักษากลิ่นของกระต่ายป่าให้เข้มข้นยิ่งขึ้น...อุณหภูมิและสภาพอากาศในฤดูใบไม้ผลิช่วยให้กลิ่นมีความชัดเจน เว้นก็แต่บริเวณที่

เต็มไปด้วยดอกไม้ที่กำลังผลิบาน ซึ่งทำให้กลิ่นของดอกไม้กับกลิ่นของกระต่ายปะปนกัน ในช่วงฤดูร้อนกลิ่นของกระต่ายก็ไม่ชัดเจนด้วยความร้อนจากดวงอาทิตย์ที่สะสมในดินและสุนัขเองก็อ่อนแรงได้ง่ายในช่วงฤดูร้อน ในช่วงฤดูหนาวเป็นช่วงที่กลิ่นของกระต่ายชัดเจนที่สุด เพราะพืชพันธุ์ที่เพาะปลูกไว้ได้ถูกเก็บเกี่ยวไปแล้ว พืชไร่ไม่ป่าก็เริ่มแก่และเหี่ยวแห้ง จึงไม่มีผลผลิตใดของผืนดินที่จะขัดขวางกลิ่นของกระต่ายได้...ในฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูใบไม้ร่วง ร่องรอยกลิ่นของกระต่ายมักจะเป็นเส้นตรง ในขณะที่ฤดูใบไม้ผลิมักจะสลับซับซ้อน เพราะเป็นช่วงเวลาของการผสมพันธุ์...”⁷² นอกจากนี้ยังรวมไปถึงความเข้าใจในธรรมชาติประการอื่นๆของกระต่ายป่า อันได้แก่ “...กระต่ายป่าสามารถอาศัยอยู่ได้ ณ ภูมิภาคต่างๆ ไม่ว่าจะอยู่ใต้ อยู่บน อยู่ข้างๆ อยู่ภายในของวัตถุที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตต่างๆ...เมื่อยามนอนหลับมันจะอยู่ในบริเวณที่แสงแดดส่องถึงในยามฤดูหนาว เช่นเดียวกับ อยู่ในที่ร่มในยามฤดูร้อนหรือยามที่ดวงอาทิตย์เต็มดวง...”⁷³ เป็นต้น

ซึ่งเมื่อเข้าใจธรรมชาติของกระต่ายป่าอันสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศแล้ว ในลำดับต่อมาจึงเป็นการเตรียมความพร้อมของอุปกรณ์ต่างๆ อันได้แก่ สุนัขที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้วที่สวมใส่ปลอกคอและสายจูง ซึ่งทานอาหารอิมก่อนการไปล่าสัตว์, คนถือดาบยี่ที่สวมเสื้อผ้าวางสบายๆ ที่ไปติดตั้งดาบยี่ ณ จุดต่างๆ ซึ่งกระต่ายป่าจะถูกต้อนไป หรือมีความเป็นไปได้ที่กระต่ายป่าจะหนีไปทางนั้น ควบคู่ไปกับการปล่อยให้มีเส้นทางที่ชัดเจนและมีลักษณะแคบ ที่จะเข้ามาสู่ดาบยี่ในที่สุด ซึ่งจะต้องติดตั้งให้เสร็จเมื่อยามรุ่งอรุณ รวมไปถึงทำการตรวจสอบความเรียบร้อยและซ่อมแซมหากจำเป็นก่อนที่จะเริ่มทำการล่า นอกจากนี้ยังต้องทำการปิดกั้นเส้นทางอื่นๆในการหนีของเหยื่อด้วยดาบยี่ชนิดต่างๆ, ผู้ล่าที่สวมใส่เสื้อผ้าและรองเท้าที่รัดกุมพร้อมด้วยอาวุธ เมื่อเตรียมความพร้อมของสิ่งต่างๆแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนของการล่ากระต่ายป่า โดยเริ่มต้นจากจุดนัดหมายเพื่อปล่อยสุนัขที่ละตัวเพื่อหาร่องรอยของกระต่ายป่าโดย“...การหาร่องรอยของกระต่ายป่า ควรจะนำพาสุนัขไปไกลกว่าพื้นที่เพาะปลูก คือบริเวณเชิงเขาที่ไม่ได้ถูกแผ้วถาง พื้นที่ซึ่งปกคลุมไปด้วยหญ้า ที่ราบริมแม่น้ำ สุ่มทุมพุ่มไม้ต่างๆ โขดหินต่างๆ ที่ซึ่งสุนัขนั้นมีความกระตือรือร้นในการไล่ล่าหากกลิ่น เมื่อกระต่ายป่าปรากฏตัวขึ้น ผู้ล่าก็ไม่ควรที่จะตะโกนส่งเสียงดัง มิฉะนั้นสุนัขก็จะไม่มีสมาธิและไม่สามารถจดจำเส้นทางของเหยื่อได้ ในบางครั้งเมื่อกระต่ายป่าเผชิญกับสุนัขที่ไล่ล่ามัน มันจะวิ่งตัดเส้นทางต่างๆ แล้วย้อนกลับมาเส้นทางเดิมเพื่อหาที่ซ่อนในหลุมหรือช่องต่างๆ...”⁷⁴ เช่นเดียวกับเมื่อ“...กระต่ายป่าหลุดพ้นจากการเผชิญหน้ากับฝูงสุนัข มันจะหยุดแล้วยืนขึ้นเพื่อฟังเสียงต่างๆของสุนัข ที่เข้ามาใกล้ หลังจากนั้นมันจึงจะออกวิ่งไปในทิศทาง

⁷² Xenophon, *Kunegetikos*, V.1-6.

⁷³ Ibid., V.8-9.

⁷⁴ Ibid., V.15-16.

ตรงกันข้ามกับเสียงที่มันได้ยิน...”⁷⁵ และ“...ถึงแม้ว่ากระต่ายป่าจะใช้เวลาอย่างมากไปกับการนอน แต่สิ่งนี้ก็ไม่ได้ช่วยให้การมองเห็นของมันดีขึ้น ความสามารถในการวิ่งที่เร็วจึงเป็นสิ่งที่มาช่วยทดแทนการมองเห็นที่แย่ของมัน เพราะกระต่ายป่ามีการมองเห็นที่เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาอย่างรวดเร็วในวัตถุต่างๆ ก่อนที่มันจะประจักษ์ว่าสิ่งที่กำลังมองอยู่นั้นคืออะไร ดังนั้นด้วยความกลัวที่มีต่อฝูงสุนัขในขณะที่ถูกไล่ล่าประกอบลักษณะธรรมชาติของมัน จึงเป็นการลดทอนความสามารถในการวางแผนข้างหน้าของกระต่ายป่า ผลลัพธ์ที่ได้จึงเป็นการถูกโจมตีด้วยสิ่งต่างๆ และวิ่งเข้าไปสู่ตาข่าย...”⁷⁶ ซึ่งเมื่อสุนัขที่ทยอยปล่อยไปได้พบกับกระต่ายป่ามันจะแสดงอาการให้ผู้ล่าได้รู้ด้วยอาการกระตือรือร้น และการสั่นหางอย่างรุนแรง รวมไปถึงการวิ่งอย่างเป็นหมู่ไปสู่อุโมงค์หมายเดียวกัน แล้วจึงแยกเข้าโจมตีเหยื่อพร้อมๆ กัน หรือเข้าไปล้อมพื้นที่ซึ่งเหยื่อซ่อนตัวอยู่ ผู้ล่าต้องกล่าวคำชมเชยแก่สุนัข “ดีมาก ทำได้เยี่ยม จลาตมาก” ซึ่งหากกระต่ายป่าหนีจากวงล้อมหรือที่ซ่อนไปได้ผู้ล่าก็จะเตรียมพร้อมอยู่ ณ เส้นทางเดิมที่พบกระต่ายป่า เพื่อโจมตีเมื่อกระต่ายป่าย้อนกลับมาพร้อมๆ ให้คนที่ถือตาข่าย ณ จุดใกล้เคียงเตรียมพร้อมสำหรับการโจมตี ด้วยกระบอง หากกระต่ายวิ่งเข้าไปสู่ตาข่ายที่ได้เตรียมไว้⁷⁷ ซึ่งการล่ากระต่ายป่าตามที่เซโนโฟนกล่าวถึง ก็แสดงด้วยภาพอย่างคร่าวๆ ดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁵ Ibid., V.19.

⁷⁶ Ibid., V.27-28.

⁷⁷ Ibid., VI.16-18.

ภาพที่ 4.3 แสดงภาชนะในสมัยกรีกโบราณอายุราว 500-350 ปี ก่อนคริสตกาล เขียนลวดลายเกี่ยวกับการล่ากระต่ายป่า ที่มา: Xenophon and Arrian, *On Hunting with Hounds*, eds. and trans. A.A. Phillips and M.M. Willock (Warminster: Aris & Phillips Ltd., 1999), p.ii.

ภาพข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการล่ากระต่ายป่า จากลวดลายบนภาชนะสมัยกรีกโบราณ โดยตรงด้านล่างของภาชนะได้เขียนลวดลายเป็นคนที่ถือดาบซึ่งอยู่ในท่าเตรียมพร้อม มีเครื่องป้องกันในมือซ้ายและอาวุธในมือขวา ถัดมาด้านขวาจะเป็นสุนัขจำนวน 4 ตัวที่ถูกปล่อยไปเพื่อไล่ต้อนกระต่ายป่า และถัดมาจึงเป็นกระต่ายป่าที่กำลังถูกไล่ต้อนเข้าไปสู่ดาบ

โดยความสลับซับซ้อนของการเลือกใช้อุปกรณ์ต่างๆ ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของสัตว์ที่เป็นเป้าหมายของล่า อันสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศและสภาพอากาศนั้น จะยิ่งมีมากขึ้นในกรณีของการล่าลูกกวาง/กวาง, หมูป่า และสัตว์อื่นๆ ดังที่เซโนฟอนอธิบายเกี่ยวกับการล่าลูกกวาง/กวางไว้ว่า “...สุนัขที่ดีที่สุดในการล่ากวางก็คือ สุนัขสายพันธุ์อินเดีย เพราะมันแข็งแรง ตัวใหญ่ ว่องไว และไม่ขาดซึ่งความกล้าหาญ คุณสมบัติเหล่านี้ทำให้มันสามารถเผชิญกับงานที่ยากลำบากได้ ลูกกวางสมควรถูกล่าในฤดูใบไม้ผลิ เพราะเป็นฤดูที่มันถือกำเนิด ผู้ล่าควรที่จะออกล่า ณ ที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งจะเต็มไปด้วยกวางจำนวนมาก และควรที่จะเดินทางไป ณ พื้นที่ล่าสัตว์พร้อมด้วย ฟุ่สุนัขและหอก ก่อนพระอาทิตย์จะขึ้น โดยนำฟุ่สุนัขไปผูกไว้กับต้นไม้ที่ห่างพื้นที่ล่าพอสมควร เพื่อป้องกันสุนัขส่งเสียงดังให้ฟุ่กวางรู้ตัว ผู้ล่าควรชุ่มดูแลและเตรียมการล่าในช่วงเวลาที่ดวงอาทิตย์ขึ้น ที่ฟุ่กวางจะออกมาหากิน เมื่อพบแม่กวางพาลูกกวางออกมาหากิน และหาที่พักเพื่อให้นมลูกของมัน แม่กวางก็จะมองไปรอบๆ เพื่อให้แน่ใจว่าตนไม่เป็นที่สังเกต หลังจากนั้นมันก็จะมัวสนใจ

แต่ลูกตนเอง เมื่อนั้นผู้ล่าก็ควรไปนำฝูงสุนัขมาพร้อมกับเตรียมหอกให้อยู่ในมือ แล้วค่อยๆเคลื่อนเข้าไปหาลูกกวางอย่างช้าๆ โดยคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศที่จะเข้าไปประชิดลูกกวาง เพื่อป้องกันความผิดพลาด เมื่อนั้นก็สามารถจับลูกกวางได้ โดยที่มันไม่ได้ระวัง หรือหากมันลุกขึ้นก็สามารถกดมันลงและจับมันได้ เว้นก็แต่ว่าเป็นเวลาที่ฝนตก ซึ่งทำให้ตัวมันลื่นและทำให้ลูกวิ่งหนีไปได้ เมื่อนั้นก็ต้องอาศัยฝูงสุนัขในการไล่ล่าอย่างสมบุกสมบัน หลังจากจับได้ก็ควรจะให้คนถือดาบช่วยดาบช่วยมารวตัวมันไป พร้อมกันนั้นก็ต้องเตรียมระวางการโจมตีเพื่อช่วยลูกกวางจากกวางและแม่กวางที่ได้ยินเสียงโหยหวนของลูกกวาง ด้วยการระดมฝูงสุนัขและพร้อมใช้หอกในการทิ่มแทงสิ่งที่จะโจมตีเข้ามา...”⁷⁸ และในกรณีของลูกกวางที่หย่านมแล้ว ซึ่งสามารถวิ่งไปพร้อมกับฝูงกวางนั้น ก็ต้องอาศัยฝูงสุนัขในการต้อนและแยกมันออกมาจากฝูง มีชีวกวางก็จะอ่อนแรงแและสามารถจับได้โดยง่าย⁷⁹ นอกจากนี้การล่ากวางที่อาศัยบนภูเขา ก็ต้องอาศัยการวางกับดักด้วยไม้ที่มาสานกันเป็นวง แล้วติดหนามที่ทำจากเหล็กและไม้ไว้บริเวณทางที่กวางเดินผ่าน บริเวณที่หากินหรือแหล่งน้ำที่มันใช้ แล้วคอยซุ่มโจมตีด้วยฝูงสุนัขและหอกเมื่อมันเสยที เช่นเดียวกับการขุดหลุมพรางซึ่งปกปิดไว้แล้วกับมาตรวจสอบในยามรุ่งอรุณของอีกวันหนึ่ง พร้อมด้วยฝูงสุนัข⁸⁰

ซึ่งในกรณีของการล่าหมาป่าแล้วก็ต้องใช้สุนัขพันธุ์อินเดียน คลิตแดนท์ โรคลีแอนท์ และลาโคเนียน ดาข่าย(short net) หอกทวนที่แข็งแรงแหลมคมเช่นเดียวกับอาวุธในการสงคราม และกับดักต่างๆ โดยการล่าหมาป่าจะต้องมีผู้ล่าคนอื่นๆร่วมด้วย เพราะความดุร้ายและความว่องไวของหมาป่า “...ลำดับแรกผู้ล่าต้องเดินทางไปบริเวณที่คิดว่าหมาป่าอาศัยอยู่ แล้วจึงปล่อยสุนัขลาโคเนียนไปเพื่อหาร่องรอยหมาป่า เมื่อมันพบก็ให้ผู้ล่าติดตามสุนัขไป โดยสังเกตร่องรอยต่างๆของหมาป่า ไม่ว่าจะเป็นรอยเท้า ต้นไม้พุ่มไม้ตามพื้นดินที่หักโค่น อันเป็นผลมาจากเขี้ยวของหมาป่า สุนัขจะนำเราไปสู่ที่ซึ่งเป็นป่ารก ซึ่งโดยมากมักเป็นที่อยู่ของหมาป่า อันให้ความอบอุ่นในฤดูหนาวและความเย็นสบายในฤดูร้อน เมื่อสุนัขพบกับหมาป่ามันจะเห่าเป็นสัญญาณ ในขณะที่หมาป่าจะอยู่ในที่ของมัน ขึ้นต่อมาจึงเอาสุนัขทั้งหมดไปผูกไว้ในที่ซึ่งห่างจากหมาป่า แล้วทำการติดตั้งดาข่าย...เมื่อติดตั้งดาข่ายเสร็จแล้ว ผู้ล่าก็ไปปล่อยสุนัขทั้งหมด พร้อมกับเตรียมหอกทวนให้พร้อมในมือ แล้วเคลื่อนที่ไปเผชิญกับหมาป่า และในระหว่างเข้าไปเผชิญนั้นผู้ที่มีประสบการณ์ต้องให้กำลังใจแก่สุนัข ในขณะที่คนอื่นๆ ก็เดินไปอย่างมีระเบียบและเว้นระยะห่างกันพอควร เพื่อหากว่าหมาป่าวิ่งตรงเข้ามาจะได้ไม่มีผู้บาดเจ็บ...เมื่อสุนัขเผชิญกับหมาป่ามันจะเข้าไปต่อสู้อย่างดี และตัวใดที่เผชิญหน้ากับมันก็อาจถูกขวิดขึ้นไปในอากาศ เมื่อนั้นก็เป็นโอกาสที่จะจับมันด้วยดาข่ายได้ แต่หากมันหนีไปได้ก็ต้องต้อนมันเข้าไปสู่ดาข่ายที่ได้ติดตั้งไว้ และเมื่อหมาป่าตกอยู่ในวงล้อมก็ให้สุนัขเข้าโจมตี พร้อมๆ

⁷⁸ Ibid., IX.1-7.

⁷⁹ Ibid., IX.8-10.

⁸⁰ Ibid., IX.11-17.

กับผู้ล่าที่ใช้หอกทวนเข้าที่มแทง ประกอบกับการปาและทูปด้วยก้อนหิน อย่างระแวงระวัง จนกว่า หมูป่าจะถูกรวบตัวไปไว้ในตาข่าย...”⁸¹

และในกรณีของสัตว์ป่าชนิดอื่นๆ อาทิ สิงโต, แมวป่า, เสือดำ, เสือดาว, หมี อันเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณรอบภูเขาแพนทียุสและซีคัส เหนือแถบมาเซโดเนีย และพื้นที่อื่นๆ อันเป็นถิ่นที่อยู่ของสัตว์เหล่านี้ การจะล่าสัตว์พวกนี้ต้องอาศัยการขุดหลุมทำกับดักและการวางยาพิษ ซึ่งทำจากรากต้นไม้ในบริเวณรอบๆ แหล่งน้ำที่สัตว์พวกนี้ใช้ดื่มกิน ทางที่สัตว์เหล่านี้ใช้เดินผ่าน หรือผสมในอาหารอันเป็นเหยื่อที่สัตว์พวกนี้ชอบกิน ทั้งนี้ก็เพราะพื้นที่ซึ่งสัตว์พวกนี้อาศัยอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการล่าในแบบวิธีเผชิญหน้า⁸² อย่างกรณีของการล่ากระต่ายป่า, ลูกกวางและหมูป่า

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข(*Kunegetikos*)จะพบว่า กระบวนการจำแนกศิลปะวิทยาการออกเป็น อุปกรณ์/เครื่องมือไม่สอย, สัตว์ชนิดต่างๆ ที่เป็นเป้าหมายของการล่า และวิธีการในการล่า นั้น สองประเภทแรกในกรณีของสิ่งมีชีวิตก็จะใช้เกณฑ์กำกับจิตมาจำแนก(และคัดเลือก)ควบคู่ไปกับประโยชน์สำหรับการใช้งาน เพื่อทำความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เช่นเดียวกับการใช้เกณฑ์ประโยชน์สำหรับการใช้งาน เพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติของสิ่งที่ไม่มีชีวิต⁸³ โดยเมื่อเข้าใจธรรมชาติของอุปกรณ์และสัตว์ที่เป็นเป้าหมายของการล่าแล้ว การปฏิบัติในการล่า(วิธีการในการล่า)ต้องอาศัยความเข้าใจสถานการณ์ซึ่งก็คือ สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศ รวมไปถึงเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่จะเกิด เพื่อตัดสินใจกระทำกรให้ถูกต้องและประสบผลสำเร็จ ดังนั้นกระบวนการจำแนกจึงเป็นการสร้างความเข้าใจในองค์ประกอบเฉพาะควบคู่ไปกับความเข้าใจในภาพรวมของสิ่งนั้น ที่นำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมแก่สถานการณ์ต่างๆ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความเข้าใจในประโยชน์เฉพาะของสิ่งต่างๆ ที่สามารถหยิบมาใช้ในกรณีต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม นั่นเอง เช่นเดียวกับที่กษัตริย์อากิสิลาอูสสามารถเอาชนะกองทัพที่เป็นการรวมตัวกันของธิบัส เอเธนส์ อากอส คอร์รินท์ เอเนียเนียน ยูโปร์และโลโครแอนท์ ซึ่งมีจำนวนมากกว่าและมีความพร้อมมากกว่ากองทัพชาวสปาร์ตาร์ของกษัตริย์อากิสิลาอูสหลายเท่าตัว แต่ “กษัตริย์อากิสิลาอูสก็สามารถเอาชนะได้ด้วยการใช้ชัยภูมิและอุบายในการสงคราม พร้อมๆ กับดึงศักยภาพของเหล่าทหารมาใช้อย่างเป็นประโยชน์”⁸⁴ หรือในกรณีของผู้บัญชาการทหารม้า“...ที่ต้อง

⁸¹ Ibid., X.4-10.

⁸² Ibid., XI.1-4.

⁸³ การวิเคราะห์ตีความเกณฑ์การจำแนกจากตัวบท *Kunegetikos* ข้างต้นนี้ สอดคล้องกับความเห็นของ Arrian (Flavius Arrianus) ผู้มีชีวิตอยู่ราวศตวรรษที่ 2 ที่มีต่อบท *Kunegetikos* ของเซโนโฟน อันพิจารณาได้จาก Arrian, “Arrian: On Hunting (APPIANOY KYNHGETIKOS),” in *On Hunting with Hounds*, eds. and trans. A.A. Phillips and M.M. Willock (Warminster: Aris & Phillips Ltd., 1999), I.1-3.

⁸⁴ Xenophon, *Agesilaus*, II.6-16.

เข้าใจและจดจำสภาพภูมิประเทศ⁸⁵ที่เอื้ออำนวยต่อทหารม้าเหนือทหารราบ และภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อทหารราบเหนือทหารม้า เช่นเดียวกับที่สามารถประยุกต์ใช้กองกำลังที่น้อยให้ดูมาก และกองกำลังที่มากให้ดูน้อย...”⁸⁶ เท่ากับว่ากระบวนการจำแนกไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงการแยกประเภทของสรรพสิ่ง เพื่อเข้าใจธรรมชาติของสิ่งนั้นๆเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการนำสิ่งที่แยกประเภทออกมาใช้ประโยชน์ในสถานการณ์ต่างๆได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและให้ผลลัพธ์ที่ดียิ่ง การปฏิบัติจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจำแนก ดังที่เซโนโฟนกล่าวถึงความตั้งใจของเขาในการเขียนตัวบท *Hipparchikos* ไว้ในบทสุดท้าย หลังจาก 8 บทก่อนหน้าได้จำแนกองค์ประกอบต่างๆของศิลปะของการเป็นผู้บัญชาการทหารม้าไว้ ความว่า

“สำหรับตัวบทนี้ แม้อ่านเพียงน้อยนิดก็เป็นการเพียงพอ แต่กระนั้นก็ควรตระหนักไว้ อยู่เสมอเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ(สิ่งต่างๆ)ที่เป็นไปรอบๆตัว จึงจะสามารถปฏิบัติในแบบวิธีการที่ดีที่สุด ในสถานการณ์นั้นๆได้ มันยังเป็นไปไม่ได้ที่จะเขียนทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้บัญชาการทหารม้าต้องกระทำ เช่นเดียวกับการหยั่งรู้ในสิ่งต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ข้าพเจ้าคิดว่าคำแนะนำที่ดีที่สุด ซึ่งข้าพเจ้าสามารถให้ได้ก็คือ เมื่อคิดการสิ่งใดที่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ก็จงลงมือปฏิบัติด้วยความขยันตั้งใจมั่น เพราะการคิดการวางแผนมิได้ก่อให้เกิดผลผลิตแก่เกษตรกรรม พาณิชยกรรม การประมงหรือศิลปะของการปกครอง นอกเสียจากมันจะถูกนำไปปฏิบัติอย่างขยันตั้งใจมั่น ด้วยการปฏิบัติ และด้วยความช่วยเหลือจากเทพเจ้า”⁸⁷

เพราะฉะนั้น กระบวนการจำแนกจึงเป็นการสร้างความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของสิ่งต่างๆ ผ่านการจัดประเภทตามเกณฑ์กำกับจิต ที่ควบคู่มากับการใช้ประโยชน์ รวมไปถึงการสร้าง ความเข้าใจในภาพรวม ซึ่งก็คือ การนำสิ่งของที่จัดประเภทไว้มาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม เพราะประโยชน์ที่แท้จริงก็คือการปฏิบัติหรือการนำออกมาใช้งาน มิใช่การเก็บไว้เฉยๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การจำแนกจะนำไปสู่การสร้างระเบียบแบบแผนและวินัย ที่ควบคู่มา กับปัญญาแห่งการปฏิบัติของผู้ปกครอง นั่นเอง

⁸⁵ สอดคล้องกับที่เซโนโฟนแนะนำเกี่ยวกับการเรียนรู้ฝึกฝนต่อทั้งคนขี่และม้าให้คุ้นเคยกับสภาพภูมิประเทศต่างๆ ก่อนที่จะให้ฝึกการรบและยุทธวิธีต่างๆในสถานการณ์จำลอง Xenophon, *Hipparchikos*, I.20.เพราะ “...ผู้ที่คุ้นเคยกับภูมิประเทศ ก็คือผู้ที่มองเห็นสิ่งต่างๆ ในขณะที่ผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับภูมิประเทศ ก็เปรียบได้กับ คนตาบอด...” Ibid., VIII.3.

⁸⁶ Ibid., V.1.

⁸⁷ Ibid., IX.1-2.

4.2.1.3 ระเบียบแบบแผน(กฎ)และวินัย

กระบวนการจำแนกจึงนำไปสู่การจัดระเบียบและลำดับของสิ่งต่างๆ ที่ต้องควบคุมมากับความเข้าใจในคุณสมบัติหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ อันสัมพันธ์โดยตรงกับความดีและความชั่ว เพราะหากจำแนกจัดระเบียบลำดับอย่างเดาสุ่ม โดยไม่มีความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ ก็เท่ากับเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ อีกนัยหนึ่งก็คือเป็นสภาวะของความไร้ระเบียบหรือความไม่รู้ เมื่อไร้ระเบียบไร้ลำดับไร้ประเภท ก็ไม่สามารถหยิบมาใช้หรือปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ดังที่โสเครตีสของเซโนโฟนได้อธิบายให้มิตรผู้เยาว์คนหนึ่ง而去ศึกษาศิลปะของการเป็นผู้บัญชาการทหารจากไดโอนิโซโดรุส(Dionysodorus)ผู้อ้างว่าตนครอบครองความรู้ดังกล่าว(ครูหรือ Guru)ให้ตระหนักว่า สิ่งที่ได้โอนิโซโดรุสสอนนั้น ไร้ประโยชน์ ความว่า

“ ผู้เยาว์กล่าวว่า...ในการสงคราม เราต้องจัดลำดับทหารที่ดีที่สุดไว้ข้างหน้า และไว้แนวหลัง ส่วนทหารที่แย่ที่สุดจะไว้ตรงกลาง เพื่อจะได้ถูกนำและถูกดันโดยผู้อื่น’

โสเครตีสกล่าว‘ดีแล้ว หากไดโอนิโซโดรุสได้สอนเจ้าเกี่ยวกับการจำแนกสิ่งที่ดีออกจากสิ่งที่ไม่ดี แต่ถ้าหากเขาไม่ได้สอนล่ะ สิ่งที่เราไปศึกษามาจะยังมีประโยชน์ต่อเจ้าได้อย่างไร ถ้าหากเขาสั่งเจ้าให้เจ้าจัดลำดับเหรียญเงินที่สวยงามไว้ด้านหน้ากับด้านล่าง ส่วนเหรียญที่ไม่สวยงามไว้ตรงกลาง โดยไม่สอนเจ้าว่าจะต้องจำแนกสิ่งที่ดีสวยงามออกจากของปลอม⁸⁸อย่างไร เช่นนั้นแล้วมันคงไม่เป็นประโยชน์ต่อเจ้า’

ผู้เยาว์กล่าว ‘ซუსเป็นพยาน เขาไม่ได้สอนในสิ่งนี้เลย เราจึงจำเป็นต้องตัดสินใจด้วยตัวเราเองว่า ใครคือคนดี หรือ คนเลว’

โสเครตีสกล่าว‘เช่นนั้นแล้ว ทำไมเราไม่ทำการสำรวจตรวจสอบ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความผิดพลาดเหล่านี้ เล่า’

‘นี่คือสิ่งที่ข้าปรารถนา’ผู้เยาว์ตอบ

โสเครตีสกล่าว‘ดังนั้น หากเราต้องการยึดครองเงินทอง เราจัดลำดับได้ถูกหรือไม่ หากกำหนดให้ผู้ที่รักในทรัพย์สินเงินทองอยู่ด้านหน้า’

ผู้เยาว์กล่าว ‘อย่างน้อยในความคิดของข้าก็เป็นเช่นนั้น’

โสเครตีสกล่าว‘แล้วในกรณีของผู้ที่จะต้องเผชิญกับภัยอันตรายเล่า เป็นการสมควรใช้ไหมที่เราจะจัดลำดับให้ผู้รักในเกียรติยศชื่อเสียงอยู่ด้านหน้า’

⁸⁸ โปรดพิจารณา “ความปลอม” เทียบเคียงกับเทพีโอไฟร์ไลท์แห่งความสามานย์(Πάθος)และสตรีแห่งความชั่วร้ายที่หลอกล่อเฮอร์คิวลีส จากการวิเคราะห์หัตถ์ความในบทที่ 3

ผู้เขว้ากกล่าว ‘ถูกต้องแล้ว พวกเขาเป็นผู้ที่กล้าเผชิญกับภัยอันตรายเพื่อชื่อเสียง และการสรรเสริญ ไม่ต้องฉงนเลย เพราะคนแบบนี้ปรากฏชัดในทุกหนแห่ง และเป็น การง่ายที่จะพบ’

โสเครตีสกล่าว ‘ไดโอนีโซโครุส’ ได้สอนเจ้าแก่เพียงการจัดกระบวนทัพ หรือ รวมไปถึงสถานที่และวิธีการในการใช้กระบวนทัพนี้’

ผู้เขว้ากกล่าว ‘เขามีได้สอนเลย’

โสเครตีสกล่าว ‘แล้วสิ่งอื่นๆอีกมากมายที่เป็นสถานการณ์อันไม่สามารถใช้ วิธีการจัดลำดับหรือการพูดที่เหมือนกันหมดได้ ละ’

ผู้เขว้ากกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน เขาไม่ได้ให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ แต่อย่างไร’

โสเครตีสกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน เช่นนั้นเจ้าก็จงกลับไปแล้วถามเขาดูอีกครั้ง หนึ่ง เพราะหากว่าเขาเข้าใจได้ดังนี้และไม่หน้าด้านพอ เขาก็ต้องละอายใจที่รับเงินของ เจ้าไป แล้วส่งเจ้ากลับมาในสภาพนี้’ ⁸⁹

จากการสนทนาข้างต้นจึงเป็นการชี้ให้เห็นว่า การจำแนกเพื่อเป็นประเภทเป็นลำดับนั้น ต้องอาศัยความรู้ในการจำแนกระหว่างสิ่งที่ดีงามกับสิ่งที่เลว ซึ่งก็คือความเข้าใจในสิ่งที่ดีมาเป็น เกณฑ์ ควบคู่ไปกับประยุกต์ใช้หรือหยิบใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม อันเป็น ประโยชน์ที่แท้จริง ดังเช่นการจำแนกมนุษย์ออกเป็นมนุษย์ที่รักในเงินทองกับคนที่รักในเกียรติยศ ชื่อเสียง ซึ่งในกรณีของมนุษย์แล้วย่อมรวมไปถึงการทำให้มนุษย์นั้นดีขึ้นไม่ว่าจะเป็น การชี้แนะให้ โครโตปูลุสเข้าใจว่าเงินมิใช่ทรัพย์สมบัติหรือความมั่งคั่งที่แท้จริง เช่นเดียวกับการชี้แนะให้เข้าใจว่า ความลุ่มหลงในมนุษย์ทั้งดงามหรือความรักในความหมายของคนทั่วไป อันทำให้มนุษย์กล้า กระทำสิ่งต่างๆที่แม้แต่คนบ้าไม่ถือเป็นเรื่องจริงจัง แล้วหลงคิดว่าเป็นคุณธรรมความดีนั้น มิใช่คุณธรรม ความดีงามที่แท้จริง หรือในกรณีการชี้แนะให้ผู้รักในเกียรติใช้ความวิริยอุตสาหพยายาม ลงแรง ทำงานหนัก เผชิญกับภัยอันตรายและความยากลำบากทั้งปวง เพื่อชัยชนะของประเทศบ้านเมือง ดังนั้นการจำแนกเพื่อทำให้สิ่งต่างๆดีขึ้นตามศักยภาพของสิ่งนั้นๆที่จะเป็นไปได้ ซึ่งก็คือการให้ในสิ่ง ที่เหมาะสมแก่สิ่งนั้นๆ ก็เท่ากับเป็นระเบียบแบบแผนของคณดีและคุณธรรมความดี ที่แสดงผ่าน โสเครตีสของเซโนฟอน นั่นเอง

โดยระเบียบแบบแผน ย่อมควบคู่มากับความงาม หรืออีกนัยหนึ่งคือ สิ่งที่เป็นระเบียบแบบ แผนเป็นการแสดงออกซึ่งความงาม ดังเช่น ต้นไม้ที่ถูกปลูกและจัดวางไว้อย่างเหมาะสม ในสวน ของไซรัสผู้เขว้ากที่เมืองซาดิส(Sardis)เมืองหลวงของเขตการปกครองลิเดีย(Lydia)ซึ่งเมื่อ ไลแซนเดอร์ ได้ประจักษ์ก็ประทับใจในความงาม ดังที่โสเครตีสของเซโนฟอนบรรยายไว้ความว่า “...ไลแซน

⁸⁹ Xenophon, *Memorabilia*, III.1.9-11.

เดอรูส์ก็ประหลาดใจในความงามของพันธุ์ไม้ต่างๆที่ถูกปลูกขึ้นอย่างเป็นระเบียบ แถวแนวของมันช่างตรงยิ่งนัก มุมองศาของการจัดวางก็ช่างงดงาม แล้วยังส่งกลิ่นหอมอันน่าหลงใหลมากมาย เมื่อยามเดินผ่าน ด้วยความประหลาดใจดังกล่าว โสเครตีสจึงได้ถามไซริสว่า ‘ไซริส ข้ารู้สึกประหลาดใจเป็นอย่างนักในความงามของสรรพสิ่ง ณ ที่แห่งนี้ และข้าก็ชื่นชมเป็นอย่างมากต่อผู้ที่กำหนดขอบเขตและจัดระเบียบสิ่งต่างๆเหล่านี้ให้แก่ท่าน...’⁹⁰ เท่ากับว่าการจัดระเบียบสิ่งต่างๆให้อยู่ในขอบเขตตามตำแหน่งที่อันเหมาะสมนั้น เป็นความงาม โดยการจัดระเบียบแบบแผนของสิ่งต่างๆจำเป็นต้องอาศัยความรู้ในการจำแนกเป็นพื้นฐาน เพราะหากปราศจากความรู้ในประเภทหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นๆแล้ว ก็ย่อมนำมาซึ่งการจัดวางหมวดหมู่ของสิ่งต่างๆผิดที่ผิดทางระเกะระกะ อันเป็นผลมาจากการเดาสุ่มสี่สุ่มห้าและความไม่ตั้งใจ โดยเมื่อใดก็ตามที่ต้องการใช้ประโยชน์ก็หาสิ่งที่ต้องการไม่พบหรือไม่ก็อยู่ในสภาพที่ใช้งานไม่ได้ ดังที่โสเครตีสชี้แนะให้ใคร่โดยปลุสตระหนักว่า ปริมาณของทรัพย์สินไม่สำคัญเท่ากับความรู้ในการจัดระเบียบทรัพย์สิน ความว่า

“...โสเครตีสกล่าว ‘...ข้าพเจ้าจะชี้ให้เห็นว่า บางคนที่ครอบครองสิ่งของชนิดต่างๆไว้อย่างมหาศาล แต่กลับไม่มีมันในยามที่ต้องการใช้และก็ไม่รู้ด้วยว่ามันถูกเก็บรักษาไว้ที่ใด อันส่งผลให้เขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่ลัดดกคุ้มเป็นอย่างมากต่อตนเองและมักราวีต่อคนรับใช้ ในขณะที่บางคนซึ่งครอบครองสิ่งของไม่มากมาย แต่กลับมีพร้อมในยามที่ต้องการใช้อยู่เสมอ’

ใคร่โดยปลุสกล่าว ‘โสเครตีส คงจะไม่มีสาเหตุอื่นใดนอกจากว่า คนกลุ่มแรกนั้นโยนสิ่งของต่างๆอย่างเดาสุ่มตามความพอใจและโอกาส ในขณะที่กลุ่มหลังเก็บรักษาส่งของต่างๆในตำแหน่งแห่งที่อย่างเป็นระเบียบ’

โสเครตีสกล่าว ‘ซุสเป็นพยาน ใช่แล้ว ไม่ใช่การเดาสุ่มตามความพอใจและโอกาส หากแต่สิ่งต่างๆต้องถูกจัดระเบียบจำแนก ตามตำแหน่งแห่งที่อันเหมาะสม’ ”⁹¹

อันสอดคล้องกับการชี้แนะของไอโซมาคัสต่อภริยาของเขาที่ไม่สามารถหาของที่เขาต้องการใช้มาได้ ความว่า

“...ภรรยาข้า เจ้าจงอย่าได้เป็นทุกข์เลย ด้วยสาเหตุจากเจ้านั้นไม่สามารถหาในสิ่งที่ข้าร้องขอได้ มันช่างเป็นความไม่พร้อมอย่างแท้จริง ที่ไม่มีสิ่งของไว้ใช้งานเมื่อต้องการ ในขณะที่เดียวกันความต้องการ ณ ตอนนี้ ที่จะหาบางสิ่งแต่กลับหาไม่พบนั้น ช่าง

⁹⁰ Xenophon, *Oikonomikos*, IV.21.

⁹¹ *Ibid.*, III.2-3.

เป็นความเจ็บปวดอันน้อยกว่าการไม่หามันเลย ด้วยรู้ว่ามันไม่อยู่ ณ ที่นั้น เจ้านั้นไม่ได้มีความคิดใดๆ ข้างต่างหากที่มีความคิด เพราะข้าได้มอบหมายให้เจ้าจัดการสิ่งเหล่านี้ แต่กลับไม่ได้กำหนดระเบียบแบบแผนและลำดับ อันเป็นตำแหน่งแห่งที่ของสิ่งต่างๆ อันสมควรจัดเข้าไป เช่นนี้แล้วเจ้าจึงจะสามารถรู้ว่าจะจัดเข้าไป ณ ที่ใด และจะหามันพบอีกครั้งได้ ณ ที่ใด ภรรยาข้า ไม่มีสิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์และเป็นความงามสำหรับมนุษย์เสมอด้วยระเบียบแบบแผนอีกแล้ว ดังเช่น คอรัส⁹² ที่ประกอบขึ้นจากมนุษย์หลายคน เมื่อทุกคนกระทำตามความพอใจของตนเอง ความสับสนวุ่นวายก็จะปรากฏขึ้น มันช่างไม่น่าดูเสียจริง แต่เมื่อทุกคนกระทำและพูดอย่างเป็นลำดับเป็นระเบียบแบบแผน คอรัสกลุ่มเดิมนั้นก็ดูมีคุณค่าต่อการมองและการฟัง”⁹³

เท่ากับว่าการกำหนดระเบียบและการปฏิบัติตามระเบียบเป็นการแสดงออกซึ่งความงามและประโยชน์ที่แท้จริงสำหรับมนุษย์ เช่นเดียว กับตัวอักษรในคำว่า โสเครตีส(Socrates)ที่จะต้องเรียงกันเป็นลำดับเป็นระเบียบจึงจะอ่านออกเสียงได้ว่า“โส-เคร-ตีส”และสื่อถึง“โสเครตีสผู้เป็นตัวอย่างของคนดีในความคิดของเซโนฟอน”⁹⁴ เพราะฉะนั้นความเข้าใจในการมีอยู่ของจำนวนตัวอักษรทั้งหมดและการประสมตัวอักษรเป็นคำ จึงเป็นภาพสะท้อนของการหยิบสิ่งของอันอยู่ ณ ตำแหน่งที่ต่างๆ มาใช้ในสถานการณ์นั้นๆ ได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง นั่นเอง

การจัดระเบียบแบบแผนจึงต้องมีความเข้าใจในภาพรวมและลักษณะเฉพาะของสิ่งต่างๆ อันต้องอาศัยความเข้าใจในการจำแนก ที่อยู่บนพื้นฐานของเกณฑ์ในการจำแนกกายกับจิต ที่ควบคุมมากับประโยชน์สำหรับการใช้งานในกรณีของสิ่งที่มีชีวิต และเกณฑ์ประโยชน์สำหรับการใช้งาน

⁹² คอรัสหรือคอรัส(Choros)ของชาวกรีกโบราณ มีที่มาจากพิธีกรรมบวงสรวงเทพไดโอนิซุสและถูกทำให้แพร่หลายโดยการแสดงละครเชิงโศกนาฏกรรมเป็นลำดับแรกและละครเชิงสุขนาฏกรรมในเวลาต่อมา โดยคอรัสจะเป็นกลุ่มผู้แสดงที่อยู่ด้านหลังของพื้นที่การแสดงของตัวละครหลัก ซึ่งมีหน้าที่สรุบน้ำใจสำคัญๆเป็นฉากๆและสิ่งที่ตัวละครหลักคิดเป็นช่วงๆให้ผู้ชมเข้าใจ และสามารถติดตามเนื้อเรื่องได้โดยตลอด ด้วยบทร้องหรือบทพูดตามแต่ละกรณี รวมไปถึงการแสดงออกด้วยการเต้น และมักใส่หน้ากากที่แสดงสีหน้าต่างๆตามความเหมาะสมเพื่อสื่อถึงอารมณ์ของฉากนั้นๆให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งเนื้อหาและสิ่งที่คอรัสสรุปหรือกล่าวนั้นแท้จริงแล้วก็คือแบบแผนค่านิยมของนครรัฐ ที่บทประพันธ์ต้องการสื่อสารไปถึงผู้คนหรือพลเมืองในนครรัฐว่า สิ่งใดควรจะทำและสิ่งใดควรละเว้นเสีย อีกนัยหนึ่งคือ เป็นการสื่อสารให้ผู้ชมเข้าใจถึงค่านิยมของชีวิตที่ดีที่ควรปฏิบัติของนครรัฐ นั่นเอง โปรดดู Albert Weiner, “The Function of the Tragic Greek Chorus,” *Theater Journal* 32, 2(May 1980): 205-212. และ J.F. Davidson, “The Circle and the Tragic Chorus,” *Greece&Rome* 33, 1(April 1986): 38-46. และ H.C. Montgomery, “Some Later Uses of the Greek Tragic Chorus,” *The Classical Journal* 38, 3(December 1942): 148-160.

⁹³ Xenophon, *Oikonomikos*, VIII.2-3.

⁹⁴ *Ibid.*, VIII.14.

ในกรณีของสิ่งที่ไม่มีชีวิต รวมไปถึงหลักการที่ว่าสิ่งๆหนึ่งเหมาะสำหรับการใช้งานเฉพาะหนึ่งๆ เท่านั้น อาทิ ใช้หอกไปป้องกันแทนโล่ แล้วใช้โล่มาทิ่มแทงแทนหอก ก็ย่อมไม่ได้ เช่นเดียวกับเอา กระบองไปล่าหมูป่า แล้วเอาหอกทวนมาล่ากระต่ายป่า หรือให้การเรียนรู้แบบเดียวกันต่อคนที่รัก ในเงินทองและมนุษย์ที่รักในเกียรติยศ อันเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมไม่ถูกต้องไม่งามและไร้ประโยชน์ ดังนั้นการจัดระเบียบแบบแผนจึงต้องเข้าใจภาพรวมและธรรมชาติเฉพาะของสิ่งนั้นๆ เพื่อจัดตำแหน่งแห่งที่และประเภทของสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง และรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีพร้อม สำหรับการใช้งาน ดังที่ไอโซมาคุสอธิบายเกี่ยวกับเรือฟอนนิเซียนไว้ ความว่า

“...โสเครตีส ข้าได้เห็นการจัดระเบียบข้าวของต่างๆ ที่ถูกต้องงดงามเป็นที่สุด เมื่อข้าได้พบกับเรือฟอนนิเซียน ข้าได้เห็นข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ จำนวนมาก ถูกจัดเข้าไปในพื้นที่อันน้อยนิด ไม่ต้องสงสัยเลยว่ามันจะเต็มไปด้วยอุปกรณ์จำนวนมากที่เป็นไม้และเชือก เพื่อใช้ในการเดินเรือและการจอดเรือ เช่นเดียวกับที่มันถูกขับเคลื่อนไปด้วยอุปกรณ์จักรอก และถูกติดตั้งด้วยยุทธโศปกรณ์สำหรับการใช้ในการรบพุ่งกับเรือศัตรู เรือนั้นบรรจุอาวุธสำหรับผู้คนและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ทุกอย่างที่มีมนุษย์ใช้กันในครัวเรือน นอกจากนี้มันยังบรรจุทุกสินค้าต่างๆ ที่เจ้าของเรือขนส่งมันไปเพื่อกำไร ซึ่งทุกอย่างที่ข้าได้กล่าวถึงนี้ถูกเก็บรักษาไว้ในพื้นที่ ซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่ไปกว่าห้องสำหรับใส่เก้าอี้หนึ่งสองคนจำนวน 10 ตัว ข้าได้สังเกตเห็นว่าสิ่งต่างๆ ถูกเก็บรักษาในแบบวิธีที่ไม่มีสิ่งใดที่จะกะกะบดบังกันหรือต้องให้ผู้อื่นผู้ใดมาคั้นหา มัน หรือไม่สามารถเข้าถึงได้ หรือยากแก่การนำมันออกมาทำให้ล่าช้าเมื่อต้องการใช้งานอย่างเร่งด่วน ข้าพบว่ากะลาสีผู้มีหน้าที่ดูแลเรือ หรือที่เรียกว่าหัวเรือใหญ่นั้น รู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับสถานที่ของสิ่งต่างๆ ว่ามันถูกเก็บรักษาอยู่ ณ ที่ใดและมีอยู่จำนวนเท่าใด ทั้งๆ ที่เขาไม่ได้อยู่ ณ ที่นั้น...”⁹⁵

อันเท่ากับว่าความเข้าใจในภาพรวมของสิ่งต่างๆ ที่ถูกเก็บไว้ในเรือของกะลาสีผู้มีหน้าที่ดูแลเรือนั้น เป็นผลจากการจัดระเบียบของสิ่งต่างๆ ตามประเภท นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามการจัดระเบียบ ก็มีได้หมายความว่า จะจัดไว้เพื่อประโยชน์ในการรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีและสามารถหยิบใช้ได้อย่างรวดเร็วเมื่อต้องการ หรืออยู่ในตำแหน่งแห่งที่อันเป็นความงามระเบียบเรียบร้อย หรือความสบายตา(ไม่รกรกตา)เพียงเท่านั้น แต่ย่อมรวมไปถึงเพื่อความสามัคคีกลมกลืนกันเป็นหนึ่งในเดี่ยวยของส่วนประกอบต่างๆ ที่จะช่วยให้ความเป็นทั้งหมดหรือองค์รวมดำเนินไปอย่างปกติสุข

⁹⁵ Xenophon, *Oikonomikos*, VIII.11-14.

เรียบร้อย ในสถานการณ์ที่ผันแปรต่างๆ เจกเช่นกองทัพที่ประกอบขึ้นจากทหารประเภทต่างๆ เพราะ

“...กองทัพที่มีระเบียบนั้น เป็นความงามทางสายตาสวยงามที่สุดสำหรับมิตรสหาย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสิ่งน่าขนลุกหวาดหวั่นอย่างที่สุดสำหรับศัตรู มิตรสหายใดกันเล่าที่จะไม่พึงพอใจกับการมองทหารราบหนักจำนวนมากที่เคลื่อนที่ไปอย่างมีระเบียบหรือ ฉะนั้นต่อทหารม้าที่สามารถเคลื่อนที่ไปอย่างพร้อมเพรียง แล้วศัตรูใดกันเล่าที่จะไม่หวาดกลัวต่อภาพของทหารราบหนัก ทหารม้า ทหารราบเบา พลธนู พลขว้างหิน ที่ถูกจัดแบ่งออกเป็นเหล่าต่างๆและติดตามผู้ปกครอง(ผู้บังคับบัญชา)ไปอย่างมีระเบียบวินัย โดยเมื่อทหารเคลื่อนกระบวนไปอย่างมีระเบียบ ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนเป็นหมื่นๆ ก็ สามารถเคลื่อนที่ไปอย่างสงบประหนึ่งเป็นคนๆเดียว...”⁹⁶

อันสอดคล้องกับสิ่งที่โสเครตีสของเซโนโฟนกล่าวว่า “...กองทัพที่มีระเบียบวินัยนั้น เหนือกว่ากองทัพที่ไร้ระเบียบ เช่นเดียวกับ หิน อิฐ ไม้ และดิน ที่ไร้ประโยชน์เมื่อมันถูกกองไว้โดย ไม่มีการจัดลำดับระเบียบ แต่เมื่อหินและดินอันไม่ผู้พังก่อนเปื้อนนั้น ถูกจัดลำดับระเบียบให้อยู่บน และล่าง ในขณะที่อิฐและไม้อยู่ตรงกลาง เช่นเดียวกับการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เมื่อนั้นทรัพย์สมบัติอันมีค่าก็จะบังเกิดขึ้น ซึ่งก็คือ บ้านเรือน นั่นเอง...”⁹⁷ เพราะฉะนั้นการเคลื่อนกระบวนทัพ อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยประหนึ่งเป็นการเคลื่อนที่ของคนๆเดียนั้น ก็คือความสามัคคีหรือความเป็นหนึ่งเดียว เจกเช่นส่วนประกอบต่างๆที่ประกอบกันขึ้นเป็นบ้านเรือน เมื่อถูกจัดให้อยู่ใน ตำแหน่งแห่งที่อันเหมาะสมและเช่นเดียวกับส่วนประกอบต่างๆของร่างกายของมนุษย์ที่ต้องทำงาน เกื้อหนุนกัน เมื่อนมนุษย์ต้องเผชิญกับสิ่งต่างๆรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงไป ดังเช่น การลุก เดิน นั่ง วิ่ง จากที่หนึ่งอันมีลักษณะแบบหนึ่ง ไปสู่อีกสถานที่หนึ่งที่มีลักษณะเหมือนกันหรือแตกต่างกัน เป็นต้น

นอกจากนี้การจัดระเบียบแบบแผน จะต้องอาศัยการรักษาระเบียบ เพื่อให้สิ่งที่ถูกจัดไว้ใน ประเภทต่างๆไม่ปนเปื้อน ไปด้วยสิ่งอื่น ๆหรือให้เข้าใจขอบเขตตามธรรมชาติและศักยภาพของตน หรือหน้าที่ตามตำแหน่งแห่งที่ของตน โดยที่ไม่ไปก้าวร้าวหน้าที่ของสิ่งอื่น ๆ อีกนัยหนึ่งคือ การ สร้างวินัยให้เกิดขึ้น นั่นเอง ดังที่ไอโซมาคุสเล่าให้โสเครตีสฟังเกี่ยวกับสิ่งที่เขาชี้แนะภรรยาของเขา ให้ตระหนักในความสำคัญของการรักษาแบบแผนของสิ่งที่ได้ถูกจำแนกประเภทไว้ ความ

⁹⁶ Ibid., VIII.6-7.

⁹⁷ Xenophon, *Memorabilia*, III.1.7. และ Xenophon, *Cyropaedia*, II.1.27. and VII.5.5.

“...ข้าได้กล่าวกับภรรยาว่า สิ่งเหล่านี้(การจำแนกประเภท)มันจะไม่มีประโยชน์อันใดเลย นอกจากเจ้าจะขยันเอาใจใส่ในการสอดส่องดูแล ระเบียบแบบแผนของสิ่งต่างๆ(ที่ได้รับการจำแนก)ให้คงอยู่ ข้าได้ชี้แนะเธอว่า ในนครรัฐที่มีระเบียบแบบแผนอย่างดีนั้น พลเมืองก็ไม่ได้คิดเพียงว่า แค่มีกฎหมายและระเบียบที่ดี ก็เป็นการเพียงพอ หากแต่ต้องรวมไปถึงการเลือกสรรผู้ที่รักษากฎระเบียบ เพื่อมาตรวจสอบพวกเขา(พลเมือง) โดยการยกย่องผู้ที่กระทำตามกรอบของกฎระเบียบ และลงโทษผู้ที่ทำลายกฎระเบียบ (ละเมิดกฎระเบียบ) ดังนั้นข้าจึงชี้แนะภรรยาให้เธอตระหนักว่า ตนก็คือผู้รักษากฎระเบียบของสิ่งต่างๆภายในบ้าน ที่จะต้องตรวจสอบข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เมื่อใดก็ตามที่เป็นเวลาอันเหมาะสม เจกเช่นแม่ทัพนายกองตรวจสอบกองทหาร และเธอก็จะต้องคอยทดสอบสิ่งต่างๆเพื่อให้แน่ใจว่ามันอยู่ในสภาพที่ดีอยู่เสมอ เจกเช่น สภาที่ตรวจสอบทหารม้าและม้า นอกจากนี้เธอก็จะต้องเหมือนราชินี ที่พระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่มีค่าคุณควร ด้วยการสรรเสริญและเกียรติยศ ในกรอบอำนาจของพระนาง เช่นเดียวกับที่ทรงลงพระอาญาและตำหนิว่ากล่าว ผู้ที่สมควร...”⁹⁸

อันสอดคล้องกับสิ่งที่ไอโซมาคัสเล่าให้โสเครตีสฟังเกี่ยวกับหน้าที่ของกะลาสีผู้มีหน้าที่ดูแลเรือ ที่จะต้องทำการตรวจสอบสิ่งของต่างๆในเรืออยู่เสมอ ว่ามีสิ่งใดชำรุดหรือขาดหายไป เพื่อเตรียมพร้อมในการเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆในท้องทะเลที่ผันแปรไป⁹⁹ ดังนั้น“การรักษาระเบียบแบบแผนหรือวินัยจึงเป็นประโยชน์ทั้งในยามปกติและยามเผชิญกับสถานการณ์คับขันหรือยากลำบากทั้งปวง ในขณะที่การไร้ระเบียบย่อมนำไปสู่ความวุ่นวายและความหายนะ(ความพินาศ)ของส่วนรวม”¹⁰⁰ ดังเช่น เกษตรกรที่เก็บเมล็ดข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี เมล็ดถั่ว ทั้งสามชนิดผสมรวมกันไว้ ณ ที่เดียว ซึ่งเมื่อต้องการทำเค้กด้วยข้าวบาร์เลย์ ทำขนมปังด้วยข้าวสาลี ทำซูปด้วยถั่ว ก็ต้องมาแยกเมล็ดทีละเมล็ด แทนที่จะจำแนกไว้ให้พร้อมสำหรับการใช้งาน¹⁰¹ หรือในกรณีของ “...กองทัพที่ไร้ระเบียบ อันเป็นตัวอย่างที่ดีของความวุ่นวายที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นเหยื่อที่ล่าได้อย่างง่ายดายของศัตรู และในสายตาของมิตรสหายแล้วก็เป็นสิ่งที่ไม่สง่างามและไร้ประโยชน์ ไม่ว่าจะ เป็น ล่อ, ทหารราบหนัก, พวกแบกสิ่งของ, ทหารราบเบา, ทหารม้า และรถบรรทุกสิ่งของ ที่ทั้งหมดผสมรวมกัน ซึ่งมันจะเคลื่อนกระบวนไปได้อย่างไร หากสิ่งเหล่านี้เดินเข้าไปอยู่ในทางของอีกสิ่งอยู่เสมอ สิ่งที่เกิดขึ้นที่ได้ช้ากว่าก็จะคิดขวางสิ่งที่เกิดขึ้นที่ได้เร็วกว่า สิ่งที่เร็วกว่าก็ต้องชนหรือ

⁹⁸ Xenophon, *Oikonomikos*, IX.14-15.

⁹⁹ Ibid., VIII.15-16.

¹⁰⁰ Xenophon, *Anabasis*, III.1.38.

¹⁰¹ Xenophon, *Oikonomikos*, VIII.9.

กระทบกระทั่งกับสิ่งที่หยุดนิ่ง รถบรรทุกสิ่งของก็จะเกิดขวางปิดทางทหารม้า ล่อก็จะปิดทางรถบรรทุกสิ่งของ พวกแบกสิ่งของก็จะเกิดขวางทหารราบหนัก ซึ่งหากว่ากองทัพจะต้องทำการรบในสภาพแบบนี้จะกระทำได้อย่างไร พวกที่ไม่ถืออาวุธซึ่งต้องหลบหลีกจากการโจมตี ก็จะไปชนและเกิดขวางทหารที่ถืออาวุธ...”¹⁰² กองทัพดังกล่าวจึงไม่สามารถทั้งตั้งรับและรุกโจมตีได้เลย

ดังนั้นความเข้าใจที่มีต่อการจัดระเบียบหรือระเบียบแบบแผน อันอาศัยพื้นฐานของการจำแนกที่ใช้เกณฑ์กำกับจัด และประโยชน์สำหรับการใช้งานนั้น มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการจำแนก ความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ การกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของสิ่งต่างๆ (ขอบเขต) ความเข้าใจในสถานการณ์ต่างๆอันนำไปสู่การประยุกต์ใช้สิ่งต่างๆได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง ตลอดจนการรักษาสิ่งต่างๆให้อยู่ในสภาพที่ดี ซึ่งก็คือการรักษาระเบียบแบบแผนหรือวินัยนั่นเอง ความเข้าใจในระเบียบแบบแผนจึงเป็นทั้งความเข้าใจต่อแบบแผนที่ดำรงอยู่และการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความเข้าใจในตำแหน่งแห่งที่ของตน ซึ่งในกรณีของกองทัพก็คือเอกภาพในการบังคับบัญชาที่ควบคู่มากับความเข้าใจในประโยชน์ของส่วนรวม อันเป็นสิ่งที่ผู้บัญชาการทหารจะต้องทำให้เกิดขึ้น ดังที่เซโนฟอนอธิบายไว้ความว่า “...ในการทำให้ผู้ได้ปกครองเชื่อฟังคำสั่งนั้นมันเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องทำให้ผู้ได้ปกครองนั้นเข้าใจประโยชน์ของการเชื่อฟัง แม้เป็นในทางความคิดก็ตาม ควบคู่ไปกับการจัดจำแนกสิ่งต่างๆ โดยสิ่งที่เป็นระเบียบวินัยก็จะนำมาความเจริญในทางปฏิบัติจริง ในขณะที่สิ่งไร้ระเบียบวินัยก็จะนำมาซึ่งความพินาศ”¹⁰³ ซึ่งการทำความเข้าใจในประโยชน์ของการเชื่อฟังก็คือ การทำความเข้าใจในประโยชน์ส่วนรวมของการจัดระเบียบ อีกนัยหนึ่งคือ ความสามัคคี ที่สัมพันธ์กับหน้าที่ของส่วนต่างๆที่ต้องเกี่ยวพันกัน นั่นเอง เพราะฉะนั้น “การจัดระเบียบวินัยจึงทำให้สิ่งต่างๆนั้นงามขึ้น เช่นเดียวกับการทำให้ระยะห่างระหว่างสิ่งต่างๆนั้นบริสุทธิ์งดงามยิ่งขึ้น”¹⁰⁴ สิ่งต่างๆก็จะมีชีวิตจิตใจในความงามตามธรรมชาติของมัน ดังเช่นอาวุธสำหรับการป้องกันกับอาวุธสำหรับการโจมตี เป็นต้น นอกจากนี้เซโนฟอนก็ได้เน้นย้ำว่าการจัดระเบียบวินัยและการสร้างความเข้าใจในระเบียบวินัยนั้นมิใช่สิ่งที่ยาก ดังที่ไอโซมาคุสได้ชี้แนะให้ภรรยาของเขาตระหนักว่าการจัดระเบียบในครัวเรือนนั้นเป็นเรื่องที่เล็กเมื่อเทียบกับการจัดระเบียบในระดับนครรัฐ ความว่า“...ไม่ต้องสงสัยเลยว่า เรารู้กันว่านครรัฐนั้นมีสิ่งต่างๆมากกว่าสิ่งที่เราครอบครองหลายหมื่นเท่าตัว แต่เมื่อเราตั้งคนรับใช้คนใดคนหนึ่งให้ไปซื้อสิ่งของบางอย่างจากตลาด เขากลับไม่เคยผิดพลาด เพราะเขาเหล่านั้นรู้อย่างชัดเจนว่า สิ่งของต่างๆนั้นอยู่ที่ใด สาเหตุของสิ่งนี้ก็มีใช้อื่นใด นอกจากว่า สิ่งต่างๆนั้นถูกจัดเก็บรักษาอย่างระเบียบในตำแหน่งแห่งที่ของมัน แต่หากใครคนหนึ่งกำลังหามนุษย์อีกคนอยู่ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าคนที่ถูกหานั้นกำลังหาตนอยู่

¹⁰² Ibid., VIII.4-5.

¹⁰³ Xenophon, *Hipparchikos*, I.24.

¹⁰⁴ Xenophon, *Oikonomikos*, VIII.20.

เช่นเดียวกัน เขานั้นก็มีแนวโน้มที่จะล้มเลิกการค้นหาก่อนที่เขาจะพบคนผู้นั้น ซึ่งสาเหตุของสิ่งนี้ก็มิใช่อื่นใด นอกจากการไม่มีสถานที่ที่ถูกจัดระเบียบไว้ให้แต่ละคนมาพบปะกัน...”¹⁰⁵ เท่ากับว่าการจัดระเบียบในระดับของนครรัฐนั้น มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่การจัดระเบียบสิ่งของ สถานที่ กองทัพ การเพาะปลูก การปกครอง และมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ที่อยู่ในนครรัฐจำเป็นต้องทำความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของสิ่งต่างๆเหล่านี้ แต่อย่างไรก็ตามความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของสิ่งใดๆ ก็ไม่สำคัญเท่ากับความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ที่จะนำไปสู่การทำความเข้าใจในสิ่งที่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งทำให้คนผู้นั้นสามารถปกครองตนเองให้ดีขึ้น และพร้อมที่จะไปปกครองผู้อื่นหรือทำให้ผู้อื่นนั้นดีงามขึ้น

4.2.1.4 คุณธรรมความดี ปัญญาแห่งการปฏิบัติ(*phronesis*)

เซโนฟอนได้กล่าวไว้ว่า“...คุณธรรมความดีเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกผู้ล้วนปรารถนา แต่เพราะต้องเผชิญกับความเหนื่อยยากลำบาก(ในความเห็นของมนุษย์ส่วนใหญ่) คนส่วนใหญ่จึงละทิ้งคุณธรรมความดี และเนื่องด้วยผลลัพธ์ของการปฏิบัติคุณธรรมความดีนั้นไม่แน่นอน ในขณะที่ความยากลำบากเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัด บางทีหากว่าสตรีแห่งคุณธรรมมีรูปลักษณ์ที่ผู้คนสามารถประจักษ์ได้และผู้คนเข้าใจว่าตนนั้นเห็นนางเช่นเดียวกับที่นางเห็นตนแล้ว ผู้คนก็คงจะเลิกละต่อพระนางลดน้อยลง...”¹⁰⁶ เท่ากับว่า ความยากลำบากและการลงแรงทำงานหนัก เป็นสิ่งที่ควบคุมมากับการปฏิบัติคุณธรรม ที่ต้องอาศัยความขยันตั้งใจมั่นมาช่วยให้การปฏิบัติไม่ว่าจะเป็น การคิดดี พูดดีและกระทำดี นั้นสำเร็จลุล่วงโดยตลอด แต่กระนั้นผู้ที่จะสามารถเข้าใจและปฏิบัติคุณธรรมความดีได้ ก็ต้องมีธรรมชาติอันเหมาะสม ซึ่งก็คือ ความรักในเกียรติ ที่มีความวิริยะอุตสาหพยายาม ยินดีลงแรงทำงานหนักเผชิญกับความยากลำบากอันตรัยทั้งปวง เพื่อบรรลุชัยชนะหรือการเป็นที่สรรเสริญ โดยการเป็นที่สรรเสริญที่ควรค่าแก่การปรารถนาก็คือ ประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมือง ที่จะส่งผลให้ผู้นั้นเป็นวีรบุรุษอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับเฮอรัคลีส วีรบุรุษของชาวกรีกที่เลือกวิถีทางแห่งสตรีคุณธรรมอันยากลำบาก(ในความเห็นของคนส่วนใหญ่) เพราะฉะนั้นการสร้างความสำเร็จในความยากลำบากและการอดทนรอคอยผลลัพธ์ของการกระทำนั้น จึงเป็นหัวใจของความเข้าใจต่อคุณธรรมความดี ที่สามารถเรียนรู้ได้จากศิลปะของการเพาะปลูกและการสงคราม ดังที่โสเครตีสของเซโนฟอนกล่าวว่า

“...แผ่นดิน อันเป็นเทพีนั้น ได้สอนความถูกต้องเที่ยงธรรมแก่คนที่สามารถเรียนรู้ได้ เพราะพระนางได้ให้สิ่งที่ดีงามที่สุดเป็นการตอบแทนแก่ผู้ที่เอาใจใส่ต่อพระนางอย่างดีที่สุด ซึ่งหากว่าผู้ที่ปฏิบัติการเพาะปลูกและได้รับการเรียนรู้เพื่อให้แข็งแรงและเป็นวีรบุรุษ ได้ถูกทำให้ต้องละทิ้งจากการทำงาน ณ ผืนดิน โดยผู้รุกรานจำนวนมาก

¹⁰⁵ Ibid., VIII.22-23.

¹⁰⁶ Xenophon, *Kunetikos*, XII.18-19.

เขาเหล่านั้นก็มีความพร้อมเป็นอย่างดีทั้งจิตและกาย ในการเข้าไปในพื้นที่ของศัตรูเพื่อเอาสิ่งต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หากเทพเจ้าไม่ได้ขัดขวาง เพราะสำหรับในการสงครามนั้น มันเป็นการปลอดภัยกว่าที่จะแสวงหาสิ่งต่างๆที่จำเป็นด้วยอาวุธมากกว่าเครื่องมือในการเพาะปลูก ในขณะที่เดียวกันการเพาะปลูกก็ได้สอนให้เราช่วยเหลือร่วมมือกันในการต่อสู้กับศัตรู เช่นเดียวกับกิจกรรมในการเพาะปลูก ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือร่วมมือจากผู้อื่น ผู้ที่ทำการเพาะปลูกได้เป็นอย่างดีจะต้องมีแรงงานที่ขยันขันแข็งและเชื่อฟังเขาเหล่านั้น ผู้ที่นำทัพไปต่อต้านศัตรูก็ต้องคิดหาหนทางในการบรรลุความสำเร็จนั้น ด้วยการให้รางวัลแก่ผู้ที่ปฏิบัติได้เฉกเช่นคนดีควรปฏิบัติ ควบคู่ไปกับการลงโทษผู้ที่ไร้ระเบียบวินัย ผู้เพาะปลูกต้องกระตุ้นผลักดันคนงานไม่น้อยกว่าแม่ทัพกระทำต่อเหล่าทหาร และทาสก็ต้องการกระตุ้นให้มีความหวังดีๆไม่น้อยกว่าคนที่มีอิสระ ที่จะทำให้ทาสเต็มใจที่จะอยู่ต่อไป ใครก็ตามที่กล่าวว่าการเพาะปลูกทั้งเป็นมารดาและผู้ดูแลรักษา ศิลปะวิทยาการทั้งปวงนั้น ได้กล่าวอย่างงดงามโดยแท้ เพราะเมื่อการเพาะปลูกเจริญงอกงาม ศิลปะวิทยาการอื่นๆก็จะเจริญขึ้น แต่เมื่อใดก็ตามที่ผืนดินถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า ศิลปะวิทยาการอื่นๆไม่ว่าจะบนบกหรือในน้ำก็จะสูญสลายไป...”¹⁰⁷

เท่ากับว่าศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะของการสงคราม ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเข้าใจในคุณธรรมความดีกับการปฏิบัติหรืออำนาจ เพราะคุณธรรมความดีไม่สามารถแสดงออกมาจากจิตของผู้คนได้เลย หากไม่มีการปฏิบัติในชีวิตจริง และการปฏิบัติเท่านั้นที่จะส่งผลให้คุณธรรมความดีเจิดจรัสยิ่งขึ้นไป โดยจากข้อความที่ยกมาข้างต้นนี้ยังแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของคุณธรรมความดีสองประการได้แก่ ความขยันขันแข็งเอาใจใส่ในการปฏิบัติคุณธรรมเพื่ออดทนรอคอยผลลัพธ์ กับ การดำรงอยู่ของความดีหรือ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผ่านการให้รางวัลและการลงโทษ กล่าวคือ ความขยันขันแข็งเอาใจใส่ในการปฏิบัติคุณธรรมเพื่ออดทนรอคอยผลลัพธ์ แท้จริงแล้วก็คือ การสร้างความเข้าใจในการอดทนและกล้าเผชิญต่อความยากลำบากทั้งปวง เพราะหากไม่ขยันเอาใจใส่แล้วการกระทำต่างๆก็มีอาจสำเร็จลุล่วงได้ โดยเฉพาะการปฏิบัติคุณธรรมความดี ความขยันตั้งใจมันจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จทั้งปวง ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากศิลปะของการเพาะปลูก ดังที่โสเครติสได้ตั้งข้อสงสัยไว้ว่าหากศิลปะของการเพาะปลูกนั้นสามารถเรียนรู้เข้าใจได้ง่ายแล้ว เหตุใดบางคนจึงประสบความสำเร็จได้รับผลผลิตอย่างมากมาย

¹⁰⁷ Xenophon, *Oikonomikos*, V.12-17.

ในขณะที่บางคนประสบแต่ความล้มเหลวขาดแคลน¹⁰⁸ ซึ่งไอโซมาคุสได้อธิบายโดยเน้นย้ำความสำคัญของความขยันตั้งใจมั่นไว้ว่า

“...โสเครตีส ข้าจะบอกท่านให้ว่า ความรู้หรือความไม่รู้ของผู้เพาะปลูกมิใช่สาเหตุของการที่บางคนเจริญรุ่งเรืองอุดมสมบูรณ์หรือบางคนต้องยากจนขาดแคลน ท่านจะไม่ได้ยินข้อโต้แย้งในลักษณะว่า ‘ครั้นเรื่อนั้นล้มสลายก็เพราะการหว่านเมล็ดพันธุ์ไม่ได้หว่านอย่างสม่ำเสมอ หรือเพราะไม่ได้ปลูกพืชให้เป็นแถวเป็นแนว หรือเพราะความไม่รู้ว่าจะผืนดินชนิดใดที่เหมาะสมแก่การปลูกไวน์ บางคนจึงปลูกมันในดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ หรือเพราะบางคนไม่รู้ถึงสิ่งที่ดีอันจะได้รับจากการเตรียมดินและฟื้นฟูดินสำหรับการหว่านเมล็ดพันธุ์ หรือเพราะบางคนไม่รู้ถึงสิ่งที่ดีอันจะได้รับจากการผสมปุ๋ยไปกับผืนดิน’ แต่เรามากจะได้ยินกันอยู่เสมอว่า ‘คนผู้นั้นไม่รับผลผลิตใดๆ จากผืนดินของเขาก็เพราะเขาไม่ได้มีความขยันตั้งใจมั่นในการหว่านเมล็ดพันธุ์หรือในการใส่ปุ๋ย’ หรือ ‘คนผู้นั้นไม่มีไวน์ก็เพราะเขาไม่ได้มีความขยันตั้งใจมั่นในการปลูกต้นองุ่นหรือดูแลต้นองุ่นที่เขาปล่อยให้ผลิดอกออกผล’ หรือ ‘คนผู้นั้นไม่มีทั้งมะกอกและฟิก (*figus*) ก็เพราะเขานั้นไม่มีความขยันตั้งใจมั่นและไม่มีสิ่งที่จะทำให้ได้มันมา’ สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่เป็นสาเหตุของความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงของความต่างของเกษตรกรและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น มากกว่าที่จะเป็นด้วยว่าบางคนได้คิดประดิษฐ์สิ่งที่ชาญฉลาดเพื่อใช้ในการทำงาน ดังนั้นจึงปรากฏว่าแม่ทัพบางคนดีกว่าหรือบางแง่กว่า ในกิจกรรมทางยุทธศาสตร์ ก็ด้วยความขยันตั้งใจมั่น ถึงแม้ว่าทั้งสองจะไม่แตกต่างกันทางจิตก็ตาม เพราะสิ่งทั้งหลายที่แม่ทัพเข้าใจนั้น มีเพียงบางคนที่น่าไปปฏิบัติ ในขณะที่คนอื่นนั้นไม่ อาทิเช่น ทุกคนเข้าใจว่าในยามสงคราม มันเป็นการดีที่จะเคลื่อนกระบวนทัพอย่างเป็นระเบียบแบบแผน ซึ่งเมื่อจำเป็นต้องรบก็สามารถต่อสู้ได้เป็นอย่างดี ทั้งๆ ที่รู้เช่นนี้ก็ยังมีเพียงบางคนเท่านั้นที่ปฏิบัติ ในขณะที่คนอื่นนั้นไม่ เช่นเดียวกับที่ทุกคนต่างรู้ว่ามันเป็นการดีที่จะจัดเวรยามทั้งกลางวันและกลางคืนเพื่อป้องกันค่าย แต่ก็มี

¹⁰⁸ ข้อสงสัยของโสเครตีสเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวนี้นี้เป็นประเด็นที่ถูกตั้งขึ้นและตอบไว้อย่างคร่าวๆตั้งแต่บทแรกของคัมภีร์ *Oikonomikos* โปรดดู Xenophon, *Oikonomikos*, II.17-18. และ *Ibid.*, III.5. อันสามารถวิเคราะห์ตีความได้ว่าโสเครตีสต้องการชี้ให้ใคร โดปูลุสหรือผู้ที่มีธรรมชาติรักใคร่ในร่างกายตระหนักถึงความสำคัญของความขยันตั้งใจมั่นและการอดทนรอคอยผลลัพธ์ อันเป็นธรรมชาติของคุณธรรมความดี เพราะหากมีแต่เพียงความรักในความสุขสบาย ก็มิสามารถหลุดพ้นจากการเป็นทาสของสตรีแห่งความชั่วหรือเทพีอโฟรไดท์แห่งความสามานย์ ผู้ประทานความใคร่ในร่างกายให้แก่มนุษย์ไปได้ อีกนัยหนึ่งก็คือ พวกกลุ่มหลงมัวเมาไปกับความสุขและความสุขทางประสาทสัมผัส จนพากันยึดถือว่าเป็นชีวิตที่ดี นั่นเอง

เพียงบางคนเท่านั้นที่ขยันเอาใจใส่ในการปฏิบัติดังกล่าว ในขณะที่คนอื่นๆนั้นไม่
...¹⁰⁹

เพราะฉะนั้นความเข้าใจในสิ่งต่างๆย่อมสัมพันธ์กับการปฏิบัติด้วยความขยันตั้งใจมั่น อันจะทำให้ได้รับผลผลิตเป็นความอุดมสมบูรณ์อย่างมากมาย ในกรณีของการเพาะปลูกอันเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของการปฏิบัติที่จะต้องขยันเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอและใช้เวลาอดทนรอคอย ผลลัพธ์ของการกระทำ เช่นเดียวกับในกรณีของการสงครามที่แม่ทัพจะต้องขยันตั้งใจมั่นในการปฏิบัติระเบียบแบบแผนทางการสงครามในทุกรายละเอียด เพื่อบรรลุชัยชนะ เพราะหากว่ารู้แต่ไม่ปฏิบัติก็เท่ากับเป็นการไร้ประโยชน์ ซึ่งแท้จริงแล้วความขยันตั้งใจมั่นก็คือ ความไม่ประมาทไม่หลงตน อันเท่ากับเป็นการสำรวจตรวจสอบตนเองว่า ตนนั้นได้ปฏิบัติสิ่งต่างๆอย่างขยันเอาใจใส่ใจจนสำเร็จลุล่วงมากน้อยเพียงใด ควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจในธรรมชาติของคุณธรรมความดีงาม ที่ต้องอาศัยความขยันตั้งใจมั่นในการปฏิบัติคุณธรรมทั้ง การคิดดี การพูดดี และการกระทำดี ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาให้คุณธรรมความดีงามผลิดอกออกผล

แต่อย่างไรก็ตามความขยันตั้งใจมั่นนั้น ก็ย่อมต้องอาศัยความรู้ในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เป็นพื้นฐาน ซึ่งก็คือความรู้ในศักยภาพของสิ่งนั้นๆ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปด้วยความเหมาะสม ถูกต้องและเป็นสิ่งที่ดีต่อสิ่งนั้นๆอย่างแท้จริง รวมไปถึงต้องอาศัยความรู้ในสถานการณ์ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ(และฤดูกาล)ว่าเหมาะแก่การเจริญเติบโตของสิ่งนั้นๆหรือไม่ เช่นเดียวกับการเพาะปลูกที่ต้องเข้าใจธรรมชาติของผืนดินและเมล็ดพันธุ์ที่จะปลูก มิเช่นนั้นความขยันตั้งใจมั่นก็จะกลายเป็นความขยันในทางที่ผิดและก่อให้เกิดความเสียหาย เฉกเช่น“...การพรวนดินได้ตั้งอยู่บนที่เป็นการกำจัดวัชพืชไปในตัว แต่กลับเป็นการพรวนที่แย่มากทำให้วัชพืชเจริญงอกงามขึ้นอย่างมากมาย...”¹¹⁰ ซึ่งความขยันตั้งใจมั่นที่ถูกที่ควรนั้น สามารถเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนจากผืนแผ่นดิน ดังที่ไอโซมาคุสกล่าวว่า“...มันยังคงไม่เป็นการง่ายกว่าสำหรับมนุษย์ทุกคนหรือ ที่จะตรวจสอบผืนดินมากกว่าที่จะตรวจสอบม้า และยังง่ายดายมากกว่าที่จะตรวจสอบมนุษย์ มิใช่หรือ เพราะผืนดินมิได้แสดงถึงการหลอกลวง แต่กลับเปิดเผยอย่างเรียบง่ายและแท้จริงว่าสิ่งใดที่มันสามารถและสิ่งใดที่มันไม่สามารถ ข้าเห็นว่าผืนดินเข้าใจผู้ที่เลวทรามและเกียจคร้าน ด้วยการให้สิ่งที่สามารถเรียนรู้เข้าใจได้ง่าย เพราะมันเป็นไปไม่ได้สำหรับศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะวิทยาการอื่นๆ ที่ผู้ซึ่งไม่กระทำทำงานหรือปฏิบัติ จะใช้ความรู้ของตนเป็นข้อแก้ตัว เนื่องด้วยทุกคนต่างรู้ว่าผืนดินจะเจริญงอกงามเมื่อมันถูกปฏิบัติเอาใจใส่อย่างดี ความเกียจคร้านต่อผืนดินจึงเป็นข้อแก้ตัวที่ชัดเจนของจิตที่ชั่วร้ายสามานย์ เพราะไม่มีใครที่จะโน้มน้าวตนเองให้เชื่อว่ามนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งจำเป็นต่างๆ ซึ่งผู้ที่ไม่รู้ทั้งศิลปะของการหาเงิน(การหาเลี้ยงชีพ)อื่นๆและก็ไม่เต็มใจที่จะ

¹⁰⁹ Xenophon, Oikonomikos, XX.2-8.

¹¹⁰ Ibid., XX.20.

ทำการเพาะปลูกนั้น ก็ชัดเจนว่าเป็นผู้ที่มุ่งหมายจะดำรงชีพโดยการขโมย การปล้นและการขอ อันเป็นความเขลาอย่างแท้จริง...”¹¹¹ เท่ากับว่าผืนดินและศิลปะของการเพาะปลูกได้สอนให้เราเรียนรู้ว่าการทำความดีย่อมได้รับผลดีเป็นการตอบแทน ในขณะที่การทำชั่วย่อมได้รับสิ่งที่ชั่วร้ายเป็นการตอบแทน เจกเช่น ผู้ที่ขยันตั้งใจมั่นเพาะปลูกพืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับดินและมันดูแลบำรุงรักษาจนผลิดอกออกผล ให้ผลผลิตความอุดมสมบูรณ์ กับ ผู้ที่เกียจคร้านชั่วร้ายซึ่งไม่สนใจการเพาะปลูก ที่ต้องใช้ชีวิตอย่างลำบากแร้นแค้น ประหนึ่งฝั่งตัวผู้และวัชพืชที่เกาะกินและสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

ดังนั้นผืนดินและศิลปะของการเพาะปลูกจึงเป็นภาพสะท้อนของการมีชีวิตของมนุษย์ เพราะมันได้มอบสิ่งต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ อาทิ อาหาร, ความพึงพอใจจากอาหาร, เทวสถานเทวรูป, ทิวทัศน์อันงดงาม, เครื่องปรุงรส, การเลี้ยงสัตว์, ความแข็งแรงของร่างกาย เป็นต้น¹¹² แก่ผู้ที่ขยันตั้งใจมั่นวิริยะอุตสาหพยายาม ในการลงแรงทำงานให้แก่ผืนดิน และยังเป็นภาพสะท้อนของการจำแนกกระหว่างชีวิตที่ชั่วร้ายสามัญของผู้ที่เกียจคร้าน กับชีวิตที่ดีที่ควรปรารถนาของผู้ที่สามารถเรียนรู้สิ่งที่แผ่นดินสอน อันสามารถคลี่คลายไปสู่ความเป็นวิบุรุษคนดี เพราะฉะนั้นการมีชีวิตของมนุษย์จึงมิใช่แค่เพียงการมีชีวิตอยู่เท่านั้น หากแต่ต้องเป็นชีวิตที่ดี ที่หลีกเลี่ยงจากชีวิตที่ชั่วร้าย อีกด้วย

ในขณะที่การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผ่านการให้รางวัลและการลงโทษนั้น ก็เป็นการเน้นย้ำถึงสถานะของการดำรงอยู่อันเป็นนิรันดร์ของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นสิ่งที่ผืนดินได้สอนให้เราเรียนรู้ ซึ่งระเบียบแบบแผนดังกล่าวนี้เป็นแนวทางสำหรับการฝึกฝนเรียนรู้ทั้งสัตว์และมนุษย์ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร ดังที่ไอโซมาคุสตอบคำถามของโสเครตีสเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ ความว่า “สิ่งมีชีวิตอื่นๆเรียนรู้ที่จะเชื่อฟังด้วยสองวิถีทางคือ การลงโทษเมื่อมันไม่เชื่อฟัง และปฏิบัติต่อมันอย่างดีเมื่อมันรับใช้อย่างแข็งขัน ลูกม้าเรียนรู้ที่จะเชื่อฟังผู้ฝึกม้าด้วยการได้รับสิ่งที่มันพึงพอใจเมื่อมันเชื่อฟัง และต้องประสบกับปัญหาเมื่อมันไม่เชื่อฟัง จนกว่ามันจะเชื่อฟังคำสั่งของผู้ฝึกม้า ส่วนลูกสุนัข แม้ว่ามันจะด้อยกว่ามนุษย์ทั้งในด้านจิตและลิ้น(การใช้ภาษา) แต่มันก็สามารถเรียนรู้ที่จะวิ่งเป็นวงกลม ตีลังกาม้วนตัว และอื่นๆอีกมาก เพราะเมื่อมันเชื่อฟังมันก็จะได้ในสิ่งที่ต้องการ แต่เมื่อมันไม่เอาใจใส่และไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง มันก็จะถูกลงโทษ”¹¹³ ในขณะที่มนุษย์เรียนรู้ผ่านการใช้ภาษาสื่อถึงระเบียบแบบแผนของสิ่งที่ควรกระทำ ควบคู่ไปกับ การได้รับรางวัลเมื่อปฏิบัติดีและถูกลงโทษเมื่อกระทำสิ่งที่ชั่วร้าย ซึ่ง“การให้รางวัลและการลงโทษของมนุษย์นั้นจะเหมือนกับสัตว์ในกรณีของการให้หรือการทำให้พราวจาก สิ่งมีผลต่อการบริโภคทางร่างกาย แต่จะ

¹¹¹ Ibid., XX.13-15.

¹¹² โปรดดู Ibid., V.1-4.

¹¹³ Ibid., XIII.6-8.

แตกต่างจากสัตว์ในกรณีของการให้หรือการทำให้พราจจาก เกียรติยศชื่อเสียงการสรรเสริญ”¹¹⁴ โดยความเป็นนิรันดร์ของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้น ย่อมแยกไม่ออกจากการเลือกปฏิบัติหรือความไม่เท่าเทียม เพราะคนทำดีกับคนทำชั่วย่อมได้รับผลลัพธ์ที่ต่างกันไป ซึ่งหากได้รับผลอย่างเดียวกันแล้วคุณธรรมความดีจะมีประโยชน์ได้อย่างไร เช่นเดียวกับผู้ที่เพาะปลูกกับผู้ที่ไม่ได้เพาะปลูกย่อมได้รับผลแตกต่างกัน อันสอดคล้องกับสิ่งที่เราเรียนรู้ได้จากผืนดิน ที่ยิ่งได้รับการขยันเอาใจใส่ดูแลมากเท่าใด ก็ยิ่งให้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์มากขึ้นเท่านั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการเน้นย้ำถึงการดำรงอยู่ของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีอันเป็นนิรันดร์ ซึ่งนัยยะดังกล่าวนี้ ก็ปรากฏชัดที่ไอโซมาคัสตอบคำถามของโสเครตีสเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ ความว่า

“...ข้าต้องทำให้แน่ใจว่า เสื้อผ้าและรองเท้า ที่ให้สำหรับคนงานนั้นจะต้องไม่เหมือนกัน ซึ่งมีทั้งที่แย่กว่าเมื่อเทียบกับสิ่งอื่นๆและที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับสิ่งอื่นๆ เช่นนั้นแล้วข้าจึงจะสามารถให้เกียรติแก่ผู้ที่เหนือกว่าด้วยสิ่งที่ดีกว่าและให้สิ่งที่ย่ำแย่กว่าแก่ผู้ที่ย่ำแย่ โสเครตีส สำหรับข้าแล้วนั้นเห็นว่า มันเป็นการไม่สมควรและบั่นทอนกำลังใจของคนที่ทำดีเป็นอย่างยิ่ง เมื่อคนทำดีเหล่านั้น เห็นงานต่างๆสำเร็จลุล่วงด้วยฝีมือของพวกเขา แต่กลับได้รับสิ่งอย่างเดียวกันกับผู้ที่ไม่เต็มใจจะใช้ความวิริยะอุตสาหะในการทำงานหนักหรือไม่กล้าเผชิญกับภัยอันตรายในเวลาที่ต้องการ เพราะฉะนั้นข้าจึงไม่มีทางคิดไปได้ว่า คนที่ดีกว่าและคนที่แย่กว่า สมควรได้รับสิ่งของที่เท่าเทียมกัน...”¹¹⁵

ดังนั้นการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมจึงเป็นการแสดงออกและรักษาไว้ซึ่งระเบียบแบบแผนของความถูกต้องเที่ยงธรรม และเป็นความถูกต้องเหมาะสมในการที่คนหนึ่งๆจะได้รับในสิ่งที่เหมาะสมกับธรรมชาติและการปฏิบัติของตนเอง เช่นเดียวกันกับการปฏิบัติให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ต่างๆ อันเป็นลักษณะของปัญญาแห่งการปฏิบัติ เพราะความถูกต้องเที่ยงธรรมก็เปรียบได้กับการที่เด็กตัวใหญ่เหมาะสมที่จะสวมใส่เสื้อตัวใหญ่ ส่วนเด็กตัวเล็กก็เหมาะสมที่จะสวมใส่เสื้อตัวเล็ก เพราะหากเด็กตัวใหญ่ต้องสวมใส่เสื้อตัวเล็ก หรือเด็กตัวเล็กต้องสวมเสื้อตัวใหญ่แล้ว ก็จะไม่เหมาะสม แต่การจะได้มาซึ่งสิ่งที่เหมาะสมสำหรับธรรมชาติของตน ซึ่งในกรณีนี้คือขนาดของเสื้อนั้น ก็จะต้องเป็นไปด้วยวิธีการที่ถูกต้องเที่ยงธรรมด้วย¹¹⁶ เท่ากับเซโนโฟนต้องการเน้นย้ำว่า ต้องรู้จักธรรมชาติของตนเองและผู้อื่นเป็นปฐม หลังจากนั้นจึงจะสามารถจัดหรือแสวงหาหรือให้ในสิ่งที่เหมาะสมกับ

¹¹⁴ Ibid., XIII.9.

¹¹⁵ Ibid., XIII.10-12.

¹¹⁶ สำหรับรายละเอียดของเรื่องเล่าดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, I.3.17.

บุคคลนั้นๆได้ โดยการแสวงหาหรือการได้มาซึ่งสิ่งที่เหมาะสมกับคนนั้นก็จะต้องเป็นไปด้วยวิธีทางที่ถูกต้องเที่ยงธรรม นั่นคือ มิใช่การหลอกลวงการใช้กำลังปล้นแย่งชิง สิ่งที่เป็นของผู้อื่นมาเป็นของตน ตามวิธีการแบบทรราช¹¹⁷ ดังนั้นเด็กที่ตัวใหญ่ในกรณีข้างต้น แม้จะถูกต้องที่คิดว่าคนนั้นเหมาะสมที่จะสวมใส่เสื้อตัวใหญ่ แต่ก็มีคามผิดที่ใส่กำลังแย่งชิงเสื้อตัวใหญ่มาจากเด็กตัวเล็กที่เป็นเจ้าของ ที่แม้ว่าตนจะให้เสื้อตัวเล็ก(ที่ตนใส่ไม่ได้)แก่เด็กตัวเล็กคนดังกล่าวก็ตาม¹¹⁸ ดังนั้นความถูกต้องเที่ยงธรรมจึงต้องเป็นทั้งความเข้าใจในสิ่งที่ดีงามเหมาะสมสำหรับตนเองและเป็นการใช้วิธีการที่ถูกต้อง(อันมิใช่วิธีการแบบทรราช)ในการได้มาซึ่งสิ่งที่เหมาะสมนั้นด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับธรรมชาติของคุณธรรมความดีสองประการได้แก่ ความขยันขันแข็งเอาใจใส่ในการปฏิบัติคุณธรรมเพื่อออกตนรอคอยผลลัพธ์ กับ การดำรงอยู่ของความดีหรือการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผ่านการให้รางวัลและการลงโทษ นั้น จึงเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้จากศิลปะของการเพาะปลูก แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่จะต้องวิเคราะห์ตีความต่อไปก็คือ อะไรคือการปฏิบัติของการเพาะปลูกหรือ อะไรคือแก่นของศิลปะการเพาะปลูก ที่เซโนโฟนต้องการจะสื่อถึง ซึ่งประเด็นนี้สามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก การสนทนาระหว่างโสเครตีสกับไอโซมาคุส ที่โสเครตีสปรารถนาใคร่รู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของศิลปะของการเพาะปลูก หรือแก่นและการปฏิบัติของการเพาะปลูก ความว่า

“โสเครตีสกล่าว ‘ไม่ต้องสงสัยเลยว่าเข้าได้กล่าวว่า มันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเรียนรู้ว่า งานต่าง ๆ นั้น ต้องปฏิบัติอย่างไร และเจ้าก็ได้ยืนยันว่า ความขยันตั้งใจมันจะไม่มีประโยชน์อันใดเลย หากคนผู้นั้นไม่รู้ว่า สิ่งใดที่จะต้องทำให้แล้วเสร็จและจะทำให้แล้วเสร็จได้อย่างไร’

ไอโซมาคุสกล่าว ‘ท่านกำลังแนะนำให้ข้าสอนแก่นของศิลปะของการเพาะปลูกให้แก่ท่าน หรือ โสเครตีส’

โสเครตีสกล่าว ‘เพราะบางทีด้วยศิลปะนี้จะทำให้ผู้ที่รู้มัน ร่ำรวยขึ้น ในขณะที่ผู้ไม่รู้มัน จะมีชีวิตอยู่อย่างยากจน ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะมีความวิริยอุตสาหพยายามมากมายสักเพียงใดก็ตาม’

ไอโซมาคุสกล่าว ‘เช่นนั้น โสเครตีส ท่านก็จงรับฟังประโยชน์ที่มีต่อมวลมนุษย์ของศิลปะนี้ เพราะมันเป็นศิลปะที่มีประโยชน์อย่างที่สุดและน่าพึงพอใจที่จะปฏิบัติ เป็นศิลปะที่ดีงามเป็นที่สุดและเป็นที่ยกย่องของทั้งเทพเจ้าและมนุษย์ นอกจากนี้ยังสามารถเรียนรู้ได้ง่ายที่สุด ศิลปะนี้จะเป็นอื่นใดได้ นอกเสียจากเป็นระเบียบแบบ

¹¹⁷ สำหรับวิธีการแบบทรราช โปรดดูหัวข้อ 5.2.1 ที่ว่าด้วยระบอบทรราช ในวิทยานิพนธ์นี้

¹¹⁸ Xenophon, *Cyropaedia*, I.3.17.

แผนที่ดีงาม ไม่ต้องสงสัยเลยว่าเราเรียกสิ่งมีชีวิตที่มีสายพันธุ์ที่ดีและได้รับการอบรม มาเป็นอย่างดีในระเบียบแบบแผนที่ดีงามว่า ความดีงาม, ความยิ่งใหญ่, ประโยชน์ และในขณะเดียวกันก็สุขภาพอ่อนต่อนต่อมวลมนุษย์'

โสเครตีสกล่าว 'ไอโซมาคัส ข้าพเจ้าคิดว่าได้เรียนรู้มาพอแล้ว ในสิ่งที่เจ้าได้ พุดไปเมื่อสักครู่ เกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ดูแลครัวเรือนต้องถูกสอน ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ในลักษณะ ที่เจ้านั้นยืนยันว่า เจ้าได้ทำให้เขามีความปรารถนาดีต่อเจ้า ขยันตั้งใจมั่น เหมาะสมที่จะ เป็นผู้ปกครองและมีความถูกต้องเที่ยงธรรม แต่เมื่อเจ้าได้กล่าวว่า ผู้ที่จะใส่ใจกับ ตนเองด้วยการเพาะปลูกในแบบแผนที่ถูกต้องนั้น ต้องเรียนรู้ว่า อะไรคือสิ่งที่จะต้อง ทำให้แล้วเสร็จ จะทำให้แล้วเสร็จอย่างไรและเมื่อใด สำหรับประเภทของสิ่งต่างๆ ข้าพเจ้าคิดว่าสิ่งเหล่านี้เราได้ละเลยไปอย่างเกียจคร้านในการสนทนาของเรา มันราว กับเจ้าควรกล่าวว่า คนผู้นั้นที่กำลังจะสามารถเขียนสิ่งต่างๆที่ถูกบอกแก่เขาและอ่าน ในสิ่งที่ได้ถูกเขียนไว้ จะต้องเข้าใจตัวอักษรต่างๆ เมื่อข้าพเจ้าได้ยินดังนี้ ข้าพเจ้าได้ยิน อย่างแน่ชัดว่าคนผู้นั้นต้องเข้าใจตัวอักษรต่างๆ แต่ข้าพเจ้าคาดคะเนว่า ข้าพเจ้านั้นไม่มี ความรู้ในตัวอักษรทั้งหลายดีขึ้นจากสิ่งทีรู้นี้ ในทำนองเดียวกัน ตอนนี้ข้าพเจ้าได้ถูก โน้มน้าวไปเรียบร้อยแล้วว่า ผู้ที่จะใส่ใจกับตนเองด้วยการเพาะปลูก จะต้องเข้าใจการ เพาะปลูก แต่กระนั้นข้าพเจ้าก็ไม่มีความรู้ว่าจะเพาะปลูกให้ดีขึ้นได้อย่างไรจากสิ่งทีรู นี้ ซึ่งถ้าหากว่าข้าพเจ้าเวลานี้เป็นเวลาที่ดีเลิศสำหรับการเริ่มต้นเพาะปลูกแล้ว ข้าพเจ้า ก็คงเหมือนกับแพทย์ที่ไปพบคนไข้และวินิจฉัยตรวจสอบพวกเขา แต่กลับไม่รู้ว่าจะไร คือสิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์สำหรับพวกเขา...' ¹¹⁹

จากการสนทนาข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงการตรวจสอบของโสเครตีสต่อไอโซมาคัสผู้ที่ ได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้ในศิลปะของการเพาะปลูกและได้ชื่อว่าเป็นคนดี อันเป็นการชี้ให้เห็นว่าความรู้ที่ แท้จริงจะต้องสามารถนำมาปฏิบัติให้ตนเองดีขึ้น จึงจะมีประโยชน์อย่างแท้จริง มิใช่การกล่าวด้วย ถ้อยคำวิจิตรหรูหราเลิศเลอ แต่ปฏิบัติจริงไม่ได้ เช่นเดียวกับที่ไอโซมาคัสยกย่องศิลปะของการ เพาะปลูก ¹²⁰ โดยการปฏิบัติและแก่นของศิลปะการเพาะปลูกที่ว่า อะไรคือสิ่งที่จะต้องทำให้แล้ว เสร็จ จะทำให้แล้วเสร็จอย่างไรและเมื่อใดนั้น โสเครตีสของเซโนฟอนก็หมายถึงการได้รับความ ช่วยเหลือจากเทพเจ้า ¹²¹ ที่มีอิทธิพลมาจากเทพเจ้าโดยที่ตนไม่กระทำสิ่งใด แต่หมายถึงการใช้

¹¹⁹ Xenophon, *Oikonomikos*, XV.2-9.

¹²⁰ โปรดพิจารณาเปรียบเทียบการอธิบายถึงประโยชน์ของศิลปะการเพาะปลูกของไอโซมาคัสข้างต้น กับการอธิบายถึงประโยชน์ของศิลปะการเพาะปลูกของโสเครตีส ใน Xenophon, *Oikonomikos*, V.1-20.

¹²¹ *Ibid.*, V.20.

กายและจิตอย่างสุดความสามารถอย่างขยันตั้งใจมั่น เพื่อดำเนินการงานต่างๆให้สำเร็จลุล่วง แม้ว่า จะต้องเผชิญกับความยากลำบากอันตรายต่างๆก็ตาม โดยการปฏิบัติจะต้องประยุกต์ให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆรอบๆตัว ซึ่งทั้งหมดจะต้องอยู่ภายใต้การชี้นำหรือความเข้าใจ ในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม¹²² โดยเมื่อวิเคราะห์ตีความจากสิ่งที่โสเครตีสได้แสวง ถ่อมตนในบทสนทนาที่ยกมาข้างต้นนั้น แท้จริงแล้วก็คือคำตอบของปัญหา เพราะการที่โสเครตีส ได้ใช้เหตุผลที่ว่า เขาไม่รู้ว่าจะต้องทำการเพาะปลูกอย่างไร เขาจึงปรารถนาใครรู้ว่าหลักพื้นฐานของ การเพาะปลูกนั้นต้องทำอะไร เช่นเดียวกับการรู้อักษรเป็นพื้นฐานของการเขียนและการอ่าน และ เช่นเดียวกับที่ แพทย์จะต้องรู้ว่าจะรักษาคนไข้ให้ดีขึ้นได้อย่างไร ที่แท้จริงแล้วก็คือ การสื่อถึง ระเบียบแบบแผนที่ดีดำรงอยู่ อันเป็นทั้งแก่นและสิ่งที่ชี้นำการปฏิบัติ ซึ่งความเข้าใจในระเบียบแบบ แผนดังกล่าวก็สัมพันธ์กับความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ(ตัวอักษรต่างๆ การเขียน การอ่าน และ การประสมเป็นคำ กับ อาการเจ็บป่วยของคนไข้ ยาต่างๆ) การจำแนก(ชนิดของคำ กับ ชนิดของโรค ชนิดของ ยา)และการปฏิบัติให้เหมาะสมแก่สถานการณ์(ใช้คำที่สื่อถึงสิ่งที่ต้องการสื่อ ได้อย่างเหมาะสม กับ การใช้ยา รักษาโรคและการดูแลที่เหมาะสม) อันเป็นความเข้าใจพื้นฐานที่ได้วิเคราะห์ตีความแล้วในสามหัวข้อ ก่อนหน้านี้ ดังนั้นสิ่งที่โสเครตีสของเซโนโฟนให้เป็นคำตอบก็คือ อะไรคือสิ่งที่ต้องกระทำ ต้อง กระทำอะไรและเมื่อใด ซึ่งต้องอาศัยความขยันตั้งใจมั่นนั้น ต้องอยู่ภายใต้การชี้นำหรือความ เข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดี ดังเช่น การใช้ภาษาอักษรทั้งการพูดและการเขียนที่ ต้องสื่อถึงคุณธรรมความดีหรือเป็นไปเพื่อสิ่งที่ดี และการรักษาโรคที่ต้องใช้ยาเพื่อให้คนไข้หายจาก การเจ็บป่วยมีสุขภาพที่ดีขึ้น เป็นต้น โดยการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดี ก็คือ การให้การเรียนรู้แก่นุชย์ตามความเหมาะสมทางธรรมชาติ เพื่อให้บุคคลนั้นๆดีงามขึ้น ในขณะที่ ความเข้าใจในแก่นก็คือ ความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีผ่านความเข้าใจใน ธรรมชาติของคุณธรรมความดี การจำแนก และการปฏิบัติให้เหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ นั่นเอง

โดยการให้การเรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ตามความ เหมาะสมทางธรรมชาติของบุคคลนั้นๆ ก็เปรียบได้กับความเข้าใจในธรรมชาติของผืนดินว่า เหมาะสมควรที่จะปลูกพืชชนิดใด ดังที่โสเครตีสของเซโนโฟนกล่าวว่า “...เป็นการถูกต้องที่จะกล่าว ว่า ผู้ที่ไม่มีความรู้ที่ผืนดินมีศักยภาพอำนาจที่จะแบกรับสิ่งใด ก็ย่อมไม่รู้ว่าเขาควรที่จะหว่านหรือ ปลูกสิ่งใด”¹²³ ความเข้าใจในธรรมชาติของผืนดิน ก็เช่นความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ที่ จำแนกออกเป็นสองกลุ่มคือ มนุษย์ที่รักใคร่ในร่างกาย กับ คนที่รักในเกียรติยศชื่อเสียง ในขณะที่ การให้การเรียนรู้หรืออีกนัยหนึ่งคือ การปลูกคุณธรรมความดี อันเป็นการทำให้สิ่งนั้นๆอุดม

¹²² โปรดตุ Xenophon, *Hipparchikos*, IX.8-9. และความฝันของเซโนโฟนเกี่ยวกับซุส อันเป็นนิมิตจาก ซุส Xenophon, *Anabasis*, III.1.11-47. รวมไปถึงบทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์นี้

¹²³ Xenophon, *Oikonomikos*, XVI.2.

สมบูรณ์มั่งคั่งไปด้วยดอกผลของคุณธรรมความดีงาม เท่าที่ธรรมชาติของมนุษย์นั้นๆจะเป็นได้นั้น ก็ต้องอยู่ภายใต้การชี้นำของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ที่มุ่งเน้นทางสายกลางและความพอประมาณหรือการควบคุมตนเอง กล่าวคือ มนุษย์ที่รักใคร่ในร่างกายก็ต้องถูกปลูกการควบคุมตนเอง เพื่อให้สามารถควบคุมความใคร่ของตนเองและเข้าใจว่าเงินทองไม่ใช่ความมั่งคั่งที่แท้จริง รวมไปถึงหาผู้ปกครองที่ดีมาปกครองตนเอง ส่วนในกรณีของคนที่รักในเกียรติยศชื่อเสียงก็ต้องถูกปลูกความรักในปิตุภูมิและการทำประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมือง เพื่อให้ใช้ความวิริยะอุตสาหะลงแรงทำงานหนัก กล่าวเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตรายทั้งปวง ในการบรรลุชัยชนะอันเป็นการสรรเสริญจากพลเมือง ดังนั้นความเข้าใจในแผ่นดินและศิลปะของการเพาะปลูกจึงเป็นความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์และการทำให้มนุษย์นั้นดีงามขึ้น อันเป็นกระบวนการเรียนรู้เช่นเดียวกับการเพาะปลูก ดังการสนทนาระหว่างไอโซมาคัสกับโสเครตีสเกี่ยวกับกระบวนการเพาะปลูก ความว่า

“ ไอโซมาคัสกล่าว ‘เช่นนั้นแล้ว โสเครตีส ท่านรู้หรือไม่ว่า มันเป็นสิ่งที่จะต้องเตรียมแผ่นดินสำหรับการหว่าน’

โสเครตีสกล่าว ‘ข้าพเจ้าทราบ’

ไอโซมาคัสกล่าว ‘หากว่าเราเริ่มต้นไถปรับแผ่นดิน ในฤดูหนาว จะเป็นเช่นใด’

โสเครตีสกล่าว ‘มันก็จะกลายเป็นโคลน’

ไอโซมาคัสกล่าว ‘เช่นนั้นแล้ว ฤดูร้อนก็น่าจะดีกว่า ใช่หรือไม่’

โสเครตีสกล่าว ‘แผ่นดินมันก็จะแข็งเกินไป สำหรับเรา’

ไอโซมาคัสกล่าว ‘ ดังนั้น ก็เป็นไปได้ว่าการไถเตรียมแผ่นดินก็ควรจะเริ่มในฤดูใบไม้ผลิ’

โสเครตีสกล่าว ‘มันดูเหมือนว่าในฤดูใบไม้ผลิ แผ่นดินนั้นกระจายตัวได้ง่าย หากเราทำการไถเตรียมดินในช่วงเวลาดังกล่าว’

ไอโซมาคัสกล่าว ‘เช่นนั้นแล้ว ความอุดมสมบูรณ์ได้แผ่นดินก็จะถูกไถพรวนขึ้นมา เป็นปุ๋ยให้กับแผ่นดิน ในขณะที่มันยังไม่ได้บ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ให้งอกงาม ข้าคิดว่าท่านก็น่าจะเข้าใจเช่นเดียวกันว่า แผ่นดินที่ถูกไถเตรียมเป็นอย่างดีนั้น จะต้องปราศจากวัชพืชและต้องถูกแสงแดดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้...’¹²⁴

จากบทสนทนาที่ยกมาข้างต้น ก็จะพบว่า แผ่นดินที่ได้รับการไถ เพื่อเตรียมสำหรับการเพาะปลูกนั้น ก็หมายถึงเยาวชน ที่จะต้องถูกปลูกฝังเมล็ดพันธุ์ของคุณธรรมความดีงามในวัยและใน

¹²⁴ Ibid., XVI.10-13.

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม(ฤดูกาลที่เหมาะสม)¹²⁵ โดยจะต้องทำให้ห่างจากความชั่วร้ายความลุ่มหลงต่างๆ(ความใคร่ในร่างกาย) ซึ่งก็เปรียบได้กับวัชพืชและสิ่งตัวผู้ที่จะต้องถูกควบคุม¹²⁶ และให้เยาวชนสัมผัสกับความถูกต้องเที่ยงธรรม(แสงแดด)มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อันสอดคล้องกับขั้นตอนการเรียนรู้จากวัยเด็กไปสู่เยาวชนคนหนุ่มสาว ที่เซโนโฟนกล่าวถึงในคัมภีร์ *Cyropaedia* นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผืนดินกับสภาพแวดล้อมหรือฤดูกาล ก็คือความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนของมนุษย์(กายกับจิต)กับระบอบการปกครองหรือระเบียบแบบแผนของนครรัฐ ที่จะมีส่วนในการเกื้อหนุนหรือขัดขวางการคลี่คลายไปสู่การเป็นวีรบุรุษคนดีหรือพลเมืองที่เป็นคนดี ของผู้คนในนครรัฐนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ก็ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีงาม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุผลสองประการคือ ความรู้ความเข้าใจแยกไม่ออกจากการปฏิบัติในชีวิตจริง กับ อาณาจักรแห่งความดีงามนั้นดำรงอยู่เป็นนิรันดร์ผ่านความเข้าใจ เพราะฉะนั้น คนดีที่แท้จริง จึงไม่สามารถอ้างได้ว่าตนนั้นอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำความดี จึงไม่จำเป็นต้องปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เนื่องจากคนดีที่แท้จริงนั้นมีใช้พลเมืองของอาณาจักรบนโลกนี้ แต่เป็นพลเมืองแห่งระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามที่ปรากฏอยู่อย่างเป็นนิรันดร์ในทุกสถานที่และกาลเวลา เฉกเช่น สตรีแห่งคุณธรรม¹²⁷ นั่นเอง

4.2.1.5 ความรักในปิตุภูมิ

การเป็นพลเมืองแห่งระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ก็มีได้หมายความว่า จะเป็นการแยกตัวออกจากนครรัฐหรือประเทศบ้านเมือง อันเป็นเผ่าพันธุ์ของตนหรือให้สิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตหรือมีชีวิตอยู่ของตน ในทางกลับกันศิลปะของการเพาะปลูกได้ก่อให้เกิดความรักในปิตุภูมิเพราะ “...ผืนดินได้ปลูกเราให้ผู้เพาะปลูกต้องถืออาวุธในการปกป้องบ้านเมืองด้วยผืนดินได้กำหนดการดูแลพืชพรรณให้เจริญงอกงามนั้นอยู่ในพื้นที่โล่ง ซึ่งผู้ที่แข็งแรงที่สุดจะได้มันไป...”¹²⁸ และเมื่อใดก็ตามที่

“...ศัตรูเข้ามารุกรานบ้านเมือง ก็จะเกิดการแยกตำแหน่งแห่งที่ระหว่างผู้เพาะปลูกกับช่างฝีมือต่างๆ และเกิดคำถามว่าคนกลุ่มใดเหมาะสมในการปกป้องบ้านเมืองหรือย้ายจากที่โล่งมาประจำการที่กำแพงเมือง ผลลัพธ์ก็จะไปในทำนองว่า ผู้ที่ผูกพันอยู่กับผืนดินจะถูกลงคะแนนเสียงให้ปกป้องบ้านเมือง ในขณะที่ช่างฝีมือต่างๆก็ถูกลงคะแนนเสียงให้อยู่เฉยๆ ไม่ต้องลงแรงทำงานหนักและเผชิญกับอันตรายทั้งปวง

¹²⁵ สอดคล้องกับ Ibid., III.10.

¹²⁶ Ibid., XVII.14.

¹²⁷ โปรดพิจารณา Xenophon, *Kunegetikos*, XII.18-22.

¹²⁸ Xenophon, *Oikonomikos*, V.7.

อันเป็นสิ่งที่พวกเขาได้รับการเรียนรู้มา เรา (โสเครตีสและไครโตปูลุส)มาถึงข้อสรุปที่ว่า กิจกรรมที่เป็นความเหนือกว่าอันเป็นที่สุดและเป็นความรู้ที่ดีที่สุดสำหรับการเป็นคนดีก็คือ การเพาะปลูก ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ทั้งหลายสามารถจัดหาสิ่งที่จำเป็นต่างๆ สำหรับตนเอง การเพาะปลูกจึงเหมือนกับสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ง่ายที่สุดและน่าพึงพอใจอย่างมากในการปฏิบัติ มันยังช่วยสร้างให้เกิดร่างกายและจิตที่แข็งแรงงดงามอย่างที่สุด และยังเป็นสาเหตุที่น้อยที่สุด ที่จะทำให้คนไม่มีเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องราวของมิตรสหายและบ้านเมือง นอกจากนี้การเพาะปลูกยังกระตุ้นความกล้าให้แก่คนที่ปฏิบัติ ด้วยการให้การดูแลและให้ผลผลิตความเจริญงอกงามของสิ่งที่จำเป็นต่างๆ อยู่บริเวณนอกป้อมปราการ ดังนั้นการใช้ชีวิตในระเบียบแบบแผนข้างต้นนี้ จึงเป็นที่ยกย่องสรรเสริญอย่างสูงสุดจากบ้านเมือง เพราะมันได้มอบสิ่งที่ดีที่สุดและพลเมืองที่มีจิตอันดีงาม ให้แก่การอยู่ร่วมกันของมนุษย์¹²⁹

เท่ากับว่าศิลปะของการเพาะปลูกได้ส่งผลให้ผู้ที่เรียนรู้คลี่คลายไปสู่การเป็นคนดีในกรณีของผู้รักในเกียรติยศชื่อเสียงและคลี่คลายไปสู่การเป็นพลเมืองดีในกรณีของผู้ที่รักใคร่ในร่างกาย ซึ่งคนดีสามารถปกครองตนเองได้และสมาคมด้วยคนดีที่ปรารถนาดีแก่กัน ไม่ว่าจะเป็นการให้ในสิ่งที่ตนรู้อันเป็นประโยชน์ต่อผู้สมาคมด้วยหรือการแนะนำให้ไปพบกับผู้ที่รู้จริงในเรื่องนั้นๆ รวมไปถึงเอาใจใส่ในเรื่องราวของบ้านเมือง ในขณะที่พลเมืองดีก็เปรียบได้กับม้าและสุนัข ที่ถูกคัดสรรและฝึกฝนมาเป็นอย่างดีสำหรับการใช้งาน อันจำเป็นต้องการผู้ที่มีความเข้าใจในธรรมชาติของม้าและสุนัขมาปกครองดูแลตน และใช้งานให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ต่างๆ เช่น การใช้ม้าในการสงคราม การใช้ม้าในการบรรทุกสิ่งของ การใช้ม้าในงานเทศกาลต่างๆ และการใช้สุนัขในการล่ากระต่ายป่า กวาง หมูป่า เป็นต้น เพราะฉะนั้นคนดีจึงเปรียบเสมือนกับแม่ทัพ ที่ต้องเข้าใจธรรมชาติของเหล่าทหาร(ผู้ใต้ปกครอง)อันเปรียบได้กับพลเมืองดี รวมไปถึงเข้าใจในธรรมชาติของศัตรูและสถานการณ์(ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ)เพื่อประยุกต์ใช้เหล่าทหารและสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อเอาชนะศัตรูที่มารุกรานบ้านเมือง

ดังนั้นผู้ที่ได้เรียนรู้ศิลปะของการเพาะปลูกจึงมีความรักในปิตุภูมิ เพราะการปกป้องผืนดินหรือผลผลิตจากผืนดินก็คือ การปกป้องรักษาชีวิตของตนเอง เท่ากับการตระหนักว่าตนนั้นเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสิ่งที่ใหญ่กว่าซึ่งก็คือส่วนรวม โดยการคงอยู่และความเจริญของบ้านเมืองก็คือ การคงอยู่และความเจริญของตนเอง การล่มสลายและความเสื่อมทรามของบ้านเมืองก็คือ ความตายและความชั่วร้ายเลวทรามของตนเอง อันกล่าวได้ว่า ศิลปะของการเพาะปลูก เป็นศิลปะวิทยาการที่สะท้อนให้ผู้คนรู้จักสำรวจตรวจสอบตนเอง เกี่ยวกับความกล้าที่มีต่อความตาย อันเป็น

¹²⁹ Ibid., VI.6-10.

ธรรมชาติของมนุษย์และรู้จักจัดการกับความกลัวความตาย ในแบบวิธีที่เป็นการแสดงออกซึ่งความห่วงใยและเอาใจใส่ต่อเรื่องราวของบ้านเมือง ซึ่งเราเป็นส่วนประกอบหนึ่งของตัวคนนั้น(บ้านเมือง) ไม่ว่าจะเป็นการปกป้องรักษา หรือ การสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมือง อันแตกต่างจากความกลัวความตายในลักษณะแบบบิดาของไอโซมาคัสที่ซื้อที่ดินอันรกร้างว่างเปล่าที่มีราคาถูกมาพัฒนาปรับปรุงแล้วขายไปให้แก่ผู้ซื้อคนใดก็ได้ที่ให้ราคาสูง หรือในกรณีของโครโตปูลุสที่ต้องการจะเป็นผู้ทำเงินได้เก่งที่สุด ที่ทั้งสองคนต่างเป็นตัวแทนลักษณะทางธรรมชาติของผู้ที่จัดการเกี่ยวกับความกลัวความตาย โดยคำนึงถึงความมั่งคั่งทางทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งตนคิดว่าเป็นประโยชน์และจะทำให้ตนมีดำรงชีวิตอยู่ได้ ทั้งที่จริงแล้วนั้น เงินทองมีครอบครองเท่าใดก็ไม่เคยพอ อันนำไปสู่การแสวงหาความมั่งคั่งส่วนตนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งก็คือลักษณะแบบทรราชที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อันแตกต่างจากผู้ปกครองที่ดีอย่างเช่นกษัตริย์อาจิสีลาอัส ที่มีความรักในปิตุภูมิ(*philopolis*) เพราะ “...ความสำเร็จทั้งหลายของพระองค์เป็นผลมาจากความรักในปิตุภูมิของพระองค์ อย่างที่เราทราบกันดีว่า หากพระองค์คิดว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีซึ่งพระองค์สามารถทำเพื่อบ้านเมืองได้แล้ว พระองค์ก็จะไม่ละความอุตสาหพยายาม ไม่ย่อท้อหลีกเลี่ยงอันตรายต่างๆ ไม่ตระหนี่เงินทอง หรือไม่ใช่สุขภาพหรือความชราเป็นข้อแก้ตัวที่จะไม่กระทำการนั้น ด้วยเพราะว่าพระองค์นั้นทรงเห็นว่า เป็นงานของผู้ปกครองที่ดี ที่จะทำให้ผู้ใต้ปกครองนั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้”¹³⁰ ดังนั้นความรักในปิตุภูมิจึงเปรียบได้กับสิ่งที่ถักทอส่วนย่อยๆต่างๆเข้ากันเป็นหนึ่งเดียว และเมื่อส่วนย่อยๆทั้งหลายทำงานประสานเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เมื่อนั้นก็จะเกิดความสามัคคีขึ้น นั่นเอง

4.2.2 การปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกาย

ร่างกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพที่ดี เป็นสิ่งที่ดีงามต่อร่างกาย อีกนัยหนึ่งคือ เป็นคุณธรรมต่อร่างกาย เพราะหากว่าจิตมีความกล้าหาญ เข้าใจระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีและพร้อมที่จะใช้ความวิริยอุตสาหเผชิญกับอันตรายต่างๆ เพื่อบ้านเมือง แต่กลับมีร่างกายที่อ่อนแอเจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว การปฏิบัติซึ่งคุณธรรมความดีงามอันต้องเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงนั้นก็มิอาจสำเร็จลุล่วงด้วยร่างกายเป็นอุปสรรค โดยร่างกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพที่ดีนั้น เป็นสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ปฏิบัติศิลปะการเพาะปลูก ดังที่โสเครตีสชี้แนะเกี่ยวกับประโยชน์ของศิลปะการเพาะปลูกให้โครโตปูลุสได้ตระหนัก ความว่า

“...ศิลปะของการเพาะปลูกได้มอบสิ่งที่ดีงามต่างๆให้อย่างมากมาย แต่มันก็ไม่ได้ทำให้เราลึกลับไปสู่ความอ่อนปวกเปียก ในทางกลับกันมันทำให้เราคุ้นเคยที่จะอดทนเผชิญกับความหนาวเย็นในฤดูหนาวและความร้อนในฤดูร้อน มันช่วยบริหารร่างกาย

¹³⁰ Xenophon, *Agesilaus*, VII.1.

สำหรับผู้ที่ทำงานด้วยมือของตนเองและเพิ่มพูนความแข็งแรงให้แก่ร่างกาย¹³¹ และมันยังสร้างลักษณะของความเป็นวีรบุรุษให้แก่ผู้ที่สนใจปฏิบัติศิลปะการเพาะปลูกแม้เพียงศิลปะวิทยาการเดียวอีกด้วย เพราะมันได้ทำให้ผู้ปฏิบัติต้องตื่นแต่เช้าและเคลื่อนที่อย่างมีพลังกระฉับกระเฉง ด้วยในชนบทที่แจ่มใสในเมืองที่การกระทำอันสำคัญต่างๆจะมีช่วงเวลาฤดูกาลที่เหมาะสม นอกจากนี้หากผู้ใดปรารถนาจะปกป้องบ้านเมืองในฐานะทหารม้า ศิลปะของการเพาะปลูกก็นับว่าเป็นสิ่งที่พอเพียงอย่างที่สุดในการช่วยดูแลรักษาม้า และหากผู้ใดปรารถนาจะเป็นทหารราบ มันก็มอบร่างกายที่มีพลังกระฉับกระเฉงให้...”¹³²

โดยประโยชน์ต่อร่างกายที่ได้รับจากการเรียนรู้ฝึกฝนศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข อันเป็นพื้นฐานของศิลปะการสงคราม ก็มีลักษณะเช่นเดียวกับประโยชน์ที่ได้รับจากศิลปะของการเพาะปลูก ดังที่เซโนโฟนกล่าวว่า

“...ความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการล่าได้นำไปสู่ประโยชน์อย่างมากมาย เพราะมันช่วยทำให้ร่างกายแข็งแรงกระฉับกระเฉง ช่วยพัฒนาศักยภาพในการมองเห็น และการได้ยินให้ดียิ่งขึ้น ช่วยชะลอความชรา และเหนืออื่นใดมันเป็นการฝึกฝนที่ดีสำหรับการสงคราม ดังจะเห็นได้จาก ผู้ที่ได้รับการฝึกฝนศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขนั้น จะไม่เหน็ดเหนื่อยเมื่อต้องเดินทัพโดยสวมชุดเกราะและถืออาวุธต่างๆ ผ่านภูมิประเทศที่ยากลำบาก ด้วยเขาเหล่านั้นได้สร้างให้ตนมีความแข็งแรงอดทน จากการปฏิบัติอย่างเป็นประจำในการแบกอาวุธต่างๆไว้กับตนเองเมื่อเวลาไปล่าสัตว์ ในลำดับถัดมาพวกเขาเหล่านั้นสามารถนอนหลับบนพื้นอันแข็งกระด้างขรุขระได้ และมีศักยภาพความสามารถเป็นอย่างดีในการป้องกันดูแลพื้นที่ต่างๆที่ตนได้รับมอบหมาย...”¹³³

ดังนั้นทั้งศิลปะการเพาะปลูกและศิลปะของการสงครามได้สร้างให้ผู้คนมีสุขภาพที่ดีและร่างกายที่แข็งแรงมีพลัง สามารถเผชิญกับความยากลำบากต่างๆได้ ดังบทสนทนาระหว่างโสเครตีสที่พยายามชี้แนะเกี่ยวกับศาสตร์แห่งผู้ปกครองให้อาริสติปปุส(Aristippus)เข้าใจ ความว่า

¹³¹ ข้อความนี้สอดคล้องกับข้อสรุปของโสเครตีสเกี่ยวกับศิลปะของการเพาะปลูก ความว่า“...ศิลปะของการเพาะปลูกได้นำมาซึ่งร่างกายที่งดงามและมีสุขภาพที่แข็งแรง...” Xenophon, *Oikonomikos*, VI.9.

¹³² Ibid., V.4-5.

¹³³ Xenophon, *Kunetetikos*, XII.1-2.

“โสเครตีสกล่าว ‘ในความเห็นของเจ้า อริสตีปปัส มันไม่เป็นที่แสดงถึงความละเอียดอันใหญ่โตหรือที่คนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการเรียนรู้ฝึกฝนสำหรับความหนาวเย็นและความร้อน ทั่วๆไปที่กิจกรรมที่จำเป็นส่วนใหญ่ของมนุษย์นั้น เกิดขึ้นภายใต้ท้องฟ้าที่เปิดกว้าง เช่นเดียวกับกิจกรรมในการสงครามและการเพาะปลูก’

อริสตีปปัสเห็นด้วยกับสิ่งที่กล่าวมา

โสเครตีสกล่าว ‘เช่นนั้น ในความคิดของเจ้า ผู้ที่จะไปปกครองจะต้องฝึกฝนและให้การเรียนรู้แก่ตนเอง เพื่อที่จะสามารถอดทนเผชิญสิ่งต่างๆเหล่านี้ให้ได้อย่างง่ายดาย ใช่หรือไม่’

อริสตีปปัสกล่าว ‘แน่นอน’ ”¹³⁴

เพราะฉะนั้นการดูแลฝึกฝนให้ร่างกายมีสุขภาพที่ดีและแข็งแรงมีพลังจึงมีประโยชน์อย่างมากมาย ดังที่โสเครตีสได้ชี้ให้อีพิเจนิส(Epigenes)ผู้เป็นสานุศิษย์มิตรสหาย ที่ละเอียดต่อการดูแลฝึกฝนร่างกาย ให้ตระหนักในประโยชน์ของการดูแลฝึกฝนร่างกาย ความว่า “...ผู้ที่ฝึกฝนดูแลร่างกายเป็นอย่างดีนั้นจะมีสุขภาพที่ดีและแข็งแรงมีพลัง และด้วยสิ่งนี้ในยามสงครามจะทำให้เขาปลอดภัยเมื่อต้องทำการรบพุ่ง สามารถหลีกเลี่ยงจากความสยดสยองต่างๆ มีหน้าซำยังสามารช่วยเหลือมิตรสหายและกระทำการที่ค้างคาเพื่อปิตุภูมิได้อีกด้วย และสิ่งนี้เองจะส่งผลให้เขาได้รับการสรรเสริญอย่างสูงค่า มีหน้ามีตาและได้รับเกียรติยศต่างๆอันสูงยิ่ง ซึ่งทำให้การใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ของเขาดีงามและปิติยิ่งขึ้น รวมไปถึงทั้งทรัพยากรอันดีงามสำหรับชีวิตไว้ให้แก่ลูกหลาน”¹³⁵ และไม่เฉพาะแต่ประโยชน์ในยามสงครามเท่านั้น “...ในยามปกติร่างกายที่มีสุขภาพดีและแข็งแรง ก็ช่วยให้อมนุษย์ทำกิจกรรมต่างๆได้สำเร็จลุล่วง และยังช่วยให้ปลอดภัยหรือไม่เสี่ยงต่อการมีอาการ ความจำเสื่อม(หลงๆลืมๆ), ความหุดหู่, ความหงุดหงิดฉุนเฉียว และความบ้าคลั่ง อีกด้วย...”¹³⁶

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า จากการเรียนรู้ศิลปะการเพาะปลูกและศิลปะการสงครามได้ทำให้เข้าใจถึงการคลี่คลายผู้ที่มีจิตรักในเกียรติยศชื่อเสียงให้ไปสู่สภาวะที่เหมาะสมสำหรับการแสวงหาความเข้าใจและการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม เพื่อให้เป็นผู้ที่ใช่ความวิริยะอุตสาหพยายามในการดำเนินชีวิต เฉกเช่น เฮอรัคิวลีส และที่สำคัญคือเป็นการสร้างให้คนกล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงและยินดีที่จะใช้ความวิริยะอุตสาหของตน เพราะ “...มนุษย์

¹³⁴ Xenophon, *Memorabilia*, II.1.6.

¹³⁵ Ibid., III.12.4.

¹³⁶ Ibid., III.12.5-7.

ที่หลีกเลี่ยงความยากลำบากทั้งปวง ก็ย่อมไม่มีความรู้ว่ อะไรคือคุณสมบัติหรือธรรมชาติของคนดี ที่ควรจะเป็นหรือควรมี...”¹³⁷ เท่ากับว่าผู้ที่หันหลังให้กับความยากลำบาก โดยหันไปเลือกหนทางที่ตนคิดว่าสุขสบายนั้น ย่อมเป็นผู้ที่ลุ่มหลงมัวเมาไปกับความใคร่ในร่างกายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จึงมีแต่ผู้ที่กล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงและอดทนรอคอยผลของความสำเร็จเท่านั้น ที่จะเหมาะสมสำหรับความปรารถนาในคุณธรรมความดีงามหรือความรักในความเป็นคนดี(วีรบุรุษคนดี) อีกนัยหนึ่งคือ การมุ่งแสวงหาเพื่อทำความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม แล้วนำมาปฏิบัติเป็นการคิดดี พุทธิ และทำดี ที่จะต้องอาศัยการเรียนรู้ฝึกฝนเพื่อคลี่คลายธรรมชาติและเตรียมความพร้อมจากทั้งศิลปะการเพาะปลูกและศิลปะการสงคราม ในด้านจิต(ความเข้าใจในการรักษาเพิ่มพูน กับประโยชน์, การจำแนก, การจัดระเบียบ, คุณธรรมความดี, และความรักในปิตุภูมิ)และร่างกายควบคู่กันเพราะ “...ความสำเร็จไม่เคยห่างจากผู้ที่เป็นเลิศทั้งด้านร่างกายและด้านจิต...”¹³⁸

4.3 ระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม

ผู้ที่ได้รับการเรียนรู้ฝึกฝนในวัยเยาว์ด้วยศิลปะการเพาะปลูกและศิลปะการสงครามจึงเป็นผู้ที่เหมาะสมทั้งทางจิตและกาย ที่ตระหนักเข้าใจว่า การแสวงหาความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นความมั่งคั่งที่แท้จริง ที่จะทำให้นั้นดีงามขึ้นเท่าที่สามารถจะเป็นได้ อันเป็นสิ่งที่มืผลลัพท์ชัดเจนแน่นอน ซึ่งการตระหนักผู้ดังกล่าวก็เช่นเช่น การร้องขอต่อเทพเจ้าในทางที่ถูกที่ควร ดังที่เซโนโฟนได้กล่าวถึงการร้องขอต่อเทพเจ้าโดยโสเครติสไว้ความว่า

“...โสเครติสมักจะสวดร้องขอต่อเทพเจ้าให้ประทานเพียงแค่สิ่งที่ดีงามต่างๆ แก่ท่าน บนพื้นฐานที่ว่าเทพเจ้านั้นมีความรู้ย่่างดีงามที่สุดว่าอะไรคือสิ่งที่ดี โสเครติสถือว่าผู้ที่สวดอ้อนวอนร้องขอทองหรือเงินหรือความเป็นทราชหรืออะไรก็ตามในลักษณะดังกล่าว ก็เท่ากับเป็นการร้องขอที่ไม่ต่างอะไรไปจากการสวดร้องขอสำหรับการเล่นทอยลูกเต๋า(การพนัน) การรบบฟุง หรือสิ่งอื่นๆที่มันไม่มีความชัดเจนว่าผลลัพท์จะเป็นอย่างไร...”¹³⁹

จากข้อความข้างต้นจึงเป็นการชี้ให้เห็นว่า การแสวงหาหรือการร้องขอในทางที่เหมาะสมนั้น ย่อมสัมพันธ์กับความรู้ในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม อันทำให้เราสามารถจำแนกสิ่งที่ดีงามที่ควรค่าแก่การปรารถนาการปฏิบัติออกจากสิ่งที่ชั่วร้ายเลวทรามที่ควรละเว้น

¹³⁷ Xenophon, *Kunegitikos*, XII.16.

¹³⁸ Ibid., XII.5.

¹³⁹ Xenophon, *Memorabilia*, I.3.2.

และยังเป็นความรู้ที่จะทำให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตเฉกเช่นเทพเจ้าเท่าที่จะเป็นไปได้ อีกนัยหนึ่งคือ การมีชีวิตที่ดีงาม นั่นเอง โดยความเข้าใจต่อระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ก็คือองค์การคัดจำแนกสิ่งที่ดีออกจากสิ่งชั่วร้าย ซึ่งก็คือความเข้าใจในธรรมชาติของคู่ตรงข้ามระหว่างสิ่งที่ควรปรารถนากับสิ่งที่ควรละเว้น สามารถแสดงได้ด้วยตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงคู่ตรงข้ามระหว่างสิ่งที่ควรปรารถนากับสิ่งที่ควรละเว้น

สิ่งที่ดีงามที่ควรค่าแก่การปรารถนาการปฏิบัติ	สิ่งที่ชั่วร้ายเลวทรามที่ควรละเว้น
1. กล้าเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตรายต่างๆ	1. รักษาความสุขสบายทางร่างกาย
2. มุ่งเน้นเกียรติยศชื่อเสียงและการเป็นที่สรรเสริญจากบ้านเมือง	2. มุ่งเน้นการบำรุงบำเรอการบริโภคทางร่างกาย (ประสาธสัมผัสทั้ง 5 และการสังวาส)
3. ปรารถนาคุณธรรมความดีงาม	3. ปรารถนาความมั่งคั่งทางทรัพย์สินเงินทอง
4. ขยันมั่นเพียร เอาใจใส่ ในการกระทำสิ่งต่างๆ, อดทนรอคอยคอกผลของการกระทำ	4. เกียจคร้าน มักหาข้อแก้ตัวเพื่อหลีกเลี่ยงกระทำสิ่งต่างๆ ,อยากได้สิ่งต่างๆด้วยวิธีง่ายๆและรวดเร็ว
5. มีระเบียบวินัย เคารพปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน	5. ไร้ระเบียบวินัย ทำตามความพอใจของตน
6. มีร่างกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพที่ดี	6. มีร่างกายที่อ่อนปวกเปียก
7. บริสุทธ์, พอเพียง	7. ประูณแต่ง, ฟุ่มเฟือย
8. เป็นอิสระ	8. เป็นทาส, มัวเมาลุ่มหลง
9. ปกครองตนเองได้	9. ไม่สามารถปกครองตนเองได้
10. รู้จักตนเอง(<i>gnothi sauton</i>) ตำรวจตรวจสอบตนเอง	10. หลงตน, มัวเมาในสิ่งที่ตนคิดว่ารู้หรือได้ชื่อว่ารู้

จากตารางข้างต้น จะพบว่ากรจำแนกสิ่งที่ควรปรารถนากับสิ่งที่ควรละเว้น แท้จริงแล้วก็คือ ความแตกต่างระหว่างสตรีแห่งคุณธรรมกับสตรีแห่งความชั่วร้าย ที่พยายามโน้มน้าวให้เฮอร์คิวลีสเลือกดำเนินชีวิตในวิถีทางที่ตนนำเสนอ อันปรากฏอยู่ในตัวบท *Memorabilia* ของเซโนฟอนนั่นเอง แต่การจำแนกข้างต้นก็ได้หมายความว่า การปฏิบัติตามสิ่งที่ดีงามอันควรปรารถนา จะเป็นการปฏิเสธการบริโภคอาหาร, เครื่องดื่มและการสังวาส รวมไปถึงการครอบครองบ้านเรือนที่ดินและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ แต่อย่างใดไม่ หากแต่จะมุ่งเน้นความพอเพียงไม่ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อและควบคุมสิ่งต่างๆเหล่านี้ให้มีการบริโภคครอบครองอย่างพอประมาณ เพราะสภาวะที่ไม่ต้องบริโภคหรือครอบครองสิ่งของต่างๆที่จำเป็นต้องการมีชีวิตอยู่ ก็คงมีแต่เทพเจ้าเท่านั้น ดังนั้น“การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามจึงต้องเริ่มต้นจากการควบคุมการบริโภคทางร่างกาย

(*egkrateian*) ของตนเองเป็นสำคัญ”¹⁴⁰ เพราะผู้ที่ไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกาย(การกิน การดื่ม กามรมย์) ของตนเองได้นั้น ก็ไม่เหมาะสมที่จะเป็นแม่ทัพหรือเป็นผู้ช่วยในการจัดการดูแล คริวเรือ นั่นด้วยเขาเหล่านั้นกระทำการสิ่งต่างๆที่ชั่วร้ายเลวทรามต่อทั้งกายและจิตของตนเองและทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น อันมีสาเหตุมาจากความละโมภและ ความมักมากของพวกเขาเหล่านั้น โดยเขาเหล่านั้นก็จะเพลิดเพลินไปกับเครื่องประสูรสและไวน์มากกว่ามิตรสหาย เช่นเดียวกับรักมันห่วยโย ในโสเครติสมากกว่ามิตรสหาย เพราะฉะนั้นผู้ที่ไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเอง ได้จึงต้องตกเป็นทาสของความพึงพอใจในร่างกายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด¹⁴¹ และผู้ที่ไม่สามารถควบคุม การบริโภคทางร่างกายของตนไม่ว่าจะเป็น ผู้ที่เมามายในไวน์ ผู้ที่เกียจคร้านชอบนอนหลับ ผู้ที่รัก ในกามรมย์นั้น ก็ไม่สามารถที่จะเรียนรู้เข้าใจความขยันหมั่นเพียรได้ เพราะเขาเหล่านั้นมักหลงลืม เอาแต่นอนหลับและสนใจแต่ผู้ที่ตนจะเสพสังวาสด้วย จนไม่รู้ว่าจะอะไรคือสิ่งควรกระทำและจะต้อง กระทำอย่างไร¹⁴² เท่ากับว่า“...ความใคร่ต่างๆโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายอย่างแท้จริง และการที่มนุษย์เหล่านี้ไม่สามารถต้านทานความใคร่ต่างๆได้ จึงถูกโน้มนำชักจูงให้เลือกหนทางที่ชั่ว ร้ายอย่างที่สุดทั้งในการพูดและการกระทำ คำพูดอันเหลวของเขเหล่านั้นได้ไหมไฟแห่งความเป็น ปฏิบัติ ในขณะทำการกระทำอันชั่วร้ายนำมาซึ่งความพินาศ การลงโทษและความตายสู่พวกเขา ลูกๆและมิตรสหายของเขา...”¹⁴³ ลักษณะของผู้ที่ไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายที่กล่าว มาข้างต้น จึงแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากโสเครติสของเซโนฟอนผู้เป็นตัวแบบของผู้ที่สามารถควบคุม การบริโภคทางร่างกายของตนเองได้ ดังที่เซโนฟอนกล่าวว่า

“...โสเครติสเป็นผู้ที่ควบคุมการบริโภคทางร่างกายเกี่ยวกับกามรมย์และการ กินดื่มของตนเองมากที่สุดในกลุ่มมนุษย์ทั้งหมด¹⁴⁴ และท่านยังเป็นผู้ที่มีความอดทน เป็นอย่างยิ่งต่อฤดูหนาว ฤดูร้อน และกิจกรรมต่างๆอันยากลำบาก รวมไปถึงได้ให้การ เรียนรู้แก่ตนเองเกี่ยวกับขอบเขตความปรารถนาของตนที่แม้ว่าท่านจะครอบครองสิ่ง

¹⁴⁰ Ibid., I.5.4.

¹⁴¹ โปรดดู Ibid., I.5.1-6.

¹⁴² Xenophon, *Oikonomikos*, XII.11-14.

¹⁴³ Xenophon, *Kunegetikos*, XII.12-13.

¹⁴⁴ ข้อความนี้สอดคล้องกับสิ่งที่เซโนฟอนกล่าวถึงโสเครติสว่า “...โสเครติสได้ทำให้สานุศิษย์มิตร สหายของท่านมีทักษะในการปฏิบัติและมีระเบียบวินัย ด้วยการยึดถือว่าการควบคุมการบริโภคทางร่างกายเป็น คุณสมบัติที่ดีซึ่งจะต้องมีอยู่ในผู้ที่ปรารถนาจะกระทำการสิ่งที่ดีงาม โดยในเบื้องต้นโสเครติสได้ทำให้สานุศิษย์มิตร สหายของท่านประจักษ์ว่าท่านนั้นเป็นผู้ที่เรียนรู้ฝึกฝนการควบคุมการบริโภคทางร่างกายมากที่สุดในกลุ่มมนุษย์ทั้ง หมวล หลังจากนั้นด้วยการสนทนา ท่านก็จะโน้มน้าวกล่อมเกล้าให้สานุศิษย์มิตรสหายมุ่งไปสู่การควบคุมการ บริโภคทางร่างกาย...” Xenophon, *Memorabilia*, IV.5.1.

ต่างๆอยู่น้อยนิด ท่านก็ตระหนักได้ง่ายว่ามันเพียงพอสำหรับท่าน คนในลักษณะนี้ หรือ ที่จะเป็นผู้ที่ทำให้ผู้อื่นเป็นผู้หยาบช้า ผู้ที่ละเมิดกฎระเบียบ ผู้ที่ตะกละตะโมบ ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ และเป็นผู้อ่อนปวกเปียกต่อการลงแรงทำงาน ในทางกลับกัน โสเครตีสได้ช่วยให้คนทั้งหลายกำจัดลักษณะเหล่านี้ไป หลังจากที่ได้เรียนรู้ปลุกฝังให้พวกเขาเหล่านั้นปรารถนาในคุณธรรมความดีงามและให้ความหวังว่าหากเขาเหล่านั้นสำรวจตรวจสอบตนเองและนำไปปฏิบัติด้วยตนเองแล้ว ก็จะส่งผลให้เขาเหล่านั้นเป็นคนดี...และโสเครตีสก็ไม่ได้ทำให้สานุศิษย์มิตรสหายกลายเป็นผู้ที่รักในเงินทองความมั่งคั่ง โสเครตีสได้ทำให้สานุศิษย์มิตรสหายไกลห่างจากความโลภทั้งปวง เช่นเดียวกับที่ท่านไม่ใคร่ได้เงินทองเป็นการแลกเปลี่ยนกับการสมาคมด้วยท่าน...”¹⁴⁵

การควบคุมการบริโภคทางร่างกายและการควบคุมตนจากความมั่งคั่งในทรัพย์สินเงินทอง จึงเป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม อันมีโสเครตีสเป็นตัวแทนของการปฏิบัติ¹⁴⁶ ให้ผู้ที่ปรารถนาจะควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเองเพื่อคุณธรรมความดีงามได้เลียนแบบ รวมไปถึงการสนทนาของโสเครตีสก็ยังเป็นการสร้างความเข้าใจและโน้มน้าวให้ผู้คนได้ตระหนักในความสำคัญของการควบคุมการบริโภคทางร่างกาย ดังการสนทนาระหว่างโสเครตีสกับยูโดติมุส ที่ชี้ให้เห็นถึงการเป็นอิสระกับการตกเป็นทาส ความว่า

“โสเครตีสกล่าว‘ยูโดติมุส บอกข้าพเจ้าที ว่าเจ้านั้นถือว่าการเป็นอิสระเป็นสิ่งที่ดีงามและเป็นการครอบครองที่มีค่ายิ่งต่อทั้งมนุษย์และนครรัฐ ใช่หรือไม่’

ยูโดติมุสกล่าว‘ในความเป็นจริงแล้ว มันเป็นที่สิ่งที่ดีงามและมีค่ายิ่ง ดังที่มันสามารถจะเป็น’

โสเครตีสกล่าว‘เช่นนั้นแล้ว ใครก็ตามที่ถูกปกครองด้วยความพึงพอใจต่างๆ ที่มาจากร่างกาย และด้วยสิ่งเหล่านี้จึงทำให้ไม่สามารถที่จะทำในสิ่งที่ดีที่สุด เจ้ายังจะถือว่ามนุษย์เหล่านี้เป็นอิสระหรือไม่’

ยูโดติมุสกล่าว‘ไม่เลย โสเครตีส’

โสเครตีสกล่าว‘บางที เจ้าคงประจักษ์ว่า มันเป็นคุณสมบัติของผู้ที่เป็นอิสระที่จะทำในสิ่งที่ดีที่สุด ดังนั้นเจ้าจึงยึดถือว่า การมีคนทีควบคุมป้องกัน ผู้หนึ่งผู้ใดจากการ

¹⁴⁵ Ibid., I.2.1-5.

¹⁴⁶ Ibid., I.5.6.

ประพุดิปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมนั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้ตกเป็นทาส(ของความพึงพอใจในร่างกาย)’

ยูโดติมุสกล่าว‘เป็นดังที่ท่านกล่าวมาทั้งหมด’

โสเครติสกล่าว‘เช่นนั้น ในความเห็นของเจ้า ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเองได้ ก็ย่อมเป็นผู้ที่ไร้อิสระทั้งหมดทั้งสิ้น’

ยูโดติมุสกล่าว‘ซุสเป็นพยาน มันสมควรที่จะเป็นเช่นนั้น’

โสเครติสกล่าว‘ในความเห็นของเจ้านั้น ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเองได้ เพียงแต่ไม่สามารถกระทำในสิ่งที่ตั้งใจได้เท่านั้น หรือรวมไปถึงการที่พวกเขาเหล่านั้นได้ถูกผลักดันให้กระทำในสิ่งที่น่าละอายหยาบช้า’

ยูโดติมุสกล่าว‘ในความเห็นของข้า เขาเหล่านั้นไม่ได้ถูกผลักดันให้กระทำในสิ่งหลังน้อยไปกว่าการไม่สามารถกระทำในสิ่งแรกได้’¹⁴⁷

และในความเป็นจริงแล้วการตกเป็นทาสของการบริโภคทางร่างกายหรือการไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเองได้ ก็มีได้นำไปสู่ความพึงพอใจใดๆ เพราะ“...มันไม่ได้ก่อให้เกิดการอดทนรอคอยต่อความหิวกระหายหรือความต้องการทางเพศหรือความง่วง ทั้งๆที่สิ่งเหล่านี้เท่านั้นที่จะทำให้ผู้คนสามารถพึงพอใจกับการกินดื่ม การสังวาส การพักผ่อนนอนหลับ...”¹⁴⁸ ผู้ที่ตกเป็นทาสของความใคร่ทางร่างกายจึงไร้ซึ่งคุณธรรมความดีงามใดๆทั้งสิ้น เจกเช่นฝูงสัตว์ที่ไร้ความคิดและไร้ความรู้เป็นที่สุด¹⁴⁹ เนื่องจาก“การไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเองได้นั้น เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิงกับปัญญา(*sophia*)และความพอประมาณ(*sophrosune*)”¹⁵⁰ ดังนั้นผู้ที่ไม่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเองจึงต้องตกเป็นทาสของความใคร่ในร่างกาย ที่จะต้องถูกปกครองควบคุมโดยผู้ที่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายของตนเองได้ อีกนัยหนึ่งคือ ให้คนดีมาปกครองควบคุมคนที่ชั่วร้ายเลวทราม นั่นเอง¹⁵¹

¹⁴⁷ Ibid., IV.5.2-4.

¹⁴⁸ Ibid., IV.5.9. สอดคล้องกับสิ่งที่สตรีแห่งคุณธรรมวิพากษ์สตรีแห่งความชั่ว เพื่อให้เซอร์คิวลิสได้ตระหนักเข้าใจถึงการอดทนรอคอย เพื่อตอบสนองการบริโภคทางร่างกายอย่างเหมาะสมพอประมาณและได้รับความพึงพอใจที่แท้จริง โปรดดู Ibid., II.1.30.

¹⁴⁹ Ibid., IV.5.11.

¹⁵⁰ Ibid., IV.5.6-7.

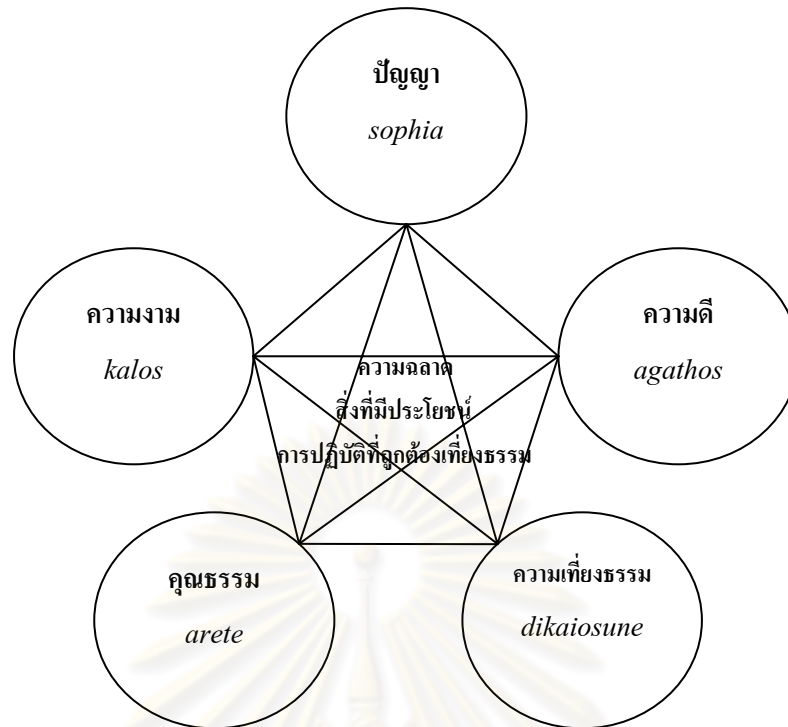
¹⁵¹ ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ตีความนี้สอดคล้องกับสิ่งที่โสเครติสของเซโนฟอนกล่าวไว้เกี่ยวกับผู้ที่เป็นทาสของการบริโภคทางร่างกายที่จะต้องมียาที่ดี(คนดี)มาปกครอง Ibid., I.5.5. และความแตกต่างระหว่างนายที่ดี(คนดี)ที่ปกครองผู้อื่นกับสตรีแห่งความชั่วร้ายที่ปกครอง โปรดดู Xenophon, *Oikonomikos*, I.18-23.

โดยผู้ที่สามารถควบคุมการบริโภคทางร่างกายและความปรารถนาในความมั่งคั่งทาง
ทรัพย์สินเงินทองของตนเองได้ รวมไปถึงได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังความเข้าใจในคุณธรรมความดี
งามจากศิลปะการเพาะปลูกและศิลปะการสงครามให้มีความพร้อมทั้งทางจิตและกาย ก็นับว่าเป็นผู้
ที่มีธรรมชาติอันเหมาะสมที่มีศักยภาพจะเรียนรู้และแสวงหาความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของ
คุณธรรมความดีงาม และความถูกต้องเที่ยงธรรม เพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติ อันเป็นสิ่งที่มีความและมี
ประโยชน์อย่างแท้จริง อีกนัยหนึ่งคือ การเจริญองกามมั่งคั่งของความรักในความเป็นคนดี นั่นเอง
ดังที่โสเครตีสได้ชี้ให้ยูไดติมุสตระหนักและตรวจสอบตนเองในประเด็นดังกล่าวผ่านการแสวงห
ย่องยูไดติมุสความว่า“...เธอร่าเป็นพยาน ข้าพเจ้า(โสเครตีส)ชื่นชมเจ้า(ยูไดติมุส) ก็เพราะว่าเจ้านั้น
ไม่ได้เลือกที่จะครอบครองทรัพย์สมบัติอันมีค่าไม่ว่าจะเป็นเงินหรือทองคำมากกว่าทรัพย์อันมีค่า
ทางปัญญา สำหรับเจ้านั้นได้ยึดถืออย่างชัดเจนว่าทั้งเงินและทองคำไม่ได้ทำให้มนุษย์นั้นดีงามขึ้น
แต่การตัดสินใจต่างๆของมนุษย์อันเป็นความฉลาดนั้น ได้ทำให้ผู้ที่ครอบครองมันเจริญองกามมั่ง
คั่งขึ้นในคุณธรรม...”¹⁵²

และเมื่อวิเคราะห์ตีความระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม
แล้ว ก็จะพบว่า ปัญญา(*sophia*)เป็นสิ่งที่ใหญ่กว่าหรือมีความหมายครอบคลุมถึงคุณธรรม
(*arete*)และความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaiosune*) โดยปัญญาจะต้องสัมพันธ์โดยตรงกับความงาม
(*kalos*)และความดี(*agathos*) อันจะส่งผลให้ปัญญา คุณธรรมและความถูกต้องเที่ยงธรรม เป็นสิ่งที่มี
ประโยชน์และดีงามอย่างแท้จริง โดยการมีปัญญาหรือความฉลาด ที่จะส่งผลให้การปฏิบัติเป็นการ
ปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรมนั้น จะต้องเป็นการเกี่ยวพันกันของสิ่งเป็นนามธรรม 4 ประการคือ
ปัญญา, ความดี, ความงาม และความถูกต้องเที่ยงธรรม กับสิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ
อันมีลักษณะของความเป็นนามธรรมที่ผสมด้วยรูปธรรมคือ คุณธรรม ดังแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵² Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.9.

ภาพที่ 4.4 แสดงความสัมพันธ์ของ 5 ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความฉลาด

จากแผนภาพข้างต้นจะพบว่าเมื่อ ปัญญา, ความดี, ความงาม, ความถูกต้องเที่ยง และคุณธรรม สัมพันธ์เชื่อมโยงกันหมดและเมื่อสิ่งต่างๆ อยู่ในตำแหน่งที่อันเกี่ยวพันกันแล้ว ก็จะทำให้เกิดพื้นที่ตรงกลางรูปดาวภายในกรอบห้าเหลี่ยมขึ้นซึ่งก็คือ การมีปัญญาหรือความฉลาด ที่จะส่งผลให้การปฏิบัติเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรม เพราะการมีปัญญาไม่ได้หมายความว่ามีความรู้ในธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่าง แต่หมายถึงความรู้ในความดีงามอันเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นสำคัญ¹⁵³ และหากว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งแล้วก็จะส่งผลให้รูปดาวภายในกรอบห้าเหลี่ยมบิดเบี้ยวไป อันเปรียบได้กับการเสียดุลของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดี ความถูกต้องเที่ยงธรรม ที่ส่งผลให้การกระทำที่เที่ยงธรรมนั้นขาดความสมบูรณ์ครบถ้วนหรือผิดแผกไปจากสิ่งที่ควรจะเป็น ดังนั้นปัจจัยทั้ง 5 ประการจึงต้องสัมพันธ์เกี่ยวพันกันเป็นองค์รวม ดังที่เซโนฟอนได้อธิบายเกี่ยวกับความเข้าใจความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้ง 5 ตามแนวทางของโสเครตีสไว้ ความว่า

“...โสเครตีสได้กล่าวว่า ความถูกต้องเที่ยงธรรมและคุณธรรมต่างๆ คือปัญญา สิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรมและสิ่งต่างๆ ที่ปฏิบัติลุล่วงด้วยคุณธรรมย่อมเป็นความงามและความดี โดยผู้คนที่เข้าใจสิ่งเหล่านี้ก็จะไม่เลือกสิ่งอื่นใดมาแทนที่ ในขณะที่ผู้ซึ่งไม่เข้าใจสิ่งเหล่านี้ก็จะไม่สามารถปฏิบัติได้และหากพยายามปฏิบัติก็จะนำมาซึ่งความผิดพลาดนั้นใด ผู้ที่ฉลาดมีปัญญาก็สามารถปฏิบัติสิ่งที่เป็นความดีและความงามได้ ในขณะที่ผู้

¹⁵³ โปรดดู Ibid., IV.6.5-9.

ซึ่งไร้ปัญญาก็จะไม่สามารถปฏิบัติสิ่งเหล่านี้ได้ และหากพยายามปฏิบัติก็จะนำมาซึ่งความผิดพลาด นั่นนั่น เพราะฉะนั้นด้วยคุณธรรมจึงจะทำให้สิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรม และสิ่งที่เป็นความดีความงามต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ และเป็นที่ยืนยันว่า ความถูกต้องเที่ยงธรรมและคุณธรรมต่างๆ คือปัญญา...”¹⁵⁴

เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาเชิงลำดับแล้ว ปัญญาจึงเป็นสิ่งที่ครอบคลุมความถูกต้องเที่ยงธรรมและคุณธรรม อีกนัยหนึ่งคือ ความถูกต้องเที่ยงธรรมและคุณธรรมเป็นส่วนย่อย(ซับเซต)ของปัญญา นั่นเอง โดยปัญญาคือการเข้าใจว่า สิ่งใดที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งประโยชน์นั้นย่อมแยกไม่ออกจากความดีและความงาม เพราะ“...ผู้คนได้ใช้คำว่า ความงามและความดี ในความหมายเดียวกัน ต่อสิ่งเดียวกัน เช่นเดียวกับการกล่าวต่อสิ่งเดียวกันว่า ร่างกายของมนุษย์นั้นทั้งดูดีและงดงาม และการกล่าวต่อสิ่งเดียวกันต่างๆที่มนุษย์ใช้งานหรือปฏิบัติว่า มันทั้งดีและงาม ความดีงามจึงสัมพันธ์กับสิ่งใดก็ตามที่มันเป็นประโยชน์...”¹⁵⁵ เท่ากับว่าปัญญาก็เปรียบได้กับแสงแห่งความดีงาม อันคอยส่องทางที่เป็นประโยชน์ และทำให้เราหลุดพ้นจากสภาวะของความบ้ำซึ่งก็คือ ความไม่รู้แล้วหลงคิดว่าตนรู้ โดยเฉพาะลุ่มหลงคิดไปว่าทรัพย์สินเงินทองความมั่งคั่งและความรักใคร่ต่อมนุษย์ที่สวयงามเป็นชีวิตที่ดี กล่าวคือปัญญาเป็นความรู้ในความดีงามอันเป็นประโยชน์ ที่นำไปสู่การรู้จักตนเอง เข้าใจธรรมชาติของตนเองและเข้าใจระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม โดยรู้ว่าคุณธรรมความดีงามเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงควบคู่ไปกับการปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมตามระเบียบแบบแผนดังกล่าว เพื่อให้ตนนั้นดีงามขึ้นเท่าที่ตนสามารถจะเป็นได้นั่นเองโดยความเข้าใจในปัญญาหรือการมีปัญญา ก็เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ฝึกฝนสำหรับผู้ที่มิธรรมดาเหมาะสมคือ รักในเกียรติยศชื่อเสียง ด้วยการสร้างความเข้าใจในการรักษาเพิ่มพูนความรักในความเป็นคนดี ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อบ้านเมือง ผ่านความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่างๆด้วยการจำแนกที่ใช้เกณฑ์กายกับจิต ควบคู่กับประโยชน์สำหรับการใช้งานเพื่อจัดระเบียบแบบแผนของสิ่งต่างๆได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยมีจุดมุ่งหมายในการทำให้สิ่งนั้นๆดีงามขึ้นและคลี่คลายไปสู่ประโยชน์อย่างที่สุดเมื่อยามปฏิบัติ(ใช้งาน) อันควบคู่มากับการรักษาระเบียบแบบแผนที่ถูกจัดไว้ และสร้างความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม ซึ่งเป็นความรู้ในความดี ที่จะช่วยวางแนวทางในการปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมแก่สถานการณ์ โดยคำนึงถึงความรักในปิตุภูมิของตนและประโยชน์ต่อตนเอง มิตรสหาย คราวเรือนและบ้านเมืองเป็นสำคัญ

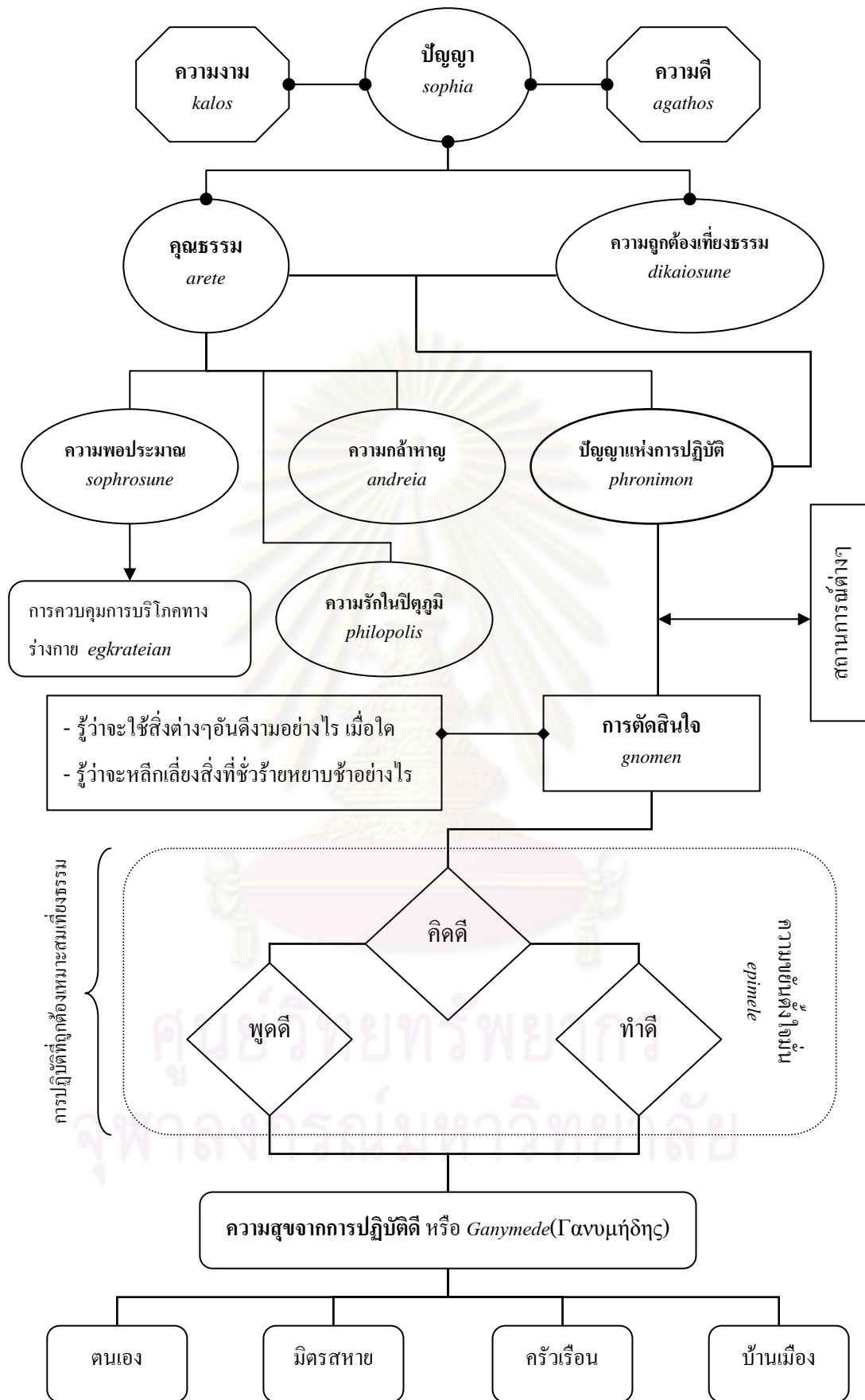
¹⁵⁴ Ibid., III.9.5.

¹⁵⁵ Ibid., III.8.5. และ Ibid., IV.6.9.

ปัญหาจึงอยู่ในตำแหน่งแรกของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้อง
 เทียงธรรม ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับความงามและความดี และปัญญาก็จำแนกออกเป็นสองภาคคือ
 คุณธรรม กับ ความถูกต้องเทียงธรรม โดยคุณธรรมอันมีลักษณะของความเป็นนามธรรมผสมกับ
 ความเป็นรูปธรรม ก็จำแนกออกได้เป็นความพอประมาณ, ความกล้าหาญ, ความรักในปิตุภูมิ และ
 ปัญญาแห่งการปฏิบัติ ซึ่งส่วนย่อยของความพอประมาณก็คือ การควบคุมการบริโภคทางร่างกาย
 อันเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติคุณธรรมความดีงาม ในขณะที่ปัญญาแห่งการปฏิบัติจะเป็นคุณธรรม
 ที่เชื่อมโยงความเข้าใจในปัจจัยหลักทั้ง 5 อันสัมพันธ์กันนั้น(แสดงความสัมพันธ์ด้วย ●—●)ไปสู่
 การปฏิบัติที่จะต้องคำนึงถึงสถานการณ์ต่างๆ เพื่อความถูกต้องเหมาะสมในการตัดสินใจว่า จะใช้
 สิ่งต่างๆอันดีงามอย่างไร เมื่อใด และจะหลีกเลี่ยงความชั่วร้ายหยาบช้าได้อย่างไร อันเป็นการปฏิบัติ
 ที่ถูกต้องเหมาะสมเทียงธรรมที่จำแนกออกเป็น การคิดดี, การพูดดี และการทำดี ที่จะต้องอาศัย
 ความขยันตั้งใจมั่นเพื่อให้การปฏิบัติสำเร็จลุล่วงโดยตลอด ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขจากการปฏิบัติดี
 หรือ *Ganymede*(Γανυμήδης)อันเป็นผลมาจากการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม ที่เป็นที่รักของเทพ
 เจ้า¹⁵⁶ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง มิตรสหาย ครว้เรือน และบ้านเมือง จากที่กล่าวมาทั้งหมด
 ข้างต้นจึงเป็นภาพรวมของการจำแนกในการทำความเข้าใจต่อปัญญา ความดีงาม คุณธรรม ความ
 ถูกต้องเทียงธรรม จากความเข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรมไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม อีกนัยหนึ่ง
 คือ ความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเทียงธรรม ที่ส่วนย่อยๆ
 ต่างๆต้องสัมพันธ์เกี่ยวพันกัน เพื่อสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าซึ่งก็คือ ปัญญาแห่งความดีงาม อันเป็น
 ประโยชน์อย่างแท้จริงและเป็นนิรันดร์ โดยระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความ
 ถูกต้องเทียงธรรมสามารถแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵⁶ Xenophon, *Symposium*, VIII.29-30.

ภาพที่ 4.5 แสดงระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม

จากภาพจะพบว่า ปัญญาอันเป็นความดีงาม สามารถจำแนกออกเป็นสองส่วนหลักคือ คุณธรรมกับความถูกต้องเที่ยงธรรม โดยคุณธรรม(*arete*)ยังจำแนกออกได้เป็น ความพอประมาณ (*sophrosune*), ความรักปิตุภูมิ(*philopolis*), ความกล้าหาญ(*andreia*) และปัญญาแห่งการปฏิบัติ (*phronimon*) กล่าวคือ ความพอประมาณ(*sophrosune*)ต้องอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ปฏิบัติ เกี่ยวกับการควบคุมการบริโภคทางร่างกาย อันเป็นทางสายกลางที่ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป ไม่ว่าจะเป็น การกิน การดื่ม การเสพสังวาส การออกกำลังกาย และเมื่อพิจารณาจากส่วนต่างๆ ของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามแล้ว ก็ย่อมรวมถึงความรักในปิตุภูมิที่ไม่มากเกินไปจน กลายเป็นความคลั่งความวิตกกังวลหรือน้อยเกินไปจนกลายเป็นความเห็นแก่ตัวไม่ใส่ใจบ้านเมือง, ความกล้าหาญที่ไม่มากเกินไปจนกลายเป็นความมูทะลุหนหันปล้นเล่นหรือน้อยเกินไปจน กลายเป็นความขลาดหวาดกลัว, การปฏิบัติที่ไม่มากเกินไปหรือไม่น้อยจนเกินไป สอดคล้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ เช่นเดียวกับการแสวงหาความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของ คุณธรรมความดีงาม ที่จะต้องสำรวจตรวจสอบสิ่งที่ตนเรียนรู้เข้าใจอยู่เสมอ เพื่อมิให้หิ่งห้อยของหลง ตน อันเป็นการสร้างให้เกิดความตระหนักว่าสิ่งใดที่ตนมีศักยภาพและสิ่งใดที่ตนไม่มี และเมื่อไม่รู้ ไม่เข้าใจสิ่งใด โดยเฉพาะสิ่งที่ดีงามก็ต้องเรียนรู้ แต่การเรียนรู้ก็มีใช้การหมกมุ่นจนไม่ใส่ใจเรื่องราว ของบ้านเมือง ครว้เรื่อน มิตรสหายและการดูแลจิตกับกายของตน ความพอประมาณจึงเป็นทางสาย กลางของการปฏิบัติที่ไม่ขาดและไม่เกิน นั่นเอง

โดยการปฏิบัติต่างๆก็ต้องอยู่บนพื้นฐานของความรักในปิตุภูมิ(*philopolis*) อันเป็นความ ตระหนักและการแสดงออกซึ่งความห่วงใยเอาใจใส่ต่อเรื่องราวของบ้านเมือง ซึ่งเราเป็นส่วน ประกอบหนึ่งของตัวตนนั้น(บ้านเมือง) ไม่ว่าจะเป็นการปกป้องรักษา หรือ การสร้างความเจริญ ให้แก่บ้านเมือง อีกทั้งเข้าใจว่า การดำรงอยู่ของบ้านเมืองก็คือการดำรงอยู่ของตัวเอง การปฏิบัติ ต่างๆจึงต้องเป็นการกระทำที่จะทำให้ตนนั้นดีงามขึ้นในฐานะของการเป็นคนดีและพลเมืองที่เป็น คนดี ไม่ว่าจะเป็นความกล้าหาญเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงในการที่จะปกป้องรักษาและสร้าง ความเจริญให้แก่บ้านเมือง, การทำให้ตนนั้นเป็นคนที่ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทองไป กับสิ่งบันเทิงไร้สาระไร้ประโยชน์ต่อบ้านเมืองหรือยากจนข้นแค้นจนเป็นภาระของบ้านเมืองและ ผู้อื่น รวมไปถึงการปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมแก่สถานการณ์ต่างๆโดยคำนึงถึงประโยชน์ของ บ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญ

ส่วนความกล้าหาญ(*andreia*) จะต้องเป็น“ความกล้าหาญต่อสิ่งที่ยากลำบากและภัยอันตราย ต่างๆ โดยตระหนักเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ยากลำบาก มิเช่นนั้นแล้ว ผู้ที่ไม่กลัวความยากลำบากภัยอันตราย ต่างๆ ด้วยความไม่รู้ของตน ก็คงต้องรวมถึงผู้ที่เสียสติและผู้ที่ยี้ขลาดหวาดกลัวด้วย”¹⁵⁷ ดังนั้นความ กล้าหาญจึงต้องเป็นความเข้าใจว่า สิ่งนั้นๆเป็นความยากลำบากและเป็นภัยอันตราย ที่เราต้องกล้า

¹⁵⁷ Xenophon, *Memorabilia*, IV.6.10.

เผชิญฝ่าฟัน ด้วยประโยชน์อย่างดีงามเพื่อบ้านเมือง¹⁵⁸ ซึ่งก็คือ การปฏิบัติตามวิถีทางแห่งคุณธรรมที่ควบคู่มากับความยากลำบากและการลงแรงทำงานหนัก รวมไปถึงการอดทนรอคอยดอกผลของคุณธรรมความดีงาม อันแตกต่างจากวิถีทางแห่งความชั่วร้ายที่มุ่งเน้นความสุขสบาย ด้วยการตอบสนองไขว่คว้าสิ่งต่าง ๆ มาบำเรอตนด้วยวิธีการใดๆก็ตาม ซึ่งง่ายดายไม่ลำบากและรวดเร็ว เพราะฉะนั้น “ความกล้าหาญจะต้องสัมพันธ์กับการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามเสมอ เพื่อให้เป็นความกล้าหาญในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มิใช่การเสี่ยงอันตรายอย่างเขลา(มูทะลุหนหันปล้นเล่น)”¹⁵⁹

ในขณะที่ความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaiousune*) อันเป็นการกำหนดขอบเขตว่า ใครควรได้สิ่งใด เท่าใด อย่างไร และเมื่อใด นั้น ก็สามารถวิเคราะห์ตีความได้จากการสนทนาระหว่างโสเครติสกับยูโคติมุส ที่เริ่มต้นจากการตรวจสอบสิ่งที่คนทั่วไปรับรู้เกี่ยวกับความถูกต้องเที่ยงธรรมในสองประเด็นคือ การแบ่งแยกสิ่งที่เป็นสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรมออกจากสิ่งที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมออกจากกัน ด้วยความเห็นที่รับรู้ท่องจำกันมาเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงสิ่งอื่นใด กับ การรับรู้กันว่าความถูกต้องเที่ยงธรรมคือการปฏิบัติที่เหมือนกันในทุกกรณีหรือเป็นความเสมอภาค โดยเซโนฟอนได้ชี้ให้เห็นว่า ความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้น มิใช่การรับรู้และท่องจำกันมาว่า สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรม ในขณะที่อีกสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม หากแต่ต้องคำนึงถึงการปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆหรือต่อบุคคลต่างๆมาประกอบ การปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรมจึงไม่จำเป็นที่จะต้องเหมือนกันในทุกกรณี ดังเช่น “การกดผู้อื่นลงเป็นทาส เป็นสิ่งที่รับรู้กันว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม แต่หากเป็นในกรณีของแม่ทัพที่ถูกเลือกจากสภาของนครรัฐไปทำการพิชิตผู้ที่ประพฤติหยาบช้าและนครรัฐอันเป็นศัตรูให้ตกเป็นทาสหรือต้องขึ้นต่อนครรัฐของตนแล้ว เราจะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นความไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมได้อย่างไร เช่นเดียวกับ การโกหกหลอกลวง เป็นสิ่งที่รับรู้กันว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม แต่หากเป็นในกรณีของแม่ทัพที่ถูกเลือกจากสภาของนครรัฐ ได้ใช้อุบายเมื่อยามทำสงครามกับศัตรู¹⁶⁰ เราจะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นความไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมได้อย่างไร เช่นเดียวกับ การปล้นแย่งชิง เป็นสิ่งที่รับรู้กันว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม แต่หากเป็นในกรณีของแม่ทัพที่ถูกเลือกจากสภาของนครรัฐ ได้ยึดครองสิ่งต่างๆอันเป็นของข้าศึกศัตรู เราจะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นความไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมได้อย่างไร”¹⁶¹ เป็นต้น เพราะฉะนั้นความถูกต้องเที่ยงธรรมจึงต้องมีเงื่อนไขของมิตรและศัตรูเข้ามาประกอบคือ “เป็นสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรมที่จะปฏิบัติสิ่งที่คนทั่วไปรับรู้ว่าเป็นความไม่เที่ยงธรรมต่อศัตรู และเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเที่ยง

¹⁵⁸ Ibid., IV.6.11.

¹⁵⁹ Xenophon, *Agesilaus*, XI.9.

¹⁶⁰ โปรดดู Xenophon, *Hipparchikos*, V.1-15.

¹⁶¹ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.15.

ธรรมที่จะปฏิบัติสิ่งที่คนทั่วไปรับรู้ว่าเป็นความไม่เที่ยงธรรมต่อมิตรสหาย”¹⁶² หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความถูกต้องเที่ยงธรรมคือ การปฏิบัติสิ่งที่คนทั่วไปรับรู้ว่าเป็นความไม่เที่ยงธรรมต่อศัตรู และปฏิบัติสิ่งที่คนทั่วไปรับรู้ว่าเป็นความเที่ยงธรรมต่อมิตรสหาย แต่อย่างไรก็ตามความหมายของความถูกต้องเที่ยงธรรมข้างต้น ก็มีใช้ความหมายที่สมบูรณ์ของความถูกต้องเที่ยงธรรม ดังที่เซโนโฟนได้ชี้ให้เห็นว่า “...การใช้อุบายหรือการโกหกหลอกลวงของแม่ทัพต่อกองทัพและเหล่าทหาร ผู้ได้บังคับบัญชาของตน เมื่อยามที่กองทัพหมดขวัญกำลังใจว่า กองทัพของพันธมิตรกำลังใกล้มาถึงแล้ว และด้วยการโกหกนี้ทำให้กองทัพกลับมีขวัญกำลังใจขึ้นมา สิ่งนี้ก็เป็นความเที่ยงธรรมมิใช่หรือ เช่นเดียวกับ บิดาที่มีบุตรต้องการยารักษาโรค แต่ไม่สามารถให้ยาแก่เขาได้ บิดาจึงให้อาหารแล้วโกหกว่าเป็นยา และด้วยการนี้ทำให้บุตรมีสุขภาพที่ดี สิ่งนี้ก็เป็นความเที่ยงธรรมมิใช่หรือ เช่นเดียวกับ การยึดครองดาบหรืออาวุธของมิตรสหาย เมื่อยามที่มิตรสหายนั้นหุดหู่ต่อแท่นสิ้นหวัง เพื่อป้องกันมิให้เขาทำร้ายตัวเอง สิ่งนี้ก็เป็นความเที่ยงธรรมมิใช่หรือ...”¹⁶³ เท่ากับว่าสิ่งที่รับรู้กันว่าเป็นความไม่เที่ยงธรรมนั้น ในบางสถานการณ์เมื่อปฏิบัติต่อมิตรสหาย ก็จะส่งผลให้มิตรสหายของตนนั้นดีขึ้น ซึ่งเซโนโฟนต้องการชี้ให้เห็นว่าส่วนประกอบหรือเงื่อนไขสำคัญของความถูกต้องเที่ยงธรรมก็คือ เป้าหมายในการทำให้สิ่งที่ตนปฏิบัติสัมพันธ์ด้วยดีขึ้น อันหมายความว่า การให้รางวัลและการลงโทษ ที่เข้าใจว่าเป็นความถูกต้องเที่ยงธรรมจะเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมเลย หากว่า การให้รางวัลเป็นการทำให้ผู้ได้รับนั้นหลงตนเสียคน และการลงโทษเป็นการทำให้ผู้ได้รับนั้นหุดหู่สิ้นหวังไม่ปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดของตน อันเป็นการทำให้สิ่งนั้นๆ แย่ลงในเชิงคุณสมบัติ เพราะฉะนั้นการให้รางวัลและการลงโทษจะเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรม ก็ต่อเมื่อทำให้ผู้ที่ได้รับรางวัลไม่หลงตน รู้จักครองตนรักษาและเพิ่มพูนการปฏิบัติในแบบแผนที่ดีงามยิ่งขึ้นไป เช่นเดียวกับ ผู้ที่ได้รับการลงโทษที่น้อมรับความผิดพลาดมาเตือนใจ เพื่อปรับปรุงแก้ไขมิให้ตนผิดพลาดเช่นนั้นอีก อันเป็นการทำให้สิ่งนั้นๆ ดีงามขึ้นในเชิงคุณสมบัติ อันสอดคล้องกับ “...ศัตรูที่เป็นคนดีเมื่อถดถอยลงเป็นทาส ก็จะทำให้ผู้คนเหล่านั้นดีงามขึ้น ด้วยทำให้ผู้คนเหล่านั้นสามารถควบคุมตนเองมีความพอประมาณและใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ของพวกเขาอย่างสงบสุขยิ่งขึ้น...”¹⁶⁴ ดังนั้นความหมายของความถูกต้องเที่ยงธรรมก็คือ การทำให้สิ่งที่ตนปฏิบัติสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยไม่ว่าจะเป็นมิตรสหายหรือศัตรูนั้น ดีงามขึ้น เท่ากับการปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นการทำให้สิ่งต่างๆ ดีขึ้น ในขณะที่การปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นการทำให้สิ่งต่างๆ นั้นแย่ลง นั่นเอง

¹⁶² Ibid., IV.2.16.

¹⁶³ Ibid., IV.2.17.

¹⁶⁴ Xenophon, *Oikonomikos*, I.23.

แต่การจะทำให้สิ่งต่าง ๆ นั้นดีขึ้นได้ ก็ต้องมีความรู้ในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เช่นเดียวกับ“...ผู้มีทักษะทางอักษรศาสตร์ ที่รู้ว่าการเขียนและการอ่านที่ถูกต้องจะต้องทำอย่างไร เช่นเดียวกับสามารถตั้งใจเขียนและอ่านให้ผิดได้ ในขณะที่ผู้ไม่มีทักษะย่อมไม่สามารถกระทำได้ เพราะไม่เข้าใจว่าสิ่งที่ถูกต้องและสิ่งที่ไม่ถูกต้องคืออะไร...”¹⁶⁵ อันมิได้หมายความว่า ให้ใช้ความเที่ยงธรรมและความไม่เที่ยงธรรม เพื่อหาประโยชน์ส่วนตนในสถานการณ์ต่างๆ หากแต่มุ่งหมายถึงผู้ที่มีความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้น จะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดี และสถานการณ์หรือผู้คนที่ตนปฏิสัมพันธ์ด้วย เพื่อปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรมอย่างตั้งใจอย่างเข้าใจ(ซึ่งมิใช่การเดาสุ่มหรือความบังเอิญ)ควบคู่ไปกับหลีกเลี่ยงสิ่งที่ชั่วร้ายเลวทราม เพราะ“...ผู้ที่เข้าใจความถูกต้องเที่ยงธรรมย่อมเป็นผู้ที่เที่ยงธรรม มากกว่าผู้ที่มีเข้าใจ เช่นเดียวกับ ผู้ที่เข้าใจอักษรย่อมมีทักษะทางอักษรศาสตร์มากกว่าผู้ที่มีเข้าใจ มิใช่หรือ...”¹⁶⁶ ดังนั้น ความถูกต้องเที่ยงธรรมจึงมีหนึ่งเดียว เป็นนิรันดร์ เช่นเดียวกับการคำนวณทางคณิตศาสตร์ต่อตัวเลขชุดเดิม ย่อมได้ผลลัพธ์ที่เหมือนกันเสมอไม่เปลี่ยนแปลง¹⁶⁷ โดยการปฏิบัติความถูกต้องเที่ยงธรรม ก็เปรียบได้กับความเข้าใจในอักษรที่ต้องเข้าใจตัวอักษร การเขียน การอ่าน การประสมเป็นคำ ไวยากรณ์ ที่ทำให้สามารถดึงตัวอักษรมาใช้สื่อที่สิ่งที่ควรปฏิบัติและสิ่งที่ควรละเว้นหลีกเลี่ยง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม อันจะส่งผลให้สิ่งนั้นๆดีขึ้นเท่าที่สามารถจะเป็นได้เช่นเดียวกับ การชี้แนะผ่านการสนทนาของโสเครตีส ที่ดีและเหมาะสมต่อธรรมชาติบุคคลนั้นๆ อาทิ การชี้แนะให้ใคร โต้ปลุสควบคุมความใคร่ในร่างกายกับความมั่งคั่ง ด้วยอาศัยการควบคุมตนเอง กับ การชี้แนะคัดลิส ให้ใช้ความรักในเกียรติยศอันเป็นธรรมชาติของตนไปเพื่อประโยชน์ของประเทศบ้านเมือง เป็นต้น ความถูกต้องเที่ยงธรรมจึงสัมพันธ์โดยตรงกับการสร้างความเข้าใจในคุณธรรมเบื้องต้นต่อจิต 5 ประการ อันเป็นลักษณะของการให้การเรียนรู้ตามความเหมาะสมทางธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เพื่อทำให้สิ่งนั้นๆดีขึ้นเท่าที่สามารถจะเป็นได้ ซึ่งแตกต่างจากการสอนที่เปรียบได้กับแม่พิมพ์ที่สร้างสิ่งต่างๆ ให้เหมือนกัน ทั้งๆที่ธรรมชาติของสิ่งต่างๆไม่เหมือนกัน(อาทิ ผู้รักในความใคร่ในร่างกาย กับ ผู้รักในเกียรติยศชื่อเสียง)ผลลัพธ์ก็คือ สิ่งที่เขาๆเกินๆไม่งามไม่เหมาะสม เช่นเดียวกับการเพาะปลูกโดยไม่มีความรู้ในชนิดของพืชและภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เมื่อปลูกไปก็ไม่ผลิดอกออกผลไม่เจริญงอกงามและไร้ประโยชน์ อีกนัยหนึ่งคือ ไม่ได้ทำให้สิ่งนั้นๆดีขึ้น นั่นเอง เพราะฉะนั้นความหมายของความถูกต้องเที่ยงธรรมโดยสรุปก็คือ การทำให้สิ่งที่ตนปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยไม่ว่าจะเป็นมิตรสหายหรือศัตรูนั้น ดีงามขึ้น อย่างตั้งใจและ

¹⁶⁵ Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.19-20

¹⁶⁶ Ibid., IV.2.20.

¹⁶⁷ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Ibid., IV.2.21.

เข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามและธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ ทั้งในกรณีของการทำให้เป็นพลเมืองดีและคนดี อันเป็นสิ่งที่ทุกคนควรได้รับตามความเหมาะสมทางธรรมชาติของตน

โดยคุณธรรมทั้งสามประการและความถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นส่วนย่อยของปัญญาแห่งความดีงาม หรือ ความรู้ในความดีงามอันเป็นประโยชน์นั้น จะต้องอาศัยความเข้าใจในปัญญาแห่งการปฏิบัติ(*phronimon*)ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เชื่อมโยงความรู้ความเข้าใจไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ เช่นเดียวกับความรู้ในภูมิประเทศ ภูมิอากาศ(ฤดูกาล) และการจัดส่วนต่างๆภายในบ้านให้เหมาะสมสำหรับการใช้งาน และเมื่อเป็นการประพฤติปฏิบัติตนแล้วนั้นก็หมายถึง การปฏิบัติที่ตระหนักตรึกตรองถึงความเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ(กาลเทศะ) ที่ควบคู่มากับความอ่อนน้อมถ่อมตน อันเป็นการตัดสินใจ(*gnomen*)ที่รู้ว่าจะใช้สิ่งต่างๆอันดีงามเมื่อใด อย่างไร และจะหลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้ายหยาบช้าได้อย่างไร เพราะความอ่อนน้อมถ่อมตนและการใช้การโน้มน้าวเป็นลักษณะของผู้ที่รู้จักสำรวจตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ อันแตกต่างจากผู้ที่ยึดตนซึ่งมักใช้ความรุนแรง เพราะฉะนั้นปัญญาแห่งการปฏิบัติที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจ จึงห่างไกลจากความรุนแรงมากที่สุด ดังที่เซโนโฟนโต้แย้งผู้ที่กล่าวหาโสเครติสว่าเป็นผู้ทำให้เยาวชนโดยเฉพาะผู้ที่เข้าไปสู่การใช้อำนาจรัฐนิยมความรุนแรงไว้ความว่า “สำหรับข้า(เซโนโฟน)นั้น คิดว่าผู้ที่เรียนรู้ฝึกฝนตนเองผ่านปัญญาแห่งการปฏิบัติ ย่อมถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีศักยภาพที่จะให้การเรียนรู้สิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์แก่พลเมืองนั้น น้อยมากที่จะนิยมใช้ความรุนแรง เพราะเขาเหล่านั้นตระหนักว่าการใช้ความรุนแรงจะนำไปสู่ความเป็นปฏิปักษ์ซึ่งชังและกษัตริย์ต่างๆ ในขณะที่การใช้การโน้มน้าวก็สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายอย่างเดียวกันได้ โดยปราศจากกษัตริย์ต่างๆ และยังเต็มไปด้วยมิตรภาพ เนื่องจากผู้ที่ถูกปฏิบัติความรุนแรงก็จะรู้สึกเกลียดชังผู้ที่กระทำประหนึ่งเขาได้ถูกปล้นทรัพย์สินไป ในขณะที่ผู้ที่ถูกปฏิบัติด้วยการโน้มน้าวก็จะรู้สึกเป็นมิตรประหนึ่งเขาได้รับความพึงพอใจ ดังนั้นความรุนแรงจึงมิได้มาจากผู้ที่เรียนรู้ฝึกฝนตนเองผ่านปัญญาแห่งการปฏิบัติ(*phronimon*) แต่มาจากผู้ที่มีอำนาจซึ่งปราศจากศักยภาพในการตัดสินใจ(*gnomen*)...”¹⁶⁸ นอกจากนี้ปัญญาแห่งการปฏิบัติที่สัมพันธ์กับการตัดสินใจก็ยังเป็นภาพสะท้อนของความพอประมาณที่ชัดเจนที่สุด เพราะเป็นการคิดตรึกตรองโดยคำนึงถึงความเหมาะสมที่ไม่มากหรือน้อยเกินไปของการปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ นั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นคุณธรรมทั้ง4ประการและความถูกต้องเที่ยงธรรมจึงต้องเกี่ยวพันกัน เพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมเที่ยงธรรม ไม่ว่าจะเป็น การคิดดี การพูดดี และการทำดี อันต้องอาศัยความขยันตั้งใจมั่นมาผลักดันให้การปฏิบัติดังกล่าวสำเร็จลุล่วงโดยตลอด ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขจากการปฏิบัติดีต่อทั้งตนเอง มิตรสหาย คราวเรือน และประเทศบ้านเมือง ในที่สุด

¹⁶⁸ Ibid., I.2.10.

โดยการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม มิได้หมายความว่า จะเป็นการปฏิบัติแต่เพียงผู้เดียวหรือผู้ที่ปฏิบัติจะต้องแข่งขันกันหรือแม้แต่การกดขี่ผู้อื่นที่ด้อยปัญญา¹⁶⁹ แต่หมายถึง การที่คนดีร่วมมือกันเพื่อช่วยผู้ที่อ่อนแอทางปัญญาว่าตน ให้เขาเหล่านั้นดีงามขึ้น กล่าวคือ ผู้ที่รู้จักตนเองต่างจะให้ประโยชน์แก่กันหรือไม่แข่งขันกัน(ไม่ทำร้ายกันและกัน)และผู้ที่จะรู้จักตนเองจะต้องช่วยผู้ที่ไม่รู้จักตนเองไปสู่สิ่งที่ดีงามหรือชีวิตที่ดี เท่าที่ผู้เหล่านั้นสามารถจะเป็นได้¹⁷⁰ เพราะฉะนั้น“การ ไล่ล่าคนดี(*kaloï kagathoi*)ผู้ซึ่งปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมมาเป็นมิตรสหาย จึงเป็นสิ่งสำคัญ”¹⁷¹ ไม่ว่าจะเป็นการมาช่วยทำให้ตนนั้นดีงามขึ้นในกรณีที่คุณไม่รู้จักตนเองหรือร่วมมือกันช่วยเหลือผู้อื่นให้ดีงามขึ้นในกรณีที่ตนเป็นคนดี(รู้จักตนเอง) การครอบครองมิตรสหายที่เป็นคนดีที่ปรารถนาสิ่งที่ดีงามให้แก่กันและกันนั้น จึงเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดในการครอบครอง ดังที่เซโนโฟนกล่าวว่า“...ทุกๆที่บางคนขยันเอาใจใส่ดูแลต้นไม้เพื่อดอกผลของมัน แต่คนส่วนใหญ่กลับเกียจคร้านไม่เอาใจใส่ต่อการครอบครองที่ให้ดอกผลอย่างมากที่สุดที่เรียกว่า มิตรสหาย...”¹⁷² เท่ากับว่ามิตรสหายที่เป็นคนดีซึ่งเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้นให้ผลอันดีงามต่อกันและกันอย่างมากมาย โดยเฉพาะในทางการปกครองหรือการใช้อำนาจรัฐ ดังที่โสเครตีสของเซโนโฟนกล่าวเกี่ยวกับการมีมิตรสหายที่เป็นคนดีมาช่วยในการปกครอง อันแตกต่างจากผู้ที่ต้องการมีอำนาจรัฐเพื่อบำรุงบำเรอตนเอง ความว่า

“...มันเป็นความจริงหรือไม่ที่ในด้านของการมีเกียรติยศชื่อเสียงทางการปกครอง ที่คนดีจะเป็นมิตรสหายทั้งในแง่ของความสงบปลอดภัยและให้ผลอันดีงามต่อกัน เพราะสำหรับผู้ที่ปรารถนาจะมีเกียรติยศชื่อเสียงและต้องการปกครองบ้านเมือง เพื่อที่จะได้มีโอกาสตักตวงกอบโกยความมั่งคั่ง เพื่อที่จะใช้ความรุนแรงต่อมวลมนุษย์ เพื่อที่จะได้สัมผัสกับความพึงพอใจทางร่างกายต่างๆ ก็ย่อมเป็นผู้ที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม หยาบช้าสามานย์ และไม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสามัคคีได้ ในทางกลับกันผู้หนึ่งผู้ใดปรารถนาที่จะเป็นที่สรรเสริญจากบ้านเมือง เขาก็จะต้องไม่กระทำสิ่งอันไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมทั้งปวง เขาจะต้องสามารถช่วยมิตรสหายในทางที่ถูกต้องเที่ยงธรรม และในการปกครองเขาก็จะต้องพยายามทำคุณประโยชน์ความดีงามให้แก่

¹⁶⁹ ผู้ที่ด้อยปัญญาหมายถึง ผู้ที่ไม่รู้จักตนเองหรือละเลยต่อความเข้าใจในคุณธรรมความดีงาม

¹⁷⁰ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.28-29. และ Xenophon, *Oikonomikos*, I.23. หรือ โปรดดูบทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

¹⁷¹ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.28. การไล่ล่าคนดีมาเป็นมิตรสหายจึงแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากพวกโสเฟิสต์ที่ไล่ล่าผู้ที่มีมั่งคั่ง เพราะคนดีมิได้ร่วมมือกันด้วยเหตุผลจากความมั่งคั่งและการบำรุงบำเรอร่างกาย หากแต่มุ่งหมายคุณธรรมความดีงามอันเป็นประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่กัน ตามเหมาะสมทางธรรมชาติของบุคคลนั้นๆ

¹⁷² *Ibid.*, II.4.7.

ปีศาจ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสามัคคีได้ เขาจะให้คุณประโยชน์แก่มิตรสหายของเขาได้ลดน้อยลงเมื่อมีคนติดอยู่กับเขาหรือ? หรือว่าเขาทำสิ่งที่ดีงามให้แก่บ้านเมืองได้ลดน้อยลงหรือ เมื่อมีคนดีเป็นผู้ช่วย? มันเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งว่า ในการแข่งขันกีฬา หากมีการอนุญาตให้ผู้ที่เก่งร่วมมือกันเพื่อเอาชนะผู้ที่ด้อยกว่าแล้ว เขาเหล่านั้นก็ย่อมชนะในทุกการแข่งขันและได้รางวัลทั้งหมดไป ซึ่งไม่มีการอนุญาตให้กระทำดังนี้ แต่ในทางการเมือง อันเป็นที่ซึ่งคนดีนั้นเป็นเลิศที่สุด ไม่มีใครที่จะมาขัดขวางการร่วมมือกันของคนดีในการทำคุณประโยชน์ที่ดีงามต่อบ้านเมือง มันจะไม่เป็นประโยชน์ได้อย่างไรกัน หากว่าเราเข้าไปมีส่วนในกิจกรรมของนครรัฐด้วยการมีมิตรสหายที่เป็นเลิศ และมีเขาในฐานะผู้ร่วมมือและผู้ช่วย...”¹⁷³

การเป็นคนดีและมีมิตรสหายที่เป็นคนดี เพื่อทำคุณประโยชน์แก่ประเทศบ้านเมือง จึงเป็นการปฏิบัติระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม กล่าวคือ คนดีที่เรียนรู้ฝึกฝนตนให้เข้าใจในระเบียบแบบแผนแห่งคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้น ย่อมแยกไม่ออกจากเป้าหมายในการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ดีงามดังกล่าว ดังที่โสเครตีสได้ชี้ให้ไครโตปูลุสเข้าใจว่า การที่จะได้ชื่อว่าเป็นเลิศในสิ่งนั้นๆ ก็จะต้องมีความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ อย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่มีคนกล่าวว่าตนเป็นหรือตนคิดเอาเอง(หลงตน) ความว่า “...หนทางที่ดีที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพที่สุด ในการได้ชื่อว่าเป็นเลิศในสิ่งใดก็ตามที่เราปรารถนาจะเป็น ก็คือ พยายามที่จะเป็นเลิศในสิ่งนั้นอย่างแท้จริง เพราะเมื่อเจ้า(ไครโตปูลุส)สำรวจตรวจสอบสิ่งต่างๆ เจ้าก็จะพบว่าสิ่งทั้งหลายที่ถูกเรียกว่า คุณธรรมในหมู่มวลมนุษย์นั้น จะถูกทำให้เจริญงอกงามขึ้น ด้วยการเรียนรู้และการปฏิบัติ...”¹⁷⁴ โดยการแสวงหาความเป็นเลิศในการปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงามก็มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการแสวงหาความโชคดี ดังที่เซโนฟอนได้ชี้ให้ตระหนักในประเด็นดังกล่าวผ่านโสเครตีส ความว่า “เมื่อมีใครบางคนถามโสเครตีสว่า ในความเห็นของท่าน อะไรคือการแสวงหาที่ดีเลิศสำหรับมนุษย์ ท่านตอบว่าการปฏิบัติอย่างถูกต้องดีงาม และเมื่อคนผู้นั้นได้ถามโสเครตีสอีกว่า เช่นนั้นแล้วการยึดถือความโชคดีก็เป็นการแสวงหาด้วยใช่หรือไม่ ท่านก็ได้ตอบว่า ‘สำหรับข้าพเจ้าแล้ว คิดว่าโชคชะตากับการปฏิบัตินั้นตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง ข้าพเจ้าคิดว่าความโชคดีมันเหมาะสมสำหรับคนบางคนที่ไม่ได้แสวงหาบางสิ่งที่เขาต้องการ แต่กลับพบมันโดยบังเอิญ ในขณะที่การปฏิบัติอย่างถูกต้องดีงามเหมาะสมสำหรับคนบางคน que เรียนรู้ฝึกฝนปฏิบัติตามสิ่งเพื่อจะให้ปฏิบัติได้อย่างดีเลิศ และในความเห็นของข้าพเจ้า ผู้ที่แสวงหาสิ่งนี้ก็เท่ากับเป็นปฏิบัติ

¹⁷³ Ibid., II.6.24-26.

¹⁷⁴ Ibid., II.6.39.

อย่างถูกต้องดีงาม’...”¹⁷⁵เท่ากับความเข้าใจในการปฏิบัติอย่างถูกต้องดีงาม เป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในตนเอง ที่ต้องอาศัยความตั้งใจซึ่งมิใช่ความบังเอิญหรือการรอโชคช่วย เพื่อเรียนรู้เข้าใจและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนหรือกฎอันดำรงอยู่เป็นนิจนิรันดร์ เพราะฉะนั้นการเป็นเลิศในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ก็ย่อมหมายถึง ความเข้าใจในระเบียบแบบแผนดังกล่าว ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ซึ่งก็คือการเข้าไปสู่การเมืองหรือการใช้อำนาจรัฐ อันเป็นที่ซึ่งวีรบุรุษคนดีจะได้แสดงออกซึ่งความเป็นเลิศได้อย่างชัดเจนและมีประโยชน์อย่างที่สุด

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

---

¹⁷⁵ Ibid., III.9.14.

บทที่ 5

ระบอบการปกครองที่ดี

บทที่ 5 จะเป็นการวิเคราะห์ดีเกี่ยวกับระบอบการปกครองตามกรอบความคิดของ เซโนโฟน อันเป็นความเข้าใจในมิติของการใช้อำนาจ ที่จำแนกออกเป็นสองหัวข้อหลักคือ หัวข้อแรกจะกล่าวถึง การแสวงหาระบอบการปกครองที่ดีกับการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครอง ที่กิจกรรมทางการเมืองดังกล่าว สัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกจากธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะจิตแบบทรราชที่อยากเป็นใหญ่ รวมไปถึงความเข้าใจในชีวิตที่ดีที่แตกต่างกัน ส่วนหัวข้อที่สองก็คือเกณฑ์จำแนกระบอบการปกครองและธรรมชาติของระบอบการปกครองต่างๆ ตามวิธีการปกครองและลักษณะของผู้ได้ปกครอง ที่ชี้ให้เห็นถึงตำแหน่งแห่งที่ของระบอบการปกครองต่างๆ ในเส้นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด-เลวที่สุด ซึ่งจำแนกออกเป็น 5 ระบอบการปกครองได้แก่ ระบอบทรราช, ระบอบกษัตริย์, ระบอบกษัตริย์ปไต, ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ)และระบอบอภิชนาธิปไตย ซึ่ง เซโนโฟนได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะหรือกฎเกณฑ์โดยทั่วไปของแต่ละระบอบ และวิธีการหรือเงื่อนไขที่จะทำให้ระบอบนั้นๆ ติงามขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เว้นก็แต่ระบอบอภิชนาธิปไตย หรือระบอบการปกครองของสปาร์ต้าที่เซโนโฟนระบุว่า เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด แต่อย่างไรก็ตามระบอบการปกครองที่ดีก็มิอาจดำรงอยู่ได้หากไม่มีพลเมืองที่ดีที่แท้ เพราะฉะนั้น การกำหนดระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองจึงต้องครอบคลุมทั้งโครงสร้างส่วนต่างๆ ของระบอบที่จะต้องตรวจสอบถ่วงดุลกัน รวมไปถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่จะเป็นการปลูกฝังให้พลเมืองสามารถควบคุมตนเองได้หรือการควบคุมความปรารถนาตามจิตแบบทรราช, มีระเบียบวินัย, มีความอ่อนน้อมถ่อมตน, สอดส่องตรวจสอบดูแลซึ่งกันและกัน, และมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองและผู้อื่น อีกด้วย โดยรายละเอียดของหัวข้อต่างๆ จะได้กล่าวถึงเป็นลำดับไปดังต่อไปนี้

5.1 การแสวงหาระบอบการปกครองที่ดี กับ การเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครอง

การแสวงหาเพื่อทำความเข้าใจต่อระบอบการปกครองที่ดี ย่อมหมายความว่า ระบอบการปกครองที่ดีดำรงอยู่มิใช่ระบอบการปกครองที่ดี หรืออย่างน้อยก็มีระยะห่างไกลหรือไกล จากระบอบการปกครองที่ดีสมบูรณ์ เพราะหากว่าระบอบการปกครองที่ดีดำรงอยู่เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาระบอบที่ดีงามอื่นใดอีก ซึ่งเมื่อพิจารณาในประเด็นนี้ ก็จะพบข้อสังเกตของเซโนโฟนความว่า

“...ภาพสะท้อนนี้ได้ประจักษ์ต่อเราว่า มีระบอบประชาธิปไตย(*demokratia*)จำนวนเท่าใดที่ถูกล้มล้างโดยผู้ที่ปรารถนาวิธีการปกครองอื่น มากกว่าที่จะอยู่ภายใต้วิถีทางในระบอบประชาธิปไตย มีระบอบกษัตริย์(*monarchia*) และ มีระบอบกษัตริย์ปไต (*oligarchia*)จำนวนเท่าใดที่ถูกล้มล้างโดยมหาชน(*demon*) รวมไปถึงมีคนเท่าใดที่

พยายามสถาปนาการปกครองแบบทรราช(*turannein*)ขึ้น ซึ่งบางคนในหมู่มุคนเหล่านั้น ต้องพินาศล้มสลายอย่างสิ้นซาก ในขณะที่บางคนซึ่งสามารถดำรงตนเป็นผู้ปกครอง อยู่ได้ ไม่ว่าจะเป็ระยะเวลาเท่าใดนั้น ก็จะถูกชื่นชมในฐานะเป็นผู้มีปัญญาและเป็นผู้ ที่โชคคิ...”¹

เท่ากับว่าการไม่มีเสถียรภาพหรือการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครอง เป็นการกระทำ อันอยู่บนพื้นฐานความคิดความเชื่อที่แตกต่างกันในระบอบการปกครองที่คนกลุ่มต่างๆคิดเห็นว่าเป็น เรื่องที่ ดีสำหรับคนที่ชื่นชมระบอบกษัตริย์และคณาธิปไตย ย่อมเป็นสิ่งที่เลวในความคิดของ ผู้ที่ชื่นชมระบอบประชาธิปไตย และในทางกลับกัน สิ่งที่ดีสำหรับคนที่ชื่นชมระบอบ ประชาธิปไตย ก็ย่อมเป็นสิ่งที่เลวในความคิดของผู้ที่ชื่นชมระบอบกษัตริย์และคณาธิปไตย โดยสิ่ง ที่ดีและสิ่งที่เลวดังกล่าวก็คือ ความเหมาะสมคู่ควรของผู้ที่จะมาปกครองหรือใช้อำนาจรัฐไม่ว่าจะ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง ชาติกำเนิดอันได้แก่ มีเชื้อกับคนสามัญ และ เกิดในตระกูลที่มีชื่อเสียงมั่งคั่งหรือ ตระกูลที่ไร้ชื่อเสียงยากจน, ฐานะทางเศรษฐกิจอันได้แก่ความรวยความจน, ที่มาของการได้มาซึ่ง อำนาจ อันได้แก่ การสืบตระกูล การเลือกตั้ง การแต่งตั้ง การช่วงชิงด้วยกำลังหรือความคิด, ระดับ การศึกษาอันได้แก่ระดับการศึกษาสูงหรือต่ำ เป็นศิษย์ของอาจารย์หรือโรงเรียนที่มีชื่อเสียงหรือไม่ และการวางตัวหรือความคิดความอ่านอันได้แก่ การคิด การพูด การกระทำ เหมาะสมกับกาลเทศะ หรือไม่ รวมไปถึงกฎเกณฑ์หรือหลักการในการปกครองผู้คนอันได้แก่ใครควรจะได้อะไร เท่าใด อย่างไร และเมื่อใดอีกด้วย และเมื่อพิจารณาในกรณีของทรราชแล้วสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวของระบอบ ทรราชอันได้แก่ ความรวดเร็วเด็ดขาด, ความเป็นผู้ผูกขาดความมั่งคั่งและผู้ผูกขาดอำนาจในการฆ่า ที่เหี้ยมโหดรุนแรง ก็อาจเป็นสิ่งที่ดีหรือสิ่งที่เลวต่อผู้ที่ชื่นชมระบอบอื่นๆ ซึ่งตามการรับรู้ของคน ส่วนใหญ่ในปัจจุบันนั้น ระบอบทรราชหรือที่เรียกกันว่า ระบอบเผด็จการไม่ว่าจะเป็นอำนาจนิยม หรือเบ็ดเสร็จ ก็คือคู่ตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตย อันอยู่บนพื้นฐานการรับรู้อย่างสามัญ เกี่ยวกับสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวของสองระบอบดังกล่าว โดยสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวก็คือ เสรีภาพ โดยเฉพาะ เสรีภาพในการกอบโกยและครอบครองความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติ ด้วยในระบอบทรราช ประชาชนพลเมืองย่อมประหนึ่งเป็นทาสที่ขาดซึ่งเสรีภาพ เพราะทรัพย์สินสมบัติต่างๆย่อมเป็นของ ทรราชที่ปกครองบ้านเมืองหรือผู้ที่อ้างตนว่ากระทำการแทนรัฐ ในขณะที่ระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนคือพลเมืองที่มีเสรีภาพ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในมิติของเสรีภาพทางความคิดแล้ว ก็จะพบว่าไม่ว่าจะเป็นระบอบการปกครองใดก็ตามที่ดำรงอยู่หรือเคยดำรงอยู่ ผู้ที่มีอำนาจทางการ ปกครองในระบอบนั้นๆ ก็ย่อมไม่ปรารถนาให้พลเมืองมีความคิดเห็นแตกต่างจากสิ่งที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะในประเด็นระบอบการปกครองที่ดี เนื่องจากมันหมายถึงการทำทลายความชอบธรรมของ

¹ Xenophon, *Cyropaedia*, I.1.1.

ผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองในระบอบการปกครองนั้นๆ และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ เพราะฉะนั้นการแสวงหาความเข้าใจต่อระบอบการปกครองที่ดีสมบูรณ์ จึงมิใช่การทำให้คนมี “สถานะของการไม่เป็นพลเมืองของนครรัฐใดเลย อย่างกรณีของคนต่างด้าวหรือคนแปลกหน้า เพราะมนุษย์ก็สามารถแยกตนออกจากนครรัฐหรือความเป็นพลเมืองของนครรัฐหนึ่งนครรัฐใดได้”² มนุษย์จึงสมควรที่จะทำความเข้าใจในธรรมชาติของระบอบการปกครองต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญญาในการปรับปรุงระบอบการปกครองต่างๆ ให้ดีขึ้นเท่าที่มันสามารถจะเป็นได้ โดยอาศัยความเข้าใจในระบอบการปกครองที่ดีสมบูรณ์เป็นเครื่องชี้แนะ รวมไปถึงเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดการสรรเสริญอย่างไม่ลืมหูลืมตาหรือลุ่มหลงต่อระบอบการปกครองที่ตนเป็นพลเมืองอยู่ ซึ่งก็คือ ความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีความเข้าใจในระบอบการปกครองกับผู้ที่ไม่พยายามแสวงหาความเข้าใจดังกล่าว นั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตามระบอบการปกครอง ก็ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระจากธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือระบอบการปกครองเป็นภาพสะท้อนของจิตและธรรมชาติของมนุษย์³ เพราะฉะนั้นจากการวิเคราะห์หัตถ์ความในบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์นี้ที่ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ส่วนใหญ่ที่มีลักษณะจิตแบบทรราชที่ปรารถนาในความมั่งคั่งชื่อเสียง ซึ่งก็คือความรักในผลกำไรหรือความปรารถนาที่จะเป็นใหญ่มีอำนาจเหนือผู้อื่น ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับนครรัฐแล้ว ก็จะพบ “การปรากฏขึ้นอยู่เป็นนิจของผู้ที่ปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงและผู้ที่จะปรารถนาจะคงรักษาไว้ ซึ่งระบอบการปกครองหนึ่งๆ”⁴ ที่แยกไม่ออกจาก “สิ่งที่ดีอันหมายถึงสิ่งที่คนกลุ่มนั้นๆ เชื่อว่าพวกเขาได้รับประโยชน์หรือเป็นประโยชน์ต่อพวกเขา”⁵ และจากการตรวจสอบก็จะพบว่า “...ระบอบการปกครองต่าง ๆ นั้น ได้ผ่านช่วงของเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเป็นที่เรียบร้อยหรือไม่ก็ในปัจจุบันกำลัง

² Xenophon, *Memorabilia*, II.1.13-15. โปรดดู บทที่ 3 ส่วนที่สอง ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยเฉพาะที่ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นธรรมชาติ

³ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.36-39. ที่ยกตัวอย่างกรณีระบอบประชาธิปไตยกับมหาชน ที่หากเราต้องการเข้าใจระบอบประชาธิปไตย เราก็จำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติของมหาชน จึงจะทำให้เราสามารถปกครองให้ดีขึ้นได้ นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสนใจอีกด้วยว่า ในบทถัดมาคือ *Memorabilia* เล่มที่สี่ บทที่สาม จะเป็นการกล่าวถึงความเข้าใจต่อธรรมชาติของมนุษย์กับการปลูกฝังคุณธรรมหรือระเบียบแบบแผนที่ดีงาม(และอุปมาอุปไมยเรื่องไฟกับดวงอาทิตย์ที่สอดคล้องกับตัวบท *Symposium*) หรือการใช้คุณธรรมมาควบคุมปกครองตนเอง รวมไปถึงการเน้นความสำคัญถึงความจำเป็นอันแท้จริงของระเบียบแบบแผนที่ดีงามที่ถูกต้องดีงาม ก่อนที่จะกล่าวถึงเกณฑ์การจำแนกและลักษณะของระบอบการปกครอง ดังที่ปรากฏในตัวบท *Memorabilia* ระหว่างเล่มที่สี่ บทที่สี่ ถึง บทที่หก ซึ่งสอดคล้องกับลำดับของแนวทางการวิเคราะห์หัตถ์ความในวิทยานิพนธ์นี้

⁴ Xenophon, *Hellenika*, V.2.9-10.

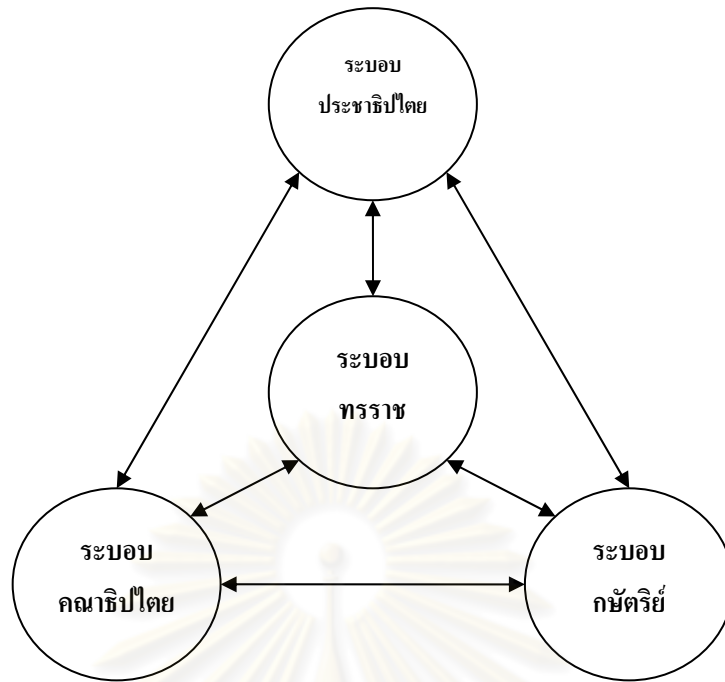
⁵ Xenophon, *Oikonomikos*, XX.29. และ Xenophon, *Hellenika*, VII.3.12.

อยู่ในช่วงของกระบวนการเปลี่ยนแปลง...”⁶ โดยการกระทำทางการเมืองในเชิงของระบอบการปกครองที่เป็นการต่อสู้ด้วยฐานคติของระบอบการปกครองที่ดีอันแตกต่างกันทั้งจากระดับปัจเจกบุคคลด้วยกัน, ระดับระหว่างนครรัฐกับนครรัฐและระหว่างปัจเจกบุคคลกับนครรัฐ จึงปรากฏเป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองที่ควบคู่มากับการเน้นย้ำว่าระบอบที่ตนยึดถือนั้นก็ดีทั้งหมดยุคและสิ่งที่ดีตรงข้ามกับตนนั้นเลวทั้งหมด ตามแบบวิธีการของทรราชและจิตแบบทรราชที่ปรากฏอยู่ในทุกระบอบการปกครอง ที่สัมพันธ์กับความปรารถนาที่จะต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่ตนหรือพวกตนจะได้มีอำนาจความมั่งคั่งหรือบรรลุลูกความปรารถนาตามแบบจิตทรราชของพวกตน⁷ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่คนทั้งหลายจะอิจฉาและชื่นชมทรราช ดังประโยคที่ว่า “...มีคนเท่าใดที่พยายามสถาปนากการปกครองแบบทรราชขึ้น ซึ่งบางคนในหมู่คนเหล่านั้น ต้องพินาสล้มสลายอย่างสิ้นซากในขณะที่บางคนซึ่งสามารถดำรงตนเป็นผู้ปกครองอยู่ได้ ไม่ว่าจะเป็ระยะเวลาเท่าใดนั้น ก็จะถูกชื่นชมในฐานะเป็นผู้มีปัญญาและเป็นผู้ที่โชคดี...” และเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการจำแนกระบอบการปกครองในเชิงการเปลี่ยนแปลงตามกรอบความคิดของเฮโรโตน ก็จะได้พบการจำแนกระบอบการปกครองออกเป็น 4 ระบอบหลักคือ ระบอบประชาธิปไตย, ระบอบกษัตริย์, ระบอบคณาธิปไตย และระบอบทรราช ที่สามารถจำแนกออกเป็นสามกลุ่มประเภทได้แก่ระบอบประชาธิปไตยที่สัมพันธ์โดยตรงกับมหาชน ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับกลุ่มที่สองอันประกอบด้วยระบอบกษัตริย์และระบอบคณาธิปไตยที่สัมพันธ์กันใกล้ชิดกัน ในฐานะการปกครองโดยคนๆเดียวและกลุ่มคน ที่เป็นชนชั้นสูง โดยทั้งสามระบอบก็มีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบทรราชอันเป็นระบอบประเภทที่สามได้จากการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองหรือการเปลี่ยนแปลงโดยคน/กลุ่มอื่นที่ปรารถนาจะใช้อำนาจแบบทรราช โดยแบบแผนการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองสามารถแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, XV.1.

⁷ ดังเช่นเหตุการณ์ในเขตการปกครองอีลิส(Elis)ที่พลเมืองแบ่งแยกออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่ต้องการให้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย กับ อีกกลุ่มที่ต้องการให้ปกครองในระบอบคณาธิปไตย โปรดดู Xenophon, *Hellenika*, VII.4.15-16.

ภาพที่ 5.1 แสดงแบบแผนการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองตามแนวคิดของเซโนโฟน

จากแผนภาพ จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบการปกครองหนึ่งไปสู่อีกระบอบการปกครองหนึ่ง ที่เซโนโฟนได้กล่าวถึงในคัวบท *Hellenika* โดยมีระบอบที่เป็นขั้วหลักอยู่สองระบอบคือ ประชาธิปไตย กับ คณาธิปไตย ที่เปลี่ยนแปลงสลับกันไปมาดังตัวอย่างของนครรัฐเล็กๆ ที่ถูกพิชิตหรือมาสวามิภักดิ์กับสปาร์ต้าหรือเอเธนส์ หรือแม้แต่ในการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบกษัตริย์หรือออกจากระบอบกษัตริย์ ที่กล่าวได้ว่าในสามระบอบการปกครองหลักคือระบอบกษัตริย์ อันเป็นการปกครองโดยคนๆเดียว, ระบอบคณาธิปไตยอันเป็นการปกครองโดยกลุ่มคน และระบอบประชาธิปไตยอันเป็นการปกครองโดยคนหมู่มากนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงสลับกันไปมาได้ 2 ระบอบที่ต่างจากระบอบที่เป็นอยู่ แต่อย่างไรก็ตามเส้นทางการเปลี่ยนแปลงก็มีได้เป็นเส้นตรงเสมอไป กล่าวคือ ในหลายๆกรณีก็อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบอบประชาธิปไตยหรือระบอบคณาธิปไตยหรือระบอบกษัตริย์ ไปสู่ระบอบทรราชทั้งโดยคนๆเดียวหรือกลุ่มคนก็ตาม และจากระบอบทรราชอาจเป็นได้ทั้งกรณีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบใหม่ที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งเป็นได้ 2 ระบอบที่แตกต่างจากระบอบเดิมก่อนที่จะเป็นระบอบทรราชหรือกรณีที่เปลี่ยนแปลงกลับไปสู่ระบอบดั้งเดิมก่อนที่จะเป็นระบอบทรราช ซึ่งแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองก็เป็นสิ่งที่เซโนโฟนได้เขียนไว้ในคัวบทต่างๆ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองโดยเฉพาะในคัวบท *Hellenika* อันเป็นคัวบทที่ถือกันว่าเป็นงานทางประวัติศาสตร์ชาวกรีกของเซโนโฟน ที่เขาได้แสดงจุดยืนถึงวิธีการในการบันทึกเหตุการณ์ของเขาว่า "...ข้า(เซโนโฟน)จะกล่าวถึงก็แต่สิ่งต่างๆหรือเหตุการณ์ต่างๆที่ควรค่าแก่การบันทึกจดจำ ในขณะที่

ที่สิ่งต่างๆหรือเหตุการณ์ต่างๆซึ่งไม่ควรค่าแก่การเอ่ยถึง ข้าก็จะข้ามมันไป...”⁸ ที่แตกต่างจากจุดยืนของสถานภาพความเป็นประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ในปัจจุบันที่มุ่งเน้นข้อเท็จจริงตามจารีตของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ทั้งนี้ก็เพราะเซโนโฟนนอกจากจะมุ่งอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองและเหตุการณ์สำคัญในช่วงชีวิตของเขาแล้ว เขายังใส่เจตนาของตนเองในคัมภีร์ *Hellenika* ของเขา ด้วยความมุ่งหมายที่ต้องการกระตุ้นให้เกิดความปรารถนาในการแสวงหาความหมายและสาระของระบอบการปกครองที่ดี เพื่อเป็นมาตรฐานกลางและทำให้ระบอบการปกครองที่เป็นอยู่นั้นดีงามขึ้นเท่าที่มันจะเป็นได้ อันเป็นมรดกตกทอดสำคัญที่เขาได้รับมาจากโสเครตีส

5.2 เกณฑ์จำแนกระบอบการปกครองและธรรมชาติของระบอบการปกครองต่างๆ

ระบอบการปกครองตามกรอบความคิดของเซโนโฟนสามารถจำแนกประเภทออกเป็นระบอบการปกครองต่างๆ โดยอาศัยเกณฑ์สำคัญสองประการคือ *วิธีการปกครอง* อันแบ่งออกเป็น ด้วยแบบแผน/กฎกับด้วยเจตน์จำนงของผู้ปกครอง กับ *ความเต็มใจของผู้ใต้ปกครอง* อันแบ่งออกเป็น มีความเต็มใจกับไม่มีความเต็มใจ ซึ่งเกณฑ์การจำแนกโดยอาศัยวิธีการปกครองเป็นตัวแบ่งนั้น แท้จริงแล้วก็คือการใช้เกณฑ์คู่ตรงข้ามระหว่างนิติรัฐหรือนิติธรรม(Rule of Law)ที่แน่นอนกับเจตน์จำนงของผู้มีอำนาจที่ผันแปรไม่แน่นอนมาเป็นเกณฑ์จำแนกนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามเซโนโฟนก็มีได้กระทำการอย่างที่ทำให้ที่ครอบครองความรู้ในทางกฎหมายกระทำกันคือ การอ้างกฎเกณฑ์อย่างไม่สัมพันธ์กับปรากฏการณ์หรือการอ้างตัวอักษรในทางกฎหมายที่ถูกเขียนอย่างยึดมั่นถือมั่นหรือคืออันดิงดั่ง เฉกเช่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ฟ้าหรือเทพเจ้าประทานมาในฐานะเป็นสัจจะนิรันดร์ ที่เปลี่ยนแปลงมิได้ ในทางกลับกันเซโนโฟนต้องการชี้ให้เห็นว่า การปกครองโดยทั่วไปที่อ้างว่าเป็นการปกครองด้วยแบบแผน/กฎหรือด้วยนิติรัฐนั้น แท้จริงแล้วก็แค่เพียงการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆขึ้นโดยพื้นฐานของผู้ที่มีอำนาจไม่ว่าจะเป็นคนๆเดียว กลุ่มคน หรือ คนส่วนใหญ่ ที่กล่าวอ้างว่าตนนั้นรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดีสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ อีกนัยหนึ่งคือ รู้ว่าอะไรคือชีวิตที่ดีสำหรับตนเองและผู้อื่น นั่นเอง และในความเป็นจริงแล้วการรู้ว่าอะไรคือชีวิตที่ดี ก็เสมือนว่าจะไม่มีความสำคัญใดๆเลย เมื่อเทียบกับการมีอำนาจทางการเมืองการปกครองหรือการครอบครองอำนาจรัฐนั้นหมายความว่า กฎเกณฑ์เป็นกฎเกณฑ์ที่มีสภาพบังคับแก่คนในนครรัฐก็เพราะมันถูกกำหนดขึ้นโดยผู้ที่มีอำนาจ⁹ ไม่ว่าจะโดยคนๆเดียว กลุ่มคน หรือคนส่วนใหญ่(มหาชน) อันเป็นการยั่วล้อที่ว่า “อำนาจคือธรรม” ที่สอดคล้องกับนิยามของความถูกต้องเที่ยงธรรมที่ว่า ความถูกต้องเที่ยงธรรมคือผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแรงกว่า แต่เซโนโฟนก็ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ไม่มีใครที่จะเป็นผู้ที่แข็งแรงกว่าหรือเป็นผู้ที่แข็งแรงที่สุดได้ตลอดไป นั่นหมายความว่า กฎเกณฑ์หรือนิติรัฐต้องผันแปรไปตามบริบท ซึ่งเมื่อพิจารณาจากธรรมชาติของมนุษย์ในกรอบความคิดของเซโนโฟนแล้วก็

⁸ Xenophon, *Hellenika*, IV.8.1.

⁹ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, I.2.40-47.

จะพบว่า กฎเกณฑ์ที่ผันแปรไปตามบริบท ที่เสมือนว่าจะมีความแตกต่างกันออกไปอย่างมากมายนั้น แท้จริงแล้วกลับมีความเหมือนกันในฐานะเป็นภาพสะท้อนจิตแบบทรราชที่ปรารถนาในชีวิตที่ดีสำหรับตนเองหรือพวกพ้อง โดยชีวิตที่ดีในความหมายของคนเหล่านี้ก็คือ การบรรลุความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงทั้งในเชิงปริมาณที่มากมายและในเชิงความหลากหลายของชนิด ซึ่งก็คือความปรารถนาที่จะเป็นใหญ่เหนือผู้อื่น นั่นเอง เพราะฉะนั้นเมื่อวิเคราะห์ตีความข้อความที่เซโนโฟนกล่าวว่า “ โสเครตีสเชื่อว่า ทั้งระบอบกษัตริย์และระบอบทรราชต่างก็เป็นรูปแบบของการปกครองแต่ท่านก็ถือว่าทั้งสองระบอบนั้นก็มีความแตกต่างกัน ด้วยท่านเชื่อว่าการปกครองเหนือมนุษย์ทั้งหลายที่เต็มใจและเป็นการปกครองที่ยึดถือกฎเกณฑ์ (*kata nomous*) คือระบอบกษัตริย์ ในขณะที่การปกครองเหนือมนุษย์ทั้งหลายที่ไม่เต็มใจและเป็นการปกครองที่ไม่ยึดถือกฎเกณฑ์ หรือเป็นการปกครองตามเจตน์จำนงของผู้ปกครอง (*archon bouloito*) ก็คือระบอบทรราช...”¹⁰ ก็จะพบว่าแท้จริงแล้วเกณฑ์ดังกล่าว ไม่สามารถใช้ในทางปฏิบัติได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีของระบอบกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ซึ่งถูกนับว่าเป็นระบอบกษัตริย์ในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติกลับกระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับเกณฑ์ของระบอบกษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์การปกครองเหนือมนุษย์ทั้งหลายที่เต็มใจและเป็นการปกครองที่ยึดถือกฎเกณฑ์ เพราะหากว่าผู้ได้ปกครองทั้งหมดเต็มใจแล้ว เหตุใดไซรัสผู้เยาว์ในฐานะเป็นพี่น้องกับกษัตริย์และเป็นผู้ได้ปกครองจึงได้ก่อการกบฏขึ้น และได้รับการสนับสนุนทั้งเปิดเผยและปกปิดจากเจ้าเมืองต่างๆ เช่นเดียวกันกับที่กษัตริย์แห่งเปอร์เซียได้ส่งทูตมาเชิญบรรดาแม่ทัพนายกองชาวกรีกให้มาเจรจาตกลงกัน หลังจากที่ไซรัสผู้เยาว์ได้เสียชีวิต แต่กลับเป็นการหลอกล่อให้บรรดาแม่ทัพนายกองชาวกรีกไปพบเพื่อจับกุมและสังหารหมู่ ทั้งๆ ที่ควรจะยึดถือสัจจะและกฎเกณฑ์ ในทางกลับกันระบอบที่ถูกนับว่าเป็นระบอบทรราชในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติกลับกระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับเกณฑ์ของระบอบทรราช ไม่ว่าจะเป็นการปกครองเหนือมนุษย์ทั้งหลายที่ไม่เต็มใจและเป็นการปกครองที่ไม่ยึดถือกฎเกณฑ์ ดังจะเห็นได้จากกรณีของ“ยูฟอรัน (Euphron) ที่ตั้งตัวเป็นทรราชที่ซิซิออน (Sicyon) ที่ผู้คนจากนครรัฐอื่นประมาณว่าเขานั้นเป็นทรราช แต่พลเมืองในซิซิออนทั้งหลายกลับรักและยกย่องเทิดทูนให้เกียรติเขาในฐานะมหาบุรุษและบิดาที่สถาปนานครรัฐขึ้น”¹¹ จึงกล่าวได้ว่าเจตนาของเซโนโฟนต้องการที่จะเน้นย้ำว่า เกณฑ์ในการรับรู้โดยทั่วไปคือ นิติรัฐกับเจตน์จำนงของผู้ปกครอง ที่ใช้จำแนกกระหว่างระบอบการปกครองที่ดีที่พึงปรารถนากับระบอบการปกครองที่เลวที่ควรหลีกเลี่ยงนั้น แท้จริงก็เป็นแค่เพียงมายาคติหรือความเห็นอันมิใช่ความรู้ เพราะหลักการที่แท้จริงย่อมต้องอาศัยความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์เป็นพื้นฐาน ประกอบกับความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องที่ขงธรรม เพื่อปลูกฝังให้มนุษย์นั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นจะเป็นได้ อันหมายความว่า เกณฑ์ที่

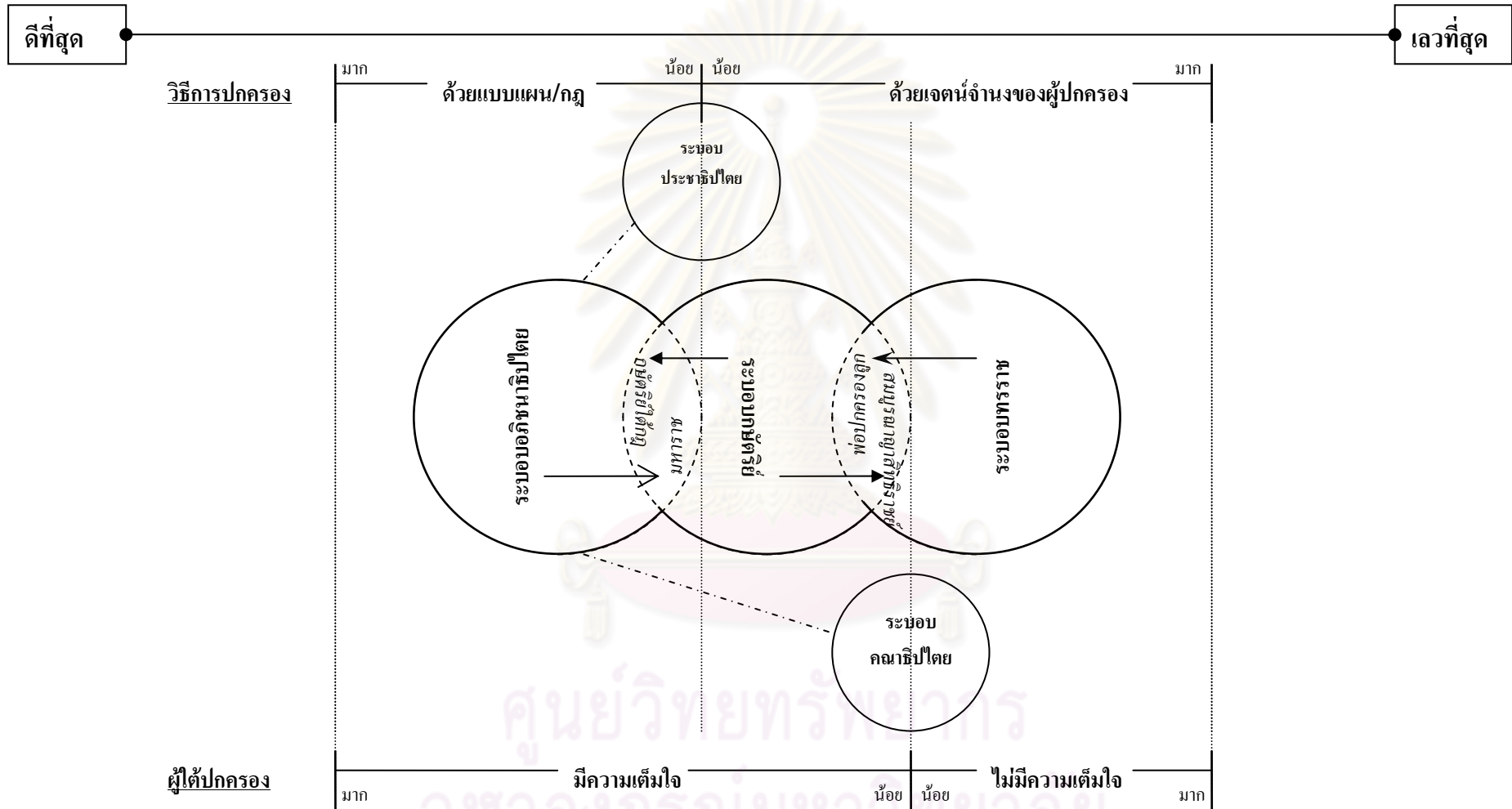
¹⁰ Ibid., IV.6.12. ซึ่งสอดคล้องกับ Xenophon, *Oikonomikos*, XXI.12.

¹¹ Xenophon, *Hellenika*, VII.3.12.

แท้ที่ใช้จำแนกระบบการปกครองก็คือ การจำแนกระหว่างระบอบการปกครองที่ดีที่มีระเบียบแบบแผน ที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อมนุษย์ กับ ระบอบที่ไร้ระเบียบแบบแผนที่ให้ประโยชน์จอมปลอมหรือความพึงพอใจต่อมนุษย์ ซึ่งเท่ากับว่ามันมีระเบียบแบบแผนอันเป็นธรรมชาติดำรงอยู่ หากเราสามารถทำความเข้าใจในระเบียบแบบแผนอันเป็นธรรมชาติดังกล่าว เราก็จะสามารถกำหนดกฎเกณฑ์ในระบอบต่างๆที่ปรากฏอยู่ให้ดีขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อประโยชน์ต่อมนุษย์และชีวิตที่ดี อันมิใช่การบรรลุความปรารถนาตามแบบจิตทรราช เพราะฉะนั้นในเบื้องต้นจึงได้อาศัยเกณฑ์วิธีการปกครองกับความเต็มใจของผู้ได้ปกครอง มาจำแนกระบบการปกครองต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของระบอบการปกครองต่างๆ ดังภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 5.2 แสดงความสัมพันธ์ของระบอบการปกครองต่างๆตามเกณฑ์วิธีการปกครองและลักษณะผู้ปกครอง

จากภาพข้างต้น เหน็จจำแนกระบบการปกครองโดยวิธีการปกครองที่แบ่งออกเป็น ด้วยแบบแผน/กฎ กับ ด้วยเจตน์จำนงของผู้ปกครองนั้น ‘ด้วยแบบแผน/กฎ’ หมายความว่าในระบบการปกครองนั้นมีการกำหนดกฎเกณฑ์และยึดถือกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องคลึงกับระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ในขณะที่ ‘ด้วยเจตน์จำนงของผู้ปกครอง’ หมายถึงการกำหนดกฎเกณฑ์ตามความพึงพอใจของผู้ปกครองหรือเป็นไปเพื่อบรรลุความปรารถนาตามแบบจิตทรราชไม่ว่าจะเป็นโดยคนเดียว กลุ่มคน หรือมหาชนคนส่วนใหญ่ นั่นเอง โดยระบบการปกครองต่างๆสามารถจำแนกออกได้เป็น ระบบทรราช, ระบบกษัตริย์, ระบบคณาธิปไตย, ระบบประชาธิปไตย และระบบผสมหรือระบบอภิชนาธิปไตย(*aristokratia*) ซึ่งในแต่ละระบบจะแทนด้วยวงกลมอันหมายถึงการเคลื่อนไหวไปมาและมีระดับความเข้มข้นในรูปแบบการปกครองนั้นๆมากน้อยต่างกันตามแต่ละบริบท เพราะระบบการปกครองมิได้อยู่นิ่งตายตัวหรือมีเสถียรภาพตลอดเวลา โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของระบบต่างๆดังต่อไปนี้

5.2.1 ระบบทรราช

ระบบทรราชถือว่าเป็นระบบที่ห่างไกลจากระบบที่ดีมากที่สุด แต่กลับเป็นที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่มากที่สุด เพราะเป็นระบบที่เอื้ออำนวยหรือเกื้อหนุนต่อการคลี่คลายความปรารถนาของจิตแบบทรราชที่อยากยิ่งใหญ่ อยากมีอำนาจเด็ดขาด อยากใช้ความรุนแรงกับหมู่มนุษย์ อยากมั่งคั่ง และอยากมีเกียรติยศชื่อเสียง ให้ไปสู่จุดสมบูรณ์ เพราะ“ทรราชคือผู้ที่ได้รับความพึงพอใจทั้งทางร่างกายและชื่อเสียงมากที่สุด โดยเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานน้อยที่สุด”¹² อีกนัยหนึ่งก็คือ ระบบทรราชเป็นภาพสะท้อนของธรรมชาติมนุษย์ นั่นเอง โดยข้อพิสูจน์ของการดำรงอยู่อย่างตลอดมาของจิตแบบทรราชที่มุ่งปรารถนาในการตอบสนองบำรุงบำเรอความต้องการทางร่างกายและมุ่งปรารถนาในการเป็นที่ยกย่องนับหน้าถือตา ซึ่งความปรารถนาในทั้งสองกรณี ที่ต้องโน้มเอียงไปด้านหนึ่งด้านใด แต่ก็ไม่ได้แยกขาดจากอีกด้านหนึ่ง อันสามารถบรรลุได้โดยเครื่องมือซึ่งก็คือความมั่งคั่งทางทรัพย์สินเงินทองนั้น ก็ปรากฏชัดแม้ในปัจจุบัน ดังผลการสำรวจเกี่ยวกับความเห็นของเยาวชนที่มีต่ออาชีพที่ปรารถนาจะเป็นในอนาคต หากเรายึดถือว่า วิธีการและผลลัพธ์ของการวิจัยเชิงปริมาณในทางสังคมศาสตร์ เสมอเหมือนกับการวิจัยในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ รวมไปถึงเยาวชนมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันทั้งการคิด การพูดและการกระทำ มากกว่าวัยผู้ใหญ่ ความว่า “...ในประเด็นคำถามถึงอาชีพที่เด็กอยากทำงานอะไรเมื่อโตขึ้น ส่วนใหญ่ตอบว่าไม่อยากเป็นนักการเมือง เพราะเป็นงานที่วุ่นวาย มีแต่ปัญหา ภาพลักษณ์นักการเมืองโกงกินประเทศชาติ เห็นแก่ตัว ฯลฯ ขณะเดียวกัน ก็ไม่อยากทำงานเป็นนายธนาคาร/นักการเงิน/ดูแลด้านการเศรษฐกิจ ด้วยเหตุผลที่ว่า ต้องรับผิดชอบด้านการเงิน มีความเสี่ยง ทำให้เสียสุขภาพ ฯลฯ แต่อยากทำงานอาชีพทางสังคม เช่น ครู แพทย์ ทหาร ตำรวจ ฯลฯ มากกว่า เพราะเป็นอาชีพที่ได้

¹² Xenophon, *Hieron*, I.8.

ช่วยเหลือสังคมและช่วยเหลือผู้อื่น เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยพัฒนาบ้านเมืองและสังคมประเทศชาติ ให้เจริญขึ้น อยากรับใช้ประเทศชาติ ตอบแทนแผ่นดิน เป็นอาชีพที่มีความมั่นคง สวัสดิการดี และมองว่าแพทย์เป็นอาชีพที่มีรายได้สูง ฯลฯ...”¹³ โดยเมื่อพิจารณาจากผลของการสำรวจก็จะพบว่า เหตุผลที่เยาวชนปรารถนาในอาชีพการงานชนิดนั้นก็เพราะ เป็นงานที่ไม่ลำบาก(สุขสบาย), ไม่ต้องเผชิญกับปัญหาที่ยุ่งยากและความเสี่ยงต่างๆ, ไม่ต้องรับผิดชอบให้มากมาย, เป็นงานที่ทำให้ตนมีหน้ามีตา มีเกียรติยศชื่อเสียง, ช่วยเหลือผู้อื่นที่ด้อยกว่าตนด้วยเหตุผลที่ตนเหนือกว่า มากกว่าที่จะเกือกูลกันในฐานะพลเมืองและปฏิบัติตามหน้าที่ของพลเมือง, เป็นอาชีพที่มั่นคงมีสวัสดิการดี และมีรายได้สูงมีเงินทองมากมาย อันเป็นภาพสะท้อนความหมายที่มีต่อชีวิตที่ดีจากตัวตนของเขาเหล่านั้นที่ไม่ต่างอะไรไปจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เซโนฟอนกล่าวถึง อันแสดงผ่านตัวตนของโครโตปูลุส ผู้ปรารถนาจะเป็นผู้ที่หาเงินได้เก่งที่สุด ด้วยวิธีการหรือหนทางที่ไม่ยากลำบาก เพื่อตนจะได้เสพสุข บำรุงบำเรอร่างกายจากทรัพย์สินเงินทองที่ตนมี และเป็นที่ยกย่องสรรเสริญในความหรูหราความมั่งคั่งของตน จากผู้ที่ด้อยกว่าตนในเชิงปริมาณของทรัพย์สินสมบัติและความโด่งดังของชื่อเสียงเกียรติยศ จึงไม่น่าประหลาดใจที่อาชีพทางการบันเทิงและสื่อสารมวลชน จะเป็นที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ด้วยมันนำมาซึ่งความมั่งคั่งและการมีชื่อเสียงได้อย่างมากในเวลาเดียวกัน เช่นเดียวกันกับศาสตร์ในการหาเงิน ที่ขายให้กับผู้ใดก็ได้ที่มีเงินพอที่จะซื้อ อันมีปรากฏอย่างมากมาย เสมือนกับในนครรัฐเอเธนส์โบราณที่โสฟิสต์ซึ่งไม่ค่อยมีชื่อเสียงต้องร่ำขายวิชาตามบ้านเรือน ในขณะที่โสฟิสต์ซึ่งมีชื่อเสียงก็สามารถตั้งสำนักเรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียนแพงๆและให้บริการความรู้ตามปริมาณเงินที่จ่าย รวมไปถึงมีบริการนอกสถานที่ให้แก่ผู้มั่งคั่งที่มีเงินจะจ่าย ซึ่งเหตุผลที่ผู้มั่งคั่งหรือผู้ที่ปรารถนาในความมั่งคั่งยอมจ่ายเงินจำนวนมากมาให้แก่โสฟิสต์ ก็เพราะเชื่อว่าสิ่งที่โสฟิสต์สอนให้นั้นเป็นเครื่องมือที่จะนำตนไปสู่ความมั่งคั่งยิ่งขึ้นไป ซึ่งหากพิจารณาตรรกะตรองให้ถี่ถ้วนก็จะพบว่า หากสิ่งที่โสฟิสต์อ้างว่าตนครอบครองอยู่นั้นสามารถนำไปสู่ความมั่งคั่งและปฏิบัติได้จริงแล้ว เหตุใดจึงไม่มีโสฟิสต์เหล่านี้ได้รับเลือกให้เป็นผู้บริหารปกครองบ้านเมือง เพื่อนำพาบ้านเมืองไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หรือหากได้รับการแต่งตั้งให้มีอำนาจในการบริหารปกครองบ้านเมือง ก็ไม่ปรากฏผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง และหากว่าโสฟิสต์เหล่านี้เก่งกาจในการหาเงินอย่างที่พูดอ้างแล้ว ก็คงมีผู้คนจำนวนมากยอมจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อให้โสฟิสต์เหล่านี้มาบริหารจัดการครัวเรือนหรือธุรกิจให้เจริญรุ่งเรือง ทั้งๆที่ในความเป็นจริงแล้วนั้นความเจริญงอกงามของครัวเรือนหรือครอบครัวขึ้นอยู่กับสตรีและความร่วมมือระหว่างบุรุษกับสตรีเป็นสำคัญ¹⁴ อันสัมพันธ์กับการชี้แนะของโสเครตีสให้ตระหนักในความสำคัญของ

¹³ “เด็กๆไม่ปลื้ม,” ไทยรัฐ (12 มกราคม 2551): 6.

¹⁴ โปรดดู Xenophon, Oikonomikos, III.14-15 and VII.32-43. และบทที่3 ส่วนที่2 ของวิทยานิพนธ์นี้

คุณธรรมความดีงาม ดังนั้นเท่ากับว่าโสฟิสต์แสวงหาความมั่งคั่งของตนจากการหลอกเอาเงินทองจากผู้มั่งคั่งและผู้ที่ยี่ปรรณานาในความมั่งคั่ง นั่นเอง

โดยเมื่อพิจารณาธรรมชาติของเยาวชนก็จะพบว่า หากเยาวชนเหล่านี้ หลงตนในสิ่งที่ไม่มีความประโยชน์และไม่มีค่า โดยนับถือว่สิ่งนี้เป็นความรู้ที่ยิ่งใหญ่ รวมไปถึงถูกชักจูงให้แสวงหาความมั่งคั่งด้วย“โสฟิสต์ที่มีชื่อเสียง ซึ่งอ้างว่าตนนั้นครอบครองความรู้อันเป็นเครื่องมือไปสู่ความมั่งคั่ง และพร้อมที่จะสอนหรือขายบริการให้แก่ผู้ใดก็ได้ที่มีเงินซื้อหรือมีเงินมากพอที่จะซื้อ”¹⁵ เยาวชนเหล่านี้ก็คงไม่ต่างอะไรไปจากโพรเซนุส(Proxenus)ที่ยอมจ่ายเงินจำนวนมากให้แก่กอร์เกียส, เมนนอน(Mennon)และบรรดาทหารชาวกรีกที่มาร่วมรบกับไซรัสผู้เยาว์ดังที่ปรากฏในตวับท *Anabasis* ที่ล้วนพร้อมยินดีและกล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงก็เพื่อความมั่งคั่งทางทรัพย์สินเงินทอง ดังจะเห็นได้จากการเรียกร้องค่าจ้างเพิ่มเติมจากที่ตกลงกันไว้ในตอนแรกจากนายจ้างคือไซรัสผู้เยาว์ เมื่อรู้ว่าต้องเดินทางไกลขึ้นและเมื่อต้องเผชิญกับกองทัพของกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย โดยไม่ได้สนใจว่าการรับจ้างไซรัสผู้เยาว์จะเป็นการทำให้นครรัฐของตนและชาวกรีกได้รับผลกระทบจากการเป็นปฏิปักษ์กับกษัตริย์แห่งเปอร์เซียแต่อย่างใดไม่ ทั้งโพรเซนุสและเมนนอนจึงเป็นภาพสะท้อนของมนุษย์ตามแบบจิตของทรราชที่เราพบเจอได้ตลอดมาในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ซึ่งพากันยึดถือความมั่งคั่งเกียรติยศชื่อเสียงเป็นเป้าหมาย จนละเลยต่อเป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์ที่มาสมาคมกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ให้มนุษย์แต่ละคนดีงามมากที่สุดเท่าที่ผู้นั้นมีศักยภาพจะเป็นได้ เช่นเดียวกับเป้าหมายของการเป็นแพทย์ที่มีใ้การมีรายได้สูงๆหรือการเป็นที่สรรเสริญเคารพนับถือ หากแต่อยู่ที่การรักษาชีวิตของผู้คนให้ดำรงอยู่อย่างมีความสุขที่ดีแข็งแรงและในกรณีของการเป็นผู้ปกครองหรือกิจกรรมทางการเมืองก็ย่อมมีใ้การแสวงหาความมั่งคั่งเกียรติยศชื่อเสียง หากแต่เป็นการช่วยเพื่อนพลเมืองของตนให้ดีงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นจะเป็นได้ เพราะเมื่อกิจกรรมทางการเมืองสามารถเกื้อกูลมนุษย์ได้ในระดับที่กว้างขวาง ก็สามารถก่อความเสียหายได้ในระดับที่กว้างขวางเช่นเดียวกัน¹⁶ ทรราชในทางการเมืองจึงก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้คนได้มากกว่าทรราชในทางการแพทย์ เพราะแพทย์ปฏิสัมพันธ์กับผู้ป่วยทีละคน แต่การเมืองคือการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนทั้งบ้านเมืองในเวลาเดียวกัน โดยตัวอย่างของทรราชในทางการเมืองดังเช่น คริตีแอส(Critias)ทีละโมบ นิยมความรุนแรง ป่าเถื่อน มากที่สุดในหมู่กษัตริย์และอัลซีปิตัส(Alcibiades) ผู้ที่ถูกนำพาไปด้วยกิเลสตัณหาทางอารมณ์ ความหุนหันพุ่มเฟือย, พฤติกรรมหยิ่งจองหอง โอ้อวดและตระบัดสัตย์ไม่รักษาคำสัตย์มากที่สุดในหมู่ประชาธิปไตย ที่ทั้งสองถูกชาวเอเธนส์ประณามว่าเป็นผู้ก่อความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อนครรัฐเอเธนส์ ดังที่โสเครตีสกล่าวว่ “...เป็นเรื่องที่น่าฉงน หากบางคนได้ขึ้นมาเป็นผู้ดูแลฝูงสัตว์ แล้วทำให้อาณา

¹⁵ Xenophon, *Memorabilia*, I.6.13.

¹⁶ โปรดพิจารณา Xenophon, *Hieron*, VIII.1-10.

ของสัตว์เหล่านั้นลดลงในเชิงปริมาณและแยกลงในเชิงคุณสมบัติ โดยไม่ยอมรับว่าตนนั้นเป็นผู้ดูแลฝูงสัตว์ที่เลว และยังเป็นเรื่องที่น่าฉงน หากบางคนที่ได้ขึ้นมาคุมบังเหียนของนครรัฐหรือมีอำนาจปกครอง แล้วทำให้จำนวนพลเมืองลดลงและแยกลง โดยปราศจากความละอายใจและไม่คิดว่าตนเป็นผู้ปกครองที่เลว...”¹⁷ โดยพระราชในทางการเมืองนั้นสามารถเป็นได้ทั้งคนๆเดียวและกลุ่มคนหรือคณะ ดังจะเห็นได้จากกรณีของเจสันแห่งพีเรีย(Jason of Pherae)ที่ขึ้นมามีอำนาจในเทสซาลี(Thessaly) และคณะ 30 ทหารราชที่นครรัฐเอเธนส์ในปี 404 ก่อนคริสตกาลกล่าวคือ ในปี 374 ก่อนคริสตกาลเจสันแห่งพีเรีย มีกองทหารรับจ้างที่เข้มแข็งกล้าเผชิญกับความยากลำบากและภยันตรายทั้งปวง ซึ่งอยู่ในสภาพพร้อมรบตลอดเวลา ด้วยการที่เจสันมักให้รางวัลเป็นเงินเดือนหรือเงินค่าจ้างสองสามหรือสี่เท่าตัวแก่ทหารที่กล้าหาญกล้าเสี่ยงอันตรายอยู่เสมอ รวมไปถึงรางวัลอื่นๆ และมักลงโทษหรือขับไล่ผู้ที่อ่อนแอออกไปจากกองทหารของเขา เจสันยังเอาใจใส่ดูแลทหารและจัดพิธีศพอย่างสมเกียรติให้แก่ทหารที่เสียชีวิตอยู่เสมอ ทำให้ทหารรับจ้างของเขาตระหนักอยู่เสมอว่าความกล้าหาญในการรบพุ่งจะนำมาซึ่งเกียรติยศและความมั่งคั่งที่มากมาย¹⁸ โดยที่ตัวเจสันเองก็ปรารถนาจะยึดครองเมืองต่างๆในเทสซาลี เพื่อสถาปนาตนเป็นเจ้าแห่งผู้ปกครองหรือทากอส(tagos)¹⁹ อันเป็นตำแหน่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชาวเทสซาลี ด้วยวางแผนการเป็นใหญ่ในเขตเทสซาลีก่อนแล้วจึงร่วมมือกับโบโอเทีย(Boeotia)และเอเธนส์เพื่อแข่งขันกันนครรัฐอื่นๆ ต่อมาจึงค่อยเข้ายึดมาเซโดเนีย โดยในระหว่างนั้นจะต้องทำการสะสมทรัพย์ากรต่างๆโดยเฉพาะเสบียง, ยุทโธปกรณ์ทางการทหารและเงินทองความมั่งคั่งไว้ให้มากๆ ซึ่งเจสันได้อาศัยตัวแบบของอาณาจักรเปอร์เซียมาเป็นแนวทางการสร้างความยิ่งใหญ่ ด้วยการให้ความสำคัญแก่ทวีปหรือผืนดินที่เชื่อมต่อกันมากกว่าการยึดครองเกาะเล็กเกาะน้อยต่างๆ เพราะ“ผืนดินขนาดใหญ่ย่อมเป็นแหล่งทรัพยากรและความมั่งคั่งที่ดีกว่าเกาะต่างๆ”²⁰ และแม้ว่าเจสันจะสามารถบรรลุความปรารถนาในการเป็นใหญ่ของตนในการดำรงตำแหน่งทากอส²¹ แต่ผู้คนที่เริ่มหวาดกลัวกับอำนาจที่มากเกินไปของเจสัน จนถึงในงานเทศกาลที่เจสันเป็นประธานทั้งการแข่งขันกีฬาและการบูชาเทพเจ้า ซึ่งหากใครมีปัญหาให้เจสันตัดสินใจหรือต้องการความช่วยเหลือใด ก็สามารถเข้าพบได้อย่างใกล้ชิด ก็ปรากฏว่ามีเด็กหนุ่มเจ็ดคนที่แสร้งว่าพวกเขานั้นทะเลาะเบาะแว้งกัน จึงมาพบเจสันให้ช่วยตัดสินใจได้รู้มาเจสันจนถึงแก่ความตาย อันนำมาซึ่งความยินดีของนครรัฐกรีกต่างๆที่ต่างหวาดกลัวว่า

¹⁷ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.32.

¹⁸ โปรดดู Xenophon, *Hellenika*, VI.1.6.

¹⁹ Ibid., VI.1.8. หรือที่เรียกกันว่า “ทากอส(Tagus)”

²⁰ Ibid., VI.1.11-12.

²¹ Ibid., VI.1.18-19.

เจสันจะเป็นทรราชที่ยิ่งใหญ่²² แต่อย่างไรก็ตามการตายของเจสันกลับมิใช่จุดจบของระบอบทรราช หากแต่เป็นการเริ่มต้นของระบอบทรราชในเทสาลีที่เลวร้ายกว่าเดิมยิ่งขึ้นไป เพราะหลังจากที่เจสันตายไป โพลีฟอน(Polyphron)พี่น้องของเจสันก็ได้ตั้งตัวเป็นทรราชด้วยการสังหารโพลีโดรุส(Polydorus)พี่น้องของตนเองและเป็นพี่น้องกับเจสันทิ้งเสีย ในขณะที่นอนหลับ แล้วสถาปนาตนเป็นทากอสแต่กลับปกครองเยี่ยงทรราช หลังจากนั้นอาเล็กซานเดอร์ก็ได้ประกาศตนว่าจะล้างแค้นให้โพลีโดรุสและล้มล้างทรราช แต่เมื่ออาเล็กซานเดอร์สังหารโพลีฟอนได้สำเร็จ เขาเองก็ปกครองเยี่ยงทรราช เหมือนกับโพลีฟอนที่เขาได้ประณามไว้ก่อนหน้านี้ แต่ไม่นานนักอาเล็กซานเดอร์ก็ถูกลอบสังหารโดยการวางแผนของภรรยาของตนเอง ที่ให้พี่น้องของภรรยามารุมสังหารอาเล็กซานเดอร์ และหลังจากที่สังหารอาเล็กซานเดอร์ได้เป็นผลสำเร็จ ภรรยาของอาเล็กซานเดอร์ก็ยกพี่ชายของตนขึ้นเป็นผู้ปกครองแห่งเทสาลี²³ เรื่องราวของระบอบทรราชที่เกิดขึ้นในเทสาลีนี้ ย่อมเป็นภาพสะท้อนสำคัญของความกลัวของทรราชที่มีต่อคนใกล้ชิด เพราะผู้ที่จะมาล้มล้างทรราชมิใช่ทหารรับจ้างหรือพลเมือง แต่กลับเป็นคนใกล้ชิดญาติมิตรของทรราชนั่นเอง ทรราชจึงอยู่ในสถานะที่โคดเคียวมิอาจไว้ใจผู้ใดได้เลย อันสอดคล้องกรณีของมานีเย(Mania)สตรีที่เป็นเจ้าเมือง(satrap)แห่งเอโอเลียส(Aeolis)ซึ่งปกครองในแบบทรราช(*turannidi proseken*) พระนางสามารถนำพากองทหารรับจ้างชาวกรีกที่แต่งเครื่องแบบอันงดงามหรูหราไปพิชิตดินแดนต่างๆทำให้ดินแดนของเอโอเลียสขยายออกไปอย่างไม่เคยมีมาก่อน บ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อยปลอดภัยและก็มีมิตรสหายชาวเมืองอื่นๆมากมายเข้ามาสัมพันธ์ไมตรีด้วยทั้งในระดับเจ้าเมืองด้วยกันและประชาชนโดยทั่วไป จวบจนพระนางมีอายุมากกว่า 40 ปี บุตรเขยของพระนาง ผู้ซึ่งพระนางให้ความสนิทสนมไว้วางใจ ก็ได้ทำการสังหารพระนางด้วยการรัดคอ เพื่อชิงอำนาจจากพระนาง พร้อมกับสังหารลูกชายของพระนางที่มีอายุ 17 ปีไปด้วย²⁴ นอกจากนี้จากกรณีเหตุการณ์ในเทสาลีและเอโอเลียสที่ยกมาข้างต้นยังเป็นการเตือนให้เราระวังไว้ว่า ผู้ที่ประกาศตนว่าจะมาล้มล้างทรราช เพื่อปลดปล่อยพลเมืองจากรอบทรราช แท้จริงแล้วก็มักเป็นผู้ที่ปรารถนาในอำนาจแบบทรราชที่มากกว่าทรราชคนเดิมด้วยซ้ำ เช่นเดียวกับในกรณีทรราชที่เลวกว่าและฉลาดกว่า ก็จะสามารถล้มล้างทรราชที่เลวน้อยกว่าและฉลาดน้อยกว่าได้ นั่นเอง

²² Ibid., VI.4.31-32. โปรดพิจารณาความกลัวของนครรัฐกรีกต่างๆที่มีต่อเจสัน ผู้ที่เป็นทรราชที่ยิ่งใหญ่เปรียบเทียบกับความกลัวของชนชั้นสูงชาวโรมันที่มีต่อ จูเลียส ซีซาร์ ที่ในทางทฤษฎี(de jure)ตำแหน่งของทั้งสองคนมิได้หมายถึงทรราช แต่ในทางปฏิบัติ(de facto)ผู้คนกลับเห็นว่าทั้งสองปกครองบ้านเมืองในลักษณะแบบทรราช ซึ่งในกรณีของโรมันได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจากรอบบมหาชนรัฐไปเป็นระบอบอาณาจักรภายใต้กษัตริย์

²³ Ibid., VI.4.33-37.

²⁴ เรื่องราวของมานีเย(Mania) โปรดดู Ibid., III.1.10-15.

ส่วนกรณีคณะ 30 ทหารราชที่นครรัฐเอเธนส์ในปี 404 ก่อนคริสตกาล ที่ถูกกำหนดให้มีขึ้น โดยสปาร์ตาร์ดผู้ชนะในสงครามเพโลพอนนีเซียน และ “... ทั้ง 30 คน ก็มีที่มาจาก การเลือกตั้งโดยพลเมืองชาวเอเธนส์ เพื่อมีหน้าที่ทำการกำหนดระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองของนครรัฐเอเธนส์ ให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์โบราณของนครรัฐเอเธนส์...”²⁵ อันหมายความว่า เป็นการนำระบอบการปกครองก่อนที่เอเธนส์จะเป็นประชาธิปไตยทางตรงกลับมาใช้ใหม่นั้นเอง แต่คณะ 30 กลับยึดและประวิงเวลาในการจัดทำระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครอง โดยมุ่งแต่งตั้งวุฒิสภา (*boulen*) และคณะผู้บริหารหรือตำแหน่งในการใช้อำนาจรัฐต่างๆตามที่พวกตนเห็นว่าเหมาะสมคือเป็นพวกพ้องกับคณะ 30 ควบคู่ไปกับการกำจัดทำลายล้างพวกที่นิยมประชาธิปไตย โดยการจับกุม คุมขังและประหาร อย่างชอบธรรมด้วยการรับรองจากวุฒิสภา²⁶ และเพื่อความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยในนครรัฐ รวมไปถึงการสร้างเสถียรภาพเพื่อให้การกำหนดระเบียบแบบแผนทางการปกครองดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย คณะ 30 จึงได้ขอกองทหารจากสปาร์ตาร์ดมาคุ้มครองพวกตนและใช้เป็นกำลังปราบปรามพวกคนพาลคนเกรที่สร้างความปั่นป่วนวุ่นวาย ซึ่งครีติแอส (*Critias*) ผู้นำของคณะ 30 ก็ได้ใช้กองกำลังนี้เข่นฆ่าผู้คนที่เขานั้นสงสัยว่าจะเป็นปฏิปักษ์ต่อเขาและคณะ 30 หรือเป็นศัตรูของเขาในอดีต ภายใต้วาทกรรมที่ว่า ทำร้ายพวกมันก่อนที่มันจะมาทำร้ายเรา หรือในภาษาทั่วไปคือ ชิงลงมือก่อน นั่นเอง²⁷ กองทหารของสปาร์ตาร์ดจึงเหมือนกับทหารรับจ้างของทรราช ในขณะที่ “คณะ 30 ภายใต้วาทกรรมของครีติแอสก็ได้ทำปกครองในแบบทรราชที่ไม่ต่างจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์”²⁸ ที่ปกครองตามความพึงพอใจของตน เพื่อบรรลุความมั่งคั่งและเกียรติยศ แต่กระนั้นด้วยความกลัวที่พลเมืองจะไปสนับสนุนคนใดคนหนึ่ง ในคณะ 30 ให้คนผู้นั้นมีอำนาจและล้มล้างคณะ 30 คณะ 30 จึงได้จัดตั้งสภา 3000 ขึ้น เพื่อดึงพลเมืองเข้ามามีส่วนในการปกครอง ในขณะที่ให้กองทหารสปาร์ตาร์ดปลดและยึดอาวุธของพลเมืองที่ไม่ได้อยู่ในสภา 3000 ให้หมด แล้วนำอาวุธทั้งหลายที่ยึดได้ไปเก็บไว้ที่วิหารบนอะโครโพลิส²⁹ ในตอนนี้คณะ 30 ภายใต้วาทกรรมของครีติแอสจึงไม่หว่านวิตกว่าใครจะมีกำลังมากพอที่จะมาล้มล้างพวกตนอีกต่อไป คณะ 30 จึงได้เริ่มการทำร้ายพลเมืองและคนต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในเอเธนส์ เพื่อปล้นชิงทรัพย์สมบัติของคน

²⁵ Xenophon, *Hellenika*, II.3.1-3. โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับคณะรัฐประหาร ที่กำหนดให้มีสภาว่างรัฐธรรมนูญที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชน เพื่อให้มีหน้าที่สร้างรัฐธรรมนูญที่สอดคล้องกับประเพณีโบราณ ก่อนที่จะเป็นประชาธิปไตยเต็มใบ

²⁶ *Ibid.*, II.3.11-12.

²⁷ *Ibid.*, II.3.13-16.

²⁸ *Ibid.*, II.3.16-17.

²⁹ *Ibid.*, II.3.20.

เหล่านี้มาเป็นของพวกตนและนำมาเป็นค่าจ้างให้แก่กองทหารสปาร์ตาร์ที่มาคุ้มครองพวกตน³⁰ รวมไปถึงกำจัดสมาชิกในคณะ30ที่มีความคิดขัดแย้งกับสมาชิกส่วนใหญ่โดยเฉพาะในประเด็นการเข้ามาและการปล้นชิงทรัพย์สมบัติของพลเมือง ด้วยข้อหาทรยศต่อบ้านเมือง³¹ และหลังจากที่ได้กำจัดสมาชิกในคณะ30ที่มีความคิดขัดแย้งกับสมาชิกส่วนใหญ่แล้ว ครีติแอสก็ได้ผ่านกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เขาในการฆ่า ผู้ที่ไม่มีรายชื่ออยู่ในสภา3000ได้ทันทีตามความต้องการของครีติแอส โดยไม่ต้องรอการลงมติจากสภา³² อันมีลักษณะไม่ต่างจากกฎอัยการศึกหรือพระประสงค์ของกษัตริย์ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะมีการระบุว่า “...คณะ30 ด้วยความละโมภส่วนตน ภายในแปดเดือนก็ได้ฆ่าชาวเอเธนส์ไปเป็นจำนวนมากมาย ซึ่งมากกว่าที่ชาวเพโลพอนนีเซียนได้กระทำไว้ต่อชาวเอเธนส์ ในระยะเวลา 10 ปีของสงคราม...”³³ หลังจากนั้นไม่นานสภา3000 ก็เกิดแตกแยกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่สนับสนุนคณะ30 เพราะพวกตนได้ผลประโยชน์จากคณะ30และร่วมประกอบอาชญากรรมกับคณะ30 กับ กลุ่มที่ต่อต้านคณะ30 เพราะพวกตนไม่ได้รับผลประโยชน์จากคณะ30และไม่ได้ร่วมประกอบอาชญากรรมกับคณะ30 อันนำไปสู่การลงมติให้ยกเลิกคณะ30 แล้วเลือกคนจาก10ชุมชนในเอเธนส์มาเป็นคณะ 10 เข้ามาปกครองแทน อันนำไปสู่การแบ่งแยกระหว่างคนที่นิยมประชาธิปไตยที่ยึดเมืองปีเอรุสอันเป็นท่าเรือของเอเธนส์ไว้เป็นฐานที่มั่น กับ กลุ่มของคณะ10ที่ได้รับการสนับสนุนจากสปาร์ตาร์และชนชั้นสูงที่ใช้อเอเธนส์เป็นฐานที่มั่น จนเกิดสงครามระหว่างกันจนถึงปี 401 ก่อนคริสตกาลจึงจบลงด้วยความสมานฉันท์ สำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในนครรัฐเอเธนส์นั้นหากพิจารณาให้อย่างละเอียดแล้วก็มีใช่แค่เพียงความขัดแย้งระหว่างความคิดในเรื่องระบอบการปกครองที่ดีที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่เป็นปัญหาของจิตแบบทรราชที่เปรียบเทียบจำแนกสิ่งต่างๆด้วยความมั่งคั่งทางทรัพย์สมบัติภายนอกในเชิงปริมาณ ซึ่งก็คือ การใช้ความแตกต่างเพียงด้านเดียวมาจำแนกผู้คนออกเป็นสองกลุ่มคือ รวยกับจนที่สัมพันธ์กับความเหมาะสมหรือความชอบธรรมในการมีอำนาจรัฐ ทั้งๆที่ทั้งสองกลุ่มต่างมีธรรมชาติของจิตแบบทรราชไม่แตกต่างกัน

ผลลัพธ์ที่พลเมืองชาวเอเธนส์ต้องประสบในขณะที่อยู่ภายใต้การปกครองของคณะ30 ทรราช ก็ไม่ต่างอะไรไปจากผู้ใต้บัญชาของโปเรซุสและเมนเนียน ที่แย่งเนื่องจากทั้งสองคนไม่มีความสามารถในการปกครอง และที่สำคัญคือ ความกลัวของโปเรซุสและเมนเนียนซึ่งมีที่มาจากผู้คนได้บังคับบัญชาที่ถืออาวุธอันสามารถกระทำสิ่งที่หยาบช้าต่างๆได้มากกว่าเขาทั้งสองและพร้อมที่จะวางแผนสมคบคิดกันเพื่อต่อต้านและทำร้ายเขาทั้งสองอยู่ทุกเมื่อ ด้วยตระหนักว่า

³⁰ Ibid., II.3.21.

³¹ Ibid., II.3.22-24.

³² Ibid., II.3.51.

³³ Ibid., II.4.21.

ผู้ปกครองของตนนั้นรู้ความสามารถในการปกครอง³⁴ ความกลัวของโปรเซนุสและเมนเนียนจึงไม่ต่างอะไรไปจากความกลัวของทรราชที่มีต่อพลเมืองที่ตนปกครองและกองทหารรับจ้างที่รักษาความปลอดภัยให้ตน ความกลัวในลักษณะดังกล่าวซึ่งเป็นคู่ตรงกันข้ามกับความไว้นื้อเชื่อใจ จึงก่อให้เกิดการกระทำที่รุนแรงและความแตกแยกที่มากยิ่งขึ้นไป หรืออีกนัยหนึ่งคือ “ทรราชจะเห็นทุกคนเป็นศัตรู แต่ก็ไม่สามารถจะกำจัดศัตรูทั้งหลายให้หมดไปได้”³⁵ เพราะหากกำจัดผู้ได้ปกครองให้หมดสิ้น แล้วจะเหลือใครเป็นราษฎรให้ปกครอง ทรราชจึงถูกหลอกหลอนด้วยความกลัวแม้ในยามนอนหลับก็กลัวว่าจะถูกทำร้าย อยู่ในป้อมปราการนครรัฐของตนก็เหมือนกับอยู่ในสมรภูมิที่แวดล้อมไปด้วยศัตรู เวลารับประทานอาหารเครื่องดีมีก็กลัวถูกวางยาพิษ เวลาจะเดินทางออกไปนอกราชอาณาจักรหรือนอกนครรัฐของตน ก็วิตกกังวลว่าผู้ที่ตนแต่งตั้งให้ดูแลบ้านเมืองหรือผู้ที่ถืออาวุธจะหักหลังหรือชิงอำนาจการปกครองไปจากตน เวลาฟังคำยืนยันขอสรรเสริญก็รู้ว่าแท้จริงเป็นเพราะความกลัวและหวังผลประโยชน์มากกว่าที่จะเป็นคำชื่นชมอย่างจริงใจ เวลามีการแสดงมาให้ชมถึงราษฎรก็รู้ว่าคนเหล่านี้คาดหวังรางวัลจากตนจำนวนมากกว่าที่คนทั่วไปจะให้ได้ เมื่อได้รับรางวัลก็จะรีบหนีไปให้ไกลจากทรราชเพราะกลัวว่าทรราชจะเปลี่ยนใจและเอารางวัลคืน เวลาทรราชฟังพอใจจะสมสู่กับผู้ใดก็สามารถทำได้ แต่ทรราชก็รู้ว่าความพึงพอใจที่ได้รับจากผู้ที่ไม่ได้รักตนและไม่ได้เต็มใจนั้น ย่อมไม่อาจถือได้ว่าเป็นความสุขแม้แต่น้อย ดังนั้นทรราชจึงต้องมีชีวิตอยู่อย่างทรมาณต่อความกลัวที่มีต่อความตายครั้งที่สองอย่างไม่รู้จบ เฉกเช่นแทนทาลุส(Tantalus)ที่ถูกจองจำในนรก(Hades)บนโลกนี้³⁶ อันสอดคล้องกับการสนทนาระหว่างไอเออร์ออนผู้เป็นทรราชกับไซโมนีดีสความว่า

“ ไอเออร์ออนกล่าว ‘...ไซโมนีดีส ทรราชต่างตระหนักดีว่า เรามีชีวิตอยู่ในวันคืนต่างๆฉกเช่นผู้ที่ถูกสาปแช่งให้พินาศอวสานจากมวลมนุษย์ อันมีสาเหตุจากความไม่ถูกต้องที่ยังกรรมหรือการประกอบอาชญากรรมของเขา’

เมื่อไซโมนีดีสได้ยื่นสิ่งที่ไอเออร์ออนกล่าวตั้งแต่ต้นจนจบ เขาจึงได้กล่าว ‘ไอเออร์ออน หากการเป็นทรราชมันน่าสมเพชเวทนาเช่นที่ท่านกล่าวมาและท่านเองก็ตระหนักเป็นอย่างดี แล้วเหตุใดกันเล่าที่ท่านจึงไม่ชำระล้างตัวท่านเองและวางมือจากสิ่งที่ชั่วร้ายสามานย์เหล่านี้เสีย แล้วเหตุใดกันเล่าที่ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยได้ใช้อำนาจแบบทรราช กลับไม่มีแม้แต่คนเดียวเลยที่จะเต็มใจปล่อยอำนาจแบบทรราชไป’

³⁴ โปรตุคดู Xenophon, *Anabasis*, II.6.16-27.

³⁵ Xenophon, *Hieron*, VI.6-15.

³⁶ Xenophon, *Oikonomikos*, XXI.12. การเปรียบเทียบสภาวะของทรราชที่เหมือนกับแทนทาลุส(Tantalus)ที่ไม่สามารถจะเติมเต็มความพึงพอใจทางร่างกายของตนได้นั้น ก็เท่ากับเป็นการเน้นย้ำว่าทรราชอยู่ในสภาวะที่หวาดวิตกตลอดเวลาและไม่สามารถไว้วางใจผู้ใดได้เลย แม้ว่าจะครอบครองสิ่งต่างๆอย่างมหาศาลและมีผู้คนเข้าหาเพื่อปรารภนานาในมิตรภาพมากมายก็ตาม สภาวะดังกล่าวจึงเป็นสภาวะที่โศกเศร้าและทรมาณเป็นที่สุด

ไอเออร์ออนกล่าว ‘ไซโมนีดีส ก็เพราะประเด็นนี้อีกเช่นกันที่ทรราชนั้นนำสมเพทเป็นที่สุด ด้วยมันเป็นไปไม่ได้ที่จะชำระล้างและวางมือจากการเป็นทรราชหรือการใช้อำนาจแบบทรราช ด้วยทรราชนั้นจะสามารถชดใช้ทรัพย์ให้เต็มจำนวนเงินแก่คนที่เขาได้ช่วงชิงทรัพย์สิน รวมไปถึงแบกรับความทุกข์ทรมานแทนคนที่ต้องทนทุกข์ทรมานจากการถูกพันธนาการด้วยโซ่ตรวนจากคำสั่งของเขาได้อย่างไร เช่นเดียวกับที่ทรราชจะชดใช้ชีวิตให้เพียงพอแก่ผู้ที่เขาได้สังหารเช่นมาไปได้อย่างไร ไซโมนีดีส หากว่าการแวนคอตตนเองเป็นสิ่งที่ประ โยชน์แก่ผู้ใดแล้ว ข้าเองก็เห็นว่ามันเป็นประโยชน์อย่างที่สุดแก่ทรราช ทรราชผู้เดียวเท่านั้นที่ไม่ได้รับประโยชน์ใดๆเลยจากการคงอยู่กับปัญหาหรือการปล่อยวางมันลง...’³⁷

เท่ากับว่าการแวนคอตตนเองของทรราชก็เป็นลักษณะเดียวกันกับการถูกตรึงไว้ในกรณีของแทนทาลุส ที่เต็มไปด้วยความหวาดวิตกในทุกอย่างทุกอย่าง อีกนัยหนึ่งคือ ทรราชอยู่ในสภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า คนจี้เสื่อ ก็ยากที่จะยอมลงจากหลังเสื่อ ทั้งนี้ก็เพราะความกลัวที่มีต่อความตายและความทุกข์ทรมานที่ตนจะต้องได้รับ อันไม่แตกต่างไปความทุกข์ของคนรวยที่จะต้องกลายเป็นคนจน ดังที่เซโนโฟนในตวับท*Anabasis*กล่าวว่า “...มันเป็นชะตากรรมที่ยากลำบากยิ่งนัก ที่จะกลายเป็นผู้ยากไร้หลังจากที่เคยเป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย มากกว่าที่จะไม่เคยเป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวยมาก่อนเลย และมันจะยิ่งเป็นความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสเมื่อพบว่าตนนั้นต้องกลายเป็นผู้ได้ปกครองหลังจากที่เคยเป็นผู้ปกครอง มากกว่าที่จะไม่เคยเป็นผู้ปกครองมาก่อนเลย...”³⁸ ดังนั้นทรราชจึงต้องมุ่งกอบโกยอำนาจและความมั่งคั่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด รวมไปถึงการประกอบอาชญากรรมต่างๆอย่างรุนแรงและเหี้ยมโหด เพื่อเป็นหลักประกันความอยู่รอดของตนเอง ซึ่งหากวิเคราะห์ดีความก็จะพบว่า แท้จริงแล้วนั้นทรราชมีความพึงพอใจในสิ่งที่เขาพร่ำบอกว่าคุณนั้นไม่มีความสุข ซึ่งก็คือความมั่งคั่งเกียรติยศชื่อเสียงในระดับปริมาณที่มากและมีความหลากหลายของชนิด รวมไปถึงการมีอำนาจเด็ดขาดแบบทรราชในการทำร้ายผู้อื่นและกระทำตามความปรารถนาของตน เพราะการที่ไอเออร์ออนผู้ซึ่งเป็นทรราชได้เน้นย้ำถึงความทุกข์ทรมานที่มากมายและความพึงพอใจที่หาไม่ได้เลยในชีวิตของทรราช เมื่อเทียบกับการเป็นคนธรรมดาสามัญ ก็เท่ากับเป็นการป้องกันไม่ให้คนธรรมดาสามัญคิดหรือมีความปรารถนาที่จะเป็นทรราชหรือคิดมาช่วงชิงอำนาจของตน เช่นเดียวกับความเห็นของเยาชนที่มีต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งถูกสร้างให้เกิดขึ้นในความคิดของเยาชน เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์นั้นล้วนปรารถนาความสุขสบาย ไม่อยากเผชิญกับความยากลำบาก และหากว่าในกรณีของโสฟิสต์ ที่โสฟิสต์ผู้ซึ่งรักในความมั่งคั่งซึ่งฉลาด

³⁷ Xenophon, *Hieron*, VII.10-13.

³⁸ Xenophon, *Anabasis*, VII.7.28.

กว่า สามารถหลอกลวงมนุษย์ทั้งหลายซึ่งเขลาและปรารถนาในความมั่งคั่ง ให้อยอมจำจำนวนมาก เพื่อแลกกับสิ่งที่เป็นเพียงแค่ความเห็นในการหาเงินให้ได้มากมายและความเห็นที่เป็นมายาคติอันทำให้ผู้คนคิดว่าตนสามารถจัดการผู้อื่นหรืออยู่เหนือกว่าผู้อื่นได้ เป็นอันใด ผู้ซึ่งรู้ว่าการเป็นทรราชที่รักษาอำนาจให้ยาวนานจะต้องปฏิบัติและมีคุณสมบัติเช่นใดนั้น ก็สามารถหลอกลวงทรราชให้หลงเชื่อฟังตนและปฏิบัติตามสิ่งที่ตนแนะนำ ได้ฉันนั้น ซึ่งในคัมภีร์ *Hieron* ก็คือ โซโมนีตีส คู่สนทนาของไอเออร์ออน เท่ากับว่าสิ่งที่จะมาโค่นล้มทรราชนอกจากอายุขัยของทรราชเอง กลับมิใช่ผู้ได้ปกครองหรือทหารรับจ้างอย่างที่ไอเออร์ออนหวาดกลัว หากแต่เป็นคนใกล้ชิดที่ฉลาดกว่าตน และรู้ว่าการเป็นทรราชที่สมบูรณ์จะต้องปฏิบัติเช่นใด เพราะ“โซโมนีตีสเป็นที่เลื่องลือว่าเป็นผู้ทีละโมบอย่างถึงที่สุด”³⁹ ดังนั้นเซโนโฟนจึงไม่ใช้ชื่อของโสเครตีสและชื่อของตนเองเป็นคู่สนทนาของไอเออร์ออน ด้วยเหตุผลที่ว่าทั้งโสเครตีสและเซโนโฟนมิใช่ ผู้ที่ชี้แนะให้ผู้อื่นเป็นทรราชหรือปรารถนาอำนาจเด็ดขาดแบบทรราช อีกนัยหนึ่งคือ หากใช้ชื่อโสเครตีสและชื่อของเซโนโฟนเองก็เท่ากับเป็นการยอมรับว่า โสเครตีสได้ชี้แนะในสิ่งที่ทำให้เยาวชนเสียคน อันเป็นข้อกล่าวหาของสถานครรัฐเอเธนส์ที่มีต่อโสเครตีส ทั่วๆไปในความเป็นจริงแล้วนั้นโสเครตีสได้ชี้แนะให้สานุศิษย์มิตรสหายของตนสามารถควบคุมความใคร่ในร่างกายและใช้ความปรารถนาในเกียรติยศชื่อเสียงไปเพื่อการทำความประโยชน์เพื่อบ้านเมือง

โดยเมื่อพิจารณาในมิติของผู้ปกครองโดยทั่วไปแล้ว ลักษณะแบบทรราชจึงปรากฏขึ้นอยู่เสมอ ภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับศัตรู เนื่องจากผู้คนทั้งหลายเข้าหาทรราชก็ด้วยความคาดหวังจะได้รับความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงจากทรราช ซึ่งสามารถมอบให้แก่ใครก็ได้ที่ตนนั้นพึงพอใจ ในปริมาณที่ไม่มีผู้ปกครองอื่นใดจะให้ได้ ผู้คนจึงพยายามแสวงหาความเป็นมิตรจากทรราชด้วยการสรรเสริญเยินยอและการเคารพนบถ แต่ในขณะที่เดียวกันผู้คนก็หวาดกลัวทรราช เพราะทรราชนั้นสามารถทำร้ายผู้อื่นที่เป็นศัตรูได้อย่างทารุณโหดเหี้ยม อย่างที่ผู้ปกครองอื่นๆไม่สามารถกระทำได้ ซึ่งลักษณะแบบทรราชข้างต้นนี้ก็เป็นธรรมชาติของผู้ปกครองโดยทั่วไป ที่เมื่อสามารถให้ประโยชน์แก่ผู้คนได้มาก ก็สามารถประกอบอาชญากรรมที่ยิ่งใหญ่แก่ผู้คนได้มาก เช่นเดียวกัน ภายใต้บริบทของความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนจากมิตรเป็นศัตรู และศัตรูกลับมาเป็นมิตร⁴⁰ แต่ในกรณีของทรราชแล้วมนุษย์ทุกคนคือศัตรูของตนทั้งหมด⁴¹ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว

³⁹ Leo Strauss, *On Tyranny*, p.33.

⁴⁰ ดังเช่น ในกรณีที่คนทั้งหลายเข้าหาไซรัสผู้เยาว์ เพื่อมาช่วยไซรัสซึ่งบดบังเงาจากเหตุผลที่ว่า ไซรัสสามารถให้ประโยชน์แก่พวกเขาได้มากกว่ากษัตริย์แห่งเปอร์เซีย Xenophon, *Anabasis*, I.9.29-30. รวมไปถึงคำกล่าวของ Clearchus ต่อทหารชาวกรีกซึ่งตระหนักว่าไซรัสกำลังกรีธาทัพไปชิงบัลลังก์จากกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ทั่วๆที่พวกเขาไม่ได้ถูกจ้างมาเพื่อการนี้ ความว่า “...จงจำไว้ว่า ในขณะที่ไซรัสเป็นมิตรที่มีค่ายิ่งเมื่อเขาเป็นสหายกับเจ้า เขาก็เป็นศัตรูที่อันตรายที่สุดเมื่อเขาเป็นปฏิปักษ์กับเจ้า...” Ibid., I.3.12. สอดคล้องกับสิ่งที่บิดา

อาจมิได้แสดงออกด้วยการทำร้ายผู้อื่นด้วยความกลัวและความหวาดระแวง เจกเช่นสภาวะสงคราม ในความคิดของโทมัส ฮอบส์ หากแต่เป็นสภาวะทางจิตใจที่ไม่ไว้ใจใครหรือไม่เชื่อใจผู้ใดและไม่สามารถนอนหลับได้อย่างเป็นสุขเนื่องจากความวิตกกังวลตลอดเวลาว่าจะมีคนมาทำร้ายหรือแย่งชิงสิ่งที่ตนครอบครอง ที่มีระดับของความมากน้อยแตกต่างกันออกไป แต่ก็ล้วนเป็นจิตชนิดหรือประเภทเดียวกัน อันเป็นจิตแบบทรราชที่แข่งขันช่วงชิงความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงกับทรราชอื่นๆ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับมาพิจารณาธรรมชาติของเยาวชนก็จะพบว่า เขาเหล่านั้นมีธรรมชาติประการสำคัญคือ อยากรอบแทนแผ่นดิน ซึ่งก็คือ ความรักในบ้านเมือง ที่มีใช้คำพูดสวยหรูแต่กระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามอย่างในกรณีบิดาของไอโซมาคัส ที่ถูกนำพาไปด้วยจิตแบบทรราชให้มุ่งแต่แสวงหาความมั่งคั่ง โดยเฉพาะเงินทอง เพราะบิดาของไอโซมาคัสที่บอกว่าตนรักในแผ่นดินและศิลปะของการเพาะปลูกนั้น มักจะซื้อที่ดินอันรกร้างว่างเปล่ามาพัฒนาให้อุดมสมบูรณ์แล้วขายไปให้กับใครก็ได้ที่ให้ราคาดี เช่นเดียวกับพ่อค้าที่รักในเมล็ดข้าวที่ยอมลำบากเสาะหาที่ซึ่งขายเมล็ดข้าวถูกๆ เพื่อซื้อเอาเก็บไว้ให้เต็มลำเรือ แล้วล่องเรือไปขายในสถานที่ซึ่งให้ราคาแพงๆ⁴² ความรักในแผ่นดินแบบบิดาของไอโซมาคัส แท้จริงแล้วก็คือความรักในความมั่งคั่งผลกำไร ซึ่งไม่ต่างอะไรจากคนต่างด้าวที่ไปอาศัยในนครรัฐอื่นเพื่อประโยชน์ในการทำการค้าที่นำมาซึ่งผลกำไร แม้ว่าตนจะไม่มีสิทธิในฐานะพลเมืองของนครรัฐนั้นๆก็ตาม ดังนั้นธรรมชาติของเยาวชน จึงจำเป็นที่จะต้องถูกเรียนรู้ปลูกฝังให้สามารถควบคุมจิตแบบทรราชของตน ควบคู่ไปกับกล้าเผชิญกับความยากลำบากอันตรายทั้งปวง เพื่อทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง อันจะนำมาซึ่งเกียรติยศชื่อเสียงที่แท้จริง ในฐานะของคนดีที่ร่วมมือกับคนอื่น ๆ เพื่อสร้างสถานะของการเป็นพลเมืองดีที่สัมพันธ์กับนครรัฐที่ตนเป็นสมาชิกให้เกิดขึ้นดังที่โสเครตีสของเซโนฟอนกล่าวว่า

“...มันเป็นความจริงหรือไม่ที่ในด้านของการมีเกียรติยศชื่อเสียงทางการปกครอง ที่คนดีจะเป็นมิตรสหายทั้งในแง่ของความสงบปลอดภัยและให้ผลอันดีงามต่อกัน เพราะสำหรับผู้ที่ปรารถนาจะมีเกียรติยศชื่อเสียงและต้องการปกครองบ้านเมือง เพื่อที่จะได้มีโอกาสตักตวงกอบโกยความมั่งคั่ง เพื่อที่จะใช้ความรุนแรงต่อมวลมนุษย์ เพื่อที่จะได้สัมผัสกับความพึงพอใจทางร่างกายต่างๆ ก็ย่อมเป็นผู้ที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม หยิบช้ำสามานย์ และไม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสามัคคีได้ในทางกลับกันผู้หนึ่งผู้ใดปรารถนาที่จะเป็นที่สรรเสริญจากบ้านเมือง เขาก็จะต้องไม่กระทำสิ่งอันไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมทั้งปวง เขาจะต้องสามารถช่วยมิตรสหายในทางที่ถูกต้องเที่ยงธรรม และใน

(Cambyses) ของไซรัสมหาราชชี้แนะเกี่ยวกับการปกครองให้ไซรัสมหาราชต้องแสดงว่าตนนั้นเป็นผู้ที่สามารถให้ประโยชน์และทำร้ายผู้อื่นได้มากเป็นที่สุด Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.10.

⁴¹ โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติของ Thomas Hobbes ในตัวบท *Leviathan*

⁴² โปรดดู Xenophon, *Oikonomikos*, XX.22-29.

การปกครองเขาก็จะต้องพยายามทำคุณประโยชน์ความดีงามให้แก่ปิตุภูมิ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสามัคคีได้ เขาจะให้คุณประโยชน์แก่มิตรสหายของเขาได้ลดน้อยลงเมื่อมีคนติดอยู่กับเขาหรือ? หรือว่าเขาทำสิ่งที่ดีงามให้แก่บ้านเมืองได้ลดน้อยลงหรือ เมื่อมีคนดีเป็นผู้ช่วย? มันเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งว่า ในการแข่งขันกีฬา หากมีการอนุญาตให้ผู้ที่เก่งร่วมมือกันเพื่อเอาชนะผู้ที่ด้อยกว่าแล้ว เขาเหล่านั้นก็ย่อมชนะในทุกการแข่งขันและได้รางวัลทั้งหมดไป ซึ่งไม่มีการอนุญาตให้กระทำดังนี้ แต่ในทางการเมือง อันเป็นที่ซึ่งคนดีนั้นเป็นเลิศที่สุด ไม่มีใครที่จะมาขัดขวางการร่วมมือกันของคนดีในการทำคุณประโยชน์ที่ดีงามต่อบ้านเมือง มันจะไม่เป็นประโยชน์ได้อย่างไรกัน หากว่าเราเข้าไปมีส่วนในกิจกรรมของนครรัฐด้วยการมีมิตรสหายที่เป็นเลิศ และมีเขาในฐานะผู้ร่วมมือและผู้ช่วย...”⁴³

ดังนั้นทรราชที่รักในเกียรติยศชื่อเสียงมากกว่าความพึงพอใจทางร่างกาย ก็สามารถถูกปลุกฝังให้ดีขึ้นได้⁴⁴ ซึ่งความดีขึ้นนั้นก็คือการที่สิ่งนั้นมีประโยชน์ต่อผู้คนในนครรัฐที่มาอยู่ร่วมกันหรือที่เรียกว่า ประโยชน์ของส่วนรวม โดยในกรณีของระบอบทรราชก็คือการทำให้ระบอบทรราชนั้นดำรงอยู่ได้ยาวนานขึ้น ผ่านการกระทำหรือการปกครองเพื่อประโยชน์ต่อผู้ได้ปกครอง ที่ตรง

⁴³ Ibid., II.6.24-26.

⁴⁴ ในขณะที่ทรราชที่ปรารถนาในความพึงพอใจทางร่างกายอย่างคณะ 30 นั้น กลับไม่สามารถที่จะชี้แนะให้ดีขึ้นได้เลย โดยเฉพาะ“...คริตีแอส(Critias)ผู้นำของคณะ 30 ที่ปรารถนาจะใช้ยูโดติมุสเพื่อบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางกามรมณ์ของตน ซึ่งโสเครตีสได้ชี้แนะว่า การกระทำของคริตีแอสมิใช่การกระทำของคนดีที่ปฏิบัติต่อคู่รัก ผู้ซึ่งเขาต้องการจะห้ามมองว่าเขานั้นดูดีมีคุณค่า เพราะคริตีแอสปฏิบัติต่อคู่รักเกี่ยวกับการขอทาน ที่ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายให้อีกฝ่ายเป็นผู้ขอร่ำไป ความโลภอันเลวทรามหยาบช้ำเยี่ยงสุกรของคริตีแอสที่มีต่อยูโดติมุส ก็เหมือนกับลูกสุกรที่วิ่งเข้าไปเพื่อกระทำต่อก้อนหิน การชี้แนะของโสเครตีสมิได้ทำให้คริตีแอสนั้นตระหนักหรือปรับปรุงตัวเอง ในทางกลับกันได้ทำให้คริตีแอสอาฆาตมาดร้ายโสเครตีสอย่างที่สุด ...จนเมื่อคริตีแอสได้เป็นหนึ่งในคณะ 30 ก็ได้ร่วมมือกับคาลิกลิส(Charicles)ที่อยู่ในคณะ 30 เหมือนกัน นำโสเครตีสมาสอบสวน หลังจากที่โสเครตีสได้วิพากษ์การปกครองของคณะ 30 ที่กระทำการเข่นฆ่าพลเมืองชาวเอเธนส์ไปเป็นจำนวนมากอย่างไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม โดยคริตีแอสกับคาลิกลิสได้อาศัยอำนาจของคณะ 30 สั่งห้ามโสเครตีสสนทนากับเยาวชน ซึ่งโสเครตีสได้ขอโอกาสให้ตนนั้นได้สอบถามว่า คำสั่งดังกล่าวมีเนื้อหาสาระความหมายครอบคลุมอย่างไรบ้าง เพื่อตนในฐานะผู้ไม่รู้จะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ก็ได้ทำให้คาลิกลิสโกรธแล้วบอกว่า คำสั่งนี้ง่ายที่จะเรียนรู้คือ ห้ามโสเครตีสสนทนากับเยาวชนคนใดเลย! โสเครตีสก็ยังถามต่อไปอีกว่า เยาวชนตามคำสั่งของท่านนั้นคือผู้ที่มีอายุเท่าใด? คาลิกลิสก็บอกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่าสามสิบปี โสเครตีสก็ถามต่อไปว่า ถ้าเช่นนั้นหากเข้าไปซื้อของกับคนขายที่อายุต่ำกว่าสามสิบขาก็ไม่สามารถที่จะสอบถามราคากับคนขายได้เลยกระนั้นหรือ? คาลิกลิสก็บอกว่า ใช่ เพราะโดยปกติแล้วโสเครตีสก็มักจะถามคำถามที่โสเครตีสรู้คำตอบอยู่แล้วมิใช่หรือ โสเครตีสก็ถามต่อไปว่า ถ้าเช่นนั้นหากมีเยาวชนมาถามข้าว่าคริตีแอสกับคาลิกลิสพำนักอยู่ที่ใด ถึงแม้ว่าข้าจะรู้ก็ไม่ควรที่จะตอบใช่หรือไม่ คาลิกลิสก็บอกกล่าว ใช่แล้วโสเครตีส คริตีแอสจึงได้กล่าวย้ากับโสเครตีสว่า โสเครตีส เจ้าต้องละเว้นจากบรรดาช่างฝีมือทั้งหลาย เพราะคนเหล่านี้ต่างเหนือข้อนอกจากการต่อเรือต่อเถียงกับเจ้า...” Xenophon, *Memorabilia*, I.2.29-38. ที่ทั้งคริตีแอสและคาลิกลิสได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของทรราชที่ไม่สามารถชี้แนะปลุกฝังสิ่งใดๆ ได้เลย

ข้ามกับธรรมชาติของจิตแบบทรราชหรือความปรารถนาในลักษณะแบบทรราชโดยทั่วไปที่ ต้องการอำนาจทางการเมืองการปกครองเพื่อครอบงำความมั่งคั่ง บำรุงบำเรอความพึงพอใจทาง ร่างกายอย่างถึงขนาด ใช้ความรุนแรงเคียดแค้นเหี้ยมโหด เช่นฆ่าปล้นชิงทรัพย์สมบัติหรือสิ่งของ ต่างๆและคนรักของผู้อื่น โดยเฉพาะทรัพย์สมบัติและคนรักของผู้ได้ปกครองหรือพลเมืองในนคร รัฐนั้นๆ ซึ่งในกรณีของไอเออร์ออนผู้เป็นทรราชแห่งซีราคิวส์ที่สามารถดำรงอยู่ในอำนาจทางการเมือง ปกครองได้อย่างยาวนานคือประมาณ 13 ปีระหว่างปี 478-466 ก่อนคริสตกาล เมื่อเทียบกับคณะ 30 ทรราชที่เอเธนส์ซึ่งดำรงอยู่ได้เพียงปีเศษเท่านั้น ไอเออร์ออนจึงเป็นตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการ อธิบายของเซโนฟอนว่า ทรราชที่ปรารถนาจะอยู่ในอำนาจในยาวนานนั้นจะต้องปฏิบัติตนเช่นใด หรืออีกนัยหนึ่งคือ คนที่เป็นคนดีตามกรอบความคิดของเซโนฟอนควรจะต้องชี้แนะทรราช ทั้งหลายให้ตั้งมโนคติที่ถูกต้องเท่าที่ทรราชเหล่านั้นจะเป็นได้ด้วยการชี้แนะสิ่งใด ซึ่งการชี้แนะก็ต้อง สัมพันธ์ธรรมชาติของทรราชเองทั้งในประเด็นความกลัวและความปรารถนาที่จะเป็นใหญ่ของ ทรราช กล่าวคือ ทรราชนั้นหวาดกลัวการลงจากอำนาจหรือถูกผู้อื่นมาแย่งชิงอำนาจของตนไป เพราะมันหมายถึงการที่ตนนั้นไม่ได้เป็นผู้ที่แข็งแกร่งกว่าผู้อื่นในฐานะผู้ที่กุมอำนาจในการฆ่าและ การทำร้ายผู้อื่นอย่างเหี้ยมโหดรุนแรง จึงไม่สามารถทำร้ายผู้อื่นที่ทั้งมุ่งหมายจะทำร้ายตนในฐานะ เป็นศัตรูหรือไม่ได้มุ่งหมายจะทำร้ายตน แต่ทรราชปรารถนาจะทำร้ายคนเหล่านั้นที่อ่อนแอกว่าได้ อีกต่อไป โดยผู้ที่ทรราชหวาดกลัวก็คือผู้ได้ปกครองและทหารรับจ้าง ที่มีความเป็นปฏิปักษ์กับ ทรราชและเป็นผู้ที่ถืออาวุธซึ่งใกล้ชิดกับทรราช ตามลำดับ อันเป็นผลมาจากการที่ทรราชนั้น ปรารถนาที่จะยิ่งใหญ่เหนือกว่าผู้อื่นทั้งหมด ทั้งในการครอบครองสิ่งต่างๆไม่ว่าจะเป็นอำนาจหรือ ทรัพย์สมบัติแต่เพียงผู้เดียว สภาวะระหว่างทรราชกับผู้ได้ปกครองและทหารรับจ้าง จึงเป็นสภาวะ ของความหวาดกลัวไม่ไว้วางใจกันและกัน เพราะฉะนั้นการชี้แนะต่อทรราชที่รักในเกียรติยศ มากกว่าความพึงพอใจทางร่างกายหรือผู้ที่มีศักยภาพในการปรับปรุงให้ตนนั้นตั้งมโนคติ จึงต้องเริ่ม จากการสร้างความเข้าใจในความหมายของความเหนือกว่าที่แท้จริง อันหมายถึง “การอยู่ในสถานะ ที่เหนือกว่าคนอื่นๆอย่างทรราชและผู้ปกครองในระบอบการปกครองต่างๆ เป็นสถานะอันดีที่จะทำ ประโยชน์แก่ผู้คนได้มากกว่าคนธรรมดาสามัญ”⁴⁵ และ“...การทำคุณประโยชน์ให้แก่ผู้คนได้มาก ก็ จะส่งผลให้ทรราชและผู้ปกครองเป็นที่รักของคนทั้งหลายได้มากกว่าคนธรรมดาสามัญ...”⁴⁶ โดย หลักการที่สำคัญในการให้รางวัลและการลงโทษก็คือ ผู้ปกครองจะต้องออกคำสั่งให้ผู้อื่นไป ลงโทษผู้ที่สมควรถูกลงโทษหรือสมควรถูกบังคับหรือผู้ที่หย่อนยานไร้ระเบียบ ในขณะที่การให้

⁴⁵ Xenophon, *Hieron*, VIII.1-5.

⁴⁶ *Ibid.*, VIII.7.

รางวัลแก่ผู้ที่สมควรได้รับ ผู้ปกครองจะต้องกระทำด้วยตนเอง⁴⁷ เช่นเดียวกันกับ การแข่งขันของกลุ่มคอร์ธต่างๆ ในนครรัฐ ที่ผู้ปกครอง(Archon)จะเป็นผู้ให้รางวัลแก่คอร์ธ แต่ก็จะต้องออกคำสั่งให้ผู้บัญชาการของแต่ละกลุ่มคอร์ธมีหน้าที่ในการจัดกระบวนการและออกคำสั่งให้คนอื่นๆ ไปกำกับควบคุมและลงโทษผู้ที่หย่อนยานในการปฏิบัติ เมื่อเป็นดังนี้แล้วความรู้สึกขบซึ่งเป็นที่บัญญัติในการแข่งขันก็จะเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองได้รับจากคนอื่นๆ ในขณะที่การลงโทษบังคับก็จะตกเป็นของคนอื่นๆ การปกครองสรรพสิ่งทางการเมืองก็ใช้หลักการเดียวกันนี้ เพราะในนครรัฐต่างๆ สามารถจำแนกออกได้เป็นเผ่าหรือประเภทหรือหมวดหมู่ต่างๆ และในเผ่าต่างๆ ก็จะมีคนคอยปกครองตามแต่ละส่วน ซึ่งหากผู้ปกครองได้มอบรางวัลให้แก่คนที่ทำหน้าที่ปกครองตามแต่ละส่วน สำหรับการฝึกอาวุธที่เข้มแข็ง, การมีวินัยที่ดี, ความชำนาญในศิลปะของการปกครองม้า, ความกล้าหาญในการสงคราม และความถูกต้องเที่ยงธรรมในข้อตกลงระหว่างกันแล้ว ก็เท่ากับเป็นการเลียนแบบการปฏิบัติในกรณีของคอร์ธได้อย่างบรรลุเป้าหมาย⁴⁸ เพราะการให้รางวัลจะเป็นการกระตุ้นให้คนขยันขันแข็งทำมาหากิน เกิดแข่งขันกันและมีความอุตสาหะพยายามในการเผชิญกับความยากลำบาก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนครรัฐที่มีทรราชเป็นผู้ปกครอง โดยเฉพาะการให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำการเพาะปลูกได้เป็นอย่างดี⁴⁹ อันเป็นรากฐานสำคัญของนครรัฐทั้งในแง่ของการปฏิบัติศิลปะของการเพาะปลูกเองและผลผลิตทั้งทางตรงทางอ้อมที่ได้รับจากศิลปะของการเพาะปลูก ที่นำไปสู่ประโยชน์สองประการคือ รายได้ของนครรัฐที่มากขึ้นหรือมีความมั่นคงทางการคลังและการควบคุมตนเองของพลเมือง ที่สัมพันธ์อย่างแปรผันตรงกับการไม่มีเวลาว่าง เนื่องจาก“การกระทำที่ชั่วร้ายเลวทรามทั้งหลายมักเกิดขึ้นตามธรรมชาติได้น้อยมากในหมู่คนที่วุ่นวายกับการทำงาน”⁵⁰

⁴⁷ สอดคล้องกับหลักการของมาคิอาเวลลีในเจ้าผู้ปกครองบทที่19ซึ่งว่าด้วยการหลีกเลี่ยงการเป็นที่เหยียดหยามและเกลียดชังที่ว่า“...เจ้าผู้ปกครองควรจะต้องปล่อยให้ผู้อื่นจัดการสิ่งซึ่งเป็นภาระชุกยาก และเก็บสิ่งซึ่งภาคภูมิใจและเป็นที่ยอมรับชมชอบไว้ให้ตนเอง...” นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์(กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 258. ซึ่งสอดคล้องกับการกระทำของซีซาร์ บอร์เจีย ที่ให้อำนาจอย่างเด็ดขาดแก่เมสเซอร์ เรมีร์โร เด โอรีโก เพื่อสร้างความสงบให้เกิดขึ้นในโรมันญาที่กำลังวุ่นวาย ด้วยการปราบปรามที่รุนแรง ซึ่งประสบความสำเร็จแต่ก็ก่อให้เกิดความเกลียดชังขึ้น ซีซาร์ บอร์เจียจึงได้หาทางกำจัดเมสเซอร์ เรมีร์โร เด โอรีโก ด้วยการสร้างให้คนเข้าใจว่า ซีซาร์ บอร์เจียมิได้มีส่วนรู้เห็นกับการกระทำที่โหดเหี้ยมรุนแรงของเมสเซอร์ เรมีร์โร เด โอรีโก ในทางกลับกันซีซาร์ บอร์เจียได้จัดตั้งศาลเพื่อพิพากษาประหารชีวิตเมสเซอร์ เรมีร์โร เด โอรีโก ที่ส่งผลให้ประชาชนต่างยินดีและชื่นชมในตัว ซีซาร์ บอร์เจีย โปรดดู เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

⁴⁸ Xenophon, Hieron, IX.3-6.

⁴⁹ Ibid., IX.7. สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนการให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำให้แผ่นดินอุดมสมบูรณ์ของไซรัส ใน Xenophon, Oikonomikos, IV.8. โดยความสำคัญของศิลปะการเพาะปลูกต่อการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อจิตและร่างกาย รวมไปถึงผลผลิตที่ได้จากศิลปะดังกล่าวที่เป็นรากฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์และความมั่นคงของบ้านเมือง โปรดดู บทที่ 4 และบทที่ 3 ส่วนที่สอง ของวิทยานิพนธ์นี้

⁵⁰ Xenophon, Hieron, IX.8.

โดยเฉพาะศิลปะของการเพาะปลูกที่ต้องอาศัยเวลาและการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การให้รางวัลและให้เกียรติแก่พ่อค้าวานิชที่นำประโยชน์มาสู่นครรัฐ ก็จะเป็นการส่งเสริมชื่อเสียงและความมั่งคั่งของนครรัฐให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป ทำให้พ่อค้าทั้งหลายอยากที่จะเข้ามาทำการค้าขาย ก่อให้เกิดการจ้างงาน คนก็จะมียาขายได้และไม่มีเวลาไปทำเรื่องชั่วช้าไร้สาระ ผลผลิตและสินค้าก็จะมีราคาดี บ้านเมืองก็จะมั่นคงและก็สามารถเก็บรายได้หรือภาษีได้มากขึ้น และเมื่อผู้ปกครองนำรายได้มาส่งเสริมให้รางวัลในการแข่งขัน ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจยิ่งขึ้นไป เมื่อเศรษฐกิจรุ่งเรือง รายได้ของนครรัฐก็จะมากขึ้นตามไปด้วย เป็นวงจรที่หมุนเวียนเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ดังนั้นจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ การให้รางวัล(และการลงโทษ) เพราะ“...หากเจ้า(ไอเออร์ออน)กังวลว่าการให้รางวัลแก่มหาชน จะนำมาซึ่งรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น ก็ขอให้เจ้าระลึกไว้ว่า ไม่มีมาตรการทางการพาณิชย์ใดที่จะมีราคาถูกกว่าบรรดามนุษย์ที่ถูกซื้อได้ด้วยรางวัล...”⁵¹ และหากพิจารณาโดยพื้นฐานของธรรมชาติมนุษย์แล้ว การให้รางวัลก็เป็นสิ่งที่สนองต่อความปรารถนาในความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงตามธรรมชาติของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เพราะทั้งความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงมักจะเกี่ยวพันกัน หรือมาพร้อมๆกัน หรือสิ่งหนึ่งนำไปสู่อีกสิ่งหนึ่งเสมอ โดยเมื่อพิจารณาจากตัวตนอันเป็นที่รับรู้กันทั่วไปของไอเออร์ออนก็จะพบว่าเขาเป็นทรราชที่ให้รางวัลแก่คนที่มีความสามารถในอาชีพต่างๆอยู่เสมอ รวมไปถึงผู้ชนะในการแข่งขันกีฬาต่างๆที่จัดขึ้นในโอกาสต่างๆ ดังปรากฏในงานของกวีอย่าง Pindar และ Bacchylides ดังนั้นไอเออร์ออนจึงมีภาพลักษณ์ของผู้ที่รักชื่นชมคนเก่งมีความสามารถและเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ของคนจำนวนมากที่ปรารถนาจะแสดงความสามารถของตนให้เป็นที่ประจักษ์ เพื่อที่จะได้รับรางวัลจำนวนมากจากไอเออร์ออน ซึ่งทั้งชีวิตก็ไม่สามารถจะหาได้จากผู้อื่น⁵² ราชสำนักของไอเออร์ออนจึงเต็มไปด้วยผู้รู้และผู้ที่มีความสามารถในด้านต่างๆจำนวนมากซึ่งกระตือรือร้นพร้อมรับใช้ไอเออร์ออนอยู่เสมอ ทั้งบรรดาคนที่มีอยู่เดิมและบรรดาคนที่เดินทางมาจากที่อื่นๆทั้งใกล้และไกลเพื่อมารับใช้ไอเออร์ออน ด้วยภาพลักษณ์ของไอเออร์ออนที่เป็นผู้อุปถัมภ์บรรดาผู้ที่มีความสามารถและตอบแทนเขาเหล่านั้นอย่างถึงขนาด⁵³

⁵¹ Ibid., IX.11. โปรดเปรียบเทียบกับการให้ดาวแก่นักเรียนระดับอนุบาลและประถม หรือการให้เกียรติบัตร โล่ เข็มหรือรางวัลต่างๆแก่นักเรียนระดับมัธยม หรือแม้แต่เกียรตินิยมนับหนึ่ง เกียรตินิยมนับสอง ในระดับมหาวิทยาลัย ที่ส่งผลให้ผู้ได้รับ(รวมไปถึงคนในครอบครัว)มีหน้ามีตามีชื่อเสียงและเป็นไบเบิกทางที่ดีสำหรับความมั่งคั่ง โดยเฉพาะการมีอาชีพที่มีรายได้สูงหรือโอกาสที่ดีอื่นๆ

⁵² โปรดเปรียบเทียบกับกรณีที่ชาวกรีกและคนทั้งหลายไปช่วยไซรัสผู้เยาว์ซึ่งบัลลังก์จากพระเจ้าของพระองค์ด้วยเหตุผลที่ว่า ไซรัสผู้เยาว์ตอบแทนผู้ที่มาทำงานให้ตนหรือเป็นมิตรสหายกับตนในปริมาณที่มากกว่ามหาศาลกว่ากษัตริย์เปอร์เซียตอบแทนให้แก่มิตรสหายหรือผู้ที่มารับใช้พระองค์

⁵³ ประเด็นการให้รางวัลอย่างถึงขนาดเพื่อซื้อใจบรรดาคนที่มีความสามารถให้น้อมกายมารับใช้ตน และเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจให้เจริญรุ่งเรือง ตามที่เซโนฟอนกล่าวถึงในกรณีของทรราชที่ฉลาดนั้น ก็ได้ถูกมาถือเอา

แต่อย่างไรก็ตามการแข่งขันระหว่างกันในกลุ่มมนุษย์ผู้ได้ปกครองเพื่อที่จะแสวงหาครอบครองความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียง ก็สามารถนำไปสู่ความวุ่นวายได้ เพราะ“...มนุษย์บางคนก็เหมือนกับม้า ที่เมื่อได้สนองตอบความปรารถนาต้องการของตนมากเท่าใด ก็จะยังไม่สามารถควบคุมความต้องการของตนเองได้มากขึ้นเท่านั้น...”⁵⁴หรือกล่าวในภาษาโดยทั่วไปได้ว่า มนุษย์มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด และต้องการเพิ่มมากขึ้นยิ่งๆขึ้นไปไม่รู้จบนั่นเอง เพราะฉะนั้นการควบคุมการแข่งขันให้อยู่ในขอบเขตคือ การไม่แย่งชิงทำร้ายกันและกันอย่างรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยความกลัวผ่านผู้ที่ถืออาวุธทั้งหลาย(หรือผู้ที่มีอำนาจลงโทษ)จึงมีความจำเป็น เพื่อให้มนุษย์นั้นสามารถควบคุมตนเองได้⁵⁵ อันเป็นผลมาจากความกลัวที่มีต่อการลงโทษและความตายมากกว่าที่จะเป็นความเข้าใจในการควบคุมตนเอง เพราะคนส่วนใหญ่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้⁵⁶ โดยผู้ที่ถืออาวุธทั้งหลายก็คือการเปลี่ยนทหารรับจ้างที่รับใช้เฉพาะแต่ผู้ปกครองหรือทรราชมาเป็นผู้รับใช้ของพลเมืองทั้งหมดในนครรัฐนั้น ด้วยการปราบปรามผู้ที่ประพฤติกักขฬะหยาบช้าสามานย์ และปกป้องช่วยเหลือพลเมืองทั้งหลาย อันจะส่งผลให้พลเมืองผู้ได้ปกครองรับรู้ว่าพวกเขาเหล่านั้นได้รับความช่วยเหลือจากทหารรับจ้างของทรราช ผู้มีทักษะเหนือกว่าคนสามัญทั่วไปในการทำสงครามเพื่อปกป้องรักษาทรัพย์สินของผู้คนในนครรัฐนั้นๆ รวมไปถึงมีความเป็นระเบียบวินัยเรียบร้อยและพร้อมรบอยู่ตลอดเวลา ในการเผชิญสถานการณ์ที่คับขันหรือฉับพลัน นอกจากนี้ยังสามารถช่วยเหลือนครรัฐใกล้เคียงที่เป็นมิตรสหายและสามารถทำร้ายนครรัฐที่เป็นศัตรูได้อีกด้วย ซึ่งการทำให้ทหารรับจ้างที่แต่เดิมรับใช้เฉพาะทรราช มาเป็นทหารที่ปกป้องพลเมืองทั้งหมดในนครรัฐจาก

เวลื่อนำไปเน้นย้ำเป็นคุณสมบัติของเจ้าผู้ปกครอง ในบทที่ 21 ของหนังสือเจ้าผู้ปกครอง ที่ว่าด้วย สิ่งที่เจ้าผู้ปกครองควรทำเพื่อจะได้เป็นที่ยกย่องสรรเสริญความว่า “ เจ้าผู้ปกครองควรที่จะแสดงตนเป็นผู้รักคุณธรรมด้วยการต้อนรับผู้ทรงคุณธรรม และให้เกียรติแก่ผู้ที่ประเสริฐในศิลปะด้วย ต่อจากนั้นเขาควรที่จะสนับสนุนพลเมืองของเขา ทำให้พวกเขาสามารถประกอบอาชีพของพวกเขาในการค้าขายและการเกษตรกรรม และในทุกอาชีพอื่นๆของมนุษย์อย่างสงบเงียบได้และเพื่อว่าพวกเขาจะได้ไม่กลัวที่จะประดับประดาทรัพย์สินของพวกเขา โดยเกรงว่าอาจจะถูกแย่งเอาไป และคนอื่นๆที่ไม่ควรกลัวที่จะเปิดธุรกิจการค้าต่อค้าขายเพราะกลัวถูกเก็บภาษี แต่เขาควรเตรียมรางวัลสำหรับผู้ที่ต้องการจะทำสิ่งเหล่านี้และสำหรับใครก็ตามที่คิดถึงการขายนครของเขา หรือรัฐของเขาในแบบวิธีการใดก็ตาม นอกจากนี้ เขาควรจะทำให้ประชาชนง่วนอยู่กับงานฉลองและการแสดง ตามช่วงเวลาที่เหมาะสมของปี และเนื่องจากทุกงานควรถูกแบ่งออกไปตามศิลปะและการค้าต่างๆเขาจึงควรที่จะพิจารณากลุ่มคนเหล่านี้ด้วย โดยการพบปะกับพวกเขาในบางครั้ง และทำตนเองเป็นตัวอย่างของความเมตตากรุณาและความโอบอ้อมอารี อย่างไรก็ตาม จะต้องรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของเกียรติยศมันไว้เสมอ เนื่องจากสิ่งนี้คือสิ่งที่เขาไม่ควรให้ขาดตกบกพร่องไปในสิ่งใดๆเลย” นิโคโล มาคิอาเวลลี, เจ้าผู้ปกครอง, แปลโดย สมบัติ จันทร์วงศ์, หน้า 288.

⁵⁴ Xenophon, Hieron, X.2.

⁵⁵ Ibid., X.3.

⁵⁶ คนส่วนใหญ่ถูกนำไปโดยความใคร่ในร่างกาย หรือ เทพื่อโพร์ไคท์แห่งความชั่วร้ายสามานย์ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในบทที่ 3 ส่วนที่หนึ่งของวิทยานิพนธ์นี้

ภัยอันตรายที่ปวง ก็ย่อมทำให้พลเมืองทั้งหลายภายใต้การปกครองของพระราชมีความยินดีและรู้สึกปลอดภัย ทรราชเท่าที่ทหารรับจ้างเหล่านี้ควบคุมปราบปรามก็เฉพาะแต่ผู้ที่กระทำหรือมุ่งหมายที่จะกระทำความชั่วช้า โดยไม่ได้ทำร้ายผู้บริสุทธิ์ที่มีได้กระทำความผิดหรือความชั่วช้าใดๆ และช่วยเหลือผู้ที่โดนใส่ความกล่าวหาต่างๆที่เขาเหล่านั้นไม่ได้กระทำความผิด เมื่อเป็นดังนี้แล้วพลเมืองก็จะไม่คิดว่าการจ้างทหารรับจ้างเป็นภาระของพวกเขาที่จะต้องจ่ายภาษีไปเพื่อการนี้⁵⁷ เพราะผู้คนที่นครรัฐต่างได้รับประโยชน์จากทหารรับจ้าง มิใช่เหมือนแต่เดิมซึ่งมีแต่เฉพาะทรราชเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ แม้ว่าพลเมืองจะต้องเป็นผู้ที่จ่ายภาษีเพื่อให้พระราชใช้ไปเป็นค่าจ้างแก่ทหารรับจ้างอยู่เหมือนเดิมก็ตาม นั่นหมายความว่า ทรราชที่ฉลาดย่อมจะต้องสามารถใช้ทรัพย์สินสมบัติเงินทองของผู้ได้ปกครองไปเพื่อประโยชน์ของคนในการควบคุมผู้ได้ปกครองและทำให้ผู้ได้ปกครองรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณจากตน ings ที่เป็นทรัพย์สินเงินทองของผู้ได้ปกครองที่ใช้ไปในการดังกล่าวและเต็มใจที่จะมอบทรัพย์สินเงินทองให้แก่ทรราชเพื่อใช้ไปในการจ้างกองทัพรับจ้าง ตามความประสงค์หรือเจตน์จำนงของทรราชซึ่งก็คือการสร้างความปลอดภัยและการทำหน้าที่ปกป้องพลเมืองด้วยกองทัพรับจ้าง ที่ปฏิบัติตามคำสั่งของทรราช นั่นเอง เพราะการใช้กองทัพรับจ้างทำหน้าที่สองประการ ดังกล่าวก็สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในการมีชีวิตอยู่ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความปลอดภัยและการป้องกันการช่วงชิงทำร้ายกันและกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาสิ่งที่ทรราชผู้ปรารถนาจะอยู่ในอำนาจอย่างยาวนานต้องปฏิบัติข้างต้นเกี่ยวกับการให้รางวัลโดยเฉพาะผู้ที่เพาะปลูกได้เป็นอย่างดีกับการปราบปรามผู้ที่ประพฤติเลวทรามที่ควบคุมกับการปกป้องคนที่ไม่ได้กระทำความผิด ผ่านการสร้างความปลอดภัยที่มีต่อการลงโทษโดยผู้ที่ถืออาวุธ ณ ที่นี้ก็คือทหารรับจ้าง ซึ่งปฏิบัติตามคำสั่งของทรราชนั้น ก็เท่ากับว่าทรราชที่ปฏิบัติตามแบบแผนข้างต้น ก็เป็นผู้ที่บรรลุวัตถุประสงค์ในการมาอยู่ร่วมกันเพื่อมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ได้ครบถ้วน⁵⁸

นอกจากนี้คุณสมบัตินี้สำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งจำเป็นสำหรับทรราชผู้ปรารถนาจะอยู่ในอำนาจอย่างยาวนาน ก็คือ การทำตนเป็นผู้เสียสละ หรือการมีภาพลักษณ์เป็นผู้ที่เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม โดยเฉพาะ“...การใช้ทรัพย์สินสมบัติส่วนตนของทรราชเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม รวมไปถึงการใช้จ่ายในกิจการหรือโครงการต่างๆที่จำเป็นสำหรับนครรัฐในจำนวนที่มากกว่าการใช้จ่ายในชีวิตส่วนตัว...”⁵⁹ อันหมายความว่า ทรราชจะต้องแสดงว่าตนนั้นเป็นผู้ที่ประหยัดมัธยัสถ์ในการดำเนินชีวิต แต่สำหรับประโยชน์ของส่วนรวมของพลเมืองผู้ได้ปกครองแล้ว ตนก็ยินดีที่จะบริจาคหรือใช้ทรัพย์สินที่ดินมืออย่างเต็มกำลังเพื่อส่วนรวม ดังที่ไซโมนีสกล่าวชี้แนะไอเออร์ออนความว่า

⁵⁷ Ibid., X.8.

⁵⁸ โปรตคดู หัวข้อ 3.2.3.1 การมีชีวิตอยู่:อาหาร(และสิ่งของที่จำเป็น)กับความปลอดภัย ในวิทยานิพนธ์นี้

⁵⁹ Ibid., XI.1.

“ประการแรกนั้น เจ้า(ไอเออร์ออน)คิดว่าสิ่งใดที่จะทำให้เจ้ามีเกียรติยศเป็นที่สรรเสริญมากกว่ากันระหว่างบ้านของเจ้าที่ถูกประดับประดาตกแต่งอย่างหรูหราสูงค่า กับ นครรัฐทั้งนครรัฐที่ตกแต่งด้วยกำแพง วิหาร ต้นไม้ที่เป็นแถวเป็นแนว ตลาดค้าขาย และท่าเรือ เช่นเดียวกับอาวุธทั้งหลาย เจ้าคิดว่าสิ่งใดจะสร้างความหวาดกลัวประหวั่นพรั่นพรึงให้แก่ศัตรูของเจ้าได้มากกว่ากันระหว่าง เจ้าที่สวมชุดเกราะและอาวุธที่งดงาม หรูหราวิจิตร กับ นครรัฐของเจ้าทั้งนครรัฐที่มีอาวุธครบมือ และเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับสถานะทางการคลังของนครรัฐแล้ว เจ้าคิดว่าสิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ดีกว่าบริบูรณ์กว่าระหว่าง การที่เจ้าทำนุบำรุงทรัพย์สินสมบัติส่วนตัวของเจ้าแต่เพียงผู้เดียวให้ผลิดอกออกผลเพิ่มพูนอยู่เสมอ กับการที่เจ้าสามารถบริหารจัดการทรัพย์สินสมบัติของพลเมืองทั้งหมดให้เพิ่มพูน และในกรณีของการแข่งขันไขว่คว้าที่เชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและยิ่งใหญ่เป็นที่สุดอันได้แก่ การแข่งขันรถม้านั้น เจ้าคิดว่าสิ่งใดจะเป็นการได้รับเกียรติยศชื่อเสียงสรรเสริญมากกว่ากันระหว่างการที่เจ้าสนับสนุนจัดตั้งทีมจำนวนมากในหมู่ชาวกรีก แล้วส่งเข้าไปแข่งขัน กับการที่คนทั้งหลายที่เก่งกาจในการเพาะเลี้ยงฝึกฝนม้าและบรรดาผู้เข้าแข่งขันที่มีความสามารถโดดเด่น ล้วนมาจากนครรัฐของเจ้า และสำหรับชัยชนะที่ได้มานั้นเจ้าถือว่าสิ่งใดงดงามมากกว่ากันระหว่าง ชัยชนะที่ได้มาจากคุณสมบัติที่เก่งกาจของรถม้าของเจ้า กับ ชัยชนะที่ได้มาจากความสุขของนครรัฐที่เจ้าเป็นผู้ปกครอง...”⁶⁰

เท่ากับว่าพระราชที่ฉลาดจะต้องรู้จักวิธีการใช้ความรักในเกียรติยศชื่อเสียงของตนที่ประกอบขึ้นจาก ความวิริยะอุตสาหพยายาม, การลงแรงทำงานหนัก, และความรักในชัยชนะ ไปเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม และด้วยการมีภาพลักษณ์ของผู้ที่เสียสละและยอมอดทนเพียรพยายามยากลำบากทั้งปวงเพื่อผู้ได้ปกครอง ก็จะทำให้พระราชผู้นั้นดำรงอยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนาน อีกนัยหนึ่งก็คือ การเป็นใหญ่ได้อย่างยาวนานและสามารถเสถียรในความมั่งคั่งเกียรติยศชื่อเสียงได้อย่างยั่งยืน เป็นที่รักและเป็นที่สรรเสริญในคุณธรรมจากทั้งผู้ได้ปกครองและนครรัฐอื่นๆ นั่นเอง⁶¹

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ตีความรากฐานของพระราชที่ฉลาดซึ่งอาศัยการให้รางวัลและการทำตนเป็นผู้เสียสละ เพื่อ“สร้างภาพลักษณ์ให้ผู้คนทั้งหลายโดยเฉพาะผู้ที่มีความสามารถทั่วสถานศึกษาปรารถนาจะมารับใช้ตนและคิดวางแผนให้ตนนั้น”⁶² ก็จะพบว่าเงื่อนไขสำคัญของรากฐานดังกล่าวก็คือ ความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติเงินทอง ที่จะไว้ใช้แจกจ่ายให้แก่ผู้คนที่มารับใช้ทำงานให้

⁶⁰ Ibid., XI.2-5.

⁶¹ Ibid., XI.8-9.

⁶² Ibid., XI.12.

คนหรือไว้บริจาคมให้แก่คนรัฐ รวมไปถึงเป็นรางวัลแก่คนที่ขยันขันแข็งหรือมีความสามารถในอาชีพต่างๆ อันสอดคล้องกับกรณีของนายทหารที่ตั้งข้อสงสัยถามแก่ไซรัสผู้เยาว์ว่า หากพวกเขาช่วยไซรัสชิงอำนาจจากกษัตริย์แห่งเปอร์เซียมาได้สำเร็จแล้ว ไซรัสจะมีทรัพย์สินสมบัติเงินทองมากเพียงพอที่จะแจกจ่ายให้แก่พวกเขาตามที่ตกลงกันไว้หรือไม่⁶³ เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะมาล้มล้างหรือทำให้พระราชหัตถ์อำนาจลงนอกจากอายุขัยของพระราชเองและการลอบสังหารโดยคนใกล้ชิดแล้ว ก็คือการสูญเสียความมั่งคั่งในการเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ไป ไม่ว่าจะโดยสาเหตุจากตัวพระราชเองหรือสาเหตุจากสถานการณ์ต่างๆ กล่าวคือ สาเหตุจากตัวพระราชเองได้แก่การที่พระราชที่ไซรัสพยักเงินทองไปกับการบำรุงบำเรอร่างกาย การจัดเลี้ยงสังสรรค์งานรื่นเริงต่างๆ อยู่เป็นนิจ การซื้อหาสิ่งของที่หายากราคาแพง การตกแต่งสิ่งต่างๆ อย่างหรูหรา การใช้ข้าวของเครื่องใช้ที่สูงค่าประดับประดาอย่างวิจิตร ฯลฯ โดยในกรณีนี้ก็เป็นลักษณะของพระราชหรือมหานชนโดยทั่วไปที่ลุ่มหลงไปกับความพึงพอใจในร่างกาย ที่ไม่นานก็ต้องล้มสลาย เพราะเป็นสิ่งที่ยากสำหรับผู้ที่มีจิตแบบพระราชที่เมื่อบรรลุอำนาจแบบพระราชแล้วจะสามารถควบคุมความปรารถนาตามธรรมชาติของตนไว้ได้นาน หมายถึง ควบคุมได้ก็แค่เพียงช่วงเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น ดังกรณีของซูทิสในคัมภีร์ *Anabasis* ในขณะที่สาเหตุจากสถานการณ์ต่างๆ ที่ทำให้พระราชสูญเสียความมั่งคั่งในการเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ไปนั้น ก็เป็นได้ทั้งการที่นครรัฐซึ่งพระราชปกครองอยู่พ่ายแพ้สงครามกับนครรัฐอื่น, หรือการให้รางวัลและการอุปถัมภ์ของพระราชไม่ได้ก่อให้เกิดการกระตุ้นให้ผู้คนขยันทำมาหากิน เมื่อผู้คนมีรายได้ลดลงพระราชก็เก็บภาษีได้ลดลง มีหน้าซำยังจะต้องใช้เงินให้การช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่ผู้ได้ปกครองมากขึ้นอีกด้วย เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของผู้ที่เสียสละเพื่อช่วยมหานชนที่ตกทุกข์ได้ยาก, หรือนครรัฐที่พระราชปกครองอยู่เกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตายจำนวนมาก, หรือนครรัฐที่พระราชปกครองอยู่นั้น การเพาะปลูก(เกษตรและปศุสัตว์)ให้ผลผลิตที่ไม่เพียงพอ(ขาดแคลน)กับความต้องการบริโภคของนครรัฐและการค้าขาย อันมีสาเหตุมาจากภัยธรรมชาติและความเกียจคร้านของมนุษย์ รวมไปถึงการปล่อยปลະละเลยของผู้ปกครอง ก็จะส่งผลให้วงจรเศรษฐกิจของนครรัฐวุ่นวาย การค้าขายก็จะเสื่อมโทรมพลเมืองก็จะจนลง และท้ายสุดพระราชก็ไม่สามารถสะสมเพิ่มพูนความมั่งคั่งได้อีกต่อไป และหากว่าพระราชครอบครองความมั่งคั่งแต่เพียงผู้เดียวและการให้รางวัล/การบริจาคมไม่เพียงพอที่จะกระตุ้นความขยันของผู้คนแล้ว พระราชจากผู้ที่เคยเป็นที่รักของผู้ได้ปกครองก็จะกลับไปสู่พระราชทั่วๆ ไปที่ต้องใช้ทหารรับจ้างควบคุมปราบปรามพลเมืองที่ยากจนหิวโหยและเต็มไปด้วยความเกลียดชังที่มีต่อพระราช⁶⁴ รวมไปถึงช่วงชิงทรัพย์สินสมบัติของพลเมืองมาเป็นค่าจ้างให้แก่ทหารรับจ้าง พระราชก็จะกลับไปสู่สภาวะของความหวาดกลัวที่มีต่อทหารรับจ้างและพลเมืองผู้ได้ปกครองของตน ว่าคน

⁶³ Xenophon, *Anabasis*, I.7.6-8.

⁶⁴ โปรตพิจารณาเปรียบเทียบกับคำกล่าวที่ว่า “ปัญหาทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาทางการเมือง” และ “ประชาชนจำนวนมากที่อดอยากไม่มีกิน ก็สามารถก่อความวุ่นวาย และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้”

เหล่านี้ก็วางแผนที่จะทำร้ายตน รวมไปถึงทรราชก็จะสูญเสียบรรดาคณเฑาะว์คนมีสามารถไปสิ้น เนื่องจากทรราชไม่สามารถจะจ่ายรางวัลหรือตบรางวัลให้คนเหล่านี้ได้ในระดับที่มากเหมือนแต่ก่อน ทรราชจึงขาดแคลนคนที่จะมาช่วยคิดช่วยปฏิบัติเรื่องราวต่างๆไป ดังนั้นเซโนโฟนจึงชี้ให้เห็นอย่างเป็นนัยยะว่า วิธีการที่ได้ผลที่สุดในการล้มล้างทรราชก็คือ การทำให้ทรราชสูญเสียความมั่งคั่งไป ซึ่งในระดับปัจเจกบุคคลก็คือ การทำลายล้างแหล่งที่มาของรายได้หรือตัดขาดคนผู้นั้นออกจากแหล่งที่มาของรายได้ ในขณะที่ระดับนครรัฐก็คือ การโจมตีทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเพาะปลูก(เกษตรและปศุสัตว์)หรือผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูก รวมไปถึงแหล่งที่ไว้เก็บรักษาและเพิ่มพูนความมั่งคั่งของทรราช นั่นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเกี่ยวกับระบอบทรราช จะพบว่า ระบอบทรราชโดยทั่วไปที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานนั้นก็เพราะว่า ทรราชได้แสวงหาสิ่งต่างๆมาเพื่อบำรุงบำเรอความปรารถนาในร่างกายของตนอย่างถึงขนาด ด้วยวิธีการที่รุนแรงและเหี้ยมโหด อันเป็นการกระทำตามเจตน์จำนงของตนเพื่อบรรลุความปรารถนาตามธรรมชาติของตน(จิตแบบทรราช) ก็จะนำไปสู่ความเกลียดชังและความหวาดกลัวหวาดระแวงระหว่างผู้ใต้ปกครองกับทรราช โดยผู้ใต้ปกครองก็จะไม่มีความเต็มใจที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของทรราช ในขณะที่ทรราชซึ่งฉลาดกว่าและมีธรรมชาติของความรักในเกียรติยศชื่อเสียงอยู่บ้าง ก็จะใช้ความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติของตนไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นการแสดงตนว่าเป็นผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ด้วยการบริจาคการให้รางวัล และการสนับสนุนส่งเสริมคนเก่งคนมีความสามารถ รวมไปถึงแสดงว่าตนนั้นเป็นผู้เสียดลความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ก็จะสามารถดำรงอยู่ในอำนาจได้ยาวนานกว่าเพราะทำประโยชน์ให้แก่ผู้ใต้ปกครองอยู่บ้างโดยเฉพาะการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนมีทรัพย์สินสมบัติเพิ่มพูนขึ้น มากกว่าที่จะละโมภกอบโกยความมั่งคั่งเพื่อตนเองแต่ผู้เดียวอย่างทรราชทั่วไปกระทำ และหากทรราชที่ฉลาดผู้นั้นสามารถบรรลุภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ที่เสียดลการทำงานหนักกล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงเพื่อผู้ใต้ปกครองแล้ว ทรราชผู้นั้นก็จะเป็นที่รักของผู้ใต้ปกครองประดุจบิดาและมารดาของผู้ใต้ปกครอง ดังเช่นกรณีของยูฟรอน(Euphron)ที่ตั้งตัวเป็นทรราชที่ซิชีออน(Sicyon)กับมานีเย(Mania)สตรีที่เป็นเจ้าเมือง(satrap)แห่งเอโอเลียส(Aeolis)ตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามระบอบทรราชที่เคลื่อนตัวจากทรราชโดยทั่วไป ไปสู่ระบอบทรราชในรูปแบบของพ่อปกครองลูกหรือแม่ปกครองลูกนั้น แม้ว่าจะมีภาพลักษณ์ของการทำประโยชน์ต่อผู้ใต้ปกครองและประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในความเป็นจริงแล้วประโยชน์ดังกล่าวซึ่งก็คือความเจริญรุ่งเรืองความมั่งคั่งเกียรติยศชื่อเสียงของนครรัฐ ก็ย่อมตกเป็นของทรราชแต่เพียงผู้เดียว มิใช่ของพลเมืองผู้ใต้ปกครองทั้งหลาย เพราะทรราชเปรียบเสมือนพ่อหรือแม่ ในขณะที่พลเมืองผู้ใต้ปกครองเปรียบเสมือนลูกๆ อันเป็นรูปแบบการปกครองในระดับครัวเรือนที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายทาสกับทาส นั่นหมายความว่า “ส่วนรวม”ในนัยยะของทรราชที่ฉลาดก็คือ นครรัฐที่เปรียบเสมือนครอบครัวขนาดใหญ่ที่มีทรราชเป็นพ่อหรือแม่ผู้มีอำนาจเด็ดขาดในฐานะหัวหน้า

ครอบครัว ที่ใช้ลูกๆให้ไปทำงานต่างๆเพื่อเพิ่มพูนความมั่งคั่งให้แก่หัวหน้าครอบครัว ผู้ซึ่งรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดีสำหรับลูกๆและเป็นผู้ที่ใช้เจตน์จางงในการตัดสินใจว่าลูกๆคนไหนควรจะได้รับความมั่งคั่ง ในปริมาณเท่าใด เมื่อใดและอย่างไร โดยพระราชจะอาศัยวิธีการเลี้ยงดูลูกๆด้วยการใช้ทรัพย์สินสมบัติ เกียรติยศชื่อเสียงเป็นเครื่องล่อใจ ควบคู่ไปกับการสร้างความหวาดกลัวที่มีต่อการถูกลงโทษด้วยอาวุธผ่านทหารรับจ้าง ภายใต้ภาพลักษณ์ของผู้เสียดลยอมลำบากตรากตรำทำงานหนักเพื่อลูกๆ เพราะฉะนั้นย่อหน้าสุดท้ายของคัตวบท *Hieron* จึงได้ระบุความหมายของคำว่า “ส่วนรวม” หรือนครรัฐ ในกรอบของระบอบพระราชไว้ดังความว่า

“...ด้วยการเพิ่มพูนความมั่งคั่งให้แก่มีตรอย่างแน่วแน่มั่นคง ไอเออร์ออน เจ้าก็เท่ากับว่าได้เพิ่มพูนความมั่งคั่งให้แก่ตนเอง การทำให้นครรัฐรุ่งเรือง ตัวเจ้าเองก็จะได้รับอำนาจความรุ่งเรืองเหล่านั้นมา รวมไปถึงการได้มาซึ่งพันธมิตรสำหรับนครรัฐ[เจ้าจะได้อำนาจซึ่งบรรดาผู้คนที่สนับสนุนเจ้า] จึงตระหนักไว้ว่าปีศาจก็คือครวเรือนหรือครอบครัวของเจ้า พลเมืองมีตรสหายทั้งหลายก็คือ ลูกๆของเจ้า ชีวิตของลูกๆของเจ้าก็เหมือนกับชีวิตของเจ้าเอง และจงพยายามเป็นผู้เหนือกว่าในการให้ประโยชน์แก่คนเหล่านี้ให้มาก...”⁶⁵

เพราะฉะนั้นบ้านเมืองจึงเป็นทรัพย์สินสมบัติของพระราชแต่เพียงผู้เดียวและพระราชที่ฉลาดจึงมีสถานะของความเป็นพ่อ(*paterna*)หรือเจ้าชีวิต ในขณะที่พลเมืองผู้ได้ปกครองที่มีสถานะเป็นลูกๆหรือราษฎร ที่จะอยู่หรือจะตาย จะรุ่งเรืองหรือจะล่มสลาย ก็ขึ้นกับเจตน์จางงของพระราชผู้เป็นพ่อหรือแม่เป็นสำคัญ “พระราชจึงไม่แข่งขันกับผู้ได้ปกครองที่เป็นลูกๆที่ต่ำกว่าตน แต่จะแข่งขันกับพระราชด้วยกันเอง”⁶⁶ และขอย้อนกลับไปสู่ข้อสรุปที่ว่าผู้ได้ปกครองในฐานะลูกๆก็เป็นได้แค่เพียงลูกๆซึ่งไม่มีโอกาสที่จะโตรู้ความได้และก็ไม่มีความที่จะขึ้นมาเป็นหัวหน้าครอบครัวในฐานะพ่อแม่ได้ ตราบเท่าที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ และบรรดาลูกๆก็ต้องพึ่งพิงพ่อแม่อยู่ตลอดไป⁶⁷ ที่ในกรณีของครอบครัวหรือครวเรือนนั้น เมื่อพ่อแม่ฆราวาสลูกๆก็จะเข้ามาเป็นหัวหน้าครอบครัวในการบริหารจัดการเรื่องต่างๆและเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ครอบครัว รวมไปถึงดูแลพ่อแม่⁶⁸ แต่ในกรณีของพระราชแล้วก็ต้องรอจนพระราชสิ้นอายุขัยไปเองหรือถูกลอบสังหารโดยคนใกล้ชิดที่ปรารถนาใน

⁶⁵ Xenophon, *Hieron*, XI.13-14.

⁶⁶ *Ibid.*, XI.6-7.

⁶⁷ ดังกรณีของชาวเมืองซิซียน(Sicyon)หลังจากที่ทราบว่ายูฟอรัน(Euphron)พระราชผู้ที่เป็นบิดาของนครได้เสียชีวิตลง ก็ไม่รู้ว่าจะนำพาบ้านเมืองหรือจะปกครองบ้านเมืองให้เดินหน้าต่อไปได้อย่างไร เป็นต้น

⁶⁸ นัยยะดังกล่าวตีความได้จาก Xenophon, *Oikonomikos*, VII.12.

อำนาจของทรราช เพราะทรราชไม่ว่าจะเป็นทรราชโดยทั่วไปหรือทรราชที่ฉลาดก็ไม่สามารถวางมือจากอำนาจได้ ทรราชจึงต้องใช้ทั้งความรุนแรงโหดเหี้ยมและการสร้างภาพลักษณ์ว่าเป็นผู้มีคุณธรรมควบคู่กันไปอย่างสม่ำเสมอ⁶⁹ ในขณะที่อำนาจเด็ดขาดและทรัพย์สินสมบัติที่ทรราชครอบครองอยู่นั้น ก็เป็นที่ปรารถนาของคนส่วนใหญ่เสมอ การแก่งแย่งแข่งขันกันเพื่อช่วงชิงอำนาจแบบทรราชหรือความพยายามในการสถาปนาระบอบทรราชจึงปรากฏขึ้นอยู่เสมอๆ ทั้งในหมู่มนุษย์ทั้งหลายและในหมู่ทรราชที่แข่งขันกันเอง เพื่อช่วงชิงความเป็นใหญ่ตามความปรารถนาอันเป็นธรรมชาติของจิตแบบทรราชของพวกตน

5.2.2 ระบอบกษัตริย์

ระบอบกษัตริย์เป็นการปกครองโดยคนเดียว ที่ผู้ปกครองนั้นมีความเหนือกว่าคนส่วนใหญ่ทั้งหมดที่เป็นผู้ใต้ปกครอง ในแง่ของสถานะที่สูงกว่าคนธรรมดาสามัญ โดยอาศัยความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้ามาเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่การใช้อำนาจและการคงอยู่ในสถานะของตน ดังกรณีของ“กษัตริย์แห่งเปอร์เซียและกษัตริย์แห่งอียิปต์ ที่ผู้ใต้ปกครองต้องเคารพนับถือเยี่ยงเทพเจ้าในฐานะสมมติเทพหรือเทวราชาอันแตกต่างจากชาวกรีก”⁷⁰ โดยเฉพาะกรณีของ“ไซรัสมหาราชที่เชื้อสายทางฝ่ายบิดาคือกษัตริย์Cambyses แห่งเปอร์เซียนั้น ได้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์เปอร์เซียเดียด(Perseidae)ที่มีต้นตระกูลคือ Perseus”⁷¹ ซึ่งเป็นบุตรของซุสที่เกิดจากสตรีที่เป็นมนุษย์⁷² เพราะฉะนั้นเมื่อไซรัสมหาราชทำการสักการบูชาเทพเจ้าก็จะกล่าวถึงซุสในฐานะบรรพชน มากกว่าที่จะกล่าวเพียงแก่ซุสเฉยๆ เช่นเดียวกับการสักการบูชาไฟหรือเตาไฟผ่านเทพีHestia⁷³ ผู้เป็นลูกพี่ลูกน้องกับซุส ก็จะกล่าวถึงในฐานะบรรพชนเช่นเดียวกัน⁷⁴ โดย

⁶⁹ ลักษณะของทรราชที่ต้องใช้ทั้งความรุนแรงและการสร้างภาพลักษณ์นี้ ก็เป็นลักษณะที่คนทั่วไปรับรู้เกี่ยวกับไอเออร์ออนที่ด้านหนึ่งก็คือผู้ที่รักปีศาจภูมิตะเลเพื่อส่วนรวม เป็นที่รักของพลเมือง ในขณะเดียวกันด้านหนึ่งก็คือ ผู้ที่ใช้ความรุนแรงเหี้ยมโหด ใช้อหารับจ้างควบคุมพลเมือง เป็นที่หวาดกลัวของพลเมือง J.B. Bury , S.A. Cook , and F.E. Adcock ,editor, *The Cambridge Ancient History : Volume V Athens 478-401 B.C.* (Cambridge: Cambridge University Press, 1953), p. 150-151. และนี่ก็อาจเป็นเหตุผลที่เซโนโฟนจึงเลือกใช้ไอเออร์ออนมากกว่าที่จะใช้ทรราชคนอื่น ก็เป็นได้

⁷⁰ Xenophon, *Anabasis*, III.2.11-13.

⁷¹ Xenophon, *Cyropaedia*, I.2.1.

⁷² Perseus เป็นบุตรของซุสกับ Danae สตรีที่เป็นมนุษย์ Perseusถูกยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษเมื่อเขาได้ปราบเมดูซ่า(Medusa)หรือGorgonที่มีอิทธิฤทธิ์ที่จะทำให้ใครก็ตามหรือสรรพสิ่งใดที่มองนางจะต้องกลายเป็นหิน ได้เป็นผลสำเร็จ ต่อมาPerseusก็ได้ไปช่วยAndromedaสตรีที่เขาตกหลุมรักจากอสูรกายที่จับตัวนางไป จนท้ายสุดก็ได้แต่งงานกับนาง หลังจากนั้นเขาก็ได้ไปแสวงหาที่ตั้งเมืองใหม่ซึ่งก็คือ Mycenae ขึ้น Robert Graves, *The Greek Myths : Complete Edition* (London: Penguin Books, 1992), 73.a-r.

⁷³ เทพีHestiaเป็นลูกสาวคนโตของCronusกับRhea โดยชาวโรมันเรียกเทพีHestiaว่า Vesta

กษัตริย์แห่งเปอร์เซียสามารถตีความนิมิตต่างๆ อาทิเช่น นกอินทรีบินจากทิศหนึ่งไปอีกทิศหนึ่ง, ฟาร้องฟ้าผ่า เป็นต้น ได้ด้วยตนเอง อีกนัยหนึ่งคือ “ไม่ต้องอาศัยโหราพยากรณ์หรือนักบวชหรือ ศาสดามาช่วยเหลือในการตีความนิมิตต่างๆ”⁷⁵ ดังนั้นกษัตริย์จึงมีทั้งอำนาจในฐานะเป็นประมุข ทางศาสนาความเชื่อที่สามารถสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้คนและควบคุมการตีความเกี่ยวกับศาสนา และอำนาจในทางการเมืองการปกครอง ในฐานะ“ผู้รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจต่างๆ”⁷⁶ กษัตริย์จึงเหนือกว่าทรรราชเพราะทรรราชที่ฉลาดก็เป็นได้แค่เพียงพ่อหรือแม่ของผู้ได้ปกครองที่เปรียบเสมือน ลูกๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายทาสกับทาส ในการปกครองระดับ ครั้วเรือนที่นำมาใช้กับการปกครองระดับนครรัฐ ในขณะที่กษัตริย์กลับมีสถานะเป็นเทพเจ้าในหมู่ มนุษย์ ที่มนุษย์ผู้ได้ปกครองจะต้องเคารพบูชาเทิดทูนและเชื่อฟังอย่างไม่มีเงื่อนไข อำนาจของ กษัตริย์จึงมีสภาพบังคับที่มีผลต่อความคิดจิตใจของผู้คนมากกว่าอำนาจของทรรราช ที่มุ่งใช้แต่ความ แข็งแรงกว่าหรือการสร้างความปลอดภัยด้วยการลงโทษที่รุนแรงทางร่างกาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กษัตริย์ใช้อำนาจที่วางรากฐานอยู่บนความเชื่อของผู้คนที่มีความศรัทธาต่อความเชื่อหรือเทพเจ้าองค์นั้นๆ อัน เป็นอำนาจทางความคิดความเชื่อที่กระทำต่อจิต ควบคุมไปกับการใช้บทลงโทษทางกฎหมายที่ กระทำต่อร่างกาย ในขณะที่ทรรราชใช้อำนาจที่วางรากฐานอยู่บนกำลังอาวุธของทหารรับจ้าง อัน เป็นอำนาจที่กระทำต่อร่างกายเป็นหลัก เพราะฉะนั้น หากว่าทรรราชมีความเกรงกลัวว่าทหารรับจ้าง, คนใกล้ชิดและผู้ได้ปกครองจะคิดปองร้ายตน เพื่อชิงอำนาจไปจากตนฉันทใด กษัตริย์ก็ย่อมมีความ เกรงกลัวว่าราษฎรผู้ได้ปกครองจะละเลยไม่มีความศรัทธาต่อความเชื่อหรือศาสนา รวมไปถึง พิธีกรรมอันเป็นที่มาของความชอบธรรมในการใช้อำนาจของกษัตริย์ ฉะนั้น

แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติแล้วกษัตริย์จำเป็นที่จะต้องอาศัยมิตรสหายและขุนนางเป็น กลไกสำคัญในการปกครอง เพราะ“มันเป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์จะลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆที่มีความ ซับซ้อนและหลากหลายให้สำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีได้ในทุกๆกิจกรรมในเวลาเดียวกัน”⁷⁷ กษัตริย์จึง ต้องมีทั้งเครื่องญาติและมิตรสหายที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดังนั้นการที่ลูกหลานของเชื้อพระ วงศ์, ขุนนาง, และพลเมืองชาวเปอร์เซียได้เล่าเรียนและใช้ชีวิตร่วมกันตั้งแต่เป็นเด็ก อย่างกรณีการจัด การศึกษาของเปอร์เซีย จึงเป็นการสร้างความสามัคคีและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ทั้งในแง่ของวิถีทางการดำเนินชีวิต, ระเบียบแบบแผน และผลประโยชน์ที่ร่วมกันของคนเหล่านี้ ดังกรณี ไชรัสมหาราชที่ใช้มิตรสหายและคนที่มาเข้าด้วย ไชรัสอย่างชาวมีเดส(Medes)ก็ด้วยเหตุผล จากมิตรภาพในวัยเยาว์ที่มีกับ ไชรัสหรือไม่ก็เคยร่วมล่าสัตว์กับ ไชรัสหรือสำนักบุญคุณที่ ไชรัสได้

⁷⁴ โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.1.

⁷⁵ Ibid., I.6.2.

⁷⁶ Ibid., VIII.8.1.

⁷⁷ Ibid., VIII.2.5.

ช่วยจัดการปัญหาต่างๆที่ใหญ่หลวงให้แก่พวกเขา⁷⁸ เป็นต้น นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ผ่านการแต่งงานระหว่างสองเมืองก็มีความสำคัญต่อระบอบกษัตริย์ ดังกรณี“บิดาของไซรัสมหาราชคือ กษัตริย์Cambysesแห่งเปอร์เซีย ที่แต่งงานกับ MandaneธิดาของAstyagesกษัตริย์แห่งมีเดส(Medes)”⁷⁹ ที่ส่งผลให้ทั้งสองเมืองมีความใกล้ชิดเกื้อกูลกันและทำให้ไซรัสมหาราชในฐานะผู้มีเชื้อสายทั้งเปอร์เซียและมีเดสมีความชอบธรรมในการปกครองและเป็นที่เคารพจากราษฎรของทั้งสองเมือง ซึ่งสายสัมพันธ์ทางการแต่งงานระหว่างกษัตริย์สองวงศ์นั้น ก็เป็นสัญญาของมิตรภาพและผลประโยชน์ระหว่างสองเมืองที่มีผลผูกพันกันมากกว่าสัญญาหรือข้อตกลงอื่นใด ดังที่กษัตริย์แห่งAssyrianเห็นว่า“...เปอร์เซียและมีเดสนั้น เป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ แข็งแกร่งและผนึกรวมเพื่อเป้าหมายร่วมกัน โดยอาศัยการแต่งงานระหว่างกัน...”⁸⁰ กษัตริย์แห่งAssyrianจึงตั้งใจจะยกพลมาทำสงครามกับสองเมืองนี้เพราะเกรงว่าจะเป็นภัยต่ออาณาจักรAssyrianของตน เมื่อCyxaresบุตรของAstyagesกษัตริย์แห่งมีเดสทราบข่าวจึงได้แจ้งมายังกษัตริย์Cambysesแห่งเปอร์เซียผู้มีศักดิ์เป็นที่เขยให้ส่งกองทัพไปช่วย ซึ่งกษัตริย์Cambysesก็ได้ส่งกองทัพที่มีไซรัสมหาราชบุตรของตน ผู้มีศักดิ์เป็นหลานของAstyagesกษัตริย์แห่งมีเดส เป็นแม่ทัพไปช่วยทำศึก⁸¹ โดยการสร้างเครือข่ายผ่านการแต่งงานก็ยังรวมไปถึงการแต่งงานระหว่างมิตรสหายกับธิดาหรือบุตรของมิตรสหาย ที่จะยิ่งเป็นการเพิ่มความแน่นแฟ้นในหมู่กษัตริย์และขุนนางให้เพิ่มพูนมากขึ้นดังกรณี การแต่งงานระหว่างลูกสาวของGobryasกับHystaspas ที่ทั้งGobryasและHystaspasต่างเป็นมิตรสหายสำคัญของไซรัส⁸² เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการนำมิตรสหายที่สนิทสนมกันมาแต่เด็กหรือเป็นเครือญาติกันมาเป็นผู้ช่วยกษัตริย์ในฐานะขุนนางก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าคนเหล่านี้จะไม่ทรยศหักหลังหรือไม่กระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมต่างๆเมื่อมีโอกาสหรือเมื่อความลุ่มหลงลิ้มตนเข้าครอบงำ เพราะฉะนั้นการแบ่งแยกอำนาจ(deconcentration), การถ่วงดุล, และการตรวจสอบ จึงเป็นวิธีการของกษัตริย์ในการปกครองควบคุมขุนนาง โดยแบ่งแยกอำนาจทางการทหารและอำนาจในการบริหารจัดการเมืองหรือนครออกจากกัน ในเขตการปกครองต่างๆ เพื่อให้มีการถ่วงดุลกันมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไปจนเป็นภัยต่อกษัตริย์ เพราะขุนนางฝ่ายปกครองในฐานะเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบในการบริหารจัดการเมืองนั้นๆ ทั้งในการปกครองราษฎรและการ

⁷⁸ สำหรับรายละเอียดในประเด็นดังกล่าวโปรดดู Ibid., IV.2.10.

⁷⁹ Ibid., I.2.1.

⁸⁰ Ibid., I.5.3.

⁸¹ Ibid., I.5.4.

⁸² Ibid., VIII.4.13-17. บุตรที่เกิดจากลูกสาวของGobryasกับHystaspas ต่อมาได้เป็นกษัตริย์แห่งเปอร์เซียมีนามว่า ดาเรอัสที่หนึ่ง(Darius I)ครองราชย์ระหว่างปี 521-486 ก่อนคริสตกาล สำหรับแผนภูมิวงศ์ของกษัตริย์แห่งเปอร์เซียที่สัมพันธ์กับไซรัสมหาราชโปรดดู Xenophon, *Cyropaedia Book V-VIII*, trans. Walter Miller, Loeb Classical Library(Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 200), p.457.

นำส่งเงินทองซึ่งได้แก่ภาษีที่เก็บจากราษฎรและกำไรที่เก็บได้จากการค้า รวมไปถึงของมีค่าต่างๆ ให้แก่กษัตริย์ อีกนัยหนึ่งคือเป็นผู้ที่คอยเกี่ยวเก็บผลประโยชน์ให้กษัตริย์นั้น มีภาระสำคัญในการกระตุ้น ส่งเสริมและปฏิบัติให้แผ่นดินให้ผลผลิตอย่างมากมาด้วยแรงงานของราษฎร เพราะผลผลิตจากแผ่นดินเป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิตสิ่งต่างๆเช่นเดียวกับที่แผ่นดินให้ประโยชน์ต่างๆอย่างมากมาย⁸³ อีกนัยหนึ่งคือ ขุนนางฝ่ายปกครองมีหน้าที่หลักในการดูแลทุกข์สุขของราษฎรและสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในเขตการปกครองนั้นๆ นั่นเอง⁸⁴ ในขณะที่ขุนนางฝ่ายทหารในเขตการปกครองนั้นๆมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและพิทักษ์รักษาปกป้องราษฎร, ผลผลิต, ทรัพย์สมบัติต่างๆ จากทั้งศัตรูที่จะมาปล้นแย่งชิงทำลายและพวกที่ละโมภโลกมากที่ประพฤติหยาบซ่าไม่ว่าจะเป็นโจรหรือขโมยหรืออาชญากร เพราะฉะนั้นในเขตการปกครองหนึ่งๆขุนนางฝ่ายปกครองและขุนนางฝ่ายทหารจะมีความสัมพันธ์ในแง่ของการถ่วงดุลกัน เนื่องจากขุนนางฝ่ายปกครองจะต้องพึ่งพิงกำลัง(อาวุธ)จากขุนนางฝ่ายทหารในการรักษาความสงบเรียบร้อย ในขณะที่ขุนนางฝ่ายทหารก็ต้องพึ่งพิงอาหารและทรัพยากรต่างๆจากขุนนางฝ่ายปกครองในการบำรุงกองทหาร ดังนั้นหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดละเลยการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วง ก็จะส่งผลให้การปฏิบัติงานของอีกฝ่ายประสบกับปัญหา ฝ่ายที่ประสบปัญหาก็มีสิทธิกล่าวหาฟ้องร้องให้กษัตริย์ตัดสินได้⁸⁵ แต่ในกรณีของเขตการปกครองที่มีความสำคัญทางภูมิศาสตร์(ทั้งในแง่การสงครามและการค้า)และผลประโยชน์(ความมั่งคั่งทางการค้าและความอุดมสมบูรณ์) โดยเฉพาะบริเวณที่ห่างไกลจากเมืองหลวงของอาณาจักร ก็จะมีการแต่งตั้งเจ้าเมือง(Satrap)โดยตรงจากกษัตริย์ไปปกครองดูแล ซึ่งเจ้าเมืองจะมีอำนาจของทั้งขุนนางฝ่ายปกครองและฝ่ายทหารรวมกันในคนๆเดียว⁸⁶ เพราะฉะนั้นเจ้าเมืองจึงแต่งตั้งจากมิตรสหายที่สนิทและเป็นที่น่าไว้วางใจของกษัตริย์⁸⁷ แต่อย่างไรก็ตามเพื่อความมั่นคงกษัตริย์ก็จะวางกองกำลังทางทหารจำนวนมากไว้ตามพื้นที่สำคัญๆในอาณาจักรด้วยการสร้างป้อมค่ายหอรบที่แข็งแรง และให้กองกำลังเหล่านี้ขึ้นตรงกับกษัตริย์โดยตรงเพียงผู้เดียว⁸⁸ ซึ่งนอกจากกษัตริย์จะใช้กองกำลังนี้ในการทำสงครามเพื่อปกป้องบ้านเมืองแล้ว กองกำลังนี้ยังมีหน้าที่สำคัญในการปราบปรามเจ้าเมืองที่แข็งข้อไม่เชื่อฟังหรือกระด้างกระเดื่องหรือคิดจะกบฏต่อกษัตริย์

⁸³ สำหรับประโยชน์ต่างๆของที่ดินและศิลปะของการเพาะปลูก โปรดดู บทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์นี้

⁸⁴ สำหรับรายละเอียดในประเด็นดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Oikonomikos*, IV.8-9.

⁸⁵ Ibid., IV.10.

⁸⁶ Ibid., IV.11.

⁸⁷ ดังกรณีของไซรัสมหาราชที่แต่งตั้งมิตรสหายไปเป็นเจ้าเมืองในเมืองต่างๆบริเวณเอเชียไมเนอร์ โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.6.7.

⁸⁸ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.6.9.

อีกด้วย⁸⁹ นอกจากระบบแบ่งแยกอำนาจและการถ่วงดุลที่กล่าวมาแล้ว ระบบอบกษัตริย์ยังให้ความสำคัญแก่การตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของขุนนางในระดับต่างๆ โดยเป็นได้ทั้งการที่กษัตริย์เข้าไปตรวจสอบเองหรือส่งคนที่ไว้ใจไปตรวจสอบหรือใช้พวกที่เป็นหู(*basileos ota*)และเป็นตา(*basileos ophthalmous*)ให้กษัตริย์⁹⁰ มารายงานข้อมูลต่างๆให้กษัตริย์ทราบเพื่อพิจารณาดำเนินการสอบสวนลงโทษต่อไป ซึ่งเมื่อผู้คนจำนวนมากต่างไม่แน่ใจว่าใครกันบ้างที่เป็นหูเป็นตาให้กษัตริย์ ก็จะไม่กระทำความผิดพลาดด้วยความเกรงกลัว อีกนัยหนึ่งคือ เมื่อทุกคนรู้สึกว่าคุณนั้นถูกสอดส่องอยู่ตลอดเวลาจากกษัตริย์ ผู้คนก็จะไม่กล้ากระทำในสิ่งที่ขัดกับผลประโยชน์และความประสงค์ของกษัตริย์⁹¹ นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามทั้งการแบ่งแยกอำนาจ, การถ่วงดุล, และการตรวจสอบ ในระบอบกษัตริย์นั้นก็เข้าไปเพื่อ‘ส่วนรวม’อันหมายถึง การพิทักษ์รักษาและเพิ่มพูนทรัพย์สินสมบัติที่เป็นของกษัตริย์แต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับในระบอบอภิชนาธิปไตยของสปาร์ต้าที่การแบ่งแยกอำนาจ, การถ่วงดุล, การสอดส่องและการตรวจสอบระหว่างกันทั้งในระดับพลเมืองและระดับโครงสร้างทางการเมืองล้วนเป็นไปเพื่อส่วนรวมอันหมายถึงบ้านเมืองที่เป็นของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เช่นเดียวกับที่แตกต่างจากความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของวัฒนธรรมที่เปรียบได้กับเทพีแห่งวัฒนธรรมที่สถิตอยู่ในทุกบริบทสถานที่และกาลเวลา ที่นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติคุณธรรมความดีงามด้วยตระหนักว่า เป็นสิ่งที่ดีที่ควรกระทำ แต่สำหรับคนส่วนใหญ่แล้วการใช้ความกลัวที่มีต่อการลงโทษด้วยกฎหมายของผู้ที่มีอำนาจการปกครองและความกลัวที่มีต่อการลงโทษด้วยเทพเจ้า ก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ยังธรรมชาติสำหรับธรรมชาติแบบทราชของพวกเขา นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญคือ ในระบอบกษัตริย์ไม่มีใครจะมาตรวจสอบถ่วงดุลกษัตริย์⁹² เว้นก็แต่บ้านเมืองนั้นพ่ายแพ้สงคราม กษัตริย์จึงจะถูกตรวจสอบหรืออยู่ภายใต้กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่าตน ซึ่งโดยมากกษัตริย์ที่พ่ายแพ้มักจะยอมเสียชีวิตมากกว่าที่จะมีชีวิตอยู่หรือหากมีชีวิตอยู่ก็ต้องส่งบรรณาการให้แก่กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่าตนและปฏิบัติตามคำบัญชาของกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่กว่าตน เท่ากับว่าในระบอบกษัตริย์นั้นบ้านเมืองจะรุ่งเรืองหรือจะล่มสลายก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของกษัตริย์เป็นสำคัญ นั่นเอง

โดยเมื่อพิจารณาจากภาพที่ 5.2 ก็จะพบว่าระบอบกษัตริย์นั้นหากถูกทำให้ดิ่งงามขึ้นก็จะเป็นระบอบกษัตริย์ที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์หรือกษัตริย์ที่เป็นมหาราช อันหมายถึงกษัตริย์ใช้อำนาจในขอบเขตของระเบียบแบบแผนของวัฒนธรรม มากกว่าที่จะใช้อำนาจไปเพื่อบำรุงบำเรอความพึง

⁸⁹ Ibid., VIII.6.1.

⁹⁰ Ibid., VIII.2.10.

⁹¹ Ibid., VIII.2.12.

⁹² แตกต่างจากรบอบอภิชนาธิปไตยของสปาร์ต้าที่กษัตริย์สองคนจากสองวงศ์ต่างถ่วงดุลกัน และถูกตรวจสอบโดย *Ephoroi* สำหรับรายละเอียดโปรดดู หัวข้อที่ 5.2.5 ในวิทยานิพนธ์นี้

พอใจทางร่างกายและเพิ่มพูนความหยิ่งโง่ของหองอวดดีของตนเอง อันหมายความว่ากษัตริย์จะต้องได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาเป็นอย่างดี เกี่ยวกับการควบคุมความปรารถนาทางร่างกายของตน และมีจิตใจที่กล้าหาญในการเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง เพื่อบรรลุชัยชนะในการรักษาและเพิ่มพูนอำนาจและอาณาจักร โดยกษัตริย์จะต้องสามารถตรวจสอบตนเองและควบคุมตนเองมิให้กลายเป็นทรราช หรือมิให้จิตแบบทรราชเข้าครอบงำ เพราะไม่มีราชกรูร์หรือมิตรสหายหรือขุนนางคนใดของกษัตริย์กล้าที่จะดักเตือนกษัตริย์ ด้วยสาเหตุจากความเกรงกลัวการถูกลงโทษ ประกอบกับสาเหตุสำคัญคือ ความแตกต่างระหว่างกษัตริย์ที่สูงส่งกับผู้ใต้ปกครองที่ต่ำต้อย ที่แม้ว่าความไม่เท่าเทียมกันจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรม⁹³ แต่ก็มีได้หมายความว่าผู้ที่อยู่เหนือกว่าจะชอบธรรมในการกดขี่ขูดรีดผู้ที่อ่อนแอกว่า ในทางกลับกันการเป็นหรือได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ที่คตินั้นก็จะต้องช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า เนื่องจาก“...หน้าที่ของผู้ดูแลฝูงแกะและกษัตริย์ที่คตินั้นเหมือนกัน คือผู้ดูแลฝูงแกะมีหน้าที่ในการใช้ประโยชน์จากฝูงแกะและทำให้พวกมันมีความสุข เช่นเดียวกันกับกษัตริย์ที่ใช้ประโยชน์จากบ้านเมืองและราชกรูร์ ที่จะต้องทำให้ราชกรูร์มีความสุข...”⁹⁴ และการเป็นกษัตริย์ที่คตินั้น“...มิใช่แค่กษัตริย์ที่สามารถปกครองชีวิตของตนเองได้อย่างดีงามเท่านั้น แต่จะต้องเป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อความผาสุกของราชกรูร์ที่ตนนั้นปกครองในฐานะกษัตริย์...”⁹⁵ เพราะฉะนั้นกษัตริย์ที่ดีจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่ศิลปะของการสงครามและศิลปะของการเพาะปลูก อันเป็นรากฐานสำคัญของบ้านเมือง โดยกระตุ้นให้ราชกรูร์ขยันทำงานด้วยการแข่งขันและการให้รางวัล เช่นเดียวกับการให้รางวัลแก่ขุนนางฝ่ายปกครองและขุนนางฝ่ายทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดีในการรักษาเพิ่มพูน และลงโทษขุนนางฝ่ายปกครองและขุนนางฝ่ายทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ล้มเหลว แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่ระบอบกษัตริย์ต้องเผชิญก็ไม่แตกต่างจากปัญหาที่ระบอบคณาธิปไตยต้องเผชิญ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่ทั้งสองระบอบให้ความสำคัญแก่การสืบตระกูลและการรับมรดกตกทอด อันหมายความว่า การคงอยู่ของทั้งสองระบอบขึ้นอยู่กับความสามารถของลูกหลานหรือคนรุ่นต่อไปในตระกูลเป็นสำคัญ และในความเป็นจริงก็จะพบว่า เมื่อลูกหลานไม่มีความสามารถเยี่ยมบรรพชน ก็จะส่งผลโดยตรงต่อเสถียรภาพของระบอบการปกครอง ดังจะเห็นได้จากกรณี“ไซรัสมหาราชเมื่อเสียชีวิตลง บุตรทั้งสองต่างขัดแย้งแก่งแย่งกัน เมืองและกลุ่มชนต่างๆ ในอาณาจักรก็ก่อการกบฏ และทุกอย่างก็แย่งลงอย่างที่สุด”⁹⁶ เป็นต้น อันกล่าวได้ว่าสิ่งที่สันถลอน

⁹³ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, I.3.17.

⁹⁴ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.2.14. การเปรียบเทียบกษัตริย์เหมือนผู้ดูแลฝูงแกะ ส่วนราชกรูร์เหมือนฝูงแกะนั้นได้สื่อถึงความหมายสำคัญคือ ราชกรูร์เป็นทรัพย์สินสมบัติของกษัตริย์ เหมือนฝูงแกะที่เป็นทรัพย์สินสมบัติของผู้ดูแลฝูงแกะ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วฝูงมนุษย์ก็ได้เชื่อฟังผู้ปกครองอย่างฝูงสัตว์เชื่อฟังผู้เลี้ยงดูมัน และก็ไม่มีฝูงสัตว์ใดที่จะรวมตัวกันเพื่อต่อต้านผู้เลี้ยงดูมัน อย่างที่ปรากฏในฝูงมนุษย์ Ibid., I.1.2.

⁹⁵ Xenophon, *Memorabilia*, III.2.2.

⁹⁶ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.8.2.

และสามารถนำมาซึ่งการล่มสลายของระบอบกษัตริย์ก็คือ รากฐานความคิดของระบอบกษัตริย์ที่ให้ความสำคัญแก่สายโลหิตอันเป็นมายาคติ นั่นเอง และการรอคอยกษัตริย์ที่ดีที่มีความสามารถก็มีได้เป็นหลักประกันให้แก่ความอยู่รอดของระบอบกษัตริย์โดยวงศ์หนึ่งๆ ซึ่งในกรณีของเปอร์เซียก็นำไปสู่การเปลี่ยนกลุ่มผู้มีอำนาจจากผู้สืบเชื้อสายจากไซรัสมหาราช มาเป็นกลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจาก Hystaspas ที่เริ่มขึ้นตั้งแต่กษัตริย์คาร์ตุสที่ 1 เป็นต้นมา

ส่วนระบอบกษัตริย์ที่แย่งนั้นก็จะมึลักษณะใกล้เคียงกับระบอบทรราช อีกนัยหนึ่งก็คือ ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือเจ้าชีวิต ที่กษัตริย์แสดงตนว่าเป็นนายทาส(*despoten*) ในขณะที่ราษฎรเป็นเพียงทาสหรือทรัพย์สินสมบัติของกษัตริย์ที่จะต้องทำตามเจตน์จำนงของกษัตริย์ ดังกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย(*megalou basileos*)ในยุคหลังจากไซรัสมหาราช ที่“...มนุษย์ทั้งหลายซึ่งอยู่ภายใต้กษัตริย์แห่งเปอร์เซีย จะถูกบังคับให้ทำสิ่งต่างๆที่กษัตริย์เห็นว่าดีสำหรับกษัตริย์ด้วยการใช้แส้โบยเฉียนตี...”⁹⁷ และกษัตริย์แห่งเปอร์เซียก็มีความปรารถนาในการกดขี่คนทั้งหลายหรือคนทั้งโลกให้เป็นทาสของตน⁹⁸ไม่เว้นแม้ราชินิกุล เชื้อพระวงศ์และขุนนางต่างๆเพราะแม้แต่ไซรัสผู้เยาว์ที่เป็นพระเชษฐาของกษัตริย์อาทาเซอร์ซีสแห่งเปอร์เซียก็ยังถูกนับว่าเป็น“ทาส”ของกษัตริย์⁹⁹ โดยกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็ไม่แตกต่างจากทรราชที่มุ่งสนองตอบความพึงพอใจทางร่างกายของตน เพราะวันๆกษัตริย์จะเอาแต่กินดื่มตั้งแต่ก่อนพระอาทิตย์จะขึ้น จวบจนค่ำมืดถึงเวลานอน¹⁰⁰, เรียกเก็บภาษีจำนวนมากจากราษฎรไปบำรุงบำเรอตนเอง¹⁰¹, ละเลยการฝึกฝนศิลปะของการสงครามทั้งปวง, ให้ความสำคัญแก่การเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่หรูหราฟุ่มเฟือย¹⁰² จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ตำแหน่งกษัตริย์แห่งเปอร์เซียจะเป็นที่ปรารถนาของผู้คนดังกรณีของไซรัสผู้เยาว์และผู้ที่มาาร่วมรบกับไซรัสไม่ว่าจะเป็นเจ้าเมืองต่างๆของเปอร์เซียที่ช่วยไซรัสอย่างเปิดเผยหรืออย่างลับๆและกองทหารชาวกรีก เพราะกษัตริย์แห่งเปอร์เซียเป็นผู้ที่มั่งคั่งเป็นที่สุด เนื่องจากมีดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาล จึงสามารถระดมทรัพย์ากรได้มากกว่าทรราชที่ปกครองเพียงเมืองเล็กๆไม่กี่เมือง ดังที่ไซรัสผู้เยาว์กล่าวไว้เกี่ยวกับความมั่งคั่งที่เขาจะมอบให้แก่ทุกคนที่มาช่วยเขา หากเขาได้เป็นกษัตริย์แห่งเปอร์เซียความว่า “ดีแล้ว ท่านทั้งหลาย อาณาจักรของพระชนกของข้า นั้น ทางใต้ครอบคลุมไปจรดบริเวณที่มนุษย์ไม่อาจอาศัยอยู่ได้ ด้วยเหตุผลจากความร้อน ทางเหนือ

⁹⁷ Xenophon, *Anabasis*, III.4.26.

⁹⁸ Xenophon, *Agesilaus*, VII.7.

⁹⁹ Xenophon, *Anabasis*, I.9.29.

¹⁰⁰ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.8.9.

¹⁰¹ Ibid., VIII.8.6.

¹⁰² Ibid., VIII.8.15.

นั่นเล่าก็ครอบคลุมไปจรดบริเวณที่มนุษย์ไม่อาจอาศัยอยู่ได้ ด้วยเหตุผลจากความหนาวเย็น¹⁰³ และ บริเวณทั้งหมดที่อยู่ระหว่างขอบเขตทั้งสอง ก็คือที่ซึ่งเหล่ามิตรสหายของพระเจ้าไซรัสของข้าปกครอง อยู่ในฐานะเจ้าเมือง(Satrap) ซึ่งหากว่าเราได้รับชัยชนะ เราก็จะแต่งตั้งมิตรสหายทั้งหลายของเรา ให้ไปปกครองเมืองต่างๆเหล่านั้น ดังนั้นข้าจึงเกรงแต่ว่า มิใช่ข้านั้นมีทรัพย์สินสมบัติไม่มากพอที่จะ แจกจ่ายให้แก่หมู่มิตรสหายหากเราประสบผลสำเร็จ หากแต่กลับเป็นว่าหมู่มิตรสหายที่ข้ามีอยู่นั้นมี จำนวนไม่มากพอสำหรับสิ่งต่างๆที่ข้าจะมอบให้ และสำหรับชาวกรีกทั้งหลาย ข้าจะมอบมงกุฏ มาลัยทองคำให้แก่เจ้าทุกคน...”¹⁰⁴ โดยความกว้างใหญ่ของอาณาจักรเปอร์เซียนี้เป็นสิ่งที่ไซรัสมหาราชในฐานะปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรเปอร์เซียได้รวบรวมสถาปนาเอาไว้ ดังที่เฮโรโดตัสกล่าวว่า “...ระบอบกษัตริย์ของไซรัส โดยตัวของมันเองเป็นประจักษ์พยาน ว่ามันเป็นสิ่งที่งามและ ยิ่งใหญ่เป็นที่สุดในเอเชีย เพราะทางด้านตะวันออกถึงมหาสมุทรอินเดีย ด้านเหนือถึงทะเลดำ ด้าน ตะวันตกถึงไซปรัสและอียิปต์ ทางด้านใต้ถึงเอธิโอเปีย...”¹⁰⁵ เพราะฉะนั้นกษัตริย์แห่งเปอร์เซียในยุคหลังๆที่ละเลยการศึกษาเรียนรู้แบบเปอร์เซีย แต่กลับให้ความสำคัญแก่ความหรูหราฟุ่มเฟือยและการบำรุงบำเรอร่างกายแบบชาวมีเดส จึงเป็นกษัตริย์ทรราชหรือนายทาสที่ยิ่งใหญ่กว่าทรราชใน ระบอบทรราช ในแง่ของปริมาณความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติ ที่ไว้บำรุงบำเรอร่างกาย และก็ยอม เป็นที่อิฉาของคนทั้งหลายมากกว่าทรราชโดยทั่วไป โดยตัวกษัตริย์แห่งเปอร์เซียเองก็แสดงว่า “...ตนนั้นปรารถนาที่จะครอบครองโลกทั้งโลก หากทุกอย่างเอื้ออำนวย และพยายามในการสะสม รวบรวมทั้งทองคำ เงิน และวัตถุอันมีค่าทั้งหลายบนโลกนี้...”¹⁰⁶

ดังนั้นเงื่อนไขของการทำให้ระบอบกษัตริย์ดำรงอยู่อย่างยาวนานก็คือการทำในสิ่งที่ตรง ข้ามกับธรรมชาติพื้นฐานของระบอบกษัตริย์ หรือไม่มุ่งตอบสนองธรรมชาติของระบอบกษัตริย์ อย่างสุดโต่งเพราะ“...เมื่อใครบางคนครอบครองอย่างมากมาย มหาชนจำนวนมากก็จะพากันอิฉา ริษยาคนผู้นั้น วางแผนทำร้ายต่อต้านเขาและกลายเป็นศัตรูของเขา โดยเฉพาะหากเขาผู้นั้นได้ครอบ ทรัพย์สินสมบัติต่างๆและการใช้แรงงาน(การรับใช้)จากราษฎรที่ไม่เต็มใจ อย่างที่พวกเรา(ไซรัสและมิตร สหาย)กระทำ...”¹⁰⁷ ซึ่งจำแนกออกเป็นสองประเด็น โดยประการแรกได้แก่ การที่ผู้ปกครองหรือ กษัตริย์ไม่ได้ปฏิบัติตนเหมือนมิตรสหายและผู้ใต้ปกครอง ในฐานะเทพเจ้าที่แปลกแยกจากคน ทั้งหลายอย่างสุดโต่ง ทั้งวิถีการดำเนินชีวิต, ระเบียบแบบแผน,และความปรารถนาที่จะมีอายุยืน หรือเป็นอมตะ เพราะการเป็นเทพเจ้าในความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ย่อมสัมพันธ์กับความเป็น

¹⁰³ ขอบเขตอาณาจักรเปอร์เซียดังกล่าวสอดคล้องกับที่ปรากฏใน Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.6.21.

¹⁰⁴ Xenophon, *Anabasis*, I.7.6-8.

¹⁰⁵ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.8.1.

¹⁰⁶ Xenophon, *Agesilaus*, VIII.6.

¹⁰⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, VII.5.77.

นิรันดร์และความไม่ผิดพลาด เพราะเทพเจ้ามีอำนาจเหนือสรรพสิ่งต่างๆหรือสรรพสิ่งต่างๆอยู่ภายใต้การควบคุมของเทพเจ้า แต่กษัตริย์ก็ยังคงเป็นมนุษย์ที่จะต้องเกิดแก่เจ็บตาย และมีโอกาสที่จะผิดพลาดได้ในการตัดสินใจในเรื่องราวต่างๆหรือประสบกับความพ่ายแพ้ในการสงคราม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็จะมีผลโดยตรงต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของผู้ใต้ปกครองที่มีต่อกษัตริย์ในฐานะที่เป็นเทพเจ้าที่ท่ายศแล้วผู้ใต้ปกครองก็จะประจักษ์ว่ากษัตริย์นั้นก็เพียงมนุษย์ที่มีได้แตกต่างอะไรไปจากพวกตนซึ่งเป็นผู้ใต้ปกครองเลย ดังนั้นผู้ปกครองในระบอบกษัตริย์จึงต้องมีความพยายามในการทำให้นั้นคนดูสง่างามและเยาว์วัยอยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อยามพบปะกับผู้ใต้ปกครองจำนวนมาก ด้วยการแต่งองค์ทรงเครื่องด้วยอาภรณ์และสิ่งประดับอันมีค่าโดยเฉพาะทองคำเช่นเดียวกับการแต่งหน้าแต่งตา ผิวพรรณและผมในงดงาม เพื่อปิดบังความไม่สมบูรณ์ของตนในฐานะมนุษย์ จากสายตาของผู้ใต้ปกครอง¹⁰⁸ ส่วนประการที่สองก็คือการที่ระบอบกษัตริย์ให้ความหมายของคำว่าส่วนรวมคือ สิ่งของหรือทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายในบ้านเมืองอันเป็นของกษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งหากว่ากษัตริย์ด้วยความทะนงตนและความละโมภย์แม้แต่วิธีการที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมหรือการประกอบอาชญากรรมทั้งปวงในช่วงซึ่งทรัพย์สินสมบัติต่างๆของผู้ใต้ปกครองมาเป็นของตน หรือแม้แต่จับกุมสังหารผู้ที่ตนคิดว่าดั่งงามกว่าตนหรือมีคนชื่นชมมากกว่าตน ด้วยสาเหตุจากความอิจฉาริษยา ดังกรณี“กษัตริย์แห่งAssyrian ที่สังหารบุตรชายคนเดียวของGobryas และสังหารบุตรชายของขุนนางผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ด้วยสาเหตุจากที่พระสนมของพระองค์ชมว่า บุตรชายของขุนนางท่านนั้นหน้าตาดี หากใครได้เป็นภรรยาของเขาจะต้องมีความสุขเป็นแน่”¹⁰⁹ เป็นต้น ความทะนงตนหรือความโยโสจองหองอวดดีอย่างมากมายดั่งกล่าวของกษัตริย์ จึงเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การล่มสลายของระบอบกษัตริย์ เพราะคนใกล้ชิดกษัตริย์ก็ต้องสมคบคิดกันลงมือทำร้ายกษัตริย์ที่ปฏิบัติตนเยี่ยงทรราชก่อนที่กษัตริย์ทรราชนั้นจะทำร้ายพวกตน เพราะฉะนั้นการที่ระบอบกษัตริย์จะดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน ก็จำเป็นที่กษัตริย์จะต้องมีความเสียสละเพื่อบ้านเมืองอันเป็นของกษัตริย์แต่ผู้เดียว¹¹⁰ ด้วยการตระหนักในความหมายของความรักในเกียรติยศชื่อเสียงที่แท้ ซึ่งมีใจการเป็นที่เคารพนับนอบสรรเสริญเยินยออย่างเลิศเลอ ด้วยคำกล่าวของพวกประจบสอพลอและนักกวี แต่หมายถึง การตระหนักในความเหนือกว่าของตนเองที่ควบคู่มากับความรับผิดชอบต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า ที่เป็นการใช้ความเหนือกว่าที่ตนนั้นมีอยู่ไปเพื่อประโยชน์ของผู้ใต้ปกครองของตน แม้ว่าตนนั้นจะต้องลงแรงทำงานหนักเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตรายต่างๆก็ตาม¹¹¹ อีกนัยหนึ่งก็คือ กษัตริย์

¹⁰⁸ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Ibid., VIII.1.40-41.

¹⁰⁹ Ibid., V.2.28.

¹¹⁰ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, VII.7.33.

¹¹¹ ดังที่เฮโรโดตัสชี้แนะชัดที่ผู้เป็นกษัตริย์แห่งโอโดริสเขียนให้ตระหนักในความเหนือกว่าดังกล่าวโปรดดู Ibid., VII.7.37-42.

จะต้องมีความวิริยะอุตสาหะในการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ผู้ได้ปกครอง โดยเฉพาะการบรรลुวัตถุประสงค์ในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์คือ การมีกินมีใช้และความปลอดภัย ซึ่งหากกษัตริย์มุ่งแต่แสวงหากอบโกยความมั่งคั่งส่วนตนหรือลุ่มหลงไปกับการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกายของตนอย่างถึงขนาด โดยละเลยที่จะแบ่งปันความมั่งคั่งและเกียรติยศอย่างมากมายให้แก่มิตรสหายและขุนนางที่เป็นกลไกหลักในการปกครองแล้ว ระบอบกษัตริย์นั้นก็มิสามารถจะดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน อีกนัยหนึ่งก็คือ กษัตริย์ที่ปรารถนาจะอยู่ในอำนาจอย่างยาวนานก็จะต้องแสดงตนว่าเป็นคนที่ไม่ให้ความสำคัญแก่ความมั่งคั่ง ซึ่งก็คือการมีภาพลักษณ์เป็นคนสมถะเรียบง่ายไม่หรูหราฟุ้งเฟ้อหรือไม่แสดงตนว่าเป็นผู้ทะนงตนละโมภโลกมากอยากได้ทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่นหรือไม่ เช่นฆ่าทำร้ายผู้คนโดยไม่มีเหตุอันสมควร โดยกษัตริย์จะต้องแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าความมั่งคั่งและเกียรติยศต่างๆของตนนั้นมีไว้เพื่อแจกจ่ายแบ่งปันให้แก่มิตรสหายและขุนนางที่ทำความดีความชอบ ดังที่ไซรัสมกล่าวต่อมิตรสหายและขุนนางเกี่ยวกับความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติของเขาความว่า“...เจ้าทั้งหลาย จงถือว่าทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายเหล่านี้มิได้เป็นของข้าพเจ้ามากกว่าที่มันจะเป็นของพวกเจ้า เพราะการที่ข้าพเจ้ารวบรวมทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้ไว้ ก็มีไว้จะให้ข้าพเจ้าเท่านั้นเป็นผู้ใช้มันหรือมิใช่จะใช้มันไปเพื่อบำรุงบำเรอตัวข้าพเจ้าเอง(ด้วยข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะกระทำ) เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงมุ่งที่จะเป็น ผู้ที่สามารถในการให้ของขวัญรางวัลแก่พวกเจ้าเมื่อใดก็ตามที่คนหนึ่งคนใดในหมู่พวกเจ้าได้ปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม และหากว่าในหมู่พวกเจ้ามีใครมีความเชื่อว่าเขาต้องการสิ่งใด ก็ขอให้เขาผู้นั้นมาพบข้าพเจ้าและมาเอาในสิ่งที่เขาต้องการ...”¹¹² เพราะ“...ข้าพเจ้า(ไซรัสมหาราช)ได้ทำให้บรรดามิตรสหายของข้าพเจ้ามั่งคั่งร่ำรวยและเชื่อว่าพวกเขานั้นเป็นสิ่งล้ำค่าในเวลาเดียวกันพวกเขาก็จะยิ่งเป็นที่น่าเชื่อถือไว้วางใจในการพิทักษ์รักษาสิ่งต่างๆที่ดีงามของทั้งข้าพเจ้าและของพวกเขากันเอง ดิกว่าการที่ข้าพเจ้าจะต้องไปจ้างทหารรับจ้าง...”¹¹³ เท่ากับว่ากษัตริย์จะต้องใช้ทั้งพระเดชและพระคุณในการปกครอง อีกนัยหนึ่งก็คือ “...ต้องแสดงตนว่าเป็นผู้ที่มีศักยภาพมากที่สุดทั้งในการให้คุณและให้โทษ...”¹¹⁴ โดยเฉพาะต่อมิตรสหายและขุนนางที่เป็นกลไกสำคัญในการปกครองระบอบกษัตริย์ ดังที่ไซรัสมหาราชกล่าวแก่บุตรชายคนโต(Cambyses)ที่จะเป็นกษัตริย์ต่อจากเขา ก่อนที่ไซรัสมจะสิ้นชีวิตความว่า“...Cambysesเจ้าจงรู้ไว้ว่า พระคทาทองคำนั้นมีใช้สิ่งที่จะพิทักษ์รักษาระบอบกษัตริย์หรือราชบัลลังก์ ความไว้เนื้อเชื่อใจจากมิตรสหายต่างหากที่เป็นคทาที่แท้จริงและปลอดภัยเป็นที่สุดสำหรับกษัตริย์...”¹¹⁵ โดยเฉพาะอาณาจักร(archen)ยิ่งกว้างใหญ่มากเท่าใด ก็ยิ่งจะต้องพึ่งพามิตรสหายในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการ

¹¹² Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.4.36.

¹¹³ Ibid., VIII.2.19.

¹¹⁴ Ibid., I.6.10.

¹¹⁵ Ibid., VIII.7.13.

ปกครองมากขึ้นเท่านั้น กษัตริย์จึงต้องมีความสามารถในการประสานผลประโยชน์ของมิตรสหายและกลุ่มต่างๆในบ้านเมือง อีกนัยหนึ่งคือ ต้องสามารถจัดสรรแบ่งปันความมั่งคั่งและผลประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงตามผลงานของแต่ละคน นั่นเอง

5.2.3 ระบอบคณาธิปไตย

ระบอบคณาธิปไตยเป็นการปกครองโดยคณะบุคคลหรือกลุ่มคน ที่มีที่มาจากการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งโดยทางอ้อม ที่สัมพันธ์กับเผ่าหรือหมู่บ้านต่างๆประกอบรวมกันเป็นคณะ ซึ่งโดยมากคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งโดยทางอ้อมให้เป็นผู้แทนของเผ่าหรือหมู่บ้านนั้น ก็สัมพันธ์โดยตรงกับสถานะทางเศรษฐกิจ(ความร่ำรวยมั่งคั่ง), ชาติตระกูล(ชนชั้นสูง) และระดับการศึกษา(การได้รับการศึกษาที่ดีจากสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงและอาจารย์ที่โด่งดัง) ที่เชื่อมโยงอย่างแยกไม่ออกจากการเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนในเผ่าหรือหมู่บ้าน และโดยปกติแล้วคนเหล่านี้ก็มักจะสนิทสนมอย่างแน่นแฟ้นกับพวกที่เป็นคณาธิปไตยด้วยกันอยู่แล้ว จากความสัมพันธ์ทางครอบครัว(การแต่งงาน เครือญาติ มีบรรพชนร่วมกันหรือมีบรรพชนที่รักกันเหมือนพี่น้อง), การศึกษา(ศิษย์ร่วมสำนักเดียวกัน ร่วมอาจารย์เดียวกัน), ผลประโยชน์ร่วมกันทางการค้า, การสนับสนุนกันและกัน ในทางการเมือง, รสนิยมความชอบในสิ่งๆที่เหมือนกัน ฯลฯ¹¹⁶ ซึ่งหากกล่าวในภาษาทางรัฐศาสตร์ ปัจจุบันพวกคณาธิปไตยก็คือ ชนชั้นนำ(Elite) ที่เชื่อมโยงกันระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองและชนชั้นนำในทางเศรษฐกิจ ที่อยู่เหนือกว่ามหาชน(Mass)นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามการเป็นชนชั้นสูง(คณาธิปไตย)หรือชนชั้นผู้ร่ำรวยมากดีในความหมายของคนทั่วไป ก็มีได้หมายความว่า จะมีความมั่นคงหรือความยั่งยืนนัก เพราะหากลูกหลานไม่มีความสามารถในการรักษาและเพิ่มพูนสิ่งที่ได้รับตกทอดมาไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินสมบัติ, เกียรติยศชื่อเสียงและพรรคพวกแล้ว ชนชั้นสูงก็จะกลายเป็นผู้ตกยากได้และสถานะที่เคยเป็นชนชั้นสูงก็จะหมดสิ้นไป เช่นเดียวกับที่คนธรรมดาสามัญที่มีความสามารถในการรักษาเพิ่มพูนทรัพย์สินสมบัติเกียรติยศชื่อเสียงและพรรคพวก ก็สามารถกลายเป็นชนชั้นสูง(คณาธิปไตย)ได้ สภาวะดังกล่าวจึงมีคำกล่าวที่ว่า “ผู้ดีเดินตรอก ก็ครอกเดินถนน”อันเป็นภาพสะท้อนความคิดของพวกคณาธิปไตยได้เป็นอย่างดี เพราะเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบแล้วคุณสมบัติประการสำคัญของการเป็นคณาธิปไตย(ชนชั้นสูง)ที่ไม่สามารถสูญเสียบไปได้อย่างในกรณีของทรัพย์สินสมบัติและเกียรติยศชื่อเสียง ซึ่งก็คือ ชาติตระกูล(การสืบสายโลหิต)นั้น แท้จริงแล้วเมื่อสืบสาวไปเรื่อยๆก็จะพบว่าบรรพชนในช่วงต้นของคณาธิปไตยทุกตระกูลก็ล้วนเป็นคนธรรมดาสามัญหรือไพร่กันทั้งสิ้น เพียงแต่บรรพชนของตระกูลชนชั้นสูงเหล่านี้ มีความสามารถเหนือบรรพชนของคนส่วนใหญ่ จึงได้ก้าวพ้นจากไพร่สามัญมาเป็นผู้ดี เพราะฉะนั้นแล้วชาติตระกูลหรือการ

¹¹⁶ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับพรรคพวกในการเมืองกรีกโบราณ รวมไปถึงการสร้างสายสัมพันธ์หรือเครือข่ายของผู้ที่ปรารถนาในอำนาจทางการเมือง โปรดุ ไชยันต์ ไชยพร, *Pre Modern* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ way of book, 2551), หน้า 66-109. โดยเฉพาะหัวข้อ มิตรภาพแห่งพวกพ้องในทางการเมือง ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 111-115.

สืบสายโลหิต จึงไม่ได้สูงส่งยิ่งใหญ่และเป็นตัวกำหนดความเหมาะสมในการปกครองเท่ากับ ความรู้ความสามารถ¹¹⁷

โดยลักษณะของชนชั้นสูงหรือคณาธิปไตย ก็ย่อมสัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ ที่มีความ ใคร่ในร่างกาย, ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง, ความรักในความรู้ และความรักในความเป็นคนดี แต่ ความรักที่เป็นหัวใจสำคัญของชนชั้นสูงที่จะต้องรักษาเพิ่มพูนไว้ก็คือ ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ที่แสดงผ่านความหรูหรา การมีหน้ามีตาในบ้านเมือง การมียศถาบรรดาศักดิ์ และการพำนักถาวรถึง คุณงามความดีของตนเองหรือบรรพชนหรือลูกหลานของตนที่มีต่อบ้านเมืองและพลเมือง พวกเขา คณาธิปไตยจึงมีอยู่สองประเภทคือ ประเภทที่ลุ่มหลงไปกับแสวงหาความพึงพอใจใ้ตัวและหลงตน (หยิ่งยโสของฮ่องอวดดี)ว่าตนอยู่เหนือกว่าคนอื่น ๆ ทั้งหมดทั้งความคิดและการกระทำ แม้แต่ในหมู่ คณาธิปไตยด้วยกัน กับประเภทที่เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถนำคำชี้แนะมา ควบคุมตนเองโดยเฉพาะความใคร่ในร่างกายให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมไปถึงมีความตระหนัก ในหน้าที่ของคณาธิปไตยในฐานะผู้ที่อยู่เหนือกว่าคนอื่น ๆ ที่จะต้องเสียสละและช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอ หรือด้อยต่ำกว่าตน และเสียสละความพึงพอใจส่วนตนเพื่อประโยชน์ในการธำรงรักษาสิ่งที่ยิ่งใหญ่ กว่าชีวิตของตนซึ่งก็คือ บ้านเมืองและเกียรติยศความภาคภูมิใจ กล่าวคือ คณาธิปไตยประเภทแรกที่ ลุ่มหลงไปกับแสวงหาความพึงพอใจใ้ตัวและหลงตนว่าตนอยู่เหนือกว่าคนอื่น ๆ ทั้งหมดทั้ง ความคิดและการกระทำ แม้แต่ในหมู่คณาธิปไตยด้วยกันนั้น ก็เป็นดังกรณีของครีติแอส(Critias)ผู้นำ ของคณะ 30 ทหาราที่ปกครองเอเธนส์ ที่หยิ่งยโสทนงว่า พวกตนนั้นฉลาดกว่าพลเมืองชาว เอเธนส์ทั้งหลาย พวกตนจึงไม่จำเป็นที่จะต้องรับฟังความคิดเห็นใดๆจากมหาชน โดยเฉพาะ โสเครติส ผู้ซึ่งพูดจาไม่รู้เรื่อง วกวน ถามไปถามมา ทำให้เรื่องง่ายๆเป็นเรื่องยาก ชอบต่อล้อต่อเถียง ¹¹⁸ ที่สามารถทำให้บรรดาคณาธิปไตยผู้หลงตนเกิดความหงุดหงิดฉุนเฉียว จากการที่โสเครติส กล่าวหาญมาท้าทายวิพากษ์วิจารณ์ความคิดความเห็นและการกระทำของพวกตน หรือแม้แต่ในกรณี ของอัลซีไบดีส(Alcibiades)และเพอคลีคลีส(Pericles)ที่เห็นว่ามหาชนหมุมมากซึ่งยากจน ในระบอบ ประชาธิปไตยจะต้องฟังฟังความเห็นจากคนชนชั้นสูงที่มั่งคั่งร่ำรวยอย่างพวกตนที่เหนือกว่าคนทั้ง ปวง ในการบัญญัติกฎหมายที่ดีที่แท้จริง ในฐานะที่คณาธิปไตยอย่างพวกตนรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ดี

¹¹⁷ Xenophon, *Memorabilia*, III.9.10. หรือการส่งมอบอำนาจต่อดัชทายาท อันเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ การปกครองในตระกูลหรือหมู่ชนชั้นสูงของกรีกโบราณ ดังที่ศาสตราจารย์ ลีโอ สตราสส์(Leo Strauss)ได้อธิบาย ข้อความในคัมภีร์ *Memorabilia* III.9.10. ให้ชัดเจนขึ้นว่า “...เขาผู้รู้ในศิลปะของการปกครองย่อมเป็นผู้ปกครอง ที่แท้จริง มากกว่าผู้ที่ปกครองด้วยคุณความดีของบรรพชนที่ได้รับสืบทอดมา หรือด้วยกำลัง หรือด้วยการโกหก หลอกลวง หรือด้วยการเลือกตั้งจากมหาชนที่ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับศิลปะของการปกครอง...” Leo Strauss, *Thoughts on Machiavelli* (Chicago : The University of Chicago Press, 1978), p. 83.

¹¹⁸ ลักษณะดังกล่าวของโสเครติสที่กระทำต่อครีติแอส โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, I.2.29-38.

สำหรับมนุษย์¹¹⁹ บรรดาคนชาติปิตัยเหล่านี้จึงนิยมที่จะใช้ความรุนแรงและการบังคับที่เข้มงวดและ
 แข็งทื่อ(ดังกรณีโสเครติส ที่ถูกห้ามสนทนากับเยาวชนไม่ว่ากรณีใดๆก็ตาม)ต่อมหาชน ด้วยถือว่าพวกคน
 นั้นมีชาติตระกูลและมีความมั่งคั่ง ที่สัมพันธ์กับการได้รับการศึกษาเรียนรู้ที่ดีๆ(จากสำนักและอาจารย์
 ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง)ทำให้พวกตนเป็นคนฉลาดมีความรู้, มีคุณธรรม, มีระเบียบวินัย, สามารถเพิ่มพูน
 มิตรสหายและความมั่งคั่งให้มากยิ่งขึ้นไป ในขณะที่มหาชนล้วนเป็นผู้ที่ไร้ชาติตระกูลและยากจน
 เมื่อยากจนก็ไม่สามารถได้รับการศึกษาที่ดีได้ จึงต้องเป็นผู้ที่โง่งม, ไร้คุณธรรม, ไร้ระเบียบ,
 ประกอบความชั่วช้าต่างๆและยากจนขั้นแค้นต่อไปเรื่อยๆ¹²⁰ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคนชาติปิตัย
 อย่างคณะ 30 ก็มีได้จะมีคุณธรรมหรือสามารถละเว้นหรือควบคุมตนเองจากความพึงพอใจทาง
 ร่างกาย อย่างที่พวกตนกล่าวอ้าง ในทางกลับกันพวกคนชาติปิตัยอย่างคณะ30, อัลซีไบคิส, และ
 เพอลลิคลิส ก็นับได้ว่าเป็นผู้ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ นอกเสียจากจะถือว่า การใช้ความ
 รุนแรงต่อมนุษย์เพื่อปล้นชิงทรัพย์สมบัติของผู้อื่น, การเข่นฆ่ามนุษย์โดยไม่มีเหตุผลอันควร, ความ
 ละโมบโลภมาก, การโกหกหลอกลวง, การไม่ยึดถือสัจจะ, และการนิยมชมชอบความมั่งคั่งหรูหรา
 ฟุ่มเฟือย เป็นคุณธรรม เพราะฉะนั้นคุณสมบัติอันเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปว่าเป็นเงื่อนไขของการเป็น
 ชนชั้นสูงหรือคนชาติปิตัยโดยเฉพาะความมั่งคั่งทางทรัพย์สมบัตินั้น ก็มีให้เหตุผลอันชอบธรรม
 เหมาะสมสำหรับการที่ชนชั้นสูงจะนำมาใช้เป็นข้ออ้างว่าพวกตนนั้นเหนือกว่ามหาชนและ
 เหมาะสมที่จะครอบครองอำนาจรัฐ ดังที่ทาร์ซีบูลุส(Thrasylbulus)ผู้นำของมหาชนชาวเอเธนส์ซึ่ง
 ยึดปีเอรุสเป็นฐานที่มั่นกล่าวต่อพวกคนชาติปิตัยซึ่งยึดกรุงเอเธนส์(อะโคร โปลิส)เป็นฐานที่มั่น
 หลังจากที่ทั้งสองฝ่ายเจรจายุติสงครามความขัดแย้งระหว่างชนชั้นสูงชาวเอเธนส์ที่นิยมระบอบ
 คนชาติปิตัยกับมหาชนชาวเอเธนส์ที่นิยมระบอบประชาธิปไตยความว่า

“...ข้า(ทาร์ซีบูลุส)ขอแนะนำผู้คืออย่างพวกท่านว่า จง‘รู้จักตนเอง’ และพวกท่านก็จะ
 เรียนรู้การรู้จักตัวพวกท่านเองอย่างดีเลิศ เมื่อพวกท่านได้ตรึกตรองว่าอะไรคือเหตุผล
 ที่ทำให้พวกท่านหยิ่งโสอย่างมั่นใจ(อวดดี)ว่า พวกท่านเหมาะสมที่จะปกครองพวก
 เรา ด้วยเพราะพวกท่านถูกต้องเที่ยงธรรมมากกว่า กระนั้นหรือ? เพราะถึงแม้ว่า
 มหาชนจะยากจนกว่าพวกท่าน แต่เขาเหล่านั้นก็ได้กระทำการที่ชั่วช้าต่อท่านเพื่อหวัง
 ในเงินทอง ในขณะที่พวกท่านซึ่งร่ำรวยกว่าพวกเขา กลับกระทำการที่น่าละอายต่างๆ
 เพื่อสนองตอบต่อความละโมบโลภมาก และเมื่อพวกท่านไม่สามารถอ้างถึงความ
 ถูกต้องเที่ยงธรรมใดๆได้ พวกท่านก็คิดว่าความกล้าหาญเป็นสิ่งอันชอบธรรมที่พวก
 ท่านภาคภูมิใจ และก็ไม่มียุทธสอบใดของความภาคภูมิใจดังกล่าวที่จะดีไปกว่าหนทางที่

¹¹⁹ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.45-47.

¹²⁰ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Athenian Politeia*, I.5.

เราทั้งสองฝ่ายต้องทำสงครามเผชิญหน้ากัน ไร้หรือไม่ว่า เช่นเดียวกับที่พวกท่านกล่าวว่า พวกท่านเหนือกว่าผู้อื่นในแง่ของสติปัญญา แลยังมีกำแพง อาวุธต่างๆ เงินทอง และ พันธมิตรอย่างเพโลพอนนีเซียน(สปาร์ต้า) แต่พวกท่านก็ถูกทำให้พ่ายแพ้ด้วยบรรดาคนที่ไม่มีสิ่งเหล่านี้ มีไร้หรือ...”¹²¹

เท่ากับว่าคำกล่าวของทาร์ซีบูลุสเป็นภาพสะท้อนของคณาธิปไตยประเภทแรกที่หลงตนเอง ได้เป็นอย่างดี ส่วนคณาธิปไตยประเภทต่อมาคือ ประเภทที่เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถนำคำชี้แนะมาควบคุมตนเองโดยเฉพะความใคร่ในร่างกายให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมไปถึงมีความตระหนักในหน้าที่ของคณาธิปไตยในฐานะผู้ที่อยู่เหนือกว่าคนอื่นๆ ที่จะต้องเสียสละ และช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอหรือต่ำต้อยกว่าตน และเสียสละความพึงพอใจส่วนตนเพื่อประโยชน์ในการธำรงรักษาสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าชีวิตของตนซึ่งก็คือ บ้านเมืองและเกียรติยศความภาคภูมิใจนั้น ก็สามารถจำแนกออกได้เป็นสองจำพวกคือ พวกแรกที่มีคุณสมบัติเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น กับพวกที่สองที่ทั้งเปิดใจและสามารถควบคุมตนเอง รวมไปถึงตระหนักและสามารถเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยตัวแทนของพวกแรกนั้นเมื่อพิจารณาจากค้วบต่างๆของเซโนฟอนก็คือ ไครโตบูลุส(Critoboulus)ผู้มีบิดาเป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวย เขาจึงไม่ต้องดิ้นรนชวนขายทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีวิตมากนัก จึงมีเวลาว่างที่จะจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยไปกับสิ่งต่างๆ สนทนากับผู้คน เอาใจใส่กับการทำให้ตนเองหล่อเหลางดงาม กลุ่มหลงหรือให้ความสำคัญแก่ความรักหรือบูชาความรักในความหมายของคนทั่วไป ด้วยเหตุนี้ไครโต(Krito)บิดาของไครโตบูลุสจึงได้ให้वानให้โสเครติสมาชี้แนะในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่บุตรชายของตนให้เขานั้นตั้งงามขึ้น¹²² เพราะฉะนั้นประเด็นการสนทนาระหว่างโสเครติสกับไครโตบูลุสจึงมีอยู่ 3 ประเด็นอันได้แก่ การควบคุมความใคร่ในร่างกายทั้งความรักใคร่และความปรารถนาที่จะมั่งคั่งร่ำรวย ที่สัมพันธ์กับการใช้ความอดทนและใช้เวลา, คุณธรรมความดีเป็นความงามและความมั่งคั่งที่แท้จริง แทนที่จะเป็นความงามของร่างกายหรือความร่ำรวยทรัพย์สินสมบัติ, และ มิตรภาพที่แท้คือการเป็นมิตรกับคนดี ที่รวมถึงวิธีการจำแนกทดสอบมิตรและการสร้างมิตรภาพหรือการไล่ล่าคนดีมาเป็นมิตร รวมไปถึงการร่วมมือกันของคนดีเพื่อทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมือง โดยประเด็นแรกกับประเด็นที่สองจะปรากฏอยู่ในค้วบ *Oikonomikos* บทที่ I-VI, *Memorabilia* I.3.8-15., และ *Symposium* IV.10-29. and V.1-10. ส่วนประเด็นที่สามจะปรากฏในค้วบ *Memorabilia* II.6.1-39. โดยความมุ่งหวังของทั้งไครโตและโสเครติสก็คือ การทำให้ไครโตบูลุสสามารถควบคุมความใคร่ในร่างกายของตนได้และไม่ได้ลุ่มหลงไปกับความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติ รวมไปถึงสามารถมีมิตรสหายที่ดีคอยช่วยเหลือ

¹²¹ Xenophon, *Hellenika*, II.4.40-41.

¹²² นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Symposium*, IV.24.

เช่นเดียวกับที่มีคุณธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต ทั้งหมดนี้ก็เพื่อที่ใครโศปูลุสจะสามารถรับช่วงต่อจากบิดาในปกครองบริหารจัดการครัวเรือนหรือครอบครัวให้ได้อย่างถูกต้องดีงาม ทั้งการรักษาและการเพิ่มพูนสิ่งที่ดี ด้วยวิธีการที่เหมาะสมถูกต้องเที่ยงธรรม ส่วนพวกที่สองที่ทั้งเปิดใจและสามารถควบคุมตนเอง รวมไปถึงตระหนักและสามารถเสียสละเพื่อส่วนรวมนั้น เมื่อพิจารณาจากตัวบทของเซโนฟอนก็จะพบว่า คัลลีส(Callias)บุตรของฮิปโปนิคัส(Hipponicus)คือตัวแทนของคนจำพวกนี้ กล่าวคือคัลลีสเป็นชนชั้นสูงผู้มั่งคั่งร่ำรวย¹²³ ที่นิยมชื่นชอบการสนทนาหรือการเรียนรู้จากบรรดาผู้ที่มีความรู้ทั้งหลาย เขาจึงยอมเสียเงินทองจำนวนมากให้แก่บรรดาโสเฟิสต์ไม่ว่าจะเป็น โปรทาโกรัส(Protagoras), กอร์เกียส(Gorgias), โปรดิกุส(Prodicus) ฯลฯ¹²⁴ และเขาก็ใช้ความมั่งคั่งของเขาในการอุปถัมภ์คนมีความสามารถดังเช่น ออโตไลคัส(Autolycus)ผู้ชนะเลิศในการแข่งขันกีฬา รวมไปถึงการจัดงานเลี้ยงสังสรรค์รื่นเริงตามความนิยมของชนชั้นสูง เพราะงานเลี้ยงให้ประโยชน์สามประการแก่ชนชั้นสูงคือ การสร้างมิตรภาพให้แน่นแฟ้นกับผู้คน, การได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือความรู้ใหม่ๆ, และเป็นการอวดบารมีความมั่งคั่งหรูหรา รวมไปถึงเป็นการอวดเส้นสายพรรคพวกที่ตนครอบครองอยู่ให้ผู้อื่นได้ยำเกรง นอกจากนี้คัลลีสก็มีลักษณะของชนชั้นสูงที่ให้ความสำคัญแก่หน้าตา¹²⁵ หรือเกียรติเหนือสิ่งอื่นใด เพราะเมื่อคัลลีสได้เอ่ยปากเชิญชวนโสเครติสและสานุศิษย์มิตรสหายของโสเครติสให้ไปสนทนากันต่อที่บ้านของเขาที่จะมีการจัดงานเลี้ยงให้แก่ออโตไลคัส ซึ่งโสเครติสและสานุศิษย์มิตรสหายของโสเครติสก็ขอบคุณสำหรับคำเชิญ แต่พวกเขาคิดว่าคงจะไม่ไปร่วมงานเลี้ยงที่จะจัดขึ้น อันส่งผลให้คัลลีสแสดงออกว่าเขานั้นรู้สึกโมโหหงุดหงิดที่ถูกทำให้เสียหน้าหรือโสเครติสไม่ให้เกียรติเขา จนท้ายสุดโสเครติสและสานุศิษย์มิตรสหายของโสเครติสจึงได้ยอมเดินทางไปบ้านของคัลลีสพร้อมกับคัลลีส¹²⁶ เท่ากับว่าเซโนฟอนต้องการจะชี้ให้เห็นว่า คัลลีสเป็นตัวแทนของชนชั้นสูงที่รักในเกียรติยศ

¹²³ คัลลีสมีชื่อเต็ม(ฉายา)เป็นที่รู้จักของคนในสมัยนั้นว่า “ΚΑΛΛΙΑΣ Ο ΛΑΚΚΟΠΛΟΥΤΟΣ” ที่แปลได้ว่า “คัลลีสผู้มั่งคั่งไปด้วยสินแร่” อันเป็นการแสดงถึงที่มาของความมั่งคั่งของเขาจากธุรกิจการทำเหมืองแร่(เงิน, ทองคำและทองแดง)ที่ยังไม่มีข้อสรุปว่าเป็นธุรกิจที่เขาได้รับตกทอดมาจากบิดาหรือว่าเริ่มต้นในยุคของเขาเอง นอกจากนี้ฉายาของเขา(ΛΑΚΚΟΠΛΟΥΤΟΣ)ก็สอดคล้องกับเรื่องเล่าที่เล่ากันว่าเขาขุดค้นพบทองคำและเงินเป็นจำนวนมาก อันเป็นของบรรพชนของเขาที่ได้ฝังเอาไว้ M.Cary, “ΚΑΛΛΙΑΣ Ο ΛΑΚΚΟΠΛΟΥΤΟΣ,” *The Classical Review* 50, 2(May 1936): 55. และสำหรับตัวตนของคัลลีสในฐานะเป็นตัวแทนลักษณะของผู้มั่งคั่งของคนในยุคนั้น โปรดดู Kathleen Freeman, “Portrait of A Millionaire – Callias son of Hipponicus,” *Greece & Rome* 8, 22(October 1938): 20-35.

¹²⁴ Xenophon, *Symposium*, I.5.

¹²⁵ หน้าตา ณ ที่นี้หมายถึงการมีหน้ามีตาและการไว้หน้า ซึ่งก็คือการให้เกียรติและการรักษาเกียรติยศศักดิ์ศรีของตนเอง มิให้ถูกเหยียดหยามลบลู่หรือถูกดูหมิ่นหยามเกียรติ

¹²⁶ Xenophon, *Symposium*, I.6-7.

ชื่อเสียง มากกว่ารักในความพึงพอใจทางร่างกาย ดังที่เซโนโฟนเน้นย้ำลักษณะของคัลลิสว่า “...เขา(คัลลิส)เป็นคนประเภทที่มีความพอใจเพลิดเพลินไปกับการสรรเสริญตัวเองไม่น้อยไปกว่าการที่ผู้อื่นสรรเสริญเขา...”¹²⁷ อันแตกต่างจากชนชั้นสูงอย่างใครโตปูลุสที่รักในความพึงพอใจทางร่างกายมากกว่ารักในเกียรติยศชื่อเสียง เพราะฉะนั้นคัลลิสในตัวยก *Symposium* ของเซโนโฟนจึงไม่ได้แสดงออกซึ่งความรักหรือความลุ่มหลงที่ตนมีอย่างเปิดเผยหรือเป็นการรบกวนผู้อื่น เช่นเดียวกับที่ไม่ได้แสดงออกซึ่งความละโมภหรือความกลัวที่มีต่อความไม่แน่นอนเกี่ยวกับความมั่งคั่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือคัลลิสสามารถควบคุมตนเองได้ นั่นเอง ในทางกลับกันใครโตปูลุสได้แสดงออกอย่างเปิดเผยในความลุ่มหลงของตนที่มีต่อความรัก¹²⁸ เช่นเดียวกับที่แสดงออกอย่างเปิดเผยเกี่ยวกับความกลัวของตนที่มีต่อความยากจน จึงกล่าวได้ว่าการให้การเรียนรู้ปลูกฝังแก่ใครโตปูลุสก็เพื่อให้เขาสามารถควบคุมตนเองได้ ในขณะที่การให้การเรียนรู้ปลูกฝังแก่คัลลิส ผู้ซึ่งสามารถควบคุมตนเองได้อยู่แล้วนั้น ก็เพื่อให้เขาตระหนักในความหมายที่แท้จริงของการทำให้คนอื่น ๆ นั้นดีขึ้น ที่มีใช้การแจกจ่ายเงินทอง¹²⁹ แต่หมายถึงการใช้ปัญญาและความกล้าหาญเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง อันเป็นการคลี่คลายความรักในเกียรติไปสู่สมรรถนะที่มีเป้าหมายเป็นการทำประโยชน์เพื่อบ้านเมืองที่จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจสูงสุดและเป็นสิ่งที่จะช่วยให้คนอื่น ๆ ในนครรัฐหรือบ้านเมืองดีขึ้นอย่างแท้จริง หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นการชี้แนะให้ชนชั้นสูงที่มีธรรมชาติเหมาะสมที่รักในเกียรติได้ตระหนักในภาระหน้าที่ของตนที่มีต่อส่วนรวม นั่นเอง¹³⁰ อันเป็นคติหรือค่านิยมของชนชั้นสูง ที่จะต้องเสียดสละความสุขส่วนตนเพื่อปิตุภูมิหรือบ้านเมือง, เกียรติยศศักดิ์ศรี, การช่วยผู้ที่อ่อนแอกว่า ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าชีวิต, ทรัพย์สมบัติ, และความรักของตนเอง โดยการทำให้สิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าดังกล่าวก็จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจอย่างแท้จริง ดังนั้นเซโนโฟนจึงได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของคัลลิสในฐานะชนชั้นสูงที่มีหน้าที่ต่อบ้านเมือง ดังในปี 390 ก่อนคริสตกาล เมื่อคัลลิสได้เป็นผู้บัญชาการทหารราบหนักของเอเธนส์คู่กับไอฟิคราติส(Iphicrates)ผู้บัญชาการทหารราบเบาของเอเธนส์ ซึ่งต้องไปประจำการอยู่ที่นครรัฐคอรินท์(Corinth) ที่ทั้งสองคนได้ร่วมมือกันวางแผนทางการทหารเพื่อทำลายกองทัพของสปาร์ต้า และการปฏิบัติการทางการทหารดังกล่าวก็นำมาซึ่งความสูญเสียเป็นอย่างมากต่อสปาร์ต้า ซึ่งนับได้ว่าเป็นชัยชนะสำคัญครั้งหนึ่งของเอเธนส์ที่มีต่อสปาร์ต้า¹³¹ เช่นเดียวกับที่ต่อมาในปี 371 ก่อน

¹²⁷ Xenophon, *Hellenika*, VI.3.3.

¹²⁸ ความแตกต่างในการควบคุมตนเองเกี่ยวกับความรักระหว่างกรณีของคัลลิสกับกรณีของใครโตปูลุส โปรดพิจารณา Xenophon, *Symposium*, I.8-10. and I.12. เทียบกับ *Ibid.*, IV.12-26.

¹²⁹ *Ibid.*, IV.1-5.

¹³⁰ โปรดดู คำชี้แนะของโสเครติสต่อคัลลิส ใน *Ibid.*, VIII.7-43.

¹³¹ สำหรับรายละเอียดในประเด็นดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Hellenika*, IV.5.13-18.

คริสตกาล คัลลิสต์ก็ได้รับการเลือกให้เป็นทูตของเอเธนส์เพื่อไปทำการเจรจาสงบศึกกันระหว่างสามฝ่ายคือ ชิปส์, เอเธนส์ และสปาร์ต้า¹³² ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ชนชั้นสูงที่รักในเกียรติยศชื่อเสียงมากกว่ารักในความพึงพอใจทางร่างกายอย่างคัลลิสต์ ก็สามารถเรียนรู้ปลูกฝังให้เป็นผู้ที่ทำประโยชน์เพื่อบ้านเมืองได้

คณาธิปไตยจึงสามารถเป็นได้สองกรณีคือ คณาธิปไตยที่เลว ที่ไม่ต่างจากทรราชโดยทั่วไปที่ละโมภโลกมาก รักในความสุขสบาย มุ่งเน้นการตอบสนองความพึงพอใจทางร่างกาย การใช้ความรุนแรงต่อมนุษย์อย่างไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม แต่อย่างไรก็ตามคณาธิปไตยก็มีความซับซ้อนมากกว่าทรราชตรงที่ชนชั้นสูงเหล่านี้ให้ความสำคัญแก่ความสูงศักดิ์แห่งชาติตระกูลของตนและการมีหน้ามีตาในบ้านเมือง รวมไปถึงการครอบครองความมั่งคั่งที่เกื้อหนุนกันกับระดับและโอกาสของการศึกษาเล่าเรียน ธรรมชาติของคณาธิปไตยจึงมีความหยิ่งโสโอ้อวดตนและดูถูกผู้อื่น แม้แต่ในหมู่พวกคณาธิปไตยด้วยกันก็ตาม โดยเฉพาะการเปรียบเทียบด้วยปริมาณของทรัพย์สินสมบัติความมั่งคั่ง, ชาติตระกูล และมักพร่ำกล่าวถึงคุณความดีของบรรพชนของพวกตนในอดีตที่ได้กระทำไว้ เพราะฉะนั้นคณาธิปไตยที่เลวเหล่านี้ก็มักจะใช้ชีวิต(เชิงบรรดาคณชายและคณหญิง)เพิลิดเพิลินไปกับงานเลี้ยงสังสรรค์ที่ไร้สาระ, การบริโภคและการแสวงหาสิ่งของหรูหราราคาแพง, กิจกรรมรื่นเริงบันเทิงต่างๆ, การพุดคุยและการเล่าเรียนที่ไร้ประโยชน์, การนอนหลับพักผ่อนอยู่เสมอเพราะไม่มีอะไรจะทำ, หลีกเลียงความยากลำบากและการที่จะต้องอดทนรอคอยทั้งปวง(อยากได้สิ่งต่างๆมาอย่างง่ายๆและเร็วๆ ต้องการอยู่กับบ้านเพราะมีคนรองมือรองเท้าตน ชีวี้งได้ อยากได้อะไรก็มีคนมาประเคนให้ถึงที่), การให้ความสำคัญแก่ความรักในความหมายของคนทั่วไปหรือการลุ่มหลงในความรัก เป็นต้น ในขณะที่คณาธิปไตยที่ดีอันหมายถึงชนชั้นสูงที่สามารถควบคุมตนเองจากความใคร่ในร่างกายของตนได้และให้ความสำคัญแก่เกียรติยศชื่อเสียงมากกว่าทรัพย์สินสมบัติความมั่งคั่ง ก็จะเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ปลูกฝังให้เสียดลความสุขส่วนตนเพื่อสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าชีวิตของตนเอง นั่นก็คือ ความภาคภูมิใจในการทำหน้าที่ของชนชั้นสูงที่มีต่อบ้านเมืองหรือปิตุภูมิและช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าตน โดยการเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตรายทั้งปวง ดังเช่นการไปทำสงคราม การไปเจรจาในดินแดนของศัตรู ชนชั้นสูงที่ดีเหล่านี้จึงดีกว่าทรราชที่ฉลาดซึ่งสร้างภาพลักษณ์ว่าเป็นผู้เสียดลเพื่อบ้านเมือง(อันเป็นทรัพย์สินของทรราชในฐานะพ่อหรือแม่ หรือนายทาสในระดับครัวเรือน)เพราะชนชั้นสูงที่ดีเหล่านี้ต่างตระหนักเข้าใจว่าความเหนือกว่าของพวกตนนั้น ควบคุมมากับภาระหน้าที่ในการทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมือง(อันแตกต่างจากทรราชที่เน้นแค่การสร้างภาพลักษณ์มากกว่าที่จะปฏิบัติ เช่นนั้นจริงๆ) บ้านเมืองจึงเป็นสมบัติในความครอบครองของบรรดาชนชั้นสูงทั้งหลายที่ถูกส่งต่อกันมาจากบรรพชนเพื่อให้ชนชั้นสูงรุ่นต่อมามาใช้สติปัญญาและความกล้าหาญไปเพื่อการพิทักษ์รักษาเอาไว้ และชนชั้นสูงก็มีภาระหน้าที่ที่จะต้องดูแลปกครองมหาชนที่ยากจนและ โง่(มหาชนจึงเท่ากับผู้ที่

¹³² สำหรับรายละเอียดในประเด็นดังกล่าวโปรดดู Ibid., VI.3.2-6.

อ่อนแอกว่า จากมุมมองของชนชั้นสูง) ที่ลุ่มหลงไปกับความพึงพอใจในร่างกาย ในการควบคุมให้มหาชนนั้นดีขึ้น มากกว่าที่จะปล่อยให้มหาชนดำเนินชีวิตไปตามยถากรรม หรือให้มหาชนขึ้นมาปกครองบ้านเมืองอันจะนำไปสู่ความไร้ระเบียบ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นคณาธิปไตยที่เลวหรือคณาธิปไตยที่ดีจะมีจำนวนฝ่ายใดมากกว่ากันในระบอบคณาธิปไตย ก็ย่อมมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญคือ ความแตกต่างระหว่างชนชั้นสูง(คณาธิปไตย)กับมหาชนที่ดำรงอยู่เสมอ ในบริบทของระบอบคณาธิปไตย

โดยความแตกต่างระหว่างชนชั้นสูง(ที่ดี)กับมหาชน(และชนชั้นสูงที่เลว)ทั้งในแง่ของปริมาณทรัพย์สินสมบัติและความสามารถในการเข้าใจ(และการปฏิบัติ)ถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่างเกียรตินิยม ความภาคภูมิใจ, ความรักในปิตุภูมิ, และชาติตระกูล ก็จะสัมพันธ์โดยตรงกับการมีเสถียรภาพของระบอบคณาธิปไตยกล่าวคือ หากสามารถลดทอนช่องว่างของความแตกต่างระหว่างชนชั้นสูงกับมหาชนโดยเฉพาะในแง่ของการให้มหาชนมีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองด้วยการเสนอความคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องผ่านสภาที่ถูกจัดตั้งขึ้น¹³³ โดยชนชั้นสูงก็เปิดใจที่จะรับฟังความคิดเห็นเหล่านั้น เพื่อนำไปวิเคราะห์จัดทำนโยบายที่สามารถช่วยเหลือมหาชนได้อย่างแท้จริง เพราะมีพื้นฐานจากความเข้าใจในสภาพปัญหานั้นๆ เช่นเดียวกับที่ย่อมจะได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากมหาชนเป็นอย่างดี ประกอบกับหากสามารถลดทอนความหึงหวง, การถือตัว, การหลงตัวเอง, การอคติการโอ้อวด, ความพุ่มพวยต่างๆ ของตัวคณาธิปไตยเองลงได้ ควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนักในหมู่คณาธิปไตยถึงความเหนือกว่าที่แท้จริงของพวกตน ที่จะต้องเป็นไปเพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าหรือด้อยกว่าตน ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การบริหารจัดการทรัพย์สินเงินทองให้แก่มหาชนผู้ยากไร้เพียงเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงความภาคภูมิใจที่แท้จริงอันหมายถึงความกล้าหาญยินดีที่จะเผชิญกับความยากลำบากอันตรายทั้งปวงเพื่อรักษาและเพิ่มพูนเกียรติภูมิของบ้านเมืองและวงศ์ตระกูลของตน ที่สัมพันธ์โดยตรงกับการมีชีวิตอยู่ของมหาชนทั้งหลาย โดยหากระบอบคณาธิปไตยใดสามารถทำได้อย่างที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ระบอบคณาธิปไตยนั้นก็จะมีเสถียรภาพมั่นคงดำรงอยู่ยาวนาน เพราะมีมหาชนเป็นผู้ได้ปกครองที่เต็มใจถูกปกครอง ในทางกลับกันหากระบอบคณาธิปไตยใดมุ่งเพิ่มพูนขยายช่องว่างระหว่างชนชั้นสูงกับมหาชนให้กว้างขึ้น ด้วยการปิดกั้นไม่รับฟังความคิดเห็นของมหาชนในทุกๆด้าน, ใช้กำลังและความรุนแรงเข้าปราบปรามมหาชนหรือปล้นชิงทรัพย์สินสมบัติของมหาชน, และปลดอาวุธของมหาชน รวมไปถึงการจับกุมคุมขังประหารบรรดาชนชั้นสูงที่มีใช้พวกเดียวกับพวกตนที่มีอำนาจการปกครอง จากสาเหตุของความกลัวที่บรรดาชนชั้นสูงเหล่านี้อาจจะร่วมมือกันเองหรือร่วมมือกับมหาชนมาโค่นล้มพวกตน¹³⁴ ประกอบกับการเพิ่มพูนความหึงหวงความทะนงตนอคติอวดรู้ความหุนหันพุ่มพวยในหมู่คณาธิปไตย(โดยเฉพาะพวกที่มีอำนาจการปกครอง)ให้มีปริมาณมากยิ่งขึ้น จนเป็นที่อิจฉา, นำรำคาญ(นำ

¹³³ Xenophon, *Hellenika*, II.3.17.

¹³⁴ ดังเช่นการกระทำของคณะ 30 โปรดุค Ibid., II.3.37-42.

หมั่นใส่),และสร้างความโกรธแค้นให้กับมหาชนผู้ได้ปกครองแล้ว ระบอบคณาธิปไตยนั้นก็จะขาดซึ่งเสถียรภาพและจะไม่ยั่งยืน เพราะได้ผลักดันทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มหาชนผู้เป็นรากฐานของการปกครอง(โดยเฉพาะในแง่ของแหล่งที่มารายได้ของรัฐและกำลังคน)ให้ไปเป็นศัตรูกับพวกตน เพราะฉะนั้นระบอบคณาธิปไตยที่มีได้มุ่งเน้นความแตกต่างระหว่างชนชั้นสูงกับมหาชนอย่างสุดโต่ง แต่กลับพยายามลดทอนช่องว่างของความแตกต่างดังกล่าว ก็จะเป็นระบอบคณาธิปไตยที่ดีที่ผู้ได้ปกครองเต็มใจจะถูกปกครองและดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน ในขณะที่ระบอบคณาธิปไตยใดที่มีมุ่งเน้นความแตกต่างระหว่างชนชั้นสูงกับมหาชนอย่างสุดโต่ง หรือเป็นการขยายช่องว่างดังกล่าวให้มากยิ่งขึ้น ระบอบคณาธิปไตยนั้นก็จะเป็ระบอบที่เลวที่ผู้ได้ปกครองไม่เต็มใจจะถูกปกครองและดำรงอยู่ได้เพียงช่วงเวลาสั้นๆเท่านั้น¹³⁵ และเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดแล้วก็จะพบว่า ศัตรูที่แท้จริงที่มีผลโดยตรงต่อเสถียรภาพในการดำรงอยู่ของระบอบคณาธิปไตยกลับมิใช่มหาชนและผู้ที่เป็นนิยชมชอบระบอบประชาธิปไตยอย่างที่พวกคณาธิปไตยหวาดกลัว หากแต่เป็นคนในหมู่คณาธิปไตยด้วยกันเอง¹³⁶ ซึ่งถือว่าคนนั้นก็เป็ชนชั้นสูงที่มีได้ด้อยไปกว่าชนชั้นสูงคนอื่นๆ จึงไม่สามารถลงรอยหรือร่วมมือกันได้ในระยะยาว โดยสภาวะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะเฉพาะของระบอบคณาธิปไตยที่แตกต่างจากระบอบการปกครองโดยคนอื่นๆเดียวที่มีเสถียรภาพมากกว่าอย่างระบอบกษัตริย์และระบอบทรราช ซึ่งถ้าหากชนชั้นสูงบางคนขัดแย้งกับบรรดาชนชั้นสูงที่มีอำนาจการปกครองอยู่นั้น สามารถสร้างความนิยชมชอบที่มีต่อตัวเขาในหมู่มหาชนได้ ชนชั้นสูงผู้นั้นก็อาจล้มล้างระบอบคณาธิปไตยที่ดำรงอยู่ได้ แล้วอาจเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบทรราช, ระบอบกษัตริย์หรือระบอบประชาธิปไตย ได้แล้วแต่กรณี แต่อย่างไรก็ตามระบอบคณาธิปไตยก็มีข้อดีที่สำคัญคือเมื่อพิจารณาจากมิติของความสัมพันธ์ที่ผู้ได้ปกครองมีต่อผู้ปกครองแล้ว ก็จะพบว่า ผู้ได้ปกครองในระบอบคณาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นกรณีที่เต็มใจหรือไม่เต็มใจที่จะอยู่ภายใต้การปกครอง ก็จะไม่ปรากฏสถานการณ์ของความขัดแย้งหรือความรกรุ่นหลงเท็ดทูนอย่างบ้าคลั่งรุนแรง ดังที่เกิดขึ้นในกรณีของระบอบทรราชโดยทั่วไปและทรราชที่ฉลาด ตามลำดับ อันหมายความว่า ระบอบคณาธิปไตยจึงอยู่ในสภาวะที่เป็นกลางๆมากกว่าที่จะสุดโต่งอย่างระบอบทรราช และระบอบคณาธิปไตยก็มีความสลับซับซ้อนมากกว่าระบอบทรราชตรงที่ระบอบคณาธิปไตยให้ความสำคัญแก่สิ่งที่เป็นนามธรรมคือ เกียรติยศชื่อเสียง ความภาคภูมิใจ ชาติตระกูลและปิตุภูมิหรือบ้านเมืองมากกว่าที่จะมุ่งเน้นความใคร่ในร่างกายและการใช้ความแข็งแรง(หรืออำนาจที่เหนือกว่า)ทางร่างกายอาวุธอย่างกรณีของทรราช ระบอบคณาธิปไตยจึงให้ความสำคัญเหนือกว่าในมิติที่ซับซ้อน(สุก)มากกว่าระบอบทรราชที่ใช้อำนาจอย่างหยาบๆ(ดิบๆเถื่อนๆ) และเมื่อพิจารณาเทียบเคียงระบอบคณาธิปไตย

¹³⁵ Xenophon, *Hellenika*, II.3.48.

¹³⁶ ดังเช่น กรณีของคณะ30 ที่ครีติแอส ทั้งขัดแย้งและหวาดกลัว ที่รามีนเนส(Theramenes)ชนชั้นสูงที่เป็นหนึ่งในคณะ30 เหมือนกัน ครีติแอสจึงพยายามหาทางกำจัดที่รามีนเนส เป็นต้น

กับระบอบกษัตริย์ก็จะพบว่าทั้งสองระบอบนี้มีลักษณะร่วมกันที่สำคัญคือ การให้ความสำคัญแก่ภาระหน้าที่ของตนในฐานะผู้ที่เหนือกว่าที่มีต่อมหาชนผู้ที่อ่อนแอกว่าหรือด้อยกว่าตน เพื่อบรรลุความภาคภูมิใจที่แท้จริง ในช่วยเหลือนำมหาชนและการพิทักษ์รักษาปิตุภูมิหรือบ้านเมือง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ระบอบคณาธิปไตยกับระบอบกษัตริย์ มีรากฐานหรือเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ความรักที่มีต่อมหาชนหรือผู้ใต้ปกครองและความรักที่มีต่อปิตุภูมิหรือบ้านเมือง ที่ผู้ปกครองจะต้องต่อสู้เผชิญกับความลำบากและภัยอันตรายทั้งปวงเพื่อรักษาเพิ่มพูนทำให้ดีขึ้น อันเป็นหลักของผู้ปกครองที่ดีที่ปฏิบัติตามทำนองคลองธรรมในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ที่มีได้จำกัดความหมายเพียงแค่วัตถุประสงค์ในครัวเรือนของตนเองอย่างในกรณีของระบอบทรราช

5.2.4 ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ)

ระบอบประชาธิปไตย“.....เป็นระบอบที่เป็นคู่ตรงข้ามหรือเป็นปฏิปักษ์กับระบอบกษัตริย์และระบอบคณาธิปไตย...”¹³⁷ เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยวางรากฐานอยู่ที่มหาชนคนส่วนใหญ่ที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษาเล่าเรียน ในขณะที่ระบอบกษัตริย์และระบอบคณาธิปไตยวางรากฐานอยู่ที่ชนชั้นสูงกลุ่มน้อยที่มั่งคั่ง มีการศึกษาในระดับสูง เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ)จะสัมพันธ์โดยตรงกับการเข้ามาครอบงำความมั่งคั่งของมหาชนผู้ยากไร้ เมื่อมหาชนเหล่านั้นเข้ามามีโอกาสในการใช้อำนาจรัฐ ไม่ว่าจะโดยทางตรง(การออกกฎระเบียบที่เอื้อประโยชน์กับพวกตน, การขึ้นเงินเดือนหรือเบี้ยประชุมของพวกตน, การดำรงตำแหน่งที่เป็นการสนับสนุนธุรกิจของตนหรือครอบครัว)หรือโดยทางอ้อม(ผลประโยชน์ที่เป็นผลสืบเนื่องจากตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งคนที่จะต้องปฏิบัติสัมพันธ์กับตำแหน่งนั้นมอบให้อย่างเต็มใจเพื่อหวังประโยชน์ เลกเช่นนักแสดงละครคนที่เข้าหาทรราช, การใช้ชื่อเสียงหน้าตาที่ได้รับจากการดำรงตำแหน่งไปแสวงหาประโยชน์ ทั้งโน้มน้ำ ช่มชู้และบังคับ)ก็ตาม โดยมหาชนเหล่านี้ก็หลีกเลี่ยงการเข้าดำรงตำแหน่งต่างๆของนครรัฐที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากหรือต้องเสี่ยงอันตราย โดยเฉพาะตำแหน่งที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการไปทำสงครามหรือความเป็นความตายทั้งหลาย รวมไปถึงตำแหน่งที่จะต้องเสียสละทรัพย์สินสมบัติส่วนตัว(รวมถึงความสุขสบายส่วนตัว)ไปเพื่อประโยชน์ของนครรัฐหรือพลเมืองคนอื่นๆ ดังนั้น“...มหาชนจึงกระหายอย่างแรงกล้าที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง ที่นำมาซึ่งเงินเดือนค่าตอบแทน(เงินทองหรือราชรับ)หรือนำมาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัว...”¹³⁸ อันสอดคล้องกับสิ่งที่ชาวสปาร์ต้าวิพากษ์ธรรมชาติของมหาชนชาวเอเธนส์ไว้ว่า “...ชาวเอเธนส์นั้นร้ายกาจอย่างชาญฉลาดเป็นอย่างยิ่งนักในการลักขโมยเงินงบประมาณของนครรัฐ แม้ว่าผู้ลักขโมยจะต้องเผชิญกับอันตรายที่ใหญ่หลวงก็ตาม และในความเป็นจริงแล้วมหาชนที่เฉลียวฉลาดของท่านก็กระทำกันอย่างนี้เป็นส่วนใหญ่ อย่างน้อยหากว่าพวกเขาถือคนที่ดีเลิศของพวกท่าน ที่ถูกลงความเห็นว่าเหมาะสมมีค่าควรแก่การ

¹³⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, I.i.1.

¹³⁸ Xenophon, *Athenian Politeia*, I.3.

ปกครองบ้านเมือง...”¹³⁹ แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบแล้ว ไม่ว่าจะ เป็น ระบอบทรราชทั้ง ทรราชโดยทั่วไปและทรราชที่ฉลาด, ระบอบกษัตริย์โดยทั่วไป และระบอบคณาธิปไตยโดยกลุ่ม ชนชั้นสูงที่เลว ทั้งหมดก็ล้วนสัมพันธ์กับเป้าหมายของผู้ปกครองที่เป็นคนๆเดียวหรือกลุ่มคนที่มุ่ง กอบโกยความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงเหมือนกันมิใช่หรือ ความแตกต่างระหว่างระบอบ ประชาธิปไตยโบราณกับระบอบกษัตริย์ระบอบทรราชและระบอบคณาธิปไตย จึงเป็นความ แตกต่างของปริมาณ(จำนวน)หรือขอบเขตของผู้คนที่แสวงหาความมั่งคั่งที่เคลื่อนจากคนๆเดียวหรือ กลุ่มคนไปสู่คนหมู่มากที่ยากจนและด้อยการศึกษา(หรือได้รับการศึกษาแบบพวกโสฟิสต์)ในบ้านเมือง อันนำไปสู่ระดับของความรุนแรงในการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวซึ่งมากกว่าที่ปรากฏในระบอบ อื่นๆ แต่เมื่อพิจารณาจากมิติของประเภทหรือชนิดแล้ว ก็จะพบว่าผู้ปกครองในระบอบทรราชทั้ง สองแบบ, ระบอบกษัตริย์โดยทั่วไป, ระบอบคณาธิปไตยโดยชนชั้นสูงที่เลว และระบอบ ประชาธิปไตยโบราณ ต่างก็มีลักษณะของจิตแบบทรราชที่ปรารถนาจะคลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์ไม่ แตกต่างกัน นั่นเอง นอกจากนี้ปัจจัยที่เป็นตัวเร่งเร้าให้การแข่งขันกอบโกยความมั่งคั่งทางทรัพย์ สมบัติของมหาชนในระบอบประชาธิปไตยโบราณมีความรุนแรงมากกว่าที่ปรากฏขึ้นในระบอบ การปกครองอื่นๆ(ที่เลว)ก็คือ วาระการดำรงตำแหน่ง กับ ความเชื่อในความเท่าเทียมกัน กล่าวคือ การดำรงตำแหน่งต่างๆตามวาระจะส่งผลให้มหาชนเมื่อได้มีโอกาสดำรงตำแหน่งก็จะเร่งรีบในการ กอบโกยความมั่งคั่งหรือแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างเต็มที่ เพราะไม่มีความแน่นอนในเรื่อง ของระยะเวลาในการดำรงอยู่ในอำนาจนั้นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากความไม่แน่นอนของเสียงส่วนใหญ่ที่ เปลี่ยนแปลงโพลไม่มีหลักการ วันหนึ่งก็บอกคนนี้ดี อีกวันก็ว่าเลว วันหนึ่งก็ชื่นชมว่าคนนี้เป็น วีรบุรุษของนคร อีกวันก็ประณามว่าเขาเป็นคนขายชาติ(ทรยศต่อบ้านเมือง) ดังที่ชาวเอเธนส์ยกย่องอัล ชีไปคีส(Alcibiades)ในฐานะวีรบุรุษผู้นิยมประชาธิปไตย(ประชาธิปไตย) เขาจึงเป็นความหวังของ มหาชนชาวเอเธนส์ในการนำมาซึ่งชัยชนะในการสงครามกับสปาร์ตาร์และกอบกู้ความยิ่งใหญ่ของ เอเธนส์ให้กลับมารุ่งเรืองเหมือนครั้งในอดีต¹⁴⁰ โดยสภาประชาชนได้แต่งตั้งให้เขาเป็นแม่ทัพใหญ่ ที่มีอำนาจเต็มในการบังคับบัญชา¹⁴¹ แต่เมื่ออัลชีไปคีสพ่ายแพ้ในสมรภูมินอทีอุม(Battle of Notium)มหาชนชาวเอเธนส์ก็โกรธโดยคิดว่าเป็นเพราะอัลชีไปคีสได้ละเลยหน้าที่ของตนและ บังคับบัญชาทหารอย่างหละหลวมไร้ระเบียบวินัย จึงได้ถอดถอนเขาออกจากตำแหน่งแล้วแต่งตั้ง คณะนายทหารมาบัญชาการแทน เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษจากสภาประชาชน อัลชีไปคีสจึงได้หนี ไปพำนักอยู่ที่ปราสาทของเขา ที่เซอร์โซเนส(Chersonese)เป็นต้น¹⁴² สภาวะของมหาชนในระบอบ

¹³⁹ Xenophon, *Anabasis*, IV.6.16.

¹⁴⁰ Xenophon, *Hellenika*, I.4.13-16.

¹⁴¹ Ibid., I.4.20-21.

¹⁴² Ibid., I.5.16-17.

ประชาธิปไตยโบราณจึงเปรียบเหมือนกับเยาวชนที่ทำตามอำเภอใจของตัวเองเป็นสำคัญ หากใครตามใจตนก็จะว่าดี หากใครขัดใจตนก็ว่าเลว และในความเป็นจริงแล้วการดำรงตำแหน่งต่างๆตามวาระ ก็ต้องอยู่ภายใต้ความเห็นชอบและการถอดถอนของเสียงส่วนใหญ่ที่ผันแปรไม่แน่นอน ดังกล่าวเสมอ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโบราณเมื่อ(ลงจากอำนาจ)หมดวาระหรือถูกถอดถอน ก็จะถูกสภาประชาชนสอบสวนลงโทษ(ตั้งข้อกล่าวหา)เกี่ยวกับการใช้อำนาจไปในทางที่มีชอบและการลักขโมยเงินงบประมาณของนครรัฐ แม้ว่าอดีตผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองเหล่านั้นจะไม่ได้กระทำความผิดใดๆเลยก็ตาม ดังกรณี บรรดาผู้บัญชาการเรือของเอเธนส์ หลังจากกลับจากสงคราม ก็ได้ถูกกล่าวหาจากสภาประชาชนว่าได้ขโมยทรัพย์ของประชาชนไป รวมไปถึงข้อกล่าวหาที่ว่า บรรดาผู้บัญชาการเรือเหล่านี้จะช่วยเหลือบรรดาลูกเรือของเรือเอเธนส์ที่อับปางในสงคราม ทั้งๆที่ในความเป็นจริงการช่วยเหลือไม่สามารถกระทำได้เพราะมีสาเหตุมาจากพายุที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง แต่ท้ายสุดสภาประชาชนก็ได้ลงมติของจำคุกขังบรรดาผู้บัญชาการเรือเหล่านี้ และนำไปสู่การตัดสินประหารชีวิตโดยเสียงข้างมากในที่สุด เป็นต้น¹⁴³ แต่อย่างไรก็ตามเซโนโฟนก็ได้หมายความว่า การดำรงตำแหน่งด้วยการสืบทอดอย่างในกรณีของระบอบกษัตริย์และระบอบคณาธิปไตย ที่ส่งต่ออำนาจในหมู่เครือญาติ หรือการดำรงตำแหน่งจนกว่าจะเสียชีวิต(ด้วยอายุขัยหรือการถูกลอบสังหาร)อย่างในกรณีของระบอบทรราช จะเป็นทางออกสำหรับปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาของการดำรงตำแหน่ง เนื่องจากเซโนโฟนได้ชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็ระบอบการปกครองรูปแบบใดก็ตาม หากไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ดีเป็นเครื่องชี้แนะแล้ว ระบอบนั้นๆก็จะเป็ไปเพื่อตอบสนองความปรารถนาตามจิตแบบทรราชของ คนๆเดียว, กลุ่มคน และมหาชน มากกว่าที่จะเป็นไปเพื่อทำให้มนุษย์นั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นจะเป็ได้ ซึ่งหมายความว่า การดำรงตำแหน่งเป็นวาระ, การดำรงตำแหน่งด้วยการสืบทอด, และการดำรงตำแหน่งจนกว่าจะเสียชีวิตนั้น ต่างก็มีความเหมาะสมตามแต่ละรูปแบบการปกครอง แต่สิ่งที่สำคัญคือ จะทำอย่างไรเพื่อให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นๆมีจิตใจที่มุ่งหมายจะสร้างคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง โดยไม่ต้องหวาดวิตกกังวลเกี่ยวกับการถูกลงโทษจากความคิดที่ตนไม่ได้กระทำ ซึ่งในประเด็นนี้จะได้ทำการวิเคราะห์หลังจากได้กล่าวถึงความเชื่อในความเท่าเทียมกัน ที่เป็นปัจจัยประการที่สอง ที่เร่งเร้าให้การแข่งขันกอบโกยความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติของมหาชนในระบอบประชาธิปไตยโบราณมีความรุนแรงมากกว่าที่ปรากฏขึ้นในระบอบการปกครองอื่นๆ(ที่เลว) โดยความเชื่อในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ เป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยโบราณ ซึ่งหากระบอบคณาธิปไตย(โดยทั่วไปที่เลว)ได้วางรากฐานอยู่ที่ความแตกต่างทางทรัพย์สินสมบัติ(ความมั่งคั่ง)และชาติตระกูล ที่เป็นเงื่อนไขในการอนุมานว่า พวกคณาธิปไตยนั้นเหนือกว่าคนทั้งหลาย ในทุกๆด้าน ก็เพราะพวกตนนั้นมั่งคั่งร่ำรวยกว่าคนอื่นๆ พวก

¹⁴³ Ibid., I.7.1-7.

คนจึงเหมาะสมคู่ควรที่จะมีสิทธิมีโอกาสเหนือคนทั้งปวง โดยเฉพาะสิทธิในทางการเมืองการปกครอง ฉะนั้น ระบอบประชาธิปไตยโบราณก็ได้วางรากฐานอยู่ที่ความเหมือนกันในความเป็นมนุษย์ ที่ความแตกต่างๆในด้านอื่นๆมิใช่สาระสำคัญ อันเป็นเงื่อนไขในการอนุมานว่า มนุษย์ทุกคนนั้นเท่าเทียมกันในทุกด้านๆ ก็เพราะทุกคนมีความเป็นมนุษย์เหมือนกันหมด มหาชนจึงเหมาะสมคู่ควรที่จะมีสิทธิมีโอกาสเหมือนกันกับคนทั้งปวง โดยเฉพาะสิทธิในทางการเมืองการปกครอง ฉะนั้น กล่าวได้ว่า ทั้งระบอบคณาธิปไตยและระบอบประชาธิปไตยโบราณต่างก็ใช้เงื่อนไขเพียงด้านเดียวหรือมิติเดียว เป็นตัวอนุมานตัดสินสรรพสิ่งต่างๆโดยเฉพาะในทางการเมืองการปกครอง อันนำไปสู่วิวาทะที่ดำรงอยู่ตลอดมาระหว่างชนชั้นสูงกับมหาชนที่ยึดถือฐานคติคนละชุด ที่นำไปสู่ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอยู่เสมอ ซึ่งเมื่อพิจารณาฐานคติเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์แล้ว ก็จะพบว่า เมื่อมหาชนพากันยึดถือคติดังกล่าวอย่างสุดโต่งแล้ว ก็จะแข่งขันกันอย่างรุนแรงและโหดเหี้ยม ไม่มีความเมตตาสงสารปราณีต่อกัน เพราะถือว่าทุกคนเท่าเทียมกันหมด ไม่ว่าจะเป็น เด็ก, คนหนุ่ม, คนป่วย, คนพิการ และคนชรา นั้นหมายความว่า ในการแข่งขันผู้ชนะคนเดียวหรือจำนวนน้อยจะได้สิ่งที่ต้องการไปทั้งหมด ในขณะที่ผู้ซึ่งมีจำนวนมากจะไม่ได้รับอะไรเลย เท่ากับว่าคนยากจนจะยิ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เมื่อบรรดาคนจนคนที่ลำบากยากไร้จำนวนมากเหล่านี้ไม่มีกินไม่มีงานทำก็มักจะหมกมุ่นอยู่กับอบายมุข(การพนัน), ความหวังลมแล้งๆในการรวยทางลัด(การร้องขอต่อเทพเจ้า), และก็จะประกอบความชั่วช้าสามานย์ต่างๆอาทิ การขอราน, การริดไถ่, การลักขโมย, ปล้นชิง, ฆ่าคนวางเพลิง, การใส่ความผู้อื่นเพื่อหวังผลตอบแทนหากชนะในการฟ้องร้อง ฯลฯ ทำให้บ้านเมืองวุ่นวายอ่อนปวกเปียกและอาจตกเป็นเมืองขึ้นของนครรัฐอื่น นอกจากนี้การเสียดสละส่วนตนเพื่อส่วนรวม(และการกล้าเผชิญกับความยากลำบากอันตรายต่างๆเพื่อส่วนรวม), ความรักในปิตุภูมิบ้านเมือง, การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อ่อนแอกว่า จึงยากที่จะเกิดขึ้นหรือพบเห็นได้ ด้วยมนุษย์ทุกคนนั้นถือว่าตนเท่าเทียมกันหมด แล้วเหตุใดข้าพเจ้าต้องเสียประโยชน์ส่วนตนแต่ผู้เดียว ในเมื่อคนอื่นไม่มีใครยอมเสีย ซึ่งในสายตาของมหาชนคนที่ยอมเสียประโยชน์ส่วนตนเพื่อผู้อื่นก็คงมีเพียงคนโง่เท่านั้น แต่ในทางกลับกันหากมนุษย์คนใดได้รับหรือครอบครองสิ่งใดก็ตาม มหาชนทั้งหลายก็จะกระตือรือร้น(อะอะโววาย)ที่จะครอบครองหรือได้รับสิ่งนั้นในปริมาณที่เท่าเทียมกันกับผู้อื่นอยู่เสมอๆ และท้ายสุดเมื่อมหาชนพากันยึดถือคติในความเท่าเทียมอย่างสุดโต่งแล้ว ก็จะพากันยึดถือปฏิบัติว่า บ้านเมืองมิใช่ของตน ในขณะที่ผลประโยชน์ส่วนตนนั้นเป็นของตน ดังนั้นแล้วความมั่งคั่งและการดำรงอยู่ของตน จึงมีความสำคัญสูงสุดเหนือกว่าความเจริญความมั่นคงความอยู่รอดของบ้านเมือง นอกจากนี้ผู้ที่ยึดถือคติในความเท่าเทียมอย่างสุดโต่งก็มักสร้างความวุ่นวายในบ้านเมือง ด้วยการให้สัตว์ต่างๆ, พวกทาสและคนต่างด้าว มีสิทธิเสมอด้วยมนุษย์และพลเมืองของนครรัฐ(สิทธิต่างๆ โดยเฉพาะในทางการเมืองการปกครอง)อันนำซึ่งความอ่อนปวกเปียกของบ้านเมือง รวมไปถึงเป็นการสร้างปัญหาและความขัดแย้งในสิ่งที่ไร้สาระจำนวนมากที่วุ่นวายไม่รู้จบ

โดยเมื่อย้อนกลับมาพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับวาระการดำรงตำแหน่ง และ ความเชื่อใน ความเท่าเทียม อีกนัยหนึ่งคือ ข้อสงสัยที่ว่า จะทำอย่างไรเพื่อให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นมีจิตใจที่มุ่ง หมายจะสร้างคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง โดยไม่ต้องหวาดวิตกกังวลเกี่ยวกับการถูกลงโทษจาก ความผิดที่ตนไม่ได้กระทำ รวมไปถึงการควบคุมการแข่งขันแก่งแย่งกันของมหาชนมิให้เกิด ขอบเขต จนนำไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่ไร้สาระและความวุ่นวายในบ้านเมืองนั้น ก็คือการทำให้ ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ)นั้นดีงามขึ้นและสามารถดำรงอยู่ได้ยาวนานเท่าที่มันจะสามารถ เป็นได้ เช่นเดียวกันกับระบอบการปกครองรูปแบบอื่นๆก่อนหน้า อาทิเช่น การทำให้พระราชไม หวาดกลัวทหารรับจ้างและผู้ใต้ปกครอง อันนำไปสู่พระราชที่มีภาพลักษณ์ของการเสียสละเพื่อ บ้านเมืองและเป็นที่ยกย่องของผู้อยู่ใต้ปกครอง, ระบอบกษัตริย์โดยที่มีชนชั้นสูงที่ให้ความสำคัญ แก่ความพึงพอใจทางร่างกายน้อยกว่าการเสียสละหรือกล้าหาญเผชิญกับความยากลำบากอันตราย ทัั้งปวงเพื่อบ้านเมืองปิตุภูมิ เพื่อตระกูล เพื่อรักษาเพิ่มพูนสิ่งที่บรรพชนได้มอบไว้ให้ โดยไม่เกรง กลัวต่อความตายหรือการสูญเสียทรัพย์สินสมบัติ และตระหนักในภาระหน้าที่ของชนชั้นสูงที่มีต่อผู้ที่ อ่อนแอกว่า เป็นต้น อันหมายความว่า รูปแบบระบอบการปกครองที่ถูกทำให้ดีงามขึ้น อันสามารถ ดำรงอยู่ได้ยาวนานขึ้นนั้น ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นรูปแบบที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ที่มีผู้ปกครอง (คนเดียว, กลุ่มคน และคนส่วนใหญ่)ได้รับประโยชน์เพียงลำพัง โดยในกรณีของระบอบประชาธิปไตย โบราณก็คือ การมีระบบกฎหมายที่ควบคุมการแข่งขันในหมู่มหาชนและระบบกฎหมายในการ พิจารณาตัดสินความผิดของบุคคล, การควบคุมผู้ที่หลอกล่อฝูงชน(Demagogue)หรือนักการเมืองที่ มีวาทศิลป์, และการควบคุมการให้สิทธิต่างๆแก่ทาสและคนต่างด้าว กล่าวคือ การแข่งขันของ มหาชนในระบอบประชาธิปไตยโบราณ เป็นการแข่งขันทันทีรุนแรงกว่าและมีขอบเขตการแข่งขัน กว้างขวางกว่าที่ปรากฏในระบอบการปกครองอื่นๆ เพราะไม่มีอำนาจที่เหนือกว่าเข้ามาควบคุม อย่างในกรณีของระบอบที่พระราชมีอำนาจเด็ดขาดเหนือผู้ใต้ปกครองทั้งหมด พระราชจึงไม่ แข่งขันกับผู้ใต้ปกครองในนครรัฐของตน แต่จะแข่งขันกับพระราชด้วยกัน, ระบอบกษัตริย์ที่กษัตริย์ แข่งขันกับผู้ปกครองอื่นๆ รวมไปถึงชนชั้นสูงในบ้านเมืองของตน, และระบอบกษัตริย์โดยที่ชน ชั้นสูงแข่งขันกันเองในหมู่ชนชั้นสูง เท่ากับว่าผู้ปกครองในระบอบปกครองต่างๆข้างต้น ไม่มีความ จำเป็นต้องแข่งขันกับผู้ใต้ปกครองที่เป็นคนส่วนใหญ่ เนื่องจากผู้ปกครองมีความเหนือกว่าผู้ใต้ ปกครองที่เป็นคนส่วนใหญ่ตามธรรมชาติของระบอบการปกครองนั้นๆอยู่แล้ว แต่ในกรณีของ ระบอบประชาธิปไตยที่ทุกคนถือว่าตนนั้นเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์เหมือนกันหมด จึง จำเป็นต้องมีอำนาจที่เหนือกว่าเข้ามาควบคุมการแข่งขันให้อยู่ในขอบเขต ซึ่งก็คือ ระบบกฎหมาย และเป็นที่ยืนยันว่ากฎดังกล่าวย่อมมิใช่กฎของเสียงข้างมากที่ผันแปรไม่แน่นอน เพราะ“...กฎที่ดี ในความเห็นของมหาชนก็คือกฎที่มีได้ปิดกั้นมหาชนจากการกระทำในสิ่งใดก็ตามที่พวกเขาเห็น

ปรารณาต้องการ...”¹⁴⁴ ซึ่งสิ่งที่มหาชนปรารณาต้องการก็คือความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติหรือผลประโยชน์ ผ่านการแข่งขันและการจัดสรรที่เท่าเทียม ในขณะที่ระบบกฎหมายจะต้องเป็นกติกากฎในการควบคุมการแก่งแย่งในการได้มาซึ่งความมั่งคั่งของมหาชน ให้อยู่ในขอบเขต ไม่นำไปสู่ความวุ่นวายไร้ระเบียบ ซึ่งย่อมเป็นสิ่งที่ขัดกับกฎที่ดีในความเห็นของมหาชน¹⁴⁵ เพราะฉะนั้นระบบกฎหมายดังกล่าวจะต้องมีความเหนือกว่า(ศักดิ์สิทธิ์กว่าด้วยการนับถือในที่มาหรือระยะเวลา)กฎของเสียงข้างมากที่มุ่งเน้นการกอบโกยความมั่งคั่ง ดังนั้นเซโนฟอนจึงได้กล่าวถึงกฎ(คำบัญชาหรือประกาศิต)ของคันทันโนนุส(*kannonou psephisma*)¹⁴⁶ อันเป็นกฎโบราณของเอเธนส์ที่ว่าด้วย ระบบกฎหมายที่ควบคุมการแข่งขันในหมู่มหาชนและระบบกฎหมายในการพิจารณาตัดสินความผิดของบุคคล กล่าวคือ กฎของคันทันโนนุสได้กำหนดบทลงโทษที่รุนแรง(ประหารชีวิต, จองจำและยึดทรัพย์)สำหรับผู้ที่กระทำความผิดที่เลวร้าย, ผิดพลาด, และชั่วช้าต่อพลเมืองชาวเอเธนส์ รวมไปถึงบทลงโทษที่รุนแรงต่อพวกที่ทำการปล้นชิงทรัพย์สินสมบัติจากศาสนสถาน(วิหาร)และพวกที่ทรยศต่อบ้านเมือง¹⁴⁷ เท่ากับว่าเป็นการควบคุมการแข่งขันในการกอบโกยความมั่งคั่งของมหาชนมิให้รุนแรงและไร้ระเบียบ โดยอาศัยความกลัวที่มีต่อบทลงโทษที่รุนแรงมาเป็นเครื่องมือ และยังเป็นหลักประกันความปลอดภัยและคุ้มครองพลเมืองชาวเอเธนส์จากพลเมืองชาวเอเธนส์และผู้ปกครอง(สภาประชาชน)ที่คิดจะทำร้าย(ประกอบอาชญากรรม)ต่อชีวิตหรือทรัพย์สินของพลเมืองชาวเอเธนส์ รวมไปถึงเป็นการควบคุมให้ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆในทางการเมืองการปกครองและสภาประชาชนมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง(ตระหนักในภาระหน้าที่ต่อบ้านเมืองและพลเมือง) ในเวลาเดียวกันอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามก็จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์กฎหมายในการพิจารณาตัดสินความผิดของบุคคลมาเป็นกฎเกณฑ์ที่เกื้อหนุนและควบคุมระบบกฎหมายที่ควบคุมการแข่งขันในหมู่มหาชนอีกชั้นตอนหนึ่ง เพื่อป้องกันการที่ผู้ปกครองอันได้แก่สภาประชาชนและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองต่างๆจะใช้ฐานความผิดและบทลงโทษจากระบบกฎหมายที่ควบคุมการแข่งขันในหมู่มหาชนมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษ(การกำจัดกวาดล้าง)ศัตรูทางการเมือง, การก่อกวนแก่งแย่งผู้ขัดแย้งกับตน, การใช้กฎดังกล่าวเพื่อช่วงชิงทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่นหรือใช้เพื่อข่มขู่

¹⁴⁴ Xenophon, *Hellenika*, I.7.12.

¹⁴⁵ โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีการใช้กลไกตลาดในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งเปิดโอกาสให้มหาชนแก่งแย่งแข่งขันกัน(อย่างสมบูรณ์และเสรี) แต่ก็มักจะปรากฏสภาวะความล้มเหลวของกลไกตลาดอยู่เสมอๆ รัฐในฐานะผู้ที่ควบคุมกติกากฎและมีหน้าที่ต่อพลเมือง จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าแทรกแซง เพื่อช่วยเหลือพลเมืองและธำรงรักษาความอยู่รอดของบ้านเมือง ในขณะที่นักวิชาการและนักธุรกิจผู้มุ่งแต่ความมั่งคั่งส่วนตนก็มักจะเรียกร้องให้รัฐช่วยเหลือแทรกแซงเมื่อตนเสียประโยชน์ แต่เมื่อคนเหล่านี้ได้ประโยชน์ก็จะหาหนทางหลบเลี่ยงภาษีและหลีกเลี่ยงที่จะเสียผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อบ้านเมือง

¹⁴⁶ Xenophon, *Hellenika*, I.7.20-23.

¹⁴⁷ *Ibid.*, I.7.20-22.

ผู้อื่น ในการให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา โดยระบบกฎหมายในการพิจารณาตัดสินความผิดของบุคคลก็คือ กฎเกณฑ์ที่ว่าด้วยกระบวนการไต่สวนความผิดและการตัดสินความผิดของผู้ที่ถูกกล่าวหา ซึ่งผู้กล่าวหาจะต้องแจ้งมูลความผิดหรือข้อกล่าวหาพร้อมด้วยพยานหลักฐานให้แก่สภาประชาชน ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหา ก็มีโอกาสแก้ตัวหรือชี้แจงข้อเท็จจริง พร้อมด้วยพยานหลักฐานต่อสภาประชาชน จนครบถ้วน หลังจากที่สภาประชาชนได้รับฟังการชี้แจงของทั้งสองฝ่ายแล้วก็จะลงมติด้วยเสียงข้างมากกว่า ผู้ถูกกล่าวหา มีความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่¹⁴⁸ โดยการพิจารณาความผิดต่างๆ จะแยกเป็นกรณีของแต่ละบุคคลไป มิใช่การพิจารณาแบบเหมารวม ทั้งนี้ก็เพื่อความถูกต้องเที่ยงธรรมตามหลักกฎหมายและหลักของศาสนา รวมไปถึงมิใช่เป็นการช่วยเหลือนครรัฐอื่นในการทำร้ายพลเมือง(ที่มีความสามารถ)ของนครรัฐตน¹⁴⁹ เท่ากับว่า ใครทำความผิดโดยใด ก็ควรจะได้รับโทษตามปริมาณของความผิดนั้น ดังนั้นหากว่าระบอบประชาธิปไตยโบราณยึดถือกฎ(คำบัญชาหรือประกาศิต)ของคัมภีร์โนนุส(*kannonou psephisma*)ไว้เป็นสำคัญ ระบอบประชาธิปไตยนั้นก็จะดำรงอยู่ได้ยาวนานขึ้น เพราะผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองต่างๆเมื่อหมดวาระ ก็ไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม คนเหล่านี้จึงสามารถทุ่มเททำประโยชน์เพื่อบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ ภายใต้การควบคุมการใช้อำนาจหรือจำกัดอำนาจ มิให้ล่วงละเมิดต่อพลเมืองหรือเป็นการทรยศต่อบ้านเมือง หรือควบคุมมิให้ใช้อำนาจไปเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว เช่นเดียวกับที่พลเมืองผู้ได้ปกครองก็มีหลักประกันในการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของตนเองจากผู้ปกครองและพลเมืองที่แก่งแย่งแข่งขันกัน จึงกล่าวได้ว่าการยึดถือและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้างต้นโดยตลอด จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยนั้นดำรงยืนยาวใหญ่¹⁵⁰ เหนือกว่าระบอบทรราชและระบอบกษัตริย์ ในเส้นระดับของระบอบการปกครองที่ดีที่สุด-เลวที่สุด¹⁵¹ เนื่องจากรบอบประชาธิปไตยที่ดีงามขึ้นนั้น มันมีหลักประกันคุ้มครองให้แก่ทั้งผู้ปกครองและผู้ได้ปกครองอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นอย่างที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองหรือตอนดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองก็ตาม หรือที่เรียกว่า หลักนิติรัฐที่มีอำนาจเหนือพลเมืองทุกคน นั่นเอง

ซึ่งเซโนโฟนก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ระบอบประชาธิปไตยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือยึดถือปฏิบัติตามกฎ(คำบัญชาหรือประกาศิต)ของคัมภีร์โนนุส(*kannonou psephisma*) แต่กลับใช้การตัดสิน

¹⁴⁸ Ibid., I.7.20-23.

¹⁴⁹ Ibid., I.7.24-25.

¹⁵⁰ Ibid., I.7.29.

¹⁵¹ โปรตุเกส ภาพที่ 5.2 แสดงความสัมพันธ์ของระบอบการปกครองต่างๆตามเกณฑ์วิธีการปกครองและลักษณะผู้ได้ปกครอง โดยเฉพาะตำแหน่งของระบอบประชาธิปไตย เมื่อเทียบกับระบอบทรราชและระบอบกษัตริย์ ในวิทยานิพนธ์นี้

แบบเหมารวม(ที่รวดเร็วและง่ายในความคิดของมหาชน)ในกรณีบรรดาผู้บัญชาการเรือของเอเธนส์ ที่ได้ถูกกล่าวหาจากสภาประชาชนว่าได้ชักยอกทรัพย์ของประชาชนไปและละเลยที่จะช่วยเหลือบรรดา ลูกเรือของเรือเอเธนส์ที่อับปางในสงคราม โดยอาศัยเสียงข้างมากในสภาเพื่อลงโทษประหารชีวิต นั้น¹⁵² ก็ได้นำไปสู่ความวุ่นวายต่างๆในบ้านเมือง พลเมืองต่างแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย เป็นพรรคเป็นพวก ที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ซึ่งสภาวะความขัดแย้งดังกล่าวดำรงอยู่ต่อมาอีกหลายปี และที่สำคัญคือ เอเธนส์ไม่สามารถธำรงรักษาระบอบประชาธิปไตยของตนไว้ได้ นั่นเอง และเมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วก็จะพบว่า มหาชนคนส่วนใหญ่และเสียงข้างมาก ก็มักจะใช้เสียงข้างมากมาล้มล้าง เปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆที่ถูกกำหนดไว้ก่อนหน้าอยู่เสมอ ไม่ว่าจะกฎเกณฑ์นั้นพวกตนจะเป็นผู้ลงมติรับรองเองหรือผู้อื่น ได้ลงมติรับรอง ในช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่ว่าจะใกล้หรือไกลแค่ไหนก็ตาม ระบอบประชาธิปไตยโบราณโดยทั่วไป จึงเป็นระบอบที่มหาชนคนส่วนใหญ่เสียงข้างมาก สามารถทำสิ่งใดก็ได้ตามอำเภอใจ¹⁵³ อีกนัยหนึ่งคือ เป็นการบรรลุความปรารถนาตามแบบจิตตราชของตน โดยเมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติแล้วระบอบประชาธิปไตยโบราณ สมาชิกทั้งหลายของสภาประชาชนกลับไม่ได้มีลักษณะของการใช้ความคิดของตนเองในการตัดสินใจลงมติในเรื่องราวต่างๆ หรือมีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ เนื่องจากในระบอบประชาธิปไตยโบราณจะมี ผู้ที่มีวาทศิลป์(ผู้หลอกล่อฝูงชนที่เก่งกาจ)หรือนักการเมืองที่เก่งกาจ(Demagogue หรือ δημογωγος) ที่สามารถหว่านล้อมสมาชิกส่วนมากหรือจำนวนหนึ่งให้คิดเห็นตามที่ตนต้องการ เท่ากับว่าสมาชิกในสภาประชาชนต่างจับกลุ่มเป็นพรรคเป็นพวกโดยมีสมาชิกที่เก่งกาจในการใช้วาทศิลป์เป็นผู้นำ เพราะฉะนั้นการตัดสินใจและการลงมติในเรื่องราวต่างๆก็มักจะเป็นการทะเลาะแค้นเสียงไปในทิศทางที่ผู้นำกลุ่มต้องการ¹⁵⁴ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าการใช้วาทศิลป์จะเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียวของผู้นำกลุ่มในการโน้มน้าวสมาชิกในกลุ่มตนหรือกลุ่มอื่นๆที่สนับสนุนตนหรือกลุ่มที่ยังไม่ได้ตัดสินใจ ให้มาลงคะแนนเสียงสนับสนุนข้อเสนอหรือการตัดสินใจของตน(หรือกลุ่มตนที่เป็นแกนหลัก) นั่นหมายความว่า ในระบอบประชาธิปไตยโบราณมีการเจรจาต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆในระดับผู้นำของกลุ่ม เพื่อตกลงเกี่ยวกับผลประโยชน์(เงินทอง, ความมั่งคั่ง, ตำแหน่ง และการกำจัดศัตรูทางการเมือง)ที่จะได้รับหากพวกตนลงคะแนนเสียงสนับสนุน รวมไปถึงการตัดสินใจบนให้แก่สมาชิกสภาบางคนเพื่อให้แสดงความเห็นในทางที่สนับสนุนพวกตนหรือขงประเด็นหรือสร้างสถานการณ์(เรื่องราว)ให้เอื้อต่อพวกตน(และสิ่งที่พวกตนจะกระทำหรือเสนอให้

¹⁵² Xenophon, *Hellenika*, I.7.34.

¹⁵³ Ibid., I.7.12.

¹⁵⁴ ดังกรณีของ อาคีดีมุส(Archedemus)ผู้นำที่กลุ่มของเขาเป็นเสียงจำนวนมากที่สุดในสภา เสนอให้จับกุมและจองจำบรรดาผู้บัญชาการทหารเรือของเอเธนส์ ที่พ่ายแพ้ในสงคราม หลังจากทีนายทหารเหล่านี้กลับมาถึงเอเธนส์ ซึ่งก็ได้รับการลงคะแนนเสียงรับรองโดยตลอด Ibid., I.7.1-3.

กระทำหรือให้ปลุกระดมมวลชน(นอกสภาประชาชน)มาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม¹⁵⁵ ดังกรณีของ คัลลิกซีนุส(Callixenus)ที่ได้รับสินบนมาให้กล่าวโทษบรรดาผู้บัญชาการเรือของเอเธนส์ที่พ่ายแพ้ในสงคราม โดยที่เขาสามารถใช้ฝูงชนเป็นแรงกดดันในสภาต้องเห็นชอบเกี่ยวกับความผิดของบรรดาผู้บัญชาการเรือของเอเธนส์ของตามที่เขาเสนอ(ทั้งๆที่จริงแล้วเป็นไปตามความต้องการของผู้ที่ต้องการกำจัดบรรดานายทหารเหล่านี้)¹⁵⁶ โดยที่สมาชิกสภาเหล่านี้อาจเป็นได้ทั้งผู้ที่สนับสนุนหรือยังไม่ได้ตัดสินใจหรือมีภาพลักษณ์เป็นฝ่ายตรงกันข้าม ต่อข้อเสนอในการตัดสินใจของกลุ่มที่เป็นแกนนำ ก็เป็นได้แล้วแต่กรณี ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบของสภาประชาชนในระบอบประชาธิปไตยโบราณ จึงเป็นเพียงการรับรองหรือให้ความชอบธรรมต่อสิ่งที่บรรดาผู้นำของกลุ่มต่างๆ(ในสภาประชาชน)ได้ตกลงแบ่งสรรกันไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้วเท่านั้น เพราะฉะนั้นระบอบประชาธิปไตยโบราณโดยทั่วไป จึงเป็นระบอบที่เป็นไปตามเจตน์เจานงของผู้ปกครองซึ่งก็คือ มหาชนคนส่วนใหญ่ ในระดับที่ต่ำ(น้อย)¹⁵⁷ แต่กลับเป็นไปตามเจตน์เจานงของบรรดาผู้นำกลุ่มต่างๆในสภา ในระดับที่สูง

โดยการที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยนั้นดีขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องจะมีสมาชิกสภาประชาชนที่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่จะนำมาซึ่งความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตยมากกว่าที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์อย่างความมั่งคั่งในทางทรัพย์สินสมบัติ เพราะเป็นธรรมชาติของระบอบประชาธิปไตยโบราณที่มหาชนเมื่อได้เป็นสมาชิกสภาหรือดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองก็จะรีบเร่งกอบโกยความมั่งคั่ง ในขณะที่ผู้ซึ่งคำนึงถึงกฎเกณฑ์จะต้องเผชิญกับเสียงข้างมากที่ถูกครอบงำไปด้วยความละโมภและเป็นเสียงข้างมากที่ถูกชักจูงได้ด้วยผู้หลอกล่อฝูงชนที่เก่งกาจ ดังที่กรณีของยูริบโทริมุส(Euruptolemus)ที่พยายามโน้มน้าวให้สมาชิกทั้งหลายในสภาประชาชนได้ตระหนักในความสำคัญของกฎ(คำบัญชาหรือประกาศิต)ของคันโนนุส(*kannonou psephisma*)เพื่อธำรงรักษาระบอบประชาธิปไตยและทำให้เป็นระบอบที่ดีงามขึ้นเท่าที่มันจะเป็นได้ มากกว่าที่จะใช้เสียงข้างมากมารับรองความชอบธรรมในการกระทำตามความพอใจหรือตามอำเภอใจของคนบางกลุ่ม ผ่านการรับผลประโยชน์เพียงเล็กน้อย¹⁵⁸ ที่ควบคุมมากับ“...สติปัญญาของมนุษย์ที่ไม่รู้ว่าจะเลือก

¹⁵⁵ Ibid., I.7.8.

¹⁵⁶ Ibid., I.7.14.

¹⁵⁷ โปรดตุ ภาพที่ 5.2 แสดงความสัมพันธ์ของระบอบการปกครองต่างๆตามเกณฑ์วิธีการปกครองและลักษณะผู้ได้ปกครอง โดยเฉพาะตำแหน่งของระบอบประชาธิปไตยในมิติของเกณฑ์วิธีการปกครอง ในวิทยานิพนธ์นี้

¹⁵⁸ เรื่องราวเกี่ยวกับยูริบโทริมุส(Euruptolemus) โปรดตุ Xenophon, *Hellenika*, I.7.16-34. และการชี้แนะโน้มน้าวให้คนส่วนใหญ่ได้ตระหนักในความสำคัญของกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องดีงาม อันเหนือกว่าและสำคัญกว่าความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติ(และเกียรติยศชื่อเสียง)ในกรณีของยูริบโทริมุส ก็สอดคล้องกับสิ่งที่เซโนโฟนในตัวตน *Anabasis* ได้กล่าวตอกทวารหมื่นคนชาวกรีกให้ตระหนักในความสำคัญของสิ่งที่ถูกต้องดีงาม(ที่ควร

สิ่งที่ดีที่สุดอย่างไร นอกเสียจากจะอาศัยเสียงข้างมากมาตัดสินและปฏิบัติตามการตัดสินใจของเสียงข้างมากดังกล่าว...”¹⁵⁹ ดังนั้นการทำให้ระบอบประชาธิปไตยมีความถูกต้องเที่ยงธรรมมากกว่าที่จะเน้นปริมาณของเสียงข้างมาก จึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะหากใช้แต่เสียงข้างมากโดยไม่อยู่บนพื้นฐานของระเบียบแบบแผนของความถูกต้องดีงาม ก็ย่อมนำไปสู่ความไร้ระเบียบ เนื่องจากเสียงส่วนใหญ่ก็จะผันแปรไปในทิศทางที่พวกเขาจะได้รับผลประโยชน์(ความมั่งคั่งทางทรัพย์สิน)สูงสุดของตนเองในขณะนั้นๆเป็นสำคัญ เท่ากับว่าผู้ซึ่งคำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่จะช่วยให้ระบอบประชาธิปไตยนั้นดีงามขึ้น จะต้องมีความกล้าหาญในการเผชิญกับความปรารถนาตามแบบจิตทรราชของคนส่วนใหญ่ โดยไม่เกรงกลัวต่อความตายหรือการลงโทษที่อาจเกิดขึ้นจากการเป็นปฏิปักษ์กับธรรมชาติของคนส่วนใหญ่¹⁶⁰ ซึ่งหากว่าระบอบประชาธิปไตยโบราณยึดถือกฎเกณฑ์มากกว่ากฎหมาย(บนท้องถนน)แล้ว ระบอบประชาธิปไตยนั้นก็จะเหนือกว่าระบอบทรราชและระบอบคณาธิปไตยอย่างแท้จริง และนครรัฐอื่นๆก็จะกระตือรือร้นยินดีที่จะมาแสวงหามิตรภาพร่วมกัน เช่นเดียวกับที่พ่อค้าและคนที่มีความสามารถจากที่ต่างๆ ก็จะมารวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพ ก่อให้เกิดการพัฒนาทาง

ปฏิบัติ) มากกว่าที่จะคิดแต่ละโมบอยากมั่งคั่งร่ำรวย(ที่นำไปสู่การประกอบอาชญากรรมต่างๆต่อมิตรสหาย) อีกนัยหนึ่งคือให้ตระหนักในความสำคัญของส่วนรวม(ความมีระเบียบแบบแผน)ที่อยู่เหนือความปรารถนาส่วนตนนั่นเอง โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, V.7.13-35.

¹⁵⁹ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.46.

¹⁶⁰ กรอบความคิดของเซโนฟอนเกี่ยวกับการทำให้ระบอบประชาธิปไตยโบราณนั้นดีงามขึ้นด้วยการมีนักการเมือง(หรือสมาชิกสภาประชาชน)ที่เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและคำนึงถึงกฎเกณฑ์ควบคู่ไปกับสามารถโน้มน้าวมหาชนให้ลดละผลประโยชน์เฉพาะหน้า(ตามความปรารถนาแบบจิตทรราช)ลงได้นั้น ก็ปรากฏอยู่ในความคิดของอนาคาซิส(Anacharsis)เช่นเดียวกัน ดังที่ ไชยันต์ ไชยพร สรุปไว้ว่า “...สำหรับเขา(อนาคาซิส)แล้ว ระบอบประชาธิปไตยจะเป็นระบอบที่ดีได้ ก็ด้วยเงื่อนไข 2 ประการ นั่นคือ มหาชนไม่ควรโง่และเต็มไปด้วยข้อเรียกร้องและอารมณ์เกินไปนักหรือถ้าโง่ก็ควรจะมีพลเมืองชั้นนำที่มีความสามารถพอจะรับมือและชี้นำมหาชนได้ การที่จะให้มหาชนไม่เป็นเช่นนั้น จะเป็นเรื่องยากไม่ใช่น้อย เพราะปัญหาแต่ละปัญหาอาจง่ายที่จะทำให้นักจำนวนไม่มากนักเข้าใจและรู้เท่าทัน แต่สำหรับมหาชนคนจำนวนมาก ย่อมต้องใช้เวลาและบทเรียนจากประสบการณ์ตรง กว่าพวกเขาจะเข้าใจและรู้ตัวไม่หลงในอคติของพวกเขาเอง ดังนั้น ความหวังของระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าจะเป็นทางตรงในสมัยโบราณหรือทางอ้อมแบบระบบตัวแทนในปัจจุบัน ก็น่าจะอยู่ที่พลเมืองหรือนักการเมืองที่มีคุณภาพ มีปัญญาวิสัยทัศน์ ซึ่งแตกต่างจากพวกที่พยายามนำเสนอนโยบายที่สร้างความพอใจเฉพาะหน้าให้กับประชาชน เพราะเข้าใจหลักจิตวิทยาที่จะเสนออะไรก็ได้ เพียงเพื่อให้ได้เสียงสนับสนุนจากประชาชนคนส่วนใหญ่ ซึ่งพวกนี้ในสมัยกรีกโบราณมีคำเรียกว่า ‘demagogue...’” ไชยันต์ ไชยพร, *Pre Modern*, หน้า 205.

เศรษฐกิจและความรุ่งเรืองของนครรัฐ เพราะระบอบประชาธิปไตยมีหลักประกันคุ้มครองทั้งพลเมืองและผู้ที่ยังดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง¹⁶¹

ประเด็นต่อมาจึงเกี่ยวข้องตรงโดยตรงกับคนต่างด้าวและทาส ซึ่งมีใช้พลเมือง แต่เข้ามาอาศัยอยู่ในนครรัฐที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อทำงานประกอบอาชีพ(หาเลี้ยงชีวิตและแสวงหาความมั่งคั่ง)ด้วยเหตุผลที่ว่าในระบอบประชาธิปไตยนั้นก็มีหลักประกันคุ้มครอง(ในการแสวงหาและสะสมความมั่งคั่ง รวมไปถึงการคุ้มครองในชีวิต¹⁶²)มากกว่าระบอบทรราช, ระบอบกษัตริย์ทั่วไป และระบอบกษัตริย์ไทย ซึ่งนำไปสู่การกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ของคนที่มีใช้พลเมืองเหล่านี้ โดยในระบอบประชาธิปไตยทั่วไปที่เร็วก็จะให้สิทธิแก่คนต่างด้าวและพวกทาสอย่างสุดโต่ง เทียบเท่ากับพลเมือง อันเป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการเปิดช่องทางให้พวกที่ไม่มีความรักในปิตุภูมิซึ่งมุ่งหวังแต่ความมั่งคั่งเข้ามาสู่การเมืองการปกครอง ในขณะที่ระบอบประชาธิปไตยที่ดีนั้น จะต้องจำกัดสิทธิของคนเหล่านี้¹⁶³ กล่าวคือ ในกรณีของคนต่างด้าวนั้นเป็นผู้ที่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ(เงินช่วยเหลือต่างๆ)จากนครรัฐ แต่คนต่างด้าวกลับสามารถสนับสนุนกิจกรรมต่างๆของนครรัฐและจ่ายภาษีคนต่างด้าวที่นครรัฐเรียกเก็บได้ จนกล่าวได้ว่าคนต่างด้าวเป็นแหล่งรายได้สำคัญของนครรัฐ ดังนั้นจึงต้องให้สิทธิบางประการแก่คนเหล่านี้ เพื่อให้คนต่างด้าวมีความรู้สึกผูกพันกับแหล่งที่มาหากินของตน(นครรัฐที่ตนไปอาศัยอยู่เป็นคนต่างด้าว)โดยเฉพาะ การให้คนเหล่านี้สามารถร่วมเป็นทหารในกองทัพร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับพลเมือง เพราะการเป็นทหารนั้นก็เท่ากับว่าคนต่างด้าวได้พิทักษ์ครอบครัว, ลูกๆและทรัพย์สมบัติของตนในนครรัฐนั้น เฉกเช่นพลเมือง รวมไปถึงให้เกียรติต่างๆโดยเฉพาะการเข้าร่วมในกองทหารม้าอันจะทำให้คนต่างด้าวมิได้รู้สึกว่าการตนเองนั้นแปลกแยกจากพลเมือง(หรือไร้เกียรติไร้ศักดิ์ศรี) นอกจากนี้จะต้องแต่งตั้งบุคคลคณะหนึ่งมาคอยปกครองดูแลช่วยเหลือบรรดาคนต่างด้าวในนครรัฐ เฉกเช่น คณะบุคคลที่คอยดูแลเด็กกำพร้าในนครรัฐ อันจะทำให้คนต่างด้าวไม่รู้สึกว่าการตนเองนั้นถูกทอดทิ้งและถูกกดขี่ขูดรีดจากนครรัฐ¹⁶⁴ ส่วนในกรณีของพวกทาสนั้น แทนที่จะให้บุคคลต่างๆต้องไปจ่ายและหาแรงงานทาสมาใช้งานต่างๆด้วยตนเอง อย่างกรณีการถือครองทาสโดยเอกชน อันเป็นการยากที่นครรัฐจะควบคุมโดยเฉพาะการสร้างปัญหาสังคมต่างๆและโรคระบาด นครรัฐจึงควรที่จะมีทาสอันสมบัติของนครรัฐเอง ในสัดส่วนพลเมืองเอเชนส์หนึ่งคนต่อทาสสามคน และนครรัฐก็สามารถซื้อหาทาส

¹⁶¹ โปรดพิจารณาเปรียบเทียบกับเซโนฟอนในคัมภีร์ *Anabasis* ได้กล่าวให้กองทหารหมื่นคนชาวกรีกตระหนักว่า การใช้แต่ความรุนแรงในการปล้นฆ่าแย่งชิงทรัพย์สมบัติของผู้อื่น เพื่อสนองตอบต่อความละโมภของพวกตนนั้น เป็นสิ่งที่ไร้ระเบียบและเป็นการไม่ยึดถือกฎเกณฑ์ เมื่อเป็นดังนี้แล้วจะมีนครรัฐใดเล่าจะมาคบค้าสมาคมกับเรา หรือช่วยเหลือพวกเราในฐานะมิตรสหาย Ibid., V.8.33.

¹⁶² ดังกรณีของระบอบประชาธิปไตยเอเชนส์ Xenophon, *Poroi*, V.1-4.

¹⁶³ Xenophon, *Hellenika*, II.3.48.

¹⁶⁴ Xenophon, *Poroi*, II.1-7.

ได้ในราคาที่สมเหตุสมผลมากกว่าเอกชน ซึ่งหากพลเมืองคนใดต้องการจ้างใช้แรงงาน ก็ย่อมยินดีที่จะจ้างจากนครรัฐมากกว่าเอกชน ภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน เช่นเดียวกับที่ผู้คนเข้าวิหารและบ้านเรือนต่างๆ จากนครรัฐ รวมไปถึงการซื้อสิทธิในการเก็บภาษีจากนครรัฐ เพราะทาสในความครอบครองของนครรัฐ ย่อมได้รับเงินค่าจ้างอย่างมีหลักประกันจากผู้ที่ว่าจ้างทาสเหล่านั้นไป เช่นเดียวกับที่นครรัฐได้รับจากผู้ซื้อสิทธิในการเก็บภาษีจากนครรัฐ และในความเป็นจริงการที่จะโกงทาสเหล่านั้นไปเป็นสมบัติส่วนตัวอย่างเงินทองนั้น ก็กระทำได้ยากเพราะทาสเหล่านี้ได้ถูกตีตรารอยสักของนครรัฐไว้ และหากใครนำทาสเหล่านี้ขายหรือส่งออกไปขายก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรง¹⁶⁵ ดังนั้นการกำจัดสิทธิของคนต่างด้าวและทาส ก็ย่อมหมายถึงการที่นครรัฐประชาธิปไตยจะต้องเข้าไปควบคุมดูแลและวางแผนประชากรของคนเหล่านี้ เพื่อความมั่นคงและมั่งคั่งของระบอบประชาธิปไตยโบราณ เพราะหากคนเหล่านี้มีจำนวนมากเกินไปหรือไม่เพียงพอต่อความต้องการหรือไม่อยู่ในการควบคุมบริหารจัดการของนครรัฐ ก็จะนำไปสู่ปัญหาต่างๆ อีกมากมาย และถึงแม้ว่าระบอบประชาธิปไตยจะต้องดูแลคนเหล่านี้ แต่ก็มิได้หมายความว่านครรัฐจะให้สิทธิแก่คนเหล่านี้เทียบเท่ากับพลเมือง โดยเฉพาะสิทธิในทางการเมืองการปกครองหรือการเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองต่างๆ เท่ากับว่าสิทธิในทางการเมืองการปกครองจะต้องถูกจำกัดไว้แต่ในหมู่พลเมืองเท่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับสิ่งที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยนั้นดำรงขึ้น อันได้แก่ การมีระบบกฎหมายที่ควบคุมการแข่งขันในหมู่มหาชนและระบบกฎหมายในการพิจารณาตัดสินความผิดของบุคคล, การควบคุมผู้ที่หลอกล่อฝูงชน(Demagogue)หรือนักการเมืองที่มีวาทศิลป์, และการควบคุมการให้สิทธิต่างๆ แก่ทาสและคนต่างด้าว ซึ่งหากสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างลุล่วงก็จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยนั้นดำรงอยู่ได้ยาวนานเท่าที่มันสามารถจะเป็นได้ โดยตำแหน่งที่ของระบอบประชาธิปไตยตามเส้นด้ายที่ สุด-เลวที่สุด นั้น อยู่ใกล้กับระบอบที่ดีที่สุดมากกว่าระบอบทรราชและระบอบคณาธิปไตย ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า ความหมายของคำว่า“ส่วนรวม”ของระบอบทรราช, ระบอบคณาธิปไตยและระบอบกษัตริย์โดยทั่วไปหมายถึง สิ่งที่เป็นของทรราชในฐานะผู้นำครอบครัวที่เป็นนครรัฐ, สิ่งที่เป็นของชนชั้นสูงซึ่งได้รับตกทอดกันมา, และสิ่งที่เป็นของกษัตริย์ตามลำดับ ในขณะที่คำว่า“ส่วนรวม”ของระบอบประชาธิปไตยโบราณหมายถึง สิ่งที่เป็นของพลเมือง ทั้งในกรณีของระบอบประชาธิปไตยโบราณทั่วไป ที่หมายถึง สิ่งหรือของที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการแสวงหาผลประโยชน์(การกอบโกยความมั่งคั่งผ่านการแข่งขัน) และในกรณีของระบอบประชาธิปไตยที่ดำรงขึ้นซึ่งปกครองด้วยแบบแผน/กฎ ที่ทุกคนได้รับความคุ้มครองภายใต้ระบบกฎหมาย, มีนักการเมืองที่คำนึงถึงบ้านเมืองมากกว่าผลประโยชน์(ความมั่งคั่ง)ส่วนตัว และมีการควบคุมประชากรคนต่างด้าวและทาสเป็นอย่างดี เท่ากับคำว่า“ส่วนรวม”ของระบอบ

¹⁶⁵ Ibid., IV.17-21.

ประชาธิปไตยโบราณที่ดี จึงหมายถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือชีวิตที่ดีต่อทุกคนในบ้านเมือง รวมไปถึงถึงคนที่มีอิทธิพลเมืองอย่างคนต่างดาวและทาสที่อาศัยทำมาหากินในนครรัฐนั้น อันเป็นประเภทเดียวกันกับคำว่า “ส่วนรวม” ของระบอบอภิชนาธิปไตย แต่จะแตกต่างกันในเชิงระดับของความมากน้อย เพราะในทางปฏิบัติแล้วระบอบประชาธิปไตยโบราณที่ดีก็เป็นที่ได้แก่การปกครองด้วยแบบแผน/กฎในระดับที่น้อย เนื่องจากชีวิตที่ดีในความเห็นของมหาชนและนักการเมืองก็คือ ความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติเงินทอง ดังนั้นการว่านล้อมให้ผู้คนคล้อยตามกันเป็นหมู่เป็นฝูงเพื่อกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับความปรารถนาตามธรรมชาติของจิตแบบทรราชหรือการบรรลู่หรือได้มาซึ่งความมั่งคั่งและความพึงพอใจทางร่างกายในปริมาณที่มาก ด้วยวิธีการที่รวดเร็วไม่ล่าช้าจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ¹⁶⁶ อันนำไปสู่การถดถอยไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบโบราณต่างๆไป

5.2.5 ระบอบอภิชนาธิปไตย

ระบอบอภิชนาธิปไตย(*aristokratian*) “...เป็นระบอบการปกครองที่สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับระบอบการปกครองในรูปแบบอื่นๆ โดยตำแหน่งต่างๆทางการเมืองการปกครองก็ล้วนอยู่ในมือของคนที่ยึดถือปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนได้อย่างสมบูรณ์...”¹⁶⁷ อีกนัยหนึ่งก็คือ ระบอบอภิชนาธิปไตยเป็นระบอบที่มีทั้งโครงสร้างและมนุษย์(ตัวบุคคล)ที่สอดคล้องกับระเบียบแบบแผน นั่นเอง โดยตัวแบบของระบอบอภิชนาธิปไตยในฐานะเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด ที่ประสบความสำเร็จก็คือ ระบอบการปกครองของสปาร์ต้าหรือลาเซเดโมนีอันโบราณ อันเป็นระบอบการปกครองเดียวที่เซโนฟอนยกย่องในฐานะเป็นระบอบการปกครองที่มีประโยชน์และประสบความสำเร็จ ดังที่ปรากฏในตัวบท *Lacedaemonian Politeia* ความว่า “ในวันหนึ่ง ข้า(เซโนฟอน)ได้ประจักษ์ในความจริงที่ว่า สปาร์ต้า(Σπάρτη)เป็นนครรัฐที่ทรงอำนาจและชื่อเสียงมากที่สุดในหมู่นครรัฐกรีกทั้งหมด แม้ว่าสปาร์ต้าจะเป็นหนึ่งในนครรัฐที่มีประชากรน้อยที่สุดก็ตาม ข้าจึงเกิดความสงสัยว่าสิ่งนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร แต่พอเมื่อข้าได้ตรวจสอบระเบียบแบบแผนของชาวสปาร์ต้าแล้ว ความสงสัยดังกล่าวก็หายไปสิ้น ข้าจึงชื่นชมเป็นอย่างมากต่อไลคาร์กุส(Lycurgus)ผู้สถาปนาระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ที่ทำให้สปาร์ต้าเจริญรุ่งเรือง และข้าก็คิดว่าเขาเป็นคนที่ฉลาดเป็นยิ่งนัก ไม่ใช่แค่เขาไม่ได้ลอกเลียนแบบนครรัฐอื่นเท่านั้น แต่เขายังได้กำหนดระเบียบแบบแผนที่ตรงข้ามกับส่วนใหญ่ และมันก็นำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ประสบความสำเร็จอย่างโดดเด่น...”¹⁶⁸ ซึ่งระบอบปกครองของสปาร์ต้าโบราณที่เซโนฟอนกล่าวถึงในฐานะตัวแบบ

¹⁶⁶ ดังที่ยูริบโทริมุส(Euruptolemus)ซึ่งได้พยายามโน้มน้าวให้สมาชิกทั้งหลายในสภาประชาชนตระหนักในความสำคัญของกฎ(คำบัญชาหรือประกาศิต)ของคัลลิกซีนุส แต่ในท้ายสุดสภาภายใต้การโน้มน้าวของคัลลิกซีนุส(Callixeinus)ด้วยผลประโยชน์ สภาก็ลงมติไม่เอาแนวทางแบบยูริบโทริมุสเสนอ โดยให้ใช้แนวทางที่คัลลิกซีนุสเสนอไว้ก่อนหน้านี้ Xenophon, *Hellenika*, I.7.8-11 and I.7.34.

¹⁶⁷ Xenophon, *Memorabilia*, IV.6.12.

¹⁶⁸ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, I.1-2.

นั้น ย่อมมิใช่ระบอบการปกครองของสปาร์ตาร้อยอย่างที่ปรากฏอยู่ในสมัยของเขา(ปี 430-355 ก่อนคริสตกาล)เพราะเซโนโฟนได้กล่าวไว้ว่า

“...หากมีใครสักคนถามข้า(เซโนโฟน)ว่า ข้ามันคิดว่ากฎเกณฑ์ต่างๆของไลคาร์กุสยังคงดำรงอยู่โดยไม่มีเปลี่ยนแปลงเลยใช่ไหม ข้าก็สามารถจะตอบว่าใช่ ได้อย่างมั่นใจ ข้ารู้ว่าในอดีตชาวสปาร์ตารเลือกที่จะอยู่ในสปาร์ตารด้วยความเจริญที่พอประมาณ มากกว่าที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผยว่าพวกตนนั้นยกย่องตนเองและประพฤติดุจริตอันเกี่ยวข้องกับปกครองนครรัฐอื่นๆ ในอดีตชาวสปาร์ตารเกรงกลัวที่จะถูกพิสูจน์ว่าตนนั้นครอบครองทองคำ แต่ในปัจจุบันชาวสปาร์ตารจำนวนมากกลับมีภาคภูมิใจในตนเอง ที่ได้ครอบครองทองคำจำนวนมาก ในอดีตจุดมุ่งหมายของการจับไล่คนต่างนครรัฐและห้ามเดินทางไปนครรัฐอื่น ก็เพื่อป้องกันพลเมืองมิให้เกิดความเกียจคร้านความจับจดมาจากคนต่างนครรัฐ แต่ในปัจจุบันข้าเข้าใจว่าบรรดาผู้นำของนครรัฐต่างปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะปกครองนครรัฐอื่นตราจนสิ้นชีวิต ในอดีตนั้นชาวสปาร์ตารยินดีและกระตือรือร้น ในฐานะผู้ที่มีค่าเหมาะสมคู่ควรสำหรับการนำพา(นครรัฐอื่นๆ) แต่ในปัจจุบันชาวสปาร์ตารกลับให้ความสนใจเป็นอย่างมากต่อการปกครอง มากกว่าที่จะคำนึงถึงฐานะของผู้ที่มีค่าเหมาะสมคู่ควร ทั้งหมดนี้ก็คือคำตอบของข้อสงสัยที่ว่า ทำไมในอดีตชาวกรีกทั้งหลายต่างเข้ามาหาสปาร์ตารและร้องขอให้สปาร์ตารเป็นผู้นำในการต่อต้านเหล่าอัสติทรชน แต่ในปัจจุบันชาวกรีกจำนวนมากต่างสนับสนุนกันและกันในการป้องกันการกลับขึ้นมาอำนาจของสปาร์ตาร อย่างไรก็ตามมันก็ไม่มีสาเหตุที่จะต้องประหลาดใจ หากจะมีคำประณามจำนวนมากที่กระทำต่อชาวสปาร์ตาร เพราะเป็นที่ชัดเจนว่าเขาเหล่านั้นไม่ได้เคารพเชื่อฟังเหล่าเทพเจ้าและระเบียบแบบแผนของไลคาร์กุส...”¹⁶⁹

เพราะฉะนั้นระบอบการปกครองของสปาร์ตารในฐานะตัวแบบของระบอบการปกครองที่ดีตามความคิดของเซโนโฟน จึงเป็นการย้อนกลับไปหาระบอบการปกครองหรือระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองโบราณของสปาร์ตารที่ถูกริเริ่มขึ้นโดยไลคาร์กุส อันสอดคล้องกับแนวทางการชี้แนะปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้แก่สานุศิษย์มิตรสหายของโสเครตีสที่“...ต้องย้อนกลับไปสู่สมบัติอันมีค่าทั้งหลายของเหล่าผู้มีปัญญาในอดีต ที่ท่านเหล่านั้นได้เขียนและถูกทิ้งไว้ในม้วนกระดาษ ซึ่งหากเราพบเจอบางสิ่งที่ดี เราก็จะหยิบมันออกมา และด้วยสิ่งนี้เราจึงได้ยึดถือว่ามันเป็นเมล็ดพันธุ์อันดีเลิศ...”¹⁷⁰ นั่นเอง

¹⁶⁹ Ibid., XIV.1-7.

¹⁷⁰ Xenophon, *Memorabilia*, I.6.14. ซึ่งสอดคล้องกับ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.24.

โดยระเบียบแบบแผนทางการปกครองที่โลคาร์กุสเป็นผู้กำหนดขึ้นนั้น ก็เป็นระบอบการปกครองที่ประสานลักษณะของระบอบปกครองสามประเภทเข้าไว้ด้วยกันคือ ระบอบกษัตริย์, ระบอบคณาธิปไตย และระบอบประชาธิปไตย ที่แต่ละระบอบมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในตัวเอง กล่าวคือ ระบอบกษัตริย์เป็นระบอบที่ผู้ปกครองมีที่มาจาก การสืบตระกูลหรือวงศ์ตระกูล ซึ่งเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า ความเป็นวีรบุรุษหรือความเก่งกาจสามารถของผู้ปกครองในระบอบนี้มีได้ดำรงอยู่ยาวนานเกินสามชั่วอายุคน(สามรุ่น)¹⁷¹ ซึ่งผู้ปกครองในระบอบนี้หากสามารถปฏิบัติตนตามระเบียบแบบแผน(การมีครรลองคลองธรรม, การมีศีลมีคุณธรรม)อันหมายถึง การควบคุมลักษณะจิตแบบทรราชของตนเองได้และทำคุณประโยชน์แก่ผู้ใต้ปกครองด้วยการปลูกฝังคุณธรรม ก็จะเรียกว่ากษัตริย์หรือธรรมราชาที่อยู่ภายใต้กฎของคุณธรรมความดีงาม ในทางกลับกัน หากผู้ปกครองในระบอบนี้ปกครองเพื่อสนองต่อความปรารถนาตามแบบจิตทรราชของตนอย่างเต็มที่ ก็จะถูกรเรียกว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือเจ้าชีวิต ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบอบทรราช แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นระบอบกษัตริย์ต่างๆไปอย่างกลางๆหรือระบอบกษัตริย์ที่ดีขึ้น(ธรรมราชา)หรือระบอบกษัตริย์ที่แย่งลง(เจ้าชีวิต) ความหมายของคำว่าส่วนรวมก็ไม่ต่างจากที่ปรากฏในระบอบทรราชคือ สิ่งทั้งหมดที่เป็นของผู้ปกครอง(กษัตริย์) เพราะแม้แต่ราชินิกุลและขุนนางผู้สูงศักดิ์ก็ถูกนับว่าเป็นแค่เพียงทาสของกษัตริย์เท่านั้น¹⁷² ส่วนระบอบคณาธิปไตยเป็นระบอบที่กลุ่มผู้ปกครองมีที่มาจากสถานะทางสังคมที่เหนือกว่าคนส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นชาติตระกูล, ความมั่งคั่ง, และระดับการศึกษา ที่หากกลุ่มผู้ปกครองในระบอบนี้คำนึงเกียรติยศชื่อเสียงหรือความภาคภูมิใจในการเสียดสเพื่อช่วยผู้ใต้ปกครองที่อ่อนแอกว่าพวกตน ก็จะนับว่าเป็นระบอบคณาธิปไตยที่ดี แต่หากกลุ่มผู้ปกครองปกครองเพื่อสนองต่อความพึงพอใจตามจิตแบบทรราชของพวกตน รวมไปถึงถูกเหยียดหยามคนส่วนใหญ่ โดยใช้ความแตกต่างในเชิงปริมาณของความมั่งคั่งรวมถึงระดับการศึกษาและชาติตระกูลมาเป็นเกณฑ์แล้ว ก็เท่ากับว่าเป็นการปกครองในระบอบคณาธิปไตยที่เลว(แย่งลง) และถึงแม้ว่าความหมายของคำว่าส่วนรวมในระบอบคณาธิปไตยจะไม่ต่างจากรบอบกษัตริย์ที่หมายถึง ทรัพย์สินสมบัติอันเป็นของผู้ปกครองที่เป็นชนชั้นสูง แต่กระนั้นก็มี ความต่างอย่างสำคัญในเชิงขอบเขตที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ส่วนรวมเป็นทรัพย์สินสมบัติของตระกูลใดตระกูลหนึ่ง เพราะส่วนรวมมันหมายถึงสมบัติร่วมกันของกลุ่มชนชั้นสูง(หลายๆตระกูล)ที่จะต้องร่วมกันพิทักษ์รักษาไว้ และกลุ่มชนชั้นสูงเหล่านี้ก็สามารถเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่าง ปิตุภูมิ

¹⁷¹ ดังกรณของไซรัสมหาราช หลังจากที่เขาได้ตายไป บ้านเมืองก็วุ่นวาย พี่น้องแย่งแย่งกัน, เมืองต่างๆก็ก่อการกบฏ, สถานการณ์ก็เลวร้ายเป็นที่สุด เพราะกษัตริย์องค์ใหม่คือCambyses บุตรคนโตของไซรัส มิได้มีความสามารถเยี่ยงไซรัสมหาราช ซึ่งต่อมาได้ทำให้กษัตริย์คาร์อูสที่ 1 ผู้มิได้สืบเชื้อสายมาจากไซรัสมหาราชได้ช่วงชิงบัลลังก์กษัตริย์แห่งเปอร์เซียมาเป็นของตน ในที่สุด

¹⁷² เพราะแม้แต่ไซรัสผู้เยาว์ที่เป็นพระเชษฐาของกษัตริย์อาทาเซอร์ซิสมแห่งเปอร์เซีย ก็ยังถูกนับว่าเป็น “ทาส” ของกษัตริย์ Xenophon, *Anabasis*, I.9.29.

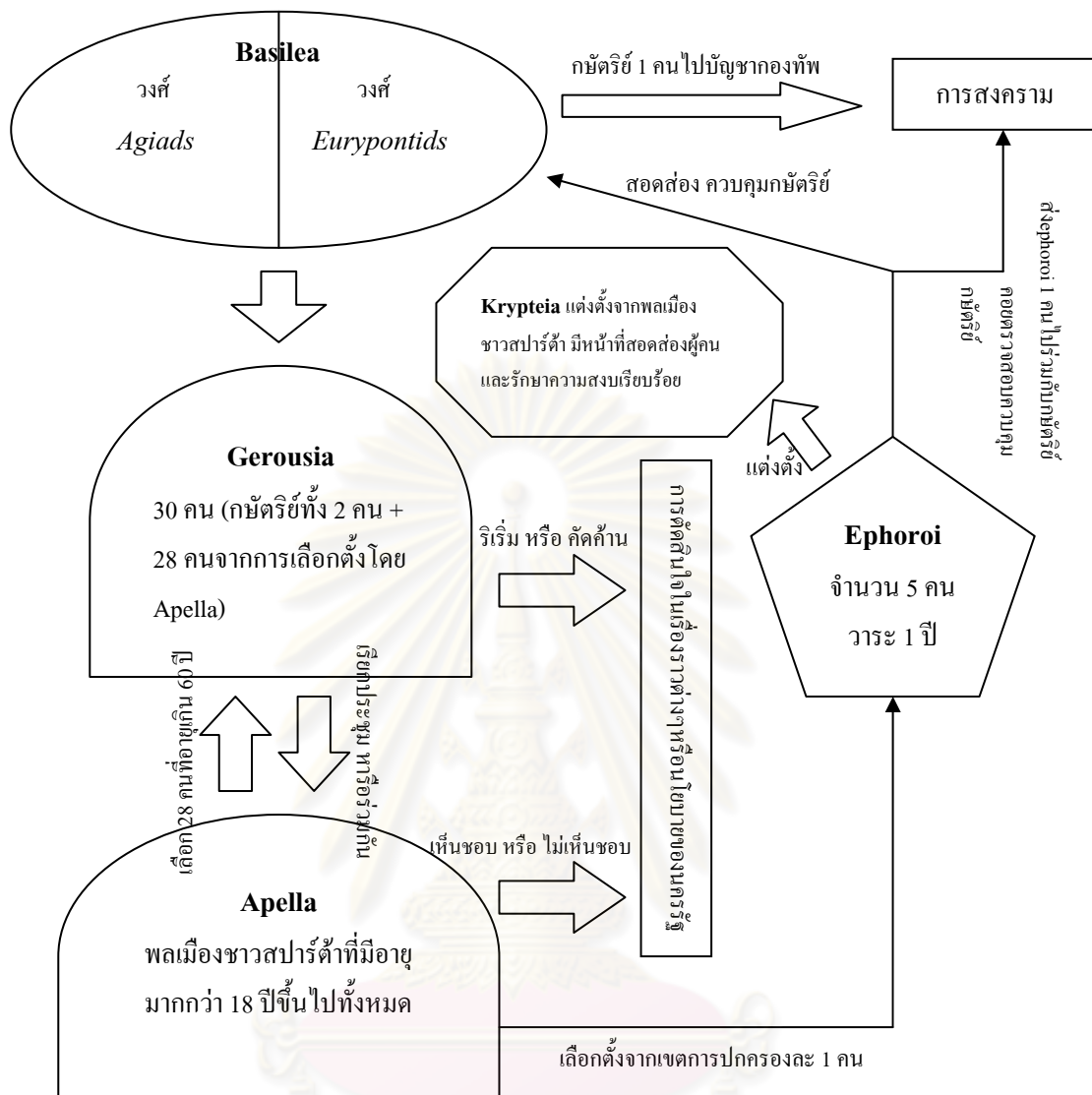
บ้านเมืองและความภาคภูมิใจได้ชัดเจนกว่าระบอบกษัตริย์ เพราะกษัตริย์ทำสงครามเพื่อปกป้องและเพิ่มพูนทรัพย์สินสมบัติของตน เป็นสำคัญ แต่ชนชั้นสูงทำสงครามเพื่อปกป้องและเพิ่มพูนเกียรติยศชื่อเสียงของบ้านเมือง, วงศ์ตระกูลและปกป้องคุ้มครองผู้ที่อ่อนแอกว่า ส่วนระบอบประชาธิปไตยที่ผู้ปกครองคือ คนส่วนใหญ่ของนครรัฐนั้น ที่อาศัยความเท่าเทียมในความเป็นมนุษย์เป็นเกณฑ์ว่ามนุษย์เท่าเทียมกันหมด รวมไปถึงความเท่าเทียมต่อสัตว์ คนต่างด้าวและทาส ก็ต่างปรารถนาจะตอบสนองความปรารถนาตามจิตแบบทรราชของพวกตนอย่างถึงขนาด โดยเฉพาะการกอบโกยความมั่งคั่ง ซึ่งหากเป็นระบอบประชาธิปไตยที่เลวก็นักการเมืองที่มีวาทศิลป์ในการโน้มน้าวฝูงชน ชักจูงฝูงชนไปในทิศทางที่เลว อันได้แก่การครอบครองความมั่งคั่งด้วยวิถีทางที่ไม่ยากลำบาก เพื่อบำรุงบำเรอหาชนเหล่านั้น โดยอาศัยแต่การอ้างถึงคนหมู่มากหรือเสียงข้างมาก ในขณะที่ระบอบประชาธิปไตยที่ดีก็จะต้องยึดถือกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องมากกว่าที่จะอ้างถึงแต่คนหมู่มาก และมีนักการเมืองที่คำนึงประโยชน์ต่อส่วนรวมที่ชักจูงฝูงชนไปในทางที่ถูกต้องเพราะส่วนรวมมิใช่หมายถึงของสาธารณะที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในการใช้หรือแสวงหากอบโกยเพื่อประโยชน์ส่วนตน แต่หมายถึงสิ่งที่เป็นของทุกคนในนครรัฐจะต้องร่วมกันรักษาเพิ่มพูนเพื่อประโยชน์ร่วมกันของทุกคน จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับระบอบการปกครองทั้งสามประเภทคือ ระบอบกษัตริย์(การปกครองโดยคนเดียว), ระบอบคณาธิปไตย(การปกครองโดยกลุ่มคน) และระบอบประชาธิปไตย(การปกครองโดยคนส่วนใหญ่) ก็จะพบว่าระบอบทั้งสามมีข้อดีและข้อเสียที่เหมือนกันและแตกต่างกันที่สำคัญ คือ ข้อดีของระบอบกษัตริย์คือ การมีเครื่องยึดเหนี่ยวในทางพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า ซึ่งเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ได้ปกครอง ส่วนระบอบคณาธิปไตยก็คือ การมีชนชั้นสูงที่รักในเกียรติยศชื่อเสียง ที่เน้นการสร้าง ความภาคภูมิใจหรือการรักษาเกียรติยศชื่อเสียงหน้าตาด้วยการเสียดสีความสุขส่วนตน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ในขณะที่ระบอบประชาธิปไตยก็มีข้อดีที่สำคัญคือ การทำให้พลเมืองรู้สึกถึงความ เป็นพลเมือง ที่จะต้องเข้าไปมีบทบาททางการเมืองการปกครอง เพราะบ้านเมืองเป็นของทุกคน โดยเมื่อพิจารณาข้อเสียก็จะพบว่า หากผู้ปกครองในทั้งสามระบอบต่างปกครองโดยมุ่งสนองตอบต่อความปรารถนาตามจิตแบบทรราช ซึ่งก็คือการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกายและมุ่งกอบโกยความมั่งคั่งอย่างถึงขนาด และใช้ความรุนแรงเพื่อแย่งชิงทำร้ายผู้อื่นอย่างไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมแล้ว ระบอบทั้งสามนั้นก็ต่างจากระบอบทรราชหรือกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบทรราชในความเป็นจริงหรือเนื้อแท้(de facto)¹⁷³ ที่แม้ว่าจะมีรูปแบบกฎเกณฑ์ภายนอกเป็นระบอบกษัตริย์, ระบอบคณาธิปไตย และระบอบประชาธิปไตย อันมีความแตกต่างในเชิงจำนวนผู้ปกครอง(หรือจำนวนของทรราช)ก็ตามที ในขณะที่คู่ตรงข้ามในฐานะคติเกี่ยวกับระบอบการปกครองที่ดีระหว่างระบอบของชนชั้นสูงส่วนน้อย(ระบอบกษัตริย์, ระบอบคณาธิปไตย)กับระบอบของชนชั้นล่างส่วนมาก

¹⁷³ โปรดดู ภาพที่ 5.1 แสดงแบบแผนการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองตามแนวคิดของเซโนฟอน

(ระบอบประชาธิปไตย)ก็นำไปสู่ความขัดแย้งที่เป็นปัญหาปรากฏอยู่ในระบอบการปกครองนั้นๆเสมอ กล่าวคือ ในระบอบกษัตริย์หรือระบอบกษัตริย์ประชาธิปไตย ชนชั้นสูงส่วนน้อยก็จะมีคามพึงพอใจ แต่คนส่วนใหญ่กลับไม่พอใจและต่อต้าน ในขณะที่ในระบอบประชาธิปไตยที่คนส่วนใหญ่พอใจ ชนชั้นสูงส่วนน้อยก็จะมีไม่พอใจและต่อต้าน เพราะฉะนั้นการประสานลักษณะของระบอบทั้งสามเข้าไว้ด้วยกันเพื่อลดหรือขจัดความขัดแย้งในความแตกต่างระหว่างฐานคติดังกล่าว เพื่อให้เกิดความสามัคคีหรือตระหนักในประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันของคน อันหมายถึงการปกครองที่ทุกคนในฐานะพลเมืองของนครรัฐนั้นๆได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและก่อให้เกิดความรักในบ้านเมืองปิตุภูมิที่พลเมืองพร้อมจะเสียสละยอมลำบากเสี่ยงเผชิญกับภัยอันตรายเพื่อบ้านเมือง เพราะบ้านเมืองเป็นของพลเมืองทุกคน ที่จะต้องปกป้องรักษาและเพิ่มพูน อันมิใช่การเสียสละเพื่อรักษาเพิ่มพูนทรัพย์สินสมบัติของกษัตริย์หรือของชนชั้นสูง หรือการหลีกเลี่ยงอันตรายและความยากลำบากอย่างในกรณีของคนส่วนใหญ่ที่เห็นว่า ใครก็ตามที่ยอมเสียประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมคือคนโง่หรือคนที่ถูกคนอื่นเอาเปรียบไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม โดยระเบียบแบบแผนทางการปกครองที่เป็นการประสานระบอบการปกครองทั้งสามเข้าไว้ด้วยกันทั้งในเชิงรูปแบบและคุณสมบัติที่ดีก็คือ ระบอบการปกครองของสปาร์ต้าโบราณหรือระบอบอภิชนาธิปไตย อันเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด¹⁷⁴ ดังสามารถแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

¹⁷⁴ ความคิดของเซโนฟอนที่ระบุว่า ระบอบการปกครองที่ดีที่สุดคือระบอบการปกครองของสปาร์ต้าโบราณที่เป็นระบอบผสม อันถูกออกแบบและกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นโดยไลคาร์กุสนั้น ก็ถูกสืบสานและขยายความในแนวคิดของโพลีบิอุส(Polybius)ชาวกรีกผู้มีชีวิตอยู่ราวปี 200-118 ก่อนคริสตกาล และซีเซโร(Marcus Tullius Cicero)ชาวโรมันผู้มีชีวิตอยู่ราวปี 106-43 ก่อนคริสตกาล ดังปรากฏในดวบท *Histories* (The Rise of Roman Empire)ของโพลีบิอุส ที่เขาได้กล่าวไว้ว่า“...ส่วนใหญ่ของผู้ที่ได้เขียนหรืออธิบายอย่างน่าเชื่อถือเกี่ยวกับระบอบการปกครอง ก็ได้แบ่งระบอบการปกครองเป็นสามชนิดคือ ระบอบกษัตริย์, ระบอบกษัตริย์ประชาธิปไตย และระบอบประชาธิปไตย ข้า(โพลีบิอุส)คิดว่า เราทั้งหลายจึงมีพันธะที่จะถามคนเหล่านั้นว่า เหตุใดจึงระบุว่าทั้งสามระบอบนี้เท่านั้นที่เป็นรูปแบบหรือชนิดของการปกครอง หรือเป็นระบอบที่ดีที่สุด เพราะข้าเชื่อว่าเขาเหล่านั้นผิดพลาดเนื่องด้วยมันเป็นที่ยอมรับชัดว่า ระบอบการปกครองที่ดีที่สุดคือ ระบอบที่ประสานเนื้อหาของทั้งสามระบอบเข้าไว้ด้วยกัน ระบอบดังกล่าวมิใช่แค่ถูกพิสูจน์ในทางความคิดทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังปรากฏเป็นการปฏิบัติโดยไลคาร์กุส ปฐมบุรุษผู้สร้างระบอบดังกล่าวขึ้นโดยอาศัยหลักการข้างต้น ในนามของสปาร์ต้า...” Polybius, *Histories* (The Rise of Roman Empire), trans. Ian Scott-Kilvert selected with an introduction by F. W. Walbank(London, Penguin Books, 1979), VI.3. และปรากฏในดวบท *On the Republic*(De Re Publica)ของซีเซโร ความว่า “...ระบอบการปกครองที่ดีที่สุดสำหรับการเมืองการปกครองก็คือ การประสานอย่างสมดุลของสามรูปแบบระบอบการปกครองที่ได้เอ่ยถึงไป อันได้แก่ ระบอบกษัตริย์(regali), ระบอบกษัตริย์ประชาธิปไตย(optumati), และระบอบประชาธิปไตย(populari)...และไลคาร์กุส ผู้มีชีวิตอยู่ในอดีตเมื่อนานมาแล้ว ก็มีความคิดนี้เช่นเดียวกัน ด้วยระบอบที่สมดุลและเป็นการประสานทั้งสามระบอบเข้าไว้ด้วยกันนี้ ในความคิดของข้ามันระบอบผสมดังกล่าวก็เหมือนกับระบอบการปกครองของชาวโรมันเรา...” Cicero, *On the Republic*, trans. C. W. Keyes. Loeb Classical

ภาพที่ 5.3 แสดงระบอบการปกครองของสปาร์ต้า

จากภาพข้างต้นจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างระบอบการปกครองของสปาร์ต้าโบราณตามแบบของไลคาร์กุส ที่ประสานโครงสร้างหรือรูปแบบของสามระบอบอันได้แก่ ระบอบกษัตริย์, ระบอบคณาธิปไตย และระบอบประชาธิปไตย เข้ามาไว้ด้วยกัน โดยแสดงผ่านโครงสร้างของระบอบการปกครองที่แบ่งแยกอำนาจ(และจำกัดอำนาจ)ของส่วนต่างๆออกเป็นกษัตริย์ (*basilea*)ของสปาร์ต้า, *Ephoroi*(*ephorois*) และ *Apella*(หรือ *ekklesia*) ตามลำดับ ซึ่งสภา*Apella*ก็ประกอบขึ้นจากพลเมืองชาวสปาร์ต้า(*Spartiates* หรือ *Σπαρτιατων*)ที่มีอายุมากกว่า 18 ปีขึ้นไปทุกคน มีหน้าที่สำคัญในการเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบต่อการตัดสินใจในเรื่องราวต่างๆของนครรัฐ

หรือกำหนดนโยบายต่างๆและมีหน้าที่ในการเลือกตั้ง *Ephoroi* จำนวน 5 คน และ *Gerousia* จำนวน 28 คนหรือทดแทนผู้ที่เสียชีวิตไป โดยเพื่อป้องกันการใช้เสียงข้างมากไปในทางที่ไม่ถูกต้อง(กฎหมาย) ประกอบกับเพื่อลดทอนความขัดแย้งระหว่างชนชั้นสูงส่วนน้อยกับคนส่วนใหญ่ที่เป็นพลเมือง ไคคาร์กุสจึงได้กำหนดให้มี *Gerousia*(γέρονταστρον)หรือสภาสูงขึ้น ที่มีองค์ประกอบเป็นสมาชิกจำนวน 30 คน ซึ่ง 28 คนมาจากการเลือกตั้งโดยสภา *Apella* โดยเลือกจากผู้อาวุโสที่มีความสามารถเป็นที่เคารพ(มีบารมี)ให้อยู่ตำแหน่งจนกว่าจะเสียชีวิต “...อันเป็นการกระตุ้นให้ผู้อาวุโสรู้สึกใน ความสำคัญและความมีประโยชน์ของตนเองต่อบ้านเมือง ที่นำไปสู่การแข่งขันกันเป็นแบบอย่างที่ดี (ในการครองตน ครองครัว บ้านเมือง) ให้แก่พลเมืองทั้งหลาย ที่นำมาซึ่งความภาคภูมิใจแก่ตนเอง และผู้ ที่เยาว์วัยกว่าก็มีแบบอย่างที่ดีงามให้เจริญรอยตาม รวมไปถึงเป็นการกระตุ้นผู้คนในนครรัฐให้ ตระหนักในความสำคัญและความเหนือกว่าของคุณธรรมความดีอันเป็นความงดงามที่แท้จริงของ มนุษย์มากกว่าความงามทางร่างกายที่เป็นเพียงเปลือกนอก...”¹⁷⁵ ส่วนอีกสองคนก็คือ กษัตริย์ทั้ง สองคนจากวงศ์ *Agiads* 1 คน และจากวงศ์ *Eurypontids* 1 คน โดย *Gerousia* และ *Apella* จะมีลักษณะ ของการถ่วงดุลกัน ในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆของนครรัฐดังที่สภา *Gerousia* มีสิทธิยับยั้ง (veto) ความเห็นชอบของสภา *Apella* ที่อาจใช้เสียงข้างมากไปในทางที่ไม่ถูกต้องหรือตัดสินใจไป เพื่อประโยชน์ส่วนตนเฉพาะหน้ามากกว่าจะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมในระยะยาวได้ เช่นเดียวกับที่สภา *Apella* มีสิทธิในการลงมติไม่เห็นชอบด้วยเสียงข้างมากต่อข้อเสนอหรือนโยบาย หรือการตัดสินใจของสภา *Gerousia* เพื่อให้มีการหารือร่วมกันใหม่อีกครั้งหนึ่งเพื่อทำการตัดสินใจ ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ซึ่งระบบสองสภาดังกล่าวก็นับได้ว่าเป็นการถ่วงดุล อำนาจระหว่างชนชั้นสูง(ผู้มีบารมี)จำนวนน้อยกับพลเมืองจำนวนมาก ไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้อำนาจอย่างสุดโต่งดังที่ปรากฏในกรณีระบอบคณาธิปไตยที่เลวหรือระบอบประชาธิปไตยที่เลว เพราะฉะนั้นการถ่วงดุลดังกล่าวจะนำมาซึ่งการตัดสินใจที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและเป็นที พื่อใจของทุกฝ่าย ที่นำไปสู่ความมั่นคงของนครรัฐ แต่ความมั่นคงของนครรัฐและผลประโยชน์ต่อ ส่วนรวมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลยหากไม่มีการจำกัดควบคุมอำนาจของกษัตริย์ โดยเฉพาะ กษัตริย์ของสปาร์ต้าที่สืบเชื้อสายมาจากเฮอร์คิวลิส เทพเจ้าอันเป็นที่เคารพบูชาเป็นพิเศษของนคร รัฐสปาร์ต้า¹⁷⁶ อันหมายถึง กษัตริย์มีความเป็นเทพเจ้าอยู่ในตนเองหรือเป็นภาคหนึ่งของเทพเจ้าที่ลงมา ช่วยเหลือมวลมนุษย์(ดั้งวีรกรรมของเฮอร์คิวลิส)ประกอบกับ หากกษัตริย์เป็นจอมทัพที่มีอำนาจ เบ็ดเสร็จในการบังคับบัญชากองทัพและมีความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติแล้ว กษัตริย์ของสปาร์ต้าก็ สามารถเป็นทรราชที่น่ากลัวและมีอำนาจมากกว่าทรราชโดยทั่วไปในหมู่ชาวกรีกทั้งหมดได้

¹⁷⁵ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, X.1-3.

¹⁷⁶ “...สถาบันกษัตริย์(ของสปาร์ต้า)คงจะพิกลพิการอ่อนปวกเปียกเป็นแน่แท้ หากลูกหลานที่สืบเชื้อสายมาจากเฮอร์คิวลิสมิได้ดำรงตำแหน่งประมุขของนครรัฐ...” Xenophon, *Hellenika*, III.3.3-4.

เพราะฉะนั้น“การป้องกันการเป็นทรราชของกษัตริย์หรือความปรารถนาในการเป็นทรราชของกษัตริย์ ด้วยการจำกัดอำนาจและการควบคุมกษัตริย์ จึงเป็นหัวใจสำคัญของกฎเกณฑ์ที่โลคาร์กุสกำหนดขึ้น เช่นเดียวกับที่ป้องกันมิให้พลเมืองเกิดความอิจฉาในอำนาจของกษัตริย์”¹⁷⁷ เพราะหากพลเมืองส่วนใหญ่อิจฉาและอยากเป็นกษัตริย์แล้ว บ้านเมืองก็จะวุ่นวาย เสมือนกรณีที่คนส่วนใหญ่เกลียดและกลัวเกรงทรราช แต่พวกตนนั้นก็ต่างปรารถนาที่จะเป็นทรราชและมีอำนาจในการบำรุงบำเรอความพึงพอใจอย่างถึงขนาดแบบทรราช โดยโลคาร์กุสได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้กษัตริย์ไม่ได้มีอำนาจเด็ดขาดด้วยการให้มีกษัตริย์สองคนที่มีอำนาจเท่าเทียมกัน ซึ่งทั้งคู่มีสิทธิยับยั้งการตัดสินใจของอีกฝ่ายหนึ่งได้ โดยกษัตริย์ทั้งสองจะมาจากสองตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากเฮอร์คิวลีสคือตระกูลAgiads และตระกูลEurypontids หากกษัตริย์ที่มาจากวงศ์ใดตายลง ก็จะแต่งตั้งบุตรชายคนโตหรือเชื้อสายในวงศ์นั้น ขึ้นเป็นกษัตริย์จากตระกูลนั้นแทน นอกจากกษัตริย์ทั้งสองจะถ่วงดุลกันเองแล้ว กษัตริย์ทั้งสองก็ถูกสอดส่องควบคุมโดย *Ephoroi* ทั้งในยามปกติและในยามที่ไปทำสงคราม โดยการที่*Ephoroi*จะส่ง*Ephoroi* 1 คนไปพร้อมกับกษัตริย์ 1 คนในการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ในการรณรงค์สงครามและคอยสอดส่องควบคุมกษัตริย์¹⁷⁸ โดยหน้าที่ของกษัตริย์ในยามสงครามคือ การเป็นประธานในพิธีกรรมการบวงสรวงสักการะเทพเจ้าหรือขอพรจากสิ่งศักดิ์ต่างๆ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่กองทัพทั้งในตอนเคลื่อนทัพและในช่วงเวลาต่างๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่เฉพาะของกษัตริย์ ที่*Ephoroi*ไม่สามารถเข้าไปก้าวก่ายในการประกอบพิธีกรรมได้ เว้นแต่กษัตริย์จะมีประสงค์เชิญเชิญ*Ephoroi*ที่มาร่วมเป็นพยานในพิธี¹⁷⁹ และถึงแม้ว่ากษัตริย์ในยามรณรงค์สงครามจะเป็นจอมทัพที่บัญชากองทัพทั้งหมดของสปาร์ต้าที่ออกไปสู่สนามรบ¹⁸⁰ แต่กษัตริย์ก็ไม่ได้ตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ทางทหารสงครามโดยลำพัง แต่จะต้องปรึกษาร่วมกันกับแม่ทัพนายกองทั้งหลายอยู่เสมอ เพราะทั้งกษัตริย์และแม่ทัพนายกองจะต้องรับประทานอาหารร่วมกัน อันเป็นการสร้างความกลมเกลียวกันและเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นไปในเวลาเดียวกัน¹⁸¹ กษัตริย์จึงไม่ได้ตัดสินใจเพียงลำพังหรือต้องลงมือปฏิบัติสิ่งต่างๆ โดยลำพังเพราะจะมีทั้งองค์คณะที่เป็นทางการซึ่งก็คือ คณะที่ปรึกษาของกษัตริย์อันประกอบขึ้นจากพลเมืองชาวสปาร์ต้า(*Spartiates*) จำนวน 3 คน แม่ทัพนายกอง แพทย์ นักกวี นักดนตรีและคนอื่นๆ ที่อาสาสมัครมาแล้วแต่กรณี¹⁸²

¹⁷⁷ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, XV.8.

¹⁷⁸ แต่อย่างไรก็ตามในยุคต่อมากฎเกณฑ์ดังกล่าวก็มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยให้มี*Ephoroi* 2 คนไปพร้อมกับกษัตริย์ 1 คนในการตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ ในการรณรงค์สงคราม Xenophon, *Hellenika*, II.4.36.

¹⁷⁹ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, XIII.2-5.

¹⁸⁰ Ibid., XIII.5-6.

¹⁸¹ Ibid., XIII.1.

¹⁸² Ibid., XIII.7.

และองค์คณะที่ไม่เป็นทางการซึ่งก็คือ การร่วมรับประทานอาหาร นอกจากนี้ในยามสงครามกษัตริย์ในฐานะผู้เป็นจอมทัพก็จะเป็นผู้เลือกสถานที่ตั้งค่าย(พักแรม)ต่างๆ แต่กษัตริย์ก็ไม่มีอำนาจที่จะส่งทูตไปเจรจาไม่ว่าจะเป็นการเจรจากับมิตรหรือศัตรูก็ตาม¹⁸³ เพราะอำนาจเกี่ยวกับการต่างนครรัฐหรือการต่างประเทศดังกล่าวเป็นของ*Ephoroi* และในยามสงครามหากมีเรื่องราวหรือเหตุการณ์ใดๆ ก็จะต้องให้กษัตริย์รับรู้ก่อนหรือมาติดต่อกับกษัตริย์เป็นลำดับแรก และในการพิจารณาคดีความที่เกิดขึ้น ซึ่งกษัตริย์เห็นควรว่าจะต้องมีการตัดสิน ก็จะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษา(*Hellanodikai*)ในกองทัพ, เรื่องราวเกี่ยวกับการเงินก็จะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่การคลัง, และทรัพย์สินสมบัติที่ยึดมาได้จากศัตรูก็จะถูกมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ซึ่งทำหน้าที่ประมวล ให้ทำการขายทอดตลาดเพื่อนำเงินเข้ามาสู่นครรัฐต่อไป เพราะฉะนั้นกษัตริย์จึงเป็นประมุขในทางความเชื่อพิธีกรรมและเป็นจอมทัพในเรื่องราวของมนุษย์¹⁸⁴ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ กษัตริย์จะเป็นประธานในการบวงสรวงพิธีกรรมต่างๆ ของนครเพราะกษัตริย์สืบสายโลหิตมาจากเทพเจ้าและกษัตริย์ก็เป็นผู้นำกองทัพของนครไปทำสงครามในดินแดนอื่นๆ¹⁸⁵ นอกจากนี้ในยามปกติที่กษัตริย์จะต้องเป็นประธานในพิธีกรรมต่างๆ ของนครแล้ว กษัตริย์ก็ต้องทำเหมือนพลเมืองชาวสปาร์ต้าคนอื่นๆ ที่ต้องมีการจัดการรับประทานอาหารร่วมกันกับพลเมืองคนอื่นๆ อยู่เป็นประจำที่เรียกว่า*sussition*¹⁸⁶ เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่พลเมืองและเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องราวของนคร(รวมถึงแนวทางการตัดสินใจต่างๆ) รวมถึงเป็นการปลูกฝังความเข้าใจในสิ่งที่ดึงมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และทำให้ชัดเจนรอบด้านยิ่งขึ้นด้วยคนในรุ่นเดียวกัน อันเป็นระเบียบแบบแผนของชาวสปาร์ต้าที่ปรากฏอยู่เสมอแม้ในยามสงครามก็ตาม โดยไลคาร์กุสก็ได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้กษัตริย์ถือครองทรัพย์สินสมบัติในจำนวนที่ไม่มากหรือน้อยจนเกิน โดยเฉพาะที่ดินสำหรับการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์¹⁸⁷ เพื่อให้กษัตริย์ไม่ลุ่มหลงไปว่าตนนั้นอยู่เหนือพลเมืองชาวสปาร์ต้าทั้งมวลหรือใช้ทรัพย์สินสมบัติจำนวนมากชักจูงผู้คน จนมีความคิดที่จะสถาปนาตนขึ้นเป็นทรราช หรือทำให้ผู้อื่นเกิดความปรารถนาที่จะล้มล้างช่วงชิงอำนาจจากกษัตริย์เพื่อบรรลุความมั่งคั่ง(อยากเป็นใหญ่) และเพื่อป้องกันการที่กษัตริย์ในฐานะผู้ที่สืบตระกูลมาจากเทพเจ้าของนครจะมีอำนาจมากจนเกินไป ไลคาร์กุสจึงได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้ *Ephoroi* มีอำนาจถ่วงดุลกับกษัตริย์ในมิติของการส่องส่องตรวจสอบกษัตริย์¹⁸⁸ และมี

¹⁸³ Ibid., XIII.10.

¹⁸⁴ Ibid., XIII.10-11.

¹⁸⁵ Ibid., XV.2-3.

¹⁸⁶ Ibid., XV.4-5.

¹⁸⁷ Ibid., XV.3-4.

¹⁸⁸ การถ่วงดุลควบคุมตรวจสอบกษัตริย์โดย *Ephoroi* ที่มาจากการเลือกตั้งโดยสภาของพลเมืองนั้น เป็นลักษณะเฉพาะของระบอบการปกครองของสปาร์ต้า ที่แตกต่างจากกรณีของระบอบกษัตริย์แห่งเปอร์เซียที่เน้น

อำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในนครรัฐ รวมไปถึงอำนาจในเรื่องราวเกี่ยวกับการต่าง
นครหรือการต่างประเทศและการตัดสินใจเข้าสู่สงครามหรือการประกาศสงคราม ทั้งในกรณีของ
นครรัฐที่เป็นมิตรและศัตรูกับสปาร์ต้า เท่ากับว่ากษัตริย์ไม่สามารถมีกองทัพหรือกองกำลังติดอาวุธ
ในความควบคุมของตนเองได้ เพราะการระดมพลและการเรียกกองทัพกลับ รวมไปถึงการให้สลายน
กองทัพล้วนเป็นอำนาจการตัดสินใจของ *Ephoroi* และในทางปฏิบัติของระเบียบแบบแผนของการ
แสดงความเคารพระหว่างกันก็จะพบว่า เมื่อกษัตริย์เข้าไปในที่ประชุม ทุกคนจะต้องยืนทำความ
เคารพ เว้นแต่ *Ephoroi* ไม่ต้องยืนทำความเคารพ เมื่อ *Ephoroi* นั่งอยู่ ณ บัลลังก์สำหรับ *Ephoroi*
โดยที่ *Ephoroi* และกษัตริย์ต่างจะต้องให้สัตยาบันระหว่างกันเป็นประจำทุกๆเดือนว่าจะทำเพื่อ
นครรัฐ(ในกรณีของ *Ephoroi*) และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของนครรัฐ(ในกรณีของกษัตริย์) ซึ่งกษัตริย์(และ
Ephoroi)จะสามารถดำรงอยู่ได้ราบเท่าที่ไม่กระทำผิดหรือไม่ละเมิดต่อสัตยาบันที่ได้ให้ไว้¹⁸⁹ อัน
หมายความว่า *Ephoroi* จะต้องทุ่มเทเสียสละเพื่อบ้านเมืองอย่างเต็มที่ทั้งการวางแผนและการปฏิบัติ
ซึ่งมิใช่การแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวเพื่ออภิมอฆความมั่งคั่งหรือใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้อง
เพื่อกำจัดศัตรูทางการเมือง ส่วนกษัตริย์ก็จะต้องสวดร้องขอต่อเทพเจ้าเพื่อนครและนำทัพในยาม
สงครามอย่างเต็มความสามารถเพื่อบรรลุษชัยชนะให้แก่นคร โดยไม่หวังอำนาจในการบัญชากองทัพ
เมื่อจะต้องสลายนกองทัพหรือไม่แสวงหาอำนาจความมั่งคั่งเพื่อสถาปนาตนขึ้นเป็นทรราชหรือ
กษัตริย์ในลักษณะแบบกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย ดังนั้น“...กษัตริย์ของสปาร์ต้าจึงไม่ได้อยู่เหนือหรือสูง
ศักดิ์กว่าพลเมืองชาวสปาร์ต้าทั้งหลายในสถานะความเป็นพลเมืองแห่งสปาร์ต้าเลยแม้แต่น้อย...”¹⁹⁰
อีกนัยหนึ่งคือ ทั้งกษัตริย์และพลเมืองชาวสปาร์ต้าต่างเท่าเทียมกัน(เสมอภาคกัน)ในความเป็น
พลเมืองแห่งสปาร์ต้า และเมื่อกษัตริย์เสียชีวิตลงก็จะจัดงานศพในสถานะของวีรบุรุษ(คนที่ทำ
คุณประโยชน์แก่บ้านเมือง)¹⁹¹ มากกว่าที่จะจัดงานเยี่ยงเทพเจ้า ดังนั้นกษัตริย์ทั้งสองคนจึงมีสถานะเป็น
ประมุขของนครรัฐ(πόλεως ηγευτο หรือ *Poleos hegointo*)¹⁹² ในทางการทหารและพิธีกรรม ในขณะที่
ที่อำนาจทางการเมืองการปกครองอยู่ที่ *Ephoroi* และสภาทั้งสอง เป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น“...ทั้งปีตุ

การถ่วงดุลตรวจสอบกันเองในหมู่ขุนนางที่แยกออกเป็นด้านการทหาร(กลาโหม)กับด้านการเพาะปลูกหรือชีวิต
ความเป็นอยู่ของราษฎร(มหาดไทย) รวมไปถึงการให้เจ้าเมือง(Satrap)ในเขตการปกครองต่างๆถ่วงดุลตรวจสอบ
กันเอง ทั้งหมดก็เพื่อประโยชน์ของกษัตริย์ แต่ตัวกษัตริย์เองกลับไม่มีใครมาถ่วงดุลหรือควบคุมตรวจสอบได้ที่
เรียกว่า กษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เว้นก็แต่ใช้หลักคุณธรรมความดีงามมาเป็นหลักในการควบคุม
จำกัดอำนาจและความปรารถนาของกษัตริย์ให้อยู่ในขอบเขต หากกษัตริย์ผู้นั้นปรารถนาจะได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ที่
ดีหรือกษัตริย์ที่ทรงธรรม

¹⁸⁹ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, XV.6-7.

¹⁹⁰ Ibid., XV.8.

¹⁹¹ Ibid., XV.9.

¹⁹² Xenophon, *Hellenika*, III.3.4.

ภูมิ(สปาร์ต้า)และวงศ์กษัตริย์ของสปาร์ต้าจึงมีค่าคู่ควรแก่การสรรเสริญพร้อมๆกัน ด้วยไม่เคยมีครั้งใดในนครรัฐของสปาร์ต้าที่จะปล่อยให้ความอิจฉาในบรรพชนของกษัตริย์นำไปสู่ความพยายามในการล้มล้างกษัตริย์ เช่นเดียวกับที่กษัตริย์ก็ไม่เคยที่จะทะเยอทะยานอยากในการเพิ่มพูนอำนาจให้มากขึ้นกว่าที่ตนนั้นได้รับสืบทอดมาเมื่อครั้งได้เป็นกษัตริย์ สิ่งนี้จึงเป็นเหตุผลซึ่งประจักษ์ชัดเจนว่าทำไมสถาบันกษัตริย์แต่ครั้งโบราณของสปาร์ต้าเท่านั้นจึงดำรงอยู่อย่างสืบเนื่องตลอดมา ในขณะที่ระบอบการปกครองอื่นๆไม่ว่าจะเป็นระบอบประชาธิปไตย, ระบอบคณาธิปไตย, ระบอบทรราช, และระบอบกษัตริย์ กลับไม่สามารถที่จะอ้างถึงการดำรงอยู่อย่างสืบเนื่องได้โดยไม่ล่มสลาย...”¹⁹³

ส่วน *Ephoroi* นั้นเป็นองคค์ณะจำนวน 5 คน มีที่มาจาก การเลือกตั้งโดยสภา *Apella* ซึ่งตามธรรมเนียมปฏิบัติจะเลือกมาจาก 5 เขตการปกครองของสปาร์ต้า (*Limnai, Mesoa, Kynosura, Pitane, Amyklai*) เขตละหนึ่งคน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่ง 1 ปี และตลอดชีวิตจะสามารถดำรงตำแหน่งได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการป้องกันองคค์ณะดังกล่าวมิให้ใช้อำนาจเกินขอบเขต จนกลายเป็นคณาธิปไตยที่เร็วที่กระทำการเยี่ยงทรราชที่ไม่ยอมลงจากอำนาจ เพราะหาก *Ephoroi* กระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมก็สามารถถูกถอดถอนได้หรือเมื่อครบวาระก็จะถูกดำเนินการสอบสวนความผิดที่ได้ก่อไว้ด้วยบทลงโทษที่รุนแรง เท่ากับว่าลักษณะเงื่อนไขของการดำรงตำแหน่งดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้ใช้อำนาจทั้ง 5 ในตัวเอง เพราะไม่มีใครจะอยู่ในอำนาจได้นานกว่า 1 ปีหรือดำรงตำแหน่งได้อีกเป็นครั้งที่สองในชีวิต อีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีใครจะสามารถเป็นผู้ที่แข็งแรงกว่าผู้อื่นได้ตลอดไป ดังนั้นการไม่กระทำการไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมเมื่ออยู่ในตำแหน่ง *Ephoroi* จึงเป็นหลักประกันที่จะคุ้มครองตนเองได้ดีที่สุด¹⁹⁴ และที่มาของทั้ง 5 คนซึ่งมาจากทั้ง 5 เขตการปกครองของสปาร์ต้า ก็เท่ากับเป็นตัวแทนของทั้ง 5 เขต ในการประสานประโยชน์เฉพาะของทั้ง 5 เขต เข้าด้วยกันและก็เป็นการถ่วงดุลกันระหว่างทั้ง 5 เขต ไม่ให้เขตใดมีอำนาจมากกว่ากัน ทำให้การตัดสินใจเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม(สปาร์ต้า)อย่างที่สุด โดยเหตุผลที่จะต้องควบคุม *Ephoroi* อย่างเข้มงวด เมื่อเทียบกับสภาทั้งสอง ก็เพราะอำนาจของ *Ephoroi* มีอยู่อย่างมากมายไม่ว่าจะเป็นการทหาร(การประกาศสงคราม การระดมพล¹⁹⁵ การแต่งตั้ง/ปลดนายทหาร การเรียกกองทัพกลับ การสลายกองทัพ), ความมั่นคงและเรื่องราวเกี่ยวกับการต่างนครรัฐ(การต่างประเทศ) โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ในการเป็นผู้(องคค์ณะ)ที่ควบคุมกฎเกณฑ์ของนครรัฐด้วยการลงโทษผู้ที่ละเมิด เพราะ “...*Ephoroi* มีสิทธิและอำนาจหน้าที่ในการตัดสินลงโทษต่างๆไม่ว่าจะเป็น การบังคับ

¹⁹³ Xenophon, *Agesilaus*, I.4.

¹⁹⁴ โปรตดู กรอบความคิดของเซโนฟอนเกี่ยวกับหลักประกันดังกล่าวได้ในหัวข้อที่ 3.2.2 ที่ว่าด้วย การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นธรรมชาติ ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

¹⁹⁵ การประกาศสงครามและระดมพลเพื่อทำสงครามของนครรัฐสปาร์ต้ามีวิดิเฉพาะที่ว่า “ φρουραν φαίνειν (*phrouran phainein*)” อันหมายถึงการลั่นกลองรบ Xenophon, *Hellenika*, III.2.23.

ให้จ่ายค่าปรับในทันทีตามจำนวนที่เหมาะสมกับความผิด การให้ออกจากตำแหน่งหรือการปลด ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆทางการเมืองการปกครองของนครรัฐได้ในขณะที่คนเหล่านั้นอยู่ในวาระการดำรงตำแหน่ง รวมไปถึงการจับกุมคุมขังและการนำคนเหล่านี้ไปสู่การพิพากษาได้ส่วนเพื่อลงโทษประหารชีวิต และด้วยอำนาจที่มากมายของ*Ephoroi*นี้ จึงปรากฏอยู่เป็นนิจว่า*Ephoroi*จะไม่ปล่อยหรืออนุญาตให้ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆทางการเมืองการปกครองของนครรัฐอยู่ในตำแหน่งจนครบวาระตามที่ผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆเหล่านี้เห็นว่าเหมาะสมอย่างที่ปรากฏในนครรัฐอื่นๆ เนื่องจาก*Ephoroi*อันเปรียบได้กับทรราชหรือกรรมกรที่ควบคุมกติกานั้น จะลงโทษผู้ที่ละเมิดกฎเกณฑ์หรือประพฤติมิชอบในทันทีที่ตรวจสอบพบความผิดหรือการประพฤติมิชอบ...”¹⁹⁶ และนอกจาก*Ephoroi*จะมีอำนาจลงโทษผู้ที่กระทำความผิดหรือความเสียหายต่อนครหรือละเมิดกฎเกณฑ์ของนครแล้ว *Ephoroi*ยังมีอำนาจในการแต่งตั้งพลเมืองชาวสปาร์ต้า เป็นกองกำลังที่เรียกว่า*krypteia* เพื่อรักษาความสงบภายในของนครรัฐ รับคำสั่งโดยตรงจาก*Ephoroi*และอยู่ภายใต้การควบคุมของ*Ephoroi* โดย*krypteia* มีหน้าที่ในทางเปิดเผยและหน้าที่ในทางลับ อันเปรียบได้กับผู้รักษาความสงบเรียบร้อยที่มีหน้าที่ควบคุมกฎเกณฑ์ด้วยการสอดส่อง, จับกุมปราบปราม, สืบสวน และหาข่าวในทางลับเกี่ยวกับผู้ที่ก่อความวุ่นวายความไม่สงบในบ้านเมือง เพื่อใช้กำลังทำการจับกุมปราบปรามคนที่ เป็นภัยต่อความมั่นคงของนครรัฐให้สิ้นซากเสียแต่เนิ่นๆหรือถอนรากถอนโคน(หักคั่นอย่าไว้ราก ล้างกออย่าไว้หน่อ¹⁹⁷)คนที่เป็นภัยเหล่านี้ให้หมดสิ้น¹⁹⁸ โดยเมื่อพิจารณาเหตุผลที่ไลคาร์กุสได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้*Ephoroi*มีอำนาจในการควบคุมกองกำลังในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในนครรัฐ ก็จะเป็นการป้องกันกษัตริย์หรือสภาทั้งสองที่มีวาระการดำรงตำแหน่งตลอดชีวิตจะใช้อำนาจสั่งยึดอำนาจการปกครองแล้วทำการสถาปนาระบอบทรราชหรือระบอบกษัตริย์หรือระบอบคณาธิปไตยหรือระบอบประชาธิปไตยขึ้น ตามแต่กลุ่มใดจะสามารถช่วงชิงอำนาจได้เป็นผลสำเร็จ และเป็นการป้องกันกษัตริย์หรือสภาทั้งสองที่จะใช้กองกำลังในการปราบปรามกลับแกล้างศัตรูทางการเมืองของตน เพราะเงื่อนไขการดำรงตำแหน่งของ*Ephoroi*คือ การมีวาระดำรงตำแหน่ง 1 ปี และตลอดชีวิตจะสามารถดำรงตำแหน่งได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการควบคุมการใช้อำนาจของ*Ephoroi*เองในการใช้กองกำลังดังกล่าวให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือบ้านเมืองเป็นสำคัญ

¹⁹⁶ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, VIII.4.

¹⁹⁷ หรือในวลีที่ว่า “...คำโบราณกล่าวไว้ ตัดทวายอย่าไว้หนามหน่อ ฆ่าพ่ออย่าไว้ลูก ซึ่งจะเลี้ยงไว้นั้น หาประโยชน์ไม่...จะเป็นเสี้ยนหนามไปภายหลัง...” กิเลน ประลองเชิง, “ตัดทวายไม่ไว้หน่อ,” *ไทยรัฐ* (21 พฤษภาคม 2551): 3.

¹⁹⁸ ดังเช่น กรณีCinadon ที่วางแผนสมคบกับคนต่างๆในสปาร์ต้าเพื่อก่อการกบฏตั้งตนเป็นใหญ่ แต่ด้วยการมีกองกำลัง *krypteia* ที่รับคำสั่งจาก*Ephoroi* ทำให้สามารถหาข่าวในทางลับและสามารถจับกุมCinadon กับพรรคพวกที่ร่วมสมคบคิดกันได้หมดสิ้น โปรดดู Xenophon, *Hellenika*, III.3.4-11.

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับระเบียบแบบแผนทางการปกครองของสปาร์ตาก็จะพบว่า ไคคาร์กุสได้กำหนดคกฏเกณฑ์ในการถ่วงดุลตรวจสอบกันระหว่างสามสถาบันหลักอันได้แก่กษัตริย์ (*basilea*) ของสปาร์ต้า, *Ephoroi* (*ephorois*) และ *Apella* (หรือ *ekklesia*) ที่เป็นการประยุกต์รูปแบบที่อำนาจในการปกครองการตัดสินใจในเรื่องราวต่างๆของนครรัฐอยู่ที่คนๆเดียว, กลุ่มคนและคนส่วนใหญ่ มาสู่การแบ่งแยกอำนาจให้แต่ละส่วนถ่วงดุลกัน รวมไปถึงกำหนดคกฏเกณฑ์ให้ในส่วนที่สามมีการถ่วงดุลหรือเงื่อนงำที่มาควบคุมการใช้อำนาจของตนในส่วนนั้นๆเองอีกด้วย ดังปรากฏเป็นการมีกษัตริย์สองคนที่อำนาจเท่าเทียมกัน, สภาสองสภาที่องค์ประกอบแตกต่างกัน, และที่มา/เงื่อนงำการดำรงตำแหน่งของ *Ephoroi* ซึ่งหากว่าในสามสถาบันหลักมีสถาบันหนึ่งสถาบันใดใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมหรือเป็นการใช้อำนาจเกินขอบเขตหน้าที่ของตน อีกสองสถาบันที่เหลือก็จะทำหน้าที่ตรวจสอบและพิพากษาความผิดลงโทษ บุคคลในสถาบันนั้นๆที่ใช้อำนาจไปในทางที่มีชอบต่อคกฏเกณฑ์ที่ไคคาร์กุสได้กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างสามสถาบันหลักนั้น จะไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเลย หากว่าบุคคลทั้งหมดในสามสถาบันหลักร่วมมือสมคบกันในการแสวงหากอบโกยความมั่งคั่ง ผ่านการจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์ อันหมายความว่า ระเบียบแบบแผนทางการปกครองของสปาร์ต้าที่แม้ว่าจะกำหนดเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจและการตรวจสอบถ่วงดุลไว้อย่างรอบคอบเพียงใด แต่หากผู้คนในระเบียบหรือระบอบนั้นๆเต็มไปด้วยความปรารถนาในความมั่งคั่ง อยากเป็นใหญ่ หรืออยากบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกายอย่างถึงขนาดตามลักษณะจิตแบบทรราชแล้ว ระบอบนั้นๆก็อาจจะเป็นระบอบที่ดีที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริงได้ ดังนั้นไคคาร์กุสจึงได้ให้ความสำคัญแก่การชี้แนะปลูกฝังฝึกลงผลเมืองของสปาร์ต้าให้เขาเหล่านั้นเป็นคนดีที่สามารถควบคุมตนเองและมีความเสียสละเพื่อบ้านเมืองเท่าที่จะสามารถเป็นได้ โดยกำหนดเป็นคกฏเกณฑ์ที่ครอบคลุมประเด็นต่างๆ ได้แก่ สตรีกับการให้กำเนิดลูก, ผู้ชี้แนะกับการเรียนรู้ของเยาวชนจากวัยเด็กไปสู่วัยหนุ่มและวัยผู้ใหญ่ และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของชาวสปาร์ต้า กล่าวคือ ประการแรก สตรีกับการให้กำเนิดลูก ไคคาร์กุสได้ชี้ให้เห็นว่า... ในนครรัฐอื่นๆสตรีที่จะเป็นมารดา จะถูกเลี้ยงดูตามประเพณีอันเป็นที่ยอมรับคือ การควบคุมการรับประทานอาหาร(เพื่อควบคุมความงดงามของรูปร่าง)และทานอาหารที่ทรูหราในจำนวนน้อย ห้ามทานไวน์หรือถ้าทานก็ต้องเจือจาง สตรีนั้นถูกคาดหวังให้มีชีวิตอยู่ประจำกับที่เหมือนกับพวกช่างฝีมือทั้งหลาย¹⁹⁹ โดยนั่งทอผ้าอย่างเงียบๆ สตรีที่ถูกเลี้ยงดูมาในแบบดังกล่าวนี้หรือจะสามารถมีลูกที่ดีได้?...²⁰⁰ ไคคาร์กุสจึงกำหนดให้การทอ

¹⁹⁹ เซโนโฟนก็ได้กล่าวเน้นย้ำว่าศิลปะของช่างฝีมือต่างๆ ทำให้คนอ่อนปวกเปียกเพราะต้องนั่งอยู่กับที่เป็นเวลานานๆภายใต้แสงจากกองไฟ ส่งผลให้ป่วยเจ็บไข้ได้ง่าย และไม่มีเวลาไปสนใจกับเรื่องราวของมิตรสหายและบ้านเมือง ทำให้เป็นพลเมืองที่ไม่มีประโยชน์ โปรดคุ *Xenophon, Oikonomikos, IV.2-3.*

²⁰⁰ *Xenophon, Lacedaemonian Politeia, I.3.*

ผ้าเป็นหน้าที่ของทาสที่เป็นหญิง²⁰¹ และหน้าที่หรืองานหลักประการสำคัญของสตรีชาวสปาร์ต้าที่เสรีทั้งหลายคือการเลี้ยงดูลูก²⁰² อันเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง ที่มีเกียรติและสำคัญยิ่งเสมอด้วยบุรุษที่ไปทำสงคราม ดังจะเห็นได้จากการที่โลคาร์กัสดำหนดว่าจะมีเพียงแต่บุรุษที่ตายในการสงครามกับสตรีที่ตายเมื่อคลอดลูกเท่านั้น ที่จะได้จากจารึกชื่อบนหลุมศพ²⁰³ เพราะฉะนั้นสตรีจึงไม่สามารถละเลยต่อการจัดการครัวเรือนให้เป็นที่เรียบร้อยได้ เพราะเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือนหรือครอบครัวจะต้องอาศัยความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหญิงกับชาย ในการรักษาและเพิ่มพูนด้วยวิถีทางที่ถูกต้องเที่ยงธรรมเป็นสำคัญ²⁰⁴ ซึ่งโลคาร์กัสดำหนดให้สตรีต้องฝึกฝนความแข็งแรงทางร่างกายเช่นเดียวกับบุรุษ และมีการจัดประลองแข่งขันกันในความแคล่วคล่องว่องไวและความแข็งแรงในหมู่สตรี ซึ่งไม่ต่างจากที่จัดขึ้นในหมู่บุรุษ ด้วยเหตุผลที่ว่าหากบิดามารดาแข็งแรงแล้วก็สามารถมีลูกที่แข็งแรงตามไปด้วย²⁰⁵ นอกจากนี้โลคาร์กัสดำหนดคู่สมรสที่เพิ่งแต่งงานกันใหม่ๆ ซึ่งโดยทั่วไปมักใช้เวลาอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานนั้น ได้แยกห่างจากกัน ด้วยการกำหนดว่าเป็นเรื่องที่น่าละอายหากสามีถูกคนอื่นพบเห็นที่กำลังเดินเข้าหรือออกจากห้องนอนของภรรยา ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความปรารถนาระหว่างชายหญิงให้รุนแรงยิ่งขึ้น เพื่อให้ลูกที่จะเกิดขึ้นมามีความแข็งแรง มากกว่าคู่สมรสที่มีเพศสัมพันธ์ระหว่างกันมากจนเกินไป ดังนั้นการแต่งงานมิใช่จะเป็นไปตามอารมณ์ระหว่างชายหญิงเพียงอย่างเดียว หากแต่จะต้องอยู่ในวัยที่เหมาะสมมีความพร้อมด้วย²⁰⁶

และเมื่อได้เด็กที่แข็งแรง อันเป็นทรัพย์ากรที่มีค่าของนครรัฐมาแล้ว ก็จะต้องมีแบบแผนของการชี้แนะปลูกฝังให้เด็กเหล่านี้เป็นเด็กที่มีประโยชน์สำหรับนครรัฐ โดยจะต้องให้ความสำคัญแก่ผู้ชี้แนะที่จะทำหน้าที่ปลูกฝังสิ่งที่ดีให้แก่เด็กๆ เป็นลำดับแรก ดังที่โลคาร์กัสดำหนดไว้ให้เห็นว่า“...ในนครรัฐอื่นๆ บรรดาผู้ที่กล่าวอ้างว่าตนได้นำให้การปลูกฝังอบรมที่ดีที่สุดแก่ลูกหลาน ก็จะให้ทาสเป็นคนสั่งสอน(*paidagogoi*) ให้เด็กๆ สามารถเข้าใจสิ่งที่คนอื่น ๆ พูดกับตนได้ หลังจากนั้นก็จะส่งให้ไปเล่าเรียนการเขียนอ่าน, ศิลปะวิทยาการต่างๆ และกายบริหารกับครูผู้รู้ นอกจากนี้บรรดาพ่อแม่ก็

²⁰¹ “ การทอผ้าถือเป็นหน้าที่หลักของสตรีชาวกรีกทั้งหลาย ไม่ว่าจะ เป็นในนครรัฐใดก็ตาม ” Mary R. Lefkowitz and Maureen B. Fant, *Women's Life in Greece & Rome* (Baltimore, Maryland: The John Hopkins University Press, 1990), p.75. เท่ากับว่าการที่โลคาร์กัสดำหนดกฎหมายให้สตรีชาวสปาร์ต้าไม่ต้องทำหน้าที่ทอผ้า จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือหันเหจากประเพณีความเชื่อของชาวกรีกทั้งหลาย ที่ชัดเจนมากประการหนึ่ง

²⁰² Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, I.4.

²⁰³ Plutarch, *Lycurgus*, 27. อ้างถึงใน Sarah B. Pomeroy, *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves Women in Classical Antiquity* (New York: Schocken Books, 1976), p. 36.

²⁰⁴ โปรตตุ หัวข้อที่ 3.2.2.5 ความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง ในวิทยานิพนธ์นี้

²⁰⁵ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, I.4.

²⁰⁶ *Ibid.*, I.5-6.

ประคบบระจกมลกลุหลนของทนให้อ่อนปลวกเป็ยกดด้วยรองเท่ำสำหรับเท่ำและเสื่อฝ่ำที่เปลี่ยนใหม่อยู่
 เสมอสำหรับร่ำงกาย รวมไปถึงการให้อุกลุหลนรับประทอนอย่างเต็มที โดยถูกจ่ำกัด้วย
 ความสมำรถในการรับประทอนของแต่ละคนเท่ำนั้น...²⁰⁷ จำกข้อค้อยในการชี้เแนะอบรมเด็ก ๆ ของ
 นครรัฐอื่น ๆ ทำให้อุกลุหลนกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นว่ำ “...เท่นั้นที่จะให้อุพ่อแม่ของเด็กแต่ละคน
 คัดเลือกทำสมำอบรมลุกลุหลนของตนเอง ก็ให้อุมีกลุ่มบุคคลที่จะทำหน้ำที่อบรมชี้เแนะเด็ก ๆ โดย
 กลุ่มบุคคลนี้เป็นบรรดาศูที่อยู่ในระดับเดียวกันกับสูที่ดำรงตำแหน่งต่ง ๆ ที่สำคัญในนครรัฐ โดยจะ
 เรียกว่ำ *Paidonomos* ซึ่งมีอำนจในการเรียกประชุมเขวชน ตรวจสอบสอดส่อง ลงโทษอย่าง
 รุนแรงเมื่อพบว่ำเขวชนกระทำควมผิด และยังมีอำนจในการจัดตั้งกลุ่มเขวชนที่มีเสื่อไว้ในกร
 เจ็ยน โยยบรรดาศูเขวชนที่นอกกลุ่มออกทงอีกด้วย...”²⁰⁸ เท่ำกับว่ำกฎเกณฑ์ของอุกลุหลนเป็นการให้
 การศึกษาแก่เขวชนของนครรัฐด้วยบรรดาศูที่มีประสบกกรรมและความรู้กว่ำงวขง อันสัมพันธ์กับ
 การปฏิบัติในชีวิตจริงและเป็นกรถำทอดควมเข้ำใจในระเบียบแบบแผนต่ง ๆ ทั้งทงตรงและ
 ทงอ้อมของนครรัฐ(*nomos*) ให้แก่เขวชน รวมไปถึงการทำให้เขวชนคุ้นเคยกับการเครพ
 ระเบียบแบบแผนและมีวินัย ผ่านระบบของการควบคุมสอดส่องและลงโทษ และอุกลุหลนก็ได้
 กำหนดให้พลเมืองทุกคนมีหน้ำที่ในการชี้เแนะอบรมเขวชนและลงโทษเขวชนได้เมื่อพบว่า
 เขวชนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม²⁰⁹ เพราะหากเป็นในนครรัฐอื่น ๆ แล้ว เมื่อพ่อของเขวชนพบว่า
 ลุกลุหลนของตนถูกพลเมืองคนอื่นหรือใครก็ตมลงโทษ ก็เกิดควมโกรธเคืองสู่นั้น แม้ว่า
 ลุกลุหลนของตนจะได้กระทำควมผิดจริงก็ตม แต่ที่สปาร์ตัมันเป็นสิ่งที่น่าละอຍหากพ่อเท่ำๆ ไม่
 ลงโทษลุกลุหลนของตนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพบว่าลุกลุหลนของตนนั้นถูกพลเมืองคนอื่นลงโทษมำ
 เนื่องจากอุกลุหลนได้ให้อำนจพลเมืองทุกคนอย่างเท่ำเทียมกันในฐานะพ่อที่จะคอยอบรมสั่งสอน
 สอดส่องดูแล ลุกลุหลนของพลเมืองคนอื่น ๆ เสมือนเป็นลุกลุหลนของตนเอง²¹⁰ เท่ำกับว่ำกฎเกณฑ์
 ดังกล่ำวของอุกลุหลนได้นำไปสู่สภำวะของการเครพซึ่งกันและกันระหว่างเขวชนกับคนหนุ่ม
 และเขวชนกับสู่อำวุโส²¹¹ และเกิดควมกลมเกลี่ยกันในบ้านเมือง โดยเฉพาะในทงกรเมืองการ
 ปกครอง เพราะทุกคนเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ที่เท่ำเทียมกันในความเป็นพลเมือง อีกนัยหนึ่ง

²⁰⁷ Ibid., II.1.

²⁰⁸ Ibid., II.2.

²⁰⁹ Ibid., II.10.

²¹⁰ Ibid., VI.1-2.

²¹¹ การเครพซึ่งกันและกัน และความกลมเกลี่ยกันในกลุ่มบุรุษชาวสปาร์ตัม เป็นไปในฐานะของพ่อกับ
 ลูก มิตรสหาย และ พี่กับน้อง เท่ำนั้น Ibid., II.13-14. อันแตกต่างจากนครรัฐกรีกอื่น ๆ อย่างเอเชนส์ที่ยอมรับกับ
 ความสัมพันธ์ของพวกกร่วมเพศ(Homosexual)และพวกกรสองเพศ(Bisexual) เท่ำกับว่ำนครรัฐที่ดีตมควมคิด
 ของเซโนโฟนจะต้องปฏิเสธและกำจัดพวกที่นำรังเกียจสกปรกโสโครกเหล่านี้ทั้งในกรณีผู้ชขและกรณีผู้หญิงให้
 หมดสิ้นไป

คือ ชาวสปาร์ต้าที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาในแบบแผนดังกล่าวจะมีทั้งความอ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติให้ความเคารพต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่อาวุโสกว่าตน(ในด้านอายุและในด้านตำแหน่ง) ควบคุมไปกับตระหนักในความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกับผู้อื่น มากกว่าที่จะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งในกรณีของระบอบกษัตริย์และระบอบประชาธิปไตย ตามลำดับ นอกจากนี้ไลคาร์กุสจะได้กำหนดให้เยาวชนเรียนรู้ระเบียบแบบแผนต่างๆทั้งทางตรงและทางอ้อมของนครรัฐจาก *Paidonomos*, ผู้อาวุโส, และพลเมืองทั้งหลายแล้ว เขาก็ยังได้กำหนดให้เยาวชนนั้นคุ้นเคยกับความยากลำบากต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการห้ามสวมรองเท้า²¹², การสวมใส่เสื้อผ้าชุดเดียวตลอดทั้งปี²¹³, การรับประทานอาหารอย่างพอประมาณและการฝึกฝนให้อึดทนต่อความหิวกระหาย การเผชิญกับความอดอยาก²¹⁴ เพื่อให้เยาวชนทั้งหลายที่จะก้าวขึ้นไปเป็นดำรงตำแหน่งต่างๆของนครรัฐนั้น มีความแข็งแกร่งและไม่เกรงกลัวต่ออุปสรรคความยากลำบากทั้งทางร่างกายและจิตใจ อีกนัยหนึ่งคือ มีความเหมาะสมทั้งทางร่างกายและจิตใจ นั่นเอง²¹⁵

โดยเมื่อเด็กๆได้เติบโตขึ้นเป็นวัยหนุ่ม "...ถ้าเป็นในนครรัฐอื่นๆก็จะยุติการส่งไปเล่าเรียนกับผู้รู้ทั้งหลาย จึงไม่มีใครมาควบคุมเยาวชนเหล่านั้น พวกเขาจึงเป็นนายของตัวเอง แต่ไลคาร์กุสได้กำหนดกฎเกณฑ์ที่แตกต่างจากนครรัฐอื่นๆ ด้วยเหตุผลที่ว่า ในวัยดังกล่าวเป็นช่วงที่เยาวชนให้ความสำคัญแก่เกียรติยศศักดิ์ศรีหน้าตาความเป็นที่สูงสุด, เต็มไปด้วยความจองหองอวดดี, ยั่วยวนลุ่มหลงไปกับความพึงพอใจทางร่างกายที่ยากจะปฏิเสธ ไลคาร์กุสจึงได้กำหนดมอบหมายงานให้เยาวชนเหล่านี้ได้ทำ เพื่อให้เยาวชนมีเวลาว่างอยู่น้อยที่สุด²¹⁶ และหากว่าเยาวชนคนใดหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายมา ก็จะไม่ได้รับสิทธิหรือเกียรติยศต่างๆที่ควรจะได้ในอนาคต รวมไปถึงผู้ที่ได้รับหน้าที่ให้ควบคุมการทำงานของเยาวชนและคนใกล้ชิดของเยาวชนนั้นๆ หากเยาวชนนั้นๆหลีกเลี่ยงการปฏิบัติงาน ก็จะถูกพลเมืองคนอื่นๆเหยียดหยามไม่มีที่ที่จะยืนอยู่ในบ้านเมือง..."²¹⁷ เท่ากับว่า การควบคุมความปรารถนาตามแบบจิตทรราชของเยาวชนด้วยการให้เยาวชนปฏิบัติงานของนครรัฐหรืองานอื่นๆที่ได้รับมอบหมาย มีประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจและทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆให้แก่เยาวชนและเป็นการสร้างให้เยาวชนมีความตระหนักหรือความรับผิดชอบต่อผู้อื่น(อันเป็นรากฐานของกรอบความคิดเรื่องการเสียสละเพื่อผู้อื่น) เพราะหากคน

²¹² Ibid., II.3.

²¹³ Ibid., II.4.

²¹⁴ Ibid., II.5-6.

²¹⁵ โปรดดู บทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์นี้ เกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมต่อจิตและร่างกาย

²¹⁶ สอดคล้องกับหลักการปกครองที่จะต้องจัดให้คนมีงานทำ "...เนื่องจากการกระทำที่ชั่วร้ายเลวทรามทั้งหลายมักเกิดขึ้นตามธรรมชาติได้น้อยมากในหมู่คนที่วุ่นวายกับการทำงาน..." Xenophon, *Hieron*, IX.8.

²¹⁷ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, III.1-3.

กระทำผิด(หลีกเลี่ยงการปฏิบัติงาน)คนที่จะต้องรับโทษมิใช่มีแค่นั้น แต่รวมไปถึงผู้ที่ควบคุมตนและคนใกล้ชิดคนอื่นด้วย นอกจากนี้เพื่อการควบคุมความปรารถนาตามแบบจิตพระราชของเยาวชน ด้วยการปลุกฝังการควบคุมตนเองให้แก่เยาวชน ไคคาร์กุสจึงได้กำหนดให้เยาวชนจะต้องปฏิบัติตนอย่างเข้มงวดด้วยการ“...การเก็บมือทั้งสองให้อยู่ในเสื้อคลุมเมื่ออยู่ในที่สาธารณะ เดินอย่างเงียบๆ สายตาไม่กวาดไปมา แต่ให้ก้มหน้าก้มตามองเฉพาะแต่ทางที่ตนจะเดินไป...และในเวลารับประทานอาหารร่วมกัน หากได้รับคำตอบจากคำถามที่ถามไป ก็จะต้องแสดงความพึงพอใจแต่พองาม...”²¹⁸ โดยเมื่อก้าวข้ามผ่านจากวัยหนุ่มไปสู่วัยผู้ใหญ่ขึ้น ก็จะเป็นช่วงเวลาสมควรได้รับการกระตุ้นให้เกิดความรักในชัยชนะผ่านการแข่งขันกันในการบรรลุคุณธรรม²¹⁹ ที่จะทำให้คนหนุ่มกลายเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นคนดี ซึ่งEphoroiจะทำการเลือกคนหนุ่มสามคนขึ้นมาแล้วแต่งตั้งเป็น Hippagretai และให้ทั้งสามคนไปเลือกคนหนุ่มมาจำนวนคนละ 100 คน รวมทั้งหมด 300 คน โดยทั้งสามจะต้องให้เหตุผลว่าทำไมเลือกคนหนุ่มคนนั้นๆและเหตุผลที่ใช้ในการปฏิเสธไม่เลือกคนอื่นๆ โดยผู้ที่ไม่ถูกเลือกให้อยู่ในกลุ่มนั้น ก็จะคอยทำหน้าที่ตรวจสอบสอดส่องคนที่ปฏิเสธไม่เลือกเขา ควบคู่ไปกับสอดส่องผู้ที่ถูกเลือก ว่าได้กระทำความผิดที่ผิดพลาดหรือไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมหรือไม่ ทั้งผู้ที่ถูกเลือกและผู้ที่ไม่ถูกเลือกจึงอยู่ในสถานะของการตรวจสอบสอดส่องกันและกัน²²⁰ เท่ากับเป็นการปลุกฝังในเบื้องต้นเพื่อให้คนหนุ่มมีความเข้าใจต่อระบบการตรวจสอบถ่วงดุล อันเป็นหัวใจสำคัญของระบอบการปกครองของสปาร์ต้า ที่ตนจะมีทั้งสถานะของการเป็นผู้ตรวจสอบสอดส่องผู้อื่น เช่นเดียวกับที่ถูกผู้อื่นตรวจสอบสอดส่องตน โดยทั้งสามกลุ่มจะแข่งขันกันในการบรรลุคุณธรรม ซึ่งก็คือการที่แต่ละกลุ่มแข่งขันกันในการทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมืองและร่วมมือกันอย่างสุดความสามารถเพื่อพิทักษ์รักษาบ้านเมือง²²¹ อันเป็นการปลุกฝังให้คนหนุ่มได้ตระหนักถึงความสำคัญในประโยชน์ของบ้านเมืองหรือส่วนรวมที่อยู่เหนือประโยชน์หรือความพึงพอใจส่วนตัวหรือของพรรคพวกกลุ่มของตน ซึ่งจะส่งผลให้คนหนุ่มเหล่านี้เต็มใจที่จะเสียสละเผชิญกับความยากลำบากอันตรายทั้งปวงเพื่อบรรลุชัยชนะและความภาคภูมิใจที่แท้ ในการสร้างคุณประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือปิตุภูมิอันเป็นของพลเมืองทุกคน ซึ่งมีไซของทรราชหรือกษัตริย์ในฐานะเป็นเจ้าของแผ่นดิน หรือผู้ที่ครอบครองแผ่นดินเป็นทรัพย์สินสมบัติของตน และถ้าหากว่ากลุ่มหนึ่งกลุ่มใดในสามกลุ่ม ได้ก่อความผิดพลาดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ใดๆของบ้านเมืองหรือกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมหรือทำการ

²¹⁸ Ibid., III.4-5.

²¹⁹ การกระตุ้นดังกล่าวแตกต่างจากในกรณีของระบอบทรราชที่ฉลาด ซึ่งใช้รางวัลให้ผู้คนแข่งขันเพื่อเพิ่มพูนความมั่งคั่งให้แก่ตนเองและนครรัฐที่เป็นของทรราช โปรดดู Xenophon, *Hieron*, IX.3-11. และหัวข้อที่ 5.2.1 ที่ว่าด้วย ระบอบทรราช ในวิทยานิพนธ์นี้

²²⁰ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, IV.2-4.

²²¹ Ibid., IV.5.

แสวงหาประโยชน์เพื่อพรรคพวกของตนแล้ว ก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรงจาก *Ephoroi*²²² ที่เท่ากับการปลุกฝังให้คนหนุ่มเคารพในกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง และสามารถควบคุมตนเองได้จากการแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวก ทั้งในตอนที่อยู่ในวัยหนุ่มและในอนาคตที่จะเข้าไปสู่การดำรงตำแหน่งต่างๆทางการเมืองการปกครองของนครรัฐ ในฐานะเป็นแบบอย่างให้แก่คนอื่นๆ²²³ ด้วยมีความสำนึกที่จะกระทำในสิ่งที่ควรกระทำและละเว้นจากสิ่งที่ไม่ควรไปกระทำ ตามระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์หรือการเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ประการหนึ่ง ควบคุมไปกับความเกรงกลัวที่มีต่อบทลงโทษที่รุนแรงและความเกรงกลัวที่มีต่อเทพเจ้า เพราะกฎเกณฑ์ทั้งหมดของสปาร์ต้าที่โลคาร์กุสกำหนดขึ้นนั้นได้รับความเห็นชอบจากเทพเจ้าผ่านเทพพยากรณ์แห่งเดลฟี(Delphi)²²⁴ เท่ากับว่าผู้ที่ละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎก็ย่อมเป็นปฏิปักษ์กับเทพเจ้า ที่ทำงานในการควบคุมกฎและมีอำนาจลงโทษได้ในทุกบริบทสถานที่และกาลเวลา²²⁵ นอกจากนี้ในวัยดังกล่าวกิจกรรมที่นอกเหนือไปจากการแข่งขันกันและกิจกรรมด้านการทหารแล้ว ศิลปะที่คนในวัยดังกล่าวจะต้องให้ความสนใจในการปฏิบัติก็คือ ศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข เพราะมันเป็นกิจกรรมที่ดีงาม²²⁶ ที่เป็นการปลุกฝังสิ่งที่ดีต่อทั้งจิตและร่างกาย²²⁷

นอกจากนี้โลคาร์กุสยังได้วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับแบบแผนในการดำเนินชีวิตของพลเมืองชาวสปาร์ต้า ที่สามารถจำแนกออกเป็น การรับประทานอาหารร่วมกันของพลเมือง, การช่วยเหลือเกื้อกูล, ความพอประมาณ, การตายอย่างดีงาม, และ คุณธรรมในทางการเมืองกับความเป็นพลเมือง กล่าวคือ การรับประทานอาหารร่วมกันของพลเมือง(*suskenia*)²²⁸ อยู่สมำเสมอจะเป็นช่องทางให้พลเมืองต่างได้ตรวจสอบกันและกัน ว่าทั้งตนเองและผู้อื่นนั้นได้ประพฤติตนอยู่ในระเบียบแบบแผนหรือไม่²²⁹ มีสิ่งใดต้องแก้ไขปรับปรุง ผ่านการสนทนาระหว่างกัน และในการรับประทานอาหารร่วมกัน

²²² Ibid., IV.6.

²²³ Ibid., VIII.2.

²²⁴ Ibid., VIII.5.

²²⁵ Xenophon, *Anabasis*, II.5.7.

²²⁶ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, IV.7.

²²⁷ สำหรับความสำคัญและรายละเอียดของศิลปะการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขที่มีต่อการปลุกฝังสิ่งที่ดีต่อทั้งจิตและร่างกาย โปรดดู หัวข้อที่ 4.2 ที่ว่าด้วย การเรียนรู้ฝึกฝนจิตกับร่างกาย กับ คุณธรรมความดีงาม ในวิทยานิพนธ์นี้

²²⁸ กษัตริย์ทั้งสองของสปาร์ต้าก็จะมีจัดการรับประทานอาหารในลักษณะดังกล่าวเช่นเดียวกัน เพียงแต่จะมีอาหารเป็นสองเท่าของการรับประทานอาหารร่วมกันของพลเมืองโดยทั่วไป มิใช่เพราะจะบำรุงบำเรอกษัตริย์หรือแสดงถึงความหรูหรา แต่มุ่งหมายให้กษัตริย์มอบอาหารเหล่านี้เป็นเกียรติแก่แขกที่มาพร้อมรับประทานอาหารกับกษัตริย์เป็นสำคัญ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, XV.4-5.

²²⁹ Ibid., V.2.

นั่นก็จะมีทั้งผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ คนหนุ่มและเยาวชน อันเป็นโอกาสอันดีที่ผู้อาวุโสจะได้ปลูกฝังชี้แนะคนทั้งหลาย โดยเฉพาะเยาวชนให้เข้าใจถึงระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ต่างๆของนคร ทั้งความคิดและการปฏิบัติ²³⁰ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมความเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควรให้แก่กันและกัน โดยเฉพาะผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองของนครรัฐ รวมไปถึงเป็นการสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันในหมู่พลเมืองทั้งหลายอีกด้วย เพราะ“...คนกรีกโบราณทั่วไปย่อมทราบว่า คนเมืองคริตและสปาร์ตันนั้นจัดให้ผู้คนรับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อจุดประสงค์ในการฝึกให้คนของเขารู้จักวินัยและรู้จักความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน อันเป็นการฝึกจิตวิญญาณของความเป็นนักรบไปในตัว แบบแผนการกินของชาวเมืองทั้งสองนี้ได้กลายเป็นสถาบันอย่างหนึ่งของสังคมไป โดยเฉพาะสถาบันการขัดเกลาหรือจะเรียกว่า สถาบันการศึกษาก็ไม่ผิดนัก...”²³¹ โดยปริมาณของอาหารที่ร่วมรับประทานกันนั้นก็จะไม่มาก(และไม่หรูหรา)หรือน้อยจนเกินไป(และไม่ขาดแคลน) และในบางครั้งก็อาจนำสัตว์ที่ไปล่ากันมาได้ มาประกอบอาหารแล้วแบ่งปันกัน เช่นเดียวกับที่บางครั้งผู้ที่มีเงินทองก็จะนำขนมหรืออาหารมาเสริมเพิ่มเติมบ้าง²³² เพราะการควบคุมปริมาณอาหารให้ได้สัดส่วนกับพลังงานที่ใช้ไปในการลงแรงทำงานต่างๆและการออกกำลังกายนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้มีร่างกายที่สมส่วนแข็งแรง²³³ นอกจากนี้ทุกคนจะมีถ้วยของตนเอง ซึ่งจะดื่มได้ก็ต่อเมื่อกระหายน้ำเท่านั้น อันเป็นการควบคุมพลเมืองมิให้ดื่มมากจนเกินไปและมีให้เกิดการเมามายขึ้นสำหรับผู้ใหญ่ที่ดื่มไวน์²³⁴ เนื่องจากทุกคนต้องเดินกลับบ้านด้วยตนเองเหมือนในเวลากลางวัน พวกเขาจึงไม่สามารถใช้เวลาทั้งคืนไปกับการรับประทานอาหารได้และต้องควบคุมมิให้ตนเองนั้นเมามาย โดยเฉพาะคนหนุ่มและผู้ใหญ่ที่มีได้ใช้ไม้เท้าช่วยในการเดิน²³⁵ ดังนั้นกฎเกณฑ์หรือวิถีปฏิบัติของการรับประทานอาหารร่วมกันในหมู่พลเมืองและการสนทนาระหว่างกันในการรับประทานอาหารร่วมกันของพลเมือง จึงให้ประโยชน์ต่อนครรัฐในหลายประการโดยเฉพาะเป็นการลดทอนควบคุมความก้าวร้าว, ความหยิ่งจองหองอวดดี, การไร้วินัย, ความหยาบช้ำต่างๆ, ความเมามาย, และการพูดจาที่ไม่เหมาะสม ของบรรดาพลเมืองทั้งหลายให้เหลือน้อยที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้²³⁶ ซึ่งเมื่อพิจารณาความสามัคคีกลมเกลียวกันในหมู่พลเมืองที่เกิดขึ้นจากการรับประทานอาหารร่วมกัน ประกอบกับกฎเกณฑ์ที่ไลคาร์กุสได้กำหนดให้พลเมืองที่

²³⁰ Ibid., V.5.

²³¹ ไชยันต์ ไชยพร, *Pre Modern*, หน้า 151-152.

²³² Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, V.3.

²³³ Ibid., V.8.

²³⁴ Ibid., V.4.

²³⁵ Ibid., V.7.

²³⁶ Ibid., V.6.

เป็นเพื่อนที่มีหน้าที่ปลูกฝังอบรมดูแลสอดส่องและลงโทษ บุตรของพลเมืองคนอื่นๆ เสมอด้วยลูกของตนเอง²³⁷ ก็จะนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่พลเมืองทั้งในแง่ของการปลูกฝังชี้แนะสอดส่องดูแลลูกหลานของกันและกัน และนำไปสู่ความสามัคคีกลมเกลียวกันที่ควบคู่มากับความเคารพให้เกียรติกันและกัน ระหว่างครอบครัวต่างๆ ของพลเมือง รวมไปถึงการเกื้อกูลสิ่งของต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผ้า, สุนัขล่าสัตว์, และคนรับใช้(ทาส) ให้แก่กันเมื่อผู้หนึ่งผู้ใดขาดแคลนหรือจำเป็นต้องใช้แต่ไม่มีครอบครองอยู่ ซึ่งผู้ที่หิวยืมสิ่งของอันเป็นของคนอื่นไปนั้น ก็จะรักษาและหวงแหนของๆ คนอื่นเหมือนเป็นของๆ ตนเอง²³⁸ และด้วยเหตุผลอันเป็นความจริงที่ว่า มนุษย์ไม่สามารถจะมีเพียงพร้อมไปเสียทุกสิ่งทุกอย่างในทุกเวลา เช่นเดียวกับที่เราไม่สามารถทำให้คนทุกคนรวยเท่ากันหมดได้ การลดทอนช่องว่างระหว่างผู้ที่ยั่งคั่งกับผู้ที่ยากจนจึงมีความสำคัญ เพราะหากช่องว่างดังกล่าวยิ่งขยายระยะห่างมากขึ้นเท่าใด การเผชิญหน้าระหว่างผู้มั่งคั่งชนชั้นสูงจำนวนน้อยกับคนยากจนจำนวนมากก็ยากที่จะหลีกเลี่ยง อันอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองและเป็นที่คุกคามต่อการดำรงอยู่ของบ้านเมือง ดังนั้นการใช้หลักความพอประมาณจึงมีความสำคัญ ซึ่งโลคาร์กุสได้กำหนดให้พลเมืองที่ว่างงานนั้น ห้ามประกอบกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวกับการแสวงหาความมั่งคั่ง โดยมอบหมายให้คนเหล่านี้อุทิศเสียสละเพื่อกระทำการกิจกรรมต่างๆ อันเป็นการสร้างความมั่นคงในการมีเสรีหรืออำนาจอธิปไตยของนครรัฐ และด้วยการรับประทานอาหารร่วมกันในหมู่พลเมืองที่มีอาหารแบบเดียวกันและเครื่องแต่งกายที่เหมือนกัน ก็จะทำให้ความปรารถนาในการแสวงหาความมั่งคั่งหรรหาก็จะลดน้อยถอยลง²³⁹ เสื้อผ้าอาภรณ์ภัณฑ์ทั้งหลายก็มิได้มีความสำคัญเท่ากับร่างกายที่แข็งแรงมีสุขภาพที่ดี และพลเมืองต่างช่วยเหลือกันและกันด้วยการลงแรงเพื่อให้ได้รับความภาคภูมิใจมากกว่าที่จะปรารถนาในเงินทอง²⁴⁰ ดังนั้นพลเมืองชาวสปาร์ต้าจึงไม่ได้มุ่งหมายที่จะแสวงหาความมั่งคั่งอย่างเอาเป็นเอาตาย โดยเฉพาะการใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุซึ่งความปรารถนาดังกล่าวดังที่ปรากฏในนครรัฐอื่นๆ เพราะสำหรับพลเมืองชาวสปาร์ต้าแล้วความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติเงินทองนั้น ไม่มีค่าอะไรเลยเมื่อเทียบกับความภาคภูมิใจที่ได้รับจากการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนพลเมืองและการทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมือง อันสอดคล้องกับกรอบความคิดเรื่องการตายอย่างดีงาม²⁴¹ หรือการตายอย่างมีเกียรติ ซึ่ง“...จากการ

²³⁷ Ibid., VI.1-2.

²³⁸ Ibid., VI.3.

²³⁹ Ibid., VII.1-3.

²⁴⁰ Ibid., VII.4.

²⁴¹ เซโนโฟนได้กล่าวถึงการตายอย่างดีไว้ในจดหมายฉบับที่ 3 ที่เขียนถึง Sotira (Σώτιρα) อันมีการกล่าวถึงบุตรชายของเซโนโฟนคือกรีกุสที่เสียชีวิตในสงคราม ความว่า “...ความตาย(θάνατος)ในความเห็นของข้า(เซโนโฟน)มิใช่สิ่งที่ยิ่งงาม(καλόν)หรือน่าหวั่น(αἰσχροπὸν)ด้วยจุดจบของชีวิตนั้นทุกคนย่อมไม่เหมือนกัน จากความแข็งแรงหรืออ่อนแอแต่กำเนิด ช่วงเวลาของการมีชีวิตของคนทั้งหลายจึงไม่เท่าเทียมกัน บางครั้งความตายก็มา

ตรวจสอบพบว่าผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามความคิดดังกล่าว(การตายอย่างมีเกียรติ)นั้น ถูกฆ่าตายน้อยกว่าบรรดาผู้ที่วิ่งหนีจากอันตราย²⁴² เพราะมันเป็นความจริงที่ว่า ความกล้าหาญเป็นสิ่งที่ช่วยให้ก้าวข้ามผ่านความตายที่อยู่ตรงหน้ามากกว่าที่จะเป็นความขี้ลาดหาวคกลัว เนื่องจากความกล้าหาญนั้นเป็นสิ่งที่ง่าย ให้ความพึงพอใจมากกว่า อุดมและแข็งแกร่งกว่า โดยความรุ่งโรจน์อันเป็นที่ก้องกระเจายนั้นย่อมต้องเป็นไปด้วยความกล้าหาญเท่านั้น...”²⁴³ โดยการตายอย่างมีเกียรติก็คือ การกล้าเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตรายทั้งปวง โดยไม่เกรงกลัวต่อการเสียชีวิต เพื่อประโยชน์แก่บ้านเมืองอันเป็นของพลเมืองทุกคน ที่จะปกป้องสิ่งเดียวกันที่เป็นทั้งของตนเองและของเพื่อนพลเมืองคนอื่น ๆ²⁴⁴ อันเป็นความสำนึกในแบบของระบอบอภิชนาธิปไตยในหมู่พลเมือง อันแตกต่างจากรบอบคณาธิปไตยที่ชนชั้นสูงเสียดสละความพึงพอใจทางร่างกาย ไปเผชิญกับความยากลำบากภัยอันตราย เพื่อรักษาและเพิ่มพูนเกียรติยศชื่อเสียงความภาคภูมิใจให้แก่ตนเองและวงศ์ตระกูลของตนเป็นสำคัญ อันเป็นความแตกต่างของความหมายของคำว่า“ส่วนรวม”ที่ในระบอบอภิชนาธิปไตยหมายถึง สิ่งที่เป็นของพลเมืองทุกคนอย่างเสมอภาค ที่ควบคู่มากับความกลมเกลียวและสามัคคี ในขณะที่คำว่า“ส่วนรวม”ของระบอบคณาธิปไตยและระบอบกษัตริย์กลับหมายถึงสิ่งที่เป็นของชนชั้นสูงเท่านั้น ที่ควบคู่มากับการแบ่งแยกและการแก่งแย่ง เพราะฉะนั้นลักษณะสำคัญของจิตสำนึกในการตายอย่างมีเกียรติตามแบบระบอบอภิชนาธิปไตย ก็คือ การปฏิบัติตนเยี่ยงบรรดาวีรบุรุษทั้งหลายของชาวกรีก ที่เสียดสละไม่อาลัยต่อชีวิต เพื่อประโยชน์สูงสุดในสิ่งที่ยิ่งใหญ่

อย่างฉับพลันด้วยสาเหตุต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุที่ดีหรือเลวก็ตาม และอีกเช่นกันที่ไม่เหมาะสมหากเราเศร้าโศกเสียใจอย่างมากมายต่อความตาย เพราะเรารู้ว่าการกำเนิดเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทาง ความตายคือจุดสิ้นสุด เขาได้ตายเฉกเช่นคนทั้งหลาย ถึงแม้ว่าจะไม่เต็มใจก็ตาม แต่มันก็ต้องเป็นไป อย่างไรก็ตามการตายอย่างดี(εὖλος δὲ θάνατος) เป็นส่วนสำคัญของผู้ที่เต็มใจและได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาอย่างดี(τὸ δὲ καλῶς ἐκόντος τε ἔργον . καὶ ἂ χρητὴ παιδεύθῆντος.) ความสุขเป็นของกรีกูลุส(Γρόλλος)และคนอื่น ๆ ที่มีได้เลือกชีวิตที่ยืนยาว แต่เลือกชีวิตที่มีคุณธรรม(ἀρετῆς) อย่างที่สุด อันเป็นที่พึงพอใจของเทพเจ้า แม้ว่ามันจะแสนสั้นก็ตาม...” Xenophon, *Epistles*, III

²⁴² ข้อความดังกล่าวสอดคล้องกับคำกล่าวของเซโนฟอนในคัมภีร์ *Anabasis* ที่กล่าวต่อกองทหารหมื่นคนชาวกรีก ในสภาวะที่ต้องต่อสู้เพื่อรักษาชีวิตของพวกเขาจากกองทัพของกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย หลังจากที่ไซรัสผู้เยาว์และบรรดาแม่ทัพนายกองชาวกรีกถูกกษัตริย์หลอกไปสังหารหมู่ความว่า...”ท่านทั้งหลายด้วยประสบการณ์ของข้า(เซโนฟอน) ข้าได้พบความจริงที่ว่า บรรดาผู้ที่กังวลกับการสงครามและใช้ทุกวิถีทางในการรักษาชีวิตของตนนั้น มักจะต้องเป็นผู้ที่ตายอย่างง่ายตายและน่าละอายอดสูเป็นยิ่ง ในขณะที่บรรดาผู้ซึ่งตระหนักว่าความตายนั้นเป็นเรื่องธรรมดาและเป็นสิ่งที่ไม่มียุทธคนใดหลีกเลี่ยงได้ ก็มักจะเผชิญกับความตายอย่างดั่งงาม และก็มีแต่คนเหล่านี้เท่านั้นที่จะอยู่จนถึงวัยชราและมีความสุขในขณะที่มีชีวิตอยู่ ดังนั้นเราทั้งหลายจึงควรจดจำสิ่งเหล่านี้ให้ขึ้นใจ เพราะมันเหมาะสมยิ่งกัวิกฤติ(καίρω)ที่เรากำลังเผชิญอยู่ เราจะต้องเป็นผู้ที่กล้าหาญและทำให้ผู้ที่ติดตามเรามีความกล้าหาญด้วยเช่นกัน...” Xenophon, *Anabasis*, III.1.43-44.

²⁴³ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, IX.1-2.

²⁴⁴ Xenophon, *Kunetetikos*, XII.11.

ที่เป็นการประสานเชื่อมโยงตนเอง ครอบครัวและบ้านเมือง รวมไปถึงเผ่าพันธุ์เข้าไว้ด้วยกัน²⁴⁵ ที่ชาวสปาร์ต้าในฐานะพลเมืองของระบอบอภิชนาธิปไตยได้แสดงให้เห็นถึงหลายประการในความ เป็นวีรบุรุษดังกล่าว เพราะ“...หากภัยอันตรายใดๆถูกนำเข้ามาสู่ชาวกรีก โดยคนที่มิใช่ชาวกรีก ทั้งหมด จะมีใครกันเล่าที่เราจะเชื่อใจได้มากกว่าชาวลาเซเดโมเนีย(สปาร์ต้า) ผู้ซึ่งทำนองหลาย ยินดีที่จะให้มิตรสหายไปอยู่ในแถวกองทัพอันมีพวกเขาอยู่ ซึ่งพลเมืองของพวกเขา นั้น เมื่อตั้งทัพ อยู่ที่เทอร์มาโปลี(Thermopylae)ทุกคน ณ ที่แห่งนั้นได้เลือกที่จะต่อสู้จนสิ้นลมหายใจ มากกว่าที่จะ มีชีวิตอยู่แล้วปล่อยให้คนที่มิใช่ชาวกรีกทั้งหลายเข้ามาสู่บ้านเมืองของชาวกรีก...”²⁴⁶ และหากว่า พลเมืองชาวสปาร์ต้าผู้ใดเป็นผู้ที่กล้าหาญตามแบบวิธีข้างต้นก็จะได้รับรางวัลเป็นความสุข ในขณะที่ ผู้ซึ่งขี้ลาดหาวคดก็มักจะประสบความระดมทุกข์ ที่มากกว่าในนครรัฐอื่น เนื่องจาก“...คนที่ขี้ ลาดในนครรัฐอื่นๆอย่างมากก็แค่ ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขี้ลาด แต่เขาก็สามารถไปตลาดที่ ขายของได้เช่นเดียวกับผู้ที่กล้าหาญ นั่งร่วมอยู่กับผู้ที่กล้าหาญ และเข้าไปในสถานศึกษาต่างๆ เดียวกันกับผู้ที่กล้าหาญได้หากเขาเหล่านั้นต้องการ แต่ใน สปาร์ต้าคนทั้งหลายต่างคิดว่ามันเป็นเรื่องที่น่า ขายหน้าและเสื่อมเสีย หากจะต้องร่วมรับประทานอาหารกับคนขี้ลาดหรือจะต้องประลองมวย ปล้ำกับคนขี้ลาด เช่นเดียวกับที่ในการแข่งขันที่ผู้ซึ่งขี้ลาดจะไม่ถูกเลือกให้เข้าร่วมในกลุ่ม อัน สอดคล้องกับกลุ่มคอร์สที่ผู้ซึ่งขี้ลาดจะถูกกำหนดให้อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำและไม่สำคัญเป็นที่สุด คนขี้ลาดเมื่ออยู่บนถนนหรือทางเดินก็ต้องหลีกเลี่ยงให้แก่อื่น และหากนั่งอยู่ก็ต้องลุกขึ้นยืน ให้แม้จะเป็นกับเขวชนคนหนุ่มก็ตาม ผู้ซึ่งขี้ลาดจะต้องเก็บดูแลสตรีที่เป็นโสค อันเป็นคนใน ครอบครัวหรือญาติของตนไว้ที่บ้าน และตอบคำถามแก่พวกเธอเหล่านั้นถึงสาเหตุของความขี้ลาด ของตนที่มีผลกระทบต่อพวกเธอ ผู้ซึ่งขี้ลาดจะต้องดูแลบ้านโดยปราศจากซึ่งภรรยา และถูกลงโทษ ต่างๆจากการที่อยู่เป็นโสค เขาจะไม่สามารถเดินทางไปในเมืองได้อย่างสง่างามหรือแม้แต่จะทำสิ่ง ต่างๆเลียนแบบผู้ที่ปราศจากการตำหนิได้เลย ซึ่งหากผู้ซึ่งขี้ลาดยังดันทุรังที่จะทำ เขาก็จะถูกทำร้าย

²⁴⁵ โปรดดู Ibid., I.1-18.

²⁴⁶ Xenophon, *Hellenika*, VI.5.43. หมายถึงเหตุการณ์ที่กษัตริย์ลีโอนิดัส(Leonidas)แห่งสปาร์ต้าได้นำ กองทหารชาวสปาร์ต้าจำนวน 300 คนและกองทหารของชาวกรีกอื่นๆ รวมทั้งหมดแล้วมีจำนวนไม่กี่พันคน ไป รักษาช่องเขาเทอร์มาโปลี เพื่อป้องกันกองทัพของกษัตริย์เซอร์ซีส(Xerxes)แห่งเปอร์เซียที่มีจำนวนหลายแสนคน ซึ่งได้ยกทัพมารุกรานชาวกรีก โดยกรอบความคิดการตายอย่างดีของชาวสปาร์ต้าก็ดำรงอยู่อย่างสืบเนื่องตลอดมา แม้ในช่วงเวลาของเซโนโฟน ดังที่ Cheirisophus ชาวสปาร์ต้า หนึ่งในแม่ทัพนายกองของกองทหารหมื่นคนชาว กรีกที่ได้กล่าวต่อกองทหารให้มีความฮึกเหิมในการต่อสู้กับกองทัพของกษัตริย์เปอร์เซียว่า “...เราทั้งหลายจะต้อง แสดงตนว่าเป็นผู้ที่กล้าหาญโดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เรากำลังเผชิญอยู่ และจงอย่ายอมแพ้ โดยจะต้องพยายาม พิทักษ์รักษาเราทั้งหลายด้วยชัยชนะที่รุ่งโรจน์หากเราสามารถ หรือไม่อย่างน้อยก็ขอให้เราตายอย่างดีงาม และมี ตกอยู่ในมือของศัตรูในขณะที่เรามีชีวิต...” Xenophon, *Anabasis*, III.2.2-3.

จากผู้ที่ตั้งมากกว่า(เหนือกว่า)เขา...”²⁴⁷ เท่ากับว่าบทลงโทษที่กำหนดขึ้นโดยไลคาร์กุสต่อผู้ที่ขี้ลาดหวาดกลัวนั้น เป็นการลงโทษที่มีใช้แค่การลงโทษทางร่างกาย แต่ยังเป็นการลงโทษทางสังคม (social sanction) ที่มีผลโดยตรงต่อจิตของผู้ที่ขี้ลาดหวาดกลัว ทำให้เขาเหล่านั้นรู้สึกแปลกแยกจากพลเมืองคนอื่นๆและไม่ได้รับเกียรติเยี่ยงคนอื่นๆ รวมไปถึงยังเป็นการลงโทษที่มีผลต่อคนในครอบครัวที่จะต้องอยู่เป็นโสด อันมีสาเหตุมาจากผู้ที่ขี้ลาดหวาดกลัวในครอบครัวทำให้พลเมืองคนอื่นๆไม่มีใครอยากแต่งงานกับคนครอบครัวนี้ เพราะหากแต่งงานกับสตรีหรือบุรุษในครอบครัวนี้ก็จะต้องถูกประณามเหยียดหยามและไม่มีพลเมืองคนใดคบค้าสมาคมด้วย เนื่องจากมันหมายถึงการยอมรับผู้ที่ขี้ลาด เพราะฉะนั้นด้วยบทลงโทษดังกล่าวโดยเฉพาะขอบเขตของการลงโทษที่มีได้จำกัดอยู่แค่ร่างกายของผู้ที่ขี้ลาด แต่รวมไปถึงจิตโดยเฉพาะภักดิ์รักในเกียรติหรือหน้าตาชื่อเสียงของทั้งผู้ที่ขี้ลาดและญาติสนิทมิตรสหาย อันเป็น“ลักษณะเฉพาะของกฎเกณฑ์ของสปาร์ต้าที่มีบทลงโทษทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อคนใกล้ชิดของผู้ที่กระทำความผิด เพื่อเป็นการปลูกฝังให้พลเมืองคำนึงและตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนที่มีต่อผู้อื่น ทำให้พลเมืองชาวสปาร์ต้าเลือกที่จะตายอย่างดีมากกว่าที่จะมีชีวิตอยู่อย่างน่าละอาย”²⁴⁸

ดังนั้นกฎเกณฑ์ที่ไลคาร์กุสกำหนดขึ้นเกี่ยวกับการปลูกฝังอบรมเยาวชนและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของพลเมืองชาวสปาร์ต้า ที่กล่าวมาข้างต้นคือ การรับประทานอาหารร่วมกันของพลเมือง, การช่วยเหลือเกื้อกูล, ความพอประมาณ, และการตายอย่างดีงาม ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นการปลูกฝังให้พลเมืองชาวสปาร์ต้าเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สามารถควบคุมความใคร่ทางร่างกายของตนเอง มีความกล้าหาญและเสียสละได้แม้แต่ชีวิตของตนเองเพื่อสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าชีวิต ซึ่งก็คือประโยชน์ของบ้านเมืองหรือนครรัฐ ด้วยการตระหนักในความหมายของคำว่า“ส่วนรวม”ที่เป็นของพลเมืองทุกคน อันมิใช่เป็นแค่แผ่นดินหรือบ้านเมืองของกษัตริย์ หรือของชนชั้นสูงหรือของมหาชนคนส่วนใหญ่ และนำไปสู่การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมในทางการเมือง ซึ่งก็คือการมีชีวิตที่ดีงามตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรม(บทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์) ในระบอบการปกครองและแบบแผนในการดำเนินชีวิตอันเป็น *nomos* ที่สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนของคุณธรรมอันเป็น *phusis* ที่เป็นการคลี่คลายจิตที่รักในเกียรติไปสู่ความรักในความเป็นคนดีที่มุ่งทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์ โดยการปฏิบัติที่ดีงามดังกล่าวก็คือกิจกรรมทางการเมืองหรือชีวิตทางการเมืองที่แท้ ดังที่เซโนโฟนกล่าวว่า “...กฎเกณฑ์ของไลคาร์กุสที่เป็นที่น่ายกย่องขึ้นชมอีกประการหนึ่ง อันวางรากฐานอยู่บนการตระหนักในความจริงที่ว่า เมื่อปล่อยให้การผลิตคุณธรรมไปสู่การประพฤติปฏิบัติ เป็นการริเริ่มของบุคคลแต่ละคนแล้ว ผลลัพธ์ที่ได้นั้นย่อมไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมให้นครรัฐนั้นดีงาม ดังนั้นเขา(ไลคาร์กุส)จึงได้กำหนดว่าพลเมืองทุก

²⁴⁷ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, IX.4-5.

²⁴⁸ *Ibid.*, IX.6.

คนจะต้องฝึกฝนปฏิบัติคุณธรรมทั้งหลายในชีวิตทางการเมือง เช่นเดียวกับที่หากบุคคลใดปฏิบัติคุณธรรมเขาผู้นั้นก็จะเหนือกว่าผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติ ฉะนั้น นครรัฐสปาร์ตาก็จะโดดเด่นเหนือนครรัฐอื่นทั้งหมด ในแง่ของคุณธรรม ฉะนั้น เพราะสปาร์ตาคือเป็นนครรัฐเดียวที่ความดีงามทั้งหลายได้ถูกปฏิบัติอย่างเข้าใจในชีวิตทางการเมือง...²⁴⁹ ด้วยการเมืองเป็นเรื่องของส่วนรวมที่เป็นของพลเมืองทุกคนอย่างเท่าเทียม ที่แต่ละคนล้วนมีหน้าที่ในการรับผิดชอบ เพื่อให้บ้านเมืองนั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้นหากพลเมืองผู้ใดละเลยหน้าที่ความรับผิดชอบของตนก็จะต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรง เพราะความเสียหายที่เกิดขึ้นมิใช่แค่กระทบแก่คนผู้นั้นเพียงผู้เดียว แต่มันกระทบต่อส่วนรวมอันเป็นของคนทุกคน เพราะฉะนั้น...มันไม่เป็นที่ดีงามหรือที่นครรัฐอื่นลงโทษผู้ที่กระทำความหยาบช้า²⁵⁰ และไลคาร์กุสก็ลงโทษอย่างรุนแรงไม่น้อยไปกว่ากันสำหรับผู้ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ว่าไม่ใช่ชีวิตอยู่อย่างดีงามเท่าที่สามารถจะเป็นได้ หลักการของไลคาร์กุสก็ราวกับว่า เมื่อใครก็ตามกดขี่ผู้อื่นลงเป็นทาสหรือปล้นชิงขโมยทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น ผู้ที่ถูกกระทำทำร้ายโดยตรงเท่านั้นที่ได้รับผลเสีย แต่ความหยาบช้าต่างๆและความขี้ลาดนั้นเป็นการทรยศและก่อความเสียหายให้แก่นครรัฐทั้งนคร สิ่งนี้ข้า(เซโนฟอน)ก็เห็นว่ามันถูกต้องที่คนเหล่านี้จะต้องถูกลงโทษอย่างแสนสาหัส เขา(ไลคาร์กุส)ได้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆที่เข้มงวดสำหรับการประพฤติปฏิบัติคุณธรรมทางการเมืองทั้งปวง พลเมืองทั้งหลายที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตนให้สำเร็จลุล่วงนั้น ต่างมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในการดำรงอยู่ของบ้านเมืองส่วนรวม²⁵¹ โดยไม่อาศัยเงื่อนไขเกี่ยวกับความแตกต่างของร่างกายและความมั่งคั่งมาเป็นเกณฑ์ และถ้าหากผู้ใดไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตนให้สำเร็จลุล่วงได้ ไลคาร์กุสก็กำหนดว่าเขาผู้นั้นจะไม่ถูกนับว่าเป็นผู้หนึ่งใน *สหาย*(*ομοίον* หรือ *homoion*) อีกต่อไป...²⁵² ซึ่งบทลงโทษดังกล่าวของไลคาร์กุสต่อผู้ที่ละเลยหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วง ก็เท่ากับเป็นการถอดถอนผู้นั้นออกจากความเป็นพลเมือง เพราะคำว่า *สหาย*(*ομοίον* หรือ *homoion*) ในหมู่ชาวสปาร์ตาคือหมายถึงพลเมืองชาวสปาร์ตาคือ (*Spartiates*) ที่เท่าเทียมกัน อันเป็นคำซึ่งมีที่มาจากการจัดกระบวนทัพ ยุทธวิธีในการสงครามและระเบียบวินัยในกองทัพของชาวสปาร์ตาคือ ที่เน้นย้ำว่าความอยู่รอดของส่วนรวม (กองทัพ) และชีวิตของทหารทุกคนขึ้นอยู่กับความมีระเบียบวินัย, ความพร้อมเพรียงและการร่วม

²⁴⁹ Ibid., X.4.

²⁵⁰ เปรียบเทียบกับ กฎ(คำบัญชาหรือประกาศิต)ของคิน โนนุส(*κιννονοῦ νόμοι*)ที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการธำรงรักษาระบอบประชาธิปไตยและทำให้เป็นระบอบที่ดีงามขึ้นเท่าที่มันจะเป็นได้ โปรดุ หัวข้อที่ 5.2.4 ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ) ในวิทยานิพนธ์นี้

²⁵¹ นัยยะความหมายของความเท่าเทียมตามแบบไลคาร์กุสแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากรบอบประชาธิปไตยโบราณที่ความเท่าเทียมหมายถึง เท่าเทียมกันในการแข่งขันกอบโกยความมั่งคั่งจากงบประมาณของบ้านเมืองมาเป็นของตน โปรดุ หัวข้อที่ 5.2.4 ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ) ในวิทยานิพนธ์นี้

²⁵² Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, X.5-7.

แรงร่วมใจกันของคนทุกคนในกองทัพ ด้วยทุกคนต่างมีหน้าที่รับผิดชอบชีวิตของผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งแถวหน้าที่เกี่ยวพันกับแถวถัดไปและต่อไป และ คนที่อยู่ในแถวเดียวกันด้านขวาและซ้ายของกันและกันต่างเกี่ยวพันกันและต่อไป²⁵³ เท่ากับว่าความเท่าเทียมกันดังกล่าวเป็นรากฐานความคิดสำคัญของพลเมืองชาวสปาร์ต้าที่ควบคู่มากับหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและบ้านเมืองส่วนรวมอย่างแท้จริง เพราะการมีชีวิตอยู่มิใช่เป็นไปเพื่อบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกายของตนเอง แต่เป็นไปเพื่อบรรลุสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าซึ่งก็คือ ประโยชน์สำหรับบ้านเมือง อันเท่ากับเป็นการคลี่คลายจิตที่รักในเกียรติให้ลงแรงทำงานหนักอย่างอุตสาหพยายาม มีความกล้าหาญที่จะเผชิญกับความลำบากและภัยอันตรายทั้งปวง เพื่อบรรลุชัยชนะอันเป็นความภาคภูมิใจที่ได้ทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมืองและคนอื่นๆ ดังนั้นชาวสปาร์ต้าจึงมีทั้งความเข้าใจหรือความตระหนักในสิ่งที่ถูกต้องที่ควร และปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องที่ควรนั้นอย่างสุดความสามารถ เนื่องจากสามารถควบคุมตนเองจากภายในและเคารพกฎเกณฑ์จากภายนอก อีกนัยหนึ่งคือ“...เป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติคุณธรรมความดีงามให้เจริญงอกงามในชีวิตจริง...”²⁵⁴นั่นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเกี่ยวกับระบอบอภิชนาธิปไตยหรือระบอบการปกครองของสปาร์ต้า ซึ่งกฎเกณฑ์ต่างๆถูกกำหนดขึ้นโดยไลคาร์กุส ก็จะพบว่า ระบอบดังกล่าวได้เน้นย้ำถึงการตรวจสอบตนเอง, การตรวจสอบผู้อื่น, และการพร้อมให้ผู้อื่นตรวจสอบตน เพื่อมุ่งหมายสิ่งที่ดีงามให้แก่กัน มากกว่าที่จะมุ่งเอาชนะคะคานกัน²⁵⁵ อันเป็นหลักของมิตรสหายที่จะเกี่ยวคู่ให้ประโยชน์เป็นคุณงามความดีต่อกันและกัน²⁵⁶ โดยระบอบดังกล่าวเป็นระบอบที่เกี่ยวพันให้มีการสอดส่องควบคุมผู้คนจากภายในตนเองและจากภายนอก อันได้แก่ผู้อื่นและกฎเกณฑ์ที่มีบทลงโทษที่รุนแรงหากไม่ปฏิบัติหรือละเลย เพื่อให้พลเมืองครองตนอยู่ในระเบียบแบบแผน ซึ่งเปรียบได้กับการทำให้เทพีแห่งคุณธรรมนั้น ปรากฏอยู่ในทุกหนแห่ง²⁵⁷ เพื่อให้ผู้คนมิใช่แค่ตระหนักรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้องที่

²⁵³ โปรดดู Ibid., XI.1-10.

²⁵⁴ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.39.

²⁵⁵ สอดคล้องกับสิ่งที่โสเครตีสกล่าวไว้ว่า“...ซึ่งศักยภาพในการรู้จักตนเองจะทำให้ผู้นั้นสามารถตรวจสอบ (δοκιμάζειν) มนุษย์คนอื่นๆ ได้อย่างดีเช่นเดียวกับที่ตรวจสอบตนเอง และทำให้การปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่นๆ นั้น ตนได้รับในสิ่งที่ดีและป้องกันตนจากสิ่งที่ชั่วร้าย ...” Ibid., IV.2.26.

²⁵⁶ Ibid., I.6.14.

²⁵⁷ ดังความคิดของเซโนฟอนเกี่ยวกับคุณธรรมที่ว่า“...เพราะมนุษย์นั้นต่างปรารถนาในคุณธรรม แต่ความยากลำบากในการปฏิบัติอันเป็นที่ประจักษ์ ทำให้มนุษย์ละเลยที่จะปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องที่ควร แล้วหันไปแสวงหาความพึงพอใจทางร่างกายที่ง่ายรวดเร็วและไม่ลำบาก ด้วยต่างคิดว่าสตรีแห่งคุณธรรมนั้น ไม่สามารถให้คุณให้โทษได้ในเชิงประจักษ์ ดังนั้นหากมนุษย์เข้าใจว่าพระนางดำรงอยู่และสอดส่องดูแลในทุกบริบทสถานที่และกาลเวลา รวมไปถึงสามารถให้คุณให้โทษได้แล้ว มนุษย์ก็จะหันมาปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องที่ควร...” Xenophon, *Kunetetikos*, XII.18-22. และด้วยกฎเกณฑ์ต่างๆของไลคาร์กุสเกี่ยวกับการตรวจสอบซึ่งกันและกันในหมู่พลเมือง

ควรเพียงเท่านั้น แต่จะต้องปฏิบัติสิ่งที่ถูกที่ควรนั้นในชีวิตจริงอีกด้วย เพราะประโยชน์ที่ได้รับจากปฏิบัตินั้นจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง ครอบครัวและบ้านเมือง ในขณะที่การหลีกเลี่ยงหรือการละเลยไม่ปฏิบัติก็จะก่อให้เกิดผลเสียต่อทั้งตนเอง ครอบครัวและบ้านเมือง อันเป็นกรอบความคิดสำคัญของไลคาร์กุสเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ที่เป็นรากฐานสำคัญของความเข้าใจในคำว่า ส่วนรวม ที่เป็นของพลเมืองทุกคนๆอย่างเท่าเทียม ซึ่งควบคู่มาพร้อมกับหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองต่อผู้อื่นและบ้านเมือง จึงกล่าวได้ว่านครรัฐที่ดีที่มีระบอบการปกครองที่ดีจะต้องให้ความสำคัญแก่การคัดเลือกมนุษย์, การปลูกฝังอบรม, การจัดระเบียบและการสอดส่องควบคุมพลเมืองในทุกบริบทสถานที่และกาลเวลา นั้นเอง แต่อย่างไรก็ตามเงื่อนไขอันเป็นข้อจำกัดประการสำคัญของการสอดส่องควบคุมพลเมือง(อันได้แก่ การตรวจสอบซึ่งกันและกันในหมู่พลเมือง การบังคับใช้กฎหมายและบทลงโทษ)และการปฏิบัติคุณธรรมในทางการเมืองที่จะเป็นประโยชน์ต่อนครรัฐ โดยเฉพาะการดำรงตำแหน่งต่างๆในทางการเมืองการปกครอง ก็คือ จำนวนพลเมือง เพราะหากมีจำนวนมากเกินไปการแสวงหาฉันทานุมัติจากที่ประชุมของพลเมืองในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆจะต้องใช้เวลานาน ไม่ทันท่วงทีต่อการแก้ไขปัญหา และหาข้อยุติร่วมกันได้ยาก รวมไปถึงการสอดส่องควบคุมพลเมืองก็จะปฏิบัติได้ยากและขาดประสิทธิผล ดังนั้นจำนวนประชากรหรือพลเมืองที่เหมาะสมสำหรับระบอบอภิชนาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของระบอบดังกล่าว ซึ่งจากการวิเคราะห์ตีความตัวบทต่างๆของเซโนโฟนก็จะพบว่า จำนวนพลเมืองที่เหมาะสมสำหรับระบอบอภิชนาธิปไตยก็คือ 10,000 คน(*epitrepsontas* - ἐπιτρέποντας) อันเป็นคำที่เซโนโฟนใช้เรียกแทนกองทหารชาวกรีกที่ไปร่วมรบกับไซรัสผู้เยาว์ ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวบท *Anabasis* ทั้งๆที่ในความเป็นจริงแล้วจำนวนของทหารชาวกรีกในตอนต้นและตอนกลางที่ปรากฏอยู่ในตัวบทคือ 14,000 คน(แบ่งเป็นทหารราบหนัก 11,700 คน ทหารราบเบา 2,300 คน)และ 9,800 คน(แบ่งเป็นทหารราบหนัก 11,700 คน ทหารราบเบา 2,300 คน)ตามลำดับ²⁵⁸ ซึ่งเหตุผลที่สนับสนุนว่าจำนวนประชากรที่เหมาะสมสำหรับระบอบการปกครองที่ดีคือ 10,000 คนนั้น ก็ประกอบขึ้นจาก 3 เหตุผลสำคัญคือ จำนวนดังกล่าวเป็นจำนวนที่เซโนโฟนในตัวบท *Anabasis* เห็นว่าเพียงพอสำหรับการตั้งเมือง²⁵⁹, จำนวนดังกล่าวเอื้ออำนวยต่อการถกเถียงแสดงความคิดเห็นและนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันของคนทุกคนเพื่อหาฉันทานุมัติที่ทุกคนต่างยอมรับและพอใจในเรื่องราวต่างๆอันเป็นไป

ประกอบกับกรอบความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดควบคู่มากับบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ที่หลีกเลี่ยงหรือละเลยหรือไม่สามารถปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วง จึงเท่ากับเป็นการทำให้เทพีแห่งคุณธรรมปรากฏอยู่ในทุกหนแห่ง ทุกที่ทุกเวลา นั้นเอง

²⁵⁸ Xenophon, *Anabasis*, IV.8.15. และ โปรดดู footnote ที่ 53 และ 54 ใน Xenophon, *Anabasis*, trans. Carleton L. Brownson. Loeb Classical Library (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2001), p.373.

²⁵⁹ Xenophon, *Anabasis*, V.6.15. และสามารถตั้งเมืองขึ้นได้จริงในที่สุด Ibid., VI.6.3-4.

เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมได้²⁶⁰ ซึ่งมีใช้การใช้แต่เสียงข้างมากที่ถูกชักจูงไปโดยนักการเมืองเพื่อประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ, และการบังคับบัญชาทหารหมื่นคนชาวกรีกโดยเซโนฟอนกับซีไรโซฟุส(Cheirisophus)ชาวสปาร์ต้าในฐานะแม่ทัพหลักสองคนที่เกี่ยวพันและตรวจสอบถ่วงดุลกัน ที่ทั้งคู่มีสถานะเท่าเทียมกัน จึงเป็นภาพสะท้อนรูปแบบของกษัตริย์ของสปาร์ต้าที่เกี่ยวพันและตรวจสอบถ่วงดุลกัน²⁶¹ อีกนัยหนึ่งคือเป็นภาพสะท้อนระบอบอภิชนาธิปไตยของสปาร์ต้าที่กษัตริย์เป็นจอมทัพในยามสงครามและมีหลักในการถ่วงดุลอำนาจมากกว่าที่จะให้ผู้นั่งผู้ใดมีอำนาจเด็ดขาด เพราะฉะนั้นจากเหตุผลทั้งสามประการจึงสามารถสรุปได้ว่า ขอบเขตหรือจำนวนพลเมืองที่เหมาะสมสำหรับระบอบอภิชนาธิปไตยก็คือ 10,000 คน ซึ่งจำนวนดังกล่าวยังไม่รวมถึงประชากรของนครรัฐที่เป็นบริวารและพวกทาส อันเป็นคนส่วนใหญ่จำนวนมาก²⁶² อีกนัยหนึ่งคือจำนวนพลเมือง 10,000 คน ก็คือพลเมืองชาวสปาร์ต้า(Spartiates)หรือสหาย(homoion)ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งได้รับการคัดสรร, ปลูกฝังฝึกฝน และเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองของบ้านเมืองนั่นเอง

ดังนั้นจากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นในบทที่ 5 อันว่าด้วยระบอบการปกครองที่ดีซึ่งจำแนกออกเป็นสองหัวข้อหลักคือ หัวข้อแรก การแสวงหาระบอบการปกครองที่ดีกับการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครอง และ หัวข้อที่สอง เกณฑ์จำแนกระบอบการปกครองและธรรมชาติของระบอบการปกครองต่างๆ ได้เป็นการชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์ตามลักษณะจิตแบบทรราชที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ผ่านการแข่งขันต่อสู้ระหว่างชนชั้นสูงจำนวนน้อยกับคนส่วนใหญ่ที่อยากจนเพื่อบรรลุความปรารถนาตามจิตแบบทรราชของพวกตน หรือเป็นการแข่งขันของบุคคลต่างๆ เพื่อสถาปนาระบอบที่ตนนั้นคิดเห็นว่าจะดีงามหรือเป็นชีวิตที่ดี ซึ่งพวกตนนั้นได้รับประโยชน์เป็นความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติและเกียรติยศชื่อเสียง โดยลักษณะของจิตแบบทรราชนั้นก็สามารถปรากฏอยู่ได้ทั้งในระบอบการปกครองโดยคนๆ เดียว, กลุ่มคนและมหาชนคนส่วนใหญ่ ซึ่งถ้าปรารถนาจะให้ระบอบการปกครองนั้นๆ ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ผู้ปกครองในระบอบนั้นๆ ก็จะต้องลดทอดและควบคุมความปรารถนาตามจิตแบบทรราชของตนเองและผู้ใต้ปกครองลง ควบคู่ไปกับการสร้างคุณประโยชน์แก่ผู้ใต้ปกครองและบ้านเมือง ในทางกลับกันการที่ผู้ปกครองใช้อำนาจไปเพื่อการแสวงหาบรรลุความปรารถนาตามจิตแบบทรราชของตนอย่างสุดโต่ง ก็จะส่งผลให้ผู้ปกครองนั้นๆ ก็จะล่มสลายอย่างรวดเร็วและอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองได้ เนื่องจากผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นคนๆ เดียว, กลุ่มคนและมหาชนคนส่วนใหญ่ ที่ประกอบ

²⁶⁰ สำหรับกระบวนการแสวงหาหนันทานุมัติโปรด Ibid., III.2.33-39.

²⁶¹ Ibid., IV.3.27.and IV.5.34.และการร่วมกันบังคับบัญชากองทัพในสนามรบโปรด Ibid.,IV.8.15-19.

²⁶² Anton Powell, *Athens and Sparta Constructing Greek Political and Social History from 478 B.C.*

อาชญากรรมที่ยิ่งใหญ่ต่อมวลมนุษย์จะเป็นทั้งผู้ที่ถูกเกลียดชังและเป็นที่ยอณาของคนทั้งหลาย โดยเฉพาะคนที่ใกล้ชิดกับผู้ปกครองในเวลาเดียวกัน เพราะผู้คนจะเกลียดชังผู้ปกครองที่ประกอบอาชญากรรมเมื่อตนนั้นเป็นผู้ถูกผู้ปกครองกระทำ แต่ผู้คนก็ยอณาหรืออยากที่จะเป็นผู้ปกครอง เพื่อจะได้ประกอบอาชญากรรมต่อผู้อื่น ในฐานะที่ตนเป็นผู้กระทำ ผู้คนทั้งหลายจึงปรารถนาที่จะมีอำนาจทางการเมืองการปกครองด้วยเหตุผลดังกล่าว เท่ากับว่าการมีอำนาจอย่างเด็ดขาดหรือการใช้อำนาจอย่างสุดโต่งนั้น มิใช่ระเบียบแบบแผนของการปกครองที่ดี ดังจะเห็นได้จากเซโนฟอนในคัมภีร์ *Anabasis* ที่ปฏิเสธการดำรงตำแหน่งแม่ทัพสูงสุดผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จแต่เพียงผู้เดียวของกองทหารมหันตชาวกรีก ทั้งๆที่ทหารชาวกรีกทั้งหลายต่างเรียกร้องต้องการให้เซโนฟอนดำรงตำแหน่งดังกล่าว²⁶³ ซึ่งเซโนฟอนให้เหตุผลต่อผู้อ่านคัมภีร์ *Anabasis* ว่า ด้านหนึ่งก็อยากที่จะเป็นใหญ่มีเกียรติยศชื่อเสียง แต่อีกด้านหนึ่งก็กลัวลงเอยหรือมีจุดจบที่ไม่ดี²⁶⁴ เท่ากับเซโนฟอนต้องการจะเน้นย้ำว่า ยังมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งจะหลงตนและเป็นทรราชมากยิ่งขึ้นเท่านั้น แม้ว่าคนผู้นั้นจะเป็นผู้ที่สามารถควบคุมจิตแบบทรราชของตนเองได้ก็ตาม²⁶⁵ ดังนั้นระบอบการปกครองที่ดีจึงมิใช่ระบอบที่ให้อำนาจอย่างเด็ดขาดสมบูรณ์แก่คนๆเดียว หรือ กลุ่มคน หรือ คนส่วนใหญ่ แต่จะต้องเป็นระบอบที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลจากทั้งตนเองและจากผู้อื่น หรือส่วนอื่นๆทางการเมืองการปกครอง ดังกรณีของระบอบอภิชนาธิปไตยตามแบบสปาร์ต้าที่ทั้งสามส่วนหลักคือ กษัตริย์, สภา, และ *Ephoroi* อันเป็นการประสานรูปแบบการปกครองสามแบบคือกษัตริย์ที่ดี, ประชาธิปไตยโบราณที่ดีและคณาธิปไตยที่ดีเข้าไว้ด้วยกัน โดยให้สามส่วนหลักตรวจสอบถ่วงดุลกันและในแต่ละส่วนก็มีการถ่วงดุลตรวจสอบในตัวเอง ควบคู่ไปกับการมีบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมืองหรือผู้ที่ใช้อำนาจไปเพื่อการบรรลุความปรารถนาตามจิตแบบทรราชของตนเองมากกว่าที่จะใช้อำนาจไปเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองหรือส่วนรวมอันเป็นของพลเมืองทุกคนอย่างเท่าเทียม แต่อย่างไรก็ตามเซโนฟอนก็มิได้เห็นว่าการออกแบบอย่างรัดกุมและการกำหนดกฎเกณฑ์ให้สถาบันต่างๆทางการเมืองตรวจสอบถ่วงดุลกัน จะเป็นเงื่อนไขที่เพียงพอสำหรับระบอบการปกครองที่ดี อีกนัยหนึ่งคือแนวทางของรัฐศาสตร์เชิงสถาบันนิยม (Institutionalism) มีเพียงพอสำหรับการเป็นคำตอบให้กับการมีชีวิตที่ดีสำหรับมนุษย์ เพราะเงื่อนไขที่ต้องควบคู่มากับการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ดีก็คือ การมีพลเมืองดีที่แท้หรือคนที่เหมาะสมเป็นผู้ใช้อำนาจหรือดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองในระบอบการปกครองนั้น เช่นเดียวกับศิลปะ

²⁶³ ความคาดหวังของกองทหารชาวกรีกที่ต้องการให้มีผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาดนั้น ก็เป็นลักษณะตามธรรมชาติของมหาชน ที่ "...แม้ในปัจจุบันก็มีคำกล่าวที่สะท้อนความคาดหวังในลักษณะดังกล่าวที่ว่า 'ผู้นำหรือรัฐบาลไม่เด็ดขาดพอ!' เพราะผู้นำที่ดี กับ tyrannos ในสายตาของพวกเขาไม่ได้มีความแตกต่างกันแต่อย่างใดเลย..." ไชยันต์ ไชยพร, *Pre Modern*, หน้า 38.

²⁶⁴ Xenophon, *Anabasis*, VI.1.19-21.

²⁶⁵ โปรดเปรียบเทียบคำกล่าวที่ว่า อำนาจทำให้คนดีเสียคน หรือ อำนาจทำให้คนเปลี่ยนไป

ของการเพาะปลูก ที่การปลูกพืชนั้นจะต้องมีทั้งเมล็ดพันธุ์ที่ดีและดินอันอุดมสมบูรณ์ ต้นไม้จึงจะเจริญเติบโตงอกงามผลิดอกออกผล ดังนั้นระบอบอภิชนาธิปไตยตามแบบสปาร์ต้าจึงให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการปลูกฝังฝึกฝนชี้แนะเด็กและเยาวชน ให้เป็นพลเมืองดีที่แท้ ที่มีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองและคนอื่นๆที่อยู่ร่วมกันในระบอบการปกครองที่ดี

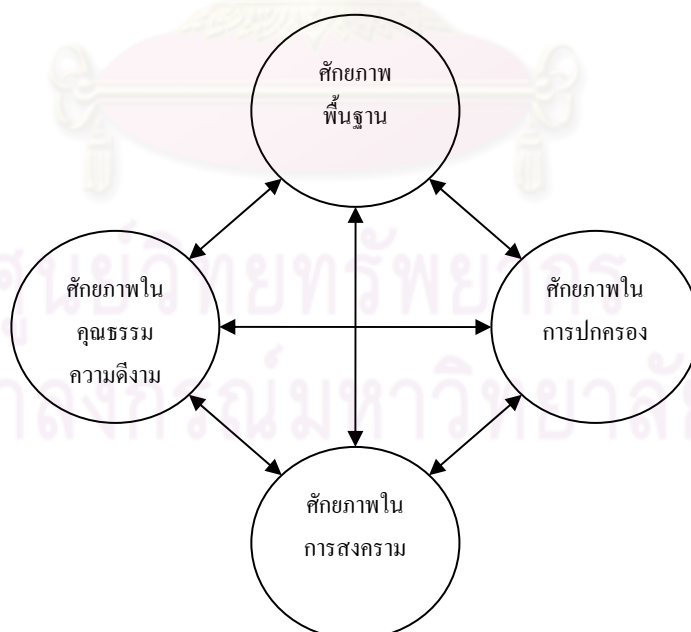

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

ผู้ปกครองที่ดี

การทำความเข้าใจกับการปกครอง เพื่อที่จะเป็นผู้ปกครองหรือคนดีนั้น จำเป็นที่จะต้องเข้าใจสิ่งที่มีบทบาทสำคัญของระบอบการปกครองนั้นๆ¹ อาทิเช่น การทำความเข้าใจกับระบอบประชาธิปไตย จำเป็นที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติมหาชนคนส่วนใหญ่, การทำความเข้าใจกับระบอบคอมมิวนิสต์ จำเป็นที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติของคอมมิวนิสต์, การทำความเข้าใจกับระบอบกษัตริย์ จำเป็นที่จะต้องเข้าใจธรรมชาติของกษัตริย์ เป็นต้น เนื่องจากความเข้าใจดังกล่าวก็เปรียบได้กับความเข้าใจในสภาพแวดล้อมหรือภูมิประเทศภูมิอากาศ ว่าเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกคุณธรรมใดให้เจริญงอกงามขึ้นในแบบวิธีการใด อีกนัยหนึ่งคือ การทำความเข้าใจในระบอบการปกครองก็เปรียบได้กับการรู้จักผู้อื่น ที่คนดีสามารถสำรวจตรวจสอบเขาเหล่านั้นและชี้แนะปลูกฝังสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสม เพื่อให้เขาเหล่านั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อันแยกไม่ออกจากการรู้จักสำรวจตรวจสอบตนเองเพื่อให้ตนนั้นดีงามขึ้น ที่หมายถึงการรู้จักปกครองตนเอง ซึ่งก็คือการเป็นผู้ปกครองที่ดี โดยบทที่ 6 นี้ จะเป็นการวิเคราะห์ดีความเกี่ยวกับผู้ปกครองที่ดีตามกรอบความคิดของเซโนโฟน ซึ่งสามารถจำแนกศักยภาพของผู้ปกครองที่แท้ ออกเป็น 4 ส่วนหลักได้แก่ ศักยภาพพื้นฐาน, ศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม, ศักยภาพในการปกครอง และศักยภาพในการสงคราม โดยทั้ง 4 ศักยภาพจะต้องเกื้อหนุนกัน ดังสามารถแสดงได้ด้วยแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 6.1 แสดงศักยภาพ 4 ส่วนหลักของผู้ปกครองที่แท้

¹ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ดีความได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.36-37.

การเกี่ยวพันกันของศกยภาพทั้ง 4 ส่วนหลักนั้นหมายความว่า การมีคุณสมบัติเพียง ศกยภาพใดศกยภาพเดียว หรือการขาดคุณสมบัติในศกยภาพใดไป ก็ย่อมไม่อาจที่จะเป็นผู้ปกครอง ที่ดีได้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นระบอบการปกครองโดยคนๆเดียว, โดยกลุ่มคน, โดยมหาชน, หรือระบอบ ผสม ต่างมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญคือ ผู้ปกครองที่จะต้องดำรงอยู่เสมอเพราะ “...หากปราศจาก ผู้ปกครองแล้ว ก็ไม่มีสิ่งที่ดีงามหรือสิ่งที่มีประโยชน์อันใดจะสำเร็จลุล่วงไปได้ ไม่ว่าในกรณีใดๆ หรือกิจกรรมใดๆของมนุษย์ ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การสงครามเท่านั้น เพราะระเบียบวินัยเป็นสิ่ง ที่รักษาให้มนุษย์ปลอดภัย และหากปราศจากสิ่งนี้แล้วก็ย่อมนำมาซึ่งความพินาศทั้งปวง...”² อัน หมายความว่าผู้ปกครองเป็นตัวแทนของระเบียบแบบแผน ทั้งในแง่ของการเป็นแบบอย่างของการ ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงามให้แก่ผู้ใต้ปกครองและคนอื่นๆ โดยเฉพาะเขวachsen³ เนื่องจาก“การ ปฏิบัติหรือการกระทำใดๆของผู้ปกครองนั้น ย่อมปรากฏแก่สายตาของคนส่วนใหญ่เสมอ”⁴ และ ผู้ปกครองก็เป็นผู้กำหนดหรือสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีงามให้ผู้คนที่ทั้งหลายปฏิบัติผ่านการเรียนรู้ ปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมไปถึงการลงโทษเมื่อมีการละเมิด เพื่อให้ผู้คนที่เหล่านั้นดีงามขึ้น เท่าที่จะเป็นไปได้ “การปกครองที่ดีจึงมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ใต้ปกครองนั้นดีงามขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้”⁵ มากกว่าที่ผู้ปกครองจะมุ่งแสวงหาความมั่งคั่งส่วนตน ดังที่เซโนโฟนชื่นชมความคิดของกษัตริย์ อาจิสึลาอุสที่ว่า“...ท่าน(กษัตริย์อาจิสึลาอุส)ไม่คิดว่าผู้ปกครองทั้งหลายควรที่จะหลงตนไปกับความ มั่งคั่งที่มากมายหรือการมีผู้ใต้ปกครองจำนวนมาก เมื่อเทียบกับผู้ปกครองคนอื่นๆ แต่สิ่งที่ ผู้ปกครองควรให้ความสนใจก็คือ การเป็นผู้ปกครองที่เหนือกว่าดีงามกว่าผู้ปกครองคนอื่นๆและมีผู้ ใต้ปกครองที่ดีงามกว่าผู้ใต้ปกครองของคนอื่นๆอยู่ภายใต้การปกครองของตน...”⁶ ซึ่งเป็นการ แสดงออกซึ่งความเหนือกว่าที่แท้จริงของผู้ปกครอง เพราะ“...การจะมีผู้ใต้ปกครองที่เชื่อฟังนั้น ไม่ มีสิ่งใดที่จะให้ผลสำเร็จมากกว่าการมีลักษณะที่ฉลาดเหนือกว่าบรรดาผู้ใต้ปกครอง...”⁷ อีกนัยหนึ่ง ก็คือ“ผู้ปกครองจะต้องเหนือกว่าดีงามกว่าผู้ใต้ปกครองอย่างแท้จริงนั่นเอง”⁸ มิเช่นนั้นก็จะไม่ แตกต่างจากการโกหกหลอกลวงของคนชั่วๆสามัญ “...ที่ต้องเรียกว่า ผู้ซึ่งโกหกหลอกลวง มิใช่น้อย สำหรับใครก็ตามที่เบียดบังหรือช่วงชิงเงินทองและข้าวของเครื่องใช้ของผู้อื่นไป ด้วยการ โน้มน้าวชักจูง และจะต้องเรียกว่า ผู้หลอกลวงคดโกงที่สามัญเป็นที่สุด สำหรับคนที่ไม่มีความกล้า

² Xenophon, *Anabasis*, III.1.38.

³ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, VII.5.84-86. and III.3.53.

⁴ Xenophon, *Agesilaus*, V.6. และ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.23.

⁵ Xenophon, *Cyropaedia*, II.1.11. and VIII.2.14. และ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.2.1-3.

⁶ Xenophon, *Agesilaus*, VIII.4.

⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.22.

⁸ Ibid., VIII.1.37.

แต่กลับโกหกหลอกลวงคนทั้งหลายด้วยการโน้มน้าวชักจูงว่า เขานั้นมีศักยภาพในการปกครองผู้นำบ้านเมือง...”⁹เท่ากับว่าผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีศักยภาพที่เหนือกว่าผู้ได้ปกครองอย่างแท้จริงที่ได้แก่ศักยภาพพื้นฐาน, ศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม, ศักยภาพในการปกครอง และศักยภาพในการสงคราม โดยการปกครองที่ดีจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมที่ครอบคลุมประโยชน์ต่อบ้านเมือง, ครอบครัว, มิตรสหาย และตนเอง อันเป็นเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่หมายถึง“...การครอบครองพื้นดินอันอุดมสมบูรณ์จำนวนมาก บริบูรณ์ไปด้วยเสบียงอาหารเพียบพร้อมไปด้วยแรงงาน, ฝูงปศุสัตว์, ทองคำ และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆจำนวนมากมาย...”¹⁰ที่สามารถจำแนกออกได้เป็นสองระดับคือ การมีชีวิตอยู่ ซึ่งหมายถึงการบรรลุเป้าหมายในการจัดหาอาหาร(และสิ่งของที่จำเป็น)กับการรักษาความปลอดภัยให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินสมบัติของผู้คนในบ้านเมือง¹¹ ส่วนระดับที่สองก็คือการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม อันหมายถึงการมีชีวิตอยู่ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์(*nomos*)ที่เอื้ออำนวยต่อการประพฤติปฏิบัติคุณธรรมความดีงาม ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามออกได้เป็น 4 วัตถุประสงค์คือ การสะสมเพิ่มพูนวัตถุประสงค์พื้นฐานในการมีชีวิตอยู่, การมีระเบียบแบบแผน(มีชื่อมีแป), ความสามัคคี และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ได้ปกครอง¹² โดยลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพต่างๆของผู้ปกครองที่ดีสามารถแสดงได้ด้วยภาพต่อไปนี้

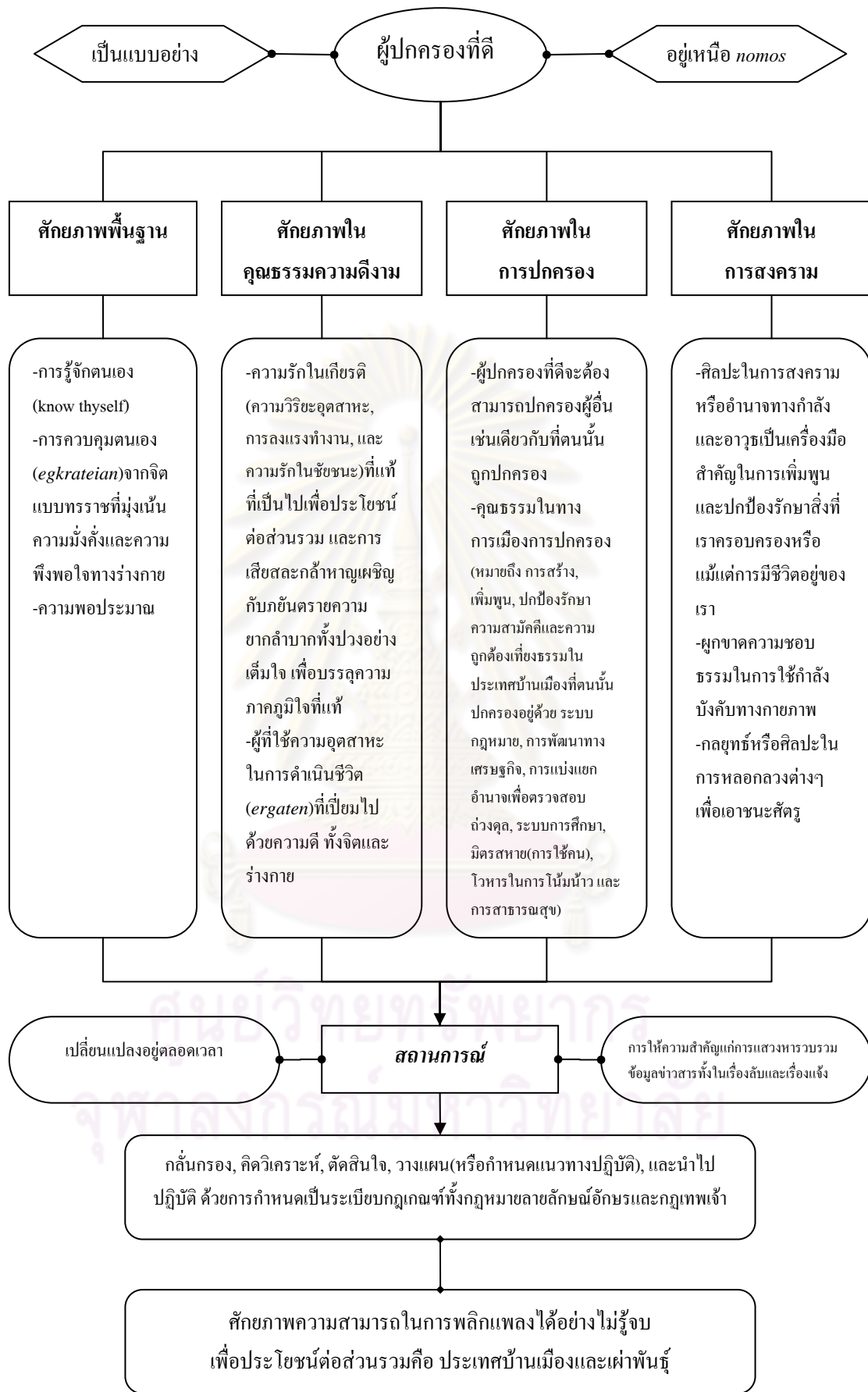
ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ Xenophon, *Memorabilia*, I.7.5.

¹⁰ Xenophon, *Anabasis*, III.1.19.

¹¹ สำหรับรายละเอียดของวัตถุประสงค์ในการมีชีวิตอยู่ โปรดดูหัวข้อที่3.2.3.1 ในวิทยานิพนธ์นี้

¹² สำหรับรายละเอียดของวัตถุประสงค์ในการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม โปรดดูหัวข้อที่3.2.3.2ในวิทยานิพนธ์นี้

ภาพที่ 6.2 แสดงกรอบความคิดผู้ปกครองที่ดีของเซโนโฟน

จากภาพข้างต้นจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงกรอบความคิดผู้ปกครองที่ดีของเซโนโฟนในฐานะผู้ที่เป็นแบบอย่างและดำรงสถานะเหนือระเบียบกฎเกณฑ์(*nomos*) ซึ่งผู้ปกครองที่ดีนั้นต้องมีความสามารถในศักยภาพ 4 ด้านหลัก ที่สัมพันธ์กับกรกลั่นกรอง, การคิดวิเคราะห์, การตัดสินใจ, การวางแผน(หรือกำหนดแนวทางปฏิบัติ), และการนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างถึงมากที่สุดเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ในช่วงเวลานั้นๆ ด้วยการกำหนดเป็นระเบียบกฎเกณฑ์(*nomos*)ทั้งกฎหมายลายลักษณ์อักษรและกฎของเทพเจ้า อันมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมคือประเทศบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์เป็นสำคัญ เท่ากับผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และสามารถพลิกแพลงได้อย่างไม่รู้จัก นั่นเอง โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของเนื้อหาสาระในองค์ประกอบต่างๆของผู้ปกครองที่ดี เป็นลำดับดังต่อไปนี้

6.1 ศักยภาพพื้นฐาน

ผู้ปกครองที่ดีตามกรอบความคิดของเซโนโฟนนั้น จะต้องมีความรู้พื้นฐานสำคัญคือ การรู้จักตนเองและการควบคุมตนเอง(*egkrateian*) อันเป็นรากฐานสำคัญของความพอประมาณ(*sophrosune*) โดยการรู้จักตนเองก็คือ ความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ ที่ประกอบขึ้นจากรักในร่างกาย, ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง, ความรักในความรู้หรือความรักในการเรียนรู้ ซึ่งสำหรับคนส่วนใหญ่แล้วการบำรุงบำเรอความใคร่ในร่างกายและความรักในเกียรติยศชื่อเสียงก็เป็นเป้าหมายของชีวิตที่ดี อีกนัยหนึ่งคือ การตอบสนองความต้องการตามแบบจิตทรราชหรือความรักในความมั่งคั่ง, ความสุขสบายและผลกำไรนั่นเอง¹³ แต่สำหรับผู้ปกครองแล้วจะต้องสามารถควบคุมตนเองมิให้ตกเป็นทาสของสตรีหรือเทพีโพรไดท์แห่งความชั่วร้ายสามานย์(*Pandemos*)อันเป็นสัญลักษณ์ของการบำรุงบำเรอความพึงพอใจในร่างกายหรือประสาทสัมผัสทางร่างกาย อันได้แก่ความหมกมุ่นในกามคุณ, ความพึงพอใจทางประสาทสัมผัส¹⁴, และการนอนหลับอย่างมีความสุขที่ทั้งหมดแสดงผ่านความปรารถนาที่จะเป็นคนที่หาเงินได้เก่งที่สุด(*deinon chrematisten*)¹⁵ ที่ครอบครองในปริมาณมากเท่าใดก็ยิ่งจะต้องการมากยิ่งขึ้นไปไม่รู้จัก เฉกเช่น“...ความอยากครอบครองผู้ที่ตนรักเอาไว้แต่ผู้เดียว ซึ่งเป็นลักษณะของผู้ที่รักใคร่ปรารถนาในร่างกายที่เหมือนกับขอทาน ที่ร้องขอและมีความต้องการการจับและการกอดสัมผัสที่ไม่จบไม่สิ้น...”¹⁶ เพราะเงิน(*argurion*)อันเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสามารถนำมาซึ่งสิ่งของต่างๆที่หายาก หรุหราร ราคา

¹³ โปรคตุ ภาพที่3.5 แสดงธรรมชาติของจิตแบบทรราช ในวิทยานิพนธ์นี้

¹⁴ ความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสต่างๆได้แก่ ตา-การได้เห็นสิ่งต่างๆที่สวยงามและแปลกตา นำตื่นเต็นนำหลงใหล, หู-การได้ยินสิ่งที่ไพเราะชวนฟังนำผลิตเพลิน, จมูก-การได้สูดกลิ่นอันหอมหวานรัฐจวนใจ นำเคลิบเคลิ้มหลงใหล, ลิ้น-การได้สัมผัสกับอาหารและเครื่องดื่มอันเลิศรส รวมไปถึงร่างกายกับการสังวาส

¹⁵ โปรคตุ Xenophon, *Oikonomikos*, II.18.

¹⁶ Xenophon, *Symposium*, VIII.23. เช่นเดียวกับกับการปฏิบัติของคลีติอัสต่อยูโดติมุส ในสถานะของคู่รักที่แสวงหาประโยชน์จากร่างกาย เฉกเช่นขอทาน โปรคตุ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.29-30.

แพง เพื่อมาสร้างคามพึงพอใจแก่ร่างกาย อีกนัยหนึ่งคือ การบำรุงบำเรอการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส(*aisthanontai*)นั่นเอง เท่ากับว่าผู้ปกครองที่ดีจะต้องเรียนรู้ฝึกฝนให้ตนนั้นมีลุ่มหลงมัวเมาไปกับความสุขสบายและความมั่งคั่ง โดยเฉพาะการควบคุมตนเองจากสิ่งที่ไร้สาระอันจะนำไปสู่ความหมกมุ่นลุ่มหลงไม่ว่าจะเป็น การจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ที่ฟุ่มเฟือย, การกินดื่มอย่างเมามาย, การบริโภคศิลปการแสดงและการดนตรี, ความคลั่งไคล้ในวรรณศิลป์, การแสวงหาของที่หรูหราราคาแพง, การอยู่ในห่วงวังกวีตกเกี่ยวกับความใคร่หรือความรักในความหมายของคนทั่วไป, การพนัน(การทอยลูกเต๋า) เป็นต้น ดังที่เซโนฟอนในดัวบท *Anabasis* ได้กล่าวเตือนต่อกองทหารหมีนคนชาวกรีก“มิให้ลุ่มหลงไปกับความเกียจคร้านสุขสบาย, ความหรูหราและการสังวาสด้วยสตรีและสาว ๆ ชาวเปอร์เซียและมีเดสที่งดงามรูปร่างดี ที่จะทำให้ชาวกรีกลี้มเลือนปีติภูมิ”¹⁷ เท่ากับว่าความลุ่มหลงที่มีต่อความมั่งคั่งและการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกายจะส่งผลให้มนุษย์ให้ความสำคัญแก่ความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติของตนเองมากกว่าความเจริญหรือความอยู่รอดของบ้านเมือง ดังเช่นบิดาของไอโซมาคัสที่อ้างว่าตนนั้นมีความรักในการเพาะปลูกและที่ดิน ที่มักจะซื้อที่ดินรกร้างมาพัฒนา แล้วขายไปในราคาสูงๆแก่ใครก็ได้ที่มีเงินจะซื้อ¹⁸ เป็นต้น ซึ่งถ้าหากการกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นของผู้ปกครองหรือผู้ที่มีอำนาจในบ้านเมืองสิ่งที่ถูกขายไปเพื่อความมั่งคั่งส่วนตัวตน ก็คงต้องเป็นบ้านเมืองที่ถูกขายให้กับศัตรูหรือผู้ใดก็ได้ที่มีเงินจะซื้อ ในขณะที่ความหายนะทั้งปวงก็ตกแก่พลเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับผู้ปกครองที่กระทำตนเยี่ยงทรราชเพื่อบรรลุความปรารถนาในการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางร่างกายของตนและต้องการเป็นเจ้าเหนือสรรพสิ่งทั้งปวง¹⁹ ด้วยการประกอบอาชญากรรมและการใช้ความรุนแรงต่อผู้ใต้ปกครอง เพื่อเช่นฆ่าผู้คนและช่วงชิงสิ่งต่างๆมาเพื่อตนนั้นจะได้ครอบครองไว้แต่เพียงผู้เดียว เพราะ “...ทรราชคือผู้ที่ได้รับความพึงพอใจทั้งทางร่างกายและชื่อเสียงมากที่สุด โดยเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานน้อย

¹⁷ Xenophon, *Anabasis*, III.2.25.

¹⁸ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับบิดาของไอโซมาคัสใน Xenophon, *Oikonomikos*, XX.22-29. ซึ่งหากจะวิเคราะห์ที่ดีความกับสถานการณ์ในปัจจุบันก็จะพบว่า ธรรมชาติของบิดาของไอโซมาคัสก็คือ ลักษณะของผู้ที่ทำธุรกิจและนักเก็งกำไร(ที่ดิน, หุ้น, ทองคำ, น้ำมัน, สินค้าเกษตร)โดยทั่วไป รวมไปถึงผู้ที่ทำธุรกิจให้มีกิจการใหญ่โตสร้างกำไรมากมายแล้วขายหุ้นหรือกิจการไปให้แก่ใครก็ได้ที่มีเงินจะซื้อ โดยลักษณะตามแบบบิดาของไอโซมาคัสดังกล่าวย่อมมีผลโดยตรงกับความผูกพันต่อผืนดินที่ลดลง อีกนัยหนึ่งคือความรักในปีติภูมิที่ลดลง เพราะสาเหตุจากการเคลื่อนย้ายทุนจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งเพื่อการสร้างผลกำไร(ความมั่งคั่งทางเงินทอง)เป็นสำคัญ อันเป็นปัญหาที่รัฐชาติทั้งหลายต้องประสบ ไม่ต่างจากในสมัยกรีกโบราณในแง่ของประเภท(ชนิด) แต่ต่างกันในเรื่องของระดับหรือปริมาณเท่านั้นเอง

¹⁹ ความต้องการที่จะเป็นเจ้าเหนือสรรพสิ่งทั้งปวง ก็คือ ต้องการครอบครองทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนปรารถนาไว้เป็นของตนแต่เพียงผู้เดียว นั่นเอง

ที่สุด...”²⁰ เพราะฉะนั้นการควบคุมปรารณาของผู้ปกครองที่มีต่อความมั่งคั่งหรือความปรารณาตามลักษณะจิตแบบทรราชจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังที่เซโนโฟนเน้นย้ำอยู่เสมอว่า “โสเครตีสจะไม่ชี้แนะเรื่องการเมืองการปกครองให้แก่สานุศิษย์มิตรสหาย จนกว่าท่านจะชี้แนะปลุกฝังให้สานุศิษย์มิตรสหายเข้าใจและสามารถควบคุมตนเอง(*egkrateian*)และรู้จักความพอประมาณ(*sophrosune*)”²¹ โดยโสเครตีสเองก็เป็นแบบอย่างของผู้ที่สามารถควบคุมตนเองเกี่ยวกับการบริโภคและการสังวาสได้มากที่สุดคนในหมู่มนุษย์ และโสเครตีสก็มีความอดทนมากที่สุดต่อฤดูหนาว ฤดูร้อน และการลงแรงทำงานทั้งปวง นอกจากนี้“โสเครตีสก็สามารถชี้แนะปลุกฝังตนเองให้รู้จักการวัดความปรารณา เพราะถึงแม้ว่าโสเครตีสจะครอบครองสิ่งต่างๆอยู่เพียงเล็กน้อย แต่ท่านก็เข้าใจได้อย่างง่ายดายว่าสิ่งที่ท่านมีอยู่นั้นเพียงพอสำหรับท่าน”²²เช่นเดียวกับที่“...โสเครตีสไม่ได้ชี้แนะให้สานุศิษย์มิตรสหายเป็นผู้ที่รักในความมั่งคั่งและท่านเองก็ได้ปรารณาความมั่งคั่งจากบรรดาผู้ที่ปรารณาจะสมาคมด้วยท่าน...”²³ เพราะเป้าหมายในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองของโสเครตีสก็คือ การที่ท่านสามารถนำพาผู้ที่มีศักยภาพความสามารถให้เข้าไปสู่การเมืองการปกครองมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้²⁴ เพราะฉะนั้นแล้ว ผู้ปกครองที่ดีตามกรอบความคิดของเซโนโฟนจึงต้องสามารถปกครองตนเองมิให้ตกทาสของความใคร่ในร่างกายนั่งปวงและความปรารณาในความมั่งคั่ง อันหมายถึง“การควบคุมร่างกายของตนเองจากความปรารณาในการบริโภคอาหารและเครื่องดื่ม, ความปรารณาในการสังวาส, การนอนหลับ, และฝึกฝนให้อดทนต่อความร้อน, ความหนาวเย็นและการลงแรงทำงานหนัก”²⁵ ดังเช่น กษัตริย์อาจิสีลาอุส (Agesilaus)แห่งสปาร์ต้า ที่

“...ท่านนั้นไม่เคยจะรับประทานอาหารในส่วนที่จัดเพิ่มขึ้นให้แก่ท่านเลย แต่ท่านจะมอบให้แก่ผู้อื่น โดยไม่สงวนไว้เพื่อตนเองเลย ทั้งนี้ก็เพราะท่านเชื่อว่า เหตุผลที่กษัตริย์ได้รับการจัดอาหารไว้เป็นสองเท่าของคนอื่นนั้น มิใช่เพื่อกษัตริย์จะได้บริโภคอย่างมากจนเกินพอดี แต่เพื่อที่กษัตริย์จะได้ใช้อาหารเหล่านั้นมอบให้เป็นเกียรติแก่ผู้ที่สมควรได้รับการยกย่อง อาจิสีลาอุสนั้นปฏิบัติต่อการนอนหลับในฐานะผู้ได้ปกครองมากกว่าที่จะให้การนอนหลับมาเป็นนายเหนือกิจกรรมต่างๆของท่าน

²⁰ Xenophon, *Hieron*, I.8. สำหรับลักษณะของทรราชโปรคตุ หัวข้อที่ 5.2.1 ในวิทยานิพนธ์นี้

²¹ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.17.

²² *Ibid.*, I.2.1.

²³ *Ibid.*, I.2.5. and I.2.14.

²⁴ นัยยะดังกล่าวโปรคตุ *Ibid.*, I.6.15.

²⁵ *Ibid.*, II.1.1

และท่านก็แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่ามันเป็นสิ่งที่น่าละอาย หากที่นอนของท่าน นั้นมันอ่อนนุ่มเป็นที่สุด เพราะท่านถือว่าผู้ปกครองสมควรที่จะเข้มแข็งอดทนมากกว่า พลเมืองโดยทั่วไป มิใช่อ่อนปวกเปียก อย่างไรก็ตาม ก็มีบางสิ่งที่คุณนั้นไม่ละอายที่จะครอบครองหรือมีส่วนร่วมมากกว่าคนอื่น ๆ อาทิ การเผชิญกับแสงอาทิตย์โดยตรง ในฤดูร้อนและการเผชิญกับความหนาวเย็นในฤดูหนาว และท่านก็บังคับให้ตัวท่าน นั้นต้องลงแรงทำงานหนักมากกว่าผู้ใดในยามใดก็ตามที่การทำงานหนักถูกเรียกหา โดยการปฏิบัติทางทหาร อาจิติลากุสคิดว่าสิ่งต่างๆเหล่านี้จะเป็นการเพิ่มขวัญ กำลังใจในหมู่คนของท่าน ดังนั้นเราจึงสามารถกล่าวอย่างย่อๆได้ว่า อาจิติลากุสมีความสุข ไปด้วยการทำงานหนักและละเว้นจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับไร้อารยะทั้งปวงอย่าง สิ้นเชิง...”²⁶

เช่นเดียวกับที่กษัตริย์อาจิติลากุสมีความพึงพอใจไปกับความเรียบง่ายและพื้นที่ ซึ่งไม่ หรุหร่าฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับกษัตริย์แห่งเปอร์เซียผู้มั่งคั่ง กล่าวคือ

“...กษัตริย์แห่งเปอร์เซียมีบรรดาผู้ทำไวน์ที่จะต้องเดินทางไปในดินแดนต่างๆเพื่อ เสาะแสวงหาเครื่องดื่มที่จะสร้างความพึงพอใจให้แก่ลิ้นของพระองค์, มีกองทัพคน ปรุงอาหารที่จะสร้างสรรค์อาหารสำหรับความพึงพอใจของพระองค์, และมีวิธีการ ขึ้นตอนเกี่ยวกับการทำให้พระองค์นอนหลับซึ่งวุ่นวายซับซ้อนเกินกว่าที่จะบรรยาย ในขณะที่อาจิติลากุสกลับมีความสุขไปกับความรักในการลงแรงทำงานหนักเผชิญกับ ความยากลำบาก, มีความพอใจกับอาหารและเครื่องดื่มที่ท่านมีอยู่หรือที่จะหาได้ใน เวลาและสถานที่นั้นๆ, และไม่ว่าจะเป็นที่ใดก็ตาม ก็ดีเพียงพอที่จะช่วยให้ท่านพักผ่อน ได้ ... อาจิติลากุสมีความพอใจกับสิ่งต่างๆรอบๆตัว แต่กษัตริย์แห่งเปอร์เซียกลับ จะต้องไปไขว่คว้าแสวงหาความพึงพอใจจากสิ่งต่างๆที่อยู่สุดขอบโลก เพียงเพื่อที่จะมี ชีวิตอยู่อย่างปราศจากความทุกข์ นอกจากนี้มันยังเป็นความสุขเมื่ออาจิติลากุส ตระหนักว่าตัวท่านนั้นสามารถรับมือกับแบบแผนของสิ่งต่างๆที่ถูกกำหนดขึ้นโดย เทพเจ้าได้โดยปราศจากความทุกข์ทรมาน ในขณะที่กษัตริย์แห่งเปอร์เซียกลับมี ธรรมชาติที่อ่อนปวกเปียก ไม่สามารถอดทนเผชิญกับความร้อนและความหนาวเย็น โดยจะต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกับสัตว์ป่าที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ อันแตกต่างอย่าง สิ้นเชิงจากคนดี...”²⁷

²⁶ Xenophon, *Agesilaus*, V.1-3.

²⁷ *Ibid.*, IX.3-5.

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ตีความสิ่งสำคัญที่ผู้ปกครองที่ดีจะต้องควบคุมตนเองไม่ให้
 ลุ่มหลงมัวเมา เพราะ“มันเป็นบ่อเกิดของความลุ่มหลงและความเสียหายที่ไม่จบไม่สิ้นก็คือ ความรัก
 ในความหมายของคนทั่วไป”²⁸ เช่นเดียวกับ“พวกนกชนิดต่างๆที่เข้ามาติดตาข่าย เพราะความ
 ปรารถนาในรัก เมื่อพวกมัน ได้ยินเสียงร้องของนกตัวเมีย”²⁹ เพราะฉะนั้นความลุ่มหลงระหว่างชาย
 หญิง จึงเปรียบได้กับเหล็กในที่สร้างความเจ็บปวดและเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ปฏิบัติคุณธรรม
 ความดีงามทั้งปวง โดยเฉพาะการจุมพิตและการสัมผัสผู้ทั้งดงามและเยาว์วัย³⁰ ที่จะนำมาซึ่ง“...การ
 เป็นทาสแทนที่จะเป็นอิสระในทันที เจ้า(เซโนโฟน)ต้องอยู่กับความพึงพอใจที่เดือดร้อนอันตราย
 และเกิดความเกียจคร้านเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นคุณธรรมความดีงามทั้งปวง
 นอกจากนี้เจ้าก็จะถูกบังคับให้จริงจังในสิ่งที่แม่แต่คนบ้าไม่ถือเป็นจริงเป็นจัง ... เจ้า(เซโนโฟน)คิด
 ว่าเมื่อผู้ทั้งดงามจุมพิต พวกเขามีได้ปล่อยบางสิ่งออกมา เพียงเพราะเจ้าไม่เห็นมันแค่นั้นหรือ เจ้าไม่
 รู้เลยหรือว่าสัตว์ที่เราเรียกว่างดงามและเยาว์วัยนั้น น่ากลัวกว่าแมงมุมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็ด้วยแมง
 มุมจะปล่อยบางสิ่งออกมาก็ต่อเมื่อเราสัมผัสกับมัน แต่สัตว์ทั้งดงามและเยาว์วัยนั้น แม้ว่าเราจะ
 ไม่ได้สัมผัสมัน เพียงแค่มองเท่านั้น มันก็จะปล่อยบางสิ่งจากที่ห่างไกลซึ่งก่อให้เกิดอาการคลุ้มคลั่ง
 ได้ บางทีความรักจึงถูกเรียกว่านรกนุด้วยเหตุที่ว่าผู้ทั้งดงามนั้นสามารถสร้างบาดแผลที่ทนทุกข์
 ทรมานได้จากที่ห่างไกล ดังนั้นข้าพเจ้าจึงขอแนะนำเจ้า(เซโนโฟน)ว่าเมื่อใดก็ตามที่เจ้าพบผู้ทั้งดงาม
 จงรีบวิ่งหนีอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องมองย้อนกลับมา และข้าพเจ้าขอแนะนำเจ้า(โครโตปูลุส)ว่า จงรีบ
 ออกจากนครรัฐนั้นเสียโดยไม่ต้องกลับมาอีกเป็นปีๆ เพราะบางทีระยะเวลาที่นานจะช่วยรักษา
 อาการจากเหล็กในที่ฝังอยู่ได้...”³¹ เท่ากับว่าความลุ่มหลงในร่างกายหรือกามตัณหาหรืออานาภาพ
 แห่งความรักในความหมายของคนทั่วไปที่เปรียบได้กับเหล็กในซึ่งเมื่อถูกฝังเข้าไปแล้วก็ยากแก่
 การบ่งมันออกมานั้น ได้นำพามนุษย์ไปสู่การกระทำที่แม่แต่คนบ้ายังไม่คิดที่จะกระทำ ซึ่งหากเป็น
 กรณีผู้ปกครองที่ลุ่มหลงไปกับความรักแล้ว ก็จะนำมาซึ่งความพินาศและความเสื่อมทรามของ
 พลเมืองและบ้านเมือง ดังกรณีการตัดสินใจเลือกความรักของเจ้าชายปารีสหรืออเล็กซานเดอร์แห่ง
 ทรอย³² เพราะฉะนั้นผู้ปกครองที่ดีจะต้องสามารถควบคุมตนเองมิให้ลุ่มหลงไปกับความรักใน
 ความหมายของคนทั่วไป โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงการพบเจอกับสตรีทั้งดงาม ดังที่ไซรัสมหาราช
 กล่าวเตือน “Araspas ชาวมีเดส ผู้เป็นมิตรสหายของท่านมาตั้งแต่เยาว์วัยและเป็นผู้ที่ไซรัสมอบเสื้อ

²⁸ Xenophon, *Memorabilia*, I.2.22. and I.3.8.

²⁹ *Ibid.*, II.1.4.

³⁰ โปรดดู Xenophon, *Symposium*, IV.25-26.

³¹ Xenophon, *Memorabilia*, I.3.11-13.

³² สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าวโปรดดู Xenophon, *Symposium*, IV.20.

คลุมมีเดสของท่านให้แก่เขา”³³ มิให้ลุ่มหลงไปกับภรรยาผู้สง่างามของAbradatasชาวSusan เพราะไซรัสมหาราชได้มอบหมายให้Araspasเป็นผู้ควบคุมดูแลนาง ดังการสนทนาระหว่างไซรัสและAraspasผู้เป็นสหายของเขาความว่า

“Araspas กล่าว ‘ไซรัส ท่านได้เห็นสตรี ที่ท่านได้มอบหมายให้เข้าไปควบคุมดูแล หรือยัง?’

ไซรัส กล่าว ‘ ชุสเป็นพยาน ข้ายังไม่ได้พบเห็นนางเลย’

Araspas กล่าว ‘ แต่ข้าได้เห็นแล้ว...เมื่อเราตั้งให้นางขึ้นขึ้น คนที่อยู่รอบๆนางก็ขึ้นขึ้นพร้อมๆกับนาง นางนั้นสูงกว่าคนอื่นๆและยังดูสง่างามและงดงามเพียบพร้อมเป็นยิ่งนัก...และสำหรับใครก็ตามที่ได้เห็นนาง ก็ราวกับว่านางนั้นมีได้ถูกเลี้ยงดูหรือเกิดมาจากพ่อแม่ที่เป็นมนุษย์คนใดในเอเชีย³⁴ เช่นนั้นแล้วท่านต้องได้เห็นนาง จึงจะรู้เอง’

ไซรัส กล่าว ‘ ถ้าหากนางเป็นดังที่เจ้ากล่าวมา ข้าก็ไม่สมควรที่จะพบนางเป็นที่สุด’

Araspas กล่าว ‘ทำไม่ละ ไซรัส’

ไซรัสกล่าว ‘เพราะว่า การได้ยื่นคำเชิญชวนจากเจ้าว่านางนั้นช่างงดงามก็ทำให้ข้าอยากจะไปพบนางในทันที ถึงแม้ว่าข้าจะมีเวลาว่างไม่มากนักก็ตาม ข้าเกรงว่านางจะยิ่งเชิญชวนอย่างรวดเร็วให้ข้าต้องไปพบนางอีก ครั้นแล้วครั้งเล่า ซึ่งจะส่งผลให้ข้ามัวแต่นั่งจ้องมองนางและละเลยสิ่งอื่นๆที่ข้าจำเป็นต้องทำ’

Araspas หัวเราะและกล่าว ‘ไซรัส ท่านคิดว่าความงามของมนุษย์นั้นเพียงพอที่จะบังคับให้ผู้หนึ่งผู้ใด ที่ไม่อยากจะกระทำ ต้องกระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับสิ่งที่ดีที่สุด กระนั้นหรือ? ซึ่งหากว่าสิ่งนี้เป็นธรรมชาติแล้ว มันก็ย่อมจะบังคับสิ่งทั้งปวงตามแบบแผนเดียวกันนี้ ท่านมิเห็นหรือว่าไฟนั้นเผาผลาญสิ่งทั้งปวงด้วยแบบแผนเดียวกัน เพราะธรรมชาติมันเป็นเช่นนี้ และในกรณีของสิ่งที่สวยงาม คนเหล่านั้นรักเพียงแค่มองบางคน มิใช่คนที่เหลืออื่นๆ เช่นเดียวกับที่ คนหนึ่งรักคนหนึ่ง ส่วนอีกคนรักอีกคนหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะมันเป็นความสมัครใจ และมนุษย์นั้นรักใคร่ในสิ่งใดก็ตามที่เขาเห็นปรารถนาต้องการ...’

ไซรัส กล่าว ‘ถ้าเป็นดังที่เจ้ากล่าวมาว่า การตกหลุมรักนั้นเป็นความสมัครใจแล้วเหตุใดมันจึงไม่สามารถที่จะหยุดได้เมื่อผู้หนึ่งผู้ใดต้องการล่ะ? เพราะข้าเคยพบ

³³ Xenophon, *Cyropaedia*, V.1.2.

³⁴ Araspas ต้องการบอกว่านางนั้นงามดังนางฟ้ามาเกิด นั่นเอง

เห็นผู้คนที่เสียน้ำตาด้วยความเจ็บปวดจากความรัก เช่นเดียวกับที่ข้าเคยพบเห็นผู้คนที่ทำให้ผู้รักของตนตกลงเป็นทาส ถึงแม้ว่าก่อนที่พวกเขาจะตกหลุมรัก พวกเขาจะเชื่อว่ามันเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่จะต้องถูกทำให้เป็นทาส...เช่นเดียวกับที่ข้าพบเห็นผู้คนสวดร้องขอให้ตนเป็นอิสระจากความรัก เสมือนว่าความรักนั้นเป็นโรคร้าย ที่แม้ในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถเป็นอิสระจากมัน แถมยังถูกพันธนาการไว้ด้วยความจำเป็นอันแข็งแรงมากกว่าการที่พวกเขาถูกพันธนาการไว้ด้วยเหล็ก แต่ถึงกระนั้นพวกเขาก็พิจารณาตัวที่จะรับใช้ความใคร่ต่างๆของบุคคลที่ตนรัก พวกเขามิใช่แต่จะไม่พยายามวิ่งหนี ถึงแม้ว่าพวกเขาจะต้องทุกข์ทรมานกับความชั่วร้ายต่างๆ แต่กลับพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้บุคคลที่ตนรักมีหนีห่างจากไป

Araspas กล่าว...ผู้คนที่งมงายมิได้บังคับให้มนุษย์มารักชอบตนหรือทำให้ปรารถนาในสิ่งที่พวกเขาไม่ควร อย่างไรก็ตามบรรดาเศษมนุษย์ที่อ่อนปวกเปียกและชอบสร้างความวุ่นวาย อันเป็นพวกที่ไม่สามารถควบคุมความปรารถนาทั้งหลายของตนได้เหล่านี้ ที่เป็นพวกประณามความรัก เพราะแม้แต่คนดี เมื่อปรารถนาทองคำม้าที่ดี สตรีที่งมงาย ก็ไม่ง่ายนักที่จะสามารถละเว้นจากสิ่งเหล่านี้ เช่นนั้นก็อย่าไปสัมผัสกับสิ่งทั้งหลายที่ตรงข้ามกับสิ่งที่ถูกต้องเที่ยงธรรม และถึงแม้ว่าข้าจะได้เห็นนางและนางกึ่งงมงายเป็นยี่งนักในสายตาของข้า อย่างน้อยข้าก็ยังอยู่เคียงข้างท่าน จีมาของข้า และทำในสิ่งทั้งปวงที่เหมาะสมกับข้า

ไซรัส กล่าว ‘ ชุสเป็นพยาน ถูกต้องแล้ว เพราะบางทีเจ้าคงสามารถตัดขาดได้อย่างรวดเร็วกว่าที่เวลาของความรักมันจะก่อเกิดตามธรรมชาติของความรักที่จะเตรียมมนุษย์สำหรับการใช้งานของมัน เพราะมันเป็นไปได้ที่จะสัมผัสกับไฟและยังไม่ถูกเผาในทันใดเช่นเดียวกับไม้ที่ไม่ติดไฟในทันใด แต่ถึงกระนั้น อย่างน้อยข้าก็ไม่เต็มใจที่จะสัมผัสกับไฟหรือมองผู้คนที่งมงาย Araspas ข้าจึงขอแนะนำเจ้าว่า อย่าได้ปล่อยการมองเห็นของเจ้าไปจับจ้องอยู่ที่ผู้ซึ่งสวยงาม เพราะไฟนั้นเผาผลาญผู้ที่สัมผัสมัน แต่ผู้ที่สวยงามกลับสามารถจุดประกายไฟ(เสน่ห์หาคะ)ให้แก่ผู้ที่แม้เพียงแค่มองจากที่ห่างไกล คนเหล่านี้จึงถูกจุดไฟ(เสน่ห์หาคะ)ด้วยความรัก’

Araspas กล่าว ‘ จงเชื่อมั่นได้เลย ไซรัส ว่าข้ามันจะไม่เพียงแต่สามารถหยุดมองนาง แต่ข้าจะไม่ถูกครอบงำให้กระทำในสิ่งที่ข้าไม่ควรกระทำอีกด้วย’

ไซรัส กล่าว ‘เจ้ากล่าวได้อย่างงมงายยิ่งนัก เช่นนั้นก็จงควบคุมดูแลนางตามที่ข้าสั่ง เพราะบางทีสตรีนางนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเราในอนาคต’³⁵

³⁵ Xenophon, *Cyropaedia*, V.1.4-17.

จากการสนทนาข้างต้นย่อมเป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่ดีในความคิดของมหาชน ที่แสดงผ่าน Araspas ซึ่งก็คือการทำตามใจของตนเองที่ลุ่มหลงไปกับสตรีที่ดึงดูดใจหรือการทำตามความรัก(การตกหลุมรัก)ที่แม้แต่ Araspas ในท้ายสุดก็ลุ่มหลงไปกับภรรยา Abradatas ถึงแม้ว่าเขาจะรับปากไซรัสว่าเขานั้นสามารถควบคุมตนเองไม่ให้ลุ่มหลงก็ตาม³⁶ ซึ่งแตกต่างจากไซรัสมหาราชที่สามารถควบคุมตนเองจากสิ่งเหล่านี้ได้ โดยเฉพาะสตรีที่ดึงดูดใจ ดังนั้นศักยภาพพื้นฐานของผู้ปกครองที่ดีก็คือ ความสามารถในการควบคุมตนเองมิให้กลายเป็นทรราช หรือตกเป็นทาสของสตรีแห่งความชั่วร้ายสามานย์ ด้วยการตรวจสอบและควบคุมตนเอง ควบคุมไปกับการตระหนักว่าความมั่งคั่งทางทรัพย์สินสมบัติและการแสวงหาความมั่งคั่งด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมอันได้แก่ การใช้ความรุนแรง ปล้น ชำ แ่่งชิง การโกหก หลอกลวงนั้น มิใช่ชีวิตที่ดีที่ควรปรารถนา ทั้งนี้ก็เพราะ“...การควบคุมตนเองเป็นพื้นฐานของคุณธรรม...”³⁷ที่จะส่งผลให้คนผู้นั้นเหมาะสมในการเป็นผู้ปกครองที่ดี³⁸ นั่นเอง

6.2 ศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม

โดยเมื่อผู้ปกครองที่ดีมีศักยภาพพื้นฐานในการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และสามารถควบคุมตนเองมิให้ลุ่มหลงไปกับความพึงพอใจทางร่างกายหรือทางประสาทสัมผัสต่างๆ รวมไปถึงควบคุมความปรารถนาในความมั่งคั่ง อันเป็นหัวใจของจิตแบบทรราช ให้อยู่ในขอบเขตที่มินำไปสู่การกระทำเยี่ยงทรราชอันได้แก่ ความปรารถนาในการที่จะครอบครองทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนปรารถนาไว้แต่เพียงผู้เดียวหรือต้องการเป็นเจ้าของสรรพสิ่งทั้งหมด โดยอาศัยวิธีการที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมต่างๆไม่ว่าจะเป็นการขโมยปล้นชิง การเช่นฆ่า การใช้ความรุนแรง การโกหกหลอกลวง การทรยศหักหลัง ฯลฯ ซึ่ง“การควบคุม”ย่อมหมายความว่า ผู้ปกครองที่ดีจะต้องควบคุมจิตแบบทรราชของตน มากกว่าที่จะเป็นผู้ที่ตัดขาดหรือละทิ้งสิ่งเหล่านี้ได้หมดจดสมบูรณ์ เนื่องจากคุณสมบัติเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์³⁹ และหากไม่มีคุณสมบัติเหล่านี้ก็ย่อมมิใช่มนุษย์⁴⁰ และการหลุดพ้นจากความเป็นมนุษย์ ก็มีใ้ไข่เป้าหมายในการแสวงหาของเซโนโฟน เพราะแม้แต่โสเครตีสที่เป็นตัวแทนของคนดีหรือไซรัสมหาราชและกษัตริย์อากิสิอาอูสในฐานะผู้ปกครองที่ดี ก็ยังคงเป็นมนุษย์ที่มีเกิดแก่เจ็บตายและต้องบริโภคอาหารเหมือนมนุษย์ทั่วไป ประกอบกับเหตุผลที่ว่า “มนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะแยกตัวเองออกจากนครรัฐในฐานะคนแปลกหน้าของทุกหนแห่งหรือ

³⁶ Ibid., V.1.4-18.

³⁷ Xenophon, *Memorabilia*, I.5.4.

³⁸ การควบคุมตนเองเป็นพื้นฐานของผู้ที่เหมาะสมจะเป็นผู้ปกครอง โปรดดู Ibid., II.1.7.

³⁹ โปรดดูภาพที่ 3.4 แสดงธรรมชาติของมนุษย์โดยใช้เกณฑ์ความรักใคร่ปรารถนา ในวิทยานิพนธ์นี้

⁴⁰ สภาวะดังกล่าวหมายถึง การเป็นเทพเจ้าหรือออรันต์ที่ละแล้วซึ่งตัวตนหรือฉายาแบบมนุษย์

การไม่เป็นพลเมืองของนครรัฐใดเลย”⁴¹ เนื่องด้วยมนุษย์นั้นไม่สมบูรณ์ในตนเอง จึงเป็นธรรมชาติที่มนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อเกื้อกูลกัน⁴² และมนุษย์จะเป็นคนที่สมบูรณ์ก็ต่อเมื่ออยู่ในนครรัฐ เพราะ“นครรัฐคือสิ่งที่ให้ความเอาใจใส่อย่างมากที่สุดต่อสิ่งที่ดีงามทั้งปวง”⁴³ เพราะฉะนั้นการเป็นคนดีหรือผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีศักยภาพประการสำคัญที่ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดีงาม และต้องเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่กันและกัน มากกว่าที่จะเป็นแค่การแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวแต่เพียงผู้เดียว

โดยคุณสมบัติที่ทำให้คนดีหรือผู้ปกครองที่ดีนั้นแตกต่างและเหนือกว่ามนุษย์ทั้งปวง ซึ่งนอกเหนือไปจากศักยภาพพื้นฐานแล้ว ก็คือ ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง(*philotimia*) อันประกอบขึ้นจากลักษณะสามประการคือความวิริยะอุตสาหะพยายาม(*ponos*), การลงแรงทำงาน(*ergon*), และความรักในชัยชนะ(*ero/philias tuchein*) ที่สำหรับคนส่วนใหญ่แล้วย่อมควบคู่มากับความเหนื่อยยากลำบากของกายและจิตในเชิงประจักษ์ โดย“...ผู้ที่รักในการเป็นที่สรรเสริญก็จำเป็นจะต้องพึงพอใจไปกับการเผชิญความเหนื่อยยากและภัยอันตรายทั้งปวง...”⁴⁴ ดังเช่นกรณีของออโตไลคัส (*Autolykus*) ที่ยอมตรากตรำกับงานที่ยากลำบากและอดทนต่อความเจ็บปวดต่างๆ เพื่อจะได้เป็นผู้ชนะในการแข่งขันกีฬาในเทศกาลแพนคราเทียม(*Pankratium*)⁴⁵ เป็นต้น เพราะคนส่วนใหญ่ที่รักความสุขสบาย“...ต้องการและแสวงหาการบำรุงบำเรอความใคร่ทางร่างกายต่างๆ ด้วยหนทางที่ไม่ลำบากไปวันๆ และยึดถือเป็นสรณะว่าการลงแรงเผชิญกับความยากลำบากเป็นความทุกข์ลำเค็ญ ในขณะที่การมีชีวิตอยู่โดยปราศจากการลงแรงเผชิญกับความยากลำบากนั้นเป็นความสุข...”⁴⁶ เช่นเดียวกับที่“...มนุษย์ทั้งหลายนั้นล้วนปรารถนาคุณธรรม แต่เมื่อต้องอาศัยการลงแรงเผชิญกับความยากลำบากเพื่อสำเร็จซึ่งคุณธรรม คนส่วนใหญ่จึงละทิ้งยอมแพ้ ทั้งนี้ก็เพราะการบรรลุผลสำเร็จของคุณธรรมนั้นไม่แน่นอนในขณะที่การลงแรงเผชิญกับความยากลำบากต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดเจน...”⁴⁷ เท่ากับว่าคนส่วนใหญ่ที่มีอยู่อย่างดาษดื่นก็มีลักษณะไม่ต่างอะไรไปจากใคร

⁴¹ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, II.1.13.

⁴² โปรครตุ เหตุผลของการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันนั้นเป็นธรรมชาติ อันประกอบด้วย ภาษา, ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรและศัตรู: มิตรภาพที่แท้, ความรักในเกียรติ, การแบ่งงานกันทำ, และความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง ในหัวข้อที่ 3.2.2 การอยู่ร่วมกันของมนุษย์(*koinonian*)เป็นธรรมชาติในวิทยานิพนธ์นี้

⁴³ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.18.

⁴⁴ Xenophon, *Cyropaedia*, I.5.12.

⁴⁵ Xenophon, *Symposium*, VIII.37.

⁴⁶ Xenophon, *Cyropaedia*, VII.5.74.

⁴⁷ Xenophon, *Kunetetikos*, XII.18-19.

โตปูลุสผู้ปรารถนาจะเป็นผู้ที่หาเงินได้เก่งที่สุด ด้วยวิธีการที่ง่ายดายรวดเร็ว⁴⁸ หรือ ไม่ก็เป็นแบบคามมีดีส(Charmides)ผู้เป็นตัวแทนของความคิดที่ตนนั้นมีดีด้วยความยากจน⁴⁹ อันเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างผู้ที่แสวงหาความมั่งคั่งอย่างสุดโต่งกับผู้ที่ปฏิเสธความมั่งคั่งอย่างสุดโต่ง ซึ่งทั้งสองล้วนเป็นสิ่งมีชีวิตที่สูงกว่าสัตว์แต่ต่ำกว่ามนุษย์(aner)⁵⁰ ที่ปรากฏอยู่ในทุกบริบทสถานที่และกาลเวลา โดยทั้งสองแนวทางย่อมมิใช่ลักษณะของผู้ปกครองที่ดี เพราะผู้ปกครองที่ดีจะต้องเข้าใจว่า...มันเป็นกฎธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เทพเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมาให้เป็นเช่นนั้น เพราะเมื่อปราศจากความเพียร(ponou)และความตั้งใจมั่น(epimeleias)แล้ว เทพเจ้าก็ประทานเฉพาะแต่สิ่งที่ปราศจากความคิด(agathon)และความงาม(kalon)ให้แก่มนุษย์...”⁵¹ อันสอดคล้องกับประโยคที่ว่า“...เทพเจ้าขายสิ่งที่ดีงามให้แก่มนุษย์ด้วยราคาของความวิริยะอุตสาหะพยายาม...”⁵² ซึ่งหมายถึงความเข้าใจในความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ที่ควบคู่มากับความกล้าหาญในการเผชิญกับความยากลำบากอีกนัยหนึ่งก็คือเกียรติยศชื่อเสียง(time) ต้องอาศัยความเพียรพยายามหรือความวิริยะอุตสาหะ(ponos)เพื่อให้ได้สิ่งนี้มา แม้จะต้องเผชิญกับความยากลำบากและกษัตริย์นานาจักร รวมไปถึงประสบกับความทุกข์ทรมานก็ตาม⁵³ นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามความปรารถนาในการจะเป็นที่ถูกเคารพสรรเสริญหรือกระทำในสิ่งที่จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจต่อตนเองย่อมเทียบไม่ได้กับความภาคภูมิใจที่ได้จากการกระทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ต่อครอบครัว มิตรสหายประเทศบ้านเมือง และเผ่าพันธุ์⁵⁴ ซึ่งก็คือความเป็นวีรบุรุษ เพราะฉะนั้นการชี้แนะปลูกฝังผู้ที่มีธรรมชาติรักในความอุตสาหะพยายาม(philoponian) รักในการลงแรงทำงาน(philoeργian)และรักในชัยชนะ(ero/philias tuchein)อันเป็นผู้ที่มีธรรมชาติที่ดีงามเหมาะสม(agathon gar phusei) ให้แสวงหาคุณธรรมอย่างมุ่งมั่น(ar-qtēs philotimos)⁵⁵ หรือนำความเข้าใจในคุณธรรมมาเป็นเครื่องชี้นำการประพฤติปฏิบัติ จึงเป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังจิตแบบคนดีของผู้ปกครองที่ดีให้เจริญเติบโตงอกงามขึ้น อันหมายถึงการเรียนรู้ปลูกฝังให้คนที่จึตรักในเกียรติยศชื่อเสียง(philotimos)ซึ่งสามารถควบคุมตนเองจากความมั่งคั่งผลกำไร อันเป็นเป้าหมายของคน โดยทั่วไปที่รักในความมั่งคั่ง(philokerdous) ได้เข้าใจและให้ความสำคัญแก่ความวิริยะ

⁴⁸ ลักษณะของใครโตปูลุสโปรดุ Xenophon, *Oikonomikos*, II.2-9. และหัวข้อที่ 3.1.2 มนุษย์กับร่างกาย(σωμα)และความพึงพอใจ(πόδεσθαι)

⁴⁹ ลักษณะของคามมีดีสโปรดุ Xenophon, *Symposium*, IV.29-32.

⁵⁰ การตีความตามนัยยะดังกล่าวโปรดุ Xenophon, *Hieron*, VII.3-4.

⁵¹ Xenophon, *Memorabilia*, II.1.28.

⁵² *Ibid.*, II.1.20.

⁵³ Xenophon, *Hieron*, VII.1. และ Xenophon, *Symposium*, VIII.37.

⁵⁴ นัยยะประโยชน์เพื่อเผ่าพันธุ์สามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Kunegetikos*, I.17.

⁵⁵ Xenophon, *Symposium*, VIII.41.

อุตสาหกรรมและยีนที่แข็งแรงทำงาน เฝ้ายกับความยากลำบากทั้งปวงและภัยอันตรายต่างๆ เพื่อให้บรรลุชัยชนะและการสรรเสริญ⁵⁶ โดยตระหนักว่าชัยชนะและการสรรเสริญที่ยิ่งใหญ่ที่ควรค่าแก่การปรารถนาก็คือ ประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์ อันเป็นคุณธรรมทางรัฐศาสตร์หรือการปกครองที่สำคัญยิ่ง เพราะสิ่งที่ผู้คนสรรเสริญไม่ใช่ร่างกายที่ต้องตายตามธรรมชาติ หากแต่เป็นคุณธรรมความดี ที่เป็นนิจันรันด์และเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้เจริญรอยตาม ดังเช่นศาสนิกษย์ทั้งหลายของซีรอนผู้เป็นวีรบุรุษของชาวกรีก⁵⁷ โดยวีรบุรุษเหล่านี้ได้ช่วยจัดเกทภัยทุกข์เข็ญ ให้นครรัฐกรีกและเจ้าผู้ครองนครรัฐต่างๆ เมื่อต้องเผชิญกับอันตรายทั้งปวง และเมื่อเกิดสงครามหรือข้อพิพาทระหว่างชาวกรีกทั้งหมดกับชาวต่างชาติ คนเหล่านี้ก็ได้นำชัยชนะมาสู่ชาวกรีกและทำให้กรีกนั้นเข้มแข็งเกรียงไกร⁵⁸ เท่ากับว่าประโยชน์ต่อบ้านเมืองคือเป้าหมายสำคัญของคุณธรรม นั่นเอง

ซึ่งการปลูกฝังความเข้าใจในการลงแรงทำงานหนักและความกล้าหาญที่จะเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง เพื่อบรรลุชัยชนะซึ่งก็คือ ประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์ นั้น แท้จริงแล้วก็คือการปลูกฝังหรือการคลี่คลายธรรมชาติของความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ให้ไปสู่การเสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าตนและปกป้องรักษาประเทศบ้านเมือง แม้ว่าจะต้องแลกด้วยชีวิตหรือทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดที่ตนมีก็ตาม ลักษณะดังกล่าวนี้ก็คือคิหรือค่านิยมของชนชั้นสูงหรือคณาธิปไตยที่ดีตามแนวคิดของเซโนฟอน⁵⁹ เท่ากับว่าชนชั้นสูงที่ดีเหล่านี้จึงดีกว่าทรราชที่ฉลาด ซึ่งสร้างภาพลักษณ์ว่าเป็นผู้เสียสละเพื่อบ้านเมือง อันเป็นทรัพย์สินของทรราชในฐานะพ่อหรือแม่หรือนายทาสในระดับครัวเรือน เพราะชนชั้นสูงที่ดีเหล่านี้ต่างตระหนักเข้าใจว่าความเหนือกว่าของพวกเขาคนนั้น ควบคู่มากับภาระหน้าที่ในการทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมือง อันแตกต่างจากทรราชที่เน้นแค่การสร้างภาพลักษณ์มากกว่าที่จะปฏิบัติเช่นนั้นจริงๆ ซึ่งในกรณีของระบอบอภิชนาธิปไตยแบบสปาร์ตันนั้น จิตสำนึกของการเสียสละและการรับผิดชอบต่อผู้อื่นดังกล่าวนี้ก็ปรากฏเป็นคติของพลเมืองชาวสปาร์ต้าทุกคน(Spartiates) ที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังตามระเบียบแบบแผนซึ่งกำหนดโดยไลคาร์กอส ดังปรากฏเป็นวีรกรรมของชาวสปาร์ต้าที่เทอร์มาโปลี(Thermopylae) ดังความว่า “...หากภัยอันตรายใดๆถูกนำเข้ามาสู่ชาวกรีก โดยคนที่มีเชื้อชาวกรีกทั้งหลาย จะมีใครกันเล่าที่เราจะเชื่อใจได้มากกว่าชาวลาเซเดโมเนีย(สปาร์ต้า) ผู้ซึ่งท่านทั้งหลายยีนดีที่จะให้มิตรสหายไปอยู่ในแถวกองทัพอันมีพวกเขาอยู่ ซึ่งพลเมืองของพวกเขา นั้น เมื่อตั้งทัพอยู่ที่เทอร์มาโปลี

⁵⁶ Xenophon, *Oikonomikos*, XIV.10.

⁵⁷ Xenophon, *Kunetikos*, I. 1-2.

⁵⁸ *Ibid.*, I.17.

⁵⁹ สำหรับลักษณะของคณาธิปไตยที่ดี(รักในเกียรติยศชื่อเสียง) โปรดดู หัวข้อที่ 5.2.3 ว่าด้วยระบอบคณาธิปไตย ในวิทยานิพนธ์นี้

(Thermopylae)ทุกคน ณ ที่แห่งนั้นได้เลือกที่จะต่อสู้จนสิ้นลมหายใจ มากกว่าที่จะมีชีวิตอยู่แล้วปล่อยให้คนที่มิใช่ชาวกรีกทั้งหลายเข้ามาสู่บ้านเมืองของชาวกรีก...”⁶⁰ โดยระเบียบแบบแผนของโพลีคาร์กุสก็มีความสอดคล้องกับการเรียนรู้ปลูกฝังที่ไซรัสมหาราชได้รับการเรียนรู้มา⁶¹ ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์หาคำความอย่างละเอียดก็จะพบว่า การฝึกฝนให้ผู้ที่เหมาะสมหรือผู้ปกครองที่มีศักยภาพพื้นฐานและให้ความสำคัญแก่ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ได้เข้าใจความยากลำบากและมีความกล้าที่จะเผชิญทั้งทางร่างกายและจิต รวมไปถึงการคิดอย่างมีระเบียบแบบแผนและตระหนักถึงการมีอยู่จริงของคุณธรรมความดีงาม จึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมความดีอันสามารถเรียนรู้ได้จากศิลปะวิทยาการอันทรงเกียรติสองศิลปะคือ ศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะของการสงคราม ที่จะส่งผลให้คนผู้นั้นเป็นผู้ที่ใช้ความอดสาหะในการดำเนินชีวิต (*ergaten*)ที่เปี่ยมไปด้วยความดี ทั้งต่อจิตและร่างกายกล่าวคือ ในด้านจิตนั้นจะเป็นการปลูกฝังการคิดอย่างถูกต้องดีงาม ที่ประกอบขึ้นจากการเรียนรู้เข้าใจในการรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์, การจำแนก, ระเบียบแบบแผนหรือกฎ, ธรรมชาติของคุณธรรมความดีและปัญญาแห่งการปฏิบัติ, และความรักในประเทศบ้านเมือง⁶² ส่วนการปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกายก็คือ การทำให้ร่างกายนั้นแข็งแรงและมีสุขภาพที่ดี เพื่อสามารถเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงได้⁶³ อันเท่ากับเป็นการสร้างเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม⁶⁴ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปกครองที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ได้แก่การคิดดี การพูดดี และการทำดี ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง มิตรสหาย ครอบครัวและประเทศบ้านเมือง ดังเช่นกษัตริย์อากิสิลาอูส“...ที่เห็นว่าสิ่งใดจะเป็นประโยชน์อันดีงามต่อบ้านเมือง ซึ่งท่านสามารถจะกระทำได้ ท่านนั้นก็จะไม่ย่อท้อหรือละทิ้งความพยายาม, ไม่หลบเลี่ยงในการเผชิญกับภัยอันตรายทั้งปวง, ไม่มัวแต่ถนอมรักษาทรัพย์สมบัติเงินทองใดๆ, หรือ ใช้สภาพร่างกายและความชราเป็นข้ออ้างในการละเว้นการปฏิบัติ ทั้งนี้ก็เพราะท่านนั้นเชื่อว่า มันเป็นความจริงที่หน้าที่ของผู้ปกครองที่ดีก็คือ การทำในสิ่งที่ดีงามต่อผู้ใต้ปกครองให้

⁶⁰ Xenophon, *Hellenika*, VI.5.43.

⁶¹ การเรียนรู้ปลูกฝังที่ไซรัสมหาราชและชาวเปอร์เซียในคัมภีร์ *Cyropaedia* ได้รับ ก็คือ วัยเด็ก ซึ่งมีอายุระหว่าง1-16 ปี ต้องเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมความดีผ่านเรื่องเล่าและการจำลองสถานการณ์ต่างๆ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้การใช้ภาษาอักษรและคณิตศาสตร์ Xenophon, *Cyropaedia*, I.2.6. และเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น (*ephebois*) ที่มีอายุระหว่าง 16-26 ปี หรือ 17-27 ปี ก็ต้องเน้นการเรียนรู้ศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ควบคู่ไปกับการประพฤติปฏิบัติคุณธรรมความดีอย่างสม่ำเสมอ อันเป็นประโยชน์ต่อทั้งร่างกายและจิต ทั้งนี้ก็เพราะการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขนั้นเป็นแบบจำลองสถานการณ์ของสงครามนั่นเอง Ibid., I.2.9-10.

⁶² สำหรับรายละเอียดของการปลูกฝังคุณธรรมต่อจิต โปรดดู หัวข้อที่ 4.2.1 ในวิทยานิพนธ์นี้

⁶³ สำหรับรายละเอียดของการปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกาย โปรดดู หัวข้อที่ 4.2.2 ในวิทยานิพนธ์นี้

⁶⁴ โปรดดูภาพที่ 4.5 แสดงระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรม ในวิทยานิพนธ์นี้

มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้...”⁶⁵ เช่นเดียวกับความรักที่กษัตริย์อากิสิลาอูสมิต่อเผ่าพันธุ์ชาวกรีกทั้งหมด⁶⁶ อันหมายถึงผู้ปกครองที่ดีจะต้องเสียสละเพื่อช่วยนำพาผู้ใต้ปกครองทั้งหลาย, เพื่อนพลเมืองของตน, และเผ่าพันธุ์ ให้ดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งเป็นลักษณะของคนดีหรือผู้ปกครองที่ดี เพราะ“...ผู้ใดก็ตามที่สามารถทำให้ผู้อื่นนั้นดีงามขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ก็เหมาะสมที่จะตระหนักว่าตนนั้นเป็นคนดีที่สมบูรณ์ ในขณะที่ผู้ซึ่งสงวนการชี้แนะเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ดีงามไว้แก่ตนเพียงลำพังนั้น ก็เหมาะสมที่จะเชื่อว่าตัวเขานั้นเป็นคนดีเพียงแค่ครั้งเดียว...”⁶⁷ ดังนั้นผู้ปกครองที่ดีจึงต้องมีศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม อันหมายถึง การเสียสละความสุขส่วนตนอันได้แก่ความสุขสบายทางร่างกายและความมั่งคั่งในความเห็นของมหาชน เพื่อลงแรงทำงานหนักกล้าหาญเผชิญกับความยากลำบากและภัยอันตรายทั้งปวงเพื่อบ้านเมือง โดยตระหนักเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดีงามอันควรประพฤติปฏิบัติ อีกนัยหนึ่งคือ ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ นั่นเอง⁶⁸ นอกจากนี้ก็สามารถกล่าวได้ว่า ศักยภาพพื้นฐานและศักยภาพในคุณธรรมความดีงามของผู้ปกครองที่ดี ก็เป็นเช่นการประพฤติปฏิบัติของกษัตริย์อากิสิลาอูสที่เซโนฟอนกล่าวว่า“...สำหรับสิ่งที่เป็นที่มาของความภาคภูมิใจของอากิสิลาอูสนั้น แท้จริงแล้วก็คือการที่ท่านนั้นปกครองตนเองมากกว่าที่ท่านจะปกครองผู้อื่น และความภาคภูมิใจของท่านนั้น มันก็ไม่ใช่การนำพาผู้ใต้ปกครองให้ไปเผชิญกับศัตรูทั้งหลาย แต่เป็นการนำพาผู้ใต้ปกครองไปสู่คุณธรรมในทุกรูปแบบของมัน...”⁶⁹ ที่เท่ากับเป็นการเน้นย้ำถึงลักษณะของผู้ปกครองที่ดีที่จะต้องปกครองตนเองให้ดีงามก่อน แล้วจึงจะสามารถไปปกครองผู้ใต้ปกครองทั้งหลายให้เขาเหล่านั้นดีงามมากขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเฉพาะการชี้แนะให้ผู้ใต้ปกครองเข้าใจว่าการบรรลุซึ่งสิ่งที่ดีงามที่ยิ่งใหญ่และความสุขที่ยิ่งใหญ่จะต้องอาศัยการลงแรงทำงานหนักและต้องเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง⁷⁰

6.3 ศักยภาพในการปกครอง

“...ผู้ปกครองที่ดีจะต้องสามารถปกครองผู้อื่น เช่นเดียวกับที่ตนนั้นถูกปกครอง...”⁷¹ คำกล่าวนี้สามารถจำแนกออกเป็นสองส่วนที่จะต้องเกี่ยวพันกันคือ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีศักยภาพในการปกครองตนเองหรือการถูกปกครองโดยระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ ที่มีผู้อาวุโสที่ดีงามเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งคอยควบคุมชี้แนะปลุกฝังให้เยาวชนนั้นปฏิบัติตนอยู่ใน

⁶⁵ Xenophon, *Agesilaus*, VII.1.

⁶⁶ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Ibid., VII.4-7.

⁶⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, III.3.38.

⁶⁸ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, II.1.17.

⁶⁹ Xenophon, *Agesilaus*, X.2.

⁷⁰ ดังที่ไซรัสมหาราชชี้แนะต่อมิตรสหายและผู้ใต้ปกครอง โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, III.3.8

⁷¹ Xenophon, *Anabasis*, I.9.4.

ระเบียบแบบแผนผ่านการให้รางวัลและการลงโทษ จนชาวชนนั้นเข้าใจว่าอะไรคือสิ่งที่ควรปฏิบัติ และสิ่งใดควรละเว้น เช่นเดียวกับที่มีมิตรสหายที่เป็นคนดีซึ่งจะต้องคอยสอดส่องตรวจสอบกันและกัน ด้วยความปรารถนาดีแก่กันในการแก้ไขปรับปรุงให้การประพฤติปฏิบัติของมิตรสหายนั้นดีขึ้น และในทางการเมืองการปกครองก็คือ ระบบการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจจากส่วนต่างๆ ในบ้านเมือง ดังเช่น ในระบอบอภิชนาธิปไตยที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันระหว่างสถาบันต่างๆ คือ กษัตริย์(*basilea*), *Ephoroi*(*ephorois*) และ *Apella*(หรือ *ekklesia*)⁷² เพราะฉะนั้น การที่ผู้ปกครองที่ดีนั้นจะต้องถูกปกครองหรือเรียนรู้ที่จะถูกปกครอง ก็คือการที่ผู้ปกครองสามารถกำกับดูแลปกครองตนเองให้อยู่ในระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ที่ดีงาม อีกนัยหนึ่งคือ การมีวินัยในตนเอง ผ่านกลไกภายในของตนอันได้แก่ จิตที่เข้าใจว่าอะไรคือสิ่งที่ควรกระทำและอะไรคือสิ่งที่ควรละเว้น และจากภายนอกอันได้แก่ มิตรสหาย, ผู้อาวุโส, กฎเกณฑ์ของบ้านเมือง ที่จะส่งผลให้ตนนั้นอยู่ในครรลองที่ดีงามหรือการครองตนในธรรม นั่นเอง ซึ่งการถูกปกครองของผู้ปกครองที่ดีดังกล่าวก็เปรียบเสมือนการทำให้เทพีแห่งคุณธรรมที่สามารถให้คุณแก่ผู้ที่ดีงามและให้โทษแก่ผู้ที่ชั่วร้ายเลวทราม สถิตอยู่กับตัวผู้ปกครองตลอดเวลา⁷³ เท่ากับว่าผู้ปกครองที่ดีจึงมีระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ที่ดีงามมาปกครองตนเอง อันจะส่งผลให้ผู้ปกครองกระทำการที่ดีงามด้วยตระหนักรู้ว่ามันเป็นสิ่งที่ดีที่ควรกระทำอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับที่ละเว้นจากสิ่งที่ชั่วร้ายเลวทรามด้วยตระหนักรู้ว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างแท้จริง⁷⁴ โดยระเบียบแบบแผนที่จะมาปกครองหรือจำกัดการใช้อำนาจตามความปรารถนาในแบบจิตราชาของผู้ปกครองหรือที่เรียกในภาษาทั่วไปว่า การทำตามความพึงพอใจ/อารมณ์ของผู้ปกครองก็คือ ระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงาม โดยเฉพาะคุณธรรมในทางการเมืองการปกครองหรือธรรมของผู้ปกครองอันหมายถึง การสร้าง, เพิ่มพูน, ปกป้องรักษา ความสามัคคีและความถูกต้องเที่ยงธรรมในประเทศบ้านเมืองที่ตนนั้นปกครองอยู่⁷⁵ อันเป็นคุณธรรมที่จะส่งผลให้“...บุคคลผู้นั้นเหมาะสมสำหรับกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ เหมาะสมสำหรับการปกครองคร่าวเรือน มีศักยภาพความสามารถในการปกครองและสามารถให้คุณประโยชน์แก่ผู้คนทั้งหลาย เช่นเดียวกับตัวเขาเอง...”⁷⁶ที่เป็นรากฐานอันจะนำไปสู่การปกครองผู้อื่นอย่างดีงาม ซึ่งเป็นการเกี่ยวพันกันในตัวตนของผู้ปกครองที่ตีระหว่งการถูกปกครองด้วย

⁷² สำหรับรายละเอียดของการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างสถาบันต่างๆของระบอบอภิชนาธิปไตย โปรดดูหัวข้อที่ 5.2.5 ในวิทยานิพนธ์นี้

⁷³ ความมุ่งหมายดังกล่าวของเซโนโฟนสามารถตีความได้จาก Xenophon, *Kunetetikos*, XII.18-22.

⁷⁴ สำหรับคู่ตรงข้ามระหว่างสิ่งดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติกับสิ่งชั่วร้ายสามัญที่ควรละเว้น โปรดดูตารางที่ 4.1 แสดงคู่ตรงข้ามระหว่างสิ่งที่ควรปรารถนา กับสิ่งที่ควรละเว้น ในวิทยานิพนธ์นี้

⁷⁵ นัยยะความหมายของคุณธรรมในทางการเมืองการปกครองที่หมายถึง ความสามัคคีและความถูกต้องเที่ยงธรรม โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.11-18. and IV.4.1-17.

⁷⁶ *Ibid.*, IV.2.11.

ระเบียบแบบที่ดึงามอันเป็นธรรมชาติ(*phusis*)   กับการปกครองผู้อื่นโดยการกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์(*nomos*)ให้ผู้ที่ปกครองเคารพประเพณีปฏิบัติเพราะหากไร้ซึ่งความสามัคคีแล้วบ้านเมือง ก็มิอาจดำรงอยู่ได้   เช่นเดียวกับที่หากไม่มีความถูกต้องเที่ยงธรรมด้วยการให้รางวัลและการ ลงโทษแล้ว บ้านเมืองก็จะวุ่นวาย แบ่งออกเป็นพรรคเป็นพวกที่มุ่งบรรลุความปรารถนาตามจิตแบบ ทรรศนของพวกตน ด้วยการเข่นฆ่าปล้นชิง โกงหนลอกฉวย ทำร้ายกันและกัน ดังนั้นการกำหนด ระเบียบกฎเกณฑ์ให้ผู้ที่ปกครองทั้งหลายประพฤติปฏิบัติด้วยลายลักษณ์อักษรจารีตประเพณีและ เทพเจ้า จึงมีความสำคัญอย่างเกือหนุนกัน เพราะคนส่วนใหญ่ที่มีอยู่อย่างคาสคั้นนั้นไม่รู้จักตนเอง และไม่สามารถปกครองตนเองได้ จึงจำเป็นต้องถูกปกครองด้วยการทำให้คนเหล่านี้เกรงกลัว เคารพเชื่อฟังต่อกฎเกณฑ์กฎหมายด้วยการลงโทษเมื่อละเมิดฝ่าฝืน⁷⁷ และให้รางวัลเมื่อกระทำ ถูกต้อง ที่ควบคู่มากับความเกรงกลัวต่อกฎเกณฑ์ของเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือกฎเกณฑ์ที่ได้รับ ความเห็นชอบจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังเช่น กฎของไลคาร์กุสที่ได้รับความเห็นชอบจาก Delphi , การ บวงสรวงต่างๆต่อเทพเจ้า, นิมิตต่างๆ เป็นต้น ที่มีอำนาจแทรกแซงเข้าไปในตัวตนของผู้คนและ ทำงานอยู่ตลอดเวลาในทุกๆบริบท แม้แต่ในความฝันหรือ“แม่แต่মনุษย์อยู่เพียงลำพังก็ตาม”⁷⁸ ด้วย เทพเจ้าสามารถเห็นและบันทึกจดจำบาปบุญคุณโทษของผู้คนได้จนหมดสิ้น อันจะนำไปสู่การให้ รางวัลและการลงโทษที่ชัดเจน⁷⁹ ซึ่งแตกต่างจากอำนาจของบ้านเมืองที่จะต้องอาศัยผู้ควบคุมหรือ บังคับใช้กฎเกณฑ์ที่ต้องคอยสอดส่องตรวจสอบดูแลการประพฤติปฏิบัติของผู้คน ด้วยดวงตาและ ข้อมูลที่จำกัด เพราะฉะนั้นผู้ปกครองที่ดีจึงต้องอาศัยทั้งกฎเกณฑ์ของบ้านเมืองและกฎเกณฑ์ของ เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการปกครอง เพื่อสร้าง, เพิ่มพูน, ปกป้องรักษา ความสามัคคีหรือการอยู่ ร่วมกันอย่างปรองดองในหมู่มนุษย์และความถูกต้องเที่ยงธรรมหรือการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่ ผู้คนตามความเหมาะสมที่ควรจะได้รับผ่านระเบียบแบบแผนทางการปกครองอันได้แก่ ระบบ กฎหมาย, การพัฒนาทางเศรษฐกิจ, การแบ่งแยกอำนาจเพื่อตรวจสอบถ่วงดุล, ระบบการศึกษา, มิตร สหายหรือการใช้คน, โวหารในการโน้มน้าว และการสาธารณสุข กล่าวคือ ผู้ปกครองที่ดีจะต้อง กำหนดระบบกฎหมายอันเป็นกติกาในการควบคุมการแก่งแย่งในการได้มาซึ่งความมั่งคั่งของผู้ได้ ปกครอง ให้อยู่ในขอบเขต ไม่นำไปสู่ความวุ่นวายไร้ระเบียบและเป็นการสร้างให้เกิดความ ปรองดองในบ้านเมืองผ่านกระบวนการจัดการความขัดแย้งที่ถูกต้องเที่ยงธรรม อันประกอบด้วย ระบบกฎหมายที่ควบคุมการแก่งแย่งในหมู่ผู้ได้ปกครองและระบบกฎหมายในการพิจารณาตัดสิน

⁷⁷ การลงโทษสามารถจำแนกออกเป็นทางตรง อันได้แก่ การปรับ การจับกุมคุมขัง การใส่โซ่ตรวน การ ทำร้ายต่อชีวิตร่างกาย และทางอ้อม อันได้แก่ การประณาม การลงโทษผู้ที่ใกล้ชิดของผู้กระทำผิด การไม่คบค้า สماعมด้วย

⁷⁸ Xenophon, *Memorabilia*, I.4.19.

⁷⁹ ลักษณะของเทพเจ้าดังกล่าวโปรดดู Xenophon, *Anabasis*, II.5.7. และ Xenophon, *Kunegetikos*, XII.18-22.

ความคิดของบุคคล กล่าวคือ กฎหมายที่ควบคุมการแข่งขันในหมู่ผู้ได้ปกครองจะต้องกำหนด บทลงโทษที่รุนแรงอาทิ การประหารชีวิต, จองจำและยึดทรัพย์ สำหรับผู้ที่กระทำความชั่วร้าย, ผิดพลาด, และชั่วช้าต่อพลเมืองของบ้านเมือง รวมไปถึงบทลงโทษที่รุนแรงต่อผู้ที่ทำการปล้นชิง ทรัพย์สมบัติจากศาสนสถานวิหารและพวกที่ทรยศต่อบ้านเมือง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์กฎหมาย ในการพิจารณาตัดสินความคิดของบุคคลมาเป็นกฎเกณฑ์ที่เกื้อหนุนและควบคุมระบบกฎหมายที่ ควบคุมการแข่งขันในหมู่ผู้ได้ปกครองอีกชั้นตอนหนึ่ง เพื่อป้องกันการที่ผู้ปกครองจะใช้ฐาน ความคิดและบทลงโทษจากระบบกฎหมายที่ควบคุมการแข่งขันในหมู่ผู้ได้ปกครองมาเป็นเครื่องมือ ในการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการลงโทษหรือการกำจัดกวาดล้างศัตรูทางการเมือง, การกลั่นแกล้งผู้ที่ขัดแย้งกับตน, การใช้กฎดังกล่าวเพื่อช่วงชิงทรัพย์สมบัติของผู้อื่นหรือใช้เพื่อข่มขู่ ผู้อื่น ในการให้ได้มาในสิ่งที่ตนปรารถนา อันเป็นการสร้างความไว้วางใจกันระหว่างผู้ปกครอง กับผู้ได้ปกครองที่มีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ส่วนระบบกฎหมายในการพิจารณาตัดสิน ความคิดของบุคคลก็คือ กฎเกณฑ์ที่ว่าด้วยกระบวนการไต่สวนความคิดและการตัดสินความคิดของ ผู้ที่ถูกกล่าวหา ซึ่งผู้กล่าวหาจะต้องแจ้งมูลความคิดหรือข้อกล่าวหาพร้อมด้วยพยานหลักฐานให้แก่ องค์คณะที่มีหน้าที่สอบสวน ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาก็มีโอกาสแก้ตัวหรือชี้แจงข้อเท็จจริง พร้อม ด้วยพยานหลักฐานต่อองค์คณะที่มีหน้าที่สอบสวน จนครบถ้วน หลังจากที่ยังองค์คณะที่มีหน้าที่ สอบสวน ได้รับฟังการชี้แจงของทั้งสองฝ่ายแล้วก็จะลงมติด้วยเสียงข้างมากกว่า ผู้ถูกกล่าวหาจะมี ความคิดจริงตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ โดยการพิจารณาความคิดต่างๆจะแยกเป็นกรณีของแต่ละ บุคคลไป มิใช่การพิจารณาแบบเหมารวม ทั้งนี้ก็เพื่อความถูกต้องเที่ยงธรรมตามหลักกฎหมายและ หลักของศาสนา รวมไปถึงมิใช่เป็นการช่วยเหลือนครรัฐอื่นในการทำร้ายพลเมืองที่มีความสามารถ ของนครรัฐตน เท่ากับว่า ใครทำความผิดโดยใด ก็ควรจะได้รับโทษตามปริมาณของความคิดนั้น ซึ่งการลงโทษก็จะกระทำแต่เฉพาะผู้ที่ละเมิดกฎเกณฑ์, ไม่มีวินัยและไร้ระเบียบ เพื่อรักษาความเป็น ระเบียบเรียบร้อยและเป็นแบบอย่างให้ผู้ได้ปกครองเคารพกฎเกณฑ์ อันจะนำไปสู่ปฏิบัติตนตาม ระเบียบแบบแผนและตระหนักถึงความถูกต้องเที่ยงธรรมผ่านรูปแบบการลงโทษที่เหมาะสม⁸⁰

ส่วนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเงินการค้า(และการงบประมาณ)⁸¹ นั้นก็เป็นเรื่องสำคัญ ยิ่งที่ผู้ปกครองจะปล่อยละเลยหรือไม่มีทักษะความชำนาญไม่ได้⁸² ซึ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึงการรักษา, การเพิ่มพูนและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆของบ้านเมืองเพื่อประโยชน์

⁸⁰ เป้าหมายของการลงโทษดังกล่าวสามารถตีความได้จาก Xenophon, *Anabasis*, V.8.12-22.

⁸¹ ความสามารถของผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจอันครอบคลุมการจัดการรายได้ของนคร รัฐ, การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในนครรัฐ, การเพาะปลูก(การเกษตร)และเงินตรา นั้น ก็เป็นสิ่งที่โสเครตีส กล่าวชี้แนะ โกลคอน บุตรแห่งอริสตอน(Glaucon, the son of Ariston) ให้ตระหนักว่าเป็นความสามารถที่จำเป็น อย่างยิ่งยวดของผู้ปกครอง โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.6.1-18.

⁸² นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.1.13.

ของส่วนรวม ซึ่งผู้ปกครองจะต้องให้ความสำคัญแก่การส่งเสริมพัฒนาศิลปะของการเพาะปลูกให้เจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะการให้รางวัลแก่บรรดาผู้ที่สามารถทำให้ผืนดินให้ผลผลิตอย่างอุดมสมบูรณ์ เพราะการให้รางวัลจะเป็นการกระตุ้นให้คนขยันขันแข็งทำมาหากิน เกิดแข่งขันกันและมีความอดุสาหะพยายามในการเผชิญกับความยากลำบาก ซึ่งสำหรับในกรณีศิลปะของการเพาะปลูกอันเป็นรากฐานสำคัญของบ้านเมืองทั้งในแง่ของการปฏิบัติศิลปะของการเพาะปลูกเองและผลผลิต (หรือวัตถุดิบ) ทั้งทางตรงทางอ้อมที่ได้รับจากศิลปะของการเพาะปลูก⁸³ ก็จะเป็นการสร้างประโยชน์แก่บ้านเมืองในสองประการคือ รายได้ของนครรัฐที่มากขึ้นหรือความมั่นคงทางการคลังและการควบคุมตนเองของพลเมือง ที่สัมพันธ์อย่างแปรผันตรงกับการไม่มีเวลาว่าง เนื่องจาก“การกระทำที่ชั่วร้ายเลวทรามทั้งหลายมักเกิดขึ้นตามธรรมชาติได้น้อยมากในหมู่คนที่วุ่นวายกับการทำงาน”⁸⁴ โดยเฉพาะศิลปะของการเพาะปลูกที่ต้องอาศัยเวลาและการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การให้รางวัลและให้เกียรติแก่พ่อค้าวาณิชที่นำประโยชน์มาสู่นครรัฐ ก็จะเป็นการส่งเสริมชื่อเสียงและความมั่งคั่งของนครรัฐให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป ทำให้พ่อค้าทั้งหลายอยากที่จะเข้ามาทำการค้าขายก่อให้เกิดการจ้างงาน คนก็จะมีรายได้และไม่มีเวลาไปทำเรื่องชั่วช้าไร้สาระ ผลผลิตและสินค้าก็จะมีราคาดี บ้านเมืองก็จะมั่นคงและก็สามารถเก็บรายได้หรือภาษีได้มากขึ้น และเมื่อผู้ปกครองนำรายได้มาส่งเสริมให้รางวัลในการแข่งขัน ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจยิ่งขึ้นไป โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆของบ้านเมืองและการวางแผนพัฒนาบ้านเมืองในระยะยาวเพราะมีความมั่นคงทางการคลัง เมื่อเศรษฐกิจรุ่งเรือง รายได้ของนครรัฐและเงินคลังของนครรัฐในรูปของแร่เงิน-ทอง ที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนที่เป็นมาตรฐาน ก็จะมากขึ้นตามไปด้วย เป็นวงจรที่หมุนเวียนเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ดังนั้นจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ การให้รางวัล (และการลงโทษ) เพราะ“...หากเจ้า(ไอเออร์ออน)กังวลว่าการให้รางวัลแก่มหาชน จะนำมาซึ่งรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น ก็ขอให้เจ้าระลึกไว้ว่า ไม่มีมาตรการทางการพาณิชย์ใดที่จะมีราคาถูกกว่าบรรดามนุษย์ที่ถูกซื้อได้ด้วยรางวัล...”⁸⁵ และหากพิจารณาโดยพื้นฐานของธรรมชาติมนุษย์แล้ว การให้รางวัลก็เป็นสิ่ง

⁸³ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับประโยชน์ของศิลปะของการเพาะปลูก โปรดดู บทที่ 4 ของวิทยานิพนธ์นี้ โดยเฉพาะหัวข้อที่ 4.2.1.1 การรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์ รวมไปถึง Xenophon, *Oikonomikos*, V.1-4.

⁸⁴ Xenophon, *Hieron*, IX.8. และเท่ากับเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่ดี ที่จะต้องจัดหางานให้ผู้ได้ปกครองได้ทำ โดยเฉพาะในนครรัฐที่มีพลเมืองมากก็จำเป็นต้องมีการจ้างงานให้มีความเฉพาะทางมากขึ้น อันเท่ากับการเพิ่มตำแหน่งงานให้มากขึ้น อาทิเช่น การแบ่งงานงานทำรองเท้าออกเป็นของบุรุษกับสตรี และในสองประเภทนี้ก็จะแบ่งย่อยๆออกไปอีกเป็น ช่างที่ทำพื้นรองเท้า, ช่างทำหนังรองเท้า, ช่างเย็บรองเท้า ฯลฯ เป็นต้น ที่งานต่างๆเป็นการเกี่ยวพันกัน ในรูปแบบของระบบการผลิตชนิดส่วนต่างๆมาประกอบกันเป็นผลิตภัณฑ์(ซึ่งในกรณีคือรองเท้าบุรุษกับรองเท้าสตรี) นั่นเอง โดยในกรณีของนครรัฐที่มีพลเมืองจำนวนน้อย งานทั้งหมดเหล่านี้ก็เป็นงานของช่างทำรองเท้าแต่ผู้เดียว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.2.5.

⁸⁵ Xenophon, *Hieron*, IX.11.

ที่สนองต่อความปรารถนาในความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงตามธรรมชาติของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี⁸⁶ เพราะทั้งความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงมักจะเกี่ยวพันกัน หรือมาพร้อมๆกัน หรือสิ่งหนึ่งนำไปสู่อีกสิ่งหนึ่งเสมอ แต่อย่างไรก็ตามการแข่งขันระหว่างกันในกลุ่มมนุษย์ผู้ได้ปกครอง เพื่อที่จะแสวงหาครอบครองความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียง ก็สามารถนำไปสู่ความวุ่นวายได้ เพราะ“...มนุษย์บางคนก็เหมือนกับม้า ที่เมื่อได้สนองต่อความปรารถนาต้องการของตนมากเท่าใด ก็จะยังไม่สามารถควบคุมความต้องการของตนเองได้มากขึ้นเท่านั้น...”⁸⁷ หรือกล่าวในภาษาโดยทั่วไปได้ว่า มนุษย์มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด และต้องการเพิ่มมากขึ้นยิ่งๆขึ้นไปไม่รู้จบนั่นเอง เพราะฉะนั้นการควบคุมการแข่งขันให้อยู่ในขอบเขตคือ การไม่แย่งชิงทำร้ายกันและกัน อย่างรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาศัยความกลัวผ่านผู้ที่ถืออาวุธทั้งหลายหรือผู้ที่มีอำนาจลงโทษ จึงมีความจำเป็น เพื่อให้มนุษย์นั้นสามารถควบคุมตนเองได้⁸⁸ อันเป็นผลมาจากความกลัวที่มีต่อการลงโทษและความตายมากกว่าที่จะเป็นความเข้าใจในการควบคุมตนเอง เพราะคนส่วนใหญ่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้⁸⁹ ดังนั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้อง“มีกติกาควบคุมการแข่งขันให้อยู่ในขอบเขตควบคุมไปการรักษาความปลอดภัยความสงบเรียบร้อย อันเป็นรากฐานลำดับแรกที่จะสร้างให้เกิดบรรยากาศซึ่งเป็นแสดงถึงความมีเสถียรภาพมั่นคงของบ้านเมืองนั้นๆ ที่เอื้ออำนวยต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ”⁹⁰ นอกจากนี้การพัฒนาทางเศรษฐกิจก็ยิ่งครอบคลุมไปถึงการจัดการเกี่ยวกับประชากรที่ใช้แรงงานหรือพวกทาส ให้มีจำนวนแรงงานที่ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป เพราะการมีผู้ใช้แรงงานจำนวนมากก็จะเกิดปัญหาที่แต่ละคนไม่ทำงานอย่างเต็มกำลัง (free-rider) หรือการเกี่ยงงานกัน ผลผลิตที่ได้ก็จะมีปริมาณน้อยกว่าที่ควรจะเป็นและยังเป็นการสิ้นเปลืองเงินทอง รวมไปถึงทรัพยากรอื่นๆของบ้านเมืองในการเลี้ยงดูผู้ใช้แรงงานเหล่านี้ให้มีชีวิตอยู่ เช่นเดียวกับหากมีจำนวนผู้ใช้แรงงานน้อยเกินไปก็จะเกิดสภาวะขาดแคลนแรงงานในกิจกรรมทางการผลิตต่างๆ ทำให้ปริมาณผลผลิตลดลง การพาณิชย์ก็จะไม่รุ่งเรือง ซึ่งจะส่งผลให้บ้านเมืองเก็บภาษีอันเป็นแหล่งรายได้หลักได้ในปริมาณที่ลดลง เงินคลังของบ้านเมืองก็จะร่อยหลอลง ที่

⁸⁶ โปรดพิจารณาเทียบเคียงกับการที่องค์กรต่างๆให้พนักงานแข่งขันกันในการบริการและสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า โดยมีรางวัลเป็นการประกาศเป็นพนักงานดีเด่น(ประจำเดือนหรือประจำปี)ที่ควบคุมกำกับเงินสมนาคุณหรือการเลื่อนตำแหน่ง(เกียรติยศและเงินเดือนที่มากขึ้น) แต่อย่างไรก็ตามเป้าหมายขององค์กรเอกชนที่ให้พนักงานแข่งขันกันนั้นก็เพื่อหน้าตาและผลกำไรขององค์กรเป็นสำคัญ อันแตกต่างจากแข่งขันที่สนับสนุนโดยผู้ปกครองของบ้านเมืองที่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวม

⁸⁷ Xenophon, *Hieron*, X.2.

⁸⁸ *Ibid.*, X.3.

⁸⁹ คนส่วนใหญ่ถูกนำไปโดยความโหดในร่างกาย หรือ เทพื่อโพร์ไคท์แห่งความชั่วร้ายสามัญ โปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในบทที่ 3 ส่วนที่หนึ่งของวิทยานิพนธ์นี้

⁹⁰ Xenophon, *Poroi*, V.1.

นำไปสู่ความไม่มั่นคงและความเสื่อมของบ้านเมือง เพราะขาดเงินงบประมาณที่จะใช้ไปในการพัฒนาโครงการต่างๆที่จะเป็นคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม⁹¹ ดังนั้นผู้ปกครองจึงต้องให้ความสำคัญแก่การจัดการแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณสมบัติ

โดยการแบ่งแยกอำนาจเพื่อให้มีการตรวจสอบถ่วงดุลกันนั้น ผู้ปกครองจะต้องแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายซึ่งมีหน้าที่หลักในการดูแลทุกข์สุขของราษฎรและสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในเขตการปกครองนั้นๆ กับฝ่ายซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและพิทักษ์รักษาปกป้องราษฎร, ผลผลิต, ทรัพย์สินสมบัติต่างๆ จากทั้งศัตรูที่จะมาปล้นแย่งชิงทำลายและพวกที่ละโมภโกลมากที่ประพฤติหยาบช้ำ อันได้แก่โจรหรือขโมย ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันการรวมอำนาจที่อาจนำไปสู่การก่อความเสียหายให้แก่ผู้ได้ปกครองและการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนตามลักษณะจิตแบบทรราชของบุคคลนั้นๆ เช่นเดียวกับที่จะต้องมีส่วนที่ทำหน้าที่ในการสอดส่องตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองต่างๆในบ้านเมือง เพื่อจะได้ให้รางวัลและลงโทษสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลนั้นๆ ได้อย่างเหมาะสม และเมื่อทุกคนรู้สึกว่าคุณนั้นถูกสอดส่องอยู่ตลอดเวลา ผู้คนก็จะไม่กล้ากระทำในสิ่งที่หยาบช้ำต่างๆ นอกจากนี้ “ผู้ปกครองยังต้องเปิดโอกาสให้ผู้ได้ปกครองมีโอกาสที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองด้วยการเสนอความคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องผ่านสภาหรือองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้น”⁹² โดยผู้ปกครองก็ต้องเปิดใจที่จะรับฟังความคิดเห็นเหล่านั้น เพื่อนำไปวิเคราะห์จัดทำนโยบายที่สามารถช่วยเหลือผู้ได้ปกครองได้อย่างแท้จริง เพราะมีพื้นฐานจากความเข้าใจในสภาพปัญหานั้นๆ เช่นเดียวกับที่ย่อมจะได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้ได้ปกครองเป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้ปกครองยังจำเป็นต้องควบคุมดูแลมิให้ตัวบุคคลหรือสถาบันต่างๆที่ได้รับการแบ่งแยกอำนาจไป ใช้อำนาจไปในทางที่มีขอบหรือก้าวก่ายหน้าทีความรับผิดชอบของส่วนอื่นๆ เพื่อที่จะเพิ่มพูนอำนาจในแกตนเองหรือสถาบันที่ตนสังกัด อีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อมีการจัดแบ่งอำนาจหรือการจัดระเบียบให้ตามหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละส่วนแล้ว ก็จำเป็นต้องควบคุมดูแลให้แต่ละส่วนทำหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายไปให้สำเร็จลุล่วง เช่นเดียวกับหน้าที่ของส่วนต่างๆในกองทัพที่แต่ละส่วนต้องทำหน้าที่ของตนเอง อาทิ พลธนูก็มีหน้าที่ยิงธนูโจมตีศัตรูจากระยะไกล ในขณะที่ทหารราบหนักก็มีหน้าที่ในการรบแบบเผชิญหน้าระยะใกล้หรือระยะประชิด ซึ่งการจะให้พลธนูไปรบแบบประจัญหน้ากับข้าศึก แล้วให้ทหารราบหนักไปโจมตีข้าศึกจากระยะไกล ก็ย่อมเป็นเรื่องที่เหลวไหลฉินไฉน การที่จะให้ฝ่ายปกครองไปทำหน้าที่ของฝ่ายทหาร แล้วให้ฝ่ายทหารไปทำหน้าที่ของฝ่ายปกครอง ก็เป็นเรื่องที่สร้างความเสียหายกันนั้น และเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ลุล่วงได้เป็นอย่างดีในเวลาเดียวกัน ดังนั้นผู้ปกครองที่ดีในฐานะเป็นมนุษย์ จึงต้องแบ่งแยกอำนาจให้แก่บุคคลหรือสถาบัน

⁹¹ โปรดุ Ibid., IV.1-24.

⁹² Xenophon, *Hellenika*, II.3.17.

ต่างๆ ในรูปแบบของการจัดระเบียบบริหารราชการหรือระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ที่ครอบคลุมถึงการจัดโครงสร้างองค์กรต่างๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์หรือกิจกรรมการทำงานต่างๆ ที่บ้านเมืองต้องรับผิดชอบ ทั้งกิจกรรมหรือปัญหาพื้นฐานและปัญหาเฉพาะยุคสมัย และการจัดสรรผู้ที่มีความรู้ความชำนาญที่เหมาะสมแก่กิจกรรมนั้นๆ ไปรับผิดชอบ เป็นลำดับชั้นตามสายการบังคับบัญชา อันแยกไม่ออกจากความเข้าใจในธรรมชาติหรือความชำนาญเฉพาะของบุคคลต่างๆ เช่นเดียวกับความเข้าใจในธรรมชาติเฉพาะของพลธนู, ทหารม้า, ทหารราบ เป็นต้น ซึ่งเมื่อจัดระเบียบแล้วก็ต้องรักษาระเบียบนั้น อันหมายถึงการรักษาระเบียบวินัย ด้วยการลงโทษผู้ที่ไม่รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองให้สำเร็จลุล่วง และลงโทษผู้ที่ไปทำกิจกรรมที่มีใช้หน้าที่ความรับผิดชอบของตน กล่าวคือ ลงโทษบรรดาผู้มีลักษณะ “ สิ่งที่ควรกระทำได้เลยไม่กระทำ แต่สิ่งที่ไม่ควรกระทำกลับไปทำ ” เช่นเดียวกับจะต้องคอยสอดส่องดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่ได้รับมอบหมายความรับผิดชอบไปให้อยู่ในระเบียบแบบแผนหรือการสอดส่องมิให้ใช้อำนาจไปเพื่อสนองตอบจิตแบบทรราชของตนควบคู่ไปกับการให้รางวัลแก่ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี ตามผลงานของบุคคลหรือสถาบันนั้นๆ เป็นสำคัญ⁹³ อันเป็นภาพสะท้อนของระเบียบแบบแผนของคุณธรรมที่ใครทำสิ่งใดก็ย่อมเป็นการถูกต้องเที่ยงธรรมที่จะได้รับดอกผลของการกระทำนั้น ตามหลัก “ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ”

ส่วนระบบการศึกษานั้น ผู้ปกครองที่ดีจะต้องกำหนดระเบียบแบบแผนการศึกษาที่เป็นการปลูกฝังการเรียนรู้ให้เยาวชนนั้น ดึงงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นจะเป็นได้ ซึ่งก็คือการประยุกต์กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ปลูกฝังของระบบอภิชนาธิปไตยและการเรียนรู้ปลูกฝังตามแบบไซรัส มหาราช มาใช้แก่เยาวชนของบ้านเมือง โดยวัยเด็ก ซึ่งมีอายุระหว่าง 1-16 ปี จะต้องเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณธรรมความดีผ่านเรื่องเล่าและการจำลองสถานการณ์ต่างๆ ควบคู่ไปกับการเรียนรู้การใช้ภาษาอักษรและคณิตศาสตร์⁹⁴ ซึ่งเรื่องเล่าอาทิเช่น การเลือกวิถีทางแห่งคุณธรรม(สตรีแห่งคุณธรรม) ของเฮอรัคลีสวีรบุรุษของชาวกรีก ที่ยินดีเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง เพื่อประโยชน์แก่ประเทศบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์ จนได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความวิริยะอุตสาหะในการดำเนินชีวิต ตามแบบแผนของคุณธรรมความดีนั้น ก็มีความสำคัญในการปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตที่สัมผัสได้ถึงการดำรงอยู่ของคุณธรรมความดีงาม เช่นเดียวกับเทพนิยายต่างๆ(fairy tale) ที่เน้นย้ำถึงชัยชนะที่แน่นอนของคุณธรรมเหนือความชั่วช้าสามานย์ทั้งปวง โดยจะต้องมีกลุ่มบุคคลของบ้านเมืองซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบการเรียนรู้ปลูกฝังสำหรับเยาวชนเพราะ “...แทนที่จะให้พ่อแม่ของเด็กแต่ละคนคัดเลือกทาสมาอบรมลูกหลานของตนเอง ก็ให้มีกลุ่มบุคคลที่จะทำหน้าที่อบรมชี้แนะเด็กๆ โดยกลุ่มบุคคลนี้เป็นบรรดาผู้ที่อยู่ในระดับเดียวกันกับผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ที่สำคัญในนครรัฐ โดยจะเรียกว่า *Paidonomos* ซึ่งมีอำนาจในการเรียกประชุมเยาวชน ตรวจสอบสอดส่อง ลงโทษอย่าง

⁹³ นัยยะดังกล่าวสามารถตีความได้จาก Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.3.5. และ *Ibid.*, IV.1.2.

⁹⁴ *Ibid.*, I.2.6.

รุนแรงเมื่อพบว่าเยาวชนกระทำความผิด และยังมีอำนาจในการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนที่มีเสียไว้ใน การเขียนนโยบายบรรดาเยาวชนที่นอกกลุ่มนอกทางอีกด้วย...”⁹⁵ เท่ากับเป็นการให้การศึกษานี้เป็นมาตรฐาน เดียวกันแก่เยาวชนของนครรัฐด้วยบรรดาผู้ที่มีประสบการณ์และความรู้กว้างขวาง ซึ่งสัมพันธ์กับ การปฏิบัติในชีวิตจริงและเป็นการถ่ายทอดความเข้าใจในระเบียบแบบแผนต่างๆ ทั้งทางตรงและ ทางอ้อมของนครรัฐ(*nomos*) ให้แก่เยาวชน รวมไปถึงเป็นการทำให้เยาวชนคุ้นเคยกับการเคารพ ระเบียบแบบแผนและมีวินัย ผ่านระบบของการควบคุมสอดส่องและลงโทษ และยังคงกำหนดให้ พลเมืองทุกคนมีหน้าที่ในการชี้แนะอบรมเยาวชนและลงโทษเยาวชนได้เมื่อพบว่าเยาวชนมี พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม⁹⁶ เพื่อเป็นการสร้างให้เกิดความปรองดองหรือความสามัคคีกัน ในหมู่ พลเมืองที่รักบุตรหลานของเพื่อนพลเมืองเสมือนบุตรหลานของตนเอง เช่นเดียวกับที่บุตรหลาน ของเพื่อนพลเมืองก็จะให้ความเคารพแก่บิดามารดาของเพื่อนตนเสมือนเป็นบิดามารดาของตนเอง อีกนัยหนึ่งคือเกิดความกลมเกลียวกันในบ้านเมือง เพราะทุกคนเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ที่เท่า เทียมกันในความเป็นพลเมือง โดยเยาวชนที่ได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังมาในแบบแผนดังกล่าวจะมีทั้ง ความอ่อนน้อมถ่อมตน ให้เกียรติให้ความเคารพต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่อาวุโสกว่าตนในด้านอายุ และในด้านตำแหน่ง ควบคู่ไปกับตระหนักในความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกับผู้อื่น นอกจากเยาวชน จะได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังระเบียบแบบแผนต่างๆ ของนครรัฐจาก *Paidonomos*, ผู้อาวุโส, และ พลเมืองทั้งหลายแล้ว เยาวชนก็จำเป็นที่จะต้องคุ้นเคยกับความยากลำบากต่างๆ เพื่อให้เยาวชน ทั้งหมดที่จะก้าวขึ้นไปเป็นดำรงตำแหน่งต่างๆ ของนครรัฐนั้น มีความแข็งแกร่งและไม่เกรงกลัวต่อ อุปสรรคความยากลำบากทั้งทางร่างกายและจิตใจ อีกนัยหนึ่งคือ มีความเหมาะสมทั้งทางร่างกาย และจิตใจ นั่นเอง โดยเมื่ออย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม (*ephebois*) ที่มีอายุระหว่าง 16-26 ปี หรือ 17-27 ปี ก็ต้อง เน้นการเรียนรู้ศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ควบคู่ไปกับการประพฤติปฏิบัติคุณธรรมความ คืออย่างสม่ำเสมอ อันเป็นประโยชน์ต่อทั้งร่างกายและจิต ทั้งนี้ก็เพราะ “การล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัขนั้น เป็นแบบจำลองสถานการณ์ของสงครามนั่นเอง”⁹⁷ เช่นเดียวกับที่จะต้องควบคุมความปรารถนาตาม แบบจิตพระราชของเยาวชนด้วยการให้เยาวชนปฏิบัติงานของนครรัฐหรืองานอื่นๆ ที่ได้รับ มอบหมาย ซึ่งจะมีประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจและทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้แก่ เยาวชนและเป็นการสร้างให้เยาวชนมีความตระหนักหรือความรับผิดชอบต่อผู้อื่น อันเป็นรากฐาน ของกรอบความคิดเรื่องการเสียสละเพื่อผู้อื่น เพราะหากตนกระทำความผิดหรือหลีกเลี่ยงการปฏิบัติงาน คนที่จะต้องรับโทษมิใช่มีแค่ตน แต่รวมไปถึงผู้ที่ควบคุมตนและคนใกล้ชิดตนอีกด้วย ทั้งนี้ก็ เนื่องจากในวัยดังกล่าวเป็นช่วงที่เยาวชนให้ความสำคัญแก่เกียรติยศศักดิ์ศรีหน้าตามากเป็นที่สุด,

⁹⁵ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, II.2.

⁹⁶ *Ibid.*, II.10.

⁹⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, I.2.9-10. และ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, IV.7.

เต็มไปด้วยความจงหองอวดดี, ช่วยวนลุ่มหลงไปกับความพึงพอใจทางร่างกายที่อยากจะปฏิเสธ การกำหนดมอบหมายงานให้เยาวชนเหล่านี้ได้ทำ จึงเป็นไปได้เพื่อให้เยาวชนมีเวลาว่างอยู่น้อยที่สุด⁹⁸ โดยเมื่อ“ก้าวข้ามผ่านจากวัยหนุ่มสาวไปสู่วัยผู้ใหญ่ นั่น ก็จะเป็นช่วงเวลาที่ควรได้รับการกระตุ้นให้เกิดความรักในชัยชนะผ่านการแข่งขันกันในการบรรลุคุณธรรม ที่จะทำให้คนหนุ่มสาวกลายเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นคนดี ด้วยการกำหนดให้มีการแบ่งกลุ่มเพื่อแข่งขันกันในการทำคุณประโยชน์เพื่อบ้านเมือง และร่วมมือกันอย่างสุดความสามารถเพื่อพิทักษ์รักษาบ้านเมือง”⁹⁹ อันเป็นการปลูกฝังให้คนหนุ่มสาวได้ตระหนักในการสอดส่องตรวจสอบผู้อื่นหรือกลุ่มอื่น เช่นเดียวกับที่ตนหรือกลุ่มตนนั้นถูกสอดส่องตรวจสอบจากผู้อื่นหรือกลุ่มอื่น ควบคู่ไปกับตระหนักถึงความสำคัญในประโยชน์ของบ้านเมืองหรือส่วนรวมที่อยู่เหนือประโยชน์หรือความพึงพอใจส่วนตัวหรือของกลุ่มพรรคพวกของตน ซึ่งจะส่งผลให้คนหนุ่มสาวเหล่านี้เต็มใจที่จะเสียสละเผชิญกับความยากลำบากอันตรายทั้งปวง เพื่อบรรลุชัยชนะและความภาคภูมิใจที่แท้ ในการสร้างคุณประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือปิตุภูมิอันเป็นของพลเมืองทุกคน และถ้าหากว่ากลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ได้ก่อความผิดพลาดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ใดๆของบ้านเมืองหรือกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องที่ยังธรรมหรือทำการแสวงหาประโยชน์เพื่อพรรคพวกของตนแล้ว ก็จะถูกลงโทษอย่างรุนแรงจากผู้ปกครองหรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเยาวชนเหล่านี้ ที่เท่ากับเป็นการปลูกฝังให้คนหนุ่มสาวเคารพในกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง และสามารถควบคุมตนเองได้จากการแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวก ทั้งในตอนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวและในอนาคตที่จะเข้าไปสู่การดำรงตำแหน่งต่างๆทางการเมืองการปกครองของนครรัฐในฐานะเป็นแบบอย่างให้แก่คนอื่นๆ¹⁰⁰ ด้วยมีความสำนึกที่จะกระทำในสิ่งที่ดีควรกระทำและละเว้นจากสิ่งที่ไม่ควรไปกระทำ ตามระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์หรือการเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ประการหนึ่ง ควบคู่ไปกับความเกรงกลัวที่มีต่อบทลงโทษที่รุนแรงและความเกรงกลัวที่มีต่อเทพเจ้า นอกจากระบบการเรียนรู้ปลูกฝังทางตรงที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้ปกครองที่ดียังจำเป็นต้องกำหนดระบบการเรียนรู้ปลูกฝังทางอ้อมที่จะเกี่ยวพันกัน ซึ่งก็คือ“การรับประทานร่วมกันของพลเมืองอย่างสม่ำเสมอ อันจะเป็นช่องทางให้พลเมืองต่างได้ตรวจสอบกันและกัน ว่าทั้งตนเองและผู้อื่นนั้นได้ประพฤติตนอยู่ในระเบียบแบบแผนหรือไม่”¹⁰¹ มีสิ่งใดต้องแก้ไขปรับปรุง ผ่านการสนทนาระหว่างกัน และในการรับประทานร่วมกันนั้นก็จะมีทั้งผู้อาวุโส, ผู้ใหญ่, คนหนุ่มสาว, และเยาวชน อันเป็นโอกาสอันดีที่ผู้อาวุโสจะได้ปลูกฝังชี้แนะคนทั้งหลาย โดยเฉพาะเยาวชนให้เข้าใจ

⁹⁸ สอดคล้องกับหลักการปกครองที่จะต้องจัดให้คนมีงานทำ “...เนื่องจากภาระหน้าที่ชั่วร้ายเลวทรามทั้งหลายมักเกิดขึ้นตามธรรมชาติได้น้อยมากในหมู่คนที่วุ่นวายกับการทำงาน...” Xenophon, *Hieron*, IX.8.

⁹⁹ Xenophon, *Lacedaemonian Politeia*, IV.5.

¹⁰⁰ *Ibid.*, VIII.2.

¹⁰¹ *Ibid.*, V.2.

ถึงระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ต่างๆของนคร ทั้งความคิดและการปฏิบัติ¹⁰² อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมความเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควรให้แก่กันและกัน โดยเฉพาะผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองของนครรัฐ รวมไปถึงเป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองกลมเกลียวกันในหมู่พลเมืองทั้งหลายอีกด้วย

โดยเมื่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นธรรมชาติและมนุษย์นั้นก็ไม่สามารถกระทำการต่างๆให้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดีในเวลาเดียวกัน มนุษย์จึงต้องมีมิตรสหายไว้คอยเกื้อหนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะฉะนั้น“มิตรสหายที่ดีจึงเป็นทรัพย์สินสมบัติหรือการครอบครองที่มีคุณค่า¹⁰³ที่เป็นความร่ำรวยที่แท้”¹⁰⁴ และ“...ก็ไม่มีมีการครอบครองสิ่งอื่นใดที่จะให้ประโยชน์และดอกผลได้มากมายเสมอด้วยการครองครองมิตรสหายที่ดี...”¹⁰⁵ โดยเฉพาะ“...ในทางการเมืองการปกครองแล้วมิตรสหายที่ฉันนับว่าเป็นสิ่งที่มีค่ามากที่สุด...”¹⁰⁶ซึ่งมิตรสหายที่ดีนั้นจะต้องปรารถนาสิ่งที่ดีงามให้แก่กันและกันอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับมีความไว้น้ำใจเชื่อใจกัน ผู้ปกครองที่ดีจึงต้องสามารถเลือกคบมิตรสหายที่ดีและละเว้นหลีกเลี่ยงการสมาคมด้วยคนเลวทรามทั้งหลาย โดยเกณฑ์ในการจำแนกว่าบุคคลนั้นๆเป็นมิตรสหายที่ดีหรือคนดีก็คือ การตรวจสอบหรือทดสอบว่าบุคคลนั้นๆสามารถควบคุมตนเองจากความปรารถนาทางร่างกาย, ไม่ละโมภโลภมาก, มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้อื่น, ไม่เห็นแก่ได้หรือเห็นแก่ความมั่งคั่ง, ไม่เล่นพรรคเล่นพวกในแง่ของการสร้างศัตรูเพิ่มเติมให้แก่มิตรสหาย, และไม่ดำรงตนเป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียว หรือไม่¹⁰⁷ ซึ่งก็คือการตรวจสอบว่าบุคคลนั้นๆสามารถควบคุมความปรารถนาตามลักษณะจิตแบบทรราชได้หรือไม่ รวมไปถึงมีลักษณะของผู้ที่สามารถควบคุมตนเองและมีความมุ่งมั่นบากบั่นกล้าเผชิญกับความยากลำบากที่พึงปรารถนาตามลักษณะของคนดี หรือไม่ นั่นเอง ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมิตรสหายที่ดีอันต้องประกอบด้วยความชำนาญเฉพาะด้านต่างๆหรือความสามารถในสาขาวิชา, ทักษะในกิจกรรมการทำงานต่างๆอีกด้วย นอกจากนี้ยังสามารถตรวจสอบได้จากการประพฤติปฏิบัติที่ผ่านมาในอดีตของบุคคลนั้นๆว่า เขาปฏิบัติดีงามต่อมิตรสหายของเขาหรือไม่ ซึ่งหากว่าปฏิบัติดีงามก็เท่ากับว่าเขานั้นจะปฏิบัติต่อมิตรสหายของเขาในอนาคตดูจะดีด้วยกัน¹⁰⁸ ซึ่งนอกจากจะอาศัยเกณฑ์ข้างต้นในการคัด

¹⁰² Ibid., V.5.

¹⁰³ Xenophon, *Memorabilia*, II.4.1.

¹⁰⁴ Xenophon, *Anabasis*, VII.7.42.

¹⁰⁵ Xenophon, *Memorabilia*, II.4.5. and II.4.7.

¹⁰⁶ นัยยะดังกล่าวตีความได้จาก Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.13. และ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.24-26.

¹⁰⁷ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.1-5.

¹⁰⁸ Ibid., II.6.6-7.

สรรมิตรสหายที่ดีที่สุดแล้ว มิตรสหายตั้งแต่เยาว์วัยที่เติบโตมาด้วยกันหรือได้รับการเรียนรู้ปลูกฝังร่วมกันมาจนเติบโตใหญ่ ก็เป็นมิตรสหายที่สำคัญยิ่งโดยเฉพาะเมื่อเป็นมิตรสหายที่ดีตามคุณสมบัติที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น เพราะมิตรสหายเหล่านี้จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างสุดความสามารถและที่สำคัญคือ สามารถไว้วางใจได้ ด้วยในทางการเมืองการปกครองนั้น การร่วมทุกข์นั้นง่าย ในขณะที่การร่วมสุขนั้นยาก ทั้งนี้ก็เนื่องจาก“วิธีการสร้างความสามัคคีในหมู่มนุษย์ที่ง่ายเป็นที่สุดก็คือ การหาหรือสร้างหรือกำหนดศัตรูร่วมหรือสิ่งที่เป็นที่เกลียดชังร่วมกัน”¹⁰⁹ แต่เมื่อกำจัดศัตรูหรือสิ่งที่เกลียดชังได้แล้ว ความปรารถนาตามลักษณะจิตแบบทรราชของบรรดาคนที่ร่วมมือกันมาก็จะชักนำพวกเขาเหล่านั้นให้แก่งแย่งกันในสิ่งที่ตนนั้นคิดว่าควรหรือเหมาะสมจะได้มา โดยเฉพาะความมั่งคั่งและเกียรติยศชื่อเสียงหรือตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง ซึ่งหากผู้ปกครองไม่สามารถจัดสรรประสานควบคุมความปรารถนาเหล่านี้ได้ ก็ย่อมต้องเผชิญกับความวุ่นวายที่มากมายกว่าเมื่อตอนการกำจัดศัตรูที่มีร่วมกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการรักษาอำนาจทางการเมืองการปกครองนั้น ยากกว่าการได้อำนาจนั้นมา นั่นเอง¹¹⁰ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในหมู่มิตรสหายยังรวมไปถึงการแต่งงาน อันเป็นการสร้างความปรองดองความสามัคคีในหมู่มิตรสหาย ซึ่งในระดับรัฐอาณาจักรก็คือการรวบรวมเผ่าพันธุ์ต่างๆเข้ามาเป็นเครือญาติกัน แต่อย่างไรก็ตามการรักษาระเบียบแบบแผนหลักที่ดีงามไว้ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวด มากกว่าที่จะปล่อยให้ระเบียบธรรมเนียมต่างๆ ผสมปนเปหรือให้ความสำคัญแก่ระเบียบธรรมเนียมที่ทำให้คนนั้นอ่อนปวกเปียก ดังกรณีของเปอร์เซียกับมีเดส ที่เปอร์เซียให้ความสำคัญแก่การควบคุมความพึงพอใจทางร่างกาย ในขณะที่มีเดสมุ่งเน้นการบำรุงบำเรอความสุขสบายทางร่างกายตามลักษณะจิตแบบทรราช ซึ่งในช่วงเวลาของไซรัสมหาราชนั้น ได้ให้ความสำคัญแก่ระเบียบแบบแผนของเปอร์เซียเป็นสำคัญ¹¹¹ ในขณะที่“กษัตริย์เปอร์เซียในยุคต่อๆมากลับให้ความสำคัญแก่ความหรูหราและความสุขสบายตามแบบชาวมีเดส อันนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของอาณาจักรเปอร์เซียในที่สุด”¹¹²

และเมื่อพิจารณาจากภาษา(*logos*)อันเป็นลักษณะเฉพาะตามธรรมชาติของมนุษย์ที่แตกต่างจากสัตว์อื่นๆ ก็จะพบว่า “ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาหรือโวหารสื่อถึงสิ่งที่ควรกระทำและควรละเว้น อันอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมความดี”¹¹³ ทั้งนี้ก็เพราะเราไม่สามารถ

¹⁰⁹ Xenophon, *Cyropaedia*, III.3.10. อันสอดคล้องกับสิ่งที่แม่ทัพนายกองชาวกรีก(และเซโนฟอน)ได้กล่าวแก่กองทหารหมื่นคนชาวกรีกให้ตระหนักว่ากษัตริย์แห่งเปอร์เซียและบรรดาขุนนางของพระองค์นั้น ได้กระทำการที่ชั่วช้าสามานย์ต่อชาวกรีกไว้อย่างไรบ้าง อันเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ทหารอีกหิมและสร้างความสามัคคีผ่านความรู้สึกในการจำแนกมิตรกับศัตรูที่ชัดเจน โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, III.2.4-32.

¹¹⁰ นัยยะดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, VII.5.75-77.

¹¹¹ สำหรับรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว โปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, I.3.18.

¹¹² Ibid., VIII.8.15.

¹¹³ Ibid., II.2.1. and I.5.9.

ปกครองด้วยความเรียบง่าย ดังที่โสเครตีสกล่าวไว้ว่า “...แล้วเจ้าคิดว่า เจ้าควรที่จะปกครองทหารมาด้วยความเรียบง่ายกระนั้นหรือ เจ้าน่าจะไตร่ตรองความจริงได้ว่า ด้วยวาจาทำให้เรียนรู้สิ่งต่างๆ อันเป็นสิ่งที่ดีงามที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบแบบแผน และเกี่ยวกับวิถีทางในการมีชีวิตอยู่ และหากว่าใครเรียนรู้สิ่งที่ดีงามอื่นใด เขาผู้นั้นก็ย่อมต้องเรียนรู้ผ่านภาษา นอกจากนี้ผู้ที่เป็นเลิศในการชี้แนะ ก็ต้องอาศัยภาษาเป็นหลัก และผู้ที่มีความเข้าใจเป็นอย่างดีในสิ่งที่จริงจึงเป็นที่สูงคั้น ก็ต้องสนทนาอย่างดีงาม...”¹¹⁴ กล่าวคือ “การเรียนรู้ผ่านภาษา เป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ที่แตกต่างจากม้าและสัตว์อื่นๆ เพราะมีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่สามารถใช้ภาษา (*logos*) ปลุกฝังชี้แนะในสิ่งที่ควรกระทำได้ ในขณะที่การสั่งสอนม้าต้องอาศัยการให้รางวัลเมื่อม้าปฏิบัติได้เหมาะสม ควบคุมไปกับการลงโทษเมื่อม้าไม่เชื่อฟังคำสั่ง อันเป็นหลักสำคัญของศิลปะในการฝึกฝนม้า”¹¹⁵ ดังนั้นการเรียนรู้ในสิ่งที่ดีงามต่างๆ ของมนุษย์ต้องอาศัยภาษาเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับผู้ชี้แนะที่ดีและผู้ที่มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในสิ่งที่จริงจ้ง ที่สนทนาอย่างดีงาม ซึ่งต้องมีความชำนาญในการใช้ภาษาเป็นอย่างดี¹¹⁶ โดย “...การใช้ภาษาเป็นอย่างดีก็หมายถึง ความสามารถในการอธิบายหรือการชี้แนะที่เป็นการแบ่งปันและสร้างความเข้าใจร่วมกันในสิ่งที่ดีงามทั้งปวง ที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (*koinonoumen*) การสร้างระบบกฎหมาย (*nomous tithemetha*) และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของนครรัฐ (*politeuometha*)”¹¹⁷ อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการชี้แนะถึงสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติและสิ่งที่ควรละเว้น โดยเฉพาะการโน้มน้าวให้ใช้ความรักในเกียรติที่แท้ให้กล้าหาญลงแรงทำงานหนักเผชิญกับความยากลำบากอันตรายทั้งปวงเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง¹¹⁸ และดังที่เซโนโฟนใน *Anabasis* กล่าวแก่กองทหารหมื่นคนชาวกรีกมิให้ละโมบอยากได้ทรัพย์สินสมบัติของผู้ที่อ่อนแอกว่ามาเป็นของพวกตนด้วยการปล้นชิง เพราะ “ท้ายสุดความละโมบของคนเพียงไม่กี่คนนั้น ก็จะนำมาซึ่งความเสียหายแก่ส่วนรวมและจะไม่มีชาวเมืองใดหรือชาวกรีกใดจะกล้ามาสมาคมและช่วยเหลือเมื่อถูกพวกเรา (กองทหารหมื่นคนชาวกรีก) อีกต่อไป เนื่องจากกระทำความผิดของเราด้วยการปล้นชิงเช่นมาและการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดด้วยกฎหมายนั้น จะนำไปสู่ความไร้ระเบียบไร้ข้อแม้ ที่ไม่มี

¹¹⁴ Xenophon, *Memorabilia*, III.3.11. and IV.3.12.

¹¹⁵ Xenophon, *Peri Hippike*, VIII.13-14. และ Xenophon, *Oikonomikos*, XIII.6-9.

¹¹⁶ Xenophon, *Memorabilia*, III.3.11.

¹¹⁷ Ibid., IV.3.12.

¹¹⁸ ดังที่ Teleutias แม่ทัพของสปาร์ต้าที่ไปบัญชาการทหารที่เอเซียไมเนอร์กล่าวต่อทหารชาวกรีก โปรดดู Xenophon, *Hellenika*, V.1.13-17. และเซโนโฟนเองก็ได้เน้นย้ำให้ผู้อ่านพิจารณา Teleutias ในฐานะผู้ปกครองที่ทำให้บรรดาทหารรักและชื่นชมในตัวเขา Ibid., V.1.4.

หลักประกันให้แก่ผู้ที่จะมาสมาคมด้วยพวกเรา”¹¹⁹ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่ดีก็จะต้องสามารถจดจำชื่อหรือนามของบุคคลต่างๆ ทั้งที่เป็นมิตรสหายและผู้ได้ปกครองของตนได้เป็นอย่างดี ดังลักษณะของไซรัสมหาราชที่“...มีความจำเป็นอย่างดี จึงสามารถเรียกชื่อของแม่ทัพนายกองทั้งหลายมารับคำสั่งจากตน(ไซรัสมหาราช)ได้ตามลำดับที่กำหนดไว้ ซึ่งไซรัสก็ให้ความสนใจต่อการปฏิบัติสิ่งนี้ เพราะสำหรับท่านแล้วมันเป็นเรื่องที่น่าประหลาด หากช่างฝีมือทั้งหลายรู้จักชื่อเรียกของเครื่องมือเครื่องมือสำหรับงานช่างของตน แพทย์รู้จักชื่อเรียกของอุปกรณ์ทางการแพทย์และยาต่างๆ ที่เขาต้องใช้สำหรับการรักษา แต่ผู้บัญชาการทหารกลับละเลยที่จะรู้จักชื่อของผู้ได้บังคับบัญชาของตน ทั้งๆที่เขาจำเป็นต้องใช้คนเหล่านี้เสมือนเป็นเครื่องมือในยามที่เขาต้องการได้มาซึ่งสิ่งต่างๆ, ปกป้องรักษาสิ่งต่างๆ, สร้างความเชื่อมั่น, และสร้างความหวาดกลัว เช่นเดียวกับหากว่าเขาต้องสรรเสริญใครบางคน มันก็ดูเหมาะสมที่จะเรียกคนผู้นั้นด้วยชื่อ โดยบรรดาผู้ซึ่งคิดว่าตนนั้นเป็นที่รู้จักของผู้ปกครองก็จะมีทั้งความพยายามทุ่มเทเป็นอย่างมากในการกระทำสิ่งที่ดีงามและก็มีความโน้มเอียงที่จะละเว้นจากการกระทำสิ่งที่หยาบช้าน่าละอาย เพราะสำหรับไซรัสแล้ว มันจะเป็นความเขลาอย่างที่สุดเมื่อเขาต้องการทำอะไรให้สำเร็จลุล่วง แต่กลับออกคำสั่งในแบบเจ้านายบางคนที่กำลังต่อลูกน้องว่า ‘คนนั้น ไปเอาน้ำมาที’, ‘คนนั้น ไปผ่าฟืนที’ เพราะเมื่อคำสั่งที่ถูกส่งออกไปในลักษณะนี้ คนทั้งหลายก็ขอมมองกันไปมองกันมาและก็ไม่มีผู้ใดจะนำคำสั่งดังกล่าวไปปฏิบัติ ดูราวกับว่าทุกคนนั้นผิดพลาดไปหมด ทั้งๆที่ยังไม่มีใครได้ลงมือกระทำความผิดหรือกระทำสิ่งที่น่าละอาย คนแต่ละคนจึงอยู่ในสถานะที่ผิดพลาดอย่างเท่าเทียมกันคนทั้งหลาย ดังนั้นแล้วเมื่อไซรัสจะออกคำสั่งใด จึงเรียกคนทุกคนที่มารับคำสั่งด้วยชื่อ...”¹²⁰ ซึ่งนอกจากผู้ปกครองที่ดีจะต้องสามารถจดจำของบุคคลต่างๆ ได้เป็นอย่างดีแล้ว ก็ยังจะต้อง“...มีความสามารถในการใช้โวหารเพื่อสร้างความฮึกเหิมและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ได้ปกครอง ที่มุ่งหมายให้ผู้ได้ปกครองกล้าเผชิญกับความยากลำบากเพื่อบรรลุชัยชนะที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศบ้านเมือง ...”¹²¹ อีกด้วย

และนอกจากผู้ปกครองที่ดีจะต้องอาศัยทั้งกฎเกณฑ์ของบ้านเมืองและกฎเกณฑ์ของเทพเจ้าในการปกครอง เพื่อสร้าง, เพิ่มพูน, ปกป้องรักษา ความสามัคคีหรือการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองในหมู่มนุษย์และความถูกต้องเที่ยงธรรมหรือการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่ผู้คนตามความเหมาะสมที่ควรจะได้รับ ผ่านระเบียบแบบแผนทางการปกครองที่กล่าวมาข้างต้นอันได้แก่ ระบบกฎหมาย, การพัฒนาทางเศรษฐกิจ, การแบ่งแยกอำนาจเพื่อตรวจสอบถ่วงดุล, ระบบการศึกษา, มิตรสหาย

¹¹⁹ สำหรับรายละเอียดโปรดดู Xenophon, *Anabasis*, V.7.13-35.

¹²⁰ Xenophon, *Cyropaedia*, V.3.46-50.

¹²¹ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.19. ดังที่เซโนโฟนในคัมภีร์ *Anabasis* พูดแก่กองทหารหมื่นคนชาวกรีกให้เกิดความฮึกเหิมและมีกำลังใจในการเผชิญกับอุปสรรคความยากลำบากที่กำลังเผชิญอยู่ เพราะแม้แต่อุปสรรคในอดีตที่ผ่านมาซึ่งยากลำบากมากกว่าที่ปรากฏในปัจจุบัน ทุกคนยังสามารถร่วมกันฝ่าฟันมาได้เลย โปรดดู Xenophon, *Anabasis*, VI.5.19-21.

หรือการใช้คน, และโภหารในการโน้มน้าว แล้ว ก็ยังต้องให้ความสำคัญแก่การสาธารณสุขในการดูแลสุขภาพทางร่างกายของผู้ใต้ปกครอง¹²² ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนการแพทย์และแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ รวมไปถึงการคิดค้นวิธีการและยารักษาโรคต่างๆ ควบคู่ไปกับมุ่งเน้นการป้องกันสาเหตุของความอ่อนแอทางร่างกาย ด้วยการส่งเสริมและบังคับด้วยกำหนดเป็นกฎหมายทำให้ผู้ใต้ปกครองทำกิจกรรมต่างๆ, รับประทานอาหารที่มีประโยชน์อย่างเพียงพอคือไม่มากหรือน้อยจนเกินไปและออกกำลังกายอันทำให้ร่างกายแข็งแรงอยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังรวมถึงการวางผังเมืองและการกำหนดกฎหมายเกี่ยวกับการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ที่เท่ากับเป็นการกำหนดและวางระเบียบแบบแผนทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพของบ้านเมืองให้เอื้ออำนวยต่อสุขอนามัยของคนทั้งหลายที่อาศัยอยู่ร่วมกันในบ้านเมือง นั่นเอง¹²³ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายเบื้องต้นของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ เพราะหากไม่มีชีวิตอยู่เป็นปฐมแล้ว การมีชีวิตที่ดีย่อมเป็นไปได้เลย¹²⁴

6.4 ศักยภาพในการสงคราม

เซโนโฟนได้เน้นย้ำอยู่เสมอถึงธรรมชาติของผู้ปกครองที่จะต้องเหนือกว่าผู้ใต้ปกครองในศักยภาพด้านต่างๆ ซึ่งรวมถึงศักยภาพในการสงคราม ดังที่ไซรัสมหาราชกล่าวกับสหาย (*homoion*) ว่า “...การที่เราทั้งหลายมีความเห็นร่วมกันว่า มันเป็นเรื่องที่ถูกต้องเที่ยงธรรมที่เราจะปกครอง เพราะเรานั้นเหนือกว่าบรรดาผู้ใต้ปกครอง เราทั้งหลายจึงจำเป็นต้องมีส่วนร่วมกับผู้ใต้ปกครองในการเผชิญกับความร้อนและความหนาวเย็น อาหารและเครื่องดื่ม การลงแรงทำงานและการนอนหลับ ซึ่งในการมีส่วนร่วมดังกล่าว ลำดับแรกนั้นเราจำเป็นต้องพยายามทำให้เหนือกว่าผู้ใต้ปกครองในการเผชิญและควบคุมตนเองจากสิ่งต่างๆเหล่านี้ ส่วนศิลปะในการสงครามและการฝึกฝนปฏิบัติ นั้น...เราควรตระหนักว่าเทพเจ้าได้มอบสิ่งนี้(ศิลปะในการสงคราม)ให้เป็นเครื่องมือที่จะนำมาซึ่งเสรีภาพและความสุขสำหรับมนุษย์ เราจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งยวดที่จะต้องเหนือกว่าผู้ใต้ปกครองในการฝึกฝนปฏิบัติศิลปะนี้ ดังนั้นก็เช่นเดียวกับที่เรายึดกุมอาวุธของผู้คนทั้งหลาย ในขณะที่เราทั้งหลายนั้นก็จะต้องไม่เคยแยกห่างจากอาวุธของเราเลย ด้วยตระหนักว่าผู้ซึ่งอยู่ใกล้อาวุธของตนมากที่สุดนั้น ก็ย่อมเป็นนายที่สามารถกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาได้มากที่สุด...”¹²⁵ เท่ากับว่าศิลปะในการสงครามหรืออำนาจทางกำลังและอาวุธเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มพูนและปกป้องรักษาสิ่งที่เราครอบครองหรือแม้แต่การมีชีวิตอยู่ของเราเอง ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่เซโนโฟนในตวับท *Anabasis*

¹²² สำหรับประเด็นเกี่ยวกับการสาธารณสุขนี้ สามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.15-17. and VIII.2.24-25.

¹²³ นัยยะเกี่ยวกับการวางผังเมืองหรือการจัดระเบียบสิ่งก่อสร้างต่างๆ สามารถตีความได้จาก Ibid., I.6.16.

¹²⁴ โปรดคู หัวข้อที่ 3.2.3 ที่ว่าด้วย เป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ: การมีชีวิตอยู่กับการอยู่อย่างดีงาม ในวิทยานิพนธ์นี้

¹²⁵ Xenophon, *Cyropaedia*, VII.5.78-79.

กล่าวตอบ ฟาลีนุส(Phalinius)ชาวกรีกผู้เป็นทูตจากกษัตริย์เปอร์เซีย ที่มาเจรจากับกองทหารชาวกรีก ซึ่งมาร่วมรบกับไซรัสผู้เยาว์ ให้ยอมจำนนวางอาวุธและยอมเป็นเชลยกลับไปเมืองหลวงของเปอร์เซีย หลังจากที่กองทัพของไซรัสผู้เยาว์ได้พ่ายแพ้ต่อกองทัพของกษัตริย์เปอร์เซีย โดยไซรัสผู้เยาว์ได้เสียชีวิตในสนามรบ อันเป็นสถานการณ์ที่ยากลำบากยิ่ง ที่เซโนฟอนและชาวกรีกต้องเผชิญ ความว่า

“...ฟาลีนุส ท่านก็เห็นชัดว่า ในเวลานี้พวกเราไม่มีสิ่งที่ดี(agathon)อื่นใดนอกจากอาวุธ (opla)และคุณธรรมความกล้าหาญ(arete) ตราบเท่าที่เรารักษาวุธไว้ เราก็สามารถใช้ความกล้าหาญของเราได้ แต่หากเราวางอาวุธ เราทั้งหลายก็อาจจะต้องสูญเสียชีวิตของพวกเราเช่นกัน ดังนั้นจงอย่าคิดฝันว่าเราจะยอมมอบสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเดียวของเราให้แก่เจ้า หากไม่แล้วเราก็พร้อมที่จะใช้อาวุธต่อสู้กับเจ้าและแย่งเอาสิ่งที่เป็นของเจ้ามาจากเจ้าเสีย ...”¹²⁶

เพราะฉะนั้นคุณธรรมและสิ่งที่ดีงามทั้งหลายก็ต้องอาศัยอำนาจซึ่ง ณ ที่นี้ก็คือ อาวุธ ในการเกื้อหนุนกันให้ปรากฏผลสำเร็จลุล่วงสำหรับการปฏิบัติในโลกของความเป็นจริง อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ปกครองที่ดีนั้นจะต้องกุมหรือผูกขาดอำนาจในการบังคับการลงโทษ, อำนาจในการฆ่าและการทำร้ายผู้อื่นไว้ที่ตน ส่วนการจะลงโทษหรือการจะฆ่าหรือการจะทำร้ายคนทั้งหลาย ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบศักยภาพดังกล่าวของผู้ปกครองกับลักษณะของรัฐในฐานะองค์อธิปัตย์หรือผู้ปกครองก็จะพบว่า ความคิดของ Max Weber นั้นมีความสอดคล้องกับเซโนฟอน เนื่องจากการใช้กำลังบังคับก็เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเป็นรัฐ เพราะรัฐคือ “ผู้ผูกขาดความชอบธรรมในการใช้กำลังบังคับทางกายภาพเหนืออาณาเขตหนึ่งๆ”¹²⁷ โดยหลักการสำคัญที่วิเคราะห์ตีความได้จากตัวบท *Cyropaedia* ก็คือ การเข็มโหดต่อศัตรูและการดีต่อมิตรสหาย โดยคนที่ไม่ยอมสยบหรือแข็งขันต่อต้านต้องฆ่าโดยเฉพาทหารหรือพวกที่ถืออาวุธทั้งหลาย ส่วนคนที่ยอมแพ้ก็ต้องเลี้ยงดูให้เกียรติตามความเหมาะสมหรือตามความสามารถอันมีประโยชน์ของบุคคลนั้นๆและต้องควบคุมสอดส่องอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ผู้ซึ่งมาสวามิภักดิ์หรือมาเข้าด้วยหรือร่วมวงศ์ไพบูลย์เนื่องจากเกลียดชังผู้ปกครองเดิม ต้องเลี้ยงดูอย่างดีและแต่งตั้งให้อยู่ในตำแหน่งที่สูงและใกล้ชิดกับผู้ปกครองในฐานะหมู่สหาย (“เราที่ท่านท่าน”) โดยเฉพาผู้ที่มีความสามารถและนำกำลังคนมาร่วมสวามิภักดิ์ ส่วนชาวบ้านชาวเมืองหรือคน

¹²⁶ Xenophon, *Anabasis*, II.1.12. สอดคล้องกับ Xenophon, *Cyropaedia*, II.1.11.

¹²⁷ Max Weber, “Politics as a Vocation,” in *From Max Weber: Essays in Sociology*, eds. and trans. H. H. Gerth and C. Wright Mills (New York: Oxford University Press, 1958), p.78.

ธรรมดาสามัญที่ประกอบอาชีพทำมาหากินอย่างสุจริต อันเป็นรากฐานสำคัญของรัฐทั้งกำลังคน และการคลัง ก็ปล่อยให้คนเหล่านี้ดำเนินชีวิตประกอบอาชีพการงานไปตามปกติ トラบเท่าที่คนเหล่านี้ยังเสียภาษีให้แก่รัฐและไม่ประพฤติพาลทุจริตสามัญ โดยเฉพาะบนถนนทางเดินในบ้านเมืองและต้องปกป้องคนเหล่านี้¹²⁸ แต่ผู้ที่ยุยงส่งเสริมให้คนทั้งหลายประพฤติพาลทุจริตและแกนนำหรือหัวที่มีอำนาจอยู่เดิมจะต้องถูกฆ่าถอนรากถอนโคนให้หมดสิ้น เพราะคนพวกนี้เป็นพวกทำลายระเบียบแบบแผนและสร้างความวุ่นวายนำไปสู่สภาวะไร้ระเบียบข้อแป อันเท่ากับเป็นการตัดตอนสาเหตุของปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้สิ้นไป โดยศักยภาพในการสงครามนอกจากจะครอบคลุมความเข้าใจในหลักการอันเป็นรากฐานดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ก็ยังรวมถึงศักยภาพในการบังคับบัญชากองทัพอันหมายถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ในการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์อันได้แก่การมีชีวิตอยู่และการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม รวมไปถึงศักยภาพในการปกครองอาทิ การจัดสรรหมวดหมู่ทหารตามประเภทของการใช้งานหรือการจัดระเบียบกองทัพ, การกำหนดสายการบังคับบัญชา, การเดินทัพที่ปลอดภัย, การตั้งค่ายที่ปลอดภัย, การรักษาระเบียบวินัย, การใช้โวหารสร้างความฮึกเหิมและชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ตั้งงามอันควรปฏิบัติ ควบคุมไว้กับละเว้นจากสิ่งที่ชั่วร้ายเลวทราม, การเตรียมและฝึกฝนทหารให้มีความพร้อมอยู่เสมอ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะ“การปกครองกองทัพ ก็เหมือนกับการปกครองครัวเรือนและบ้านเมือง ที่มีหลักการปกครองหรือศิลปะในการปกครองร่วมกัน”¹²⁹ แต่อย่างไรก็ตาม“การสงครามนั้นก็แตกต่างจากการปกครองครัวเรือนและบ้านเมือง ในมิติของการใช้กลยุทธ์หรือศิลปะในการหลอกลวงต่างๆเพื่อพิชิตหรือเอาชนะศัตรู”¹³⁰ เช่นเดียวกันกับ“การใช้เล่ห์กลต่อสัตว์ป่าและการทำร้ายสัตว์ป่าในศิลปะของการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข”¹³¹ เท่ากับว่าการสงครามจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่การใช้กำลังเข้าประหัดประหารกันหรือการกระทำในสิ่งที่ตรงไปตรงมา เนื่องจากชัยชนะในการสงครามต้องอาศัยการวางแผนกลยุทธ์และการใช้คนที่เหมาะสมให้ไปดำเนินการตามแผนนั้นๆให้สำเร็จลุล่วง เพราะผู้ที่ต้องการมีชัยชนะเหนือศัตรู“...จะต้องเป็นผู้ที่วางแผนลับ, พวกอำพรางกลบเกลื่อน, เต็มไปด้วยมายาเพทุบาย, มีกลโกง, เป็นขโมย, แย่งชิงปล้นสะดม, และเป็นคนประเภทที่เอาเปรียบศัตรูในทุกสิ่งทุกอย่าง...”¹³² ซึ่งเซโนโฟนก็ได้กล่าวถึงกลยุทธ์ต่างๆอาทิเช่น การทำให้กองทัพที่เล็กที่มีจำนวนไพร่พลน้อยให้ดู

¹²⁸ ดังที่กษัตริย์อากิสลาออสแห่งสปาร์ต่าปฏิบัติต่อชาวบ้านชาวเมืองหรือคนธรรมดาสามัญที่ประกอบอาชีพทำมาหากินอย่างสุจริตและอาศัย(มีถิ่นฐาน)อยู่ในบ้านเมืองที่ถูกพิชิต โปรดดู Xenophon, *Hellenika*, VI.5.12. ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ไซรัสมหาราชปฏิบัติโปรดดู Xenophon, *Cyropaedia*, IV.4.4-12.

¹²⁹ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.2.1-4. และ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.12-13.

¹³⁰ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.14.

¹³¹ *Ibid.*, I.6.28-29.

¹³² *Ibid.*, I.6.27.

ใหญ่ราวกับมีจำนวนไพร่พลมาก ด้วยรูปแบบของการเดินทัพ¹³³ และการจุดกองไฟจำนวนมากในยามกลางคืนเพื่อแสดงว่ามีทหารจำนวนมาก ทำให้ข้าศึกเกรงกลัวไม่กล้าโจมตี¹³⁴, การทำให้กองทหารม้าจำนวนน้อยดูจำนวนมากน่าเกรงขาม เพื่อให้ศัตรูหวาดหวั่น เช่นเดียวกับที่ทำให้กองทหารม้าจำนวนมากดูน้อย เพื่อให้ข้าศึกประมาท แล้วทำการซุ่มโจมตีหรือล่อมาติดกับหรือหลุมพรางที่วางไว้เพื่อทำลายข้าศึก รวมถึงการสร้างทำว่าคนนั้นไม่เชี่ยวชาญในการสงครามและปล่อยข่าวลือต่างๆ เพื่อให้ข้าศึกประมาทตายใจ เนื่องจาก“ไม่มีสิ่งใดที่จะทำให้ศัตรูนั้นประมาทไม่เตรียมพร้อมในเรื่องราวทางการสงครามต่างๆและมีความหวังว่าจะชนะเท่ากับการได้ยินว่าฝ่ายตรงข้ามคือคู่แข่งหรือศัตรูที่กำลังเผชิญกับปัญหาและความวุ่นวายต่างๆ”¹³⁵, การใช้กองทหารม้าโจมตีอย่างรวดเร็วฉับพลันเพื่อสร้างความประหลาดใจความกลัวแก่ข้าศึกและทำลายขวัญกำลังใจของข้าศึก¹³⁶, การหลอกลวงโดยนำกำลังกองทัพไปล้อม ณ ที่หนึ่ง ทำที่เสมือนว่าจะโจมตี แต่ในความเป็นจริงแล้วมุ่งหมายจะโจมตีเมืองใกล้เคียง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ศัตรูทุ่มกำลังมาป้องกันที่ถูกล้อม แล้วเกิดความประมาทไม่เตรียมการป้องกันอีกเมืองหนึ่ง ทำให้สามารถยึดเมืองทั้งสองได้โดยง่าย รวมไปถึงการเล็งจุดแข็งของข้าศึกหรือที่ประชุมพลของข้าศึก แล้วโจมตีจุดอ่อนต่างๆ¹³⁷ เป็นต้น การสงครามจึงเป็นภาพสะท้อนของการให้ความสำคัญแก่การบรรลุเป้าหมายที่มีความสำคัญเหนือกว่าวิธีการเท่ากับไม่ต้องคำนึงว่าวิธีการในการบรรลุเป้าหมายจะสอดคล้องกับคุณธรรมความถูกต้องเที่ยงธรรมหรือไม่ เพราะ“...คุณธรรมของการสงครามคือการเอาชนะหรือการพิชิตศัตรู และการหลอกลวงนั้นก็สิ่งที่มีค่ามากที่สุดในการสงคราม...”¹³⁸ ดังที่เซโนฟอนกล่าวเน้นย้ำว่า“...หากเจ้าลองคิดตรึกตรองดู เจ้าก็จะพบว่า โดยส่วนใหญ่ของความสำเร็จทางการทหารที่สำคัญนั้น ล้วนเป็นผลลัพธ์ที่มาจากเล่ห์กลการหลอกลวงทั้งสิ้น ดังนั้นหากเจ้าได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บังคับบัญชาทางการทหาร เจ้าก็ควรที่จะร้องขอต่อเทพเจ้าให้ประทานความสามารถในการใช้เล่ห์กลการหลอกลวงเหนือคุณสมบัติต่างๆของเจ้า และเจ้าก็ควรที่จะลงมือปฏิบัติด้วยตัวเจ้าเอง...”¹³⁹ เท่ากับว่าในการสงครามการบรรลุเป้าหมายจะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จมากกว่าวิธีการในการบรรลุเป้าหมายนั่นเอง นอกจากนี้การสงครามยังครอบคลุมทั้งการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองจากพวกก่อความไม่สงบและการปกป้องบ้านเมืองจากศัตรูหรือนครรัฐอื่นๆอีกด้วย ดังนั้นกลยุทธ์อัน

¹³³ Xenophon, *Anabasis*, II.5.26.

¹³⁴ Ibid., VI.3.20-21.

¹³⁵ Xenophon, *Hipparchikos*, V.5-8.

¹³⁶ Xenophon, *Agesilaus*, I.31-32.

¹³⁷ สำหรับรายละเอียดของกลยุทธ์“ปิดฟ้า ข้ามทะเล”นี้ โปรดดู Xenophon, *Agesilaus*, II.18-19.

¹³⁸ Xenophon, *Hipparchikos*, V.9.

¹³⁹ Ibid., V.11.

เปรียบได้กับอาวุธที่เป็นเครื่องมือซึ่งถูกใช้ไปในการบรรลุวัตถุประสงค์นั้น จึงเป็นอันตรายหากถูกสอนหรือขายอย่างแพร่หลายให้แก่มหาชนที่มีจิตแบบทรราช ที่ใช้เครื่องมือดังกล่าวไปเพื่อบรรลุความมั่งคั่งและความพึงพอใจทางร่างกายทั้งในเชิงปริมาณและความหลากหลายของชนิดหรือประเภทตามลักษณะจิตแบบทรราช ที่ไม่เว้นแม้กระทั่งการทำร้ายมิตรสหายของตนเอง เพราะจิตแบบทรราชเมื่อได้คลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์ก็จะยึดถือว่าคนทุกๆคนเป็นศัตรูของตนทั้งสิ้นและคนนั้นก็ปรารถนาที่จะเป็นผู้ที่ครอบครองสิ่งมีค่าทั้งหลายไว้แต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น“เล่ห์เพทุบายจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้กับศัตรู มิใช่ใช้กับมิตรสหาย”¹⁴⁰ เพราะฉะนั้น“...การทำความเข้าใจและการชี้แนะเกี่ยวกับกลยุทธ์จึงต้องถูกจำกัดอยู่ในหมู่ผู้ที่มีศักยภาพในการควบคุมตนเองและเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรม...”¹⁴¹ ซึ่งก็คือ ผู้ที่ในวัยเด็กและวัยหนุ่มสาวได้รับการปลูกฝังชี้แนะมาเป็นอย่างดีเกี่ยวกับการควบคุมตนเองและมีความเข้าใจในคุณธรรม อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ที่ได้รับการชี้แนะปลูกฝังตามแบบแผนระบบการศึกษาของเปอร์เซียโบราณและระบอบอภิชนาธิปไตย(สปาร์ต้า) อันสอดคล้องกับการลำดับของบทต่างๆในวิทยานิพนธ์นี้ เพราะหากมีการขายเครื่องมือนี้ให้แก่มหาชนผู้ละโมภโลกมารักในความมั่งคั่งผลกำไรอย่างไร้พรมแดนแล้ว บ้านเมืองก็จะวุ่นวายเต็มไปด้วยความหยาบช้าสามานย์ในการแก่งแย่งแข่งขันกันเพื่อหลอกลวง ปล้นชิง ชักยอก สิ่งต่างๆที่มีมูลค่าที่ตนปรารถนามาเป็นของตน แม้ว่าจะมีการกล่าวอ้างว่าเครื่องมือดังกล่าวจะทำให้การแข่งขันที่รุนแรงซึ่งเปรียบได้กับทะเลเดือดเปลี่ยนไปสู่ทะเลสีครามที่เรียบสงบก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะเครื่องมือดังกล่าวนี้ได้ทำให้มนุษย์ที่มีธรรมชาติหยาบช้าสามานย์กลายเป็นมนุษย์หยาบช้าสามานย์ที่เจ้าเล่ห์เพทุบายเป็นที่สุด หรือที่เรียกว่าการคิดอาวุธ นั่นเอง เพราะฉะนั้นการเรียนรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์จะต้องถูกจำกัดอยู่ในหมู่สหายหรือในหมู่เราๆท่านๆที่รู้จักใช้มันในฐานะสิ่งที่มีคุณค่าไปเพื่อประโยชน์ของประเทศบ้านเมืองเท่านั้น เช่นเดียวกับที่ต้องไม่เปิดโอกาสให้ผู้หยาบช้าที่ไม่รู้จักใช้มันหรือไม่เข้าใจคุณค่าที่แท้จริง ซึ่งปรารถนาผลประโยชน์อันได้แก่ความมั่งคั่งหรือความรักในผลกำไร ได้เรียนรู้และใช้มันเป็นอาวุธในการทำร้ายผู้อื่น

6.5 การปกครองตามสถานการณ์

ผู้ปกครองที่ดีซึ่งมีศักยภาพครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ศักยภาพพื้นฐาน, ศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม, ศักยภาพในการปกครอง และศักยภาพในการสงคราม นั้น ก็จะสามารถกำหนดระเบียบกฎหมาย(nomos)ทางการเมืองการปกครองให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม(phusis)ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อันเท่ากับการเป็นผู้ปกครองที่ดีที่สามารถกำหนดระเบียบกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและผู้ใต้ปกครองนั้น ก็จะต้องปฏิบัติตามกรอบและเนื้อหาสาระของศักยภาพทั้ง 4 ด้านได้อย่างครบถ้วน อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ปกครองที่ดี

¹⁴⁰ Xenophon, *Agesilaus*, VI.5.

¹⁴¹ Xenophon, *Cyropaedia*, VII.5.79. และโปรดดู *Ibid.*, I.6.31-34.

จะต้องถูกปกครองโดยกรอบความคิดเกี่ยวกับศักราชภาพ 4 ด้านของเซโนโฟน นั่นเอง โดยการกำหนดระเบียบกฎหมายนั้นจะใช้ทั้งกฎหมายของบ้านเมือง ผ่านระบบการไต่สวนความผิดและการลงโทษ ด้วยการพิพากษาและการควบคุม, จับกุม, ลงโทษด้วยฝ่ายที่มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย ควบคู่ไปกับการใช้เทพเจ้าอันเป็นที่ศรัทธาของผู้คนมาเกื้อหนุนการควบคุมบังคับใช้กฎหมายต่อผู้คนในทุกบริบทแม้ในยามที่มนุษย์อยู่เพียงลำพังก็ตาม รวมไปถึงธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ตีความทั้งหมดข้างต้นก็จะนำไปสู่ข้อสงสัยที่ว่า ผู้ปกครองที่ดีจะต้องถูกจำกัดอำนาจด้วยกฎหมายที่ตนนั้นเป็นผู้กำหนดขึ้นหรือไม่? อันหมายถึงการทำให้ระเบียบกฎหมาย(*nomos*) กลายเป็นระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม(*phusis*) ซึ่งหากว่าเป็นดังนี้แล้ว ผู้ปกครองที่ดีก็จะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงกฎหมายต่างๆ ได้เลย ทั้งๆที่ตนนั้นเป็นผู้กำหนดขึ้นจากความเข้าใจใน*phusis*ที่แท้ โดยเซโนโฟนเองก็ตระหนักในปัญหานี้เป็นอย่างดี จึงได้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งอย่างชัดเจนผ่านเซโนโฟนในดวบท *Anabasis* ที่ในตอนต้นของดวบทนั้น การปรากฏตัวขึ้นของเซโนโฟนก็สัมพันธ์โดยตรงกับเทพเจ้า เมื่อไชรัสผู้เยาว์ถามเขาเมื่ออยู่ในแถวทหารว่าการสักการบูชาให้นิมิตที่ดีต่อพวกเราหรือไม่ ซึ่งเซโนโฟนก็ได้กล่าวถึง “ซุสพระเจ้าผู้ช่วยให้รอดและพระเจ้าผู้ชนะ”¹⁴² เช่นเดียวกับในเวลาต่อมาเมื่อกองทหารชาวกรีกอยู่ในสภาวะที่โศกเศร้าและเผชิญกับการไล่ล่าจากกษัตริย์แห่งเปอร์เซีย เซโนโฟนก็ได้ใช้ความฝันเกี่ยวกับซุสมาสร้างขวัญกำลังใจให้แก่กองทหารชาวกรีกให้มีใจฮึกเหิมที่จะต่อต้านศัตรูและปรารถนาที่จะมีชีวิตอยู่¹⁴³ รวมไปถึงตัวเซโนโฟนเองนั้นก็พร้อมจะเสียดสีขมเย้ยกับความยากลำบากอันตรายต่างๆ เพื่อส่วนรวม หากคนทั้งหลายเห็นชอบเลือกเขาเป็นหนึ่งในแม่ทัพนายกอง โดยเขานั้นก็จะไม่ใช้ความเยาว์วัยเป็นข้อหลีกเลียงในการไม่รับตำแหน่ง¹⁴⁴ ซึ่งเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดละออแล้วก็จะพบว่าในช่วงท้ายของดวบท *Anabasis* เซโนโฟนก็ได้ใช้นิมิตจากเทพเจ้ามาเป็นข้ออ้างในการปฏิเสธไม่ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการที่มีอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวของกองทหารหมื่นคนชาวกรีก เนื่องจาก “เขานั้นไม่ยอมเป็น ด้วยเกรงว่าจะลงเอยไม่ดี”¹⁴⁵ และเมื่อวิเคราะห์ตีความเซโนโฟนในดวบท *Anabasis* แล้วก็จะประจักษ์ชัดเจนว่า ผู้ปกครองที่แสดงผ่านตัวตนของเซโนโฟนในดวบท *Anabasis* นั้น ได้ประกาศด้วยการปฏิบัติอย่างชัดเจนแต่แรกเริ่มว่าตนนั้นอยู่เหนือระเบียบกฎหมาย(*nomos*) ดังจะเห็นได้จากการตัดสินใจด้วยตัวของเขาเองว่าเขานั้นจะไปร่วมรบกับไชรัสผู้เยาว์ตามคำเชิญชวนของโปรเซนุสผู้เป็นมิตร ซึ่งการสักการบูชาที่เคลฟี่ก็มีได้เป็นการปรึกษาเทพเจ้าว่า เขาควรจะไปร่วมรบหรือไม่ควรไป แต่เซโนโฟนกลับถามว่า เขาควรสักการบูชาเทพเจ้าองค์ใดที่จะอำนวยพรให้

¹⁴² Xenophon, *Anabasis*, I.8.16-17.

¹⁴³ Ibid., III.1.11-14.

¹⁴⁴ Ibid., III.1.14. and III.1.24-25.

¹⁴⁵ Ibid., VI.1.21-24.

เขาสำเร็จลุล่วงปลอดภัยในการเดินทางครั้งนี้ ดังที่โสเครตีสชี้ให้เซโนโฟนเห็นประจักษ์¹⁴⁶ เพราะฉะนั้นผู้ปกครองที่ดีซึ่งเข้าใจในระบบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม(*phusis*)จึงอยู่เหนือระเบียบกฎเกณฑ์(*nomos*)ทั้งปวง ทั้งนี้ก็เพราะ“...มนุษย์ทั้งหลายนั้นจะดีขึ้นด้วยกฎหมายที่ถูกบัญญัติไว้ ในขณะที่ผู้ปกครองที่ดีนั้นก็คือกฎหมายที่เห็นประจักษ์ได้สำหรับมนุษย์ทั้งหลาย เพราะผู้ปกครองคือผู้ที่สามารถในการจัดสิ่งต่างๆให้เป็นระเบียบแบบแผน สอดต้องควบคุมผู้ที่ไม่อยู่ในระเบียบและลงโทษคนเหล่านั้น ซึ่งการดำรงตนตามที่กล่าวมานี้ เขาผู้นั้น(ผู้ปกครอง)จะต้องแสดงว่าตนให้ความสำคัญแก่สิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าอย่างทุ่มเทตลอดเวลา...”¹⁴⁷เท่ากับว่าอำนาจทางการเมืองจะต้องอยู่เหนืออำนาจของเทพเจ้า นั่นเอง โดยเงื่อนไขหรือปัจจัยสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดเนื้อหาหรือขอบเขตของการกำหนดกฎเกณฑ์ให้เหมาะสมดีงามก็คือ สถานการณ์

โดยสถานการณ์ ก็เปรียบได้กับความรู้เกี่ยวกับภูมิประเทศและภูมิอากาศว่าผืนดิน, เมล็ดพันธุ์พืชและฤดูกาล ณ สถานที่นั้นๆและพืชชนิดนั้นๆ ว่าเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกพืชชนิดใด ในช่วงเวลาใด อันเป็นหัวใจของศิลปะการเพาะปลูก เช่นเดียวกันกับการบริโภคอาหารทั้งในมิติของชนิดและปริมาณอาหารแบบเดียวกันที่ให้ต่อ คนผอมกับคนอ้วน หรือ คนที่เจ็บป่วยกับคนที่แข็งแรง หรือ เด็กกับผู้ใหญ่ ก็ย่อมไม่สามารถทำให้คุณสมบัติของทั้งสองสิ่งดีขึ้นในเวลาเดียวกันได้ ฉะนั้น การเพาะปลูกพืชโดยไม่มีความรู้เกี่ยวกับชนิดของพืชและลักษณะภูมิประเทศ ก็ไม่สามารถปลูกพืชให้เหมาะสมงอกงามได้ ฉะนั้น อันสอดคล้องกับหลักการของศิลปะในการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข ที่เน้นย้ำถึงวิธีการในการล่าสัตว์แต่ละชนิดอันจะต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เพื่อที่จะได้เลือกใช้อุปกรณ์และช่วงเวลาของการล่าได้อย่างเหมาะสม เช่นเดียวกับการวางแผนในการล่าโดยอาศัยสภาพภูมิประเทศให้เป็นประโยชน์¹⁴⁸ ที่เป็นพื้นฐานสำคัญของศิลปะในการสงคราม ดั้งเดิมของกษัตริย์อากิสิลาอัสที่สามารถเอาชนะกองทัพที่เป็นการรวมตัวกันของชิบัส เอเธนส์ อากอส คอร์รินท์ เอเนียนนิย ยูโปร์และโลโครแอนท์ ซึ่งมีจำนวนมากกว่าและมีความพร้อมมากกว่ากองทัพชาวสปาร์ตาของกษัตริย์อากิสิลาอัสหลายเท่าตัว แต่กษัตริย์อากิสิลาอัสก็สามารถเอาชนะได้ด้วยการใช้ชัยภูมิและอุบายในการสงคราม พร้อมกับดึงศักยภาพของเหล่าทหารมาใช้ อย่างเป็นประโยชน์¹⁴⁹ หรือในกรณีของผู้บัญชาการทหารม้า “...ที่ต้องเข้าใจและจดจำสภาพภูมิ

¹⁴⁶ Ibid., III.1.4-7.

¹⁴⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.1.22-23.

¹⁴⁸ สำหรับรายละเอียดของศิลปะการล่าสัตว์โดยใช้ฝูงสุนัข อันสัมพันธ์กับเงื่อนไขของสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศและชนิดของสัตว์ที่จะทำการล่า โปรดดู หัวข้อที่ 4.2.1.2 ในวิทยานิพนธ์นี้

¹⁴⁹ Xenophon, *Agesilaus*, II.6-16.

ประเทศ¹⁵⁰ ที่เอื้ออำนวยต่อทหารม้าเหนือทหารราบ และภูมิภาคประเทศที่เอื้ออำนวยต่อทหารราบเหนือทหารม้า เช่นเดียวกับที่สามารถประยุกต์ใช้กองกำลังที่น้อยให้ดูมาก และประยุกต์กองกำลังที่มากให้ดูน้อย...”¹⁵¹ รวมไปถึงผู้ปกครองก็จะต้องเดินทางไปสัมผัสกับภูมิภาคประเทศของบ้านเมืองต่างๆ ที่เป็นมิตรและศัตรู ด้วยตนเอง เพื่อทำความเข้าใจกับภูมิภาคประเทศทั้งหลายเพื่อประโยชน์ในการวางแผนที่เอื้ออำนวยกับตน โดยเฉพาะในยามสงคราม¹⁵² ดังนั้นความสามารถในการประยุกต์ใช้สิ่งต่างๆ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์จึงมีความสำคัญยิ่งในกรอบความคิดของเซโนโฟน โดยเฉพาะผู้ปกครองที่จะต้องมียุทธศาสตร์ความสามารถในประเด็นนี้เป็นอย่างดี ดังที่เซโนโฟนกล่าวถึงความตั้งใจของเขาในการเขียนตัวบท *Hipparchikos* ไว้ในบทสุดท้าย หลังจากวันที่ 8 บทก่อนหน้าได้จำแนกองค์ประกอบต่างๆ ของศิลปะของการเป็นผู้บัญชาการทหารม้าไว้ ความว่า

“...สำหรับตัวบทนี้ แม้อ่านเพียงน้อยนิดก็เป็นการเพียงพอ แต่กระนั้นก็ควรตระหนักไว้อยู่เสมอเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ และสิ่งต่างๆ ที่เป็นไปรอบๆ ตัว จึงจะสามารถปฏิบัติในแบบวิธีการที่ดีที่สุด ในสถานการณ์นั้นๆ ได้ มันยังเป็นไปไม่ได้ที่จะเขียนทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้บัญชาการทหารม้าต้องกระทำ เช่นเดียวกับการหยั่งรู้ในสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ข้าพเจ้าคิดว่าคำแนะนำที่ดีที่สุด ซึ่งข้าพเจ้าสามารถให้ได้ก็คือ เมื่อคิดการสิ่งใดที่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ก็จงลงมือปฏิบัติด้วยความขยันตั้งใจมัน...”¹⁵³

โดยการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ ก็คือ การหาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ ให้รอบด้านมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และต้องเป็นข้อมูลที่ทันสมัยหรือสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันมากที่สุด ดังเช่น เซโนโฟนในตัวบท *Anabasis* ในฐานะแม่ทัพนายกองหรือผู้ปกครองที่กำหนดให้มีกลุ่มบุคคลซึ่งมีหน้าที่ในการหาข่าวและข้อมูลต่างๆ ซึ่งสามารถเข้าพบเพื่อรายงานได้ตลอดเวลา แม้นในยามที่เซโนโฟนนอนหลับก็สามารถปลุกเขาได้¹⁵⁴ เช่นเดียวกับการที่เซโนโฟนเดินทางไปสำรวจภูมิภาคประเทศต่างๆ ด้วยตนเองพร้อมด้วยทหารม้าและสอบถามข้อมูลเรื่องราวต่างๆ จากผู้อาวุโสในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วยการแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนและให้เคารพให้

¹⁵⁰ สอดคล้องกับที่เซโนโฟนแนะนำเกี่ยวกับการเรียนรู้ฝึกฝนต่อทั้งคนขี่และม้าให้คุ้นเคยกับสภาพภูมิประเทศต่างๆ ก่อนที่จะให้ฝึกการรบและยุทธวิธีต่างๆ ในสถานการณ์จำลอง Xenophon, *Hipparchikos*, I.20. เพราะ “...ผู้ที่คุ้นเคยกับภูมิภาคประเทศ ก็คือผู้ที่มองเห็นสิ่งต่างๆ ในขณะที่ผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับภูมิภาคประเทศ ก็เปรียบได้กับ คนตาบอด...” Ibid., VIII.3.

¹⁵¹ Ibid., V.1.

¹⁵² Ibid., IV.6.

¹⁵³ Ibid., IX.1-2.

¹⁵⁴ สำหรับรายละเอียดโปรดดู Xenophon, *Anabasis*, IV.3.10-12.

เกียรติ รวมไปถึงเชิญชวนผู้อาวุโสเหล่านี้มาเป็นผู้นำทางและที่ปรึกษาให้แก่กองทัพ¹⁵⁵ รวมไปถึง “การวางสายลับที่เป็นพลเมืองของรัฐที่เป็นกลางและพวกพ่อค้าวานิชไว้ตามบ้านเมืองต่างๆ โดยเฉพาะบ้านเมืองที่เป็นศัตรู เพื่อหาข่าวต่างๆ”¹⁵⁶ เป็นต้น เพราะฉะนั้นการให้ความสำคัญแก่การแสวงหารวบรวมข้อมูลข่าวสารทั้งในเรื่องลับและเรื่องแจ้ง แล้วนำมากลั่นกรอง, คิดวิเคราะห์, ตัดสินใจ, วางแผนหรือกำหนดแนวทางปฏิบัติ, และนำไปปฏิบัติ จึงเป็นศักยภาพที่สำคัญอีกประการของผู้ปกครองที่ดี เท่ากับว่าการการปฏิบัติหรือการตัดสินใจของผู้ปกครองที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย หากผู้ปกครองละเลยการแสวงหาข้อมูลที่รอบด้านและทันสมัยหรือข้อมูลล่าสุด แต่อย่างไรก็ตามการปฏิบัติหรือการตัดสินใจก็ยังคงเป็นการตัดสินใจที่ดีที่สุดในสภาวะที่ข้อจำกัดของข้อมูลและสถานการณ์อยู่เสมอ เพราะสถานการณ์และสิ่งต่างๆ รอบๆตัวมันเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เท่ากับว่าการตัดสินใจหรือกฎเกณฑ์(*nomos*)ที่พึงวางสามารถเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับช่วงเวลาและสถานการณ์ต่างๆได้ นั่นเอง ดังเช่น การยุบรวมและจัดตั้งองค์กรทางการเมืองการปกครองต่างๆ, การกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสายบังคับบัญชา, การแบ่งงานให้มีลักษณะเฉพาะทางมากยิ่งขึ้นในกรณีที่มีประชากรมากมายเพื่อให้ทุกคนมีงานทำ เช่นเดียวกับการรวมงานให้มีความเฉพาะทางน้อยลงแต่ครอบคลุมงานเฉพาะทางต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการงานนั้นๆในกรณีที่บ้านเมืองมีประชกรน้อย เป็นต้น ดังนั้น ผู้ปกครองที่ดีจึงต้องมีศักยภาพความสามารถในการพลิกแพลงได้อย่างไม่รู้จักจบ เช่นเดียวกับ“...นักดนตรีที่สามารถประพันธ์บทเพลงใหม่ๆได้ จากความรู้ในเสียงต่างๆที่ได้เรียนรู้มา...”¹⁵⁷ หรือผู้ที่มีความชำนาญในการใช้ภาษาที่สามารถสร้างคำและรูปประโยคต่างๆ เพื่อสื่อถึงสิ่งที่คิดงามได้อย่างไม่รู้จักจบ จากความเข้าใจในภาษาอักษรและคณิตศาสตร์ โดยสิ่งที่จะมาเป็นกรอบกำหนดเป้าหมายของการพลิกแพลงในกรณีของผู้ปกครองที่ดีก็คือประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์ นั่นเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵⁵ Ibid., VI.3.10-11. อันสอดคล้องกับหลักการของเซโนโฟนในการแสวงหาความรู้ที่เมื่อเราตระหนักว่าตนนั้นไม่มีความรู้ ก็จะต้องไปแสวงหาความรู้จากผู้ที่ยู่งจริงในเรื่องนั้นๆ

¹⁵⁶ Xenophon, *Hipparchikos*, IV.7.

¹⁵⁷ Xenophon, *Cyropaedia*, I.6.38.

บทที่ 7

บทสรุป

7.1 ความเป็นทั้งหมดของเซโนฟอน(*Corpus Xenophontum*)กับความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้

การศึกษาวิเคราะห์ดีความความเป็นทั้งหมดของเซโนฟอน(*Corpus Xenophontum*)ในวิทยานิพนธ์นี้ เป็นการบุกเบิกการตีความตัวบททั้งหมดของเซโนฟอนจากจุดมุ่งหมายหรือเจตนาในการเขียนตัวบทของเซโนฟอนเอง ด้วยการวิเคราะห์ดีความเจตนาของเซโนฟอนซึ่งปรากฏเป็นร่องรอยของการตีความในตัวบทต่างๆ ที่นำไปสู่การเน้นย้ำถึงธรรมชาติของความรู้ที่ควบคู่มากับการปฏิบัติ อันแสดงผ่านกรอบความคิดเรื่อง “คนดี(*kalon kagathon*)”และความรักในความเป็นคนดี (*kalokagathia*) ที่เป็นแก่นของผู้ปกครองที่แท้ อีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นความรู้ในสิ่งที่มีคุณ(ประโยชน์)ค่าอย่างแท้จริง ที่จะส่งผลให้ ผู้คนรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*)และพยายามเรียนรู้ปลูกฝังให้ตนนั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อันเป็นความรู้ที่ควรค่าแก่การปรารถนาและทำให้บุคคลนั้นๆ หลุดพ้นจากความไม่รู้หรือการเป็นทาส¹ อีกนัยหนึ่งคือ แก่นหรือเนื้อหาสาระอันสำคัญเป็นที่สุดในตัวบททั้งหมดของเซโนฟอนก็คือ การรู้จักตนเอง(*gnothi sauton*) อันแสดงผ่านกรอบความคิดเรื่องคนดี โดยความรักในความเป็นคนดีหรือคนดีนั้นต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์, การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ, ระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม, ระบอบการปกครองที่ดี, และผู้ปกครองที่ดี ซึ่ง“ความรู้ที่เซโนฟอนเน้นย้ำและถือว่าเป็นคุณธรรมอันงามสง่าที่สุด(*kallistes aretes*)และเป็นความรู้ที่ยิ่งใหญ่เหนือกว่าความรู้ทั้งปวง(*megistes ephiesai technes*) ซึ่งก็คือ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้(*basilike*)”² อัน “...เป็นความสุขที่แท้(*eudaimonian*)...”³ ที่ย่อมนำไปสู่“...ความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaion agathon*) และเป็นศาสตร์ที่ทำให้มนุษย์เหมาะสมกับกิจกรรมทางการเมือง, เหมาะสมสำหรับการปกครองครัวเรือน, มีศักยภาพความสามารถในการปกครอง รวมไปถึงสร้างคุณประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งหมด...”⁴ ด้วยการกำหนดระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ต่างๆ สำหรับการมีชีวิตอยู่และการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามของมนุษย์ โดยอาศัยความเหนือกว่าหรือการมีอำนาจเหนือกว่าที่ควบคู่มากับสภาพบังคับ⁵ ความรู้แห่งผู้ปกครองที่

¹ นัยยะความหมายดังกล่าวโปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, I.1.16.

² Ibid., IV.2.11.

³ Ibid., II.1.17.

⁴ Ibid., IV.2.11. และ Xenophon, *Oikonomikos*, XXI.2-12

⁵ นัยยะดังกล่าวสามารถตีความได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, I.2.41-46.

แท้จริงเป็นความรู้ในการสร้างคุณประโยชน์ที่ค้ำจุนมากที่สุดเหนือความรู้และศิลปะวิทยาการอื่นๆ⁶ เช่นเดียวกับความสำคัญของคุณธรรมในทางการเมืองการปกครองหรือธรรมของผู้ปกครองอันหมายถึง การสร้าง, เพิ่มพูน, ปกป้องรักษา ความสามัคคีและความถูกต้องเที่ยงธรรมในประเทศบ้านเมืองนั้นๆ ให้เจริญงอกงาม⁷ ก็ย่อมมีความสำคัญและอยู่เหนือกว่าสิ่งที่ดีของศิลปะวิทยาการต่างๆ ที่จำกัดขอบเขตเฉพาะสรรพสิ่งที่ศิลปะนั้นๆ ปฏิสัมพันธ์ด้วยในแต่ละช่วงเวลา ดังเช่น แพทย์ที่ปฏิสัมพันธ์กับคนไข้ทีละคน ในขณะที่ความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ได้นำไปสู่ชีวิตที่ดีของส่วนรวม เพราะการปกครองเป็นการปฏิสัมพันธ์กับคนในบ้านเมืองทั้งหมดในเวลาเดียวกัน และการปกครองก็เป็นการนำศิลปะวิทยาการทั้งหลายมารับใช้มนุษย์ เพื่อการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ อันเป็นการทำให้ศิลปะวิทยาการมีประโยชน์คุณค่าอย่างแท้จริง เท่ากับศิลปะวิทยาการอื่นๆ โดยตัวของมันเองแล้ว เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ไร้คุณค่า นอกจากว่าจะถูกชี้นำปกครองโดยความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้หรือศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง ดังเช่น การนำเรขาคณิตมาใช้ในการวัดคำนวณที่ดิน, การนำความรู้เกี่ยวกับดวงดาวมาจำแนกช่วงเวลาออกเป็นกลางคืน เดือน ปี เพื่อประโยชน์ในการเดินทาง การเดินเรือ การรักษาความปลอดภัย เป็นต้น⁸ มิใช่การทำให้นมนุษย์ทั้งหลายต้องตกเป็นผู้ไร้เวลาเสมือนทาสรับใช้หรือลุ่มหลงไปกับศิลปะวิทยาการนั้นๆ เฉกเช่น “คนวิกลจริตอย่าง Anaxagoras ที่หมกมุ่นไปกับการศึกษาเรื่องไฟกับดวงอาทิตย์”⁹ ซึ่งเป็นการละเลยต่อการมีชีวิตที่ดีที่สอดคล้องกับหลักคุณธรรมความดี อันเป็นเรื่องที่มนุษย์ควรให้ความสนใจอย่างที่สุด เพราะการเป็นคนดีนั้นย่อมสำคัญกว่าดวงดาวเกิดขึ้นมาได้อย่างไรหรือไต่กับไขอะไรเกิดก่อนกันหรือฝักตบชาควรจะมีชีวิตอยู่อย่างไรหรืออะไรคือคุณธรรมสำหรับนกและสัตว์ต่างๆ ดังนั้นความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้จริงเป็นการนำมนุษย์ไปสู่ความค้ำจุนมากที่สุดเท่าที่มนุษย์เหล่านั้นจะสามารถเป็นได้ ประกอบกับความสำคัญของผู้ปกครองซึ่งต้องดำรงอยู่เสมอ เนื่องจาก“...หากปราศจากผู้ปกครอง(*archonton*) แล้ว ความงามที่มีคุณค่า(*kalon*)และความดี(*agathon*) ก็มีอาจสัมฤทธิ์ขึ้นได้ ไม่ว่า ณ ที่ใดก็ตาม

⁶โปรดเปรียบเทียบความสำคัญของความรู้แห่งผู้ปกครองของเซโนโฟนกับความคิดของอริสโตเติลที่ให้ ความสำคัญแก่ความรู้ในการปกครองหรือศาสตร์แห่งผู้ปกครองในฐานะเป็นเจ้าของศิลปะวิทยาการทั้งหมด ด้วย เหตุผลที่ว่าความรู้ในการปกครองเป็นการนำมนุษย์ไปสู่สิ่งที่ยิ่งสูงที่สุดในฐานะเป็นองค์รวมของความดีทั้งปวง และมีอำนาจเหนือศิลปะวิทยาการทั้งปวงเพราะความรู้ในการปกครองเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ของศิลปะ วิทยาการอื่นๆ ทั้งหมดในบ้านเมืองนั้นๆ ใน Aristotle, *Nicomachean Ethics*, trans. H. Rackham. Loeb Classical Library(Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press , 2003), Lii.1-8.

⁷ นัยยะความหมายของคุณธรรมในทางการเมืองการปกครองที่หมายถึง ความสามัคคีและความถูกต้อง เที่ยงธรรม โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.11-18. and IV.4.1-17.

⁸ โปรดดู Ibid., IV.7.2-7.

⁹ Ibid., I.1.11-13.

ตาม...”¹⁰ เสมือน“...ต้นปาล์มที่แห้งตายเมื่อยอดถูกตัดออกไปฉันใดฉันนั้น...”¹¹ ก็เท่ากับว่าเป็นความเชื่อมโยงของการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างตัวผู้ปกครองและตัวความรู้ในการปกครอง ที่เป็นภาพสะท้อนของความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อันมีรากฐานอยู่ที่ความเข้าใจและการปฏิบัติในด้านต่างๆ ได้แก่ ธรรมชาติมนุษย์, การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ, คุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม, ระบอบการปกครองที่ดี และ ผู้ปกครองที่ดี กล่าวคือ ความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์ ก็จะเป็นการทำความเข้าใจกับธรรมชาติของตนเองจากทั้งลักษณะภายนอกหรือร่างกาย (*soma*) และลักษณะภายในหรือจิต (*psuchen*) ที่มนุษย์นั้นเหนือกว่าสัตว์อื่นๆ โดยเฉพาะการคิด (*noun*) และการสัมผัสด้วยจิตเกี่ยวกับคุณธรรมความดีความถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นความสามารถของจิตที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ และร่างกายก็สามารถฝึกฝนให้มีความอดทนแข็งแรง โดยการเรียนรู้ฝึกฝนดังกล่าวต้องอาศัยเครื่องมือสำคัญ อันเป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ ซึ่งก็คือ ภาษาที่สื่อถึงสิ่งที่ควรกระทำและควรละเว้น อันอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมความดี กล่าวคือการเรียนรู้ผ่านภาษาเป็นคุณสมบัติเฉพาะของมนุษย์ที่แตกต่างจากม้าและสัตว์อื่นๆ เพราะมีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่สามารถใช้ภาษาชี้แนะปลุกฝังในสิ่งที่ควรกระทำได้ โดยการทำทำความเข้าใจกับธรรมชาติของมนุษย์นั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นสองส่วนคือ การพิจารณาด้านร่างกายกับการพิจารณาเกี่ยวกับด้านจิต ซึ่งในการพิจารณาด้านร่างกายของมนุษย์นั้น ก็จะพบว่ามนุษย์มีการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส (*aisthanontai*) อาทิ ดวงตาสำหรับการมองเห็นสิ่งต่างๆ, หูสำหรับการได้ยินเสียง, จมูกสำหรับการรับรู้กลิ่น, ปากสำหรับรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม, และความรู้สึกลงทางเพศหรือการสังวาส ซึ่งการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสเหล่านี้ด้วยสิ่งต่างๆ ในปริมาณที่มากและมีความหลากหลายของชนิด ก็เป็นชีวิตที่ดีในความเห็นของมนุษย์ส่วนใหญ่ โดยเครื่องมือในการบรรลุความพึงพอใจเหล่านี้ก็คือ ความมั่งคั่งหรือเงินทอง เพราะฉะนั้นคนส่วนใหญ่จึงปรารถนาที่จะเป็นผู้ที่หาเงินได้เก่งอย่างที่สุด แต่อย่างไรก็ตามจิตของมนุษย์นั้นก็มีความสัมพันธ์เฉพาะในการเรียนรู้และคิดหรือสัมผัสได้เกี่ยวกับคุณธรรมความดีงาม จิตจึงเป็นสื่อกลางระหว่างระเบียบแบบแผนที่ดีงามกับร่างกาย¹² ประกอบจิตของมนุษย์มีคุณสมบัติสำคัญตามธรรมชาติคือ ความรักใคร่ปรารถนา (*philein*) ที่สามารถจำแนกออกเป็นความรักใคร่ (*eros*) สำหรับความรักใคร่ต่อร่างกาย และ มิตรภาพหรือฉันท์มิตร (*philia*) สำหรับความรักใคร่ต่อจิต ที่จะต้องประสานกันด้วยความรู้ศิลปะวิทยาการ ซึ่งก็คือ ศาสตร์แห่งผู้ปกครองหรือความปรารถนาในความเป็นคนดี ที่ใช้จิตอันสัมผัสกับคุณธรรมความดีมาปกครองควบคุมร่างกาย ทั้งนี้ก็ด้วย

¹⁰ Xenophon, *Anabasis*, III.1.38.

¹¹ *Ibid.*, II.3.16.

¹² โปรดดู ภาพที่ 3.1 ซึ่งแสดงความเชื่อมโยงระหว่างความดีกับจิตและร่างกาย ในวิทยานิพนธ์นี้

“ ... ความรักใคร่ต่อจิตนั้นเหนือกว่า(*kreitton*)ความรักใคร่ต่อร่างกายก็เพราะความรักใคร่ที่สัมพันธ์กับลักษณะภายนอกโดยเฉพาะความเยาว์วัยนั้นย่อมเหือดหายไปอย่างรวดเร็วพร้อมๆกับการมาเยือนของความชรา ในขณะที่จิตเมื่อสัมพันธ์กับปัญญา (*phronimoteron*)แล้ว ก็ยิ่งสูงค่าคู่ควรแก่การรัก...”¹³

อันกล่าวได้ว่า ความรักใคร่ในสิ่งที่เป็นนิรันดร์ไม่ผันแปรซึ่งก็คือคุณธรรมความดีนั้นย่อมเหนือกว่าความรักใคร่ในสิ่งที่ต้องตายและผันแปร อันสอดคล้องกับการสรรเสริญที่มีต่อการกระทำของคนดี โดยสิ่งอันถูกสรรเสริญนั้นหาใช่ร่างกายไม่ หากแต่เป็นคุณธรรมความดีที่จิตสัมผัสด้วยการคิดและอาศัยร่างกายคือ การพูดและการกระทำ ให้ปรากฏในเชิงประจักษ์ โดยศาสตร์แห่งผู้ปกครองหรือความปรารถนาในความเป็นคนดี ก็เป็นสิ่งที่แสดงผ่านโสเครติส ผู้ชี้แนะปลูกฝังศิลปะของการเป็นคนดี ให้แก่ผู้ที่เหมาะสมเพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถปกครองตนเอง ครอบครัว และบ้านเมืองอย่างดีงาม ซึ่งก็คือการทำให้คุณธรรมความดีเป็นที่ประจักษ์ต่อคนทั้งหลาย เฉกเช่นศิลปะในการจัดหาหญิงชายไว้ให้บริการอย่างทีโสเครติสกล่าวว่าเป็นสิ่งที่ตนภาคภูมิใจ ซึ่งต้องอาศัยการชี้แนะปลูกฝังฝึกฝนให้หญิงชายเหล่านั้นเป็นที่ต้องตาต้องใจของนครรัฐ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการปลูกฝังคนให้เป็นทั้งคนดีและพลเมืองดี ที่คิดดีพูดดีทำดีและรักในผืนแผ่นดิน อันเป็นกำไรที่แท้จริง นั่นเอง และเมื่อวิเคราะห์ตีความธรรมชาติของมนุษย์ในกรอบของความรักใคร่ปรารถนาแล้วก็จะพบว่า ธรรมชาติมนุษย์นั้นประกอบขึ้นจากรักสามชนิดคือ ความรักในร่างกาย, ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง และความรักในความรู้หรือความรักในการเรียนรู้ ที่ทั้งสามส่วนจะต้องถูกกำกับด้วยความรักในความเป็นคนดี อันเริ่มต้นจากการควบคุมความใคร่ในร่างกายของมนุษย์ เช่นเดียวกับที่ควบคุมความอยากเป็นใหญ่อยากมั่งคั่งของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การควบคุมจิตแบบทรราชของมนุษย์¹⁴ นั่นเอง เพราะหากมนุษย์ทุกคนต่างมุ่งบรรลุความปรารถนาตามจิตแบบทรราชที่เต็มไปด้วยความรักในความสุขสบาย, ความมั่งคั่ง, ผลกำไรแล้ว ก็จะเกิดการแข่งขันต่อสู้ที่รุนแรงและความไร้ระเบียบขึ้นในบ้านเมือง เนื่องด้วยมนุษย์ทุกคนต่างก็จะกอบโกยประโยชน์ทุกทางจากทุกหนแห่งที่สามารถจะกอบโกยตัดวงได้ โดยอาศัยวิธีการโกหก หลอกลวง เช่นฆ่า ปล้นชิง เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนนั้นปรารถนามาเป็นของตน เพื่อทำให้สิ่งต่างๆอยู่ในความครอบครองของตนหรือเป็นทรัพย์สินสมบัติของตนแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นมนุษย์จึงต้องถูกควบคุมด้วยความรักในความเป็นคนดีหรือถูกควบคุมโดยระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความถูกต้องดีงาม อันเป็นการคลี่คลายธรรมชาติของความรักในเกียรติยศไปสู่ความภาคภูมิใจที่แท้จริง ที่หมายถึงการมีความกล้าหาญที่จะลงแรงทำงานหนักยอมเสียสละความสุขสบายทางร่างกายและทรัพย์สินสมบัติส่วนตน ในการเผชิญกับ

¹³ Xenophon, *Symposium*, VIII.12-14.

¹⁴ สำหรับรายละเอียดของจิตแบบทรราช โปรดดู หัวข้อที่ 3.1.3.1. ในวิทยานิพนธ์นี้

ความยากลำบากและอันตรายทั้งปวงเพื่อบรรลุชัยชนะที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือบ้านเมืองที่จะนำมาซึ่งความภูมิใจที่แท้จริงในฐานะวีรบุรุษ เท่ากับ “ เป็นการคลี่คลายผู้ที่มีธรรมชาติที่ดั่งงามเหมาะสม (*agathon gar phusei*) ให้แสวงหาคุณธรรมอย่างมุ่งมั่น (*arōtes philotimos*)”¹⁵ หรือนำความเข้าใจในคุณธรรมมาเป็นเครื่องชี้นำการประพฤติปฏิบัติทั้งการคิด การพูดและการกระทำ อันเป็นหัวใจสำคัญในการปลูกฝังจิตแบบคนดี¹⁶ ให้เจริญเติบโตองงามขึ้น

ส่วนการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐนั้น ก็คือ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างจิตแบบทรราชในระดับปัจเจกบุคคลกับจิตแบบทรราชในระดับนครรัฐ ทั้งนี้ก็เพราะการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐนั้นเป็นคุณสมบัติหรือธรรมชาติเฉพาะของมนุษย์ นครรัฐโดยทั่วไปจึงเป็นภาพสะท้อนของจิตแบบทรราชของมนุษย์ส่วนใหญ่ อันเท่ากับว่าทั้งนครรัฐและปัจเจกบุคคลต่างเป็นชนิดหรือประเภทเดียวกัน จะแตกต่างจากกันก็เพียงแค่ขอบเขตหรือจำนวนเท่านั้น อีกนัยหนึ่งคือ จิตแห่งนครรัฐก็เหมือนกับปัจเจกบุคคล ที่แสวงหาความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่เหมือนนครรัฐอื่นๆทั้งในหมู่เผ่าพันธุ์เดียวกันและต่างเผ่าพันธุ์ โดยความมั่งคั่งความยิ่งใหญ่ก็คือ การเป็นนครรัฐที่มีเกียรติยิ่งใหญ่เป็นที่เคารพนับถือจากนครรัฐอื่นๆ เป็นที่ถูกกล่าวขาน มีนครรัฐทั้งหลายไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ปรารถนาที่จะมาเป็นพันธมิตร, มีอาณาเขตที่กว้างใหญ่ไพศาล, มีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์, มีพืชพรรณธัญญาหารและปศุสัตว์ที่บริบูรณ์, มีกองทัพที่แข็งแกร่งที่มีกำลังพลจำนวนมากมายมหาศาลทั้งทางบกและทางทะเล, มีความมั่งคั่งทางเงินทองทรัพย์สินสมบัติต่างๆ เป็นจุดศูนย์รวมของการค้าขายจากทั่วสาธุทิศ, มีสถานที่บ้านเรือนและวิหารอันใหญ่โตหรูหราซึ่งตกแต่งด้วยสิ่งของอันมีค่า, มีข้าวของเครื่องใช้ต่างๆที่ตกแต่งอย่างวิจิตรบรรจง ฯลฯ นอกจากนี้กิจกรรมทั้งในระดับระหว่างนครรัฐต่างๆและในระดับนครรัฐหนึ่งๆ ในการแข่งขันช่วงชิงกัน ก็เป็นภาพสะท้อนของจิตแบบทรราช ที่ปรารถนาความเป็นใหญ่ ความมั่งคั่ง เกียรติยศชื่อเสียง ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อความอย่างสั้นๆได้ว่า “แพ้เป็นจีซ่า(ผู้ได้ปกครอง) ชนะเป็นเจ้า(ผู้ปกครอง)”¹⁷ ที่มีได้หมายความว่า เซโนโฟนจะสนับสนุนกฎเกณฑ์ดังกล่าว ในทางกลับกันเซโนโฟนได้ชี้ให้เห็นว่า ผลลัพธ์ของการแข่งขันช่วงชิงความเป็นใหญ่กันนั้น มันไม่ส่งผลดีใดๆเลยต่อนครรัฐต่างๆและเผ่าพันธุ์ “...เพราะมันไม่สามารถกล่าวได้ว่า การได้มาซึ่งดินแดนต่างๆ นครรัฐต่างๆและอำนาจความยิ่งใหญ่ จะส่งผลให้นครรัฐนั้นๆดั่งงามเจริญรุ่งเรืองขึ้นกว่าแต่ก่อน ในทางกลับกันหลังจากสงคราม มันได้นำไปสู่ความยุ่งเหยิงไร้ระเบียบที่มากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ในหมู่ชาวกรีกทั้งหมด...”¹⁸ นั่นหมายความว่า เราจำเป็นต้องตรวจสอบว่าอะไรคือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่แท้จริง ทั้งในด้านเหตุผลและด้าน

¹⁵ Xenophon, *Symposium*, VIII.41.

¹⁶ สำหรับรายละเอียดของจิตแบบคนดี โปรดดู หัวข้อที่ 3.1.3.2. ในวิทยานิพนธ์นี้

¹⁷ Xenophon, *Hellenika*, VII.5.26.

¹⁸ *Ibid.*, VII.5.27.

เป้าหมายของการอยู่ร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจในการมาอยู่ร่วมกันที่แท้ที่เป็นความดีงามและมีระเบียบแบบแผน มากกว่าที่จะมีชีวิตอยู่อย่างไร้ระเบียบและทุกคนต่างปรารถนาที่จะประกอบอาชญากรรมต่อกันหรือมีชีวิตอยู่ไปวันๆตามยถากรรมเยี่ยงสัตว์ป่า กล่าวคือ โดยธรรมชาตินั้นมนุษย์มีความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันและรับรู้ถึงความถูกต้องเที่ยงธรรม เพียงแต่มีอุปสรรคสำคัญที่มาบดบังทำให้หลงมัวเมาก็คือ ความสุขสบาย การหลีกเลี่ยงการเผชิญกับยากลำบาก และการบำรุงบำเรอร่างกาย ซึ่งการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นเป็นธรรมชาติ ก็เนื่องด้วยเหตุผล 5 ประการหลักตามธรรมชาติของมนุษย์¹⁹ อันได้แก่ ภาษา(*logo*), ความโน้มเอียงในการเป็นมิตรและศัตรู, ความรักในเกียรติ, การแบ่งงานกันทำ(ส่วนย่อยกับองค์รวม), และความสัมพันธ์ตามธรรมชาติระหว่างชายกับหญิง ที่แสดงถึงความไม่สมบูรณ์ในตนเองของมนุษย์หรือมนุษย์ทุกคนนั้นมีขีดจำกัดตามธรรมชาติ จึงต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันและแบ่งงานกันทำตามความเหมาะสม เช่นเดียวกับคุณสมบัติอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์คือ ภาษาและความรักในเกียรติ ที่จะต้องอาศัยผู้อื่นในการบรรลุหรือคลี่คลายศักยภาพดังกล่าวไปสู่จุดสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นเมื่อคุณสมบัติเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์แล้ว การอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงเป็นธรรมชาติ และจากเหตุผลดังกล่าวก็นำไปสู่การจำแนกระดับของการอยู่ร่วมกันออกเป็นสามระดับได้แก่ ระดับตนเองที่ประกอบขึ้นจากจิตกับร่างกาย, ระดับครอบครัวหรือครัวเรือนที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยคือชายกับหญิง และระดับนครรัฐที่ประกอบขึ้นจากส่วนย่อยคือครอบครัวจำนวนมาก ที่สัมพันธ์กับเป้าหมายในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์และการมีชีวิตอยู่อย่างดีงาม ซึ่งเป้าหมายประการแรกย่อมเป็นพื้นฐานของเป้าหมายประการที่สอง เนื่องจาก การมีชีวิตอยู่อย่างดีงามไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้เลยหากไม่มีชีวิตอยู่เป็นปฐม โดยการมีชีวิตอยู่ก็คือ การมีอาหารและสิ่งของที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและมีความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ส่วน การมีชีวิตอยู่อย่างดีงามหรือมีชีวิตอยู่อย่างมีระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์(*nomos*)ก็คือ การบรรลุวัตถุประสงค์ในการมาอยู่ร่วมกันอันได้แก่ การสะสมเพิ่มพูนวัตถุประสงค์พื้นฐานในการมีชีวิตอยู่, การมีระเบียบแบบแผน(มีชื่อมีแป)ทั้งกฎเกณฑ์ต่างๆและกระบวนการการลงโทษผู้ที่กระทำความผิด, ความสามัคคี และ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง เท่ากับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ มิใช่แค่การมีชีวิตอยู่เพียงเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการมีชีวิตอยู่อย่างดีงามด้วย นั่นเอง

ลำดับต่อมาจึงเป็นความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ที่สามารถถูกเรียนรู้ปลูกฝังได้สำหรับผู้ที่มิชอบธรรมชาติเหมาะสม ซึ่งก็คือ ผู้ที่สามารถควบคุมความใคร่ทางร่างกายของตนเองได้ และให้ความสำคัญแก่การบรรลุเกียรติยศชื่อเสียงหรือความภาคภูมิใจอันมีลักษณะเป็นนามธรรม ที่สัมพันธ์กับความกล้าหาญและความวิริยะอุตสาหะในการลงแรงทำงานหนักเผชิญกับอุปสรรคอันตรายทั้งปวง เพื่อให้บรรลุซึ่งชัยชนะ โดยชัยชนะและ

¹⁹ สำหรับรายละเอียดของเหตุผล 5 ประการที่ทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นธรรมชาติ โปรดดูหัวข้อที่ 3.2.2 ในวิทยานิพนธ์นี้

การสรรเสริญที่ยิ่งใหญ่ที่ควรค่าแก่การปรารภก็คือ ประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมือง อันเป็นคุณธรรมทางรัฐศาสตร์หรือการปกครองที่สำคัญยิ่ง เพราะสิ่งที่ผู้คนสรรเสริญไม่ใช่ร่างกายที่ต้องตายตามธรรมชาติ หากแต่เป็นคุณธรรมความดี ที่เป็นนิจนิรันดร์และเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้เจริญรอยตาม โดยเฉพาะผู้ปกครองบ้านเมืองที่เป็นคนดี ก็ย่อมต้องมีความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดี เสมอด้วยการใช้กำลังอำนาจ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ปัญญาในคุณธรรมความดีจะต้องควบคู่มากับอำนาจ ในฐานะเป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกัน อันส่งผลให้มนุษย์คนๆนั้น เป็นคนดีที่คิดตรึกตรองตัดสินใจดี พุทธิและกระทำดี ต่อตนเอง มิตรสหายและประเทศบ้านเมือง เพราะฉะนั้นการฝึกฝนให้ผู้ที่เหมาะสมเข้าใจความยากลำบากและมีความกล้าที่จะเผชิญทั้งทางร่างกายและจิต รวมไปถึงการคิดอย่างมีระเบียบแบบแผนและตระหนักถึงการมีอยู่จริงของคุณธรรมความดีงาม จึงเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญสำหรับการปลูกฝังคุณธรรมความดี อันสามารถเรียนรู้ได้จากศิลปะวิทยาการอันทรงเกียรติสองศิลปะคือ ศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะของการสงคราม ที่จะส่งผลให้คนผู้นั้นเป็น ผู้ที่ใช้ความอดุสาหะในการดำเนินชีวิต(ergaten)ที่เปี่ยมไปด้วยความดี โดยศิลปะวิทยาการทั้งสองเป็นที่ควรค่าแก่การเรียนรู้ก็เนื่องจากศิลปะทั้งสองมีจุดร่วมที่สำคัญ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของคุณธรรมความดีคือ ระเบียบแบบแผน, การจำแนกและการจัดวางตำแหน่งแห่งที่อันเหมาะสม, การรักษาและการเพิ่มพูนประโยชน์แก่บ้านเมืองทั้งในด้านพื้นดินหรือดินแดน กำลังคน และผลผลิตทางการเกษตร อันเป็นกิจกรรมของความตั้งใจที่จริงจังที่ควบคู่มากับประโยชน์ที่ชัดเจน ซึ่งมีใช้ความบังเอิญหรือโอกาสหรือการละเล่นแบบขอไปที โดยหัวใจอันเป็นเป้าหมายของศิลปะวิทยาการทั้งสองก็คือกรอบความคิดเรื่องการรักษาและการเพิ่มพูน ซึ่งในระดับครัวเรือนก็คือ การรักษาและการเพิ่มพูนทรัพย์สินให้แก่ครัวเรือน หากเป็นในระดับบ้านเมืองก็คือ “การรักษาและการเพิ่มพูนทรัพย์สินโดยเฉพาะที่ดิน(อาณาเขต)และความอุดมสมบูรณ์ จากการใช้อำนาจสองด้านคือกลาโหม(ฝ่ายทหาร)กับมหาดไทย(ฝ่ายปกครอง) ที่จะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของประเทศบ้านเมือง ผ่านการเกี่ยวพันตรวจสอบระหว่างอำนาจทั้งสอง”²⁰ โดยกรอบความคิดดังกล่าวนี้เมื่อมาประยุกต์ใช้กับระดับตัวตนของมนุษย์แล้ว ก็คือกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ตนเองหรือการรู้จักตนเอง อันหมายถึง การรักษาดตนมิให้ลุ่มหลงไปกับความใคร่ในร่างกาย ซึ่งก็คือ การควบคุมตนเอง ควบคุมไปกับการเพิ่มพูนปัญญาหรือความเข้าใจในคุณธรรมความดีแก่จิตและการสร้างความแข็งแรงอดทนแก่ร่างกาย อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติดีทั้ง คิดดี(มโนกรรม) พุทธิดี(วจีกรรม) และทำดี(กายกรรม) เท่ากับว่ากระบวนการรู้จักตนเองดังกล่าวก็คือลักษณะของความรักในความเป็นคนดี นั่นเอง โดยการเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นสองส่วนคือ การเรียนรู้ปลูกฝังคุณธรรมต่อจิต กับการปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกาย ซึ่งในด้านจิตก็คือการเรียนรู้ปลูกฝังการคิดอย่างถูกต้องดีงาม ที่ประกอบขึ้นจากการเรียนรู้เข้าใจในการรักษา/เพิ่มพูนกับประโยชน์, การจำแนก, ระเบียบ

²⁰ Xenophon, *Oikonomikos*, IV.9-11.

แบบแผนหรือกฎ, ธรรมชาติของคุณธรรมความดีและปัญญาแห่งการปฏิบัติ, และความรักในประเทศบ้านเมือง ส่วนการปลูกฝังคุณธรรมต่อร่างกายก็คือ การฝึกฝนให้ร่างกายมีความแข็งแรงและมีสุขภาพที่ดี มีความอดทนและสามารถเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อยย่อท้อ ดังนั้นการเรียนรู้ปลูกฝังศิลปะของการเพาะปลูกและศิลปะการสงครามจึงเป็นการคลี่คลายผู้ที่มิจิดรักในเกียรติยศชื่อเสียงให้ไปสู่สภาวะที่เหมาะสมสำหรับการแสวงหาความเข้าใจและการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม เพื่อให้เป็นผู้ที่ใ้ความวิริยะอุตสาหพยายามในการดำเนินชีวิต เฉกเช่น เฮอร์คิวลีส และที่สำคัญคือเป็นการสร้างให้คนกล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงและยินดีที่จะใ้ความวิริยะอุตสาหของตน เพราะ

“...มนุษย์ที่หลีกเลี่ยงความยากลำบากทั้งปวง ก็ย่อมไม่มีความรู้ว่ อะไรคือคุณสมบัติหรือธรรมชาติของคนดี ที่ควรจะเป็นหรือควรจะมี...”²¹

เท่ากับว่าผู้ที่หันหลังใ้กับความยากลำบาก โดยหันไปเลือกหนทางที่ตนคิดว่าสุขสบายนั้น ย่อมเป็นผู้ที่ลุ่มหลงมัวเมาไปกับความใ้ใครในร่างกายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จึงมีแต่ผู้ที่กล้าเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงและอดทนรอคอยผลของความสำเ็จเท่านั้น ที่จะเหมาะสมสำหรับความปรารถนาในคุณธรรมความดีงามหรือความรักในความเป็นคนดี อีกนัยหนึ่งคือ การมุ่งแสวงหาเพื่อทำความเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม แล้วนำมาปฏิบัติเป็นการคิดดี พุ่ดี และทำดี เนื่องจากความรู้ในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม จะทำให้เราสามารถจำแนกสิ่งที่ดีงามที่ควรค่าแก่การปรารถนาการปฏิบัติออกจากสิ่งชั่วร้ายเลวทรามที่ควรละเว้น และยังเป็นความรู้ที่จะทำให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตเฉกเช่นเทพเจ้าเท่าที่จะเป็นได้ อีกนัยหนึ่งคือ การมีชีวิตที่ดีงาม นั้นเอง และเมื่อวิเคราะห์ดีความระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ความถูกต้องเที่ยงธรรมแล้ว ก็จะพบว่า ปัญญา(*sophia*)เป็นสิ่งที่ใหญ่กว่าหรือมีความหมายครอบคลุมถึงคุณธรรม(*arete*)และความถูกต้องเที่ยงธรรม(*dikaioisune*)โดยปัญญาจะต้องสัมพันธ์โดยตรงกับความงาม(*kalos*)และความดี(*agathos*) อันจะส่งผลใ้ปัญญา คุณธรรมและความถูกต้องเที่ยงธรรม เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และดีงามอย่างแท้จริง โดยการมีปัญญาหรือความฉลาด ที่จะส่งผลใ้การปฏิบัติเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรมนั้น จะต้องเป็นการเกี่ยวพันกันของสิ่งเป็นนามธรรม 4 ประการคือ ปัญญา, ความดี, ความงาม และความถูกต้องเที่ยงธรรม กับสิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ อันมีลักษณะของความเป็นนามธรรมที่ผสมด้วยรูปธรรมคือ คุณธรรม โดยคุณธรรมก็สามารถจำแนกออกได้เป็นความพอประมาณ, ความกล้าหาญ, ความรักในปิตุภูมิ และปัญญาแห่งการปฏิบัติ ซึ่งส่วนย่อยของความพอประมาณก็คือ การควบคุมการบริโภคทางร่างกายอันเป็นพื้นฐานของการ

²¹ Xenophon, *Kunetetikos*, XII.16.

ปฏิบัติคุณธรรมความดีงาม ในขณะที่ปัญหาแห่งการปฏิบัติจะเป็นคุณธรรมที่เชื่อมโยงความเข้าใจ ในปัจจัยหลักทั้ง 5 ซึ่งได้แก่ ปัญญา, ความดี, ความงาม, ความถูกต้องเที่ยงธรรม, และคุณธรรม อัน สัมพันธ์เชื่อมโยงกันนั้น ไปสู่การปฏิบัติที่จะต้องคำนึงถึงสถานการณ์ต่างๆ เพื่อความถูกต้อง เหมาะสมในการตัดสินใจว่า จะใช้สิ่งต่างๆอันดีงามอย่างไร เมื่อใด และจะหลีกเลี่ยงความชั่วร้าย หยาบเข้าได้อย่างไร อันเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมเที่ยงธรรมที่จำแนกออกเป็น การคิดดี, การ พุคดี และการทำดี ที่จะต้องอาศัยความขยันตั้งใจมั่นเพื่อให้การปฏิบัติสำเร็จลุล่วงโดยตลอด ซึ่งจะ นำไปสู่ “...ความสุขจากการปฏิบัติดี หรือ *Ganymede*(Γανυμήδης)อันเป็นผลมาจากการตัดสินใจที่ ถูกต้องเหมาะสม ที่เป็นที่รักของเทพเจ้า...”²² ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง มิตรสหาย ครวเรือน และบ้านเมืองอย่างแท้จริง

จากความเข้าใจในธรรมชาติมนุษย์, การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ และระเบียบแบบ แขนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม อันเป็นการเรียนรู้ปลูกฝัง ที่มีความโน้มเอียง ไปในทางนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ในลำดับต่อมาจึงเป็นการเรียนรู้ปลูกฝังที่มีความโน้มเอียงไป ในทางรูปธรรมมากกว่านามธรรม อีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการคลี่คลายจากการปกครองในระดับของ ตนเองไปสู่ความเข้าใจในการปกครองบ้านเมืองหรือการใช้อำนาจรัฐหรือการเข้าไปสู่การเมืองใน ความหมายของคนทั่วไป หรือ เป็นการคลี่คลายจากการรู้จักตนเองไปสู่การรู้จักผู้อื่นและ สภาพแวดล้อมต่างๆที่ดำรงอยู่ เจกเช่นการทำความเข้าใจในศิลปะของการเพาะปลูกที่จะต้องมีความ เข้าใจทั้งธรรมชาติของพืชที่จะปลูกและธรรมชาติของภูมิประเทศภูมิอากาศ อันจะต้อง เกื้อหนุนสัมพันธ์กัน ซึ่งก็คือความเข้าใจในระบอบการปกครองที่ดีและผู้ปกครองที่ดี โดยความ เข้าใจในระบอบการปกครองที่ดีนั้นสัมพันธ์กับกระบวนการแสวงหาระบอบการปกครองที่ดี ที่ เท่ากับว่าระบอบการปกครองที่ดีดำรงอยู่มิใช่ระบอบการปกครองที่ดีสมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็มี ระยะเวลาไม่ว่าจะใกล้หรือไกลจากระบอบการปกครองที่ดีสมบูรณ์ เพราะหากว่าระบอบการ ปกครองที่ดีดำรงอยู่เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาระบอบ ที่ดีงามอื่นใดอีก อันปรากฏเป็นการกระทำทางการเมืองที่ปรากฏอยู่เสมอระหว่างคนกลุ่มต่างๆที่ ยึดถือระบอบที่ตนนั้นได้ประโยชน์โดยเฉพาะการตอบสนองความปรารถนาตามจิตแบบทรราชของ ตน ว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดและเป็นชีวิตที่ดีสำหรับตนเอง ผ่านการชำระรักษาไว้ซึ่ง ระบอบการปกครองหนึ่งๆ เช่นเดียวกับการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงจากระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ ไปสู่อีกระบอบการปกครองหนึ่งๆ ดังกรณีของสิ่งที่ดีสำหรับคนที่ชื่นชมระบอบกษัตริย์และ คณาธิปไตย ก็ย่อมเป็นสิ่งที่เลวในความคิดของผู้ที่ชื่นชมระบอบประชาธิปไตย และในทางกลับกัน สิ่งที่ดีสำหรับคนที่ชื่นชมระบอบประชาธิปไตย ก็ย่อมเป็นสิ่งที่เลวในความคิดของผู้ที่ชื่นชมระบอบ กษัตริย์และคณาธิปไตย โดยสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลวดังกล่าวก็คือ ความเหมาะสมคู่ควรของผู้ที่จะมา

²² Xenophon, *Symposium*, VIII.29-30.

ปกครองหรือใช้อำนาจรัฐ กล่าวได้ว่า การกระทำทางการเมืองในเชิงของระบอบการปกครองที่เป็น การต่อสู้ด้วยฐานคติของระบอบการปกครองที่ดีอันแตกต่างกันทั้งจากระดับปัจเจกบุคคลด้วยกัน, ระดับระหว่างนครรัฐกับนครรัฐและระหว่างปัจเจกบุคคลกับนครรัฐ จึงปรากฏเป็นการเปลี่ยนแปลง ระบอบการปกครองที่ควบคู่มากับการเน้นย้ำว่าระบอบที่ตนยึดถืออันดีทั้งหมด และสิ่งที่ตรงข้าม กับคนนั้นแล้วทั้งหมด ตามแบบวิธีการของทรราชและจิตแบบทรราชที่ปรากฏอยู่ในทุกระบอบการ ปกครอง ที่สัมพันธ์กับความปรารถนาที่จะต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่ตนหรือพวกตนจะได้มีอำนาจ ความมั่งคั่งหรือบรรลุความปรารถนาตามแบบจิตทรราชของพวกตน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่คน ทั้งหลายจะอิจฉาและชื่นชมทรราช ผู้เป็นตัวแบบของจิตแบบทรราชที่ได้คลี่คลายไปสู่จุดสมบูรณ์ และเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการจำแนกระบอบการปกครองในเชิงการเปลี่ยนแปลงตามกรอบ ความคิดของเซโนฟอน ก็จะพบการจำแนกระบอบการปกครองออกเป็น 4 ระบอบหลักคือ ระบอบ ประชาธิปไตย, ระบอบกษัตริย์, ระบอบคณาธิปไตย และระบอบทรราช ที่สามารถจัดแบ่งออกเป็น สามกลุ่มประเภท ได้แก่ระบอบประชาธิปไตยที่สัมพันธ์โดยตรงกับมหาชนคนส่วนใหญ่ที่ยากจน ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับกลุ่มที่สองอันประกอบด้วยระบอบกษัตริย์และระบอบคณาธิปไตยที่สัมพันธ์ กันใกล้ชิดกัน ในฐานะการปกครองโดยคนๆเดียวและกลุ่มคน ที่เป็นชนชั้นสูงซึ่งมุ่งเน้นการสืบ ตระกูลและการสืบมรดกจากบรรพชนที่สามารถในอดีตหรือการมีฐานะหรือการได้รับการศึกษาใน ระดับสูง โดยทั้งสามระบอบก็มีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบทรราชอันเป็นระบอบประเภทที่ สามได้ จากการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองหรือการเปลี่ยนแปลงโดยคน/กลุ่มอื่นที่ปรารถนาจะใช้ อำนาจแบบทรราช แต่อย่างไรก็ตามเส้นทางการเปลี่ยนแปลงของระบอบการปกครองก็มิได้เป็น เส้นตรงเสมอไป กล่าวคือ ในหลายๆกรณีก็อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบอบประชาธิปไตยหรือ ระบอบคณาธิปไตยหรือระบอบกษัตริย์ ไปสู่ระบอบทรราชทั้งโดยคนๆเดียวหรือกลุ่มคนก็ตาม และ จากระบอบทรราชอาจเป็นไปได้ทั้งกรณีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบใหม่ที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งเป็นได้ 2 ระบอบที่แตกต่างจากระบอบเดิมก่อนที่จะเป็นระบอบทรราช และในกรณีที่เปลี่ยนแปลงกลับ ไปสู่ระบอบดั้งเดิมก่อนที่จะเป็นระบอบทรราช โดยความเข้าใจที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของระบอบ การปกครองก็จะต้องสัมพันธ์โดยตรงกับความเข้าใจในเกณฑ์การจำแนกระบอบการปกครองและ ธรรมชาติของระบอบการปกครองต่างๆ ซึ่งก็คือความเข้าใจในตำแหน่งที่ของระบอบการปกครอง ต่างๆ ภายใต้เกณฑ์ระดับความมากน้อยของสิ่งที่ดีและสิ่งที่เลว โดยระบอบการปกครองทั้ง 5 รูปแบบได้แก่ ระบอบทรราช, ระบอบกษัตริย์, ระบอบคณาธิปไตย, ระบอบประชาธิปไตย(โบราณ) และระบอบอภิชนาธิปไตย ซึ่งเซโนฟอนได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะหรือกฎเกณฑ์โดยทั่วไปของแต่ละ ระบอบ และวิธีการหรือเงื่อนไขที่จะทำให้ระบอบนั้นๆดีขึ้นมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เว้นก็แต่ ระบอบอภิชนาธิปไตยหรือระบอบการปกครองของสปาร์ต้าที่เซโนฟอนระบุว่า เป็นระบอบการ ปกครองที่ดีที่สุด แต่อย่างไรก็ตามระบอบการปกครองที่ดีก็มิอาจจะดำรงอยู่ได้หากไม่มีพลเมืองที่ดี ที่แท้ เพราะฉะนั้นการกำหนดระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองจึงต้องครอบคลุมทั้ง

โครงสร้างส่วนต่างๆของระบอบที่จะต้องตรวจสอบถ่วงดุลกัน รวมไปถึงกฎเกณฑ์ต่างๆที่จะเป็น การปลูกฝังให้พลเมืองสามารถควบคุมตนเองได้, มีระเบียบวินัย, มีความอ่อนน้อมถ่อมตน, สอดส่องตรวจสอบดูแลซึ่งกันและกัน, และมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมืองและผู้อื่น อีกด้วย เพราะฉะนั้นผู้ปกครองหรือคนดี จึงสมควรที่จะทำความเข้าใจในธรรมชาติของระบอบการปกครอง ต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญหาในการปรับปรุงระบอบการปกครองต่างๆให้ดีขึ้นเท่าที่มันสามารถจะ เป็นได้ โดยอาศัยความเข้าใจในระบอบการปกครองที่ดีสมบูรณ์เป็นเครื่องชี้นำ รวมไปถึงเพื่อ หลีกเลี่ยงมิให้เกิดการสรรเสริญอย่างไม่ลืมหูลืมตาหรือลุ่มหลงต่อระบอบการปกครองที่ตนเป็น พลเมืองอยู่ ซึ่งก็คือ ความแตกต่างระหว่างผู้ที่มีความเข้าใจในระบอบการปกครองกับผู้ที่ละเลยไม่ พยายามแสวงหาความเข้าใจดังกล่าว

โดยความเข้าใจในลำดับต่อมาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้อำนาจรัฐหรืออำนาจทาง การเมืองการปกครองก็คือ ความเข้าใจลักษณะของผู้ปกครองที่ดี ซึ่งสามารถจำแนกศักยภาพของ ผู้ปกครองที่ดีออกเป็น 4 ส่วนหลักได้แก่ ศักยภาพพื้นฐาน, ศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม, ศักยภาพในการปกครอง และศักยภาพในการสงคราม ที่จะต้องเกี่ยวพันกัน อันสัมพันธ์กับการ กลั่นกรอง, การคิดวิเคราะห์, การตัดสินใจ, การวางแผนหรือการกำหนดแนวทางปฏิบัติ, และการ นำไปปฏิบัติให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างดงามที่สุดเท่าที่ สามารถจะเป็นไปได้ในช่วงเวลานั้นๆ ด้วยการกำหนดเป็นระเบียบกฎเกณฑ์(*nomos*)ทั้งกฎหมายลายลักษณ์อักษรและกฎของเทพเจ้า ที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมคือประเทศบ้านเมืองและ เผ่าพันธุ์เป็นสิ่งสำคัญ เท่ากับผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และ สามารถพลิกแพลงได้อย่างไม่รู้จักจบ นั่นเอง โดยผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีศักยภาพเหล่านี้เหนือกว่าผู้ได้ ปกครองอย่างแท้จริง อันจะนำมาซึ่งการเคารพเชื่อฟังจากผู้ใต้ปกครอง และผู้ปกครองก็เป็นตัวแทน ของระเบียบแบบแผน ทั้งในแง่ของการเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ให้แก่ผู้ใต้ปกครองและคนอื่นๆ โดยเฉพาะเขาชน เนื่องจาก

“ การปฏิบัติหรือการกระทำใดๆของผู้ปกครองนั้น ย่อมปรากฏแก่สายตาของ คนส่วนใหญ่เสมอ ”²³

และผู้ปกครองก็เป็นผู้กำหนดหรือสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีงามให้ผู้คนทั้งหลายปฏิบัติ ผ่านการเรียนรู้ปลูกฝังทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมไปถึงการลงโทษเมื่อมีการละเมิด เพื่อให้ผู้คน เหล่านี้ดีขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ “...การปกครองที่ดีจึงมีเป้าหมายเพื่อทำให้ผู้ใต้ปกครองนั้นดีขึ้น

²³ Xenophon, *Agesilaus*, V.6. และ Xenophon, *Cyropaedia*, VIII.7.23.

ขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้...”²⁴ มากกว่าที่ผู้ปกครองจะมุ่งแสวงหาความมั่งคั่งส่วนตัว โดยผู้ปกครองที่ดีตามกรอบความคิดของเซโนฟอนนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์พื้นฐานสำคัญคือ การรู้จักตนเองและการควบคุมตนเอง (*egkrateian*) อันเป็นรากฐานสำคัญของความพอประมาณ (*sophrosune*) ซึ่งก็คือการควบคุมความปรารถนาในความมั่งคั่งและการบำรุงบำเรอความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสของร่างกาย อันเป็นหัวใจของจิตแบบทรราช ให้อยู่ในขอบเขตที่มินำไปสู่การกระทำเยี่ยงทรราชอันได้แก่ ความปรารถนาในการที่จะครอบครองทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนปรารถนาไว้แต่เพียงผู้เดียวหรือต้องการเป็นเจ้าของสรรพสิ่งทั้งหมด โดยอาศัยวิธีการที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมต่างๆ โดยคุณสมบัติที่ทำให้คนดีหรือผู้ปกครองที่ดีนั้นแตกต่างและเหนือกว่ามนุษย์ทั่วไป ซึ่งนอกเหนือไปจากศักยภาพพื้นฐานแล้ว ก็คือ ความรักในเกียรติยศชื่อเสียง (*philotimia*) อันประกอบขึ้นจากลักษณะสามประการคือความวิริยะอุตสาหะพยายาม (*ponos*), การลงแรงทำงาน (*ergon*), และความรักในชัยชนะ (*ero/philias tuchein*) ที่สำหรับคนส่วนใหญ่แล้วย่อมควบคุมกับความเหนื่อยยากลำบากของกายและจิตในเชิงประจักษ์ โดย“...ผู้ที่รักในการเป็นที่สรรเสริญก็จำเป็นจะต้องพึงพอใจไปกับการเผชิญความเหนื่อยยากและกษัตริย์ทั้งปวง...”²⁵ ซึ่งหมายถึงความเข้าใจในความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ที่ควบคุมกับความกล้าหาญในการเผชิญกับความยากลำบากอีกนัยหนึ่งก็คือเกียรติยศชื่อเสียง (*time*) ต้องอาศัยความเพียรพยายามหรือความวิริยะอุตสาหะ (*ponos*) เพื่อให้ได้สิ่งนี้มา แม้จะต้องเผชิญกับความยากลำบากและกษัตริย์นานาปีการ รวมไปถึงประสบกับความทุกข์ทรมานก็ตาม²⁶ นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามความปรารถนาในการจะเป็นที่ถูกเคารพสรรเสริญหรือกระทำในสิ่งที่จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจต่อตนเองย่อมเทียบไม่ได้กับความภาคภูมิใจที่ได้จากการกระทำที่ยิ่งใหญ่ต่อครอบครัว มิตรสหายประเทศบ้านเมือง และเผ่าพันธุ์²⁷ ซึ่งก็คือความเป็นวีรบุรุษ อันหมายถึงการเรียนรู้ปลูกฝังให้มนุษย์ที่จัดรักในเกียรติยศชื่อเสียง (*philotimos*) ซึ่งสามารถควบคุมตนเองจากความมั่งคั่งอันเป็นเป้าหมายของผู้คนโดยทั่วไปที่รักในความมั่งคั่ง (*philokerdous*) ได้เข้าใจและให้ความสำคัญแก่ความวิริยะอุตสาหะพยายามและยินดีที่จะลงแรงทำงาน เผชิญกับความยากลำบากทั้งปวงและกษัตริย์ต่างๆ เพื่อให้บรรลุชัยชนะและการสรรเสริญ²⁸ โดยตระหนักว่าชัยชนะและการสรรเสริญที่ยิ่งใหญ่ที่ควรค่าแก่การปรารถนาก็คือ ประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์ อันเป็นคุณธรรมทางรัฐศาสตร์หรือการปกครองที่สำคัญยิ่ง ซึ่งการปลูกฝังความเข้าใจในการลงแรงทำงานหนักและความกล้าหาญที่จะเผชิญกับความยากลำบากทั้งปวง เพื่อบรรลุชัยชนะ

²⁴ Xenophon, *Cyropaedia*, II.1.11. and VIII.2.14. และ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, III.2.1-3.

²⁵ Xenophon, *Cyropaedia*, I.5.12.

²⁶ Xenophon, *Hieron*, VII.1. และ Xenophon, *Symposium*, VIII.37.

²⁷ นัยยะประโยชน์เพื่อเผ่าพันธุ์สามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Kunetetikos*, I.17.

²⁸ Xenophon, *Oikonomikos*, XIV.10.

ซึ่งก็คือ ประโยชน์เพื่อประเทศบ้านเมืองและเผ่าพันธุ์ นั้น แท้จริงแล้วก็คือการปลูกฝังหรือการคลั่งคลาษธรรมชาติของความรักในเกียรติยศชื่อเสียง ให้ไปสู่การเสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าตนและปกป้องรักษาประเทศบ้านเมือง แม้ว่าจะต้องแลกด้วยชีวิตหรือทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดที่ตนมีก็ตาม อันจะส่งผลให้คนผู้นั้นเป็น ผู้ที่ใช้ความอดสาหะในการดำเนินชีวิต(ergaten)ที่เปี่ยมไปด้วยความดี ทั้งต่อจิตและร่างกาย โดยผู้ปกครองที่จะต้องมิตักยภาพในการปกครองตนเองหรือการถูกปกครองโดยระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ ซึ่งก็คือการที่ผู้ปกครองสามารถกำกับดูแลปกครองตนเองให้อยู่ในระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ที่ดีงาม อีกนัยหนึ่งคือ การมีวินัยในตนเอง ผ่านกลไกภายในของตนคือจิตที่เข้าใจว่าจะไรคือสิ่งที่ควรกระทำและอะไรคือสิ่งที่ควรละเว้น และกลไกจากภายนอกอันได้แก่ มิตรสหาย,ผู้อาวุโส,กฎเกณฑ์ของบ้านเมือง ที่จะส่งผลให้ตนนั้นอยู่ในครรลองที่ดีงามหรือการครองตนในธรรม เช่นเดียวกับที่สามารถปกครองบ้านเมืองโดยอาศัยคุณธรรมในทางการเมืองการปกครองหรือธรรมของผู้ปกครอง ที่เป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมาย อันหมายถึง การสร้าง, เพิ่มพูน, ปกป้องรักษา ความสามัคคีหรือการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองในหมู่มนุษย์ และความถูกต้องเที่ยงธรรมหรือการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่ผู้คนตามความเหมาะสมที่ควรจะได้รับในประเทศบ้านเมืองที่ตนนั้นปกครองอยู่ ผ่านระเบียบแบบแผนทางการปกครองอันได้แก่ ระบบกฎหมาย, การพัฒนาทางเศรษฐกิจ, การแบ่งแยกอำนาจเพื่อตรวจสอบถ่วงดุล, ระบบการศึกษา, มิตรสหายและการใช้คน, โวหารในการโน้มน้าว และการสาธารณสุข นอกจากนี้ผู้ปกครองที่ดีจะต้องมีศักยภาพความสามารถในการสงครามหรืออำนาจทางกำลังและอาวุธ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มพูนและปกป้องรักษาสิ่งที่เราครอบครองหรือแม้แต่การมีชีวิตอยู่ของเราเอง เพราะคุณธรรมและสิ่งที่ดีงามทั้งหลายต้องอาศัยอำนาจซึ่ง ณ ที่นี้ก็คือ อาวุธ ในการเกี่ยวพันกันให้ปรากฏผลสำเร็จลุล่วงสำหรับการปฏิบัติในโลกของความเป็นจริง อีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ปกครองที่ดีนั้นจะต้องกุมหรือผูกขาดอำนาจในการบังคับการลงโทษ, อำนาจในการฆ่าและการทำร้ายผู้อื่นไว้ที่ตน ส่วนการจะลงโทษหรือการจะฆ่าหรือการจะทำร้ายคนทั้งหลาย ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งตามความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ และศักยภาพในการสงครามยังครอบคลุมถึงการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองจากพวกก่อความไม่สงบและการปกป้องบ้านเมืองจากศัตรูและนครรัฐอื่นๆอีกด้วย กล่าวได้ว่าผู้ปกครองที่ดีซึ่งมีศักยภาพครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ศักยภาพพื้นฐาน, ศักยภาพในคุณธรรมความดีงาม, ศักยภาพในการปกครอง และศักยภาพในการสงคราม นั้น ก็จะสามารถกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์(nomos)ทางการเมืองการปกครองให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม(phusis)ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเงื่อนไขหรือปัจจัยสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดเนื้อหาหรือขอบเขตของการกำหนดกฎเกณฑ์ให้เหมาะสมดีงามก็คือ สถานการณ์ ที่เปรียบได้กับความรู้เกี่ยวกับภูมิประเทศและภูมิอากาศว่าผืนดิน, เมล็ดพันธุ์พืชและฤดูกาล ณ สถานที่นั้นๆและพืชชนิดนั้นๆ ว่าเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกพืชชนิดใดในช่วงเวลาใด อันเป็นหัวใจของศิลปะการเพาะปลูก เช่นเดียวกันกับการบริโภคอาหารทั้งในมิติของชนิดและปริมาณ

อาหารแบบเดียวกันที่ให้ต่อ คนผอมกับคนอ้วน หรือ คนที่เจ็บป่วยกับคนที่แข็งแรง หรือ เด็กกับผู้ใหญ่ ก็ย่อมไม่สามารถทำให้คุณสมบัตินี้ของทั้งสองสิ่งดีขึ้นในเวลาเดียวกันได้ฉันใด การเพาะปลูกพืชโดยไม่มีความรู้เกี่ยวกับชนิดของพืชและลักษณะภูมิประเทศ ก็ไม่สามารถปลูกพืชให้เหมาะสมงอกงามได้ฉันนั้น โดยการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ ก็คือ การหาข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในเรื่องนั้นๆให้รอบด้านมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และต้องเป็นข้อมูลที่ทันสมัยหรือสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบันมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามการปฏิบัติหรือการตัดสินใจก็ยังคงเป็นการตัดสินใจที่ดีที่สุดภายใต้ข้อจำกัดของข้อมูลและสถานการณ์อยู่เสมอ เนื่องจากสถานการณ์และสิ่งต่างๆรอบๆตัวมันเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาเท่ากับว่าการตัดสินใจหรือกฎเกณฑ์(nomos)ที่พึงสามารถเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับช่วงเวลาและสถานการณ์ต่างๆได้ นั่นเอง

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์, การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นนครรัฐ, คุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม, ระบอบการปกครองที่ดี และ ผู้ปกครองที่ดี จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ อันเป็นความรู้ที่มีประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งมีคุณค่าคู่ควรแก่การแสวงหาและการเรียนรู้ปลูกฝัง ที่จะส่งผลให้มนุษย์นั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้หรือมีความเป็นคนดี(kalokagathian)ในฐานะคนดีที่คิดดี พุทธิและทำดี ด้วยสร้างคุณประโยชน์ผ่านการครองตนหรือการปกครองตนเอง, การครองบ้านหรือการปกครองครอบครัวและมิตรสหาย, และการครองเมืองหรือการปกครองบ้านเมือง ที่ทั้งหมดมีระเบียบแบบแผนร่วมกัน เนื่องจากความแตกต่างในเชิงจำนวนของการปกครองตนเอง, ครัวเรือน, และบ้านเมืองนั้น เป็นแค่เพียงความแตกต่างในเชิงจำนวน มิใช่ความแตกต่างในด้านเนื้อหาสาระหรือหลักการสำคัญแต่อย่างใด²⁹ ดังที่โสเครติสของเซโนฟอนกล่าวว่า

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹ กรอบความคิดที่ว่า การปกครองตนเอง, การปกครองครัวเรือนและการปกครองบ้านเมืองเป็นความแตกต่างเพียงแค่จำนวนของสิ่งที่ถูกปกครองเท่านั้น ในขณะที่ทั้งหมดล้วนมีหลักการปกครองอันเป็นระเบียบแบบแผนหรือความรู้ที่ร่วมกันอยู่ ก็เป็นกรอบความคิดสำคัญของทั้งเซโนฟอนและเพลโต ที่ได้รับสืบทอดมาจากโสเครติส ซึ่งต่อมาได้ถูกโต้แย้งโดยอริสโตเติลที่เห็นว่า การปกครองเหล่านี้มิใช่ความแตกต่างแค่เพียงจำนวน(หรือขนาด,ขอบเขต)ของสิ่งที่ถูกปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นความแตกต่างของประเภท(หรือชนิด)ความรู้หรือหลักการในการปกครองอีกด้วย โปรดคู Aristotle, *Politics*, trans. H. Rackham. Loeb Classical Library (Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press , 1998), I.i.2-3.

“... สำหรับการปกครองดูแลเรื่องราวส่วนตนนั้น จะแตกต่างจากการปกครองดูแลเรื่องราวของส่วนรวม ก็เพียงแค่ว่าขอบเขตของจำนวนคนเท่านั้น และท่ามกลางสิ่งอื่นๆ ที่มีความเหมือนเป็นอย่างดีเลิศกับสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากมนุษย์ทั้งหลาย และก็ไม่ใช่ว่า การกระทำที่เกิดขึ้นในเรื่องราวส่วนตนจะอาศัยผ่านมนุษย์บางคน ในขณะที่ในเรื่องราวของส่วนรวมจะอาศัยผ่านมนุษย์คนอื่น ทั้งนี้ก็เพราะผู้ที่ปกครองดูแลเรื่องราวของส่วนรวมนั้น ก็ไม่ได้ปกครองหรือสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่นใด นอกจากบรรดาผู้ที่เขาต้องปกครองหรือสัมพันธ์ด้วยในเรื่องราวส่วนตนในยามที่ตนนั้นต้องปกครองดูแลครัวเรือนของตน โดยผู้ที่มีความเข้าใจว่าจะต้องสัมพันธ์กับมนุษย์ทั้งหลายอย่างไร ก็จะสามารถปฏิบัติสิ่งที่คิดได้ในทั้งเรื่องราวส่วนตนและเรื่องราวของส่วนรวม ในขณะที่ผู้ซึ่งไม่เข้าใจก็จะผิดพลาดล้มเหลวในทั้งสองเรื่องราว...”³⁰

อันสอดคล้องกับสาระสำคัญหรือเป้าหมายที่สานุศิษย์มิตรสหายทั้งหลายของโสเครตีสมาศมากับโสเครตีส “...ก็เพื่อให้ตนนั้นเป็นคนดี(*kalon kagathon*) มิใช่เป็นผู้ที่มีวาทศิลป์ในการชักจูงผู้คนหรือเป็นนักกฎหมาย เพราะการเป็นคนดีนั้นจะส่งผลให้พวกเขาสามารถปกครองดูแลครัวเรือน, คนรับใช้, ญาติ, มิตรสหาย, บ้านเมืองและเพื่อนพลเมือง ได้อย่างมีระเบียบแบบแผนอันดีงาม...”³¹ เพราะฉะนั้นคนดีผู้มีความเข้าใจในความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ จึงเหมาะสมคู่ควรที่จะปกครองบ้านเมือง เท่ากับว่าความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้เท่านั้น ที่จะเป็สิ่งที่ดีดีสนความเหมาะสมคู่ควรในการมีอำนาจทางการเมืองการปกครอง เพราะ

“...ผู้ปกครองและกษัตริย์ทั้งหลายมิใช่บรรดาผู้ที่ถือคทา, มิใช่บรรดาผู้ที่ถูกเลือกหรือแต่งตั้งโดยองค์คณะหนึ่งหรือผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม, มิใช่บรรดาผู้ที่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครองโดยเสียงข้างมาก, มิใช่บรรดาผู้ที่ใช้กำลังความรุนแรงให้ได้มา, มิใช่บรรดาผู้ที่ใช้เล่ห์เพทุบาย แต่เป็นบรรดาผู้ที่เข้าใจว่าจะต้องปกครองอย่างไร...”³²

อีกนัยหนึ่งก็คือ อำนาจจากสัญลักษณ์หรือกระบวนการในการได้มาซึ่งอำนาจหรือการดำรงตำแหน่งทางการเมืองการปกครอง ที่เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครองนั้น มิใช่สาระและเงื่อนไขสำคัญของการเป็นผู้ปกครอง เนื่องจากความชอบธรรมที่แท้จริงที่จะเป็นตัวกำหนดว่า

³⁰ Xenophon, *Memorabilia*, III.4.12.

³¹ *Ibid.*, I.2.48.

³² *Ibid.*, III.9.10.

ผู้ใดเหมาะสมคู่ควรจะเป็นผู้ปกครองก็คือ ความเข้าใจในความรู้แห่งผู้ปกครอง นั่นเอง อันสัมพันธ์โดยตรงกับ “การปฏิบัติอย่างดีงาม ที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้และการฝึกฝนด้วยตนเอง มากกว่าที่จะเป็นความบังเอิญหรืออาศัยโชคชะตา”³³ เท่ากับเป็นการเน้นย้ำว่าความรู้แห่งผู้ปกครองเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ปลูกฝังได้สำหรับผู้ที่มีธรรมชาติอันเหมาะสม

แต่อย่างไรก็ตามคนดีผู้มีความเข้าใจในความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ ก็มีสถานะของการเป็นทั้งผู้ถูกปกครองและผู้ปกครอง โดยสถานะของการเป็นผู้ถูกปกครองของคนดี ก็คือ การถูกปกครองด้วยระเบียบแบบแผนของความดีงาม ที่เป็นการควบคุมและตรวจสอบตนเอง เพื่อมิให้ตนนั้นลุ่มหลงไปกับสถานะของผู้ปกครอง และถูกรอบงำโดยจิตแบบทรราชในที่สุด อันหมายถึง การที่ตนนั้นสามารถคัดเตือนตนเองได้ เช่นเดียวกับที่โสเครตีสได้ยืนยันเสียงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำตัวของท่าน ห้ามปรามให้ละเว้นจากการกระทำสิ่งที่ไม่ดีงามไม่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการสนับสนุนผลักดันให้กระทำสิ่งที่เหมาะสมดีงาม³⁴ อันสอดคล้องกับสิ่งที่ไซรัสมหาราชกล่าวต่อมิตรสหายหลังจากที่สถาปนาตนเป็นกษัตริย์แห่งบาบิโลนว่า “...เราทั้งหลายจะต้องยอมรับที่จะถูกปกครองด้วยความดีงามของบรูซ...”³⁵ อันเท่ากับว่าผู้ปกครองจะต้องถูกปกครองด้วยระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงาม ที่เป็นธรรมชาติ(*phusis*) อีกนัยหนึ่งก็คือการถูกปกครองโดยความรักในความเป็นคนดี นั่นเอง ส่วนสถานะของการเป็นผู้ปกครอง ก็คือการปกครองที่มีเป้าหมายเพื่อทำให้ผู้ได้ปกครองนั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นจะเป็นได้ ซึ่งมีใจการร่วมมือกันเพื่อก่อกำเนิดผู้ได้ปกครองแต่เป็นการร่วมมือกันเพื่อช่วยผู้ที่อ่อนแอกว่า อีกนัยหนึ่งคือการปกครองในฐานะเป็นการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามนั้น มิได้หมายความว่า จะเป็นการปฏิบัติแต่เพียงผู้เดียวหรือผู้ที่ปฏิบัติจะต้องแข่งขันกันหรือแม้แต่การก่อกำเนิดที่ด้อยปัญญาหรือบรรดาผู้คนที่ไม่รู้จักตนเองหรือละเลยต่อความเข้าใจในคุณธรรมความดีงาม แต่หมายถึง การที่คนดีร่วมมือกันเพื่อช่วยผู้ที่อ่อนแอทางปัญญากว่าตน ให้เขาเหล่านั้นดีงามขึ้น กล่าวคือ ผู้ที่รู้จักตนเองต่างจะให้ประโยชน์แก่กันหรือไม่แข่งขันกัน และผู้ที่รู้จักตนเองก็จะต้องช่วยผู้ที่ไม่รู้จักตนเองไปสู่สิ่งที่ดีงามหรือชีวิตที่ดีเท่าที่ผู้นั้นสามารถจะเป็นได้³⁶ เพราะฉะนั้น “การไต่ล่าคนดี(*kaloi kagathoi*) ผู้ซึ่งปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมมาเป็นมิตรสหาย(*homoion*)” จึงเป็นสิ่งที่

³³ Ibid., III.9.14.

³⁴ โปรดดู Xenophon, *Memorabilia*, IV.8.1. และ Xenophon, *Apology*, 4. and 13.

³⁵ Xenophon, *Cyropaedia*, VII.5.82.

³⁶ นัยยะดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ตีความได้จาก Xenophon, *Memorabilia*, IV.2.28-29. และ Xenophon, *Oikonomikos*, I.23. หรือ โปรดดูบทที่ 2 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สำคัญ”³⁷ ไม่ว่าจะเป็นการมาช่วยทำให้ตนนั้นดีขึ้นในกรณีที่ตนไม่รู้จักตนเองหรือร่วมมือกันช่วยเหลือผู้อื่นให้ดีขึ้นในกรณีที่ตนเป็นคนดีหรือผู้ที่รู้จักตนเอง การครอบครองมิตรสหายที่เป็นคนดีที่ปรารถนาสิ่งที่ดีงามให้แก่กันและกันนั้น จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการครอบครอง ดังที่ เซโนโฟนกล่าวว่า

“...ทั้งๆที่บางคนขยันเอาใจใส่ดูแลต้นไม้เพื่อดอกผลของมัน แต่คนส่วนใหญ่ กลับเกียจคร้านไม่เอาใจใส่ต่อการครอบครองที่ให้ดอกผลอย่างมากที่สุดที่เรียกว่า มิตรสหาย...”³⁸

เท่ากับว่ามิตรสหายที่เป็นคนดีซึ่งเข้าใจในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้นให้ผลอันดีงามต่อกันและกันอย่างมากมาย โดยเฉพาะในทางการปกครองหรือการใช้อำนาจรัฐ ดังที่โสเครตีสของเซโนโฟนกล่าวเกี่ยวกับการมีมิตรสหายที่เป็นคนดีมาช่วยในการปกครอง อันแตกต่างจากผู้ที่ต้องการมีอำนาจรัฐเพื่อบำรุงบำเรอตนเอง ความว่า

“มันเป็นความจริงหรือไม่ที่ในด้านของการมีเกียรติยศชื่อเสียงทางการปกครอง ที่คนดีจะเป็นมิตรสหายทั้งในแง่ของความสงบปลอดภัยและให้ผลอันดีงามต่อกัน เพราะสำหรับผู้ที่ปรารถนาจะมีเกียรติยศชื่อเสียงและต้องการปกครองบ้านเมือง เพื่อที่จะได้มีโอกาสตักตวงกอบโกยความมั่งคั่ง เพื่อที่จะใช้ความรุนแรงต่อมวลมนุษย์ เพื่อที่จะได้สัมผัสกับความพึงพอใจทางร่างกายต่างๆ ก็ย่อมเป็นผู้ที่ไม่ถูกต้องเที่ยงธรรม หยาบช้ำสามัญ และไม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสามัคคีได้ ในทางกลับกันผู้หนึ่งผู้ใดปรารถนาที่จะเป็นที่สรรเสริญจากบ้านเมือง เขาก็จะต้องไม่กระทำการอันไม่ถูกต้องเที่ยงธรรมทั้งปวง เขาจะต้องสามารถช่วยมิตรสหายในทางที่ถูกต้องเที่ยงธรรม และในการปกครองเขาก็จะต้องพยายามทำคุณประโยชน์ความดีงามให้แก่ปิตุภูมิ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสามัคคีได้ เขาจะให้คุณประโยชน์แก่มิตรสหายของเขาได้ลดน้อยลงเมื่อมีคนดีอยู่กับเขาหรือ? หรือว่าเขาทำสิ่งที่ดีงามให้แก่บ้านเมืองได้ลดน้อยลงหรือ เมื่อมีคนดีเป็นผู้ช่วย? มันเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งว่า ในการแข่งขันกีฬา หากมีการอนุญาตให้ผู้ที่เก่งร่วมมือกันเพื่อเอาชนะผู้ที่ด้อยกว่าแล้ว เขาเหล่านั้นก็ย่อมชนะในทุก

³⁷ Xenophon, *Memorabilia*, II.6.28. การไล่ล่าคนดีมาเป็นมิตรสหายจึงแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากพวกโสเฟิสต์ที่ไล่ล่าผู้ที่มั่งคั่ง เพราะคนดีมิได้ร่วมมือกันด้วยเหตุผลจากความมั่งคั่งและการบำรุงบำเรอร่างกาย หากแต่มุ่งหมายคุณธรรมความดีงามอันเป็นประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่กัน ตามเหมาะสมทางธรรมชาติของบุคคลนั้นๆ

³⁸ *Ibid.*, II.4.7.

การแข่งขันและได้รางวัลทั้งหมดไป ซึ่งไม่มีการอนุญาตให้กระทำได้นี้ แต่ในทาง การเมืองการปกครอง อันเป็นที่ซึ่งคนดีนั้นเป็นเลิศที่สุด ไม่มีใครที่จะมาขัดขวางการ ร่วมมือกันของคนดีในการทำคุณประโยชน์ที่ดั่งงามต่อบ้านเมือง มันจะไม่เป็น ประโยชน์ได้อย่างไรกัน หากว่าเราเข้าไปมีส่วนในกิจกรรมของนครรัฐด้วยการมีมิตร สหายที่เป็นเลิศ และมีเขาในฐานะผู้ร่วมมือและผู้ช่วย...”³⁹

การเป็นคนดีและมีมิตรสหายที่เป็นคนดี เพื่อทำคุณประโยชน์แก่ประเทศบ้านเมือง จึงเป็น การปฏิบัติระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม กล่าวคือ คนดีที่เรียนรู้ ฝึกฝนตนให้เข้าใจในระเบียบแบบแผนแห่งคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรมนั้น ย่อม แยกไม่ออกจากเป้าหมายในการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ดีงามดังกล่าว เพราะการที่จะได้ชื่อว่า เป็นเลิศในสิ่งนั้นๆ ก็จะต้องมีความเข้าใจในสิ่งนั้นๆอย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่มีคนกล่าวว่าตนเป็นหรือ ตนคิดเองหรือหลงตน ความว่า“...หนทางที่ดีที่ปลอดภัยและมีประสิทธิผลที่สุด ในการได้ชื่อว่า หรือคิดว่าตนเป็นเลิศในสิ่งใดก็ตามที่เราปรารถนาจะเป็นก็คือ พยายามที่จะเป็นเลิศในสิ่งนั้นอย่าง แท้จริง เพราะเมื่อเจ้าสำรวจตรวจสอบสิ่งต่างๆ เจ้าก็จะพบว่าสิ่งทั้งหลายที่ถูกเรียกว่า คุณธรรมใน หมู่มวลมนุษยชนนั้น จะถูกทำให้เจริญงอกงามขึ้นด้วยการเรียนรู้และการปฏิบัติ...”⁴⁰

โดยการแสวงหาความเป็นเลิศในการปฏิบัติสิ่งที่ดีงามก็มีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง จากการแสวงหาความโชคดี เพราะ

“ ... เมื่อมีใครบางคนถามโสเครตีสว่า ในความเห็นของท่าน อะไรคือการ แสวงหาที่ดีเลิศสำหรับมนุษย์ ท่านตอบว่าการปฏิบัติอย่างถูกต้องดีงาม และเมื่อคนผู้ นั้นได้ถามโสเครตีสอีกว่า เช่นนั้นแล้วการยึดถือความโชคดีก็เป็นการแสวงหาด้วยใช่ หรือไม่ ท่านก็ได้ตอบว่า ‘สำหรับข้าพเจ้าแล้ว คิดว่าโชคชะตากับการปฏิบัติที่ตรง ข้ามกันอย่างสิ้นเชิง ข้าพเจ้าคิดว่าความโชคดีมันเหมาะสมสำหรับคนบางคนที่ไม่ได้ แสวงหาบางสิ่งที่เขาจำเป็นต้องการ แต่กลับพบมันโดยบังเอิญ ในขณะที่การปฏิบัติอย่าง ถูกต้องดีงามเหมาะสมสำหรับคนบางคนที่ยังไม่รู้ฝึกฝนปฏิบัติบางสิ่งเพื่อจะให้ปฏิบัติ ได้อย่างดีเลิศ และในความเห็นของข้าพเจ้า ผู้ที่แสวงหาสิ่งนี้ก็เท่ากับเป็นปฏิบัติอย่าง ถูกต้องดีงาม’...”⁴¹

³⁹ Ibid., II.6.24-26.

⁴⁰ Ibid., II.6.39.

⁴¹ Ibid., III.9.14.

เท่ากับความเข้าใจในการปฏิบัติอย่างถูกต้องดีงาม เป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายในตนเอง ที่ต้องอาศัยความตั้งใจ ซึ่งมีไม่ความบังเอิญหรือการรอโชคช่วย(*tuche*) เพื่อเรียนรู้เข้าใจและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอันดำรงอยู่เป็นนิจนิรันดร์ เพราะฉะนั้นการเป็นเลิศในระเบียบแบบแผนของคุณธรรมความดีงามความถูกต้องเที่ยงธรรม ก็ย่อมหมายถึง ความเข้าใจในระเบียบแบบแผนดังกล่าว ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ ซึ่งก็คือการเข้าไปสู่การเมืองหรือการใช้อำนาจรัฐ อันเป็นที่ซึ่งวีรบุรุษคนดีจะได้แสดงออกซึ่งความเป็นเลิศได้อย่างชัดเจนและมีประโยชน์อย่างที่สุด ด้วยการร่วมมือกับมิตรสหายที่เป็นคนดี เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าและเสียสละเพื่อสร้างคุณประโยชน์ต่อส่วนรวม ด้วยตระหนักและเข้าใจว่าเป็นความเหนือกว่าที่ดีงามอย่างแท้จริง โดยนัยยะความเหนือกว่าที่แท้ ซึ่งควบคู่มากับความเข้าใจและการประพฤติดุปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อสร้างความดีงามที่มีประโยชน์ต่อเพื่อนพลเมืองและบ้านเมืองนั้น ก็เป็นหัวใจและเป้าหมายของความรู้หรือศาสตร์ทางการเมืองการปกครองที่แท้ ซึ่งมีไม่ความรู้ในการกดขี่หรือการไปนั่งบนหัวมนุษย์

แต่อย่างไรก็ตามกรอบความคิดบางประการของเซโนฟอนนั้น ก็ยังมีลักษณะที่ใกล้ชิดกับบริบทโดยเฉพาะการให้ความสำคัญแก่เผ่าพันธุ์ชาวกรีกที่อยู่เหนือกว่าคนทั้งหลายที่มีเชื้อชาวกรีก (*barbaroi*) เช่นเดียวกันกับการให้ความสำคัญแก่สหาย (*homoion*) หรือ เราเราท่านท่าน ที่เป็นความหมายเฉพาะของเซโนฟอนในการสื่อถึงกลุ่มหรือพรรคของคนดี (*homoion*) ที่ปรากฏอยู่ทั้งในกรณีของเปอร์เซียและสปาร์ต้า เมื่อเซโนฟอนกล่าวถึงกลุ่มของมนุษย์ที่อยู่เหนือกว่าคนทั้งปวง⁴² ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็ปรากฏอยู่ในกรอบความคิดของอริสโตเติลเช่นเดียวกัน ดังที่เขาระบุว่า “...มันเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่ชาวกรีกจะปกครองคนทั้งหลายที่มีเชื้อชาวกรีก เพราะคนที่มีเชื้อชาวกรีกและทาสนั้นล้วนมีธรรมชาติแบบเดียวกัน...”⁴³ โดยกรอบความคิดในลักษณะดังกล่าวย่อมนำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจและการให้ความสำคัญแก่หมู่มิตรสหายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้⁴⁴ เช่นเดียวกันกับการกำหนดระเบียบแบบแผนกฎเกณฑ์ (*nomos*) ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดและเป็นประโยชน์ต่อพวกตน ควบคู่ไปกับการกดบังคับและการทำลายระเบียบกฎเกณฑ์ของคนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับช่วงเวลาหรือบริบทที่มุ่งเน้นความหลากหลายที่ไร้ระเบียบ แต่กระนั้นเซโนฟอนเองก็ให้ความสำคัญแก่ความสามัคคีและความถูกต้องเที่ยงธรรมอันเป็นเป้าหมายของการปกครอง เช่นเดียวกับ การให้ความสำคัญแก่การปกครองตามสถานการณ์ นั้นหมายความว่า การปกครองมิใช่

⁴² โปรตดู Christopher Nadon, *Xenophon's Prince : Republic and Empire in the Cyropaedia* (Los Angeles: University of California Press, 2001), pp. 30-31.

⁴³ Aristotle, *Politics*, trans. H. Rackham. Loeb Classical Library(Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press , 1998), I.i.5-6.

⁴⁴ นัยยะดังกล่าวจากการตีความของข้าพเจ้า ก็มีความสอดคล้องกับการศึกษาตีความเซโนฟอนโดย Eric Buzzetti โปรตดู Eric Buzzetti, “ The Rhetoric of Xenophon and the Treatment of Justice in the *Memorabilia* , ” *Interpretation* 29, No. 1 (2001) : 14-15.

การกดขี่หรือการขูดรีดสิ่งต่างๆจากผู้ได้ปกครอง หากแต่จะต้องเป็นไปเพื่อทำให้ผู้ได้ปกครองนั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่เขาเหล่านั้นสามารถจะเป็นได้ในสถานการณ์หรือช่วงเวลานั้นเป็นสำคัญ

ดังนั้นความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้ตามกรอบความคิดของเซโนฟอน ที่เป็นภาพสะท้อนความเป็นทั้งหมดของเซโนฟอน(*Corpus Xenophontum*)จึงเป็นการประสานชีวิตทางปรัชญาซึ่งก็คือ การแสวงหาความรู้ในธรรมชาติแบบระเบียบแบบแผนที่ดีงามเข้ากับชีวิตทางการเมือง ภายใต้นามคิด “คนดี” ซึ่งมุ่งเน้นการประพฤติปฏิบัติในโลกของความเป็นจริง ที่ควบคู่มากับการเมืองการปกครองในฐานะเป็นทั้งวิถีทางและเป้าหมายไปสู่ชีวิตที่ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถเป็นได้ในเวลานั้นๆบนโลกนี้ อันมิใช่โลกหน้า ที่จะต้องเริ่มต้นจากการรู้จักตนเอง(Know thyself)อันเป็นหัวใจของปรัชญาการเมืองคลาสสิก ซึ่งให้ความสำคัญแก่การย้อนกลับมาตรวจสอบตนเองและทำให้ตนนั้นดีงามมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในฐานะคนดีหรือผู้ดีในความหมายที่ดีงามที่แท้จริง ซึ่งมีใช้จะหมายถึงผู้ที่มีมั่งคั่งหรือผู้ที่อยู่ในตระกูลที่มีชื่อเสียงแต่อย่างใด และจากการศึกษาวิเคราะห์ตีความทั้งหมดข้างต้นเกี่ยวกับตัวบททั้งหมดของเซโนฟอน ก็สามารถสรุปได้อีกด้วยว่า การที่เซโนฟอนได้ใช้เวลาไปกับการเขียนตัวบทต่างๆที่สัมพันธ์กับการแสวงหาคำตอบต่อคำถามอันเป็นนิรันดร์(perennial question)อย่างมุ่งหมายตั้งใจ ก็เท่ากับว่าชีวประวัติของเซโนฟอนและการย้อนกลับไปศึกษาตัวบทของเซโนฟอนที่เป็นเรื่องราวในอดีตนั้น เป็นภาพสะท้อนของกิจกรรมทางปรัชญาการเมือง ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นจารีตของปรัชญาการเมืองคลาสสิกดังที่ ซีเซโร (Marcus Tullius Cicero) ได้ชี้ให้เห็นนัยยะดังกล่าวไว้ในช่วงบั้นปลายชีวิตของเขาที่ต้องพิทักษ์รักษามหาชนรัฐไว้จากจูเลียส ซีซาร์(Gaius Julius Caesar)ผู้ปฏิบัติตนในลักษณะแบบทรราชที่ฉลาด ในจดหมายที่เขียนเมื่อปี 46 ก่อนคริสตกาลที่มีไปถึงวารโร(Marcus Terentius Varro)สหายของเขา ผู้ที่ใช้ชีวิตตามแบบที่ซีเซโรกล่าวถึงในจดหมายได้ตีความว่าซีเซโรเอง ความว่า

“...หากผู้ใดปรารถนา ที่จะใช้งานเรา ไม่ใช่แค่สถาปนิก หากแต่รวมถึงการเป็นคนงาน ในการสร้างระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองแบบมหาชนรัฐ(rem publicam) เราคงอย่าปฏิเสธที่จะช่วยเหลือ แต่จงกระตือรือร้นอย่างแข็งขันในภาระ(การงาน)นั้น ในทางกลับกัน หากไม่มีผู้ใดใช้งานเรา เราก็จงเรียบเรียงและอ่านเกี่ยวกับระเบียบแบบแผนทางการเมืองการปกครองต่างๆ(πολιτείας) ซึ่งหากว่าเราไม่สามารถกระทำได้ในสภาหรือในฟอรัม อย่างน้อย(หลังจากที่มีตัวอย่างของผู้คนที่เรียนรู้มากที่สุดในอดีต)ในกระดาษและในม้วนหนังสือ เราจะทำกิจกรรมทางการเมือง(rem publicam) และสำรวจตรวจสอบระเบียบแบบแผนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของมัน...”⁴⁵

⁴⁵ Marcus Tullius Cicero , *EPISTULAE AD FAMILIARES* , ed. D.R. Shackleton Bailey(Cambridge: Cambridge University Press, 2004), IX.2.

7.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์ดีความความเป็นทั้งหมดของเซโนโฟน อันแสดงผ่านความรู้แห่งผู้ปกครองที่แท้นั้น ได้ชี้ให้เห็นว่าศักยภาพที่สำคัญประการหนึ่งของคนดีหรือผู้ปกครองที่ดีก็คือ การนำระเบียบแบบแผนไปสู่การประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ ซึ่งเท่ากับว่าปัญญาแห่งการปฏิบัติ(*phronimon*)ที่เป็นหนึ่งในคุณธรรมประการต่างๆ⁴⁶ อันเป็นสิ่งที่กำหนดการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ควรกระทำและละเว้นจากสิ่งไม่ควรกระทำ ที่แสดงออกด้วยการคิดดี พุทธิ และทำดี นั้น เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญอันควรทำการศึกษาเพิ่มเติมและทำการศึกษาเปรียบเทียบกับความสุ่มรอบคอบ(*phronesis*)ในความคิดของอริสโตเติล เช่นเดียวกับการศึกษาเปรียบเทียบกับคุณธรรมความสามารถ(*virtu*)ในความคิดของมาคิอาเวลลี เพื่อสร้างความเข้าใจที่รอบด้านและความสืบเนื่องของแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมประการดังกล่าว นอกจากนี้ก็ควรที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์ดีความเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวบทต่างๆของเซโนโฟนที่ถูกแปลเป็นภาษาลาติน, เยอรมัน, ฝรั่งเศส รวมไปถึงผลงานและการศึกษาวิเคราะห์ดีความตัวบทของเซโนโฟนที่ถูกเขียนขึ้นในภาษาเหล่านี้ เช่นเดียวกับที่ควรจะทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับจดหมายของเซโนโฟนในภาษากรีก เพื่อสร้างความเข้าใจในกรอบความคิดของเซโนโฟนที่รอบด้านและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁶ สำหรับตำแหน่งแห่งที่ของปัญญาแห่งการปฏิบัติ โปรดดู ภาพที่ 4.5 แสดงระเบียบแบบแผนของคุณธรรม ความดีงาม ความถูกต้องที่ขงธรรม ในวิทยานิพนธ์นี้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กิเลน ประลองเชิง . ตัดหายใจไม่ไหวหน่อ . ไทยรัฐ (21 พฤษภาคม 2551): 3.
- จักรพันธ์ พรนิมิต . ความรักกับการเมือง : ศึกษาปรัชญาการเมืองของเพลโต . วารสารสังคมศาสตร์ (ฉบับความรัก / ความรู้ / ความตาย) 30 , 2 : 48 - 72.
- ไชยันต์ ไชยพร . ความเข้าใจเบื้องต้นต่อ “ปรัชญาการเมือง” : ปรัชญาการเมืองตามนัยแบบ Plato . (เอกสารอัดสำเนา) .
- ไชยันต์ ไชยพร . ความคิดทางการเมืองของคริสต์ศาสนาในยุคกลาง . (เอกสารอัดสำเนา) .
- ไชยันต์ ไชยพร . ความยุติธรรม ตอนที่หนึ่ง . (เอกสารอัดสำเนา) .
- ไชยันต์ ไชยพร . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาในแนวประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมือง แนวปรัชญาการเมือง และ แนวทฤษฎีการเมือง . (เอกสารอัดสำเนา) .
- ไชยันต์ ไชยพร . งานวิจัยเรื่องจารีตและวิถีคิดของนักคิดโบราณในธรรมเนียมตะวันตก:กรณีของ สังคมกรีกโบราณ ในช่วงศตวรรษที่ 5 และที่ 4 ก่อนคริสตกาล : ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้น สำคัญของกระบวนการความคิดและนักคิดในโลกตะวันตก “ ผู้ควบคุมความรู้ความจริง : the Masters of Truth : จากมือเทพเจ้าถึงมือมนุษย์:จากคนทรงเจ้าถึงพ่อค้าความรู้และ อภิสัทธีชนทางปัญญา” . เอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ วิถีนักคิด/ ปัญญาชนไทย - เทศ : อดีต ปัจจุบัน อนาคต ” .
- ไชยันต์ ไชยพร . ซัง ! ความเป็นไปได้ของสหวิทยาการและการศึกษาในแบบองค์รวม . วารสาร สังคมศาสตร์ (ปรัชญาการเมือง ๒ : องค์รวม) 35 , 1 (มกราคม-มิถุนายน2547) : 199 - 255.
- ไชยันต์ ไชยพร . บทความปรัชญาการเมืองว่าด้วย : กำเนิดประชาธิปไตยเอเธนส์ : การเมืองใน ประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ในการเมือง (เอกสารอัดสำเนา) .
- ไชยันต์ ไชยพร . ประวัติศาสตร์ : วิถีแห่งความพยายามของมนุษย์ต่อความรู้ของเทพเจ้า . วารสาร ธรรมศาสตร์ 19. 2(2537) : 53-73.
- ไชยันต์ ไชยพร . ปรัชญาความรวย : ทรัพย์คืออะไร? . กรุงเทพธุรกิจ (4 มิถุนายน 2550) : 7.
- ไชยันต์ ไชยพร . ภาษาคน ภาษาธรรม .เอกสารงานจุฬาฯวิชาการ’45 คณะรัฐศาสตร์ .
- ไชยันต์ ไชยพร . รายงานการวิจัยเสนอในโครงการ 2500 ปี ประชาธิปไตย กำเนิดและจุดจบของ ประชาธิปไตยยุคโบราณ-เอเธนส์ : บริบทพฤติกรรมและโครงสร้างทางการเมือง . (เอกสารอัดสำเนา) .

- ไชยันต์ ไชยพร. ศาสตร์ของผู้ปกครอง : ก้าวกระโดดที่ไม่ไกลจากเพลโตถึงมาคิอาเวลลี . วารสารสังคมศาสตร์ 30, 3 : 1 - 59 .
- ไชยันต์ ไชยพร. Pre Modern. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ way of book, 2551.
- ไชยันต์ ไชยพร. Thomas of Aquino (1225 – 1274) . (เอกสารอัดสำเนา) .
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ . เอกสารทางวิชา หมายเลข 13 บทสนทนาของ Plato และ The Prince ของ Machiavelli ในฐานะจุดเริ่มต้นของการศึกษาปรัชญาการเมือง . กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527 .
- ชเนศ วงศ์ยานนาวา . ความรัก/ ความรู้/ ความตาย : เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง . วารสารสังคมศาสตร์ (ฉบับความรัก/ ความรู้/ ความตาย) 30, 2 : 1 - 25.
- ชเนศ วงศ์ยานนาวา . องค์กรวม/องค์กรขาด/องค์กรอนันต์. วารสารสังคมศาสตร์ ปรัชญาการเมือง ๒ : องค์กรวม 35, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2547): 63-66.
- นิโคโล มาคิอาเวลลี . เจ้าผู้ปกครอง . สมบัติ จันทรวงศ์ แปลและเขียนความนำ . กรุงเทพฯ : สำนัก พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- แพทย์ พิจิตร . จ่ายเงินให้ประชาชนไปใช้สิทธิทางการเมืองผิดหรือไม่? (3) . มติชนสุดสัปดาห์ (8-14 มิถุนายน 2550) : 41.
- แพทย์ พิจิตร . ชนชั้นกลางกับการเมือง ไทย (1) . มติชนรายสัปดาห์ (20 ตุลาคม 2549) : 76.
- พระราชวรมนู(ประยูร ฐมภูมิโต) . ปรัชญากรีก:บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2540.
- พลุลลวง . เทวโลก . กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2538 .
- สมบัติ จันทรวงศ์ . ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น : บทวิเคราะห์ไฮเกอริส . กรุงเทพฯ : คบไฟ , 2546.
- สมบัติ จันทรวงศ์ . ตัวบท Text กับการเรียนการสอนวิชาปรัชญาการเมือง . กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527 .
- สมบัติ จันทรวงศ์ . ปรัชญาการเมือง : คลาสสิกและสมัยใหม่ .ใน ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ ,หน้า 1-21.สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.
- สมบัติ จันทรวงศ์. มาคิอาเวลลี : บิดาของปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ .ใน ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ , หน้า 23-52 . สมบัติ จันทรวงศ์ , บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2521.
- อเล็กซานเดอร์ แฮมิลตัน, เจมส์ เมดิสัน และจอห์น เจย์ . เดอะเฟเดอร์ลิสต์เปเปอร์ : เอกสารความคิดทางการเมืองอเมริกัน . สมบัติ จันทรวงศ์ บรรณาธิการแปลและเขียนบทนำ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2530 .

ภาษาอังกฤษและภาษาอื่นๆ

- Adkins, A.W.H. Polu pragmosune and “Minding One’s Own Business” : A Study in Greek Social and Political Values. Classical Philology 71, 4 (October 1976): 307-308.
- Anderson, Andrew Runni . Heracles and His Successors: A Study of a Heroic Ideal and the Recurrence of a Heroic Type . Harvard Studies in Classical Philology 39 (1928): 8-9.
- Anderson, John K. Xenophon at Corinth . in Corinthiaca: Studies in Honor of Darrell A. Amyx, pp.36-39. eds. Mario A. Del Chiaro and William R. Biers .Columbia: University of Missouri Press, 1986.
- Anton Powell . Athens and Sparta : Constructing Greek Political and Social History from 478 B.C. 2nd edition. London : Routledge Taylor & Francis Group , 2002 .
- Aristotle . Nicomachean Ethics . Translated by H. Rackham. Loeb Classical Library. Harvard : Harvard University Press , 2003 .
- Aristotle . Politics. Translated by H. Rackham. Loeb Classical Library . Harvard : Harvard University Press,1998.
- Audi , Robert . The Cambridge Dictionary of Philosophy . 2nd edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2001 .
- Bassett , Sherylee R. The Death of Cyrus the Younger . The Classical Quarterly. New Series 49 (1999) :473 – 483 .
- Benson, Lyman . Plant Classification . New Delhi: Oxford & IBH Publishing CO, 1970.
- Bigwood , J. M. The Ancient Accounts of the Battles of Cunaxa . The America Journal of Philology 104 (winter 1983) : 340 – 357.
- Bowersock , G. W. Pseudo-Xenophon .Harvard Studies in Classical Philology 71 (1967):33-55.
- Bradner , L. The Xenophon Translation Attributed To Queen Elizabeth I . Journal of the Warburg and Courtauld Institutes 27(1964): 324- 326.
- Bruell , Christopher .Xenophon . in History of Political Philosophy . eds. Leo Strauss and Joseph Cropsey , 3rd ed. Chicago : University of Chicago Press ,1987 .
- Bruell , Christopher . Xenophon and his Socrates. Interpretation 16, 2 (1988-9) : 295-306.
- Bury , J.B. .; Cook , S.A ; Adcock , F.E. The Cambridge Ancient History Volume IV The Persian Empire and The West . Cambridge: Cambridge University Press, 1953.

- Bury, J.B. ; Cook, S.A ; Adcock, F.E. The Cambridge Ancient History : Volume V Athens 478-401 B.C. Cambridge: Cambridge University Press, 1953.
- Bury, J.B. ; Cook, S.A ; Adcock, F.E. The Cambridge Ancient History : Volume VI Macedon 401-301 B.C. Cambridge : Cambridge University Press,1953.
- Buzzetti, Eric . New Development in Xenophon Studies . Interpretation 30 (2003) : 157-178.
- Buzzetti, Eric . The Rhetoric of Xenophon and the Treatment of Justice in the *Memorabilia* .
Interpretation 29, 1 (2001) : 3-33.
- Cary, M. ΚΑΛΛΙΑΣ Ο ΛΑΚΚΟΠΛΟΥΤΟΣ . The Classical Review 50, 2(May 1936): 55.
- Cicero, Marcus Tullius . EPISTULAE AD FAMILIARES . ed. D.R. Shackleton Bailey . Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Cicero, Marcus Tullius . On Duties(De Officiis) . Translated by Walter Miller . Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press,2001.
- Cicero, Marcus Tullius . On the Republic . Translated by C. W. Keyes. Loeb Classical Library . Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2000.
- Crane, T. F. Review Works: The Origin of the Cult of Aphrodite. by J. Rendel Harris ; Jacob and the Mandrakes. by J.G. Frazer ; Der Alraun. Ein Beitrag zur Pflanzensagenkunde by Adolf Taylor Starck . Modern Language Notes 33, 7(November 1918): 419.
- Creed, John . Aristotle and Democracy. in Polis and Politics: Essays in Greek Moral and Political Philosophy, eds. Andros Loizou and Harry Lesser . Aldershot: Avebury, 1990.
- Davidson, J.F. The Circle and the Tragic Chorus. Greece&Rome 33, 1(April 1986): 38-46.
- De Alvarez, Leo Paul. The Machiavellian Enterprise : A Commentary on The Prince. Illinois : Northern Illinois University Press , 1999 .
- Dibdin, Thomas Frognall . An Introduction to the Knowledge of Rare and Valuable Editions of the Greek and Latin Classics, 4th ed. London: Pall-Mall East and G.B. Whittaker, 1827.
- Diogenes Laertius . Lives of Eminent Philosophers Books VI-X . Translated by R. D. Hicks Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2005.
- Drucker, Peter F. The Practice of Management .New York : Harpers & Brothers Publishers , 1954.
- Durant, Will . Our Oriental Heritage: The Story of Civilization Part I . New York: Simon and Schuster, 1954.
- Durant, Will. The Life of Greece .New York: The Haddon Craftsmen , 1939.

- Enzenauer , Robert W. Leadership Insights of Xenophon . Physician Executive 30 (2004): 34-37.
- Fabricius, Johann Albert . Bibliotheca GrÆcÆ Liber III . Hamburgi: Sumptu Christiani Liebezeit, 1716.
- Fayol, Henri . General Principles of Management . in Classics of Organization Theory, eds. Jay M. Shafritz and J. Steven Ott, 5th ed. New York: Harcourt College Publishers, 2001.
- Fine, Gail . Plato on Naming. The Philosophical Quarterly 27, 109(October 1977): 289-301.
- Fox, W. Sherwood . Aphrodite: Mother Earth . The American Journal of Philology 41, 3(1920): 283-286.
- Freeman, Kathleen . Portrait of A Millionaire – Callias son of Hipponicus. Greece & Rome 8, 22(October 1938): 20-35.
- Graves, Robert . The Greek Myths Complete Edition . London: Penguin Books, 1960.
- Gray , V.J. Xenophon’s *Hiero* and The Meeting of The Wise Man and Tyrant In Greek Literature. Classical Quarterly 36 (1986):115-123 .
- Gunnell, John G. Political Philosophy and Time . Connecticut: Wesleyan University Press, 1968.
- Guthrie, W.K.C. A History of Greek Philosophy Volume III : The Fifth-Century Enlightenment . Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- Guthrie , W. K. C. Socrates : A History of Greek Philosophy Volume III Part 2 . Cambridge : Cambridge University Press, 2001.
- Hoffmann, Samuel Friedrich Wilhelm . Lexicon Bibliographicum sive index editionum et interpretationum Scriptorum Graecorum tum sacrorum tum profanorum : Tomus Tertius L-Z . Lipsiae: Sumptibus J.A.G. Weigel, 1836.
- Howland , Jacob . Xenophon ’s Philosophic Odyssey : On the *Anabasis* and Plato’s *Republic*. American Political Science Review 94 (2000) : 875 – 889 .
- Kirk, G.S. and Raven, J.E. The Presocratic Philosophers . London: Cambridge University Press, 1971.
- Lefkowitz, Mary R. and Fant, Maureen B. Women’s Life in Greece & Rome . Baltimore, Maryland: The John Hopkins University Press, 1990.
- Lewis, Charlton T. and Short , Charles. A Latin Dictionary . Oxford :Oxford University Press , 1966 .

- Leyden, W. von . Time, Number, and Eternity in Plato and Aristotle. The Philosophical Quarterly 14, 54(January 1964): 35-52.
- Liddell , H.G. and Scott, R. A Greek – English Lexicon : with a revised supplement . 9th edition. Oxford : Clarendon Press :1996 .
- Machiavelli , Niccolo . Discourses on Livy . Translated by Harvey C. Mansfield and Nathan Tarcov . Chicago : University of Chicago Press , 1998 .
- Machiavelli ,Niccolo . The Prince . edited by Quentin Skinner and Russell Price . Cambridge : Cambridge University Press , 2002.
- Mattingly , Harold B. The Date and Purpose of Pseudo-Xenophon Constitution of Athens. The Classical Quarterly , New Series 47 (1997) : 352-357.
- McCormick , John P. Fear , Technology , and the State : Carl Schmitt , Leo Strauss , and the Revival of Hobbes in Weimar and National Socialist Germany . Political Theory 22 (1994) : 619-652 .
- Montaigne , Michel De . The Complete Essays , Translated by M. A. Screech . London : Penguin Classic , 1991.
- Montgomery, H.C. Some Later Uses of the Greek Tragic Chorus . The Classical Journal 38, 3 (December 1942): 148-160.
- Moore, J.M. Aristotle and Xenophon On Democracy and Oligarchy . California: University of California Press, 1986.
- Morrison , Donald R. Bibliography of Editions , Translations, and Commentary on Xenophon Socratic Writings 1600-Present .Pittsburgh, Pennsylvania : Mathesis Publications ,1988.
- Nadon , Christopher . From Republic to Empire : Political Revolution and the Common Good in Xenophon 's *Education of Cyrus* . American Political Science Review 90 (1996) : 361-374 .
- Nadon , Christopher . Xenophon's Prince : Republic and Empire in the Cyropaedia . Los Angeles: University of California Press, 2001.
- Norwood, Gilbert . The Earliest Prose Work of Athens . The Classical Journal 25, 5 (February 1930): 373.
- O'Flannery , Jennifer . Xenophon 's (The Education of Cyrus) and Ideal Leadership Lessons for Modern Public Administration . Public Administration Quarterly 27 (2003): 41-64 .

- Plato . Laws. Translated by R.G. Bury. Loeb Classical Library . Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press , 1999 .
- Plato . Republic . Translated by Paul Shorey . Loeb Classical Library . Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press : 2000.
- Plato. Statesman Philebus Ion. Translated by Harold N. Fowler and W. R. M. Lamb . Loeb Classical Library . Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press , 2001 .
- Plutarch. Greek Lives. Translated by Robin Waterfield. Oxford: Oxford University Press,1998.
- Plutarch. The Lives of the Noble Grecians and Romans : Britannica Great Books Vol. 14, ed. Robert Maynard Hutchins . Chicago: William Benton, 1952.
- Polybius. Histories (The Rise of Roman Empire). Translated by Ian Scott-Kilvert selected with an introduction by F. W. Walbank . London, Penguin Books, 1979.
- Pomeroy, Sarah B. Goddesses, Whores, Wives, and Slaves Women in Classical Antiquity . New York: Schocken Books, 1976.
- Pomeroy, Sarah B. Xenophon Oeconomicus A Social and Historical Commentary. Oxford : Oxford University Press , 2002.
- Ray, John. *The Education of Cyrus as Xenophon's "Statesman"*. Interpretation 19, 3(1992) : 225-241.
- Review Works . Picus, Who Is Also Zeus by Rendel Harris ; The Ascent of Olympus by Rendel Harris . The Journal of Hellenic Studies 40, Part 1 (1920): 131.
- Ruderman , Richard S. The Rule of a Philosopher-King : Xenophon 's *Anabasis* . In Politikos II Educating the Ambitious : Leadership and Political Rule in Greek Political Thought , ed. Leslie G. Rubin , pp. 127 -143. Pittsburgh , Pennsylvania : Duquesne University Press , 1992.
- Schneideri et Zeunii eds . Xenophontis Quae Exstant Opera Graece & Latine Tomus I-XI. Edinburgi : Impensis Gulielmi Laing, 1811.
- Schneider, IO. Gottlob . Xenophontis Quae Exstant ex Librorum Scriptorum Fide et Virorum Doctorum Coniecturis recensit et Interpretatus Tomus I-VI . Lipsiae: Svmptibus Librariae Hahnianae, 1815-1840.

- Sellars, John . Simon the Shoemaker and the Problem of Socrates. Classical Philology 98, 3(July 2003): 207-216.
- Strauss , Leo and Cropsey , Joseph , eds . History of Political Philosophy . 3rd edition . Chicago : The University of Chicago , 1987.
- Strauss , Leo . On Tyranny . revised and expanded edition .Chicago : University of Chicago Press, 2000 .
- Strauss , Leo. Studies in Platonic Political Philosophy .Chicago:The University of Chicago Press, 1986 .
- Strauss , Leo . The City and Man .Chicago : The University of Chicago Press , 1977 .
- Strauss , Leo . The Origin of Political Science and the Problem of Socrates : Six Public Lectures. Interpretation 23 (1996) : 127 -207 .
- Strauss , Leo. Thought on Machiavelli . Chicago : The University of Chicago Press, 1978 .
- Strauss , Leo. What is Political Philosophy? and Other Studies . New York : The Free press , 1959.
- Strauss , Leo. Xenophon's *Anabasis*. Interpretation 4, 3(1975) : 117-147.
- Strauss , Leo. Xenophon 's Socrates. Indiana : St. Augustine's Press , 1998.
- Strauss , Leo. Xenophon 's Socratic Discourse : An Interpretation of the Oeconomicus . Indiana : St. Augustine's Press , 1998.
- Sturz, Friedrich Wilhelm . Lexicon Xenophonticum . Lipsiae:Apud Joh. Ambrosium Barth, 1801.
- Tigerstedt, E.N. Interpreting Plato . Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1977.
- Waterfield, Robin . The First Philosophers : The Presocratics and The Sophists . New York: Oxford University Press, 2000.
- Weber, Max . Politics as a Vocation. in From Max Weber: Essays in Sociology. Translated and eds. by H. H. Gerth and C. Wright Mills . New York: Oxford University Press, 1958.
- Weiner, Albert . The Function of the Tragic Greek Chorus . Theater Journal 32, 2(May 1980): 205-212.
- Wilkins, Eliza Gregory .“ Know Thyself” in Greek and Latin Literature .Chicago; Ares Publishers Inc, 1917.
- Xenophon . A History of My Times (Hellenica). Translated by Rex Warner .London : Penguin Classics, 1979.

- Xenophon . Anabasis . Translated and Introduction by Carleton L. Brownson . Loeb Classical Library .Cambridge : Harvard University Press, 2001 .
- Xenophon. Conversation of Socrates. Translated by Robin Waterfield . London : Penguin Classics , 1990.
- Xenophon. Cyropaedia : Book I – IV .Translated by Walter Miller . Loeb Classical Library . Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press , 2001.
- Xenophon . Cyropaedia : Book V - VIII .Translated by Walter Miller .Loeb Classical Library. Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press , 2001.
- Xenophon. Epistles . Translated by Thomas Stanley in The Whole Works of Xenophon . London: Jones & Co., 1833.
- Xenophon. Hellenica : Book I - IV. Translated by Carleton L. Brownson .Loeb Classical Library. Cambridge,Massachusetts : Harvard University Press , 1997.
- Xenophon . Hellenica : Book V – VII. Translated by Carleton L. Brownson .Loeb Classical Library. Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press , 2004.
- Xenophon. Hiero the Tyrant and Other Treatises. Translated by Robin Waterfield .London: Penguin Books, 2006.
- Xenophon. Memorabilia . Translated by Amy L. Bonnette . New York : Cornell University Press , 2001.
- Xenophon. Memorabilia Oeconomicus Symposium Apology . Translated by E.C. Marchant and O.J. Todd . Loeb Classical Library .Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press , 2002.
- Xenophon . Scripta Minora . Translated by E.C. Marchant and G.W.Bowersock .Loeb Classical Library. Cambridge , Massachusetts : Harvard University Press , 2000.
- Xenophon. The Education of Cyrus . Translated by Wayne Ambler . New York: Cornell University Press, 2001 .
- Xenophon. The Expedition of Cyrus. Translated by Robin Waterfield . Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Xenophon. The Persian Expedition. Translated by Rex Warner .London : Penguin Classics, 1972.

- Xenophon. The Shorter Socratic Writing : “Apology of Socrates to the Jury,” “Oeconomicus,” and “Symposium” . ed. with Interpretative essays and notes by Robert C. Bartlett . Ithaca: Cornell University Press, 2006.
- Xenophon. The Works of Xenophon : Volume 1 . Translated and Introduction by H. G. Dakyns. London : Macmillan , 1890 .
- Xenophon. The Works of Xenophon : Volume 2 . Translated and Introduction by H. G. Dakyns. London : Macmillan , 1890 .
- Xenophon. The Works of Xenophon : Volume 3 part 1. Translated and Introduction by H. G. Dakyns . London : Macmillan , 1890 .
- Xenophon. The Works of Xenophon : Volume 3 part 2. Translated and Introduction by H. G. Dakyns . London : Macmillan , 1890 .
- Xenophon and Arrian. On Hunting with Hounds . eds. and trans. A.A. Phillips and M.M. Willock. Warminster: Aris & Phillips Ltd., 1999.
- Xenophontis . Xenophontis Opera Omnia Tomus I-V. ed. E.C. Marchant. Oxford: Oxford University Press, 1951-1957.
- Zanakis , Stelios H.; Theofanides , Stavros; Kontaratos , Antony N. ; Tassios , Theodosios P. Ancient Greeks’ Practices and Contributions in Public and Entrepreneurship Decision Making . Interfaces 33 (2003):72-88.
- Zeunius, IO. Car. Xenophontis Oeconomicus, Apologia Socratis, Symposium, Hiero, Agesilaus, Epistolarum Fragmenta recensuit et bachii suisque notis explicauit . Lipsiae: Sumtibus Caspari Fritsch, 1782.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นาย ประเสริฐ พัฒนผลไพบูลย์ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 20 เดือนสิงหาคม ปีพุทธศักราช 2524 ศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม)และโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(ฝ่ายมัธยม)ตามลำดับ สำเร็จการศึกษา รัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี การศึกษา 2545 หลังจากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2546 โดยระหว่างการศึกษารับทุนอุดหนุนการศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 72 พรรษา และได้รับทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุน รัชดาภิเษกสมโภช พ.ศ. 2550 โดยในระหว่างการศึกษารับคัดเลือกให้เป็นนิสิตดีเด่น ประจำปี การศึกษา 2548 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(ระดับบัณฑิตศึกษา คณะรัฐศาสตร์) รวมไปถึงได้รับการ แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยคณะทำงาน “โครงการเฉลิมพระเกียรติราชไอศวรรย์ เนื่องในวโรกาสปีที่ 60 ของ รัชกาลสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เรื่องอัจฉริย ลักษณ์แห่งกษัตริยภาพ(The Geniuses of Kingship) โดยคณาจารย์ คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์ มหาวทิทยาลัย” และได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการจัดงานครบรอบ ๖๐ ปี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(ผู้แทนนิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต) รวมไปถึงได้รับการแต่งตั้ง เป็นกรรมการสโมสรนิสิตเก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี พ.ศ.2546-2550 และกรรมการ ดำเนินงานฝ่ายปฎิคมงานคืนเหย้าชาวจุฬา(2547 และ 2549), กรรมการดำเนินงานฝ่ายปฎิคมการ แข่งขันฟุตบอลประเพณีจุฬาฯ-ธรรมศาสตร์(ครั้งที่ 61 และ ครั้งที่ 62), กรรมการดำเนินงานฝ่าย ปฎิคมและฝ่ายการเงิน“ปียมหาราชานุสรณ์”(2546, 2548, และ 2549), และกรรมการดำเนินงานฝ่าย เทร่ญญิก “งานคืนเหย้าชาวจุฬาฯ 2550 : จุฬาฯ 90 ปี จามจุรีรวมใจ”

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย